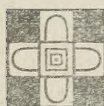

HLÍDKA.

Redaktor

Dr. PAVEL VYCHODIL.

Ročník XXXIV.

V Brně 1917.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

OBSAH.

Rozhled náboženský:

Rozhled vědecký a umělecký:

Rozhled vychovatelský:

Rozhled hospodářský:

Rozhled politický a vojenský:

Ročník XXXIV. Číslo 1.

HLÍDKA.

K theologii Aristotelově.

P. VYCHODIL.

I.

Nejen ve filosofii, i v theologii scholastické, tedy nyní katolické, soustava peripatetická zůstavila četné a znatelné stopy. Od kongenialního přírodozpytce středověku, Alberta Velkého, byl Aristoteles na západě parafrasemi i Summami v širším než dotud rozsahu ve známost uveden a od žáka jeho, Tomáše Aquinského, na základě lepších překladů jak výklady tak Summami ve scholastice navždy udomácněn, a to tak důvěrně, že ve slohu aristotelském formulována, neb aspoň vykládána nejedna, i základní nauka katolická, jelikož díla Tomáše Aquinského stala se hlavní její pomůckou, nyní dokonce úředně předepsanou. Mnohé výrazy a pojmy v ní docela běžné jsou původu aristotelského: na př. οὐσία — συμβεβηκός (substantia — accidens, podstata — případek, v obvyklém významu), ἐνέργεια (ἐντελέχεια) — δύναμις (actus, actualitas — potentia, skutečnost — možnost, mohoucnost), ὕλη — μορφή (materia — forma, látka — tvar, tvárnost) atd.

Příčiny a okolnosti této recepce — ať po jiných vypůjčíme si výraz ten z dějepisu práva — nejsou ještě do podrobna objasněny; nejsouť prameny o nich poučující ještě s dostatek známy, neřkuli prozkoumány, ač najdou-li se vůbec takové, jež by je docela objasnily.

Věc totiž je ta, že v patristice, pokud pěstovala souvislost s myslí hellenskou, převládal Platon, velký učitel většího žáka Aristotela, který byť i od učitele svého vycházel, přece záhy v nejedné věci od něho se odchýlil, ba proti němu postavil, v obsahu nauky i v jejím

způsobu. Opustiv jeho krajní idealismus jakožto přírodozpytec vrátil se na bezpečnější půdu realismu, která pod jeho rukama stala se pro vědecký pokrok též úrodnější, jak co do námětů zkoumání, tak co do přesnosti pojmů. Opustil též, aspoň ve vědeckých spisech, oblíbený způsob Platonova poučování, totiž podobu rozhovoru a zavedl způsob vědecké rozpravy, naproti němuž později sice vraceno se tu a tam ke způsobu Platonovu, k dialogickému, ale pravidlem zůstal způsob Aristotelův.

Škola Platonova, pokud směru jeho věrna zůstala nebo zůstávati se domnívala, byla daleko četnější i trvalejší než Aristotelova. Zevrubněji zjev ten vykládati vedlo by nás daleko, aniž by s naším úkolem těsněji souviselo. Platon zůstav athenskému bydlišti věren, zůstal i déle středem četnějšího posluchačstva než Aristoteles, třebas mu, jako tento, nezůstávalo věrno v rozvoji svých názorův a nauk. Křesťanské mysli zamlouvala se jeho vzletná, o božských věcech tak nadšeně blouznící obrazotvornost, posvátnému polopřítmí jak národních mysterií, tak tajemství křesťanských jsouc jaksi příbuznější nežli střízlivý, odměřený, bezmála strohý postup Aristotelův.

Když na troskách hellenskořímské minulosti budovány v Evropě nové poměry, měli tu pěstitelé křesťanské nauky hojnou látku v rukopisech patristických, zvláště augustinských, právě Platonově filosofii blízkých. Byla to však látka zpracovaná příležitostně a jednotlivě, bez celkové soustavy, tak jako její hlavní předloha, Písmo.

Co do zprostředkování jejího Jan z Damašku prvý po polemických pokusech Leontia Byzantského (6. stol.) pokusil se ji podati soustavněji než dotud vůbec se bylo dálo; kterážto práce na západě našla vynikajícího zástupce v Anselmu Canterburském (11. stol.) Vedle soustavnosti, vlastně pod ní, vlivem jejím, vystupuje tu do popředí, druhý rys nových snah, totiž vydatnější pomoc pravd rozumových, rozsáhleji a důsledněji přibíraná než na př. u Augustina, jenž jinak této snaze byl zářivým vzorem. Fides quaerens intellectum.

V této práci, která nevyhnutelnou katechesí a školstvím samozřejmě vymáhána, poskytoval Aristoteles, byla-li jaká pomůcka volena, docela jiné opory než Platon, a to svými spisy o logice, zvláště o kategoriích a hermenei, jež od Boethia přeloženy záhy pronikly na západ; po nich jiné díly Organa, pod kterýmžto jménem již původně shrnuty Aristotelovy spisy logické, rozšířeny ve 12. století.

Oklikou dostaly se na západ jiné spisy Aristotelovy, pro předmět naší rozpravy ještě daleko důležitější, spisy totiž o fysice a meta-

fysice. Odštěpení křesťané Syrie, zvláště lékaři, byli je přeložili do syrštiny, odtud dostaly se k sousedním Arabům, kteří s panstvím svým je ve 12. století přinesli do Španěl (Arab Averroes [Ibn Rošd]. Žid Maimonides). V témže století však také již přeložil a zužitkoval je archidiakon Dominik Gundisalvi pomocí pokřtěného židovského lékaře Jana zv. Hispalensis (Ben David) do latiny, avšak ne z řečtiny, nýbrž z arabštiny.

Habent sua fata libelli. Na základě správných i nesprávných překladů začaly se ve Španělích i v sousední Francii šířiti nauky pantheistické a stejně zbarvené novoplatonské, averroismus, popírající božskou prozřetelnost, stvoření světa, nesmrtelnost, svobodu vůle, učící, že jest jeden všeduch v lidstvu, že může něco býti filosoficky správné a theologicky nesprávné[1]) atd. Krajinská synoda pařížská zakázala proto „knihy Aristotelovy o přírodní filosofii a výklady v Paříži veřejně nebo soukromě čísti“, totiž na universitě; Mandonnet v životopise Sigera Brabantského, hlavního mezi latinskými averroisty, podotýká, že soukromé studium spisů těch u jednotlivců zákazem tím stiženo nebylo. Víc ostatně sejde na tom, jaké tyto překlady byly; že totiž nebyly to originály, rozumí se samo sebou, neboť ze scholastiků tehdejších a i ještě pozdějších neznal řecky skoro žádný.

Šlo-li tedy o zmíněné překlady z druhé, třetí ruky, jak pravděpodobno, byl zákaz až příliš oprávněn, což uzná každý, kdo jen poněkud obeznámen s Aristotelem a má smysl pro stanovisko církevního sboru. Neboť spisy jeho po stránce textové, a tož ovšem i obsahové navalují i nám ještě v originálech tolik „aporií“ a takových, že si s nimi nevíme rady, přes veškeru pomoc jiných pramenů filosofických, jazykových i dějepisných. Jak teprv bylo asi tehdy, kdy, vedle jiných nedostatků, přesnost vědecká naproti překládanému a vykládanému spisovateli nepojímána tak přísně, spisovateli nad to ve mnohých a právě důležitých částech nejasnému, jakým jest Aristoteles! A, což významno a pro náš předmět zvláště důležito, nejenom nejasnému, nýbrž i přímo k některým z oněch odsouzených nauk svádějícímu, jak uvidíme!

Zastancům křesťanské nauky mimoúředním nastávala úloha nesnadná. Jak víme z církevních dějin, ponecháváno ve středověku této mimoúřední, soukromovědecké, učenecké instanci mnoho místa, po-

[1]) O tomto rozlišování, o němž i zde byla minule zmínka, koho zajímá, k poučení sloužiž poznámka Renanova (ve spise o Averroesovi), že jako „à toutes epoques a caracterisé l'averroisme“, tedy ne scholastiku!

měrně snad více nežli dnes. „Denunciace“ — bez hanlivého přízvuku — byly snad i tehdy časté, ale úředně nezakročováno tak snadno, jak bychom dle poměrů na př. nynějších předpokládali. Svoboda bádání nám dnes téměř nepochopitelná vydávala mnohdy přepodivné květy a ovoce, ale boj mezi různými názory vybíjel se především v polemikách jednotlivců.

Pařížský onen zákaz dostavil se arci dosti záhy, kolik však i tam předcházelo diskussí a polemik, nevíme, nemajíce určitých zpráv. Katolickým učencům vzhledem k pozdějšku, kdy Aristoteles stal se takořka jedním z „loci theologici“, aspoň nepřímo, působil, jako leckterý jiný, skutečně ukvapený úřední zákaz, nemilé rozpaky, ale dle toho, co nahoře zmíněno, tuším, že neprávem, tak že netřeba ani utíkati se k výkladu, že týkal se jen Paříže anebo že nezakazoval jednotlivcům soukromě díla ona studovati. Dnes, jak známo, se takové výhrady od horlivců neuznávají, nemělo by tedy jimi operováno býti ani pro minulost, pokud běží o odklizení nemilých námitek. Ostatně papež Řehoř IX, ačkoliv legát jeho 1215 byl zákaz onen obnovil i rozšířil, 1231 prohlásil jej za platný jen potud, pokud by ony spisy nebyly prozkoumány a opraveny.

To byla práce nových lidí, kteří by dovedli zjistiti pravé, původní znění jejich. V tom smyslu, jak my takovému postupu rozumíme, byla prostě nemožna, neboť původních pramenů zde zatím nebylo, a byť i byly bývaly, nebylo těch, již by jim byli rozuměli. Nezbývalo tedy leč spokojiti se tím, co zatím bylo možno, totiž srovnáním co nejčetnějších přístupných latinských překladů najíti pravdě, totiž originálu nejpodobnější text.

To učinil Albert Veliký a parafrasemi svými od r. 1245 zprostředkoval západu v celku nauky Aristotelovy, pokud na ten čas byly dosažitelny.

Toť tedy také jedna příčina recepce aristotelské.

Jest zajisté čestno pro vědecký smysl četných scholastiků, že tímto způsobem, sestoupivše na pole protivníky obsazené stejnými zbraněmi vědeckého šetření se dali v zápas o pravdy zcela jiného řádu, o pravdy křesťanské, jsouce přesvědčeni, že pravda pravdě odporovati nemůže, tak jako ne příroda nadpřírodě a naopak.

A stejně čestno jest pro ně, že tuto přirozenou pravdu postřehli právě v oněch spisech, se kterými protivný tábor vytáhl do pole proti pravdě křesťanské, Aristotelových totiž.

Dnes známe zástupce filosofie různých věků, před scholastikou i po ní, ale kdybychom se měli pro tu neb onu soustavu rozhodnouti, pokud která v nauce křesťanské jest upotřebitelna, byli bychom zajisté na rozpacích a vrátili se k peripatetismu. Sotva tou měrou sice jako scholastika, ale v zásadě jistě. V realismu jeho, třebas naivním nazýván a jest, tkví ono zdravé jádro, z něhož jedině vědecká činnost může vyrůsti, na jehož podkladě také všechny vědy ve skutečnosti udují, předpokládajíce přese všechno skepticko-agnostické popírání, že věci a jevy nejsou pouze našimi proměty.

Dnes tedy také můžeme již poněkud posouditi, zdali důvěra, kterou scholastikové věnovali Aristotelovi, byla oprávněna či ne. V zásadě totiž, neboť že tu a tam zabíhala do zámezí, ve filosofii nepřípustného, o tom není sporu. Ale konečně vždy spíše lze odpustiti nadbytek úcty ku ctihodnému nežli nadbytek neúcty. A věkovitý velikán Aristoteles přese vše nedostatky soustavy své ctihodným vědcem zajisté jest.

Pravda křesťanská není jen s tohoto světa, není jen filosofií, ale jako každé poznání obsahuje v sobě také filosofii, a proto dle filosofických zřetelů může býti probírána i sestavována. Své zvláštní, odchylné filosofie nemá, nýbrž opírá se v té části, která rozumem proniknutelna, o přirozený hlas zdravého rozumu a k tomuto také naukami svými se obrací. Je to ona samorostlá philosophia perennis, zachovavší se přese vše výstřelky filosofie učené. Čím více tato o ni se opírala, čím lépe ji vystihovala a vyjadřovala, tím větším dílem přispívala k pokladu, jejž nazýváme philosophia perennis v učeneckém slova smyslu.

Poklad ten daleko ještě není úplný, jelikož tuto úplným státi se nemůže. Zde multa ignoramus et ignorabimus i dále. Všechny soustavy filosofické, ani jediné nevyjímaje, mají v něm podíl. Jako není šprochu, aby v něm nebylo pravdy trochu, tak není ani sebe výstřednější filosofické soustavy, v níž by nebyla jiskra zdravé reakce proti šabloně jiných.

Doporučuje se tím snad eklekticismus? Skoro, dle apoštolského: Všechno zkoušejte, co dobrého, podržte. Dějepis filosofie, ač na jedné straně autoritářství odsuzuje, na druhé straně jsa ještě zaujat kultem heroů, přesouvá u nich hledisko, velebě u filosofů, čeho žádáme od umělců: samostatnou originalitu, ať jinak vědecky je správná nebo ne. Nauka křesťanská tímto hlediskem se říditi nemohla a nemůže.

Ačkoli ve scholastice, jak řečeno, víc nežli snad zdrávo a přípustno, připjala soustavu svou na peripatetismus, nezapsala se mu docela, neboť nalezala v něm vedle schůdných cest také stezky, kterými jíti nemohla. Qui credit Aristotelem fuisse deum, ille debet credere, quod numquam erravit. Si autem credit ipsum hominem, tunc procul dubio errare potuit, praví sám Albert V. Ancilla theologiae nesměla se státi její paní.

Z dějin města Loštic.

Václav Kubíček. (Č. d.)

6. Obec v rozporu s farářem.

(1765—1779.)

Terno tří »vlastenců« loštických. — Životopis faráře Jana Pudila. — Farní budova chatrná. — Stavební záměry Pudilovy. — Styky židů s křesťanskou obcí. — Nová koželužna židovská. — Farář Pudil židům nepřízniv. — Židovské obchody. — Důtka zemské vlády Unčovu ve příčině židů. — Konsistoř souhlasí se stavbou fary. — Léta neúrody a hladu. — Měrotínská farnost usamostatněna, Obectov přifařen. — Stížnosti farářovy proti obci. — Konsistoř zakročuje co do stavby farní budovy. — Smrt faráře Pudila. — Chvályhodné snahy jeho.

Po odchodu Čeplově, jenž dne 13. září 1765 byl dosazen na faru v Unčově, stal se farářem loštickým místní rodák Jan Pudil. Čtrnáctiletý pobyt jeho v Lošticích zatlačuje do pozadí všechny ostatní děje města. Či je to náhodou, že z těchto let zachovaly se jen stohy úředních spisů jeho se týkajících? Sotva. Spíše se zdá, že veškeren pozor obce jinými záležitostmi nevalně rušený soustředil se kolem jeho snah, napřed přítažlivě, potom obranně i útočně. Zprávy o něm jsou mnohomluvny; neboť čím temnější látka, tím obšírněji a déle dochová se zpravidla. Kdyby v pokoji byl prožil 50 let, snad by se o něm téměř ani nevědělo. Ustavičné rozbroje však postavily mu pomník s nápisem ne stručným. Zároveň osvědčilo se na něm slovo Písma, že „není vzácen prorok ve vlasti své“.

Když Jiří Čepl odešel do Unčova, hlásili se o faru loštickou mimo jiné též dva místní rodáci: Frant. Dostál, kooperator v Mor. Prusích, narozený roku 1736 na č. 165, a Karel Steydel, o dva měsíce starší, „věrné dítě loštické“, syn bývalého rektora městského, kooperator v Čejkovicích. Ucházel se též, a sice již podruhé bývalý místní kooperator, od konce roku 1761 sídelní kaplan v Něm. Rudě Jan Ehrenberger. Roku 1759 byl v návrhu prvním, ale nyní jej obec odstavila stranou, chtějíc položit do návrhu tři „vlastence“ loštické. Zakládali si na tom, že „ještě nikda tak vyrostlí nebyli, aby mohli pánům tři dokonalé subjekta z loštických patriotů denominirovati“. Protože však třetí rodák Jan Pudil, správce fary v Podhradní Lhotě sám nezažádal, vyzvala jej městská rada dvojím prosebným dopisem, aby se ucházel.

Jako dvěma druhým žadatelům byla též jemu položena podmínka stran držení dvou kaplanů místo jednoho. Jelikož lidu ve farnosti stále přibývalo a též obvod měrotínský patřil pod duchovní správu do Loštic, nestačil jeden kaplan k potřebné výpomoci.[1]) Proto hned v letech 1751—1752 za faráře Jaicha působil v Lošticích druhý kaplan. Pobyl tu však jenom půl roku. Patrně nebylo dohody stran jeho vydržování. Též farář Čepl uvolil se roku 1764 na žádost obce chovat o jednoho kaplana více za roční příspěvek 50 zl. a měl skutečně od července téhož roku dva pomocné kněze. Když však přifařené osady nechtěly složit povinnou třetinu příspěvku a též Loštice nedostály závazku, propustil druhého krátce před svým odchodem. Nyní dala si městská rada slíbit od každého ze tří uchazečů, že pro případ dosazení na faru bude na své útraty chovati dva kaplany, „aby tím lepeje Pánu Bohu přináležející služby vykonávané býti mohly“ — protože „při jedné mši sv. všichni pro skrovnost kostela přítomni býti“ nemohou.[2])

Pudil poslechl vybídnutí rodné obce, zažádal o faru a byl jednomyslně radou i výborem obecním dne 11. října jmenován v terně vrchnosti určeném na místě prvním. Deset dní na to byla mu fara loštická ve smyslu návrhu unčovské vrchnosti konsistoří udělena.

Nový farář měl už 54 let, když nastoupil v lednu roku 1766 duchovní správu v Lošticích. Pocházel ze zámožné rodiny, jejíž praděd Valenta Pudil byl se přistěhoval roku 1631 z Nové Vsi u Jevíčka do Loštic a koupil grunt č. 57. Pravnuk jeho Jan z téhož čísla založil roku 1735 sochu bolestné Panny Marie na cestě k Moravičanům. Jeho bratr Ondřej bydlel na č. 69, odkudž syn Jan, mistr filosofie, na podzim roku 1737 slavil kněžské prvotiny. Obec přispěla k hostině pivem a zvěřinou.[3]) Po vysvěcení byl 18 let výpomocným knězem, z nichžto čtyři první léta jakožto domácí kaplan u pana Josefa Žalkov-

---

[1]) V Měrotíně kromě jiné výpomoci příležitostné pomáhal loštickému faráři zvláště zámecký kaplan bělolbotský (Bedřich Gerischer 1733—1747, Martin Homolák 1763—1768), zámecký kaplan chudobínský (Frant. Bittner 1747—1748, Matiáš Schlosser 1750—1756, Rudolf Hirt 1756—1758), kaplan novozámecký Ign. Paur 1764—1770 a zámecký kaplan žadlovský (Jiří Lang 1740—1744, Frant. Dvořák 1747—1748, Vilém Richter 1748, Josef Tempes 1752—1753, Jan Voděnka 1753.) Uvádím je tu jménem ani ne tak proto, že vypomáhali v Měrotíně, jako spíše na doklad, na kterých zámcích v okolí a kdy bývali kaplani.

[2]) Z dopisu obce loštické Pudilovi dto 28. září 1765 v konsist. registr. olom.

[3]) »Für verehrtes Wiltprett und Bier 6 fl.« Z obec. účtů za rok 1737

ského ze Žalkovic, krátký čas ve Švábenicích u děkana Tetoura a pět posledních let v Kojetíně. Jeho spolupřičiněním sebralo se tam na obnovu kostela 26.000 zl. milodarů.[1]) Z Kojetína stal se roku 1755 duchovním správcem v Podhradní Lhotě, kdež působil deset let v takovém pokoji a shodě s osadníky, že „nikda tam odsud, jak lehko mohl, nijakého povýšení aneb polepšení nežádal“.[2]) Když jej bratr Jakub, majitel otcovského gruntu č. 69 měl k tomu, aby se hlásil do Loštic, ani mu neodpověděl. Teprve když po schválním poslu vybídla jej obec, dal se pohnouti, otázav se napřed v Brně o radu svého příznivce zemského hejtmana hraběte Blümegena. S Podhradní Lhotou se loučil nerad, se slzami a s temnou předtuchou, že zažije smutných dnů ve svém rodišti.

První starost, jež naň čekala v novém působišti, týkala se farní budovy. Předchůdci jeho slíbila roku 1760 rada i výbor s celou obcí, že devět nejbohatších měšťanů dodá na opravu fary deset tisíc cihel, osm jiných že přispěje koňskými potahy, ostatní pak sousedé že budou denně vydržovati dva dělníky — všechno však jen dobrovolně, ne z povinnosti.[3]) Ale slíbená pomoc scvrkla se tak velmi, že farář Čepl vysázel sice kolem celé skoro zahrady místo dřevěného živý plot, z farní budovy však mohl opravit jen přední část, aby se tam dalo bydlet.[4]) Ostatek, zejména horní patro zůstalo i dále tak chatrné, že ho nebylo lze obývat,[5]) části hospodářské pak byly na spadnutí. Otázkou žádoucí opravy pohnul roku 1767 výnos biskupské konsistoře, jenž visitujícím děkanům uložil velmi přísně, aby se starali o včasnou opravu farních stavení. Faráři, jenž by buď sám zanedbal opravu nebo k ní nevyzýval povinné činitele, hrozeno zabavením obročních důchodů.[6])

V Lošticích děla se oprava fary od dávných let nákladem obce; při větších výlohách jí pomáhaly od let 1730 přifařené osady třetinou. Tak urostl právní závazek vzdor tomu, že obec roku 1760 výslovně

[1]) »Co pomoc obecní jest platna, já jsem to již v Kojetíně zkusil, že za má léta krom robot hotových peněz na chrám Páně se 26.000 zl. nasbíralo«. Z dopisu far. Pudila k obci r. 1779.

[2]) Z dopisu k obci dto 11. června 1778.

[3]) jakožto »donum gratuitum«. Radní protokol ze dne 9. srpna 1760.

[4]) »anteriorem parochiae partem habitabilem fecit«. Registr. konsist. olom.

[5]) Ze zprávy obce o stavu farní budovy bezprostředně před Pudilem vysvítá, že vrchní poschodí, v němž byly dva pokoje a jídelna, stálo neobydleno. Pudil pak píše, že »přišel do pouště, ze kteréž od sklepa až po střechu bylo viděti do nebe«. Dopis obci ze dne 3. prosince 1774

[6]) Výnos v kurr. konsist. olom. ze dne 13. srpna 1767.

chtěla k opravě přispět „jen dobrovolně". Nedosti jemný ton, jakým farář dle konsistorního nařízení obec upozorňoval na tento závazek, byl podnětem první neshody: v prosinci roku 1767 stěžuje si úřad u vrchnosti unčovské, že farář nedá pokoje a obec i radu den ze dne uráží.[1])

Současně nařídila konsistoř úřední šetření o stavu farní budovy. Při šetření, jež konáno v lednu potom, seznalo se, že důkladná oprava je nezbytna. Ale jednání o placení výloh se potkalo s obtížemi. Obec se vyjádřila, že pro chudobu nejsou s to, aby příspívali na stavbu, kdyby pak museli přispět, že by stavěli dle vlastních plánů, nikoli dle choutek farářových a že by musely též pomáhat jednotlivé k faře příslušné vrchnosti.[2])

Záměry faráře Pudila byly dalekosáhlé. Chtěl celou budovu postavit od základů znova, vysušiti založením zděných odtoků sklepy ustavičně na dva střevíce vodou zaplavené a zvětšit zahradu přikoupením pozemku z vlastních peněz. Potřebné cihly mínil dělat a pálit v zahradě. Dosud tam stálo jen několik starých stromů. Jáma po vybrání cihelné hlíny měla se upravit za rybník, do něhož by se zavedla voda z mimotekoucího potoka.[3]) Ostatek zahrady chtěl vysázet lepšími druhy ovocných stromů.

Vida, že se obec neodhodlá k nákladům s těmito plány spojeným, umínil si provésti je na vlastní vrub. Mělť úspory z dřívější duchovní správy a dědičný podíl po rodičích. Mimo to se nadál, že farníci během stavby mu přispějí dobrovolně. Byla to nejdůležitější položka opravných a stavebních jeho rozpočtův a snad by se mu bylo podařilo ji uskutečnit, kdyby unčovský magistrát nebyl mu přes ni učinil škrt. Stalo se to vinou nevole, v níž se octl farář s vrchností ve příčině židů.

Loštičtí židé podléhali přímo právomoci vrchnostenské, proto co chvíle měli potyčky s obcí křesťanskou. Podle smlouvy z roku 1697 nesměli nalévat vína ani kořalky křesťanům. Časem však omezil se zákaz jen na c i z í kořalku. Pálenou v místě směli prodávat. Roku 1730 zabavila obec v židovské nálevně Josefa Hilla cizí kořalku, musela ji však vrátit na dvoje poručení vrchnostenské. Poslechli chtíc nechtíc a žádali od židovského rychtáře jménem židovské obce písemné

---

[1]) »sich zu keiner Ruhe begeben will, die Gemeinde und Stadtlrat von Tag zu Tag kränket«.

[2]) Protokol ze dne 18. ledna 1768 v konsist. registr. olom.

[3]) Bývalá struha z Lipinky.

vyjádření, že příště nebudou kořalky dovážet. Leč rychtář se neuvolil na nic. Následkem toho usnesla se obec, „aby budoucně ani jeden kámen, jedno dřevečko, ani písku, hlíny dokonce nic jim se nedalo, načkoliv by potřebovali".[1])

Velké rozbroje byly v letech 1740 stran místa, které mělo být novým hřbitovem. Bylo jim vyměřeno zrovna za židovskou čtvrtí tam, kde je nyní městský sad. Židé z místa nechtěli nic platit. Zakročením krajskeho hejtmana se věc urovnala 10. května 1743 smlouvou, dle níž obec loštická prodala židům místo ke hřbitovu potřebné a již plotem ohrazené za roční poplatek 4 mor. tolarů se závazkem, zastávati se židů všemožně, kdyby se jim od občanů, jejich dětí nebo čeledě křivdilo. Pokuty odtud vzniklé mají však připadnout obci křesťanské, které též patří tráva hřbitovní.[2])

Jelikož židé byli v podezření, že jsou dorozuměni s pruským nepřítelem, nařídila královna výnosem z počátku ledna roku 1745, aby se vystěhovali do šesti měsíců z Čech a Moravy a nikde se už neusazovali v dědičných zemích rakouských. Židů loštických bylo tehdy na 300 duší.[3]) Když jim vládní rozkaz prostřednictvím unčovské vrchnosti sdělený v polovici března byl ve sbornici přečten, naříkali hlasitě. Na dotaz, kam která rodina se míní odebrat do ciziny, odpověděli, že kam jim určí královna, a prosili vrchnost o přímluvu, aby vypovídací rozkaz byl odvolán.[4]) Unčov oznámil odpověď krajskému úřadu přikládaje prosbu židovské obce, „ale jen k vědomosti a bez přímluvy".[5]) Patrně si netroufal přimlouvati se, ačkoli židy byl by nerad ztratil. Královské nařízení bylo však dne 15. května 1745 prozatímně „až na další nejvyšší rozkaz" odvoláno, aby židé mohli si bez ujmy vymoci dluhy u křesťanů. Na žádost stavů nedošlo k tomuto rozkazu a moravským židům povolen roku 1748 další pobyt v zemi za roční poplatek 76.700 zl.[6])

---

[1]) První zachovaný protokol o sezení městské rady ze dne 4. srpna 1730 v měst. arch. lošt.

[2]) Židovská činže za odstoupený obecní pozemek odváděla se skutečně obnosem 4 zl. 4 kr. ročně. Stížnost židů, kteří se proti této dávce vzpírali, byla dne 26. září 1839 krajským úřadem zamítnuta.

[3]) Dle popisu ze dne 2. března 1746 přesně 309.

[4]) Praes. 24. března 1745 v měst. registr. unčov.

[5]) »jedoch nur simpliciter ad statum notitiae communicando und nicht interveniendo«.

[6]) *D'Elvert,* Schriften XXV. 2. p. 233. 237. Notizenblatt 1868 p. 59.

Ze stanovených pro Moravu 5400 židovských rodin bydlelo jich roku 1750 v Lošticích 79. Pozůstávaly roku 1754 ze 325 duší, 167 mužského a 158 ženského pohlaví. Dle úředního soupisu z roku 1756 bývali v 21 domech, z nichž jeden byl pustý a jeden obecní. Následujícího roku přibylo 22. číslo, nová koželužna. Původní koželužna židovská, jež stávala u vody blízko bývalé židovské čtvrti,[1]) zpustla za války švédské. Majitel pustiny Šalomoun Rešnic postoupil roku 1750 prázdné místo bezplatně křesťanské obci a koupil od Martina Syrovátky výměnický domek s kouskem zahrady při čísle 96 za 170 zl. rýn. k vystavění koželužny. Ke stavbě povolila městská rada s výborem Rešnicovi zdarma veškerý kámen, písek, hlínu a 20 kmenů lesních, k provozování řemesla pak vedení vody rourami z mlýnského potoka za celkový poplatek 59 zl. jednou pro vždy.

Vzdor překážkám, které činil z počátku farář Jaich, byla nová koželužna v září roku 1757 hotova a místním úřadem vrchnostensky schválena. Z celého jednání vyznívá shoda mezi obojí obcí — židovskou i křesťanskou. Příchodem faráře Pudila nastaly ve shodě trhliny.

---

[1]) za budovou nynější měšťanské školy.

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann.

IV.

Statuta kanovníků-augustiniánů v Olomouci.

Statuta moravských klášterů XV. století dosud veřejnosti nejsou známa. Kolik nezpracované látky se tu naskytuje, lze posouditi na základě Minaříkovy práce o českomoravské provincii františkánské.[1]) Dle ní konalo se na Moravě v letech 1455—1496 celkem patnácte řádových kapitol, o jejichž mnohdy velice zajímavém jednání dovídáme se toliko hlavních věcí z pražské „Chronica fratrum Minorum". Z uvedené práce se též dovídáme, že texty všech usnesení byly sepsány v jednu knihu, ale kam se poděla, toho se nelze dopátrati. O ostatních řádech nevíme naprosto ničeho.

Teprve ze samého rozhraní 15. a 16. století zachovala se nám statuta olomouckých kanovníků řádu sv. Augustina, která svým neobyčejně důmyslným zařízením a důkladností náležejí bez odporu mezi nejpřednější česká statuta vůbec.

Autorem jejich jest Jan Šťávka. Narodil se ve Vratislavi z české rodiny šlechtické pánů z Hodějic. Vstoupiv do řádu kanovníkův augustiniánských, stal se členem kláštera borovanského. Později odešel do Italie, kde se stal převorem proslulého kláštera v Pavii.[2])

Výborná znalost církevního práva jakož i vzorný život řeholní obrátily naň pozornost představených, kteří uznávajíce jeho neobyčejnou schopnost, pověřili Šťávku provedením reformy některých italských klášterů svého řádu. Jak lze z pozdějšího listu generálova souditi, dobyl si tímto úkolem skvělých zásluh o řád.[3])

[1]) Vikáři české františkánské provincie od r. 1451 až do r. 1517. (Sborník hist. kroužku, 1914, str. 200—218, 1915, str. 1—10.)

[2]) Historik olomoucké kanonie, P. František Hájek ve své Brevis noticia (Zem. arch. mor., Sbírka *Cerroniho*, II. 179) uvádí mylně klášter v Ticinu. (fol. 39a).

[3]) Zem. arch. mor., olomoučtí augustiniáni, D, 11, listina datovaná v Pavii, dne 20. května, r. 1500. ...»ita exigerent merita tua et virtutes, quibus eum locum et reformare et decorare studuisti« ... O činnosti reformátorské mluví Hájek (u. m.) ... »ex speciali sedis apostolicae delegatione plurium canonicorum collegiorum reformator« ...

Vrátiv se z Italie do vlasti, přijal místo při kolegiátním chrámě vyšehradském[1]), odkudž byl postulován za probošta obnovené lanškrounské kanonie u všech svatých v Olomouci.

Znovuzřízení kláštera chopil se s velikou horlivostí a obětavostí. Vlastním nákladem prý vystavěl klášterní budovu, vymohl své kanonii vrácení všech neprávem odňatých pozemkův, jejich zapsání do desek zemských, jakož i potvrzení všech privilegií od vrchností duchovních i světských.[2])

Kromě hmotného zajištění kláštera měl v první řadě na zřeteli vnitřní, domácí život. Vynikající právnické vědomosti a bohaté zkuše-

---

[1]) *Hájek* (u. m.) . . .»postremo Pragae in exemta collegiata Wyssehradensi ecclesiastes, indeque ad praepositurám . . . omnium sanctorum Olomucii noviter obtentae canonice electus, honorem oblatum acceptavit« . . .

[2]) Nejmenovaný člen učinil o jeho zakladatelské činnosti tuto paměť: (Stud. knih. olom., rkp. II, 72, fol. 19a, b. Zem. arch. mor., olom. aug., rkp. č. 6., str. 62—63.)

Valerius Maximus (libro VIII) commemorat veterum philosophorum diligenciam, qui gesta sua aliis in exemplum sculpturis annulorum, figuris ymaginum, picturis et scripturis historiacis relinquere satagerunt. — In ecclesia autem Dei, nisi praeclara virtutum opera scripta et picta cerneremus facili oblivione a virtutibus a viciis degenerraremus, nec alliceremur ad imitandum. Alieni quoque in congratis aliorum actibus per temporis diurni lapsum sibi usurpare non pertimescent. Nam in nonnullis religionibus, nisi patrum gesta et libellis antiquissimis connotata fuissent inventa ad aliorum manus fundaciones pervenissent, ac alique devenerunt. Quare ego cum fratribus meis primevis pio caritatis affectu, ut successorum animi ad maiora accendantur, utque cognoscant non alicuius auxilio vel patrocinio, sed prepositi primi et fratrum primorum opera monasterium hoc erectum fuisse, inque perpetuum testimonium scripturis, picturis, decoratum ad dei gloriam et sanctorum omnium laudem sempiternam. — Noscant igitur futuri nostri ex his facta et diligenter acquisita, que singillatim omnia exponuntur: Ab Alexandro summo pontifice impetrata est ereccio, privilegia et confirmatio. A Rmo Dno Stanislao, episcopo impefratorum examinacio et approbacio. A rege Wladislao confirmacio omnium bonorum in genere, atque bulle apostolice villarum, deinde singillatim quatuor de novo et hereditarie. A civibus obtenta est vigiliarum et ceterarum obligacio emptacionum omnium exemcio cum civitatis muro. Ecclesia vero, oratorium et thesauria a fundo adaucta est cum sacrario. Picturisque decorata sacristia similiter cum capitulo ex vilibus cameris per fratrum devocionem pulcre ornata. Preterea pro clariori intellectu statuta sunt innovata. Calices sunt innovati, noctisternia sacrario lampas, crux cum gemmis aurea, duo cifi coclearum, sigilla prepositi et conventus de novo facta. It(em) Lasskovii homines, mons dubrawa, iudicionatus in Budie, tamen iudicio eliberata sunt ab annis LXXX vi occupata. Piscinium Kowalowicz, Osyczan, Wrbatek, Sstito emta. Pars domus vicine emta, a muro divisa Judices sunt omnes censibus subiecti et tabernarii, cerviciularii In Diedicz moneta pares ceteris ibi III gros. de pecia terre recuperati. Structura muri versus plateam cum ferreis fenestralibus domus familie terris cum quibusdam fundamentis, pro conventu balneum, pro felici inicio erecta sunt, »prosecutus tandem totum corpus elevando usque ad tectum«.

nosti řádovými visitacemi získané staly se pramenem klášterních statut, jež svojí neobyčejnou podrobností a jasností byly zárukou vzorného života řeholního. Tak důstojně započal život v novém působišti lanškrounských augustiniánů. Pěkně to napsal pozdější jejich kronikář: „Po tak dlouhém a smutném přerušení posvátných chvalozpěvů, zahájil (= Šťávka) nové období s radostí a plesáním.[1])

Leč ani po obnovení kláštera nesložil Šťávka rukou v klín. Duch bývalého organistora italských klášterů mu nedal pokoje. Proto se obrátil od vlastního kláštera k ostatním spolubratřím moravským (Fulnek, Šternberk) a spojil je v jednotnou provincii řádovou.[2]) Svoji plodnou činnost ukončil roku 1506, zanechav po sobě v každém ohledu čestnou památku. U italských spolubratří bylo jméno „Joannes de Boemia“ (tak jej nazývali) představitelem „šlechetnosti ducha a lásky v záležitostech světských i duchovních.[3]) U domácích generací klášterních žil až do zrušení ve vděčné paměti, jsa nazýván zaslouženým jménem spoluzakladatele kláštera.

Spisy Šťávkovy. Nejstarší, snad původní, exemplář Šťávkových konstitucí, jest rukopis olomoucké studijní knihovny II, 72 (stará sign. I., f. 2.) Jest to pergamenový svazek s počátku 16. století, bohužel kusý s přivázaným opisem (XVIII. stol.) poslední kapituly jeho statut pod názvem: „Speculum praelatorum“. Kromě tohoto rukopisu chová ještě Zemský archiv moravský jeden exemplár jeho spisů z 18. století. (Olomouc, augustiniáni, rkp. č. 6., str. 1—41.)

Prvním jeho dílem bylo: Naučení bratří o katolických řeholích. Tento spis jest v rkp. olom. stud. knih. II, 72, fol. 13b—18b, a v zem. arch. mor., olom. augustiniáni rkp. č. 6, str. 42—61. Pohnutka k jeho sepsání byla čistě časová. V úvodu si stěžuje na prapodivný zjev: mnozí řeholníci hledí si více nicotných sporů o přednost svých řádů na základě jejich starobylosti, nežli na podkladě ctnostného, bohumilého života. Jmenovitě se snaží zlehčiti řeholní kanovníky. Píší proti nim celé traktáty, dopouštějíce se při

---

[1]) Zem. arch. mor., sb. *Cerr.* II, 112, *P. Jan Demel*, Protocollum historicum, (fol. 38b) ...»et post adeo diutinum divini cantici moestum silentium ad laudes divinas secundum canonici ordinis consuetudinem deinceps cum hilaritate et cordis laeticia Domino decantandas noviter instituit«.

[2]) *Hájek* (u. d., fol. 44b) ... reliquas simul Moraviae canonias, Sternbergensem et Fulnecensem in congregationem unam iam ex tunc univit, ut annales domestici, tum aliqua documenta asseverant.

[3]) Zem. arch. mor., olom. aug., D, 11.

tom nedůstojného překrucování životopisu jejich zakladatele, sv. Augustina.[1]) Nad takovým jednáním vyslovuje svoje rozhořčení zcela otevřeně. Protivníci s tak nečestnou zbraní v ruce, jako je falšování výroků a životopisu světcova, upomínají jej svým jednáním na pohany. Jako mezi nimi jedni se čítali do skupiny stoupenců Cefových, druzí se hlásili k Apollovi, tak i oni hlásí se do skupiny Augustinovy, Františkovy, Bernardovy nebo Dominikovy, ale že všichni patří k církvi Kristově, na to ve své zaslepenosti zapomínají! — Chtěje nepochybně, aby spolubratří dovedli se proti útokům hájiti složil pro ně stručný, informační spisek, za jehož naprostou pravdivost ručí — spásou vlastní duše. K lepšímu přehledu rozdělil jej na čtyry kapitole: První o době založení řeholí, druhá o vzniku poustevníků, třetí o mniších a čtvrtá o řeholních kanovnících.

Dle závěru předmluvy pochází uvedené dílo z roku 1500.

Druhé, krátké pojednání věnoval naučení svých nástupců-prelátů pod nadpisem: „De periculis praelatorum". Text jeho se zachoval v rukopisu olomoucké studijní knihovny II, 72, fol. 13a—14a. Mluví v něm toliko všeobecně o nebezpečích a nástrahách představeným klášterů hrozících.

Největším a nejproslulejším jeho dílem jsou klášterní statuta olomouckých augustiniánů. Text jejich se zachoval v uvedeném již rukopisu studijní knihovny II, 72, fol. 25a—40b. Bohužel jest to pouze kusý exemplár. Kam se poděla zbývající část, zůstává neznámo.[2])

[1]) Stud. knih. olom., rkp. II, 78; fol. 12a. »Hisce autem temporibus, non sine dei et proximi offensa, patrum aliqui, non quis virtutis sit prestancior, beaciorque, disputant, sed pocius, qui tempore prior sit et dignitate. Itaque a predecessoribus degenerantes, tractatulis plurimis regulares canonicos vilescere contendunt, vitam et dicta St. Augustini alterantes. Legenti mihi igitur tot vanitates et stultas insanias admiracio non defuit, cum omnis religio ad unius dei cultum ordinatur, et nec quidem ille Pauli, alter Cephe, alter vero Apollo, sic nec ille Augustini, alter Francisci, alter vero Dominici, verum omnes unius Cristi, in cuius nomine baptizati sumus. — Proinde pro canonici ordinis clariori noticia, ego canonicorum minimus, Johannes, omnium sanctorum in Olomucz prepositus, penam suppresse veritatis vitare cupiens aput deum, cum veritatem tacens et dicens mendacium pari pena puniri debeat, de crim. fa cap. 1., presentem tractatulum legendum relinquo confratribus suis. — Legat igitur cetus canonicorum ea diligenter, et clariosissimi antistitis Augustini se opere decoratum intelligat, cuique duci plurimum graciarum debeat, agnoscat. — Contenta autem in eodem sunt quatuor: Primo, de tempore institucionis religionum. Secundo, de institucione fratrum heremitarum. Tercio, de monachorum institucione. Quarto, de titulo loci et nominis canonicorum regularium. — Anno a Filii dei Cristi domini nostri incarnacione 1500.

[2]) *P. Hájek* (u. d., fol. 45a) domnívá se, že zmizela při vyloupení kláštera od Švédů, r. 1642. ». . . indubie sub illa notoria dispersione et violatione archivii

Doslovným opisem tohoto textu jest rukopis S. Lichnovského, tak že pohříchu zůstává stejně neúplným, jako jeho předloha. Přece však se asi zachoval i po zpustošení kláštera některý úplný exemplár. Důkazem toho jsou statuta daná kanonii biskupem olomouckým, Karlem z Liechtensteina, při visitaci konané r. 1689. (Zem. arch. mor., olom. augustiniáni, rkp. č. 8.) Srovnání textu a poznámka na zadní jejich desce připsaná dokazují, že jsou to, až na malé změny, vlastně původní Šťávkova statuta.[1]) Tím jsou nám liechtensteinská statuta vítanou pomůckou k doplnění originálu. Z nich si lze doplniti kapitolu o sakristii, celý předpis ohledně šatů, knihovny a nemocných. Neznámými zůstávají ještě § 44—48. V statutech preláta Engelmanna z r. 1689 (Zem. arch. mor., olom. augustiniáni, rkp. č. 7.) jest sice odstavec 44—47 obsažen, ale vzhledem k samostatnému zpracování jeho statut a výslovnému prohlášení o neplatnosti starých předpisů, není možno jich použíti jako doplňku. Zůstává tedy ostatní část. i dále neznámou.

Účel statut. Domácí řád lanškrounský jevil se Šťávkovi nedostatečným. O některých věcech mluvil velmi krátce, nebo nejasně, o jiných se vůbec nezmiňoval. Taková stručnost byla pro řádový život velmi nebezpečnou. Nejasné, případně i úplně chybící předpisy otevíraly širokou bránu subjektivním výkladům konventuálů a mohly takto docela snadno způsobiti mezi bratřími roztržky.[2]) K uvarování domácích nepokojů složil tedy Šťávka nový řád. Za podklad jeho sloužily mu staré stanovy lanškrounské. V předmluvě totiž výslovně podotýká, že není jeho úmyslem zaváděti novoty,[3]) dosti často z nich čerpá, na visitatorovi žádá jejich znalost.[4])

huius canoniae per Svecum . . . a 1642, die 9. Julii totum canoniae archivum ante portam civitatis Olomucensis in spolium cessit, ita ut instrumenta per officiales et milites Svecicos, quarta desuper die civitatem ingressos, dispersa, aegre collecta, per partes requisivi . . . pluribus penitus amissis . . .

[1]) »Haec statuta, facta collatione cum primitivis . . . a Joanne Stiawka, primo praeposito et canonicis (sic) illius temporis et ultimis usque ad annum 1690 observandis, deprehendi fuisse ex his et primitivis aliquibus (sic) superadditis et nonnullis omissis . . .«

[2]) V předmluvě praví: »Ne igitur tam confusa differencia et brevi admodum statutorum antiquorum compendio periculose ex ignorancia admittantur negligencie, aut post observancie lapsum sine regulari conscripto reductorio minime reformari sciatur . . .«

[3]) Při závěru předmluvy . . . »nihil innovantes . . . ne vel prelati, vel subditi . . . quovis suo ducantur sensu, ut per hoc a norma regularis vite discendentes in detestabiles incidant discrepancias . . .«

[4]) Kap. 37. »Primo curabit intelligere et scire regulam, utraque statuta . . .«

Doba sepsání. V kapitole 37. děje se zmínka o bulle dané klášteru dne 23. dubna r. 1500. Zároveň se nařizuje v září každého roku visitace k vůli zachování exemce. Samo sebou se rozumí, že v zájmu tak důležité výsady užil klášter svého práva hned při obnovení. K tomu také ještě přistupuje jiná okolnost. Ostatní spisy Šťávkovy pocházejí totiž z roku 1500. Považoval li za nutno hned při založení kláštera složiti spisy k poučení bratří o původu řádů a nebezpečích prelátů, tím více doléhala naň potřeba sepsání domácího pořádku. Patrně tedy složil Šťávka svoje statuta v létě roku 1500, načež při podzimní visitaci se jim dostalo schválení Mikuláše, probošta ze Šternberku.[1])

Prameny olomouckých statut jsou:

Regule sv. Augustina, ze které čerpá velmi hojně a doslovně.

Statuta kanonie lanškrounské, kterých jakožto základu pro své dílo používá velmi zhusta. V textu, pokud se nám dochoval, shledáváme se celkem s deseti místy, na kterých je doslovně cituje. Skoro úplně je přejata kapitola (43.) o vedení klášterní knihovny, vypočítávání poklesků při pojednání o těžkých trestech (kap. 17.) a ošetřování nemocných (kap. 42.) Též značná část předpisu o spárně přešla do nových statut. Menší vyňatky obsahuje: kapitola 5., 8., 11., 14., 24. a 39.

Druhým základním pramenem jest církevní právo. Autor jako výborný kanonista snesl z něho spoustu citátů. Jest málo nařízení, při kterých by se neopíral o dekrety. Všude se na ně výslovně odvolává, aby svým zkušenostem a radám dodal před druhými zákonité oprávněnosti a tím i dokázal potřebu jejich přesného plnění. Nejvíce čerpal z knih, jejichž znalost žádal na visitátorech. Z Řehořových dekretů přejal tři kapitoly z oddílu „De monachis et canonicis regularibus“[2]): „Cum ad monasterium“ (kap. 5.), „In singulis“ (kap. 6.) a „Ea quae“ (kap. 8.), z části jednající „De accusationibus“ [3]) rovněž tři kapitoly: „Sicut olim“, (kap. 25.) a „Qualiter et quando“ (kap. 24.)

V nařízení ohledně bohoslužby[4]) čerpal pravděpodobně z reformního dekretu basilejského koncilu (9. čvna 1435.) Slovná závislost zdá se tomu nasvědčovati.

[1]) Tomu nasvědčuje i *Volný*, Kirch. Topogr., Olmützer Erzdioec. I, 281, dle něhož byla statuta hotova před koncem r. 1501. Důvodu k tomu neuvádí. Za pramen mu slouží Lichnovského opis paměti o činnosti Šťávkově při znovuzřízení kláštera. (Srov. pozn. 5.)

[2]) Decret., III., Tit. XXXV.

[3]) Decret., V., Tit. I.

[4]) Monum. concil., II, 801—804.

Kromě těchto děl shledáváme se i s citáty z římských spisovatelů, hlavně Valeria Maxima.

V platnosti byla Šťávkova statuta až do r. 1689. Tehdy (14. prosince) sestavil prelát Ambrož Engelmann nové konstituce, v jejichž posledním článku prohlásil všechny dřívější předpisy za neplatné.[1]) Tím padl řád daný kanonii biskupem Karlem z Liechtensteina a na základě Šťávkových statut složený.

Na konec ještě zbývá zmíniti se o autoritě Šťávkova řádu. Dle starého zápisu si jich členové velice vážili. Neochabující pozornosti se těšila jmenovitě poslední kapitola[2]) pode jménem „Speculum praelatorum", známá. Ona hřímala do duše nesvědomitým představeným a dodávala bratřím odvahy k zakročení proti páchanému bezpráví. V opačném případě se jim dostalo výčitek za jejich netečnost, nesmělost, anebo sobectví. Bratří si proto uvedenou kapitolu se zálibou opisovali a když tyto konstituce byly již téměř čtvrt století zrušeny, vyšla dokonce tiskem (v Římě r. 1732[3]), kdežto ostatní část proslulých statut odpočívala v knihovním prachu olomoucké kanonie.

(P. d.)

[1]) Zem. arch. mor., olom. augustiniáni, rkp. č. 7., str. 64b. ...»Aliae constitutiones editae et promulgatae, quae in praesenti codice non comprehenduntur, cassatae et abrogatae intelligantur, ita ut omnes de nostra congregatione ab illorum observancia imposterum absoluti cognoscantur«.

[2]) »Eam (= ultimam rubricam) canonici huius loci olim magni aestimabant et »Speculum praelatorum« appellabant. Utque illud et ipsimet iugiter ante oculos haberent, ad libellos suos manuales inscribebant, prout hucusque in libello manuali Laurencii Jeiser, canonici huius loci, anno 1614 conscripto reperitur« ... (Rkp. stud. knih. fol. 38a.)

[3]) Viz *D'Elvert*, Beiträge atd., str. 250.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Dlouhá debata rozpředla se o titul arciknížete, jehož do budoucna chtěl užívati. Chtěl se psáti: „volený král český", čemuž císař tuze odpíral, a ani stavové čeští s tím nesouhlasili a nepovolovali tvrdíce, že by se takový titul nesrovnával s přiznaným již arciknížeti čekanstvím království českého, a že by byl proti danému již reversu císařovu, proti smluvenému již reversu arciknížete, i proti dskám, do nichž potom relace bude učiněna; protož aby toho arcikníže nežádal. Protože vyslaní s jeho strany nemohli sami o tom rozhodnouti, jezdili o to někteří z nich k arciknížeti, a když se navrátili, oznámili, že tedy arcikníže od takového titulu upouští, ale že žádá, aby se mohl psáti: „designatus rex Boemiae" („designirter König in Böheimb"). Vyslaní čeští však zase nesouhlasili dovozujíce, že slovo „designatus" více v sobě obsahuje, než bylo arciknížeti povoleno. Shody nebylo docíleno, a proto bylo to odloženo na císaře a stavy.

Nemenší byl spor mezi vyslanými s obou stran o biskupa a biskupství olomoucké, ku které jurisdikci mělo by náležeti biskupství. Čeští vyslaní postavili se na stanovisko biskupa kardinála Dietrichštejna a dovolávajíce se také práv a privilejí, o něž Moravané stále se opírali, tvrdili, že biskupství náleželo vždycky k jurisdikci krále českého, a kdyby se od toho mělo upustiti, že by se tu stalo protržení privilejí českých i moravských. Aby však tento spor řádně vyřízen byl, navrhovali, aby se s každé strany obralo po čtyřech osobách, které by do těch privilejí nahlédly, a potom na budoucím sněmu obojí straně přednesly, a pak aby to bylo k ubrmanské výpovědi podáno. Ale proti tomu rozhodně vystoupili se stanoviska správního zmocnění moravští, ježto by jinak nebylo jednotné správy zemské. Poukazovali, že biskupové olomoučtí mají své many, kteří jsou obyvateli markrabství moravského, a z těch jest velký počet, kteří také dílem mají jiné pozemské statky; kdyby pak v některé rozepři man, jsa lantfrydník markrabství moravského, apeloval od soudu manského biskupského ke králi českému, jenž by neměl pod svou správou Moravy, dělil by se tím od jiných obyvatelův a měl by některými svými statky jinam

zření; z toho ovšem zjevno jest, že by nebylo žádné svornosti, nýbrž vždycky odporové a neshody, tak jako bylo v poslední době, když nynější biskup u Skalice zbraňoval se svého praporce mezi Moravany míti. Dále, kdyby se od soudu manského mělo odvolání na krále českého státi, bylo by porušení poměru biskupa ku právu a soudu zemskému moravskému, a biskupové rušíce jednotnost správní sami by tím rušili to, což jim již dříve povoleno bylo, aby totiž nebyli manové před úřady soudů zemských povoláváni.[1]) A biskup sám by tím ztrácel: biskup olomoucký sedá v soudu zemském moravském, — je-li urozený pán, z povinnosti, není-li, tehdy z milosti, — ale kterak by mohl v soudu jejich sedati ten, kdo by neměl s nimi rovného pána? Kromě toho mnohé rozepře jsou mezi kapitolou olomouckou a zemí, v nichž biskup ujímá se kapituly; zase by tu byly ustavičné různice o kompetenci. Protož uzavírali zmocnění moravští, poněvadž arciknížeti Matyášovi jest odevzdána správa a panství markrabství moravského a k tomu jest voleným čekancem království českého, že může se jemu jurisdikce nad biskupstvím olomouckým odstoupiti, avšak s tou výminkou, aby se smlouvami opatřilo, aby to nebylo na protržení, škodu a ujmu privilejí království českého.

Dovozování zmocněných moravských co do poměru kapituly a biskupa a odtud možných sporův o kompetenci odpíral biskup kardinál Dietrichštejn pravě, že co se kněžstva dotýče, to jest pod jeho správou a že podléhá jemu jako biskupovi, jenž se ho v tomto svém poměru k němu zastává a je zastupuje, — ale u manů biskupství je právní stanovisko to, že poddaní jeho manského soudu immediate mají zření ke králi českému a ke koruně české, tak že mohou ke králi apelovati. Když byl toto zásadní stanovisko vytknul, netrval na něm neoblomně, nýbrž chtěje zůstati jako interessovaný stranou ponechával rozhodnutí králi a stavům koruny české smířlivě prohlašuje, chtějí-li od toho upustiti, jeho že jest v tom dobrá vůle.

Moravští zmocnění zase stáli na svém tvrzení, že ta jurisdikce vztahuje se na krále českého, jakožto markrabě moravského. Ale se svého stanoviska, na němž mohli se dovolávati jak výrazu slovného, tak významu státoprávního, odpírali tomu čeští vyslaní poukazujíce zároveň na precedenční případ, když uherský král Matyáš držel Moravu; snad že se tak vyhledá, že odtad bylo biskupství vyminěno.[2])

---

[1]) Srv. *Kameníček*, l. c. III. 25 násl.

[2]) Ve smlouvě o pokoj mezi králi Matyášem a Vladislavem a královstvími českým a uherským z 30. září 1478 zavřeno jest, »aby biskup olomúcký a maršálek

Na konec moravští zmocnění oznámili, ačkoli mají slušné příčiny na svém státi, že se přece usnesli na této formulaci: „Jestliže jest téhož biskupství jaká povinnost koruně a království českému náležející ta aby zůstala v své celosti, ale jestli jaká povinnost králi českému, tehdy poněvadž JMCská jakožto král český všecko své právo převedl na JMArciknížecí, proto aby táž jurisdikce nad p. biskupem a týmž biskupstvím na JMA. a na toho, kdož by Moravu až do smrti JMCské spravoval, převedena byla, tak aby on p. biskup, jakožto soudce a lantfrydník, kterýž rovně tak, jako oni jiní všichni ku právům jejich stávati jest povinen, jiného pána neměl". Konečné dojednání tohoto smluvného článku odloženo však na zítří.

Ani o požadavku vyslaných arciknížete Matyáše, aby bylo markrabí braniborskému pod léno zanecháno knížectví krnovské, nebylo docíleno shody. Čeští vyslaní odepřeli tomu, protože jest to již promlčeno a na císaře připadlo. O dluzích císařských do Moravy povinných skoro již dojednáno, aby se to vzneslo na budoucí sněm moravský a mezitím aby se ti dluhové na komoře dvorské vyhledávali. Obtížnější bylo zase dohodování o amnestii pro ty, kteří na Moravě zůstali císaři věrni, jež však vítězní odbojníci pokládali za provinilé, a proto jim statky jejich skonfiskovali. Kromě Ladislava Berky byl to hlavně p. Kavka Říčanský[1]) a Žampach. Císař i stavové čeští přimlouvali se za všechny, ale moravští zmocnění svolovali jen potud, že se p. Kavkovi a p. Žampachovi i jiným provinění jejich odpouští a oné přímluvy dává se jim užiti, ale p. Berkovi že se to státi nemůže, protože mnoho učinil proti právu, proti svobodám a jich lantfrydu; vyčítali

království českého činili do Čech králi Vladislavovi a těm, komuž povinni jsú to, což z povinnosti úřadův svých od starodávna spravedlivě činiti jsú zvykli, však bez škody poddanosti a poslušenství, kteréž králi Matyášovi a potomkům činiti mají«. A. Č. IV. 492.

[1]) Panu Kavkovi skonfiskoval správou Moravy pověřený nejvyšší sudí Maximilian Lev z Rožmitálu a z Blatné na Těšeticích statek Brumov. Pan Kavka psal mu o tom 16. června: »... Statek můj dědičný mocně, kvaltem a brannou rukou skrze komisaře od VMti k tomu nařízené jesti mně odňat, a poddaní mí s povinnosti, kterouž mně zavázáni byli, netoliko sou propuštěni, ale taky, aby i brannou rukú, pokudž by toho potřeba byla, zámek můj vlastní dobývali, bylo jim poručeno, na to vejše týž zámek můj, jak spraven sem, Slováky, Uhry, cizozemci osazený zůstává, na větším díle svršky my též komisaři rozptýlili, vobilí [v] sépkách mých do příbytkův svých odvésti dali, vína v krátkých dnech několik drahně beček rozundali, koně my i služebníkův mých a jiné věci, co se jim líbilo, mocně sou pobrali, a jakž mne správa docházi, i o bezhrdlo mi usilováno bylo«. (Paměti *Hovorovy* v zemském archivě brněnském, Sbírka rukopisů č. 332, fol. 118—119.) Co bylo dále s brumovským panstvím, možno sledovati v A. Č. XXVII.

dílem jeho přestoupení, a zvláště že mnozí sirotci ze svých statků ho chtějí viniti a toho na něm vyhledávati, kterak jest s nimi jednal, ježto bral panny stavu rytířského do svých dvorů ke službě; protož chtěli s ním právem rozeznáni býti.[1])

Bylo 5 hodin odpoledne, když rokování skončeno a dojednání všeho odloženo na druhý den. Dne 21. června byla podávána zpráva o průběhu vyjednávání ve sněmu a tam bylo ještě rokováno o ty články, které zůstávaly posud na odporu. Při této příležitosti, když vzpomínáno bylo amnestie pro provinilé, zanesen byl do jednání námět, jenž dotýkaje se bolavé stránky vlády císařovy volal po nápravě: byla učiněna ze sněmu přímluva, aby nejvyšší úředníci přednesli, aby byli navráceni statkové p. Ladislavu z Lobkovic a panně Evě šlechtičně z Lobkovic.[2]) Ale ozývaly se taky radikálnější hlasy bez ohledu na císaře kritisující a žádající, aby nynější místokancléř byl svého úřadu zbaven, protože jest nynějšími mnohými neřády vinen.[3]) Na sněm obrátil se také, uznávaje jeho účinný a rozhodující význam, Ladislav Berka; podal tam žádost o přímluvu a zastání, v níž si stěžoval, že se mu křivda činí.

Audienci u císaře měli vyslaní ze sněmu až odpoledne o 2. hodině. Když se k ní brali, byl odložen sněm do zítřka do 1. hodiny odpoledne; mezitím byl poslán Vilém z Lobkovic napřed do ležení arciknížete Matyáše se vzkazem, že čeští vyslaní dostaví se k dalšímu jednání okolo hodiny čtvrté odpoledne. Jeli tam skutečně krátce před touto hodinou a předložili vyslaným arciknížete Matyáše poslední ústupky ve formě ultimata. Výslovně při tom podotýkali, pokud by arcikníže a země s ním spojené ještě tímto podáním spokojen nebyl a ještě něčeho vyhledával, že nemohou mimo to k ničemu více povoliti ani přistoupiti, a že všichni artykulové jak hlavní, tak i z nich pocházející, mají minouti a stavové arciknížeti ničím povinni nebudou a býti nechtějí, nýbrž má z toho všeho jednání sjíti a všecko ničím býti.[4])

U sporném bodě, na němž nyní nejvíce záleželo arciknížeti Matyášovi, jakého titulu užívati bude, trvali pevně čeští vyslaní na tom,

[1]) Sbírka *Cerroniho*, l. c., II. 207, fol. 240—248; relace pánu z Rožmberka z 21. června.

[2]) Literaturu o processu Jiřího a Ladislava z Lobkovic v. Zíbrt: Bibl. Č. Hist. I. č. 14203, srv. tamže III. č. 10138.

[3]) Místokancléře z té doby neuvádí Palackého »Přehled«; od r. 1601—1608 (zemřel 8. května) byl Jindřich z Písnice; r. 1612—1617 Bohuslav z Michalovic.

[4]) *Beckovský*, l. c. II. 44.

aby se psal, jak včera oznámeno,: „volený čekanec království českého“, latině: „designatus in futurum rex Bohemiae“, německy: „designierter zukünftiger König in Böheimb“. Strana arciknížete velmi se zasazovala, aby byla slova „in futurum“ vypuštěna, dovozujíce, že stačí jen „designatus“, ježto slovo to se vztahuje ne na přítomný, nýbrž na budoucí čas, a že to tak, jak vyslaní čeští chtějí, není dobře latině mluveno, — ale zdálo se některým s české strany latiníkům, že to může býti, a osvědčovali, že císař k tomu jinak povoliti nechce. O neustupnost českých vyslaných rozbíjelo se všecko úsilí vyslaných Matyášových, takže jim nezbývalo, než ustupovati; konečně se zdálo, že také snad k tomu přistoupí. Rovněž nepovolili vyslaní čeští, aby ponecháno bylo markrabí braniborskému knížectví krnovské, a jen k tomu přistupovali, že toho užiti má, co ukáže, že jemu spravedlivě náleží. Také tu mohlo se rozuměti, že se na tom přestává od vyslaných arciknížecích, ačkoli výslovně souhlasu svého neprojevili. Za to však povolili čeští vyslaní v otázce biskupství olomouckého, aby totiž biskup svým biskupstvím náležel pod jurisdikci arciknížete Matyáše až do smrti císařovy, avšak aby to bylo bez ujmy privilejí českých, než čím jest olomoucký biskup nebo biskupství zavázán koruně české a stavům království českého, to aby v své celosti zůstávalo.[1]) Dlouho bylo zase jednáno o p. Ladislava Berku. Moravané nechtěli mu nikterak prominouti toho, což proti němu měli, pravíce, že se něco dotýče celé země, a že nejsou k tomu zmocněni, aby to k místu přivedli, a že některé obzvláštní osoby pro své veliké ublížení s ním činiti mají, ale nejvyšší purkrabí velmi se Berky ujímal, a na půl druhé hodiny s moravskými zmocněnými o něho jednal. Konečně přece slevili v tom, že Berka na přímluvu českých stavů nemá od císaře býti vzat na závazek, ale že mu bude na Moravě soud osazen k vyslyšení a odvozování jeho neviny, a pro lepší jeho bezpečnost bylo mu také povoleno, aby na svém místě mohl za sebe jiného na Moravu poslati. Za to zase žádali vyslaní arciknížecí nejvyšší úředníky české, aby Václav Vchynský byl propuštěn z obeslání císařova; úředníci nemohouce sami rozhodovati oznámili, že se to poví císaři.

[1]) Mluvčím Moravanů v otázce biskupství olomouckého byl Žerotín, jenž také při tom jednání kardinálovi řekl: chce-li kardinál býti pod jurisdikcí císaře, že se mu toho přeje, — ale biskupu olomouckému že se toho nedopustí, leč by postoupil biskupství své jinému biskupu; tak kardinál se spokojil. Archiv Piaristů v Praze, Pozůstalost Dobnerova, ruk. fol. 68, v. *Dobner*: Monum. II. 313. *Pilař—Moravec*: Moraviae historia, III. 83.

Největší nesnáz byla však o list, kterým měl císař Moravanům dáti vysvědčení zachovalosti: že je s tím před sebe vzetím Moravanů milostivě spokojen, a že tu nic neučinili proti svým povinnostem. Čeští vyslaní teprve potom k tomu přistoupili, když Moravané svým lantfrydem se zastírali a odtud dovozovali, že byla povinnost jejich, aby jednali, jak jednali. Co se týče dluhů císařových do Moravy povinných, lehce se již souhlasilo navzájem, aby se to vzneslo na sněm moravský.[1])

K tomuto konečnému dohodování a rozhodování poslal také arcikníže Matyáš své prohlášení z téhož dne 21. června, jímž běželo mu hlavně o pomoc v jeho nynějších i budoucích potřebách. Otázku o reversu při svém odtažení ponechával ústní domluvě komisařů svých a zemí s ním spojených. Ustupoval od požadavku, aby stavové zaplatili vydání a dluhy na pomezní města, aby převzali 50.000 tolarů zadrželé služby najatému lidu vojenskému, aby přispěli na poselství s dary pro tureckého sultana a aby zaplatili jeho nynější vojenskou výpravu, — ale opětně žádal, ježto toho všeho nezbytně jest třeba, aby přiměli stavové císaře, aby postoupil arciknížeti buď panství krumlovské nebo pardubské, aby na ně mohl býti potřebný obnos vypůjčen. Přijímal dále odpověď českých stavů, že na příštím českém sněmu má býti žádáno o pomoc na pomezní města a místa, i zakazování se stavův účinnou pomocí. Jakož pak císař osvědčoval, že potvrdí mír s Turky, žádal arcikníže stavy, aby způsobili, aby císař hned dopsal sultanu, že ratifikuje ve všem mír turecký dojednaný arciknížetem. Co se týče budoucího titulu arciknížete, trval na svém včerejším rozhodnutí. Z amnestie vyjímal arcikníže ty, kteří se v obojích Rakousích provinili proti svobodám zemským a snešením sněmovním, ale že se jim na jejich prosby a omluvy milost udělí. Na konec také arcikníže podával slavnostní protest, že nemůže již na nic více vejíti, a nebude-li dnes a zítra všecko smluveno a sjednáno, že nebude míti viny na všem odtud pošlém neřádu a škodě, nýbrž že zodpovědnost padne na ty, kteří jsou toho příčinou.[2])

Než ani nejzávažnější požadavek arciknížete, aby postoupeno mu bylo panství krumlovské nebo pardubské, nebyl přijat od vyslaných českých, kteří odmítali možnost toho z důvodu, že jest panství těch

[1]) Sbírka *Cerroniho*, 1 c. II. 207, fol. 248—254; relace účastníkova p. Rožmberkovi z 21. června o půl noci.

[2]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, kopia.

třeba na splacení českých dluhův a závazků. Nezbylo arciknížeti než ustoupiti. A tak po tolikém smlouvání bylo dojednáno srovnání, a vyslaní s obou stran se usnesli, aby se sjeli v příští pondělí 23. června o 7. hod. ráno v Libni, kde by se smlouvy spisovaly. K tomu navrhoval hned Žerotín, aby bylo voleno ze stavu panského sedm osob, ze stavu rytířského šest a z měst tři, ale potom oznámeno bylo jemu, že jich musí býti méně. S tím se vyslaní rozjeli, a čeští přijeli do Prahy o 11. hod. v noci.[1])

[1]) Sbírka *Cerroniho*, l. c. II. 207, fol. 254.

Ze života uprchlíků, vojenských zajatců a rekonvalescentů.

O uprchlících a zajatcích, bydlících nyní na našem venkově, podati bezpečné lidovědné zprávy, aby mohly býti podkladem jednotného spracování, jak si přeje NVČ. (vzhledem k vyzvání Hlídky 1916, 551), asi sotva komu se podaří. Příčinou toho jest válečná doba, zakazující bližší styky zvláště se zajatci a pak cizí řeč — obyčejně dialektová. Ale přese všechno to příspěvků nasbírati možno.

K uprchlíkům a zajatcům ještě přiřaditi dlužno vojíny-rekonvalescenty, vyslané na práce.

Zprávy dnešní pocházejí z Přerovska a Vyškovska.

Více než před půl druhým rokem umístěno po osadách vyškovského hejtmanství na 1600 italských uprchlíků z vlašského hornatého Tridentska. Vlaši tito nevynikají postavou a vzrůstem, jsou menší než hanácké obyvatelstvo, dělí se od něho toliko tmavou pletí, černýma očima a vlasy. Neradi slyší, když jsou nazýváni „Talijáni", praví: my jsme „Tyroláci", Italia dolů pod námi. Vystěhovalci nenosí zvláštního kroje, jen ženy chodí bez pokrývek hlav i do kostela; poslední čas nyní v zimě už nosí šátky na hlavách. V rolnickém povolání málo se vyznají a přílišné chuti do něho nemají, zvláště ženy, které doma mají na starosti jen domácnosti, ponechávajíce vzdělávání vinohradů, zahrad a jiných živností mužům. Břemena jako dříví z lesa nosí na hlavách, na záda jich vzíti nechtějí, i když domorodí jim vysvětlují, že to výhodnější. Dle zevnějšku chodí čistí, ale prádla takového prý nemají, snad z nedostatku mýdla. Z nouze jedí vše, ale nejraději polentu, bohužel nyní volají „polenta málo" neb „polenta nic." V létě chodí na slimáky do lesů, třeba daleko, aby si jich nasmažili. Zelí, kvašené okurky, různé omáčky se jim nelíbí, za to chválí buchty, koláče, chléb. Stýská se jim po víně a tyrolských horách. Česky učí se nesnadno, starší lidé, ač bydlí mezi Hanáky už na 20 měsíců, sotva znají několik slov českých, mladší pochytili toho více, ale ne mnoho. Mezi 30ti našel jsem dvě děvčata, s kterými česky jsem se mohl jakž takž domluviti. Malé děti a školáci též velikých pokroků v češtině nečiní přese všechno to, že stýkají se s našimi malými. Tyroláci dorozumívají se s našimi vzájemným ukazováním, znalostí některých

slov a hlasitým křikem. Národně jsou uvědomělí; vzdělanější mezi nimi stěžovali si do útisků, zvláště do Schulvereinu. Dle jejich vypravování jen několik objevilo se mezi nimi zrádců, když Italie vypověděla nám válku, na př. z Matarella (3000 obyv.), asi tři hodiny od Tridentu vzdáleného, uteklo jich asi pět za hranice.

Vzdělání těchto Tyroláků jest asi na té výši, jak našeho lidu, čísti a psáti dovedou skoro všichni; náboženský jsou uvědomělejší než Hanáci, ochotně plní své náboženské povinnosti. Z kostela odcházejí poslední — Tyroláci. Mezi sebou pěstují přátelské styky, navštěvujíce se a když někoho svého pohřbívají, z daleka široka dostavují se na pohřeb. Ač chudi, přece touží po slušném pohřebu. Žijí mravně, o nevěrnosti manželské a pádu dívek slyšel jsem toliko dvakrát, ale to byly vystěhovalky od Terstu z tábora socialní demokracie. O náboženské potřeby postaral se vystěhovalcům biskup Tridentský, vyslav s nimi kněze. Od úřadů našich i od vystěhovalců dověděl jsem se, že Tyroláci nestěžují si na Hanáky, že by s nimi zle nakládali, ba si pochvalují pobyt mezi nimi.

Předloni na žně vyžádaly si některé obce zajatce, k nám posláni italští zajatci (32) ze severní Italie, pak z Neapole a okolí, z ostrova Sicilie i Korsiky. Severoitalští jsou vysocí, házeli prý pumy na naše vojáky, jihoitalští pomenší; z většiny živili se před válkou rybářstvím. Přišli z baráků vymořeni a ustrašeni, jak se s nimi bude nakládati. Za krátko se zotavili tělesně i duševně. Dostali rozkaz: s nikým se nestýkati, ani s Tyroláky, do hostinců nechoditi, společně spáti, jen stravovati dovoleno jim u hospodářů, kterým přiděleni. V polaření se nevyznali. Byla to podívaná pro bohy, když Italové nesli kosy před sebou, obrácené k obloze, aby prý se nepořezali. Na poli teprve nic nesvedli. To bylo ukazování a křiku! Ač jsou v osadě půl roku, přece málo kdo z nich dovede s koňmi zacházeti. Jídlu našemu po barákové stravě brzo přivykli a chutná jim znamenitě. Na prvém místě chválí jak Tyroláci buchty, vdolky a chléb s máslem, méně zelí, omáčky a zemáky. Smáli se titulatuře hospodáře: pantáto, ukazujíce na brambor, že ten u nich sluje: patata. Při mluvě nekřičí jak Tyroláci. Česky se učí také špatně. Nejspíše se naučí od našeho lidu nadávati a klíti, to už všichni dovedou. V rodinách zdomácněli, až na malé výjimky jsou spokojeni. Jsou veselé mysli, ale nezpívají;

Do kostela chodí nepořádně, prý nemají pěkných

šatů; v náboženském uvědomění jsou za Tyroláky; vinna tím italská beznáboženská škola. Někteří mezi nimi jsou nábožní; v kostele chovají se slušněji než naše mužská mládež, na hřbitovích smekají čepice, k domácím jsou uctiví. Dosti mezi nimi analfabetů, někteří naučili se čísti a psáti až na vojně. Vzpomínají často na polentu, makarony ryby a krásné moře; dětem slibují, že jim z domova pošlou citrony, pomeranče a fíky.

Dostalo se k nám též ve žně osm Rumunů-rekonvalescentů či jak lid říká „rekvaliscentů", mužů silnějších; nespravili s nimi rolníci nic na poli ani v řeči; jsou prý jak cikáni

Podána žádost a Rumuni do 8 dnů se odstěhovali. V nemocnici Rumuni nebyli u nás spokojeni, že prý je krmí samými zemáky, u nich prý v Sibíni, Brašově a okolí lépe. O Češích neměli dobrého ponětí, kraj se jim rovněž nelíbil.

Předloni u nás pracovali Poláci-vojáci z východní Haliče, mezi nimi dva Rusíni. Za krátko byli u nás jak doma. Práci rozuměli, s lidmi se domluvili, uctivě se chovali, kostel pilně navštěvovali a v neděli každý aspoň pětinku obětoval na světlo kostelní. Neni nad vojáky polské v kostele, chválili lidé, ti mohou býti fakulou našim! Za to však Poláků nevynášeli, že v noci se toulali a vyhledávali „místa publičná a osoby publičné", v té příčině Poláci uchvátili přední místo. Ještě v Brně nemohli zapomenouti na své známosti a v neděli jezdili je navštěvovat. Že jsou ctiteli vodky, o Polácích známo. Psáti a čísti asi polovic z nich uměla; psali častěji domů, nejvíc o peníze. Lepší rodiny vystěhovalecké usazené v městě počínaly si po velkopansku: Dlouho vyspávaly, dobře stravovaly a na venek se ukazovaly. Čistoty v pokojích ani v prádle nebyly dbalé. Rusíni mluvili polsky, takže se myslilo, žeť Poláci.

Ruské zajatce také jsme měli. Poznati je bylo po silném kostnatém těle, loudavé vážné chůzi a dobráckosti probleskující z veselé tváře. V mnohém podobali se hanáckým mužům. Jezditi uměli, práci rolnickou znali a když neznali, brzy se přizpůsobili, jenom že byli liknaví a někteří lenošní. Neradi časně vstávali a večer chtěli brzo s pole jíti.

Když nemohli stávkovati, tož si aspoň ulevovali: „Vy se u vás nadřete, my u nás trochu rozořem půdu, zahrabem do ní obilí, hnůj vozíme do řek, kdo by se s ním špinil, a rodí se nám

více jak vám". Ze všech cizinců nejvíce se vyvýšovali Rusi, u nich že všeho dosti, úrodná rovina na tisíce verst, řeky široké a dlouhé, a Němčíci že daleko od nich, u vás je máte za humny atd. Písaři a čtenáři byli slabí, dopisy jim psali někteří z nich. Nábožensky byli většinou chladní, do našich kostelů se přišli též pomodlit a když se jich ptali, jak se jim líbilo v chrámu, pravili někteří, že muzika (na varhany) patří do hospody a ne do kostela, u nich že to není. Pohlavní mravnosti byli dbalejší Poláků. Domluva s nimi byla snadnější, avšak vyslovovati a přízvukovati některá naše slova příliš se jim nedařilo. V jídle nejsou vybíraví, jen když toho hodně mnoho; večer se jim vařil čaj, jejž pili skrze cukr.

O Srbích, kteří asi tři hodiny od nás pracovali, mohu toliko podati úsudek lidu: „Jsou zhlídaví jak zbojníci, chudí jak koly, samé kosti, smát se neumějí, domluvit se s nimi nemůžem, do práce jsou ještě dosť."

Zmíniti se ještě dlužno o našich rekonvalescentech z mor. Slovácka. To bylo veselo na poli i v hospodách, zvláště po výplatě v sobotu, málo kdo z nich zůstal střízliv. Na památku svého pobytu zanechali dvě okénka v matrikách.

Dohlížiteli nade všemi zpravidla byli Němci, kteří slušně se chovali a povinnosti své plnili, po většině neuměli česky.

Úsudky lidu:

I. „Poláci bele do práce e do modleni, ale to sjiždění po nocách e vod staréch možu nebelo pěkny. Talijáni mosijó bet večir v kasárni, tož só lepši, ale do očeni majó tvrdy hlave, pět jich pošlem do baráku, nemužem s něma nic spravit. Toťká Francek N. dostal Talijána — chlapino jak slóp a dež mo ráno hospodeň postavila másni hrnek s kafém, vehrkle mo chodákovi slze, tak bel teho lačné, jož meslim dávno kafé neměl v hobě. Přešle pré Talijáni z hladnýho kraja, vina pré je o nich jak o nás v potoko vode, reb — sela, ale obili jenom trhajó kláske a slámo na polo zapálijó. To domloveni je s něma zly. Okazojem si, křečime na sebe a dá to do hábu, než nandem nejaky slovo obóm známy. O nich pré néni tak dobře jak o nás až na te lemóne a pomoranče, te pré tam rostó na stromech jak o nás jabka. Rebe pré tam majó dobry jak potr."

II „Já mám mlsnyho Talijána až z teho ostrova, co sme na ně sbirale, dež jim pře zemětřeseni přešlo všecko v nic. Dám mo khél — okazoje na hlavo, že ho z něho boli; ovařim zeli — zas takovó; z jerteplé je mo špatně o dolinka. Včerá méle sme pokáče (šišky

kadlátkové) a on mrcha jedno pohonil v hobě než jo dostal dule, a drohó vrátil. Tak maso, rebe, slemáke, polento, magaróne — šak mo jich dvakrát poslale z domo —, pak bochte, vdolke, chlib s potró, to be potrefil jest. No šak zvekne na náš kust, dež nedostane jinyho, jak odstaveny telátko seno žvékat“.

III. „Teho Rusa každyho poznat zdaleka po hobě a figoře; hobo má šerokó jak ten kaškét na hlavě a rád se ščoří; bičem omi švihat jak naši chlapi a očama po děvčatech házet, ani nekerá nechce a jož je Rus o ni. Naše řeč de jim tvrdo. Só toze objicni, sprášijó teho za dva. Naše jizbecká má jedneho, keré sbóchal sedn jerteplé k večeře a ešce 4 okradl, a to je vic jak pul drohyho kila. K temo belo ešče jiny. Včel jož vim, proč se říká: Je hladné jak Rus, jí jak Rus“.

IV. „Ti Talijáni (zajatci) před jidlem a po jidle se nemodlijó, ale večir a ráno ja — kleča. O N... je jeden, je pré to kněz, ten furt a furt z jakése knižečke se modli a na růženco přebirá. Nekeři povidajó, že je to advokát. N...čka to nerádа vize, deť je póhá... (nepřítelkyně pobožnosti).“

V. „O Č...lu zas majó Talijána toze hodnyho. Dež k nim přešil bel sám strach, bál se meslim chodák, že ho bodó švrtit, jak bechme nebele křesťani. Dež domáci na něho hleděle a prohlížele si ho bez slovka, chetla ho hruza, rozvalel ňadra a vetahl červené škapulíř lebo co to belo, a lóbal to; hospodeni pře tem okaple slze a požehnala se. Taliján se rozčořel a jož se nebál. Jak bechme muhle takovymo neco zlyho přit, deť naši chlapci taky só zajati a debe jim tam zle dělale!“

VI. „To je verk — domlovit se s Talijánem! Náš jož neco chápe. Onehdá na něho volám: ‚Jan — honem ber pikolo dřevo — bodo vařet ham,‘ pře tem sem okázala na hobo a on temu vechopil a donesl mně dřivi. Dež chco jet na fotro, křečim: ‚Jan — na fotro, koně vje‘ a okážo na maštal, a hneď je doma. Abe si pospíšel pře práce, volám: ‚Furt avanti — honem‘, a pomáhá to.

Dohnalu Taliján pořáď jenom chce, abe se jož přestale bit. Dež Dohnal chetne čerstvy novine do roke, přeběhna, ptá se: ‚Front jož fertik?‘ Jako: jož je potem? Tak a dovijak jináč mlovime talijanske, gadáme polske a ruske, jak kdo omi.“ *Vl.*

Posudky.

Listář náboženského hnutí poddaného lidu na panství litomyšlském v století XVIII. Podává *Václav Schulz.* Historický archiv České Akademie. V Praze 1915.

R. 1896 zachránil vydavatel prodanou registraturu panství litomyšlského pro archiv Musea království českého. Z bohaté látky pro dějiny poddaného lidu vybral vydavatel pro tuto edici zprávy o hnutí náboženském, které na Litomyšlsku vyvrcholilo po vydání tolerančního patentu.

Tam jako jinde, zvláště ve východních Čechách, staré tradice náboženské, které se někde udržely, živeny a rozněcovány byly z ciziny emisary, kteří sledovali při tom také cíle politické. Bývali pronásledováni a trestáni, ale přece neustávali; tajní nekatolíci pak vždy více si dovolovali a jiné sváděli, pokud možná před vrchností své vniterné smýšlení neupřímně zastírajíce a nepřátelské projevy proti náboženství katolickému pokrytecky odvolávajíce a zapírajíce.

Rokem 1780 oživlo protikatolické hnutí a ukazovalo se tajnými schůzkami; po tolerančním patentě (13. října 1781) veřejně ohlašovalo se na venek četnými přihláškami k evangelickému náboženství; provázeno bylo neposlušností, vzdorovitostí a vzpůrností k vrchnostem a surovým jednáním proti církvi katolické a jejímu kultu. Při tom byli první na řadě katoličtí kněží, jimž odpírali povinné dávky, a do jejichž právomoci libovolně a protizákonně zasahovali. Vžívali se do přesvědčení, že jest jim patenty císařskými dána naprostá svoboda, a chtěli jí ve svém smyslu použiti, při čemž i zabíhala ve svévolné a rouhavé napadání církve katolické. Opovážliví vůdcové hnutí směle brojící a jednající proti dosavad uznávaným a hájeným autoritám snadno strhovali za sebou jiné vrtkavé a neuvědomělé (úřad krajský píše: „sprostý a hloupý lid“, vrchní: „docela hloupý a prostopášný a svému domýšlení úplně přenechaný lid“[1]), jimž líbily se novoty z odporu proti dosavadnímu řádu a pořádku, a donucovali a sváděli je lživým předstíráním k odpadu. Tak celé vesnice odpadaly od církve katolické. Písemná osvědčení víry, která pak podávali, stávala se domluvenými a naučenými formulkami, do nichž jen jednotlivci ještě své zvláštní náhledy náboženské vkládali. Nevěděli však opravdu, jakého náboženství jsou, — od katolického, v němž mnozí pokrytecky žili, odpadli, augsburského nechtěli, a k helvetskému zprvu také úplné chuti neměli, ježto nerozuměli náboženství žádnému. Mnozí trvali na tom, že jsou víry beránkové, o jejíž podstatě jasného ponětí neměli, vědouce jen, že pozůstává v lámání chleba a pití kalicha. Nepořídil nic ani známý biskup královéhradecký Jan Leopold z Haye, jenž byl nařízen c. k. komisařem náboženským pro celé východní Čechy, ano dokonce

biskup, jemuž rozkazy císařovy byly nade všecko, nadržováním nekatolíkům jen uškodil míru a jednotě, již mezi obyvatelstvem chtěl zavésti. Nic neplatila pravidla úřadem diktovaná, jak by se měli nekatolíci ke katolíkům u vzájemných stycích chovati, vždyť úřady byly samy bezradny a nevěděly, jak si počínati: na př. ty, kteří se přihlašovali za husity, měly čítati za luterány. Rozpoutanost náboženská, která se zrovna vášnivě z nevědomosti a zarytosti ukazovala po tolerančním patentu, byla příčinou, že po 31. prosinci 1782 nesměly se žádné náboženské přihlášky již přijímati; byla to známka nemohoucnosti státní udržeti náboženskou svobodu, která se zvrhovala v blouznilství a hrozila mravní zkázou, v žádoucích kolejích.

Výstřelkem nově upravovaných náboženských společenstev byli deisté, kteří nově r. 1783 z vyznání helvetského do své sekty odstupovali. Nelekali se trestů, kterých se částečně užilo, a jimiž se hrozilo deistům panství pardubského: byli do vojska zařazeni a statky jejich měly se prodati. Prodej však byl odložen a deisté byli nazpět posláni, což bylo podnětem, že se pak i na Litomyšlsku deismus rozšiřoval. Nevěřili totiž, že by se trestův užilo, a měli za to, že pohrůžky jsou jen na odstrašenou, a spoléhali na milost císařovu. Skutečně na Litomyšlsku deistům po marném výslechu jejich nic se nestalo, ba dekretem z 10. června 1783 zakazovalo se každé vyšetřování deistů, israelitův a podobných sektářů. Jen ten měl býti trestán, kdo by se u úřadu za deistu prohlásil, a kdo by někoho deistou nazval nebo jej za deistu udal. Uložené toto mlčení o deistech nezastavilo však přihlášek k deistům, u nichž zavládly náhledy a projevy naprosto nevěrecké, anarchistické a proti vrchnosti vzpůrné. Vůdcové byli sice pochytáni a trestáni, ale ostatní deisté prchli do lesů a hotovili se postaviti se také vojsku. Přátelskou domluvou podařilo se je přiměti k návratu, ale potrestání jejich nebylo možno provésti; za to byl vězením potrestán vrchní litomyšlský, že s deisty vyjednával. Také před deisty moc státní kapitulovala; ponechala je k vymření a splynutí s jinými vyznáními.

Vedle katolického náboženství byla na Litomyšlsku od té veřejně uznaná církev evangelická helvetského vyznání. Ale uspořádání její církevní správy potkalo se s velkými obtížemi. Nekatolíci nechtěli ničím přispívati na modlitebny a školy, na platy pastorův a učitelů — a místo toho žádali, aby se jim ve středisku jejich Bučině postoupil katolický filiální kostel, a aby císař pro odplatu boží sám vše potřebné zařídil. Později teprve projevovali nějakou ochotu k příspěvkům na vydržování pastora, jenž v Bučině ustanoven, ale s platem nedostatečným, jenž nad to od obcí byl odpírán a nedbale placen: než by platili, prohlašovali někteří, že žádného náboženství nejsou a že pastora nepotřebují. Pastory byl však posilněn a utvrzen výbojný živel proti katolíkům, a dekrety dvorské a nařízení guberiální přestupovány od pastorů svévolně. K tomu nenávist k církvi katolické na jevo dávána všemožným způsobem; zmáhala se surovost a bohapusté rouhání. Všude dozrávalo trpké ovoce náboženské rozštěpenosti s veškerou svou

nákazou a hnilobou. Ještě r. 1790 vrchní litomyšlský uznává, že tolerance posud málo mravnosti mezi lid přinesla.

Listiny uveřejněné zabírají období od r. 1717 do 1801. Význam jejich nespočívá tak v úředních nařízeních a výnosech doby nábožensky pohnuté, jako v následcích tohoto zasahování moci státní. Podrobně sledovati možno vývoj proudu protikatolického u poddaného lidu, do něhož vtékají prameny mnohdy kalné, vyvírající ze zlé vůle, sprostoty, nenávisti, zvrhlosti, sobectví a lakomství, které s sebou strhují neumělé a závislé. Přehrady dosud proud zadržující byly protrženy, a zátopy nemohli pak zdolati ani ti, kteří byli její příčinou. Pohnulo se ovšem stojatými vodami, ale způsobil se zároveň takový otřes, který nebyl ani myšlený ani žádoucí. Snad násilí někde odstraněno, ale mnohdy ještě větší zavedeno.

Listář je skutečným dokumentem smýšlení lidu, podrobným, plastickým obrazem, z něhož hned vyzírá dobový ráz. Vede nás přímo k súčastněným lidem, jež vidíme s veškerou jejich povahou i životem. Úřední protokoly dávají hlouběji nahlédnouti do duše lidu a osvětlují pohnutky náboženského hnutí. Místně jest omezeno na Litomyšlsko, ale patrně lze stopovati styky a vztahy s okolím širším, tak že poznati, jak stejné snahy, pokusy a úsilí dál a dále zasahovaly a jaké způsoby nabývaly. Listář je důležitým pramenem a nezbytnou pomůckou ke studiu náboženského hnutí v XVIII. století. Listy jeho mluví proti stranickému zabarvení a zpracování dějin našich náboženských, proti nepravdám a předsudkům protikatolickým a proti gloriole a příkrasám evangelickým. Zase odpadá kousek falšovaného dějepisu našeho.

Věcně je vydání pečlivé. Jen zbytečně opakují se celé odstavce (str. 346 a 360), nedopatřením uvádí se častěji: helvité, Šercer z Malého Mlýna omylem místo z Vysokého Mýta (str. 3.), nezaplatil od křtu (str. 250) místo: od úvodu, a j. *T.*

Pamětní spis řádu kazatelského k 700letému výročí (1216—1916). Vydali OO. dominikáni v Praze. Str. 255 s četnými obrázky. C. 3 K.

Oslavný sborník tento soustředil v sobě pěknou řadu spolupracovníků, kněží i laiků, s příspěvky veršem i prosou. Tyto jsou většinou dějepisné, líčíce osudy a činnost řádu vůbec, zvláště pak v našich krajích, vedle toho život a činnost nejznámějších údů, rovněž celého řádu nebo našich krajů, konečně též některé statě věnovány jsou význačným stránkám ve zřízení a činnosti řádu toho — vše arciť jen v hlavních rysech, jak omezené místo velelo; ba článek V. Zapletala, proslulého biblisty ve švýcarském Frýburku jest přímo kusým, an přehled exegetické činnosti v řadě (na necelých třech stránkách) končí Sixtem Sienským (v 16. stol.) a prostým „atd."

U článku svého o příchodě prvních dominikánů do naší vlasti poznamenává M. D. Jakubička, že chystá o dějinách české provincie zvláštní práci; jest velmi žádoucí.

Prvým hvězdám řádu, Albertovi V. a Tomáši Aqu. věnována ovšem zvláštní pozornost.

Vědecká činnost nebyla a není výlučným úkolem řádu, ale zajímá v jeho celkovém povolání důležité místo. Podporována byla nemálo tím, že na rozdíl od staršího řádu (benediktinského) usazoval se hlavně v městech, a pak, že si hleděl vyššího školství. To naučení nutno si z dějin řádových pamatovati, neboť platí teď, za ohromného rozvětvení vědecké práce, ještě víc než v minulosti: beze škol a bez vědeckých středisk vědecká práce velkého slohu, přes nejlepší nadání a píli jednotlivců, jest velmi nesnadná, ba v jistých oborech téměř nemožná. Nepřátelé řádů to věděli a dle toho jednali, dnešním nepřátelům i přátelům neškodí to připomněti.

Obrázková výzdoba vhodně předvádí vedle ukázek od Fra Angelika a prof. Dítě podobky osobností i staveb, jež pro dějiny řádu jsou památny; náhodou snad pominuto bývalého kláštera brněnského. Proč píše se v knize stále Olomúc (m. Olomouc)?

Nejen členům řádu, ale i všem přátelům jeho podali pražští dominikáni touto knihou pěkný památník. *V.*

Alfred Manes, Do země sociálních divů. Praha.

Spisovatel, odborník-sociolog, líčí nám lehkým perem vypravěče své dojmy ze studijní cesty Australií a Novým Zélandem, kamž jel přes Japonsko. Z těchto zemí máme poslední dobou celou řadu cestopisů, popisů i autobiografických líčení belletristických domácích (Domin-Daneš, Svojsík, B. M. Eliašová, Havlasa, Hloucha a j.), ale přes to si rádi přečteme uvedené dílko, které nám osvětluje poměry těchto krajin se stránky jiné. Knížka, psaná původně německy, všímá si hlavně poměrů sociálních (se záměrem srovnávati je s domácími), národohospodářských i obchodních, a dovede i v malém poměrně rozsahu knihy (nevíme bohužel, v jaké míře byl cestopis panem B. Klikou „upraven", což nakladatelství třeba vytknouti) podati úplný a ucelený obraz společenského života ve zmíněných krajinách.

Některé statě jsou zvláště zajímavé. Je to na př. ona, v níž se jedná o plemenném zápasu mezi barevnými a bílými v nejmladším díle světa, zápase dosud skrývaném, o němž však spisovatel předpovídá, že nutně a brzy propukne. Jiná kapitola líčí přímo neuvěřitelně rychlý proces, který novozelandské domorodce, Maory, nedávno ještě vlastně lidožrouty, proměnil ve zcela civilisované, ba možno říci i kulturní občany. I pro jiné zajímavé části, na př. statě o ženském hnutí, otázce dělnické, boji proti alkoholismu možno knihu nazvati cennou. *P—a.*

Otokar Nejedlý, Malířovy dojmy a vzpomínky z Ceylonu a Indie. 1916.

Kniha malíře Nejedlého je v nejednom zajímavá. Nemyslím ani tak líčení nesčetných dobrodružných příhod a neočekávaných událostí,

jež zažili dva přátelé-malíři ve dvouletém putování na dalekém východě, více mě zajímalo sledovati psychologicky věrně kreslený rozvoj českého člověka, jenž teprve v cizině se naučil vážiti si vlasti a uvědomil si svůj životní cíl.

Rozmrzen asi nepochopením v našich domácích poměrech odejel skoro úplně bez hmotných prostředků jen „s vírou v náhodu“ na Ceylon, aby tam hledal prostředí neporušené přírody. V ní chtěl jednak „malířsky růst ... urychlit a ujasnit své barevné zájmy v místech přiléhavějších“, jednak také pevně, trvale se v ní usadit a oddati se o samotě jednoduššímu i lepšímu životu. „Pryč od lidí! Pryč od civilisace i polocivilisace! Žádné nebezpečí není větší než zůstat v prostředí, které by nás zotročilo!“

Ale na Ceylonu a později v Indii krok za krokem se přesvědčuje, že marně utíká z Evropy: poměry společenské a mravní nalézá ještě horší než doma (zvláště ponižující kastovnictví), a přirozeného, civilisací nedotčeného života, o jakém snil, vůbec tam není. V nejzapadlejších džunglích, kde měl býti nejstarší lesní národ Védů, nalézá jen Angličany a gramofon vyhrávající píseň z Dolarových princezen . . . Malířství samo neživí a pro jinou práci je nadbytek domácích lidí. S velikou vytrvalostí a sebepřemáháním chápou se oba přátelé mnohdy až nesmyslných podniků, trpí největší bídu a hlad a uvědomují si právě při největším rozmachu indického náboženského nadšení, že jsou tu jen cizinci. „Jak je to lepší u nás v Čechách!“ volají nejednou. V srdci ozve se neodolatelná touha po vlasti „Cítil jsem, kam patřím a kde mám hledat domov svůj . . . Stále více jsem si ujasňoval, že jsem tu pouhým divákem cizincem. Chápal jsem tu ponejprv, co jest vlast, se kterou člověk bezděčně srostl. Nejhorší vzpomínky minulosti byly mně milejší než sebe krásnější přítomnost . . . Už jen jediná vroucí tužba ve mně žila: dostat se domů!“ Cizina, sama v sobě umělecky bohatá a přece zdobená pozlátkem anglické civilisace, naučila jej také ceniti význam domácí kultury. „A věděl jsem již, který úkol má býti svatý každému českému umělci: Být užitečným národu a vlasti, neboť to je jediná půda, ve které naše práce může býti plodná, protože jsme z té půdy vyrostli.“

Vedle osobních dojmův a vzpomínek vypravuje spis. jako mimochodem také o místech a městech, kde žil, o mravech, zvycích a lidech, které poznal, se zřejmým úmyslem poučiti i pobaviti čtenáře. Zde všude, a zvláště tam, kde líčí krásy tropické přírody, znáti vnímavého malíře umělce, jenž má zvláště vyvinutý smysl pro barvy a jenž vidí, co jiným očím zůstává skryto. S literární stránky dala by se sice vytknouti tu a tam nějaká neobratnost, méně pěkné rčení (na př. „plachta flákala sebou“ a pod.), ale v celku možno uznati jeho omluvu, že „za cenu upřímnosti mohou se přehlédnouti všelijaké nedostatky.“ A upřímnou jeho kniha skutečně jest, třeba v některém ohledu něco jen napovídá.

Tak také jen zdaleka na jednom místě naznačuje svůj náboženský názor: „I bez těch církví a různých vyznání dovede být

člověk pokorným před čímsi Vyšším.“ Tak si praví, když sleduje nesmírný chaos mravů a zvyků rozmanitých náboženství v indickém městě, kde život náboženský projevuje se nejvíce v pouličních demonstracích a pod vlivem domácích pohanských vyznání i katolické tamnější pobožnosti zdají se mu býti vypočítány na největší co možná efekt, který má zachvátit všechny smysly člověka jiného vyznání. Ale dle všeho se zdá, že o tyto katolické pobožnosti příliš mnoho se nestaral, ač jest asi katolíkem: líčí podrobněji jen svou návštěvu tanečních obřadů při pohanské slavnosti na Ceylonu.

* * *

Franta Župan, Pepánek nezdara. Díl II: Školákem. 1916.

K prvnímu dílu (z r. 1907), jenž došel značné obliby, připojil nyní spisovatel — Frant. Procházka, gymn. professor v Kolíně — díl druhý, věnovaný „našim paedagogům“. Skutečně také pro vychovatele: rodiče, učitele i kněze, jest jeho četba nejzajímavější i nejpoučnější. Dlužno tu opraviti dva omyly: „Pepánek nezdara“ není knihou pro mládež ani knihou humoristickou, třebas jej tak doporučovala i nakladatelská reklama. Hlavně v tomto druhém díle ne. Jsou ovšem i zde některé kapitoly plné přirozeného, dětského, vpravdě českého a rozkošného humoru, ale vedle nich jsou kapitoly nejvýš vážné i poučné. Více ještě než v prvním díle poznává se tu, že spis. vypravuje vzpomínky ze svého dětství a mládí v šedesátých letech minulého století, zpestřené asi zkušenostmi a pozorováním vlastních dětí, jež proto nazývá v knize svými „stálými spolupracovníky a přísnými kritiky“. Z některých kapitol Pepánek skoro docela zmizel nebo trpně ustoupil do pozadí jako pozorovatel života na starodávném českém statku, kam se schází o slavnostních příležitostech celá rozlehlá příženě, kde rozumně vládne přísný zbožný otec a neméně zbožná matka, kde se konají dojemné svatojanské pobožnosti a prožívá se ve starých zvycích celý církevní rok. V jiných kapitolách vystupují do popředí zase jiné charakteristické postavy, zejména Pepánkův věrný kamarád Lojzík (na některých místech však hodně překreslený) a filosoficky založený, o náboženských věcech rád hloubající bratr Vojta.

Náboženská otázka vůbec má v knize velmi důležitou úlohu. Čtenáři mimoděk napadne myšlenka: oč chudší, prázdnější a jednotvárnější byl by i život dětský, kdyby v něm nebylo náboženství a veškeré poesie s ním spojené! Na p. spis. právě viděti, jak dlouho a jak živě zůstávají v duši právě tyto první náb. dojmy, jak rád na ně vzpomíná, třebas byly někdy plny nesprávných představ a jindy zase působily nemálo starostí. Jak jsou poučny v tom ohledu zvláště pro kněze kapitoly „První zpověď“, „Pepánkův anděl strážce“, „Pepánkovy náboženské starosti“ a j. Dlužno uznati, že spis. počíná si tu celkem velmi šetrně a nestranně. Vypravuje prostě jakoby prožíval všechno se svým malým hrdinou, nepronáší svého úsudku, nezesměš-

ňuje nikdy ani těch dětsky naivních náb. představ a pochybností i nedokonalostí. Čtenář se jim snad někdy usměje, ale musí si přiznati: ano, tak to bylo, také jsem byl kdysi takový . . .

Tendenční poněkud jest poslední kapitola „Pepánek se smí zase prát“. Otec jeho, nejpřísnější katolík a pilný čtenář Písma, uvědomí si pojednou výrok Kristův o neodpírání zlému. Přijímaje jej v doslovném významu, začne jej skutečně prováděti v celém svém životě a s celou rodinou. I Pepánek musí každému všechno odpouštět, každé bezpráví trpělivě snést, uhýbati se ve všem. Působí to neblaze na jeho čilou povahu, stává se bázlivým farisejem a znepřátelí si všechny děti: pohrdají jím. Zachrání ho „malý dědeček“, zajímavá postava českého „hledače Boha“. Vrátil se také „k víře otců“, chtěl býti Českým bratrem, ale na cestách v Německu vystřízlivěl. Nalezl mezi evangelíky stejně špatné lidi jako u nás. A od Českých bratří nejvíce jej odvrátilo heslo „neodpírati zlu“, jež dle něho vychovává tyrany a otroky a je nejméně vhodné právě pro náš národ. Za to líbilo se mu vychování německé mládeže usilující vypěstiti v ní pracovitost, pořádek, čistotu, šetrnost, zvláště pak smělost, odvahu, hrdost, sebevědomí a vroucí pevnost národního příslušenství . . . Otec Pepánkův upustí od své nesprávně chápané zásady, ale ve víře se nezviklá. Prohlásí dědečkovi: „Od naší svaté víry nikdy neustoupím!“ A dědeček, racionalista, nepřemlouvá syna, vysvětluje jen své názory a dodává: „Hledáme oba — hledáme Boha rozumem a srdcem, a ty dvě cesty vedou k Němu jistě“.

I zde spis. prostě vypravuje a nerozhoduje nijak o pravdě toho či onoho názoru náboženského. Proto jeho kniha nehodí se sice pro každého, ale rozumný čtenář jistě se jí potěší, po případě i poučí.

Boh. Zahradník-Brodský, M e z i ž i v o t e m a s m r t í. — P o u t a. Romány. 1917.

V jediném roce referuji tu již o p á t é knize B. Brodského — a nejsou to tenké knížky, nýbrž vesměs silné svazky průměrně o 500 stránek! Jest to důkazem jak podivuhodné píle a nadměrné plodnosti p. spis., tak i jeho veliké oblíbenosti mezi nejširším čtenářstvem, jež hledá v četbě především osvěžující a příjemné duševní vzrušení. Poslední svazek, zvláště román „Mezi životem a smrtí“, vyhoví mu jistě plnou měrou. Má velice zajímavý, skoro detektivně napínavý děj, rychlý spád i výraznou kresbu osob. Žena nejvýš poctivého ředitele banky, svedena strachem před domnělým svým zlštným otcem, pokusí se o krádež v bance a překvapena zmizí. Teprve po dlouhých trpkých zkušenostech přijde ředitel na stopu celého spiknutí proti sobě a přesvědčí se o nevině své ženy, jíž vlastní jeho děti vrátí zase šťastné nyní rodině. Román, v němž tentokrát není skoro milostných scen, působí zušlechťujícím dojmem, podobně jako druhý, byť obsahem již méně zajímavý. *M.*

Knihovna lidu a mládeže.

A. V. Šmilovský, Krupař Kleofáš. Za ranních červánků. Sp. výpr. sv. III. — Krupař Kleofáš, starý vlastenec, má na bytě rodinu officiála Valvody. Jejich Kadlouška namluví profesoru Slávovi, který za studií u Kleofáše bydlil. — Za ranních červánků. Dobrovský za pobytu v Chuděnicích ze slov Českého bratra Mrštiny čerpá naději v nový den národa českého. Přičiní se, aby vnučka Mrštinova mohla si vzíti myslivce Františka, oddá snoubence přede mší sv., kterou slovansky slouží u věže na vrchu sv. Volfganga. Při mši sv. podá umírajícímu Mrštinovi pod obojí. — Spisovatel jinak vážný a spravedlivý nemá rád katolických kněží. Studentu Kleofášovu „ti černí odjakživa nevoněli". Kleofáš má krucifix s pohyblivou hlavou Krista, jímž jezovité děsili umírající, aby přestoupili na římskou víru. Farář je líčen jako labužník, Dobrovský praví, že „bratrská víra je ryzí Kristova víra" atd. Též nesprávný názor na souvislost českého obrození s nekatolickou dobou šíří tento svazek spisů Šmilovského.

St. Žeromski, Věrná řeka. Přel. V. Kredba. — Řeka omyla rány knížeti Odrowažovi, když ranami poset řekou se brodil; řeka přijala vak s důležitými listinami, jejž vůdce povstání Olbromski do ní hodil; řeka přijala i zlato, jež vysypala slečna Salomea obdrževši je od kněžny odměnou za ošetřování, lásku i oddání se jejímu synu. Hodí se jen dospělým čtenářům.

K. Hloucha, Požár na východě. Román z války rusko-japonské. — Japonský plukovník Kirin, konaje v Port Arthuru výzvědné služby ve prospěch Japonska, zamiloval se do Soně, snoubenky inženyra Michajlova. Při vypuknutí války dal ji Chunchuzi unésti. Pátrati po dívce pomáhal příteli kníže Dimitrij s nevěstou Suntkou. Nalezli ji v Liaojanu. — Dost krve a podivných náhod; jinak nic závadného.

Kar. Rais, Stehle. Sp. sv. XVI. — Břízek, pro lásku k ptactvu „Stehle" zvaný, žil dobře a spokojeně. Jen vina z mládí ho tížila. Když jako voják byl na exekuci, učinil si známost. Nehlásil se pak ani k matce ani k dítku. Až po 31 letech přihlásil se dopisem syn. Když druhý dopis dostala do rukou Břízková, roznemohla se. Břízek, aby ženu usmířil, dal jí upsati celý majetek. Na dopis odpověděla zamítavě. Přišlo ještě jedno psaní a pak byl pokoj. Avšak mezi manžely byl jako stín. Břízek churavěl, až dotrpěl. — Do knihoven se hodí.

Jul. Zeyer, Kristina zázračná a jiné práce. Sebr. sp. sv. VII. — Duši Kristiny bylo dovoleno vrátiti se v tělo a trpěti za duše v očistci. Od té doby byl život její řetězem utrpení tělesných i duševních, ale též zázraků, jimiž Kristus chránil a oslavoval Kristinu pro její velikou lásku k Němu. Když po druhé zemřela, volala řeholnice Blažena znova duši její v tělo, aby slyšela od ní, jak spasí duši svou. Slyšela zákon Kristův: Miluj! Zemřela Kristina po třetí a vešla konečně v nesmrtelnost na věky. — Evadna, dcera bohatého Nikodora, zamilovala se do chudého krčmáře Andronika. Když

rodiče lásce bránili, prchla se snoubencem. Byla přivedena zpět, ale žalem zemřela. Síla lásky přemohla smrt, Evadna po smrti přišla k Andronikovi. Tři dny života s ním, a byla vrácena slunečnému svitu. Byla však vypátrana téže noci a zemřela po druhé. — Alexej, člověk boží. Za plavby na Dněpru vypravuje slepec legendu o Alexeji, který z lásky ke Kristu opustil bohatství, rodiče, ženu a žil 17 let v Efesu jako žebrák. Vrátiv se do Říma, žil nepoznán v otcovském domě. — Svědectví Tuanovo. Stařec Tuan vypravuje mnichům kláštera irského děje zeleného ostrova od dob, kdy první tajemné plémě vstoupilo na erinskou půdu, až do dob sv. Patrika. Žil v různých podobách za všech těch dob a nyní jako svědek svěřuje své vzpomínky. — Tento svazek sebr. sp. bude zajímati pouze přátele bujných květů fantasie Zeyerovy. *J. J.*

Rozhled

náboženský.

Rozpravy o římské otázce v tisku středostátů celkem uvázly na posledním návrhu, o kterém tu již psáno a který již před půl stoletím v úvahu brán: ponechati papeži část Říma u Vatikánu, kromě toho jako dosud zámek San Gandolfo, a přístup k moři pro zajištění volného odchodu v případě nebezpečí, snad i volného styku se světem. Peněžitou otázkou se zatím nehýbe, ač ovšem jest neméně důležita.

Jak dalece návrh tento jest přijatelný, církvi a papežství přiměřený a vůbec uskutečnitelný, o tom též již tu promluveno. Vídenský dějepisec v. Kralik též mu nedůvěřuje, hlavně vzhledem na nejistý prý útvar království Italského, a po svém sní o dobách římskoněmeckého císařství, samostatnosti papežské atd. — ne sice pro tu dobu ale pro vzdálenější budoucnost.

V Italii ani ve Francii protivný tisk touto otázkou si hlavy neláme. Brojí proti papeži jako stranníku středostátů, všecky myšlenky na nějakou ústupnost vůči němu hrubě a s posměchem odmítá; Francie, pokud známo, ani dosť málo nepokouší se úředně nějaké styky navázati. Zdali státníci obou říší také tak lehkovážně o poměrech papežství soudí, jako jejich tisk, kdož ví. Toť aspoň jisto, že v obou státech znamenitě dovedou vnutiti vůli svou veřejnosti, s níž vůbec se počítá, tak že katolíci ani v méně významných věcech nic neplatí, neřkuli v problemu tak dalekosáhlém.

*

Dle zpráv novinových zamýšlejí ve Vatikáně zříditi informační službu pro zpravodaje. Předpokládajíc zpravodaje poctivé, bylo by to pro svět s nemalou výhodou, zvláště dokud potrvá vládní tlak na úřední orgán Osservatore romano.

*

Dekret kongregace svátostí Singulari quadam (8. srpna 1910) o dokonaném 7. roku jakožto annus discretionis 21. kan. 4. sněmu Lateranského stran přijímání obou svátostí, pokání i Oltářní, pokládá se většinou za církevní zákon disciplinární; jesuité Beßmer a Müller jej mají za rozhodnutí dogmatické, neprávem. Jak svým časem sděleno, téhož roku 1910 (29. dubna) Strassburskému biskupovi, jenž měl s kapitolou spor o 12. nebo 14. rok jako dobu prvého sv. přijímání, bylo z Říma odpověděno ustáleným neurčitým výrazem, že vhodnou, přípustnou i povinnou dobou jest annus discretionis neboli usus rationis; za krátko však vydán onen dekret, po způsobu Pia X určitě rozhodující, jenž v theologických časopisech opět a opět probírán a co do závaznosti oceňován.

V nově obírá se jím bonnský Dr. Stockums v Theol. u. Glaube (1916, seš. 8. a 9.), hlavně po stránce historické. Uvedeno v něm totiž několik theologů, Tomášem Aqu. počínajíc, na doklad nauky o době usus rationis (nebo discretionis). Sestavovatel dekretu přejal je, (kromě Vasqueza), jak St. myslí, z Compendia theol moralis od Gury-Ballerini. St. prozkoumal jejich i jiných theologů názory o věci té a shledává, že nižádný, pokud mluví o určitém roce, za hranici nestanoví roku sedmého, nýbrž nanejvýš rok desátý anebo pozdější. Dekret sám slovy circa septimum annum sive supra sive etiam infra ponechává duchovnímu arciť nějaké volnosti; zda tolik, aby místo 7 směl každý dle uznání voliti 10, nesnadno říci. Proto biskupové němečtí dohodnuvše se s Římem stanovili raději zpříma průměrný věk ku přijetí oněch svátostí na rok desátý.

*

Docta ignorantia je dle Mikuláše de Cusa „in omni tali dilectione, qua quis vehitur in Deum, cognitio, licet, quid sit, quod diligit, ignoret. Est igitur coincidentia scientiae et ignorantiae, seu docta ignorantia“. Je to zásada onoho směru v mystice, který pro lásku k Bohu a mystické spojení s ním předpokládá poznání, především poznání z víry, jak Mikuláš C. je pojímá, naproti výstřednímu voluntarismu a bezuzdné mystice citové.

Scholastice pro celý náboženský život nezbytným předpokladem bylo poznání. V odporu proti upřílišenému intellektualismu zdůrazňována ve směru mystickém stránka volní a citová, někdy však tou měrou, že nastávalo nebezpečí, aby celé náboženství v tomto blouznění se nerozplynulo. Osvědčeni vůdcové v těchto sporech 15. stol. uznávali vedle contemplatio intellectualis, jak ji nalezáme u předních scholastiků, též contemplatio affectiva sive mystica, ale rovněž na základě poznání; jen pro mimořádné případy (extase) odezírali někteří, na př. Gerson, od něho docela. Cusanus tedy má za to, že spojení s Bohem není možno pouhým rozumem a poznáním, nýbrž citem a láskou, ale na základě poznání, byť i ne dokonalého, ne učeného.

V opravných snahách 15. stol. tyto spory hrály nemalou úlohu. Paradoxnímu výrazu docta ignorantia časem docela mylně rozuměno.

*

Dva zákony označují francouzským katolíkům, čeho se jim nadíti od t. ř. union sacrée, od národní svornosti (ve Francii a v Italii je teď každá ničemnost sacrée): o t. ř. Oeuvres de guerre, totiž válečné dobročinnosti, která katolíkům asi sebere jejich dobročinné ústavy a fondy ve prospěch de la patrie (25. kv. 1916), a zákon týkající se Orphelins de la guerre, péče o sirotky válečné, kteří mají býti „národem“ adoptováni, ale od něho také vychováni, t. j. náboženství odcizeni. Proti tomuto návrhu zadávají se spousty protestův a peticí. Zdali co pomohou, jest otázka, ačkoli ministr Viviani vzhledem k nim prohlásil, že poručnickým radám, v něm stanoveným a jen z úřednictva sestávajícím, nebudou podřízeny aspoň děti, jež mají nemocné otce, jež mají matky, dědy aneb závětí ustanovené poručníky. Maurice Barrès

také praví, že zákonem má se nejšlechetnějším dětem Francie splatiti dluh a ne vnutiti poroba: mají prý zůstati dětmi svatými (zas!). Ale mimokatolický tisk odmítá každou změnu v návrhu.

Podobné záměry sleduje návrh, aby pokračovací školství bylo závazno a sestátněno, totiž náboženskému vlivu odňato, asi jako u nás.

Doživotní tajemník Francouzské akademie odevzdal jí 500 tisíc fr., by úroky ročně byly rozdíleny dvěma katolickým rolnickým rodinám, které jsou nejčetnější a nejchudší, v křesťanské víře a mravech bezúhonné.

Známý sesazený abbé Lemire (v Hazebroucku, krajině Němci obsazené) po přímluvě papežově od biskupa Lilského rehabilitován, redaktor Gaulois, žid Arthur Meyer nazývá list papežský a biskupský „vznešenou předmluvou náboženského konkordátu"! Kdežto poctivé a svědomité kněžstvo a vše náboženské jak tiskem, tak úřady zuřivě pronásledováno. Drobnou ukázkou toho jest, že abbé Charvet z Montalieu pro urážku obětovných vojáků francouzských odsouzen k pokutě, an byl vítězství marnské v kázání nazval zázrakem. U soudů bývají spilači osobní někdy odsouzeni, ale mstí se za to obratnějším způsobem; náboženské věci ovšem žádné ochrany nenajdou.

Jen z tohoto stálého terrorismu a přepjatého „patriotismu" lze vysvětliti, že mezi francouzskými katolíky každá maličkost, ba takřka hloupost, pokud se jim ukáže přívětivější tvář, vykládá se za znamení lepší doby; když na př. nějaký ministr podá knězi nebo sestře ruku, je to u nich událostí.

Za padlé právníky konány bohoslužby v Sainte-Chapelle, v prot. Oratoire a v synagoze; Poincaré byl při všech — Julien de Narfon ve Figaru mluví již o „triptychu union sacrée". Nejvyšší právnické sbory byly tu zastoupeny po jednom příslušníku oněch tří vyznání, ač katolíků je tam 53, židé 3, protestanté 2. K inthronisaci biskupa Rouenského dostavili se také zástupci úřadů (dle La Croix znamení jednoty přes porušení konkordatu), on pak pozván na prefekturu k hostině, kde seděl též bývalý ministr, protestant Steeg a nynější ministr vyučování Painlevé, snad bez vyznání — opět union sacrée.

Popudem seinského učitelského syndikátů mají učitelé co nejvíc býti odvoláváni od vojska a vraceni svému povolání; rozumí se samo sebou, že to budou jen. učitelé státních škol, kdežto učitelé škol svobodných, totiž katolických na bojišti vykrvácejí.

Přes to přese všechno myslí tajemník Baudrillartova svazu, který proti německým a našim poměrů tolik útočí: Dire simplement ce qui s'est fait, c'est la meilleure apologie de la France!

Ostatně Baudrillart, jenž i do Španěl si zajel štvat, v ženevské Semaine nazván apôtre de la calomnie, a doma sklízí posměch za svou horlivost. Chválíte, praví L'Humanité, ctnosti francouzských vojáků naproti neřestem německým: ale to jsou žáci té laické školy, kterou jste tak často prohlašovali za matku všech neřestí a zločinů! (Srv. A. J. Rosenberg v Theol. u. Glaube 1916, str. 775 dd.)

*

Svoboda křesťanům v Japonsku z příčin prospěšnosti povolovaná jest nyní co do příslušníků středostátních značně omezena, neboť jsou pod přísnou dohlídkou.

Katolickým příslušníkům nemalé nesnáze působí úředně závazná účast při domácích obřadech náboženských. Dle šintoismu v Japonsku vládnoucího jest panovník bohem a nutno jej tak i s předky jeho uctívati. V některých krajích jest pak i katolické žactvo nuceno takovým náboženským slavnostem obcovati. Kdyby došlo k ostřejším nařízením, octnou se tu missie v podobných rozporech jako za století 17. a 18. missie čínské (obřady malabarské).

Šintoismus ostatně vládě japonské není zbožím vývozním, neboť na Korei a v Číně podporuje z politiky všemožně tamní budhismus, který doma pronásleduje a zvláště zabavováním jmění klášterního utlumiti hledí.

*

Staronovou kosmogonii hlásá Christian von Ehrenfels, jenž nesouhlasí s kreatianským monotheismem a již 1880 prý se vniterně zřekl katolického dogmatu. Za to hlásá „1. dogma: Svět je společným dílem dvou protivných principů. 2. dogma: Svět měl začátek, ale nikdy nebude míti konce. Stále, věčně roste. 3. dogma: Jednotný princip jest jakosti netělesné, povahy duševné... 6. dogma: My lidé jsme částmi božského vnitrožití a proto pomocníky činů božích... V člověku a s ním hledá Bůh v člověku probuzený vůdčí idei. Ta se ještě neprobudila“, ale E. ji tuší v německé hudbě, u Wagnera. I kdyby všecky důkazy této kosmogonie byly vyvráceny, hudba mše h-moll, 3., 5., 7. a 9. symfonie, hudba Tristana, Parsifala — ta prý vyvrácena býti nemůže, neboť je skutečností.

Dogmatik Bartmann podotýká k tomuto spisu, kde se mluví „metafysickou mluvou hudby“: „Tedy jsou vlastně jen muzikanti příčetnými čtenáři jeho. A přece je spisovatel professorem filosofie v Praze“.

*

Spisovatel Dr. Petr Dörfler sleduje v „Hochlandu“ (prosinec 1916) vývoj a význam legend o dětství Ježíšově. Ode dávna přemýšleli a snili lidé o tom, co všechno asi stalo se ve svaté noci, pak v Jerusalemě, v Nazaretě, v Egyptě a na cestách pouští. A jako znamení své bezmezné úcty, lásky a podivu přinášeli božskému Dítku za oběť pověsti, legendy a písně, jež sami vymyslili nebo zaslechli kdekoli ve vlastní či cizí zemi. Často však lid neznal pravé míry ve své horlivosti pro básnické znázornění svatých událostí, a sektáři toho pak zneužili ke svým účelům Církev musila někdy hodně se namahati, aby přehorlivým a málo vzdělaným jasně vyznačila rozdíl mezi evangeliem a legendou a zamezila zmatení duchů. Rozhodla přesně, co jest kanonické a božské, co apokryfní a lidské.

První sbírka legendárních látek o mládí Ježíšově pochází od gnostiků. Popírali pravé člověčenství Ježíšovo. V boji proti evan-

gelickému učení o chudobě a poníženosti, o utrpení a smrti Kristově sebrali z celého východu všechno, co se tam vypravovalo o zázračných chlapcích a mladých bozích, a přenesli to na život Dítka v Nazaretě. Do poetických půvabů těchto fantasických příběhů vložili pak háčky theologicko-theosofických spekulací. Křesťané vábeni kouzlem pestrých vypravování zničili sice jed v nich obsažený, ale pověsti samy podrželi. Bylo v nich mnoho, co dnes se nám zdá přímo parodií na Krista.

Z katolického péra (z polovice 2. stol.) pochází Protoevangelium Jacobi, jež mělo sloužiti především oslavě Matky boží. Toto a vedle ještě Pseudo-Mathaeievangelium staly se pramenem středověkých vypravovatelů legend, a tak mnohá nám milá, ale v evangeliu neobsažená představa má v nich právě svůj vznik. Možno, že spisovatel čerpal ze starších ještě písemních i ústních podání, ale je v těch legendách také leccos příbuzného s jinými orientálními pověstmi. Často při jejich vzniku nebyl hlavní jejich účel náboženský, nýbrž morální a paedagogický.

Z bohatého zřídla apokryfů a lidových pověstí čerpala pak nejen zbožná a kazatelská literatura všech dob, ale také poesie. Středověcí básníci mysterií jsou v celku jen zpracovatelé, ne vynálezci. Luther vyslovuje se o legendách velice nepříznivě a opovržlivě. Stejně je zavrhla doba osvícenská. Ale jak hluboce kořeni v lidské bytosti a jak na krátko jen mohou býti nevkusným zneužitím vytlačeny z kulturního života, ukazuje záliba naší doby pro mysterie a vypravování o Kristu. Také dnešní básníci čerpají ze zásob staré legendy a lidové pověsti. Spisovatel cení nejvýše legendy Selmy Lagerlöfovy. „Spojuje ve svých vypravováních poučné, symbolické a zázračné s psychologií hluboké umělecké povahy. Zvláště jemně překonala nejsilnější úskalí uměleckého legendárního vypravování: nerozbíjí se o theologii“. Vedle ní staví práce německé básnířky paní von Krane.

Za jakýsi druh legend pokládá spis. také životopisy Kristovy mnohých liberálně protestantských theologů, pak pantheistů a monistů. „Přijde snad brzy čas, kdy aspoň dobrý vkus, ne-li také náboženský cit tak dalece se zase vytříbí, že staré příběhy Tomášových aktů ve své naivnosti budou pokládány za snesitelnější než ‚vědecky založené‘ moderní postavy ‚tichého mudrce z Nazaretu‘, než všechny ty výrobky citově přesyceného subjektivismu“. Totéž platí také o legendách Karla Röttgera, Gerharda Hauptmanna a Bartsche. Zde básníci postavili své básnické stromy na úzké, vlhké půdě módních theorií, a tak vyrostly v nejlepším případě skleníkové rostliny a druhy se známkou anormality. Neuspokojí vzdělaných ani lidu, věřících ani nevěřících.

Po takové procházce pestrou nivou vánočních legend mimoděk sáhne člověk k evangeliu a s nejčistší, zbožnou radostí a také s nejněžnějším požitkem přečte si biblické vypravování. A s radostným úžasem si uvědomí, že prostě referující slova Písma poskytují duši

bohatšího požitku, než všechno, co k illustraci tohoto textu bylo vymyšleno od východu i západu, od fantastických snílkův i umělecky tvořících básníků. Ale snad jsou tyto legendy mluvícími symboly pro nesčetné formy, pod nimiž prokazuje se dobře i špatně chápanému Kristu úcta a láska. Jak vysoko nade všemi formami soukromé pobožnosti stojí liturgie, tak nad veškerým subjektivním míněním a zobrazením povzneseno je slovo Písma.

Vědecký a umělecký.

Neznámý dosud exemplář tovačovské knihy chová se v minoritské klášterní knihovně v Brně. Dle poznámky na první straně náležela tato kniha známému bibliofilovi Schertzovi. Z jiné poznámky vysvítá, že někdy v XVII. století (soudě dle ruky a narážky na Pešinův „Mars Moravicus“) náležela neznámému badateli, který srovnával text tohoto rukopisu s ostatními, jemu známými exempláry. Náš exemplár jest rukopis XVI. století.* Od ostatních rukopisů se v podstatě neliší. Toliko nadpisy a pořad kapitol bývá místy jiný. Dodatky v Brandlově vydání (str. 124—127) uvedené scházejí. Za to jest připojeno jihlavské zřízení z r. 1531 zaznamenané v knize drnovské (Brandl, Kniha drnovská, str. 117 násl.), ne však úplně. Několik následujících listů zůstává prázdno, načež následují až na konec rukopisu kopie státoprávních listin českých a moravských z knihy drnovské. Tato část však pochází teprve z XVIII. století. *Nn.*

*

Z poměrně nečetných starších básníků polských, kteří se ozvali za války, přihlásil se novou knihou Jan Kasprowicz Vydal ve Lvově (1916) sbírku drobnějších básní p. t. „Ksiega ubogich.“ Sám praví o nich, že povstaly před tváří Tater na každodenních procházkách v poli. Lidem zmučeným strachem, hnaným touhou, nadějí žijícím, života chtivým vypravuje básník o tajemstvích polí a lesů. Rád by duši lidskou osvobodil, od nízkostí odtrhl a naplnil láskou k božím tvorům, zvláště maličkým a ubohým. Vojna bouří krajem. A s ní nejen hlad, požáry, nemoci, ale i hrůza, smutek, žaloba putují po světě. Proto snaží se básník posíliti otřesenou důvěru a vlíti polským srdcím, postiženým tak krutě ranami posledních let, krůpěj sladkého nápoje útěchy a naděje v budoucnost, třeba sám hluboko zarmoucen nešetřil také elegickými tony. Jeho kniha při veškeré své prostotě jest plna životní moudrosti; jest obrazem duše, která mnoho trpěla a povznesla se již na výšiny pokoje, kde přestala se „vaditi s Bohem.“

Ozval se také bývalý vůdce polských modernistů Stanislav Przybyszewski knihou „Powrót“ (Krakov 1916). Obsahuje tři povídky, jichž děj jest čerpán vesměs z nynější války, „kterou stvořil Pán, aby každý v krvi byl očištěn ze svých zločinů a vyvýšen ve svých ctnostech.“ Slohem i vypravovací methodou zůstal P. věren svým dřívějším prácím, za to však zavrhl docela zásadu, kterou se značným hlukem prohlásil r. 1898 ve svém programovém „Confiteor“: „Umění tendenční, umění poučující, umění patriotické, umění mající nějaký cíl mravní nebo společenský, přestává býti uměním a stává se biblia pauperum pro lidi, kteří neumějí mysliti.“ Zatím všechny tři poslední povídky mají zřejmý účel vlastenecký a byly vydány také nákladem Národního Komitetu v Krakově. Tedy také „návrat“ !

*

Myslicí stroj Raymunda Lulla († 1315) bývá terčem posměchu ve spisech o filosofii scholastické. Ale jako celá osobnost i činnost tohoto podivuhodného muže, jenž po středověkém způsobu přezván doctor illuminatus (illuminatissimus), ač nebyl knězem, tak také ono dílo jeho zůstává zatím nevysvětleno, jelikož pravé spisy jeho, skoro vesměs katalonsky složené, nejsou ještě s dostatek zjištěny ani přístupny. Dr. Kircher z řádu františkanského, jemuž Lull jako terciář byl blízký, ve svém spise o poměru Lullově k arabské filosofii vyslovuje domněnku, že tu nejde o nic jiného než o jakýsi diagramatický přehled nebo repertorium důkazných vět v nějakém logicky postupném pořadí sestavených, odkud by se „snadno a rychle“ mohly čerpati, tedy jakási školská pomůcka, možno i jen hračka, jakých vyučovací praxe všech věků si hleděla. Bylť spisy Lullovy od protivné strany i jinak podezírány a posměchu vydávány a dosť možno, že i ten pokus o nějaké praktické „organon“ logiky proto sesměšňován jakožto stroj.

*

Baltické zlato. Na mapě východního pobřeží Německa zříme na městem Královcem vystupovati do moře malý, obdélníkový poloostrov. Je to Žmuď, zvaná německy Samland. Žmuď je odedávna proslavena jako nejbohatší naleziště baltického zlata-jantaru. Jantar je zde nalézán zvláště u obcí Hubník, Palmní a Kraxtepell.

Co je vlastně jantar? Přenesme se neznámou, ale hodně dlouhou řadou let zpátky do doby třetihorní, kdy u nás rostly palmy, magnolie, fíky, liliovníky a mnohé jiné exotické rostliny, s nimiž se nyní stýkáme pouze v tropických a subtropických krajích. V této době, a to zvláště v její druhé části, v oligocenu pokrývaly břehy nynějšího Švédska husté pralesy jehličnatých rostlin, jedlí, borovic, smrků a jiných. Nejbližší příbuzné těchto, nyní v Evropě až na nepatrné poměrně zbytky vyhynulých druhů nalézáme dosud ve východní Asii a v severní Americe.

Jako dosud i tehda z poraněných stromů ronilo se mnoho pryskyřice, která tuhla buď na stromech neb kanula na zem. Ale i těmto věkovitým pralesům nadešla poslední hodinka, když půda počala poznenáhlu poklesávati a vlny mořské zavalily prales. Tak dostala se ztuhlá smola, vyronivší se na zem nebo lpící ještě na dřevě, do moře. Ježto pak pryskyřice se nerozkládá jako dřevo a je značně lehká, odplavily ji mořské vlny daleko až na protější břeh Baltu, kde ji uložily v nynější Žmudi. Několikráte ji ještě převalivší se katastrofy živelní rozplavily a převalily, naposled v době diluviální, tak že kusy jantaru nalézají se sem tam po celém severním Německu až do Slezska. Konečně však usazeniny jantarové nabyly definitivní podoby, jsouce svrchu pokryty vysokými vrstvami zcela mladého původu. Vrstvy, v nichž pryskyřice jantarová jest nalézána, leží celkem v niveau hladiny mořské a prostírají se jak směrem do moře, tak do pevniny. Proto též odjakživa dno mořské bylo bohatým nalezištěm jantaru.

Žmuď není však jediným nalezištěm jantaru. Pravý jantar byl též nalézán po celém pobřeží baltickém na západ od Žmudě a též i na

březích moře Německého, ano i v Anglii. Zde byl však daleko vzácnější, a jeho nálezy byly spíše náhodné a nyní již velmi vzácné. Je však jisto, že jantar, který vozili Féničané a kterého užívali staří Rekové pocházel odtud. Vedle toho zná mineralogie ještě několik fossilních pryskyřic, které se však od pravého jantaru liší hlavně chemickým složením, to jest hlavně nedostatkem kyseliny jantarové. Je to na př. rumaenit z Rumunska, simetit ze Španěl a Sicilie, birmit z jižní Asie (Burmy) a j.

Co do vlastnosti fysikálních jantaru budiž poznamenáno jen toto. Bylo řečeno, že jantar je pravěká smola. A skutečně dosud si zachoval mnoho z vlastností stromové pryskyřice. Je sice tvrdší než-li ztuhlá pryskyřice našich stromů, ale přece dosti měkký, je křehký a zapálen hoří čoudivým plamenem vydávaje příjemnou vůni. Také barvou podobá se pryskyřici jehličnatých stromů, ale vykazuje mnoho barevných odstínů. Chemické složení je $C_{40}H_{64}O_4$ obyčejně, ale jsou i odchylky. Je to směs v lihu a eteru nerozpustné pryskyřice s pryskyřicemi rozpustnými, 3—8% kyseliny jantarové a jistého eterického oleje. Tvrdost je stupně druhého neb o něco větší, a hustota o několik setin větší než vody.

Jako ozdobný kámen je nejvíce vážen v barvě lipového medu nebo světlého vína. Jest však užitelný i v barvě až sladových bonbonů nebo neprůhledný a kalný, barvy zcukernatělého medu. Dle barvy, podoby a velikosti nalézaných odrůd rozeznávají mnoho obchodních odrůd, jež mají své terminy. Kumst nazýván jest jantar světležlutý, Klar úplně průsvitný a žlutý, Knochen bílý neb nažloutlý neprůsvitný, Platten ploché kusy, Schlaub v miskovité kusy rozpadávavý atd.

Nalézá se v slzovitých nebo hruškovitých tvarech nebo hrudách až i několik kg. těžkých. Veliké kusy bývají na povrchu zvětralé a odlupují se z nich šestiboké šupiny.

Dosud se stává, že na vytékající ze stromu pryskyřici přilepí se nějaký hmyz, kus mechu nebo lišejníku, ptačí pero nebo list. Tak se stávalo i v době, v níž se tvořil jantar. A to dodává zvláštní ceny jantaru, že v něm nalézáme tvory, kteří žili na naší zemi před minimálně prý třemi miliony let, a to tvory, kteří pro jemnost své stavby by se byli jinak těžko zachovali. Byli pak v jantaru nalezeni brouci, motýli, komáři, pavouci a jiný drobný hmyz, ano i malá ještěřice. Je velice zajímavo, že fauna i flora jantarová vykazuje rody, které dosud nalézáme v naší zvířeně i květeně, jen že žijí nyní v zcela jiných oblastech.

Ale mýlil by se, kdo by se domníval, že lze zbytky zvířete z jantaru vyprostiti. Kdybychom kousek jantaru s uzavřeninou rozbili, nalezneme v něm pouze dutinku, a v ní trochu šedého prášku. Zvíře samo během věků úplně zuhelnělo a rozložilo se, a zbyla po něm pouze dutina. (O. p.)

Dr. P—a.

Vychovatelský.

Krakovský „Swiat“ nedávno podal věrný otisk titulního listu z katechismu užívaného na litevských školách. Knížka je tištěna ve Vilně r. 1840 jakykem polským a má název: „Katechismus o úctě cara všech Rusů čili vysvětlení čtvrtého přikázání božího v poměru k zeměpanské vrchnosti z nejvyššího rozkazu vytištěný pro vesnické školy a kostely římsko-katolické.“ Je to památka na vládu Mikuláše I. na Litvě; mělať se jí polským dětem od útlých let vštípiti úcta k carovi. Několik charakteristických vět z něho:

Otázka: Od koho pochází moc panujícího nám císaře všech Rusů podle učení křesťanského?

Odpověď: Pochází od Boha.

Otázka: Co mají podle náboženství carovi všech Rusů prokazovati poddaní?

Odpověď: Úctu, poslušnost, věrnost, oddanost a náchylnost a modlitbu před Bohem. To všechno jest obsaženo v těchto dvou: úcta a věrnost.

Otázka: Jakou úctu a jak ji prokazovati?

Odpověď: Největší, jaká může příslušeti člověku, a to v slovech, znameních, ve všech povinnostech i činech z upřímného srdce.

Otázka: V čem spočívá a jaká má býti věrnost?

Odpověď: Věrnost v úřadech, v plnění služby a všech povinností, a to z celého a upřímného srdce.

Otázka: V čem spočívá a jaká má býti blahopřejnost?

Odpověď: V práci ze všech sil pro společné dobro a v ustavičném přání štěstí naší vlasti Rusku, carovi a celému jeho domu.

Otázka: Máme se modliti za cara a vlast naši Rusko?

Odpověď: V modlitbách soukromých i veřejných máme se modliti k Bohu za cara, jeho zdraví, blaho a prospěch všeliký; podobně i za vlast od panovníka nikdy neoddělitelnou.

Otázka: Co se tomuto závazku protiví?

Odpověď: Zneuctění, neposlušnost, nevěrnost, reptání, zrada, nepokoj.

Otázka: Zneuctění a nevěrnost je přestupkem před obličejem božím?

Odpověď: Je přestupkem, hříchem a zločinem.

Otázka: Je dovoleno dle božského učení bouřiti se a tajně proti stávajícímu řádu pracovati?

Odpověď: Nikdy, ani zjevně ani tajně ani otevřeně ani rozkolně.

Otázka: Co je důvodem pro tyto povinnosti?

Odpověď: To, že car je z vůle boží, je náměstkem božím a vyslancem, t. j. vykonavatelem jeho moci na zemi; zprotiviti se jeho moci značí zprotiviti se pořádku božímu.

Otázka: Jakými příklady v křesťanství je tato nauka potvrzena?

Odpověď: Příkladem sv. apoštolův a prvních křesťanů, kteří měli v úctě mocnosti a přáli jim dobra, třebaže je pronásledovaly; nespolčovali se se špatně smýšlejícími; byli vězněni pro náboženství, ale nikdy pro pobuřování a zradu atd.

Lednové povstání polské v r. 1863 osvětlilo, jak málo po 20letém užívání se Mikulášův katechismus vžil v polskou krev.

*

V souvislosti s často nyní v Německu vyslovovaným heslem říšského kancléře: „*Freie Bahn dem Talent*“ byl přijat na württemberském zemském sněmu jednohlasně návrh centra, aby *vláda sama umožnila schopným žákům z méně zámožných lidových kruhů návštěvu vyšších* škol všeho druhu i škol vysokých a tím přístup ke všem povoláním v širším rozsahu nežli dosud.

Ministr osvěty Habermaas projevil s návrhem svůj souhlas a pravil mimo jiné: „Již za pravidelných poměrů musí stát pokládati za svou úlohu, aby podle možnosti zjednal místo pro rozvoj čerstvých sil, jež vycházejí ze širokých lidových vrstev. Čím napjatěji a spleteněji utváří se státní i hospodářský život, tím jest potřebnější, aby na všechny důležité body dostávali se vždy znovu lidé, kteří vyrůstají z neopotřebované půdy lidu a přinášejí odtud svěží krev a svěží oko. Dobře porozuměný zájem státu a společnosti kryje se tu tedy úplně se zájmem jednotlivce o volný rozvoj jeho schopností. Obrovským zápasem, jenž tolik schopností ničí a na druhé straně také tolik nových schopností objevil, poznala se všude jasněji a důtklivěji tato důležitá otázka . . .

Vítám tedy podaný návrh, ale chci hned zdůrazniti, že se nemůže jednati o to, aby byly poskytnuty nové státní prostředky jednostranně jen pro přístup k tak zv. vyšším povoláním. Musíme po válce hodně důkladně překonati názor, jakoby studovaný člověk byl vyšším člověkem, protože studoval. Toto mínění vedlo k nezdravému návalu do vyšších škol a k akademickým povoláním. Musíme dospěti k lepšímu názoru: každý, kdo na svém místě svědomitě pracuje, ať jest čímkoli, jest něčím řádným a znamená ve svém druhu tolik jako jiný ve vyšším postavení. Nadaných lidí je všude potřeba a nesmějí jednostranně býti vytahováni z lidu pro určitá povolání nebo místa. Právě válka znovu nám ukázala, jak jest důležito, aby praktickým povoláním, zejména polnímu hospodářství a řemeslu, zůstala zachována inteligence. Pomáhati mladým chudým lidem při jejich vzdělávání pro praktický život jest proto pro stát nejméně zrovna tak důležito, jako podporovati ty, kteří chtějí projíti vyšší a vysoké školy.“

*

Experimentní paedagogika a didaktika, která již po několik let budila silný theoretický zájem, hledí se nyní uplatniti v praksi a hledá přístupu do škol, zvláště do učitelských ústavů. Zástupci její neostýchají se žádati, aby každý vychovatel utvořil svou

theorii a praksi podle výsledků a rad experim. paedagogiky. Jimi má se říditi také očekávaná reforma školy po válce.

Proti těmto požadavkům vyslovil se však rozhodně slavný filosof Konstantin Gutberlet v novém svazku svých spisů („Experimentelle Psychologie mit besonderer Berücksichtigung der Pädagogik"). Tvrdí, že „experim. psychologie a paedagogika nevede dále než k potvrzení denní zkušenosti; kde podává specielnější výsledky, badatelé ponejvíce se rozcházejí. Souhlasí pravidelně jen tam, kde obyčejný život učí témuž". (str. 216). Připojuje se k výstraze W. Wundta, jenž pokládá použití experim. psychologie pro praksi za předčasné, poněvadž nepodala dosud takových neobojetných výsledků, jež by dovolovaly prospěšného a spolehlivého použití v životě a výchovu. „Dodal bych však", praví dále Gutberlet, „že to, čeho pokus a statistika poskytly upotřebitelného pro praksi, bylo již dávno všem rozumným a zkušeným vychovatelům známo... Ale největší část toho, co experim. psychologie podává, je sporna" (211). Jinde upozorňuje na vážné nebezpečí, jež tkví v používání experimentních výsledků v paedagogice: „Co podává exper. paedagogika, jsou průměrná čísla. Může býti, že se nehodí ani na jediného skutečného žáka". To by snadno mohlo vésti učitele k tomu, že zachází s dětmi podle jediné, a to čistě schematicky stanovené šablony. Zvláště závadným a nebezpečným shledává Gutberlet učení Meumannovo o vůli. „Bylo by zkázou pro výchov, jenž musí v první řadě vzdělávati vůli, kdyby její samostatnost v duševním životě byla tak zneuznávána, jak se to děje u Meumanna." Meumann nevidí totiž ve chtění nic než „intellektuální proces".

Přes to doporučuje Gutberlet, aby učitelé aspoň poněkud se seznámili s tímto novým hnutím v oboru paedagogiky: něco snad mohou odtud přece získati, zvláště když srovnají s tím své vlastní zkušenosti. „Jest si velice přáti, aby v praksi osvědčení učitelé zkoumali novou paedagogiku a utvořili si samostatný úsudek. Pro svou osobu mám více důvěry ke zkušenostem rozumného, láskou ke své tak důležité úloze a láskou k dětem naplněného učitele než k sebe důvtipnějším pokusům." (127.)

Gutberlet vystupuje tím proti požadavku druhého hlavního zástupce nové paedagogiky, W. A. Laye: „Každý učitel experimentním badatelem!" Vždyť učitelé mají tolik co činiti, aby vědecky a methodicky vyhověli svému školnímu a výchovnému úkolu, že by bylo největším pochybením odtrhovati je od tohoto oboru k neplodnému namnoze provozování experim. psychologie a paedagogiky. Zvláště to platí pro mladší učitelstvo a pro učitelské ústavy, kde podobná ztráta času a sil znamenala by nenahraditelnou škodu pro skutečné studium i pro školu.

Názory šedivého učence zasluhují pozornosti tím více, že sledoval experimentální bádání v psychologii a paedagogice hned od prvních počátkův, a to s láskou a zájmem, neboť při prvním vystoupení kladl v ně největší naděje.

Pro posouzení experim. paedagogiky jest také významný poměr obou jejích hlavních zástupců k náboženství, jak o něm píše L. Habrich v časopise „Pharus“ (listopad 1916). Ernst Meumann jest synem positivně věřícího evangelického faráře, ale studiem moderní protestantské theologie dospěl k úplné nevěře. Vzdal se proto svého životního cíle (chtěl býti učitelem náboženství), opustil theologické studium, aby studoval medicinu, přírodní vědy a filosofii. Z jeho spisů jest patrno, že pokládá náboženství za věc subjektivní potřeby. Objektivní platnosti mu nepřipisuje. Náb. výchov může proto přijíti v úvahu jen potud, pokud jednotlivec věří, že jest ho potřeba pro něj a pro jeho děti. Zvláště má M. pochybnosti o dogmatech náboženského vyučování. V celku však vyjadřuje se tu opatrně a zdrženlivě. Píše: „Velice sporný jest rozvoj náboženských a ethických citů dítěte. Třeba všimnouti si při tom, že všechny dogmaticko-náboženské pojmy zůstávají žáku po dlouhý čas nesrozumitelnými; jsou příliš abstraktní a těžké. K náboženskému životu dítěte musí se přistupovati znenáhla od života názorného a citového; jen co je v náboženství citové a co jest názorně představeno, jest dítěti přístupno. Teprve potom zcela poznenáhlu mohou se náb. pojmy vyjasňovati a očisťovati.“

Podle toho názoru ovšem mohlo by býti všechno náb. vyučování ze školy vyhostěno. Připomíná to názor Rousseauův, že s náb. poučováním dlužno čekati, až chovanec může pochopiti filosofické důkazy pro jsoucnost boží. Pak však musilo by se škrtnouti z Bible krásné slovo Páně: „Nechte dítek ke mně přijíti!“ Čekati takhle s výchovem dítěte k náboženství a uctívání Boha jest asi tolik, jako kdyby se v rodině chtělo čekati s úctou a uznáváním rodičův, až bude možno dítěti dokázati, že jistý muž je skutečně jeho otcem. Jako jest dítěti přirozeno a samozřejmo ctíti otce a matku, jichž důkazy lásky vidí denně kolem sebe, tak jest mu také přirozeno a samozřejmo ctíti nebeského Otce. — Jinak však nutno uznati, že u Meumanna nenajde se útočných a směšných slov o náboženství.

Častěji o Bohu a náboženství mluví W. A. Lay, jenž několik let pracoval s Meumannem společně v časopise „Zeitschrift für experimentelle Pädagogik“, ale od r. 1907 stal se jeho největším literárním protivníkem. Má četné přátele zvláště v paedagog. světě, kdežto svět akademický postavil se skoro vesměs na stranu Meumannovu. — Přemáhání vášní, o němž u Meumanna není nikde ani slova, spojuje Lay s vírou v Boha. „Vášně mohou býti s úspěchem přemáhány jen tím, že se odříkáme žádostí okamžiku, a toho může býti dosaženo jen náboženskými představami a city. Plná oddanost k Bohu a rozhodnutí, žíti přiměřeně náboženskému vědomí, stlačují sobecké žádosti.“ „Více než jiné doby potřebuje náš moderní život pevného základu duševního klidu, jistoty věčného duchového světa, základu to každé hlubší filosofie a náboženství. Není-li pro mne žádného duchového světa, pak chybí mi také víra ve vlastního ducha a jeho moc.“ Ale náboženství Layovo nepřesahuje plochého deismu. O Vykupiteli není v něm ani slova, tím méně o církvi. Za to chce vésti žáky k jakémusi „jednotnému světovému

názoru“. Pisatel se domnívá dle různých známek, že tím Lay myslí Darwinovu vývojovou nauku.

Jest jasno, že dle vyložených tu názorů obou vůdčích experim. paedagogů nemožno od tohoto směru očekávati nějakého dostatečného návodu k náb. výchovu a k náb. vyučování. Jest v něm místo jen pro mělký subjektivismus a modernismus. A není konečně ani divu, že náboženství a ethika mají v experim. zkoumání tak ubohou úlohu, neboť empirické bádání může postihnouti jen skutečné a věcné, kdežto přirozeně se mu vymykají ideální požadavky náboženství a ethiky, jež zahrnují to, co teprve má býti uskutečněno. „Hluboko duševní zkušenosti, jako na př. závist, žárlivost, vášeň, vnitřní boje, vina, lítost, obrození nemohou nikdy uměle býti vyvolány a proto také nikdy ve smyslu exaktni vědy experimentálně zkoumány.“ (F. W. Foerster, Seelenkenntnis und experimentelle Psychologie, str. 2.).

Hospodářsko-socialní.

Zprávy o míru, ačkoli tak neurčité a máloslibné, způsobily na bursách silný pokles, hodnot arciť především válečných — ale co není teď hodnotou válečnou? Připravenu třeba zajisté na to býti, že výdělky ty budou přestávati, až klesnou na obvyklou míru — nebude-li totiž vůbec odzbrojeno, jak si dobří lidé myslí. Avšak bursovní spekulanti, ač jinak prozíraví, na katastrofy nejméně bývají připraveni, a ještě méně ti, na jejichž účet se spekuluje, tak že mírové dobrodiní může tu vésti k úžasným otřesům.

Netřeba se obávati tak o spekulanty nepoctivé; těm se dobře stane, když je stihne zasloužený trest. Ale o rovnováhu v průmyslu a hospodářství vůbec. Že se horečně budovalo a vyrábělo, není nic nápadného: náhlé potřeby války toho vyžadovaly. Ale kde nezajištěn také návrat a sestup z těch strmých výšin, tam jest nebezpečí.

Za tím účelem chystá prý se společná banka všech čtyr spolčených mocností, jež by měla ústavy v čelných městech toho kterého státu, zprostředkovala výměnu potřeb i peněz, a najmě v přechodu do míru předešla možné otřesy a urovnávala valutu.

Valuta naše jest, jak pochopitelno, stále nepříznivá a zůstane jí, dokud nebude možno vývozem zboží zjednati si v cizině věřitele a výpůjčkami v cizině umístěnými ji podepříti. Ústředna pro obchod s devisami (směnkami v cizině splatnými) má co činiti, aby zabránila odlivu peněz, ovšem zlatých, do ciziny, jenž i nyní, přese vše výstrahy a napomínky, byl by značný, jmenovitě za zboží přepychové, které vždy umí si najíti tajné cestičky přes hranice celní, i nepřátelské.

Ministr financí Spitzmüller ohlašuje mu proto boj; arciť je v tom i čokoláda, koření a j. Jinou pomoc vidí v tom, že rozpočet omezí se co nejvíc na podniky výnosné.

Přímo podvodná je spekulace, již provádějí zbohatlí podnikatelé s devisami, aby peníze svoje v zahraničí uložili do chládku. Německo proto žádá u peněžních zásilek nad 500 M přesný výkaz, za jaké zboží se poukazují.

*

Předseda německého vyživovacího úřadu Batocki byl v Pešti, zajisté dohodnout se o věcech svého úřadu. Rumunskou kořist sami nepřátelé cení tak vysoko, že jí pokládají za zmařeny záměry vyhladovovací; Batocki souhlasí, ačkoli varuje od nadějí přepjatých. Nejbolestnější pro nepřátely jest asi to, že v ukořistěných obilninách je velká část oněch, které Anglie byla zakoupila, jen aby se nedostaly k nám. Tato část bude pro nás také nejlacinší, jsouc kořistí válečnou, kdežto soukromé zásoby dle práva třeba zaplatiti.

Dobyté kraje Rumunska počítají se za zvlášť úrodné, tak že budou-li řádně obdělány, pro příští rok by nám výživu zajišťovaly. Snad se naděje tato lépe splní než u srbských vepřů, černohorských skopů a polských hus! O obilninách ani nemluvíc.

O těžiskách a zásobách petroleje v těchto krajích rumunských noviny píší poněkud klidněji než na začátku. Ale makavého důkazu o kořisti té pořád ještě nemáme, totiž petroleje, kterého by právě teď bylo nejvíc potřebí. Jako uhlí, jehož se k nám nedostává, pro nedostatek dopravních prostředků prý. Dobře ještě, že příroda o tom ví a dosud nás větších mrazův ušetřila — ačkoliv na jiné straně kdož ví, jak se při tom bez sněhové pokrývky povede oziminám.

Náš vyživovací úřad zatím vydává nové a nové předpisy, rayonuje i roztřiďuje, a rád by asi víc přiděloval,

Tentýž náš milý vyživovací ústav měl začátkem r. 1916 ohromné schodky (prý 180 milionů K, což jest přímo neuvěřitelné); proto ceny mouky zvýšeny. Po reorganisaci ceny mouky sníženy a byl nějaký přebytek. Koho to tedy ústav vyživoval?

Stejný ústav peštský měl 12 milionů K přebytku.

*

Za příkladem některých biskupů, kteří venkovské (rolnické) obyvatelstvo napomenuli, bz městům neodpíralo potřebných potravin (kard. Hartmann, bisk. Gsöllner), žádáno i po knězích, by s kazatelen na své svěřence působili. Nehledě k tomu, že právě v těch jistých kruzích tolik láteřeno na zneužívání kazatelny a vliv kněžstva všemožně podlamován, jde tu o věc, o které jak venkovské kněžstvo, tak venkovský lid — pokud ještě vůbec na kázání chodí — utvořil si již také úsudek svůj, z vlastní zkušenosti i z novin, které — dle brněnského úředního rozsudku na př. — má prý teď pravidelně čísti: dokud páni „od obchodu“ smí v novinách veřejně a beztrestně nabízeti potraviny na vagony (a často jenom na vagony, ne na drobno), neuznáváme za svou povinnost, zbavovati se v jejich prospěch i toho, čeho sami pro sebe a své hospodářství potřebujeme. A leckterý kněz by snad dodal: Říká se, že křesťanství učí jen ctnostem passivním: nežádejte tedy po nás, abychom lid ten naproti vůkolní dravecké spekulaci činili ještě passivnějším než už jest. Ostatně měšťáci, kromě skutečné chudiny, neukazují, že by se jim tak zle vedlo: na zbytečnosti mají pořád ještě dost.

*

I proti nepoměrnému zdražování denních potřeb chce vídenská ústředna přísněji zakročovati; vyzývá také obecenstvo, by jí bylo nápomocno a zdražovatele udávalo.

Není pochyby, že žádosti té bude vydatně hověno, jistě víc než v jiných případech denunciace povinné nebo jen žádané; jdeť u zdražování každému o vlastní kůži a tu by byl sám proti sobě, kdyby se aspoň takto nebránil. Ale že tu bude také mnohé lživého udavačství, dokud nebude stanovena povinnost denunciace a zároveň sankce právních následků za klamání úřadů samo sebou nastupujících (ne teprve po soukromoprávním stíhání se strany křivě obviněných), toť zase stinná stránka tohoto opatření.

Ostatně mohou státi se i případy, že obchodník — máme na mysli jen poctivé — žádá za nějaké zboží cenu skutečně přemrštěnou, dle nynějších maximalních cen totiž, a přece nikoli nespravedlivou, jestliže byl v předešlých měsících, kdy ceny ještě nebyly urovnány, nucen opatřiti si je zač za to. Jsou takové „artikle", že jich nynější maximální cena jest nižší než před nějakým časem byla nákupní. I není divu, že jich obchodník teď vubec nenabízí aneb jen za tolik, by na nich neprodělal. Přišlať a přicházejí mnohá opatření příliš pozdě!

A také možno se zamysliti nad pokutami, kterými zdražovatelé bývají trestáni, zvláště ti známí „grossisté". Adolf Veilchenduft na př. obžalován a odsouzen, že měl při tom neb onom kšeftě nepoměrný čistý výdělek 50 000 K. On však se vymlouvá na neodhadnutelnou osobní práci, potíže dodávky, risiko atd. Ale jest přece odsouzen k 10.000 K pokuty, tedy k pokutě na oko ohromné. Je to však pro něj odstrašujícím neb i jen odvetným trestem? Vždyť 40.000 K je také slušný výděleček — jen kdyby takových pořád bylo, pomyslí si Adolf Veilchenduft! A proč by ne?

*

Přesmutnou stránkou válečného života ve vnitrozemí jsou nad míru a víru četné krádeže. Jak se zloději se někdy nakládalo a nakládá, ukazuje tento případ v Brně. Jakýsi F. kradl již před 14. rokem věku svého; sotva jej dovršil, dopustil se podvodu, ale že dělal dojem člověka slabomyslného a psychiatr jej prohlásil za nepříčetného, byl opět a opět soudem propuštěn a kradl dál. Ve 20. roce (1915) byl odveden, dopustil se zpronevěry, ale zase jako slabomyslný zkoumán a z vojska propuštěn. A kradl dál, sice snad slabomyslně, ale obratně a vydatně. Teprve vloni v létě znova zatčen a zkoumán; když „lékaři zjistili, že jeho duševní stav se velice zlepšil a že může za své trestní činy býti činěn zodpovědným" a on „viděl, že pomoci není, přiznal se ke krádežím" a odsouzen. —

Ve Vídni obviněna ženská, že ukradla a snědla hrušku a buchtu. Z úředního rozkazu jí assistent MUDr. Klaus vypumpoval žaludek, aby se zjistilo corpus delicti.

Ano, doba jest vážná!

*

Reichspost (564) odpovídá v listárně redakce kterémusi faráři: „Für entgeltliche Übernahme von Hadern konnten wir in ganz Wien kein christliches Geschäft ausfindig machen". Zajímavé, co? Ale nejen zajímavé!

*

Po strašném neštěstí na nádraží u Herczeghalomu zjištěno také, že semafory správně neukazovaly. Svědci m. j. vypravovali, že nádražní zřízenci za odpočinku sedávají poblízku a baví se tím, že házejí po semaforech (barevných sklech) kamínky nebo kousky uhlí, kdo líp trefí. To pak střepiny, zůstaly-li vůbec jaké, ovšem správně ukazovati nemohly.

Tentokrát však ani proletářské listy, pokud víme, nenapsaly, že ti dělníci byli přepracovaní, a proto že se neštěstí stalo.

*

Jeden z předních anglických časopisů odborových „Engineer“ radí bezohledně ničiti německý průmysl, jako loděnice, vysoké pece železářské a ocelářské, všechny strojní továrny; německé dělnictvo bez toho prý bojuje a obětuje se za kapitalisty (anglické tedy ne?), kteří ve vlastním zájmu přejí si prodlužování války. Nekulturnímu tomuto nápadu odpovídají německé listy statistikou ochrany německého dělnictva.

Zničením nebo ochromením německého průmyslu bylo by v prvé řadě postiženo dělnictvo. Před válkou žilo 57% = 40 milionů lidí bezprostředně z průmyslu a světového obchodu; z toho asi 28 milionů náleží k třídě dělnické. Kdyby tedy byl zničen dovoz surovin a tím i průmysl, bylo by zničeno též dělnictvo. Na začátku války, když byly suroviny spotřebovány, statisíce dělníků a dělnic textilních trpělo nouzi. Teprve když přišly vojenské objednávky, bylo dělnictvu spomoženo.

Před válkou zaměstnávala Anglie v továrnách 577 tisíc dětí pod 14 let. Mimo to v závodech, jež nepodléhaly továrnímu anglickému zákonu, pracovalo 164 tisíc dětí školou povinných, celkem tedy 741.000 dětí v továrnách a 4.800 v dolech. V témže roce 1913 v Německu v továrnách pracovalo 14.000 dětí pod 14 let, v Anglii tedy 50krát tolik, při čemž vystěhovalců z bohaté Anglie je 20krát více než z Německa.

I společenské postavení dělníka německého je lepší, než kde jinde. V roce 1913 bylo vyplaceno nemocenského pojištění 520 milionů marek 18 milionům pojištěnců, úrazového pojištění 180 milionů mar. 25 mil. pojištěnců, invalidní pojištění 220 milionů marek 16 milionům pojištěnců a z bratrských pokladen 50 milionů marek, celkem 970 milionů marek.

Dosud obdrželo dělnictvo 12 miliard marek pojistného, při čemž platilo si samo 44%, zaměstnavatelé a stát 56%.

Politický a vojenský.

Ministerstvu Körbrovu nedáno vykonati, co slibovalo a co od něho očekáváno: obnova parlamentarismu v Předlitavsku, lepší vyrovnání se Zalitavskem, snad i větší sblížení obou těchto říší, jak se nyní říká. Náhle propuštěno, z různých příčin, hlavně z té, že Körber si myslil a řekl: Když parlamentárně, tož parlamentárně, a ne oktrojírkami, na př. německé státní řeči a j.

Jak málo věcný je tisk jejich i ve vlastních věcech, bylo viděti z úsudkův o ministrech Körbrovi, Spitzmüllerovi atd. když přicházeli a odcházeli: bílé bylo najednou černým a naopak. To pak nemožno čekati, že by se snažil porozuměti věcem našim. Krajané naši napomínají své soukmenovce, aby se učili česky, z pochopitelných důvodů; že by dorozumívání to mělo jíti dále, o tom už nic neslyšeti, ačkoli v začátcích války byla o čemsi takovém řeč. (Mimochodem uvedena budiž na př. jen drobnost z referátu „Reichspost“ o českých obrazích, mezi nimiž také jmenován: Huß an der Grenze [na hranici]; takoví referenti sotva jsou s to, by mezi obojím tiskem prostředkovali).

Po neustaveném přechodním ministerstvu Spitzmüllerově nastoupilo „stálé“ Clam-Martinicovo, jež má provésti, co se dřívějším nepodařilo. Čech Trnka, úředník, v něm zůstal, z Čech však za to

přibráni vůdcové strany, Urban pro obchod a Baernreither bez odboru.

Mělo se za to, že mezi hlavními úkoly nových ministerstev jest vylepšiti pokud možno podmínky vyrovnání rakousko-uherského; ale dle výroku Urbanova jest ono již hotovo, tak že nezbývá nic opravovati.

Zůstávají tedy — kromě starostí o výživu — věci vnitropolitické, především vyrovnání česko-německé. Při sestavování ministerstva hr. Clam-Martinic, který prý má znamenitý dar mnohou řečí zamluviti věc, s českými zástupci nejednal; bude s nimi jednáno, až nás budou vyrovnávati?

Hr. Cl.-M. s několika jinými vynikajícími šlechtici byl vystoupil z volebního výboru konservativních velkostatkářů v Čechách, když mu nebyl, již k vůli diskretnosti ve sboru tom zavedené, schválen návrh, aby veřejně byla projevena nelibost nad protistátními rejdy v národě českém, které, jak prý se na frontě přesvědčil, i do českých pluků zasahovaly. Proto zdůraznil Cl.-M. v onom projevu povinnosti ke státu a vyslovil se, jak noviny sdělují, pro německou řeč státní.

O těch vlastizrádných věcech ovšem nemožno teď psáti, ani o tom, co české pluky vykonaly či nevykonaly. V úředních zprávách, jež vydává známý podmaršálek Höfer, jmenovány nebývají.

Hr. Clam Martinic jest nejbližší příbuzný Clam Martiniců, kteří s Palackým a Riegrem postupovali v otázkách českého práva. Rod sám byl původně německý, z Korutan, jméno Clam přijal dle jakéhosi zámku (v 16. stol.) a jméno Martinic přiženěním. Nynější zástupce jeho po kn. Thunovi převzal vedení pravice v panské sněmovně a konservativního velkostatku v Čechách; tedy jaksi obhájce ex offo. Možná, že jeho zkušenosti ve frontě byly nedobré, možná, že horší nežli zkušenosti jiných jinde — kdož to ví! Pikantní ironií dějin bude jistě, jestliže §§ o německé Staatssprache ponesou jméno: Lex Clam-Martinic.

Ministrem zahraničí, jenž bude i v těchto věcech míti vážné slovo, jmenován hr. Czernin, člen ustavácké šlechty české, bývalý vyslanec v Bukarešti. Dle zavedeného zvyku svěřeno proto společné ministerstvo financí Maďarovi, jímž jest předchůdce Czerninův Burian. Ten tedy podruhé nastupuje v tento úřad, důležitý také proto, že spojena s ním správa Bosny a Hercegoviny, o jichž poměru k mocnářsví snad konečně bude rozhodnuto.

*

Polské listy haličské zabývají se časovou pro ně otázkou — polským rázem nového samostatného státního útvaru Haličského. Od roku 48. hlásí se v zemi o svá práva Rusíni, s nimiž do té doby nikdo téměř nepočítal, tím vyvstává až do dnes palčivá otázka ruská; rovněž židovský živel vynesla konstituce k nebývalé moci.

Po zabrání Haliče Rakouskem, odhadl gubernator haličský, hr. Bergen r. 1773 obyvatelstva ruského na $^2/_3$ veškeré lidnatosti, tedy ruský živel převládal. Přesnější sčítání pochází z 19. stol., dle něhož polský i ruský živel byly stejné. Roku 1857 římsko-katol. bylo

44·74%, řecko katol. 44·83%. Při posledním sčítání v roce 1910 činili římsko-katol. 46·50%, řecko katol. 42·11% tedy Poláci vzrostli o 2%. Rusíni mají 2·5% úbytek, ačkoli kostelů, které mají pro Rusíny význam jiný a větší než pro Poláky, měli římsko katol. 1.000, řecko-katol. 3.000. Škol římsko-katol. r. 1865 bylo 956 a řecko-katol. 1762; v roce 1903 polských veřejných škol bylo 2209, ruských 2086. Poláci mají nyní poměrně větší vzdělanost, ačkoli ještě stále nedostačující, Rusíni vzdělání menší a větší vystěhovalectví. Rusíni mají malé % inteligence; ze 106 poslanců haličských mají Rusíni 26, Poláci 80. Hospodářská moc spočívá v rukou Poláků.

Nepohodlný a vyspělejší konkurent vyvstává Polákům v židech. V roce 1902 ze 2,916.630 ha obdělávatelné půdy haličské měli židé ve svých rukou 301.619 ha, t. j. 10·3%. V obchodu připadalo r. 1900 v záp. Haliči 59·2%, ve vých. až 74% na židy. Ve velké míře ovládli též úvěr. V letech 1864—1909 vzniklo 881 společenstev úvěrových, z toho křesťanských jen 563. Židovští advokáti činili: r. 1890 36·4%, 1900 46·3%, 1900 58%; lékaři: r. 1890 22·3%, 1900 27·2%, 1910 29·6%. Toto procento nyní stoupne ještě, kdyžtě přírostek jejich na universitách je tak patrný. V Krakově v r. 1906 činili židovští posluchači 15%, ve Lvově 20%. Práva studovalo ve Lvově v letech 1901—1906 až 31·8%, v Krakově 19·6%; medicinu ve Lvově 47·2%, v Krakově 27·8%; filosofii ve Lvově 13·7%, v Krakově 5·1%. V Praze bylo v téže době na universitách 25·2%, ve Vídni 23·5%, v Černovicích 41·2%, ačkoli v západních krajích Rakouska je židů méně než v Haliči. Jestli se domáhají nyní židé velkých práv v novém království Polském, jistě tomu bude i v Haliči, až se uskuteční jeho autonomie.

Polští židé výslovně žádají: „Žádáme, aby nová Polska uznala práva židů, jako menšiny obyvatelstva. V této vážné chvíli tvůrcové nové Polsky i Poláci musejí pochopit, že nejsme ani náboženskou sektou ani Poláky mojžíšského vyznání, ale že jsme, jako jsme byli a také v budoucnosti býti chceme, národními židy, národem židovským vedle národa polského. Ve svobodné Polsce zájmy židovské musejí býti zabezpečeny ústavou; ve svobodné Polsce národ židovský, jenž před několika sty lety měl v ní vlastní samosprávné zřízení se sněmem židovským, musí dostati národní zřízení podle nynějších požadavků, národní samosprávu, jež opatřovati bude zájmy židovské.“ (Warschauer Tagblatt.)

Z této strany by asi, kdyby požadavky židovské byly splněny a dosavadní postavení změněno, Polákům nastávala práce těžší než s Rusíny, kteří také se už ohražují proti zvětšení legislativního práva zemského sněmu a zvláštnímu postavení k monarchii. Dnešní poměr Haliče k říši je asi tento: Vnitřní úřední řeč, až na četníky, je polština; politickou i vyučovací správu v první i druhé instanci vede haličské místodržitelství a zemský výbor. U nejvyššího soudního dvoru ve Vídni je haličský senát, v ministerstvech pak pro haličské věci skoro jen polští referenti.

O důležitosti haličských věcí svědčí dvě práce bývalých ministrů. Dr. Michal Bobrzyński v „České Revui", v překladu dr. Tomsy, má poučnou stať: „Boj Poláků za autonomii Haliče v letech 1859 až 1873", a v „Osvětě" dr. Fiedler srovnává haličskou revoluci z r. 1863 s českými fundamentalními články. Poláci chtějí pokračovat, kde r. 1873 přestali; tehdy zabezpečili si vliv v parlamentě i vládě a Halič dostali do svých rukou; kam jsme dospěli my s fundamentalkami, je známo. Polákům svítí nová naděje, co bude s námi?

*

Nad novým státem polským stahují se mraky dříve ještě než docela vybudován. Rusko ovšem ho nebude chtíti uznati, v Německu pak ozývají se pochybnosti o jeho poměrech mezistátních a o poměru k Polákům říšským, jak v Německu tak v Rakousku. I v oboru hospodářském obávají se, že tato Polska, byvši nejvyspělejší částí říše ruské, bude k tomuto odbytišti svých tovarů hospodářsky víc odkázána nežli k silnějšímu západu, který od ní zatím nebude ničeho potřebovati, ba naopak spíše s ní v dodávkách soutěžiti.

*

Nedávné úspěšné boje na Oltě (Alutě) mimoděk vyvolávají vzpomínku na bitvy v týchže končinách před 1800 lety. V Kolíně nad Rýnem mají v museu Wallraf-Richartzově votivní dárek, jako památku na válečné tažení Trajanovo proti Dákům. Je to 35 cm vysoký vápencový pěkný oltáříček, na jehož přední straně je latinský nápis:

Matronis Aufanib(us) C(aius) Jul(ius) Mansuetus m(iles) l(egionis) I M(inerviae) p(iae) f(idelis) v(otum) s(olvit) l(ubens) m(erito). Fu(i)t ad Alatum flumen secus montem Caucasi.

V letech totiž 101—102 a 105—107 podnikl císař Trajan dvě velké výpravy proti Dákům, jež Trajanovi vynesly známý sloup Trajanův, z jemného bělоučkého mramoru, 36 m vysoký, zevně obložený obrazy z vítězné této války na římském foru. Bojů zúčastnily se též rýnské vojenské oddíly, mezi nimiž byla i Legio I. Minervia, jejíž garnisona byla v Bonnu a Gajus Julius Mansuetus, odkomandovaný do provinciálního hlavního města Kolína, zvěčnil vojenské tažení své legie votivním oltáříkem.

Kolínský profesor Dr. Klinkenberg praví, že vojín byl pořímštělý Kelt nebo Germán, jehož rodu císařský rod Juliů dal římské občanství. Že nebyl rodilým Římanem, svědčí jména božstev „štěstí a požehnání", uctívaných Kelty a neznámých Římanům. Tato božstva měla různá jména dle kraje i dle specielních svých vlastností. Zde značí bohyni „povznášející", „opatrující", „ochraňující". Pod tímto jménem totiž uctívána byla od obyvatelů kraje rýnského doma i v cizině. Kult ten kvetl nejvíce u Nettersheimu ve vysočině Eifelské v Porýnsku; snad tedy z tohoto kraje pocházel Trajanův legionář C. J. Mansuetus, jehož válka zavedla až na Oltu, římský Alatus. Zde někde v průsmycích horských za krvavých bojů, jsa v nebezpečí života, blízek smrti činí slib své domácí bohyni, který po návratu též plní. Záměna Transyl-

vanských Alp s Kavkazem nic neznamená, i později ještě dlouho je Kavkaz pohádkové horstvo dělící civilisovaný svět římský od barbarů.

*

Konečně možno mluviti nejen o válce, nýbrž též o míru: válka ještě zuří, zvláště na jihovýchodě, kde spojená vojska dle zásady Blücherovy a Moltkeovy poraženého nepřítele co nejrychleji a nejúsilovněji stíhají, by vítězství dovršila, ale o míru se aspoň začíná mluviti též úředně.

Nabídka středostátů, čestně vyznačující začátek vlády císaře a krále Karla I, nenašla sice v ochotě své, o míru jednati, u protivníkův ani zdaleka podobné ochoty, ba vykládána jakožto výraz vyčerpání, zaobalený v diplomaticky chytráckou, ač průhlednou formu, kterou má působiti hlavně na neutrály, ale také na obyvatelstvo válčící, pokud se o něm doví. Ale silácké odpovědi z Petrohradu ani z Londýna, tím méně z Paříže nepotřebují mýliti; jak jsme už jindy upozornili, bývá ku konci válek obyčejně tak odpovídáno se strany, která se cítí v nevýhodě.

Wilson, prý nezávisle od tohoto projevu středostátů, dává válčícím stranám na uváženou, zdali by nebylo možno o konci války se dohodnouti, a Švycarsko se připojuje.

Co čtyrshoda úředně odpoví, ještě nevíme. Sotva bude písemná odpověď tak ostrá jako řeči ministerské a jak by snad jediná Anglie ještě odpověděti chtěla. Nabude-li ostatně ve Spojených státech převahy rozhodnutí, aby se jí zbraně již nedodávaly, byla by i ona v rozhodnutích svých značně omezena — neboť ačkoli si za války odsuzovaný militarismus sama doma zavedla, tak důkladně vybudován býti nemohl, aby všem potřebám stačil. A ostatní tři státy zřejmě jsou unaveny.

*

Převrat v Habeši, jenž by pro případ bojů v Egyptě nebyl bez významu, vysvětluje se tím, že syn a dědic Menelikův (Lidi Jassu) odpadl od pravoslaví a přidal se k islamu. Proto svržen a císařovnou provolána sestra jeho Zeodita.

*

Od nynějška může býti přiznáno právo nositi odznak jednoročních dobrovolníků všem učitelům (i těm), kteří prokáží potřebná studia teprve po 1. říjnu onoho roku, pro který byli odvedeni, nejposléze však do 1. listopadu 1916, a to i tehdy, když nehodlají se státi záložními důstojníky. Pojmenováni budou ku př. desátník v záloze s odznakem jednoročního dobrovolníka (nikoliv jednoroční dobrovolník—desátník), pěšák náhradní zálohy s odznakem j. dobr. (nikoliv jednoroční dobrov. pěšák) svobodník domobrany s odznakem jednor. dobrov. (nikoliv domobranecký jednoroční dobrovolník, svobodník). O přiřknutí odznaku bude nutno zažádati u pluku nebo doplňovacího velitelství.

*

M ě ď k v ý r o b ě s t ř e l i v a. Z přednášky konané na sjezdu inženýrů v San Franciscu v září 1915 dovídáme se těchto podrobností. K vyrábění patron používá se ve Spojených Státech mosazi, jež obsahuje 70 % mědi. Taková patrona stojí prázdná 1½ centu, nabitá patrona 2½ centu (1 cent = 5 h). Jedné patrony možno dvacetkrát použíti. Dle toho pro jakou pušku jsou určeny, obsahuje 1000 patron 10·433 až 12·701 kg mědi. Patrona pro rychlopalné dělo 75 milimetrové váží 595·3 g pro dělo 15 centimetrové 13·08 kg. Koule, jíž se od nedávna v Evropě používá, obsahuje 90% mědi; obyčejnější je koule ze směsi antimonu a olova s pláštíkem ze směsi 85% mědi a 15% niklu. Za obyčejných poměrů spotřebovaly Spojené Státy na výrobu střeliva ročně asi 10.000 tun mědi, nyní ovšem značně více. Více ještě mědi se spotřebuje (asi 60 až 70% celé výroby) k účelům elektrickým. Výroba mědi na celé zemi stoupla z 46000 tun v roce 1885 na více než milion tun v roce 1913, ale za války jí ubývá. Aluminia se vyrobilo v roku 1890 1000 tun, v roce 1914 68000 tun.

*

G a s o l i n o v é l o k o m o t i v y pro zákopy v Rusku. Dle „Scientific American“ ze dne 22. července zakoupila ruská vláda v Amerických továrnách na lokomotivy 350 gasolinových lokomotiv. Zevnějškem se podobají obyčejným úzkokolejným lokomotivám. Váží 7 tun, šířka kolejí měří 74·8 cm. V pohyb se uvádějí čtyrválcovým motorem s vodním ochlazovačem a vyvinují rychlost 6·5 až 12·8 km za hodinu. Při tom utáhnou 30 tun.

Ročník XXXIV. Číslo 2.

HLÍDKA.

Z pražského ovzduší.

Příspěvek k tónovým útvarům české řeči. Sděluje Leoš Janáček.

Myslím, že notací nápěvků mluvy určuji fonickou základnu české řeči.

Notou zjištěny jsou výšiny tónové, na nichž teprve artikulace hlásek se uskutečňuje.

Změnou výšky tónové obměňuje se i ráz hlásek.

*

Čím větší snaha jasně artikulovat hlásku, tím určitěji vystupuje její tón.

S hláskou i její tón vniká do našeho vědomí.

*

Zabírám v uvedených příkladech oblouky s vrchu a ze spodu tóny, jež vyznějí v mluvě v době první vteřiny.

Počet těchto tónů je poměrný ku vší výplni vědomí v době jedné vteřiny.

Vyslovujeme-li pozorně slova v řeči, lze vnikat i tónům hlásek v oblast jasných představ: pozornost lze upnout i na melodii mluvy.

W. Wundt sděluje, že nejjasnějších představ lze si uvědomit v jedné vteřině na nejvýš šest.

Počet hlásek a jejich tónů v době jedné vteřiny je tudíž závislým na vší výplni vědomí v oné době.

Je proto nezbytno věděti, za jakých okolností se mluvilo. Třeba v duši mluvícího se vkrádat po blesku jeho očí neb jich smutku, po smíchu jeho hladké tváře nebo po vráskách útrap a trýzně.

*

Sbírám živá slova české řeči. Budím a vzbudím jimi i citovost naší řeči, srdce naše — i když by jednou přestala už bít.

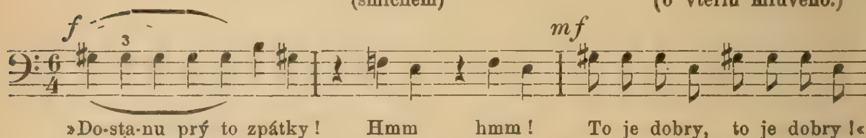
* * *

a) Z ulic pražských.[1])

Nebe šedé. Napadlo trošku sněhu, ale co bláta z něho na ulicích! Odpoledne vítr se v nich točil a k večeru blyští se vše, nač pohledneš, mokrem. Svítilny jak uplakané třesou se na hladině Vltavy.

Mimochodem zachycuji z hovorů následné části.

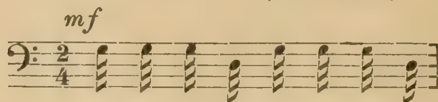
1. „Dostanu prý to zpátky! Hm hm! To je dobry, to je dobry!“ [2])

Otec rozhovořil se na otázku synovu, zda-li zaplacenou potravní daň dostane zpět. Zprvu mluvil do větru, zasmál se; při slovích „to je dobry“ se rozjel se svým dvoukolovým vozíkem.
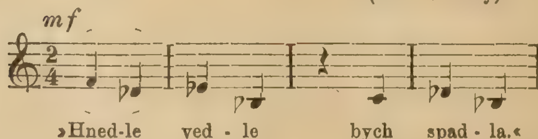
Obrázek byl veselý; diváků dosti.

2. „Zaplať pánbů, zaplať pánbů!“ [3])

Stařeček děkoval za dárek dvou halířů; drobnoučce, slaboučce. Blízko vchodu do Kinského zahrady to bylo.

3. „Hnedle vedle bych spadla.“ [4])

---

[1]) O vánocích 1916.

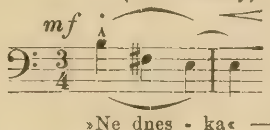
[2]) 28. prosince 1916 u Újezdské potravní daně; odpoledne.

[3]) 28. prosince 1916, 12 hod. poledne.

[4]) 27. prosince 1916; ráno 9½ hod.

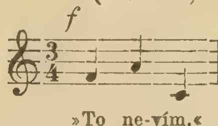
Mladá ženská s nůší na zádech na blátivém chodníku před Smíchovským nádražím uklouzla — ale nespadla. Roztomile k mladší družce se tak vyslovila. Se smíchem šly dále.

4. „Ne dneska." [1])

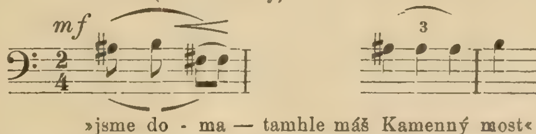

Z hovoru pána. Večerní ruch Václavského náměstí. „Zpěvavý tón" rostl v konci slova.

5. „To nevím." [2])

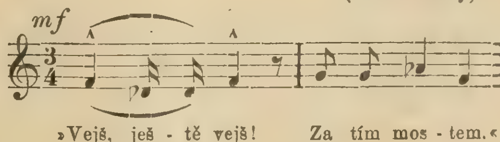

Mladé děvče šlo mimo mne. Slova dolehla přímo do mého ucha. Každý tón jako v hlučivé ozvěně se rozléhal.

6. „Jsme doma; tamhle máš Kamenný most!" [3])

Muž ženě pravil; ukazoval směrem na Karlův most, jehož nebylo ale vidět.

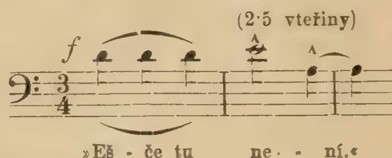
7. „Vejš, ještě vejš! Za tím mostem."

[1]) 26. prosince 1916; 6 hod. večer.
[2]) 26. prosince 1916.
[3]) 26. prosince 1916; $4^1/_2$ hod. odp.

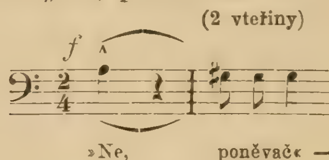
Hokynářka blízko Smíchovského nádraží odpovídá mi na otázku „kde je dům ‚na Plzence'?"

8. „E š č e t u n e n í." 1)
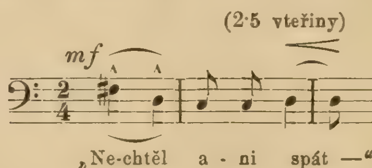

Divadelní sluha P. oznamuje mi, že chef opery přítomen ještě není. Na chodbě v divadle, šeré, neosvícené.

9. „N e, p o n ě v a č" — 2)
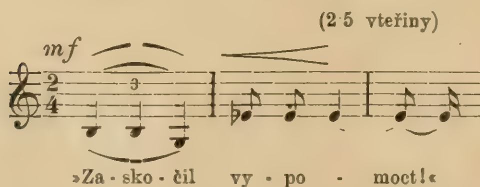

Mužský drsně tak promluvil na Ferdinandově třídě. Po odmítavém n e ! jsem se zrovna obrátil.

10. „N e c h t ě l a n i s p á t." 3)

Dědeček vede si vnouče za ručku a vykládá cestou paní jakési. V očekávání dárku „k Ježíšku" plašil se asi spánek vnoučeti.

11. „Z a s k o č i l v y p o m o c t." 4)

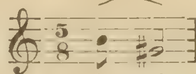

1) 26. prosince 1916; ráno o 10. hodině.
2) 26. prosince 1916.
3) 26. prosince 1916; odpoledne.
4) 26. prosince 1916.

Dvě paní, na pohled obchodnice; jedna z nich to pověděla. Postály si na ulici.

12. „Nazdar!“ [1])

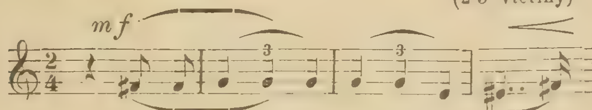
mf (sladce) (1 vteřina)

Vítala tak známou rodinu paní ne mladá ne stará na Ferdinandově třídě. Zastavila se potom.

13. „To je Národní divadlo, víš!“ [2])

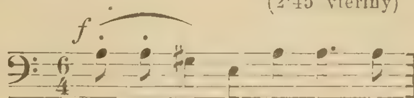
(2·5 vteřiny)

Děvčátka dvě šla mimo Národní divadlo; ohlédla se po něm. Starší to pověděl o. Bylo plno šumu uličního na křižovatce před mostem.

14. „Tady dou ty kasárna.“ [3])

(2·45 vteřiny)

Újezdské kasárny ukazuje muž venkovský své ženě Pohled jejich bloudil po ponurém zdivu.

15. „To se dozvíme.“ [4])
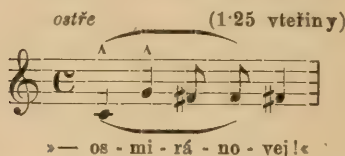
(3·33 vteřiny)

[1]) 26. prosince 1916.
[2]) 26. prosince 1916.
[3]) 26. prosince 1916; odpůldne.
[4]) 26. prosince 1916; ráno 9 hod.

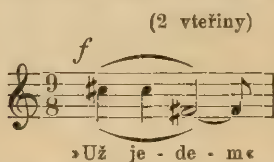
Z vážného rozhovoru tří starších pánů; šli procházkou v Kinského zahradě. Je to poznámka jednoho z nich.

16. „— o s m i r á n o v e j.“ [1])

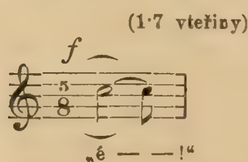

Tři kluci prohlíželi si výklad zbraní J. Nowotného na Ferdinandově třídě. Oči upřeny na revolverech. Znaleckou poznámku prohodil ostře nejvyšší z nich, asi 10tiletý hoch.

17. „U ž j e d e m.“ [2])

Hoch asi čtyrletý těšil se tak v elektrickém voze. Hláska *m* jak by se byla chtěla oddělit, tak vypnula se na zvláštním tónu.

18. „é!“ [3])
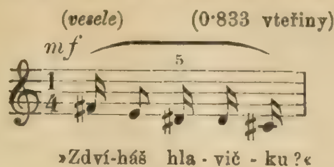

Milušce, dvouleté, vzal otec jízdní lístek elektrické dráhy a uschovával ho v rukavičce.

To nechtěla ztrpět Miluška; mluvit ještě neumí. Příkrým tónem svou nevůli dala na jevo; ručičky vytahovaly uschovaný lístek.

[1]) 26. prosince 1916; ráno po 10. hodině.
[2]) 1. ledna 1917; Václavské nám.
[3]) 1. ledna 1917; Václavské nám.

19. „Zdvíháš hlavičku?" [1])

(*vesele*) (0·833 vteřiny)

Potkal jsem nejdříve mladou paní, na nábřeží Smíchovském. Naproti zvédal se mračný Vyšehrad. Později tatáž paní jela s vozíčkem dětským. Ve vozíku shlédl jsem roztomilé zdravé dítě: hlavičku zdvíhalo. Neubránil jsem se poznámce „už vám zdvíhá hlavičku." Za sebou jsem pak uslyšel šťastná slova matčina: „zdvíháš hlavičku?"

(O. p.)

[1]) 28. prosince 1916; odpůldne k 3tí hodině.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Konečně skutečně nadcházel toužený mír i jistota, že ukončí se nepřátelství, jehož poslední projevy jevily se v potyčkách u samé Prahy.[1]) Arcikníže Matyáš také již 21. června předložil komisařům císařovým osnovu listiny, že postupuje svůj podíl v Tyrolsku, Rakousích a předních rakouských zemích (vorder österreichische lendter) císaři a jeho dědicům a jeho potomkům, a že se také o podobný postup přičiniti chce u jiných arciknížat.[2]) Jen na tom setrval, že reversy od něho požadované vydá teprve potom, až bude mu vydána uherská koruna. Ale poslední ještě jeho pokus, aby mu byl přiznán titul, jehož tak úsilně si přál, nepodařil se mu. Psal totiž 22. června kardinálu Dietrichštejnovi, aby z titulu jeho „designatus in regem futurum“ bylo vynecháno slovo „futurum“, protože v takové konstrukci u jiných panovníků nikdy se neužívá, a jaksi zvláštním by to připadalo a snad i císaři samému ponižujícím; žádal tedy věda, že kardinál mnoho může při tom učiniti, aby u císaře pomáhal tak to zaříditi, aby titul zněl jen „designàtus in regem Bohemiae.“ [3]) Úsilí arciknížete nebylo však nic platno.

Na štěstí ještě pro konečný smír byl již artykul o Slezsku umluven, když dospělo poselství ze Slezska k arciknížeti Matyášovi i do Prahy, aby také ještě předkládalo požadavky slezské. Arcikníže sice ujistil je při slyšení 19. června svou blahovůlí a zastával se jich, jak zmíněno, svými vyslanými při vzájemném jednání s českými vyslanými, ale ježto musil již upustiti od žádaného Slezska a Lužic a tím také pochovati své dřívější naděje, nemohl jim ani podati pomoci své v té míře, jak byl jim zprvu sliboval. Bylo tedy poselství projeveno, že přišlo pozdě, a že kdyby byli jen málo před tím dojeli,

---

[1]) *Tomek*, Dějepis města Prahy, XII. 416.

[2]) Mikulovský archiv historický, sv. 158, nedatovaný (správné datum 21. června) koncept s vlastními poznámkami kardinálovými.

[3]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál; koncept v archivě spojené dvorské kanceláře ve Vídni I. A. 1., a odtud opis v zemském archivě v Praze. Tištěno vadně u Hammer-Purgstalla, l. c. II. příl. č. 228, str. 115—116, kde jest i datum chybné 23. června místo 22.

že by byli dosáhli téhož, čeho Moravané. Ale přece při tom ponechána jim naděje do budoucna, že se jich arcikníže Matyáš opravdově ujme, bude-li se jim u císaře zase odkládati s potvrzením jich privilejí a s naplněním jejich žádostí.[1])

Důsledky dohody již hotové projevily se hned příštího dne. Resignovaně přivolil císař na hlavní požadavky moravské; již 22. června vydal stavům moravským tři listy, jimiž přetržen byl dosavadní poměr Moravy k císaři, odboj jejich uznán za oprávněný a svolování jejich pomocí na válku s Turky prohlášeno za dobrovolné. Pokořený císař po ztrátě země podepisoval ještě své vlastní odsouzení, kterého nedovedou okrášliti nepravdivě nanášená pěkná slova těch listův o žádostech a prosbách na císaře vzkládaných a o císařově milostivém povolení.

Prvním listem dával povolení obyvatelům moravským, věrným milým, za věrné, platné a znamenité služby a pomoci v čas války s Turky k dokázání k nim skutečné lásky a opravdové péče a k žádosti jejich a arciknížete Matyáše, jemuž z bratrské náchylnosti království uherské a arcknížectví rakouské odevzdal, aby tohoto bratra jeho nejmilejšího, jakožto voleného čekance království českého mohli vzíti za pána až do jeho smrti, a po jeho smrti, přečkal-li by jej císař, kohokoli jiného z domu rakouského, — ale při tom aby se neodtrhovali od království českého, k němuž od starodávna jakožto úd přední a hlavní připojeni a v ně vtěleni jsou. Pročež je z veškeré poddanosti, povinnosti a závazku propouštěl a osvobozoval; ale po smrti císařově mají zase býti pod správou a panováním budoucího krále českého, buď že by byl z manželských dědiců císařových, nebo kdyby bez nich se světa sešel, že by arcikníže Matyáš na stolici královskou dosedl.

V druhé listině připomínal císař, kterak arcikníže Matyáš se stavy uherskými, rakouskými a moravskými vešel v jistou smlouvu a podle ní s nějakým počtem lidu pro obranu svou a se zmocněnými stavovskými a s pomocí jejich přitáhl do království českého; když byl císař s ním učinil snešení o království uherské a arciknížectví rakouské, vyhledával arcikníže s týmiž zmocněnými vedle jejich ponížené a pokorné žádosti, aby císař stavy markrabství moravského z poddanosti, správy a panování svého propustil, a povolil, aby si mohli za pána vzíti arciknížete jakožto voleného čekance království

[1]) Sbírka *Cerroniho*, l. c. II. 207, str. 254.

českého na způsob již zmíněný. Císař tak učinil a také s takovou arciknížete pilnou a zmocněných stavovských na místě všech stavů markrabství poníženou žádostí dobře a milostivě jest spokojen. A protož vyznává, že ona smlouva stavů s arciknížetem, společné tažení a žádost na císaře vložená není proti císaři ani na budoucí časy býti nemá, a že to bez urážky své dobré cti a dobře zachovalého jména mohli učiniti, a tak že jim to a budoucím jejich na žádnou škodu, ujmu a ublížení nikdy býti nemá.

Třetí listinou císař oznamoval, že dosavadní svolení a pomoci stavů moravských proti Turku nestávaly se ze žádného práva nebo povinnosti, nýbrž na žádost císařovu z pravé a svobodné vůle stavů. A protož jim připovídá, že taková dobrovolná svolení nemají býti k žádné ujmě a škodě jim a privilejím, svobodám a výsadám jejich.[1])

Největší překážka smíru byla odvalena, -- Moravané byli uspokojeni. Ani arcikníže Matyáš neměl již dalších požadavků, jen žádal ještě kardinála Dietrichštejna, aby do Libně s sebou donesl císařskou resoluci, kterého dne bude vydána uherská koruna.[2])

Ráno 23. června sešli se arciknížecí komisaři, radové a sekretáři s kardinálem a českými komisaři v Libni. Za posledních těchto úmluv použil císař ještě příležitosti, aby milost panovnickou osvědčil; vřele se zastal Ladislava Berky, proti němuž stále dovolávali se moravští zplnomocněnci toho, že se proti lantfrydu provinil, a že se musí vyvésti z toho, z čeho stavové ho viní. Císař 23. června psal kardinálovi, aby společně s nejvyšším purkrabím Adamem ze Šternberka a ostatními komisaři všemožně se přičinil, aby rozepře s Berkou byla uklidněna, a aby byl na Moravě restituován. Zastání své odůvodňoval císař, že mají býti všecky urážky odpuštěny a prominuty, a ježto Berka od mladosti císaři stále a horlivě sloužil, nemůže císař opomenouti, aby jej v milosti neochraňoval.[3]) Přímluva císařova byla skutečně platná; také Berka byl v amnestii pojat a v konečné smlouvě všeliká zmínka o něm vypuštěna; statky mu byly také vráceny, ale s podmínkou, že je prodá a všecko vyrovná. Ze země Moravy zůstal však vyhoštěn.[4])

---

[1]) Otiskl *Kameníček*, l. c. I. 457—461; v druhé listině má ovšem státi: Matyáš ... sám od sebe i vedle stavův království uherského (místo: českého).

[2]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, originál.

[3]) Mikulovský archiv historický, svaz. 158, originál.

[4]) Srv. *Kameníček*, l. c. I. 141: statky Berkovy na Moravě byly mu zpustošeny a zabrány, ale na přímluvu Rudolfovu, Matyášovu a arciknížete Maximiliana byly mu vráceny s těmito podmínkami: 1. že musí v půl letě všecky své statky moravské pro-

Konečné spisování smluv zabralo dva dni, a bylo teprve večer 24. června (v druhou hodinu na noc) skončeno. Všecky smlouvy byly sepsány ve tři hlavní listiny, z nichž jedna týkala se království českého a Moravy, druhá Rakous, třetí Uher. Podepsán byl tento mír libenský 25. června; na každé listině vedle císaře a arcíknížete podepsali se také plnomocníci ze stavů těch zemí, jichž se týkalo.

Listinou rakouskou a uherskou odřekl se císař všeho panství nad těmi zeměmi a postoupil je arciknížeti Matyášovi, který přejal všecky dluhy císařovy na nich, a postoupil císaři svého podílu na Tyrolsku. Tyto dvě listiny obsahují smlouvy mezi císařem a mezi arciknížetem a plnomocníky uherskými a rakouskými, u smlouvy však českomoravské ku smlouvajícím na straně císařově přistupují také stavové království českého, tak že jest to smlouva mezi císařem a stavy království českého s jedné, a arciknížetem Matyášem, čekancem království českého, a pány zmocněnými do království českého, k jednání nařízenými na místě všech čtyr stavů markrabství moravského s druhé strany [1]) Ve skutečnosti byl to však obtížný a pracný kompromis mezi stavy českými a moravskými, jimiž oběma zůstalo rozhodující slovo, k němuž bezděky oba panovníci musili svolovati. Vítězství zbylo na straně stavů moravských, kteří konečně, když byli provedli svou, aby se již nikdy nevrátili pod vládu císařovu, nestavěli dalších dokonce nepřijatelných požadavků, nýbrž se zřetelem na vzájemný poměr obou zemí hleděli dosíci, čeho jen mohli, ale zároveň nechtěli roztrhnouti naprosto odvěkého svazku obou zemí ani mezi nimi vytýčiti šranků nepřekročitelných.

Formálně zase byla šetřena ve smlouvách autorita císařova veškerou obvyklou fraseologií. Ve smlouvě českomoravské mluví císař o upřímné bratrské lásce a svornosti se svým nejstarším a nejmilejším bratrem Matyášem, jenž snažně toho žádal a nejednou při císaři vyhledával, aby po jeho smrti za krále českého volen byl, jenž na

dati obyvateli a lantfrydníku země a v té době že nesmí činiti poddaným svým ani příkoří ani násilí; 2. statků svých nesmí osobně prodávati, nýbrž zmocniti k tomu jiné osoby; 3. všecky věci sirotčí, za jeho úřadu zašlé, musí vyrovnati svým plnomocníkem u soudu; 4. z částky, stržené za prodej statků, nesmí ničeho vzíti, pokud nebudou uspokojeni věřitelé a sirotčí peníze vyrovnány; 5. že nekoupí jiného statku v zemi, a kdyby získal něčeho nápadem, že v určité době toho odbude; 6. konečně nevykoná-li to vše v půl létě nebo nejdéle v roce, zemský hejtman bude míti právo zabrati ty statky a prodati je.

[1]) Takto poznačena smlouva v opise Mikulovského historického archivu, svaz. 158.

císaře a stavy české žádostivě vznášel, aby pokoj mezi Uhry a Turky stvrzen byl, jenž spolu se zmocněnými od stavů markrabství moravského vedle jejich ponížené a pokorné prosby snažně za to žádal, aby se císař milostivě naklonil k tomu, aby stavy markrabství propustil z poddanosti a povolil, aby si za pána mohli vzíti arciknížete, jemuž také císař ze své svobodné a dobré vůle postoupil království uherského; při tom stálé dovolávání se toho, že Matyáš jest čekancem království českého a budoucím králem, naznačuje a připomíná, že císař jemu jen z toho ohledu svěřuje vládu nad Moravou; zároveň však omlouváno také jednání arciknížete, o němž praveno, že jeho příjezd do království českého s nemalým počtem lidu stal se pro jeho bezpečnost. Rovněž o zachovalosti stavů moravských vůči císaři opakována byla slova reversů vydaných již Moravanům.

Věcně bylo obsahem této smlouvy předně ustanovení o následnictví arciknížete Matyáše v království českém: že stavové království českého po žádosti císaře a s jeho povolením ze své dobré a svobodné vůle přijali arciknížete Matyáše za čekance království českého a budoucího krále, umřel-li by císař bez řádných dědiců, a pro jeho větší bezpečnost revers pod pečetí zemskou na to arciknížeti odvedli a do sněmu obecního slovo od slova vepsati a položiti dali; naproti tomu stavům budou odvedeny a do sněmu vepsány reversy císařův (ze 7. června[1]) a arciknížete (z 25 června[2]), že není to na ujmu právům ani svobodám jejich. Kdyby však císař měl ještě mužské řádné dědice, aby po jeho smrti byl arcikníže Matyáš správcem a gubernatorem týchž dědicův a království českého a aby s radou, vědomím a vůlí nejvyšších úředníkův a soudců zemských, rad soudu dvorského a komorního a všech tří stavů českých řídil a spravoval království až do let dospělých týchž dědiců. Druhý odstavec dotýkal se budoucího poměru království českého ke království uherskému: mír vídenský z 23. září 1606 byl císařem a stavy českými stvrzován beze všech výminek a výkladů, žádost však arciknížete, aby stavové království českého na sebe uložili berni a sbírku na zámky pomezní a bánská města na zachování těch pevností a hranic, a aby přispěli na obchod solní v městě Cmuntu (Gmunden), odložena na nejprve příští český sněm, na němž, bude-li arcikníže při císaři a stavové uherští při stavích českých pomoci těch vyhledávati, vezmou to ve své uvážení a

[1]) Tištěn u Tonnera: Ondřeje z Habernfeldu vypravování o vojně české od r. 1617, str. 65—70.

[2]) Tištěn tamže, str. 70—74.

dají náležitou odpověď. Kdyby však bylo království uherskému spěšné pomoci třeba, nepominou stavové čeští s vědomím císařovým, když by od krále uherského čeho toho při království českém žádáno bylo, podle náležitosti učiniti. Třetím odstavcem upraven byl poměr Moravy k Čechám: císař propustil stavy moravské z poddanosti, správy a panování svého a povolil, aby mohli sobě vzíti za pána arciknížete Matyáše, jakožto čekance a budoucího krále českého, avšak aby se nikterak nikdy od koruny království českého neodtrhovali. Kdyby zemřel Matyáš před císařem, mohli si stavové moravští do smrti císařovy vzíti za ochránce kohokoliv jiného z domu rakouského, ale po smrti císaře i Matyáše, kdyby císař zůstavil manželské mužské dědice, směli sobě vzíti za pána jen toho z nich, který by byl králem českým. Při tom vyhražoval si císař titul markrabí moravského. Poněvadž pak oddělují se stavové moravští teď správou a panováním od království českého, nebudou jim za tohoto oddělení nic poroučeti ani kancelář česká, ani komory a apelace, než všecka správa, vladařství a panování zůstane Matyášovi, jakožto čekanci a budoucímu králi českému. Obyvatelé markrabství moravského neměli býti na budoucí věčné časy potahováni před žádný soud do království českého kromě samého odvolání na krále o nářek poctivosti, bylo-li by toto odvolání nálezem zemského soudu moravského schváleno a potvrzeno, — čímž soudní samostatnost markrabství moravského uhájena i zabezpečena. Vrátila-li by se Morava opět k Čechám, mají býti stavům moravským potvrzeny všecky privileje, svobody a práva dřívější, jakož i v nově od Matyáše udělená, pokud by nebyla ke škodě předešlým závazkům ku království českému, jakož zase ani stavové čeští nemají ničeho sobě jednati, co by bylo na ujmu závazkům k markrabství moravskému, leč by se navzájem ze závazků svých propustili a dobrovolně se usnesli, aby jedna i druhá země co takového sobě zjednati mohla. Privileje a svobody moravské, které se mezi svobodami království českého chovaly, měly býti k žádosti stavů moravských přepsány a v hodnověrných výpisech co nejdříve jim vydány. Císař nařídí, aby byl stavům moravským vydán z české kanceláře generální revers, že všecky pomoci jejich svolované na sněmech obecních a sjezdech byly dobrovolné. Ale splnění žádosti, aby zmocnění na místě stavů moravských přijali na sebe zaplacení dluhů císařových, za něž se obyvatelé markrabství v rukojemství stavěli, nemohl císař na nich obdržeti; pročež ustanoveno, aby císař takovou žádost přednesl všem stavům při obecním sněmu s poznamenáním všech těch dluhů. Při této příležitosti urovnáno také

zvláštní postavení biskupa olomouckého mezi stavy moravskými, na něž před tím poukazoval kardinál Dietrichštejn jako na překážku odloučení Moravy od Čech, a na tom zůstáno: jakými by koli povinnostmi zavázán byl království českému, ty aby byl povinen témuž království vykonávati, než jaké by právo a povinnost měl na něm král český, tím právem a tou povinností, aby byl biskup nynější i budoucí povinen Matyášovi, jakožto volenému čekanci království českého.[1]) Od stavů aby se biskup neodlučoval, ani kdyby si vzali za ochránce po smrti Matyášově kohokoli jiného z domu rakouského; arcikníže Matyáš má však dáti revers, že svobody a privileje biskupství olomouckého při předešlém způsobu, avšak bez ujmy svobod markrabství moravského, zanechati a chrániti chce. Apelace od biskupského soudu manského má jíti k arciknížeti. Čtvrtý odstavec dotýkal se hraničních sporův a stanovil, aby hranice mezi Čechami a Moravou zůstávaly ve svých mezích, jako posavad; byla-li by o ně rozepře, mají komisaři z každé země v rovném počtu býti nařízeni, kteří by strany o ně spokojili. V různicích o hranice uherské nebo rakouské a moravské mají stavové čeští na žádost stavů moravských ke komisařům moravským přidati také své komisaře a spolu se stavy moravskými (avšak na náklad jejich) týchž hranic hájiti. Dále v odstavci pátém přiříkal císař za sebe i stavy království českého všeobecnou amnestii stavům moravským, kteří mohou i dále bez překážky užívati svých úřadů statků, nápadův a spravedlností v Čechách a v zemích a manstvích k nim přináležejících podle řádu a práva království českého, jakož zase navzájem má se toho všeho dostávati také Čechům na Moravě; rovněž všem obyvatelům v obou zemích zaručen vzájemný svobodný obchod. Tato amnestie a svoboda rozšířena odstavcem šestým na všecky stranníky arciknížete Matyáše v Čechách, z nichž výslovně byl jmenován Václav ze Vchynic a z Tetova, na něhož všecky půhony a obeslání byly přetrženy. Naposledy poznačena přímluva arciknížete za knížata a stavy slezské a císař se zavazoval, že jich privileje a obdarování potvrdí, a cožkoli jim ublíženo, ke skutečné nápravě přivede a jim ze všech jejich stížností dokonale zpomůže. A poněvadž již toto snešení se stalo, bude povinen arcikníže Matyáš podle reversu odvedeného stavům českým s lidem svým z Čech odtáhnouti, jakož také císař a stavové lid svůj válečně najatý i domácí neprodleně rozpustí a již ho najímati nebudou. Stavové čeští

[1]) Zcela chybně dí Hammer-Purgstall, l. c. II. 90: »Der Bischof von Olmütz soll das, was er dem König von Böhmen schuldig ist, dem Anwärter zahlen.«

ještě pak dodávali, bylo-li by skrze válečný lid z Čech arciknížeti a zemím s ním spojeným něco na škodu předsevzato, že proti němu spolu s arciknížetem a sjednocenými zeměmi zajedno státi a proti němu se postaviti chtějí až do nejvyššího přemožení.[1])

Tak na konec vyzněla smírná smlouva libenská výhrůžkou vůči císaři a ohlášením budoucího spolku také českých stavů s arciknížetem a jeho zeměmi. Císař byl od vlastních svých poddaných odsouzen k malomoci a při pokusu setřásti se sebe tíživé jho hrozilo se mu odpadem. Byl to nejen rozvrat, nýbrž naprostý úpadek panování Rudolfa II. A přece byl Rudolf II. pokládán za způsobilejšího ke vládě, než bratr jeho Matyáš.[2]) (P. d.)

[1]) Smlouva libenská otisknuta byla *Dudíkem* v Č. Č. M. 1845 str. 293, *Jirečkem* v Pamětech Slavatových I. 170, a nejnověji *Kameníčkem*, l. c. II. 621—635. Kopie její jsou také v Mikulově v historickém archivě, svaz. 158, na Strahově v ruk. D. C. II. g, a v Brně v zemském archivě ve Sbírce *Cerroniho* II. 207 (kodex *Hofrův*) str. 134—164. Smlouvu (českomoravskou) po císaři a arciknížeti podepsal jako první svědek kardinál Dietrichštejn; po něm následují pánové čeští a po nich moravští. — Německý koncept úmluvy mezi císařem a arciknížetem je v mikulovském archivě rodinném svaz. 342; z něho lze souditi na živou a pronikající účast kardinálovu při všem jednání; je hojně korrigován vlastní rukou kardinálovou.

[2]) Srv. *Borgh.* II. 155, fol. 300.

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann.

IV.

Statuta kanovníků-augustiniánů v Olomouci.

Historický význam olomouckých statut spočívá v příspěvcích ku poznání prostředí, ve kterém vznikla. Z různých stesků lze poznati všelijaké nedostatky tehdejšího mnišstva, na základě opatrných nařízení hospodářských seznáváme poměr kláštera k laikům, ať již vznešeným nebo poddaným. V kulturním ohledu seznamuje nás řád se správou knihovny, archivu a kostelní hudbou.

Nejdokonaleji jest vystižen celý tehdejší klášterní život. Obraz jeho jest bohužel příliš jednostranný. Lze ho totiž konstruovati většinou z nářků na různé poklesky, tak že z nich poznáváme většinou jen jeho stinné stránky, kdežto o světlých se nedočítáme.

Co do vnitřních poměrů zahnízdila se v některých klášteřích rozháranost. Příčina její spočívá v příliš panovačném a bezohledném jednání představeného anebo v bratřích. Ti bývají k prelátovi vzdorovití a k sobě bezohlední. Někdy spočívá kořen celého zla v přijímání nepovolaných osob. Světští kněží, zvyklí samostatnému životu, těžce sobě přivykají anebo vůbec nechtějí přivyknouti ustavičné poslušnosti, členové z cizích konventů přišlí přinášívají s sebou zlòbu a rozervanost, která nikterak nemůže býti domácí spokojenosti ku prospěchu. Konečně mnoho zla tropívají též laici svojí tvrdohlavostí. Za tak smutných poměrů představení resignují, bratři prchají a klášter takto přichází do špatné pověsti. K jejímu rozšíření přispívají hosté, kteří, ať již duchovní nebo světští, dobře si všímají, co se děje a mluví kolem nich a potom to po venku vypravují. Totéž platí o čeládce, zvláště pak o kuchyňském personálu. Není divu, že po takových zkušenostech dostal se cizinec do vlastního konventu jen zřídka. Tam směl přijíti jenom cizí prelát, nebo jiný vzácný host. Všichni ostatní bydleli v hostinských místnostech zařízených v hospodářském stavení, tedy mimo klášter.

Denní pořádek byl asi tento: Ráno přišel kantor do spárny, kde zazvonil ku vstávání, podal zvonek nejbližšímu bratrovi, ten opětně druhému, aby se nikdo nevymlouval, že neslyšel zvoniti. Umyvše se, šli do chóru, kde se modlili hóry. Po nich bývala občas kapitola o poklescích, načež se věnoval každý svému zaměstnání.

V poledne byl společný oběd, při něm přísné mlčení. Všichni naslouchali předčítání některého mladého člena, po případě si někdo též odpykával „kulpu". Hostí v refektáři nebylo. Odpoledne byli rovněž zaměstnáni, na večer byly nešpory s kompletářem. Po nich se šlo k večeři, při které se opět mlčelo. Z refektáře šli bratří do spárny. Kdo měl ještě nějaké zaměstnání, měl se mu věnovati v nemocnici nebo v jídelně, aby nerušil spících. Prokurátor si ještě zašel k čeládce s rozkazem, co má na zítřek dělati a zároveň, aby se přesvědčil, jestli se mu chasa netoulá v noci po venku. Pak zapadla klášterní brána a převor si vzal její klíče.

Obřady se celkem řídily běžnými předpisy. Toliko dvě zvláštnosti shledáváme: Sakristán posvětil na každou neděli vodu a kropil jí celý klášter. Druhou zvláštností byly obřady s obrazem Ukřižovaného na velikou noc. Na velký pátek se položí pod kůrem zastřený obraz Ukřižovaného na koberec. Na velikou noc, před matutinem, přijdou bratří do kostela, zpívají u obrazu antifony o vzkříšení, prelát zapěje a bratří ubírají se s obrazem k hlavnímu oltáři, kde zůstane až do Nanebevstoupení Páně. V ten den po nóně vezme jej hebdomadář, oblečen v rochetce, požehná jím lid a odnese do sakristie. Uvedený obřad o veliké noci můžeme považovati za domácí slavnost vzkříšení.

Při pořádku bohoslužeb setkáváme se s obyčejem ve středověku velmi rozšířeným. Lidé považujíce toliko pozdvihování za hlavní část mše sv., odcházeli po něm z kostela. Aby tedy byli věřící přítomni celé mši sv., prováděla se věc tak, že po pozdvihování počal sloužiti jiný kněz. Lid chtěl býti i při jeho pozdvihování a zatím, než-li on k němu dospěl, ten jehož oběti by věřící nebyli bývali úplně přítomni, dosloužil a tak obcovali první mši úplně.[1]) S touto praxí setkáváme se i u Šťávky, který výslovně přikazuje, aby žádný kněz nešel dříve k oltáři, dokud jeho předchůdce nedospěje k pozdvihování.

Zpěv obstarávali v kostele žáci. K vůli jejich skromnému počtu stačí, budou-li toliko zpívati při proměňování antifonu svátku nebo dni přiměřenou. K zamezení různých nepřístojností se strany zpěváků vzhledem k lidu bylo jim vykázáno místo na kůře. Dolů, mezi věřící, nesměli. Bydleli v budově pro čeleď, kde též byly místnosti určené pro šlechtické synky, dávané bez pochyby do kláštera na vychování. Kantor také ještě řídil zpívaná officia, maje hlavně na starosti udržování výšky tónu a tempo. Jakmile někdo chybil, hned

[1]) *Ad. Franz,* Die Messe im deut. Mittelalter, str. 19.

měl na něho ukázati taktovkou. Nejmladší členy připravil ku čtení v refektáři a co zvláštního: měl též na starosti klášterní hodiny.

Finanční stav kláštera nebyl při jeho počátku skvělý. Jak se dá samo sebou souditi, jeho zařízení, byť i skromné, vyžadovalo nákladu. Výnos ze statků nebyl příliš valný. Při odvádění dávek sedláci šidili, světští páni neradi se loučili s požitky uchvácených pozemků. Tak vznikaly spory[1], se kterými opětně souvisela vydání. Odtud lze zcela dobře rozuměti Šťávkově žalobě, dle níž má za jeho doby klášter více vydání než příjmův.

Názor o mendikantech není právě příznivý. Nestaví se proti nim k vůli jejich divnému chování k jeho řádu, nýbrž k vůli ziskuchtivosti. Pořádají ve svých kostelích všelijaké slavnosti, které účelem svým nejsou k oslavě Boha, nýbrž k jejich vlastnímu prospěchu. Pod záminkou pobožností přivádějí k sobě lid, z něhož různými oběrami vylákávají peníze.

Knihovnu klášterní spravuje člen konventu. Půjčování spisův mimo klášter se zakazuje a když v některém případě se půjčí něco na venek, jest knihovník povinen zapsati si titul díla, den půjčení a jméno vypůjčovatele. Při půjčení nesmí se dáti na slib, že knihu vrátí, nýbrž půjčovatel zastaví bibliotekářovi svoji knihu, rovnající se hodnotou žádanému dílu. Teprve tehdy dostane knihu k sobě domů a dokud jí nevrátí, potud nedostane ani své nazpět. O neobyčejné péči stran zachování knih svědčí předpis, dle něhož měl kantor míti rukavičky, aby při listování nepomazal rukopis.

Archiv byl uložen s klenoty v sakristii. Předpisy o listinách byly daleko přísnější než-li o knihách. Jest to samozřejmé. Vždyť na výsadách a smlouvách spočíval celý právní podklad kláštera. Za neporušenost jejich znění i počtu ručil sakristán. Bez prelátova povolení nesměl nikoho vpustiti dovnitř, jen on směl věděti, kde má klíče. Proti nebezpečím z venku, ať to bylo vloupání nebo požár, byla celá sakristie zajištěna železnými okenicemi. — V klášterním archivu měli též okolní šlechticové na uschování své listiny. Ty směl sakristan vydati jen jim, jinak toliko splnomocněncům majícím k tomu písemné dovolení.

Dle statut byl v řádě trojí druh členů: Kněží, laici a t. zv. donáti. Byl to druh jakýchsi světských sluhů, kteří nabídli svých služeb klášteru. Vypomáhali patrně bratřím-laikům v domácích

---

[1]) Zem. arch. mor., olom. aug., A. 9., obsahuje soupis rozepří v prvních letech kláštera.

prácích a dostávali za to stravu. Životem svým se řídili dle bratří, v případě opačném byli beze všeho propuštěni.

Povaha skladatele se jeví velmi pěkně. V první řadě jej poznáváme, jako vzorného řeholníka. Všemožně se snaží o zachovávání povinností i důstojného života. Ostře vystupuje proti hostinám i dlouhému popíjení, jako nástrojům ďáblovým. Zájem kláštera považuje nade všechno. Jemu má každý dáti přednost před vlastní osobou. Jeho cti dává i přednost před stykem s cizími. Věda dobře, kolik pomluv vznikávalo v řadách hostí, uzavřel vlastní klášter přede všemi, bez rozdílu osobností. Dobrá pověst kanonie byla mu nad cizí lidi. Zrovna tak dbal na udržení samostatnosti kláštera, naporučiv přísně, aby k vůli ní se každoročně v září konala visitace. V hospodářských záležitostech ukazuje neobyčejnou bystrozrakost. Není ani jediné věci, při které by neměl na zřeteli hmotné povznesení domu. Preláty zrazuje před cestováním. Utratí se při něm peníze, navazují se styky s cizími lidmi, kteří pak obtěžují klášter. Při bohoslužbě hledí uspořiti na vzácných rouchách. Místo nich dovoluje používání prostých paramentů, byť ani nebyla předepsané barvy. Jest mu tedy úspora nad rubriky. Nejvíce však se snaží naspořiti při klášterní domácnosti. Dokonce hledí se odškodniti i na čeládce. Každý ručí za stav nářadí sobě svěřeného, v opačném případě se mu strhne v náhradu částka služného. Zodpovědné činitele zavazuje nejpřísnější zodpovědností. Nikdo nesmí jednati na svůj vrub. Prelát potřebuje souhlasu kapitoly, prokurátor se ve všem obrací na preláta, oba pak na konci roku jsou povinni každoročně skládati účty kapitole. K přísné kontrole družil neobyčejnou opatrnost. Za správné vybírání a odvedení dávek ručili rychtáři. Prokuratorovi rozhodně zakázal vybírati dávky po dědinách. To jest velmi nebezpečné. Jakmile je jednou převezme, pak za ně také ručí. Jakou škodu by tím klášter utrpěl, kdyby jej na zpáteční cestě někdo přepadl a obral! Proto celou záležitost měli na starosti rychtáři a prokurátor za odvedené peníze a požívatiny ručil teprve tehdy, až je měl doma v bezpečí. Než-li je však přijal, podrobil je přísné zkoušce. Nejeden šelma sedlák vybere ty nejstarší a nejhorší slepice, proto třeba vše důkladně prohlédnouti. K usnadnění toho jest nejlépe proměniti část naturálních dávek v peněžitý poplatek. Při klášterní pokladně žádá co nejvíce ostražitosti. Aby se předešlo zpronevěrám, jest opatřena třemi klíči, z nichž každý přísluší jiné osobě.[1]) (O. p.)

[1]) Nejlepší Šťávkovou charakteristikou jest listina (Zem. arch. mor., olom. augustiniáni, D, 11, List. dat. v Padově, 20. kv. r. 1500.), kterou řádový generál, Jeronym

z Milána, přijímá jej s ostatními kanovníky do svazku řádu. Místo suchopárného přijetí v konfraternitu shledáváme se s nadšeným chvalozpěvem na Šťávku:

Hieronymus Mediolanensis, generalis canonicorum regularium S. Augustini, congregacionis Lateranensis, Tibi, D. Joanni Boemo, preposito omnium sanctorum, in civitate Olomucensi et canonico, salutem in Domino. Sic animi tui virtus et in rebus humanis et divini ardens charitas, atque sapiencia diu nobis explorata tanta est, ut merito te in patrem habeamus. Verum, cum alias apud sanctum Petrum in Coelo aureo, Papie, ubi divini Patris Augustini sacrum corpus reconditum esse dignoscitur, ita exigerent merita tua et virtutes, quibus eum locum et reformare et decorare studuisti, ut merito te in fratrem concanonicum nostrum susciperemus, particeps eque factus omnium meritorum nostrorum in vita, in morte et post mortem, acsi unus fuisses ex concanonicis et patribus nostris. Hunc autem maximo cum cordis iubilo, atque animi ingenti leticia comperta Dei gracia, qua divinitus insignitus, Dei cultum ac canonici ordinis regularem observanciam in partibus illis summo studio, atque labore ampliare conaris, id nos compellit, ut amplioribus dignus sis muneribus. Ea propter auctoritate ordinis nostri communiti te non modo, sed eciam omnes concanonicos tuos presentes et futuros sic ordini nostro admittimus, atque connectimus, ut eorumdem sitis (ut prefatum est) participes meritorum, quibus singuli ex concanonicis nostris promerentur, ac inposterum promerebuntur. Insuper volumus, ut, cum aliquis ex vobis ad partes nostras diverterit, ita perhumaniter pertractetur in singulis monasteriorum nostrorum locis, ac si congregacionis nostre professus esset. Eam autem tantummodo a vobis vicissitudinem exposcentes, ut mutua charitate pro salute et conservacione ordinis nostri preces assiduas ad Deum fundere dignemini iuxta Pauli egregiam sententiam, qua nos hortatur: »Beneficencie et communionis nolite oblivisci, talibus enim hostiis promeretur Deus«. Valete in Domino. Padue, apud sanctum Joannem in Viridario, die vigesimo maii, anno Domini millesimo quingentesimo. D. Petrus Cremonen(sis), de mandato.

Z dějin města Loštic.

Václav Kubíček. (Č. d.)

Roku 1766 stavěl židovský rychtář Isák Michl kůlny. Její zděné podpěry zasáhly do pozemku křesťanské obce. Městská rada po několikeré marné stížnosti v Unčově dala podpěry strhnout, začež čtyři členové rady a osm z výboru byli od vrchnosti potrestáni pětidenním vězením.[1]) Týmže časem stavěla židovská obec na pozemcích, jež byla zakoupila od soukromých držitelů křesťanských, obecní dům a špitál. Rok na to zvyšoval židovský rychtář Isák Samuel s povolením vrchnosti a s dorozuměním městské rady svůj dům číslo XVII. o jedno poschodí. Sousední grunt č. 69 držel farářův bratr Jakub Pudil. Na jeho popud ohradila se obec koncem června 1768 proti stavbě námitkou, že císařskými patenty jsou židovské novostavby zapovězeny. Když Unčov námitek nedbal, zasáhl do věci farář Jan Pudil.

Byltě hned po svém nastoupení v úřad zakázal farníkům ve smyslu církevních předpisů konat židům jakékoli služby ve dny sváteční.[2]) Téhož roku byl snad příčinou, že obec činila stavební překážky židovskému rychtáři Isáku Michlovi. Výtržnosti, při nichž koncem roku 1767 úmyslně byla poškozována zeď kolem židovské zahrady určené pro hřbitov, tak že musel zakročiti krajský úřad zvláštním šetřením, zdá se, jakoby souvisely s přestavbou židovského čísla XVII. Jisto je, že následkem této stavby farář Pudil na sklonku roku 1768 oznámil prostřednictvím krajského hejtmanství olomuckého zemské vládě, kterak unčovská vrchnost židům protizákonně nadržuje: že v Lošticích nad bývalý počet sedmnácti domů jsou postaveny nové, že židů je tu více rodin než dovoleno a že křesťanští služební jejich nemohou v neděli do kostela.

Nevědouce ještě o této žalobě židé rovněž v prosinci stěžovali si v Brně na městského rychtáře Václava Lošáka, že k veliké škodě jejich provozuje obchod smíšeným zbožím.[3])

[1]) Arch. zem. brněn. místodržit. odd. J. 20.

[2]) Židé si proti tomu stěžovali r. 1766 u zemské vlády.

[3]) Ve stížnosti ze dne 5. prosince 1768 se uvádí, že židé jen skrovně jsou živi »von unserem wenig dermalen völlig gesperrten Handel, wo wir noch die ausländischen Waaren bis 31./12. aus dem Land zu schaffen haben« — při tom že platí roční kontribuce 1500 zl. Podepsán Šalomoun Isák, židovský rychtář, Isák Samuel a Lazar Berl, přísežní a 4 přísedící. (Zem. arch. brněn. místodržit. odd. J. 205.)

V Lošticích dosud veškeren obchod kromě soli[1]) byl skoro výhradně v rukou židů. Tři z nich byli kramáři,[2]) tři měli výčep kořalky a šest místní obchody se střižným zbožím.[3]) I tabák jen židé prodávali.[4]) Kolem jejich stánků soustřeďoval se též hlavní ruch o výročních trzích a nevelmi asi škodilo jim ustanovení městské rady z roku 1752, že boudy jejich mají stát odděleně od křesťanských. Křesťanské obchody se smíšeným zbožím byly toliko va. Jeden provozoval majitel č. 70, jenž byl zároveň šmejdířem,[5]) lruhý byl na rinkovním domě č. 14. Ten měl po smrti Alexandra taršovice zaniknout, kdyby přičiněním farářovým nebyl ho zakoupil ..ajitel čísla Václav Lošák. Proto že byl zároveň městským ranhojičem, stěžovali si židé, že má dvojí živnost. Vzhledem k tomu byl mu obchod zemskou vládou zapovězen a městské radě uloženo, postarati se, aby se v místě usadil nový křesťanský obchodník, u něhož by lid i ve dny židovských svátků si mohl potřeb nakoupit.[6])

Z oznámení farářova vzniklo jednání mnohem pohnutější. Skončilo po několikerém šetření se strany krajského úřadu teprve v ří nu roku 1770. Vzdor obraně unčovského magistrátu zněl výnos zemské vlády Unčovu nevelmi příjemně. Bylo seznáno, že skutečně je v Lošticích rodin a domů židovských proti právu víc, že však nynějších 22 čísel a 79 rodin může zůstat. Za nedbalost,[7]) kterouž v obojím ohledu byl počet přestoupen, dostalo se unčovskému magistrátu jako vrchnosti důtky, pro budoucno pak přísného nařízení, o to pečovat,

---

[1]) Soli židé prodávat nesměli. (*D'Elvert*, Schriften XXV. 611.)

[2]) »Gewürz- und Specereihändler«.

[3]) Mimo to bylo v Lošticích mezi židy jmenovitě osm podomních obchodníků se všelikým zbožím a dva obchodníci se surovými kožemi. Za to, že směli svobodně obchodovati v Mohelnici, odváděli tam do městských důchodů hned r. 1667 roční poplatek 3 zl. (»Von frewen Handel der Loschitzer Jueden vor das Jahr 1667 den gebreuchlichen Zins von Ihnen empfangen 3 fl.« z měst. účtů moheln.), jenž v polovici XVIII. století obnášel už 4 zl. 40 kr. (»Juden handelzins von der Loschitzer Judengemeinde.«) Zvláště čilý obchod provozovali loštičtí židé (r. 1756 čtyři) v Mohelnici s vlnou. R. 1712 byl se v Mohelnici usadil z německých Čech rodilý Frant. Ulrich, jenž tam zavedl hotovení vlněných látek. Dodávání ovčí vlny k tomu a prodej hotového díla měli až do let 1780 výhradně v rukou loštičtí židé. (*D'Elvert*, Schriften XIX. 60.)

[4]) až do r. 1784. (*D'Elvert*, Schriften XXV. 562. 609. 649.)

[5]) t. j. obchodník s železem.

[6]) Výnos zemské vlády v Brně ze dne 18. srpna 1769. Ostatně však prodávali židé i v sobotu: »Wir machen das Gewürz Kreuzer- und Groschelweis schon den Tag bevor in die Scarnizeln.«

[7]) »Fahr- und Nachlässigkeit in Aufrechthaltung der Gesetze«.

„aby se takové trestuhodné případy už neopakovaly, křesťanské pozemky židům se neprodávaly a židovských rodin a domů nepřibývalo“. Aby se prodeji křesťanských pozemků zabránilo, uložila zemská vláda židovské obci, ať po celé hranici své čtvrti se strany od Chloumku vystaví zeď.[1])

Stanovené v podobných případech vrchnostenské pokutě 1000 dukátův Uničov takto sice unikl, ale osten proti loštickému faráři, původu nemilého vyšetřování s nepříjemným koncem, zůstal v srdci vrchnosti až do jeho smrti. Bolestně bylo mu jej cítiti zvláště při stavbě farní budovy.

Jsa odkázán na své vlastní prostředky stavěl farář jen pomalu. Začátek učinil roku 1769 se zahradou, kterouž očistil z chrastí, dal přeryt a důkladně pohnojit, tak že potom i chřest se mu tam dařil. Co do stavení neměl desud hotovo nic, leda několik podzemních komůrek a sklípků v zadní části farního domu. Budova tím netrpěla, jelikož se jí takovou podstavbou dostalo lepších základů, ale unčovský magistrát rozezlen na faráře, použil této záminky k odvetě. Při kostelní visitaci dne 8. května 1770 přítomný vrchnostenský zástupce vyslovil se proti způsobu stavby. A když v ní přece pokračováno, byl farář vrchností obžalován u biskupské konsistoře, že staví rozličné sklípky, že zahradu prohloubil a že na potupu své kněžské hodnosti pracuje jako nádenník.

Následkem této žaloby konsistoř nejprve další stavbu zapověděla,[2]) na opětovné však prosby farářovy dala věc vyšetřit odbornými znalci s krajským inženýrem v čele. Výsledek několikadenního šetření počátkem února roku 1771 byl přízniv úmyslům farářovým. Farní dům uznán za tak bídný, že nutně potřebuje opravy. Střecha musí býti úplně nová: ani vazby ani šindela ze staré nelze již upotřebit. V celé budově jen jediná komora byla klenutá, ostatní místnosti ve stálém nebezpečenství požáru. Hospodářské části z většího dílu dřevěné byly na dobro zhnilé, že už ani nestály za opravu. Potřebné práce opravné rozpočteny obnosem 2560 zl., protože však se faráři dostává bezplatně též cizí pomoci, nebude ani tolik potřebí.[3])

---

1) Resoluce zemské vlády ze dne 12. října 1770 v měst. registr. unčov.

2) jen rozestavěná stodola smí se pokryt. Dopis konsist. ze dne 23. srpna 1770.

3) Pamětní listina inženýra hejtmana de Vasi ze dne 9. dubna 1771 v konsist. registr. olom. Inženýr s praktikantem a mistrem zednickým črtali po pět dní plán rozestavěné budovy.

Vzhledem k tomuto příznivému výsledku odborné úřední komisse bylo faráři od konsistoře povoleno, dokončit rozdělané práce.[1]) Na výsost pak byl farář potěšen, když několik dní potom při jeneralní visitaci, kterou dne 17. května konal v Mohelnici světící biskup Jan Václav svobodný pán z Freienfelsu,[2]) stavební plány jeho byly veřejně pochváleny.[3])

Poměry časové však stavbě nepřály. Hned roku 1769 pěkná úroda velmi trpěla neustálým mokrem ve žně, tak že obilí na poli porůstalo. Dle úsudku lidu bylo to vinou komety, jež toho léta se objevila v srpnu.[4]) Následujícího roku se udařilo jen málo rži, tak že musela se dovážet cizí za drahé peníze.[5]) Deštěm a nepohodou byly překaženy vojenské manevry při schůzi císaře Josefa s pruským králem Bedřichem na počátku září 1770 v Unčově.[6])

Roku 1771 byla zima krutá a dlouhá, sníh ležel ve zdejší krajině do 11. dubna.[7]) Obilí sněhem vyleželé nezdařilo se, jelikož „v létě veliké mokro, bouřky a lijavce dešťové byly“. Ceny už od lonska značné stouply ještě výš. Měřice rži stála 3 zl. 27 kr., pšenice

---

[1]) Konsistoř dne 13. května 1771 »quidem indulget, ut supplicans ad evitandum majus damnum inchoata aedificia perficere valeat, a novis autem, praesertim voluptariis sub graviori animadversione penitus abstineat« Zároveň uznáno, že nemusí na ten účel složiti žádné kauce.

[2]) V konsist. kurrendě ze dne 12. března 1771 jest obsažen zajímavý řád, z něhož vysvítá, že ještě tehdy konala se jeneralní biskupská visitace pouze v sídle děkanském. Tam se k ní dostavili zástupcové obcí, učitelé a farář s předepsanými knihami a listinami.

[3]) »Rysy moje žádní blázni, ale v akademiích královských sběhlí veřejně u přítomnosti biskupa approbirovali« — píše o tom farář obci dne 11. června 1778.

[4]) V Moravičanech zapsali o tom, že „vycházela neznámá hvězda od východu a měla paprsky až k západu; vycházela vždy o půlnoci a svítila do bílého dne“.

[5]) *D'Elvert*, Schriften XXV. 2. p. 219. 221.

[6]) Císař Josef II. přibyl do Unčova 31. srpna, král Bedřich 3. září 1770. Vojsko v parádě stálo mezi vsemi Újezdem, Pirníkem a Sokolomí. (Z pamětní knihy farnosti unčovské.) Později byl císař dne 15. dubna 1777 v Litovli a při návratu z Čech dne 14. listopadu téhož roku v Mohelnici, odkudž jel do Bruntálu. Naposledy jel severní Moravou od Králové Hradce r. 1783, nocoval 25. září v Mohelnici a bral se odsud následujícího dne přes Loštice do Olomouce. (Notizenblatt 1889, p. 27. 28.)

[7]) V měst. arch. Č. Třebové je záznam, že »Léta 1771 byla jest o Veliké noci (31. března) tak veliká zima, že ptáci z povětří dolů padali zmrzlí a ještě po velikonoci skoro dvě neděle dobrá sanice byla«. (Pam. archaelog. IX. p 842.)

3 zl. 48 kr., ječmen 3 zl. 39 kr., oves 1 zl. 12 kr.[1]) Draho trvalo i přes rok 1772.[2]) Úmrtní číslice v Lošticích vzrostla v ty časy znatelně.[3]) Tehdy naučil se lid ve zdejším kraji vážit sobě zemáků dosud neznámých.[4]) (P. d.)

[1]) Zápisky moravičanské. Z okolí Dubu na Hané zaznamenaly paměti: »Tak veliká nouze mezi lidem byla, že mnozí kupovali záboje (záboj = zbytky lněného semena, z něhož se ve stupách tlačíval olej; užívalo se jich pro dobytek) a do otrub roztírali a z toho chléb pekli. Poněvadž zas špatná čáka byla k budoucímu roku v lepší živobytí, tak lidé v podzim, když žalud dozrál, jej sbírali a mleli, s dosti malou částkou mouky smíchali a chléb z toho pekli«. (Selský archiv 1907 p. 148.)

[2]) Průměrné ceny obilí v Olomouci v cís. groších (Notizenblatt 1857 p. 5.):

Roku	pšenice	rýž	ječmen	oves
1770	40 6	36·1	22 3	14·6
1771	76·6	71·5	44·4	27·4
1772	74 6	69·-	48·6	24·7
1773	59·6	45 5	33·6	18·-

[3]) Roku 1768: 36, r. 1769: 36, r. 1770: 34, r. 1771: 51, r. 1772: 36, r. 1773: 54, r. 1774: 32.

[4]) V Mor. Třebové sázely se ponejprv r. 1768. »Dne 9. juli 1771 publicirován byl přísným patentem rozkaz, aby jeden každý pod velikou pokutou erteple sázel«. (Z pamětí Dubu.) V účtech hospodářského úřadu na Búzově je první zmínka o sázení zemáků r. 1773.

K theologii Aristotelově.

P. VYCHODIL.

II.

Mluvíce o Aristotelově theologii v souvislosti se scholastikou, nevnášíme pro tuto souvislost do mysli neb soustavy jeho nic nepříslušného, ani co do pojmu ani co do názvu. I tento zajisté vyskytuje se u něho, a to několikrát (v Metafysice), jednak v přehledech dějepisných, jednak v rozborech vlastních, arciť v nestejném významu.

Theology jsou mu — jinak nejmenovaní dávnověcí svědkové starobylých bájí. Místo našeho: báje praví — říká: theologové (nebo staří a pod.) praví. Mohl je zcela dobře nazvati theology nebo θεολογήσαντες, jelikož jako skoro všude jinde byly to báje kosmo- a tedy theogonické, ústící v představy o božstvu či božstvech. Zmiňuje se o nich jen mimochodem, tak že v této části hellenského myšlení jsme na dohady odkázáni ještě více nežli v dalších, kde právě Aristoteles jest nám být ne zevrubným ani snad ne docela věrným, celkem však přece asi spolehlivým zpravodajem. Jde-li tamto, jak možno se domnívati, o nauky naznačené v nemnohých zachovaných úryvcích básnických, zvláště ve zpěvích t. zv. orfických, v narážkách na výroky věšteb, na obyčeje mysterií, měli bychom v pozdější době směs vážných pravd s výmysly bujné obrazotvornosti, s rostoucí převahou těchto. Aristotelovi, který s logickou přísností snaží se proniknouti k příčinám a k prapříčině, vyhověti ovšem nemohou a třebas dotýkal se jich šetrně, nepokrytě dává na jevo, že s nimi na cestě jeho nelze ničeho začíti. Ztrácejíť se nejvyšší pomysly jejich v neurčitu, v temnu („z noci dávají theologové všem věcem se roditi“ Met. XII, 6) a i když odvozovali tyto od bohů (tamt. 8), je mu to sice „božsky řečeno“, ale poznatek ten časem jednak zahalen nepřípustnými výmysly o přirozenosti bohův, jednak nestopován do posledních důsledků.

Tyto přívěsky, jež „bájivě k přemluvení davů a k vůli zákonům i prospěšnosti“ (tamt.) k čistším původním pomyslům připojovány, do nemožných krajností rozhojnila obrazotvornost básnická, spodobivši bohy s lidmi, ano i s jinými živočichy (tamt.) Takto vytvořena theologie nová, určitější sice a názornější, davům tedy, jako jinde, přístupnější, ale základních pomyslů naprosto nedůstojná. Nebude nám nikdy možno si představiti, jaká asi byla rozpoloženost průměrného Hellena

v tomto „náboženství“, které se stalo státním a závazným a jako takové pěstováno právě za největšího rozkvětu vzdělanosti attické, náboženství, jehož katechismy (Hesiod a Homer) po této stránce v nás budí smích nebo hnus.

Nemožno ani vmysliti se dobře v nitro myslitelů, jakým byl Aristoteles, jakými totiž názory a city náboženství toto provázeli. Že ho v theorii veskoncem neschvalovali, víme zcela určitě z kritických výroků jejich. Aristoteles na př. kromě uvedeného odporu proti snižování božstev namítá Hesiodovi a „theologům“ zcela akademicky (Met. III, 4), jak je to vlastně s tou božskou stravou, nektarem a ambrosií. Co prý té stravy neokusilo, je dle nich smrtelné. Požívají-li však jí bohové jen pro rozkoš, pak jim není příčinou bytí, kdežto naopak, jestliže jí požívají pro své bytí, kterak mohou býti věční, když potřebují potravy?

Z těch a podobných výroků, k nimž možno připojiti jiné, na př. Pythagorovy, Herakleitovy, Xenofanovy, zvláště pak Sokratovy-Platonovy, také vysvítá, že neprávem podkládá se hellenské současnosti názor, jakoby v mythologii své byla spatřovala jen symboly dění přírodního a společenského. Nehledíc k psychologické nemožnosti, aby pouze na symbolech osnován byl náboženský názor a život, nelze za to míti, že by myslící člověk tím se spokojil. Je to artistická konstrukce novověku, nikoli dějepis. Anaxagoras, Protagoras, Sokrates, kteří z asebeie obžalováni, a sám Aristoteles, který asi stejné žalobě jen odchodem z Athen unikl, byli by se zajisté na takový názor občanstva mohli odvolati, kdyby v něm byl panoval.

Otázka o vniterném poměru Aristotelově k domácímu náboženství není jen životopisná. Rozumí se to konečně u každého filosofa samo sebou, u našeho pak tim více, jelikož soustava jeho značnou měrou přispěla k osnově vědeckého podkladu náboženství našeho, na druhé straně pak právě v ní postrádán onen prvek vniterních vztahů člověka k božstvu, jenž náboženskou nauku doceluje v náboženství.

Dle nadřečeného soudili bychom asi tak, jak obdoba našeho i jiných věků nadhazuje: osvícenci pohlíželi na zavedené náboženství svého okolí když ne přímo jako na pověru, tedy aspoň jako na nižší, naivní stupeň světového a životního názoru, kterého slovem i skutkem pokud nutno šetřili, se kterým však nesouhlasili a tím méně ho na svůj myšlenkový směr působiti nechali. Poměr tento, zcela povšechně takto naznačený, jest neb aspoň byl před tím, než se křesťanství vžilo, in abstracto snad možný; jakou měrou, mohlo by vyšetřeno

býti jen v každém jednotlivém případě zvlášť, podle místních a především osobních okolností toho kterého myslitele.

Co do smýšlení Aristotelova se úsudky rozcházejí. Ti, kteří scholastickému neb aspoň náboženskému stanovisku přejí, nalezají — ač ne všichni — jak v dochovaných spisech Aristotelových, tak v úryvcích a zprávách jinými podaných ne sice právě četné, ale přece ne řídké zmínky, které jim dosvědčují, že Aristoteles zděděného náboženství celkem si vážil, byť hrubé výstřelky pozdější epické mythologie zamítal. Pragmatikové snaží se dokonce vystopovati tu základy neb aspoň zárodky jeho vlastní theologie.

S druhé strany nepopírají se sice všechny styky obojí nauky, ale zaznamenávají se okolnosti, jimiž význam oněch styčných bodů značně se oslabuje. Co do mythologických zmínek ve spisech pravých a úplně nás dochovaných upozorňují, že ony nebývají ani východiskem ani vlastním předmětem šetření, nýbrž více příležitostnými a dodatečnými narážkami, na př. ku znázornění, snad i k doporučení, k navázání spojitosti a p. Význačnější zmínky rázu mythickonáboženského nalezají se spíše ve spisech popularních a již takto méně znamenají — bylť Aristotelovi v tom vytýkán i opportunismus — a nad to zachovaly se nám pouze v úryvcích a u jiných spisovatelů, tak že nemožno vždy rozsouditi, zdali jsou vlastně Aristotelovy, anebo konečně, u rozhovorů, výňatky z řeči některé z hovořících osob. Celkem tedy, soudí se, náboženské zděděné názory na vlastní zkoumání Aristotelovo nějak významně nepůsobily, jakož naopak ani jemu prý na tom nezáleželo by na ně nějak opravně působil. Nejméně pak možno z míst oněch souditi o osobním smýšlení Aristotelově.

Že od zobecnělé mythologie epiků dělila jej, jako asi všechny vážněji myslící lidi, hluboká propast, možno míti za jisté. Odbyv onen výmysl o stravě bohů dodává (Met. III, 4): „Avšak nestojí za to, o těch bájivých výkladech vážně pojednávati.“ „Zmiňuje-li se o nich ve vědeckých spisech přece, bývá to, jak řečeno, jen mimochodem a pokud nějak souvisejí se záhadami, o nichž je řeč. Tak na př. u Thaleta (Met. I, 3) podotýká k jeho nauce, že voda jest principem všeho, že domněnka ta jest prastará. Okeanos totiž a Tethys byli dle ní původci všeho, a instancí, při níž bohové přísahali, byla právě voda — Styx. Nejctihodnějším totiž jest, co nejstarší, a přísaha jest nejctihodnější, dodává, ale obrací se hned k dalším zástupcům jednotlivých živlů jakožto prapříčin. Nejde mu tedy o náboženské pomysly v báji obsažené, nýbrž o to, co sleduje, jaká kdy udávána prapříčina; tento-

krát tedy Okeanos = voda. Sleduje dohady těchto „fysiků“ neboli „fysiologů“, kteří nastoupili po theolozích, byl téměř nucen zavaditi o výklady bájeslovné, jež onino celkem jako soustavu opouštěli, avšak ne na dobro, neboť přejali z nich aspoň představy o jednotlivých bozích, na jejichžto hlavní rys působnosti navázali své domněnky o jednotlivých pražívlech a prapříčinách (Okeanos n. voda, chaos, oheň atd.) I oni znamenají jakýsi odpor proti mythologii epiků tím, že nesměšují božstev s nejvšednějšími úkazy a úkony života přírodního neb lidského, avšak nepozvedli jí, zahloubavše se do svých „fysikálních“ dohadů, jimiž chtěli přírodní dějstvo v původu jeho — jako předchozí mythologie neboli theologie — vysvětliti, a skončili skoro tamtéž kde ona: v názorech pantheistických nebo vlastně hylozoistických. Aristoteles tento monismus u nich potírá, ale nikoliv poukazy na theologii, nýbrž také cestou fysikalní, v níž mythologie, prvku náboženského, jest ještě méně než u nich.

Dle cizích zpráv obíral se i zvlášť otázkami mythologickými, tedy náboženskými. Tak napsal prý pojednání o modlitbě, ve spise Theologumena dokazoval totožnost Apollona a Dionysa, v jiném prý pojednal o nauce magické, kterou nazval starší než je theologie egyptská, atd. V Ethice Eudemově připisuje se mu nauka o strážném daimonu člověka; sám sobě, jako Sokrates, přisuzoval prý daimona pythického, jenž jej k filosofii pobádal. V rozpravách o božských věcech požadoval prý uctivosti a skromnosti, tím více, když se jí šetří i při vstupu do chrámu a k obětem. V Topice výslovně praví, že trestu a nikoli poučení zaslouží, kdo se jen táže, máme-li bohy ctíti. Častěji zmiňuje se o zpěvích orfických, v nichž ohlašuje se starobylý živel mythicko-mystický, jehož nelze docela uvésti na přetvořeniny novoplatonské; Orfea jakožto osobnost prý však Aristoteles neuznával. Že o „božském“ často mluví, nepotřebovalo by u Řeka zvlášť býti zdůrazňováno, jelikož tam přívlastkem tím, jak známo, se neskrblilo. Ale na onom místě (Met. XII, 8), kde odsuzuje snižování bohů, výslovně předesílá, že podle prastarých mythických zpráv „božské obklopuje celou přírodu“ a jinde neustává jistiti, že božské nás proniká, a pod.

Na doklad jeho eusebeie v životě uvádí se, že v závěti uložil nastávajícímu zeti a dědici Nikanoru, věnovati ve Stageiře čtyry životní sochy Diovi Soterovi a Atheně Soterce, jak byl za nemoci dědicovy slíbil. Za zemřelou manželku Pythii přinášel prý pravidelně obvyklé zádušní oběti a sochu Demetřinu po matce zděděnou dal v Nemei postaviti v obět.

Jakéhosi vztahu mysli jeho k zavedenému náboženství, a tedy k náboženství vůbec popříti nelze. Zdali však skutečně byla nábožensky, ba hluboce nábožensky založena, jak někteří soudí, nelze z jeho spisův ani dokázati ani vyvrátiti. Soustava jeho vlastní theologie, o níž teď přijde pojednati, jest o mnoho střízlivější než na př. theologie „božského“ Platona, postrádajíc jeho vroucnosti a připadajíc jako nauka čistě fysikalní; tak jak podána, nemá s náboženstvím přímých stykův, ale obsahuje cenné prvky rozumového odůvodnění jeho. Jakou měrou pomysly její čerpány aspoň v zárodcích z dávnověkého náboženského podání v lidstvu vůbec aneb jakou představují jen důsledněji než u předchůdců promyšlené výsledky rozumového důvtipu, tedy moudrost všemu lidstvu přístupnou, ale jen vynikajícími členy jeho nalezenou, nesnadno rozhodnouti. Jako v každém odvozování cizích myšlenek jsou tu snadnější dohady než důkazy, a hlavní úlohu hrá osobní nazírání. Mladé poměrně zprávy ze starobylosti řecké znesnadňují pokusy spojovati theologii jejich s prapodáním lidstva.

Posudky.

Jaroslav Goll, Chelčický a Jednota v XV. století. Nový otisk prací: Petr Chelčický a jeho učení. Jednota bratrská v XV. století. Nové spisy o Valdenských. K vydání připravil *Kamil Krofta*. V Praze. Nákladem Historického klubu. Praha—I. Klementinum. 1916.

Historický klub oslavil sedmdesáté narozeniny Jaroslava Golla novým otiskem některých prací Gollových o českém hnutí náboženském. Voleny práce, jež — jak praví pořadatel — jsou nejskvělejším důkazem Gollova umění dějepiseckého, jimiž po stránce methodické i věcné nejmocněji působil na vývoj naší historické vědy, jimiž učil národ správně chápat největší zjevy svých dějin, a které tudíž mají velikou cenu nejen ryze vědeckou nýbrž i obecně národní a byly dosud obecně nedost přístupny.

Pořadatel vydání K. Krofta předeslal úvod, kterým podává podrobnější přehled všeho, co Goll z tohoto oboru vydal, a zároveň úhrnně oceňuje tuto část vědeckého díla. Otisk prací opatřil doplňky věcnými, upozorněním na novější literaturu, na hlavní výsledky novějšího bádání, na nově objevené prameny a na novější vydání pramenů, jichž Goll užíval v rukopise.

Gollovy práce českobratrské jsou jaksi předběžná šetření o pramenech, jimiž bezpečné základy budovány, a výsledky doprovázené doklady z pramenů vybranými. Zahájiv 1876 dvanáctiletou činnost svou tomuto předmětu věnovanou bádáním o pramenech pro dějiny bratrské (v Žitavě, Ochranově, Zhořelci, Freibergu saském) a některými drobnými edicemi ujal se vytříbenou methodou historické kritiky problémů dějin bratrských. Byly to: poměr Bratří k Valdenským a volba i svěcení prvých kněží bratrských. Bylo třeba čistiti půdu; sestaviti úplné správy pramenů v obojím předmětě, kriticky je srovnati a rozebrati, a zvláště také posouditi pozdější spisy o dějinách Jednoty až po spisy br. Jafeta z poč. stol. XVII.; pokud jich lze užiti j. pomůcky k sestrojení obrazu o Jednotě XV. stol. Na to obrátil se ke studiu domácích ideových základů Jednoty, jež tkví v Kázaních Rokycanových a spisech Petra Chelčického. Vzhledem k Rokycanovi upozornil na omyl Hankou zaviněný (jímž připisováno Rokycanovi a k jeho charakteristice vytěžováno, co jeho nebylo), objevil takřka rukopis kázaní R. v knihovně musejní, důkladně jej rozebral a prvý správně o kazatelské a spisovatelské činnosti R. poučil. Chelčickému věnoval 2 práce (českou a německou), celkem shodné. Jsou to — v české práci — zprávy o spisech Ch. s kritickými poznámkami a úvahami o době jejich vzniku, o jejich souvislosti s životními osudy Ch. i s událostmi dějinnými, o jejich poměru navzájem. Některé spisy potud neznámé Ch—mu přisoudil. Německá práce podává více soustavný výklad jeho názorů,

vyšetřujíc také, co z těchto názorů je vlastním majetkem Ch., co přijal odjinud a odkud. Tato německá práce v překladě samým Gollem na žádost Kroftovu pořízeném otištěna v publikaci Historického klubu.

R. 1883 6 vydával Goll (v Časopise Českého Musea) hlavní ač ne právě veliké dílo své rovněž do publikace přijaté: Jednota bratrská v XV století. Je to objasnění počátků Jednoty až k dovršení velikého vnitřního převratu v Jednotě vítězstvím „velké strany" nad konservativní „malou stránkou". Dílo zřejmě nese ráz studií a textů. Zabezpečen pevný podklad pramenný: už Gindely užil — první — všech základních pramenů dochovaných hl. v archivu Ochranovském, Goll však užil týchž pramenů poprvé methodicky, správně odlišil pozdější zprávy zaznamenané toliko z domyslu, někde z nedorozumění, z pozdní pochybné tradice. od zpráv zaručených přímými prameny. Takto dopracoval se výsledků poměrně chudých, ale bezpečně zjištěných. V práci své nestavil G pramennou látku: v úvodě, o pramenech — podává chronologický přehled pramenů s kritickými poznámkami zvl. o datování a o povaze i hodnotě pramene. Na jiném pak místě přehled spisů vzniklých v Jednotě za oněch vniterních sporů, a třetí přehled spisů za sporu o přísahu. Ke každé kapitole připojeny hojné doklady k výsledkům vl. textu.

Po ukončení této své hlavní práce nepokračoval Goll ve vypravování dějin Jednoty po r. 1500, za to vracel se ještě k některým otázkám, jimiž bylo se mu při bádání o Jednotě v XV. stol. zabývati. Byl to hlavně vztah Jednoty k Valdenským, o nichž časem vznikla rozsáhlejší literatura, kterou G. probírá a vlastními poznatky obohacuje. Zase je to nejprve oceňování pramenů pro dějiny valdenské — zjišťuje, že prameny se strany nevaldenské jsou spolehlivější než vlastní valdenské, jež jsou vlastně katolické, jen valdensky interpolované. Potom mluví o vzniku, vývoji sekty, rozšíření, rozdílech větve lombardské a francouzské až ke st. XIV, kdy rozvoj jejich tak se ustálil, že neodtrhli se od církve, ale měli své doplňující činitele. Zkoumá styky Valdenských s Táborskými a Bratřími. Dochází mínění, že nelze Táborské nazývati „Duševními syny Valdenských". Nemajíce zevních svědectví jsme nuceni opřít se o srovnání nauky obojí; valdenství jest jedním z činitelů vedle viklefismu, ale bylo překonáno hnutím husitským jako bohatším. Duševní otec Bratří, Petr Chelčický, taktéž nemůže býti zcela odvozován z Valdenských — znal je i sympathie k nim měl, ale vytvořil sobě sám svou věrouku. Bratří známosti s Valdenskými měli, přímo i nepřímo skrze Petra. Ne učením, ale sociálními řády na ně V. účinkovali, ač ne mechanicky. Celkem byli Bratří na dalším stupni vývoje nežli znamenalo valdenství a dostali se ještě dále, když si dali kněžství, k němuž se Valdenští nemohli odhodlati.

To vše ne hotově předloženo čtenáři, nýbrž vypracováno před ním jako rozklad s odbornými spisy Valdenským věnovanými, četbou se právě snadnou.

Vydavatel vřele oceňuje spisy G. jakožto práce, v nichž celkem vše, co pověděno, platí i dnes, zvl. jeho „Jednota" „může býti dopl-

něna i opravena, ale vlastní její budovou nelze takřka pohnouti, jeť vytvořena s klassickou jistotou.“ Ovšem může k této otázce vysloviti se jen kdo v celé historické práci stojí, ale i neodborník pozná, že otištěné spisy G. jsou vděčnou četbou či spíše studiem. Míle dotýká se věcnost Gollova. Píše skutečně věcně, není u něho „míst prázdných t. j. nemajících opory v pramenech“, je vytěženo, co pro daný úkol z pramenů vytěžit se dalo, a zvláště není vypravování jeho spleteno s jiným zájmem než vyšetřiti, jak to vlastně všecko bylo. Nenajdeme tam nezbytného requisitu, jenž je všude, kde jen ústa o Bratřích se otevrou, že je Jednota bratrská nejkrásnějším květem na stromě lidstva; není u něho — jako u posledního vypravovatele dějin českých — kde je zmínka o Římu, vět vybíhajících tečkami, které záludnost Říma a výjimečnost národa českého napovídají; není do několika vět vtěsnán celý rozvoj našich dějin, jak se ví, ve smyslu tom, že všechno logickou nutností spěje k vrcholu, který je subjektivním názorem spisovatelovým. Goll je historik a ne přispívatel do denních listů. I po pracích G. zůstává ještě plno themat o předmětech jím osvětlených. Mluvím-li o nich, nečiním tak proto, že by G. byl něco opomenul, co k úkolu jeho také patřilo. Krofta (XXVIII) jako zvl. zásadu G. uvádí snahu, aby české dějiny byly chápány a studovány jako část velikého hnutí světového, aby poznávána byla souvislost nábož. hnutí českého s myšlenkovým prouděním světovým atd. Po této stránce mnoho ještě má býti vykonáno.

Důležito je sledovati souvislost myšlenek Chelčického s církevním světem, z něhož i ti, kdo církvi se odcizili, přece vyrostli a předrahocenné dědictví výchovu náboženského přijali. Nebyli reformatoři meteory zazářivší v temné noci, svítilo světlo zažehnuté a živené velkou „officielní“ církví, bez níž zdroj náboženství i pro reformatory, Kristus, byl zjevem čistě minulým. Církev jakkoli vyzývající ke kritice, přece hlásala Krista Ježíše věkům a národům, naplňovala myšlenkami věčnosti. Proto slova vroucí zbožnosti (na př. ve Výkladu na pašiji sv. Jana) tak domácky zní katolíku — jsoutě z jeho fideikomissu. Nebo Chelčického „sektářské“ pověsti o křesťanově úkolu, postavení ve světě — dle katolického názoru posvěcení všeho, dle Ch. trocha svatých ve světě žijících, světa se stranících. Nového pochopení křesťanství, neznámých nějakých z takového stanoviska vyvážených myšlenek to nepřineslo, byloť již uváženo ve staré církvi v boji s manichejskými názory. Ty zavrhují St. Z. a nutí promysliti cenění bohatství, blaha pozemského, jak vysloveno právě ve St. Z., jako jiný relief musejí dostati s toho hlediska invektivy Ch., jenž v takovém oceňování pozemské kultury vidí jen odpad od následování chudého Krista. Volání po návratu k ecclesia primaeva nutká seznati, jak katolická církev posuzovala svůj přítomný stav, v němž je dědička dávné bohaté minulosti, vzhledem k prvotnému stavu prostého evangelia, svůj úkol jako světové církve, sítě z všelikého plodu rybího vybírající, a svaté nevěsty Kristovy, na níž není poskvrny. Studium zasluhuje i bohatý, vášnivě sarkastický materiál polemický u Ch., pravý codex

infamiae církve kat. Dobře dí G., že z různých zdrojů vznikal, stálo by za práci methodou v klasické filologii obvyklou vyšetřiti tyto zdroje a zjistiti, kolik je v něm tradicionelního materiálu. Kolik je v těch prudkých slovech, co se jen vytvořilo ze zaujatosti, když už lidé dávno navzájem se odcizili a sobě nerozumějí, nýbrž názory si vtírají, kolik (je tam pouhé Konsequenzmacherei, jak pochopitelno, co praví Haller Papsttum und Kirchenreform), že ještě příliš daleko k odpovědi na otázku po skutečném mravním stavu církve, ač tolik deklamací současníků v rukou máme. Nepřekvapuje potom, že nenávistní Bratří obraceli se později se stejnou nevolí i proti Lutherským, minorita sektářská vším pohrdá, co rigorismu jejich se příčí. Všimnutí zasluhuje obligátní mínění, že v Jednotě cosi specielně českého se projevilo, zdůrazňování na př. praktické, mravní stránky křesťanství, že nezačali podáním nějaké konfesse a pod. I v tom žije cosi z přesvědčení utkvělého, že česká povaha je cosi výjimečného. Ale ani Valdští nějakou konfessí nezačali, pozdější protestantismus zdá se mnohem dogmatičtější a scholastičtější nežli heroická doba reformace, a Bratří ve stycích s novoutrakvisty nějaké zvláštní ochotnosti, jež by ze zdůrazňování praktické stránky křesťanství proti dogmatické zaujatosti pocházela, neukazují. Jeví li se zdrženlivějšími vzhledem k dogmaticky obšírnějšímu projednání Svátosti Oltářní, neschází v katolické literatuře náboženské obdobných rysů (v. na př. Následování Krista IV kn. kap. 18) a za pozdějších jednání o konfessi spíše z diplomacie se bližšímu vyslovení vyhýbali, aby dogmatických názorů jiných přijati nemuseli. Při studiu zápasu mezi konservativní starou a pokrokovou novou stranou zajímavo je, jak po horlivcích, kteří neměli praktických zkušeností ani moudrosti staré církve, přicházejí lidé, již chtějí i na jiná hlediska zřetel bráti a musejí zase sobě vyřizovati, co církev dávno promyslela a odbyla.

Celkem lze říci, že pro poznání reformační minulosti je dnes skoro důležitější studovati církev reformatory opuštěnou, jež tak málo známa, nejvíce jen z obrazu, jaký o ní sobě nakreslili a budoucím ponechali ti, kteří v boji s ní stáli. Dočkáme se snad konečně i v našem veřejném mínění správnějšího oceňování církve, jako se jí dočkali po úsilovné práci desítiletí v Německu, kdežto u nás panuje takřka obrácená hájkovina, vše pěkné, ušlechtilé a veliké v národě je bratrské nebo kryptobratrství. *Dr. K.*

Dr. Josef Kratochvil, Otázky a problemy. Essaye časové a filosofické. Nákladem Matice C. M. v Olomouci. 1916. 160 str. 2 K 60 h.

Rozprava Problem nesmrtelnosti dovozuje, že tento problem není jen věcí víry, nýbrž také vědy, vůči němuž ani naše doba lhostejnou býti nemůže. Kriticism a positivism nazývá stať druhá kořenem dnešního bezvěří a upozorňuje se na vědeckou nedostatečnost těchto základův atheismu. Přesná věda vede k Bohu, ale k uznání této pravdy třeba též dobré vůle „ne ovšem v tom smyslu,

že by dobrá vůle dodávala důkazům jsoucnosti boží hodnoty, jaké by neměly, nýbrž že ona zbavuje ducha překážek, které jej svádí z cesty".

Hlavní představitel francouzského novoidealismu, Emil Boutroux protestuje svou filosofií proti materialisaci života duševního.

Největším nepřítelem filosofie jest agnosticism, protože se jím znemožňuje „vyhledati soulad mezi vědou a věrou, mezi kulturou a náboženstvím, pravdou a dobrem, hloubáním a uměním, filosofií dávnou a snahami nové doby" (59. str.)

Zcela časovou je stať o českých problemech za války. Že v národě našem bezvěří neobyčejnou měrou rozšířeno, je známo, známy také následky. Nezbytný tedy jest „boj ducha proti hmotě, boj světla proti tmě, boj pravdy proti bludu" pod praporem Kristovým.

Ve stati „Filosofické proudy kolem r. 1400 a jejich ohlas na universitě pražské", praví Kratochvil, že Hus podle všeho klassiků filosofie scholastické neznal, jinak by se nebyl přidržel Wiklefa, jehož filosofie značí nejhlubší úpadek scholastiky.

Kromě toho obsahuje kniha cenný Úvod do psychologie a otázky vychovatelské.

Dr. Heinrich Straubinger, Texte zum Gottesbeweis. Chronologisch zusammengestellt und kurz erläutert. Freiburg i. B. 1916. 171 str.

Celkem uvedeno v díle 31 myslitelů různých dob s výroky o jsoucnosti boží. Z řeckých filosofů uvedeno deset, a sice vesměs v originále, už na nepatrnou část z díla Aristotelova. Dle vydavatele jsou totiž místa sedmé a osmé knihy Aristotelovy „Fysiky" poněkud nejasná, a proto uvádí místo nich úryvek z třinácté kapitoly první knihy „Summa contra gentiles" Tomáše Aqu., který prý jasněji podává vývody myslitele ze Stagiry.

Z novějších filosofů uveden Descartes, Locke, Leibniz, Wolff, Hume a Kant. Ze spisů tohoto podány doklady z doby předkritické i kritické, positivní i negativní. K vývodům, jimiž vědecké poznání jsoucnosti boží je bráno v pochybnost, připojuje se vysvětlení. Z novějších theologických myslitelů katolických uvádí se pouze tři — Klee, Kuhn a Braig.

Rozumí se samo sebou, že texty k této otázce nejsou v knize nijak vyčerpány, ani texty pro ani texty contra.

V druhém vydání, jež u této pro školské studium cenné příručky brzy lze čekati, budou zajisté nedostatky prvého pokusu opraveny a skutečné mezery dle německé kritiky, která spis vesměs příznivě přijala, doplněny. *Dr. Jos. Vrchovecký.*

* * *

Frederí Mistral, Mirèio. Přeložil *Sigismund Bouška.* Sborník světové poesie, sv. 125. Praha 1916. Str. 395. Cena K 7·50.

Překladem Bouškovým stalo se nám přístupným mladistvě svěží arcidílo podivuhodného provençalského básníka, jež přes svých 60

skoro let (bylo vydáno r. 1859) dosud nijak nesestaralo. Ba snad právě dnes může po něm sáhnouti tím radostněji tak mnohý, jemuž současné poměry, denní chvat nebo i moderní četba vzaly čistou radost z přirozeného života venkovského. „Mirèio“ jest jeho epopejí, tak jako na př. Reymontovi „Chłopi“ nebo Konopnické „Pan Balcer w. Brazylii“. Děj je tu skoro vedlejší věcí a je také docela prostičký: zámožná dívka vesnická Mirèio zamiluje si chudého košikáře, odmítne všechny nápadníky a když rodiče brání její lásce, utíká se k „Svatým“; ale tam umírá úpalem slunečním a umírá ráda, přesvědčena Svatými, že všechno štěstí pozemské jest marností proti blaženosti nebes...

To jest jen kostra, na niž navazuje básník své zpěvy o kráse rodného kraje provençalského a domácího života, líčení polní práce, pastýřství, hedvábnictví, starých zvyků zbožných i pověrečných, lidových zkazek, pověstí atd. Tato líčení jsou často dosť obšírná, vedlejší episody zaujímají někdy celý zpěv, ale přece zapadají ústrojně do celkového rámce básně a přispívají k jejímu rozvoji i porozumění. I když by se spis. sám v úvodních verších nenazýval „chudým žákem velkého Homera“, čtenáři mimoděk při četných plastických obrazech, přirovnáních, obratech a vzýváních napadne mnohdy vzpomínka na Odysseji. A když uspokojen a duchovně povznesen odloží silnou básnickou knihu, uvědomí si, jak docela neměl pravdy Machar, když napsal kdysi: „Je navždy pryč ta doba Iliad a tragedie, z které velkost vane — už není času v takém slohu psát a není chuti přečíst si to psané!“ Mistral jest ovšem Homer celým svým duchem křesťanský.

Na první pohled je patrno, že překlad tak národní, rytmem i rýmem těsně spoutané a odbornými i nezvyklými výrazy mnohdy přeplněné básně působil p. překladateli značné obtíže, chtěl-li zachovati všechny slovní krásy originálu. Jak poznamenává v úvodě, překládal Mirèji už od r. 1889. A celá řada studií o provençalské i katalanské poesii, od té doby uveřejněných v Museu, Obzoru, Hlídce literární a Novém Životě, svědčí, jak důkladně se připravoval ke své práci. Někdy český verš zní poněkud drsně nebo umělkovaně, z úst prosté osoby nepřirozeně; k vůli rytmu a rýmu vložena někdy, po neblahém vzoru Vrchlického a j., slova prázdná, nevhodná. V celku však čte se báseň plynně. Dokladem zvláště zdařilého přebásnění jest na př. píseň „Magali“, o jejíž překlad pokusil se již Vrchlický.

K. M. Čapek-Chod, Turbina. Román. 1916.

V nejrozsáhlejším tomto díle Čapkově jedná se sice o skutečnou turbinu, kterou si v Karlíně zřídil s akciovou společností cís. rada Ulik, ale tato je zároveň jakýmsi symbolem jeho dcery Tyndy, které se v závistivé pražské společnosti dostalo téhož jména. Silácká, sportem odchovaná a přece (či proto?) nejvýš smyslná dáma velkého světa začíná skoro současně s otcovou turbinou svou pěveckou karieru a s onou dočkává se také porážky: špatně postavená turbina zničí při zkoušce celý podnik — Tynda pak při prvním veřejném vystoupení

v Nár. divadle nedostane z hrdla ani tonu. Bylof jejím tajemstvím, že si uchová hlas jen tak dlouho, dokud „se nezpronevěří vestálčímu závazku“; a nedlouho před tím podlehla své exotickými dobrodružstvími stále drážděné smyslnosti.

Čapek je šťastnější ve svých novelách, kde může postaviti do ostrého světla a podrobně vykreslit i zanalysovat jednotlivou postavu. V „Turbině“ je těch postav mnoho, a tak tok románu je příliš roztříštěn, zvláště když spis. nedbá často slohové i vypravovací ukázněnosti a s neúprosnou naturalistickou věrností pustí se do sáhodlouhých líčení všelijakých podružných věcí a výjevů. A nejsou to výjevy vždycky tak pěkné a ušlechtilé, že by bylo pro čtenáře nějakým uměleckým požitkem při nich dlouho se zdržovati! Jako v novelách tak i zde volí si Čapek se zálibou postavy výjimečné, až výstřední a skoro romantické. Takovým je zamerikanisovaný Čech, vynálezce a prý miliardář Mour, v jehož pravděpodobnost věru těžko věřiti, a ještě více podivínský umělecký sběratel, ozdobný knihař a padělatel starožitností Armin Frey, smíšenina blázna, dětiny, šarlatána a umělce, při tom však prostopášný cynik, jenž uvázne na konec v poutech vypočítavé ženštiny a končí tragicky při katastrofě turbiny.

Vedle těchto je v románě množství vedlejších figurek ze světa boháčů i ze světa drobných lidí pražských, v nichž se spis. výborně vyzná. Celek pak podává obraz úpadku zbohatlé české rodiny a zároveň obraz plochého života pražských středních vrstev, vyčerpávajícího se ve sportu, divadelních skandálech, pomluvách a milostných dobrodružstvích. Obraz, nad nímž není člověku právě radostno, má-li to býti svérázné české umění. *M.*

Knihovna lidu a mládeže.

A. V. Šmilovský, Rozptýlené kapitoly. Bez lásky. Sp. výpr. sv. VI. — V rozptýlených kapitolách vzpomíná spisovatel na dvě starosvětské postavy: na svého dědečka a na rektora Rehka. — Ve dvou povídkách Bez lásky vypravuje o rytmistru Počepickém, kterého raněná noha naučila životní filosofii, o kovárenském panu Antonínu, který přinesl požehnání do kovárny svého mistra. — Do knihoven se doporučuje.

Jiř. Tuhaňská, Jediný Bůh. Praha 1915. — Tím Bohem jest láska židovského umělce Lubora a myslivcovy Maryly. Základní myšlenkou románu je náboženská lhostejnost: na výši pravdy a ušlechtilosti jsou všechna náboženství stejná. Spisovatelka v židovském náboženství snad dost se vyzná, v katolickém jeví mnohou nevědomost: Jak prý mohl křtíti sv. Jan Krista, nebyl li sám křesťanem? Maryla nemá hříchu, protože dvakrát udělala kříž a za to je 100 dní odpustků. O vzkříšení vyjde kněz v ornátě, na velký pátek má kněz fialový ornát. Židovská rodina je líčena ideálně, v rodině křesťanské je poměr chladný a náboženská lhostejnost.

Antal Stašek, Na rozhraní. Praha 1908. — Ladislav Hrozek chce stavbou továrny zachrániti rodnou Klenovku na rozhraní jazykovém a řešiti k blahu dělnictva sociální otázku. Jeho snahy nenalézají pochopení ani u městského zastupitelstva získaného německou firmou Hauptmanovou, ani u lakomého tchána, ani u choti Marie. Za to její sestřenka z Ruska Olga rozumí Ladislavovi a je mu oporou. Mezi nimi vzplane láska. Marie s dětmi musí odejíti k otci. Ladislav nemaje, zač by skoupil pozemky sousedící s vhodným staveništěm, padělá na směnkách jméno tchánovo. Jeho záchrana je možnou, smíří-li se s Marií. Proto Olga vrhne se pod vlak. Avšak Ladislav na výplatu směnek prodá své pozemky rozvážnému inženýru Kojanovi na stavbu továrny a sám se zastřelí, právě když k němu přichází žena s dětmi. — Vystižně jsou v románu kresleny poměry malého města, kde lesklou frází zakrývá se osobní prospěch. Staškovy osoby velmi rády mudrují a řečňují. A nejen osoby, nýbrž i stromy, domy, ptáci, city ... Kde se dotýkají náboženských otázek činí tak způsobem, na jaký jsme u nás zvykli. Spisovatel zná nějaký katechismus pro 3. tř. měšťanských škol; tvrdí, že strach stvořil nebe i peklo, bohy i čerty, zbudoval oltáře i trůny; lidé by se neměli modlit: chléb náš ..., nýbrž: uděl nám ... síly, moci; na světě není žádného osobního hříchu, je jen hřích dědičný, že člověk je člověkem; a ten hřích jmenuje se život, bolest, neštěstí, slza; proti lži dogmat staví se pravda filosofů. Napití socialisté v hospodě poslouchají dlouhé básně o posledním králi a posledním papeži; kaplan je pronásledován hroznými pochybnostmi o modlitbách za živé i mrtvé a přímluvě svatých: přemýšlí, studuje a na konec volá: Credo, quia absurdum! (Podivné to studium, které výroku tomu nerozumí.) Denně hrá Marii na varhany a pak si říká: „Žena, ... ďábel!“ Horování, že socialism odstraní války, smíří národy atd., právě teď usvědčeno z omezené naivnosti.

Jul. Zeyer, Fantastické povídky. Sebr. sp. sv. VIII. Z papíru na kornouty. Obraz mnicha v tyrolském hostinci vypravuje cestovateli o krádeži, jíž se dopustil podomek Steinbrech v domě jeho rodičů. Setká se pak se starcem a dosáhne vyznání i náhrady peněz. — Opálová míska. Žák mudrcův žádá svého mistra za dar nesmrtelnosti, aby mohl býti věčně šťasten. Poustevník prodloužil mu život, že léta svá po tisících počítal. Byl to trest pro něho. Neboť dívka, jíž miloval, se vdala, a zbyla mu jen památkou opálová míska, z které se napila. Do této mísky zachytil krůpěj rosy, která linula se s lotosu vykvetlého z čela Budhy; v ní podal jed Sokratovi, do ní zachytila Magdalena krev Spasitele; zář mísky sílila Husa na hranici a jiskra z hranice zapadla do ní; slzy Johanny d'Arc kropily mísku. — Vánoční povídka. Mladá paní vyšla na Štědrý večer do zahrady. Tu uviděla přízrak Máři, jež s jejím manželem prchla do Ameriky. Přízrak žádá od paní služeb lásky a ta jich ochotně poskytuje. Za to téhož večera vrací se zbloudilý manžel. — Na pomezí cizích světů. Dva přátelé smluví sňatek dětí Lazara a Flory. Lazar dověděv se o tom ze závěti otcovy podezřívá Floru z vypočítavosti. Béře si ji za

ženu, ale chová se k ní urážlivě, ač ji miluje. Propast mezi nimi se šíří a Lazar tím více oddává se studiu tajemných věd, jež učily ho obcovati s obyvateli cizích světů. V jedné chvíli, kdy štván byl přízrakem, zavinil požár domu. Ve společném nebezpečí vyznali si manželé dosud tajenou lásku. — V povídkách jeví se sklon ku spiritismu, avšak jest patrno i nebezpečí, jež sebou přináší. V Opálové mísce ozývají se známé fráze velebitelů Husových. *J. J.*

Rozhled

Náboženský.

V osobních vzpomínkách na císaře a krále Františka Josefa I. píše bar. Julius Wlassics, jenž byl ministrem osvěty za nových církevnopolitických předloh, spojených s velkými zápasy (Dtsche Revue 1917, 1): „Víc než jednou projevil radost, že podařilo se církevnopolitické zákony provésti, aniž došlo k větším obtížím, a jednou, když jsem mu hásl, že církevnopolitické zákony probouzejí náboženské city k novému životu a život víry na celé čáře stupňují, poznamenal: Ale byli mnozí, kteří se báli účinku opačného, a jelikož obávané nebezpečí nenastalo, to bude nyní působiti smířlivě.“

Katolíci byli totiž ze své netečnosti trochu vyburcováni, i zdálo se, jakoby se chtěli vzmužiti k nápravě toho, co zanedbáno.

Co do duchovenských příjmů „projevil velikou radost, že předloha nedává přednosti jednotlivým vyznáním, nýbrž otázku tu řeší na základě právní rovnosti. Nebylo proň důležitější zásady než: quod uni iustum, alteri aequum.“

„Gymnasia nerád viděl množiti se. Ne že by byl měl odpor proti tomuto osvědčenému zařízení klasického vzdělání, jen přílišný vzrůst duševního proletariatu měl za neblahý. Mladíci v Uhrách, pravil, kloní se značně ku kariéře úřednické. Tu pak ukazuje se jakási hypertrofie . . . Gymnasia se množí, jelikož kvalifikační zákon i při obsazování drobných úřadů požaduje vzdělání gymnasijního. Vím, proč měšťanských škol nyní tolik přibývá. Nahražují totiž gymnasium. Učí se i tam latině, takže přechod do vyšších tříd gymnasia jest velmi snadný.“

Ženskému studiu ve filosofii, lékařství a lékárnictví nebyl na odpor. „Zvláště se mu zamlouvalo, že ženy mohou se státi také lékařkami, jelikož to prý s povahou ženskou docela se shoduje.“

Mimochodem budiž připojeno, co Wlassics uvádí na doklad císařovy „téměř až v abstraktní pojem stupňované objektivnosti.“ Ohlásil návštěvu jakési výstavy, kde visel obraz t. ř. „aradských mučeníků,“ popravených pro buřičství proti dynastii. Mnozí navrhovali, aby se obraz na tu chvíli odklidil, ministr Wlassics „zvolil cestu upřímnosti.“ „Jeho Veličenstvo, ačkoliv o obraze věděl, objevil se s tak vznešeným gestem, jak jen jeho vše odpouštějící a vše zapomínající duši byl vlastní, na výstavě. A neodvrátil se od obrazu, jak by mnozí jeho objektivity nemající panovníci byli učinili, a prohlížel si — ačkoli beze slova — přece obraz ten jako jiné.“

*

V Německu bylo do konce minulého roku povoláno k vojsku ze 3751 katol. bohoslovců 2511; z tohoto počtu bylo ve zbrani 2426 t. j.

69·1%, ve službě zdravotní 406 — 11·6%; padlo 309, propuštěno bylo 141, v zajetí jest 80, nezvěstných 59. Železný kříž druhé třídy (I. třídy má jeden) obdrželo 331, jiná vojenská vyznamenání 79 a medaile červeného kříže 30, na důstojníky bylo povýšeno 146. Příslušné kruhy mají odůvodněnou obavu o kněžský dorost, z něhož hrozí po válce nedostatek kněžstva katol. v Německu Je nesporno, že jisté procento po válce stěží se k bývalému svému povolání vrátí. Socialní a materielní důvody, zvláště motivy finanční — vždyť ani zde nelze čistě ideální pohnutky stavěti naprosto do popředí — zmenší čísla kandidátů kněžského stavu. Přeplnění ostatních akademických povolání před válkou nyní úplně odpadne, ba ještě se zde hmotné poměry zlepší, kdežto málo závidění hodné stavovské postavení kněžstva zůstane i na dále nezměněno; vyšší třídy gymnasia jsou skoro prázdné — budoucnost tudíž nelákavá. Dosud v některých diecesích byl počet úmrtí kněžských menší než počet vysvěcených. Na př. v diecesi trevírské zemřelo 1913 — 28, vysvěceno bylo 36; 1914 — 25, 46; 1915 — 28, 29; 1916 — 20, 40; v roce 1917 bude však vysvěceno 10, 1918 — 11, 1919 pouze 5. Dále už závisí počet na délce války, vrátí-li se totiž, kdož vojenskou povinnost si odbývají, do alumnatu.

*

Člen francouzské akademie Maurice Barrès, nyní už také přešlý k válečným řvounům, vydal před válkou r. 1913 brožuru: Tableau des Eglises rurales qui s'écroulent, práce byla též tištěna v Publications de la Sociéte Bibliographique. Dílko není úplné, týká se jen venkovských kostelů francouzských v 61 diecesích. „V některých departementech“, píše Barrès, „za každým krokem potkáváte se se zříceninami chrámů, do nichž vkročiti, jako nebezpečných, je starostenským výnosem zakázáno. To je výsledek nezměrného onoho spiknutí tajné organisace, která třeba popírána, stále roste a v šílené zlobě proti katolicismu srovnala se zemí nejkrásnější skvosty Francie“. Katolíci jsou ochotni k novým obětem a chtějí vlastním nákladem chrámy si opravit, obecní představenstva však na popud vlády všechny nabídky zamítají. Tak na př. v Bornel (diec. Beauvais depart. Oise), kde reparatura dle vlastního odhadu vyžaduje 18 000 franků, katolíci na radu odborníků k záchraně vzácného svého chrámu nabídli starostovi 10 000 franků. Tento však — obchodník s kolonialním zbožím — obnosu nepřijal. Návrh Barrèsův ve sněmu r. 1912 — je poslancem za Paříž — na záchranu francouzských chrámů, většinou jen 13 hlasů (283 proti 257) padl. Z jeho brožury, kterou na to vydal, je patrno, že k znenáhlému zničení jest odsouzeno ve Francii 1081 kostelů venkovských, mezi nimiž některé historické a pravé perly stavitelského umění církevního. Německé listy přinášejí fotografické snímky Barrèsovy brožury jako důkaz farisejského nářku francouzského, jakoby Němci ve válce zúmyslně ničili francouzské chrámy.

*

Polský professor Dr. Vl. Semkowicz vydal právnickoethnologickou srovnavací studii o „přísaze na slunce" („Przysięga na słońce," Kraków 1916), v níž dokazuje, že trvala v Polsku ještě v XV. století. Jako pohanský právní zvyk byla zakořeněna prvotně v lidových vrstvách, které jí všeobecně užívaly v denním životě. Když časem vytvořily se mezi nimi vrstvy společensky vyšší, které nabyly výlučného vlivu na tok právního života, snažily se omeziti tento starý obyčej pouze na sebe a učiniti z něho jednu ze známek odlišujících je od vrstev nižších. Soudní zápisky z XV. věku ukazují, že obvinění hájí svou rytířskou čest, skládajíce přísahu ne podle přijaté v křesťanském soudním processe formy na kříž neb ostatky svatých, nýbrž zvednutím prstů ke slunci: „duobus digitis in solem elevatis et erectis." Spis objevil v pramenech stopy takové přísahy v jednom z nejzápadnějších okresů Velké Polsky, z čehož soudí, že byla rozšířena v celé zemi. A byla to zřejmě instituce rytířského práva.

Zbytky dávného kultu boha-slunce žijí ostatně v polském lidu dosud ve formě různých písní, pověr a obyčejů, jako jsou na př. slavnosti s koněm, pořádané v době vánoční nebo jarní a v Krakově zvláště v oktávě Božího Těla. Neboť kůň, jak ukazuje srovnavací ethnologie, byl vždy pokládán za personifikaci slunce.

*

O poměru husitství a českobratrství k Písmu. Když jednotná a jednotící autorita papežská z rozmanitých příčin zavržena, nastoupila autorita Písma, ovšem nezávisle na výkladě oné živé autority. To však skládá se ze Starého a Nového zákona, cíle sice stejného, ale obsahu a ducha často různého. Proto vidíme mezi přívrženci autority jeho rozkol na samém počátku: někteří z nich přiklonili se k Zákonu starému, jiní pak přidržovali se nového. Tyto dva proudy ještě určitěji vystoupily později mezi evangelíky. Zákon starý jakožto nedokonalý a tělesnosti i přirozeným náklonnostem člověka hovící a potom všestranně již rozvinutý více se lidem zamlouval nežli vznešený Zákon nový, stručný, ale hluboce i široce obsažný, dotud však jako v poupěti svinutý, jenž ku svému zachovávání vyžaduje velké mravní síly člověka.

„Katolicism, přese všechny proudy odstředivých sil duševních zachránil pojem universálnosti, ovšem svůj pojem, a tím osvědčuje svou mohutnost. Protestantism nemůže tak o sobě říci: z něho vyrostlo tolik odnoží — reformní protestantism, liberální, svobodný, náboženský individualism, který přestává být náboženstvím, že pojem universality v něm zanikl. Založen na zásadě individuální svobody, nemůže, nemá-li zapříti sama sebe, potlačiti důsledek, a tak stal se přirozeně pramenem dissidentismu; proto právě v lůně protestantismu vyrůstá rozkol tak mohutně, daleko mohutněji než v katolicismu. Universalism protestantský se drobí, rozdrobil se a dissidenti volají po nové universalitě".[1])

[1]) Dr. Klineberger v Přehledě XI str. 602.

„I scholastická theologie tak zvaného ‚temného‘ věku vykonala mnoho pro vědu. Pojem jednotnosti, jenž jest podstatným živlem vědy, jest z velké části darem středověké církve. Prof. Lindsay, slavný kalvinistický badatel, praví, že pohanský svět nikdy nebyl na rovni se svými filosofickými spekulacemi, dodává: ‚Zdá se to být nezvratnou pravdou, že věda požaduje, aby byla stavěna na křesťanském základě, kterého pohanství dát nemůže, či spíše posud ještě nikdy nedalo. Věda předpokládá a spočívá na jednotnosti a jednostejnosti veškerenstva a tato idea jest, přesně vzato, křesťanská představa. Aristoteles, nejvědečtější duch starého světa, nedovedl pojat jednostejnost přírody nebo celistvost věcí v tom smyslu, v jakém tomu rozumějí moderní myslitelé. Křesťanství si neučinilo úkolem, aby rozřešilo nebo aspoň aby si postavilo vědecké zábady, ale ono zatoužilo octnouti se co nejblíže Bohu a tato touha učinila člověka schopným, aby nahlédl hlouběji do problémů základů vědy, než dovedlo učinit veškeré pohanské myšlení. Křesťanské učení o stvoření a křesťanské učení o Prozřetelnosti skýtají základy, na kterých moderní věda spočívá‘. Učení o naprosté odvislosti všech věcí od Boha, nejen co se týče jich původu a trvání, dalo základ k myšlence o jednotnosti přírody, jíž věda vyžaduje“.[1])

Praveno bylo, že dvojí směr pozorovati lze mezi přívrženci autority Písma. Představiteli směru prvního zdají se mi u nás Husité. „Možná říci, že v ty časy téměř celý národ český pohřížil se do rozjímání o věcech náboženských a při tom, jakž jinak býti nemohlo, mudroval větší díl více citem a fantasií nežli rozumem a učeným vědomím, a to s takovou horlivostí, že na všecko ostatní zapomínali a všeliké jiné záležitosti obecného života za tak důležité nepokládali. Každý se domníval, že první jeho povinností jest, starati se o spasení netoliko své, ale i svého bližního. Již výše bylo vyloženo, že při straně Pražských mistrů jakožto učenějších panovalo více střízlivosti a opatrné moudrosti, že v Praze zámožnější měšťanstvo a na venku veliký díl šlechty se jich přidržel a že druhé straně, která měla hlavně v Táboře své sídlo, novot od Pražských, v náboženství zavedených příliš málo bylo, že církevního podání a církevních zákonů uznávati nechtíc, na všecko kladla toliko míru přísně biblickou, podle níž celý život vespolný chtěla říditi, všecko jen dle slova božího konati, kteréžto slovo ovšem přemnozí podle svého nedostatečného rozumu si vykládati chtěli“.[2])

Bojovnému a mstivému duchu válečníkův husitských dějiny starozákonní jakoby byly vzorem. Nebo čteme-li o výpravách Žižkových, na kterých města a vesnice vypalovány a obyvatelstvo jejich zbíjeno, zdaž není to doslovné nápodobení toho, jak jednal Josue s obyvateli země Kanaanské? Fanatismus, s jakým Husité bořili a pálili kostely, třískali oltáře, sochy a obrazy, nazývajíce uctívání jich modlářstvím, měl oporu v doslovném znění prvního přikázání božího, jak je psáno

---

[1]) *Jan Váňa,* Ideály vědy a víry 50 d.
[2]) *K. V. Zap,* Vypsání války husitské, str. 224.

v knihách Mojžíšových: „Neučiníš sobě rytiny ani žádného podobenství . . . nebudeš se jim klaněti ani jich ctíti“?

V trestných předpisech St. Z. mnoho nerozeznával „Kdo obětuje bohům kromě Hospodinu samému, usmrcen bude“, „kdo by udeřil otce svého nebo matku, smrtí ať umře“, „kdo by zlořečil otci svému neb matce, smrtí ať umře“, „každý, kdožby dělal dílo v den sobotní, umře“, „zcizoloží li kdo s ženou druhého . . . ať smrtí umrou i cizoložník i cizoložnice“, „kdožby udeřil a zabil člověka, smrtí ať umře“. Starý zákon znal a prováděl zásadu: oko za oko, zub za zub, krev za krev. IV. artikul husitský žádá, „aby všichni hříchové smrtedlní v každém stavu byli kaženi, nebo kdož ty hříchy činí . . . hodni jsou smrti, i ti, jenž jim k tomu svolují“. Čapek Jan, jeden ze zakladatelů výstřední strany táborské, byl prvotně katolickým farářem v Klatovech, později členem bratrstva táborského a hájil vedle Mikuláše z Pelhřimova, Markolta ze Zbraslavic, Korandy a Loquise slovem, písněmi a traktáty výstřední směr své strany s velikou náruživostí a bezohledností; radil prý a velel v jednom traktátě, o němž Příbram dí, že plnější jest krve než rybník vody, páchati všecky ukrutnosti, které se Táborům za vinu kladou, dovolávaje se proroků Starého zákona, kteří také blásali vyplenění pokolení kananejských.[1]) A Hus pravil: „Věru, bylo by třeba, jako ve Starém zákoně nařízeno bylo Mojžíšem, aby každý, kdo chce hájiti zákona božího, přepásal se mečem a byl připraven, tak abychom my se přepásali a hájili zákona božího?“ [2])

Jaké byly následky této krutosti, zjevno z toho, na jak nepatrný přečin ustanoven byl trest smrti. Ve Svolení obce litoměřické z r. 1577 čteme: „Který by vinař sady, odrody a fasáry (= vinné sazenice) vytahoval a z města ven je prodával, aby na hrdle trestán byl“. V artikulích stavů vyšších k sněmu 1545 dí se: „Kdo tu minci (= gerlickou) sem do království by nesl, aby vzat byl a bez milosti upálen a též tak ten, jenž by naši minci českou kupoval, chtěje ji ven ze země nésti.“ Nebo: „Na Mělníce si naposled v XVII. věku ustanovili, který vinař pánovi uteče, aby propadl hrdlo“.[3])

Fr. Mareš píše o poměrech doby té: „Mocné hnutí, jež Čechy na začátku 15 věku zasáhlo a český národ postavilo v popředí dějin světových, dávno již vyhaslo a rozptýlilo se a z boje za svobodu ve věcech víry zbyly jen povšechná nedůvěra, stálý nepokoj, nedůtklivost a malicherné, nekonečné hádky, při čemž občanská zaměstnání, řemesla, průmysl a obchod, literatura, vědy a umění ladem ležíce hynuly. S válčením rozšířil se i v nejnižších třídách rytířský pojem cti a víry, ale pod rouškou „dobrých lidí“ skrývala se leckdy hanebná lest a bídný úskok i neblahé výstřelky rytířských mravů, nájezdy, šacování a vraždy bujely dále. Majetek byl ještě stále kamenem úrazu

[1]) *Ottův* Slovník Nauč díl V. str. 859. — Snd.
[2]) *Sedlák*, M. Jan Hus, 117.
[3]) Kulturní obraz českých měst II. 375. 445. 367.

pro svého pána a život lidský, jsa na pospasy vydán libovůli kohokoli, visel na nitce. Mučírna a kat slavili hojné žně".[1])

O husitské theokracii, kterou dle St. Z. snažili se zavésti, píše Dr. Hugo Toman: „Není také pochybnosti, že polské neb litevské kníže na trůnu českém bylo původně politickou myšlenkou Žižkovou, kterou z počátku rozhodně zastával i proti zjevnému odporu velké části Táborův a zároveň proti výstřednímu kněžstvu táborskému, jemuž, jak se zdá, každá spořádaná vláda v zemi byla překážkou". Těmito slovy činí p. spisovatel asi křivdu kněžstvu táborskému; oni snažili se zaváděti theokratii, jaká byla v St. zákoně za doby soudců, kdy králem židů byl Hospodin, jehož jménem vládli kněží. Než spisovatel pokračuje: „Když Žižka o tomto nezdaru výpravy Táborské se dověděl a s dostatek spolehlivých zpráv obdržel, že by páni krále Sigmunda, Pražané pak vedle jiných měst Vitolda za krále míti chtěli, velmi tězce to nesl a poslal k Pražanům, omlouvaje ono vtržení do Prahy, a napomínal jich, aby onoho Vitolda nepřijímali, že by on (Žižka) pomocí svých věrných jich proti králi Sigmundovi a všem pánům českým hájiti a chrániti a toho opatřiti mínil, aby oni jsouce svobodni žádného krále zapotřebí neměli" . . . dle Theobalda vypravuje Balbín: „ne Coributum Lithavanum regem haberent, Bohemos gentem esse liberam. Deo uni non hominibus obnoxiam".[2])

Dr. Winter píše: „Nesluší již krále jmieti, tak tvrdili kněží jejich, nebo sám Pán Bůh již chce nad lidem kralovati a království má lidu obecnímu dáno býti"; k tomu Winter podotýká: „Usilovali, jakož patrno Táboři o republiku sociálně demokratickou, ovšem nikoli po rozumu moderním, než na základě biblickém, starokřesťanském".[3]) Správně by mělo býti „starozákonním", poněvadž staří křesťané dle učení apoštolského jakoukoli vrchnost světskou uznávali. — Rovněž kněz Jan Želivský, „drže se zásad táborských, snažil se o zřízení theokratické republiky s pomocí lidu".[4])

Zdaž nepůsobilo putování židů po poušti suggestivně též na Husity a nebylo jednou z příčin jejich života táborového?

Jako židé nosili do boje s sebou archu úmluvy, podobně i Husité brali s sebou Tělo Páně v monstranci do bitev.

Zdaž není v odstraňování všech obřadů, rouch bohoslužebných a svěcenin patrno přispůsobování St. Z. z dob patriarchů, kdy každý a kdekoli mohl oběť Bohu přinášeti?

Zašli dokonce v napodobování tak daleko, že chtěli žíti jako žili Adam a Eva v ráji, což vedlo k bludům Adamitův.

Vyskytli se také bludaři, kteří jako Židé světili sobotu místo neděle, a proto slují Sobotáři či Sobotníci. Ve Wintrově knize čteme: „Sobotáři či Sobotníci, protože drželi sobotu za svátek. O těch vypra-

---

[1]) Jan ze Srlína. ČČM. 1902, str. 1.
[2]) Některé zprávy o poměru Jana Žižky k Pražanům. ČČM 1893 str. 217, 220.
[3]) Život církevní v Čechách I. 13.
[4]) Život církevní v Čechách I. 17.

vovalo se: Mnozí v Moravě i v Čechách opustili již neděle svěcení a sobotu zas světí a mnohého díla nedělají, ženy nepředou, po slunci se nemyjí. Muži hnoje nevozí, nekydají, odpoledne nevoří, odtud slovou Sobotáři. Kalenec Sobotářům se posmívá, když prý drží se židy sobotu, mají držeti i všecko ostatní židovské".[1])

Předpis Zákona starého: „Nic nebudete jísti s krví"[2]) připomínají povšechná jinak slova u Z. Wintra, že kněží táborští „zakazovalitě jísti maso a krev zvířete".[3])

Jmény starozákonními pojmenována mnohá místa v Čechách a slují tak podnes: hory Tábor, Sion, Horeb; Praha zvána od Táborů Babylonem, od mírných Husitů Jerusalemem.

U Z. Wintra čteme: „Císař žaluje konsistoři dolejší [= kališnické], že farář v Chrudimi místo archy staré, která obrazy svatých ozdobena byla, jiné nové, na které dcky Mojžíšovy a židovské charaktery psány jsou, užívá".[4])

Jako u Židů měla žena dlouho cenu skoro jen jako majetek mužův, koupí získaný nebo dle toho, kolik synů porodila, stejně pozorujeme pokles úcty k ženě i v době husitské, ačkoli moderní spisovatelé ženy ty jako pokročilé a emancipované líčiti se snaží. Z. Winter vypravuje něco jiného: „Nové je v XVI. století to, že konečně vyloučeny jsou z organisací ženské. U nás ženské nedospěly v samostatné society jako ve Francii a v Němcích již ve XIV. věku, ale v tkalcovském řemesle byly trpěny jako samostatné mistryně a tovaryšky vedle mistrů mužských a v jiných řemeslech — jako u tobolečníků, rukavičníků — nebránilo se jim seděti v dělnici podle tovaryšů a hotoviti práci vedlejší... Nebyly v plnem právě, ale byly pod ochranou cechu. Proti tomu vzniká na počátku XVI. věku silná reakce... Lze tedy „ženskou otázku" XVI. století shrnouti v tyto skutečnosti: mistryně tkalcovské přestaly, pomoci ženské, kde práce pro tovaryše byla vedlejší a nízkou, užíváno i nadále, ale mimo manželku a dceru nižádná ženská pomocnice nesměla pracovati v dílně podle mužských".[5]) Patrný tedy vliv starozákonní, jímž rozvoj ženy zaražen a postavení její sníženo proti dobám dřívějším.

Konečně zajímavá jsou slova téhož spisovatele: „Na konec podotknouti jest, že v husiské vojně židé pomáhali husitům. V té době najdeš mezi nimi jména česká".[6]) Stálo by za to věnovati této okolnosti hlubší pozornost a po příčinách toho pátrati. Škoda, že p. spisovatel jen tak letmou zmínku o tom učinil.

„Kohož by čtoucího o těch válkách a záhubách bez konce, nezželelo se těch strašlivých záhub lidí a zemí... země sama již náramně utrpěla domácími rozbroji a jedenáctiletým bojem proti celému takořka

[1]) Život církevní v Čechách I. 306.
[2]) 3 Mojžíš 19, 26.
[3]) Život církevní v Čechách I. 13.
[4]) Život církevní v Čechách II. 847.
[5]) Český průmysl a obchod v XVI. věku str. 274. 276.
[6]) Dějiny řemesel a obchodu v Čech. v XIV. a XV. století, str. 962.

světu; města, hrady, tvrze, vsi a dědiny byly pobořeny a vypáleny; obyvatelstvo na mnoze pobito a ze sídel svých vyplašeno, pole zůstávala již na mnoze nezoraná, všecky živnosti klesly, obchod s cizími národy byl všude zakázán a zamezen, zdivočilost mravů vzmáhala se pořád víc a více, ušlechtilé umění hynulo a úbytek domácího, národního jmění nedal se ani nahraditi ani opraviti kořistmi sebe většími z cizích zemí... Byla sice úroda, ale válečné běhy způsobily, že po tato léta setba a vůbec polní hospodářství velmi nedostatečně opatřeno bylo, tak že v Čechách čím dál tím větší drahota se vzmáhala a v jejím zápětí hlad a mor".[1]) A Dr. Chalupný píše: „Netřeba ostatně ani uvádět osobní úsudky dějepisců českých: události samy dosti výmluvně ukazují, že hnutí husitské jako každé hnutí, mělo líc i rub. Bylo demokratické — a vedlo přímo k sesílení panstva a zotročení lidu selského. Vypěstovalo železnou kázeň brannou — a vedlo k záhubnému bezvládí. Protestovalo proti upálení Husovu — a samo došlo také k upalování „kacířů" zprvu jen z náboženských, později bohužel i ze stranicko-politických pohnutek! Vznítilo v národě neslýchaný ruch myšlénkový a skončilo trapnou prázdnotou a leností duševní".[2]) (O. p.)

E. Novák.

---

[1]) *K. V. Zap:* Vypsání války husitské str. 412-3., 482.
[2]) Úkol českého člověka. Přehled 1910.

Vědecký a umělecký.

Naše řeč. listy pro vzdělávání a tříbení jazyka českého, zove se sborník o 10 číslech ročně, vydávaný jménem III. třídy České akademie (redakční rada: Fr. Bílý, Emil Smetánka, Jaroslav Vlček, Josef Zubatý), nákladem Em. Šolce sp. v Praze. „Z redakce odpovídá Dr. Jaroslav Vlček".

V 2. čísle, jež nám posláno, nalezáme kromě rozprav (Ertlovy o slovosledu, Zubatého o slově zrazovati, Vlčkovy o Blahoslavově české mluvnici, Weingartovy o českém slovníku) a posudků četné brusičské drobnosti. Nechut k tomuto řemeslu, ostatně vždy nevděčnému, mezi mladšími češtináři z university zobecnělá, ustoupila tedy přece konečně naléhavé potřebě; popudem snad byla i podobná snaha u západních sousedův, ač jim ovšem jde hlavně o to, by řeč byla zbavena nepotřebných cizích slov, kdežto u nás kromě toho jde o samu českou mluvnici a skladbu. Filologické listy předmětem tím zabývaly se z pravidla jen příležitostně, v posudcích, hledíce si více rozborů povšechných a věcných. Nový časopis chce, soudíc podle 2. čísla, pracovati o podrobnostech milé řeči naší. Látky bude míti jistě více než dosť: zdali také úspěchu, kdož ví? Neboť bujný oř jest mluva naše — — —

Dle redakční listárny, která dodává časopisu jaksi důvěrnějšího rázu, připomínajíc zašlé doby literárních časopisů našich, jeví se o broušení mluvy čilý zájem, o čemž ostatně nebylo třeba pochybovati; i sám Fr. Vymazal, ouředlně od nedávna Němec, se přihlásil s dotazy, ovšem jen retorickými. Mnoho kuchařů polévku prý snadno přesolí, čehož „Naší řeči" nepřejeme, a pročež ani svých dotazův a poznámek, jichž by bylo na kopy, nepřičiňujeme.

Na širším základě postaveny „Nové rozhledy po řeči a mluvnici" Aloisa Hlavinky, jakž naznačuje hlavní název knihy: Povaha česká v řeči (I. svazek Knihovny Paedagogické akademie v Olomouci, ř. Dr. Josef Kratochvil). O povaze té pojednáno v prvém díle, pak o mluvnici a broušení. I tento směr jazykovědy časem kvetl, časem hynul. Heglovci rádi o jazyku mudrovali a vábnými myšlenkami i mimojdoucí vnadili; tak i z našich buditelů nejednoho, až se řeklo, že by lépe bylo, psáti více v jazyku (českém) než o jazyku. Völkerpsychologie, kteráž ostatně u nás kromě lidopisu nepěstována, z části obnovila filosofické nazírání na záhady mluvy, vyzbrojena jsouc arci daleko větší zásobou vědomostí jazykových. Hattalův Brus, rozprávky Jana Kosiny nesly se podobným směrem. V nově zastoupen prácemi Al. Hlavinky, který však na něm nepřestává, všímaje si i nejdrobnějších složek jazykových, jak po stránce fonetické, tak mluvnické a frastické.

V uvedené knize píše často proti Gebauerovi. Nějakou „normální gramatiku" chce ovšem sestrojiti každý, jeden tou, druhý onou cestou, třetí tou i onou. Historismus může býti jednostranný a obyčejně také

bývá. Ale kde začíti, kde přestati, dáme-li se do něho? Vždyť na př. (zcela volně dle Jablonského)

že se „od něho“, ne „vod něj“ psáti musí,
toho nepoví nám nikdy rozum kusý!

Filologie jest věda převahou historická.

Příznačné pro poměry naše arciť jest, jak jednostranný směr jednoho učence, třebas ve svém oboru vynikajícího, ale přec ne nějak fenomenalního, dovede celou generaci strhnouti k též jednostrannosti, a v generaci té i příslušníky skupin zřejmým neprávem zanedbávaných. Tak se stalo v tomto případě s podřečími východními, kterými teď už nikdo snad nechce promíchávati neřkuli předělávati češtiny „spisovné“, která však přece nezaslouží býti tak odstavována, jak se dálo. Však tu a tam již svítá, zvláště co politika přestala docela rozhodovati.

Modním artiklem co do správné češtiny za to stala se, opět z politiky, Kralická Bible. „Cestují v něm“ nejvíce ti, kteří ho jaktěživi v rukou neměli, právě tak jako handljud prodává na burse obilí: kupující také ho ani okem nespatří, ale pochvaluje si ho, jak je znamenité.

*

Odkaz arcibiskupa Kohna pro českou universitu nadačním úřadem neuznán, jelikož prý tu není zákonného „subjektu“, kterému by náležel. Na pravý důvod kápla však teprve „Reichspost“: závět je prý proto neplatná, že předpokládá zřízení české (böhmisch) university na Moravě, což prý je tolik, jako kdyby někdo chtěl tyrolskou universitu míti ve Štyrsku. (Mimochodem stran běsnění Reichspost proti nám, které kompromituje stranu a směr křesťansko-socialní: Různé spolky a podniky, od Reichspost nedaleké, dožadují se podpory též u českých kněží. Nedávno i obranný spolek „Pax“. Nebylo by záhodno, aby ti, kteří otázali se v ústřednách, jaké stanovisko zaujímají k Reichspost a jejímu štvaní? Budiž jasno, tak nebo tak. Buďto křesťansky nebo nacionálně. Ať víme, „s kým máme čest“. Je v tom i pro nás zájem obranný, neboť štvaní to křesťanským není.)

Co do právního důvodu proti odkazu Kohnovu možno, že nebožtík nejasnou nebo nevhodnou stylisací dal k němu záminku. Tragika osudu jest při tom zajisté: chtěl jim odkazem svým dáti šňupku, a oni ji zachytli!

*

Józef Maksymilian hr. z Tęczyna Ossoliński vychovaný u jesuitů ve Varšavě osvojil si uhlazené chování na dvoře Augusta III; byl činným literarně, jsa od r. 1764—83 spolupracovníkem časopisu „Zabawy przyjemne i pożyteczne“ a varšavského „Monitora“ — brzo potom prefektem dvorní vídeňské knihovny, vyznamenán řádem sv. Štěpána, byl u vlády velmi oblíben. Zdálo se, že podivný tento muž

nestará se o velké a tragické otřesy své polské vlasti. Překládal klasiky Seneku a Livia, v letech 1819—22 vydal tři díly „Wiadomości historyczne krytyczne do dziejów literatury polskiej.“ Když Josef II. začal rušiti kláštery, ukázal Ossoliński polskou, vždy vlast svou milující, pro ni jen pracující duši. S velkým totiž úsilím a peněžními obětmi skupoval klášterní knihovny, rytiny, obrazy a vše co mělo uměleckou cenu a pojal úmysl v Zamośći založiti veřejnou polskou knihovnu. Ještě než k uskutečnění došlo, Zamość od Rakouska byl odtržen, knihovna tedy přeložena do Lvova; zde měly býti umístěny a národu zachovány všechny jeho sbírky, jak v žádosti císaři uvádí: „. . . sbíral jsem je po celý život s tím úmyslem, abych utvořil z nich veřejnou knihovnu, výlůčně pro svůj národ.“

Před svou smrtí ještě Ossoliński zakoupil ve Lvově starý, zrušený, dosud však zachovalý klášter, na jehož přestavení a upravení jakož i vydržování určil část důchodů ze svých statků; vypracoval program pracovní, ustanovil kuratora i úředníky knihovní; knihovna měla vydávati časopis věnovaný umění.

Celý počet těžkých vozů vezl Lvovem vzácný odkaz map, rytin, rukopisů a knih na 20.000 svazků. Ossoliński se toho však nedočkal, zemřel ve Vídni r. 1826. Prvním kuratorem byl kníže Jindřich Lubomirski, jenž vzácnosti svého rodu věnoval fundaci Ossolińského pod názvem „Muzeum imienia Lubomirskich“.

Teprve po 11letém trvání počalo Ossolineum, jak se fundaci Ossolińského říká, vydávati r. 1828 „Czasopism naukowy księgozbioru publicznego im. Ossolińskich“, „Biblioteka neukowego Zakładu im. Ossolińskich“ a „Biblioteka Ossolińskich“, která zvláště v l. 1862—69 měla na Poláky haličské veliký vliv. Po velkých utrpeních, jež Ossolineum od úřadů vládních zakusilo (r. 1834 ředitel jeho Konst. Słotwiński byl vyvezen na Kufstein), dočkala se přece radostnějších časů. Přišla polská universita! Ossolineum jako osvětný ústav ustoupilo do pozadí, ale v dějinách polské Haliče, ba polského národa vůbec zůstane mu vyhraženo zasloužené místo. Za dlouhou dobu trvání ústavu vzrostl počet děl na 160 tisíc. Ročně půjčuje se tu as na 50.000 svazků a několik tisíc rukopisů. Lubomirští věnovali Ossolineu celou svou rodinnou knihovnu ze Staré Vsi, Kruszyny a Rozwadowa, Sapiehové dali svůj archiv z Krasiczyna, čítající několik tisíc čísel. Ossolineum má svou tiskárnu, největší ve Lvově, vzorné knihařství, dílo to kuratora knížete Ondřeje Lubomirského.

V oddělení Muzeum imienia Lubomirskich jsou poklady po celých 100 let s mravenčí pílí snášené: staré zbraně, pravé to klenoty umělecké, staré peníze, medaile a pečetě (20.000), galerie obrazův a řezeb, zvláště cenná je galerie polských portraitův sahající až do 15. století; obě instituce Ossolineum i Muzeum pěkně se doplňují, tvoříce nejen budovou, ale i umělecky krásný celek. Letos tedy slaví Ossolineum stoletou památku svého vzniku; jak splnilo naděje zakladatelovy, ví nejlépe Poláci sami. Mohou býti na ně hrdi: až do dnes je to nejkrásnější dílo kultury, jakou vytvořil v Haliči resp. ve Lvově duch polský.

*

L é k a ř s k é l i s t y n ě m e c k é slaví letos 200leté jubileum svého trvání. Roku totiž 1717 založil lékař Jan Daniel Gohl Acta medicorum Berolinensium. Časopis obsahoval články z praktické anatomie, chirurgie, kliniky, zvláště pak pitevní protokoly soudní. Od r. 1721 pravidelně přinášel přehledy úmrtí v Berlíně za uplynulý rok; je to první systematická německá práce statistická o příčině smrti.

*

Nejevropštější zemí Východu je S y r i e s četnými svými missijními stanicemi jak katolickými, tak zvláště americkými, a svou přirozenou inteligencí domorodého obyvatelstva. V Damašku je bohoslovný mohamedanský ústav podobný našim universit. fakultám, medicinská fakulta a v Beirutě francouzská dominikánská universita sv. Josefa, německý a americký ústav archeologický ku prozkoumání dějin Palestinských. K výcviku učitelů je v Beirutě učitelský seminář, v Jerusalemě židovská umělecko-průmyslová škola. V městech je školství dosti rozvětveno. Mimo obecnou školu má skoro každé město vyšší školu chlapeckou. Školy dívčí jsou v počtu nepatrném, tak že i v městech dívky většinou jsou analfabetky. Loni rozkázal komandující nyní v Syrii Džemal paša postaviti v Damašku vyšší dívčí školu. Časopisy, jako v Turecku vůbec, jsou skrovné. Arabské noviny vycházejí: v Damašku, Jerusalemě, Beirutě a Haifě; úřední listy vycházejí turecké, v Beirutě vychází ještě francouzský, v Jerusalemě hebrejský denník. Němci v Jerusalemě (2000 mimo židy, kteří německy mluví) mají časopisy německé. Časopisy i noviny čtou se jen v městech.

V Tauru poslední průkop teď proveden, Jerusalem i dráhou přístupen.

*

S t ř e l y, s m r t í c í z á r o d k y. Již r. 1889 pozoroval Miller, že zlato vložené do násady bakterií je usmrcuje. Později dokazoval šl. Behring totéž o stříbře, rtuti a mědi. Uhlenhuth vložil francouzskou střelu obsahující měď do želatiny se zárodky a pozoroval, jak všecky bacily kolem až na vzdálenost několika milimetrů odumřely. Za příčinu toho zjevu považoval Miller vznik bublinek kyslíkových na povrchu kovu, kdežto Behring měl za to, že kov tvoří vlivem výměny látek bacilů látku desinfekční.

Nejnovější pokusy Messerschmidtovy dokazují, že působení střel ničící zárodky spočívá na rozpustnosti mědi, když vznikají měděné soli. Totéž platí, ovšem skrovnější měrou, o ostatních uvedených kovech. Stýká-li se masový výtažek s kovem, je to kyselina mléčná v něm obsažená, která pomáhá tvořiti sůl. Očištěné střely desinfikovaly mírněji než neočištěné a tím se též vysvětluje, že ohmatané měděné nebo bronzové mince a mosazné kliky jen zřídka přenášejí bacily. V potu na nich ulpělém je obsažena kyselina máselná, která tvoří ve spojení s kovem prostředek desinfekční.

*

N o v é z p r á v y o u p í r e c h. Výprava americké National Geographic Society z Washingtonu do Peru roku 1915 přinesla vedle mnohých zajímavých zpráv o starých indianských praobyvatelích

v Peru (předchůdcích a snad předcích Inků a nynějších peruvijských Indianů), vedle důležitých nových údajů zeměvědných též mnohé poznatky přírodovědecké. Z těch mezi nejzajímavější patří studie o životě skutečných upírů či vampyrů.

Otázky, zdali upíři skutečně ssají krev, zda-li tak činí spíše nahodile neb ze zvyku, zda-li mohou způsobiti smrt zvířete, byly mnohokráte přetřásány a mnohdy jako příliš fantastické i zamítány. Ze starších přírodopisců Španěl Azara, pak slavný Humboldt a přírodopisec Bates nade vše jasně dokazují, že netopýři ze skupiny řasonových skutečně ssají krev zvířatům, zvláště koním, a způsobují jim dosti hluboké rány, které se v tropickém podnebí jitří a ku skonu zvířete vedou. Podobně též vepřům, slepicím i mladému dobytku hovězímu. Bates pak tvrdí, že sám byl napaden a to jednou na nose a podruhé na prstech nohou.

Tyto zprávy, alespoň pokud jde o soumary, jmenovanou výpravou plně jsou potvrzeny. Jednoho jitra zpozorovala výprava krvavé rány na zádech a šíjích mulů, které byly způsobeny upírem druhu Desmadus rotundus. Ten žije v Peru až do výše 10.000 stop. Je to zvíře zajímavé tím, že má tělo upraveno výhradně jen k požívání krve zvířat. Čenich je zkrácený a spodní čelist s velkými špičáky přečnívá tak, že má ráz úplně buldočí. Nohy jeho jsou proti jiným netopýrům dobře vyvinuty, tak že není na pevné půdě nijak bezmocný, nýbrž dovede se čile pohybovati. Je-li napaden, brání se zuřivě kousaje. Zuby jsou velmi špičaté a mají ostré hrany, tak že při nařezávání kůže ssavců a ptáků působí jako nůžky. V hubě zachovaly se zvířeti jen některé zuby, ony, jichž je třeba k nařezávání kůže. Jinak zubů nemá, což ukazuje, že neživí se hmyzem, jejž by bylo mezi zuby drtiti. Jícen je velice úzký, tak že pouze tekutá strava může jím procházeti, a též stěny žaludeční jsou velmi slabé. Kolikrátkoli byly žaludky těchto netopýrů otevřeny, nalezena v nich jen sražená krev. Upíři jmenovaného druhu jsou o něco větší našeho netopýra obecného, ale mnohem silněji stavěni. Žijí společensky a to obyčejně v ohromném počtu zavěšeni na stropě a stěnách jeskyně. Ze zvířat nejraději napadají skot, koně, muly a osly. Jich let je těžký, létají rádi nízko při zemi a vylétají velice pozdě v noci za úplné temnoty, tak že jich způsob života lze velmi těžko sledovati.

Tím tedy jsou shora uvedené zprávy dřívější úplně potvrzeny.

Z našich netopýrů jest upírům nejblíže příbuzný vrápenec podkovní, jež své jméno obdržel dle podkovitého výrustku na nose. Také vrápenec je podezřelý, jak již tvrdí Brehm, že jiným zvířatům, hlavně prý netopýrům ssaje krev. *Dr. P—a.*

*

Baltické zlato. (O.) Jantar byl od pradávna oblíbeným ozdobným kamenem. Nalézáme jej v prehistorických hrobech, staří Řekové jím zdobili přeslice a užívali ho jako amuletů na ochranu proti chorobám zvláště krčním, ve kterémžto způsobu užívání setkáváme se s ním ještě ve středověku a u méně kulturních národů až na naše

doby. U Řeků měl proto jméno elektron (původně alektron), to jest kámen, který něco odvrací. Jak známo, pochází od tohoto jména pojmenování elektřiny. Jantar jsa třen stává se elektrickým a přitahuje různé drobné předměty. Tuto jeho vlastnost poznali Řekové právě na přeslicích, kde přitahoval při práci lehká vlákna lnu. Také Římané dobře znali jantar. Tacitus o něm píše v Germanii mluvě o Aestiech, národu to pravděpodobně z příbuzenstva dnešních Litevců: „Ale také moře prohledávají a ze všech jediní sbírají v mělčinách a na samém pobřeží jantar u nich glaesum zvaný. A jakožto barbaři neptali se a nevyzkoumali, jaké je přirozenosti a jakým postupem vzniká; ano povaloval se dlouho uprostřed ostatních věcí mořem vyvržených až přepych náš zjednal mu jméno. Sami ho k ničemu neužívají; hrubý se sbírá, nezpracovaný se vyváží, a podivují se ceně za ňů vyplácené. Jest přece znáti, že jantar jest pryskyřice stromová, protože v něm nezřídka všelijaký hmyz pozemní a také okřídlený prosvítá, jenž byl látkou tekutou zachycen a potom ve hmotě tuhnoucí uzavřen. Myslím si tedy, že nad míru úrodné lesy a háje tak jako v dalekých krajinách na východě, kde prýští kadidlo a balsám, jsou i na ostrovech a v zemích na západě; a pryskyřice paprsky blízkého slunce vyloučená a rozpuštěná stéká do nejbližšího moře a bývá silnými bouřemi na břehy protější vyplavena. Zkoumáme-li přirozenost jantaru nad ohněm, vzplane jako louč a hoří plamenem smolným; potom tuhne jakoby ve smůlu nebo pryskyřici."

Tato zajímavá směs zkušenosti, tušené pravdy a fantasie ukazuje pěkně, že Římané měli dobré tušení o původu a podstatě jantaru. První část citátu z Tacita naráží na modu, která byla v Římě za císařů, dle níž zdobily se postroje závodních koňů i závodní vozy jantarem, takže jeho spotřeba velice stoupla a bylo nutno hledati nová naleziště. — Také naši předkové měli jantar v úctě a rádi se jím zdobili. Ale pojmenování jantaru není původu slovanského, ale převzato z jazyka ugrofinských praobyvatelů nynějšího Ruska. Na př. Čeremisové v okolí Nižního Novgorodu říkají jandar sklu. Jantar je jméno našeho nerostu u Rusů i u nás. Gyanta je maďarsky smola (gyantar; gyantacsepp je jantar). Gintaras říkají Litevci.

Římané říkali succinum nebo glaesum. Jméno toto přejali od Germánů. Vynecháme-li koncovku -um máme kmen glaes-, z čehož německé jméno Glas (nordicky gler) sklo. Tedy slovo glas značilo původně jantar a udrželo se ještě v jiném slově, totiž Glanz, lesk. — Nynější pojmenování je jak známo Bernstein, což původně znělo Brennstein, kámen, který hoří. Francouzské pojmenování ambre jaune naráží na jinou látku, pravou ambru, které říkají ambre gris. Ambra je jak známo výměšek kytovitého ssavce vorvaně, šedohnědá, neprůhledná, vosku podobná hmota význačného, příjemného zápachu; sbírá se plovoucí v kouscích na moři neb nalepená na skalách. Angličané říkají yellow-amber nebo prostě amber. Také užívají slova succinum. Někdy se užívá též v němčině jména schwarzer Bernstein. Zde však nejde o jantar, nýbrž

o jinou látku, to jest gagat čili jet, druh uhlí, které se soustruhuje a užívá k výrobě smutečních šperků. —

Dnes užívá se jantaru hlavně jako ozdobného kamene, který se dá pěkně soustruhovati, brousiti a leštiti a zpracovává se na jantarové korale, naušnice, jehlice, přesky atd. a vedle toho valná část se ho zpracuje na cigarové a cigarettové špičky ve spojení s mořskou pěnou, minerálem, který je zván vědeckým jménem sepiolith a jest chemicky vodnatým křemičitanem hořečnatým. Mořská pěna se dobývá hlavně u Eskišehru v Malé Asii a jejím vývozním přístavem jest Brussa. — Za dávných dob byl jak již řečeno veškeren jantar, kterým bylo obchodováno, nalézán v moři neb z něho při pobřeží loven. To se dělo dosti dlouho a Němci nazývali poslední způsob Bernsteinreiten. Bernsteinreiten dálo se na koních. Za jasných, ale bezměsíčních nocí vydali se odvážní muži po 14 až 16 na koních do moře, sledujíce odliv. Ozbrojeni byli pouze pochodněmi a malými síťkami na dlouhých tyčích. Jantar na dně ležící lesknul se ve světle pochodní a byl síťkami loven. Ještě před 130 lety byl tento způsob oblíben a loveny kusy až 2 libry těžké. Později, když tento jednoduchý způsob přestal se vypláceti, byl jantar loven vlečnými sítěmi a konečně v dnešní době se užívá baggrů. Vedle toho se ve Žmudi na jantar doluje. Je to zvláště v tak zvaném Annenském dole. Není to ovšem důl v pravém toho slova smyslu, jako spíše odkopávka, kde odstraněny svrchní vrstvy země, až se přišlo na vrstvu jantaronosnou, tak zvanou modrou zemi (Blaue Erde; nesmí se ovšem stotožňovati s modrou zemí jihoafrickou, v níž se nachází démanty, která povstala zvětráním hadci podobného nerostu kimberlitu). Modrá země, která, ježto břeh je zde asi 25 m vysoký, nalézá se asi 30 m pod povrchem země, skládá se hlavně z nerostu glaukonitu, což je složitý křemičitan draselnato-hořečnato-železnatý) a úlomků fossilního dřeva. Vybraná modrá země se zprvu na sítech propírá a pak ve zvláštních soudcích se jantar zbavuje zbytků hlíny a konečně zvětralá vrstva větších kusů nožem oškrabuje. Posléze čistý jantar třídí se podle velikosti a jakosti. Největší kousky se zpracovávají, malé úlomky a drtky se zvláštním pochodem za tepla lisují a vyrábí se z nich tak zvaný umělý jantar či ambroid a konečně nejhorší kusy a odpadky se zpracovávají v známý jantarový lak. — Průmysl jantarový sídlil kdysi jen v Gdaňsku a Kralovci; novější dobou rozmohl se též ve Vídni a v Berlíně. Mnoho věcí jantarových vídenského původu vyrábělo se pro vývoz do Afriky. V Dánsku a Švédsku užívá v posledních letech jantaru umělecký průmysl k zasazování do krásných, moderních šperků.

Právo dobývati a hledati jantar náleželo odevždy panovníku země. Tak bylo za času, kdy Žmuď náležela řádu Německých rytířů, když byla pod panstvím města Gdaňska, které tehdy přináleželo svazu měst hansovních, a konečně zůstalo v platnosti i pod panstvím polským a potrvalo i pod žezlem králů pruských. Nyní ovšem nezabývá se lovením a dolováním koruna sama, nýbrž naleziště jantaru jsou pronajímána a je to nyní firma Stantien & Becker, která má skoro všechen

obchod s jantarem ve svých rukou. Výhradní právo dobývati jantaru bylo za dřívějších dob přísně hájeno a jeho překročování přísně stíháno. Zvláště za vlády hansovní a Německých rytířů byli ustanovováni zvláštní strážci, kteří objížděli na koních pobřeží a měli právo, u koho nalezli neodevzdaný kus jantaru, pověsiti jej na nejbližším stromě. Práva tohoto zhusta užívali a dosud se vypráví, že za bouřlivých nocí objíždějí tito pochopové, provázeni příšerným skučením větru, po pobřeží, neboť svou krutost musí odpykávati tím, že jich duše nenalézá v hrobě pokoje. Tuto pověst o Strandvogtech, jak tito strážci byli nazýváni, zobrazil známý malíř August Brömse.

Nyní již málokdý nalézají se na pobřeží vyplaveny veliké kusy jantaru; za to však malých úlomků od velikosti špendlikové hlavičky až do velikosti vlaského ořechu je stále ještě dosti, zvláště po mořských bouřích. A sbírati je jest jednou z nejmilejších zábav těch, kdo tráví příjemné dny prázdně na krásném pobřeží Baltického moře.

Dr. P—a.

Vychovatelský.

Na návrh nejvyššího armádního velitelství dohodlo se ministerstvo války s rakouským i uherským ministerstvem zeměbrany a s c. k. ministerstvem kultu a vyučování o zařadění vojenských předmětů do vyučování na středních školách. Dle toho záměru převezmou důstojníci mimo svou službu jednu až dvě hodiny přednášek o vojenských předmětech a obdrží za to remuneraci 400 K (v Uhrách 384 K) ročně. Vyhlédnuti k tomu budou důstojníci buď invalidní nebo zatímně (8 až 10 měsíců) neschopní ke službě v poli. Mimo jazykovou schopnost (v Rakousku němčina a ta která zemská řeč, v Uhrách maďarština) žádá se usedlejší věk, osobní válečná zkušenost, bezvadný přednes a v Uhrách uherská státní příslušnost.

Co do učebné látky naznačen tento rozvrh: 1 Vojenská organisace: vysvětlení všeobecných pojmů, základy ustanovení formací, jejich složení, účel a zákonitá základna, výzbroj a jiné potřeby, nejpotřebnější číselná data. 2. Působnost armády: Populární vysvětlení pravidel služby v poli v souvislosti s II. dílem vojenských předpisů. Základy polní služby. 3. Episody z válečných dějin. Povzbuzující příklady z nynější války a výklad nejnovějších způsobů boje, prostonárodní povzbuzení vlastneckého ducha pomocí líčení vynikajících válečných úkonů oněch pluků a osob, které vyšly z okresu doplňovacího velitelství, kterému náleží škola. 4. Volné přednášky o denních otázkách ve vojenském osvětlení. 5. Lehce pochopitelné vysvětlení našich vojenských map a obyčejných znamení; vyhotovení náčrtků.

*

V Německu i ve Francii našly se školní úřady, jež nařizovaly vštěpovati již dětem ve škole pocity nenávisti k nepřátelům. V Německu bylo to docela správně odsouzeno s mnoha vážných stran. Nyní „Pharus" (prosinec 1916) přináší zajímavou zprávu, že také francouzští vychovatelé obracejí se proti podobným snahám. Učitelé a učitelky Seinského departementu zdráhali se učiniti nenávist vyučovacím předmětem, jak toho úřady žádaly, a vydali prohlášení, ve kterém praví mimo jiné: „Když syndikát veřejných učitelův a učitelek Seinského departementu zjistil, že výchov k chauvinismu a hromadné nenávisti oproti národům válčícím s Francií hrozí státi se předmětem veřejného učebného programu, — že naši vůdcové snaží se nás přesvědčiti, že jest naší povinností učiti tomuto doplňku morálky právě tak jako úctě k rodičům, počtům a zeměpisu, — že úřady zakročily již proti učitelkám, které se zdráhaly rozšiřovati toto nové evangelium, — prohlašuje, že podněcování nenávisti je škodlivé a nebezpečné. Škodlivé, poněvadž obracejíc se k nejbrutálnějším a nejnižším pudům jest popřením veškeré morálky; nebezpečné, poněvadž prodlužuje jen nynější válku a může se osudně státi činitelem nových válek, udržuje-li mezi národy stálé nepřátelství".

*

Novější katechetika jednomyslně uznala nevhodnost systematického vyučování katechismu na nižších stupních obecných škol. Proto stalo se v posledních letech několik pokusů vypracovati pro tyto stupně učebnice na základě bibl. dějepravy, kde za každým článkem jsou položeny nauky z něho vyplývající. U nás nejznámější a také asi nejlepší jest „Religionsbüchlein“ Viléma Pichlera. Ten však oznamuje nyní ve vídeňských „Christlich-päd. Blätter“ (leden 1917), že „s vysokého místa“ bylo mu sděleno, že k jeho učebnici musí býti připojen aspoň zkrácený Malý katechismus. Jinak by se jí asi nedostalo církevního schválení pro školy.

Nesplnily se tedy naděje všech, kteří očekávali, že v brzku docela zmizí nejnešťastnější z našich náboženských školních knih. Ale snad naskytuje se tu aspoň příležitost, aby dosavadní Malý katechismus byl nejen zkrácen, nýbrž i náležitě zjednodušen a upraven. Převzíti ze starého některé otázky a jiné vynechati, neznamenalo by mnoho. To dělá konečně každý katecheta již nyní: vybírá jenom nejpotřebnější. Ale mnohé svým obsahem pro system katechismu potřebné otázky jsou podány příliš obtížně, abstraktně nebo i tak, že mohou obstáti jen v souvislosti s jinými. A pak je obava, aby z té kostry, jakou jest nynější Malý katechismus, nestala se takovým pohodlným zkrácením kostra ještě vyschlejší, života neschopnější a pro děti odpudivější . . . .

Vilém Pichler uveřejňuje dodatkem ke své zprávě seznam otázek, jež by dle jeho názoru mohly býti pojaty do zkráceného Malého katechismu. Celkem jest jich 78 (v dosavadním 199, s Přídavkem 256). Pro 3. školní rok, pro nějž je tento katechismus hlavně určen, jest to jistě dost, zvláště jsou-li mezi nimi i četné definice. Vždyť nejrozšířenější katechismus bl. Petra Canisia („Catechismus für die gemeine Layen und junge Kinder“), jejž světec sám pokládal za nejzdařilejší ze svých tří katechismů, má jen 47 otázek! — —

Vzhledem k lonským článkům „Hlídky“ o nové úpravě katechismu (od pp. Jana Olivy a Fr. Valacha) sdělujeme, že onen novou obšírnou rozpravou chtěl návrhy své zevrubněji odůvodniti a obhájiti. Jelikož není nám možno k věci znova v tom rozsahu se vraceti, požádali jsme ho, by od otištění článku v „Hlídce“ upustil, což se také stalo.

*

Na výhody i vady při výchovu velkoměstské mládeže ukazuje J. Tews v nové své knize „Großstadtpädagogik“ (vyšla u B. G. Teubnera v Lipsku ve sbírce „Aus Natur und Geisteswelt“). Spis. připisuje vlivu velkoměstského prostředí veliký význam pro rozvoj ideje demokratické i pro vytvoření vlasteneckého ducha; v obojím jest prý činitelem mnohem důležitějším než škola a než život malého městečka nebo vsi. U obyvatelů měst objevuje se solidarita, ochota pomáhati bližnímu a vůbec t. zv. city společenská mnohem silněji než u obyvatele vesnického, uvyklého raditi si vlastními silami a uzavírati se více v kruh vlastních myšlenek.

Městské dítě podléhá vlivu svého okolí skoro od prvních chvil života. Šum a ruch ulice vtiskuje se v začarovaný svět jeho zábav, nutí je k větší pozornosti o vlastní bezpečnost, přitahuje obrazivost tisícerými dojmy, číhajícími na ně z každého okna nesčíslných obchodů, plakátů, divadel.

Živější puls velkoměstského myšlenkového ruchu působí, že davy městské stávají se dobrým materiálem ku všelikému druhu sociálních akcí.

Všichni ti činitelé vytvořují jistou zvláštní atmosferu, jež působíc na duši dítěte, stává se jeho spoluvychovatelkou, a to vychovatelkou silně nervosní, svéhlavou a osobivou, ale mající i své přednosti; neboť cvičí v bystrosti, samostatnosti a energii, usnadňuje vzrůst kultury nahromaděním prostředků vzdělávacích, jako jsou: knihovny, musea, pomníky, populární spisy, divadla atd.

Kdo působí mezi městskou mládeží, sotva bude ve všem souhlasiti s těmito názory něm. paedagoga. Vždyť víme všichni, jak právě městská mládež neumí viděti, přechází vedle množství zjevů nepozorujíc jich, nezná skoro domácích památek a potřebu dojmův ukojuje většinou četbou a divadlem. A právě ty „prostředky vzdělávací,“ jichž tak bojně poskytují velká města: ulice, divadla, literatura — bývají pro mládež často jen novým mravním nebezpečím.

Ostatně spis. sám přiznává, že i venkov má nesporně své dobré výchovné stránky: klid, bližší styk s přírodou, pozorování lidské práce a často i bezprostřední účast na př. v dílnách rodičů, což vylučuje specialisace práce i práce tovární ve velkých městech. Kromě odlišných podmínek duševního i fysického rozvoje, duše dítěte městského a venkovského nerůzní se příliš mnoho a je stejně poddajnou v ruce vychovatelově. Musí se však užívati jiných prostředků paedagogických, aby právě ony rozdíly byly urovnány a bylo dosaženo souladu ve vychovatelských cílech.

*

Černovická universita, pro niž i na Moravě hledají vhodné dočasné sídlo, mohla za války slaviti 40leté jubileum. Bylať založena na paměť 100letého jubilea připojení Bukoviny k Rakousku zákonem ze dne 31. března 1875; jest to jediná rakouská vysoká škola, kde zákonem je stanovena němčina jazykem vyučovacím, a zároveň nejvýchodnější hráze němectví v rakouské říši. Profesoři jsou téměř všichni Němci; ze studentů je Němců 25%, Rumunů rovněž tolik, Rusínů 14%, ostatní jsou Srbové a Bulhaři. Po založení v prvém semestru v r. 1875 měla universita 195 posluchačů, v posledním pololetí před válkou 1125. Při universitě je řecko-orientální theologická fakulta, jediná v Rakousku.

Z belgických universit jediná gentská (vlámská) pracuje. Lytišská státní stávkuje, soukromé v Lovani (katolická) a v Bryselu (liberální) též.

*

Jistě zdravou a časovou je myšlenka „Svazu hospodářského učitelstva ve Štýrsku,“ aby po způsobu pokračovacích škol byly na

venkovech zřízeny zemědělské školy pokračovací. V Prusku i Dánsku školy takové výborně se osvědčují. Vzdělání obecných škol při nynějším stavu agrární otázky příslušníkům rolnického stavu nestačí. Jestli pokračovací školy a různé kursy v městech vychovávají dorost pro průmysl a obchod, ať zemědělské pokr. školy vychovávají dorost venkova pro život praktický a hospodářský. Vyučování by musilo býti povinné, aby prospěch jeho vnikl do širších vrstev zemědělských a přinesl rozkvět zemědělství štýrského. Za to o měšťanských školách mělo by víc býti uvažováno, nač vlastně jsou.

V Hamburce chtějí letos z jara zříditi sociální školu pro ženy spolu s ústavem sociálně paedadogickým. Socialní škola bude míti 2 ročníky, jichž posluchačkami mohou býti dívky i paní absolventky lycea s předběžným praktickým vzděláním ve vedení domácnosti, ošetřování nemocných nebo ve vyučování na mateřských školkách. Úkolem školy bude dáti ženě specielní vzdělání v oboru tolik jí příslušícím: ve výchově ochranné a spolu sociálně záchranné. Posluchačky musejí navštěvovati všechny přednášky a věnovati se všem prácím praktickým s vyučováním spojeným. Ke škole má býti přičleněn sociálně pedagogický ústav o 3—4 semestrech. Ústav mohou navštěvovati mužové i ženy, pokud se chtějí věnovati výchově na školách a institutech věnovaných sociální a ochranné péči.

*

O životě předměstských dětí za války píše v „Lidových n.“ kterýsi učitel z brněnského předměstí. Článek týká se ovšem nejvíce mravní zkaženosti a zpustlosti, jež tu byla domovem již dávno, ale teď za války více vynikla a vzbudila pozornost a obavy i tam, kde dříve zaznívaly jen chvalozpěvy na moderní pokrok, po případě i výtky o moralisování, zpátečnictví a pod. Pisatel doznává, že nikdy nebyla mládež tak „perversní“ jako dnes. „Dnes jest těžko ve škole vyvěsiti obraz nahého těla, třeba by sloužil účelům uměleckým nebo zdravotnickým. Dítě tajně při něm poznámkuje dvojsmyslnými pohledy, úsměvem i červenajícími se tvářemi . . .“ Dal jsem žákům napsati veškery písně, kterým se za války naučili. V jedné takové práci napočítal jsem 18 oplzlých slov, v jiné až 23 a ani jediné takřka nebylo, aby neobsahovala kluzkostí . . . Nikdy nebyla domácí četba horšího druhu než dnes. Viděl jsem, kterak hoši vzájemně si půjčovali staré sešity Pikantních listů, prohlíželi obrázky z Memoirů Casanovových. Jeden hoch měl celý sešitek vystřihaných a pomalovaných podobných reprodukcí z německých časopisů. Je mi znám i případ, kde hoch přímo žaloval na matku otci do pole pro nedovolené styky s muži. Jinde matka děti spíjela, aby zavřela jim oči . . . Jsou vojáci, kteří pomocí dětí přímo získávají ženy. Chlapec A. K. z brněnského předměstí přímo za tím účelem byl vysílán svou sestrou, jež za to dávala mu pamlsky i hostila ho vínem . . . Jsou tu časté případy, že dívky ve věku školním v hodině noční se potulují a bývají i svedeny“.

V předměstích mají nyní děti, zvl. hoši hojně příležitosti k všelijakým a nemalým výdělkům: někteří vydělají až několik korun

denně! Nosí zavazadla na brněnské nádraží, zelenářkám ovoce a zeleninu, chodívají lidem s lístky pro mouku neb jiné potraviny (za tři až pět hodin čekání — někdy od tří hodin ráno — dostávají 20 až 40 hal.), přišívají knoflíky k plášťům a kabátům vojenským (získávají při tom asi za 5 minut 4 hal), vážívají kosti (od 6 do 7 hodin, při čemž vydělají týdně 8 až 9 korun). Nejméně vynáší dětem polní práce a také ji nerady vykonávají... Vydělaných peněz snadno se hoši zase zbavují. Někteří dělí se sice o ně s matkou, po případě sami se stravují, většina však jich utratí za mlsky, kino, detektivky, indiánky, cigarety a karty. Do kinematografu chodí přese všechny papírové a nekontrolované zákazy pravidelně, někteří třebas třikrát týdně. „Při soupise názvu kusů shledal jsem, že děti znají až přes třicet různých themat. Jeden žák líčil: Nejvíce se mi líbila Opička mladé Lusky, Kašilka, Princ a sličné děvče... Program nevybírají, čtou jej z plátna jako Clifťonky a domýšlejí jej z pohledů lidí velkých... Kina jsou živé detektivky."

Neobyčejně se rozmohla hra v karty a s ní související krádeže, ba i loupeže páchané dětmi. V obci Ž. mají žáci zvláštní karetní herny. Sbírají i na společné fondy, pro případ velké prohry některého. „Žák K. přiznal se mi, že vyhrál jednkráte 12 K a prohrál jindy 7 K. Podobná neštěstí nutí je ke krádeži. Tentýž líčil v práci slohové[1], kterak jisté ženě za 40 hal. chodil v noci na cizí jetel a řepu. Jindy popisoval krádež zámků a způsob pilování, a v jeho notesu jsem našel k tomu cíli i několik z novin opsaných návodů [ze kterých asi novin?!] Šest chlapců páté a šesté třídy obecné školy brněnského předměstí utvořilo i zvláštní družinu, která lámala kliky mosazné a zámky a prodávala do obchodu do Brna. Okradli kamna ústředního topení ve škole o mosazné kroužky, elektrické lampičky odšroubovali, vylámali kliky u oken... Přivolaní rodiče vždy je hájili, ač o krádeži měli plné vědomí."

Pisatel, jemuž asi více záleželo na tom, by zkušenosti své udal, než na tom, aby k jich nápravě přispěl, přičítá smutné ty zjevy hlavně nynějším poměrům válečným. Jen z části právem. Mnoho viny jest ve škole samé, před válkou i za války, a v té části učitelstva, které nemajíc samo hlubšího mravního a výchovného základu, ve škole více profesoruje a experimentuje než vychovává. Nikdo nedá, čeho nemá.

---

[1]) O tomto druhu písemných prací možno míti všelijaké pochybnosti. Jsou vychovatelé, kteří nad upřímností takových vyznání jsou u vytržení, nejsouce si vědomi, že tím vlastně pěstují u dětí drzost a nestydatost. Jestiť rozdíl mezi vyznáním a vyznáním. Vyznání před vyšetřujícím představeným jest zahanbující a může vésti k nápravě („confessio malorum initium bonorum"), vyznání v písemné práci může býti sebevědomým chvastem, kterým ničemný kluk v nezpůsobech svých se jen utvrzuje.

Hospodářsko-socialní.

O zásobovacích úřadech v Německu i u nás píše se čím dál nepříznivěji: zásadně, že soustředění v dosavadním způsobu vůbec nevede k cíli, jednotlivě pro nepochopitelná mnohdy opatření. Sám německý předseda Batocki po všelikých pokusech doznává, že soustředění selhalo.

Protinávrhů, jak to lépe upraviti, nechybí — nesoudí se tedy jen aby se soudilo; vždyť předmět jest veledůležitý skoro pro všechny. Nejostřeji zamítá se právě to, co zprva tak lákalo a důvěru budilo, státní socialismus, theorie „vláda by měla"; zklamání je dokonalé. Ale zdali by vyhověla volná nabídka od výrobce spotřebiteli, jako v míru, jest otázka, na niž u větších měst odpověděti velmi nesnadno; a v nich vlastně jsou potíže největší.

V jednotlivostech pak přicházejí takové věci na jevo, že těžko zůstati klidným. Když úředník dá zničiti (!) balík kakao, darem z neutrální ciziny došlý a obdarovaným nemocnici nabízený, protože se mu to nepodobalo; když zvony nesmí býti poslány přímo kam patří, do zbrojiště, nýbrž do ústředny, aby ta na nich také něco vydělala a bylo s nimi více práce;

— ty a takové kousky nejsou s to, by uklidnily a důvěru posílily.

Náš nový správce vyživovacího úřadu Höfer, který u vojska v témž oboru prý velice se osvědčil, uvádí se řiznými výnosy, zabavováním a pod.; budou-li dole i nahoře prováděny, odpadne aspoň jeden mocný důvod nespokojenosti, jíž opravdu není proč uměle ještě živiti.

Ve mnohých případech bylo by lépe říci celou pravdu a příčiny toho neb onoho nedostatku veřejně oznámiti. Že na př. do Brna vázne dovoz uhlí, i z blízkých Rosic, nevěřil by mnohý, kdyby nevěděl, že již i úřední budovy zůstaly nevytopeny; předpokládáť mnohdy, že jen jemu to neb ono se odpírá. Nejistota zbytečně dráždí a znepokojuje. A requisice u uhlobaronů není možná?

K pronikavým opatřením má dojíti, až bude ukončen soupis zásob, jenž se právě začal prováděti. Höfer doplňuje prý personál, jenž bude vysílán i do jiných částí říše. Bude tedy počet místních úřadoven ztenčen? Sic bude nesnadno „vyživiti" sám personál „vyživovacích" úřadů.

V Němcích aspoň nařízeno prohlédnouti bedlivěji úřady vesměs, nebylo-li by možno nějakých „sil" tam postrádati, pro úsporu.

*

Od dávných dob stěhovali se Němci, zvláště řemeslníci a průmyslové dělnictvo a průmyslníci sami, ačkoliv hojně též obyvatelstvo městské, do Polska. Zde se ovšem z velké části popolštilo. Selští němečtí kolonisté přišli za dob saských. Největší příliv byl po třetím dělení Polska, kdy část pozdější Kongresovky připadla Prusku. V novější době stěhovali se Němci zvláště do měst království Polského,

hlavně do Lodzi. Dle statistických dat z r. 1897 byl stav Němců v 10 guberniích polských takový: gub. varšavská — 77.160; kališská — 61.482; piotrkovská — 148.765; płocká — 35.931; suvalská — 30.485; siedlecká — 11.675; lubelská — 25.992; lomzyńská — 4.652; kielecká — 2.428; radomská 8.755 — celkem 407.325, z čehož v městech 116 tisíc a na vesnicích 290 tisíc. V posledních letech však počet ten vzrostl, na př. v Lodzi samé se zdvojnásobil. V tom nejsou čítáni židé, mluvící německy. Německé osady jsou rozloženy kolem Visly, od Varšavy do Płocku a Vłoclavku, kolem Lodze, Kališe a při pruských hranicích. Kolonie trpěly vojnou daleko méně než německé osady na Volyňsku.

*

V Prusku povstal spolek „Vlastní půda" pro kolonisaci východního Pruska. Vpád Rusů zanechal v této části německé říše následky tak žalostné, že stát musí pomýšleti na znovuzřízení zemědělství pomocí agrární kolonisace; zemský sněm věnoval pro začátek už sto milionů marek. „Vlastní půda" má nastoupiti místo bývalé zemské organisace pro vnitřní kolonisaci pruskou, jejímž úkolem bylo rozparcelovati rozsáhlé polské pozemky a tak posíliti pruské zemědělství. Z toho vznikly v letech devadesátých t. zv. rentovní statky. Kolonisté obdrželi státní půjčku 4% a ½% spláceli amortisací; státní úvěr trvá 56 let. Takovým způsobem povstalo v pruských provinciích do války na 18.000 rentovních statků. Pruské zemědělství potřebovalo ročně 400.000 sezonních dělníků rusínských, ruských a rumunských. Po válce však hodlá stát invalidům válečným umožniti založení slušné existence. Spolek „Vlastní půda" umísťuje jednak na venkově váleč. invalidy, jednak usazuje zde válečné uprchlíky z Volyňska a ruského Polska. V okresu olštýnském bylo vybráno pro kolonisty 52 domén v rozloze 28.084 ha, v okresu gumbinském 30 domén ve výměře 17.658 ha a v královeckém 15 domén o 9310 ha.

*

Rumunsko, k němuž dnes upírají se zraky celého světa nejen pro jeho naprostý válečný nezdar, ale též pro možnost středostátům prokázati, třeba proti vlastní vůli, vydatnou hospodářskou pomoc, je státem agrárním. Zabráním Dobrudže v roce 1912 nabylo Rumunsko nové půdy s rozlohou 8340 km² a s počtem 353.000 obyvatel; před vstupem do války měřilo celkem 139 690 km² a mělo 7.6 mil. obyvatel.

Otázka agrární je v Rumunsku nejtěžším problémem. Zákonem ze 26. srpna 1864 připadla $^1/_3$ vzdělané půdy pánům, $^2/_3$ pak sedlákům. Během ani ne půl století stoupl počet samostatných hospodářství o 200.000 (28%), půdy však nepřibylo. Hned od počátku selské pozemky byly horší a panskou půdou obklopené. Tu rolníci musili buď svoje dáti do nájmu pánům, nebo panské si zpachtovati; protože pak skrovný majetek na výživu nedostačoval, byli nuceni pracovati na panském za naturální podíl na výtěžku. Poměry se tak zhoršily, že r. 1907 nastalo selské povstání; tu teprve vláda zahájila agrární reformu, kterou válka balkánská a nynější zase zmařily. Protože

v zemi není úspor ani vedlejších zdrojů pomocných, každá neúroda má v zápětí hospodářskou krisi, jelikož vývoz a dovoz řídí se jen sklizní. Rumunský státní dluh v r. 1906 činil 1718·3 mil. lvů; jen v roce 1913/14 platilo do ciziny úroků 82·2 mil. lvů; do Německa 46·3 mil., do Francie 37·7 mil. a ostatek do Belgie. Hlavním věřitelem Rumunska je Německo. Z naší říše mají některé banky peštské a vídenské podíl v bankách a průmyslových podnicích rumunských. Také „Česká průmyslová banka“ zúčastnila se r. 1911 kapitálem 1 mil. lvů na utvoření „Rumunské průmyslové banky,“ která však dožila se jen dvou let. Jak válka neutrálnímu Rumunsku šla k duhu, viděti z ceny sklizně, která před válkou obnášela 134 mil. l., za války však 1267 mil.

*

V úvahách o lidnatosti důležitý je zřetel na (přirozené neb umělé) potraty. Dle strassburského klinika prof. Fehlinga (Dtsche Revue 1917, 1) udáván dříve poměr 1 : 8—10, což prý teď už jistě neplatí. Z berlínské kliniky Bummovy ohlášeno r. 1886—1893 9·7% potratů, 1923—1915 23·42%, v posledních 2) letech tedy průměrně 1 potrat na 5 porodů. Ze své kliniky ohlašuje F. r. 1916 strašné číslo 1 potrat na 3·4 porodů! V Magdeburgu, kde zavedeno povinné hlášení, bylo r. 1912 22·4% potratů. Čítáme li, praví F., v německé říši s poměrem 1 : 7, tedy dosť nízko, vyplývá číslice 300 000, tedy třikrát tolik, co případů bezdětnosti v neplodných manželstvích.

A z těch případů jsou nejméně $^2/_3$ kriminelní; na klinikách ještě víc. „Smutné jest, že nutno říci, jak cit odpovědnosti u německých žen za války značně klesl“. „Naproti těmto kriminelním případům jest počet těch, které přivoděny lékaři, mizivě nízký“, píše F., „ačkoliv i zde by lékaři měli býti přísnější nežli namnoze jsou.“

Vzhledem k obvyklému pomahání kleštěmi a perforací poznamenává Fehling, že nutno častěji sahati k méně nebezpečnému a — dodáno budiž s jiného stanoviska — dovolenému prostředku, k císařskému řezu. Ten postoupil nyní do řady životu nikoli nebezpečných operací, jako v porodnictví ovariotomie a myomotomie; úmrtnost jeho jest pro matky nanejvýš 2%, pro děti 1% kdežto kleštěmi hynou nejméně 6·3% matek a $^1/_3$ dětí, perforací 6—8% matek a děti všechny“.

Perforace jest, jak známo, římskou kongregací zakázána jakožto přímé, umyslné utracení, byť i za dobrým účelem, zachrániti matku; kongregaci tedy účel neposvěcuje prostředkův, jako lékařům, kteří zásadu tu vyčítají jesuitům a katolíkům vůbec. Jelikož ale ani rozhodnutí kongregace nebylo jednomyslné, můžeme si představiti, že každého lékaře nevedla k perforaci lehkomyslnost nebo pohodlí: na jedné straně zdravá jinak osoba, snad matka rodiny atd., na druhé plod neznámé vzdornosti a schopnosti — nebylo divu, že se lékař bez rozpakův rozhodoval, utratiti raději tento, aby onu zachránil. Nyní, za pokročilé asepse a operační dovednosti, která císařský řez činí pro oba, dítě i matku, bezpečnější pomocí než jest každá jiná, není pro takové rozhodování již ani této omluvy. Arciť nelze císařského řezu bez potřebných opatření podniknouti.

Politický a vojenský.

*

Za to v Pešti a z Pešti v cizím tisku horuje se pro koncentraci. Škoda, že hlavní hlasatel její Andrassy nařečnil r. 1849 nebo 1867, aby tehdy byl mohl svému tatíkovi do duše zahřímati o potřebě koncentrace! Tomu Andrassovi, který tak jemnocitně rozdělil úlohy mezi Předlitavsko a Zalitavsko: Hoňte si zde svoje hordy, my budeme doma honiti svoje. Není nad koncentraci! Ale lepší než je peštská.

*

Podobný pojem slova národ jako v Pešti vynalezen v Berlíně ministrem vnitra při potyčce s polským poslancem Korfantym: národ uherský (magyar), národ pruský.

*

Vystoupení části konservativní šlechty v Čechách — české prý se nemá říkati — opepřeno výrokem jednoho z ní, hr. Mensdorffa-Pouilly, že by Čechové měli si rozvážiti, zda zachování jejich řeči bylo pro ně tak náramným štěstím. Výrok ten uváděn sice z nového konservativního časopisu „Das neue Oesterreich", avšak v zájmu pravdy nutno podotknouti, že to není výrok některého jeho článku, nýbrž citát z rozprav Mensdorffových, o kterých tam referováno. Pisatel referátu, vládní rada Dr. Rudolf Hornich, redaktor časopisu, praví doslovně:

Weniger Beifall dürfte, auch bei patriotisch gesinnten Tschechen, jene Anschauung des Grafen Mensdorff finden, welche zu bedenken gibt, „ob es für das böhmische Volk slawischer Zunge wirklich ein so enormes Glück war, dass ihm seine Sprache erhalten blieb". Mit der Sprache gibt doch ein Volk sozusagen sich selbst auf, und Graf Mensdorff, der sonst tiefe Achtung und feines Verständnis für fremde Völkereigenart bekundet, ist wol der letzte, der dem Tschechenvolke einen solchen Selbstmord zumutet Es ist also diese Äußerung doch wol nur ein für die Gegenwart bedeutungsloses Spiel mit Gedanken.

Co do věci samé nejsme snad již na stanovisku mladého Fr. Palackého („I kdybych byl posledním z rodu cikánského, přičinil bych se . . ."), vždyť právě ve vznikajícím realismu našem ozval se hlas Mensdorffovu podobný (Schauer) a s hlediska prospěšnosti jistě nikoli neoprávněný: avšak jsou v lidstvu také pohnutky jiné než pouhý opportunismus neb utilitarismus.

*

Jmenovaný časopis Das neue Oesterreich snaží se co do českých věcí jíti tak asi po stopách bývalého Vaterlandu a dočká se snad proto také jeho osudu: nedůvěry na obou stranách. Tam se věci octly pro samé smiřovačky, ve kterých měla rozhodovati moc . . .

V jednom denníku našem uváděna z rozpravy pražského prof. Kordače v témž časopise uveřejněné slova, že třeba hájiti a podporovati autoritu vlády, která však nemá prý zapomínati, že všechna moc je z Boha.

Jest mezi námi vůbec pociťováno, že katolická sociologie s novověkými poměry státními se dosud jak náleží nevyrovnala. Protivníci za vhodných i nevhodných příležitostí opakují nám posměšně slova „z boží milosti“, „všechna moc z lidu“, poukazují na parlamenty atd.

Kterýsi papež, ne modernista, dal sobě i nástupcům název: servus servorum Dei, v čemž obsažen pojem pro řešení oné otázky zajisté velice plodný. A ten jest: povinnost, povinnost především vládnoucích, povinnost ovládaných. Všechna moc je z Boha, ale ne všechno, co mocný dělá, je z Boha! Nejde tak o autoritu osobní, která snadno vede k libovůli a tyranii, jako o autoritu povinnosti, zákona. Absolutismus ve světě již nadobro odklizen, a nevrátí se, leč by v nějakém způsobu t. ř. absolutismu zmírněného, omezeného totiž spoluvládou vybraných oligarchů, ale NB vybraných. Válečný stav je tak cosi jej připomínajícího; zdali se osvědčuje či ne, jest jiná. Autoritu si vynutiti, na to má vláda za poměrův jen trochu spořádaných moci dost. Ale jde o to, aby též ona dbala autority, totiž své povinnosti a odpovědnosti, a na to mezi křehkými, zhusta neznabožskými lidmi nestačí, volati ji na soud boží: i ona musí býti k tomu, když potřebí, donucena. Tato možnost i pro křesťanské poddané musí býti dána, nejen samé passivní ctnosti. Neníť lidstvo od Boha tak stvořeno, aby jedni jen poroučeli, druzí jen poslouchali: jsmeť konečně poddanými všichni, ale i pány toho, co nám svěřeno, abychom v poddanosti toho používali, také svých lidských i občanských práv.

Mocí se autorita vynucuje, dobrou vládou získává.

H. Bahr tuhle napsal o vládách, jaké nemají býti:

„Sie glauben, daß man einen Staat erlassen [výnosy zříditi a říditi] kann. Sie glauben, was in den Akten ist, sei damit auch schon in der Welt. Seit Kaiser Joseph ist unsere ganze Geschichte ein ewiger Kampf zwischen dem papierenen Oesterreich und dem wirklichen.“

A platí mutatis mutandis i v jiných oborech.

*

Mírové snahy Wilsonovy, jež mohou se opírati o zásadní ochotu středostátův, ač projeveny způsobem ne právě nejšťastnějším, nemohou vyjíti na plano, zasadí-li se o ně Unie opravdově jako stát, jehož vážnost je tu v sázce. Nepříznivým příznakem jest arciť, že od evropských neutrálů nezazněl žádný ráznější ohlas a souhlas. Snad právě chystaný ohromný nápor válčících k rozhodné prý ráně je od něho zdržel.

Od 1. února blokují středostáty Anglii, Francii a Italii ponorkami. Jen americkým cestovním lodím ponechána volná dráha do určitých přístavů. Hindenburg prohlásil, že dle nynějších válečných poměrů lze se opatření toho ve smyslu Tirpitzově odvážiti, ať má následky jakékoli. Co tedy z důvodů diplomaticko-vojenských tak dlouho oddalováno a vedoucím činitelům v Německu mnohou vytku vyneslo, nyní rozhodnuto.

*

Anglie prý má ve Francii více vojska než Francie sama. Tedy dvoje překvapení: že Anglie přece šetřila svých sil až pro závěrku

účtu, větší, že si dovedla militarismus tak hladce zavésti. A třetí, největší, Francie teprve zažije, až bude chtíti Angličany z Francie — „propustiti“. Tam jak tam, ale zpátky!

*

Georges Boussenot podává „La France d' Outre Mer participe à la guerre“ některá, jak se zdá trochu přepjatá data a tvrdí, asi ne zcela právem, že se pomahají dobrovolně k obraně vlasti. První místo zaujímají dodávky potravin a surovin jako: obilí ze severní Afriky, rýže a kukuřice z Indočíny, kávy z pobřeží somalského, masa z Madagaskaru a konserv z Nové Kaledonie. Jen Alžír dodal prý až do jara 1916 téměř 5 milionů metráků obilí, Madagaskar 19.000 tun zmrzlého masa a 21.000 metráků konserv. Maroko dodává značné množství obilnin a za zimních měsíců 12 až 14 milionů vajec měsíčně. Z Guyany se dovezlo roku 1915 asi 3000 kg zlata v ceně asi 8 5 milionů franků, z Nové Kaledonie a z Indočíny pak velké množství rudy.

Účast osad na válečných půjčkách není skvělá a týká se ponejvíce běloch̊u a lidí odvislých. V Indočíně prý se upsalo 146, v Alžíru 370, v Maroku 39 a v Tunisu 19 milionů franků.

Vzrůstající nedostatek pracovních sil přivedl do Francie barevné dělníky. Indočína dodala napřed 4 600 osob, v květnu 1916 se očekávalo dalších 36.000, kromě toho je zaměstnáno asi 30.000 Kabylů z Alžíru na polích a v továrnách.

Počet barevných vojáků odhaduje se až do jara 1916 na 435.000 mužů. Z nich pochází 80.000 z Alžíru, 33 000 z Tunisu, 10.000 z Maroka, 120.000 ze západní Afriky (plnokrevní černoši), 20.000 z Indočíny, 15.000 z Réunionu, Martiniku, Quadeloupe a Guyany, 10.000 z ostatních osad jako z Madagaskaru, Tahiti, pobřeží somalského, ze střední Afriky atd.

Celkem vidno, že bez této pomoci Francie by byla dávno hotova.

Je známo, že Francie vyrábí mezi všemi spojenci dohody nejvíce válečného materialu, zvláště děl, automobilů, létadel atd. Srbskou armádu na př. nově vyzbrojila v létě roku 1915 Francie sama.

*

Plynové útoky. Norský vojenský list přináší výňatek z anglicky psané knihy setníka Lake o plynovém útoku a o ochranných opatřeních proti němu.

Útok se může provésti buď vysíláním jedovatých plynů k tomu cíli zvláště vyrobených anebo tím, že se vyvíjí plyn při výbuchu pum nebo granátů. Prvního způsobu lze použíti jen za příznivého větru. Při něm se naplní atmosféra určitého prostoru jedovatými plyny ochromujícími zrakové, čichové anebo dýchací ústrojí, takže v takovém ovzduší žádná živá bytost nevydrží. Plyn vychází buď pod normálním tlakem nebo zhuštěný buď rourami nebo zvláštními válci, jež ovšem musejí býti chráněny před nepřátelskou střelbou.

Aby se plynový útok vydařil, je třeba: 1. aby vítr v žádoucím směru měl rychlost asi 2 m za vteřinu, 2. aby nepršelo, 3. aby nepřítel byl překvapen, 4. aby plyn byl těžší než vzduch a aby se jeho

účinek nenechal zmařiti opatřením nepřítele. Je-li vítr příliš silný, přenesou se plyny příliš rychle přes nepřátelské kryty nevniknuvše do nich v dostatečném množství. Je-li vítr příliš slabý, může snadno spodní proud vzduchu zahnati plyny do vlastních zákopů. Nelze tedy nikdy předem určiti dobu plynového útoku, a když se vítr mezitím obrátí, nutno ihned v útoku ustati.

Otrušíkové a kostíkové sloučeniny lze rychle poznati dle zápachu. Plyny toho druhu vniklé do vlastních zákopů možno učiniti neškodnými chlorovým vápnem. Chlorové, bromové a jiné sloučeniny používají se i ve způsobu tekutém. Podaří-li se nepřítele překvapiti, musí tento rychle opustiti své postavení. Učinil-li však ochranná opatření, pak nutno považovati útok za nezdařený. Vojsko, které postupuje za nepřítelem, plynovým útokem vypuzeným, musí nésti aspoň po 30 minut plynové masky; odepnou se teprve na daný rozkaz. Podotknouti dlužno, že oddíly strojních pušek bývají z pravidla proti útokům plynovým lépe opatřeny než vojsko ostatní.

Plynové pumy a granáty vyvinují jedovaté plyny při výbuchu. Mají nepatrnou váhu a házejí se buď rukou nebo zvláštními přístroji. Trvání účinku možno odhadnouti na 20 až 30 minut

Aby bylo možno se chrániti před plynovými útoky, je třeba se dokonale obeznámiti s technikou jejich provedení. Záhodno jest na př. stále pozorovati směr větru. Je-li tento pro útok příznivý, nutno ihned rozestaviti stráže, které včas ohlásí přípravy k útoku nebo aspoň počátek útoku samého. Rozhodně nesmí býti útok překvapením. Každý voják má býti opatřen dvěma plynovými škraboškami, jež se smějí vybaliti z nepromokavého obalu teprve tehdy, až je jich potřeba. Škrabošky, jichž ještě nebylo použito, chrání dokonale. Pomocí cvičných škrabošek má se mužstvo cvičiti rychle a správně použiti skutečných. Nejnovější soustava jejich má rourku s ventilem, aby bylo možno vypustiti spotřebovaný vzduch.

Ač jsou škrabošky mnohem lepší než dříve používané respiratory, doporoučí se míti i tyto pro případ, kdyby se škraboška poškodila. Respiratory si může i mužstvo samo shotoviti. Kousek vlněné látky se namočí ve vodě, dobře vyždímá a několikrát složený se pečlivě přiloží k nosu a ústům anebo se dají do punčochy asi tři hrsti vlhké hlíny a ta přiváže na ústa a nos.

Po útoku se čistí zákopy přenosnými stříkačkami, jež nesou muži, opatření škraboškami. Nestane-li se to, udrží se tam plyny několik dní.

O útocích plynových, jež podnikl nepřítel, nutno vždy podati zevrubnou zprávu. Důležity jsou tyto věci: hodina útoku, jeho trvání, barva a vůně plynu, jeho působení na dýchací a zrakové ústrojí atd. Protože nepřítel druhy plynů střídá i opakuje, pomáhají tyto údaje voliti v příštích případech nejvhodnější protiopatření.

Ročník XXXIV. Číslo 3.

HLÍDKA.

Henryk Sienkiewicz.

Napsal Em. Masák.

I.

Světovou slávu Sienkiewiczovu založil teprve román „Quo vadis", byv přeložen skoro do všech jazyků kulturních národů, vedl ku překladům i jiných děl polského spisovatele, jemuž konečně r. 1905 dostalo se i ceny Nobelovy.

Než ve vlasti nesetkalo se dílo Sienkiewiczovo s tak obecným uznáním, jak by se zdálo vzdálenému cizímu pozorovateli nebo čtenáři oslavných jubilejních článků. Několikráte vznikl proti němu v jisté části polského tisku a veřejnosti silný odpor. Odpor ne z důvodův uměleckých — neboť ani největší nepřítel nemohl upříti spisovatelovi „Quo vadis" neobyčejně mohutného tvůrčího nadání — nýbrž z pohnutek ideových. Sienkiewicz plný vřelé lásky k vlasti měl jemný smysl pro potřeby svého národa, sledoval bedlivě duševní proudy, jež jím zmítaly, dovedl moudře postřehnouti každé nebezpečné úskalí, jež mu v nich hrozilo, — a měl také dosti odvahy pronésti otevřeně svůj soud a postaviti se jako mluvčí v čelo dobře smýšlející většiny národa, třeba se neúčastňoval bezprostředně činné politiky.

První takové nebezpečenství pro svůj národ postřehl v přepjatém positivismu a kriticismu.

Sám prošel v mládí jeho školou. Ještě první literární práce — drobné novelly — nesou zřejmě stopy moderních tehdy myšlenek liberalismu a demokratismu, jak je čerpal ze svého studentského okolí i z knih a časopisů. „Pokrokovci" pokládali jej za svého činného ideového společníka, jenž se vrhl se zápalem i do novinářské práce.

A také katolická kritika mohla poukazovati na jeho málo náboženské, protikněžské zámysly.

Byl to však jen dočasný a prchavý vliv, jejž mladý spisovatel vítězně střásl po několika letech vniterních bojů. Životními zkušenostmi, zvláště pak dlouhým cestováním očišťuje se, prohlubuje a mužní jeho duše. Nedostačují jí ideové abstrakce a doktriny suchého positivismu. Probouzejí se v ní touhy zaseté kdysi rodinným výchovem a tradicemi šlechticko-vojenskými. Jest jí teskno v šedivých poměrech současných, zvláště v malicherném ovzduší města a plytkého žurnalismu; sní o událostech velikých rozměrův, o bohatýrech silných vášní, tvoří si obrazy plamenných barev, jakých nemůže dáti přítomnost. Nalezl je tam, kam vedla jej celá šlechtická jeho povaha — v minulosti, v té minulosti, jíž právě positivismus vyhlásil boj.

A v tom shodl se vývoj Sienkiewiczův s duchem většiny polského národa. Také v národě začíná se po r. 1880 silněji objevovati více citem vedená reakce proti positivismu, zvláště proti jeho názorům o dějinách polských. Pokolení zklamané nezdarem posledního povstání (1863) hledalo příčiny národního úpadku jen v minulosti. Přehlušovalo v sobě nadšené hlasy velkých tří věštců, jeho historikové i publicisté prohlíželi zrakem inkvisitora každý čin předkův a nemilosrdně, bezohledně pronášeli svůj soud, píšíce tak zároveň skeptické „finis" při pohledu v budoucnost. Ale i když rozum současníků přisvědčoval tomuto kriticismu, srdce, cit, jakýsi pud sebezáchovu zdráhal se uvěřiti a volal po záchraně. A kde jedni proklínali národní minulost a střízlivě hlásali všelidská hesla přenášená ze západu, v srdcích jiných tím mocněji chystal se vybuchnouti plamen národního temperamentu, plamen lásky k vlastní individualitě.

A v této chvíli objevuje se historická trilogie Sienkiewiczova: Ohněm a mečem (1884, 4 svazky), Potopa (1887, 6 sv.) a Pan Wołodyjowski (1889, 3 sv.) Úspěch její v Polsku byl neobyčejný, a nezastínila ho ani pozdější světová sláva ostatních děl spisovatelových. Nebyl ovšem ani tehdy všeobecný. Široké kruhy veřejnosti přijaly trilogii s nadšením a láskou jako dílo upřímně polské a vlastenecké; positivisté však začali ji hned pitvati, vkládali do ní různé doktriny a prohlašovali ji za škodlivou národu, poněvadž obrací jeho mysl k minulosti místo k budoucnosti. A ještě Vilém Feldman ve svých dějinách nové literatury polské zle útočí na Sienkiewicze jako na „herolda národní průměrnosti", „vykladatele nejpyšnějších bajek, jaké má polská literatura"; má prý „nejednou chut odhodit tu jeho knihu", kde není

„ani jedné myšlenky bohatýrské“; vytýká mu malé ideje, jednostrannost (přehlíží prý úplně úpadek polské národní kultury pod vlivem jesuitským) a zvláště snahu obhájiti i povznésti význam šlechty.[1])

Tato výtka opakovala se pak nejednou i u nás. Vzpomínám-li osobních dojmů z první četby trilogie, nemohu říci, že by mne bylo nějak urážel nebo aspoň rušivě působilo příliš „šlechtické“ její zabarvení. Pokládal jsem to vždy za historickou nutnost: záměrem spisovatelovým bylo podati plastický obraz minulosti v celé její živelní síle; a nelze přece popírati, že vůdčí úlohu v této polské vojenské minulosti měla právě šlechta. Při tom však nikde ani v nejmenším neviděti, že by Sienkiewicz pohrdal lidem; naopak velmi často ozývá se jeho srdce pravým křesťanským soucitem k ubohým a utlačovaným; jim posvětil první své drobné povídky (na př. „Črty uhlem“, „Hlídač majáku“, „Bartek Vítěz“, „Za chlebem“ a j.) a jim věnoval své novelly i v posledních dobách.[2]) Ostatně na ony příkře odmítavé posudky trilogie působily asi nejvíce politické poměry: je to v době, kdy polská šlechta počíná se probouzeti z dlouholeté nečinnosti a vystupovati znovu na politické jeviště — protivné strany pokládají pak trilogii za agitační prostředek a jakousi apotheosu stavu šlechtického.

Sienkiewicz sám však praví o tomto svém díle, že psal je „v době několika let při nemalém utrpení a k u p o s i l e s r d c í“. A jistě i ku posile srdce vlastního. Chtěl ukázati, jaká živelní síla tkví v národě, vědomém si své odlišnosti a bránícím se vítězně všem pokusům o zevnější i vniterní odnárodnění. Zná ovšem také všechny hříchy minulosti a všeliký ten mravní úpadek, jenž se pojí ku jménu: Polska. Nepitvá však ran, nerozebírá do jednotlivostí minulých zločinů, poněvadž ví, že by obnovoval jen starou bolest, rozněcoval hořkost a nikomu neprospěl. Z téhož asi důvodu vyhnul se zvláště náboženským sporům, jež v té době byly i v Polsku velmi živé Snaží se spíše objeviti a svým uměním prozářiti dobré síly národní, jichž nechybělo ani za úpadku, a nadchnouti pro ně srdce svých krajanů.

A zvolil si právě jednu z nejbolestnějších dob 17. století, z níž positivisté nejčastěji vyvozovali své pessimistické důsledky: panování Jana Kazimíra, hrozný nájezd Švédů atd., tedy dobu největších zmatků,

---

1) *Wilhelm Feldman,* Współczesna literatura polska (1864—1907), vyd. 5. Lvov 1908. Str. 185 dd.

2) U nás, pokud vím, dosud nepřeložená sbírka »Dwie łąki« z r. 1908. V ní na př. novelly »Dzwonnik« a »Płomyk«; druhá líčí osudy polského chlopa, putujícího za výdělkem do Němec.

zrad a porážek, ale také nesmírného rozpjetí národních citů, velkých vítězství a heroických ctností. Sienkiewicz tu sice nezatajuje historické pravdy, neomlouvá vin předkův, ale také neřídí se vždy přesně dějinami. Mnohé postavy vůbec si vymyslil, jiné líčí docela jinak než současní kronikáři nebo nynější věda; také události mění a urovnává, aby sloužily vlastenecké tendenci románu: posilovati polská srdce a zapalovati je láskou k otčině i důvěrou v konečné vítězství svaté věci. Proto plnou silou svého umění obrací se hlavně k těm událostem, kde se projevila sláva a velikost, statečnost a obětavost Poláků; vydobývá z nich všechno, co v nich bylo heroického i tragického, aby pak s celým přesvědčením mohl vysloviti svou poslední prosbu i poučení (v „Potopě"): „Ať nezoufají nikdy, neboť vidí, že není takových dob, z nichž by viribus unitis při božské pomoci nebylo možno se povznésti". „A přece duch národa uměl se pozdvihnouti i z takové propasti úpadku. Nepřítel měl skoro celou zemi a všechny skoro duše Poláků, a přece Polska nezhynula!"

Týž vlastenecký úmysl vedl Sienkiewicze, když po čase vždy znovu a znovu vracel se ve svých románech k polským dějinám. Tak v Křižácích (1900, 4 sv.) ztělesnil dramaticky význačnou kapitolu z boje mezi světem slovanským a germánským, vyvrcholenou v památné bitvě Grunwaldské, a vytvořil při tom zase skoro úplně svou fantasií celou řadu bohatýrských postav, z nichž každá má ukázati, jak stateční předkové střásali se svých beder cizí jho. Román Na poli slávy (1905) předvádí zrakům současníků hrdinskou postavu krále Jana Sobieského a poslední velké dílo, jež začalo r. 1914 vycházeti v „Tygodniku Illustr." pod názvem Legiony, kreslí slavné činy polských legií Dombrowského za časů napoleonských, kdy znovu s takovou silou se probudila naděje na vzkříšení Polsky pomocí podmanitele Evropy.

Není třeba zoufati! — zdá se volati v činném optimismu každé toto dílo Sienkiewiczowo — jen nutno nezlomně věřiti v sílu vlastní i národa, a pracovat i bojovat za odvěká svatá práva! Vždyť Polskou přeletělo již tolik bouří a nebyly méně nebezpečny její samostatnosti, než jest nynější doba . . .

Poslední hrozné bouře nepřečkal. Tomu, jenž svou neobyčejnou fantasií a plastikou oživil v našich myslích tisíce bojů minulých, nebylo již souzeno, aby aspoň v hlavních rysech zachytil obraz současných bitev, odehrávajících se na dávných bojištích jeho reků. A jedná se v nich také o osud jeho národa a jeho vlasti. Kdo pochopí, s jakými city sledovalo je a prožívalo jeho láskou planoucí srdce?

II.

Příklady minulosti snažil se Sienkiewicz povzbuditi a povznésti srdce svých současníků. Dějiny polské mluvily v jeho románech řečí dosti jasnou a výraznou, přece však nemohly odpovídati všem otázkám, jež se tlačí na duši moderního člověka, nemohly udávati směru všem nebezpečným proudům, jaké zmítají dnešní společností. A spisovatel dobře pochopil, že největší slabost a nemoc dnešního duševního života tkví ve skepticismu, v náboženské i mravní dekadenci, v nedostatku vyšších ideálů, v jakémsi návratu k materialistickému pohanství.

Typus takového moderního úpadkového člověka vytvořil Sienkiewicz v psychologickém, ve formě denníku psaném románě Bez dogmatu (1891, 3 sv.) Hrdina jeho, polský šlechtic v cizině vychovaný, Leon Ploszowski, jest člověk intelligentní, nadaný, i srdce dobrého, avšak bez vůle a také bez zásad a ideálů. Všechnu duševní schopnost zabil v něm skepticismus, který zasahuje všechno: Boha i člověka, společnost i vlast i jej samého. Je si toho vědom a stěžuje si často ve své malomoci na skepticismus, na vědu a filosofii, která ke všem jeho otázkám odpovídá: Nevím. Je znechucen svými marnými pochybnostmi, jež nechtějí se vázati žádným dogmatem, a unaven životem, jejž chtěl míti pouhou zábavou. Oddán rozmarům, snění a neplodnému analysování všeho, odsoudil se k ospalé nečinnosti, v níž zaměstnává se diletantsky uměním, jen aby zabil dlouhou chvíli a okusil příjemných esthetických dojmů. Z umění činí si na čas své náboženství, zase ovšem bez pout, bez účelu a zodpovědnosti — bez dogmatu. Ani tu nenalezne ukojení, právě tak jako ho nenalezl v přelетavé své lásce. A tak u vědomí promarněného života nevidí jiného východu než v sebevraždě.

Sienkiewicz zřejmě postavil dekadenta Ploszowského na výstrahu svým rodákům, k jaké propasti mohl by zblouditi zvláště malý národ, kdyby odhodil své mravní i náboženské ideály a oddal se duševní i tělesné nečinnosti, skepsi a blaseované lhostejnosti ke všemu, co mu bylo kdysi svato.

Jako protějšek vykreslil pak v následujícím románě Rodina Połanieckých (1895, 3 sv.) postavou energického, podnikavého, zdravím a silou oplývajícího polského šlechtice, jenž má pevnou vůli po ztrátě majetku otcova probíti se životem a domoci se průmyslovou práci zase čestného postavení. Połaniecki odsuzuje výslovně Ploszowského, vytýká jemu a svým krajanům vůbec „slovanskou neproduktivnost“, blouznivost a nepraktičnost, ukazuje při tom na Němce a

Angličany. S počátku je člověkem nábožensky lhostejným i nevědomým, avšak působením své ženy dospívá znenáhla k upřímné víře. Sienkiewiczovi byl patrně tento typus muže se železnou, až bezohlednou německou energií velmi sympathický, poněvadž způsobilý k boji o život, třebas má i některé méně ušlechtilé vlastnosti. A přál by si podle zakončení, aby všichni jeho krajané byli jako rodina Połanieckých, jako „mléčná dráha duchovní složená ze všeho, co lidé myslili a cítili. Všechno je v ní: i to, co vykonali geniové, i díla talentův, i napětí mužského ducha, i počestnost ženských srdcí, i lidská dobrota a lidské boly. Nic nehyne, ačkoli všechno obrací se v prach, neboť vůlí boží tvoří se z toho prachu nové duchovní světy pro lidi". Takové rodině spisovatel věští, že jí nastoupí nová doba v životě lidstva, „rozšíření ducha Kristova z poměrů mezi jednotlivci na poměry obecně lidské", jak o tom snil kdysi také Krasiński.

Krásněji však a mohutněji zobrazil Sienkiewicz tuto svou ideu ve vrcholném svém románě Quo vadis (1896, 3 sv.) a v předcházející jej novelce Pojďme za Ním! V obou ukazuje sílu veliké náboženské víry, jež dovede duchovně obroditi jednotlivce i společnost, sílu dobra a lásky, jež vítězí nad zlem a nenávistí. A odvážil se toho v době, kdy moderní literatura na jedné straně zasévala do společnosti plnými hrstmi símě nevěry, otevřené nenávisti a záporu křesťanství, na druhé pak hlásala mravní bezuzdnost a návrat k pohanství; v době, kdy duše jedněch byly otráveny skepsí a chorobným pessimismem, duše jiných naplněny odporem k brutálnímu naturalismu a materialismu toužily po přesvědčující a čisté kráse. Byla v tom odvaha, ale zároveň také tajemství nebývalého úspěchu, jaký je řídký v celé světové literatuře.

Sienkiewicz pochopil, stejně jako kdysi Krasiński v Irydionu, nápadnou podobu dnešního stavu lidské společnosti se stavem v počátcích církve. A zdá se, jakoby právě té dnešní společnosti kladl otázku: Kam jdeš? A jí také jakoby ukazoval cestu, která jedině vede ku pravdě: cestu křesťanské víry. Užívá k tomu, jak obyčejně, ostrých kontrastů: Nero a Kristus! Naproti Římu caesarů, nádhernému, pyšnému a smyslnému, ale uvnitř prázdnému, chorobnému všemi nemocemi úpadku, staví Řím podzemní, prvotní církev, svatou, nadšenou až k mučenictví a sebeobětování. Boj obou světů jest vlastní akcí románu, kde každá scena výrazně ukazuje vniterný stav svého tvůrce: jako umělce malíře láká jej pestrý svět římský, ducha však poutá více podivuhodné rozšíření církve Kristovy a její vítězství nad

pohanstvím. A čtenář, jenž dovede nahlížeti pod zevnějšek effektních a oslnivých často obrazů nevyčerpatelné fantasie básníkovy, postřehne v nich (zvláště ve 3. díle) jasné vyznání jeho víry a postřehne i snahu, roznítiti lásku k ní v srdcích nespokojeného lidstva.

Je to vidno zvláště na dvou postavách, jež staví proti sobě jako kdysi Płoszowského a Połanieckého: bohatý a krásný světák, arbiter elegantiarum Petronius, výtečný typ epikurejce a estheta, pro nějž rovněž umění a užívání světa jest jediným náboženstvím; proti němu jeho přítel a příbuzný Vinitius, drsný, pudově jednající Říman, jenž obrozuje se znenáhla vlivem ušlechtilé křesťanky Lygie a vyrůstá konečně v pravého, pokorného a statečného křesťana.

Podobná přeměna děje se s pohanskou dvojicí v lehce načrtnuté povídce Pojďme za Ním! Je tu postava podobná Petroniovi: bohatý Říman Cinna, vyběravý ochutnavač umění a při tom skeptik, jenž marně hledal pravdy v různých filosofických soustavách. Neupokojí ho ani šlechetný athenský filosof Timon, jenž dobře vyciťuje prázdnotu současných duší a jejich neklid věčného bloudění a hledání neznámé, neochvějné pravdy.

„Viděl jsi, Cinno, — táže se Timon na břehu mořském — hejna ptáků, která tu létají v zimě z mraků severních? Víš, čeho hledají v Egyptě?“

„Vím. Tepla a světla!“

„Duše lidské také hledají tepla, jež jest láska, a světla, jež jest pravda. Ale ptáci vědí, kam letěti pro své dobro — duše však létají po bezcestích, bloudí ve smutku a nepokoji . . . Dříve odpočinek byl v bozích, dnes víra v bohy vyhořela jako oliva v lampě. Potom usuzováno, že filosofie bude pro duše sluncem pravdy. Nyní na jejích zříceninách sedí skeptikové, kterým se zdálo, že naleznou pokoj, a nalezli neklid. Zhostiti se tepla a světla znamená zůstaviti duše v temnosti, kterouž jest nespokojenost . . . Víra v Olymp i filosofie zemřely, ale zdravím může býti nová pravda, které posud neznám . . .“

A ta „nová pravda“ pronikne Cinnu teprve na Golgotě, kde se svou manželkou Anteou stal se svědkem umučení Spasitelova — jedna z nejkrásnějších scen, jaké kdy vyšly z péra Sienkiewiczova. „Pravda Jsi! . . .“ volá v nejsilnějším pohnutí nemocná Antea a s ní volá i bývalý skeptik Cinna. Oba věří, obrozují se duševně a docházejí klidu, neboť nalezli cestu ke Kristu. A když tam Cinna vybízí ženu a Řím: „Pojďme za Ním!“ zdá se zase, jakoby spisovatel sám volal i k dnešním lidem a ukazoval jim v jejich skepsi jedinou pravdu spasitelnou a věčnou . . .

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Ještě do smlouvy rušivě zasáhla srážka mezi jízdou Matyášovou a válečným lidem českým ráno dne 26. června, když byl arcikníže poslal svou jízdu naproti k čestnému uvítání bratra svého arciknížete Maximiliana, jenž teprve teď blížil se Praze. Ale krvavá příhoda tato nezdržela již dojednání; jen Matyáš stěžoval si listem k císaři na to, žádaje, aby takovému nepřátelství zabránil.[1]) Arcikníže Maximilian dojel 26 června ráno napřed k Matyášovi, po obědě pak odjel do Prahy,[2]) kde šel k císaři k audienci; před tím v předsíni konferoval nějaký čas s kardinálem Dietrichštejnem.[3])

V Praze na sněmě byly spisovány artykuly sněmovní a veřejným prohlášením smlouvy libenské mělo býti dovršeno dílo sněmu. K tomu pozváni byli plnomocníci stavů moravských, uherských a rakouských od českého sněmu. Dojeli do Prahy 26. června pozdě na večer, a proto předsevzato vyhlášení míru teprve druhého dne ráno v sedm hodin. Čtení mírové listiny českomoravské se všemi reversy zabralo pět hodin; při tom Karel z Žerotína a nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka promlouvali ke stavům, oba jsouce obdivováni pro líbeznost své výmluvnosti.[4])

Odpoledne téhož dne 27. června po 3. hodině vypravilo se z Prahy poselství do ležení k arciknížeti; bylo prý jezdců na 1000, vozů na 70.[5]) Napřed brali se komisaři arciknížecí, potom kardinál Dietrichštejn s nejvyšším kancléřem Zdeňkem z Lobkovic vezli uherskou korunu v císařském aksamitovém voze taženém šesti bělouši, a následovali čeští zemští úředníci kromě purkrabího a nejvyššího komorníka, kteří zůstali v Praze, a k úředníkům přidružilo se osm osob ze stavu panského a osm ze stavu rytířského. K tomuto vlastnímu

---

[1]) *Hurter*, l. c. VI. 56, *Tomek*, Dějepis Prahy, XII. 447, *Březan*, Život Petra Voka z Rosenberka, str. 228.

[2]) Diarium, l. c.

[3]) Monum. Hung. hist. IV. 30.

[4]) *Tomek*, l. c. ČČM. 1856, svaz. IV. str. 146.

[5]) *D'Elvert*, Chronik der königl. Stadt Iglau vom Martin Leupold von Löwenthal, str. 261.

poselství nepřidružili se však ostatní čeští pánové. Zůstali pozadu asi čtvrt míle daleko od vojska, aby tak, jako již nejvyšší purkrabí a komorník neúčastí svou, úmyslně demonstrovali ještě při slavnostním aktu odevzdání koruny, že nikdy svému králi neradili, aby odstupoval nějaké království a země, a že nejsou nikterak přivedeni k tomu, aby osvědčovali svou službu arciknížeti v něčem, leda v tom, v čem byli od císaře vyhledáváni.[1]) V polích malešických vyjeli poselství naproti slavně páni uherští a vedli je k stanu arciknížete, který byl opodál ležení. Matyáš je očekával se svými rady, komorníky a stavy. Jakmile uviděli poselství, rozestoupilo se vojsko arciknížecí a pánové tudy dojeli o 7. hodině. První předstoupil před Matyáše kardinál, za ním p. z Valdštýna a ostatní pánové. Matyáš u zeleného stanu vítaje je podával jim ruku. S císařského vozu byla pak složena světlá cypřišová truhla s korunou a ornátem a druhá černá. Kardinál předávaje arciknížeti Matyášovi uherskou korunu promluvil krátce latinsky, že císař posílá arciknížeti korunu království uherského s klenoty k ní náležejícími, což již dávno pro arciknížete bylo určeno, a že mu srdečně přeje pokojné a slavné panování v království tom, a po této časné koruně korunu království věčného.[2]) Rovněž latinsky odpověděli hrabě Jiří Thurzo a biskup vesprimský Valentin Lépes. Potom třikráte

[1]) Vatikánský archiv, *Borghese* II. 150, lett. 34.

[2]) Obsah této promluvy, jak ji udávají Monum. Hung. hist. IV. 32, zdá se býti dle všech okolností a se stanoviska kardinálova autentickým. Co *Skála* (I. 113) praví, je stranicky pro Matyáše zbarveno a přese všecku neupřímnost diplomatickou nepodobá se, že by mohlo býti prosloveno: »kardinál dodával to latinskou řečí mluvě arciknížeti s tím oznámením, že J. M. C. ráčí jemu ty věci odevzdávati a nimi ho poctíti pro tu jeho snažnou a hrdinskou snažnost a práci, již dosavad při obhajování celého království proti moci a tyranství tureckému, neváživ sobě nic ani života svého vlastního, s velikou platností vésti jest ráčil; jsa při tom J. M. C. k Jeho Lásce i na časy budoucí vší milostí i přízní svou císařskou a bratrskou vždycky upřímně nakloněn.« — Jinak zase promluvu tu uvádí rukopis u Piaristů v Praze, ale tu jest jen ohlas smlouvy libenské: »Nejjasnější arcikníže rakouský! J. M. římský císař a uherský, český král, pán náš nejmilostivější, z jisté vůle boží a <na> snažnou žádost V. arcikn. Mti též i stavův království uherského V. arcikn. Mti jakožto nejstaršímu p. bratru svému z přirozené lásky a náchylnosti bratrské tuto korunu, meč, sceptrum i jiné ozdoby slavného království uherského a zemí k němu přináležejících, též království uherského postupovati a stavy téhož království z povinnosti, poddanosti, a čímž jsou tak J. Mti Cís. zavázáni byli, propouštěti ráčí, však s tou při tom vejminkou, aby se J. M. C. uherským králem do smrti jmenovati a toho titule královského užívati moci ráčil.« — *Chlumecký*, l. c. 500 bez udání pramene dí, že kardinál vyslovil arciknížeti přání císařovo, aby koruny této dále a pokojněji užíval, nežli císař sám. Koruna budiž Turkům na postrach, a arcikníže ať ji nosí ku cti a ochraně náboženství katolického.

ode všeho vojska i z velkých kusů vystřeleno, a sekretář uherský Tiburc Himmelreich otevřev truhlu ukazoval klenoty. Arcikníže Matyáš pak podepsal a dal spečetiti všecky listiny mírné a reversy a pozval komisaře a přední osoby k večeři. Pro arciknížete a kardinála bylo prostřeno na malém stolku, pro ostatní byly dvě dlouhé tabule připraveny. Za hostiny byl arcikníže velmi vesel, mnoho rozprávěl i z nemalých sklenic na zdraví pil.[1])

Hned druhého dne rozpouštěli stavové čeští své vojsko a zvolili komisaře, aby až na hranice zemské doprovodili vojsko Matyášovo, které se mělo vraceti dvěma směry: rakouské s arciknížetem na Tábor, a uherské a moravské na Pardubice a Litomyšl. Skutečně 30. června dalo se všecko vojsko arciknížete Matyáše na zpáteční cestu; vítězný arcikníže Matyáš vracel se na Soběslav do Vídně.

Zprávy o dojednaném míru roznesly se z Prahy do světa. Kardinál Dietrichštejn oznamoval to 28. června do Říma státnímu sekretáři kardinálu Borghese, a pokládal mír za prospěšný veškerému křesťanství, které bylo ve zřejmém nebezpečenství. Z listu toho vyznívá opět zásadní stanovisko kardinálovo v celém tom konfliktu mezi císařem a arciknížetem; byl vždy pro smír mezi bratry a pro dohodu spojenou se vzájemnými ústupky. Konciliantní jeho povaha, která při vší vznětlivosti a prudkosti neznala dlouhého hněvu, ukázala se i v listě tom vůči nunciovi, o němž zajisté dobře věděl, že není mu upřímně nakloněn: chválil nuncia, že velmi horlivě působil při smíru.[2]) Dne 29. června posílal kardinál smlouvu libenskou španělskému králi.[3])

Mír byl uzavřen, — ale uspokojen nebyl nikdo. Císař byl uražen a ponížen křivdou, kterou mu nenáviděný bratr způsobil; byl zbaven svých „nejkrásnějších per“, jež musil sice ve své malomoci a opuštěnosti obětovati, ale proti původci toho všeho byl chorobně podrážděn a z paměti mu nevymizel bol, nenávist, smrtelná úzkost a pološílený děs posledních okamžiků, a byl si příliš vědom svého majestátu, a byl příliš zatvrzelý ve svém vědomí a své vášni, aby se spřáteliti mohl se svým pokořením. Psal sice 7. července kurfiřtu mohučskému, že přivolil ke smíru, aby zamezil krve prolévání, nejen na snažné prosby a vděčné se zakazování bratra Matyáše, nýbrž i na radu kurfiřtů saského a braniborského, ale již 10. července si stěžoval, že smír je

[1]) Diarium; Monum. Hung. IV. 30—32; *Skála,* I. 113, 114; *Tomek,* l. c. ČČM. 1856 svaz. IV. 146, 147.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese,* III. 45 c fol. 202.

[3]) Briefe und Acten, l. c. VI. 415.

vynucen a chtěl jednati s kurfiřty, jak tomu odpomoci; koncem července pomýšlel snad skutečně na dobytí ztracených zemí podle znepokojujících zpráv vytrvale z Čech posílaných, a úkolem tím měl býti pověřen Ramée, jenž prý měl proniknouti Moravou do Uher. Všecku roztrpčenost svou vyjádřil císař 13. srpna slovy diktovanými poslovi kolínskému: „Matyáš mne násilně a nepředvídaně přepadl, tři přísahy zrušil, mé mladé bratrance obelhal, pobouřil Čechy proti mně, obral o peníze, tak že nemám skoro co jísti; pevnosti vydal v ruce Uhrův a zrádců, císařské korouhve strhal, vojsku dal přísahati na sebe... Nijakou dobrou mysl nemohu míti k bratrovi ani k těm, kdož s ním jdou... Lží mne oklamal, pod záminkou, že to vše je mně k nejlepšímu... A ještě není spokojen, chce mne znovu přepadnouti, jakž může se státi, že naposled Turky a Tatary na pomoc přizve a nejen Čechy zaujme, nýbrž i přijde k toku Rýna...“[1]) Hluboký osten nenávisti k bratrovi a vášnivá touha po pomstě pronikaly a ovládly od té celou jeho bytost. Také okolí svému stával se postrachem vášnivými výbuchy, že byl od svých zrazen.

Veselost arciknížete Matyáše, kterou dával na jevo po přijetí koruny uherské, byla také jen chvilkovým projevem radosti a nekotvila v dokonalém uspokojení, že by byl dosáhl svých záměrů. Osvědčení, které napsal 29. června císaři, že může býti ubezpečen, že všemi svými silami nyní i do budoucna zůstane císaři až do smrti své poslušným a povolným bratrem a synem,[2]) bylo zase jen pěkně líčenou přetvářkou. Skutečným projevem jeho smýšlení byl instrukční zrovna přípis bratru Maximilianovi, co měl při své audienci u císaře přednésti. Matyáš psal mu 30. června, aby jen císaři vypověděl, že nescházelo arciknížeti prostředků, aby mu také Čechy vyrval, ale že chtěl ho šetřiti. Ale ovšem císař, chtěl li by vzíti ohled na prospěch domu rakouského, musil by mu Čechy ještě nyní odstoupiti, neboť jinak ubíhá v nebezpečí poroku, že domu svému způsobil škodu. Již mnohá knížata říšská projadřují, že mají dosti této vlády. Teď by bylo ještě možno se ctí a dobrými podmínkami odstoupiti, později mohl by býti hanebně zahnán, ježto u říšských knížat neprojde mu to tak dobře jako u bratra, a musil by život svůj bídně tráviti. Úmysl svůj odstoupiti, mohl by císař napřed při audiencích pronésti; nebylo by to

---

[1]) *Kybal*, l. c. 97. Briefe und Acten, l. c. VI. 433, 435. Archiv Český, XXVII. 354 d. Zprávy však Žerotínovy nejsou velmi věrohodné a spolehlivé, jak viděti na první pohled; strach věřil i planým pověstem a zveličoval.

[2]) *Hurter*, l. c. VI. 62.

v domě rakouském nic nového. Vždyť nebude již moci vládnouti bez větší námahy a bez oprav, ani není důchodův a peněz, a z říše sotva se co povolí panovníku českému a slezskému; jak budou císaře pak dluhy tížiti! Císař neví, jak posměšně se o něm mluví, jak málo má vážnosti. Rovněž nesmí sobě zatajiti, že poddaní budou jej mistrovati, jak již od Slezanů zakusil. Proto ať raději poradí se s bratry, kam by se nejvhodněji do ústraní uchýlil. Matyáš sám se přičiní, aby se mu z odstoupených zemí platil značný[1]) obnos. Také z ohledu na náboženství měl by císař odstoupiti, a v té příčině mohl by duchovním kurfiřtům naznačiti, jak by bylo náboženství ohroženo, kdyby trůn byl uprázdněn. Říšský sněm měl císař také ještě do zimy svolati, ježto bez říšské pomoci nelze hranic uhájiti. Tyto požadavky, s nimiž měl arcikníže Maximilian před císaře předstoupiti, znova otevíraly rány ještě nezacelené a rozjitřovaly je; konečné ujišťování o bratrské věrnosti Matyášově nemohlo ulahoditi rozhořčení císařova,[2]) jemuž dal císař průchod o audienci Maximilianově dne 4. července. Padla při ní trpká slova; císař naprosto odmítl vzdáti se vlády v Čechách, povšechně odbyl dotaz o následnictví Matyášově v říši, a naproti tomu žádal, aby se Maximilian vzdal Tyrol; arcikníže nespokojen druhého dne odjel.[3]) Tato intervence Maximilianova zdála by se jen drážděním císaře, kdyby nebyla se strany arciknížete Matyáše zřejmým výrazem sklamání, že nepodařilo se mu připraviti císaře o všecko, a zároveň opovědí dalšího nepřátelského usilování o to. Nepostačovala mu ani uherská koruna ani následnictví v Čechách a země získané, sobecká ctižádost jeho nechtěla se ničím ukojiti, leč úplným zničením císaře. V mysli obou bratří nebylo žádného smíru, staré nepřátelství chorobně a nevraživě rostlo dále a propukalo při každé příležitosti. Císař slíbil, že potvrdí mír s Turky, a že bude psáti sultánu, aby byl uznán Matyáš za krále uherského, ježto jemu království toto postoupil, — ale pak zdráhal se dopsati. Arcikníže Matyáš na zpáteční cestě 2. července upomínal kardinála Dietrichštejna, aby se na to nezapomnělo, nýbrž aby se přičinil, by psaní ono co nejspíše arciknížeti doručeno

---

[1]) V listě bylo původně napsáno 400.000 zl.; pak to škrtnuto, a místo toho napsáno »ansehnliches«.

[2]) *Hurter,* l. c. VI. 62—64.

[3]) Briefe und Acten, l. c. VI. 430. Císař se domýšlel, že Maximilian chce osnovati s kurfiřty, aby arc. Matyáš stal se následníkem císařovým v říši. Vatik. archiv, *Nunz. di Germ.* 114, fol. 2; *Borgh.* II. 150, lett. 40, a II. 155, fol. 333.

bylo,[1]) — ale císař odepřel. Podobně když snad nebyli ještě někteří zajatci propuštěni a jejich věci jim vráceny, hned se toho arcikníže u kardinála dožadoval (4. července.[2]) Bylo to s obou stran malicherné vyzývavé dráždění, ozvěna úplně odcizeného a nepřátelského srdce, které nikde nedůvěřovalo a všude vidělo i hledalo záminku k novému boji. Tak odcházeje z Čech hned 5. července psal arcikníže Matyáš bratru svému Maximilianovi, že doslýchá, že císař návodem zlých služebníků potaji zbrojí a tajné praktiky zapřádá, tak že by mohl býti arcikníže donucen, postaviti se tomu.[3]) V Čechách zanechal si arcikníže Matyáš jako své konfidenty Václava Vchynského a Matyáše Thurna, kteří by mu o všem zprávu podávali.[4]) A sám nabízel se koncem července do Čech nejvyšším úředníkům zemským, že jest ochoten přijíti s vojskem do království, aby zahnal vojáky císařovy, kteří prý se vzbouřili a dělají škody, a vyzýval přední pány, aby se s ním spojili na příštím sněmu o sv. Martině, k němuž chtěl poslati své komisaře.[5]) Samé to výlevy nespokojenosti, že konečný cíl dosud nebyl dosažen. (P. d.)

[1]) Mikulovský archiv rodinný, svaz. 342, fragment, originál.

[2]) Tamže, originál.

[3]) *Hurter*, l. c. VI. 75.

[4]) Tamže, l. c. VI. 75, pozn. 19. a str. 443.

[5]) Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 163, fol. 118. Podle této zprávy nepodkládal Matyáš císaři úmyslů válečných, tak že zprávy do Moravy zasílané o zbrojení císařově byly by upřílišené.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Trvalou památkou z těch let je číslování domů nařízené koncem roku 1770 jakožto příprava ke sčítání lidu k vůli všeobecné branné povinnosti.[1]) V Lošticích zavedeno roku 1771 na domech. Počínalo s pravé strany, kudy unčovská vrchnost jezdila do města a znázorňuje zároveň směr staré silnice. V matrikách uvádějí se čísla domů 1. červnem roku 1771, v knize pozemkové až 1. květnem 1773. Židovské domy označeny římskými číslicemi. Obyvatel bylo dle církevního popisu roku 1772 duší 1139, rodin židovských 61 o 295 členech.[2])

Veliké ujmy doznaly obročni příjmy loštické fary, když roku 1772 svěřená farnost měrotínská se stala samostatnou.[3]) Odloučením ubylo faráři loštickému kromě jiných důchodů zejména 14 zl. činže z kostelních pozemků, 66 měřic rži a 69½ m. ovsa ročního desátku.[4]) Výnos loštické fary poklesl tím na 200 zl., tak že nečítaje plat a výživu kaplana chybělo 100 zl. na nejnižší zákonem stanovený příjem obroční.[5])

---

[1]) O tomto sčítání kurr. konsist. olom. ze dne 13. srpna 1770.

[2]) Vzrůst města u přirovnání s okolím osvětluje tento přehled:

Město:	r. 1772	r. 1840	domů r. 1880	r. 1890	r. 1900
Mor. Třebová	2067	3623	555	7417	7708
Unčov	2001	3777	565	5019	5090
Litovel	1934	2474	455	4353	4640
Mohelnice	1868	3903	515	4391	4259
Zábřeh	1183	2133	308	2940	3013
Jevíčko	1183 a židé	2110	381	2366	2456
Loštice	1139 + 295	2004	350	2574	2599

[3]) Dne 4. června 1772 píše konsistoř faráři loštickému, že dne 2. června byl investován Frant. Deborg pro faru měrotínskou, aby mu tudíž vydal matriky, účty, listiny a všechen inventář kostelní; z příjmův ať si ponechá jen za třetinu měsíce června.

[4]) V údaji *Volného*, Círk. top. olom. I. 367 chybí po 4 m. obojího obilí ze dvora savinského. Mimo to pobíral loštický farář z měrotínské farnosti 300 másů 1 žejdlík másla, 466 vajec a štolu.

[5]) Dne 6. července 1772 píše o tom farář Pudil konsistoři a vypočítává podrobně roční vydání, že totiž potřebuje:

K částečnému doplnění příjmů žádal farář biskupskou konsistoř, aby do Loštic byly přifařeny dosavadní moravičanské osady Obectov a Pálonín, udávaje za důvod, že obě osady leží blíže Loštic než Moravičan a že za špatného počasí, zvláště když vylije voda, jsou tamější osadníci nuceni chodit na služby boží do Loštic; odtud také že nezřídka dlužno jezditi k zaopatření nemocných.

Podobný návrh stran Obectova učinila zemská vláda konsistoři hned roku 1765[1]) Ale záležitost usnula tehda. I nyní zůstávala žádost faráře Pudila nevyřízena, až na prosbu osadníkův obectovských v té věci zakročila búzovská vrchnost.[2]) Jelikož duchovní správu v Moravičanec vedl administrator, bylo potřebné šetření nedlouhé a snadné: již dne 24. července 1773 byl Obectov se všemi závazky

na maso týdně po 2 zl. 30 kr.	130 zl
piva ročně 10 sudů po 8 zl.	80 zl.
vína 1 bečku 10věderní	80 zl.
soli 12 spížků po 57 kr.	11 zl. 24 kr.
sádla 60 másů po 36 kr.	36 zl.
slaniny a uzeného masa za	26 zl.
rži 50 měřic po 1 zl. 15 kr.	62 zl. 30 kr.
pšenice 10 m. po 1 zl. 24 kr.	14 zl.
ječmene 6 m. po 42 kr.	4 zl. 12 kr.
hrachu 2 m. po 1 zl 30 kr.	3 zl.
prosa 4 m. po 1 zl. 24 kr.	5 zl 36 kr.
čočky 1 m.	1 zl. 18 kr.
vajec, koření, ovoce a pod. za	10 zl.
svíček týdně 1 libru po 13 kr.	11 zl. 16 kr.
na šaty ročně	50 zl.
plat kooperatorovi	50 zl.
farské hospodyni	20 zl.
děvečce	10 zl.
dříví 38 sáhů po 2 zl.	76 zl.
ovsa pro hosty a na cesty 15 m. po 36 kr.	8 zl. 48 kr.
sena k témuž účelu za	6 zl.
na potřebné jízdy ročně	10 zl.
žebrákům peněz a obilí za	4 zl.
na rozličné daně	20 zl. 16 kr.
za různé opravy a potřeby řemeslníkům	30 zl.

[1]) Mezi spisy po bývalém syndiku loštickém Weckebrodovi v c. k. studijní knihovně olomoucké zachoval se protokol krajského úřadu olom. ze dne 4. prosince 1764, dle něhož navrhovala vláda: § 7. Ves Obectov ať se vyfaří z Moravičan a přifaří do Loštic. § 13 Ves Bílá Lhota a Hrabí ať rovněž se přidělí k farnosti loštické. § 23. V Měrotíně ať se zřídí sídelní kaplan.

[2]) Dopis ze dne 4. června 1773 v konsist. registr. olom.

a s desátkem 10 měřic rži a tolikéž ovsa přidělen k farnosti loštické.[1]) Dalšího doplňku příjmů dostalo se touže dobou farnímu obroči z nadace olomouckého kanovníka Jiřího rytíře z Mayerswaldu jistinou 2500 zl., z níž plynul faráři úrok 100 zl.[2])

Za takových okolností zdá se, že stavba fary pokračovala nevalně. Ztenčené roční příjmy farářovy se namáhavě upravovaly, soukromé úspory jeho byly vyčerpány, obec pak, kteréžto s přifařenými osadami náležela povinnost opravy,[3]) byla by se jí účinně podjala toliko nátlakem vrchnosti a při vzájemné shodě s farářem. Ale vrchnost unčovská nejenom že na opravu netlačila, nýbrž hleděla jí překážet, a původní shoda města s farářem se kalila čím dále chmurněji.

Neshody byly napřed rázu více soukromého. Roku 1770 stěžoval si farář městské radě na měšťana Václava Weintritta z č. 54, že odpírá desátek z jednoho kusu pole. Už farář Jaich musel ho před třiceti lety žalovati v Unčově; když však Weintritt byl odsouzen odvésti desátek a měl ho vydati farskému hospodáři, zbil jej do krve a poslal domů s prázdnou. Podobně i nyní hrozil: „Neradím žádnému, aby se opovážil jenom klásek z tej roli vzíti, sice všecky kosti v něm polámu“. Farářova stížnost zůstala bez účinku jak u městské rady, tak i u zemské vlády, jež poukázala stěžovatele, aby si sporný de-

---

[1]) Ve farním arch. lošt. zbyla z celého jednání pouze listina, kterouž děkan mohelnický oznamuje dne 9. července 1773 lošt. faráři, aby se nazejtří dostavil k protokolu do Mohelnice a totéž oznámil v Obectově rychtáři a dvěma výborům.

[2]) Jiří Jindřich Karel rytíř z Mayerswaldu, syn Bernarda Mayera z Mayerswaldu, zemského advokáta a později ředitele konsistorní kanceláře v Olomouci, byl tamtéž od r. 1695 sídelním kanovníkem a zemřel jako domský děkan 23. prosince 1747. Po svém bratru Josefu Antonínovi, jenž zůstavil po sobě 20.000 zl. k nadaci pro chudé, zdědil r. 1738 panství Cetechovice. *Volný*, Mähren IV. 403. Na něm zanechal závětí k disposici olomoucké konsistoře jistinu 15.000 zl. »zur Stiftung einiger Localcapläne und Seelsorger«. Z toho obdržel:

farář v Nové Vsi (Neudörfel u Gotschdorfu ve Slezsku)	1250 zl.
sídelní kaplan v Nové Lhotě u Strážnice	2500 zl.
sídelní kaplan v Mladoňovicích (Bladensdorf)	1250 zl.
sídelní kaplan v Karlovicích (nemožno určit)	2500 zl.
sídelní kaplan ve Stráni	2500 zl.
sídelní kaplan v Novém Hrozenkově	2500 zl.
farář v Lošticích	2500 zl.

Následkem finančního patentu r. 1811 zbylo z této jistiny při loštickém obročí pouze 740·60 K, z nichž pobírá farář úrok „in subsidium congruae“. Zprávy o této celkem dosti neznámé nadaci ve farn. arch. lošt. Zmínky o ní *Volný*, círk. topogr. olom. II. 311. — III. 325. — IV. 153. 384.

[3]) tak určovaly císařské výnosy ze dne 11. června a 4. srpna 1770.

sátek vymohl soudem. Patrně byl požadavek už promlčen. — S měšťany várečnými měl farář rozepři, že se mu neodvádí povinný deputát pivní. Zemská vláda odevzdala prostřednictvím krajského úřadu olomouckého spornou záležitost městu Unčovu. Z vyšetřování vyšlo na jevo, že se nevaří více piva než dřív a že tudíž měšťanstvo není povinno, odváděti větší dávku. — S městskou radou byl ve sporu stran obsazování míst ve špitále, k čemuž dle ustanovení zakladatele děkana Tetoura měl právo farář.[1])

Veškeré obce týkala se roku 1770 stížnost farářova u konsistoře, že má z přifařených osad dostávati 195 kuřat, že však dostává místo kuřete po 3 kr.[2]) Poněvadž to bylo zavedeno již za předchůdců, vyzněla na prázdno i tato stížnost, ale mrzutost zůstala. Způsob výtek farářových třeba snad někdy oprávněných býval nejemný [3]) a přiostřil se, když obec zřejmě nejevila chuti přispívati k opravě farní budovy. Právě roku 1774, kdy obroční příjmy jakž takž byly urovnány, léta neúrody a hladu pominula a rozestavěný dům farní nutkal k dokončení oprav, na něž se faráři nedostávalo peněz, vypukla nevole na obou stranách nebývale.

Jan Křtitel hrabě Mitrovský, majitel žadlovského panství, jenž v letech 1772 nově stavěl zámek, rozšiřoval tehdy zámeckou zahradu a upravoval hlavní vjezd k zámecké budově.[4]) Cestu k němu chtěl vésti přímo přes farní louku a Chlumek k Lošticům. Farář Pudil souhlasil, žádaje spolu na obci, aby mu část ubylou nahradila s jiné strany. Obec neměla se k tomu. A bůhví jak se vyjadřovali o záměru farářově. Faráře sklíčeného těžkým břemenem stavebním mrzelo to velmi. Nešetrnými výrazy se dotýkal veřejně úředních osob.[5]) Při

---

[1]) Zemská vláda přiřkla dne 26. prosince 1787 to právo městské radě.

[2]) Odvádělo se kdysi faráři kuřat: z Loštic 135, ze Žadlovic 6, z Pavlova 28, z Hrádnice 12, z Veselí 8 a z Bezděkova 6, ale už delší čas před nastoupením faráře Pudila byla tato dávka bez písemní smlouvy vybavena 3 kr. místo kuřete.

[3]) Tak na př. píše farář obci dne 26. dubna 1771 »pro gratiosa memoria« před nastávající generalní visitací: »1. že náš chrám Páně se žádnýma S. V. hnojama nemá být spojený. — 2. že krchovy mají co nejlíp býti zaopatřené, kdeby S. V. prasata žádného přístupu k vyrejvání míti nemohly. — 3. na krámek židovský nechť nezapomínají a štandrle nové venku, když na služby boží pohunci z dědin chodějí, ať nemají. — 4. že někteří až posavad desátku nedali, tak že, když jsem já stavět přinucen byl, odjinud za drahé peníze vobilí kupovat musel a tak stavení vynechávat«.

[4]) Před zámkem bylo tehda něco přes měřici obecního částečně neužitečného trávníka, za kterýž postoupil hrabě obci žadlovské 974 □ sáhů louky. Listina o tom z r. 1773 v truhlici obce žadlovské.

[5]) Mimo jiné řekl prý jednou, že by bylo třeba všechny radní zazdit do radnice

kázaních označoval chyby tak zřetelně, že lidé na dotčeného prstem ukazovali. Objednával prý sobě lidi, aby mu donášeli, co se děje mezi měšťany a v radě. Byl to zejména kostelník Ondřej Dostál, jenž popouzel proti radě. Když městská rada uvěznila kostelníka, ano jej i sesadila o své ujmě a bez dorozumění s farářem ustanovila jiného, žaloval farář u zemské vlády, jež uznala jednání rady za nesprávné. Navzájem obžalován farář u zemského výboru stavovského, že si bez ohlášení dal podloudně dovézti vědro piva z hraběcího pivovaru žadlovského a nechce z něho platiti potravní daně namítaje, že si může pivo bráti dle libosti odkudkoli a bez daně. Školním dětem, které ochotně a plny radosti při stavbě fary pomáhaly, obec to zapověděla.

(P. d.)

a spálit. Když se mu vytýkalo, že by tak a podobně neměl mluvit, odvětil: „Já nemám šatlavu, já vás musím hubou trestat“.

Z pražského ovzduší.

Příspěvek k tónovým útvarům české řeči. Sděluje LEOŠ JANÁČEK.
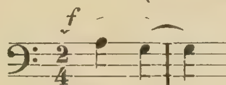
b) Z tržnice před štědrým večerem.

Krámků pustých celé řady. Kupujících kupí se jen u rybařů; v nádržkách vody dost, ryb — rybiček troška. U drůbeže lidu se pozastavuje, když kdo smlouvá; obklopují ho, aby zaslechli cenu. Žádné dychtivosti kupovat.

Je půl desáté ráno a tichá rozmrzelost zapadla do všech koutů. Teď, tu mi na blízku, proniklo slůvko ostré. Rozlehlo se a myslím, že se ujalo všude.

20. „Pakáž!“[1])

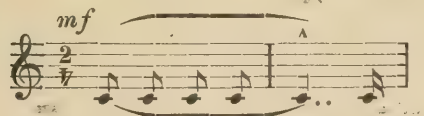
(1·25 vteřiny[2]))

Šel se ženou. Zamračen; s ostrým pohybem pravé ruky, jak by všechny ty prodavače chtěl smést na jednu hromadu. Rychle bral se k východu tržnice — s prázdnýma rukama.

21. „Paní! Je to krásny!“
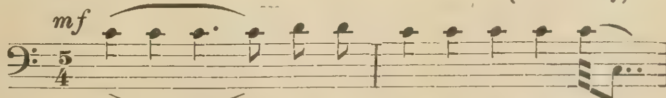
(1·66 vteřiny)

Tlustá, objemná prodavačka. Pochvaluje jen tak, polohlasně, svoje zboží procházející chudší ženě. Bere do hrsti chumáč střívek, nožek a žaludků. Mastnota kapala skrz její prsty.

22. „Takovejch mne stojí třicet zlatých pár.“

(2·5 vteřiny)

[1]) Praha, tržnice, 25. prosince 1916 9$^1/_2$ hod. ráno.

[2]) Oblouky shora a zdola zabírá se doba jedné vteřiny.

Měl jich na putně narovnaných tři kusy, krocanů. Dul slova přes hlavy kupců; stál podle, jak by zboží měl na ukázku a ne na prodej. Prodavače poslechnul tenký, chudý člověk a proběhnul s poznámkou:

mf

„To se ne - smí vy-štaj-gro-vat!"

23. „Pak sem koupila ještě husu, ještě husu!"

(4 vteřiny)

mf

„Pak jsem kou - pi - la je - ště hu - su, je - ště hu - su!"

Se zjevnou radostí vychloubala se jistá paní prodavačce. Když pevně opakovala slova „ještě husu", na vlas stejně, tu nezbývalo než jí uvěřit.

24. „Nic jiného neřáde na tebe nepatří!"

(4 vteřiny)

mf

»Nic ji - né - ho ne - řá - de na te - be ne - pa - tří!«

Strážník zdvíhal cosi ze země v domněnce, že to něco cenného. Druhý vysmíval se mu, když zdvihl papírek špinavý. Neměli oba mnoho asi na práci.

c) Ptačník u průlomu »hladové zdi«.

Rozčísnutý nos má, levé lopatky jen částku, několik bodných ran na rameni; to vše ve službě při potravní dani utržil kdesi na obvodu města.

Za to mu dali stanoviště z celé Prahy nejkrásnější. Kochá se kamennou velepísní její. Ale nade vše má rád malé, zpěvavé opeřence, jichž na hustě zarostlé stráni tu všelijakých. Hovoří k nim a oni družně s písničkami k němu přilétají, usedají na větvičkách a čekají, čeho se jim štědře „nasype".
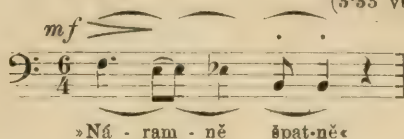
Špinavá mlha nás tu nedostupuje; tak vysoko jsme.

Jen sta věžiček z mlhy se zdvíhá.

*

25. „N á r a m n ě š p a t n ě“.[1])
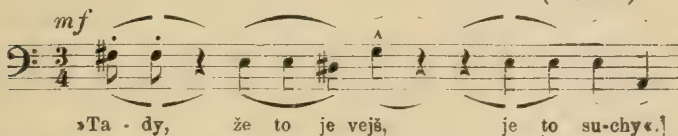
(3·33 vteřiny)

Mému ptačníkovi bylo včera náramně špatně. Ve službě ho zastupovali. Úpalem slunce byl jednou stižen; z těch dob churaví. Někdy je mu tak, „jak by jeho hlava sama jen chodila“: ztrácí citlivost v ostatním těle.

26. „T a d y, ž e t o j e v e j š, j e t o s u c h y.“ [2])
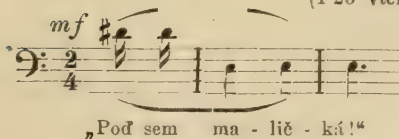
(5 vteřin)
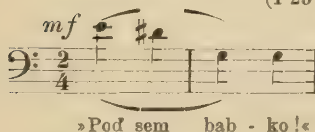

Cesty okolo průlomu byly suchy; dolní cesty silně blátivé.
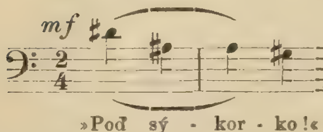
27. „P o ď s e m, m a l i č k á!“
„P o ď s e m, b a b k o!“
„P o ď s ý k o r k o!“
„T y m o d r á č k u!“

(1·25 vteřiny)
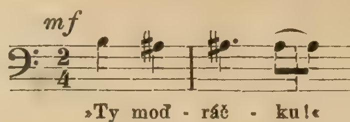

(1·25 vteřiny)

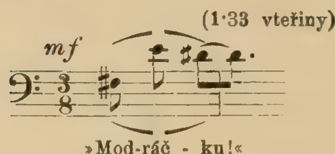

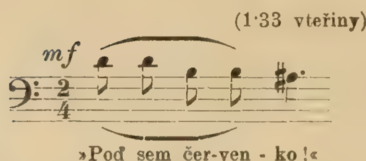

[1]) 1. ledna 1917 o půl čtvrté u průlomu v Kinského zahradě.
[2]) 1. ledna 1917, Kinského zahrada.

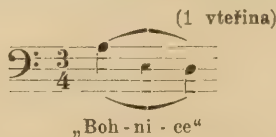

„M o d r á č k u !"
„P o ď s e m č e r v e n k o !"

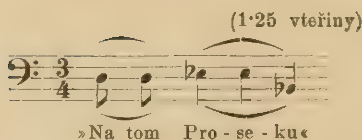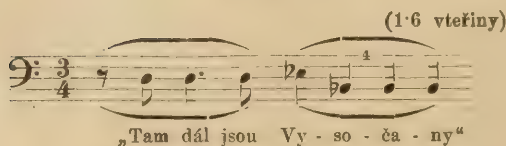

Obrázek vánoční. Drobní ptáčci ve vzduchu se třepali ostýchavě; černí kosi dlouhými poskoky po bílém sněhovém poprašku mířili odevšad k budce strážníkově. Jako snivé velké modré oko vyjímal se m o d r á č e k. Jediný párek zbyl prý na stráni; ostatní modráčkové vyhynuli hlady.

28. „B o h n i c e"
„N a t o m P r o s e k u"
„T a m d á l j s o u V y s o č a n y"

Šestého ledna 1917 Kinského stráň zabělela se. Rozhled s ní byl rozkošný. Na obzoru zřetelně vystupovaly blízké obce Bohnice, Prosek a Vysočany. Můj ptačník znal je dobře, i trošku jejich dějin!

*

Jsou prostá slova, jež jsem z ulic pražských notoval — duchaplnějšího rozhovoru mimochodem jsem nepostřehl.

Ale výňatky bolestnějšími přece zakončuji.

Ptal jsem se ptačníka, dobrosrdečného, jak utržil hroznou ránu v obličeji. Nos rozčísnutý, dáseň pravou dosud nezahojenou.

Vypravoval, že z pátku na sobotu

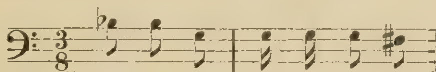
29. — „já sem na sobotu“ —

byl na obvodu Prahy na stráži.

Tu

„tři kroky nebo čtyři“ —

šli mimo tři výrostci s podezřelým balíkem. Zastavil je.
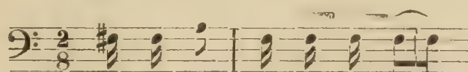
Ale v tom již jeden z nich

„rourkou plynovou“

uhodil jej přes hlavu.

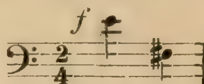
„Já byl hned omráčený“

Kde na obvodu Prahy jste to byl?

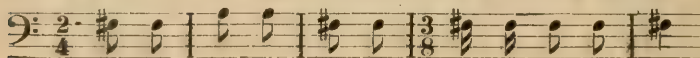
Jmenuje se to

„Slupy“

„— Slu - py —“

„Myslím Přemyslovka tomu (teď) říkají“

„— my - slím Pře - my - slov - ka to - mu ří - ka - jí —“

Upadl jste do mdlob?

„— jako to píchnutí, to sem cítil“

„— ja - ko to pích - nu - tí, to jsem cí - til —“

Na tichý vánoční obrázek u průlomu „hladové zdi“ lehl smutný stín.

*

Když jsem vykládal o dobrosrdečném ptačníku, řeklo se mi, že o něm již psal — Prager Tagblatt.

* * *

Tři tak rozdílné životní nálady: ona uliční rozptýlená, drobně se vlnící, zabírána měnlivými dojmy, nesena a překládána z místa na místo — ona tržniční zrovna „čichem“ nadstavovaná a udržovaná — ona prudké stráně Kinského zahrady, jásavá krásou, duši povznášející!

Jistě jsou tyto nálady zjevny na notovaných příkladech.

Vteřinové obrazce „z ulice“ příklad za příkladem jiného typu, vteřinové obrazce „z tržnice“ všechny stejně míří do tonů téže výšky, a vteřinové obrazce hbité mluvy ptačníkovy jsou zrovna „okřídleny“.

*

Výheň citová dělá naši řeč. Notované příklady sálají touto výhní. Zda ji jazykozpyt může obejít?

(5. ledna 1917.)

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann.

IV.

Statuta kanovníků-augustiniánů v Olomouci.

OBSAH:

Řád počíná věcí pro budoucnost kláštera nejdůležitější: n o v i c i á t e m. Uchazeč budiž prost každé vady tělesné i duchovní. Předně jest toho třeba vzhledem k Bohu. Vždyť jest-li podle St. Zákona nesmělo se Bohu obětovati žádné chybné zvíře, tím spíše nemá míti vady člověk hodlající sebe zasvětiti službě boží. Za druhé jest tak třeba v zájmu konventu, který po složení slibů má se o nového člena starati až do smrti.

O p ř i j e t í r o z h o d u j e prelát s kapitolou. Hlavní požadavky jsou dva: žadateté mají býti svého stavu hodni a k němu náležitě vzdělaní (literati et ydonei). Zvláštní opatrnosti třeba v těchto případech: hlásí-li se do kláštera světští kněží a laici, poněvadž oni řídí se více dle vlastní hlavy nežli platnými předpisy, tito pak působí mnoho zlého svojí nenapravitelností.

Po těchto praktických pokynech přichází autor k otázce o p ř i p u š t ě n í n o v i c ů k e s l i b ů m. Dle obyčeje děje se tak do uplynutí zkušebného roku. Ve dvou případech může se tak státi výjimečně dříve: Když má kandidát nezvratně pevný úmysl zůstati v řádě anebo když chodí v oděvu professa se svolením představeného. Jinak mohou buď vystoupiti vůbec anebo přejíti do jiného kláštera. Co se týká závaznosti slibů, ta nastává i tehdy, když předepsaná, slavnostní forma se nezachovává. Hlavní jest, aby je čekatel složil do rukou svého zákonitého představeného. — Varuje se rozhodně odvraceti někoho od vstupu do řehole. Jestli se podobné přemlouvání někomu podařilo, jest povinen buď sám do řádu vstoupiti anebo nalézti někoho jiného, který by tak učinil.

Kapitola čtvrtá jedná o p ř i j e t í k a n o v n í k ů z j i n ý c h k l á š t e r ů odešlých. U těch jest potřebí ještě větší opatrnosti než u světských kněží. Mohou býti mezi nimi apostaté nebo rozervalci, zvyklí na laxní život. Ti jsou klášteru velmi nebezpeční. Jako apostaté mohou svým pobytem v klášteře přivésti celý konvent do exkommu-

nikace anebo vypravováním o příliš volném životě v dřívějším působišti snadno probudí u některého spolubratra touhu po něčem podobném. Proto nemají bydleti s ostatními bratřími v konventu, nýbrž v pohostinských místnostech. Po jejich příchodě se představený všemožně vynasnaží o jejich nápravu a kdyby se snahám jeho nedařilo, tedy je co nejdříve propustí. Chtějí-li v domě zůstati a jinak není proti připuštění jich ke slibům žádných námitek, prodělají v novém působišti opětně noviciát, po němž složí sliby. Po nich obdrží místo dle klášterního stáří. Jenom preláti a mistři mohou míti v sedání přednost, však toliko vzhledem k bratřím-laikům.

Po noviciátě a slibech následuje druhá základní otázka: o volbě preláta. O ní platí tyto požadavky: budiž dle vůle boží a církevního práva. Volitelé nemají se dáti vésti osobními choutkami, nýbrž odložíce v zájmu celku všelijaké náklonnosti a zášti, zvolí muže k vedení kláštera opravdu schopného. Jest toho třeba v zájmu jejich domu i duše. K důstojnému řízení úřadu představeného kláštera požaduje týchže schopností, které sv. Pavel předpisuje pro úřad biskupský.

Potom dává návod, kterak spravovati klášter v záležitostech duchovních i hmotných. Na základě starých statut klade jim na srdce, aby čerpajíce ze spisů sv. otců, byli především vzorem svatostí života, plněním řeholních povinností a z nich zvláště ctností pokory a zachováváním čtyř slibů. — Slib chudoby dává mu příležitost k velmi podrobnému pojednání o dědickém právu řeholníků. Opíraje se o dekrety, zavrhuje názor, jakoby rodiče mohli vyděditi dítky vstoupivší do řádu, prohlašuje klášter na místo dítěte za podílníka. V případě, že by se člen podobnému opatření vzpíral, propadá exkommunikaci. Opříti se může tehdy, když se klášter o něho nestaral. Vždyť, jestli ho nepovažoval za svého, pokud žil, pak se nesmí k němu hlásiti ani po smrti. V podobném případě závisí celá záležitost na otázce, kde zemřel dotyčný bratr: jestli v klášteře, dědí po něm konvent, jehož pohostinství požíval, pak-li dokonal v diecesi, tedy příslušný biskup.

Veliké opatrnosti jest rovněž třeba při dispensi stran svěcení. Dle práva se žádá pro vysvěcení na kněze 25 let, pro jáhenství 20 let a podjáhenství 18 let.

V hospodářství klášterním připadá prelátovi trojí úkol: správce, pána a ochránce. Má býti šetrným a opatrným. Hotové peníze nechť chová v truhlici opatřené trojím zámkem. Prelát z ní může vzíti nejvýše třicet marek a to ještě pouze v případě nutnosti.

Z nich odevzdá deset převorovi, ostatních dvacet zůstává jemu. Účet z nich složí v suché dny, kdy se v kapitole skládají všechny klášterní počty. Maje zkušenosti, jak smutně se vedlo klášterním statkům pod správou laickou, zakazuje co nejrozhodněji, aby preláti svěřovali hospodářství sedlákům anebo příbuzným. Ti hledí vždy jen svého prospěchu. Proto ale nezapovídá svým nástupcům podporovati příbuzenstvo. Mohou tak učiniti, leč v jisté toliko míře: menšími obnosy, které klášteru neuškodí a věcmi méně významnými, ne snad kostelními klenoty. Neméně opatrnosti jest třeba v přijímání cizích věcí na uschování. Klášter za ně ručí, pročež o přijetí i vydání se vždy učiní záznam. V zájmu hospodářství též jest, aby prelát znal všechny výsady a smlouvy. Škody z neznalosti smluv vzešlé jsou toho nejlepším dokladem. Uzavírání smluv děje se po dohodě preláta s kapitolou. Sám o své ujmě tak činiti nesmí, poněvadž se týkají všech. Zvláště se jest každému varovati lehkovážného uzavírání smluv a dělání dluhů. Ani všelijakých vyjížděk, třeba ne právě dalekých, nelze doporučovati. V každém případě souvisí s nimi vydání, nové známosti s laiky, tí pak obtěžují svými návštěvami klášter nepříliš skvěle postavený.

Zmínka o klášterním pohostinství zavdala mu příležitost k ostrému odsouzení poživačnosti. S ošklivostí mluví o pitkách jako památce na staré pohany, kteří jimi oslavovali své bohy. Křesťané a tím více řeholníci oslavují den svého Boha svěcením, nikoliv hýřením. Bohu jest život skromný ke cti, klášteru ku prospěchu. Předně jest tomu tak v zájmu jeho dobré pověsti. Při veselých příležitostech snadno uklouzne rozjařeným bratřím nějaké slovo, laici pak o tom vypravují venku a klášter se tím velmi snadno může dostati do řečí. Za druhé jest skromnost v hmotném zájmu domu. Jí se dá mnoho uspořiti a tím i povznésti finanční stav kláštera. Takové polepšení klášterních financí jest zajisté daleko důstojnější nežli získávání peněz různými oférami a kostelními slavnostmi, jak se děje v řádech žebravých. Spoření však nemá býti na úkor klášterního pohostinství. Mohou se zváti laici, avšak třeba činiti výběr ve volbě osob. Nechť jsou to vesměs lepší lidé, jejichž návštěva by byla konventu ke cti. Při jednom stolu s bratry seděti nesmějí, aby nebyli svědky trestů, které se provinilým členům ukládají při jídle. Pro ně je pohostinská místnost, kterou má na starosti prokurátor.

Se ženami se představený vůbec nestýká a je-li někdy nutno s nimi mluviti, učiní tak v hovorně.

K vůli lepšímu dozoru nad spolubratry sdílí s nimi spánek ve společné místnosti (dormitoriu). Večerního vysedávání se co nejvíce má

varovati. Prokurátor je upozorní, že nemají dlouho popíjeti, aby nerušili spících bratří.

Závěrečné napomenutí věnuje Šťávka svým nástupcům. Jako jsou oprávněni k domluvě druhým, tak zase naproti tomu jsou povinni sami napomenutí od ostatních přijmouti, jsouce jim za to dle slov sv. Augustina vděčni.

Následuje velmi podrobné n a u č e n í s t r a n c h ó r u. Hlavní vlastností společného officia jest jednota a k ní nezbytným požadavkem jest naprostá totožnost knih. Řízení chóru spočívá na hebdomadáři. Officium toto zastávají všichni členové střídavě, od seniora počínaje, až po nejmladšího člena, vždy po celý týden. Jemu ku pomoci jest ještě jeden bratr. Je-li simplex nebo ferie, předzpěvuje hebdomadář sám, připadá-li duplex, tedy zároveň s druhým. Na velké svátky a na duplex zpívá první antifonu prelát, druhou převor, předposlední lekci čte převor a poslední prelát. Na semiduplex a obyčejná officia o devíti lekcích čte se střídavě v pořádku opačném, totiž od nejmladšího počínaje, až po seniora. V choru, a vůbec, kdykoliv jdou do kostela, jsou oblečeni v rochety.

Po chóru přicházejí na řadu o b ř a d y. Ve všední dny, je-li dosti bratří do chóru, přisluhuje aspoň jeden jako jáhen při oltáři, při větších svátcích jsou aspoň dva assistenti. V kostele se konají kromě obvyklých bohoslužeb ještě následující obřady: Každou neděli ráno světí hebdomadář sůl a vodu. V příslušný den se světí hromničky, popel, kočičky a oheň. Paškál světí prelát nebo jeho zástupce. Zvláštní obřad byl s obrazem ukřižovaného. Na velký pátek položili jej do božího hrobu. Před matutinem na velkonoc ho pozvednou, prelát zapěje „Regina coeli“ a nese jej na oltář, kde zůstane až do Nanebevstoupení. Hned po tomto obřadu začne matutinum. O Nanebevstoupení po nóně přistoupí hebdomadář, oblečen jsa v rochetce, k oltáři, vezme zmíněný obraz, požehná jím lid a odnese ho potom do sakristie. V křížové dny se modlí v kostele sedmero kajicných žalmů s antifonami. Pobožnost Božího Těla koná se doma. Klášter, jako sídlo lateránských kanovníků, jest papežským dekretem osvobozen od účasti na jakýchkoliv processích.

Co se týká c h o z e n í b r a t ř í - l a i k ů k e s v. p ř i j í m á n í, ponechává v tom ohledu svým nástupcům plnou volnost. Má se však díti tak, aby mohli se též účastniti chóru.

P o v i n n o s t i k l á š t e r n í h o k a n t o r a jsou: Za příčinou nedostatku zpěváků zpívá alespoň při pozdvihování nějakou antifonu,

hodící se k příslušné mši. V řízení officia přihlíží na to, aby se zpívalo k stupni dne přiměřeně. Mladé členy připravuje každodenně k četbě v refektáři. Kromě toho ještě zvoní ráno ku vstávání a řídí na věži hodiny.

Každý kněz jest povinen sloužiti v neděli a ve svátek, ve všední dny aspoň třikráte týdně. Pořádek bohoslužby stanoví sakristan. K lepšímu přehledu a uvarování všelikých zmatkův napíše celý rozvrh na tabulku a pověsí ji na vhodném místě. K oltáři se jde vždy až po pozdvihování předchůdcově.

Zároveň se autor zmiňuje o zpívaném Officiu. Zpěv řídí se dle počtu osob, stupně svátků a počasí. V obyčejné dny se zpívá zvolna, na duplex prostředně rychle, ve svátek silněji. Zpívati se může tehdy, je-li aspoň šest členů v chóru, a zpívá se: prima, terce, na to následuje mše sv. (konventní?) a nóna. Nešpory a kompletář se rovněž zpívají celé, z matutina toliko část prelátem označená.

Prelátovo officium jest vždy na velké svátky sloužiti slavnostní mši sv., při které zpívají klášterní žáci. Patrně k vůli ženskému obecenstvu směli pěti toliko nahoře v oratoři, nikoliv dole.

Na vigilie se bratří modlí po nešporách „De profundis“, po primě „Miserere“, a to tehdy, jestli officium toho dne ustoupilo vigilii. Jednou týdně budiž officium „de feria“. (P. d.)

K theologii Aristotelově.

P. VYCHODIL.

III.

Aristotelovi je theologie (φιλοσοφία n. ἐπιστήμη θεολογική. Met. VI. 1) jednou ze tří theoretických věd, vedle mathematiky a fysiky, a to nejvyšší z nich. Ale nikoli jen z nich nejvyšší, nýbrž, pokud vědy theoretické jsou přednější všech ostatních, také nejvyšší vědou vůbec. (Srv. Met. XI. 7.) V tom smyslu je to ἡ πρώτη φιλοσοφία, ačkoli názvem tímto Aristoteles nerozumí jen právě theologii, nýbrž vědu, jež později dle náhodného pořadí knih jeho nazvána metafysikou a zabývá se, dle výměru Aristotelova, jsoucnem jakožto jsoucnem vůbec. Jsoucno nejvyšší, božské je tedy jen jedním z předmětův jeho metafysiky, ale opět ne pouze metafysiky, nýbrž částečně i fysiky, kteráž není fysikou v našem smyslu, nýbrž jakýmsi metafysickým úvodem do fysiky a přírodovědy vůbec. Odráží se v tom sice nepřesné ještě třídění věd, ostatně právě Aristotelem teprve začaté, ale jinak také skutečný poměr věcí, jichž uvažování vede k myšlenkám o božstvu. Jak víme, nebyl by Aristoteles posledním z přírodozpytců, kteří k úvahám přírodovědným připojovali úvahy o božstvu, kladné neb záporné. Ba ke cti jeho nutno poznamenati, že daleko ne všichni činili tak s takovou vážností a svědomitostí jako on.

Theologii jeho rozuměti třeba ve významu nejužším: není to nějaká soustavná nauka náboženská, nýbrž několik výroků právě jen o jsoucnosti a bytnosti božstva. Je to theologie opravdu čistě theoretická, a jakkoli několik těch vět váží v předkřesťanském starověku za celé knihy, jest pro naši vědychtivost až příliš chudá. Nejeví se Aristoteles ve vědeckých spisech svých schválným hledačem Boha, jak se nyní říkává, aniž vidno z nich, že by k němu veden byl od poznatků neb zažitků zděděného náboženství. Pozdější zprávy (Sexta Empirika, Plutarcha) přičítají mu sice nauku o dvojí možnosti poznati božstvo: intuicí (v enthusiasmu a mantei) neboli epoptickou činností duše v sebe pohřížené a pozorováním všehomíra. Avšak ona prvá cesta, ačkoliv jinak aristotelské duševědě se nepříčí, ve známých nám spisech není zřejmě vyznačena, natož provedena; mimochodné narážky, na mantei na př., neznamenají více nežli zmíněné již narážky na zkazky bájeslovné. V myslivé mohutnosti duše lidské jest cosi takořka božského,

duchem (νοῦς) nazývá se obojí, ale činnost její vzhledem k božstvu sleduje Aristoteles jiným směrem než mysticko-intuitivním.

Je to směr, jak řečeno, „prvé filosofii" vůbec vytčený: poznání jsoucna jako takového. Vědeckým jest poznání, které proniká k původu a příčině: τότε γὰρ εἰδέναι φαμὲν ἕκαστον ὅταν τὴν πρώτην αἰτίαν οἰώμεθα γνωρίζειν. (Met. I. 3.) Výrazy ἀρχή n. αἰτία v širokém smyslu Aristotelově jsou jedním stejně obsažným slovem nepřeložitelny, jelikož neznamenají pouze příčinu činnou ve smyslu výrobné síly, nýbrž také konstitutivní ve smyslu základu, začátku a součásti, a j. Nejblíže významu tomu jest výraz „princip", ač ovšem stižen tou vadou, že jako při mnohých jiných cizích slovech nemyslívá se při něm nic přesného.

Jsoucno neboli bytosti, jež mají v základě a původu býti vysvětleny, představují se člověku především v podobě předmětů počitných, hlavně viditelných. Co tu přímo pozorujeme? Předměty a nic než předměty. Předměty sice nové a nové, v různých dobách, na různých místech, v různých k sobě vztazích, ale ani dob ani míst ani vztahů přímo nepozorujeme.

Bytosti ukazují se nám buďto stejnými nebo více méně novými: zcela nové bytosti nebo na starých něco nového, což ovšem též nutno nazývati bytostmi, ale ne v témž významu jako ty, na kterých se vyskytují.

Jsoucno počitné, smyslům přístupné, jeví se nám tedy staticky v jakýchsi jednotkách, obsahujících v sobě však rozmanitost, postupem pak v rozmanitých podobách, při nichž rozeznáváme různé stupně novoty — od bytostí na pohled zcela nových až do bytostí jen docela málo změněných. Tamto jednota a mnohost, zde různé stupně totožnosti a rozdílu, stálosti a změny. Obojí tento výsledek již není pouhým postřehem pozorování smyslového, jest již jakýmsi poznáním. Jest však správno je nazývati poznáním, totiž výkladem a výrazem skutečnosti? A jest možno na základě jeho dále budovati, tvořiti pojmy a nauku o podstatě věcí? Jsme oprávněni následovati zde mluvy, která v jednom slově a pojmu, na př. člověk, spojuje tolik různých věcí současně, ba v jednom pojmu a slově Sokrates i postupně?

Herakleita zřejmý tok všeho přiměl k nauce, že všechno jsoucno jest vlastně jen děním a že ho proto nelze poznáním zachytiti, Eleatům příčnost mezi jednotou a mnohostí v předmětě zavdala podnět k nauce, že mnohost jest jen zdajem, tak jako prostornost a změna i pohyb. Aristotelovi zdá se (ve Fysice) známkou chorobné mysli, popírati pohyb; z dějin filosofie víme, že choroba ta až dosud nevykořeněna, a samému

Aristotelovi byla by otázka pohybu (věčnosti atd.) ještě více aporií nadhodila, kdyby ji byl mohl na základě přírodnických zkušeností podrobněji propracovati. Ale o skutečnosti pohybu již jakožto přírodozpytec pochybovati nemohl, tím méně pak o skutečnosti věcí; šlo jen o to, jak ony dvě hlavní otázky vyložiti, smířiti totiž nesrovnalosti ve vlastnostech věcí, pokud se představovaly každá za jedno, obsahujíce mnohost, a za cosi stálého, trvalého, jsouce podrobeny změnám. Že poznány a vyloženy býti mohou, taktéž předpokládal s platoniky za jisté.

Již obojí tento předpoklad jest i v naší věci důležitý. Byť i nebylo v něm žádného důkazu, že je správným, již tím, že byl proti agnostickým výstřelkům stanoven a na něm dále stavěno, ukázáno přírodozpytu a filosofii východiště na věcnou pudu jednak z onoho fenomenalismu, jednak z neplodného blouznění o lásce a sváru (Empedokles), o číslech (Pythagoras), o ideách (Platon) atd. jako principech veškerenstva. V jedné věci arciť i výklad Aristotelův zůstal, jak ihned uvidíme, za pokusem od něho posouzeným a odmítnutým, za Demokritovým totiž atomismem, jehožto hlavní slabinu (atom prý prostorný a přece atom, t. j. nedílný!) správně sice proukázal, jehožto však lepším rozborem hmoty nenahradil.

Výklad Aristotelův je stručně tento: Jednotliviny jsou předmětem počitků, avšak i pojmového poznání, jen že pokaždé pod jiným zřetelem. Táž věc jeví se smyslům v jednotě i mnohosti, která rozumu jest předmětem poznání a jednotného pojmu; idea její není bytostí samostatnou mimo ni, jak Platonikové učili — tím pro vysvětlení věci nebylo by nic získáno — nýbrž jest v ní tímhle určitým způsobem uskutečněna. Pro myšlení naše je tedy jednota v mnohosti jednotlivé věci dána jejím pojmem a výměrem (*λόγος, ὁρισμός*), jenž vyjadřuje bytnost její (*οὐσία, τὸ τί ἦν εἶναι* — *ἦν* právě naznačuje totožnost a stálost věci).

V pokusech o výklad věcí nešlo jen o toto zjištění, jak je možno poznávati, nýbrž o výklad věcí v sobě samých: které jsou prvky čili principy, na nichž se zakládají, kterými jako jednotliviny vznikají?

Aristoteles tedy jest přesvědčen (Met. VIII. 6 a mn. j.), že ku všem těmto otázkám spokojivě odpovídá řešení jeho, dle něhož v každé složité bytosti jest něco látkou, něco tvarem (*ὕλη* — *μορφή, εἶδος*), látkou jako důvodem mnohosti, tvarem neboli tvárností jako důvodem jednoty, ovšem nikoli hmotné, nýbrž pojmové.

Pojmy ty jsou samy sebou jasné, pokud jde na př. o výtvory umělecké (balvan a socha a pod.) Látkou však nesmí se rozumět

hmota, jak by dle latinského materia se zdálo, neboť i hmota, na př. balvan, má již svou látku i tvar, tvar hmotnosti totiž, a to hmotnosti určité (pískovec atd.) Při hře na kitharu jest kithara látkou, tóny tvarem, tóny zase látkou nápěvu atd. Že i v přírodních věcech poměr ten se naskytuje, jest nabíledni; v živočišstvu na př. jest látkou tělo, tvarem duše.

Soustava tato známa jest v kosmologii jménem formismu (vedle atomismu a j.) a v novoscholastice namnoze se přednáší i obhajuje. Co do vědecké soustavnosti, jakožto nauka ontologická, zajisté má svoje přednosti. Co Aristoteles vytýkal některým předchůdcům, že stanoví pro veškerenstvo princip jediný, toho již touto dvojicí částečně se uvaroval. Látka i tvárnost její jsou sice ve věcech jedno, jsouce na sebe vniterným určením odkázány, ač ovšem to, co činí věc touhle věcí, jest jen její tvárnost, nikoli látka; ale tato není pouhým zdajem, jako mnohost a rozmanitost v ní založená ne, je také věcí, jen že nikoli skutečně jsoucí, anať její jsoucnost závisí docela na nadřízeném jí tvaru. Protož ani složenina obou, ·table věc, není vlastně složeninou dvojí jednotky, nýbrž jest jako taková jednotnou a jedinou bytostí, jedinou podstatou, již činí její tvar; ten tedy jest bytostí a pojmem, vlastní podstatou (οὐσία) věci, ať s látkou, ať bez ní.

Spekulativně jest soustava Aristotelova pokrokem. Jiná jest, máme-li při kosmologické soustavě, jako tato jest, na mysli také souvislost se zvláštními pododdíly jejími, jako jest věda o hmotě, neoživené i oživené, tedy s různými obory přírodovědy, s duševědou a konečně i s přirozenou theologií.

Pominouce zatím této, nemůžeme stran oněch ve formismu neznamenati nějakého nedostatku naproti předchůdcům, kteří byť jednostranně, přece s uznání hodným zřetelem k dané skutečnosti hledali princip věcí nikoli v pomyslech, nýbrž v — daných neb domnělých — věcech neb jevech právě této skutečnosti, o jejíž výklad šlo. Že jeden jím chtěl míti vodu, druhý oheň atd., byla spekulace naivní, ale ne docela bezdůvodná. Tím pozoruhodnější bylo jádro domněnky o lásce a sváru (přitažlivosti a odpudivosti) a atomistika. Nauka Aristotelova, v níž tvárnost je vším, látka ve skutečnosti sama o sobě ničím, snadno sváděla od formismu k formalismu, zvláště přidružilo-li se nedorozumění, že látka je totéž, co hmota, a zkoumání tvarů, t. j. bytností věcí obracelo se hlavně ku zpracování myšlenkovému, k vystižení pojmů a k pojmenování, kdežto zkoumání pokusné, přírodozpytné zanedbáváno.

Posudky.

Dr. Joseph Mausbach, Grundzüge der katholischen Apologetik. Münster, Aschendorff. 1916. 158 str. 2 M 50 f.

Známý apologeta a moralista münsterské theologické fakulty obhajuje tu nauku o zjevení, jeho skutečnost, a význam církve pro zachování a hlásání pravé nauky Kristovy. V článku o původním stavu člověčenstva a novější věci píše, že četné kmeny jsou i dnes ještě na nízkém stupni kultury, což dokazuje jejich otupělost, surovost, smyslnost, pověra a nemravnosť; avšak i u nich shledáváme podstatné vlastnosti ducha; i nejsurovější kmeny mají mimo řeč základní pojmy mravnosti, stud, úctu před bohy a mrtvými a jeví také schopnost dalšího vzdělání. „Ve své duševní a společenské nízké úrovni nečiní dojmu původní jednoduchosti, nýbrž pozdější zdivočelosti; zachovávají zvláštní vzpomínky na krásnější dobu dřívější“ (39).

Pozoruhodnou je stať o ústavě pracírkevní a různých domněnkách o ní, jež nedostatkem znalosti pracírkve a jejího písemnictví vznikly. Při stálém trvání podstatného jádra svého je církev schopna, aby se stále organicky vyvíjela, což uznávají i nepřátelé sami. Vytýká se jí ztrnulost a odpor vůči duchu času, „ale též jí připisují nesrovnatelnou schopnost, přizpůsobiti se dobám, vývoje schopné (triebkräftig) prvky vší filosofie a kultury v sebe pojímati. Podobně činí bludaři jí hned výtku odpadu od původního křesťanství, hned výtku nejkrajnějšího přidržování se všeho, co tradicí jest dáno. Celkový charakteristický dojem církve, který také svět ve svém úsudku pronáší, je ve všech dobách týž; odráží se zcela ode všech jiných zjevů historických. To působí na jedné straně složité bohatství cenných vlastností, jež u jiných škol a náboženství se vyskytují rozdělené a ojediněle, ale jen v ní jsou pohromadě. Tento dojem nebyl by na druhé straně — při změně historických stanovisk — možným, kdyby církev nezachovávala stále své podstaty a zároveň nemohla patřičné místo vůči měnícím se stanoviskům zaujímati“ (114). Mnoho dokladů k tomu nacházíme v dějinách církevních. Při úžasném rozvoji vidíme, že se přes to církev do žádných vniterních rozporů nezabředla, protože neničí ideální souvislosti různých nauk, nýbrž ji zachovává a zvyšuje. Při vší časové změně pozorujeme v církvi věčné prvky, vniterní povznesenost nad lidským dílem, a v té příčině nemůže se žádná církev měřiti s církví katolickou. Rozštěpením ve víře ve století šestnáctém rozpoutal se subjektivism, který nezachoval jádra křesťanství a stále víc a víc obětoval nahodilým názorům.

Dílo jest určeno bohoslovcům a posluchačům jiných fakult, z nichžto mnozí Mausbachovy apologetické přednášky pravidelně sledují.

Dr. Jos. Vrchovecký.

* * *

Josef Laichter, Manželství. Román. Nákl. Jana Laichtera v Praze 1916. Str. 524. Cena 5·60 K.

Není snad bez důvodu, že román psaný již r. 1909 vychází právě nyní. Jest to román výchovný, zřejmě tendenční, obírající se otázkami, jež válkou staly se ještě časovějšími a důležitějšími. S počátku jedná se v první řadě o postavení ženy v manželství. Eva, bývalá učitelka, nyní manželka dětského lékaře v Praze, nemůže se smířiti s tím, že sňatkem musila se vzdáti svého povolání. Theorisuje stále, pře se s manželem i jinými, proč muž smí žíti dále svému životnímu cíli a svým vyšším zájmům a proč žena má býti skoro jen služkou odkázanou na domácnost. Sama ovšem neumí vařit bez kuchařské knihy, a manžel je tak ochotný, že koná mnohé práce za ni . . . Jen poněkud ji upokojí mateřství, pak možnost choditi do kroužku studentek a do ženského klubu, poslouchati referáty a účastniti se debat, jež „staly se jí málem zjevením“. Při tom však musí doma opatrovati chlapce zase otec — matka, přece bývalá učitelka, která tolik naříká na ztrátu svého povolání, nejeví pro dítě skoro zájmu! Vzbudí jej u ní teprve přednášky, četba i vlastní pozorování mravních nebezpečí, jaká hrozí dítěti zvláště v městě. Tak dospěje k vlastnímu smyslu svého života, k přesvědčení o nejvyšším úkolu manželství: úsilné a soustavné práci pro výchov mladého syna. V této práci nalezla i vyšší duchovní jednotu svého života se životem svého manžela, jenž po léta horlil theoreticky i prakticky pro abstinenci a mravní čistotu lidstva. Proti svým prvním theoriím o samostatnosti žen doznává pak na konec Eva, že „i manželství a rodina může vyplniti cele lidský život, jen člověk musí umět spojit ten svůj život v rodině se širším sociálním celkem . . . Žena, která manželstvím ztrácí povolání, musí si je umět nahradit . . . Dnes si i říkám, zdali bych i na to jiné pravidelné povolání mimo rodinu stačila a zdali je správné, aby se žena snažila stačit na obojí . . .“

Tím dosti jasně odsoudil spis. jisté snahy emancipačního hnutí ženského. A proto také jiná žena v románě, Helena, rovněž učitelka, vzdává se manželství, aby se mohla úplně věnovati jen práci pro mravní zušlechtění lidstva, hlavně mládeže. Celý svůj životní úkol vidí v tom, „hledat, udržet a zachovat v člověku čisté, nezkažené dětství, t. j. začít u dítěte a čisté dítě zachránit v člověku . . .“ Má-li její práce dojíti úspěchu, jest jí nezbytně nutno, „aby se nezvratně dovedla vzdat nároků na štěstí pozemské a jít za štěstím vyšším“, dále „aby se úplně oprostila ode všech osobních přání a tužeb i ode všech osobních cílů a zájmů a stala se jen nástrojem vyšší vůle“. Při okamžitém sklamání sílí ji přesvědčení, že dráha lidského vývoje prostorem věčnosti jde ke světlu, ke světlu ducha. Proto „musí v tobě i kolem tebe býti jen svět světla. Tma nikdy nepohltí světla, ale světlo dá záři tmě . . . Je-li ve světě kolem vláda těla, nuže, postavme proti tělu boj duše — boj čisté, krásné duše!“

Jak pěkně je tu vysloven úkol ideálního křesťanského vychovatele! Až na to, že křesťanství v těch obětech a odříkáních nevidí

„oproštění ode všech osobních přání a cílů", nýbrž naopak jimi osobnost vyplňuje a oblažuje!

Spisovatel až úzkostlivě se vyhýbá každé zmínce o křesťanství a vůbec o náboženství i o Bohu a volí raději neurčité výrazy. Viděti to i jinde, kde životní osudy přímo vnucují vyznání, že „za přírodou je a musí býti cíl a účel", že není možno, aby světlo malé dětské duše zašlo, „světlo zůstane a zářit bude do věčnosti, aby plně vyzářilo". Po uzdravení dětí plní se srdce obou rodičů vděčností. „Komu měli býti vděčni?" ptá se spisovatel. „Slepé přírodě? Duchu věčnosti?" Konečně doznává, že „díky platily ne slepé přírodě, ale tomu komusi, kdo byl za přírodou."

Nedostatky této nejistoty jeví se nejvíce při druhém hlavním problemu knihy: v úzkostlivé péči o výchov synův. Zcela správně uvědomují si oba manželé často tíhu své zodpovědnosti pro tělesné i duševní zdraví dítěte, vždyť mají „pod svýma rukama živou duši lidskou — jiskru věčnosti." Snaží se vésti chlapce ke zdrželivosti od alkoholu a kouření a odvraceti od něho vše, co by mohlo poskvrniti jeho čistotu. Sami jej vyučují, aby se ve škole nepokazil od druhých dětí. Je podnětem, že podnikají boj proti prostituci, proti neslušným pohlednicím za výkladními skříněmi, proti laxní společenské morálce, zvl. proti názoru, že mladému člověku jest potřeba se vybouřit, a proti domněnkám o neodolatelnosti pudu pohlavního. „Topíme se v bahně", volají s obavou, když pozorují poměry v Praze. Proti jejich útokům chtějí postaviti jen „vnitřní hradbu" ve svědomí hochově. Jak dobře a úspěšně však dala by se podepříti a upevniti tato hradba právě prostředky náboženskými! Ale o nich Jiřík nikde vůbec ani neslyší! Místo modlitby odříkává denně před spaním jen slova Husova: „Hledej pravdy, slyš pravdu . . ." Matce je lhostejno, když chlapec pochvaluje „vtip" na tlustého kněze s dámou v humor. listě, a rozčiluje se jen nad tím, že vedle listu jsou vystaveny neslušné pohlednice . . . Vůbec nedávají mu rodiče na cestu životem nic kladného, jen varují stále a poučují — desítiletého hocha! — o bařinách života . . .

A také není tento výchovný problem v knize rozřešen. Otec předčasně umírá nákazou, když syn teprve vstoupil do gymnasia: nastává tedy nejtěžší doba, v níž vychovatelské zásady měly se teprve osvědčiti — neboť doma hoch z rodiny skoro nevykročil . . .

Jak vidno, jest román Laichterův knihou vážnou a v mnohém ohledu i nám sympathickou. V době, kdy většina belletrie utápí se v hrubém sexualismu neb i docela otevřeně oslavuje rozvrat v manželství, mohl by působiti očistně, kdyby jen nevystupovala tak příliš do popředí tendence a schematičnost a kdyby v něm bylo místo stálých řečí více děje a zvláště také více — umění!

K. M. Čapek-Chod, Siláci a slaboši. 1916.

Paralela „siláka a slabocha" jest důsledně a ostře provedena vlastně jen ve druhé a také nejlepší novelle „Úvodník". Je tu vy-

kreslena i fysicky mohutná postava energického stavitele, jenž jako starý muž „roubí znova svůj rod, aby nevyhynul“ a buduje pro dvě rodiny bezpečné existence takořka z ničeho, jen svou silnou vůlí k životu. A proti němu stojí žurnalista-povídkář, tělesně i duševně zničený vysilujícím povoláním, neurasthenik, který stíží nese existenci pouhého života a prchá před sebou samým. Spisovatel — sám také žurnalista — dobře pronikl psychologický zápas zvolna odumírajícího umělce s životním povoláním, zvláště v horečné noční chvíli, kdy měl napsati pro svůj velký žurnál politický úvodník a kdy zatoužil bezděky po venkově, po stařičké matce a dětství u ní stráveném.

Nejslabší jest první povídka „Vítězství dobyté“: houževnatý, vypočítavý obchodní příruči dosáhne prostředky dovolenými i málo šlechetnými, skoro násilím svého cíle, obchodu svého bývalého chefa, a tak upokojí svou „kramářskou duši.“

Poslední novellu „Labyrint světa“ možno nazvati psychologickým experimentem, v nichž Čapek odedávna měl zvláštní zálibu. Obě hlavní postavy, grafik mistr Hodonínský a nakladatel Larvín, jsou Moravané usedlí v Praze; první tvoří obrazy ke Komenského „Labyrintu“, jež Larvín chce vydati. Hodonínského sotva možno pokládati za „siláka“: že byl jako umělec na Moravě i v Praze nepochopen a zneuznán, odsuzuje v uražené ješitnosti všechno, dává vinu jen svému okolí, počíná si hrubě, posupně, opíjí se skoro denně, hýří celé noci — a při tom illustruje a cituje často Komenského! Nakladatel, prý z lásky k jeho umění, je s ním celé dni a noci. Jest evangelík, pěstuje okultní vědy, má zvláštní zálibu v esoterismu. A jeho tajů o přenosné síle vůle snaží se užíti k tomu, aby přivábil k sobě duševně churavou manželku umělcovu. A esoterického experimentu užije i pastor, aby chorou vyléčil. Nezdaří se to, manželka umírá při porodu i s dítkem, načež mistr Hodonínský z Prahy zmizí. Žije v bulharském klášteře jako mnich jen posvátnému umění s jedinou žádostí, aby „páni v Praze přáli klidu, spokojenosti a úspěchu, jejž mu sami dáti nemohli, českému malíři, když těchto met našel daleko od vlasti.“ Zdá se, že takové legendární zakončení vnukl spisovateli tajemný odchod Bozděchův, ale v novelle samé není nijak hlouběji odůvodněno.

Karel Sezima, Za přeludem. Tři prósy. 1916.

Podle titulu mohlo by se souditi, že spisovatel sám pohlíží na ideály, vyjádřené v obou hlavních osobách těchto prós, skepticky jako na pouhý přelud. Bylo by to škoda, neboť tak jak jsou znamenaly by snahu odpoutati člověka od nízkého sexualismu a povznésti k vyšší duchovní svobodě i lásce. Přeludem jsou ovšem namnoze sny a theorie o budoucím lidstvu a novém světě, jak je slyšel kdesi na schůzi lidu a jak o nich uvažuje v ideologické vložce „Podzimní vůně“, která zároveň spojuje obě části. V první („Kouzlo rozchodu“) ideálem nového vyššího člověka jest muž, ve druhé („Štvanice“) žena. Muž, básník, vzplane na chvíli láskou k mladé paní, ale brzy láska umírá a mění

se skoro v nenávist: poznává, že žena „porušuje v něm jeho nejvnitřnější řád“, překáží v práci, strhuje ve všední prach a zatěžuje životní vzlet. Touží po tom „míti cosi zářivého, čemu by se člověk klaněl bez bázně, že se modla skácí do prachu a hluchý výsměch hmoty bude echem modliteb! Ženu, která poutala by k sobě, aniž by dráždila...“ Takové nenalezne ovšem v lázeňské společnosti, lačné jen milostných dobrodružství, a proto při rozchodu „jako vzpomínka na krásu dalekého domova přišlo k němu v ě d o m í v o l n o s t i a ztišilo všecko...“

Je li tento ideál nového obrozeného člověka zcela možný, životný a také sympathický, jest jeho ženský protějšek ve „Štvanici“ skoro jen fantómem. Podivně krásná učitelka ve venkovském městě vznítí pravou štvanici všech tamějších mužů dychtících po ní — od inspektora a ředitele až k 13letému školáku. Pohrdá všemi, neboť vidí je jen sobecké, hrubé, posedlé a neovládnuté „Jak jen možno ženě míti muže, z jejichž tváře nezeje než bezduchá žádost? Všecky vidět v prachu u svých nohou! Všecky pošlapat! Zbičovat! Bít!“ A když na konec i jediný, v němž tušila vyšší city, splyne se smyslně rozvířeným mužským davem, sešílí a prchne. Spis. líčí svou hrdinku jako obět nízké mužské vášnivosti a maloměstských poměrů; ale nehledíme li ani k tomu, že obojí je zřejmě tendenčně překresleno, nemůžeme v Emě viděti nějaký vyšší ideální typus ženský. Není ostatně divu, že svým samostatným vystupováním, vybočováním z mezí obvyklé morálky — učitelka! — a svými volnými názory jedny podněcovala, jiné pohoršovala a nikoho nedovedla povznést a zušlechtit. Proto také novella nedosahuje zamýšleného účinku.

Knihovna lidu a mládeže.

A. J. S v i r s k ý, Z r z a v ý S a ň k a. Příhody tulákovy. Přel. J. Veselovský. Nákl. Jana Laichtera na Král. Vinohradech, 1916. — Velice poutavým způsobem líčí spis. dobrodružné osudy ruského sirotka, jenž uprchne svým chudým pěstounům a jde do světa „hledat štěstí.“ Stane se tulákem, jenž projde a projede velkou část Ruska, setká se s mnohými zlými i dobrými lidmi, zapadne mezi žebráky z řemesla i mezi zloděje, ale zachová si všude čisté svědomí a citlivé srdce. A v největších útrapách jej hřeje vzpomínka na chudý domov, do něhož se vrací konečně po radě umírajícího společníka: „Jdi domů a buď člověkem! Pracuj — buď k užitku jiným! To je pravé štěstí. Netoulej se! Tuláků svět nepotřebuje...“ Vedle Saňky je v knize ještě několik zajímavých typů mladých tuláků, na nichž možno pozorovati všechny ty příčiny, jež pudí mladé lidi z domova: touha po dobrodružství nebo snadném zbohatnutí, fantastické sny, četba takových knih, špatní druzi i starší svůdci atd. I když líčí spis. hrubé prostředí nejnižších vrstev lidstva a stinné stránky mnohých lidí, činí to vždy jemně, s pravou mírou a snaží se vzbuditi ve čtenáři soucit s nešťastnými. Proto možno knihu dobře doporučiti dorostlým hochům, ač zaujme jistě i dospělého.

Jan Janča, U nás pod Karpaty. Povídky ze Slovače. 1916. — Spis věnuje knihu Karlu hr. Seilernovi, ač „stáli na protichůdných politických pólech," pro jeho lásku k Slovači a přízeň k Českému domu ve Vídni. Jej (či Kounice?) snad chtěl zobraziti v první a nejdelší povídce „Selský hrabě." Jen tím stala by se poněkud zajímavou, neboť jinak jest to hodně rozvláčné vypravování o hraběti-poslanci, jenž se zamiloval do selské slovácké dívky, vzal ji k sobě na zámek, „zdali hned za ženu, oddanou mi při oltáři, či zatím pouze za ženu bez církevních formalit, to ještě nemohu říci" — a dal ji vzdělávati, odmítnuv nabídku cizí komtesy. Ta chce dívku na honě zastřeliti, ale zatím klesá sama rukou selského hocha. Hrabě pak dává oznámiti, že se zastřelila sama. Také o sebevraždě má hrabě trochu podivné názory, prohlašuje ji v některých případech za hrdinství... Ostatních pět povídek jsou celkem nezávadné obrázky a črty ze slovácké vesnice, kam spis. přijížděl někdy na prázdniny a za deště z dlouhé chvíle dával se do hovoru se Slováky. Při své povrchnosti nečiní větších nároků. V připojených osobních vzpomínkách doznává spis., jak divně někdy na hr. Seilerna působily ve vídeňském Českém domě „společenská nevychovanost některých a neskromné peněžní nároky jiných," kteří zneužívali nesvědomitě jeho štědrosti a vábili peníze třebas na „slovácký román", jehož nikdy nenapsali...

Strýčko Ferdinand, V pasti. Kniha slovenského humoru. — Čistě slovenského je v knize — česky psané — velice málo. Mluví se sice o maďarských poměrech, vystupují tu slúžní podslúžní atd. ale všechny ty příběhy mohly by se přeložiti kamkoliv jinam. V některých jest i humoru velmi poskrovnu, ale jiné zase jsou zdařilé, vtipné a — což je dnes skoro vzácností u podobných humor. knih — zcela slušné a nezávadné. Nejvděčnější látky poskytl spisovateli (pseudonymu) život vojenský. *M.*

Jan F. Hruška, V záblescích staré Chodské slávy. 1903. — Je to několik kratších povídek, v nichž spisovatel s láskou k rodnému kraji podává charakteristické vlastnosti chudého lidu Chodského, obzvláště jeho spokojenost při všech strastech života, dobrosrdečnost a lásku k bližnímu, jež kotví v pevné víře lidu, která nejhlubší kořeny zapustila u písmáků, ti pak ji vštěpovali svým sousedům. Četba to ušlechtilá, obzvláště pro studující mládež, pro kterou též vydána byla. Zvláštnosti podřečí chodského jsou na konci knihy vysvětleny.

Ernest Seton Thompson, Příběhy zvířat volně žijících. Přeložil Otakar Záhorský. Bystřice p. H. — Sbírka obsahuje osm povídek, z nichž dvě podávají příběhy psů (Bingo, Wully); po jedné povídce pak věnováno: vráně (Stříbroskvrn), zajícovi (Zuboušek), vlkovi (Lobo), lišce (Matka-Liška), kuru prériovému (Rudý Limeček), divokému koni (Mimochodník). Příběhy vypravovány poutavě a neobsahují celkem nic závadného. Hodí se však více pro mládež dospělejší, poněvadž podávajíce takřka psychologii jednajících zvířat vyžadují k porozumění účelu rozumu vyspělejšího. Také dějiště jest našim čtenářům trochu cizí.

E. Thompson Seton, Povídky o zvířatech. Přel. J. F. Khun. Díl I. Praha 1915. — Totéž, co o předešlé sbírce, možno říci o této sbírce, obsahující příběhy: stepní vlčice (Tito), vlka (Billy), psa (Čink), kočky (Micka), divokého berana (Rek), zajíce (Rychlonohý Janek), rysa (Chlapec a Rys), poštovního holuba (Arno), medvěda (Medvěd Honzík). Co možno této sbírce vytknouti, jest, že nechává mnohé výrazy a věci našim čtenářům úplně cizí nevysvětleny, čímž nemálo poutavosti pozbývá.

Ladislav Benýšek, Petrovský pán. Praha. 1903. — Hrdinou povídky je vlastně věrný pes Nero, kterého mladý pan Otakar Náhlý z Náhlova, dědic velkostatku Petrova, dostal od svého myslivce Malého. Nero následoval pána svého i když táhl do boje a zachránil svému zraněnému pánu u Magenty 1859 život. Podobně přispěl k záchraně pána svého r. 1866, když v bitvě u Králové Hradce opět těžce byl raněn. Sám však na bojišti byl zastřelen. Povídka neobsahuje nic závadného. Pěkně podává křesťanský názor na válku. Hodí se pro školní mládež na III. stupni. Sloh však jest poněkud těžkopádný.

Oscar Wilde, Šťastný princ. Sobecký obr. Věrný přítel. Znamenitá raketa. Přel. V. A. Jung. Žeň z literatur. Praha, Laichter. 1904. — Jak jsme se již dříve zmínili, hodí se Wildeovy pohádky více pro mládež dospělejší; tyto však možno dáti do rukou i školní mládeži na 2. stupni. Najde v nich nejen pobavení, ale též pěkné poučení. A. S.

Rozhled

Náboženský.

O poměru husitství a českobratrství k Písmu. (O.) Jako v husitství následováno jednostranně některých ne právě nejpříkladnějších příkladů S. Z., tak v českobratrství jednostranně zdůrazňovány a se začátku i prováděny některé mylně vykládané, třebas ani ne doslovně a vůbec platné, nýbrž příslovně řečené výroky Páně, na př. o neodpírání zlému a pod., celkem právě o těch passivních ctnostech, jež u Bratří se líbily, křesťanství však se vytýkají.

Ve společenském životě zásady ty měly na př. ten praktický účin, že se vzpírali bráti na se povinnosti vojenské. Mečíři a puškaři vždy jim byli „nenáviděné řemeslo", „Bratří zamítali všechna řemesla, nádheře a přepychu posluhující," „Bratřím zakazováno obžerství a dávati se v šenky," „v Jednotě bylo malířství, kejklové, hudby zapověděny. Prý to jsou zlí obchodové."[1])

Ale zásad těch v životě provésti nelze! Proto vidíme, jak Čeští bratří vraceli se ponenáhlu zase do týchž kolejí, kterými se šlo dříve. O tom píše Winter: „Uvážliví Bratří mohli sami na své Jednotě — třeba jen v malých poměrech — dobře postihnouti, že i obecná církev křesťanská jest pokrokem lidstva a jdouc za svým velikým světovým úkolem, musila se z prvotních forem rozvíjeti a proměňovati."[2])

A proto také v Jednotě chystal se převrat či správně návrat. „Bratří se přiblížili k okolnímu světu, prudké výlučné zásady zmírnivše." „Zásady bratra Řehoře, jenž nikdy nepřestával varovati od přijímání lidí učených, kteří by přinesli do Jednoty hloubavé rozumy a sváry, změněny; učitel a zakladatel Jednoty Chelčický odstrčen a od učeného bratra Lukáše i z bludů viněn. Hlasy po změně, pokroku, po modernější úpravě, po praktičtějším směru množily se, potýkaly se a zvítězily nad hlasy starého smyslu.[3])

1. Nejprve sleveno v učení o moci světské. Jednota již dovolovala býti konšelem, rychtářem ... Později se již dobře vpravili Bratři v panování městská.

2. Dále svolili se Bratří o přísaze, že ji smí Bratr podnikati.

3. I meč smí již Bratr bráti a na vojnu choditi.

4. Také hýbáno zásadou, že by Bratr neměl dotýkati se kupectva, neměl míti šenku pivného nebo vinného; později protržen řád přísný tou příčinou dokonce.

---

[1]) *Winter*, Život církevní v Čechách I., 44—46.
[2]) *Winter*, Život církevní v Čechách I. 47.
[3]) tamtéž.

5. Důležitější bylo usnesení, že mocní tohoto světa mohou býti přijímáni . . . upravena tedy cesta, že mohli urození k Jednotě přistupovati.

6. Komunismus prvotní obmezen jen na „důvěrné“, aby nebyli odraděni bohatí od vstupu do Jednoty.

7. Bratr Lukáš spevnil Jednotu řádem, . . . bohoslužbu učinil všude stejnu a oku vděčnější: rozsvěcovány svíce, u přijímání svátosti přestali sedati za stolem a klekali zbožně . . . k bohoslužbě brány pěknější nádoby, ubrusy.

8. Stavěny také onačejší sbory.

9. Konečně stala se po těch proměnách Mladá Boleslav hlavním městem Bratří, „jako by tu první, vrchní zbor byl“.

10. Tak „poznali Bratří již i sami, že v té společnosti, která se všech stran na ně útok činí, bez účinné zbraně klassického vzdělání neobstojí. Přílišni v tom ovšem nebyli ani potom, neboť v čase potomním vždy bylo Blahoslavovi hájiti učenosti proti odpůrcům jejím v Jednotě. Od těch dob Bratří učívali se na cizích universích všemu příhodnému, jenom ne lékařství a právnictví, to jim byly vždy vědy ďábelské.“[1])

Takž Jednota po roce 1490 proměnila se valně v jinou, než druhdy bývala, což je důkazem, že cesta, kterou církev katolická kráčela, je nejsprávnější, poněvadž to je zlatá střední cesta. Jestliže Husité zabloudili příliš na levo do Zákona starého, jehož duch přísný a nesnášelivý byl příčinou vojen a pustošení, jenž vedl k anarchii, — zašli Čeští bratří zase příliš na pravo, do Zákona nového, všude se poddávajíce a ustupujíce, příliš měkcí a trpěliví, zkazili povahu národní, jak svědčí kpř. Palacký: „Kališnický rigorism stavěl smyslnému vzletu a rozhledu ještě větší překážky nežli sama církev Římská; cokoli zbývalo tehdáž pokroku na poli náboženském, utíkalo se d o u š l e c h t i l é s i c e, a l e d u c h e m p o n ě k u d o b m e z e n é J e d n o t y B r a t ř í č e s k ý c h . . ., činnost mysli a s ní spojená initiativa, jakkoli nevalná, jevila se již vždy více u strany Římské, kdežto u strany podobojí při panující nesvobodě a obmezenosti smyslné zmáhala se duševní lenost a kráčelo se do barbarství nazpět.“[2]) Podobně Arn. Denis: „Jednota bratří českých nikdy nedospěla k učení konečnému a přesnému . . . vloudila se do duší, hověla jich melancholii a nadějí přiváděla je k odříkání. U č e n í v z n e š e n é a n e b e z p e č n é, j í m ž Č e c h y m á l e m b y l y b y z h y n u l y. I za nynější naší vzdělanosti, náboženství, jež by se tak široce poddávalo všem vlivům, bylo by ve velkém nebezpečenství, že rozdrobí se na církvičky, a n á r o d, k t e r ý b y s e o d d á v a l v š e c h e n v š e m, o b ě t í j s a p ř e d č a s n é h o a l t r u i s m u, s v o u m r t v o l o u b r z o b y z a t a r a s i l c e s t u v e d o u c í k p o k r o k u.“[3]) Jaké pak neslo Českobratrství ovoce v životě praktickém, ukazuje týž Denis: „Odsouzenci očekávali rozhodnutí císařovo v pochmurné úzkosti, sklíčeni byvše nepředvídanou přísností soudu; odvaha jejich klesala před

[1]) *Winter*, Život církevní v Čechách I. 47, 48, 49.
[2]) Dějiny V. 65.
[3]) Čechy po Bílé Hoře str. 22.

zkouškou, na niž nebyli připraveni. Jako za boje byli nerozhodni a malomyslni, tak nyní báli se smrti, byli ohromeni spíše než rozhořčeni tresty tak nepoměrnými k jejich rozhodnutí. Utrpěli obecnou nákazou, jež slehčovala povahy a oslabovala duchy; v této chvíli hrozné zůstali malomocni, hledali ochranců, dovolávali se smlouvy o vzdání Prahy; jako všem ctnostem i hrdinství třeba se učiti a oni jemu se neučili. Jednota Bratří Českých s hlediska politického neměla velmi šťastný vliv na osudy země, rozmnožila vnitřní roztržky, znesnadnila více spojení s protestanty německými, rozšířila nauky vzdání a odříkání velmi nebezpečné vůči nelítostným nepřátelům, potomky druhů Žižkových přeměnila v mírné stádce millenářů, kteří rádi snášeli zkoušky seslané“ [1]) . . . „Jsou vlasti ctí, ale i nebezpečenstvím“ praví Denis, dávaje na uváženou, zdali kázání jejich „nepřispěla do jisté míry k rozšíření politické lhostejnosti a k odvrácení nejušlechtilejších synů vlasti od jich povinností společenských“ [2]) Jiným svědkem je dr. Chalupný, jenž píše: „Jednota Českobratrská zanechává krásný příklad oddaného života, tiché, zbožné společnosti pracovitých, skromných lidí, nepodnikavé, passivní minority. Stačí to, aby nám učinila českou reformaci vzorem nebo ideálem? S vynikajícími vlastnostmi hnutí toho nerozlučně byly spojeny také veliké vady a jeho konečný význam pro národ je posud otázkou spornou.“ [3])

V podobném smyslu se vyjadřuje o Českých Bratřích prof. B. Vítek: „Zřejmo, že Bratří stkvějí se ctnostmi menšin, jimž není souzeno státi se většinami; svět náleží mocným, všeliké obracení na víru je výbojem, velicí zakladatelé církví jsou velkými bojovníky — bratří čeští jsou však mučedníky a porážka jejich byla nevyhnutelna...“ Jednota — a to vysvětluje se počátky jejího rozvoje i jejím vytčeným cílem — neměla soustavného a úplného učení theologického. To byla veliká příčina slabosti. V základních otázkách právě přesnost a hloubka jsou nutnými podmínkami vší propagandy; věřící neradi svěřují spasení své kněžím, kteří se jim nezdají jistými pravdy. To také je příčina nestálosti a proměnlivosti; v některých kusech, často velmi důležitých, víra bratří kolísá, mnohdy mění se každým novým pokolením.“ [4])

Takovýmto způsobem soudí se o Českých bratřích ve spisech vědeckých; kdežto v básních, povídkách a románech líčeni jsou Bratří jako nejlepší Čechové, náš vzor, ke kterému se musíme vrátiti! Jak si srovnáme tento rozpor mezi vědou a uměním? Ne jinak nežli že chvalořečníci Českých bratří jsou buď vědomé nebo nevědomky v „cizích službách“, a doporučujíce nám příklad Českých bratří, zavádějí nás tam, odkud jsme se po dvěstěleté tiché a vážné práci sotva vyhrabali. Zvláště jedna vlastnost Českých bratří by se jistým lidem

[1]) tamtéž 201. 202.
[2]) Konec samostatnosti české str. 199.
[3]) Přehled 1910, Úkol českého člověka.
[4]) *Pelcl*, Chvilky č. 12., str. 15, 18.

velmi zamlouvala, kdybychom si jí chtěli přivyknouti, totiž ta, o níž píše Winter: „Svolili se na horách Rychnovských, že bratr. kdežkoli bude pod kterou mocí povýšenou, každé má pokorně poddán býti v daních a robotách i za ni se Pánu Bohu modliti... povinnost Bratra jest ukazovati k vrchnosti všelikou krotkost." „Podobá se, že v těch časech i katoličtí páni zastávali se Bratří, jakožto svých poddaných, kteří pilností nosili pánovi zisk." [1]) V Ottově Naučném Slovníku pod heslem „Emigrace" čteme: „Šlechta česká doby té, dílem stýkajíc se s protestanty německými, nasákla cizotou, zaváděla mravy přespolní a odcizovala se národu, dílem — pokud spravovala se učením bratrským — byla sice s lidem za jedno, ale byla přesvědčena, že jedině pláč a slzy jsou zbraně církve a že nelze schvalovati, aby stavové zbraní hájili náboženství svého; stav městský, vyhýčkaný jsa blahobytem, byl zchoulostivělý a skrblivý, sobecký a nevlastenecký; lid pak selský lhostejným byl divákem, jednak proto, že pánové, praví uliskovatelé jeho, vzpírali se rozhodně tomu, aby se účastnil hnutí politického, jednak také proto, že správcové duchovní, utvrzujíce jej ve fatalismu, dle něhož lid jest povinen trpělivě snášeti všecko protivenství, dostatečně pečovali o to, aby lid nevzmužil se k činům rázným, kdyžtě nešlo, o svobody stavů vyšších." [2]) Stejně píše dr. Pekař: „Bratří .... uznávajíce rozdíl urozených a neurozených, žádali od gruntovních pánů bratrských, aby si vědomi byli, že jim Bůh dal panství nad poddanými, aby Bohu při nich sloužili a za to od nich čest a platy brali k své živnosti. Snášeti křivdy od pánů v trpělivosti bylo ukládáno poddaným bratrským zvláště důrazně, proto také vrchnosti, někdy i katolické šíření bratrské sekty na panstvích se nevzpírali." [3])

Nauku Českých bratří doporučoval zvláště Masaryk, dle něhož „idea humanity docela přirozeně pojila se k snahám naší české reformace. Humanitní ideál hlásaný Dobrovským a Kollárem, náš ideál obrodní, znamená nám náš národní úkol vypracovaný a odkázaný nám naším Bratrstvím; humanitní ideál všeobecného bratrství, ideál naší Jednoty, ideál vpravdě český... humanita je jen jiné slovo pro Bratrství." [4]) Než proč tolik odsuzoval Masaryk ideu Cyrillo-Methodějskou a tak důrazně vychvaloval Bratrství, to jest dle něho humanitu či všelidství? Prof. dr. Pekař praví o tom: „Masaryk... v souhlase se svým pojímáním našich dějin, omezuje, zatlačuje ano popírá význam myšlenky národní v naší minulosti." [5])

---

[1]) Život církevní v Čechách I. 45.
[2]) VIII str. 574.
[3]) *Masarykova* česká filosofie.
[4]) *Masarykova* česká filosofie.
[5]) *Masarykova* česká filosofie str. 18

Českobratrství hlásal a doporučoval také Tolstoj, pročež u nás tolik vychvalován a druhým Messiášem jmenován. Znamenitě příčinu této chvály vystihuje Urbanův epigram:

— Neodpírej zlému, —
velkého zní filosofa věta.
Bratře Čechu, vyhovíš-li jemu,
za pár roků bude po nás veta.[1])

Na konec pak pozorujeme u Č. bratří zvláštní úkaz. Obrátili se k Starému zákonu a to ke knihám prorockým, z nichž čerpali ve strastech útěchu. Četba starozákonních proroctví působila suggestivně na jejich mysl, že mnozí z nich počali sami předpovídati budoucnost; proroctví tato nacházela ochotně sluchu; nevyplnila-li se jako ku př. proroctví o konci světa, o nastávajícím zlatém věku, byla doba splnění jich prostě odkládána na pozdější čas a věřeno jim znova. Příkladem nám buď Mikuláš Drabík, v jehož životopise čteme: „Drabík Mikuláš, blouznivec bratrský . . . zřízen na kněze . . . ale pro nespořádaný svůj život a pro náklonnost k opilství upadl v neváženost a zbaven jest své kněžské hodnosti . . . Od té doby stíhaly ho všeliké nehody a Drabík upadal v podrážděnost mysli, která v únoru 1638 vyvolala první jeho vidění . . . Od r. 1643 vidění ta se opakovala a Drabík, jenž předpovídal, že dům Habsburský ztratí nejen korunu císařskou, ale všecky země své, Bedřich Falcký dostane Čechy, Jiří Rákoczy Uhry, posílal vidění ta J. A. Komenskému do Elblagu, aby je uveřejnil. Komenský s počátku nepřikládal jim mnoho víry, ale když r. 1650 sešel se s Drabíkem v Uh. Skalici, pojal k němu přes odpor kněží bratrských úplnou důvěru . . . Od té doby měl Drabík na Komenského veliký vliv i naléhal stále na něho, aby vidění jeho vydal tiskem. Komenský měl již r. 1654 rukopis k tisku upravený, ale teprve r. 1657, když Drabík prohlásil pád Lešna za trest na Komenského seslaný, protože nevydáváním vidění protiví se vůli Boží, vydal knihu „Lux in tenebris," do které kromě proroctví Kotterových a Poniatowské přijal vidění Drabíkova. Knihou tou způsobil si Komenský mnoho trpkosti, ale víra jeho v Drabíka se neumenšila, ano r. 1659 vydal stranu proti útokům ve spise „Historia revelationum," r. 1663 krátký výtah z nich a r. 1664 nové jich zpracování."[2]) Ještě uvedeme svědectví dr. Wolfa, jenž píše: „A většina těchto proroků prohlašovala po příkladu proroků židovských svůj národ za vyvolený, což bylo zvláště mezi českými exulanty oblíbeno, kteří často prohlašovali, že český národ, třeba vyhnaný, ponížený a pošlapaný, přec jest povolán k obrození lidstva."[3])

Tyto dva proudy, jež pozorujeme v českém národě, když odchýlil se od učení církve katolické, zavrhnuv její autoritu, zřejmy jsou ještě nápadněji za t. ř. za reformace v Německu. *Em. Novák.*

---

[1]) Osvěta 1910, str. 247.
[2]) *Ottův* Slovník Naučný VII. díl, str. 902.
[3]) ČČM. 1912, Horologium Hussianum str. 307.

S různých stran přicházejí polským listům zprávy, že mezi Poláky, kteří se vystěhovali zároveň s ruskou armádou do Ruska a tam očekávají slibované polské autonomie, objevují se snahy proměniti katolickou církev v Polsku v církev národní. Jakmile prý se sjednotí pod žezlem Romanovců celá Polska od Gdanska, Poznaně a Vratislavi až po Litvu, Volyň a Přemyšl, bude prohlášen polský auto-papež se sídlem ve Varšavě.

V krakovském „Przegladu Powszechnem“ (prosinec 1916) věnuje této otázce redaktor J. Pawelski T. J. celý článek a slibuje v novém ročníku delší diskussi. Sám nevěří sice ve výsledek odlučných snah, ale soudí, že nebylo by radno ignorovati toto hnutí, a to tím spíše, že „ačkoli můžeme s důvěrou pohlížeti do budoucnosti, přece nemůžeme za ni naprosto ručiti.“

V otázce národní polské církve nejde pouze o změnu církevní řeči a zvyků, nýbrž hlavně o to, aby se mohla spravovati vlastními zákony a úplně odloučiti od papeže. Pohnutkou k tomu jest domněnka, že tak vzrostla by moc národa i budoucího státu, když by taková síla, jako jest náboženský proud, byla vedena na mlýn narodního rozvoje a blahobytu... Pisatel ukazuje však na dějinách národních církví protestantských a východních, že národní církev spíše nebo později upadá vždy pod úplnou vládu státu; rozmanitými státními vlivy a zařízeními zaniká v ní vždy více síla a idea náboženská; nedostatkem oživujícího a sjednocujícího prvku, jakým jest papež, nastává časem úplná zmrtvělost víry; na konec pak náboženství nejen nedodává státu síly, jak se zamýšlelo, ale i samo umírá a stává se slabostí státu.

Jest to něco podobného jako s vědou: kdo by chtěl vědě vnucovati národní nebo státní tendence, škodil by jí, činil by z ní nevolnickou agitatorku. Každý žádá od vědy přímé, neústupné pravdy a pokud možno největšího objektivismu a odvrací se s nechutí od tendenční lži. U náboženství křesťanského osvědčuje se to tím důrazněji, čím jest jemnějším nástrojem lidské duše a čím obtížněji jako duchový činitel podléhá bezprostřední kontrole. Osvědčuje se to zvláště tehdy, útočí-li se na nejpodstatnější jeho známku: na spojení s papežem. Již to, že papež jest ultra montes, že místní státní vladař nemá ho ve svém území a nemůže ho tím nutiti ke svým cílům, již to ukazuje, jaký význam pro zdraví katolického náboženství má papežova povýšenost nad národy a státy. Že katolicismus byl Polákům nejmocnější ochranou při pronásledováních, byl jí proto také, že měl svou hlavu v Římě. „Pěkně bychom vypadali kdybychom již v té době (po rozboru) byli obšťastněni církví národní a kdyby hlava té církve sídlila ve Varšavě!“

K pojmu národnosti nepatří pouze jazyk, ale i tradice, dějiny, kultura. Po tisíce let přicházelo to všechno do Polsky z Říma: nejprve víra, pak koruna, osvěta a kultura. Odtud přicházelo v nejtěžších chvílích světlo i pomoc. Proto tisíciletý znak katolicismu jest neodlučnou částí duše národa polského. Proto také „kdyby v polsko-ruské Varšavě

začal sídliti kdysi nejvyšší představený národní církve, byť se také honosil nejprvnějším polským jménem, byl by přes to duchu polskému cizím schismatickým popem — v druhém pak pokolení vlastní hlavou té schismatické církve byl by — bílý car…“

*

Arcibiskupský stolec varšavský slaví letos stoletou památku svého trvání. První biskupství v Polsku založil kolem r. 966 v Poznani kníže polský Mečislav, manžel české kněžny Dúbravky, deery Boleslavovy; prvním biskupem byl Jordan. Roku pak 100. za Boleslava Chrabrého svolil německý císař Otto III., aby založeno bylo arcibiskupství hnězdenské, čímž Polsko mnohem dříve než Čechy a Morava vybaveno z církevního podruží německého. Prvním arcibiskupem byl Gaudentius Radim, nejmladší bratr svatého Vojtěcha. Mazovsko však celé zůstalo při biskupství poznaňském. Okolo roku 1075 větší část Mazovska na pravém břehu Visly utvořila samostatné biskupství mazovské se sídlem v Plocku, levé pak pobřeží zůstalo biskupu poznaňskému. Když pak v druhé polovici XII. st. byly polské diecese rozděleny na archidiakonaty, ona část Mazovska, která patřila k poznaňské diecesi, utvořila samostatný archidiakonat mazovský, sousedící s arcidiecesí hnězdenskou a biskupstvím plockým.

Mazovští archidiakoni byli samostatní, ačkoli bylo možné odvolání k biskupu. V první polovici XIII. st. sídlili při knížecím dvoře v Grodžeci, nynějším Grójci, později přeložili své sídlo do Czerska, a od r. 1252 jmenují se už archidiakony czerskými.

Když pak druhý mazovský kníže okolo r. 1289 vystavěl si u Varšavy zámek, zbudoval zde kapli sv. Jana Křtitele, archidiakon pak ji povýšil na kostel farní. Přesného data o této události není, jelikož 2. svazek listin kostela sv. Jana je zničený. Stalo se tak asi kolem roku 1320, takže chrám sv. Jana je ve Varšavě nejstarším.

Mazovský kníže Jan I. r. 1398 zřídil u kostela sv. Jana velkou fundaci, takže archidiakon s kanovníky přesídlil z Czerska do Varšavy, roku pak následujícího papež Bonifác IX. povýšil kostel farní na kolegiátní. Poznaňský biskup Vojtěch zřídil zde novou kapitolu, a tak od r. 1406 stala se Varšava sídlem mazovského archidiakonatu.

Vdova po knížeti Konradovi III. usilovala v Římě o povýšení archidiakonatu na biskupství, ale poznaňský biskup Zikmund I. ohradil se proti tomu u protektora Polska, kardinála de Grassis, dokazuje, že mazovská knížata byla jen leníky Polska. Boleslav III. totiž zvláštním zákonem upravil posloupnost pro knížecí rod Piastův: Polsko rozdělil na čtyři úděly: krakovský, mazovský, velkopolský a sandoměřský; kníže krakovský měl býti vrchním pánem celého Polska. Jeho přání se však nesplnilo, udělná knížata se spolu svářila, na škodu vlastní neuznávajíce vrchního knížete. Jeden z těch knížat, zmíněný Konrad mazovský, ohrozil velmi Polsku, když r. 1228 povolal do země řád německých rytířů, kteří se usadili v kraji chelmském. Skoro 200 let trvalo, než v známé bitvě u Grunwaldu zlomena byla jejich moc.

Přirozeno tedy, že žádost vdovy po onom Konradu vyslyšena, na zakročení poznaňského biskupa, nebyla. S rostoucí Varšavou, jako residenčním městem královským někteří biskupové poznaňští užívali titulu biskupů i poznaňských i varšavských.

Zřízení biskupství varšavského mělo se uskutečniti po druhém dělení Polska, kdy právě Poznaň a Hvězdno připadly Prusku. Polský sném v Grodně r. 1793 usnesl se vyjednati s Římem zřízení biskupství varšavského, na něž by přešla všechna práva i privilegia primasů a metropolitů. Než vyjednávání s římskou kurií bylo skončeno, nastalo třetí dělení Polska. Tak biskupství varšavské zřízeno už za vlády pruské papežem Piem VI. dne 17. prosince 1798.

Po utvoření kongresovky postarali se Poláci dle 11.—14. článku konstit. ústavy také o úpravu církevní hierarchie. A tak papež Pius VII. bulou „Militantis Ecclesiae regimini“ ze dne 4. března 1817 povýšil kathedrální chrám sv. Jana na arcibiskupský a metropolitní.

*

Za účelem reformy protestantské církve přítomnosti navrhuje spiskem v Lipsku 1916 vydaným pastor Parpert protestantské mnišstvo. Od zařízení toho slibuje si, že zvýší církevnost proti sektařům, vniternost proti světáctví, ochranu proti výstřelkům individualismu.

Dle Evang. Kirchenzeitung právě válka budí touhu po duševní sebranosti. Význam péče o duši (Seelenpflege) dnes čím dál víc uznávají prý nejen theologové, nýbrž i lékaři a lidumilové (1916, 45). Tak i berlínský chirurg K. L. Schleich nedávno vydal čestné svědectví exercíciím, v katolické církvi obvyklým: spatřuje v nich pro mravní život prospěšnou Absperrung der Motive durch allgemeine Willensübungen.

Na severovýchodní Moravě pracuje se o užší styky obou protestantských vyznání, helvetského a augsburského (lutherského). Jak proudy v nynějším protestantismu jdou, vedlo by to asi k setření i těch nepatrných známek, jež toto vyznání na rozdíl od onoho z katolictví si zachovalo. Nebo snad to má býti památka na r. 1915, jejž protestantismus oslavoval — malým sice právem, ale přece — jako svoje jubileum, které má jaksi připojeno býti k nastávajícímu 400letému jubileu protestantismu?

Zajímavý jest název novoutraquismu, dávaný některými dějepisci (past. Hrejsou, prof. Dr. Kam. Kroftou) českým lutheránům. Mají to naši dějepisci se svými miláčky kříž: nehodí se jim ani mezi Husity ani mezi Bratry, tož tedy budou novoutraquisty! Na jméně nezáleží a na věci — no jim konečně také ne.

Týž prof. Krofta píše v „České vědě“, že Husovo hluboké přesvědčení, zvláště pak hrdinný zápas s nejvyšší autoritou církevní „zjednal myšlenkám Viklefovým, které by jinak byly zanikly bez účinku a snad docela upadly v zapomenutí, jejich veliký význam dějinný“, totiž v české pokrokářské fantasii.

Podobná „česká věda“ jeví se i ve slovech, jež dle prof. Dra Novotného uvádí Jos. Vodehnal v článku o složení Husova Výkladu víry (ČČM 1916): Hus „přidržel se Viklefa, poněvadž u něho našel přesně vyjádřeno, k čemu náš vývoj náboženský mimovolně téměř směřoval. Vždy můžeme opakovati větu, že Hus často slovy Viklefovými vyjadřoval myšlenky své“. To se podařilo!

*

V českých zprávách o maďarisaci Slovenska bývala stereotypní poznámka, že katoličtí církevníci i ve svém oboru maďarisaci podporují, kdežto evangeličtí se svou samosprávou se jí opírají, a vyvozovány z toho obvyklé důsledky. Ačkoli prameny těchto jištění byly podezřelé, přijímána za pravdu, jelikož katolických zpráv nebylo. Vinny byly asi strany obě, někde ta někde ona víc, a nejvíce slovenští vůdcové sami. Samospráva náboženských obcí protestantských poslední dobou ostatně značnou měrou okleštěna, i nenastane-li v národnostní politice zalitavské brzy obrat, povalí se maďarisace čím dál mocnějším spádem.

Na ukázku stůj zde, jaký nedávno vydal výnos protestantský senioratní inspektor Julius Okolicsanyi: „Velectění páni duchovní správcové a inspektoři. Protestantští věřící! Při konferenci duchovních správců v červenci (1916) konané jednomyslně schválen byl můj návrh, aby na rok 1917 připadající 400leté památky reformace bylo využito k produktivní církevní činnosti. V řeči při té příležitosti proslovené vyjádřil jsem se v ten smysl, že nejen ve zvláštním uznání vůči uherským vojskům, která statečně splnila svůj úkol, ale i z vděčnosti k naší uherské vlasti všemožně se musíme přičiniti, aby v ony slovenské obce církevní, jež jsou již pomaďarštěny nebo se silně maďarisují, bohoslužba maďarská soustavně zaváděna byla a tam také zdomácněla. Vedle úcty k úřední řeči uherského státu zavazuje nás k tomu i zkušenost, že ve většině slovenských církevních obcí naši věřící k přijetí maďarské bohoslužby jsou schopni, maďarštině ve většině těch obcí rozumějí a plynně jazykem tím mluví. Ve většině těchto míst píší a čtou naši žáci jen maďarsky. Této vlastenecké činnosti dlužno vděčiti i za tu skutečnost, že většina našich ve světové válce zúčastněných vojínů národnosti slovenské nedovede již slovensky si dopisovati, v dopisech svým milým používají maďarštiny, že v našich vesnicích neslyšíme již světský slovenský zpěv, že o nedělích a svátcích scházející se mládež jen maďarské písně zpívá a že při práci na polích a nivách jen maďarská píseň se ozývá. Za takových zjevů skýtají naši věřící, náš lid sám nejlepší příležitost, dokazují nejlepším způsobem schopnost k přijetí maďarského slova.“

Dle posledního úředního sčítání v Uhrách bylo napočteno Slováků 2,019.641 duší. V parlamentě jsou zastoupeni jen 2 poslanci (volebních okresů s obyvatelstvem většinou slovenským je 56), kteří nemají práva v uherské sněmovně mluviti svou mateřštinou (Jurigovi nebylo 5. února

t. r. dovoleno přečísti ani slovenský dopis vojínů z pole). Školství je nesmírně ubohé. Do obecných škol chodí 246.107 slovenských dětí, z těchto však jenom 18.312 do škol slovenských (240); a na těchto školach se musí vyučovati až 18 hodin týdně maďarštině, tedy ani tyto nejsou vlastně čistě slovenské. Mimo to je 978 škol s 80.363 slovenskými dětmi, kde se učí jen maďarsky a 899 škol s 89.929 dětmi slovenskými, ve kterých je dovoleno jenom ve dvou nejnižších třídách užívati slovenštiny jako řeči pomocné při výkladu. Střední škola s úplnou nebo částečnou vyučovací řečí slovenskou není žádná.

Vědecký a umělecký.

V mnichovském měsíčníku „Die christl. Kunst“ (únor 1917) posuzuje Dr. Th. J. Scherg hlavně umělecké hodnoty vánočního stromku a jeslí. Přirozeno, že dává přednost jeslím, jež v sev. Německu jsou málo známy.

Vánoční stromek působí estheticky jako jednotně uzavřený celek. Pyramidální forma stromu, stříbrem se třpytící ozdoba a zářivé světlo svíc na tmavé zeleni a v temnu noci jímají jistě svým půvabem oko i srdce. Přihlédneme-li však blíže nemůžeme neviděti, že celá nádhera jest tovární zboží, a to látkou i formou zcela neuměleckého druhu. Třpyt skla, papírové cetky, klam a přelud! Nikde vnitřní ceny, nikde pravosti ani pevnosti! A teprve marně hledali bychom myšlenky, obrazu, jednání. Křesťané vkládají sice do vánočního stromku bohatou symboliku, ale ta nemluví ze stromu, jest k němu jen jako přišita, a příliš brzy dítě poznává, že strom bez kořenů se svým usychajícím a opadávajícím jehličím není právě nejlepším symbolem Toho, o němž Písmo praví: „V něm byl život.“

Zmíněnou malou esthetickou cenu může míti stromek, je-li vkusně ozdoben. Je-li však, jak při slavnostech vánočního stromku ve spolcích bývá skoro pravidlem, ověšen všemožnými předměty — doutníky, dýmkami, uzeninami, nástroji, někdy i ledajakými „žertovnými“ věcmi — pak působí odpudivě a škodlivě. A zvláště když potom ke konci vánoční doby vydražuje se stromek po „amerikánsku“ a za různých vtipů, aby pak smutně skončil pod stolem v hostinci nebo v příkopu u silnice . . .

Zcela jiný umělecký i mravní účinek mají vánoční jesle. Kdo je viděl za svého mládí v chrámovém tichu s jejich slavnostní mlčelivostí a přece tak jasným vypravovatelským uměním, sezná teprve jako muž, jak názorně jak poučně, jak živě svými obrazy beze slov mluvily k jeho rozumu i srdci. Umělci více než prostředního významu za dřívějších i našich dob postavili se ve služby jesličkového umění. A jesle jsou také školou i pramenem lidového umění. Pravé jesle jsou ruční prácí, osobním výtvorem, vycházejícím z nábož. nadšení a obklopeným radostí z práce. Není tu lesklé nádhery vánočního stromku, jež vábí jen zrak, není tu třpytu a klamu, jenž unavuje fantasii; všechno je tu ideální, sloužící jen duchu a srdci, všechno pravé, povzbuzující a oživující zdravou schopnost představovací.

Pisatel poukazuje, že nyní ve školách se kreslí hnětou a napodobují jen válečné předměty. Má ničitel umění, válka, býti učitelem dětí v obecné škole? Jak krásně a jak rády dovedou se zaměstnávati hotovením vánočních jeslí A jak velikou cenu má projevovaná při tom vynalézavost a samočinnost! „Ať se ponechá dětem k překvapení vánoční stromek! Ale ať se jim také dopřeje, aby mohly

viděti v domě božím krásné vánoční jesle a doma samy si jesličky hotoviti!“

*

Týž časopis píše v referátě o výroční umělecké výstavě v Mnichově (Glaspalastausstellung), že byly kupovány obrazy všeho druhu — až na obrazy válečné, které nalezly jen nepatrný počet milovníků. Není ovšem divu! Bylo prodáno obrazů mnohem více než v minulých letech, i mírových, přes to, že tehdy velká část jich přicházela do ciziny, hlavně do Ameriky a Ruska. Utržilo se celkem přes 820 tisíc marek (r. 1914 140 tisíc, r. 1912 397 tisíc atd). Vedle bavorského dvoru a státu nejvíce kupovali továrníci, velkostatkáři, kapitalisté a důstojníci.

*

Zajímavé jsou konce některých husitských předáků. Jeronym Pražský zaslal (12. září 1415) z Kostnice k p. Lackovi z Kravař list, v němž odsuzuje učení Husovo (Palacký, Documenta, 598 d.) Jakoubek, který prohlášením církve katolické za apokalyptickou nevěstku protrhl hráze autority a tím nevědomky položil základ k táborskému radikalismu, ten Jakoubek po letech celé své jednání hledí omluviti tím, že on něco podobného nikdy nehlásal, nýbrž že Táboři buďto dopověděli, co on napověděl, anebo že prováděli důsledně to, co on hlásal za přípustné toliko v případě nutnosti. (Apologia Mgri Jacobi de Misa contra Taboritas. Sedlák, Studie a texty, II, 161—164.)

Nový doklad podává Dr. Krejčík v ČMM. XIV.: Konec táborského hejtmana kněze Bedřicha ze Strážnice. Tento vůdce moravských radikálů na ostrůvku Nedakonickém, smutně proslulý zničením kláštera velehradského se vzácnou knihovnou a vypálením cyrillomethodějského poutního místa na hoře sv. Klimenta u Osvětiman, na konci svého života podal k papeži Piovi II z Mantovy 1459 12. července prosbu o legitimování svého manželství. Papeže oslovuje: „Beatissime Pater“ a „Sanctitas vestra“. O svém manželství prohlašuje zcela souhlasně s církevním právem, že není právoplatným (quia tale connubium verum non erat matri monium, nec in facie ecclesie consummatum“.) Krejčík dokonce považuje tento dokument za svědectví o návratu Bedřichově do církve (u. m., str. 120.) Jest však pochybno, zda-li se do církve vrátil; o jeho manželce Alžbětě pak víme, že katoličkou nebyla. Krejčíkovi asi ušlo, co bosák Jan Vodňanský ve svém Locustariu (Dudík, Iter Romanum, I, 282) o ní praví, že prý totiž náležela k sektě adamitské. („Die Witwe des Oriten-Hauptmanns Bedřich gehörte auch zu dieser Sekte“.) Při nespolehlivosti Jana Vodňanského jest sice snad pochybné, že by náležela k sektě tak výstřední, ale v jednotě církevní nebyla. Pravděpodobně náležela ku vznikající jednotě bratrské, jejímž útulkem bylo Potštýnsko náležející rodině Bedřichově.

*

O stížném listu moravských pánův do Kostnice r. 1415 podává zprávu Čes. časop. hist. XXII. Jména podepsaných Moravanů spolu s českými šlechtici zachovala se nám sice ve vydání Palackého (Documenta M. Joannis Hus, 588—560), ale samostatný exemplář moravského protestu zůstával neznámým. Teprve 1915 byl nalezen text tohoto listu tištěný patrně u Frobenia v Basileji r. 1523 nebo 1524 pod titulem „Epistola LIIII nobilium Moraviae“.

První se o něm rozepsal Táborský („K protestu české šlechty z Čech a z Moravy proti koncilu Kostnickému“, ČČH XXII, 117—123). Protest je dán na Šternberce, na sv. Václava, r. 1415. (V ČČH. str. 120 chybně otištěno: „Anno Domini MCCCXV.“ místo „MCCCCXV.“) Již z datování listu seznáváme, kdo byl hlavním činitelem při protestu moravské šlechty: Byl to přítel Husův a Jeronymův, pan Lacek z Kravař, jenž na svůj zámek šternberský za tím účelem svolal moravské přívržence Husovy. Tímto krokem postavil se Lacek v čelo moravské strany husitské, kterou od té doby jako zemský hejtman vydatně podporoval. Mezi obojím protestem v podstatě není mnoho rozdílu. Co do podpisů však basilejský tiskař, jsa češtiny naprosto neznalý, nemohl některých jmen vůbec přečísti i označil je písmenem N., jiná opět zkomolil přímo k nepoznání. Táborský srovnává jejich znění s podpisy u Palackého (u. d.) a Novotného („Hus v Kostnici a česká šlechta“) a seznává, že těchto 54 pánův a zemanův je podepsáno v VI—VIII skupině u Palackého. Z nich VII. skupina obsahuje šlechtická jména z jihlavského kraje, VI. z Uherskobrodska, kdežto Brněnsko a Znojemsko zdají se chyběti.

Táborského práci doplňuje v následujícím čísle téhož časopisu Flajšhans („Ještě český protest z r. 1415“, str. 288 až 315). Předně vyslovuje svoji nespokojenost nad vydáním Novotného, kterému „o starý, český text šlo . . . tak málo, že pořídil dokonce nový překlad svůj (někdy horší, než starý) . . .“ (str. 289). Zároveň opravuje názor Novotného o vzniku listu. Původní usnesení bylo české. Dle něho byl sestaven latinský text, který byl odeslán do Kostnice. České znění se zachovalo v opisech, v nichž potřebí rozlišovati dvě skupiny: první českou, druhou moravskou. Na jejich podkladě vzniklo těch osm krajských kopií, z nichž se zachovala pouze listina z Čáslavska. Novotný naproti tomu považoval svoji předlohu za originál. Na to vyvrací Flajšhans mylné důsledky z toho odvozené.

Po jazykové stránce prý „vydání Novotného nejenom proti Palackému zhoršilo text listiny“, ale i „zvláště pokazilo seznam jmen (počet zkaženin jest daleko větší než počet skutečných oprav), nýbrž provedlo celý ten vzácný seznam tak, že ho filolog nemůže potřebovati.“ (Str. 297.) Na základě různých variantů i za pomoci Černého ukazovatele k zemským deskám moravským snaží se podati správná jména, jež uvádí na celých sedmi stranách (299—306).

Po stránce topografické shoduje se celkem Flajšhans s Táborským, s tím však rozdílem, že dodává jeho údajům ještě větší přesnosti.

Kdežto Táborský připisuje skupiny jednotlivým krajům, Flajšhans dokazuje, že jejich ráz není čistě krajový, t. j že v označených jím skupinách jsou (ovšem pořídku) i příslušníci jiných skupin: Tak skupina VI. (Uh. Brod) má i pět podpisů z Olomoucka a jeden z Brněnska, VII. (Jihlava) nese po jednom jménu z Brněnska, Znojemska a Olomoucka. O skupině VIII. (Olomouc) soudí Flajšhans jinak: Jest v ní totiž několik jmen, která nikdy nelze zařaditi do šlechty na Olomoucku usídlené a soudí na základě toho, že naň byly připuštěny podpisy „i jiných, kdož chtěli podepsati“.

Konečný Flajšhansův úsudek jest: Na protestu zaslaném do Kostnice jest celkem 131 podpisů z Moravy, kdežto z Čech 321, z čehož poznáváme „věc . . . tak známou z dějin, jak málo totiž poměrně byla zasažena Morava hnutím husitským“. *Nn.*

*

Koncem prosince minulého roku zemřel náhle při přednášce professor Haraldovy university Hugo Münsterberg, psycholog německý. Noetickým stanoviskem a východiskem jeho prácí nebylo, zkoumati toliko stavy vědomí, představy předmětů a toho, co nazýváme já, nýbrž ceniti svět hodnot potud, pokud platí pro nás chtějící. Skutečností nejsou fakty nalezené a z nich odvozené zákony kausální, nýbrž skutečným je to, co vztahy naše k předmětům přivádí. Jsou to postuláty, kterými je náš život psychický vybavován a řízen. Münsterberg neuznává stupňů vědomí (Grundzüge der Psychologie I., Lipsko 1900), neboť býti si něčeho vědom neznamená pochopiti obsah, an tento obsah je podmíněn vědomím. Proto nezná Münsterberg ani t. zv. představ a stavů nevědomých ani objemů vědomí. Psychologie jest nauka o obsahu vědomí. Fysiologickým korelátem počitku jako základního zjevu psychického není podráždění sensitivního nervu samo, ba toto podráždění není vůbec provázeno ani uvědomím čili psychickými pochody. Uvědomění dostavuje se teprve při přechodu do drah motorických. Počitek přiřaďuje se teprve v okamžiku, kdy podráždění v kůře mozkové přechází ve vybavení. Kvalita počitku závisí od rozlohy dráhy podráždění, intensita od síly podráždění, přízvuk citový od rozlohy dráhy vybavovací a život počitku od síly vybavení. Na rozdíl od theorie apercepční, kde se klade důraz na jakousi samočinnost podmětu psychického a vůle označena jako činitel, který všechno psychické dění spojuje, k jednomu směru přivádí, a na rozdíl od teorie associační, kde důraz kladen na představovou stránku obsahů vědomí, tvoří M. teorii t. zv. akční (Aktionstheorie). Jestliže při obou posledních zdůrazněny představy a vůle, činitelé druhotní, vidí M. podnět života psychického ve styku s předměty psychického poznávání a chápání. Životnost psychická není tedy jiná pro soubor vztahů psychického celku (člověka) k ostatnímu životu. Typem tohoto života je reakce, základním prvkem počitek. Výklady psychologické tvoří M. dle obdoby technických věd přírodních (Grundzüge der Psychotechnik, Lipsko 1914). *Dr. Č.*

*

Mořští hadi. Nejde tu snad o mořského hada, který se vyskytuje ve zprávách bujnou fantasií obdařených námořníků, nýbrž o skutečné mořské hady, a to hady velmi jedovaté a nebezpečné. V mořích kolem Přední i Zadní Indie je jich veliké množství a je zaznamenáno, že někdy plují i proti proudu řek, ano že tímto způsobem dostali se i do vodovodních rour v Kalkuttě na velikou obtíž obyvatelstva. Jejich tělo je zařízeno na život ve vodě. Ocas mají sploštělý ploutvovitě. Velikost jest asi jako u prostředního úhoře. Barvy nejsou příliš pestré, obyčejně na břiše jsou světlí a na hřbetě tmaví, leda snad ještě jsou někteří z nich kresleni tmavými prsteny na světlé půdě. Vyznačují se velmi jemnými šupinami, takže jich kůže zdá se býti skoro hladká, a tím se podobají některým mořským rybám, jako na př. murenám. Jich jedové zuby nejsou opatřeny kanálkem, nýbrž rýhou, která slouží k vedení jedového výměsku a nejsou příliš silné. Přes to je známo dosti smrtelných otrav těmito hady, kteří jsou zvláště nebezpečni koupajícím se. *Dr. P—a.*

Vychovatelský.

O předním zástupci experimentního vychovatelství v Německu Meumannovi, který staršímu vychovatelství nevalně přeje, píše pražský prof. Dr. W. Toischer (Pharus 1917, seš. 2), že zprávy četných jeho spisův o pokusech v předmětě tom třeba obezřele zkoumati a výsledkův jím podávaných slepě nepřijímati. Ukazuje na jednom příkladě — že prý dětské pozorování a výraz jeho s určitými lety přesně postupuje dle kategorií: představy podstat (věcí), pak úkonů jejich, pak vztahů a jakostí jejich —, jak málo tato stanovená „apperцepční stadia“ odpovídají skutečnosti: „pro žádnou dobu není panující apperцepční kategorie, nýbrž podle toho, jak výkon pro dané schopnosti jest obtížný, v témže věku někdy chápe se jen jednotlivé, věcné, jindy souvislost, činnost předmětů se vztahy i jakostmi.“ Dále praví zvlášť o M-ových obsáhlých přednáškách: Skutečně cenné v knihách těch málo vyniká, kdežto se obšírně vypravuje o pokusech úplně bezcenných, jelikož v otázce nebo provedení neb aspoň ve výkladě jsou chybné, aniž se s tím ve zprávách počítá. „Všude, kde výsledky pokusů dosavadním obecným zkušenostem odporují, třeba předpokládati, že pokusy ve směru nebo provedení nebo ve výkladě jsou chybné.“ „A vůči Meumannovi zvláště třeba býti obezřelým.“

*

V časopise „Pharus“ (únor 1917) doporučuje vřele bisk. rada J. Shunter, aby se používalo ve školách grafologie jako pomocného prostředku paedagogiky. Uznává, že na grafologii pohlíží se dosud většinou s nedůvěrou jako na neškodnou hračku nebo i na věc, které dilettanti a šarlatáni zneužívají mnohdy k výdělkům i podvodům. Od několika let však zabývají se jí v Německu i vážní učenci; v Mnichově byl založen „Ústav pro vědeckou grafologii“ a jsou vydávány dva odborné časopisy. Pro poznání dětí má pak dle něho grafologie veliký význam.

Tak dokazuje obšírně, že a kterak možno i z dětského písma vyčísti mnoho o duševních a mravních vlastnostech dítěte. Mnoho, ne všechno. Dětské písmo není ještě hotové, teprve ponenáhlu se vyvíjejí jeho zvláštnosti. Není v něm také dosti volnosti, poněvadž dítě je stále přidržováno, aby mělo před očima předpis a jej napodobovalo. Přes to však lze i tu nalézti četné jednotlivosti, které mají v sobě něco zvláštního, osobního a které jsou proto východiskem pro grafologické posuzování. Když pak dítě nabude během času většího cviku ve psaní, stává se také jeho písmo ponenáhlu nenucenějším, volnějším a svéraznějším. Zvláštnosti nejsou tu hned s počátku stálé, mění se, poněvadž mohou býti podmíněny různými okolnostmi. Ale jest jisto, že rok od roku přibírá tu dětské písmo určitější individuelní výraz, jenž jest tím charakterističtější, čím silnější má dítě povahu. U některých mění se písmo i v pozdějším životě, hlavně vlivem pohlavního

rozvoje, pak stavu a povolání. Jiní zase píší již po celý život tak jako při odchodu ze školy.

Zkoumání písma zkušeným učitelem-grafologem může prokázati při výchovu neocenitelné služby. „Co vychovatel může jinak seznati a stanoviti často jen při dlouho trvající práci, stanoví zde takořka jedním pohledem. V jiných případech grafologie přivede aspoň k domněnkám, jež povzbuzují k přemýšlení . . .“ K podpoře grafologického studia, jež jest teprve v počátcích, podává pisatel několik návrhů. Tak doporučuje, aby se ve škole zakládaly sbírky dětských rukopisů podle návodu mnichovského „Ústavu pro vědeckou grafologii“ s učitelovými poznámkami o rozumových i mravních vlastnostech dítěte. Dále bylo by třeba, aby učitelé sami osvojili si theoreticky i prakticky znalost grafologie a aby také změnil se ve škole šablonovitý způsob vyučování v psaní. Dítě musí se ovšem nejprve učiti psáti tak, že napodobuje předlohu a dalším cvičením si ji vtiskuje; ale potom musí se aspoň do jisté míry znenáhla povolovati pudu po samostatné úpravě písmen. V takovém volném písmu nejlépe se projadřuje povaha člověka.

*

Jaký vliv má válka na organisace mládeže, ukazuje podrobná zpráva německých soc. dem. spolků, uveřejněná v jejich orgánu „Arbeiterjugend“ (1916, č. 20) Za prvních 8 měsíců války ztratil tento časopis 41.600 odběratelů, ve druhém roce pak 14.400; nyní má ještě 50.000 odběratelů. Počet útulen mladeže klesl v každém válečném roce o třetinu. Nejvíce utrpěla válkou činnost přednásková: přednášek bylo uspořádáno ve druhém roce o polovinu méně než v roce minulém, celkem 1246, poučných kursů 42. Přirozené klesl velice také počet divad. představení: o celé dvě třetiny. Skoro úplně přestala práce o ochranu mládeže.

Podobně je tomu také v Rakousku. Podle zprávy soc. dem. spolku mladistvých dělníků klesl do konce r. 1915 počet členů ze 16.196 na 8509, počet spolkových skupin ze 351 na 184.

U organisací katolických nejsou asi poměry jiné.

*

Zajímavý případ stal se biskupskému censurnímu úřadu v Paderbornu: minulého roku dal církevní schválení novému spisu známého reformního katechetického pracovníka Jana Val. Schuberta „Der erste Religionsunterricht“ (u Schöningha 1916) — nyní však uveřejňuje v mnichovských „Katech. Blätter“ (leden 1917) prohlášení, jímž se toto círk. schválení odvolává, a oznamuje, že všechny dosud neprodané výtisky byly ihned z knihkupectví vzaty. Jako důvod pak udává „úplně pochybenou a nejvýš povážlivou methodu, jíž spis. v knize užívá“. Vyzývá zároveň faráře, aby dohlédli všude, by při školním náb. vyučování nebylo používáno Schubertovy methody.

Jest to asi poprvé, že se výslovně zakazuje určitá vyučovací methoda náboženská. Schubert ve svém zakázaném spise spojuje malou bibl. dějepravu a malý katechismus v jednotný celek, kde ovšem bibl. děj. má vedení Postava Kristova jest u něho středem celého náb. vyučování prvních tří školních roků: v prvním roce Starý zákon naň připravuje a Nový zákon Jej ukazuje jako dítě; druhý rok pojednává život Páně, kdežto třetí rok jest věnován eucharistickému Spasiteli, tedy přípravě k prvnímu přijetí svátostí. — Pohnutkou k zákazu byl asi způsob, jakým spis. vypravuje, ba někdy docela vymýšlí biblické příběhy.

Hospodářsko-sociální.

Na lichváře s potravinami zaveden pranýř, arciť ne takový, jaký býval za „starých zlatých časův“ až do Josefa II., ale jen papírový. Kdyby byl novinám placen jako dosud úřední inseráty o přisouzených trestech, noviny by si pomohly, neboť látky bude vždycky dost, zvláště budou-li pranýřováni nejen hokynáři, nýbrž, a to podle „hodnosti“ větším tiskem a formátem, tisícoví, statisícoví, milionoví vydřiduši známého protežovaného plemene. Tak by se dosáhlo dvojího dobrého účinku. U těch arciť, kdo „jsou s hanbou jedna ruka,“ pomůže jen zabavení nespravedlivého majetku, neboť v žalářích jest erární stravy škoda pro takové pijavice.

V peštské sněmovně Sas Schmidt obřáv známé stížnosti, proč nebyly hranice proti vpádu rumunskému lépe opatřeny (to tedy k vůli Sedmihradsku měly ostatní hranice býti snad vojska zbaveny? !), vyčítal, že bezhlavostí čet a vedení při evakuaci nesmírné hodnoty padly do rukou nepřátelských, a žádal, by vinníci byli přísně potrestáni. Oposiční poslanec Kelemen mluvil o žádoucích úsporách: „Loni na podzim podnikl výlet a při tom spatřil na 30 automobilů, v nichž se bavili bohatí páni s dámami. Byly to automobily vojenských dodavatelů, různých ústředen a akciových podniků k výrobě válečných prostředků. Na frontě však dopravují se nemocní a ranění vojíni v chatrných selských povozech. Němci z říše rozumějí tomu jinak, rekvirují automobily a vozí v nich raněné. Plicními chorobami stižení vojíni pošlou se za frontu, kde se o ně nikdo nestará. Za frontou se jen mrhá penězi. V hlavním stanu je velmi lacino, ale důstojníci mají tam obrovské polní přídavky. Polní podmaršálek Höfer, který podpisuje úřední válečné zprávy, dostává 20.000 K přídavku. Loňský rok skoro celý strávil ve Vídni a snad jen jednou byl ve hlavním staně. Sirotci po padlých hrdinech dostávají však podpory 4 koruny měsíčně. Důstojníkům automobilového sboru hradí se výlohy k vydržování koně. K čemu je štábní jízda? U tak zvaných válečných velitelstev je na 150 důstojníků a vojínů, ačkoliv na práci stačila by desetina. V říšsko-německém tiskovém staně pracuje 15 osob, v našem tiskovém staně je však na stejnou práci desetkrát více lidí. Německý tiskový stan měl výloh sotva milion, náš však stál čtyři miliony. Generálmajor Hoen, náčelník tiskového stanu, sedí v archivu ministerstva války, ale dostává polní příplatek. V procesu s posl. Ivankou vyšlo na jevo, že jedné dámě ve Vídni odváděna byla třetina ceny za prodaný dobytek. Z toho lze soudit, že v třináctém oddělení ministerstva války dodávky se zadají jen lidem, kteří ze svého zisku odvedou jistý podíl oné dámě.“ (Zpráva sněmovní.)

Opposice protivládní takovými a jinými výtkami hledí nesnáze způsobiti vládě Tiszově, arci také s úmyslem, poštvati ji ještě k činnějšímu zasahování do věcí společných a předlitavských. Čímž ne-

budiž popíráno, že koště́te, pořádného koštěte je všude třeba, extra Hungariam, avšak též intra Hungariam.

Táž opposice nastavuje vládě také požadavek volebního práva pro všechny bojovníky přes 20 let. Zdali ona by je zavedla, kdyby se dostala k veslu, jest arciť jiná, neboť spravedlivosti národnostní bojí se maďarské strany všechny.

*

Kopřivová vlákna, jak jsme tu již napsali, jsou vděčnou náhražkou bavlny. Je to látka dobrá, která v některých krajích Německa již dávno se zpracovává na výrobu příze a hrubého plátna. Ještě lépe hodí se ke zpracování jiná kopřiva, sibiřská, Urtica cannabina, která se u nás velmi dobře daří. Za to velice jemné tkaniny, tak zvaný čínský batist vyráběný ve východní Asii, zvláště v Číně a Japonsku, a také v Indii, pochází z rostliny kopřivě příbuzné, tak zvané ramie (Boehmeria). Roste divoce ve východní Asii, kde však též velmi hojně pěstována, a to ve dvou druzích: B. nivea s listy na rubu stříbrobílými a B. tenacissima s listy po obou stranách zelenými. Tkaniny z těchto rostlin vyrobené jsou krásného vzhledu, neobyčejné pevnosti a veliké jemnosti, takže jen hedvábí může s nimi soutěžiti. Též se užívá ramiových vláken na výrobu žárových punčošek plynových. Jediná nevýhoda ramie jest její poněkud nesnadné zpracovávání Anglická a francouzská vláda podporuje velice pěstování ramie v osadách a též v Irsku a jižní Anglii dály se pokusy s aklimatací ramie. U nás však podnebí ramii nevyhovuje.

*

Poslední dobou prolétla novinami zpráva o javorovém cukru. Kterési denní listy k tomu poznamenaly, že jest odnímání šťávy na výrobu cukru stromu škodlivé. Ale není to tak zlé, jak dokazuje výroba javorového cukru v Americe. Ve Spojených Státech a v Kanadě užívá se k tomu javoru cukernatého (Acer saccharinum), a to dosti zhusta. Strom tento je k tomu účelu pěstován a stává se zároveň krásnou ozdobou krajiny. Javor pěstovaný pro cukr poskytuje značného výtěžku. Koncem března, když se nalévají pupeny, počne se s odnímáním šťávy. Ta se vypouští ze stromu nehlubokým otvorem, do něhož se zasazuje trubice, aby vzduch neměl k ráně přístupu. Šťáva se odnímá tak dlouho, až nemá žádného cukru. Množství cukru ve šťávě kolísá od 4% na začátku do 1% na sklonku vypouštění cukrové šťávy. Cukr se vyvařuje a prodává v koláčích půl až 1 kg těžkých a zbývá ještě syrup, který obsahuje ještě přes 50% cukru. Jeden strom poskytne ročně půl třetího kg cukru. Nejvíce cukru javorového bylo vytěženo na sklonku minulého století ve státě Vermontu, to jest asi 7,062 500 kg ročně, a výtěžek od té doby ještě značně vzrostl. *Dr. P—a.*

*

Žena ve středověku. 17. března 1915 měl professor dr. Drtina v Praze přednášku o tomto předmětu, která pak otištěna v „Naší Době“ roč. XXIII. seš. 1. a 2.

„Starověký názor životní,“ praví, „byl naturalistický. To znamená: člověk antický . . . těšil se ze života, mládí, rozkoše, zdraví, přírody, krásy, síly.“ Tato na pohled nevinná a krásná slova chovají v sobě hrozný závěr, ke kterému pohanství nutně dojíti musilo, a je podivno, že doktor filosofie posluchačů svých na tento závěr neupozornil.

„Člověk těšil se,“ předpokládá, že se všichni lidé rodí zdraví, krásní a silní, ale každý ví, že veliká část lidí přichází na svět s vadami, nemocemi a nedostatky tělesnými a duševními. Jaký pak byl osud takovýchto dětí ve světě antickém? Na to nám odpoví na př. Bohuš Lepař: „V dobách (pohanských) nejvzdělanější státníci a proslulí učenci, jakým byl na př. Aristoteles a j. pokládali otroctví za věc přirozenou a necenili život otroka nad život dobytčete. Zákon v jedné zemi ponechával otcům právo neobmezené nad životem a utracením novorozeňátek, kdežto zase jinde zákonem se nařizovalo, aby nemluvňata neduživá nebo zmrzačená i proti vůli rodičů zanesena byla na horu Taygetos k utracení.“[1])

Jiný doklad nám podává Jos. Zeman: „Soustrast a účinná láska k bližnímu stiženému vykonala již mnoho, ale nestačila jen láska. Přidružilo se k ní v nové době studium a promyšlené řešení problémů sociálních, povinností sociálních, s nimiž jde ruku v ruce vymozenost vědecká. Sociolog, lékař a učitel musí v abnormálních lidech viděti ne objekt soucitu, ale předmět, k němuž má společnost jisté povinnosti. Pokračovati v pracích filantropů ze sociální povinnosti jest úkolem nových generací lidstva kulturního. Sem totiž dospěly naše názory o výchově abnormálních. Stará doba jich neznala. Víme, že se dětí zmrzačených zbavovala bezcitným pohozením. Indové vrhali je do tůní Gangu, Sparťané v sluje Taygetu a vln Eurotu. Celé Řecko, vyjímaje Theby, dovolovalo zákonně utratit dítě a dovedl se na to dívati Sokrates, Aristoteles, Platon. Židé vyobcovávali mrzáky, nechávajíce jich na cestách mimo město . . . Ano i v době nynější tvrdily pessimistické theorie, že ochrana slabých, nedochůdných, zatížených a zmrzačených rozmnožuje jen degenerovanost a není dobrem (Nietzsche.) Darwin sám pravil, že stavěním útulků pro tělesně a duševně nemocné a snahou lékařů, kteří vynakládají všechnu dovednost, aby prodloužili život jedincův až do nejkrajnější možnosti, přispívá se k tomu, že slabí rozmnožují svůj druh a udržují bídné typy na škodu plemene. Samueli Heinickeovi činil pastor jeden překážky ve vyučování hluchoněmých, pokládaje za rouhání, učiti mluviti toho, komu Pán Bůh řeč odňal.“[2])

Vidíme tudíž z uvedených slov, kam názor antický také dnes lidi třeba sebe vzdělanější zavádí.

Než zkomáme-li výše uvedenou větu: „antický člověk těšil se ze života, mládí, rozkoše, zdraví, přírody, krásy a síly“, vidíme, že tu

---

[1]) Zlatá Praha, O věznicích a věznich starého věku, r. 1890, str. 279.

[2]) Český Svět, roč. IV. čís. 4. Péče o děti abnormální.

schází jeden činitel, bez něhož se lidstvo nikdy neobejde totiž práce. O práci se v tomto světovém názoru zmínka neděje. „Člověk řecký", praví Drtina, „snaží se představovati celý svět jako jasný a slunný, život lidský hodnotí jako soběstačný, radostný". Ale všechno to vyžaduje nutně práci. Zdaliž ti, kteří na polích v úpalu těžce pracovali, kteří za stavem celý týden seděli a tkali, kteří u výhně stáli, kteří v lomech tesali, na lodích veslovali nebo kovů dobývali, zdaž také oni se těšili z přírody, krásy, rozkoše a života? Opět vidíme jiný nutný zá ěr, ku kterému tento antický názor vedl, totiž, že lidstvo musilo se rozděliti na dva tábory: na silné, zdravé krásné, bohaté, kteří se jen bavili, rozkoší užívali, a na ty, kteří jen pracovali, čili na pány a otroky. Svědkem je sám Drtina, jenž v jiné knize přiznává: „Plné právo občanské v řeckých státech měli jen šlechtici. Lidé, kteří se živili prací rukou svých, rolníci a řemeslníci, neměli plných práv občanských. Ani Platon ani Aristoteles ve svých spisech politických nechtějí rolníkům a řemeslníkům přiznati činné účasti ve státní správě. Aristoteles výslovně podotýká, že jsou odloučeni svým zaměstnáním od dokonalosti občanské Jim náleží opatřovati vše potřebné vlastním občanům. Toliko život čistě rozumový ve vědě a umělecký byl občana důstojný Nejčetnější třídu obyvatelstva řeckého tvořili otroci. V Athenách samých bylo 20.000 občanův a 400 000 otroků. Aristoteles hájí ve své politice otroctví jako spravedlivé, vycházeje od názoru, že otrok je toliko oduševněný majetek, živý nástroj že celou přirozeností, duševním i tělesným nadáním stojí velmi nízko a ježto nedovede sebe sama ovládati, že musí být ovládán. Některé práce, ku př. tkalcovství vůbec by podle Aristotela nebyly možny, kdyby nebylo otroků."[1])

Jiný doklad podává nám dr. Chalupný, jenž píše, že „vzdělaným" Řekům i Římanům některé práce tělesné i duševní byly hanbou, byly jen pro otroky . . . Ale pro tuto stránku věcí (sociální) p. **Machar** nemá nejmenšího pochopení. Chodí Římem jako školomet archeolog bez srdce: pláče, vzdychá a modlí se nad každým kusem kamene v areně i jinde („vy svaté mramory řecké"), ale nemá jiskřičky citu pro lidi, kteří tam byli štváni na smrt pro kratochvíli břichopáskův a luzy „nejvzdělanějšího" národa . . . A aby nebylo pochybnosti o tomto stanovisku p. M., píše i apologii otroctví antického. Nebylo prý tak zlé, zvláště za císařství ne; „a který tak zv. svobodný dělník dnes by neměnil s osudem takového dobře opatřeného římského otroka?" (Řím str. 141) Doložím tedy fakty, nikoli pouhými řečnickými otázkami osud římských otroků za doby dle p. Ma jim nejpříznivější. Největší spisovatelé právní z dob císařství zaznamenali poměry tehdejších otroků takto: „Servile caput nullum jus habet" (Paulus). „Servitutem mortalitati fere comparamus . . . Mancipi res sunt servi et quadrupedes" (Ulpian) — tedy že otrok nemá vůbec žádného práva, že je skorem roven věci neživé, že je věcí téhož druhu jako dobytek. Pak ovšem otrok byl „dobře opatřen," zrovna

[1]) Myšlenkový vývoj evropského lidstva.

tak jako až podnes krmný a tažný dobytek je dobře opatřován majiteli — pro jejich vlastní zisk. To ohromné ponížení lidské bytosti, bezohledně konstatované slavným Ulpianem ještě v poslední chvíli před vítězstvím křesťanství je p. Movi ničím. Neopomíjí i zde dokumentovati svuj materialism a nepochopení duševní kultury okázalou lhostejností k rovnosti před zákonem, k jednomu z nejvyšších výtěžků bojů dvou tisíciletí civilisace, a neostýchá se tvrdit, že dnešní svobodný dělník by za plný žlab mohl měniti s římským otrokem.“[1])

Z uvedených slov patrno, že otroctví je nutný důsledek materialistického i naturalistického názoru (neboť naturalismus jest jen zjemnělý materialism), jenž uznává jen „krásné, silné a zdravé tělo, v němž žije dobrý, ušlechtilý duch, vnější výhody a dary Štěstěny, štěstí rodinné, hojnost přátel a přízeň mezi lidmi“. Tento názor, jejž Drtina tolik vychvaluje, vede i dnes ku stejným důsledkům jako tenkráte; svědkem nám buď na př. F. Krejčí, jenž praví: „Z materialismu pochodí a v něm nalézá oporu povrchní liberalism tak zvané inteligence naší společnosti, 2. anarchism méně vzdělaných nespokojenců s nynějším řádem společenským a 3. požitkářský epikureism zbohatlých průmyslníků. — Tyto tři třídy našich současníků, každá svou cestou, dospějí k životnímu názoru, který se dá naznačiti slovem: míti se dobře za každou cenu. Podmínkou k tomu je převaha nad jinými, chtějí se míti dobře bez ohledu na to, mají li se jiní špatně; jiní mají sloužiti blahu jejich. Jedni potřebují k uskutečnění snahy své nynější řád, používajíce všech prostředků, jež jim poskytuje — tak zvaní praktičtí lidé; druzi jsouce nynějším řádem postaveni tak nízko, že nestačí jim krátký život k doplichtění se postavení, s něhož by mohli míti převahu nad jinými, doufají násilným převratem domoci se ho rázem. Všichni jdou s napjetím všech sil za tímto účelem a pro jiného nemají smyslu. Hmotný blahobyt jest jejich ideálem, jemuž podřizují vše ostatní“[2])

Z těchto slov vidíme, že materialismus moderní dochází tam, kam došel materialismus antický, čili že jsme na nejlepší cestě do — o t r o c t v í, poněvadž stejné příčiny mají také stejné následky. Úžasno je, že může býti tento názor doporučován některými universitními profesory našimi, když jiní vzdělanci na nebezpečí jeho zřejmě ukazují, ku př. Št. Radič: „Ačkoli hlavní naše vzdělání vyplývá z klassicismu řecko-římského, možno přece zcela klidně tvrditi, že z jednoho tisíce lidí, kteří ukončili střední školu, ba i universitu, ani jeden nemá pravého ponětí, čím byl stát Řeku a Římanu. Toho ostatně dlouho nevěděli ani učenci, dokud nesmrtelný Francouz Fustel des Coulanges nevyložil věc důkladně a všestranně ve svém díle: „La Cité antique“ (Starověký stát). Stačí přečísti si jen jeho nevystižnou kapitolu: „Říman a Atheňan“, aby nám zcela jasný byl obraz onoho zvláštního veřejného a soukromého života, v němž myšlenka lidská zahalena byla nejhustším závojem, závojem věčného strachu před tisíci zlých a do-

[1]) Přehled, roč. VI. str. 319. »Antika a moderní život.«
[2]) O filosofii přítomnosti str. 46—7.

brých bohů, zlých a dobrých polobožských bytostí, takže i nejtemnější doba středověku byla proti tomu, aspoň pro jednotlivce, ozářena jasným světlem... Když všecko to člověk rozváží, nemůže se dosti nadiviti tomu, jak podobný život mohl se stát a mnohým ještě dodnes zůstat ideálem svobodného člověka a svobodného národa. Zároveň s tím vysvětlujeme, proč je řecká a římská filosofie tak zkostnatělá, tak bezživotní, neb, abychom použili pravého slova, tak bez srdce. V takové společnosti ovšem že nebylo ani stopy po sociálním pojímání státu, takže i největší geniové Řecka, jako Aristoteles a Plato, současný svůj stát považovali za vrchol dokonalosti, nemajíce ani ponětí o tom, co je to společenský a státní vývoj. Proto také Aristoteles mohl napsati, že Řekové jsou povoláni k tomu, aby panovali nade všemi ostatními národy, a že jen řečtí občané jsou narozeni pro svobodu, kdežto jejich otroci, jakož i všichni ostatní barbaři určeni jsou prý jen pro otroctví. Právě tak smýšleli i Římané. Ve své zabedněnosti nešla jejich myšlenka ani široce ani hluboce a jevila se u nich jen v důmyslu, podobně jak u Řeků pouze v umění. Proto Římané ve svém důmyslu vytvořili nejspletitější, částečně také nejlogičtější právní system, sestávající však z pouhých formulí, ve kterých právo rdousí spravedlnost. Podle samého římského přísloví: Summum jus, summa injuria: nejpřesnější právo, největší křivda... Totéž vidíme u Římanů tím více, protože Řím jim byl střediskem celého světa a římský národ, jediný povolaný pán toho světa, jehož panství možno udržeti pouze železným pořádkem prý logických zákonů římských. A kamkoli to pojímání se vmísilo, všude přivodilo a podnes přivodí jen porobu.“ [1])

Než poslyšme přednášku Drtinovu dále: „S tímto **k r á s n ý m** názorem životním nebylo ve shodě postavení ženy v dávnověku řeckém. V něm bylo mnoho orientální závislosti a spoutanosti.“ Pro koho byl tedy tento názor **k r á s n ý m**? pro ženu? pro otroky nebo pro ubohé děti? Než on nebyl „krásným a slunným“ ani pro třídu vyvolených, neboť vrhal do jejich života pozemského černé stíny, jak ani jinak býti nemůže při pomyšlení na stáří, jeho neduhy a smrt, po níž přijde truchlá říše stínů. E. Chalupný na př. píše: „Dospěli jsme k nejspornějšímu a nejchoulostivějšímu bodu antické propagandy, poměru antiky ke křesťanství. Běžné mínění poměr ten pojímá jako protivu pochmurné, pověrečné křesťanské passivnosti k jasu, teplu, rozumnosti „záře hellenského slunce“ ... Není pochmurnějšího a bezútěšnějšího názoru životního nežli byl řecký. Je to do jisté míry přirozeno: nejvíce ze všech lidí se směje divoch anebo dítě, kdežto člověk civilisovaný a dospělý je mnohem vážnější. Vyšší stupeň kultury řecké nad divošství sám sebou přinášel jistou vážnost. Ale řecká pochmurnost byla ještě nad to vyvinuta docela zvláštním způsobem. ‚Hellen měl,‘ píše Nebeský, jeden z nejhlubších našich znalcův antiky, ... ‚podivuhodnou resignaci, jaké bychom u národa tak jarého a čilého ani nehledali. Věděl, že bohům

---

[1]) Osvěta 1910, Státní a národnostní myšlenka s hlediska vědy sociální str. 45?

dána blaženost, lidem však svízel a strast. Nejlepší na světě jest: nebýti narozenu, a potom přijde hned: brzo umříti. Koho bohové milují, ten umře mlád. Na světě není nic strastnějšího a bídnějšího než člověk. Takové a podobné výpovědi nacházíme u filosofů, historikův a básníků hellenských velmi často a nejsou snad jenom nápady rozmrzelosti jednotlivé, nýbrž pocházejí z obecného a hlubokého přesvědčení. Jest vskutku s podivením, že národ tak geniální a energický takový zasmušilý a trudný názor měl o bytosti lidské' . . . názor o „hellenském jase“ je fikcí. Těžkomyslost řeckého životního názoru postupem doby ještě spíše rostla než ubývala a v době vzniku křesťanství dosáhla vrcholu . . . Hrozná pochmurnost a těžkopádnost řeckých tragiků nejryzejšího výkvětu attického ducha, neúprosné fatum nad lidmi i bohy, krví, mstou a slzami zalité nebe Homerových zpěvů, Herodotova víra v závist bohův a jeho doslovná interpretace mínění prý Solonova, že „nikdo z lidí živých není blažen“, Demosthenovy stálé nářky nad politickou ničemností vrstevníků — kde je tu nějaká „záře slunce“, nějaký zvláštní jas? . . . Jasnost je tedy znakem některých oborů kultury ryze moderní; v kulturách starověkých jest jí méně a v řecké rozhodně méně nežli v indické a židovské. Mnohem více jest jí ve středověku . . . radostná záře pak ve smyslu touhy moderní jest živel romantický, vyrostlý z křesťanství.“ [1])

K těmto dvěma svědkům připojíme ještě Otokara Fischera, jenž praví: „Režie, překlad, herci přičinili se o to, že jsme mohli alespoň tušiti, co znamenal řeckému starověku přízrak osudu. Klytaimnestra zabíjí svého muže, vhodivši mu přes hlavu roucho síťovité, v něž ho zaplete; několikrát opětuje se zmínka o této lsti. Jednotliví příslušníci prokletého rodu měli hlavu chycenu ve spletené síti, již jim přehodili bohové a moira. Vraždili a nevěděli proč; mstili se a věděli, že je samotny stihne msta. Atreus zabil Thyestovy hochy; Agamemnon obětoval dceru, Klytaimnestra zavraždila Agamemnona; Orestes Klytaimnestru; Lítice stíhaly Oresta. Osud tak poroučel, bohove chtěli. Aischylos provádí očistu na Atreově domě, vyprošťuje se z pověry o všedrtícím fatu, vkládá činy. Ale na dně jeho náboženského světa svíjí se bázeň před mocnostmi podsvětí, zpod jeho jasných představ, z podvědomí hlásí se k životu chaos v podobě Lític, jichž kletbou je — kletbu rozsévat; jako červy drtí nelítostná pata vítězného Apollona své oběti: slova Kassandřina poskytují pohled v bolestnou říši náboženských představ; v oblast děsnější, než jakou znal středověk.“ [2])

Přečteme li si tato svědectví a srovnáme-li je s přednáškou Drtinovou, mimoděk nám napadá, nač tedy se konají studie, nač psali na př. Friedländer, Gibbon, Mommsen o životě starověkém, když i mnohý t. zv. odborník na veškerou tu práci nedbá a svou po léta vyšlapanou cestičkou si kráčí. (O. p.)

[1]) Přehled, roč. VI., Antika a moderní život, str. 378 - 380.
[2]) Přehled, roč. VI. Divadlo: Národní divadlo: Oresteia. Řecká trilogie Aischylova str. 215.

Politický a vojenský.

Nařízení o vyšetřování zajatců. Ve vojenském řádu jest obsaženo nařízení, že důstojníci stavu vojenského (tedy nikoli voj. soudci a lékaři), praporečníci a kadeti, kteří se nezraněni octnou v zajetí, jsou povinni před shromážděním důstojníků se ospravedlniti. Kdyby se pak v jejich jednání shledalo něco trestného, podá se na ně trestní oznámení příslušnému velitelství. V ostatních případech se zavede čestné řízení. V nedávno uveřejněném výnosu ministerstva války nařízeno, že předpis onen se týká netoliko důstojníků a aspirantů stavu vojenského, nýbrž i kadetů aspirantů a jednoročních dobrovolníků (vyjma jednoroční dobrovolníky-mediky, zvěrolékaře a lékárníky). Má pak o těch osobách, které nejsou podrobeny čestnému řízení, rozhodnouti sborové velitelství v těch případech, kdy je důstojnické shromáždění neuzná ani za ospravedlněné ani za propadlé trestnímu řízení. Kromě toho bude shromáždění důstojníků též zevrubně zkoumati chování těchto osob v jejich zajetí.

V jiném bodu vojenského řádu se praví, že v zásadě musí každý, kdo se vrátí ze zajetí, prokázati, že svým zajetím nikterak není vinen. I tento odstavec se doplňuje tím, že tento průkaz jsou povinni před vojenskou komisí provésti i ti, kteří výše nejsou uvedeni, tedy všechny v hodnostní třídu zařaděné osoby, assistenční lékaři-zástupci, účetní zástupci, aspiranti úředničtí, jednoroční dobrovolníci-medici, zvěrolékaři a lékárníci. Komisi této předsedá štábní důstojník stavu vojenského, přísedícími pak jsou dva štábní důstojníci nebo hejtmani (rytmistři) st. voj. Všecky jmenuje sborové velitelství, jemuž se též musí hlásiti výsledek šetření netoliko o vině na zajetí, nýbrž i o chování v zajetí. Gažisté nevřadění do hodnostních tříd zodpovídají se způsobem pro mužstvo předepsaným.

*

Zprávy z létadel. Oprava vlastní dělostřelecké palby pomocí pozorovatelů v létadle nabyla v této válce neobyčejného významu. Na německé západní frontě přispěním této pomůcky čtyrmi výstřely zbořen byl most na vzdálenost 21 kilometrů.

Jak „Scientific American“ píše, konají se ve Spojených Státech stále pokusy toho druhu, které přivodily pozoruhodné výsledky. Podařilo se podati zprávy bezdrátovou telegrafií z létadla, vzdáleného 30 km, letícího ve výši 5000 stop, veliteli dělostřelecké baterie. Váha přístroje pro bezdrátovou telegrafii stoupá v přímém poměru ke vzdálenosti, na jakou se zpráva podává. Dosud se počítalo na 1 km vzdálenosti 0·8 až 1·7 kg váhy přístroje. Při pokusech tam konaných prý se snížila tato váha až na 0·4 kg pro 1 kilometr.

*

Časopis Scientific American popisuje nové, americkou továrnou vyrobené dělo, jímž prý už několik set létadel dohody vyzbrojeno.

Jeho předností jsou malá váha a téměř žádný zpáteční odraz, kterýžto byl dosud největší obtíží pro stabilitu létadel. Dělo to má dvě roury zadní stranou k sobě obrácené a spojené. Když se vystřelí žádoucím směrem, vyjde současně rána v opačném směru. Není tedy potřeba silné zadní části a o to jest dělo lehčí.

Z podrobností uvádí časopis toto: Zadní roura je uvnitř hladká, patrona je pro obě roury shotovena v jednom kuse, uprostřed je látka výbušná, na obou stranách pak jsou střely. Výbušná látka je tak rozdělena, že hlavní její část působí na střelu ve směru žádoucím teprve zbytek plynu vymrští střelu zadní rourou zpáteční, ale jen tak daleko, že létadla následující anebo vlastní vojska nejsou ohrožena (?) Děla mají kalibr 7·5 cm a metají střely 10 kg těžké počátečnou rychlostí 1000 stop za vteřinu.

Též pokusy s děly této konstrukce o kalibru 10 cm a 12·5 cm prý se vydařily. Má prý se jich použiti za výzbroj torpedových a motorových člunů.

Přesnost těchto děl je prý zvláště velká a cenu jejich zvyšuje též okolnost, že možno je postaviti na kterémkoliv místě, bez silných podložek nebo jakýchkoli spodních staveb.

*

Je viděti střelu pěchoty v letu? Kdežto střely velkého kalibru, jež se vystřelí ve vysokém úhlu, bývá viděti (stojíme-li za dělem), jsou střely z děl i pušek, jež letí plocho, neviditelny. Jak poručík v záloze Dr. Siebert sděluje, pozoroval jednou nůžkovým dalekohledem výsledek výstřelu svého souseda a tu viděl nejen na místě, kam střela dopadla, množství prachu a kamínků, nýbrž i let střely. Nebyla to však střela sama, již viděl, nýbrž jakýs temný kulatý předmět, vlastně rozehřátý vzduch v podobě klubka. Střela v letu stlačuje, ohřívá a rozráží vzduch, který se pak jeví oku v dalekohledu jako vzduchová koule podobně jak to vídáme nad rozehřátým předmětem. Střelu samu viděti není, i když dalekohled pro naše oko její vzdálenost desetkráte zkracuje.

*

Průplav panamský je pro Spojené Státy nejdůležitější strategická posice a je proto též dobře opevněn a vyzbrojen. Dle amerického časopisu pro dělostřelectvo byla tato opevnění v posledních létech zdokonalena Zastoupeny jsou tyto kalibry: 40·6 cm děla s těmito ballistickými podrobnostmi váha střely 1088 kg, váha náboje 299 kg, počáteční rychlost 675 m za vteř., dostřel při úhlu 15 stupňů 17.000 m Prorazí Kruppovu ocel a ústí v tloušťce 61 cm, na vzdálenost 4570 m — 52 cm, na vzdálenost 9140 m — 41 cm. 30·5 cm hmoždíře, model z roku 1912 s počát. rychl. 390 za vteř., dostřel 9100 m. 7·6 cm pobřežní děla z roku 1912.

*

Změny v organisaci norského vojska. „Kungl. Kriegsvetenskaps-Akademiens Handlinger och Tidskrift,“ uveřejňuje tyto změny, provedené za světové války ve vojsku norském: Brigády budou se

jmenovati divise. Každý pěší pluk dostane třetího majora. Nejseverněji ubytované pěší pluky v Södra, Norra Haalogalands a Tromsö budou míti po třech praporech.

Každý pěší pluk obdrží oddíl těžkých strojních pušek po čtyřech puškách. Každý pěší prapor (celkem 51) má oddíl lehkých strojních pušek o šesti Madsenových puškách. Každá lyžařská setnina má čtyry strojní pušky, jež se dopravují na motorových dvoukolkách. Též každá švadrona má jich šest. Prapor posičního dělostřelectva má po dvou 10·5 cm bateriích děl a jednu baterii houfnic dvanácticentimetrových. Horské dělostřelectvo bude vřaděno do tří praporů, z nichž každý bude míti dvě baterie děl kalibru 7·5 cm a jednu baterii houfnic.

Při inženýrském pluku v Söndenfjeldu zřídí se nové dvě mostní setniny, nový inženýrský prapor zřídí se u šesté (severní) divise.

Létadel mají nyní 20, z části nejnovější konstrukce. Zvláštní dílny v Kristianii a Lilleströmě hotoví létadla pro vojsko pozemní, v Hortenu pro námořnictvo. Pro radiovou telegrafii zřízeno pět pevných stanic.

Jízdní kuchyně zřízeny dle vlastního norského modelu. Každá má 8 kotlů po 35 litrech a váží prázdná 216 kg, naplněná asi 450 kg.

*

Protože za dlouhého trvání války vyznamenáni válečnými dekoracemi i ti, kteří v poli nebyli, za svou ovšem i v území neválečném obtížnou práci, zavedena nyní jistá označení těch, kteří se účastnili bojů samých, a to:

1. Na stuhách válečných vyznamenání, jež se nosí na levé straně prsou budou se nositi dva malé pozlacené skřížené meče tehdy, když vyznamenání bylo uděleno v uznání za statečné nebo hrdinné nebo úspěšné chování před nepřítelem, jakož i v uznání výtečného nebo vynikajícího vedení.

2. Nově založený Karlův vojskový kříž[1]) se udělí těm, kteří aspoň po dvanáct neděl stáli před nepřítelem ve svazu vojskovém, tedy ne při vyšším než je velitelství pluku. Vyňati jsou pouze účetní poddůstojníci a vojenská hudba. Osoby, přidělené brigádnímu, divisnímu, sborovému nebo ještě vyššímu velitelství, nároků na tento kříž nemají.

[1]) Dle českého překladu cvičného řádu překládám Militär — vojsko, vojenský, Truppe — vojska, vojskový; ještě méně vhodný se mi zdá pro Truppe výraz Čenským užívaný „vojenský zástup“.

Ročník XXXIV. Číslo 4.

HLÍDKA.

Psychologie válečného atheismu.

Dr. Karel Černocký.

Kdykoli se mluvilo o náboženské krisi, myslelo se obyčejně na neudržitelnost stávajících názorů, na jejich vratkost v oboru vládnoucích vědeckých soustav, útočilo se na nepřiléhavost náboženských hledisk k časovým potřebám, vytýkala se jim zastaralost a neschopnost přispěti člověku v jeho zápasech duševních. Zřídka přihlíželo se k rozboru psychologickému, pomíjelo se stanovisko vývojové, vysvětlující t. zv. krise v řetěze příčinném. Zapomínalo a zapomíná se, že každé rozrůznění tohoto oboru psychického života je právě tak určováno jako jiná, že tvoří část dějin, které pokračují a provázejí zároveň také všeobecné dějiny lidstva vůbec. Zřetel metafysického původu náboženství, který vedl při pozorování a posuzování těchto zjevů nejen horlivce nýbrž i odpůrce (ač si toho mnohdy nebyli ani vědomi), zastiňoval psychologické ponětí, které zdálo se jen něčím druhotným, dodatkem. Náboženské představy byly potírány proto, že značily něco cizorodého, co k ostatním nachází se jen v poměru jakéhosi přepadání a znásilňování, zbytečného zatěžování, neúspěšného zatarasování a zadržování. Psalo se sice obyčejně o náboženských soustavách ukončených, církvích stávajících, a respektovati se chtělo při této kritice náboženství samo jako všeobecný úkaz psychický, než zapomínalo se na to, že i tyto stávající soustavy náboženské nejsou ničím jiným než právě dokonanými a uskutečněnými útvary toho, co v počátečném stadiu bylo postulováno. Uznávala se sice důležitost náboženství, než odmítaly se šmahem všechny ony staletými osudy lidstva a proudy myšlenkovými upevněné soustavy proto, že nedostačují zdánlivě ani vědeckému rozvoji ani

společenským potřebám. Označuje-li se všeobecnými rysy počáteční vývojové stadium náboženského života intelektuelního nebo citového, aneb ohraničení a stanovisko náboženství k moderní vědě za náboženství samo v sobě, pak dělá se totéž jako když dává se o nutnosti práce rolnické přesvědčenému národohospodáři rádlo do ruky, vysvětluje se mu jeho účel a zařízení, nedá se mu však ani role ani síly a chuti k práci. Mezi oněmi smělými návěstími, které ohlašovaly krise náboženských soustav, a těmito jest asi takový poměr jako mezi odvážnými plány národohospodářskými a drobnou prací rolníkovou. Oba myslí ovšem na totéž, práci a užitek. Národohospodář počítá více s užitkem, rolník hledí si práce. Všechny kritiky náboženských soustav a filosofií představují nám jen perspektivy vysoko nad skutečnými událostmi kroužících letců a věštců. Vidí obrysy, odhadují postavení, kreslí a fotografují situační plány, nevidí však podrobností, které jsou více skutečností než jejich rozhledy a přehledy. Proto i prognosy ohlašující krisi a úpadek anebo dokonce mizení a zánik náboženského života jsou zprávami, které upozorňují nás na změny podmínek individuálního života náboženského, nemohou však býti diagnosami ohlašujícími povšechné mizení náboženství samého, jako zjevu, který duševnu je zvláštní.

Předmětem změn není ani dnes náboženství samo sebou nýbrž nanejvýše pojímání jednotlivých nebo některých jeho představ, které zase ne svým vlivem způsobily krisi nýbrž svým postavením v psychickém celku. I když označiti musíme dobu přítomnou za ojedinělou ve svých událostech, přece nemůžeme úplně pominouti všech jí podobných, které ony náboženské představy a nauky již přečkaly. Přivodily-li některé představy rozvrat, pak nestalo se tak jimi samými nýbrž zaviněno bylo posicí, kterou zaujímaly v psychickém celku jednotlivce. Ne vniternou svojí působností, obsahem, zatížily myšlení a cítění, nýbrž nastaly nárazy a nepravidelnosti, jako vždy, kdykoli pochod duševní je podmiňován jen nedostatečně, přerušován neshodnými vlivy, zadržován častými a neúměrnými dojmy.

Doba válečná musela přirozeně s mocnými otřesy života duševného a ohrožením fysických jeho podmínek přivoditi nutně také současné zviklání oblastí náboženského cítění a pojetí, které seskupeno se nachází kolem představy a zažití, uznání a zachycení Boha, zjeveného jako rozumné bytosti, s kterou žijeme v nějakém vztahu. Kdybychom chtěli měřiti náboženství jen dle jeho citovosti anebo dle míry osobní inteligence a schopnosti přemýšleti o věcech náboženských, pak

bychom pochopili snad z oněch válečných zjevů mnohé, ne však všechny. Člověk válečnými událostmi zastižený popírá často nejen Boha nýbrž i jakýkoliv podklad a potřebu náboženství v člověku vůbec, popírá nejen kult náboženský, nýbrž zapírá i jakýkoliv pocit a hnutí jeho. Proto třeba více než po intelektuálních příčinách atheismu pátrati po příčinách psychologických vůbec. Tak jak jevilo se již v dobách pravidelného a klidného žití více druhů a způsobů života náboženského, tak třeba i nedostatky jeho v době přítomné roztříditi. Jednotlivé ony druhy podobají se vrstvám kůry zemské, různým svým vznikem, stálostí, prospěšností i užitkem. Některé z nich jeví patrné známky prvků, ze kterých složeny, stopy vlivů okolí a jednostranné výchovy, drobí se a bortí, zůstávají ležeti v kusech, jeví se jen v jednotlivých a ojedinělých projevech a úkonech. Jiné vytvořeny v dobách životorodých, jsou otřeseny, rozmělněny sice, ale proto, aby přibráním jiných prvků a činitelů daly vznik novému životu, přetvorovaly se v nové případnějši a příhodnější individuální útvary. Léta pozvolného, pravidelného sledu obyčejných, lidské bytosti přirozených a nutných vztahů a jim odpovídajících pochodů a styků duševních přinesla, přivlastnila a vtělila člověku jistý soubor poznatků a zážitků, které seskupeny kolem vžité představy a pojmu Boha dala mu živel života náboženského. Tento pozvolný postup a pochod byl napaden, zastaven, přetržen nebo vybočil. Tato hladina tajemných hloubek byla násypem nejen rozčeřena, zkalena, nýbrž vylila se nad břehy psychických norem. Hladina zmizela, nastal tok, vody v hloubkách ubylo, poněvadž dostavil se příval. Tak povstala destrukce nádržek náboženství, degenerace utajených jeho proudů, pak odmotávání jeho pojmových osnov. Je to děj odštěpování (dissimilace), ne umírání samého. Tak povstal i válečný atheismus. S náboženstvím má jen tentýž podmět i předmět. Není jeho protikladem: označíme-li celý psychický život atheistův i s náboženským přívlastkem za větu hlavní, pak nazvali bychom jeho atheismus větou vedlejší, počínající s „který“ a přisuzující podmětu činnost druhotnou, alterující. Je-li náboženství podstatnou vlastností individua, jest atheismus jen vybočením činnosti této duševní vlastnosti. Je-li náboženství skutečným životem, je tento druhem filosofického přemýšlení. Možno-li o náboženství mluviti jako o psychickém útvaru, možno o atheismu mluviti jen jako o psychologické zvláštnosti. Možno-li náboženství nazvati psychickým tvořením, možno atheismus nazvati jeho poklesem nebo zastavením. Psychologický rozbor, který náboženství nevyčerpává, odhaluje a vystihuje atheismus.

Wundt označuje náboženství jako „cit sounáležitosti člověka a světa jej obklopujícího se světem nadsmyslným, v němž si představuje uskutečněnými ideály, které se mu jeví nejvyššími cíli lidského snažení" (Völkerpsychologie III. 739.) Atheismus značil by pak dle toho nedostatek tohoto cílu sounáležitosti, zaviněný dle dalšího ponětí Wundtova nevytvořením se oněch podmínek a onoho prostředí, které Wundt nazývá vnějším efektem, úkonem, kultem. Dle Wundta je náboženství zjevem kollektivním, vyspělým, stává se trvalým a nabývá povahy normy, činitele řádu společenského tenkráte, když zřejmým se stane onen zřetel společenský, sloužiti zájmu společnému. Psychologický původ atheismu vězel by pak v nepostřehnutí onoho zřetele, v pomíjení kollektivních známek onoho psychického zjevu, v povrhnutí úkonem a efektem náboženského citu nebo v nedostatečném jeho vývoji, v neukončeném postupu anebo přerušené souvislosti jeho vývojových stadií. Patří-li k ukončenému vývoji náboženskému nejen individuální cit nýbrž i sociální živel s jeho všemi druhy vztahů a potřeb, pak byl by atheismus zaviněn nepřipjetím náboženských prvků k složitějším okrskům těchto psychických epifenomenů. Zjev válečného atheismu byl by pak nejpatrnějším důkazem toho, že pojetí náboženství jako soukromého, jen vlastním úsilím nabytého vlastnictví, pouhého snažení neb života sub specie aeternitatis nedostačuje. Tento názor činící člověka samého tvůrcem svého náboženství pomíjí bráti zřetel k velikým a náhlým obratům kosmickým, nepředvídá rozporů sociálních, nepřipravuje ho na katastrofy světové. Vychází sice tento názor také od předpokladů, že náboženství je spolupodmíněno také prostředím sociálním, ale představuje si tento účinek, jako účinek jiných činitelů vývojových, více jen za podpírání nebo řízení vývoje samého. Uznání nadpřirozeného osudu nejen individuálního, nýbrž kolektivního a možno říci kosmického (P. le Roy ze školy Bergsonovy) musí kromě uznání Boha býti druhým právě tak základním požadavkem náboženství. Zde právě nachází se ono úskalí, na které naráží atheista: Bůh a jeho poměr k zjevům válečným. Jsou to otázky: „Chce Bůh válku?" „Má tato bytost zájem na válce?" „Má moc ji zastaviti?" a p. Anthropomorfické ponětí Boha a náboženství, jako poměru a vztahu dle způsobů lidských názorů o spravedlivosti a milosrdenství, stalo se zase předmětem nájezdů na náboženské útvary proto, poněvadž objevila se v souboru psychického celku trhlina označující nedostatečnou stavbu a slabé opření oněmi kolektivními a kosmickými kvádry. Tento atheismus je příkladem odvěké kletby člověka, která káže mu stavěti fantomy,

aby je mohl a musel zas porážeti a popírati. Představa Boha jako bytosti podrobené našim logickým zákonům, otázkám a odpovědem, která se stala lidskému rozumu pomůckou Boha poznávati, považována mylně za nástroj ho dobývati a míru jej vypláceti a hodnotiti. Z nedostatku lidského rozumu stala se přednost jeho. Člověk postřehnuv v sobě prvky logické prohlásil je za zákon světový i sociální, naučiv se měřiti příčinami a účinky, užívá této míry i za cenu hodnoty, prohlédnuv domněle souvislost dění svého, činí je základem všeho dění a skutečnosti vůbec. Bláhový tepe jako dítě to, co nemohl svým úderem pohnouti k pohybu, k činnosti, protože mu nenáleží a nemůže se toho zmocniti. Této tvářnosti nabyl atheismus válečný u těch, kteří začali po době zanedbanosti přemýšleti, vyburcováni jsouce, o událostech dění světového vůbec. Jejich první pokusy filosofické týkaly se náboženství. Mluvili o „pánbičkoch“ a národnostech zároveň. Druh tento je nejstarší a zároveň nejprostší. Jedná se namnoze o nedostatky náboženské výchovy a praxe. Atheismus je zde více zjevem módy a zvrácené kultury.

(O. p.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. 4.)

Stavba fary byla toho času pořád ještě u základů. Kromě peněžitého nákladu přičiňoval farář též vlastních rukou k dílu, kopal s nádenníky a zdil se zedníky.[1]) Cihly pálil v zahradě, ba i při lámání kamene pomáhal ve skále, jež od těch dob přezvána „farářovou skalkou".[2])

Z cizích osad přispívali mu vytrvale povozy a peněžitými dary zvláště sousedé pálonští.[3]) Když v prosinci roku 1774 žádal též obec loštickou, aby aspoň částečně mu přispěli potřebným nákladem, jelikož sám už prostavěl všechno, co si z duchovní správy byl zaspořil i co zdědil po rodičích[4]) — obec nedala mu odpovědi, sestavila v obšírném spise všechny stížné body proti farářovi a předložila spis unčovské vrchnosti. Posledním bodem byla žaloba na zpustošení farního domu.[5])

Na zakročení unčovského magistrátu zplnomocnila konsistoř mohelnického děkana barona Sobka, aby stížnost vyšetřil. Stalo se to při kostelní visitaci v dubnu 1775. Visitace trvala na ten účel dva dny. Farář byl napomenut k mírnosti, ale stavěti směl dále, ovšem na vlastní útraty. Stížnost, kterou zatím byl podal v Brně, že mu farní osady nechtějí přispívati ke stavbě, byla dne 5. května zemskou vládou zamítnuta s odůvodněním, jelikož budova byla zprvu dobře

---

[1]) až prý se nad tím i židé pohoršují, píše obec 12. prosince 1774 do Unčova. Farář doznává, že si tak počínal i v přítomnosti zemského hejtmana a jiných vznešených pánů, kteří z toho měli radost.

[2]) Farář píše 11. června 1778, že chtěje šetřit farníků, raději sobě utrhl od huby, na žádné mozole nehleděl a byť i 67 let stár, že by mnohým v práci do očí se postavil. — Dosud žije v Lošticích ústní podání, že farář míval prsty podřené od práce a zavázané.

[3]) Dodali celkem asi 200 fůr a vystavují dne 14. října 1778 faráři [Pudilovi vyjádření, že litují způsobu, jak si proti němu počínají Loštičtí, kteří ho »nemálo k pohoršení všem vůbec jako vlastního svého duchovního pastýře sužují a pronásledují.« Podepsán Prokop Diblík, rychtář, Ondřej Vaněk, purkmistr a »celá společná obec dědiny Pálonína.« (Ve farn. arch. lošt.) .

[4]) Žádost ve formě memoriálu měla neméně než 30 odstavců.

[5]) „hat den uralten Pfarrhofterain propria auctoritate verwüstet". Začal stavěti před 9 lety a přece není tam nic jiného leč jámy: když jedna se zbuduje, druhá se sesuje. (Žaloba ze dne 12. prosince 1774 v měst. arch. lošt.)

obytelna a jen nepotřebným stavěním se zničila, že farníci nejsou povinni stavebním nákladem.

Kámen obojstranného úrazu v podobě rozestavené farní budovy nebyl těmito prostředky odstraněn, nýbrž toliko poodvalen s cesty a zneklidňoval mysli zde i tam dále. Ozvěnou nešetrného mluvení a psaní farářova proti městské radě byly opětovné žaloby do konsistoře.[1]) Základní jejich ton zněl, že farní dům se ničí špatným, nepotřebným a libovolným stavěním. Leč farář zabraný do svých plánů nedbal ani napomenutí děkanových ani hrozby konsistoře, že mu správa obročního jmění bude odňata.[2])

Konečně v srpnu 1777 rozhodl biskupský úřad, že opravu prováděnou dosud bez odborníka má převzíti pod dohledem děkanovým mohelnický stavitel Tomáš Kunstfeld, jemuž farář pod trestem sesazení v ničem nesmí překážet. Protože budova dosavadním stavěním byla uznána za zkaženu vinou farářovou,[3]) má se náklad rozpočtený na 700 zl. uhraditi z vlastních jeho prostředků. Za tím účelem bude se mu ročně strhovati 100 zl. z obroční nadace Mayerswaldovy a 100 zl. má dokládati z jiných příjmů svojich.[4]) Pro první rok povoleno vzhledem k dokázané jeho chudobě vynaložiti na stavbu z kostelního jmění 200 zl.

V letech 1778 a 1779 skutečně vydáno z kostelního jmění na dopravu farní budovy po 200 zl., též 100 zl. plynoucích ročně faráři z nadace Mayerswaldovy obráceno na týž účel, ale uložených ročně 100 zl. z jiných příjmů farář přes několik upomínek konsistoře neodvedl. Po poslední upomínce v srpnu roku 1779 přiměly ho „starosti, kteréž se všech stran na jeho šedivou hlavu se nahrnuly“, k prosbě, aby uložených 100 zl. buď se mu odpustilo nebo místo peněz aby od něho byl přijat seznam dlužníků, které konsistoři postupuje

[1]) 17. října 1776 a 19. července 1777 v konsist. registr. olom.

[2]) Děkan píše praes. 9. ledna 1777 konsistoři, že farář je tvrdohlavý, jelikož mnohokrát už byl napomenut bez výsledku při visitaci i kromě toho, ať mu tedy konsistoř udělí důtku s pohrozením, že mu bude dán administrator. Vzhledem k opravě fary ať se po něm žádá kauce 550 zl.

[3]) V dopisech konsistorních označují se jeho stavební snahy jakožto „unglückseliger Baugeist“ — „so übertriebener als schädlicher Baugeist“.

[4]) Dne 28. srpna 1777 píše konsistoř faráři, »quod domus tua parochialis per tuum abominabilem aedificandi aut verius bona aedificia destruendi pruritum fere ex integro devastata propriis tuis sumptibus in bonum statum reduci debeat«.

k dobytí. Na mohelnického stavitele, jemuž byla svěřena přestavba fary, si stěžoval současně, že je k dílu neschopen.[1])

Mohelnický děkan a první arcikněz baron Sobek z Kornic stěhoval se tou dobou právě jakožto sídelní kanovník do Olomouce. Vyslal tudíž arcibiskupský úřad do Loštic velkobystřického děkana Jana Klíčníka, aby vezma s sebou stavitele z Olomouce přesvědčil se o dovednosti Kunstfeldově. Zednický mistr Kunstfeld skutečně jak se později ukázalo nestavěl dobře. Ale děkan shledal jeho práce v pořádku, za to vylíčil stav budovy farní barvami tak stinnými, že faráři neprávem přitížil; neboť za předešlé stavění byl už potrestán odsouzením k náhradě, nynější pak stavba nepatřila na jeho vrub.[2])

Po této zprávě nařídila konsistoř dne 25. listopadu místoděkanovi zvolskému, aby se poohlédl po vhodném knězi, v duchovní správě a věcech hospodářských zkušeném. Toho chtěli ustanovit dočasným správcem loštické fary. Než došlo k provedení tohoto rozkazu, farář Jan Pudil zemřel dne 22. prosince 1779.

Neví se, co nad rakví jeho dle obyčeje bylo promluveno, ale dějepis může mu položit ke hrobu několik črt na dolíčení čtrnáctileté jeho činnosti v Lošticích a na důkaz, že snahy jeho nebyly špatné. Nesly se několikerým směrem na prospěch obce i kostela.

Od let 1775, kdy v Brně byla zřízena první „vzorná škola“ dle nového způsobu vyučovacího, začaly se podobné školy zřizovat ve větších městech moravských. Oblíbenou myšlenkou faráře Pudila bylo, zavésti ji také v Lošticích. „Neboť zajisté by taková škola byla u nás tak užitečná jako latinská, zvláště pro ty, kteří řemeslu se vyučí a sem i tam na vandr se rozptýlí“.[3]) Za tím účelem pečoval, aby dle císařského nařízení „na normalní školu“ bylo pamatováno v závětech odkazy.

Velmi měl na zřeteli zvelebení kostelního majetku. Z té příčiny pronajímal kostelní sedadla po 30 kr. ročně, spořádal a

---

[1]) „Co ti nyní nového staví, za něma se boří“. Kuchyň je tmavá, topení do světnic je z komor, »pročež aby věci v komorách jisté byly, musí kooperator a farář topiti«. Dopis farářův praes. 16. srpna 1779 v konsist. registr. olom.

[2]) Zpráva děkanova praes. 25. listopadu 1779 sděluje o farní budově: »Haec enim subterranea cavamina aranearum atque serpentum receptacula magis quam apta hominum habitacula omnis sanae mentis compos dixerit, in quae tamen infelix parochus ultra 4000 fl. hilari ac subridente vultu se insumpsisse fassus est«. Obec že na stavbu nyní nechce přispět ničím ani ne dřevem nebo prácemi. Žaloby na Kunstfeldа že jsou bezdůvodny.

[3]) Z dopisu k obci ze dne 11. června 1778

doplnil nadační listiny [1]) a způsobil svým přičiněním, že celkového jmění při kostele přibylo neméně než o 5000 zl.[2]) Přišed do Loštic shledal, „že chrám Páně jen na samém božím smilování celý chatrný, těsný a pro farníky nedostatečný se vynachází". I zrodila se v jeho hlavě myšlenka, aby zbudován byl nový kostel. Proto vybízel hned, a to účinně, ke sbírce naň. Už roku 1766 poručil Jiří Tikal v závěti 30 zl. „kdyby se chrám Páně zdejší stavěti měl". A tak každoročně učiněno několik odkazů „zdejšímu chrámu Páně". I za veřejnou sbírku v zemi zažádal farář na ten účel.[3]) Na sklonku svého života mohl napsat, že „co se týká dobrodincův našeho chrámu Páně, již jenom jedině na to čekají, až by dost málo Loštičtí začali, že po velikých summách dávati chtějí".[4])

Chtěje po sobě zůstaviti památku podnikl stavbu fary vlastním nákladem, umíniv si „poslední halíř k dobrému vynaložiti, aby mnozí chudobní ten krejcar sobě vydělali" a farníci neupadli de větší bídy než jsou. Biskupské povolení ke stavbě nebylo až do roku 1777 odvoláno zejména proto, že mohelnický děkan baron Sobek se nemnoho staral o podobné záležitosti. Hlavní činitel, magistrát unčovský, jenž by faráře ve stavebním počínání nejspíše byl mohl přivésti na pravou cestu, byl mu od roku 1770 pro jeho zakročení proti židům nepřízniv a stále na překážku. Tvrdá jeho hlava a neprozřetelné vystupování vůči městské radě vzbudila mu nepřízeň v obci právě v čas, kdy nejvíce potřeboval pomoci.

Tak se stalo, že prostavěl přes 4000 zl. téměř zbůhdarma, sám octnuv se vinou stavby na mizině. Dvě léta před smrtí napsal o něm děkan, že „jest opravdu chudobný, všechno, co měl a dosud přijal z obročí, věnoval na stavbu, krávy a koně rozprodal, obilím není zaopatřen, nábytek, jejž má, je skrovný a ceny nepatrné".[5]) Zemřel předčasně sešedivělý a ustaraný ve věku 68 let s povzdechem na „hrozné Loštice", do nichž se byl dostal proti své vůli.[6])

(P. d.)

---

[1]) dle konsist. nařízení v kurrendě ze dne 1. března 1770

[2]) Koncem r. 1765 bylo vlastního jmění kostelního 2767 zl. a zádušního 5390 zl., koncem r. 1779 vzrostlo kostelní jmění na 4656 zl. a zádušní na 8506 zl, obnášel tudíž celkový přírůstek 5004 zl.

[3]) Vynesla 38 zl. 53 kr. $2^1/_2$ den., jež 7. července 1780 zasílá krajský úřad do Loštic.

[4]) Z dopisu k obci dne 11. června 1778.

[5]) Mohelnický děkan Jan baron Sobek konsistoři de praes. 28. srpna 1777.

[6]) V posledním dopise ke konsistoři praes. 16. srpna 1779, že se nenadál přijít za faráře »auf das für mich so fürchterliche Loschitz«.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal JAN TENORA. (O.)

Ani stavové zemí s arciknížetem Matyášem spojených neprojevovali uspokojivé radosti. V politickém ohledu dosáhli sice uskutečnění svých snah: nebyli již pod vládou císařovou. Nad to Uhry měly teď samostatného krále, — ale povýšenost tato byla oslabována vědomím, že samy o sobě nemohou se ubrániti Rakousy a Morava nabyly taktéž samostatnějšího postavení a doufaly, že od té budou s větší nezávislostí samy sebe spravovati a pro sebe užívati svých svobod, které si vzhledem ke svému spojeneckému poměru k novému panovníkovi, o jehož skutečné vladařské způsobilosti neměli velikého mínění, ještě upevní a utuží, — ale přece všechen ten nový útvar byl příliš různorodý a části jeho nemajíce za sebou opory v mohutnějším celku byly příliš sláby. Daleko však ještě větší rozpaky a obavy dostavily se v ohledu náboženském, který u většiny vůdcův odboje proti císaři byl směrodatný. Boj proti císaři skončil vítězstvím stavů nekatolických, a přece zase jim zůstal katolický panovník, jehož další záměry znali, jež mu ukládaly reservu v jednání i projevech, aby nenarazil u stolice apoštolské a u dvora španělského, jichž pomoci potřeboval.[1]) Znali také okolí arciknížete, či vlastně již krále uherského, jak jej hned po po přijetí koruny jmenovati začali, a vliv zejména biskupa Khlesla na něho. Byl sice teď na pohled důvěrníkem Matyášovým ještě více Karel z Liechtenštejna a jeho bratři, — ale byli to zase katolíci, třebas nyní s nimi spolčení. Při všem svém dosavadním úspěchu obávali se tedy nekatoličtí stavové překážek, jimiž by mohl zastavován býti konečný cíl jejich: úplná svoboda náboženská. Proto ještě v ležení štěrbobolském učinil stavovský výbor jak z Uher, tak z obojích Rakous a Moravy 29. června tajný zápis, že při budoucím holdování novému panovníkovi mají býti podmínkou smlouvy prešpurská a ivančická, a že se slovy smlouvy: „qualemcunque causam justam et legitimam“ rozumí zvláště svoboda svědomí a vykonávání náboženství. Dálo-li by

[1]) Španělský král slíbil Matyášovi již dříve 30.000 dukátů; teď byly vhod. O tyto peníze psal 30. června španělský vyslanec Filipu III., aby byly poukázány Matyášovi. Král k vyplacení poukázal Fuggery. Briefe und Acten, l. c. VI. 4 15.

se něco proti tomu, měla země, která by si v tom stěžovala, žádati ostatní spojené země o radu a pomoc, v čemž žádná země neměla býti opuštěna, ještě před holdováním. Při tom mělo se pomýšleti, aby k tomuto spolku přistoupili také slezští knížata a stavové; je prý to všecko ku prospěchu zemí a ku šťastnému, stálému panování krále Matyáše.[1]) Ve skutečnosti byl to ovšem nový spolek, kterým měla býti diktována vůle stavů jak Rudolfu II. tak Matyášovi, kteří měli tak donuceni býti k povolnosti. Přes moc panovnickou přenášeli se stavové, kteří sami chtěli míti poslední, rozhodné slovo, moc i výkon její.[2]) Z Moravanů podepsal zápis tento Žerotín a důvěrný jeho přítel Hodický; ale sám Žerotín za nedlouho potom se obával, aby náboženská svoboda tak zdůrazňovaná nezvrhla se v libovůli a zvůli.[3])

Do sféry svých zájmů chtěli nekatoličtí stavové smlouvající se vespolek ve Štěrboholech přivábiti také knížata a stavy slezské, kteří v dozvucích zápasu mezi císařem a arciknížetem chtěli také pro sebe těžiti. Neuspokojeni byli ve svém požadavku, aby císař potvrdil svobodu jejich evangelického náboženství. Na tento jejich požadavek navazovali stavové uherští, rakouští a moravští zápisem štěrboholským své souhlasné snahy, a ve spolku s nimi chtěli tím více posíliti a podepříti svou stavovskou moc a podlomiti moc panovníkův. Zamýšlený tento spolek byl by se strany knížat a stavů slezských odbojný a velezrádný proti císaři, jehož poddaní spojovali by se proti němu s poddanými jiného panovníka, ale v podstatě čelil by i proti králi Matyášovi, ježto byl smlouván jen pro stavy. Nedošlo sice k němu, ale již myšlenka na jeho možnost naznačuje, že původci její byli si vědomi nespokojenosti ve Slezsku, kterou mínili živiti.

Věrně a čestnou výjimkou při císaři vytrvalo království české u veliké většině svých stavů, ovšem také až tehdy, až jim bylo dáno a zaručeně slíbeno splnění jejich požadavků. Ale dosavadní způsob vlády na dvoře císařském zůstal jim nemilý a nesnesitelný, a ani s výsledkem úporného jednání, které skončeno bylo smlouvou libenskou, nebyli stavové čeští spokojeni. Jenom z nutnosti, aby přece dohoda se stala, povolili k odloučení Moravy. Nesli to však těžce, že připravena

---

[1]) Tištěno u Hammer-Purgstalla, l. c. II. příl. 229, str. 116.

[2]) O Matyášovi vyslovil se Tilly koncem července, že nebude-li svým po vůli, učiní ho chudobnějším pánem, než jest sám Tilly. (Briefe und Acten, l. c. VI. 459.) Legát Millino rovněž se o něm vyjádřil, že jest bázlivý, snadno mění své úmysly a málo je schopen k jednání. (Vatik. archiv, *Borghese*, I. 641, fol. 367.)

[3]) A. Č. XXVII. 444.

byla koruna česká o svůj nejpřednější úd, a tím větší zaujatost zvláště proti Moravanům zůstávala v nich, čím větší byly pak osamostatňovací nároky zdvihané od Moravanů. Nejvíce nevražili Čechové na Žerotína; jemu jako ze strůjcův odboje proti císaři vyčítali vpád arc. Matyáše do Čech, jejž měli za svou potupu, a jemu přičítali všecky škody utrpěné.[1]) A ježto v názoru na náboženský význam boje mezi Rudolfem a Matyášem nesrovnávali se Čechové s Žerotínem, rozešli se od té doby stavové čeští s ním, a rozešla se politika česká s politikou Žerotínovou, což vlastně znamená, protože byl Žerotín representantem politiky moravské, s politikou moravskou.

Následkem boje mezi císařem Rudolfem II. a arciknížetem Matyášem byla tedy nespokojenost, nevraživost a nedůvěra stran zápasících, která vyvolávala nové podněty odcizení myslí a nepřátelství, až se naskládalo tolik hořlavin, že prvním podpalem vybuchly plamenem. Zachvátily a sežehly nejen dům rakouský v předním jeho představiteli císaři, nýbrž jiskry pod popelem toho požáru doutnající ještě po čase zanítily nový požár, jímžto vzplanula a zhubena byla celá země a celý národ. Boj dvou bratří byl prvním oddílem té tragedie.

Po velikých bojích obyčejně výsledky neodpovídají očekávání zápasících stran, — ale jednotlivci mívají zisk; nabývají kýžených úspěchů, dostávají se do popředí a těší se z vlivu a moci. Tak bylo tomu i tehdy. Illyésházy stal se palatinem uherským, Karel z Zerotína zemským hejtmanem moravským, Karel z Liechtenštejna knížetem.[2])

A na straně císařově kardinál Dietrichštejn? Po míru libenském musil zůstati ještě v Praze a dále předsedal tajné radě.[3]) Očekávati bylo mu příchodu legáta kardinála Millina. Byl opět kardinál Dietrichštejn v trapném postavení. Nuncius si přál, aby byl legát aspoň v paláci královském na dva, tři dni ubytován, když mu již císař sám naproti nepojede. Ale kardinál pokládal to tak za nemožno, že to ani císaři nebylo předneseno. Císař vůbec byl by nejraději jak legáta, tak

---

[1]) Tamže, str. 546.

[2]) *Falke*, Geschichte des fürstlichen Hauses Liechtenstein, II. 165. — Karel z Liechtenštejna dal se omlouvati koncem června kapucinovi Vavřinci z Brindisi, s nímž se dříve často stýkal, že při všem tom díle nic nehledal, než co by bylo ve prospěch náboženství katolického a domu rakouského. Ale P. Vavřinec mu vzkázal, že věří, že Liechtenštejn je upřímným katolíkem, ostatek že smýšlení lidské zná Bůh, všecek však počin ten že jest odbojem a velezradou. Také ústně P. Vavřinec Liechtenštejnovi pořádně vytýčil. (Briefe und Acten, l. c. VI. 429.)

[3]) Briefe und Acten, l. c. VI. 434.

celé jeho poselství odmítl; o jeho poslání nechtěl s ním jednati, ano dokonce chtěl před ním ujeti do Brandýsa.[1]) Dne 9. července vítali legáta ve Zbraslavi kardinál Dietrichštejn, pražský arcibiskup a nejvyšší kancléř s velikým doprovodem jménem císařovým a doprovodili ho do Prahy, kam přibyl večer o 8. hod. a ubytoval se v residenci arcibiskupově. Teprve 12. července měl audienci u císaře na čtvrt hodiny; potom z rozkazu císařova informovali ho o všem, co se stalo mezi císařem a arciknížetem Matyášem, kardinál, Attems a Lamberk.[2]) Za dalšího jednání opět kardinál a Lamberk byli pověřeni od císaře úkolem nějak legáta ukonejšiti: císař dávno již chtěl, aby byl zvolen jeho nástupce v říši, a zase tomu chce, ale je potřebí k tomu veliké obezřetnosti; chce jednati s kurfiřty a pak svolati sněm a sám se ho súčastniti, — ale to všecko vyžaduje času.[3]) Legát, jehož použiti chtěl arcikníže Matyáš i Maximilian, aby přiměl císaře k rozhodnutí o otázce následnické v říši, neustával poukazovati na nebezpečí odkladu, ale více nemohl; sám byl přesvědčen, že snahy jeho nebudou míti žádného užitku. Císař jen osvědčoval svou dobrou vůli a péči o náboženství katolické: kdyby prý byl chtěl povoliti svobodu svědomí, nebyl by ničeho pozbyl, a než by byl přivolil žádosti Slezanův o svobodě náboženství evangelického, ač k tomu radili nejvyšší úředníci čeští, že by raději také té země pozbyl.[4]) Legát utvrzoval císaře v tom předsevzetí a dosáhl některých drobných úspěchův, ale hlavní účel jeho poslání minul se úplně s výsledkem. Císař s ním o ničem více jednati nechtěl a naléhal, aby legát jen co nejspíše odejel. Císař rozhořčený, žádnému důvodu nepřístupný, odpuzoval všecky a žádný neodvažoval se k němu. Někteří tajní radové odjeli domů, druzí ke kurfiřtům a konventu do Fuldy; v Praze zůstal jen Attems. Jak nazíral kardinál Dietrichštejn na další vývoj událostí, patrno z jeho slov k Attemsovi, jemuž před legátem řekl, že zamýšlí se uchýliti do Říma a tam že bude očekávati novinu, že bude Attems z okna vyhozen. Úsilí, při němž si kardinál nedopřál oddechu, bylo nadarmo, stavba, kterou tolik podpíral, shroutila se, a zůstávalo trpké vědomí, že sloužilo se tomu, jemuž nebylo pomoci, že zastávala se autorita, která je již s trůnu strhována a snad velmi brzo bude násilně stržena úplně. Vždyť měl

[1]) Tamže, l. c. VI. 434. — Vatikánský archiv, *Borghese*, II. 170, fol. 20; II. 150, lett. 39.

[2]) Vatikánský archiv, *Borghese*, I. 641, fol. 404; II. 170, fol. 20.

[3]) Tamže, *Borghese*, II. 163, fol. 78.

[4]) Tamže, *Borghese*, I. 641, fol. 404; II. 163, fol. 70; II. 150, let. 47.

již koncem června zprávu, že sjezd kurfiřtský ve Fuldě bude jednati o tom, aby byl císař zbaven vlády v říši. Roztrpčen až do duše od císaře rozhněvaného a podezřívavého, od něhož nemohl dříve dosíci propuštění, odjel 21. července kardinál Dietrichštejn na Moravu; císaře sotva uviděl.[1] Všecka jeho snaha a práce, jeho služby a oběti jak byly bez výsledku, tak byly bez uznání od císaře, jemuž byly věnovány. Že byly bez výsledku, nemohlo ani tak rmoutiti, ježto veškerým jednáním obou znepřátelených stran bylo zdárné prostředkování jednotlivcovo vyloučeno a nemožným učiněno, ale tím více bolela nedůvěra, podezřívání, nespravedlivé obviňování a odsuzování panovníkovo, jemuž se stálá věrnost přinášela. Rozladěnost a roztrpčenost kardinálova byla výslednicí opravdového vnitřního sklamání nad nezdarem úkolu tak zálibně a mnohoslibně přejatého a tak obětavě prováděného, ale úkolu, který bez vlastního zavinění — leda by jím byla přílišná důvěřivost — pod rukou se vymykal a prchal do jiného prostředí, kde byl pak také s malou slávou skoncován. Na začátku byl úkolu toho hybnou silou, naposled však jen dekorací reputace císařovy.

Jen z Říma dostalo se kardinálovi uznání; dne 12. července datováno je breve Pavla V., jímž papež pro účast jeho na smíru císaře a arciknížete chválou jej zahrnuje a svou přízní ujišťuje.[2]) Ale tento potěšující projev laskavosti nesmazal přece vědomí, že zástupce papežův v Praze, nuncius, není podobného smýšlení ke kardinálovi; byl sice kardinál důstojností svou nad nuncia povznešen, ale přece jeho kritice i osočování podroben, a nikterak mu nemohlo býti lhostejno, zavládne-li snad po zprávách nunciových v Římě proti němu zaujatost. A také skutečně zavládla. Jak nuncius v Praze, tak i potomní nuncius ve Vídni neváhali projevovati nepříznivé posudky o kardinálově politické a diplomatické činnosti a způsobilosti, — až ozvěna toho hlasu ozývala se také z Říma.

Kardinál Dietrichštejn vrátil se na Moravu od císařského dvora, kde ani potom neutuchalo nespravedlivé posuzování jeho činnosti r. 1608, jsouc živeno na útraty jeho domýšlivými výroky druhých. Sám nástupce jeho v předsednictví tajné rady lantkrabí z Leuchtenberka, nejvyšší hofmistr, ujišťoval císaře, kdyby on (Leuchtenberk) byl býval při něm r. 1608, že by Rudolf pořád měl uherskou korunu.[3])

[1]) Tamže, *Borghese*, I. 641, fol. 359 II. 163, fol. 89; II. 155, fol. 332; II. 150, let. 38. a 41.

[2]) K.-a. archiv v Kroměříži, A. II. 32, originál.

[3]) *Jenšovský*, Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II., str. 73.

Úloha kardinálova v radě císařově byla dohrána. Jako Morava odloučením se od Čech zpřetrhala styky své s císařem a královstvím a navázala je s králem Matyášem a jeho zeměmi, tak přestal dosavadní svazek kardinála, biskupa olomouckého, s císařem, aby zaměněn byl za nový poměr ke králi Matyášovi. Vedle a v čele ostatních stavů moravských účastnil se všeho dalšího jednání veřejného na Moravě, vytknuv hned na počátku nové éry 26. července své zásadní stanovisko v nejdůležitější otázce náboženské: ohradil se proti jakémukoli ztenčení své jurisdikce, byť i proto biskupství a život ztratiti musil.[1]) Morava byla pak těžiskem další působnosti kardinálovy, ve které potom utvořil se i přátelský poměr jeho k původcům převratu z r. 1608: ke Karlu z Liechtenštejna a Karlu z Žerotína. (Dod. p.)

[1]) *Kameníček*, l. c. III. příl. č. 94, str. 734—736.

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann.

IV.

Statuta kanovníků-augustiniánů v Olomouci.

Až dosud vylíčené povinnosti řeholní jsou vlastně toliko duševním pokrmem. Poněvadž však stravy potřebuje netoliko duše, nýbrž i tělo, jest slušno, aby též o hmotné zaopatření členů kanonie bylo postaráno. V této věci upadávají preláti do dvou nebezpečných extrémů: prvním jest lakotnost a z ní plynoucí zkracování bratří ve stravě. V kolika konventech již bylo podobné skrblictví příčinou nespokojenosti! Druhým výstřelkem je nadbytek. Ten je rovněž nepřípustný. Vždyť klášterní život jde za příkladem apoštolů, a ti žili skromně. Za druhé skromnost přikazuje řehole a konečně zachování vlastního zdraví. Zalíbení v hojných a vzácných pokrmech považuje spisovatel za zvláště prohnanou nástrahu ďáblovu, za jejíž pomoci odvádí schopného kněze od plodné působnosti k poživačnosti a on předčasně umírá. Skromný život jest v každém ohledu prospěšným a jest litovati, že mezi nespokojenci bývají právě ti, kteří za svého světského života neměli čeho jísti. — Stravu nechť považují za almužnu, které se jim dostává za oběť přinesenou za duše dobrodinců. Proto při požívání mzdy oltáře mají se též náležitě chovati, naslouchati duchovní četbě a zachovávati mlčení. — Ke skromnému jídlu patří též i skromné náčiní. To má býti dřevěné anebo nanejvýše cínové.

Ve společné spárně ať se zachová přísné mlčení. Nemůže-li kdo spáti, stráví noc ve světnici pro nemocné, kdo má ještě nějaké zaměstnání, jako na př. čtení a pod., věnuje se mu v refektáři, aby nerušil spících spolubratří. Ve spárně svítí po celou noc světlo, cizí do ní nesmí za žádnou cenu vkročiti. Pouze prelát nebo převor může tam zavésti někoho cizího, aby se mohl na životě bratří vzdělati. Spí se na rohožkách, ze starých hábitů možno poříditi noční šat a trepky. Dvéře u každé cely mají zasunovací otvor, jímž představený může kdykoliv nahlédnouti do bytu, aby se takto přesvědčil, věnují-li se bratří v předepsané době čtení knih.

Velmi obšírně pojednává o kapitole stran poklesků (capitulum culparum). Žalobce předstoupí před shromážděné bratry,

žádá preláta o slovo, načež přednese svou stížnost. Při tom nesmí mu nikdo skákati do řeči. Teprve až domluvil, smí se obviněný hájiti. Je-li jeho poklesek známý, nesmí se ho nikdo zastávati. Poškodí-li který člen svým jednáním celou kanonii a osobnost jeho není určitě známa, v takovém případě má prelát nejprve třikráte písemně napomenouti osoby sobě podezřelé. Není-li to možné, může beze všeho přistoupiti k trestu. Od rozsudku představeného není odvolání a kdyby se někdo uchýlil dokonce o pomoc ramene světského, propadá exkommunikaci.

Jak zmíněno, nesmí se nikdo od rozsudku prelátova odvolávati. Tím méně smí si na něho stěžovati. Vždyť (v záležitostech opravdu vážných) končívá taková věc sesazením představeného, který se třeba jinak zamlouvá. Nutno tedy jednati se vší opatrností a přísností a kdyby se někomu nepodařilo žalobu dokázati, propadá trestu na uvedený přečin stanovený.

Kdy může býti prelát sesazen? Může se tak státi, když jest známý svým špatným životem, anebo nestará-li se o klášter, tak že jeho nedbalostí trpí bratří, bohoslužba i celý konvent. Vyšetřování vede visitátor, který při očividné vině může představeného bez dalšího vyslýchání sesaditi. S ním propadají trestu všichni spoluvinníci.

Postup při sesazení preláta jest následující: Nejprve se mu dostane napomenutí. Když se ukázalo bezvýsledným, pak se proti němu zakročí právní cestou. Žalovati má právo toliko bezúhonný konventuál. Kdo není sám čistý, nesmí se starati o chyby druhých. Za tresty kriminální se považuje: zbavení hodnosti, vydání do rukou soudů světských spojené s pokáním v přísném klášteře a vyobcování z církve.

Pojednav o trestech pro představené určených, mluví o pokutování bratří. Ze zkušenosti doporučuje, aby se v tomto směru jednalo dle povahy jednotlivce. Útlocitnému spolubratrovi stačí mírná domluva, na jiného třeba dokročiti přísněji a otrlého se nedotkne trest ani sebe ostřejší. Zároveň se má bráti ohled k velikosti provinění, která vypočítává dle lanškrounských statut.

V následujících dvou odstavcích se zmiňuje o přísných trestech. Jimi se trestá každé porušení poslušnosti, klausury, domácího pokoje, potom zatvrzelost a nepolepšitelnost. Takový nenapravitelný člen se vyloučí ze společnosti ostatních a po tak dlouho bude žíti v odloučenosti o chlebě a vodě, dokud neučiní pokání. Kdyby ani tak ostré zakročení nepomohlo, zbývá poslední prostředek: modlitba bratří za jeho polepšení. Při tom vysvětluje pojem kriminálního trestu srovnáním s tresty těžkými. Kdežto tresty těžké vztahují se na poru-

šení základních pravidel života řeholního, kriminální mají za předmět provinění podléhající rameni světskému, na př. krádež, křivá přísaha, kacířství, lichva, falšování listů, násilí a pod. Na tyto věci byly stanoveny daleko přísnější tresty. Zavření v klášterním karceru bylo nejmírnějším trestem. Po něm pravidelně následovalo vyloučení z konventu, exkommunikace a odsouzení světským soudem. — Bez dovolení představeného se nesmí nikdo vzdáliti. Po uprchlých členech dává prelát každoročně pátrati. Kdo z nich se vrátí, sprostí se nejprve exkommunikace a potom koná pokání. Odejíti mohou členové buďto z příčin zdravotních, nebo za účelem vzdělání.

Jako řeholní kanovníci jsou všichni povinni zachovávati stálou residenci. Kdo by si úskokem opatřil povolení k odchodu z kláštera, bude zavřen v karceru. Přejíti z jednoho kláštera do druhého se smí v třech případech: postulace, vstup do přísnějšího řádu, vyloučení pro přečin. Dá-li prelát dovolení na odchodnou zcela lehkomyslně, těžce se prohřešuje. Stabilitas loci plyne ze slavných slibů a proto jen apoštolská stolice má právo od ní dispensovati, nikoliv on. — Doplňkem k tomuto předpisu jest následující § 22. Dle něho může člen dostati propuštění do jiného konventu tehdy, vykáže-li se klášterem, jenž ho míní přijati.

O dovolení vstupu do přísnějšího řádu. Představený nejprve co nejbedlivěji pátrá o naprosté poctivosti úmyslu, aby se snad za čistě ideální věcí neskrývaly osobní záležitosti. Po vyšetření této věci dotazuje se na poměry v označeném domě. Nesmí se spokojiti odkazováním na přísnější jeho předpisy, nýbrž má se přesvědčiti, jest-li také jeho život podle nich zařízen. Co se týče návratu z podobného kláštera, může nastati dvojí případ. Smí se vrátiti, když podal žádost za odchodnou, třebas mu nebylo vyhověno. Jest povinen se vrátiti, odešel-li bez dovolené.

Kapitolou 24. počíná se nový oddíl: o hlasování v kapitole. Předně se projednává otázka: kdy jedná prelát sám o sobě a kdy za souhlasu ostatních? Odpověď zní takto: V případech méně důležitých může jednati prelát nebo i prokurátor mocí svého úřadu zcela samostatně. V záležitostech týkajících se celku nutno svolati kapitolu. Bez jejího souhlasu se nesmí nic podobného vyjednávati.

V kapitole se jedná takto: V důležité věci svolá prelát všechny kapituláry. Přednese jim celou záležitost, načež každý má právo vysloviti své mínění a předseda jest povinen jej vyslechnouti. Pak uvažuje, který návrh byl nejlepší a dá mu svoje schválení. Nikdo se

nesmí hašteřivě zastávati svého anebo cizího návrhu, pod trestem uvěznění.

O většině v kapitole. Nerozumí se jí strana početně silnější, nýbrž ta, jejíž návrh jest lepším. Kdo by se opovážil napadnouti podobnou menšinu, tratí za trest svůj hlas. Výjimkou jest případ, ve kterém všichni jednohlasně přistupují na návrh prelátův.

O prodeji klášterních pozemkův. Představený smí pozemek prodati toliko za souhlasu kapitoly. Může sice něco o své ujmě prodati na základě papežské výsady, ale i v podobném případě se sluší respektovati mínění celku. Jmenovitě třeba bráti zřetel k starším konventu. Ti jako spoluzodpovědní činitelé podléhají přece daleko těžším trestům než ostatní.

Závěrečný pokyn vztahuje se na mlčenlivost o jednání v kapitole. Nikdo nesmí ničeho prozraditi, o čem se mluvilo. Pouze nepřítomnému v ní spolubratrovi může druhý kapitulár sděliti, oč se jednalo, ale jenom tenkráte, když se předmět rokování týkal též jeho. Porušení toho trestá se ztrátou hlasu, t. j. vyloučením z hlasování o důležité věci a z kapitoly o poklescích.

Zpověď bratří považuje skladatel za velmi důležitého činitele v mravním životě klášterním. Dle jeho názoru jest doplňkem kapitoly o poklescích. Kdo se nepřiznal před konventem, učiní tak alespoň před zpovědníkem vázaným naprostou mlčenlivostí. Tak ve zpovědnici se doplní upřímnost přiznání a míra trestu zároveň. Zpovědníkem budiž kněz svatý a vzdělaný. Prelát si vyhražuje rozhřešení od hříchů proti čtyřem slibům řeholním, porušení klausury a mlčenlivosti o jednání v kapitole. V jeho nepřítomnosti může se od nich absolvovati toliko v naléhavém případě nutnosti.

Zpovědník si má počínati obezřele a střízlivě. Jmenovitě jest se mu varovati, aby jeho vinou neudržovaly se mezi kajícníky dva extrémy: lehkomyslnost a úzkostlivost. Napomenutí k umírněnosti nemá však býti na ujmu dokonalému plnění úřadu zpovědního. Budiž mu zásadou: Kdo se nepolepší, nedostane absoluce! Zároveň se všemožně varuje jakéhokoliv prozrazení zpovědního tajemství pod ztrátou svěcení a trestem doživotního vězení v některém přísném klášteře. — Když úřad zpovědníka jest tak těžkým a zodpovědným, pak se zajisté sluší, aby mu dali bratří na jevo svou pozornost horlivým chozením ke sv. zpovědi. Kdo se nebude každého téhodne zpovídati, propadne trestu.

Převor dozírá na duchovní život v klášteře. Při volbě osoby k povinnosti tak důležité třeba dáti přednost schopnosti před stářím.

Budiž proto převorstvím pověřen nikoliv senior konventu, nýbrž muž příkladného života a schopný dokonalé kontroly. Jmenovitě dozírá na zachovávání předpisův regule, statut, na vykonávání bohoslužby dle rubrik, kalendáře a fundací. V nepřítomnosti prelátově svolává kapitolu stran poklesků a trestů provinilců Jako první osoba po prelátovi sedí v chóru i v refektáři po jeho levici. Trvání jeho pravomoci se řídí dle toho, od koho ji obdržel: Dostal-li ji od kapitoly, trvá i po smrti prelátově, pak-li ji obdržel od preláta, má ji pouze po dobu jeho života. Převor byl také zároveň prostředníkem mezi prelátem a konventem, maje mu přednášeti přání a potřeby bratří, ať již duchovní anebo hmotné. Sám o sobě nesmí zasahovati do záležitostí kláštera, leč s dovolením preláta. Podobně nesmí v jeho nepřítomnosti rozhodovati v důležitých otázkách, jako na př. o přijetí do řádu nebo připuštění ke slibům. Odejde-li na delší dobu, zastupuje ho senior, při krátké nepřítomnosti může svůj úřad svěřiti komukoliv. (P. d.)

K theologii Aristotelově.

P. Vychodil.

Dvojicí souvztažných pojmů látka — tvárnost vystižena, ve smyslu Aristotelově, podstata věcí jaksi po stránce ontické, statické, a jelikož tvárnost věci je také jejím pojmem (εἶδος — λόγος), řešena též otázka poznavací.

Ale jako pozornost předchozích myslitelův obracela se hlavně na záhadu dění, tak také snaha Aristotelova, proniknouti k „začátkům" v každém směru, jíti věcem na kloub, jak říkáme, přivedla jej ku dvojici jiné, jejíž pojmy měly vystihnouti stránku genetickou, dynamickou ve věcech. Jsou to zase souvztažné pojmy δύναμις — ἐνέργεια (ἐντελέχεια) potentia — actus (actualitas) možnost, mohoucnost — kon, jak se někdy překládá, skutečnost: bytosti nám známé jsou jednak (pouze) možné, jednak skutečné.

Rozdíl obojích pojmův jest ze samých výrazů zřejmý, ale u Aristotela časem docela mizí: látka jako podklad tvárnosti jest mu totéž co možnost a mohoucnost, tvárnost pak jako dovršení, provedení věci jako takové jest mu skutečností. Výrazy první, látka a tvar, již pythagorsko-platonské mysli v tom pojetí nikoli neznámé, jsou samy sebou srozumitelny z činnosti lidské, na př. umělecké, ačkoliv důsledné užití jejich v kosmologii není bez nesnází. Výrazy druhé, jež teprv Aristoteles asi ustálil jakožto výrazy filosofické, připomínají sice také původní svůj význam, avšak spjetím s prvými význam jejich rozšířen i pozměněn.

Δύναμις doslovně značí sílu, moc, platnost, význam, vliv, u Aristotela i umění a dovednost, právě tak, jako se mluvívá o potenci (umělecké). Nauka o duševných „mohutnostech", Herbartovou školou mnohdy zbytečně potíraná, opírala se o týž význam (schopnost, vloha a pod.) Je to tedy výraz významu činného. Správna-li domněnka, že tento pojem v Aristotelově ontologii opírá se hlavně o pozorování přírody ústrojné a navazuje na starší názory (Anaxagorovy a j.) o semenech věcí, která odkudsi na zemi se octla, jest výraz ve smyslu činném docela srozumitelný: je to kladná vloha, která sama ze sebe tíhne k uskutečnění, je to potentia, mohoucnost. Máme-li však na zřeteli látku neústrojnou, na př. kámen jakožto látku sochy, kteráž potřebuje „energie" mimo ni jsoucí, je tu sice také schopnost a vloha,

avšak více ve smyslu trpném — z potence stává se více possibilitas středověké latiny, z mohoucnosti či mohutnosti možnost, aspoň v obvyklém toho slova významu, jež ovšem dříve a v lidové mluvě dosud znamená schopnost činnou. Vzhledem k věci, která z této možnosti teprve činností, energií, se uskutečňuje, rozdíl obojího významu není tak závažný, jako když máme na mysli povahu těchto různých možností samých o sobě: mezi schopností kamene státi se sochou a schopností zárodku státi se živokem jest zajisté rozdíl ohromný: potentia rozlišuje se v potentia activa a — cum contradictione in adiecto — passiva.

Zůstaneme-li při dění pouze přírodním, nauka vývojová, která v těchto pomyslech Aristotelových měla zřetelné pokyny, rozdílu tomu se namnoze vzpírala a vzpírá: přírodní schopnosti jsou prý neomezené, není rozdílu mezi mohoucností živou a neživou. Ale důkladnější znalci tomu již nepřisvědčují. Aristoteles jako přírodopisec byl hlavně zoologem, jakožto fysik hlavně filosofem — lučba a jiná odvětví přírodozpytu, která nám ukázala nesmírné bohatství samovolných pochodův i ve světě neústrojném, na jeho přírodoznalství ještě působiti nemohla, a ani pozdější věky této stránky dlouho nepronikaly aneb ji mylně vykládaly. Lučební příbuznost na př., směr krystallisační atd. atd. — všecko to jsou dynameis — mohoucnosti, a to činné, směřující, za příznivých podmínek, k uskutečnění. Ale čím lépe se poznávají, tím zřetelněji se objevuje právě určitost a vniterná omezenost sil těchto neboli mohoucností, omezenost na jistý směr vývoje, nikoliv nekonečná proměnlivost podle náhody. Dle tohoto důležitého poznatku nejnovější přírodověda nedávné předsudky nauky vývojové opravuje a byť nepřijímala domněnky (Drieschovy) o entelechiích, dle Aristotela nazvaných, v zásadě již neodmítá tak stroze pomyslův Aristotelových, jež ovšem ověřiti možno jen podrobným zkoumáním přírodozpytným, nikoli pouhou spekulací, jak dlouhé věky činily.

Energie doslovně znamená činnost v něčem neb o něčem. Rozlišuje-li Aristoteles bytosti vůbec tak, že něco jest δυνάμει ὄν, něco pak ἐνεργείᾳ ὄν, vidno hned, že tu význam onen nepřiléhá, neboť bytostmi druhými nerozumí bytostí v činnosti, nýbrž bytosti ve skutečnosti, uskutečněné, z možnosti skutkem se stavší. Dohad, že ἐνεργείᾳ znamená právě činnost, která je uskutečnila, z mohoucnosti do skutečnosti vyvedla, jak scholastikové říkají, slovně by nebyl nesprávný, ale neodpovídá ani prvému členu dvojice ani myšlence Aristotelově. Jemu jest „energie“ v tomto případě stavem věci, nikoliv činností její ani činností něčí na ni se vztahující; je to ἐντελέχεια, dovršenost věci.

Ale kterak nastal tento přechod z mohoucnosti do skutečnosti? Opět energií, která se mohoucnosti dané v látce zmocnila a z ní tímhle směrem skutečnou věc provedla. A odkud energie tato? Otázka odkud? vůbec není proti mysli Aristotelově, an právě jí k rozborům svým veden. A tu zaznamenati dlužno dvě i pro náš předmět důležité zásady.

V řádě bytoslovném sama mohoucnost, jak samozřejmo, neznamená ještě nic, a přece znamená zase všechno vzhledem k uskutečnění, dle Aristotela aspoň u těch bytostí, které jsou složité, sestávající totiž z mohoucnosti a skutečnosti. Mohoucnost, ačkoli k uskutečnění tíhne, sama sebou ho dospěti nemůže. Činnost však a skutečnost, která je provádí, u složitých bytostí bez mohoucnosti rovněž není ničím, ačkoli v uskutečněné bytosti je stránkou hlavní, jest jí vlastně vším, anať ji činí tím, čím jest.

Co tedy je dříve, mohoucnost či skutečnost? Rozumí se samo sebou, že mohoucnost, ale, jak dí Aristoteles o vědomosti (O duši III. 7), jen v jednotlivci, t. j. jen v jednotlivém případě: „neboť veškero dějstvo vzchází ze skutečna, ἔστι γὰρ ἐξ ἐντελεχείᾳ ὄντος πάντα τὰ γιγνόμενα." Na začátku všeho tedy byl čin, jak básníci praví, t. j. něco skutečného, jehož nepředcházela pouhá možnost neboli mohoucnost.

Co jest pouze možné, není nutné, i potřebí něčeho, čím by ono býti mohoucí také se stalo a bylo skutečným. Připomíná to známý scholastický důkaz jsoucnosti boží, ex contingentia rerum vyvozující ens necessarium, e rebus conditionatis ens absolutum. Aristoteles výslovně důkazu toho nesestrojil, ačkoli mu byl tak blízký; vadil mu hlavně jeho pojem Boha a dění vůbec, jak uvidíme. Přírodověda rovněž namítá zde nutnost přírodního dění a jeho zákonů, majíc však omylem na mysli pouze přírodu nebo svět daný, tak jak jest, a zapomínajíc, že nejde jen o dění v něm, nýbrž o něj sám a o jeho zákonnost vůbec, že totiž on sám není nutný, není nemyslitelný vůbec, není nutný ani nemyslitelný tak jak právě jest; když takto jest, pak ovšem zákonnost jeho jest nutná, ačkoli nevíme a sotva kdy zvíme, jakou měrou jest nutná — sám přírodozpyt učí nás čím dále tím více, nutnostmi přírodními už tolik neplýtvati.

V řádě poznavacím pojem energie neboli entelechie nic nemění v názoru Aristotelově, že tvárnost věci jest zároveň jejím pojmem a výměrem, neboť ona (εἶδος) jest entelechií a naopak. Odstoupiv od nauky Platonovy, že tyto tvary, obrazy nebo vidy věcí bytují někde

samostatně, ve věcech pak pouze zdánlivě, nepopírá, že ačkoli jsou uskutečněny nebo ztělesněny v jednotlivinách, jakožto stránka poznatelná a důvod jejich pojmové poznatelnosti vůbec, přece jsou samy v sobě věčné neboli bezvěké a nevznikají ani nezanikají (Met. VII. 8 a j.)

I tato zásada, že pojmy věcí jakožto předobrazy jejich uskutečnění skrze energii neb entelechii jsou věčné, jest samozřejmá. Naskytuje se však opět otázka, jak si tuto věčnost mysliti a oč ji opříti. Jest pomysl, jehož nikdo nemyslí, vůbec něčím? A možno si vůbec pomysliti. že pojmy neboli tvary a druhy věcí někdy myšleny nebyly, že tedy vůbec nebyly? Kromě toho, že bychom se tak vrátili k oné nemožnosti, jakoby se věci byly vyvíjely samovolně, slepou nahodou z neurčité možnosti v neurčitou a náhodnou skutečnost, sotva bychom mohli pak vysvětliti, odkud a kterak ve věcech uskutečněny, a kterak dále jest možno, aby tyto byly pojmy našimi vystihovány a vyjadřovány.

Aristoteles nazývá ducha (lidského) tvarem tvarů neboli obrazem obrazů (O duši III 8), arciť ve smyslu nejasném, an stejně nazývá ruku nástrojem nástrojů. Ze souvislosti soudívá se, že tím chce vyjádřiti stejnou myšlenku, jakou jinde pronáší, dle níž totiž duše, poznává-li, stává se jaksi vším, co poznává, a takto jest místem, sídlem tvárností a pojmů (tamt. a 4). To souhlasí s jeho názory o poznávání, nevysvětluje však důvodu, kterak tvárnosti a pojmy ty měly by býti věčné a nevznikati. Platonisující myslitelé křesťanští, Augustin v čele, odvozovali z této věčnosti a nutnosti pojmův i zásadních pravd přímou zřejmostí rozumu se vnucujících nutnost bytosti, která je od věčnosti myslí a takto věčnost i nutnost jejich odůvodňuje. I novější scholastika tento t. ř. ideologický důkaz jsoucnosti boží z části uznává, kdežto jiní (Mercier na př.) namítají, že všeplatnost oněch pojmův a pravd není naprostá, nýbrž podmíněná, náhodná, tak jako to, že jsme my, kteří je z poznání věcí čerpáme a myslíme.

Budiž tomu jakkoli, směru Aristotelovu, jenž jest vůbec teleologický, více svědčí výklad prvý: tvárnosti a pojmy věcí, jež mají z mohoucnosti ve skutečnost býti uvedeny, sotva lze u něho pojmouti jinak než jako předobrazy, které bytnost jednotlivin určovaly v jejich vzniku, i jest jeho myšlenkový postup onomu ideologickému důkazu zcela blízký. Že sám důkazu toho nesestrojil, vysvětliti lze opět jeho zvláštním pojetím ducha, jejž nazýváme božským. Důkaz jeho vlastní, o němž teď přijde promluviti, opírá se především o dění přírodní, o skutek a pojem pohybu.

Henryk Sienkiewicz.

Napsal Em. Masák.

III.

Jako nalézal Sienkiewicz v náboženství lék proti skepticismu a mravnímu úpadku nové doby, tak hledal ho tam i tehdy, když chtěl varovati polskou společnost před novým nebezpečenstvím: před revolučním socialismem a nihilismem. Ze svého zátiší pozoroval dobře i tento proud a vlastenecké srdce pudilo jej, aby po několikaletém odmlčení se znovu se ozval a ukázal krajanům, v čem bloudí a jak mají postupovati. Učinil tak zase románem, méně sice effektním a méně dramatickým než byly předešlé, ale za to myšlenkově tím vážnějším a jasnějším. Je to dvousvazkový román „Víry“ (1910).

Základním námětem jeho jest problem socialistické revoluce v království polském (1905—1906), její příčiny i následky pro budoucnost. Všechny časové otázky s ní spojené objasňuje jednak románovými událostmi, jednak psychologickou analysí různých socialistických typů, jednak častými úvahami a debatami. Jinak revoluce samé v románě skoro neviděti; jen několikráte zasáhne svými ničivými plameny do proudu děje — ostatně slyšeti jen její vzdálené hučení, jako něco, co jest mimo život polské společnosti. Spisovatel patrně učinil to úmyslně: chtěl již tím naznačiti, že nebyla to vlastně revoluce polská, nýbrž vyvolaná cizími živly.

Přes to uznává Sienkiewicz, že společnost sama zavinila veliký vzrůst socialismu: při jejím anormálním stavu bylo nutně třeba reformy. Jenže socialismus volil k tomu špatné prostředky, přejal mnohé nesprávné názory a tak nemohl dosáhnouti cíle. Revoluce již ukázala a budoucnost teprve plně ukáže, k jakým společenským důsledkům dospějí v praksi uvedené theorie socialismu; nastane pak — předpovídá spisovatel — reakce, a právě mládež postaví se v její čelo.

Prozatím však společnost polská jest sama v rozkladu, hlavně působením cizích mravních vlivů, jež přicházely dříve ze západu a nyní ještě více z východu. Sienkiewicz má tu zajisté na mysli zhoubný vliv ruského ducha na duši polskou, vliv mravního nihilismu, v němž spočívá (dnes) jedno z největších nebezpečenství pro národ i celou kulturu. U rakve dívenky, zosobněného to půvabu nevinnosti, jež za-

hynula koulí revolucionářů, uvažuje atheista Świdwicki: půjde-li to tak dále, budeme za několik let zrovna tak pochovávat i vědu, umění, kulturu a vůbec celou civilisaci. „U nás jsou toliko v í r y . . . A to ne víry na tůni vodní, kde vespod jest pokojná hloubka, ale víry z písku. Nyní vichr duje od východu a neplodný písek zasypává naši tradici, naši civilisaci, naši kulturu — celou Polsku — a mění ji v pustinu, kde hynou květy a žíti mohou toliko — šakali.“

S těmito cizími živly spojuje se polský socialismus, jenž pojal chimerickou myšlenku sjednotiti ideu polskou s ideou socialistickou, při tom však současně vypovídá boj základním prvkům idey polské: národnosti, náboženství a mravnosti. Neobyčejně ostře a přesně vyslovuje se tu Sienkiewicz ústy svého hrdiny Grońského o podvratných snahách socialismu.

„Vočkovali jste Polsce chorobu a nic více. Novou polskou budovu třeba stavěti z cihel a kamení — ne z dynamitu a pum. A ve vás není ani cihel ani kamení. Vy jste toliko křikem nenávisti. Zavrhli jste staré Evangelium a neumíte stvořiti nového, pročež není ve vás záruk života. Jméno vaše jest Blud — a proto výsledek vaší činnosti bude vždy protivný vašim předpokladům . . . Škola, kterou jste prošli, neodňala vám jazyka, neboť ho odejmouti nemohla, ale předělala vaše duše tak, že jste ne Poláky, nýbrž Rusy nenávidícími Rusko . . . Jste zlým květem cizího ducha. Dostačí vzíti vaše denníky, vaše spisovatele, básníky a kritiky! Celý jejich myšlenkový ústroj jest cizí. Pravdivým jejich cílem není ani socialism ani proletariat, ale zničení. V ruce zapalovač, a na dně duše beznadějnost a velké n i h i l. A přece známo, odkud to pochází . . . Jste chorobni. Tou chorobou vysvětluje se bezmezný nedostatek logiky, spočívající v tom, že křičíte proti válkám — a děláte válku, křičíte proti vojenským soudům — a odsuzujete beze všech soudů, křičíte proti trestu smrti — a vtiskujete lidem do rukou browningy a říkáte: zabij! Tou chorobou vysvětlují se také vaše šílené útoky a vaše úplná lhostejnost k tomu, co bude dále, stejně jako k osudu těch nešťastných lidí, z nichž děláte své nástroje . . . Vaše n i h i l dovoluje vám plivati na krev i na ethiku . . . Všeobecně řečeno, nosíte v sobě záhubu, a spojujete tak Polsku se záhubou . . .“

To všechno by ukazovalo na smutnou, hroznou budoucnost národa. Ale ten, jenž napsal tolik „pro posilu srdcí“, nemohl ani v té době dívati se na současné zjevy pouze zrakem pessimisty: i v těchto tmách snažil se nalézti světlo naděje, snažil se ukázati národu lék a obranu proti šířícím se chorobám. A ukazuje je tam, kde jich lidé

ode dávna hledali: v železné, vytrvalé práci a v náboženství. Celý duch románu jest proniknut myšlenkou o potřebě a významu náboženství pro život mravní i společenský.

Tak na př. dochází k tomu přesvědčení skeptik Groński, člověk velmi vzdělaný, ale nespokojený a stále hledající. Účastní se náhodou večerní májové pobožnosti. Nejprve zajímá jej pouze její esthetická stránka, ale pak začíná uvažovati o zjevech náboženských. Praví si, že ta „úcta vzdávaná božství jest prvek čistě ideální, ke kterému dospěl teprve člověk. Připomněl si, že kdykoli se mu událo býti v kostele a viděti lidi modlící se, vždy překvapovala jej ona ničím nevyplněná propast, jaká dělí svět lidský od světa zvířat. Skutečně, pojmy náboženské vytvořil teprve organism vyšší a dokonalejší, a odtud jest důsledek, že kdyby existovaly nějaké bytosti desetkrát intelligentnější nad člověka, byly by desetkrát svým způsobem náboženštější." Pod vlivem svých úvah pak doznává: „Skutečně ta cesta (pochyb), na kterou ustavičně přicházím jakoby ze zlého zvyku, nevede nikam, a kdo ví, zda ty ženy modlící se v této chvíli s takovou silou, nejsou nesrovnatelně rozumnější, nemluvě ani o tom, že jsou pokojnější a šťastnější!"

Nebo když u rakve oné davem zabité dívky zvolá bolestně vlastenecký doktor Szremski: „Ach, osvěta, osvěta, osvěta!" odpovídá mu Świdwicki: „Poslyšte atheistu neb aspoň člověka, který nemá nic společného se žádným náboženstvím: osvěta bez náboženství vychovává toliko zloděje a lupiče."

Ze při slově „náboženství" má Sienkiewicz na mysli především náboženství katolické, rozumí se samo sebou. Nikdy nezapíral svého přesvědčení, i životem je vyznával, i do zřejmě katolických časopisů psal. Také ve „Vírech" podává na některých místech přímo apologii katolické církve, která „již přežila a ještě přežije nejeden sociální proud." V ústa lékaře v debatě s Rusem vkládá tuto úvahu: „Katolicismus . . . objal celý západ, sorganisoval společnosti, stvořil evropskou civilisaci, přechoval vědu, stvořil university, vztýčil kostely, jež jsou arcidíly, vydal sv. Augustina, Danta, Petrarku, sv. Františka i sv. Tomáše, stvořil renaissanci, stvořil Večeři Páně Leonarda da Vinci, pomníky Mediceů Michala Angela, Školu athénskou i Disputu Rafaelovu, stvořil takové kostely jako sv. Petra, nečítaje jiných rozsetých po Italii a po celé Evropě. Katolicismus učinil nás účastníky všesvětové kultury, spojil nás se západem, vtiskl evropské znamení naší polské duši . . ."

IV.

Jak vidno z krátce tu načrtnutých ideových základů díla Sienkiewiczova, jest předním znakem jeho ušlechtilá tendence: v románech historických převládá tendence vlastenecká, ve společenských mravní a náboženská. Obojí ovšem nezavděčil se stranám, jež hlásaly názory opačné, v poslední době zvláště stranám pokrokovým a socialistickým. Umlčovaly namnoze jeho nová díla a kritikové jejich mluvili pohrdavě o „stárnutí genia". A není jistě bez významu, že oba historikové moderní polské literatury — Vil. Feldman a Ant. Potocki — rozebírají ve svých Dějinách obšírněji jen jeho historickou trilogii, o ostatních románech však zmiňují se jen jako mimochodem, nebo jich vůbec pomíjejí . . .

Bylo by však nespravedlivé k vůli jasně vyslovenému životnímu názoru spisovatelovu, odsuzovati díla, jež i s uměleckého stanoviska úplně se vyrovnají, ba v mnohém ohledu i předčí jmenovanou trilogii. Českému a vůbec asi každému cizímu čtenáři zůstává právě v těch mnohosvazkových románových skladbách z polských dějin mnoho cizím a lhostejným. Chápeme sice nadšení milionů polských čtenářů, pro něž spisovatel vzkřísil celé doby jejich dějin, kteří prožívali znovu statečné činy svých předků za národních bojův o neodvislost a jimi se posilňovali v trudné přítomnosti; chápeme, že mnohé postavy z těchto románů staly se přímo miláčky obecenstva, že se o nich mluvilo a myslilo ve společnosti jako o lidech živých, — ale přece cítíme skoro únavu a nudu, když na tisících stran čteme o samých bitvách, soubojích, obléháních, nebezpečenstvích a katastrofách, o obrovských výkonech tělesné síly, jež našemu citu zdají se téměř barbarstvím. A vedle toho milostná dobrodružství podle nejjednoduššího schematu, jež se téměř vždy opakuje: bohatýr se zamiluje, musí se odloučiti od milé, pak po nesčetných příhodách se shledají. A rozebíráme-li blíže všechny ty veliké činy a události, shledáme až nápadný nedostatek hlubšího psychologického odůvodnění vedle zřejmé snahy po zevnějších effektech.

Co jedině nás usmíří a připoutá, jsou četné jiné umělecké přednosti. Sienkiewicz je plastik a kolorista. Jeho obrazy hýří přímo přepychem barev a bohatstvím tvarů. Jeho sceny jsou plny ruchu a života, jeho postavy tak rozmanité a individuální, že každá vtiskne se na dlouho do paměti, jako postavy Homerovy. Co zvláště naplňuje obdivem a uznáním, jest jeho opravdu nevyčerpatelná obrazotvornost: tisíce osob, bitev, scen nakreslil ve svých spisech, a každá má něco zvláštního, nikde se neopakuje ani v podrobnostech.

Tyto umělecké přednosti jeví se více méně i v jeho drobných povídkách i v „Quo vadis“ i ve společenských románech, kde přirozeně ustupuje do pozadí effektnost zevnějšího děje a za to tím více se uplatňuje umění psychologické. Proto právě tato díla získala mu především uznání ciziny.

Že Sienkiewicz vkládal do nich a vlastně vyjadřoval jimi i své životní zásady a úsudky o různých časových otázkách, jest jen důsledkem jeho názorův o úkolech literatury a zvláště románu. Tyto názory vyložil ve svých literárních studiích, zvláště pak v málo známých Listech o Zolovi.

Kniha dle něho má býti učitelkou života, má člověka posilňovati v životním zápase. Proto spisovatel má se stále tázati, nedává-li společnosti místo chleba jedu, jak to činí mnozí současní spisovatelé, zvl. francouzští, pod heslem analyse. „Analysováno ve jménu pravdy, která prý musí a má býti úplně odhalena, ale ukazovalo se především na zlo, neřesti, lidskou hnilobu a hnus. Ani při tom nepozorovali, že taková analyse přestává býti objektivním rozborem a stává se chorobným kocháním se ve věcech hnilobných, majíc hlavně dvě pohnutky: předně zkažený vkus, potom onu snadnost, s jakou se vzbuzují křiklavé effekty. Využitkováno takto fysiologické zvláštnosti našich smyslů, na něž dojmy odporné působí silněji a reálněji než příjemné, a zneužito této zvláštnosti bezměrně . . . Sama pravda, v jejímžto jménu se to dálo, pohozena při tom do kouta“.

Dokazuje to pak na spisech Zolových a líčí jejich účinek na čtenáře. „Kdo přečte si jeho knihy, přijde k závěru, že život není více než hrozný, slepý, mechanický proces, kterého k svému neštěstí musíme se účastniti, poněvadž ho nemůžeme minouti. Bláto cení se výše než zelená tráva, hniloba výše než tvrdost, zápach mrtvoly výše než vůně květin, nemoc, bláznovství a zločin výše než zdraví a ctnost. Toto peklo jest nejen strašné, ale i hnusné. Vlasy vstávají hrůzou, krev se pění a v hlavě vzniká myšlenka: skutečně, zdaž nebylo by lépe, kdyby oheň spálil cette fourmilière gatée et misérable?“ „Kdybych byl Francouzem, pokládal bych talent Zolův za národní neštěstí . . .“

Působiti opačným směrem proti této mravní nákaze jest úkolem každého dobrého spisovatele. „Tak to nemůže jíti dále. Na vyjaloveném poli zůstává toliko plevel. Román má posilňovati život, ne však podkopávati; zušlechťovati jej, ne znečišťovati; nésti ‚dobré noviny‘, ne zlé . . . Dusícím se jest třeba svěžího vzduchu, pochybujícím naděje, stíhaným nepokojem trochu klidu; proto správně činí ti, kteří se

obracejí tam, odkud plyne naděje a klid, tam, kde je žehnají křížem a kde mluví k nim jako k paralytikovi: Tolle lectum tuum et ambula!“

Sienkiewicz ještě i při své vlastní tvůrčí práci byl si plně vědom nesmírné zodpovědnosti spisovatele, jenž v duše čtenářů zasévá dobro či zlo. Pokládal svou činnost za službu národu a dobré věci a nedal se nikdy svésti, aby poskvrnil své péro podobným způsobem jako Zola. Najdou se v jeho spisech místa příliš silná a drastická, některá líčení příliš realistická, ale jsou to jen výjimky a jsou odůvodněny povahou osob, situací nebo historickými poměry. Nejvíce ještě dalo by se v tomto ohledu vytýkati společenskému románu „Bez dogmatu“, kde skoro všechny ženské typy jsou provanuty jemnou sice, ale neméně dráždivou smyslností, připomínající téměř d'Annunzia. A přece i jeho tvorbu Sienkiewicz přísně odsoudil! Vysvětliti to možno ovzduším románu i povahou hrdinů: jsou to lidé přesycení raffinovanou moderní kulturou, žijící bez práce a bez cíle jen svým choutkám, a jsou to konečně — Poláci, tedy členové jednoho ze smyslně nejcitlivějších národů. Příčinou byl tedy realistický smysl Sienkiewiczův, jistě však ne touha po líbivosti nebo sensaci.

A té nebylo v něm ani tehdy, když — dobře užívaje dobyté si světové slávy — pozvedal ve vážných chvílích svůj hlas a vydával otevřené listy na obranu svého národa utiskovaného s obou stran. Vždy projevuje v nich střízlivého ducha i vřelé polské srdce. I když nedosáhly mnohdy cíle, přece měly — klidné svým tónem a plné národní důstojnosti — jistě značný vliv na utváření se mezinárodního mínění o otázce polské.

Jaké stanovisko zaujímal k nynějším poměrům v Polsku, nemožno zatím určitě dokázati. Na počátku války, jak známo, opustil svůj statek Oblengorku, který mu daroval národ k jeho spisovatelskému jubileu, a zdržoval se až do smrti ve Švycarsku. I když umíral v cizině a v obavách o osud vlasti, mohla aspoň svědomí jeho blažiti vzpomínka na slova, která k němu pronesl kníže-biskup Varšavský Ruskiewicz, odevzdávaje mu onen národní dar: „Vděčná tvoje domovina bude tě na věky počítati mezi své nejlepší syny . . . Tichý koutek země, po které budeš kráčeti, nechť připomíná ti tisíce tisíců vděčných bratří i sester, kterým tvé spisy povznášely nitra a kojily srdce . . .“

Posudky.

Bible a věda. Na francouzském podkladě[1]) upravil *Jan Bělina* (Jaroslav Dlouhý). Vzdělávací knihovny katolické sv. LXVII. Str. 140. Cena K 1·50.

V přátelských rozhovorech se studujícím na vycházkách i na faře podává tu známý již popularní apologeta devatenácte statí o biblickém hexaemeru, o jednotě a stáří lidstva, o biblické potopě, manně, Josuově rozkazu, by se zastavilo slunce, o Samsonovi, Ezechjášových hodinách, Jonášovi v břiše veliké ryby. Chce dokázati, „že mezi vědou a Biblí není rozporu žádného“ (str. 7). Myšlenka, podati jmenované otázky ve formě rozhovorů, jest velmi šťastná, ježto možno tak věc rozmělniti, bezmála rozkousati, že nezbývá čtenáři než — stravovati. Z každého řádku patrno, že je spisovatel apologeticky vzdělán, praksí již vyškolen a že mu neujde žádná časová pomůcka, která dodává věci zajímavosti a názornosti až makavé. Čtenáři některých stránek se zdá, že je ve fysikalním kabinetě, kde koná spisovatel demonstrační pokusy. Škoda, že o slunečných hodinách Ezechjášových nemluveno s podobnou názorností, takže prostý čtenář se domnívá, že měly tvar, jaký dnes vídá, že nezbytná jejich složka je „rafie“. Jindy mohlo býti více pro apologii kořistěno z biblického textu (na př. o Josuově dlouhém dni.[2])

Více důslednosti bylo by značně zvýšilo apologetickou cenu rozprav o hexaemeru. Velmi dobře napsáno na str. 10: „Mojžíš nechtěl nás učiti vědě, ale náboženství. On nám nechtěl dávati žádných poučení astronomických, nýbrž pouze poučení z oboru víry a mravů.“ Dle této zásady je vzorně zpracována stať pátá o geocentrismu. „Nesmíme zapomínati,“ praví tam p. autor, „že o věcech můžeme mluviti s dvojího stanoviska: buď dle toho, jak vypadají, jakými se býti zdají, neb jaké jsou ve skutečnosti. A tohoto prvního druhu mluvy se přidržel nejednou i Mojžíš ve své zprávě o stvoření světa, a vypravoval dle toho, jakým se býti zdálo . . . I vědecký svět činí tak proto, že by jim jinak lid nerozuměl . . . . Mohou-li však učenci o věcech

---

[1]) O tom svědčí francouzský přepis hebrejského slova schoual schougal (na str. 124.) My bychom přepisovali šû'âl. Literarní kritik rád vidí také titul knihy cizojazyčné a jméno jejího autora, by mohl případně posouditi literarní vlastnictví podkladu a rozlišit je od literarního majetku toho, jenž knihu zpracoval.

[2]) Kdyby došlo ke 2. vydání knihy Bělinovy — což bychom ze srdce vítali — bylo by třeba na str. 76. v posledním řádku dole místo »spisovatelovy« dáti vytisknouti »opisovatelovy«. Na str. 99. dlužno škrtnouti u Theodora z Mopsuestie čestný přídavek *„sv.“*

mluviti dle toho, ne jakými ve skutečnosti jsou, ale jakými se býti zdají, proč by tak nemohl činiti Mojžíš, obzvláště když v Bibli nechtěl učiti žádné vědě, ale pravdám náboženským? Neměl tu mnohem většího práva přizpůsobiti se mluvě lidu, aby mohl býti pochopen od každého?" (str. 40). Vedle těchto zásad, které se pevně opírají o list okružní nezapomenutelného Lva XIII „Providentissimus Deus", dlužno míti stále na paměti, že Mojžíš měl popředně na mysli čtenáře své doby, Israelity, jejich duševní úroveň, nikoli však lidi XX. věku křesťanského, o jejichžto vzdělání všeobecném nemohl míti potuchy. My, synové tohoto věku, jsme sice Prozřetelnosti vděčni, že se nás dochovala biblická zpráva o stvoření, ale bez ní bychom se obešli také a velmi snadno, ježto náboženské pravdy v ní podané nalézáme také v jiných pramenech víry, a to mnohem zřetelněji! K poučení pak přírodopisnému stačí nám naše netušeně vyvinutá věda. Právem a povinností této vědy je vyšetřovati, v kolika periodách vyvinul se vesmír, zejména země a její tvorstvo. Jí přísluší řešiti tyto přírodovědecké otázky, o kterých Mojžíšovi první čtenáři ani nesnili, nemohli tedy ani chápati slova „den" ve významu nevím jak dlouhých period. Nelze důsledně podkládati Mojžíšovi úmysl, že chtěl tento význam vložiti do svého „dne" a dokonce již tehdy tvrditi, kolik takových „period" bylo! Málo platno dovolávati se, že hebr. „jóm" může znamenati také delší dobu, když tě souvislost Gn 1 tento význam venkoncem vylučuje. Kolikráte tu opakováno, že nastal „večer" a „jitro", tedy počátek a konec obyčejného dne. Jak daleko slovného znění je výklad, že „jitro" je počátek nové periody a „večer" její konec! Kolik čtenářů Mojžíšových slova svého vůdce tak chápalo? Ani jeden! Ty dny jsou takové, jakých my počítáme sedm do týdnu! Kolik Mojžíšových čtenářů slyšících o tomto týdnu a sedmém dni se domnívalo, že všecek jejich život patří sedmé periodě klidu? S potěšením proto budiž tu zdůrazněno, že v Bělinově druhém rozhovoru učiněna sice ještě zmínka o periodismu, že mu však dále nevěnována valná pozornost.

P. spis. připouští také theorii vidu, ale zvláštním způsobem ji zpracoval. „Bůh mohl Mojžíšovi během týdne ukazovati, v obrazech stavěti před oči různé etapy stvoření. Mohl tak před očima jeho jaksi znova tvořiti svět v šesti dnech... A pak by byl Mojžíš vypravoval a napsal pouze to, co ve skutečnosti prožil, co v obrazech defilovalo před očima jeho ode dne prvního až do šestého. Věru, byl by to týden vpravdě veliký, důstojný základ týdnu náboženského!" (str. 21.) Bůh „promítá" dle této theorie dílo stvoření Mojžíšovi ve „světelných obrazech", jak p. autor časově praví. Jiní stoupenci theorie vidu se domnívají, že poučoval tímto způsobem Bůh již Adama a to je pravděpodobnější. Tak vysvětlíme, že bý-

valo to poučení kdysi společným majetkem veškerého lidstva, že se něco z něho zachovalo též u starších národů nežli byli Israelité, tak vysvětlíme podobnosti některé z kosmogonií těch národů s biblickou zprávou o stvoření, tak snáze pochopíme, že měli Israelité již před Mojžíšem nějaké představy o původu světa a obyčeji světit sobotu; jako vážil Mojžíš látku k celé Gn z ústního podání svého národa, tak vážil z téhož pramene své hexaemeron a není třeba se domnívati, že teprve jemu bylo zjeveno; byl toliko inspirací veden, by tu zprávu, zjevenou již prvému člověku, do díla svého pojal. Než důležitější jest, jak a o čem byl Mojžíš v těch viděních poučen a nejdůležitější jest, o čem poučuje své čtenáře. Buďtež podány toliko příklady. Co spatřil Mojžíš v posledních hodinách třetího dne svého vidu? „Všude kolem něho, i na hoře Sinai, vynořené z vln, opodál na ostrůvcích, představujících se zrakům jeho, bují rostliny zelené, stromy, tyčící se do výše a rozpínající se do šíře; je to rostlinstvo zcela jinačí než za našich dnů ... Je to bezpochyby rostlinstvo uhelné. Zcela správně. Ono zponenáhla mizí, aby učinilo místo rostlinstvu novému, vyrůstajícímu pod vlivem slunce. Ono se zponenáhla ponoří do hlubin země: zazásobí sklepy její uhlím ...“ (str. 25). Kde je však v Bibli nejmenší stopy po tom, že Bůh poučoval Mojžíše o zaniklém rostlinstvu? Ty myšlenky o vyhynulých rostlinách jsou vynález, zkušeností potvrzený, na který činí si právo vlastnické palaeontologie, která počala býti pěstována asi půl třetího tisíce let po Mojžíšovi! Nelze jí toho práva upírati. Také však ne její poznatky vnášeti do domnělého vidu Mojžíšova! Může touto methodou apologetika získati něco? Sotva! — Pátého dne vidí Mojžíš, kterak na zavolání boží se objevují živočichové ohromní, s nimiž to, co až dosud v Egyptě viděli, se nedalo ani zdaleka přirovnati: na oceánu se jeví zrakům jeho „veliká zvířata vodní“ — na zemi různí živočiši, schopni pohybu, ve vzduchu pak zří „všeliké druhy létavců“ (str. 27). Jedním z těch zvířat vodních je prý plesiosaurus, jiný ichtyosaurus, diplodocus, megalosaurus atd. Na str. 28 d jsou jmenovány ty nestvůry a popisovány. Nenapadne tu soudného čtenáře, který se nenechá oslniti živou a skvostnou líční, otázka, jak se shodují dvě zásady: 1. Mojžíš nechtěl poučiti Israelitů o věcech palaeontologických, ale toliko náboženských a 2. Mojžíš poučuje Israelity o velikánech, kteří za doby jeho posluchačů a čtenářů byli dávno vyhynulí? Je to buď nedůslednost nebo výjimka od obecného pravidla. Abychom stanovili výjimku, nemáme důvodu. Mojžíšovi šlo popředně o to, by posluchači jeho a čtenáři věděli, že rostlinstvo a živočišstvo, které znají[1]),

[1]) Proto také hat-tannînîm („veliká zvířata“) se členem, který předpokládá, že čtenáři již ta dlouhá, táhlá zvířata znají!

vidí denně a viděli sami, je dílo boží! O všelijakých nestvůrách, okřídlených ještěrech měli staří Východané i Israelité velmi mnoho bájivých představ. Vypravovati o vyhynulých živočišných olbřimech bylo by znamenalo ty představy v myslích Israelitů sesílit, posvětit a potvrdit.[1]) Toho byl však Mojžíš dalek! Nevypravuje výslovně ani o tom, že Bůh stvořil též anděly, jak tedy lze věřiti, že vypravuje o vyhynulém obrovitém živočišstvu? Tak důležité pravdy náboženské (původ andělů) bezmála pomíjí a pro život Israelitů nábožensky zbytečnou věc (stvoření saurů) jim předkládá? Přednost výkladu vidového tkvěla v tom, že ponechávajíc volnost badání vědám přírodním a také sama právem takovou volnost si vyhražujíc v theologii, mohla setřásti a vyloučiti z exegese obrovskou přítěž vypůjčenou z věd přírodních, stále a opět se měnících, balast, který nanesli do exegese periodisté. Vložíme-li však do dnů vidových zase poznatky palaeontologické (třebas na výsost zajímavé), jsme zase tam, kde bývali kdysi periodisté, a kde nechceme býti, zase vydáváme se sami v poručenství palaeontologie, zadáváme svobody a seslabujeme svou sílu apologetickou. *Hejčl.*

* * *

František Kašpar, Granátová jablka. Básně. Nákladem vlastním. Nicov u Plánice 1917. Str. 47.

Neveliká, pěkně vypravená kniha Fr. Kašpara jistě mile překvapila všechny přátele našeho katolického básnického písemnictví. Jako bohoslovec uveřejnil řadu básní v brněnském „Museu“ (1900 až 1902); vedle veršů Fr. Odvalila a Jak. Demla patří k nejvýznačnějším v oněch letech, ač nesou zřejmě stopy vlivu Březinova, jak ostatně značná část básnických příspěvků bohosloveckých té doby. Pak se odmlčel, neb aspoň se nepamatuji, že bych byl četl kdy jeho jméno v našich časopisech. Po patnácti letech přichází konečně s mužnou, nevšední knihou, jež ukazuje, že autor její v ústraní uzrál v hlubokého básníka. Nezapře sice ani nyní vždy svého prvního mistra, ale má při tom svůj určitý ráz a své osobní kouzlo.

Většina básní jest výrazem silné vniterní radosti, duševního klidu a jakéhosi obrození „po dlouhé řadě suchých let“. Svěží vítr s hor uzdravil chorý život, krůpěje slz v bolesti omyly duši, že „našla Vidoucího“ a uzřela vzplanouti duhu naděje. A duha ta opírá se na zemi o dva poklady: rodný kraj a oltář. Do rodného kraje vrací se

---

[1]) Srv. na str. 28d: „Z létavců byste uzřel obraz živočicha fantastického, na způsob netopýra, ale netopýra velkého jako labuť; netopýra se zuby krokodila a spáry tygra: živočicha, kterého bychom pokládali za vybájeného, kdybychom neměli jeho pozůstatků: je to ptérodaktyl“. Mojžíšovi šlo popředně o to, by věděli Israelité, že létavci, zejména ptactvo, jsou boží tvorové (jako hadi, krokodil = hattanninîm) a nikoli bytosti božské za jaké je pokládali Egypťané, Babyloňané a jiní staří Východané!

básník jako bludový syn ze světa, ze šumu zástupů, v něm nalézá ztracený ráj svého dětství, v něm pohřbívá vše, „co padlo v duši mou, když šel jsem Sodomou. Zde z mrtvých vstávám s duší zas dětinnou.“

Stejně mocně mluví nyní k jeho obrozené duši oltář tajemstvími víry. Volný, většinou i nerýmovaný verš, kterým psány básně první části, rozlévá se tu ještě více, a přece sotva stačí někdy pojmouti náplň obrazů, často velmi pěkných i nových. V této zdánlivě snadné formě je skryto mnoho nebezpečných úskalí, jimž se básník nedovedl vždy vyhnouti; za to však tím více oceníme tu jeho vážnou hospodárnost slovem, jež nedá se nikdy svésti k mnohomluvnosti a rozmělňování jednotlivých myšlének a citův ani zase ke strojenému zatemňování smyslu: každé slovo má svůj význam a zní plně a jasně, třebas ponechává ještě dosti práce také duchu čtenářovu. Myslím proto, že můžeme od p. spisovatele ještě mnoho očekávati právě v oboru náboženské poesie.

Bohumil Hora, Naděje nových jiter. Nákl. Karla Mikoty na Král. Vinohradech. Str. 176. Cena K 3·20.

Kniha plná jakéhosi neklidného vzruchu, nejistého myšlenkového i citového tápání a životních paradoxů. Spisovatel není jistě bez nadání, projevuje také zřejmě značné vzdělání i snahu podati něco nového, nezvyklého, ale přes to jeho první (tuším) větší práce nemá trvalé literární ceny ani nevzbudí zájmu čtenářů. Hlavní hrdina jeho prós, prý neobyčejný básník, umělec a psycholog, jinak student chystající se stále ke zkouškám, jest člověk předrážděný a nervosní, vším znuděný a všemu se vysmívající, při tom velice domýšlivý a strojený. Tváří se, jako by mluvil vždy kdo ví co hlubokého, zastřeně tajemného a nepochopitelného, hovoří povýšeně o otázkách uměleckých, životních i náboženských, ale při tom vrhá se hned při prvním setkání na ženu, s níž si dosud dopisoval z „uměleckých“ zájmů. „Boha mi brali,“ omlouvá se sám. „Zbudoval jsem tedy modly, jež lze každé chvíle rozbít, vysmát se, zajíkat se smíchem. Žena byla jednou z nich.“ Má těch „lásek“ současně několik, ale všechny prý jsou jen „různé kombinace literárních motivů.“ Podle toho ovšem vypadají i jeho životní zásady, na př.: „Pravda, pojímaná ve smyslu absolutní pravdy, je krásnou lží, poněvadž neexistuje, je abstraktem abstrakt, vytvořeným přecitlivělostí umění... Krásným jest jen to, co pro lidstvo je hříchem, vymoženosti slabé morálky“ atd. — Čtenář, který s velikým sebezapíráním dojde ke konci těch literárních podivností, zeptá se jen asi udiveně, proč spisovatel dal své knize takový lákavý nápis: „Naděje nových jiter“.

Jan Vrba, Mučenníci. Novelly. 1916.

Hrdinové obou novel jsou ovšem mučeníky lásky, ale lásky vyšší, posvěcené vědomím povinnosti a z něho plynoucí silou odříkání

a sebezapírání. Ve druhé novelle žebrák Dominik, potomek šlechtické rodiny, skoro světec a jasnovidec, žije jen obětavou láskou ke svému chybujícímu otci; a když otec jeho byl zavražděn smyslným idiotem, vyschl tím i zdroj jeho života: umírá na otcově hrobě.

Novella tato působí mnohem silnějším a jednotnějším dojmem než první trojdílná románová studie tří osob, spojených stejným mučenictvím touhy a lásky, jež vede je znenáhla k poznání nejvyšších cílů lidského života. Dva mužové, gymn. professor Slavík a myslivec Kratte, milují ušlechtilou trpitelku hraběnku Hedviku. Slavík však přemáhá svou pokornou lásku, neboť je synem „osvícenského kněze" a od mládí učinil si zákonem, že bude trpěti za vinu otcovu, který se zpronevěřil svému poslání, přesvědčen, že „každý hřích musí býti vykoupen čistotou jiných". Žije proto posmíván lidmi jako samotář, jako přísný asketa a skoro světec jen svým povinnostem, knihám a rozjímáním. Nalezne v tomto životě duševní klid, neobyčejnou sílu a pochopení těžkých záhad. Teprve jako stařec setká se s ovdovělou zatím hraběnkou, naplní i její srdce duchovním klidem a současně přispěje k zušlechtění svého bývalého soka v lásce, vášnivého myslivce Kratteho. I tento trpí za vinu, za vinu vlastní. Když pozoruje čistý a duševně bohatý život obou starých milenců, budí se v něm lítost nad pustotou, bezobsažností a marností vlastního života. Uvědomuje si trpce pomíjejicnost všeho pozemského, snaží se napraviti kajicností minulé své hříchy, slouží věrně jako pes hraběnce, ale v tajemné hrůze před vinou ukládá si smrt, jakou zemřela obět jeho hříchu v mládí.

Mladý spisovatel zvolil si, jak viděti, ve své prosaické prvotině látku nevšední a při všem romantismu zajímavou a vážnou. Nezmohl jí však vždy ani myšlenkově ani formálně. Zvláště v hlavní postavě, v prof. Slavíkovi, jest mnoho neujasněného, ba mlhavého. Spisovateli tanul tu asi na mysli typ moderního mystika jako jest Ot. Březina, jehož silný vliv jest patrný i v básnické sbírce Vrbově „Radostné zaslíbení" a jehož báseň položil také jako motto v čelo „Mučenníků". A Slavík mluví tu docela slohem i duchem básníka „Tajemných dálek", a to nejen v dozrálém věku, kdy by se to dalo vysvětliti jeho rozjímavým životem, ale již v mládí, když na př. jako student vykládá otci své životní názory. Aby dovedl spisovatel vystihnouti takové výjimečné povahy a zvláštní stavy lidské duše, k tomu nestačí trochu vyčtených, nezažitých úsloví a obrazů — proto vypadla podoba Slavíkova tak nevýrazně.

Ještě méně pravděpodobně jest nakreslena postava jeho otce-kněze. Má syna na faře, ale při tom jest si jist, že „celý jeho život byl čistý a neposkvrněný jedinou lží". Přijede biskup na visitaci, mluví s hochem, pak několik hodin s farářem, a výsledek jest, že dorůstající hoch zůstane dále na faře a otci udělen titul arciděkana... Teprve když se stal plnoletým, opouští syn dobrovolně, ale tvrdě otce, aby zaň činil pokání. Ale jeho náboženství podobá se více mdlému pantheismu než křesťanství. Zvláště jeden názor Slavíkův zaráží — a zdá se, že je to oblíbený názor spisovatele samého, poněvadž jej ve

druhé novelle sám skoro stejně opakuje: popírá několikrát prozřetelnost boží a mluví docela o boží bezcitnosti a lhostejnosti: „Bůh, je-li, zlhostejněl a unavený nevšímá si vývoje svého díla.“ Zcela zbytečně také nechává se poučovati Macharem při líčení návštěvy v římských katakombách, kde vidí „mnicha s vlnýma očima“ a „zetlelá těla fanatiků, obětovaných v hekatombách pro konečné vítězství pozměněné myšlenky“.

Vysvětluji si tato místa mládím i jakousi snahou po efektu, jež snad později sama zmizí. Vždyť spisovatel při nesporném svém nadání uměleckém jí věru nepotřebuje! A z četných jiných skutečně krásných míst knihy jest patrno, že jest nábožensky vážně založen a že má zvláště jemný smysl pro vyšší touhy lidského srdce. *M.*

Knihovna lidu a mládeže.

A. Šmilovský, Parnassie. Starý varhaník. Sp. výpr. sv. I. — Parnassií nazval Hanuš dívku ze Šumavy, do níž se na své cestě zamiloval. Po roce vzal si ji za ženu, ale za nedlouho zahořel vášní k Luise, již byl opustil. Luisa provdala se za doktora Tomana, Parnassie, čekajíc marně na Hanuše v ustanovený den, vrhla se s vrcholu Ostrého. — Starý varhaník ujal se sirotka Verunky. Nehodný jeho syn otrávil svou ženu, aby získal Verunku. Zemřel v žaláři, Verunka vdala se šťastně. Doporučuje se.

K. Rais, Kalibův zločin. Sp. sv. I — Kadla Boučkova, chtějíc ujíti hanbě, vzala si dobráka Kalibu. Staršího muže nenáviděla a s matkou štvala tak, až starou vyhodil. Když nechtěly se k němu vrátiti, chytil Kaliba ženu za krk. Za to byl odsouzen na 4 neděle. Vraceje se z vězení, viděl ve světnici žertovati bývalého milého Kadly s dítětem i matkou Ve hněvu zabil ženu, sám pak raněn byl mrtvicí.

Jul. Zeyer, Stratonika a jiné povídky. Sp. sv. XIII. — Stratonika. Seleukos vzdá se své čisté ženy Stratoniky, po níž syn jeho Antiochos umírá láskou. — Feniciin hřích. Fenicia křivě přisahala, aby zachránila svého muže. Když přísný otec Filip odepřel jí rozhřešení(!), vrhla se se skály domnívajíc se, že vidí dole Krista. — Sníh ve Florencii. Michelangelo na dětinský rozkaz Pietra z Medici vytvořil ze sněhu Orfea. Táním sněhu dostaly tahy obličeje oduševnělý výraz a vedly umělce k poznání, že všechna krása zevnější musí býti výrazem duše. — Gdoule Když Akontios vyznával lásku hetéře Simethě, udeřilo ji gdoulové jablko do ramene. Simetha pokládajíc to za výstrahu odmítla Akontia, vryla však do jablka slib, že nikdo nebude jejím chotěm než on. Akontios položil jablko na oltář Artemidy na Delu. Nápis přečetla Kydippe, jež byla tak vázána slibem před oltářem vysloveným. Domnívala se, že to byl podvod na ni nastražený, ale vše se vysvětlilo. — Večer u Idalie. Gracian vypravuje milované Idalii hrstku tradic, legend a pohádek z Japonska.

Selma Lagerlöfova, Gösta Berling. Legendy o Kristu. — Nakladatelství Hynkovo vydává spisy švédské spisovatelky Selmy Lagerlöfovy. První svazek (seš. 1.—19.) přináší fantastický román Gösta Berling, druhý (seš. 20.—27.) něžné legendy o Kristu. První dílo bude zajímati čtenáře vzdělanější, druhé líbiti se bude všem. *J. J.*

Alois Jirásek, Rozmanitá prosa. Praha. 1901. — Kniha obsahuje několik drobných skizz a studií literárně-historického (Z adamitského „archivu", Vzpomínka na Bohdana Jelínka, „Paní kněžna", František Vavák) a hlavně národopisného významu (Paběrky o českých kamnech, O českých osadách a dřevěných stavbách, O českém kroji, O českých bájích, báchorkách a povêstech, O povaze českého lidu, Z dějin dvou slov, Dva staré zvyky, Skotácké halekání na Náchodsku, Z Orlických hor, V Kunvaldě, Formané). Dvě z posledních jsou napsány po způsobu cestopisu. Ačkoliv spisovatel ani v těchto studiích nezapře svého strannictví k husitství a zvláště k Českým bratřím, možno sbírku doporučiti čtenářům vzdělanějším.

Svatopluk Čech, Čtvrtá kniha povídek a črt. Praha. 1905. — Jest to sbírka ponejvíce satirických povídek z obyčejného života, z nichž některé pěkně se čtou, jako: Mluvící kapr, se zakončením: „U nás nechtěj zušlechťovati, ale lehtej a buď dryáčníkem", Biskup, Šéfův dalekohled, Buřňáci, Hoří!; pak humoresky: Novoroční dostihy, Čtenáři, Čtenářky, Osudný novoroční dar; mnohé pak pouhé črty feuilletonní, psané z podnětů časových: Fráze, Sněm písmen, Z filologických fantasií nefilologa, Příprava k úřadu kritickému atd. Širšímu čtenářstvu nebudou všechny srozumitelné.

Fr. Herites, Maloměstské humoresky II. Praha. 1886. — Svazeček tento obsahuje celkem tři obrázky: „Idyla z knížecího parku", v níž výstřel z pušky dává podnět k různým poznámkám o tragické smrti adjunkta Livory, který však mezitím s dcerou pana nadlesního v útulném koutku v zahradě vyznává si lásku. Zle by se oběma byla vyplatila schůzka, kdyby pan nadlesní nebyl právě zastihl pytláka s tučným zajícem a kdyby k tomu všemu se nebyl namanul strýc Livorův s radostnou zprávou, že výhra Livorova, která byla za ztracenou považována, byla šťastně zachráněna. Tak skončí vše radostným zasnoubením. — „Buchtičky", které v rodině pana Vondříčka způsobily obyčejně dosti mrzutostí, dostavše se šťastnou náhodou prostřednictvím posluhovačky Korduly profesoru Tichouškovi, učiní z něho a z dcery Vondříčkovi šťastný párek. — „Dědoušek vyhrál". Dědoušek Tenora vyhrál z loterie. Ovšem pověst výhru hodně zvětšila. Dědoušek šťasten slibuje všem nějaký dárek, obzvláště své vnučce Růžence, po které se počínají oči mnohých obraceti, bohužel oči toho, kterého ona v srdci chová, se odvracejí. Dědoušek konečně vyjede do města nakoupit slíbených věcí, ale kdo vypíše trampoty, které tu zakouší, až konečně se navrátí bez dárků a bez peněz. Růženka však na cestě opět se usmíří s panem učitelem Zbi-

rovským, který jest rád, že pověsti o jejím bohatství nejsou pravdivy. Lze doporučiti.

Fr. Herites, Z mého herbáře. Praha. — Několik krátkých povídek, nestejné ceny, jež obsahem svým přimykají se k té neb oné vlastnosti některé byliny: Rváč, Svlačec, Smíšek, Calceolaria, Kokotice, Zvonečky, Pohromadě několik rostlin, Třeslice, Kytice z květin podzimních, Dobromysl, Dvě dřeva, Pohanka, Rostliny tajnosnubné; v Bylině hořko-sladké je sice trochu záletnictví, ale celkem i zde jeví se Herites vypravovatelem nejen vtipným, nýbrž i jemným. *A. S.*

Rozhled

náboženský.

Zprávy o poloze ráje probírá tübinský prof. Rießler v Theol. Quart. 1916, 3, a to na základě knihy Henochovy (17, 1 dd), eposu Gilgamiš, mladšího románu Alexandrova a proroka Ezechiela (28, 13 dd). Všechny zdají se poukazovati na krajinu jihoarabskou.

O jiném starověkém názoru, který „zahradu spravedlivosti“ (astronom. kniha Henochova) a sídlo bohů, říši mrtvých i blažených klade na sever, jako Babyloňané (srv. Is 14, 13 o králi babelském), se R. pouze zmiňuje, maje jej za mladší.

*

Na u. m. dokončuje dogmatik též university W. Koch obsáhlý rozbor otázky o authentičnosti Vulgaty na základě tridentského dekretu Insuper, rozbor, jejž možno pokládati za definitivní. Jak známo, vznikly brzy po tomto sněmě přepjaté výklady o ceně Vulgaty a o významu slova authentický, nejnehoráznější ve Španělích. Nejzajímavějším v těch dlouhých a někdy náramně ostrých sporech jest, že té vetus et vulgata latina editio, které Tridentinum authentičnost přisoudilo, vlastně dosud nemáme, že tedy nelze ještě zjistiti, jaký jest poměr její k originálům. Pracuje se o ní, ale potrvá prý ještě hodně dlouho, než práce ta bude ukončena. Účastníci její praví však již dnes, že tato Vulgata bude se značně lišiti od nyní zavedené (Klementské). Až pak ona Jeronymova Vulgata bude zjištěna, nastane nová práce, zjistiti totiž poměr její k originálům, jež ovšem už dávno se tak nepodceňují, jak fanatičtí horlivci pro Vulgatu činívali. Novější badatelé, jako jesuita Condamin, dominikán Bonhomme a j., na četných místech vytýkají Jeronymově Vulgatě překlad příliš volný a nesprávný; zvláště u proroctví znamenati prý snahu přizpůsobiti je výkladu messianskému (Is 11, 10; 16, 1; 45, 8. Dan 9, 26).

*

Monogram IHS je zkratka řeckého ΙΗΣΟΥΣ, a to t. ř. zkratka kontraktivní, kde totiž vypisována prvá a poslední písmena (na rozdíl od suspense, u Řekův a Římanův obvyklé, kde psány jen písmeny začáteční, tak jak i my obyčejně zkracujeme); nejsou to tedy tři začáteční písmeny onoho jména, nýbrž dvě prvé a jedna poslední, náhodou s třetí stejná.

Zvyk toto a jiná posvátná jména zkracovati převzat asi od Židů, kteří jméno Hospodinovo (Jahveh) sice psali, ale četli Adonai. V řeckých překladech ono židovské tetragrammaton (j h v h) buď ponecháváno

(a dle podoby zhusta čteno πιπι) anebo překládáno (Kyrios, Theos), ale tato řecká slova psána zkráceně, prvou a poslední písmenou, měla-li jimi označena býti nejvyšší bytost. Obdobně pak zkracováno dle toho také ono jméno Ježíšovo a Christovo, a jen ono, tak že sám žid Traube, který pravopisu posvátných jmen věnoval zvláštní důkladný spis (Nomina sacra 1907), v tomto obdobném psaní obojích jmen, tam božích, zde Kristových spatřuje nepřímé vyznání rovnosti obojích, tedy paleografický důkaz o víře prvokřesťanstva v božství Ježíšovo.

Stálé tyto a jiné zkratky v rukopisech biblických nedály se na úsporu času a místa, nýbrž na označení slov nějak posvátných. Traube čítá jich celkem 15, jež buďto z pravidla neb aspoň někdy tak zkráceně psána (Pneuma, Pater, Uranos a j.)

Místo IHS nachází se také HS nebo HIS, jelikož v prvých stoletích vyslovováno v latině Hiesus, kterýžto tvar Jeronymem potlačen, později pak (jistě od 6. stol.) někdy Ihesus; oba tvary vznikly asi ze snahy vyslovovati jméno to trojslabičně.

Monogram IHS v Italii zobecněl nejvíce zásluhou františkána sv. Bernardina Sienského, který hlásaje úctu jména Ježíšova dal onen monogram zlatými písmenami s paprsky na desce pořiditi a i v Římě své novotářství obhájil. Pak přispěli k rozšíření monogramu hlavně jesuité. Sv. Ignác jej napsal v čelo svého hlasovacího lístku při volbě generála 1541 (kdy sám jím zvolen), a jeho pečetní razítko má týž monogram, jen že místo H mylným výkladem je tam h, s křížkem nahoře. (V. Weber v pasovském theol. měsíčníku 1917, 5/6)

*

V bádáních o starokřesťanství, v němž mystický živel, již dle listův apoštolských, tolikou hrál úlohu, přirozeně zkoumá se také souvislost a působnost mimokřesťanských mysterií na ně, a dle nynějších vývojových názorů se zhusta upřílišuje. Prot. badatel C. Clemen ve spise otázce té věnované stanoví tyto, jinak vlastně samozřejmé zásady: Má-li se k výkladu z cizích mysterií sáhnouti, předpokládá se 1. že ten který starokřesťanský názor nebo zvyk nemůže býti vysvětlen z křesťanství samého nebo ze židovství, po př. z náboženství, které na toto již působilo. 2. Názor nebo zvyk, jenž prý na starokřesťanství působil, má jemu svědčiti nejen zevně — jinak jde snad pouze o slovný výraz — nýbrž i vniterným obsahem. 3. Toto cizí náboženství má již dříve a v okolí prakřesťanstva se vyskytovati, tak že na ně skutečně působiti mohlo. Prostě předpokládati, že všemožná mysteria vyskytovala se všude již v prvém křesťanském století, jest vědeckou neplechou.

U nás přímého bádání o těch věcech jest velice poskrovnu, ale tu a tam vyskytují se překlady neb odvary cizích spisů takových, a tu je dobře i při nejzvučnějších jmenech zachovati si ono apoštolské sapere ad sobrietatem a nehoniti se za každou bludičkou.

*

Nový Codex iuris canonici po 14leté práci ukončen. Sbor pracovní sestával ze 16 kardinálů s papežem nebo děkanem kard. sboru v čele, ze 42, později 46 poradců (27 Vlachů, 4 Francouzi, 4 Španělé, 6 Němců, 1 Maďar atd., 22 světských kněží, 21 řeholníků, 3 laici). Dílo o 5 knihách: Normae generales. De personis (1912). De rebus (1913). De iudiciis (1913 a 1915) má přes 2000 §§; v uvedené roky byly jednotlivé díly předloženy biskupům celého světa k dobrozdání. Duší celého podniku byl taj. kard. Gasparri. Mnohá nová ustanovení známa jsou z papežských projevů po různu vydaných.

Vědecký a umělecký.

Mistrná sloková stavba knihy Job? Že je kniha Job perlou ve světové literatuře, nepochyboval a nepochybuje žádný soudný literární kritik.[1]) Má-li takovou literární cenu, jest pochopitelno, že záhy byla vyšetřována také její vnější umělecká stavba se stanoviska prosodie a strofiky. Kdo přehlédne všecky ty snahy, nemůže se ubrániti dojmu, že někteří považovali knihu Job za pokusného tvora, že ho řezali bezmála tak, jako biolog nebo anatom řeže své králíky, žáby atd. . . . Ba více: odřezovali jeho údy a kladli je na místa jiná, dle jejich zdání pravá a původní! Byla by o tom veliká kniha. Budiž tu poukázáno toliko ke dvěma pokusům[2]) nejnovějším, které nalezly v knize Job neslýchané umění strofické. Na ukázku budiž tu podána proslulá krásná 3. hlava. K úkolu, který jsme si tu vytkli, stačí, podáme-li ji dle „Bible české".

Vůbec se uznává, že dle obsahu a logického rozčlenění možno ji rozložiti na čtyři odstavce: I. Job zlořečí noci, kdy se počal, a dnu, kterého se narodil (v. 3—10). II. Přeje si smrti, která stejně všecky zbavuje útrap (v. 11—19). III. Proč dává Bůh neštastnému člověku život? (v. 20—23). IV. Také Job k těm ubohým patří, jižto trpí ustavičně (v. 24—26).

Hlava 3. — 1. Potom otevřel Job ústa svá a zlořečil dni svému. 2. Řekl:

3 O by zhynul den, kdy jsem se zrodil,
jakož i noc, kdy se řeklo: „Počat je chlapec!"
4 Den ten kéž by obrácen byl v temno,
kéž se po něm netázal Bůh nahoře,
kéž by kdy neosvítilo ho světlo!
5 O by zastřela jej tma a stín smrti,
kéž byla mrákota na něm se usadila,
a jej zahalilo popuré šero!
6 Noc tu vichor černý kéž uchvátil,
nebyla počítána mezi dny roku,
a v počet měsíců kéž by nebyla přišla!
7 Ona noc kéž neplodná by byla,
kéž zvuku radosti nezasloužila si!
8 Ať jí klnou, dny kdo zaklínají,
ti, kdož dovedou vzbudit levjatana!

[1]) *Baumgartner Alexander*, Geschichte der Weltliteraturen. I. Literaturen Westasiens und der Nilländer. Freiburg i. B. 1901. str. 24 nn.

[2]) *Hontheim Joseph*, S. J., Das Buch Job. Als strophisches Kunstwerk nachgewiesen, übersetzt und erklärt. Freiburg in B. 1904 (Biblische Studien IX, 1—3.)

Dr. Nivard Johann Schlögl, O. Cist., Das Buch Ijjob. Wien u. Leipzig 1916. (Die heiligen Schriften des Alten Bundes III, 2.)

9 Zatemněte se šerem hvězdy její,
čekej světlo, ale nespatři ho,
nespatři východu svitající zory!
10 Nezavřelať brau života, který mne nosil,
a tak zla neušetřila mých očí.
11 Proč jsem neumřel já v mateřském lůně,
neb vyšed ze života neskonal hned?
12 Proč jsem vzat byl (kdysi) na kolena
(a) proč odkájely mne (kdy) prsy?
13 Neboť nyní leže měl bych pokoj,
ve svém spánku bych si odpočíval
14 s králi i s (bývalými) rádci světa,
kteří stavěli padající paláce,
15 [nebo] s velmoži, kteří vládli zlatem,
a své domy naplnili stříbrem.
16 Nebo kéž nežil bych jak potrat zahrabaný,
jako děti nespatřivší světla.
17 Bezbožní tam přestávají zuřit,
odpočívají tam vysílení,
18 bývalí spoutanci stejně zbavení robot
neposlouchají křiku robotáře.
19 Malý i velký jsou tam (sobě rovni),
také otrok je sproštěn pána svého.
20 Proč se dostává nešťastnému světla,
a proč života do duše roztrpčeným,
21 kteří dychtí po smrti, jež nejde,
jako kdo chce pokladu dokopat se;
22 radovali by se do jásotu,
kdyby přáno jim bylo hrob si najít;
23 (proč se dostává světla nešťastnému)
muži, kterému skryto, kudy jíti,
kterého zahradil Bůh temnotami?
24 Prve nežli (chléb svůj) jídám, vzdychám,
jako vodní záplava je řev můj.
25 Neb čeho jsem se děsíval, postihlo mne,
čeho jsem se (kdy) hrozil, se přihodilo.
26 Nezapřel jsem se? Nemlčel? Nebyl pokojný?
A přec přišlo na mne roztrpčení.

Dle Hontheima je tato řeč Jobova chorový zpěv[1]), složený ze dvou podvojných slok, oddělených slokou střední. První podvojná sloka zabírá v. 3—9. a skládá se ze dvou částí: z předstrofy čtyrveršové (v. 3—6) a z protisloky (v. 7—9). Aby byla trojveršová tato sloka souměrná se svou předslokou, pomáhá si Hontheim tím, že k ní

[1]) N. u. m. str. 54, 5. Již *Zenner* se domníval, že nalezl takové složité zpěvy sborové v žaltáři (Chorgesänge im Buche der Psalmen 1896). *Hontheim* obrací jeho soustavu na J o b a.

přidává v. 3. jakožto refrén (Jakým právem?). Jmenovaná mezisloka zabírá tu v. 10—12. Má tedy tři verše. Druhá dvojice slok má po osmi verších. První její sloku činí v. 13—19., druhou v. 20—26. Aby druhá ta dvojice (v. 13—26) měla souměrný počet veršů s prvou dvojicí (v. 3—9 + v. 1) dělí Hontheim každou sloku druhé dvojice na dvě polovice (v. 13—16; 17—19; 20—23; 24—26) a přidává za v. 19. a opět za v. 26. jakožto refrén verš 3. Tak dospívá stavby umělecky velmi složité a náramně dokonalé: 4, 4—3—8, 8. (Číslice znamenají počet veršů, kolik jich která sloka má.) Má pak řeč Jobova tento tvar[1]):

První předsloka: verše 3 + 4 + 5 + 6.
První protisloka: verše 7 + 8 + 9 + 3.
Mezisloka: verše 10 + 11 + 12.
První polovice druhé předsloky: v. 13 + 14 + 15 + 16.
Druhá polovice druhé předsloky: verše 17 + 18 + 19 + 3.
Prvá polovice druhé protisloky: verše 20 + 21 + 22 + 23.
Druhá polovice druhé protisloky: verše 24 + 25 + 26 + 3.

Dle podobných složitých vzorců jsou prý složeny všecky ostatní řeči knihy Job![2]) Je dovoleno literárnímu kritikovi vkládati refrény do básníkovy skladby, ježto jich žádá domnělá souměrnost? Není ta soustava příliš vyumělkovaná, vynucená? Kritika ji přijala chladně právě tak jako dřívější práce Zennerovy, na kterých Hontheim staví. Pochopitelno, že upadly velmi brzy v zapomenutí. Vysvětlitelno, že Schlögl hledá nové cesty. Nalezl však stezku bezpečnou?

Dle Schlögla jsou ve v. 3—10 dvě desetiřádkové sloky. Další sloka (v. 11—12) má 4 řádky, a pak následují dvě sloky po 14 řádcích (v. 13—19 + 20—26). V prvních dvou slokách není však Schlögl s ledačím spokojen. Přehazuje postup veršů takto: 3 + 4 + 5 + 8 (prvá sloka), 6 + 9 + 10 + 7 (druhá sloka). Tím získává logická

---

[1]) Sloky podvojné = Strophenpaar. — Předsloka = Vorstrophe. — Protisloka = Gegenstrophe. — Mezisloka = Zwischenstrophe. — Toto básnické rozčlenění souhlasí prý dokonale s logickým rozčlánkováním:

I. První sloková dvojice: Zlořečen buď den (první předsloka), zlořečena buď noc (první protisloka) mého narození!

II. Mezisloka: Proč jsem neumřel hned, jak jsem se narodil?

III. Druhá sloková dvojice: Jak šťasten bych byl (druhá předsloka), jak nešťasten jsem nyní (druhá protisloka).

[2]) Aby nabyl souměrnosti dělí *Hontheim* 28 řečí v knize Jobových na dvě části po 14. Druhá část prý začíná 23, 2. (Proti dosavadním rozdělením, které dbajíce toliko logického stanoviska, nevidí tu (23, 2) takový mezník. Srv. *Knabenbauer,* Commentarius in librum Job. Parisiis 1886 str. 7 nn. — *Cornely,* Historica et critica introductio in U. T. libros sacros. II, 2. Parisiis 1897 str. 40. a j. — První hlavní díl skládá se dle *Hontheima* ze dvou »aktů« po sedmi řečech. (Jaká to souměrnost zase!) Také druhý díl má dva »akty«. První akt má 300 veršů, tolikéž akt čtvrtý. Druhý a třetí mají po 210 verších, tedy zase překvapující souměrnost. První »akt« má dvě »sceny«; z nich prvá má 4, druhá 3 řeči. Také čtvrtý akt má 2 sceny; akt druhý a třetí mají po 3 scenách (2 + 3 + 3 + 2 sceny).

spořádanost: v prvé sloce klne Job popředně dni svého narození (vv. 4, 5, 8), ve druhé proklíná noc, kdy se počal (vv. 6, 9, 10) — Schlögl rád by viděl v prvních dvou slokách básnickou figuru, tak zvanou inklusi, umělecký rám, lem či obrubu, dle které se končiti má druhá sloka myšlenkou, kterou prvá počíná. Ježto však dle běžného znění biblického jmenuje v. 3 (počátek prvé sloky) den a noc, v. 7 však (dle Schlögla konec sloky druhé) jmenuje dvakráte noc, Schlögl proti znění textů starých činí z noci den a překládá v. 7:

„Ano, ona noc kéž neplodná byla,
ano, ten den — kéž nepronikl ples ho!"

Co soudit o této soustavě slokové? Inklusio jest prý známka, dle které lze rozděliti text na sloky. Dobře. Není-li však tu? Smí se udělati opravou textu a přehozem verše?

Dlužno uznati, že přehozem veršů dle Schlögla zjednali bychom si lepší logickou spořádanost. Musil však básník hebrejský v tomto nejdokonalejším postupu (dle našich názorů) uložiti do nesmrtelného veledíla své myšlenky? Nevyslovuje také moderní básník v podobném logicky méně dokonalém postupu své myšlenky? Literární kritik by je snad vyslovil v jiné řadě. Kdo mu však dal právo, aby tak učinil?

Nedivno, že nedochází Schlögl souhlasu. Podávati curriculum vitae[1]) a dovolávati se ve své[2]) vznešené představy o technické umělecké dokonalosti básníků biblických neprospěje. Lépe zachovati chladnokrevný klid[3]) a posuzovati věc, jak skutečně a opravdu jest. A kdyby padly všecky podobné pokusy učiniti knihu Job krásnější nežli ve skutečnosti je, zbude jí vždycky tolik předností nepopíratelných, že jest a zůstane perlou ve světové literatuře. *Hejčl.*

*

V novém, F. H. Šaldou pořádaném týdeníku „Kmen" stěžuje si V. Tille, že nemáme dosud úplného soupisu českých knih;

---

[1]) *Schlögl*, Ješacja. Wien u. Leipzig 1915. Die hl. Schriften A. T. IV, 1. str. XI n.

[2]) „Ich habe eine zu hohe Meinung von den im wahrsten Sinne des Wortes gottbegeisterten Schriftstellern, als dass ich annehmen könnte, der Dichter habe in Ps. 1. 1a keinen richtigen Vers zustande gebracht, zumal er nur die Regel zu beobachten hatte, welche durch obige Stellen erwiesen ist". Čím tu podpírá *Schlögl* svůj názor o metrické stavbě Ž 1, 1a — o které tu nechceme se šířiti — možno zajisté ne bezpráva uvésti zde, a poznamenati, že ani nejvznešenější představa o rozčlenění biblického textu na »Stollen« (*Schlögl* tak nazývá sloky) nestačí k důkazu, že biblický text dle této představy a ne jinak rozčlánkován jest!

[3]) S tímto vědeckým klidem nedávno napsal známý protestantský starozákonník *Karel Budde:* „In Wirklichkeit sind im Buche Hiob die Sinnesabsätze nicht künstlich abgemessen, sondern völlig natürlich und frei entwickelt. Dass hie und da (vgl zu 3, 11 ff. 30; 24, 2 ff) durch rednerische Mittel scharfe Gliederung in annähernd gleiche Absätze entsteht, kann nur gegen die durchgängige Herrschaft der Strophe zeugen. Weit überwiegend aber ist die Bewegung des Gedankens eine so freie, der Fortschritt und Übergang so unmerklich, dass die Entscheidung, wo man dem Sinne nach den Einschnitt setzen soll, manchmal recht schwer fällt«. (Das Buch Hiob. 2. vyd. Göttingen 1913, str. IX.

nevíme ani, kolik jich vyšlo, neznáme přehledně tiskáren, jež tiskly české knihy, nebyl dosud sestaven úplný slovník českých spisovatelů.

Všenárodnímu zájmu o soupis českých knih neodpovídá ani zájem veřejných knihoven, ani zájem nakladatelů. Knihovny hledí, pokud jim stačí poměrně nedostatečné prostředky, pořizovati katalogy jen svého materiálu a pro praktickou potřebu obecenstva; nakladatelé pak jsou obchodním zájmem vedeni ještě určitěji jen k pořizování zvláštních seznamů, na knihy upozorňujících.

Dosavadní pokusy o soupis české knihy jsou jen výsledkem soukromé obětavé práce, počínaje od Jungmannovy „Historie literatury české" (r. 1825), díla na svou dobu znamenitého, jež J. Hanuš doplnil a F. Doucha „Knihopisným slovníkem" dovedl do r. 1864. V bibliografii dále pracovali F. A. Urbánek, prof. Dr. Č. Zíbrt, A. Michálek, J. M. Hovorka, J. Záruka, G. Francl, Spolek českoslov. knihkupeckých příručí, K. Nosovský, L. J. Živný, dr. Z. Tobolka a j. Jsou to však, přes nejhorlivější úsilí, jen pokusy a zlomky, jimž jednotlivci obětovali mnoho neplacené neb jen chatrně honorované práce, a jimiž zdaleka nemohlo býti dosaženo toho cíle, který jest naší národní nezbytností: vědecky přesného soupisu všech českých knih, občasné soustavné revise všech současných publikací a mimo to metodické organisace našeho knihovnictví.

Takový úkol jest nejen nad síly jednotlivce, ale vyžaduje přímo, aby byl vykonáván veřejným ústavem, jenž by se opíral o pomoc institucí, jež na jeho práci mají zájem, byl finančně zabezpečen z peněz veřejných a byl řízen odbornými silami, veřejně zodpovědnými. Takový bibliografický ústav nejlépe bylo by přičleniti — analogicky jako ústav národohospodářský — k České Akademii. Česká Akademie je všenárodní institucí, a její třetí třída jest přímo povolána svým složením a úkoly, které si vytkla, aby řídila takovou práci, soustředila k ní všechny schopné pracovníky, stanovila v dohodě s nimi definitivní program i postup práce a hledala cesty k jeho uskutečnění.

*

Dramatická báseň Stan. Loma „Vůdce", o níž „Hlídka", pokud víme, první přinesla delší referát hned po knižním vydání, dostala se v únoru na jeviště Národního Divadla pražského. Kritika skoro souhlasně ocenila její značné básnické hodnoty, ale přiznala také zřejmé dramatické nedostatky i nedostatky výpravy Kvapilovy. Mojžíše hrál Vojan. Spisovatel — vlastním jménem Dr. St. Mojžíš — napsal k premieře scenický úvod, kde odhaluje jinotaj své básně: národ israelský putující pouští a chystající se vkročiti do země zaslíbené, má prý tu býti symbolem národu českého. Bylo by jistě zajímavo také věděti, kdo jest míněn jeho — Mojžíšem-Vůdcem!

*

Zvláštního „čestného daru" dostalo se známému německému kat. básníku Fr. Eichertovi k jeho šedesátinám, jež slavil letos 11. února. Německé časopisy uveřejnily provolání podepsané dvěma kardinály, třemi biskupy a četnými zástupci katolické šlechty, spolků,

tisku a spisovatelů; v něm vybízejí katol. veřejnost k horlivému rozšiřování děl básníkových, tak aby počet dosud prodaných výtisků — 53 tisíc — zvýšil se na 60 tisíc. Zvláštní sdružení převzalo velkou část v knihkupectví dosud ležících spisů Eichertových a nabízí je za sníženou cenu. Z prodaných takto knih má býti dán básníku čestný dar, takže nemusí se cítiti obdarovaným, nýbrž dávajícím, „neboť“ — praví se v provolání — „jeho básně obsahují právě pro naši dobu nejušlechtilejší poklady, jichž potřebujeme dnes nutněji než kdy jindy ke stavbě nového života, který z krvavého zápasu má vzrůsti v krásnější budoucnosti.“ — V poslední době vydal Eichert také sbírku válečných básní: „Schwarz-gelb und Schwarz-weiß-rot.“

*

Román z českých dějin vydal nedávno v Lipsku mladý německý spisovatel Hans Watzlik pod názvem „Phönix“. Děj románu spadá do neklidné doby v předvečer hnutí Husova kolem roku 1400. O postavě krále Václava praví kritik „Hochlandu“ (březen 1917), že jest dnešním čtenářům již předem sympathická, neboť mládež a mužský svět dnešní doby prý milionkrát znovu prožili velká slova krále Václava, jeho kolísavou vůli a upadávání ve špatnosti. Velikou úlohu v románě má ovšem duchovenstvo. Spisovatel zná však jen darebného kaplana, vášnivého horlivce a kazatele pokání, jenž na konec však uvázne také v poutech ženy. Vedle nich vystupuje mírný bratr, jenž jest líčen jako učeník sv. Františka, ve skutečnosti však jest proniknut úplně nefrantiškánským pantheismem, a vůbec z celého románu jest patrný monistický světový názor spisovatelův.

*

O začátcích Kobrovy Národní bibliotheky poučuje m. j. dopis nakladatelství básníku Janu Soukupovi, faráři v Doubravici. (Z Prahy, 10. února 1868.)

Velectěný a milený krajane! Dopis Váš mne velmi potešil a vidím také, že idea, vydávati: „Národní bibliotéku čelných spisovatelů českých pro lid náš“, (tak titul té sbírky) potkává se se všech stran a u všech spisovatelův s velkým nadšením. Ovšem jest na spisovatelích, by podporovali tuto sbírku co nejvíce, poněvadž má býti velmi laciná, by vnikla do nejnižší třídy obecenstva našeho.

Odpovídám Vám nyní, milený krajane, na otázky Vaše obšírně, byste se věděl dle čeho řiditi.

Veškery spisy spisovatelův našich vydati nelze, poněvadž se spisovatel za tu, onu práci svoji styděl nebo stydí; tedy naše sbírka bude obsahovati anthologii, nejlepší práce básníkův a spisovatelů, vůbec takové, kterým by čest a povest jejich neutrpěla.

Pochybuji velmi, že by Vám Stýblo dovolil, lepší básně z „Velehradek“ otiskovati, aspoň my bychom, kdyby to nám některý spisovatel učinil, hned protestovali. Ostatně znám Stýblo velmi dobře: pište mu, co odpoví Vám: snad on svolí k tomu.

Vše, co máte a za dobré uznáte, pošlete, i náboženské básně. P. Malý, redaktor našeho podniku, vybere vše, čeho může užíti, a jméno jeho ručí Vám za dobrý výbor.

Spisek „Macocha a její okolí“ [1]) znám dobře, co hoch četl jsem ho doma, nepamatuji se ale na jeho obsah. Je li co do literární ceny výtečný, přijme se, taktéž jiná prósa, jako „Osudy řemeslníka“ [2]), zejména ale pohádky z lidu vzaté, na které klademe zvláštní váhu. Cokoliv máte a sám za dobré uznáte, pošlete mně, já odevzdám vše redakci.

Prospekt sbírky posud nevyšel, poněvadž se se všemi spisovateli teprv vyjednává, až bude vše v pořádku, počne se vykřikovati. Jsem přesvědčen, že tento podnik způsobí veliké furore v obecenstvu našem a obrat v literatuře.

Výminky vydání a nákladu nejsou ovšem pro spisovatele mnoho lákavé: nemůžemeť při nejlepší vůli lepších dáti, poněvadž sbírka má býti velmi laciná. Za arch formátu a tisku jako jest: „Výbor spisův dramatických“ (malý formátek příruční) platili jsme dědicům Čelakovského zl. 6·— při prvém vydání 2000 výt., za více bude se platiti více, při druhém vydání 2000 výt. za týž arch zl. 4·—. Sbírka ale zůstane po všecky časy a všeckna vydání majetkem kněhkupectví Koberova. Při každém vydání honorář a 12 výt. zdarma. Vy vidíte, že honorář není arci veliký, ale dostali-li jsme naň Čelakovského, Jungmanna, Chmelenského, doufám, že i ostatní spisovatelé budou tyto následovati.

Očekávaje brzkou, velkou zásilku prací Vašich, poroučím se Vám s přátelským pozdravem oddaný krajan — — *Nn.*

*

Dva moderní myslitelé o moderním myšlení. Nedůvěra v neomezenou schopnost rozumu nedala prý vzniknouti filosofii — neomezená důvěra sice filosofii obohatila nesčetnými výmysly, ale výsledek? Professor filosofie na černovické vysoké škole, Dr. Richard Wahle praví, že filosofie navždy dohospodařila. Není to poprvé, co se tento myslitel se svými názory vytasil. Již před víc než dvaceti roky šířil je hlavně spisem „Das Ganze der Philosophie und ihr Ende.“ Přede dvěma roky vydal spis nový: „Die Tragikomödie der Weisheit. Die Ergebnisse und die Geschichte des Philosophierens.“ Není to dílo nepatrné, nýbrž obsáhlé; máť 415 stran. Již z prvních slov spisovatelových můžeme obsah další uhodnout. „To by nyní mohla být kniha radostná, kdyby tomu, který se ji hotoví psát, byla dána moc slova, neboť zde by měla radost zaznít, že se lidstvo zbavilo filosofie.“ V plné důvěře v budoucnost mělo by prý lidstvo oslavit okamžik, kdy se zřeklo vší filosofie, protože tím ukázalo svou vyspělost. „Zmizelť hošík, jenž po měsíčku sáhal . . . Příšera je ta tam. Sluneční jas toho »že nic nelze vědět« vládne nad celým, skromným

[1]) Vyšla v kalendáři Moravanu a zvláštním otisku r. 1859.
[2]) Moravan, r. 1860.

lidstvem . . . staletí filosofování byla krátkou hodinou marného uvažování.“ (1. str.) Wahle je pevně přesvědčen, že není dalekou doba, kdy se vůbec uzná, že filosofie patří minulosti. Poznání, že nebyla věda ta k ničemu, bude prý lidstvu k větší cti, než vynález létacího stroje. Svým dílem chce myslitel dokázati, že je filosofie bezkrevnou příšerou. Drsným jest úsudek profesora filosofie, že jenom „Hanswurst“ může brát vážně myšlení, jak je pěstovala filosofie; jen sobec jí prý může krásnou budoucnost prorokovat. O těch, kteří filosofii na theorii poznání redukují, praví, že ji tím redukují na nulu. „Filosofie jest . . . odbyta.“ (2. str.) Autorita její je táž jako astrologie. U myslitelů setkáváme se prý s pobuřujícím nesmyslem (empörender Unsinn.) Dnes se již celkem ví, že filosofie nám již ničeho nemůže povědít, několika chudičkými aperçus nám nepomůže, když nám jinak nepodává žádného poučení, žádné pomoci, žádného užitku, zkrátka žádné pravdy. Ve všech oborech vědeckých dospělo se k četným pravdám, jež se stále množí, avšak v oboru filosofie je tomu jinak; filosof prý musí říci: „nejlépe je mlčet“ (4. str.) Pro životosprávu nepomohlo nám monotoní břinkání Nietzscheových aforismů nijak, filosof nadčlověka je spisovateli „ein läppischer Tänzer.“ Ani Nietszche ani Kant ani Schopenhauer, zkrátka žádný myslitel minulosti ani žádný filosof budoucnosti nám pomoci nemůže. Přesvědčení, že nám filosofie ničeho nemůže podati, má, W., jistí význam světodějný. Ve všech filosofických spisech opakuje se vždy totéž jinými terminy nebo jinými změnami. Vliv filosofie se často přeceňoval, avšak dle Wahle neovládla dosud filosofie nikdy kultury; spíše opak toho mohl by se říci. Filosofii nazývá spisovatel čímsi „bezútěšným, neplodným.“ Fichteovo myšlení je mu „hotovým nesmyslem.“ „Filosofický nesmysl najde věčně své odběratele u dětí, polovzdělanců, diletantů a poetických žen.“ Žádné snažení nebylo všech positivních výsledků tak prosto, žádné tak beznadějným jako filosofie. Bylo prý to nutným zlem, že každý myslitel bral jen sebe vážně a nikdy jiného myslitele. „Všude se ohřívá jen staré, novými přídavky opepřené.“ Tuhé spory vedou se nezřídka o — malichernosti. Směle prorokuje Wahle, že filosofie nikdy nebude mít významu. Zpráva, již nám podává historik filosofie, může být jenom „ein respektloser Bericht.“ V té příčině smíme o nezdařeném pokusu mluvit. „Usilovat o veliké (Grosses erstrebt zu haben) je krásné — jiní lidé však praví: byla to oslovina. Tak je tomu u filosofie; ale bez jejího bláznovství nebyli bychom k poznání tomu dospěli.“ (14. str.) „Obdivuhodným pokrokem kulturním bylo, když se začalo filosofovat; obdivuhodnějším pokrokem jest, když se přestane filosofovat . . . Dobou, jíž se poznává bezcennost filosofie, nastává velikolepá epocha.“ (15. str.) Můžeme prý jevit radost nad tím, že filosofie, tato stará iluse, přijde k čertu (zum Teufel gejagt wird.) Až filosofii úplně překonáme, stane se myšlení lidské šlechetnějším, praví Wahle. I charakter lidstva se prý tím zlepší, neboť dosud byl duch lidský filosofií jako mlhou zastřen. Dějiny myšlení jsou „eine lange Krankheitsgeschichte.“ Jako Fichteova tak i Schopenhauerova filosofie je prý „dokonalým nesmyslem.“ Bez tohoto drsného slova —

nesmysl — nemůže se Wahle obejít. Při nejlepší vůli nelze prý nauku filosofa pessimismu jinak nazvat. Názor Schopenhauerův, že svět je podstatou svou vůle, jest mu „reine Impertinenz.“ „Při tom je celek mišmaš reminiscencí z jiných spekulací.“ Nietzsche je „der harmloseste Schwächling“, chorobný člověk, který nikdy nebyl normálním. A ideal jeho? „Der ungetrübte, sonnige, ewig lachende Held, ist ein Narr.“ Nadčlověka nelze přesně definovat; stálým kolísáním jeho pojmů stává se nemožným, ba směšným výplodem spisovatelovým, jemuž se ztrácí svět v mozkových mlžinách. „Ubohý Nietzsche — co myslí, je zmatek.“ Filosoficky je prý úplnou nickou. Jest hanbou, dí Wahle, že deklamace rázu Nietzscheova mohly se brát jako filosofie. Co u něho vidíme, je prý psychiatrovi dobře známo; ubohost obsahu spojená s bujnými metaforami; jeho pestré listy jsou jako šílená zeleň. „Kdyby byly opravdové, vážné potřeby filosofické, kdyby se smělo ještě doufat, že jim může filosofie vyhovět, . . . pak by bezpodstatné, marné, velikášské mluvení . . . nebylo považováno za filosofii.“ (24.) A právě tento zjev jakož i pragmatismus je dokladem, jak filosofie poklesla. Všechny pokusy ve filosofii zůstaly beze všeho výsledku. „Sie ist nichts als eine geplatzte Seifenblase.“ (31.) Zabývati se filosofií, toť tvrdý osud.

Logika je prý uměním a nepatří k filosofii. Psychologie patří prý jen nepatrnou částí do filosofie. Poměr ethiky k filosofii je plu zmatku. „Ví se velmi dobře, že tlusté knihy ethiků jsou bez autority.“ (4.) Co jest ethika? Uměním, jímž se nám dává návod, jak bychom nebezpečími vnějšího a vnitřního života proklouzli (hindurchbugsieren). Moderní nauka biologická je „při všem moderním žvastu“ (46) úplně bez vlivu na všechny otázky mravoučné. Na tomto stupni vývojovém mohlo by se nám prý zachtít, žít jako monogamičtí lvi nebo polygamičtí jeleni.

Zajímavou je Wahleova theorie o vzniku světových názorů. Co bylo jejich pramenem? Často jen čistě osobní affekty, přání „ästhetische Marotten und Temperamente“ (46), z nichž prý jednotlivci měli smělost (Frechheit) „eine Weltanschauung zusammenzuflicken“ (46). Názory takové zasluhují jen posměchu. „Jest jisto, že filosofická, opravdu faustovská potřeba, dokud my lidé zůstaneme lidmi, nedojde ukojení. Chybí nám k tomu prostředky, chybí methoda“ (48). „Wieder könnten die Schöngeister sagen, auch diese Erkenntnis des Nichts wissen Könnens sei Weltanschauung. Das wäre aber so albern, wie wenn einer, der von einer Maschine, von einer Geschäftsführung nichts verstände, erklären würde, seine Verständnislosigkeit sei eben seine Anschauung“. Bude prý velikým triumfem, až lidstvo v sobě zničí touhu metafysickou. Wahle se ani netáže, zda by věc neznačila nepřirozenost. „Filosofii, této vyžilé, sešlé dámě nelze velebenými prostředky mastičkářů žádných vnad vzbudit“ (49). „Pravá filosofie jest nemožnou.“ Je prý znamením žebrácké duše, má-li někdo za filosofii, co je vlastně myšlenkovým žertem, a tím prý je vlastně filosofie každá. Tvrdit, že každé stanovisko jest oprávněným, že to které stanovisko je novým činitelem ve vývoji duševním, toť plané mluvení. Cit se také nabízí filosofii jako pomocník.

„Jaké to neštěstí, když city a nálady, tušení a „Einfühlungen“ se míchají do theoretického myšlení . . . was für Zerrgebilde müssen aber entstehen, wenn man dem Gefühle das Recht zugestehen würde, philosophische Doktrinen zu formen . . . . der Hexentanz der Gefühle.“ Takovými názory mohou se jenom méněcenní spokojit. „Člověk bez filosofie je znamením zrající kultury.“ „Člověk bez filosofie, který filosofii měl, je zjevem radostným.“ Staré názory filosofické byly bludem a nové jsou prý jejich obnovením. Svým dílem chce Wahle přispět k tomu, aby se člověk pro budoucnost styděl, filosofické knihy psát a číst. „Bylo to imposantní, obrovské zápolení velikých duchů, nesmíme ho zaměnit s imitovanými posami moderních literátů, zápolení o poznání, jež úplnou porážkou končí s poznáním, že bezmocnost naše je větší, než se kdy tušilo.“ Jak makavou je závislost mnohých filosofií na kultuře! Čím jasnější závislost ta, tím pádnější prý důkaz nahodilosti a bezcennosti takové filosofie. „Zajásat, pozastavit se, zastesknout si, podřimovat a s Bohem — toť fáse lidského života, a vývoj filosofie není mnohem velikolepější, je pouze krátkou episodou ve vývoji lidstva“ (64.) Jistotu, s jakou deterministé mluví, sesměšňuje Wahle, když píše, že dle jejich učení „nejen každé rozhodnutí vůle, nýbrž i každá myšlenka je passivním produktem všech antecedencií; tedy veškeré světové konstrukce. Zda růže, zda kopřiva — vždy jen nutné tvory světové. (66.) Filosofům, hlavně ethikům, vytýká autor arroganci a neschopnost. Veškerá práce ethiky vyzněla na prázdno. Žádná moderní ethika nemá patřičné autority. Většina toho, k čemu dospěla ethika, je prý zaslepenost a krátkozrakost. „Každé historické, genetické zdůvodnění ethiky, která má pro přítomnost mít platnost, je věcí prohranou . . .“

Okolnost, že dříve platila některá životní zásada, . . . není důvodem, abychom této zásadě přiřkli trvalou platnost. Protože jest vše v toku, vše se rozbíhá, a řekne-li někdo jinému, že ta zásada je proň závaznou, protože jest historickým imperativem, pak musí odpovědět, že imperativ historický, tedy relativní imperativ obsahuje v sobě dokonce tuto výzvu, aby byl pozměněn.“ (168.) Touto cestou namáhají se ethikové marně, aby došli cíle svého. Není žádného pramene autoritativního pro moderní ethiku a proto „není žádných povinností, žádných ctností, žádné mravnosti, neboť to jsou jen pojmy, jež mají smysl, předpokládáme-li přikázání, jež byla oktroyována.“ „Die Versuche, einem Menschen sein Verhalten durch Hinweise auf exemplarische, ihm geistig überlegene Menschen vorzuzeichnen, sind, in Anbetracht der Inkommensurabilität der Individuen, töricht.“ Žádný ethický system nemůže egoismem otřást. „Sobce vyvrátit nelze.“ (170.) Kantův kategorický imperativ, toť „ein verdriessliches Gefasel.“ (172.) Místo jistých neochvějných zásad shledáváme v ethice jen nejistotu a bezradnost. Zabývat se těmito systemy znamená totéž jako mařit čas. Místo pravdy nabízí se nám několik koketních prospektů, deklamací a frásí, „mit denen man keinen Hund hinter dem Ofen hervorlockt.“ (172.) Ať tlachání domýšlivých myslitelů trvá dál, se svou a vší moudrostí jsme prý

u konce. Filosofie je světem „kühn ausgeheckter Falschheit." (189.) Všechny cesty filosofie a všechny její kategorie jsou vyčerpány a každý nový pokus mimo agnosticism je „nesmyslem". (406.) „Dokonáno jest! Tak opouštíme čarovnou horu (Blocksberg) filosofie, čarodějnické shromáždění pyšných, nesmyslných ideí. Uns selbst hat der Teufel geritten zur Austreibung des leeren, schönklingenden Geschwätzes ziemlich hoffnungslos Hilfe zu leisten." (413, 414.) Nezaujatá kritika béře všechny filosofické systemy jak objektivní tak i subjektivní jako hlínu, uhněte z nich dvě kuličky a vrhá je zpět za sebe do moře klamu.

Podobně jako Wahle, i když ne vždy tak příkře, soudí filosofický spisovatel H. G. Opitz v díle „Mein philosophisches Vermächtnis an das Volk der Denker" 1915 (Quelle Meyer). Ani jediné věty nenacházíme prý v moderní filosofii, jež by byla obecného souhlasu došla. Co nám filosofie kreslí, toť fatamorgana. Filosofii starověku nazýval Kant „duchaplným tlachem" a namáhal se všemožně, aby vybudoval vědeckou filosofii. Podařilo se mu to? Opitz odpovídá naprosto záporně. Fichteovi byl Kant „Dreiviertelskopf" a filosofie idealistů Fichte-Schelling-Hegel byla Paulsenovi urážkou zdravého rozumu. Opitz mluví o pathologickém stavu nynější filosofie. Kdekterý myslitel hrál ve filosofii úlohu Sisyfovu. Žádná filosofie není prý dosud vědou, ale nevzdává se vší naděje pro budoucnost.

Zcela správně upozorňuje Opitz, že Kantem nevědeckost veškery metafysiky dokázána nebyla. „Wie die Verhältnisse aber leider Gottes nun einmal liegen, können auch die . . . Verdienste der Philosophie an dem Gesamturteil nichts ändern, daß die Philosophie bisher auf den wesentlichsten Gebieten versagt hat." (33.) Reformaci nikdo nemůže dílem filosofie nazvat. Stanovisko německého reformatora vůči filosofii je krajně odmítavé. Se vším důrazem ozval se proti rozhodnutí Sorbonny, že pravda filosofická i v theologické vědě musí být pravdou. Aristotelova ethika byla Lutherovi „pessima gratiae inimica". „Aristoteles ad theologiam est tenebrae ad lucem." Kdo rozháranost moderní filosofie nezaujatě pozoruje, nemůže prý zazlívat Feuerbachovi jeho výrok „Žádná filosofie — má filosofie".

Kdyby ve středověku někdo z učitelů filosofie tak byl smýšlel o vědě této, jaká pochoutka byla by to pro nynější posuzovatele! *Dr. Jos. Vrchovecký.*

*

Tajemství Velikonočního ostrova. Rapanui, jak zván je ostrov domorodci, anglicky Easter Island, francouzsky Ile de Pâques, je v Tichém oceaně a přináleží k Chile; má asi 118 km² a na 150 obyvatel. Jest původu sopečného, jeho rostlinstvo i živočišstvo je chudičké, poněvadž zde není vody mimo dešťovou. R. 1888 zabralo jej Chile a posílá sem trestance. Jeho tajemství záleží v praehistorických nálezech, dosud nevysvětlených. Na tomto ostrově, vzdáleném asi 4000 anglických mil od Nového Zélandu nalezeny byly veliké sochy, připomínané již staršími cestovateli jako Ed. Darisem r. 1687, Roggewinem, Behrensem a Cookem. Jsou to

busty vytesané z jednoho kusu tvrdého kamene, sopečného původu, představující muže mračného vzhledu, s hustými brvami a ostrých rysů. Poněvadž profil je vždy týž, soudí se, že představují jednu bytost. Nalezeny byly lomy, odkud kámen byl lámán, a jako v syenitových lomech egyptských i nedohotovená díla. Další nálezy v božištích ukázaly, že této modle byly i lidské oběti přinášeny. Na zadní ploché straně mají sochy podivné hieroglyfy nebo ideogramy, obrazy lidí a zvířat, mezi nimiž i pumy, amerického lva. Podobné značky nalezeny i na znamenitě zachovaných tabulkách, jež odkryty v zajímavých, jak se zdá profanních, stavbách na ostrově. Jedna socha, jež se ve všem shoduje se svrchu popsanými a dle pověsti přinesena domorodci při příchodu na ostrov, byla kdysi velmi uctívána na Novém Zélandě. Nyní je v Auklandském museu. Je domněnka, že staří obyvatelé Velikonočního ostrova či spíše Velikonočních ostrovů, znamenití mořeplavci, když jich vlast byla stižena jednou z častých sopečných katastrof, která snad i několik ostrovů smetla do bezedných hlubin Tichého oceanu, vystěhovali se, vzavše s sebou i božstvo, na Nový Zéland a potomci jejich jsou dnešní Maorové.

*

K dějinám zemáku. Dlouho před příchodem Španělů do Peru a Chile používali zdejší domorodci vedle kukuřice po Americe vůbec rozšířené, zemáků. Byli mistři v jeho pěstování. Brambory byly sázeny zvláště ve vyšších polohách And, kde dosud jsou příbuzné formy divoce rostoucí nalézány. Aby mohli pěstovati brambory na nejsráznějších svazích Kordillier, zřizovali veliké terasy z ohromných balvanů hladce přitesaných a bez malty tak těsně skloubených, že dosud nelze mezi ně ani list papíru vsunouti. Na tyto terasy nasypávali zprvu kamennou drť a na ni teprve vrstvu úrodné prsti. Je zajímavo, že zřizovali takovéto terasy i pro získání políčka jen několik stop širokého. Je zjištěno, že za časů Inků býval někdy nedostatek potravin a že již v tehdejších dobách byl zaveden státní dozor na rozdílení potravin, k němuž Evropa byla donucena teprve světovou válkou. Brambory byly nazývány chuna. Z Peru dostal se brambor v polovici XVI. století do Španěl, kde zprvu byl pěstován jako ozdobná rostlina. Máť brambor, pozorujeme-li ho nepředpojatě, skutečně krásné květy, co do tvaru i co do barvy, i je skutečně s podivem, že dosud nebyl vzat do zahradnické kultury.

Několik let po přinesení do Španěl zavedli jej Španělové do Toskany a Hollandska. V Italii jej nazvali tartufoli dle podoby s lanýžem (tartufo). Odtud odvozuje se původ německého pojmenování Kartoffeln. — Do Velké Britanie přivezl tuto neocenitelnou rostlinu Sir Walter Raleigh, známý kavalír, dobrodruh a přítel velké královny, a po něm mořeplavec Hawkins, a nikoli jak se obecně za to má, příbuzný Raleighův Sir Francis Drake, neméně odvážný námořník. Drake však do Anglie přivezl jinou hlíznatou rostlinu, bataty. Batáty pocházejí ze svlačcovité rostliny posijnice jedlé (Ipomaea), která rovněž pochází z Ameriky a byla do Evropy přive-

zena již samým **Krištofem Kolumbem**. Batata, která se daří jen v krajinách teplejších, rozšířila se také brzy po celém světě. Ve střední Evropě vytváří však hlízy nechutné a nelze jí proto pěstovati. Chuti je nasládlé. — V Anglii však dodnes nazývají brambory „potatoes“ a pravým batatům říkají „sweet potatoes“ (sladké bataty resp. brambory.)

Ve střední Evropě pěstoval brambory prvý vratislavský lékař **Scholz** r. 1557 jako ozdobnou rostlinu a r. 1589 přišly brambory do Vídně. Jako okrasná bylina bylo **Solanum tuberosum**, jak zní vědecké jméno brambor, zavedeno počátkem XVII. stol. u dvora francouzského, kde teprve r. 1616 přišly zemáky na tabuli jako vzácná lahůdka. Zatím co ve Španělích a v Italii brambory již dávno byly oblíbeny, počal je 1613 W. **Raleigh** zaváděti v Anglii, kdežto teprv 1695 objevily se ve dvorních zahradách pruských. Všeobecně počaly se pěstovati v Anglii od roku 1684, v Sasku od r. 1783 (tedy o sto let později), v Bavořích od r. 1780, ve Francii od 1783. O jejich rozšíření zasloužil se zde zvláště slavný lékárník a agronom francouzský **Antoine Augustin Parmentier** (1737—1813). Parmentier, sloužívší dříve v armádě hannoverské poznal v Německu důležitost brambor pro lidovou výživu a když za velikého hladu ve Francii roku 1769 Akademie Besançonská vypsala cenu za práci o nejlepší náhradě za chléb, dobyl této ceny. Mimo to sám staral se činně o rozšíření brambor, které pěstoval na pozemcích mu od státu věnovaných a chudým rozdával. Za dobrodiní, jež lidu prokázal, byl revolucí ušetřen a za konsulátu došel vysokých hodností.

Z předešlého vysvítá, že brambory se šířily hlavně ve druhé polovici XVIII. století, když po válkách, které střední Evropu dlouho stíhaly, nastaly hladomory. V té době přišly zemáky k nám, a to z Německa, z Pruska, a odtud jejich jméno brambory (připomínající Branibory.)

Dr. P—a.

Vychovatelský.

Mnozí vychovatelé začínají již uznávati, že bylo chybou, omezovati se skoro výlučně na školní paedagogiku a zanedbávati paedagogiku domácí, jak je toho důkazem dosavadní odborná literatura. V Německu byla proto založena koncem r. 1916 za součinnosti četných universitních i jiných professorů — mezi nimi jest také Arnošt Roloff, známý vydavatel kat. velkého díla „Lexikon der Pädagogik" — zvláštní „Společnost ku podpoře domácího výchovu", jež počátkem letošího roku uveřejnila v listech program své činnosti.

Chce především snažiti se o to, aby aspoň nejdůležitější paedagogické myšlenky a zásady velikých německých vychovatelů, jež jsou dosud uloženy v málo přístupných filosofických a odborných dílech, staly se všeobecným majetkem německého lidu a zvláště rodičů. Vedle všeobecných zásad je však třeba k praktické vychovatelské práci i zkušeností. V ostatních oborech lidské činnosti může mladší pokolení osvojiti si většinou zkušenosti starších. Při výchovu však obyčejně padají bohaté osobně získané zkušenosti tisícův a tisíců dobrých otcův a matek s těmito do hrobu. Všichni mladí rodičové, když dolehne na ně povinnost výchovu, začínají pak obyčejně zase znovu. A tu „Společnost" chce zabrániti před zánikem aspoň části užitečných vychovatelských zkušeností a učiniti je přístupnými nově vyrůstajícím mladým rodičům a vychovatelům.

Aby splnila tyto dvě úlohy, bude „Společnost" sbírati a ve způsobilém vědeckém ústavu kriticky zpracovávati příslušnou paedagogickou literaturu, jakož i cenné vychovatelské zkušenosti. Zdravé výchovné zásady bude pak šířiti všemi vhodnými prostředky, jako jsou: poradny pro rodiče, články a zprávy v denním tisku, lidové přednášky o výchovných otázkách, zvláštní časopis pro domácí výchov a konečně vydávání sbírky laciných a dobrých vychovatelských spisů.

Sídlem společnosti jest Lipsko. Členové platí 3 M ročního příspěvku.

*

Na středních školách v Prusku bude rozmnožen počet náboženských hodin, jak vidno z výnosu pruského ministra kultu, kde se praví: „S církevní strany bylo mi vysloveno snažné přání, aby byl zvýšen počet vyučovacích náb. hodin na středních školách. Uznávaje význam, jaký má náb. vyučování právě také na středních školách, chci schváliti, aby na odůvodněný návrh školních úřadů byl počet vyučovacích hodin náboženských ve třídách středních a vyšších stupňů středních škol zvýšen na tři.. Ve třídách nižších stupňů zůstává dosavadní počet tři náboženských hodin týdně."

*

První Salesiani do Německa přišli teprve nyní za války. Bylo jim svěřeno ve Würzburgu vedení katolického útulku

pro učeníky a učenického spolku, jehož představenstvo po léta již o to usilovalo, ale teprve nyní podařilo se mu dosáhnouti svolení státních úřadů. Tím bude snad položen také na říšsko-německé půdě základ pro další rozvoj výchovné činnosti salesianské, již s plným uznáním ocenil také F. W. Foester. („Schule und Charakter“.)

Kongregace Salesianů má nyní asi 5000 členů, kteří skoro všichni působí ve službách charity a výchovu mládeže. V 360 ústavech, které Salesiani vedou, jest vychováváno přes 100.000 dětí, které by jinak snad připadly na obtíž společnosti, učí se tu řemeslu nebo mají příležitost ke studiu. Právě tím, že Don Bosco přiváděl děti k řemeslu, podařilo se mu zachrániti tisíce mladých bytostí a umožniti jim, aby si poctivě vydělávali svůj chléb. Neboť pokládal za větší skutek lásky dopomoci mladému člověku k samostatnému výdělku, než poskytovati bez plánu podpory.

O rozvětvení a působení kongregace otištěna tu ostatně obšírnější zpráva předloni (str. 624 dd.) Tato a jiné podobné společnosti, třeba vznikaly za poměrův jiných nežli jsou ve státech zcivilisovaných, kde o školství a vychovatelství lépe postaráno než na př. v Italii, osvědčují se i v oněch znamenitě; byrokratický stát na vše nestačí.

*

Výsledky vojenského výchovu mládeže v Německu nejsou, jak se nyní přiznává, tak skvělé, jak se na některých místech čekalo. I tehdy, když bylo v Německu největší válečné nadšení a počítalo se jen s krátkým trváním války, přihlásilo se dobrovolně pro vojenskou průpravu jen 20% mládeže. Nejvíce se jí stranily široké vrstvy mládeže dělnické a venkovské!

Časem ovšem poměry se ještě zhoršily. V Mnichově na př. přihlásilo se na počátku 2000 mladíků, za rok již jen 800. V Altoně z několika tisíc klesla účast na 522, v březnu 1916 bylo jich již jen 330. Příčin lze se snadno dopátrati. Mnohé vábilo tam s počátku všeobecné nadšení, jiné novota, jiné konečně různé slibované výhody. Půvab zmizel, a pak místo tělesné námahy je dnešní mládeži milejší cigareta nebo kino.

Dějí se proto v různých městech pokusy, jak by se dala mládež znovu přilákati do omladinobran. Někde pořizují jí prapory, výzbroj, uniformy, stany atd. V Altoně učiněno podmínkou, že jinoši rodin, které mají válečnou podporu, musí býti členy omladinobrany. Ve Frankfurtu dává se za cvičební den 40 feniků v hotových penězích nebo v poukázkách na jídlo. Mnohé továrny platí mladíkům plnou mzdu, ač některé dny cvičí místo práce. Také vojenské úřady přicházejí na pomoc: Kdo se účastní cvičení omladinobrany před nastoupením vojenské služby, může si vyvoliti místo posádky i oddíl vojenský.

Hospodářsko-socialní.

„Pharus“ (březen 1917) přináší úsudky některých německých lékařů, jak působí válečná strava na zdraví školní mládeže. Souhlasí většinou, že účinek nynější silně omezené výživy není tak nepříznivý, jak se mnozí obávají.

Tak lékařský rada Dr. Lehfeld v Magdeburgu prohlašuje na základě svých pozorování u 1000 jeho dohledu svěřených dětí, že nemoci nevyskytují se u nich o nic častěji nežli v míru. Zkoumal také všechny zprávy školních lékařů za poslední dva školní roky a seznal při tom, že „zvláště starší děti mohly opustiti školu silnější a svěžejší nežli v dřívějších letech.“

Podobně školní lékař Dr. Flach v Drážďanech zkoumal 3000 tamějších dětí a shledal, že jejich zdraví nijak neutrpělo skrovnější a bezmasou výživou. Ani v obecných ani ve vyšších školách nenalezl zvláštní slabosti nebo zvláště zmenšené způsobilosti ku práci. Nemoci, které se vyskytly, nesouvisejí tak s otázkou vyživovací, ale mnohem více s otázkou bytovou. Tak byly děti bydlící uvnitř města zdravotně méněcennější než děti ze stejných společenských tříd bydlící v okolí města. Také Dr. Flach došel k přesvědčení, že děti zdravotně velmi dobře se přizpůsobily novým poměrům.

Školní lékař Dr. Schäfer v Berlíně prohlížel zvláště důkladně zuby dětí. Kdežto o velikonocích r. 1914 nalezl v tamějších školách 55% na zuby nemocných chlapců a 53% děvčat, r. 1916 zmenšil se tento počet u chlapců na 15 a u děvčat na 35. Dr. Schäfer vidí příčinu ve skrovnějším požívání masa a cukru a ve zvýšené spotřebě černého chleba.

*

Žena ve středověku, (O.) Další věta přednášky zní: „Křesťanství hlásá, že jest třeba potlačovati člověka přirozeného s jeho nadšením pro dobro a krásno, s jeho láskou k životu a přírodě, s jeho štěstím vezdejším . . . a dává člověku životní názor, který chce umrtvovati, potlačovati, překonávati všechny přirozené lidské pudy a náklonnosti. Popříti a potlačiti život přirozený jako zkažený a hříšný jest ideál dokonalosti, t. j. „křesťanské svatosti“.

Probereme-li větu za větou, shledáme, že pravý opak je pravdou. Nikdy nehlásala církev, že se má v člověku potlačovati nadšení pro dobro a krásno, nýbrž budila je a všemožně podporovala, nebylo umění, aby ho církev nepěstovala. Zdaž nejsou katolické, starobylé chrámy snůškou veškeré krásy, ozdobené malbami, sochami a řezbami, zda ze zpěvů církevních netryská čistá radost?

Církev nikdy nepotlačovala lásku k životu, nýbrž pokládala vždy život pozemský za nejdražší vezdejší statek člověka a proto hleděla obmeziti trest smrti, vynalézala rozličné zvyky a obyčeje

právní, kterými hleděla popravy zameziti; souboje a sebevraždy vždy co nejpřísněji odsuzovala.

Co se týče přírody, nepotlačovala jí, nýbrž žehnala; nebylo takořka ničeho v přírodě, čeho by církev nesvětila: chleby, vejce, jehnědy, svíce, oheň, vodu, křídu, kadidlo, kvítí, dobytek, pole, obilí, příbytky, studánky atp. Svěcení to nebylo pouze exorcismem, jenž by se zdál onomu mylnému názoru nasvědčovati: bylo také požehnáním, povýšením tvorstva do vyšší oblasti, sblížením s člověkem jako dítkem božím. Dr. Rádl na př. praví: „Úpadku klassické kultury profesoři alexandrijští nezadrželi, škola upadala a zašla nedostatkem vnitřního života. Přišel středověk, přišla pověstná tma. Vědy v dnešním smyslu tehdy nebylo; ale vždyť tehdejší lidé ani nechtěli znáti sháňky po vezdejším chlebě; plni jsouce idealismu, žili, pokud jim světové převraty tak dovolily, metafysice, a spekulace církevních otců se sv. Augustinem v čele obsahovaly také svéráznou vědu. Přírodu středověk nesystemisoval, nýbrž miloval: pěstovány byly lov, rybářství, sadařství. Sv. František z Assisi byl zajisté muž v moderním smyslu zhola nevědecký; jeho láska k přírodě byla však také zvláštním způsobem poznávání přírody a skrývala v sobě vědu anebo počátek vědy svého druhu.“ [1])

Jiný doklad nám podává Alfred Fuchs: „Jak radostný a jak přírodě blízký byl náboženský život ve XIV. století, uvidíme z toho, jaké myšlenky měl tento dominikán, když při mši, zpívaje praefaci „Sursum corda“, modlil se a plesal: „Předvedl jsem před duchovní svůj zrak sebe sama jak jsem: s tělem, duší a všemi mohutnostmi a postavil jsem kolem sebe všechno stvoření, které Bůh stvořil na nebi a na zemi a ve čtyřech živlech; každé zvlášť dle jména jako ptáky ve vzduchu, zvěř lesní, ryby ve vodě, listoví a travinu zemskou a nesčíslný písek v moři; k tomu všecken drobounký prach, jenž svítí v záři sluneční a všecky kapky vody, ať jako rosa nebo sníh nebo déšť už padly nebo stále padají, a přál jsem si, aby každé z nich mělo libozvučnou loutnu zhotovenou z nejvnitřnější mízy mého srdce a ta aby se rozzvučela novou jarou chválou milosrdnému Bohu od konce do konce. A pak toužebně se rozpřahovaly láskyplné ruce mé duše široko daleko k nesmírnému počtu všeho stvoření s úmyslem roznítit je, — jako bujarý předzpěvák zpívající druhy rozněcuje, — aby vesele zpívali a k Bohu srdce povznášeli: Sursum corda.“ [2])

Z uvedených dvou příkladů je patrno, že církev ani život ani přírodu nepotlačovala a že právě ve středověku naučili se lidé opravdově ze života se radovati a milovati přírodu; neboť tím, že poukazovala církev k pravému bytí a rozvinutí života lidského v nebesích, brala smrti její hrůzu, poněvadž křesťan věděl, že v tom poznávání a milování, ve kterém se na tomto světě cvičil, pokračovati bude v míře daleko dokonalejší na věčnosti. Proto teprve tento supranaturalistický

---

[1]) Naše Doba XXIII. r., Svobodná věda a university str. 10.
[2]) Přehled XI. Knihy o německé mystice, str. 83.

křesťanský názor naučil člověka ze života i z přírody opravdově a upřímně se radovati. Co se týče přísného života mnišského s jeho sliby dobrovolné chudoby, čistoty a poslušnosti, tedy byl jen radou a ne příkazem a nikterak nevylučoval čisté radosti ze života i z přírody, jak vidíme na sv. Františku. Sám Drtina v jiné knize uznává, že život mnišský byl jen výminkou a ne pravidlem: „Na druhé straně však po bedlivé úvaze dlužno přiznati, že toto supranaturalistické nazírání na svět vezdejší a poměry jeho bylo právě jen ctností vynikajících jednotlivcův a nevyjadřovalo nikterak v této krajnosti a přísnosti své — smýšlení a cítění širších zástupů lidových středověkého lidstva. Máme zajisté řadu zjevů pozoruhodných a vynikajících, které by nás z nepravdy vinily.“ [1])

„Popříti a potlačiti život přirozený jako zkažený a hříšný jest ideál dokonalosti“; církev nemohla popříti života přirozeného a také toho nikdy neučinila, neboť co je tak zřejmé jako život přirozený, toho popříti nelze. Potlačiti život přirozený je smrt, církev však hlásá pravý opak a učí, že život přirozený projevuje se požadavky těla, jeho touhami a vášněmi: po pokrmu a nápoji, touhou muže po ženě a naopak, touhou po majetku a ctižádostí. Tyto touhy jsou nám vrozeny, to jest onen „stimulus carnis“, „osten těla“; jsouce tlumeny a do určitých mezí vykázány, což děje se V., VI., VII., VIII., IX. a X. přikázáním božím, zpříjemňují náš vezdejší život; v tom pak spočívá podstata a b s t i n e n t i s m u. Povolíme-li jim však, mohutní a mění se v obžerství, opilství, smilství, lakotu, závist a pýchu a jsou potom nebezpečny životu duševnímu, neboť zatemňují rozum, jenž tak ztrácí cit pro rozdíl mezi dobrým a zlým, a podlamují sílu vůle, činíce člověka, svého pána, hříčkou a otrokem svým. Krásně přirovnávají se tyto žádosti čtverospřeží, které drženo na uzdě nás v pohodlí veze, ale splašeno nás usmýká. Církev tedy učíc ovládati tyto pudy a vášně, nepopírá tím ani nepotlačuje života přirozeného, nýbrž chrání ho, neboť vášně tělo hubí, a tím posiluje život duševní, jenž spočívá ve vzdělání rozumu a zušlechtění srdce.

Že by život přirozený byl „zkažený a hříšný“, není učení katolické, nýbrž Lutherovo a Calvinovo. — „Pokora a trpělivost“, tvrdí Drtina dále, „jsou křesťanské ctnosti. Naproti tomu ctnosti positivní, láska k Bohu a bližnímu — obsah dvou základních příkazů Kristových — netvoří podstatu křesťanské životní praxe.“ Opovážlivá výtka tato je snad reminiscencí z nezažitého katechismu Lutherova, jenž upíral záslužnost dobrých skutků, kdežto církev katolická byla první, která dle vzoru Kristova lásku k bližnímu pěstovala po všecky časy, ujímajíc se i těch nejubožších, neboť v nich viděla duše nesmrtelné. Z přemnohých důkazů uvedeme aspoň některé: „Zločinec dle názoru starověku byl nepřítelem společnosti a všemi prostředky měl býti stíhán... byl zbaven všech práv ať lidských ať božských... Teprve když křesťanstvím láska k bližnímu stala se zákonem, počala se i žalařovaným

[1]) Myšlenkový vývoj evropského lidstva, str. 182.

věnovati pozornost . . . Jinak bylo s osvědčováním lásky křesťanské vůči žalařovaným a se snahou, aby krutý osud souvěrců byl ulehčen, ať již uvolněním pout anebo podáním aspoň poslední útěchy. V tomto směru zachovalo se nám nejedno krásné svědectví . . . jež v ničem nezadá humanitě našeho věku. Zvláště záslužná v tom ohledu byla činnost diakonů a diakonek; a nacházíme i u pohanů zprávy o působení diakonů, jež zajisté ke cti slouží prvním křesťanům . . . . Mimo vězně zná starověk ještě zajatce válečné . . . . Aby vykoupeni byli, k tomu směřovala snaha biskupů, nepřestávající na tom, podařilo-li se vykoupení domácích, ale přispívající pomocně i přespolním a cizím křesťanům. Bez ustání konaly se sbírky a majetek křesťanů jsa společným jměním vrátil tisícům i svobodu i rodinu.“[1])

Jiné svědectví čteme v Ottově Naučném slovníku sv. VII. str. 722. pod heslem: „Dobročinnost“: „První vyznavači křesťanství přinášeli do mravní hniloby Říma mravní obrození, hlásajíce rovnost všech lidí, lásku a milosrdenství . . . Láska k bližnímu byla základním zákonem Kristova učení, proto mezi prvními křesťany nebylo chudých a upřímné náboženské nadšení jednotlivců bylo za všech dob nejživějším zdrojem skutků sebeobětovných. Ve středověku péče o chudé, o nemocné a sirotky z počátku byla zůstavena církvi, která podporovala chudé a zakládala hospitaly pro nalezence a pro nemocné. Hospice vznikající při klášteřích bývaly obyčejně institucí smíšenou, přechováváni v nich sirotci, starci, neduživci. Vznikly také ve středověku některé řády rytířské, věnující se ošetřování nemocných . . . Sdružení sil výhradně za účelem dobročinným shledáváme v dobách minulých jen u korporací a řádů náboženských (pro ošetření nemocných, mravní povznesení kleslých atd.), kdežto dobročinné spolky světské jsou zjevem doby pozdější.“ Č. R.

Podobným spůsobem píše dr. G. Uhlhorn: „Než takovýchto skutků milosrdenství není mnoho v dějinách pohanstva. Naproti tomu známy jsou výroky mužů té doby proslulých, kteří s opovržením mluví o rozdávání almužny. „Může-li kdo tak hluboko klesnouti,“ táže se Quintilian, „že by ani žebráci hnus v něm nevzbuzovali?“ A v kterési divadelní hře Plautově dán výraz mínění té doby asi všeobecně o žebrotě rozšířenému slovy: „Špatně poslouží žebráku ten, kdož jej nasytí a napojí, neboť čeho mu poskytnul, na zmar přijde a almužnou prodlužuje se jen chudáku bez tak bědný jeho život.“ V žádné říši pohanské nenalézáme však chudinskou pomoc organisovanou. Křesťanský věk, pravda, nevynašel rozdávání almužny, avšak všechny obce křesťanské měly za svůj první úkol, aby chudobu potlačovaly a systematicky pracovaly k úlevě nouze, bídy a všeho druhu neštěstí. Vlastní péče o chudé nebyla ve starém světě známa. Co někdy státy pohanské aneb jednotlivci činili, mělo ráz docela jiný. Praví-li Boeckh: „Milosrdenství nebylo ctností starých Hellenů“, nutno dodati, že ona ctnost tím méně jest příznakem povahy římské . . . V antickém světě není

[1]) *Bohuš Lepař,* O věznicích a vězních starého věku. Zl. Praha 1890.

pravé dobročinnosti, není k ní náboženských motivů. Náboženství pohanské má ráz egoistický. Myšlenka, že slouží božstvům, kdo svým bratřím slouží, jest pohanství cizí . . . Ani pohanská filosofie nenavá-děla k dobročinnosti. Právem vytýká Lactantius pohanům: O dobročinnosti neučí vaše filosofie ničeho! Ethika Řeků a Římanů dbá blaha vlastního bez ohledu na ostatní. Plato ve svém „ideálním státě" nezná dobročinnosti a skutků milosrdenství. Žebráci mají býti vyhnáni, ježto jsou na překážku všeobecnému blahu. Onemocní-li dělník, není povinností lékaře se ho ujmouti. Nepřekoná-li nemoc, nechť zemře; účelem života jeho jest pouze provozovati řemeslo. Nemůže-li, nemá život jeho ceny. Zásadním rysem antického života, i u stoiků, Seneky a Epikteta, jest egoism, omezený egoismem státu . . . . k přemoženým nezná povinností. Ti propadli statkem i svobodou osobní vítězi . . . . Nebylo lásky ani milosrdenství, něco obětovati a jiným pomáhati, toho nebylo . . . Teprve když s křesťanstvím se objevilo náboženství lásky a jeho vyznavači sestoupili se v obce, bývaly sbírány dárky . . . pro chudé a nouzi trpící."[1])

Jak tedy možno dnes vzdělanci tvrditi, že křesťanství lásku k bližnímu nepěstovalo, jest opravdu nepochopitelno.

„Křesťanství po stránce supranaturalisticko-asketické, popírajíc svět a život, nemělo oddanější, horlivější šiřitelky nežli právě ženu", tvrdí Drtina dále. Na to odpovídáme, že křesťanství nikdy a nikde světa ni života nepopíralo, poněvadž toho, co jest nezbytnou podmínkou samo v sobě nelze popírati. — Že žena přilnula celou duší ke křesťanství, nebyla příčina v supranaturalismu, ani v popírání světa a života, nýbrž v tom, že žena pochopila, že křesťanství ukazující ve svých základních spisech, evangeliích a ostatních, tak krásné postavy ženské, a postavivši na oltář Matku a Pannu, pozdvihuje ženu z jejího tisíciletého otroctví a ponížení a že jí přináší svobodu a příslušná jí práva.

„Ale žena ve společnosti středověké nebyla samostatná", praví Drtina. Z Winter však tvrdí pravý opak: „Nové jest v XVI. století to, že konečně vyloučeny jsou z organisací ženské. U nás ženské nedospěly v samostatné society jako ve Francii a v Němcích již ve XIV. věku, ale v tkalcovském řemesle byly trpěny jako samostatné mistryně a tovaryšky, vedle mistrů mužských a v jiných řemeslech — jako u tobolečníků, rukavičníků — nebránilo se jim seděti v dělnici podle tovaryšů a hotoviti práci vedlejší . . . Nebyly v plném právě, ale byly pod ochranou cechu. Proti tomu vzniká na počátku XVI. věku silná reakce."[2])

Stejně potvrzuje samostatnost ženy ve středověku Marie Branbergrová: „Z historie víme, že za dob Franků léna, to jest majetek, dědili jen mužští potomci nebo příbuzní. Teprve v pozdější době ženy nebyly více z následnictví vylučovány. Připuštění žen k vykonávání občanských práv nastalo v době, kdy léno spojovalo už v sobě kromě

---

[1]) *Pelclovy* Chvilky. Svět bez lásky, r. 1912.
[2]) Český průmysl a obchod v XVI. věku, str. 274.

vlastnictví i moc. Ženy dědící veškerá práva a hodnosti, jež byly s lény spojeny, slučovaly s postavením lenních paní zároveň i hodnost francouzských pairů. Ženy zasedaly též ve stavech venkovských, jež rozhodovaly o vnitřní správě jednotlivých okresů. Leč doba francouzské revoluce všecka práva tato zrušila.“[1])

„Proto nejstarší otcové církevní mluví o ženě s neuznáním a výčitkami,“ zní další výtka. Ale tu předně nutno pokaždé prohlédati k tomu, při jaké příležitosti tak činili, a dále nezamlčovati, pokud jsou jen svědky doby, kdy osvobození ženy z otroctví a ponížení teprve počínalo; i tito však daleko předstihli všechny své pohanské současníky v nazírání svém na postavení ženy, jak vidíme na svatém Augustinu, jak krásně píše o své zemřelé matce v Confessiones IX. hl. 12. nebo o manželství v Tractatu 9. in Joannem. Cituje li pak Drtina jako důkaz pro své tvrzení Origena a Tertulliana, tedy právě oni pro své příliš příkré stanovisko v této věci od církve za svaté prohlášeni nebyli.

„Jaký jest názor na ženu ve vlastním středověku? Vylíčeným supranaturalismem zachovává a projevuje křesťan lhostejnost ke všem věcem, týkajícím se pozemského života ... S tohoto hlediska projevuje křesťan celkem lhostejnost k manželství a pozemské lásce.“ Bylo dokázáno, že křesťan nikterak neprojevoval lhostejnosti k věcem tohoto světa; vždyť i ti nejpřísnější mnichové vedle svých povinností náboženských zabývali se vědami a uměními, ano pěstovali rolnictví, vinařství, sadařství, rybnikářství a jiné tomu učili. Že by lid křesťanský byl k lásce pozemské nebo manželství lhostejným, jesti tvrzení příliš smělé, nebo právě církev lásku pozemskou žehnala a manželství na svátost povýšila, aby lidu důležitost jich ukázala. Svědkem nám buď Arne Novák, jenž o době středověké s nadšením píše (v XIII. století): „Víra, jež byla dotud povinností, stává se požitkem, náboženství, které v dogmatických přích hrozilo ztuhnouti v racionalismus, proměňuje se v slastné uctívání přírody, místo asketické zasmušilosti byzantské a prvorománské nastupuje vlídná radost ze světa, pohnutého a půvabného; láska pozemská, jež byla dotud myslitelům církevním dědictvím smrtelného hříchu, pojímá se nyní jako odlesk lásky nebeské . . . Tak vrátí pater Seraficus, do jehož klína klade své sluchy zajíc, jemuž bažant nastavuje zobáček k polibku, křesťanství znovu cit, přírodu, něhu a otvírá mu i umění. V Čechách sprostředkuje toto nové hnutí žena, blahoslavená Anežka . . . ztělesňuje ideály františkánské: soucit a milosrdenství, smírnost a dobročinění, vědomí rovnosti s chudinou a radost z krásy tvorstva božího — to jsou libé vůně vycházející nejen z jejího těla mrtvého, nýbrž z celého jejího života.“ [2]) Zastavíme li se u tohoto XIII. století a přehlédneme li uplynulou dobu, vidíme, jak obrovskou práci vykonala církev, k jakému vrcholu dospěl vývoj křesťanství od dob antických a jak se názory od kořene změnily a k lepšímu pře-

[1]) Přehled Revuí. Ženská otázka ve Francii. (Ženský svět XV. 1—5.)
[2]) Zl. Praha, 1903, Vývoj středověké kultury ženiny v Evropě, str. 533—4.

vrátily. Jen úsilovnou práci a snahu po dokonalosti ze zjevů těchto lze pozorovati a žádnou lhostejnost.

„Panický a panenský život je tedy dle křesťanského učení vzácnější nežli život rodinný. Žena jako panna stojí mravně výše nežli žena jako matka. Kult marianský není kult ženství jako mateřství, nýbrž jest kult ženství jako panenství.“ V těchto slovech je chytrácky skryta výtka, jako by církev vyvyšujíc panenství, snižovala a odsuzovala mateřství. Církev oslavujíc panenství řídí se příkladem Páně jenž odpověděl na otázku Saduceův: „Mistře, Mojžíš pověděl: Umřel li by kdo, nemaje syna, aby bratr jeho pojal ženu jeho a vzbudil símě bratru svému. I bylo u nás sedm bratrů: a první pojav ženu, umřel: a nemaje semene, zůstavil ženu svou bratru svému. Podobně i druhý i třetí. až do sedmého. Nejposléze pak po všech umřela i žena. Proto při vzkříšení kterého z těch sedmi bude manželkou? nebo všichni ji měli. I odpověděv Ježíš, řekl jim: Bloudíte, neznajíce písem, ani moci boží. Při vzkříšení zajisté ani se nebudou ženiti, ani vdávati; ale budou jako andělé boží v nebi.“ [1]) Tímto výrokem svým klade Pán Ježíš panictví a panenství jako vzor, ideál, k němuž lidstvo jednou dospěti má; a po Něm to činí i církev, doporučujíc některým tento stav ne přikázáním, nýbrž jen radou. Tím však mateřství nesnižuje, právě církev staví Pannu Marii jako Matku s dítětem na rukou i jako Pannu na své oltáře. Neboť ve starověku měla žena cenu jen jako milenka nebo rodička synů, jako penězy získaný majetek, ale úcty a práv nepožívala nikde žádných. Zrozené děvče nebylo v domácnosti vítáno a zůstávalo popelkou. Rozplývá-li se kdo nadšením nad slavnými hellenskými hetérami naproti ženě v křesťanství, nuže již jméno samo mluví dosť jasně; Pompadourky měl svět „křesťanský“ také a víme, jak o nich soudil a soudí. U Indů podnes žena jen provdaná má jakous cenu. Zemře li jí muž a ona je bezdětná, nemá práva na indické nebe ani na lidské zacházení. Aby ženu, a to i matku i pannu z tohoto ponížení vysvobodila, vyzdvihla církev vysoko ideál i matky i panny v osobě Panny Marie, Matky Boží, aby tím způsobem oběma rovnoprávnost s mužem, úctu a vážnost získala. Píše o tom kritik Volných Směrů: „Žádný plod nezdobí lépe jabloňovou větev nežli jablko. Nejkrásnější oranžové ovoce špatně by se na ni hodilo. Žádný plod nekrášlí ženu lépe nežli dítě. Její vlastní plod zdobí ji rozkošněji nežli všecky drahokamy uloupené ňadrům země. Žena a dítě, matka a syn, Marie a Ježíš, milosrdenství, plodnost mateřství, jaká mistrovská díla pojí se k těmto obrazům! Celý středověk inspiroval se na nich. Od VII. až do XVI. věku obírá se křesťanské umění představou Panny a dítka Ještě v renaisanci, jsouc milována geniem Rafaelovým, jest na výsost čistá žena — matka. Všichni ušlechtilí umělci středověku a renaisance vytvořili svoji madonnu s dítkem, předmět, který zůstal až do XVIII. století nejpřednějším motivem mistrů všech škol, Tiziana, Caracciův, Rubense, Murilla a všech jiných.

[1]) Mat. 22, 24—30.

Doposud nikdo nevytkl, že v řeckém umění neobjevuje se matka s děckem . . . V antickém pohanství žil jednotlivec odloučeně od svých druhů stejně jako národ obklopený se všech stran nepřátelskými kmeny. Tesal-li umělec dítě, řešil je samostatně a neodvisle od osob jiných. Zde je dítě zobrazeno s husou, jinde jako Kupido brousící si střely. Po příkladech řeckého umění zdálo by se, že dítě přichází jen náhodně na svět a nesouvisí ani trochu se svými sourozenci. V antickém světě mělo mateřství tak malý význam, že mohlo bývati i sporno. Sledujme dále, nalezneme-li přece dítě spojeno s jinou figurou. Skutečně, shledáváme tento příklad v krásné soše řeckého umění ve Faunu s děckem, muži, jenž drží rukama dítě. Tuto myšlenku nevykazuje moderní umění. Dítě náleží matce jako plod větvi. Dítě v náruči mužově jest podobno ovoci zdviženému se země a vloženému do koše; a řecký nositel dítěte jest dokonce míšenec, jehož nohy mají chlupaté známky zvířete. Jaké zlehčení dítěte a ženy! A přece u Římanů vyskytuje se případ narození, kojení a výchovy, případ, jenž znázorněn na monumentech . . . narození Romula a Rema. Matka kojná jest — vlčice. Toto pozorování je zvláštní a nové a jeho cena dobře vyváží námahu, jíž si vyžádalo. V těchto kulturních periodách jest žena venkoncem pomíjena. Jest pomíjena jako matka a manželka, jako tvor bohatý duchem a citem. Jest chápána jen ve stavu Venuše, ryze rozkošnicky . . . V pohanském umění opravdová láska nebyla vyznačována mateřstvím. Pokusme se nalézti v řecké plastice skupinu muže a ženy, manžela a manželky. Solidarita byla pěstována jen mezi muži, nikdy však mezi mužem a ženou nebo ženou a dítkem . . . Nežila tehdy láska milenců, nýbrž jen přátelství mužů. „Pokud jde o pravou lásku, praví velmi vážně Plutarch, jest jí žena úplně cizí.“ Vzhledem k našim moderním představám chybí řeckému umění mnoho věcí. Avšak jeho formě nelze vytknouti nedostatků. S vítěznou převahou dokonale vyjádřili svůj přesně vymezený životní názor a žádné umění jiné doby nedosáhlo takové dokonalosti. Přece však lidstvo se vyvíjí a vštěpuje umění nové chápání. Kulturní periody řecká a římská nehonosí se ve všeobecných dějinách nejvyšším a výlučným významem, který jim byl přiřčen; jsou nádherný květ, který rozvinul se na jedinečné větvi velikého stromu lidské tradice. — Kromě typu Panny-Matky uvedlo křesťanství v umění nový předmět, jehož bylo upotřebeno nejrůznějšími spůsoby, svatou rodinu. Nestačil svazek ženy a dítěte, bylo třeba spojiti s nimi ještě muže. Teprve tato nezrušitelná Trojice představuje celé lidstvo. Křesťanské umění proto vyhlásilo svatou rodinu nejvyšším svým předmětem.“ [1])

Ze slov uvedených zřejmo, že církev to byla, jež postavila ženu po bok muži jako rovnocennou, církev matce vložila do náruče dítě, které dosud vychovávali otroci, a tak jí vrátila její důstojnost. Proč panenství stavěno bylo nad mateřství, na to nám odpovídá Viktor Förster: „Pravá rytířskost totiž nevyvírá z poměru k ženě jako bytosti pohlavní, nýbrž zrovna naopak z duševně mravní vyvýšenosti

[1]) Roč. XIV. seš. 10 a 11. *V. Bürger-Thoré*, Plastika.

muže nad oblasti pouze přirozené, jež se zcela zvláštně zosobnila v úctě mariánské za ranného středověku. Zde bylo ponejprv holdováno ženě, ale hold se nevztahoval na stránku ženskou a pohlavní, nýbrž na „věčně ženskou“: totiž na vyšší přirozenost ženinu, jež byla obrazem „mater gloriosa“ nejkrásněji oslavena a proměněna, již také Goethe ve Faustovi zvěčnil jako nezbytnou vůdkyni snaživého člověka. Když lidé křesťanstvím uchvácení ve středověku v určitých silách duše ženské začali spatřovati „symboly“ nejvyšších cílů osobního vzdělání a očištění, a k vůli „královně nebeské“ začali ženu vyvyšovati za královnu a pro ženu dokonalou oslavovati a uctívati ženu nedokonalou, když jim Maria pomohla objeviti v ženě věci vyšší — teprve potom stal se poměr muže k ženě zdrojem velkolepě povznášejících účinků: vidíme, kterak těmito zmírňujícími a zjemňujícími vlivy vytvářejí se nejvyšší a nejušlechtilejší typy mužnosti skutečně silné —, protože dobrovolně svázané. Vzpomeňme si na př. na nádherný zjev landkraběte Ludvíka, chotě sv. Alžběty, a na jiné vzory „rytířů bez hany“ — lidí to, v nichž nejsilnější a nejpřísnější síla mužná spojovala se s téměř ženskou čistotou a útlostí svědomí i celé bytosti, a kteří svou dokonalou pokorou dokazovali, že strohými muži-pány pohrdají jako zbytky zaostalé mužnosti... Tento hold „věčně ženskému“, vzdávaný ženě jako symbolu všech těchto zušlechťujících a povznášejících sil, nemá nic společného s povrchní dvorností, jež není než ucházením se o Evu. Tento rytířský hold je také cosi jiného než pouhé ohledy manžela na manželku a matku dětí: má zdroj hluboce náboženský, vytryskuje z touhy po osvobození, po dokonalosti a očistě;... Není z největších výkonů křesťanství, že v mužích vychovalo tyto pocity a vyjasnilo, očistilo a zjevilo jim protiváhu ženy v ženě samé? Marii proti Evě! Marii na ochranu Evy.“ [1])

Aby však muž k takovémuto vznešenému názoru dojíti mohl, k tomu bylo právě potřebí, aby ideál Panny byl postaven nad ideál Matky. Vidí-li však Drtina ideál ženy jen v mateřství, pak snižuje tisíce dívek, které v rozličných zaměstnáních a úřadech hledají svou samostatnost; ponižuje ty, které manželství nedosáhly a bezdětné ženy, jež se matkami nestaly. Zajímavo je též, v čem vidí dr. Förster „věčně ženské“, což poznáme z výše uvedených slov, a v čem Drtina, jenž píše: „při tom vrozená něžnost duše její má se povznášeti ‚půvabem tváře, milostí slova, vnadou chování‘ — jak krásně Plutarch vyslovuje tu Götheovo „das ewig Weibliche“!

Dále líčí D. některé ženy středověké, které nad své okolí vysoko vynikly, duše, za kterými jiným bylo těžko jíti. Než i střední stavy lidu, zvláště ženy, vynutily si chválu autorovu, že dosáhly velké výše mravní, ale dodává, že „vzdělání samo bylo na nízkém stupni“, ač zase jiným vzdělání upříti nemůže, a sice právě těm, jež byly vychovány v klášteřích. Jádro celé řeči je, že většině žen středověkých nedostalo se sice vzdělání ve vědách (o čemž konečně možno souditi

[1]) Jak žíti. str. 123-4.

všelijak!) — ale za to dosáhly veliké mravní výše, že i retor Libanius již se podivoval, „jaké ženy mají křesťané“.

Doslov je pln protimluvů; co na jednom místě spisovatel tvrdí, na jiném popírá. Praví, že ve středověku žila žena „v područí a nesamostatnosti“ a vedle hned mluví na př. o bekyních, že „náležejí jako terciárky k řeholi sv. Františka, živí se šitím, vyučováním dítek, ošetřováním nemocných a jinými bohumilými skutky“; nebo uvádí, že „byly ženy zaměstnávány v četných živnostech“ jako mistryně; to je přece samostatnost. Jinde říká, že „důležitým útočištěm ženám středověkým byly kláštery“, ale že nebyly vychovávány pro tento svět, a přece musí uznat, že vychování to učinilo ženu mravnou zbožnou i vzdělanou. („A tu přirozeně ženy, které v klášteře zůstaly a vstoupily do řehole, měly příležitost nabýti vyššího vzdělání. Tak nalézáme jeptišky, jež vynikaly vzácnou znalostí a velikou učeností. Herras z Landsbergu nebo Hroswitha z Gandersheimu jsou takové příklady učených žen středověkých.“)

Tvrdí-li spisovatel dále, že „bytost ženská byla ve středověku jako by sklíčena a zakřiknuta, nemohla volně dýchati, trpěla příkoří, posměch a pohrdání . . . a nedovedla se uplatniti“, tedy jsou to emancipační výmysly, naražené na moderní kopyto, nikoliv úsudky dějepisce.

Item: „Bylo potřebí doby nové se změněnými poměry, aby ženě narostla křídla.“ „Renaisance vrátila i ženu životu vezdejšímu,“ což žila žena ve středověku jen pro nebe, od rána do večera se modlila? vždyť i v klášteřích zabývati se musily ručními prácemi. „Reformace povznesla život náboženský“; jak ho povznesla, vypráví Z. Winter: „Pro ty věci rozmnožilo se i mezi obecenstvem o víru hádání, a to takového rázu, že očitý svědek, sám protestant, zove je všetečným a zbytečným, bylotě „ne pro vzdělání, ale na protivenství, v místech nepříležitých, jakožto v krčmách, po ulicech, o věcech kostelních, s přiměšením slov rouhavých; někteří také mluvili, nemajíce v tom žádné vážnosti ani rozšafnosti ani míry, než aby jedni druhým protivenství činili a ve sváry toliko se dávali.“ [1]) Jinde čteme: „to pravda přece, že co do pití a všelijaké rozpustilosti XVI. století žádnému jinému nedalo přednost.“ [2]) „Čím dál k časům bělohorským, píše Winter, tím více přibývá přepychu . . . ze zlatých a stříbrných kusů uměleckých největší počet v staročeské domácnosti sloužil stolu. Na předním místě jsou nádoby na pití: v XVI. století pilo se mnoho až k neuvěření.“ [3])

„Od počátku doby nové množí se spisy o potřebě vyššího vzdělání ženy.“ Ale ano, spisy se množí, až příliš: ale jaké? a jaké to vzdělání? a pro které ženy? pro kolik jich? A s jakým výsledkem v životě rodinném a společenském? Vizme jenom nynější ženu, vzdě-

[1]) Život církevní v Čechách I. 76.
[2]) Život církevní v Čechách II, 927.
[3]) Čas. Čes. Musea 1893. Přepych uměleckého průmyslu v měšťanských domech XVI. věku. — *Z. Winter.*

lanou ženu, v české belletrii, pokud tato jedině za uměleckou se uznává: Žena středověká to není, rozhodně ne — spíše je to děvka svých a mužských náruživostí, přese vše vyšší vzdělání bez vyšších cílův a tužeb.

Nedávno napsal kritik směru Drtinova o „působivém“ jednom dramatě českém, že si „dnešní ženu představuje bezměrně vládychtivou, propadlou nezřízeným pudům, bezohlednou ve svých touhách, krutou, tvrdou, schopnou každé zvrhlosti“ (jv. o Mariově Parisině). Ještě dobře, že v životě není tak zle, ale zásluhu o to nemají ani ony spisy ani jejich civilisace, nýbrž naše náboženství, které v přednášce Drtinově tak odstavováno. *Em. Novák.*

Politický a vojenský.

Z vojenských nemocnic ve Vídni a v Rakousích vůbec dostává závod náš ustavičně žádosti o české knihy, a také jich tam již na tisíce darováno. Vídenští čeští katolíci vybídli nás, abychom někomu z nich opatřili úřední dovolení sbírati odběratele našich tiskovin. K žádosti naší odpovědělo dolnorakouské místodržitelství takto:

Die k. k. n.-ö. Statthalterei hat sich laut des Erlasses von 14. März 1917, Z. VIIa 234/17 mangels hinlänglich nachgewiesener Rücksichtswürdigkeit nicht bestimmt gefunden, Ihrem Ansuchen um Bewilligung zum Sammeln von Pränumeranten in Niederösterreich auf die im vorgelegten Verzeichnisse enthaltenen Druckwerke Folge zu geben.

Místodržitelem je tam bývalý místodržitel brněnský Oktavian r. Bleyleben.

*

Ačkoli vnitropolitické poměry naše spějí k vážným obratům — německé „předpoklady“ jsou prý již ujednány — obrací se celková pozornost více k zahraničí, hlavně k R u s k u.

Co ze všech zpráv o ruské březnové revoluci lze jistě uvěřiti, jest, že car oppozičními stranami k nátlaku anglickému donucen vzdáti se trůnu a že nová vláda jakž takž poměry ovládá. Co se píše o pohnutkách převratu — „nebezpečí“ zvláštního míru se strany carovy, zrada carevny a j. — může zcela dobře býti vylháno, jako všechny ostatní zprávy, že revoluce šmahem přijata klidně, ba s jásotem obyvatelstva atd. To buď všechny naše vědomosti o poměru mezi baťuškou a Rusí byly klamné anebo jsou klamné zprávy tyto.

Že car lepšího osudu nezasloužil, je stejně pravda jako to, že za to nemohl, že se stal carem a že byl carem naprosto neschopným. Dosť možná, že v Italii a jinde dojde k týmž koncům.

Dvojí proud v revoluční straně ruské, liberální válečný a socialistický mírový, neznamená její sílu. Pokud vojska se k ní přidala, nesnadno říci, neboť generálové nejsou ještě vojska. Až vejde převrat v obecnou známost, jak vojska tak obyvatelstva, lze se nadíti, že nastanou chvíle mírové, jednak proto, že obojí asi mají války už dosť, jednak proto, že rozryté a rozklížené Rusko spořádati a při tom zároveň veliké boje na hranicích podstupovati jest nemožno.

*

Na bojištích není nic nového, leda že Němci na západě ustupují, buď jen aby si zkrátili frontu — ač nepřítel by si ji pak také zkrátil, aneb aby vyvolali otevřenou bitvu na bojišti protivníku nevhodném.

Jak dalece ponorková činnost přispívá k ukončení války, nemožno tu zjistiti, neboť ani neutrální zprávy neutrálními nejsou.

Z nových nepřátel Německa, Spojených států a Číny, jen jeden může do války účinně zasáhnouti, hlavně právě proti ponorkám. V Číně pracuje Anglie více pro budoucnost, a tam také se nejlépe

jeví celá tvářnost války s hlediska anglického: je to válka o anglickou nadvládu obchodní a peněžní.

*

Na rozkaz císařův odstraněn byl trest uvázání, jímž bývali v poli trestáni takoví vojáci bez šarže, kteří jevili málo citu pro čest, byli vzdorovití, dělali výtržnosti nebo když jiné tresty zůstaly bez účinku. Uvázán tím způsobem, že ruce byly v zápěstí za zády spoutány, spoutány i nohy nad kotníky a trestanec přivázán ke stromu, sloupu nebo něčemu podobnému, tak že mohl sice státi ale nemohl si ani sednouti ani lehnouti.

Na podnět císařovny zřizují se všude za frontou vojínské domoviny, jaké byly v Německu zavedeny již před válkou, kde mohou vojáci, kteří jsou v reservě, pookřáti kulturním životem, majíce příležitost čísti knihy a časopisy, pohodlně psáti dopisy, baviti se hudbou a zpěvem atd. Náklad na zřízení jedné domoviny obnáší mimo příbytečné asi 700 až tisíc korun.

*

Nynější způsob námořní války byl příčinou vzniku několika nových druhů válečných lodí. Boj proti ponorkám donutil dohodu stavěti tak řečené „lovce ponorek“. Jsou to malé motorové čluny o 10 až 40 tunách, které mají značnou rychlost právě proto, že jsou malé. Zevnějškem se poněkud podobají vynořeným ponorkám, na přídi je rychlopalné dělo obyčejně 7·6 centimetrového kalibru. Petrolejové nebo benzinové motory o 100 až 100 PS mu dodávají rychlost 16 až 41 námořních mil. Posádka má nanejvýše 10 mužů. Čluny ty byly shotoveny ponejvíce v Americe, Anglie a Francie jich zakoupily po stu. Rusko a Italie po 40. Jeden anglický padl za oběť torpedu německé ponorky, 17 italských bylo ponořeno v přístavu benátském pumami rakousko-uherských námořních létadel. Zprávy admirality dohodové nezaznamenávají žádných výsledků jejich činnosti, zdá se tedy, že se neosvědčily.

Lepších výsledků docílily německé ponorky, zařízené na kladení podmořských min. Tyto ponorky jsou malých rozměrů, nemají ani torpedových rour ani dělostřelectva, za to mohou klásti kontaktní miny, jichž počet se řídí jejich velikostí. Podobnou činnost vyvíjejí od Francouzů a Italů pro kladení min zařízení obyčejní torpedoborci.

Anglie zavedla řadu minových křižníků v typu „Arabis“, které slouží zároveň ku kladení i hledání a ničení min. Jejich velikost kolísá mezi 1600 a 3000 tunami, rychlost jejich je, možno-li věřiti anglickým zprávám, nápadně nepatrná, totiž 16 nám. mil. Angličané jich použili v Severním a Středozemním moři a pustili se jimi i do boje s křižníky, majíce děla kalibru 16 cm. Pokud bylo možno zjistiti, zahynuly z nich anglické Arabis, Primula, Geniste, francouzská Rigel a jedna anglická neznámého jména.

I rybářských lodí používají naši nepřátelé k účelům válečným. Vyzbrojeny děly a rychlopalnými puškami konají na pobřeží hlídko-

vou službu. Často plují po dvou nebo po třech s rozprostřenými vlečnými sítěmi, aby jimi zachytily ponorky. Málo hodnověrné zprávy anglické rozepisují se o jejich velkých výsledcích. Ponorky jich zničily celé tucty a mnohé z nich byly jako kořisť zavlečeny do německých přístavů.

Angličané zavedli též několik tříd monitorů, jež mají téměř kruhový tvar, jediný vysoký stěžeň a tlustý pás kolem celé lodi pod hladinou, jenž má chrániti proti torpedům; při tom jsou jak samozřejmo velmi nemotorné. Protože mají nepatrný ponor, mohou se značně přiblížiti i plochým břehům, a použilo se jich u Dardanel a u pobřeží flanderského. Ty, které mají nosnost 4000 až 5000 tun, jsou vyzbrojeny jedním nebo dvěma děly 35·6- nebo 38centimetrovými, umístěnými ve dvojité věži; menší z nich mají děla 23·4- nebo 15·2 centimetrová chráněná ocelovými štíty. Pohyblivost je nepatrná, obnáší jen 8 až 12 n. m. Je to nápodobenina starých ruských „popovek“, nad nimiž v Černém moři již v letech osmdesátých odborníci kroutili hlavami. Jeden takový monitor, čís. 30 o 500 tunách, padl na Anatolském pobřeží za oběť turecké dělostřelbě.

Mezi válečné lodi vlastně nepatří, ač válečným účelům slouží „mateřské lodě létadel“. Před válkou se k tomu cíli používalo zastaralých lodí válečných a rozmanitých lodí obchodních. Nyní se budují na to lodě zvláštní. Jsou tak veliké, aby se na nich mohlo umístiti několik létadel, aby na nich mohli i letci se zotaviti a poškozená létadla opraviti. K tomu cíli jsou na lodi celé dílny se zásobami reservních součástek. I z těch zničilo turecké dělostřelectvo anglickou loď „Ben My Chree“. Že by byli pozbyli jich více, Angličané popírají.

*

B a g d a d. O bojích na bojištích asijských dochází k nám málo spolehlivých zpráv. Po pádu Kut el Amary bylo očekávati, že přijde na řadu Bagdad, jehož ztráty nelze podceňovati. Jeť Bagdad hlavní a nejbohatší město Mesopotamie a dávné sídlo kalifátu a tam směřoval již před válkou německý Drang na Osten. Anglie jež se za nynější války již zmocnila několika významných opěrných bodů, jako Calais, Canea, Lemnos, Soluň, jakož i německých osad, má zase o jednu zástavu v ruce a bude odtamtud moci svými šterlingy ještě účinněji podněcovati starou žárlivost mezi Araby a Turky. Práce ta je tím snadnější, že postavení Turků na sinajském poloostrově poslední dobou též je otřeseno a Mekka sama je ohniskem povstání protitureckého.

I ve vojenském ohledu má pád Bagdadu neblahý vliv zvláště na bojiště v Persii, jehož základnou právě byl. I když doprava střeliva a potravin přes B. nebyla právě lehká, bude nyní třeba hledati cestu jinou a ta bude nejen delší, ale i neschůdnější. Účinek se též hned ukázal, neboť tam Turci vyklidili Hamadan.

Vůbec má Turecko ze všech našich spojenců nejobtížnější postavení. Vojska jeho bojují v Haliči, v Rumunsku, v Thracii, Armenii, Mesopotamii, Persii a na Sinajském poloostrově, jsou nucena udržovati

velkou pohotovost proti možným překvapením v Cařihradu, u Dardanel a Bosporu a mimo to mají na starosti obranu tak rozsáhlých pobřeží maloasijského a syrského a břehů Středozemního, Černého a Aegejského moře. Na všech těch frontách udržovati vojsko tak silné, aby odolalo útokům přesily, není naprosto možno. Považíme-li pak, že Angličané mohou vše dopravovati nebezpečnou sice, ale přece pohodlnou cestou po moři, kdežto Turci jsou odkázáni na několik málo většinou polních úzkokolejných drah a jinak jen na zdlouhavou cestu karavan, třeba se diviti, že se tak dlouho ve svých posicích udrželi.

Dle nejnovějších zpráv postavení svá u Tigridu a Suezu značně zlepšili.

Ročník XXXIV. Číslo 5.

HLÍDKA.

Katoličtí světcové a abnormální stavy duševní.

Psychologická a apologetická studie. Prof. BOH. SPÁČIL T. J.

1. Uvedení do problému.

Světcové jsou zjevem v dějinách tak mohutným a velkolepým, že ani vědecké bádání ho nemůže pominouti, a zároveň tak složitým, že je celá řada věd, které se právem o život světců v různých jeho projevech a vztazích zajímají. — Na předním místě ovšem dogmatika, která v nich pozoruje a studuje účinky tajůplného působení milosti boží. Dále dějepisec, který zkoumá jich mnohdy dalekosáhlý vliv na souvěký a pozdější svět, sociolog, který se mnohým z nich podivuje jako hrdinům praktické sociální práce, psycholog, jemuž neobyčejně bohatý a složitý vniterný život světců budí celou řadu problémů. Ethika vidí ve svatých uskutečnění nejvyšších mravních ideálů, filosofie náboženství pozoruje v životě hrdinů náboženských zosobnění nejvelebnějších a nejmocnějších ideí.

V poslední době však třeba se zvláště apologetice více než dříve životem světců a jeho zjevy zabývati. Bylo si ovšem apologetice vždycky všímati heroů, v nichž síla pravého náboženství tak podivuhodným způsobem se jeví, a kteří jsou proto jedním z nejlepších důkazů pravosti a božskosti náboženství; od nějaké doby však stala se přímá obrana světců a způsobu jejich života nutnou proti nepravným výrokům moderní nevěrecké náboženské psychologie a psychopathografie.

*

Z dosti obsáhlé literatury budiž uvedeno: Dr. Arnold Rademacher, Das Seelenleben der Heiligen, Paderborn 1916 — Dr. Ign. Familler, Das Heiligenleben in der modernen Psychopathographie, Regensburg 1915 — F. K. Mutz, Christliche Aszetik[3], Paderborn 1913 — M. Huber, Die Nachahmung der Heiligen in Theorie und Praxis, Freiburg 1912 — Dr. Lavrand, Hystérie et sainteté, Paris 1911 — P. Chauvin, Qu'est ce qu' un saint?, Paris 1910 — Dr. J. Zahn, Einführung in die christliche Mystik, Paderborn 1908 — O. Zimmermann, Der Wert der Heiligkeit nach modern-pragmatischem Urteil (Stimmen aus Maria Laach 1908, I.) — A. Boudinhon, Les Procès de Béatification et de Canonisation, Paris 1908 — A. Casati, L'esperienza religiosa e il misticismo (Il Rinnovamento 1908) — Müller, Religion und Irrsinn (Historisch-politische Blätter, 1907, II.) — Dr. L. Périer, Psychothérapie et religion (Foi et Vie 1905) — H. Joly, Psychologie des Saints[10], Paris 1905 — H. Joly, Ste Thérèse[2], Paris 1902 — A. Poulain, Des grâces d'oraison[4], Paris 1901 — Gregor a St. Josepho, La prétendue hystérie de sainte Thérèse, Lyon 1895 — W. Faber, Über das Interesse und die unterscheidenden Merkmale der Leben der Heiligen, übers. v. C. B. Reiching, Regensburg 1863 — Benedicti XIV De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione, Venetiis 1777. — Ve svých vývodech přidržujeme se hlavně Jolyho a Familler a.

Z nepřátelského stanoviska jsou psány spisy: William James, Religiöse Erfahrung in ihrer Mannigfaltigkeit, übers. v. G. Wobbermin, Leipzig 1907 — Dr. F. Mörchen, Psychologie der Heiligkeit, Halle 1908 — J. Bordeau, Naturalisme et mysticisme (Journal des Débats, 1895) — Dr. Binet Sanglé, Les variétés du type dévot (Revue de l'hypnotisme XIV.) — Murissier, Les maladies du sentiment religieux, Paris 1901 — J. Welb, Psychology and Religion (Journal of Theol. Stud. 1902) — W. Hirsch, Religion und Zivilisation vom Standpunkte des Psychiaters 1910 — Relation de la profession religieuse avec les signes de dégénerescence (Revue de l'Hypnotisme, 1903) — G. L. Duprat, Religiosité et mysticisme d'après l'observation psycho-pathologique (Revue philosophique, 1909) — Dr. Garban, Les déviations du sentiments religieux, Paris 1911 — J. Moses, Pathological aspects of Religions, Worcester 1906 — Montmorand, Hystérie et mysticisme (Revue [illegible] sophique LXI) a mimo to celá řada článků od Hellpacha

Freimarka, Weidela a j. v „Zeitschrift für Religionspsychologie“, z nichžto však valná část nemá vědeckého významu.

*

Heroický život světce liší se od života člověka, na jehož jednání pouze přirozené síly a pohnutky působí, v té míře, že ho pouze z přirozených složek nelze vysvětliti, že třeba nutně souditi na vyšší nadpřirozenou sílu, která jeho jednání řídí a sílí. A poněvadž racionalistická věda a priori zamítá a popírá všecko nadpřirozené, což divu, že se na vysvětlenou podivuhodného tohoto zjevu utíká k rozmanitým hypothesám, a že pro své πρῶτον ψεῦδος došla k nejfantastičtějším tvrzením a závěrům.

Není nám ovšem možno stejně všech takových theorií, které v posledních letech k řešení „problému svatosti“ byly stanoveny, v této práci popisovati a vyvraceti. Mnohé z nich stojí také docela ojedinělé a jsou i od zástupců moderního racionalismu všeobecně zavrhovány. K těm patří filosofie Nietzscheova, který nenávidí svatých, jelikož naprosto se příčí jeho ideálu „nadčlověka“, který si utvořil. Svatost není podle něho ničím jiným než podlízavostí a otroctvím. Světec je politování hodným slabochem, člověkem degenerovaným par excellence, beze vší potřebné síly životní. Kdyby měli světcové dojíti vlivu na společnost lidskou, bylo by to počátkem jejího zániku.[1]) Podobně sem spadá mínění moderního lékařského materialismu, jak ho hlásají Moreau, Lombroso, Binet-Sanglé, Nisbet a j., dle něhož ctnost i neřest jsou zrovna tak produkty látky jako cukr nebo vitriol, a který podivuhodnou konversi sv. Pavla hravě odbude tvrzením, že vše třeba vysvětliti porušením blan jeho mozku, a sv. Františka z Assisi jednoduše prohlásí za dědičně zatíženého. Na filosofickém podkladě tohoto materialismu stojí též theorie oněch moderních psychologů náboženství, kteří celé náboženství vůbec chtějí vysvětliti z chorobných a abnormálních ideí duševních, jako W. Hirsch[2]), nebo dokonce označují sexuální pud jako vlastní kořen a původ náboženského života. Podobné theorie byly nejenom z katolického stanoviska, n. př. věhlasným anthropologem W. Schmidem, skvěle vyvráceny na základě důkladných dějinných studií, nýbrž došly, jak řečeno, i v řadách mo-

[1]) Nietzsche, Zur Genealogie der Moral, Leipzig 1887, III. § 14.
[2]) William Hirsch, Religion und Zivilisation vom Standpunkte des Psychiaters 1910.

derních našich protivníků naprostého odmítnutí. Tak n. p. u Jamesa[1]), dále u Mörchena[2]), který zmíněnému materialismu právem vytýká, že mu psychologické vzdělání právě tak schází jako historické.

V pojednání svém přihlížíme pouze k oněm psychologům náboženství a psychopathografům, kteří připouštějíce, že náboženství samo v sobě je zjevem zdravým a v přirozenosti lidské jistou měrou založeným, a doznávajíce, že i náboženští hrdinové neboli světci mají v dějinném a sociálním vývoji svůj význam a jistou hodnotu, chtějí přece některé, zvláště mimořádné zjevy ze života svatých duševními abnormalitami vysvětliti a více méně prohlašují světce za druh lidí duševně chorých. Názor tento v posledních dobách valně se rozšířil, takže máme dosti obsáhlou francouzskou, anglickou, švédskou a německou literaturu, která se tímto předmětem zabývá a řečeného bludu v různých formách se zastává. Bezprostředně přihlížíme hlavně ku dvěma právě jmenovaným spisům, Jamesovu a Mörchenovu. Filosofické premissy obou autorů nejsou sice stejné, James je hlasatelem filosofie pragmatismu, Mörchen stojí na stanovisku mělkého moderního sensismu, ale v posuzování světců a ve vysvětlování zjevů ze života svatých oba se shodují, a v podstatných rysech souhlasí s nimi i ostatní spisovatelé řečeného směru, z nichž některých se příležitostně přímo dotkneme.

Nová úloha, před níž se octla apologetika námitkami moderní psychologie a psychopathologie, má jistě i to dobré pro apologetickou vědu, že třeba jí kriticky zkoumati životopisy svatých a zbaviti mnohá vypravování o životě svatých legendárních přívěsků a upřílišených líčení, za to v lepší světlo uvésti ty jevy, které jsou životu světců podstatné a ve kterých se právě síla božské milosti a moc náboženské pravdy nejlépe jeví. Takovým způsobem mnohý světec, z něhož upřílišovací a legendární směr hagiografický učinil jakousi nadsmyslnou, všeho lidského a pozemského zbavenou bytost, bude zase, abychom užili slov Joly-ho[3]), „restaurován“, podobně jako se restauruje nádherná starobylá katedrála, když se zbaví všech přímělků fantastických, jimiž ji pozdější slohu neznalá doba přeplnila, a zase se objeví v původní prosté a přirozené kráse a velkoleposti.

---

[1]) William James, Religiöse Erfahrung in ihrer Mannigfaltigkeit, Leipzig 1907, str. 8, 10.

[2]) Dr. F. Mörchen, Psychologie der Heiligkeit, Halle 1910, str. 43.

[3]) H. Joly, Psychologie des Saints[10], Paris 1905, str. 3.

Práce naše, majíc především na zřeteli odpověď k výtkám, které světcům činí moderní věda, je nejprve apologetickou, a přihlíží hlavně k těm projevům života svatých, v nichž odpůrci hledají analogii k duševním chorobám a abnormitám. Poněvadž však nelze mimořádným zjevům života svatých porozuměti bez hlubšího vniknutí do vniterních složek jejich psychy, třeba nám i psychologií světců se zabývati, a tak je studie naše zároveň psychologickou.

Analyse života svatých jest ovšem úlohou dosti obtížnou. Už každé psychologické pozorování má své obtíže, zvláště když jsme odkázáni na cizí pozorování a svědectví. U světců k tomu přistupuje ještě neobyčejná složitost a plnost vniterního života, v níž přirozené a nadpřirozené složky se úzce stýkají a pronikají, jakož i ta okolnost, že život většiny svatých byl úplně skrytý a oku pozorovatele téměř nepřístupný. Polemiku s odpůrci stěžuje též to, že většina z nich vychází z nesprávných předpokladů a také pojem svatosti příliš neurčitě nebo zcela pochybně vymezuje.

Jest však úloha naše také neobyčejně vděčnou, otevírajíc nám pohled do tajů duše pravých velikánů, kteří v sobě ideál nejčistšího člověčenství dokonalou měrou uskutečnili. Důkladnější rozbor psychologie života světců sám sebou nás totiž k tomu povede, že vedle negativní stránky svojí úlohy, jež má účelem dokázati, že není naprosto nijaké vnitřní podobnosti mezi světci a lidmi choromyslnými, dospějeme též k positivnímu důsledku a ukážeme, jak velikou vniternou hodnotu a jaký mohutný význam mají právě světcové.

Z řečeného vysvítá už, jak asi práce naše je rozdělena. Promluvíme nejprve o předpokladech nutných ke studiu otázky, stanovíme pak správný pojem svatosti, určíme dále pojem duševní abnormality a duševní choroby. Abychom mohli srovnávati jevy života světců s jistými jevy pathologickými, zodpovíme nejprve otázku, v jakém vztahu stojí život světce nadpřirozený k jeho přirozené povaze a přirozeným vlohám. Pojednáme potom o světcích vzhledem ke zjevům pathologickým, a na konec poukážeme na cenu a význam světců.

Účast kardinála Dietrichštejna za boje mezi arciknížetem Matyášem a Rudolfem II. roku 1608.

Napsal Jan Tenora.

Doplňky a dodatky.

„Hlídka“ r. 1914, str. 4. Politika papežská směřovala jako k nezbytnosti, aby byl ustanoven nástupce císařův v říši; arciknížeti Matyášovi nebyla na odpor, ale přece z ohledu na císaře nevyslovovala se pro něho určitě, nýbrž jen povšechně pro někoho z domu rakouského. Ještě v květnu 1607 vytknuto jest toto stanovisko kurie v instrukci nového vyslance u dvora císařského Antonia Caetana arc. z Kapue. (Nunz. di Germania 16, fol. 261.)

R. 1914, str. 201. Začátkem února 1608 volal k sobě císař také arc. Matyáše, ale mělo se za jisto, že nepřijede. (Vat. archiv, *Borghese* II. 149, fol. 76.) Khleslovi psal papežský nuncius, aby dojista přijel; tehdy císař nepřičítal Khleslovi viny, že by byl účasten na jednání Matyášově při konfoederaci prešpurské; Althan, přítel Khleslův, velmi mu posloužil. (*Borghese* II. 149, fol. 74.)

R. 1914, str. 340. Kardinál obeslal k sobě do Brna vyslané z měst. Jihlavští byli tam 3. března; sliboval jim ochranu císařovu v každém nebezpečenství, ale naproti tomu že císař žádá, budou-li vyslaní jihlavští voláni do Prahy, aby se tam dostavili s plnou mocí. (D'Elvert, Chronik der königl. Stadt Iglau von Martin Leupold von Löwenthal, str. 255.)

R. 1914, str. 341. Rammè navrhoval již v únoru, aby se pro císaře sbíralo vojsko; nabízel se, dá-li se mu 100.000 dukátů, že sebere v 20 dnech 5000 jezdců na hranicích moravských a polských, odtud že by pronikl do Uher a napřed by poplenil všecky statky Thurzovy a Illyésházyho a zavolal by na plen hajduky toho dychtivé; od nich by se dověděl, kteří jsou náčelníci, a opanoval by Uhry; pak by císař s vojskem udělal pořádek ve Vídni. (*Borghese* II. 155, fol. 306.) Začátkem března, jak nuncius oznamuje 3. března, přijala tajná rada návrh Ramméův a jiné rozhodnutí, aby začala válka. (*Borghese* II. 155, fol. 310.) Účast Dietrichštejnova je při tom pochybna, ježto 1. března odjel na Moravu.

R. 1914, str. 342. Když Khlesl na první vyzvání císařovo nedojel, pojal císař proti němu podezření, a svou nelibost a hněv projevil mu 23. února přísným psaním. Khlesl si nedůvěřoval; teprve na opětované vyzvání tajných rad a nuncia (a nuncius dodává: i císařovo) dojel. Ale zval-li ho císař opravdu podruhé, nedošlo ho toto pozvání, jak sám Khlesl tvrdí. (*Borghese* II. 149, fol. 180.)

R. 1914, str. 735. Podle kroniky jihlavské (D'Elvert, Chronik, l. c. 255) byl Tilly 14. března ve Velkém Meziříčí u Berky; vtrhl tedy asi 12. března se svou jízdou na Moravu, a sám jel rovnou k místodržícímu hejtmanského úřadu na domluvu.

R. 1914, str. 885. Sněm řídil nejvyšší sudí; za obecného odporu proti místodržícímu hejtmanského úřadu Ladislavu Berkovi žádal ho sám kardinál Dietrichštejn, aby ustoupil od řízení sněmu a odevzdal předsednictví sněmu nejvyššímu sudí Maximilianu Lvu z Rožmitálu, což Berka také učinil. Sněm byl zahájen klidně, ale nesmiřitelná oposice proti císaři projevila se hned při čtení proposice královské. Stavové před tím opustili sněmovnu, a zůstali jen tři páni a pět rytířů. (Kameníček, l. c. I. 55, 141.) Pak byla proposice královská nadobro odmítnuta. — Slova kroniky jihlavské (D'Elvert, l. c. 256), že na sněm skoro žádný nepřišel, týkají se zajisté souhlasně s tímto líčením čtení proposice královské.

R. 1915, str. 102. Myšlenku o poslání legáta pronášel nuncius již 17. března (*Borghese* II. 155, fol. 312), — ale v Římě zanášeli se tím záměrem ještě spíše. Než již 24. března neměl španělský vyslanec ani nuncius za vhodné, aby byl legát posílán. (*Borghese* II. 155, fol. 313.) V Římě na šifru nunciovu ze 7. dubna (*Borghese* II. 155, fol. 321), jíž oznamoval, že jak kardinál Dietrichštejn, tak vyslanec španělský jsou mínění, aby se uvažovalo o poslání legáta až potom, s jakou se kardinál vrátí z Vídně, skutečně znovu si rozkládali vhodnost myšlenky té (Nunz. di Germ. 16, fol. 366), ale listy nunziovy z 20. a 21. dubna (*Borgh.* II. 149, fol. 270, 280), v nichž vypisova neúspěch kardinálova jednání u Matyáše, jakož že i sám nuncius a vyslanec španělský vypraví se k arciknížeti, způsobily v Římě obrat v ten smysl, že rozhodnuto, aby byl legát co nejspíše poslán. (Nunz. di Germania 16, fol. 369.) Nuncius poslání jeho nemohl již zadržeti.

R. 1915, str. 723. Kardinál z Jihlavy dojel do Prahy; vráti se tam již v pátek 9. května ráno. Téhož dne ráno odjeli z Prahy vyslaní čeští k Matyášovi; sám kardinál jel za nimi do Čáslavě 10. května. (*Borghese* II. 150, lett. 4.)

R. 1916, str. 246. Nuncius pražský a Renzi v květnu odhadovali vojsko Matyášovo na 15.000; kronikář jihlavský Leupold na 18.000.

R. 1916, str. 464. Nuncius tvrdí, že biskupství vratislavské chtěl císař skutečně dáti kardinálu Dietrichštejnovi, — ale že ho nechtěla ani kapitula vratislavská ani země slezská. Císař chtěl na prvním místě Dietrichštejna, potom arciknížete Karla. (*Borghese* III. 43 c, fol. 155.) Potom císař, — ale potaji — zase od kardinála odstupoval, a kázal, aby kapitula vratislavská nebyla pro něho; — ale tohoto rozkazu nebylo prý třeba; nechtěli ho tam. (*Borghese* II. 150, lett. 26.)

R. 1916, str. 466. Císař odmítal legáta papežského, ale sám obíral se začátkem června záměrem, poslati do Říma i do Španěl kardinála Dietrichštejna. Potom však bylo od toho odstoupeno, protože neměli, kdo by kardinála zastoupil při zahájeném vyjednávání s arciknížetem Matyášem. (*Borghese* II. 150 dto 4. června.)

R. 1917, str. 72. Místo: „Úsilí arciknížete nebylo nic platno", správně: Úsilí arciknížete bylo konečně přece platno. Titul jeho byl potom skutečně: „designatus in regem Bohemiae" čili „designatus in Bohemiae regem", — německy: „designirter zum König in Behaimb". (Srv. krále Matyáše potvrzení všech privilejí kostela olomouckého dto Vídeň 31. ledna 1609, orig. v kníž.-arcib. archivě v Kroměříži C II. a 6.)

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann.

IV.

Statuta kanovníků-augustiniánů v Olomouci.

Novicmistr připravuje klášterní dorost k řeholnímu životu. K tomu se vyžaduje, aby v každém ohledu byl knězem vzorným. Kromě svědomitého plnění řeholních povinností se na něm ještě žádá shovívavost a trpělivost, aby se k němu novicové ve všem utíkali, jako k otci. V přesně stanovenou dobu poučuje své svěřence o povinnostech stavu sobě vyvoleného. Bez jeho výslovného dovolení nesmí se mu nikdo do úřadu vměšovati.

Visitování kláštera jest událost významu velikého. Jedná se při ní o existenci celého domu a o udržení dobrého nebo nápravu pokleslého života. Ona podmiňuje netoliko vnitřní poměry domu, nýbrž rozhoduje i o vnějších záležitostech kláštera, o jeho samostatnosti. Kdyby se nekonaly pravidelné roční visitace, pozbyl by klášter práva k svobodné volbě visitatora, na jeho místo nastoupil by biskup a tím bylo by veta po exempci!

Úkol visitování kláštera svěří kapitola muži těšícímu se všeobecné důvěře a pověsti vzorného řeholníka.

Visitátor se volí. Aby si bratří zvolili opravdu muže hodného svého úkolu, za tím účelem se radí po tři dny v kapitole. Při více kandidátech přidá se prelát ke straně, jejíhož volence považuje za nejlepšího, čímž se celá záležitost rozhodne. V případě nemožnosti dohody nastupuje kompromis. Konvent vznese na dva členy právo zvoliti visitátora, kdyby ale kompromisem byl pověřen toliko jeden kapitulár, a ten se k úkolu naň vznesenému nehodil, dostane assessora, za jehož rady provede visitátor svůj úkol. Pro volbu visitatora klade se tentýž požadavek jako při zvolení preláta: Ať rozhoduje svědomí a nikoliv strannictví.

Po vykonané volbě uvědomí kapitola dotyčného kněze o úkolu naň vzneseném, se žádostí, by jej přijal. Teprve až se jí dostane příznivé odpovědi, může mu poslati písemné jmenování pod pečetí kláštera. Předepsanou formu jest přísně zachovávati, aby nebylo námitek proti obvyklému způsobu volby.

Kdyby se prelát anebo část konventu postavila proti visitatorov nebo překážela v provádění jeho úřadu, pak jsou ostatní členové po vinni vykročiti splnomocněnci vstříc a všemožně ho podporovati K visitování nestačí pouze osobní schopnosti, k němu jest potřeba i vědomostí. Za tou příčinou má znáti řeholi, obojí statuta (stará lanškrounská a nová olomoucká), z kanonického práva tři kapitoly z oddílu „de statu monachorum“, jednu kapitolu z pojednání „de accusatione et inquisitione“ s odstavcem následujícím.

Doba visitace padá každoročně na měsíc září, i když jí není potřeba. Oznámiv předem svůj příchod, přijde visitátor do kláštera. V kapitole vyslechne přání a stížnosti kanovníků, konstatuje na jejich základě stav kláštera. Působí-li na něho nepříznivě, potrestá vinníky, v opačném případě povzbudí členy k vytrvalosti v životu bohumilém. Jmenovitě, ať zakročí co nejostřeji proti tvoření stran a roznášení klepů. To jest počátek konce vnitřního pokoje a vnější cti domu.

Byt jeho má býti od ostatních cel oddělen, tak aby každý měl k němu volný přístup a aby se nerušeně mohl věnovati své úloze.

Pravomoc visitátorská trvá až do odvolání. Jako ji může uděliti pouze konvent, tak zase jen konvent může ji jediný odňati. Důvody jsou následující: Nehodnost osoby, strannictví, porušování předpisů regule a nedbalost při visitaci.

Propuštění z úřadu visitátora se děje následovně: Kapitola mu zašle list znění velmi obecného (patrně z opatrnosti.) Bratří prý se z vážných důvodů usnesli „sprostiti“ jej úřadu, vzdávajíce mu díky za službu klášteru prokázanou. Ten list osobně doručí dva kapituláři. Kdyby se ale obávali nějakého prudkého výstupu, svěří se list notářovi, kterého zavolají do kapitole a u přítomnosti dvou až tří svědkův mu dají dotyčné odpuštění.

Otázka propuštění z úřadu visitátorského přivádí jej k jiné, stejně důležité záležitosti: K prelátově resignaci. Představení nemohouce nebo také po případě nechtějíce snášeti všelijakých protivenství se strany spolubratří, raději se vzdají hodnosti. Něco podobného lze připustiti pouze tehdy, má li prelát důvody odpovídající kanonickému právu. Ty jsou: vědomí vlastní nehodnosti, neduživost, nevzdělanost, zloba podřízených, pohoršení a irregularita. Jako pohnutka může též stačiti úmysl věnovati se uplně životu duchovnímu. Zastával-li až po resignaci svou úlohu čestně, vykáže se mu v pořadu sezení čestné místo před ostatními bratry, jinak je jím ale ve všem roven. Kdyby

ale byl nucen se vzdáti k vůli nějakému provinění, pak jeho pobyt v klášteře nemá mu býti dobou klidného odpočinku, nýbrž tvrdého pokání.

Klášterní prokurátor. Dle příkladu Kristova má i prelát míti prokurátora, aby, prost jsa starostí hmotných, věnoval se úplně vedení duchovního života spolubratří. K tomuto úkolu jmenuje prelát kněze doporučeného konventem. Co se týká vlastností jeho, žádá se, aby byl mužem bohabojným, spolehlivým, rozvážným, nikoliv nespravedlivým a lakomým. Jeho povinností jest: Vybírati peníze a desátky od klášterních poddaných. Rychtáři přivezou vše do kláštera, kdež on od nich převezme předepsané dávky. Vybírati desátky po dědinách není radno, aby snad někdo prokurátora cestou neobral. Obstarává nákup všech potřebných věcí, které pak rozdá bratřím, do jejichž oboru spadají. Přijaté peníze odvede hned prelátovi na uschování. Toliko nějakou částku si smí ponechati pro běžná vydání. Vyslýchá též stížnosti robotníkův a sice jen v klášteře. Na statky může vyjeti tehdy, je-li tam jeho přítomnosti naléhavě potřeba, jako na př. vyměřování pozemkův. Všechny příjmy a vydání zapisuje do rejstříku. K uvarování zmatků žádá se pro každý obor zvláštní kniha. Celkem se vypočítávají čtyři takové rejstříky: Seznam příjmův, vydání, dluhů a úvěrů, a sirotčí knihy. S penězi nesmí v žádném ohledu svobodně disponovati. Jednotlivé položky předkládá zodpovědným činitelům (prelátovi, převorovi, sakristánovi a zástupci konventu.) Celkové účty předloží se na konci roku kapitole, aby všichni členové znali hospodářský stav svého kláštera. Měl-li převor na starosti kontrolu života bratří, pak prokurátor dozíral na život služebnictva. Každodenně projde celou hospodářskou budovou, dohlížeje aby všechno bylo na svém místě, večer oznámí čeládce, co má příštího dne dělati. Naprosto nepřipustí žádných nočních toulek, zrovna tak, jako za žádnou cenu nesmí dovoliti vpouštění cizích lidí do kláštera. V tomto ohledu byl předpis tak přísný, že jinak mocný prokurátor klesl jím na lepšího vrátného. Celý den má totiž dlíti u fortny, aby nepřišel cizí člověk do kláštera. Přístup může dovoliti jenom nějakému prelátovi nebo jiné vznešené osobě. — V adventě a postě se postará, aby bratří dostávali předepsanou dávku starého piva. — Při odvádění naturalií jest třeba veliké opatrnosti. Sedláci totiž velmi rádi šidí, dávajíce místo pořádných slepic ty nejstarší a nejhorší. Proto jest lépe (k vůli snadnější kontrole) vzíti pouze část dávky a za ostatek žádati peníze. Totéž platí o menších ptácích (aucae). Vejce nechť odvádějí sedláci vždy

v určitou dobu, nikdy najednou, nýbrž dle ustanovené posloupnosti dědin. — Další povinností jest řádné vedení inventáře. Každý služebník odvede při odchodu věci sobě svěřené v takovém stavu, v jakém je obdržel, jinak se klášter odškodní na jeho služném. — V říjnu nakoupí dříví, aby se mohlo po Všech svatých v cellách vytápěti. Za počasí zvláště nepříznivého může počíti s vytápěním i dříve. Při tom se všemožně postará, aby topič nezaložil neopatrností oheň. — V kuchyni ať nejsou žádní cizí lidé. Ti si velmi dobře všímají domácích poměrů a venku pak dělají o klášteře klepy. Též se postará, aby v kuchyni šlo všechno klidně svou cestou bez křiků a hádek. — Po kompletoriu vezme k sobě klíč a nikoho již nevpustí do domu.

Sakristánství. Sakristán se především stará o čistotu v kostele i v sakristii. — Klíče sakristie, která byla vlastně klášterní klenotnicí a archivem, měl opatrovati tak, že kromě preláta neměl nikdo o nich věděti. Četné krádeže dokazují nejlépe oprávněnost podobného požadavku. — Skřínku s klášterní pečetí smí vzíti toliko při zasedání kapitoly. — Uschované šlechtické listiny vydá toliko za přítomnosti svědků, zaznamenav si přesně jejich jména i den. Může tak učiniti jenom tehdy, dovedou-li se mu vykázati písemným splnomocněním pod pečetí. Tato listina se uschová, aby se sakristán jednak mohl vykázati, že byl k jejímu vydání oprávněn, jednak, aby se mohlo v nastalém nedorozumění zjistiti pravost dokumentu. Bez prelátova dovolení nemá nikdo přístupu k listinám a klenotům. K jejich lepšímu zajištění jest sakristie opatřena železnými okenicemi, které se na noc vždy pevně uzavrou. — Zvláště třeba dáti pozor na vzácná paramenta. Občas se řádně vysuší, aby nestuchla. Berou se toliko na největší svátky, půjčovati je na průvody a slavnosti v cizích kostelích se co nejpřísněji zakazuje. Ve všední dny a na menší svátky slouží se v rouchách z obyčejného tkaniva. Aby se lepší paramenta co nejdéle udržela, tedy se mohlo v tyto dny sloužiti v méně vzácných, byť ani nebyla předepsané barvy. Toliko poslední mše má býti sloužena v předepsané barvě dne. — Všechno kostelní prádlo ať jest čisté, vždy nechť jest v sakristii potřebné množství vína a oleje. Též se sakristan postará o svíce a kočičky na svěcení.

Bratr mající na starosti klášterní šatstvo (vestiarius) dá v určitou dobu vyklepati všechny šaty, aby se do nich nedali moli. Bez povolení představeného nesmí nikomu něco vydati, z toho ale neplyne, že by nesměl konventuál dostati, čeho se domáhá. Každému se dostane, čeho potřebuje.

Knihovník nesmí na venek ničeho půjčiti bez povolení preláta. V takovém případě složí žadatel za vypůjčené dílo jiné, jemu rovnocenné. Knihovník si poznamená titul knihy, osobu vypůjčovatele a den vypůjčení.

Ošetřování nemocných členů. V klášteře je zvláštní místnost pro nemocné. O ně se stará jeden spolubratr (magister infirmorum.) Ten k nemocnému povolá lékaře a cokoliv on předpiše, jest povinen klášter chorému poskytnouti. Co se týče duchovního života, mohou-li nemocní, tedy se mají často zpovídati a přijímati tělo Páně. Při delší, smrtelné chorobě přijmou každého týdne (!) poslední pomazání u přítomnosti ostatních. Ti se svolají zvonkem, aby byli přítomni též jeho poslední hodince. Přístup k nemocným má s dovolením představených většinou toliko přízeň. Klášterní nemocnice jest vyzdobena náboženskými obrazy a má též knihovnu s četbou nemocným přiměřenou. Po uzdravení vrátí se bratří na dřívější své stanovisko.

Poslední a nejproslulejší částí jest t. zv. „Speculum praelatorum". Jest to souhrn pokynů a rad k vedení kláštera potřebných. Prelátovi se jest předně varovati vší zpupnosti. Bratří mu jsou sice zavázáni jistou úctou, ale ta ho nesmí sváděti k marnivé ctižádosti. Ať pamatuje vždy na slova sv. Augustina, který o chování představeného praví: „Honore sit coram vobis, — substratus sit pedibus vestris". Kdož tak nečiní, zpravidla neví, jak se mají ve svém postavení chovati. Těm jest sáhnouti k reguli, statutům a dekretům, aby odtud čerpali poučení. Jinak se řídí představený ve všem jen dle svého rozumu, dávaje tak přednost vlastní libovůli před církevními a řádovými předpisy. Takový prelát sám sebe dispensuje, tím přichází na zcestí a smutně končí.

Příliš samostatné jednání prelátovo jest nepřípustno i z jiné stránky. Nesmí totiž zapomínati, že jistá práva má i klášterní kapitola, bez které on v důležitých věcech nemůže a nesmí jednati. V opačném případě propadá trestu. Někdy zasluhují si trestu i bratří. Dávajíce totiž přednost vlastnímu prospěchu před zájmem celku, z důvodů čistě osobních ponechávají představenému plnou volnost jednání a tak se stávají ze spolubratří spoluvinníci.

Za takových poměrů zbývá jediný prostředek k nápravě: visitace a kde ani té není, tam propadá všechno a na vždy zkáze. V závěrečném napomenutí prosí své nástupce, aby se v řízení domu dali vésti aspoň citem, kdyby proti jejich pánovitému počínání nemohly církevní předpisy ničeho docíliti. (P. d.)

Psychologie válečného atheismu.

Dr. Karel Černocký. (O.)

To, co nazýváme přesvědčením náboženským, není pouhým úkonem rozumovým a nezávisí jen od poznávání dle pravidel, jakými nabýváme i poznatků o jiných oborech vědních, nýbrž kotví také v našem instinktu konacím, spíše hýbe než vykládá, je v nás chováno spíše pragmaticky než spekulativně. (P. le Roy.) Tomuto pochodu jakéhosi vyššího vzněcování a zanícení (Boutroux) nedostává se dnes namnoze přiměřené a náležité potravy a látky. Tak jako každý pochod psychický, odehrává se zdárně jen za přirozených podmínek času, přiměřeného zdůvodnění intelektuálního, zabrání jisté sféry citové, za současného vyvstávání emocí a zvratného jich působení. Tak tomu musí být i při zjevech náboženského života individua. Než těchto podmínek se dnes nedostává. Místo časového vyplývání děje se tento pochod namnoze s překotným překvapováním a urychlením, místo klidné a nerušené associace představ děje se a nastává mnohý pochod psychický dnes jen jakýmsi vklíněním, místo proniknutí celé bytosti, procítění opravdového, objevuje se často jen narážení na sotva proniklé okrsky citové, naskakování mrtvých bodů necitnosti, zhrubnutí. Nedostatečné vytváření středisk emočních a tím také ochabnutí celé této činnosti má pak za následek nepřiměřenou výživu pudového života, který jen touto činností jest udržován a povzbuzován. Tak pozbývá i život náboženský pudově založený napřed své svěžesti, pak i své živosti a konečně životnosti. Dostavuje se strnulosť. Vypadáváním jednotlivých svých článků pozbývá život psychický své souvislosti se skutečností, vyskytují se sice ještě jednotlivé skupiny představové jako zjevy paměti a vzpomínek, ztrácejí však poznenáhlu svou jasnosť představovou a associační a tím činorodosť, nastává částečný rozvrat. Tento postup k atheismu není ničím jiným než tím, co dle slov a pojetí Písma nazývá se mizením křesťanské lásky jako životního podkladu náboženského se všemi jí náležejícími vlastnostmi. Je to zatlačování jejích pohnutek a představ ohledy a naléhavostmi doby. Atheismus válečný jevil by se po této stránce jako praktický egoismus se vším svým psychologickým podkladem a sociálním utkvěním i zauzlením. Jako je nejzákladnějším znakem náboženského života jeho vztahovosť, podmínkou jeho trvání pak přesvědčení o sounáležitosti k celku a zá-

vislosti na počátku všeho a z tohoto ponětí vyplývající ponětí upoutanosti a povinnosti, tak jest egoismus tento znehodnocením a zapřením toho všeho, odpoutáním intelektuálním a citovým od společnosti, bližních a následovně i od životního celku, středu či počátku, Boha. Právě tak jako třeba považovati citovou povahu duševní za životní pojítko duševního s okolím a prostředím, za živel, ve kterém se zároveň ostatní psychický život vůbec obráží a udržuje, právě tak a ještě více je tomu v životě náboženském zvlášť. Egoismus znamená dle toho nevyspělost citové povahy psychického života anebo zatlačování jeho hnutí jistými produkty představovými. Atheismus, který psychologicky souvisí s egoismem, byl by pak i důsledkem a výtvorem tohoto nesouměrného vyspívání a vybočováním duševního života.

Že oba tyto zjevy souvisejí, tomu nasvědčují také ony úkazy, které oběma, egoismem a válečným atheismem z části zaviněny a z části oba obyčejně provázejí. Jsou to jevy závisti, nenávisti, zášti, vzdorovitosti, pomstychtivosti, které dnes tak případně komentují válečný atheismus, takže mohli bychom jej podle těchto výbuchů zaručeně konstatovati. Odtud ono poukazování na výhody jiných, běsnění na vše stávající. Spočívá sice i náboženství jako každý jiný druh života na základě individualisace — amor bene ordinatus incipit a semet ipso — než tato individualisace značí počátek činnosti, ne výhradní obor působnosti. Přirozeno jest, že snaha po zachování života, zbavení se nepříjemného, která je přirozená všemu živému, nabývá i v náboženském individuu svého práva k řešení, a toto stanovení poměru individua k celku, tento vztah vzájemný, který — jak uvedeno — je podstatou náboženského působení, nacházíme v náboženství jednak theoreticky vyměřen jednak prakticky naznačen. Cena a důležitost náboženství jako i jiných kulturních činitelů a jim odpovídajících ustanovení spočívá v tom, že dávají všemu přirozeně k vratkosti tíhnoucímu jednak oporu jednak i jisté direktivy. Než i náboženství jest jenom v lidech. Jako nemožno dnes uchrániti se vůbec vší roztržitosti a roztrhanosti v průběhu života duševního a zabrániti jakémukoli dočasnému odpoutání jednotlivých stavů duševních od pravidelného a souměrného chodu myšlení celé psychické minulosti individua, právě tak vystaven dnes i život náboženský každého větším nárazům, fluktuaci a nepravidelnosti. Každý životní zjev vyššího ustrojence jeví nahodilé a nepředvídané nesouměrnosti a odchylky. Tyto nepravidelnosti nabývají za jistých okolností a když byly podmíněny trvalejšími a rozsáhlejšími změnami v předpokladech života duševního, vzhledu ab-

normálnosti, degenerace, choroby, které v psychiatrii, jsou-li označeny jistým směrem a založeny jistým druhem psychického života, dostávají název manií. Obor těchto regresivních znaků psychických je různý. Často zabírá i sféru náboženského cítění. Stupeň a stadium vyspělosti jsou rozhodnými sice pro propuknutí choroby, nejsou však směrodatnými pro stanovení a ohraničení její. Netřeba nám býti náchylnými, označovati jakýkoliv zjev nepravidelnosti za anomalii nebo chorobu, než také nemožno přehlédnouti, že každý zjev abnormální, který vyskytuje se ve větším počtu a větší dotěrnosti za poměrů nezdravých, byl by jen pouhým alterujícím pochodem a neměl rázu vůbec chorobného, degenerativního a to zvláště tenkráte, když jedná se o hrubě změněné podmínky fysického podkladu, výživy a zdraví.

Tak, jak označiti možno egoismus za zakrnělost jistých sfér života duševního, tak mohli bychom v jistých případech a za jistých známek i popírání a trvalé utlumování oblasti psychických složek náboženského života posuzovati dle tohoto zřetele a stanoviska, a to tím více, jelikož pozorujeme, že působí mnohdy suggestivně jako nákaza na jiné, na celé okolí. Přimyslime-li si k nedostatečné výživě a zdatnosti fysické rány osudu, strádání různého druhu, pak nacházíme všechny podmínky k vypuknutí nejen jednotlivých a ojedinělých případů, nýbrž i analogické příklady oněch náboženských manií, které kdysi v dějinách lidstva otřásaly celým životem sociálním. Rozdíl mezi těmito a vybujením válečného atheismu jest asi takový, jaký je mezi bankrotářem z neštěstí a z přepychu. Ony způsobeny byly nabubřením života náboženského, překysáním kvasu slova božího, tyto (manie) přivoděny byly atrofii svalu života náboženského jako souboru cítění i konání, ochrnutím jeho středisk motorických přílišným podrážděním příslušných čidel a přepnutím jejich okamžikové výkonnosti.

Jaký bude život náš po válce, ve všech podrobnostech nevíme, víme však, že bude a nebude asi úplně takový jaký byl před válkou. Že ztratila dnes mnohá představa náboženská ze své živosti, hybnosti a naléhavosti, to dává nám souditi, že cena a seskupení některých duševních prvků a afinit jest jiné než byly, mění se jako se mění svým zevnějškem vše. Dnešní stav náboženského života je, prostě řečeno, dílem okamžiku času, kdežto ony představy náboženské, které tvoří duševní poklad jeho, jsou určeny pro tisíciletí náboženského života individuí a společností. Dvěma tisíciletím už sloužily. Ony tvoří kov, ze kterého razí se teprve mince běžné. Tyto bývají znovu přetaveny a znovu objevují se jako hodnoty neměnlivé, věčné. Že byl

atheismus vedle náboženství, učí nás i dějiny, které dávají nám tušiti, že zase i bude. Že zdá se nám dnes rozšířenějším, toho příčinou je rozšíření a zmohutnění jeho psychologických podmínek zvláště v době přítomné. Skutečnost, že mění se nejen fysická podstata člověka nýbrž i psychický jeho život, ne tak ve svém základu a vlastnostech, jako v předmětech a dle podmínek prostředí, dává nám předzvídati změny nejen v tom, co bylo, nýbrž i v tom, co je dnes, změny ovšem ne podstatného, nutného, nýbrž nahodilého, časového. Bývaly-li vždy vedle pravidelných zjevů životních a přírodních postřehovány i abnormální a chorobné, jsou a budou i dále. Má-li nedostatečně založený život duševní sklon k úpadkům ve všech svých projevech ať intelektuálních či citových a volních, pak třeba ovšem těchto poklesů dbáti a nepovažovati jich za postup duševního a kulturního života k dokonalosti. To zvláště dnes ne, kdy stiženo je všechno naše pojímání více nebo méně představami utkvělými, starostmi, obsedantními myšlenkami a strachem.

Jasný zřetel náš každodenním zaujatý nepozbývá dotud své pružnosti a orientace, dokud nepřestáváme napjatě a úsilovně hleděti tím směrem, kde dává nám náš smysl vnitřní viděti onen světlý bod, od kterého rozcházejí se všechny naše pojmy vztahové a ke kterému vracejí se v myšlenkách, — Cesta — kterého zápasem hledají v mlhách, — Pravda — a ve kterém i samy žijí, — Život. —

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. 4.)

7. Svity nové doby.
(1780—1786.)

Obsazování fary s překážkami. — Farář Jan Ehrenberger. — Dostavba farní budovy. — Potvrzení městských výsad. — Čtvrtý trh výroční povolen. — Změny ve farním obvodě. — Obecní důchody nevalné. — Vládní projekt k ozdravění obecního hospodářství. — Zrušení bratrstva božího Těla. — Zprávy o bratrstvu růžencovém. — Nové osady v okolí. — Rozsah a lidnatost města.

Pro uprázdněné obročí představil Unčov jakožto patron arcibiskupské konsistoři v polovici ledna roku 1780 z navrženého Lošticemi terna dolanského kaplana Jana Müllera. Jak znělo terno loštické a byl-li mezi jmenovanými i místní rodák Florian Hepił, jenž se taktéž ucházel, není známo.[1]) Dolanský kaplan neměl ještě za sebou dvě předepsaná léta duchovní správy, nebyl úplně mocen českého jazyka a při zkoušce farářské, jíž se mu bylo předem podrobit,[2]) nalezlo se v něm tak málo vědomostí bohoslovných, že konsistoř neuznala ho za schopna nejen k vedení farního úřadu, nýbrž ani pro duchovní správu vůbec.[3]) Zamítla tudíž konsistoř i žádost unčovského magistrátu, aby Müller, než nabude potřebných vlastností byl ustanoven aspoň zatímním správcem loštické fary, a nařídila, aby zavržený uchazeč loštickou radou byl nahrazen jiným.

Unčov rozmrzen, že se mu nepovedlo prosaditi svou, svalil vinu nezdaru na městskou radu loštickou. Podle smlouvy z roku 1699 měla

[1]) Syn Karla Hepila, měšťana z č. 115, vysvěcený r. 1765, hlásil se dne 29. prosince 1779 u městské rady o faru. Odešel později do Loštic na odpočinek a zemřel ve věku 86 let na č. 65.

[2]) Tehdy musel se každý kompetent o faru, měl-li býti vhodným kandidátem, podrobiti zkoušce, jejíž platnost pominula, jestliže neobdržel žádaného obročí. Teprv od r. 1784 platila zkouška konkursní se známkou první třídy pro celý rok. Roku 1786 bylo povoleno, že dobře odbytá konkursní zkouška má platnost pro tři léta. R. 1792 nastal řád dosud trvající, dle něhož farářská zkouška platí pro šest let. (Kurr. kons. olom. ze dne 16. března 1784.)

[3]) —»eapropter te ab omni exercitio jurisdictionis ad tempus indefinitum hisce suspendimus« a nařizuje mu, aby pilně studoval a pak se hlásil ke zkoušce, aby mohl být ustanoven kooperatorem. (Dop. kons. ze dne 10. února 1780 v konsist. registr. olom.

totiž navrhnouti „tři vhodné osoby“ [1]) Navrhnuvši tedy nevhodnou, jednala prý proti smlouvě a pozbyla v tomto případě práva, jmenovati znovu.[2]) Takto soudě magistrát přivlastnil si jmenovací právo sám a představil konsistoři o své ujmě místo nepřijatého Müllera sídelního kaplana z Něm. Rudy Jana Ehrenbergra.

Jan Ehrenberger, původem z Mohelnice, kdež se by roku 1727 narodil jako syn řezbáře, jenž zastával i úřad primatora, byl od roku 1756 v Lošticích po pět let kaplanem. Hlásil se o faru loštickou hned po smrti svého faráře Ondřeje Šperlinga roku 1759 a byl tehdy v loštickém návrhu na prvním místě. Když se poznovu ucházel roku 1765, rada chtějíc sestaviti terno jen z „patriotů“ loštických, pominula ho. I po smrti Pudilově, když po třetí žádal, bylo naň opětně zapomenuto.[3]) Teprve následkem nepřijetí Müllerova byl Unčovem konsistoři představen a od ní vzdor námitkám loštické obce ustanoven v květnu za faráře.

Věda, že způsob unčovského navržení a tudíž i konsistorního ustanovení není úplně správný, prosil plnomocníka loštického Jana Pudila, aby se město spokojilo a věc nezanášelo k zemské vládě, že sám nahradí všechny výlohy s dosavadními kroky proti sobě spojené. Obec, jež vlastně proti osobě jeho neměla nic, stěžovala si tudíž jen v Unčově, že práva jejího stran jmenování nebylo šetřeno, a prosila, jelikož nyní nový farář jest už investován a co se stalo nemůže se odestát, aby aspoň pro budoucno nebylo jim odpíráno jejich právo. Magistrát unčovský ujistil obec dopisem, že „nikdy jim nemíní překážeti v právu jmenování smlouvou nabytém, jen když také s jejich strany budou jmenovány na uprázdněné farní obročí dle smlouvy tři vhodné osoby“.[4]) Tím byla záležitost urovnána bez další rozepře.

Příbytek, do něhož nový farář po 20 letech v červnu roku 1780 opět zavítal, nebyl útulný. Byla to budova stavěním předchůdcovým „úplně rozkopaná a zpustošená“.[5]) Mohelnický stavitel Tomáš Kunstfeld dílo zkázy jen dovršil. Nebožtíku Pudilovi, jenž si na něho byl marně stěžoval, bylo nyní učiněno zadost tím, že mu konsistoř další

[1]) »drei taugliche Subjecte«.

[2]) „unächte und transactionswidrige Denomination“ nazývá to Unčov.

[3]) „dermalen in Vergessenheit versetzt“, píše obci potom.

[4]) Německé dopisy ze dne 2. června a 2. října 1780 v měst. arch. lošt.

[5]) „gänzlich durchgraben und verwüstet“, píše farář do Unčova praes. 12. září 1780 žádaje o povolení, použiti ke stavbě kostelního jmění.

stavba byla odňata a svěřena Antonu Černému pod dohledem a řízením mohelnického místoděkana Václava Bambuly, faráře v Moravičanech.[1])

Jelikož nebylo by spravedlivo bývalo, břímě nákladu za daných okolností uvalovati na přifařené osady, určila konsistoř na opravné výlohy z pozůstalosti předchůdcovy 506 zl. a povolila z kostelního jmění 982 zl. Unčov zaměstnaný tím časem rovněž opravou školy, kostela a farní budovy, jež 7. srpna roku 1779 spolu se 104 domy a 43 plnými stodolami a městským dvorem se byly staly obětí plamenů,[2]) neodepřel patronatního souhlasu k vydání z kostelního jmění. Během následujícího roku byla stavba farního domu dokončena v té podobě, jak stojí podnes.[3])

Byl to první rok samostatné vlády císaře Josefa II. Patentem ze dne 9. února 1781 bylo nařízeno, předložiti do roka k zeměpanskému stvrzení všechny výsady a svobody, nemají-li se pokládati za neplatné. K ušetření výloh nemělo se za tím účelem přijížděti osobně do Vídně, nýbrž vymožení mělo se svěřiti některému z dvorních agentů. Žádost města Loštic sepsaná od Aloise Artusa, místního rodáka, zemského advokáta v Brně, byla dne 28. září 1781 předložena císařské kanceláři prostřednictvím dvorního agenta Welze. Zároveň prosila obec o čtvrtý trh výroční a sice na první neděli po Veliké noci.

Už dne 2. prosince 1781 byly výsady loštické stvrzeny, ale teprve koncem září následujícího roku dostalo se městu o tom úřední vědomosti.[4]) K dovezení císařské listiny vyslal městský úřad do Vídně radního Ign. Hatlánka a z obce Jos. Karkoše. Stvrzovací útraty, jež obnášely úhrnem 200 zl. 58 kr.[5]) vzrostly tím o 42 zl.[6]) Ty vzhledem

---

[1]) Tomáš Kunstfeld označen v dopise konsistorním ze dne 31. srpna 1780 jak »minus peritus« a zbaven svého úkolu.

[2]) *Eugl*, Geschichte M. Neustadt p. 173. A sice vyhořelo dle záznamu v měst. registr. unč. 62 domů měšťanských, 42 předměstních a městský dvůr větší, v němž bylo 354 kop obilí.

[3]) Plány ve farním archivě. Na stavbu bylo rozpočteno zejména 30.000 cihel, tisíc po 5 zl., 400 měřic vápna po 20 kr., 300 fůr písku po 8 kr., 13.000 palachových hřebíků tisíc po 1 zl. a 7 tisíc šindela po 5 zl. 30 kr.

[4]) Cesta, kterou musela žádost prodělati, byla: 15. července 1781 souhlas vrchnostenský k podání žádosti, 24. července vidimován opis privilegií v registratuře c. k. zemské vlády v Brně, praes. 28. září žádost podána ve Vídni, 31. října krajský hejtman olom. doporučuje žádost k vyřízení, 2. listopadu přidává se k tomu c. k. zemské gubernium, 2. prosince 1781 císařské stvrzení, 21. září 1782 datováno u c. k. gubernia uvědomění Loštic. (Zemský arch. brněn. místodržit. odd. L. 120.)

[5]) v tom dvorní taxa 75 zl. a za vyhotovení stvrzovacího diplomu 32 zl. 20 kr.

[6]) Vyslaní byli na cestě 24 dní, začež si počítal radní denně po 1 zl. a člen obce po 45 kr.

k císařskému zákazu nebyly uznány ani vrchností ani krajským úřadem. Za důvod se uvádělo, že výsady mohly býti z Vídně dodány laciněji poštou nebo poslem, pro něhož se povolilo 8 zl.

Zároveň se stvrzením výsad dostalo se městu povolení čtvrtého trhu výročního a sice na den sv. Josefa. Jelikož určený den nezdál se být obci vhodný, zažádala hned počátkem roku 1783 u zemské vlády o jeho přeložení na velikonoční úterek. I této žádosti bylo dne 10. června 1783 vyhověno.[1]) Tak měly Loštice čtyry trhy výroční. Tři první konávaly se původně o svátku zjevení Páně, v den sv. Prokopa, jenž se v Lošticích světíval tehda veřejně, a v neděli před sv. Martinem. Když roku 1770 výroční trhy v neděle a zasvěcené svátky byly zapovězeny,[2]) přeloženy trhy loštické na pondělí po Zjevení Páně, na den Navštívení Panny Marie a na den sv. Matouše. Čtvrtý, nově povolený trh konával se v úterý velikonoční. Dle císařského patentu ze dne 12. října 1774 směly výroční trhy v Lošticích jakožto městě ochranném trvati každý čtyry dny.

Důležitých změn doznal posavadní obvod farní. Dvorním výnosem ze dne 26. července 1777 bylo stanoveno, provésti zásadu, aby osadníci vzdálení přes hodinu cesty od svého kostela buď byli přifařeni jinam, kde mají do kostela blíž, aneb aby se jim zřídila vlastní správa duchovní.[3]) Předběžné šetření o tom vedla zvláštní komisse dvorní, po jejímž návrhu dne 10. července 1780 vyfařeno z Loštic Veselí a přiděleno s poplatky štolovými sídelnímu kaplanu vranolhotskému k duchovní správě. Desátkem zůstali Veselští povinni faráři loštickému.[4]) Ves Hrádnice, jež roku 1782 po zrušení řádu kartuzianského připadla v majetek Matice náboženské, a ves Bezděkov byly dne 11. září 1783 za podobných podmínek jako Veselí vyloučeny z obvodu loštického a přifařeny k Búzovu.[5])

---

[1]) Městská rada lošt. dne 26. února, praes. 11. března 1783 prosí c. k. zemskou vládu »um Verordnung an das olmützer Kreisamt wegen Publication des ex privilegio regio erhaltenen am Osterdienstag abhalten wollenden Jahrmarktes«. Z nařízení krajského úřadu vyjadřují se trhové osady Konice, Úsov, Jevíčko, Trnávka, Křenová, Dolní Loučka, Třebová, Mohelnice, dále panství mírovské, unčovské, zábřežské, žadlovské a litovelské, že proti přeložení trhu se dne sv. Josefa na úterý velikonoční nemají námitek. (Zemsk. arch. brněn. l. c.)

[2]) císařským nařízením ze dne 14. července 1770.

[3]) Kurr. konsist. olom. o tom ze dne 11. srpna 1777.

[4]) Copia instrumenti separationis de dato 10. Julii 1780 ve farn. arch. lošt.

[5]) V Hrádnici bylo tehdy 149, v Bezděkově 154 duší.

Ačkoliv obě osady měly do búzovského kostela o dobrou polovici cesty blíže, prosily obě hned v listopadu téhož roku, aby ponechány byly při faře loštické, za jedno proto, že když vystoupí voda, nemožno se dostati na Búzov a za druhé, že jízdní cesta k Búzovu je neupravena. Tím že se chůze ztěžuje a dovoz kněze znesnadňuje.[1]) Úřední šetření o tom vyznělo v návrh, aby obě dědiny zůstaly při Búzově a v případě přerušeného spojení aby tam duchovní správu konal farář loštický. Za to měl míti buď polovici štoly nebo 15 zl. z Matice náboženské. Zemská vláda schválila návrh stran závazné výpomoci s dodatkem, že se má uložiti loštickému faráři bez nároků na odměnu.[2])

V Lošticích touže dobou pořádaly se znovu městské důchody ve prospěch obce. Bylo to pod nátlakem císařské vlády. Jakožto průprava ke zrušení robot doporučeno roku 1778 moravským velkostatkům, aby své dvorské pozemky rozdělily v drobné usedlosti, z nichžto by se jim platilo určité roční nájemné.[3]) První z moravských pánů zavedl tento způsob přísedící aboliční komisse hrabě Jan Mitrovský na žadlovském panství zvětšením osady Zavadilky. Povinně zavedeno toto rozdílení vrchnostenské půdy na statcích císařských a nařízeno královským městům. Tak roku 1780 vznikly na pozemcích obou městských dvorův unčovských osady Nová Ves a Nová Ulice.[4])

Císař Josef II. rozšířil roku 1783 toto nařízení též na města soukromá.[5]) V Lošticích, kdež císařský rozkaz se týkal obecních pozemků, připojena k jeho provedení také výnosnější úprava městských důchodů. Od roku 1753, kdy vláda ponejprv, ale ne velmi účinně zasáhla v obecní hospodářství, a po vrchnostenském uspořádání jeho roku 1762 byl to třetí a sice mnohoslibný krok ke zlepšení. (P. d.)

---

[1]) Na žádosti podepsáni z Hrádnice Jan Koudelka, rychtář, Libor Juřínek, pudmistr, a Mates Jakša, mladší purkmistr, z Bezděkova: rychtář Jakub Vašek, Jakub Přikryl, starší a Jan Navrátil mladší pudmistr — jménem celých obcí. (Celé jednání v registr. konsist. olom.)

[2]) Resoluce ze dne 7. července 1784. Teprve později (28. ledna 1790) rozhodla zemská vláda souhlasně s dobrozdáním arcibiskupské konsistoře, aby obec Hrádnice »k vůli většímu pohodlí ba nutnosti« byla poznovu přifařena do Loštic.

[3]) Robotabolitionssystem.

[4]) Schröffelsdorf a Neustift.

[5]) *D'Elvert*, Schriften XX. 47.

K theologii Aristotelově.

P. Vychodil.

IV.

Uskutečňování možné věci jako takové jest pohyb, dí Aristoteles (Fys. III. 1). Je to souborný pojem pro všechny pochody, jimiž bytosti spějí k tomu, by se staly tím, co pojem jich znamená; přirozenost (φύσις) jejich jest nejbližším původem ale také cílem pohybu.

Pojem tento ve fysice i metafysice Aristotelově všeobsáhlý, s pojmem změny skoro souznačný, připomínají nám pomysly novější přírodovědy, jako působnost sil, vývoj a pod. Je to v podstatě totéž, co nazýváme děním. Obsahuje v sobě dle Aristotela předně jinačení neboli změnu v užším smyslu, pak zvláště přechod neboli pohyb místní, v němž pojem pohybu nejvlastněji se jeví, dále vzrůst a úbytek neboli mizení, ano i souvztažné pojmy vznik a zánik, jež Aristoteles jednou z pojmu pohybu vylučuje — co teprve vzniká, nemůže prý se hýbati — jindy však, a to důsledněji, za pohyb považuje. Že má na mysli především pohyb přírodní, jak zevnější tak vniterný, ústrojný, rozumí se z předeslaného výměru samo sebou; stejně však samozřejmo jest, že není vyloučen ani pohyb násilný, an i ten možný jest jen silami danými v přírodě nám přístupné, dle možnosti založené v přirozenosti věcí.

I v novější přírodovědě máme pokusy, uvésti všechny síly přírodní na pohyb jakožto sílu základní (Secchi), ačkoliv náš pojem pohybu v nejednom podstatně se liší od Aristotelova; tak na př. náš pojem setrvačnosti jest soustavě jeho zcela cizí a s ní nesrovnatelný. V jiné stránce, co do věčnosti pohybu, mohl by se ten směr, který ji zastává, arciť odvolávati na Aristotela.

Co vlastně pohyb sám v sobě jest, nepověděl nám ani Aristoteles ani dosavadní přírodověda, která o zákonech jeho tolik vybadala. Zájem Aristotelův jest především dialekticko-spekulativní, jako u jiných pomyslů zde dosud probraných; v metafysice to nedostatkem není, anať má za úkol prozkoumati nejvyšší pojmy a zákony jsoucna, tedy i pohybu, jen jsou-li s dostatek založeny ve jsoucnu samém. O širokém pojmu pohybu ve smyslu Aristotelově tohoto upříti nelze, jelikož změna, tok, vývoj — nebo jak jinak dění přírodní chceme nazvati — jsou zkušenosti zřejmější než cokoliv jiného, a naší zkušenosti ještě daleko

zřejmější než Aristotelově, i když není zřejma jejich bytnost. Nedostatky pojmu jeho jeví se spíše rozboru přírodovědnému; v našem namítá se u něho hlavně záhada, arciť právě zde nejzávažnější, o věčnosti a původě pohybu.

Katolickým bohovědcům docela běžný jest Aristotelův důkaz jsoucnosti boží z pohybu, arciť jen ve formulaci scholastické, která ze slov Aristotelových přímo nevyplývá. Vrcholí ve známé lapidární větě, častěji (na př. Met. IV. 8; XII. 8; Fys. VIII. 6) opakované: τὸ πρῶτον κινοῦν ἀκίνητον primum movens immobile prvý hýbatel jest nepohyblivý.

Obsaženo v ní, jak vidno, dvoje: 1. pohyb ve světě není samovolný, nýbrž působený něčím, 2. co samo jest nebybné, nepohyblivé. Prvou větu předesílá na uv. m. Met IV. 8 Aristoteles sám výslovně: ἔστι γάρ τι ὃ αἰεὶ κινεῖ τὰ κινούμενα, a — možno dodati — jelikož v pohybu je (kromě idealií) všechno, hýbe tato nepohyblivá bytost vším, jak již Anaxagoras o svém νοῦς byl pověděl.

Myšlenkový postup, kterým Aristoteles k tomuto závěru své Fysiky i Metafysiky došel, tedy soustavný postup důkazu jsoucnosti boží, není u něho nikde formálně sestaven a poznamenán, jelikož jemu šlo o vyzkoumání principů jsoucna vůbec. Z tohoto zkoumání teprve možno a nutno návěstí důkazu toho vybrati a sestaviti.

Práce to ovšem zcela snadná. Sám v Met. XII. 6 ukazuje, že opírá se tu o svoje rozlišování mohoucnosti a skutečnosti. Z něho totiž odvozuje, že nutno předpokládati nějakou věčnou a nepohyblivou podstatu. „Neboť bude-li sice něco hybného a tvořivého, ne však činného, nebude pohybu; vždyť co má mohoucnost, může nebýti činným. Nepomůže tu tedy nic, když stanovíme věčné podstaty, jako někteří [Platon] ony ideje, nebude-li v nich principu, jenž může působiti změny. Ale ani taková podstata ani žádná jiná, o ideách ani nemluvě, nestačí; neboť, nebude-li činná, nebude pohybu. Ale jest-li její bytností mohoucnost, ani tak ne, i kdyby byla činná, neboť pak nebude pohyb věčný; můžeť zajisté to, co je pouze v mohoucnosti, také nebýti. Potřebí tedy principu takového, jehož bytností je skutečnost“ a jí přiměřená činnost.

Tyto a podobné myšlenky, z nichž Aristotelův důkaz jsoucnosti boží sestrojiti lze, opakují se v Metafysice i Fysice častěji; tak zvláště důležita jest u něho zásada, že jako mohoucnost je sice dříve nežli skutečnost u jednotlivin, ne však vůbec v celém řádě věcí, tak také hýbající je v celku dříve než hýbané (na př. Met. IV. 5), anebo že v příčinách pohybu nelze jíti do nekonečna, nýbrž nutno se u prvé nepohyblivé zastaviti (na př. Fys. VIII. 5).

Nápadno při tom jest, že pohyb dle Aristotela jest věčný a nutný, ba že právě proto se dohaduje prvého nehybného a nutného hýbatele, takového totiž, v němž nemůže býti pouhé mohoucnosti, nýbrž jen čirá skutečnost; „nemožno, by pohyb vznikl nebo zanikl, vždy zajisté byl — ani čas, neboť nemůže býti dřívějšku a pozdějšku, nebýti času", praví Met. XII. 6 a j. pod. Souvisíť ostatně tento předpoklad s výkladem, jak pohyb se děje, totiž dotykem, pokud jde o pohyb, jejž nazýváme mechanickým. Ale i vznik a zánik živoků, kteří jinak mají důvod pohybu sami v sobě, ve své tvárnosti a podstatě, žádá hýbatele věčného, jehož činnost by veškeren vznik předcházela.

Tento pomysl, věčného a nutného pohybu, zdá se usnadňovati úsudek o věčném a nutném, ne náhodně bytujícím hýbateli, avšak vnáší do důkazu prvek, jenž důkaz jsoucnosti boží znesnadňuje Neznamená sice mnoho, že v oněch vývodech vůbec není o Bohu zmínky, nýbrž jen o τὸ κινοῦν, ale věčnost a nutnost pohybu zdá se příčiti správnému pomyslu Boha. Někteří scholastikové, mezi nimi sám Tomáš Aq., vážně s touto nesnází počítali zkoumajíce, zda jest možno stvoření od věčnosti. Rozlišovali při tom dřívějšek času a a dřívějšek pojmu neboli přirozenosti, jak jej lze na př. rozlišovati u muže, jakmile se stává otcem. Druzí arciť pro tuto záhadu nauku Aristotelovu vůbec odmítali, Tomáš Aq. na konec opustil názor, že by věčný pohyb byl možný.

Pomineme-li toho, jádro důkazu Aristotelova zůstává správným a jistým. Ve Fysice (VIII. 6 dd) jej doplňuje ještě úvahou, jest-li hýbatel onen jeden a nehmotný, „nemající velikosti". Jeden jest proto, že věčný pohyb jest souvislý a jednotný, velikost a hmotnost vyloučena, že veličinu možno mysliti jen buď nekonečnou neb omezenou: nekonečnou však veličina býti nemůže, omezená pak by nemohla působiti věčného pohybu. „Zřejmo tedy, že [prvý hýbatel] jest jednoduchý, bezdílný a nemající žádné velikosti," tak končí Aristoteles Fysiku.

I když odůvodnění těchto na svou dobu zajisté vysokých pomyslů o prapříčině věcí není nesporné, ony samy zajisté oprávňovaly křesťanské myslitele chopiti se jich a použíti v rozumových výkladech nauky o Bohu; tak Tomáš Aq. téměř celou hlavu 13. I. knihy Summy c. Gent. (Rationes ad probandum, Deum esse) buduje na Aristotelově Fysice, a i v druhé Summě prvý ze svých pěti důkazů jsoucnosti boží sestrojuje na tomto základě (prima autem et manifestior via est, quae sumitur ex parte motus. S. Th. 1. 1. q 2 a 3), v prvé Summě ovšem připustiv, že domněnka o věčném pohybu se příčí zjevené nauce a že

snadněji se jsoucnost boží dokazuje, uznáváme-li pohyb jen za časný.

Avšak sám výsledek, že vývody Aristotelovy, jež tu arciť bylo možno jen v obrysech naznačiti, znamenají důkaz jsoucnosti Boha jakožto původce pohybu a tedy jsoucna vůbec, nejedním znalcem brán v pochybnost. Spjata v nich totiž otázka: odkud pohyb? s osudnou v dějinách vědy naukou geocentrickou a na druhé straně pomysl božstva popsán tak, že možno pochybovati, jest-li ono Aristotelovo primum movens také prapříčinou všeho jsoucna a možno-li proto poměr tvorstva rozumného k této bytosti nazvati poměrem náboženským.

Obě otázky buďtež tedy objasněny ku konci této rozpravy.

(O. p.)

Posudky.

Urbánek Rudolf, České dějiny. Dílu III, část 1. Věk Poděbradský. (Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Praha 1915.)

Po Tomkově zpracování doby poděbradské dočkala se česká veřejnost nového díla o této slavné době českých dějin. Na první pohled již čtenář pozná, že je to dílo, v němž s pilností neobyčejnou je snesena historická látka, od středověkých kronikářů až po nejnovější výsledky historického badání. Dějepiscovi je tím usnadněno studium této doby, poněvadž již se nemusí klopotně sháněti po různých drobných příspěvcích k jejímu poznání, rozptýlených po odborných časopisech často i nesnadno přístupných. Bohužel je to i slabinou Urbánkova díla, an převahou omezuje se na látku tištěnou, kdežto archivní používá málo. Jest věcí zcela zřejmou, že ku zpracování událostí let 1438—1444 nestačí uvésti pouze několik málo archivních pramenů (na př. Genealogií archivu třeboňského, rukopisu petrohradského, ojedinělých děl z pražské universitní knihovny a spisů zem. a musej. archivu). Jmenovitě dosud neprozkoumaný listinový materiál mohl leckdes přinésti mnohé cenné poznatky.

Spis rozdělen na dvě knihy. První obsahuje dobu Albrechta II., druhá podává bezvládí za Ptačka.

Vlastnímu dílu předeslány zásadní výklady. Ve třech důkladných kapitolách podává p. spis. základnu, na níž spočívala doba poděbradská: Poměr husitismu k ostatním zemím (Husitství a cizina), legální podklad českého utraquismu (Kompaktata) a državy obou náboženských stran v zemi (Utraquismus a katolictví v Čechách: jejich država i vůdčí osobnosti politické.)

V první kapitole vysvětluje nenávist proti Čechům na základě slova kacíř s udáním šiřitelů této pověsti. Ústně ji šířili odešlí němečtí studenti, kněží-vystěhovalci a kazatelé. Čtenář se při tom pozastavuje nad slovy, jimiž se při té příležitosti označuje katolická emigrace. Prý zapomněla „pro víru i hlasu krve" (str. 7). Něco podobného lze tvrditi o mnichovi Jeronymovi pražském, ale o všech kněžích — a vystěhovalcích — bez rozdílu — nikoliv, a to jednoduše proto, že posud o nich nebylo skoro vůbec psáno. Uvedený Jeronym je až dosud — jediný — katolický exulant, jehož osudy nám jsou známy. Pan autor se tím dopustil nepřípustného zpovšechňování, které sám odsoudil na str. 17—18: „vytknou se z nich (= ze znaků) jen některé, nejnápadnější a ty se generalisují ... nepříznivé okolnosti se vypouštějí a příznivé zveličují... Vidíme jen světce a hrdiny beze vší poskvrny a na druhé straně jen lotry a ničemy" . . .

Pověst o českém kacířství šířila se v cizině v druhé řadě písmem. V zemích sousedních pracovala pilně satyrická píseň a karikatura, ve vzdálenějších krčmách západních, kde husitská otázka nebyla již tak

aktuelní, působily spisy nejpřednějších vrstevníků, v první řadě Sylviova kronika. Všechny tyto prameny bez rozdílu chovají se k husitství zamítavě.

Při zmínce o Sylviovi nelze pominouti zmínky o mravní relativitě, k níž dospívá na základě srovnání jeho negativního názoru o trestání zjevných hříchův a současně výrok o přípustnosti nevěstek (str. 23.) Tento úsudek je zcela nesprávný. Vždyť Sylvius v tomto případě neschvaloval nevěstek jako nevěstek, nýbrž jako menší zlo k zamezení zla většího. Používal tedy měřítka relativního — Urbánek však bere měřítko absolutní. Že tak činí, vysvětlujeme si z jeho pramenů. Odvolává se totiž pouze (str. 23²) na Český archiv (VIII, 340) a Tomka (VI, 20 a VI², 22.) Dle toho p. spis. se asi nepřesvědčil z authentických dokumentů o pravém názoru církve na tuto věc. Na důkaz, jak se v této věci klame, píše-li o mravní relativitě, podáváme z Mansiho (XXIX, 877—878) názor Carleriův o přípustnosti nevěstek: „Ex quo sequitur, quod illa mala, quae lex humana permittit ad vitandum maius malum ... 'sicut est ... simplex meretricium, tenetur pro posse restringere ... Sicque per legem humanam civilem fieri debet, ut non sicut licitum haec pestis maneat in urbibus, sed tamquam malum, licet minus ad vitanda maiora; ita, ut quantum possibile — insolencia reprimatur ... Propellantur ergo omnino a domibus mechanicorum, stufarum, a locis balnealibus: ne sub praetextu alicuius liciti — peccetur licencius" ... (Srv. též Man. conc. I., 309, 313 a 331.)

Dalším zdrojem nenávisti husitů v cizině byla sociální stránka jejich nauky, která budila ve vládních kruzích vážné obavy před selskými nepokoji, ačkoliv i tam se zamlouvala, pokud hlásala přípustnost zabavení církevního majetku.

K tomu se družila i stránka národnostní. Čech byl nenáviděn nejenom jako kacíř, ale také jako Čech. Dle tohoto až fanatického záští řídilo se řádění německých křižáků, tak že jest vlastně příliš jednostranné přičítati v tomto ohledu hlavní podíl jenom náboženskému záští — a zvláště agitaci kazatelův. P. spis. při tom zcela nestranně přisvědčuje, že neméně národnostně uvědomělými byli i čeští katolíci (40.)

Na to se obrací k husitské propagandě v cizině. U Poláků byla zmařena dílem biskupa Dlugoše, v Německu byla toliko podporována stoupenci valdenského hnutí. Charakter nacionální české církve činil husitskou propagandu v Němcích přímo nenáviděnou Kromě toho husitství sice pronikalo i do Francie a Španěl, ale to byly pouze ojedinělé zjevy. Husitství jako národní církev nemohlo se nikdy státi církví mezinárodní — obecnou prostě z toho důvodu, že jako takové nestačilo na řešení otázek všech národů, majíc na zřeteli zájmy vlastního lidu. Byla to přímo utopická slova, jež Prokop Holý pronesl na sněmu Pražském: „Neustanou války, pokud nové učení nebude přijato — od celé církve" (str. 52.)

Co se týká české povahy, zajímal se tehdejší svět hlavně o dva její rysy: náboženský a vojenský. Po stránce náboženské pozastavovala se tehdejší veřejnost a jmenovitě katoličtí theologové nad zasahováním

nejnižších vrstev do bohoslovecký́ch otázek. Zcela správně p. spis. konstatuje, že je to urážel̈o, avšak příčina této urážlivosti udána mylná, prý bralo „se jim, nač — jedině oni — si činili nárok". Ješitnost v tom zcela jistě nebyla, nýbrž frivolnost, vnášená tím do učených otázek theologických. K tomu přesvědčení dojdeme na základě spisovatelovy charakteristiky tohoto mudrování, jako: „Hádání náboženská ztratila zde ráz odborný" . . . (64.) „Jistě bylo při tom často mnoho lichého škorpení a hašteření; otázky víry a spásy, jež v hovoru zatlačovaly drobné zájmy denní do pozadí, splétaly se tu s malichernými zlostmi a osobními nevraživostmi" . . . (65.) Jak nemělo se něco podobného přičíti tak vynikajícím theologům, když i Rokycanovi se protivilo ukvapené a upřílišené jednání u víře; přečte li si kdo něco, již prý chce všem rozumy dávati, traktáty skládati „a mnoho o božských věcech máceti, a již mní, že jsou něco" (785.) Tato frivolnost vedla cizince k odsuzování podobných hádek, nikoliv jejich předpojatost. (O Karvajalových avisamentech až níže při kompaktatech.)

Neméně zajímavý jest úsudek p. spis. o Rožmitálově výroku stran jednoty katolické v cizině, kde se „lidé tolik netupí a si nenadávají jako u nás". Ačkoli před tím praví, kterak nedostatky „jednotící autority působily nejen spory, ale i zmatek v lidu, jenž nevěděl si rady", přece dodává, že uvedená „obžaloba nesmí se bráti do slova" (69.) A důvod k tomu? „ . . . dlužno pamatovati, že to byl **k a t o l í k**, od něhož výrok ten pochází" . . . (70.) Ale Rožmitál měl přece jen pravdu, — byť i byl katolíkem: na předchozí straně uvádí p. spis. proti svému mínění velmi přiléhavé přirovnání hlavy českého nekatolictví, Rokycany, jenž náboženské spory mezi utraquisty srovnal „s lodí, na níž mají kněží vézti věřící ke břehu nebeskému, ale jsou ve sporu a jedni loď táhnou sem a druzí onam a lid neví, kam se díti". Neměl-li pravdu Rožmitál — poněvadž byl katolíkem, snad ji měl aspoň Rokycana — jsa husitou.

Druhý rys, jemuž souvěký svět nejvíce pozornosti věnoval, bylo české válečnictví. Jako první potkal se u celé tehdejší Evropy s největším odporem, tak tento druhý opět se všestrannou sympatií. Na základě pracně nasbírané látky snaží se spisovatel podati, pokud možno, názory všech národností, při čemž hledí výtky činěné českým bojovníkům zmírniti, poukazuje na obecné rozšíření podobných poklesků. Platí to zejména o t. zv. holdování, jež přičítá tehdejší egoistické povaze. Kritikou zprávy Tempelfeldovy, Ebendorferovy a Albrechta Rakouského uvádí na pravou míru nesprávné mínění o porušování daného slova se strany českých vojínů, dokládaje zároveň, že právě pro zachování daného slova byl u nich velmi vyvinutý smysl. (O. p.)

Dr. Josef Eisenmaier, Die Psychologie und ihre zentrale Stellung in der Philosophie. Eine Einführung in die wissenschaftliche Philosophie. Halle 1914. 111 str.

Praví-li Haeckel a s ním někteří přepjatí přírodozpytci, že jedinou vědou je věda přírodní a ostatní vědy že jsou jen potud vědami,

pokud se na přírodovědě zakládají, tvrdí zase četní psychologisté a s nimi spis. tohoto díla, že jedinou vědou filosofickou jest psychologie a že všechna ostatní odvětví filosofická jsou jen potud vědou, pokud na základech duševědy spočívají. S návrhem, že psychologie má se od filosofie oddělit, nesouhlasí. „Chce-li ethika být vědou, nemůže při zkoumání svých zákonů psychologie postrádat ani v části deskriptivní ani genetické ani normativní“ (59). Dosud prý vůbec vědecké ethiky nemáme! Logika je mu „prakticko-filosofickým oborem“ (69). Všechny zákony logické jsou prý buď přímo zákony psychologickými nebo vyvěrají ze zákonů psychologických. I v té příčině jsme dosud daleko od pravého cíle, dí E. Ve zvláštní stati jedná se o „tak zvané theorii poznání“; z toho lze tušiti, jak se v díle o ní soudí. Theorie poznání je prý s psychologií poznání totožnou. Dle Eisenmaiera jest „učenou fikcí“, že muž vědy „čistou radostí badatelskou“ (durch reine Forscherfreude) bývá výhradně k práci puzen. „I vzorný badatel bývá v celém svém jednání (in seinem Tun und Lassen) jenom zájmy, i když vznešenými a ideálními zájmy, puzen; nikdy není pouhým strojem poznávacím“ (20).

Hlavním odvětvím filosofickým je spisovateli metafysika. Ale ani ta neobejde se bez psychologie. V poznámce na str. 96 praví se, že potřeba rozluštění metafysických problemů je velmi naléhavou a že jí vlastně vždy byla. Právem stěžuje si spisovatel, že se význam originality u myslitelů přespříliš přeceňuje, a to často na ujmu pravdy; na té přece jedině záleží a ne na originalitě, jíž je pravda něčím vedlejším a která snad již zítra novou „originalitou“ nahražena býti může. Zamítá-li kritik soustavu žijícího filosofa, pak se mu za to vytýká nesnášelivost, že nestrpí jiných názorů vedle svých; zavrhuje-li soustavu myslitele zemřelého, vytkne se kritikovi, že se nesnažil myslitele „historicky pochopit a ocenit“. „Dokud filosofie a především metafysika s takovým zlořádem navždy konce neudělá, dotud ani nezačala být vědou. Neboť nevědeckým jest počínání, jiných kriterií při hodnocení vědeckých výsledků upotřebit než rozdílu mezi pravdou a nepravdou, dokázaným a nedokázaným. Originelní nauka neplatí nic, když je mylnou“ (97). „Nikdo nemá býti filosofickým badatelem zván, když nijak filosofického poznání nerozmnožil . . .“ (36.) *Dr. Jos. Vrchovecký.*

Knihovna lidu a mládeže.

L. N. Tolstoj, Kozáci. Sp. IX. — Kadetu Oleninovi zvyklému na moskevský život, kde nebylo ani fysických ani morálních okovů, nastal na Kavkaze nový život. Zdálo se mu, že tu nalezl odpověď na otázku: „kterak žíti, abych byl šťasten?“ „Štěstí jest v tom žíti pro druhé“. Dle této zásady posuzoval též poměr kozáka Lukáška ke krasavici Marjaně. Však láska jeho k Marjaně rostla tak, že jí nabídl manželství. Zdálo se, že dívka svolí, když poranění Lukáška probudilo v srdci jejím plný cit k němu. Olenin odejel z Kavkazu.

Do knihoven se hodí.

F. Herites, Tajemství strýce Josefa. — Mladý chemik Josef Perner povolán byl ze Švédska, aby zachránil rodinné jmění, jež podivínskými podniky pěstouna se rozpadávalo. Pomocí strýce Krona převzal lékárnu a zachránil jmění, však touha jeho nesla ho ke studiím chemickým. Ve vlasti, k níž lásku vzbudil v něm kaplan, zdržela ho láska k Emmě Kronové. Svatby své neslavil, vědecké práce nedokončil. Zemřel cholerou. — Doporučuje se.

Jar. Houdek, Divy neznámého světa. — Houslista Prokop, který při každém nebezpečí k smrti je ulekán a ví jen, že se může vysvoboditi koulí do hlavy, odváží se s Dr. Radvanem výpravy na Mars. Popisuje krajiny, živočišstvo, rostlinstvo i čtverý druh lidstva marsického. Do vypravování, jinak nezávadného, ač ne příliš zajímavého, vloudila se též tato duchaplná úvaha: „Dá se souditi, že v jisté době arci před tisíci a tisíci lety i moře pozemské naší planety byla obydlena podobnými obludami (podmořskými lidmi), kteří časem zmizeli aneb postupujíce ve stálém vývoji stali se dnešními tuleni a mroži“. Zdá se, že i mezi obyvateli Marsu je vývoj. Lidé trpasličí byli bytostmi zcela nedokonalými, úplně nevzdělanými, nelišíce se valně od zvířat.

Jul. Zeyer, Román o věrném přátelství Amisa a Amila. Sp. sv. XIV. — Amil zamiloval se do Jolanty, dcery krále francouzského, již otec slíbil hraběti Florestanovi. Aby zachránil čest Jolanty, přísahal Amil křivě a měl svou výpověď soubojem potvrditi. Souboj za něho podstoupil Amis zcela mu podobný a zabil v souboji Florestana. Amil zatím vydávaje se za přítele byl na hradě u jeho manželky Thorgerdy, dcery mořského krále z Islandu. Ta odňala Amilovi čarovný pás své báby, aby mohla býti valkyrií. Pásem tím zranila svého manžela tak, že byl stižen morem. Mohl býti uzdraven, kdyby Amil své dvě děti zabil a krev jejich do lázně Amisovi přimíchal. Amil z lásky k příteli to učiní, ale děti vzkřísí socha mariánská z Remeše. Přátelé skončí život na křižácké výpravě.

Do knihoven se doporučuje. *J. J.*

Vítězslav Hálek, Tři povídky. Praha. 1905. — „Pod dutým stromem“ líčí lásku dvou dítek k sobě: Veníka Řihovic, syna chalupníkova a sirotka Kristy, které se otec jeho ujal. Při pastvě, tam pod dutým stromem, zažívaly obě dítky ty nejradostnější chvíle. Hůř bylo, když i Veník osiřel a vlády v domě ujal se strýc s tetou, která Kristu vypudila z chaty. Ale s Kristou utekl i Veník; oba potloukali se světem: Veník hrál na housle, Krista zpívala. A všude ty osiřelé děti rádi viděli. Písní „Osiřelo dítě“ okouzlovaly všechny. Po třech letech zmocní se jich tesknota, jíž vyléčit si zajdou pod dutý strom. Tu ale Krista Veníkovi zmizí. Veník ji hledá, až ji nalezá jako slavnou zpěvačku u divadla. Veník dává se jako houslista k orkestru. A tu sejdou se oba spolu na jevišti. Avšak blaha nedocházejí. Krista raněna mrtvicí umírá, a Veník, navrátiv se pod dutý strom, pod ho-

řícími jeho troskami i se svými houslemi zmírá. — „Poldík rumař“ jest z duše dobrák. Při všem svém trapném životě zdá se, že dojde spokojenosti v manželství s Málkou, která mu nosívala oběd, když mu ji najednou odloudí pískař Frantík. Poldík zesmutněl; rumařství se mu zprotivilo, stal se koňařem, — léčil koně a vedlo se mu dobře. Při tom ujímal se dětí, jež zrazoval od rumařství a naváděl k pískaření. V tom Málka stává se vdovou — muž její se utopil, — a ocítá se s dítkem v bídě. Poldík stává se opět rumařem, kterémuž řemeslu naučí i syna Malčina. — „Študent Kvoch“ jest dosti smutný obrázek, ne však ojedinělý, kam přivésti může nerozumný krok, k němuž se nechá svésti chvilkovým vzplanutím mysli. Kvoch, ač terčem posměchu, vzbuzuje přece soustrast.

Knížku možno doporučiti i do lidových knihoven.

Různá prosa Jana Nerudy. Praha. 1908. — V malém svazečku nacházíme ukázky z prácí Jana Nerudy causeristických a feuilletonových. Jsou to výňatky z jeho „Pařížských obrázků“, „Obrazů z ciziny“, „Menších cest“, genrové studie z pražského života, causerie kulturně-historické a humoristické o drobných zjevech skutečného života. Některé jako: Polosvět, Jména, Naivnosti, Dopis českému jinochu méně se hodí studující mládeži, i když odezíráme od několika nejapných poznámek, které úcty k náboženství neposilní. *A. S.*

Rozhled

náboženský.

Článek J. Pawelského T. J. o snahách založiti polskou národní církev (viz Hlídka 1917, 178) vyvolal v polském tisku mnoho rozprav, často hodně pobouřených i podrážděných. Zvláště Poláci z Království cítili se uraženými a vytýkali, že jsou před cizinou bezdůvodně a mylně podezříváni.

Proto pisatel v novém obšírném článku „Przeglądu Powszechného“ (březen 1917) podává již určitější doklady o schismatických snahách v Polsku. Upozorňuje, že nynější hnutí jest v dějinách již čtvrtým takovým pokusem. Nevzniklo teprve nyní, ale možno je sledovati již po 20 let — nejvíce pod vlivem ruským. Dokazuje to mimo jiné ze spisů slavného ruského filosofa Vladimira Solovjeva: tak na př. v jedné své stati z r. 1897 odsuzuje nedůstojnou i nerozumnou taktiku ruské vlády, jež chce dle něho „stvořiti jakousi umělou církev v kancelářích a redakcích“ a užívá k tomu pomoci několika polských kněží, lákajíc je heslem manželství. A dodává Solovjev: „Bratří nepřátelsky rozdělení nesejdou se v sektě počaté hříchem a pro hřích v zapadlých kabinetech a kancelářích.“

Od té doby idea polské církve nezmizela již s jeviště; projevovala se stále v ruských časopisech, jež neustávaly lákati jí Poláky a rozsévati odpor proti Římu. Svědčí o tom zvláště některé události revolučního roku 1905, pak sekta mariavitů, v níž i mnozí Poláci viděli počátek národní církve, a konečně některé zjevy v literárním i veřejném životě nejnovější doby. Poláci ukrytí pod pseudonymem píší o tom zřejmě v ruských časopisech, jako zase polské časopisy (v Rusku) uveřejňují podobné rozpravy od Rusů; v Moskvě vychází celá sbírka polských spisů pod názvem „Město sv. Jana“, navazující na ideály polských messianistův a snažící se uskutečniti sny Towiańského, Mickiewicze a j. o třetí epoše sv. Jana, kterou rozumějí samostatnou církev. Vydavatelé sami se nazývají „dělníky a mistry polské svatyně“ a zavádějí staroslovanské symbolické obřady místo svátků katolických.

Více z politických důvodů začali šířiti hnutí pro národní církev Poláci usedlí ve Švycarsku: podněcovali je hlavně Francouzi, nespokojení s mírovými snahami sv. Otce, aby prý pak po odpadnutí katolického Polska mohli říci: hle toť výsledek tvé politiky! Nyní však ohnisko této agitace zdá se již uhasínat a upadat vlastní bezmocí: Poláci ve svém celku zůstali věrni a nenechali se zmásti žádnou stranou.

A v nějaký výsledek hnutí nevěří ani známý volnomyšlenkař Niemojewski, jenž ve svém organu („Myśl Niepodległa“, únor 1917) také se rozepsal o této otázce. Dle jeho názoru katolická církev

tak srostla s polským národem, tolik pro něj vytrpěla, tolikrát ho ochránila, že se tu stala vlastně církví národní. Massa národa zůstane vždy při církvi katolické. Přes to — těší se Niemojewski — možno čekati, že postavení církve v Polsku bude otřeseno, že političtí agitatoři budou při volbách jezditi na tom koníku a literatura i poesie budou jim pomáhati . . .

*

Katolická církev latinského obřadu — řecký obřad omezen na biskupství Chelmské a Belcké v gub. Lublinské, biskupství Minské a armenské biskupství Artvinské — má v bývalé polské části 7 biskupství s Varšavským metropolitou (od 1818) v čele, a 7 biskupství s metropolitou Mohylevským v části ruské. Ale zde od r. 1882 jest místo sedmi jen pět biskupů, neboť vláda nedovolila biskupství Minského a Kamienieckého obsaditi; také světicích biskupů, pro ty ohromné rozlohy jistě potřebných, jest místo zákonem stanovených 24 jen tré. Arcibiskup Mohylevský sídlí však v Petrohradě a předsedá tamnímu římskokatolickému kollegiu (od 1801) a duchovní akademii, z Vilny 1842 tam přesídlené.

Mezníky v strastiplných dějinách této církve jsou konkordát z 3. srpna 1847 a na něm založena cirkumskripční bulla 3. čce 1848 (Universalis Ecclesiae), úmluvy z r. 1882, 1897 a 1907, o nichžto v poslední audienci diplomatických zástupců Pius X ruskému vyslanci Nelidovu veřejně vyčetl, že nesplněn ani jeden z ruských slibů, apoštolskému Stolci a katolickým Rusům daných, a když vyslanec odporoval, papež jej z audienční síně vykázal.

Zdali pak bývalému Mikuláši II v nynější samotě někdy napadne přemýšleti o tom, jak otcové jeho a po ukazech z r. 1905 on sám svým slavnostně prohlášeným závazkům dostál? A jak by snad věci ruské jinak se byly vyvíjely, kdyby . . .?!

V ruské části říše čítá se nyní přes 5 milionů katolíků, přes 1000 farností a přes 2000 kněží. Jelikož církevní majetek v celé říši, i v polské části, byl vládou zabaven, odkázáno duchovenstvo na příspěvky státní. Na polském, nyní za samostatné prohlášeném území bude úprava těchto hmotných poměrů zajisté obtížná; co si v Rusku počnou, nutno vyčkati. Revoluce vyhlásila svobodu všech vyznání, lišíc se tím od revoluce francouzské, se kterou se ráda srovnává. Papež úřední ohlášení, že nastoupila nová vláda, prostě přijal na vědomí: zásadně zajisté revoluce schvalovati nemůže, byť i katolíkům výhody slibovala, odstraněných osobností litovati však teprve nemá proč, pokud totiž jde o vládní činy jejich.

Styk biskupův s Kurií dosud mohl se díti pouze ministerstvem vnitra, což ovšem za války sotva bude změněno.

*

Jiná potěšitelná zpráva přichází z Německa. Spolková rada konečně přivolila zrušiti zákon ze 4. července 1872 proti jesuitům (rozdílný od pruského zákona z 31. května 1875 proti všem řádovým společnostem kromě ošetřovatelských!)

R. 1894 18. července byli již do říše připuštěni redemptoristé, vždy pokládaní za odnož jesuitského řádu, a Otcové de Spiritu S. Roku 1904 8. března protijesuitský zákon zmírněn potud, že jednotliví členové neměli býti z říše vyobcováni, tak že čelní učenci řádoví aspoň svým studiím v říšských střediskách nerušeně se mohli věnovati a i vědecké, jen žádné pastoračně náboženské, přednášky konati.

Ke cti socialních demokratů nutno podotknouti, že proti výjimečným zákonům byli i v této věci aspoň důsledni. Zákon protijesuitský říšskému zákonodárství ke cti věru nebyl; odůvodňuje-li se zrušení jeho hlavně tím, že tolik a tolik jesuitů nyní koná svou vlastenockou povinnost v poli, možno to přijmouti jako stydlavě zastíraný ústup se stanoviska, které v zájmu vzdělanosti dávno mělo býti opuštěno.

Řádu jesuitskému, jenž právě z Německa měl a má tak zdatné členy, otevřeno teď široké a plodné působiště, na němž mu budiž přáno všemožného zdaru.

*

Evangelík o evangelické církvi v přítomnosti. Ve slavnostním díle „Deutschland unter Wilhelm II.“ vydaném roku 1914. nacházíme mimo jiné odborné články od různých učenců, politiků a spisovatelů zajímavý článek z péra prof. Hunzingera, vrchního pastora u sv. Michala v Hamburce, pojednávající o evangelické církvi a theologii, a to v třetím svazku str. 976—1022. „Evangelická církev“ tak začíná Hunzinger, „je víc než od půl století v krisi, jež v době přítomné dosáhla vrcholu.“ Krise ta má prý jednu více zevnější a jednu více vnitřní stránku. Zevnější záleží v úpadku církevnictví a vnitřní „in der Erweichung des Bekenntnisstandes“ čímž se míní, že obsah věroučný ztrácí ze stálosti a stále se scvrká. Vlastním církevním problemem je dle spis. necírkevnictví, které církev tak daleko přivedlo, že ohrožuje další její trvání. „Budoucnost naší církve bude na tom záviseti, zda se zde jedná o nezměnitelný stav.“ Právě v době nejnovější vzrostlo necírkevnictví měrou neobyčejnou. Krajiny, v nichž je dosud církevní život, počítá H. k výjimkám, kdežto odcírkevněný život je dle něho pravidlem. Všemožně namáhala se církev protestantská, aby zabránila rozkladu, avšak veškerá její námaha byla marnou. Minulé století stálo ve znamení snah o jednotu církevní; snahy byly bezvýslednými a ani pruská unie nevedla k cíli. „V středu jejího církevního vědomí je protest proti unii, který neutuchá.“ (979.) Jak lze nyní církvi pomoci? Na jednotné upravení otázky vyznání nedá se myslit. „An eine zentralistische Regelung der Bekenntnisfrage denkt niemand mehr und kann niemand denken.“ (981.) „Stojíme v době přítomné před skutečností, že naše evangelické zemské církve s malými výjimkami přestaly být církvemi s vyznáním (Bekenntniskirchen) v původním slova smyslu.“ (982.) Mimo to jeví se též na nejzazší levici církevní takový radikalismus, o kterém lze tvrdit, že je víc monismu bližší než křesťanství. Stále množí se počet bohoslovců (evangelických spisovatelů theologických), již se na hranicích obou názorů pohybují a pro církev samu jsou značným nebezpečím. Za posledního

pokolení zmizela prý úplně jednota víry a poznání věroučného, na niž historické církve kladly veliký důraz a jíž vlastně existovaly. „Die Auflösung der Glaubens-, Erkenntnis und Lehreinheit im altprotestantischen Sinne ist eine Tatsache von ungeheurer Bedeutung und Tragweite.“ (983.) O základních principech náboženských, jak si je myslila reformace, píše spisovatel, že nebyly provedeny ani v církvích evangelických ani ve spisech symbolických ani v theologii 17. století. „Tatsache ist, daß die alte Erkenntnis- und Bekenntniseinheit in der evangelischen Kirche grundsätzlich und faktisch aufgelöst ist, und daß die Kirche mit der Unwiderruflichkeit dieses Zustandes zu rechnen hat.“ (987.) Několik stran dále praví H., že se v církvi jeví symptomy osudné. „Dny konfesní církve s naukou jsou sečteny.“ (1015.) Pojednávaje o rozdílu mezi církví svou a katolickou, píše spisovatel, že tato uznává nezměnitelná dogmata, kdežto protestantism stále prý vybízí ku kritice, revisi, dalšímu vývoji a není nikdy hotov; toť prý hlavní příčina, proč se nikdy církví s určitým a ustáleným vyznáním státi nemůže. Rozlukou církve od státu bylo by prý jediné pojítko, jež dnes nesčetné k církvi pojí, roztrženo, a veliké množství lidu stalo by se dle H. kořistí naturalismu. Jednota ve víře není ani spis. žádoucí; jemu jde jen o jakousi „Lebensgemeinschaft“. Co si jí vlastně myslí, a jak taková společnost bez věroučné jednoty je možnou, nesnadno pochopit. Nesnází si proto H. nezatajuje. „Dvojí je jasno, že žádná církev bez vyznání a závazku k vyznání nemůže existovat, pak že závazek ve starém smyslu t. j. závazek na úplný obsah nauky Corpus doctrinae dnes není možným. Čestné vychodisko z tohoto dilemmatu je možným, wenn diese Verpflichtung das Bekenntnis zu dem reformatorischen Grunderlebnis bedeutet. Ein solches Bekenntnis zu den Lebensprinzipien der Reformation, wie es in der evangelischen Kirche zum wenigsten jedem Amtsträger muß zugemutet werden können, begründet auch ein bestimmtes Maß von gemeinsamer Erkenntnis, welches den Radikalismus und Monismus von selber ausschließt.“ (1019.) Taková moderní církev nesmí, dí H., theologickému liberalismu upírat práva na existenci.

Hunzinger žádá, aby evangelická církev vůči liberalismu byla vděčnou, protože směr liberalní je profylaktikem proti stagnaci a nepostrádatelným prvkem kritickým a pokrokovým. Kam však ve skutečnosti prvek ten protestantism přivedl, o tom se H. nezmiňuje. Heslem mnohých evangelíků je prý „mimo positivní a liberalní. Tam musíme dospět, aby tato protiva pro vlastní církevní praxi pozbyla svého významu.“ (1020.) Co však je „mimo positivní a liberalní“, o tom H. nemluví.

*

O sv. Františku z Assisi píše Robert Saitschick, profesor filosofie v Cyrichu, známý pracovník pro zduchovnění života, v knize r. 1916 vydané: „U sv. Františka působí příklad v živé bezprostřednosti a svobodě; žádná hranice těžce pochopitelných nauk nás od něho nedělí. V jeho slovech a veškerém jeho jednání je pochopení

plné účasti pro lidské nedostatky a boje, pro dědičný podíl lidské přirozenosti. Proto je také v jeho zjevu síla, která nejen očišťuje nýbrž i těší.“ (1.) V povaze neshledáváme nic nuceného a ztrnulého, nic světu cizího (Weltfremdes.) Silou neobyčejnou působí prý na všechny, „již touží po duševní vlasti“ (tamže.) Světcovo sebeovládání pochází ze světa, který se dle mínění filosofova pouhými pojmy nedá vyjádřit. „Svou řečí a svým mlčením dotýká se nejskrytějšího, a jeho slova, zdánlivě obyčejná, jsou jako podobenství, jež objasňují temno vnitřních tajů a rozuzlují lahodným způsobem zmatené. Síla obdivuhodná je v nich, že přenášejí na nás něco ze své jednoduchosti.“ Saitschick uznává také, že světec přichází na svět se zvláštní milostí, ale podotýká hned, a to vším právem, že dříve než dosáhl mravní výše, „musí mnohý boj vybojovat a mnohou vniterní krisi prodělat. Svými boji duševními roste; sebepoznání, jehož tím nabývá, umožňuje mu bleskové pohledy do podstaty světa . . . ví, že hlas tajůplný ho volá do světa, který z tohoto není.“ (3.) O bouřích, jež sv. Františku bylo překonat, píše spisovatel, že právě v nich poznal, co je pravou modlitbou, jíž prosil za osvícení z nebe a za potřebnou sílu, by mohl šťastně vyváznout z nepochopitelného stavu duševního. Časem dostal se do takového ovzduší, „v němž duše zcela službě Kristově se věnuje . . . Měl pocit, jehož nelze popsat, pocit nejvyšší svobody, a pociťoval svobodu, jíž lidé nejvíc se lekají, jako nejvyšší štěstí“. Pocit ten podobal prý se pocitu takového člověka, který vidí rozbitá pouta, jimiž byl dříve svázán. „Er hat alles auf Gott gestellt, und die Menschen konnten ihm weder etwas geben noch etwas nehmen. Seine Furchtlosigkeit war die Äusserung gesteigerten Seelenlebens, erhöhten Daseins, tiefster Begeisterung und schrankenloser Glaubenskraft. V této náplni vnitřního světla zjevovala se mu stále nová tajemství, a ve svém nezkaleném pocitu štěstí znal jen vděčnost vůči Bohu a lásku ke všemu, co mu přišlo v cestu.“ (21 d.) Tak nabyl jistoty, že došel pravé svobody a tím že se dostal blízko ke Kristu.

Saitschick upozorňuje dále, jak se světci protivila zahálka. Každý z jeho bratří měl se nějaké práci věnovat a proto nebyl řád jeho žádným útěkem ze světa. „Společnost Františkem založená neměla nic světu cizího (Weltflüchtiges) na sobě. Přimkla se úzce k životu, udržela se před všemi zraky a svým lidovým působením musela brzy mocného významu nabýt.“ (40.) Bystré oko prý měl pro každé zlo, ale ani nejmenšího odporu vůči původcům zla. Slova jeho byla prosta jak rozhorlení tak i pathosu. Vznešenost vyvolené duše bylo prý z nich cítit. O účincích jeho kázání praví filosof: „Mír vnášel do vesniček a měst, do chatrčí a palácův.“ (48.) O přepjatých cvičeních v pokání nechtěl sv. František ničeho slyšet. „Stále projevoval nejjemnější takt ve svém obcování s příslušníky nejrůznějších vrstev společenských. Každá zasmušilost jevila se mu jako výplod nižších sil, zatím co duševní veselost jemu byla dítkem nebeským.“ „Láska se ve Františku ztělesnila; nekolísala u něho mezi citem a rozvahou, nýbrž pronikala jej zcela . . . Viděl sice stíny, avšak silné světlo v něm je strávilo.“ (52 dd.) Láska

k přírodě byla jedinou svého druhu. Příroda byla mu odleskem živého Boha a když ji pozoroval, činil to s pocitem vděčnosti vůči tvůrci všech věcí a duše jeho neztrácela se v přírodě. „Vůči drtivým silám přírodním neměl žádného strachu, protože jeho nitro bylo plno důvěry.“ (58.) Mezi Františkem a moderními ctiteli přírody, jimž není dílem božím, nýbrž bohem samým, je v té příčině podstatný rozdíl. Píseň byla světci projevem vnitřní povznešenosti. Představil-li sobě vzkříšeného Krista, zapomněl na veškerou pozemskou bolest a lidskou bídu a viděl jen nebe plné jasu. Očištění vůle bylo mu prvním a hlavním požadavkem křesťanským. Z eucharistického tajemství čerpal prý největší sílu, neboť právě toto tajemství stupňovalo v něm duševní sílu. „Tyto okamžiky byly proň jako věčnost, neboť nacházel se pak ve světě zcela jiném, daleko vzdálen od světa zdání a odporův. Když se vracel do světa boje a nižší podmíněnosti, plápolal v něm ještě plamen, který se v něm v oněch okamžicích vzňal, a strávil v něm vše pomíjející. Jenom nepochopený světec mohl být nazván předchůdcem náboženských subjektivistův.“ „Nejvniternější svoboda spojovala se v něm s neobmezenou příchylností k církvi.“ (69.) Vůči spisům pohanským nejevil žádné nechuti ano vážil si jich pro zrnka pravdy, jež v nich nacházel, a tvrdil o této dobré stránce jejich, že není pohanského, nýbrž božského původu. *Dr. Jos. Vrchovecký.*

Vědecký a umělecký.

Sborníku Společnosti Jaroslava Vrchlického, jehož druhý svazek vyšel, vytýká F. X. Šalda („Kmen“ č. 10), že vedle některých cenných prací přináší mnoho zbytečného a v memoirové části přímo malicherného. „Psáti, kde kdy obědval nebo večeřel Vrchlický na venkově při svých extensích universitních, kdo kdy půjčil mu desítku, jest nevkus; čísti to utrpením; otiskovati nešetrností ke čtenáři, nepietou k básníkovi.“

Výtky takové u moderního kritika překvapují. Vždyť právě moderní, rozborné životopisectví takové podrobnosti sbírá, a mnohdy pracně sbírá, aby předvedlo život člověka také jakožto člověka, i v bezvýznamných na oko podrobnostech, které však pro seznání povahy, nepřímo pak pro posouzení práce bezvýznamné nejsou. „Společnost J. Vrchlického“ ustavila se dle vzorů cizích (Shakespeare, Goethe atd.) — zdali s potřebou či bez potřeby, o tom zbytečno teď se šířiti. Ale když se ustavila, nezbývá jí nic než věnovati pozornost — též po oněch vzorech! — i drobnostem životopisným, aspoň potud, pokud jsou rázovité a pro povahu i tvorbu příznačné. Že na př. hmotné poměry Vrchlického sváděly ku práci chvatné i bezcenné (překlady!), zjištěno již i jinde a nesmí v životopise jeho býti zatajováno.

*

Původcem znárodnělé písně: Na té louce zelený jest, jak místod. rada p. August rytíř Trojan z Bylanfeldu sdělil, jeho otec, Frant. Břetislav Trojan, rytíř z Bylanfeldu, český básník, který roku 1816 v Praze se narodil a ve Vídni jako c. k. okresní hejtman působil. *F. P.*

*

Ve „Zlaté Praze“ stěžoval si nedávno kdosi na povážlivý zjev, na nějž upozornila minulého roku již také „Hlídka“ (str. 666): jest to příval nádherných knižních publikací, jakého u nás dosud nebylo. Pisatel vidí v tom hlavně hřích na demokratisaci knihy a „hovění zájmům proců a zbohatlých dodavatelů i v literatuře“. Básník, spisovatel píše své dílo pro tisíce vnímavých duší, jež jsou schopny porozumět a pochopit. Kniha přehnané ceny nedovoluje vstupu do chrámu umění tomu, kdo nezaplatí vysokého vstupného. I v literatuře, jako v divadle, bývá elita vnímavých duší na galeriích; když ty se zruší, bude pokladní příjem menší a k tomu hlediště poloprázdné.

Článek jest namířen asi proti mladému ještě pražskému nakladatelství, jež vydává mimo jiné původní sbírku básnickou v úpravě skutečně nádherné i umělecké. Nelze se ovšem diviti, že ceny těchto knih tištěných v malém počtu jsou na naše poměry nebývale vysoké, když nakladatel musí platiti vzácný materiál i umělce kreslíře, typografa, knihaře. Ať konečně také básníci mají trochu radosti, když vidí

svá díla skvostně vypravená a když se najdou vždycky ještě bohatí kupci, které láká spíše bibliofilská zvláštnost nebo módní právě manie než obsah knihy — neboť s těmi „tisíci vnímavých duší“ není to tak zlé, aspoň pokud se týká básní. A dalo by se jim snadno pomoci, kdyby vedle omezeného počtu výtisků v přepychové výpravě pro bibliofily vydala se taková nová básnická kniha také v prostém rouchu pro nemajetnější čtenáře. Nemožno také nic namítati, když se vydávají zdobně starší klassická díla naší literatury. Ale hříšnou zbytečností jest věnovati takový náklad překladům, často zcela bezvýznamným neb i pochybným!

Právě oznamuje se bibliofilské vydání knihy „Rut“. Máme dobrý jistě překlad un. prof. Dra Dvořáka, nový dokonalý překlad Dra Hejčla, ale v nákladném tisku má býti zase jen překlad — z Kralické Bible! Z jakých asi důvodů? Uměleckých sotva. Či snad jazykových, na něž se dnes někteří tak rádi odvolávají? Ne bez příčiny ohražuje se prof. F. Mareš v pěkném článku „Naše Řeč“ („Kmen“ č. 10) proti „velmi nesnášelivému filologickému tradicionalismu“ a praví: „Žádný tvůrčí duch neuspokojí se s tím, co již vytvořil, nýbrž jest puzen tvořiti stále nové. Národní řeč, kdyby utkvěla na jednom velkém literárním díle, na koranu, tížila by jako pouto pozdější pokolení a ochromovala by jejich další tvůrčí činnost až k umrtvení.“

*

Tuha. O příslušnosti tuhy vedou spor mineralogie a palaeontologie, ale šalamounský rozsudek přičte ji oběma. Jest jisto, že určitá část tuhy na povrchu zemském povstala přeměnou z uhlí a to vlivem velikého horského tlaku a kontaktní metamorfosy, to jest stykem se žhavou horninou sopečnou. Takováto tuha též jest v ostatní hornině podobně uložena jako kamenné uhlí, a jako v uhelném revíru bývá lze pozorovati ponenáhlý přechod od vlastního uhlí přibíráním součástek sousední břidlice do lupku uhelnatého neb živičného, tak také zde máme kolem loží grafitových rulu grafitickou jako jest na př. (dle J. L. Barvíře) u naleziští jihočeských.

Přes to tedy, že v grafitu nebylo dosud nalezeno zbytků rostlinných, lze souditi, že místy povstal ze zbytků pravěké vegetace. Naproti tomu tam, kde jako na Ceyloně ve způsobě žil proniká horniny, povstal pravděpodobně z látek čistě neústrojných, vzniknuv asi z uhlovodíků, jež unikaly z hlubin zemských. Máme analogie těchto processů v meteoritech neb v produktech hutních. Tuha je známa již z dávných dob, neboť nalezeny v hrobech prehistorických kamenné nádoby potřené tuhou a též kusy samotné tuhy. Než tato známost jak se zdá byla čistě lokální. Ve středověku je tuha připomínána jako nerostná zvláštnost a nevíme vždy určitě, jedná-li se v tom kterém spise o grafit v našem slova smyslu, či o jiné strukturou a vlastnostmi podobné minerály jako na příklad molybdaenit. Ačkoliv tedy, jak právě ukázáno znalost tuhy je velmi stará bylo její pravé, chemické složení poznáno velmi pozdě a všeobecně bylo rozšířeno mínění, že tuha obsahuje olovo. První dokázal, že tuha olova neobsahuje, německý chemik

Jindřich Poth (1692—1777), ale ani zde nemáme zjištěno, zda-li operoval s pravou tuhou či molybdaenitem. K. W. Scheele (1742—1786) byl prvý, který dokázal různou podstatu dvou na pohled sobě tak podobných minerálů. Poněvadž v proudu kyslíku tuha shořela na kysličník uhličitý, soudil, že se tuha skládá z uhlíku, ač ještě dlouho po něm chemikové o tom pochybovali. Slovo grafit pochází od znamenitého mineraloga A. G. Wernera (1750—1817) a brzy zobecnělo. Zprávy o technickém užívání tuhy jdou až na samý začátek patnáctého století, kdy u Hofnerzellu blíže Pasova vyráběny byly z tuhy tyglíky, na něž látku dodávaly nedaleké doly. Tyto tyglíky sloužily v těch dobách zvláště alchymistům, když snažili se tavením různých kovů a jiných hmot sestrojiti kámen mudrců.

Důležitější je však užívání tuhy na výrobu tužek, přes to, že až do dneška užívá se jí dosti hojně k svrchu zmíněnému účelu, neboť v metallurgii užívá se tuhy k výrobě kelímků pro vysoké žáry a vedle toho vykládají se tuhou formy a kadluby.

O první „tužce“ či lépe řečeno „olůvku“ zmiňuje se roku 1370 Cennino Cennini pravě, že sestávala ze dvou dílů olova a jednoho dílu cínu. O pravé tužce však nalézáme zprávy již u Konráda Gesnera roku 1565 jako o veliké vzácnosti. Gesner se domnívá, že látka, jíž se psalo, je jakýsi umělý antimon z Anglie pocházející (. . . plumbi cuiusdam factilii puto, quod aliquos stimmi anglicum vocare audio . . .) Tyto tužky sestávaly již z tyčinky tuhové do dřeva vložené. Popud k výrobě tužek v našem slova smyslu byl dán objevením staroslavných tuhových dolů, nyní již vyčerpaných, u Borrowdale v Cumberlandu v Anglii, asi kolem roku 1550.

Dle některých spisovatelů hospodáři z okolí si tímto nerostem dlouho již před tím poznamenávali dobytek. Nelze přesně stanoviti, kde se tuhou poprvé psalo, zdá se však, že v Italii. Jisto však je, že výhody tuhy k různým účelům užívané brzy poznány a zdá se, že tuhy k italským tužkám poskytovala Anglie. Nazývalit ji Italové tenkráte „flanderským kamenem“, ač se v Hollandsku a ve Flandrech nevyskytá, což se vysvětluje tím, že byla z Anglie pochodící tuha vlámskými kupci do Italie dovážena.

Jak známo, tuhou natírají se čepy strojů, zvláště dřevěných, aby se zmírnilo tření, a natírají se jí také železné předměty, zvláště kamna, aby se zabránilo jich rezavění. Poslední dobou se v galvanoplastice tuhou natírají nevodivé na příklad sádrové formy, aby se staly vodivými.

Ve větším množství nalézá se tuha na Šumavě, po celé západní a sev. Moravě roztroušena, v Bavořích, v Anglii a mimo Evropu zvláště u Ratnaputry na Ceyloně, na Sibiři a v sev. Americe. Nejvíce tuhy těží říše Rakousko-Uherská, pak Bavory a Ceylon.

*

O čínské tuši. Pravá čínská tuš, tato předůležitá kulturní složka u milionů žlutých lidí, vyrábí se hlavně v provincii An hui. Surovinu skýtají jemné saze vzniklé spalováním různých olejů, na příklad sezamového, s fermeží a vepřovým sádlem; surovina je tím

jemnější a tím cennější, čím pomaleji spalování postupuje. Takto získané saze mísí se pak s klihem na vláčné těsto, které se pak stlouká železnými kladivy na dřevěných kovadlinách. Tato hmota ovšem příjemně nevoní a proto se přidává vždy něco pižma, cenné šťávy přežívacího kopytnatce kabara pižmového, žijícího na horách střední Asie. Takto připravená látka, dosud plastická, vtlačuje se do dřevěných formiček a nechává se dvacet dní při krásném počasí pod širým nebem schnouti. Takto zrobené tuše přijde 30—32 kusů na jednu libru a jich cena kolísá od 3 až asi do 200 K. Tuše je veliké množství druhů, jichž jednotlivé odstíny pouze Číňanu jsou patrny. Dvanáct nejlepších druhů nikdy nepřichází do Evropy, právě tak jako nejlepší druhy čaje. Tyto druhy vyrábějí se jedině pro domácí spotřebu. Synové „Nebeské říše“ užívají jak vůbec známo pouze tohoto materialu ku psaní a to tím způsobem, že tuš na kameni rozetřenou nanášejí štětcem z králičích chlupů na papír. *Dr. P—a.*

*

Sacharin, sladidlo u nás dosud jen v lékárnách a pro nemocné povolené, na hranicích však dosti pašované, má poněkud uleviti cukru. Dle pověsti „objevil“ prý jej 1879 baltimorský prof. C. Fahlberg. Pracoval totiž v laboratoři s benzolovou kyselinou a neumyv si dostatečně rukou sedl k jídlu. Ukousnuv chleba pocítil sladkavou příchuť. Vyplísněná kuchařka se nedala a namítla, že sladkost ta nemůže býti z chleba, nýbrž leda s prstů jedícího. Oblízl je a vida! Běžel hned do laboratoře a objevil, co objevil. Magdeburská Fahlberg, List a Co od r. 1885 dobývá sacharinu.

Odkud? Z toluolu, který se destilluje z kamennouhelného dehtu, tedy z výrobku původně rostlinného. Složitým zpracováním toluolu různými chemikaliemi dobývá se sacharinového prášku (o 550násobné sladkosti cukru), z něho hranolků (440× sladkost) a tablet neboli čoček (300×, pro obchod obyčejně jen 10× sladkost); prášek je 100%ní, hranolky 80%ní, ostatek jest voda ku krystallisaci potřebná, tablety mají přimíchánu bezchutnou látku.

Říkalo se, že sacharin je zdraví škodlivý, totiž byl škodlivý cukrovarům; proto vyvážen do ciziny, hlavně do Afriky, Anglie, Číny, Hollandska, Japonska a Unie. V Rumunsku a Bulharsku byl vůbec zakázán, v Uhrách stal se monopolem 1912, v Předlitavsku 1917; bohumínská továrna, jejíž jednotlivé stroje vyrobí asi 100.000 tablet denně, jediná stačila dosud zásobiti celé mocnářství. Jinak vyrábí se kromě jmenované německé továrny ve Francii, Švycarsku a v Unii.

Vychovatelský.

Republika mládeže ve Freeville. Válečné poměry způsobily, vlastně ukázaly značný pokles v mravnosti mládeže, což je zcela přirozené. Celé rodiny, pokud jen lze snaží se co možno vydělati a tak děti od maličkých počínaje jsou stále mimo dům, přicházejí, kam by choditi neměly, mají v kapse vlastní vydělané peníze, s nimiž částečně mohou nakládati dle libosti a přirozeně osvojují si k nectnostnem dětským i chyby velikých. Podobné poměry již dávno panují v Americe se všemi svými smutnými důsledky a nikde neměly soudy pro mladistvé provinilce více práce než tam. Je přirozeno, že dobří lidé se hleděli dětí, které přišly do rozporu se zákonem, ujmouti a vrátiti je opět poctivému životu. Ne všechny pokusy se zdařily, ale některé mají již potěšitelné výsledky.

Mezi ně patří — možno li americkým zprávám věřiti — i v nadpise jmenovaná republika mládeže. Vznikla z prázdninové osady dětí nejnižších tříd newyorkských, kterou založil a vlastním nákladem vydržoval William R. George. Později vznikla v něm myšlenka přijímati mladistvé provinilce a tak vznikla první republika mládeže nazvaná The George Junior-Republic ve Freeville (New York), rodišti Georgově. V republice, která je tedy jakousi zušlechtěnou polepšovnou, jsou nejen hoši a dívky, kteří přišli do rozporu se zákonem, nýbrž i děti z lepších tříd, ba i synové milionářů, kteří z nějakého ohledu ukázali se nepolepšitelnými.

Republika zřízena je na těchto základech: Základ lidské společnosti je práce. Proto každý, kdo chce něco míti, musí si to poctivou prací svých rukou vydělati. Ale poctivá práce vyžaduje též dobrého zaplacení. Není před zákonem rozdílu mezi dospívajícím a dospělým člověkem. Mladý člověk spadá jakmile je plnoletý (v Americe jedenadvacítiletý) pod neúprosnou přísnost zákona. Je tedy povinnost mladé lidi pro tuto těžkou zodpovědnost připraviti, což děje se tím způsobem, že se jim dá možnost, aby samy sebe řídili a last not least i soudili. George a jeho pomocníci v dobrém díle zdržují se veškerého zasahování ve vniterní správu kolonie a dobře se to osvědčilo. Zajímavou v tomto ohledu dal odpověď autoru, z něhož toto čerpáno (Artur Holitscher, Amerika heute und morgen) sám zakladatel republiky, když se ho tázal, zdali se „Velcí“ nevměšují do vniterních otázek kolonie, George odpověděl: „My velcí se zdržujeme každého vměšování do jejich záležitostí. Slovo, pokyn anebo snad rozkaz a republika je poškozena ve svých základech. Ale jen jich nechte — poskytněte hochům času; se smyslem pro právo každému vrozeným dostanou se sami tam, kam bychom je sami bez oklik řídili. Není tak velikého rozdílu mezi dítětem a dospělým. Skutečně ne!“

A hoši i děvčata se mají u George (jejž všichni nazývají „Daddy“, což je asi naše „táto“, a on je v opak „Young“, synku) skutečně

velmi dobře. Bydlí v úpravné vesničce s domky dřevěnými po způsobě ruském nebo švédském. Všude mají naprostou čistotu a snažnost k dalšímu vzdělání a ušlechtilé zábavě. Školství je ve Freeville výborné, zaměstnány jsou nejlepší síly a vyučování je jako všude v Americe bezplatné ale povinné. Ale členové kolonie musí pracovati a důkladně pracovati, chtějí li jísti, bydliti, stravovati se, což vše stojí peníze. Zaměstnávají se jako dělníci zemědělští, mají vzorná zelinářství a drůbežnictví, jsou řemeslníky, pekaři, zámečníky, knihtiskaři atd. Mezi děvčaty jsou pradleny, švadleny, zahradnice, drůbežnice atd. Plat je stejný jako mimo osadu i u dospělých, jen že se vyplácí v penězích aluminiových, jež si republika pro sebe razí. Jsou to aluminiové plíšky, kde kol čísla udávajícího hodnotu je nápis: „Nothing without Labour" (nic bez práce), což je heslo republiky. Administrativu, abychom tak řekli politickou, mají jak již řečeno svěřenu chovanci sami. Volí si předsedu, úředníky, strážníky i soudce. Soudy se konají jednou týdně a jsou velmi přísné. Klení, nadávání, nemravná slova, krádež ano i kouření trestají se několika-dolarovými pokutami a kdo pokutu nemá v penězích právě pohromadě, putuje do vězení, aby si ji tam za ztráty svobody a za menší mzdy odpracoval. Vězení zřízena jsou dle vzoru Sing-Singu, největší věznice severoamerické, kde jsou lůžka v železných klecích. Za dne vykonávají vězňové nejtěžší práce v osadě. Jídlo je však ve vězení jednoduché sice, ale velmi vydatné a podobně lůžka nejsou příliš tvrdá. Při obědě obyčejně předčítá se nějaká dobrá kniha. Je otázka, proč to, že zde soudy mají stále dosti práce, což se zdá nevysvětlitelno bez jakési soustavy udavačské (alespoň u nás). Ale není tomu tak. Spisovatel ujišťuje, že se mu nepodařilo nejbedlivějším vyptáváním ničeho takového zjistiti, a tvrdí s přesvědčením, že vše se zakládá na naprosté úctě dětí před zákony, které si samy daly. Že tomu tak, dokazuje již to, že jen nerádi opouštějí osadu a často opustivše ji opět po krátkém čase se tam vracejí.

V osadě jsou děti asi od patnácti let do zletilosti, to jest do dokonaného jedenadvacátého roku svého věku. Vliv vychování v republice na děti zanedbané, opuštěné, utlačené a i tak zvané zločinné jako naopak na zbýčkané a práce se štítící synky milionářů ukázal se býti skutečně blahodárným. Výsledky Georgeova podniku jsou takové, že nyní již sedm takovýchto „Junior-Republic" bylo ve Spojených Státech zřízeno, co nejdříve bude jedna zřízena na Filipinách (pak-li se to již nestalo) a Anglie vyzvala Georga, aby tam zřídil rovněž takovou republiku dle vzoru freevillského. *Dr. P—a.*

*

Hollandský badatel A. J. Monné zkoumal systematicky vliv počasí na schopnosti školních dětí („Pharus", duben 1917.) Výsledky jeho pozorování potvrzují konečně jen to, co shledal každý vychovatel, že děti v celku podléhají značnou měrou změnám počasí a příslušným náladám, což jeví se především v jejich pozornosti a kázni. Při počasí „zamračeném" stávaly se děti nepozornějšími, neposlušnějšími, hravějšími a neklidnějšími. Při „dešti" klesala pozor-

nost ještě více, odváděna asi také zevnějším šumem. Že při rubrice „teplo“ byl stav dětí ospalý a mdlý, je samozřejmo, tak jako že ubylo neposlušnosti a vyrušování. Ještě více to platí o rubrice „horko.“ Při větrném a zvláště při „bouřlivém“ počasí byly děti neobyčejně neklidny. Mnohem příznivější výsledek se objevil, když „sněžilo“, ač by se zdálo, že sníh odvádí děti příliš od jejich obvyklé práce. Při „zimě“ a „mrazu“ byla náklonnost k neklidu ještě mnohem nepatrnější, snad proto, že jest dětem u teplých kamen ve škole zcela příjemně a blaze a nepociťují vyučovací hodiny jako něco obtížného. Konečně nutno uvážiti, že také u č i t e l o v a nálada závisí často na počasí a působí pak ovšem zase na chování dětí.

Zaznamenáváme obsah článku jakožto nový doklad toho, co zde již častěji zmíněno že totiž nové zkusné methody z veliké části vedou vlastně jen k tomu, by na jisté každému pozornějšímu učiteli a vychovateli známé jevy upozornily, ne aby něco nového objevily, a takto že také mají býti oceňovány přede vším od jich původců samých.

*

Při nedostatku životních potřeb za války trpí jistě nejvíce v e l k o m ě s t s k é š k o l n í d ě t i. Proto projevují se s různých stran snahy, aby jim bylo umožněno zdržovati se aspoň po několik týdnů v e v e n k o v s k ý c h r o d i n á c h. V Bavorsku smluvilo se v této věci učitelstvo a kněžstvo městské s venkovským, jež pak šířilo horlivě tuto myšlenku ve svých obcích. V celku ukázalo se venkovské obyvatelstvo velmi ochotným a byly to nezřídka dětmi hojně obdařené rodiny, jež přijaly ještě chudé městské dítě. V Prusku utvořil se pod protektorátem samé císařovny zvláštní spolek „Landaufenthalt für Stadtkinder“, jenž má provésti řádnou organisaci této válečné péče.

*

Z k a t e c h e t i c k ý c h č a s o p i s ů. Německé katechetické listy obírají se v poslední době často otázkou, jak prohloubiti v ý c h o v n ý v l i v d ě t s k ý c h z p o v ě d í. Ukazuje se na to, že se odbývají, zvláště v městech, příliš povrchně, mechanicky a nemají proto očekávaných účinků. Svědomití zpovědníci nejednou již vyslovili vážné pochybnosti o platnosti tak mnohých lehkomyslných dětských a snad ještě více studentských zpovědí.

Univ. prof. Dr. Göttler v mnichovských „Katechet. Blätter“ (březen 1917) nesouhlasí s dosavadním způsobem d o s t i u č i n ě n í: zcela proti praksi starokřesťanské a ranného středověku ukládá se dnes obyčejně dětem za pokání jen modlitba, jež má býti vykonána i h n e d, aby prý se na to nezapomnělo. Vykoná se hned, za to však zapomene se brzy zase na celek, totiž na svátost pokání a s ní na lítost a předsevzetí. — Zastává tedy zásadu: ukládati pokání, která nemohou býti hned vykonána, ale jsou schopna připomínati delší čas lítost, předsevzetí, milost, vésti k poznání sebe a tak učiniti působení svátosti trvalejším. Tak možno uložiti: za určitých příležitostí zpytovati svědomí, vzbuditi lítost, obnoviti předsevzetí; vykonávati kajícné skutky, jež by

byly zároveň lékem proti vyznávaným ve zpovědi chybám; nejlépe ovšem vnitřní skutky sebezapírání, ale u větších dětí podle poměrů i vnější; konečně modlitby rozdělené na delší čas. Tím zároveň umožněno jest zpovědníku vyhnouti se jednotvárnosti při ukládání pokání, což jest vítáno zvláště při dětech, které se zpovídají častěji.

Školní inspektor Bernbeck vyslovuje v témže časopise přání, aby také katecheta pomáhal vychovávati děti ke slušnosti a zdvořilosti, jíž se dnešním dětem tolik nedostává. A přece slušné chování jest nejen cenným věnem pro celý život žákův, ale prospívá i učiteli a všem, s nimiž se dítě stýká. Lid ne neprávem posuzuje podle chování žáků dobrotu školy a jejích učitelů. Odůvodňuje-li se ve světském vyučování povinnost zdvořilosti často důvody jen zevnějšími, přirozenými, může to učiniti katecheta s křesťanského stanoviska hlouběji a trvaleji: ukáže dětem, že pravá zdvořilost vzniká z náboženství, že jest podporována křesťanskou láskou k bližnímu, že není ničím jiným než vyplněním slova Kristova: „Všechno, co chcete, aby vám lidé činili, i vy čiňte jim!“ Při náboženském vyučování, zvláště při výkladu Desatera, jak pisatel podrobněji ukazuje, naskytuje se katechetovi hojně příležitostí k podobným poučením.

„Hlídka“ přinesla v březnovém čísle zprávu o církevním zákazu Schubertova díla „Der erste Religionsunterricht“. Zákaz odůvodněn „pochybenou a povážlivou methodou“. „Katechet. Blätter“ píší o tom nyní podrobněji a upozorňují, že nejedná se tu o vlastní methodu vyučovací. Spisovatel vyvozuje z biblických příběhů nejdůležitější věroučné a mravoučné zásady podobně, jak se děje nyní skoro již obecně na tomto stupni. Podnět k zákazu dala však nemírná výzdoba biblických událostí. „Čteme-li katechese Schubertovy, vidíme v duchu před sebou obrazy Altdorferovy a Dürerovy a zdá se nám, jako bychom slyšeli citupiné vypravování pohádkáře.“ Děti myslí ovšem tímto způsobem a mají jej rády. Je tu však nebezpečí, že budou konečně i biblické příběhy a slova boží pokládati za pouhou pohádku. Schubert překročil mnohdy hranice přípustného, ba vymýšlel i nové příběhy a přičlenil je jako rovnocenné k biblickým, používaje asi někde vidění světcův a starých legend. Nechybil tu však jistě defectu amoris Dei, nýbrž nejvýše excessu amoris parvulorum.

Na jiném místě oznamuje list, že kniha Schubertova byla již spisovatelem znovu upravena a zlepšena a obdržela v únoru Imprimatur bisk. ordinariatu ve Würzburgu (první schválení a pak zákaz byl vydán v Paderbornu).

Vilém Pichler poukazuje v článku „Elementární nábož. vyučování po válce“ (Christl.-päd. Blätter, březen 1917) na chybu nového katechetického hnutí v našich zemích: nestará se náležitě o to, co bylo již dříve v tomto oboru vykonáno, nebo co dobrého možno jinde nalézti. Začíná pracovati vždy znovu. Je proto třeba historických studií i studií o nynějším povšechném stavu nábož. vyučování, abychom se učili také od minulých dob a jednotlivé diecése a země od sebe navzájem. Chybou je také, že se málo používalo cen-

ných zásad, měřítek a pokroků všeobecné paedagogiky. Má-li se zlepšiti praktická činnost ve škole, je třeba i takovýchto vědeckých, theoretických prací, k nimž jeví se u nás obyčejně nechuť. „Dobrá theorie jest nejpraktičtější.“

Také v „Arše“ (duben 1917) zabývá se redaktor její reformou katechetického vyučování. Doporučuje názornost, životnost, vyloučení filosofických (snad lépe: theologických) definicí a navrhuje rozděliti náb. vyučování na tři díly: 1. čtení biblických článků; 2. čtení čítanky obsahu katecheticko-liturgického; 3. memorování stručného výtahu katechismu, jenž by na 4 stránkách obsáhl nejdůležitější pravdy.

Není tu ovšem řečeno nic nového, ale neškodí známé věci s nových hledisk objasňovati. Také o náboženské čítance, z níž spisovatel podává na ukázku článek o křtu, bylo u nás dosti psáno, vídeňské „Christl. päd. Blätter“ vypsaly před 2 lety ceny na nejlepší články a uveřejnily pak několik prací, nyní pak vyšla úplná již taková illustrovaná čítanka Stieglitzova („Grösseres Religionsbüchlein“.)

Podle novinových zpráv zamýšlí také papež Benedikt XV provésti důležitou změnu v katechet. vyučování: chce prý sestaviti jednotný katechismus pro celý katolický svět. Biskupové mají zaslati ve 3 ex. katechismy užívané ve svých diecesích a oznámiti nabyté o nich zkušenosti.

*

V Klosterneuburgu konaly se v únoru za účasti zástupců ministerstva kultu, zemské školní rady, inspektorů, ordinariatu, kněží a učitelů porady o pěstování lidového kostelního zpěvu ve škole. Hlavní referent prof. Fr. Moissl navrhoval zříditi k tomu zvláštní inspektorát pro školy. V rozpravě však uznáno, že za nynějších poměrů nelze pomýšleti na uskutečnění tohoto návrhu. V resoluci z porad zaslané ministerstvu kultu a vyučování vysloveny pak mimo jiné požadavky: aby do nových učebných osnov pro obecné a měšťanské školy bylo pojato společné cvičení kostelních písní, a to výlučně dle officielního diecesního zpěvníku. Aby cvičení byla skutečně a jednotně prováděna, žádá se o součinnost zemských a okresních školních rad, zvláště okresních školních inspektorů.

Hospodářsko-socialní.

Jak dlouho vystačíme s uhlím? Přes to, že uhlí je známo již od starodávna, veliký rozvoj těžby uhelné nastal teprve ve století XIX. O to, kdo prvý v Evropě znal užití uhlí, jest ještě spor. Zdá se však, že to byla Anglie. Zde máme zprávy, že již Vilém Dobyvatel rozdílel svým druhům výtěžek pánve Newcastelské. A ve XII. století udílí Jindřich III povolení k těžbě „mořského uhlí". V Anglii jak známo mnohé flece zabíhají daleko do moře, neb pokračují pod mořem. Koncem téhož století připomínají se již také uhelné flece ve Walesu. V Belgii je známo topení uhlím teprve od století XII., a bylo jím tehda topeno výhradně kováři. Odtud též pravděpodobně povstala pověst, že francouzský název uhlí (houille) pochází od jména belgického podkováře Houillu, který žil ve XII. století a prvý uhlím topil.

Jak řečeno, rozvoj těžby uhelné vzmáhal se, alespoň na pevnině, teprve za století XIX. a ku zmohutnění jejímu přispěla v prvé řadě doprava železnicemi a paroloďmi. Ale přes to, že nyní, hlavně v továrnách, ale též částečně i v dopravě počíná se síla páry nahrazovati silami jinými, jako silou vodní, elektrickou, a vedle toho užívá se též mnoho benzinu ku pohonu, přece těžby uhelné neubývá, naopak přibývá. Staloť se uhlí také velecennou surovinou chemického průmyslu a též v hutnictví je nenahraditelným redukčním materiálem, takže je pochopitelna starostlivá otázka prozíravých učenců, jak dlouho se zásobami, jichž nám Prozřetelnost poskytla, při nynějším hospodářství vydržíme? Uhlí bylo, právě tak jako kaučuk a jiné látky přírodní, též uměle vyrobeno (chemikem drem Bergiem v Hannoveru asi před čtyřmi nebo pěti léty), ale v případě vyčerpání zásob uhelných nebyl by tento vynález ovšem nic platen. Professor university Vratislavské Fritz Frick zabýval se podrobně otázkou světových zásob uhelných. Některé země a krajiny obdařeny jsou bohatými ložisky uhelnými, ale málokterá dovede si jich náležitě vážiti, ba některé z nich, jako Amerika, je vykořisťují velice plýtvavě. Jiné země jsou však šetrnější, a je to v prvé řadě Německo, kde nalezeny byly methody, jež dovolují poklady uhelné daleko pronikavěji vytěžiti, než bylo dříve vůbec za možné pokládáno.

Ovšem že především záleží na tom, jak rozsáhlá ložiska jsou a jak mocné jsou flece. Mocnost flece jak známo měříme výškou uhelné vrstvy od podloží (spodní plochy ohraničující) k nadloží (stropová plocha hraniční). Sebe více flecí, jsou-li však malé mocnosti, má málo ceny pro těžení. Dříve nechávány sloupy neboli pilíře uhlí, aby se strop vybraných částí dolů náhle nesesul či jak říkají horníci nezavalil. Zavalení dolu však na stálo nelze takto zabrániti a tak přichází spousta krásného uhlí nazmar. Aby se tomu zabránilo, užívají hlavně ve slezských dolech tak zvaného „Sandspülversatzu". Ten záleží v tom,

že se do dutiny vzniklé vybráním uhlí troubami vhání písek s vodou, až se dutina docela vyplní. Tím se v některých dolech ztráta zmenšila na polovinu a úřady dovolují dolovati v určité hloubce i pod městy (jako na př. pod Bytomí) i pod rychlíkovými tratěmi hornoslezských železnic.

Dosud se stropy vybraných slují podpírají také dřevěnými sloupy, což ovšem je též nákladné.

R. 1906 vytěžila Unie severoamerická 38%, Anglie 25%, Německo 19% a všechny ostatní země dohromady pouze 18% světové produkce uhelné. Od té doby do války anglická těžba o něco poklesla, německá stoupla. Dle zmíněného professora Fricka jest uhlím na světě nejbohatší Německo. Zde jsou vedle některých již zcela nebo zpola vyčerpaných ložisk uhelných jiná, jako západoněmecká a slezská, jichž zásoby při veliké šetrnosti prý vystačí na 1000 let. Některé revíry jsou zde přímo úžasně bohaté uhlím. Tak při vrtání u Parušovic (dosaženo hloubky 2000 m) prošel mezi 70 a 180 metry hloubky nebozez sedmdesáti flecemi, z nichžto 26 jich bylo mocnějších 1 m. A jsou zde ložiska ještě bohatší, na př. u Zabře. Za to některá ložiska saská jsou již úplně vyčerpána neb k tomu mnoho neschází.

V Anglii jest poměr méně příznivý. Komise, dosazená na vypočtení anglického bohatství uhelného, v létech 1870—71 vypočítala, čítajíc v to roční zvětšení těžby o 3 miliony tun, vystačí anglické zásoby na 688 let. Tyto údaje přezkoumávala parlamentní komise v roce 1905 a zjistila, že do úplného vyčerpání uplyne jen 600 let. Ale ukázalo se, že i tento odhad je příliš optimistický a inž. Greenwell vypočetl (odhaduje uhelné zásoby anglické na 86½ miliardy tun, místo dříve přijímaného jednoho sta miliard tun), že vystačí sotva na 390 let, počítáme-li s produkcí, jak byla v létech před válkou. Čítáme-li, že se ku konci této doby těžba pravděpodobně o něco zmenší, tu se přirozeně doba svrchu uvedená o něco prodlouží.

Spojené Státy Severoamerické mají nyní největší uhelnou produkci dobývajíce skoro půl miliardy tun ročně. Uhelná pole americká jsou ovšem také velmi rozsáhlá, pokrývajíce dle úředního odhadu asi 496.776 čtv. mil anglických, což značí bohatství asi 3076 miliard tun uhlí. Ovšem pouze asi $^2/_3$ tohoto uhlí lze poměrně lehce dobýti. Při tom u těžení amerického lze na každou tunu, jež byla minulého století vytěžena, počítati asi půl tuny ztráty. I vypočítali geologové američtí, že bude-li se takto pokračovati a stoupne-li o něco ještě uhelná produkce, vyjede poslední hunt (důlní vozík na uhlí) z amerických dolů asi kol roku 2015 až nejdéle 2050. Tyto výpočty zarazily ovšem povolané kruhy, které se horlivě přimlouvají, aby vláda zakročila a zavedeno bylo rozumnější těžení, které by mohlo trvání amerických zásob uhelných prodloužiti nejméně na 300 let.

Poměrně velmi malé uhelné zásoby má Rusko, ačkoli snad nalezne ještě nová uhelná ložiska na Sibiři.

Celkem skoro nedotknuté flece uhelné má Čína. Též Japonsko, Východní Indie, Jihoafrická Unie, Kanada a Australie (zde zvl. N. J.

Wales) mají větší neb menší uhelná pole. Vyvážejí však z nich pouze Japonsko a Australie, které těží něco uhlí pro potřebu parolodí. Avšak japonské uhlí (hnědé) je velmi špatné jakosti a dává při hoření mnoho kouře. Za to znamenité uhlí (anthracit) má Čína, kde jsou rozsáhlé flece v provincii šan-tungské. Uhelné zásoby Číny jsou ohromné a předčí snad i německé.

Překvapení v tomto oboru nejsou arciť vyloučena. Tak na př. je nejen možno a pravděpodobno, ale téměř jisto, že veliké zásoby uhelné skryty jsou ještě pod ledem polárních končin. Tak zdá se, že v tomto ohledu mnoho slibují arktické kraje americké. Již nyní se pilně těží na Špicberkách, kde se vzdor nepřízni podnebí těžba každoročně zvětšuje. *Dr. P—a.*

*

Spousty kovů všelikého druhu spotřebují se v nynější válce. Spotřebují totiž ne sice tak jako potraviny a j. pod. předměty, ale přece tak, že ohromná část jejich buďto navždy neb aspoň na delší dobu stává se, z různých příčin, neupotřebitelnou. Víme, že i na to spoléhali nepřátelé. Jsouť kovy v zeměkouli různě rozděleny.

Železo, nejpotřebnější částka všech strojů, válečných jako neválečných, jest, jak se geologové domnívají a m. j. ze specifické váhy země (asi 5·6) usuzují, také hlavní složkou zeměkoule; složky kůry zemské nám přístupné mají totiž specifickou váhu průměrně jen asi 2·7 (železitá ruda z nich dobývaná má 3·7—5·3), tak že v nitru třeba hledati kovy těžší, tedy právě železo a snad kobalt a nikl.

Přes hospodářskou a vůbec kulturní důležitost není železo kovem drahým ani vzácným; kdo má peněz jako železa, má jich dost. Myslí se totiž, že železa je také dosť. Geologové počítají skutečnou zásobu čistého železa na světě přes 10 miliard tun, z toho v Evropě přes 4½ a v Americe přes 5 miliardy, v Australii 74 milionů; u dvou ostatních dílů světa nemožno ani přibližné číslice s jistotou udati (v Asii snad 126 milionů, v Africe 75 milionů tun). Kromě tohoto množství však odhaduje se možná zásoba železa na zeměkouli víc než na pětkrát tolik.

V Evropě čítá se tedy jistých zásob přes 4½ miliardy tun, možných přes 12 miliard. Portugalsko, Bulharsko, Srbsko, Turecko, Hollandsko železa nemá, v Bosně a Hercegovině shledáno 22 milionů tun železné rudy, tedy kolem 8 milionů tun dobytného železa. Nejvíce ho má Německo a Francie (přes 12 a 11 set milionů tun, Rakousko přes 100 milionů tun.) Je to právě ono území, na kterém se teď bojuje; Lotrinsko, Luxemburg, Francie a Belgie jsou podílníky, pokud máme na zřeteli hranice před válkou. 1871 vymínilo si Německo asi 10.000 ha tohoto území a zřeklo se za to Belfortu; tehdy mělo se mylně za to, že ložiska netáhnou daleko do Francie, kdežto později se ukázalo, že tam zaujímají území více než třikrát toliké, jak Německu odstoupeno. Že Belfort vojensky podceňován, ukázalo se teď.

Poklady železa tedy jsou ohromné. Avšak z nich vytěženo 1910 kolem 60 milionů tun. Bude-li se těžiti dále v tom stupni, a to jistě

bude, spíš víc než míň, pak jsou poklady ty nejdéle za 200 let vyčerpány. Do nitra země, kde jest bezpochyby železa dost, nemůžeme, a i kdybychom mohli hlouběji než dosud, jednak by se tam práce nevyplatila, jednak by se tam pro horko ani pracovati nemohlo. V jednom kalifornském ložisku stříbra pokoušeli se pracovati o 50° C, ale dělníci buď zmírali nebo sešíleli. Při 46—47° C pracováno tak, že 20minutová práce střídala se s 30minutovým odpočinkem v sousedních „chladírnách", kde bylo 30° C, pracováno tedy místo 8 hodin denně jen 3·2 hod. a to již r. 1876 za 4 dollary denní mzdy. Čítá-li se postup teploty asi 3° C na 100 m, a to ovšem nikoli od 0° C začínajíc, vidno, že 1000 m znamená již teplotu značnou; v Belgii sice dobývá se uhlí ještě z hloubky 1200 m, ale to již práce krušná a výtěžek nákladný.

A nikoli 1200 metrů, nýbrž 1200 kilometrův obnáší obal oněch vnitrozemských spoust železa, ze kterých jen malé poměrně části do obalu onoho se dostaly. Čítá-li se průměr zeměkoule na 12.700 km a nejhlubší dosud provedené vrtání dostalo se asi na 2200 m, těžba pak možna jest nanejvýš ve hloubce 1200—1500 m, tu viděti, jak daleko ještě máme k oněm pokladům.

*

Jak dlouho chrání očkování proti choleře? Že jsme celkem zůstali ušetřeni strašných průvodčích válek dřívějších, hlavničky, cholery, moru atd., za to dlužno děkovati mimo větší čistotu a ostražitost zvláště všeobecně ve vojsku zavedenému očkování. V roce 1915 onemocnělo jen 0·2% veškerého rak.-uherského vojska. Když v létě procházela vojska osadami zamořenými, vyskytlo se jen několik málo případů nemoci, ač mezi civilním obyvatelstvem řádila cholera s vysokým procentem (až 60%) úmrtnosti. Účinek očkování proti choleře, jež bylo při vypuknutí války ještě nevyzkoušeno, dle dosavadních zkušeností trvá asi 4 měsíce, po uplynutí té doby třeba očkovati znovu, ale místo trojnásobného prvního očkování stačí pak pouze jedno.

V přítomné době možno říci, že ani na ruské ani na italské frontě nepanuje žádná epidemie.

*

III. částečná novella k rak. občanskému zákonníku, platná od 1. ledna 1917, obsahuje některé důležité změny ve smluvních poměrech hospodářskosocialních. Tak na př. zmizel název Lohnvertrag (smlouva mezdní neb námezdní) a místo něho zavádí se Dienstvertrag pro případy, v nichž se někdo na jistou dobu zavazuje k práci (Dienstleistung).

Nemocenské pokladny, jichž vedení jest nákladné, hledí ze svých povinností co možno převaliti na zaměstnavatele. Tak namahají se, by tito místo dosavadního 40%ního nemocenského příspěvku za své zřízence platili 50% (druhých 50% zřízenci místo dosavadních 60%), ale při tom prorazily požadavkem, aby v onemocnění zřízencově prvý týden (6 dní) byla mu vyplácena celá mzda, začež zaměstnavatel náhradou dostane obnos, jejž by nemocenská pokladna za 4 dny nemocnému jakožto nemocenskou podporu vyplatila. Není v tom sice tak vyzývavý popud k simulantství, jako v zákoně o obchodních příručích,

kteří v nemoci až do 6 neděl dostanou i celou mzdu i nemocenskou podporu, byť nemocenské příspěvky za ně závod platil dobrovolně celé sám, ale že z toho pojdou mnohé nepříjemnosti mezi zaměstnavateli a zaměstnanci, rozumí se samo sebou. Vláda prohlédá k válečným výdělkům — vždyť i válečné přídavky se udělují, což ovšem za obecné draboty jest více nežli slušno — avšak neohlíží se na závody, které t. ř. válečných prací nedostanou ani za halíř a ani svých obvyklých prováděti a zpeněžiti nemohou, nemajíce ani potřebných látek ani lidí. „Buchdruckerwehr“ ku vleklému jednání zaměstnavatelů s vládou podotýká: „Das also ist ein Beitrag zur Geschichte der Gesetztechnik in Österreich“, neboť už nyní začaly tahanice o výklad některých ustanovení.

Pro věřitele a dlužníky důležito jest ustanovení o t. ř. zvláštní promlčovací lhůtě, která stanovena na 3 roky i pro pohledávky (nejen úroky, jako dosud) obchodní, nájemné a pod. Promlčují se totiž od 1. dubna 1916 všecky takové dluhy, a lhůta ta nepřerušuje se pouhou upomínkou, nýbrž jen žalobou nebo výslovným neb tichým dlužníkovým souhlasem s pohledávkou.

Nastává tedy pro všechny „koupěchtivé“ z laciného kraje zlatý věk. Bez žertu řečeno, nastává tím snad také ozdravění našich nesnesitelných úvěrních poměrů.

Novella vydána císařským nařízením na základě § 14. i bude se jí tedy ještě obírati říšská rada.

*

Rodinné poměry v Indii, o kterých dle sentimentalních líčení slaveného básníka Rabindranath Tagore pronikají na západ naspravné názory, lze posouditi z těchto číslic o sňatcích. Do pěti let věku zasnubují a žení se 0·7% chlapců, 1·4% děvčat. Od 5. do 10. roku 3·7—10·5%. Od 10. do 15. roku 12·9—43%. V nižších kastách ranné sňatky jsou nejčastější. Následky viděti nejlépe ve slabém, tělesně málo vzdorném potomstvu. Proto nejen vláda anglická, nýbrž tu a tam i domorodci snaží se předčasné tyto sňatky co nejvíce zameziti, neboť přibývá jimi sice početně mnoho obyvatelstva, ale také mnoho nedochůdčat.

Týž Rabindranath velebí i domácí život indický. Třeba je v obydlích špinavo, zařízení primitivní a nepohodlné, žijí prý všichni tak a jsou při tom šťastni.

Tento poslední důvod ovšem má něco do sebe, ale zdali je také venkoncem pravdivý, jest jiná. Špína, špatný vzduch atd. podporuje přece nemoci, a zdali slabé to pokolení také v nemocech je tak tuze šťastno, lze pochybovati.

Sňatek jest obyvatelům nevyhnutelnou životní potřebou, jako u všech přírodních národů. Ve staroindickém zákonodárství však nenacházíme ještě zlozvyku oněch dětských sňatků, které zobecněly teprve později a značnou měrou přispěly k nesamostatnosti indické. Je pravda, že děvče si nepotřebuje hledati ženicha, toho obstará otec její, a též o živobytí novomanželův jest postaráno, jelikož přidruží se

do rodiny manželovy. Ale tento svazek několikačlenných rodin v jedné rodině začíná se hospodářskými poměry uvolňovati, neboť je zřejmo, že pokrok zemědělský a průmyslový jinak jest nemožný. A stává se, že otec děvčete, aby je provdal, nucen majetek svůj pro nápadníka zciziti, čímž jeho vlastní rodina ocitá se na mizině. Anebo ji provdá, jelikož mermomocí provdána býti musí, nějakému starci neb neduživci, který brzy zemře, zůstavuje vdovu dítě, která se již vdáti nesmí. Tyto pak žijí ovšem dále ve svých rodinách a po způsobu našich tet sdílejí jejich slasti i strasti (Rabindranath vidí v tom velikou přednost před našimi starými pannami), ale možno si pomysliti, že výživa tak četných rodin není snadná, a velký počet oněch vdov napomáhá prostituci. Že pak takový otec-dítě nemůže co do výdělku činiti velikých nároků, rozumí se samo sebou, a bída jest pak údělem jeho i jeho rodiny.

Ženy jsou namnoze uzavírány do zvláštních domů (zenana), kde žijí a živoří bez pohybu, bez dobrodiní volné přírody a takto tělesně i duševně zakrňují a nedochůdčatům život dávají. Soběstačnost jejich ovšem jest podivuhodná, ale jest-li to život zdravý, přírodě přiměřený, nutno zajisté pochybovati. Praví-li Rabindranath, že naproti našim, totiž anglickým poměrům u nich spatřuje se pravé štěstí ženy v tom, že miluje a jest milována, tedy to zní sice velmi pěkně a bylo by též na západě žádoucno, ale celá pravda to jistě není. Jelikož pak básnické frase ty bez pochyby i u nás budou opakovány, aby vysvitlo, jak žena v křesťanství je zkracována, budiž na ony poměry upozorněno.

Politický a vojenský.

V popředí veřejného zájmu jest v Rakousku — kromě míru ovšem — svolání říšské rady, jež se má státi na 30. května, a snad i zemských sněmů. Mnozí soudí, že bylo chybou nesvolávati říšskou radu vůbec, jiní však, a snad větším právem, domnívají se, že sice nesvolávána příliš dlouho, ale tehdy, kdy po ní nejvíce z politicko-vojenských příčin voláno, že svolána býti nemohla, jelikož by tehdy byla více škodila než prospěla. Má-li především zabývati se hospodářskými otázkami, nebyla by v začátcích války nic prospěla, neboť neměla právě tak žádných zkušeností o poměrech nikým nepředvídaných, jako ti, kteří tyto záležitosti šťastně i nešťastně řídili. Že by však později, kdy už bylo zřejmo, kam věci spějí, hlasy poctivých sněmovníků mnohé zlo byly předešly neb aspoň zamezily, nelze pochybovati.

Oktroyování německých předpokladů §em 14. (státní němčiny, jednacího řádu pro říšskou radu atd.) padlo neb aspoň odloženo, prý pro nevčastnost jejich vzhledem k zahraničním událostem a jednáním o mír. Ony dvě strany, které v oktroyi a tedy ve svých zásadách viděly jedinou záchranu Rakouska — strana německonacionální a křesťanskosocialní — vetkaly si těmito pokusy nové stéblo do nehynoucího slámověnce své politické neprozíravosti a zpátečnického násilnictví, kterým místo nutného uklidnění a soustředění mohly jenom nové rozbroje býti rozpoutány a vnitropolitické poměry zhoršeny.

Z pochopitelných příčin nemluvíme o národě českém, s nímž jen politické nemluvně může teď, v roce 1917, zacházeti podle receptu Beustova neb Andrassyova z r. 1867. Ale usilovati o samosprávu Haliče jen proto, by dosavadní většina jiných národností přestala, je právě tak málo vlasteneckým a státnickým kouskem, jako byl ku konci let sedmdesátých odpor tehdejší většiny na říšské radě proti zabrání Bosny a Hercegoviny. Drobením má velmoc býti sesílena? — tomu rozuměj p. Wolf nebo p. Weiskirchner, normální mozek tomu neporozumí. Což nestačí pánům to, quod Hungaria docet?

I v Německu vlivem okolností zrušen letos 19. dubna zároveň se zákonem protijesuitským, § 12. spolčovacího zákona, dle něhož na veřejných schůzích politických nesmělo se řečniti a rokovati než německy. Snad okolnosti ty povedou ještě dále na rozumné cestě smíru s Poláky.

Jak pak by to ale bylo, kdyby vlády vůbec jednávaly samy od sebe více pod nátlakem rozumných křesťanských (ale ne vídenských křesťanskosocialních) zásad než pokulhávaly za nátlakem okolností?!

*

Jednání o m í r octlo se — na venek totiž, neboť o zákulisí diplomatickém se nic neprozrazuje — v rukou internacionály; ona aspoň to o sobě prohlašuje. Mnozí nedůvěřivě kroutí hlavou jak nad sesocialisováním výživy tak nad tím, že by strana, jejímž heslem je třídní b o j, byla schopna a ochotna přičiniti se upřímně o poctivý mír; vždyť z ní jsou v dohodě nejzuřivější podněcovatelé války, a stávkové předehry v Berlině a j. nejsou s to, by nedůvěru tu rozplašily. A sotva

že za nových poměrů v Rusku se ukázaly mírové červánky, již slétají se tam ze západního světa bouřliváčkové, kteří známými prostředky vynasnaží se proraziti svou. Německo povolilo socialním demokratům ze Švycarska průjezd do Švedska a do Ruska, nechtíc rušivě zasahovati do jednání stran teď v Rusku vládnoucích, ale brzy po té ohlášena tam odtud opravdu podařená lež, že západní armády ruské jsou pro další válčení! A dost možno, že tam nové boje vzplanou, kde nyní bylo skoro již jako příměří, ovšem nesmluvené.

Praví se pořád, že rozhodnutí padne, a brzy padne v nejstrašnější bitvě dějin, na západě. Hindenburgův zatím neznámý plán jeví se dosud úspěšným vyčerpáváním nepřítele, který nedostane-li pomoci odjinud, bude tím zas donucen k válce posiční anebo k míru.

Zatím se dohoda rozmnožila o několik jednotek, tak že už se snadněji pamatuje, kdo proti čtyrspolku není než kdo proti němu je. Anglická diplomacie obratně hází udice pro mírovou konferenci, aby prohranou válku vyrovnala většinou diplomatickou.

*

*

Místo názvu zeměbranec zavedeno pojmenování střelec a v důsledku toho „střelecký pluk“, „střelecká brigáda“ atd. Má se tím naznačiti rovnocennost s řadovým vojskem.

*

Spotřeba střeliva ve válce. Francouzský vojenský list „Bulletin des armées“ píše: Za celou válku 1870—71 vystřílelo německé dělostřelectvo asi 817.000 střel a to 479.000 na francouzské pevnosti a 338.000 v otevřeném poli. Z tohoto posledního čísla připadá desátý díl na jedinou bitvu u St. Privat. Ve válce rusko-japonské, která déle trvala, ale již se účastnilo méně vojska a v níž byly bitvy svedeny ve větších časových mezerách, spotřebovalo veškeré dělostřelectvo jen 954.000 projektilů a to ponejvíce z polních děl. Ač o nynější válce ještě nemáme přesných číslic, přece možno již dnes říci, že čísla ta přesahují hranice nejbujnější fantasie. Tak na příklad vystřílela jedna strana na 8 km dlouhém místě fronty za jediný den 8000 granátů. Na každý metr této fronty dopadlo šestkrát tolik střel než za nejhroznějších dnů války 1870. Ze zpráv ruských vidno, že rakousko-uherská a německá dělostřelba za bitvy u Gorlice vystřílela 700.000 nábojů, k jichž dovozu bylo jistě potřeba 1000 železničních vozů. Dle úřední zprávy francouzského vrchního velení ze dne 17. června 1916 vystřílelo francouzské dělostřelectvo severně od Arrasu za 24 hodin 300.000 nábojů, jež vážily asi 45,000.000 kg a byly dopraveny šesti velikými vlaky nákladními. Cena jejich obnášela asi 9,375.000 K.

*

Odpor vzduchu a dostřel těžkých děl. Když svého času pronikla do veřejnosti zpráva, že na Dünkirchen bylo střeleno ze vzdálenosti téměř 40 km, mínilo se, že se tu jedná o dělo podobné hmoždíři 42 centimetrovému o ploché dráze letu. V zasvěcených kruzích se zachovávalo mlčení, ale ve Francii se tím zabývali tím horlivěji. Fysik Sparre se zabýval studiem poměru malého tlaku vzduchu ve velikých výškách k onomu úžasnému dostřelu a uveřejnil výsledky svých zkoumání roku 1915 a 1916 ve „Comptes rendus de l'Académie des sciences de Paris". Dokazuje tu, že zmenšeným tlakem vzduchu ve výšce se prodlouží dostřel až o 40%. Dělo kalibru 38·1 cm vrhne střelu vážící 760 kg počáteční rychlostí 940 m za vteřinu. Když se vystřelí v úhlu 45°, vyletěla by střela do výše 9·5 km a doletěla by střela 26 km daleko kdyby letěla stále stejně hustým vzduchem. Ve skutečnosti vyletí, protože vzduch je nahoře řidší, až 12·171 km vysoko. Tento nejvyšší bod je od děla vzdálen 20 098 km a střela jím letí rychlostí 386 metrů za vt. Když střela letí dále směrem dolů, zvýší se její rychlost na 437 m za vteřinu a dosáhne země ve vzdálenosti 38·427 km konečnou rychlostí 433 m za vt. pod úhlem dopadu 57° 56'. Zmenšená rychlost se vysvětlí zvýšeným tlakem vzduchu blíže země. Kruppova 40·64 centimetrová děla lodní a pobřežní, model L/59 dostřelí při elevaci 45° na vzdálenost 40·219 km. Všechny tyto výpočty platí při teplotě 15° a tlaku vzduchu 750 mm, při teplotě vyšší a menším tlaku se dostřel zvětší.

*

Měření upotřebitelnosti člověka. Dosud se měřívala pouze upotřebitelnost strojů. Mluvilo se o tom sice, že by to bylo užitečno i u lidí, že by se tak bylo možno vyhnouti ztrátě peněz a času, mnohému zklamání a nebezpečenství pro život lidský, ale ku praktickými měřením přivedla teprve válka. Protože lidé, jichžto smysly nejsou dost bystré, kteří na dojmy zevní i vnitřní velmi pomalu reagují, v žádném povolání se neosvědčují, zavádí se měření rychlosti této reakce zvláště při volbě lidí pro zaměstnání, kde mnohdy záleží na tisícině vteřiny, jako letcích, zákopnících, házečích min, posádkách létadel a ponorek a t. d. Tu třeba zkoušeti nejen bystrost zraku, jemnost sluchu, citlivost hmatu, ale též rychlost. Při tom se shledalo, že reakce zraková obnáší průměrně 190 tisícin vteřiny, sluchová a hmatová 150 tisícin. Kdo tedy má sluchový vjem, může o tom podati zprávu za 150 tisícin vteřiny. Rychle se rozhodnouti dovede jen člověk s krátkou dobou reakce.

Jiným měřítkem upotřebitelnosti lidské jest doba, za kterou se uvede změněný tlak krve a sesílené dýchání na obyčejnou míru. Při sportu bylo již dávno pozorováno, že ten je nejlépe upotřebitelný, který se nejrychleji po vykonané námaze zotaví. Chladnokrevnost lze nejlépe posuzovati dle rychlosti reakce, tlaku krve a zjevech při dýchání. Pozoruhodno je, že „divoši" reagují velmi rychle a že život kulturní na tuto rychlost působí nepříznivě.

Ročník XXXIV. Číslo 6.

HLÍDKA.

K theologii Aristotelově.

P. VYCHODIL.

V.

Každá theologie jest poněkud kosmologií a naopak. Aristotelův důkaz jsoucnosti boží z pohybu, nyní po výtce kosmologickým nazývaný, v zásadě sice opírá se o příčinnost přírodního dění kolem nás v popsaném širokém významu, přibírá však i příčinnost jevů mimozemských, nadzemských neboli jak říkáme kosmických, u kterých však onen pojem pohybu vůbec se mu jaksi súžuje na jediný, ač — podle něho — nejhlavnější druh, pohyb totiž místní, přechod (φορά), kdežto předpokládané stežejné pojmy: látka — tvárnost, mohoucnost — skutek ocítají se tu ve výkladě méně určitém, takořka bájivém.

O hvězdné obloze píše celkem podle tehdejších názorů, jak je zastupovali slavní hvězdáři Eudoxos z Knidu a Kallippos z Kyziku (Met. XII. 8 a j.) Netočí se země, nýbrž okolo ní obloha, sestávající z koncentrických dutých polokoulí, sfér po způsobu klenutí, z nichž vyšší obepínajíc nižší také jí hýbe. V nejnižší tkví pokaždé viditelná hvězda.

Nejvyšší obloha (ὁ πρῶτος οὐρανός) je sféra stálic, jichž denní pohyb je docela pravidelný, stálý, dokonalý, totiž kruhový. Nižších sfér jest prý 55, pohyb jejich není už tak pravidelný, od kruhového se více méně odchyluje, a změny v nich, na př. ve vzdálenosti slunce, působí také změny na zemi.

Stroj tento, jehož útvar a chod ovšem nám nesnadno si představiti, měl by míti nějakého strůjce, jenž jej zřídil a nařídil; tak

bychom soudili nejen dle obdoby ve svých zkušenostech, nýbrž i dle předpokladův Aristotelových, dle nichž pohyb konec konců nemůže leč od nepohyblivého býti způsoben.

Avšak právě u Aristotela postup důkazný tak prostým není. A vytýkána-li souvislost nauky o Bohu s domněnkou geocentrickou, lze říci — aspoň pokud výtka vztahuje se dále než na umístění říše duchové, jak u scholastiků představováno — že důkaz jsoucnosti boží nikterak jí neusnadněn; právě naopak.

Dle Aristotela totiž onen kruhový oběh sféry stálic jest věčný, proto i ony jsou věčné, ba božské (Met. XII. 8; Fys. VIII. 8; O obloze II. 3 a j.) Nejvyšší ta obloha výslovně se zove πρῶτον κινοῦν... ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως (Fys. VII. 2). Přívlastku „božský" z úst Řekových nemožno sice hnísti ve smyslu polytheistickém, jenž vědecké soustavě Aristotelově jest úplně cizí, avšak jinak výroky ty znamenají víc než pouhé přenesené výrazy. Ve věčném, totiž souvislém, pravidelném a stálém oběhu jest prvá obloha, majíc původ jeho nutně sama v sobě, bytostí „prvou a jednoduchou a nevzniklou a nezmarnou a vůbec nezměnnou" (O obl. II. 6), celá obloha jest ἔμψυχος (oduševněná) καὶ ἔχει κινήσεως ἀρχήν (O obl. II. 2), totiž důvod pohybu věcí ostatních, jelikož v ničem neoduševněném prý nespatřujeme důvod pohybu, leč pohyb přirozeně nutný.

Nad to, jak domnívá se Aristoteles, netřeba s přírodoznalci se obávati, že by slunce a hvězdy a obloha vůbec někdy se zastavila (Met. IX. 8), neboť nesestávají, jako věci pomíjivé, z mohoucnosti a skutečnosti, nýbrž jsou vždycky ve skutečnosti a činnosti, ba tím jsou jaksi tvárností nižších věcí oněch, které sestávají z látky a tvárnosti. Bytosti věčné a nezměnné, jako právě obloha a co ona obsahuje, takto složeny býti nemohou, odpadal by tedy u nich onen činitel, jenž působí pohyb z mohoucnosti do skutečnosti. Neníť u nich ani podkladu této činnosti, látky, leda že bychom jím obdobně nazvali místní jejich pohyb (Met. VIII. 4).

Jak viděti, vadí u Aristotela přímému postupu od pohybu věcí nadzemských hlavně jeho zvláštní pojetí pohybu kruhového, jenž nemaje začátku ani konce má svůj příčinný důvod sám ve své podstatě a jelikož jest věčný, jsou věčná i tělesa takto kroužící. Slyšeliť jsme, že jsou to tělesa netělesná, jednoduchá a nevzniklá. Vyvozuje sice na onom místě (O obl. II. 6) z těchto vlastností jejich, že tím spíše to, co jimi hýbe nutno důvodně míti za takové, jakými ona jsou, totiž: prvé, jednoduché, nezmarné a nevzniklé. „Když totiž hýbané se ne-

mění, ačkoliv je to těleso, nemůže se měniti ani to, co jimi hýbe, jsouc netělesné“ (tamt.) Ale právě proto, že nejen ona obloha nejvyšší, nýbrž i oběžnice pohybují se v kruhu, tedy pohybem věčným, mají i ony své nepohyblivé hybatele, i je tedy těchto bytostí, věčných, nezměnných, netělesných podstat, právě tolik, kolik jest oněch pohybů (Met. XII. 8). Arciť jsou podřízeny pohybu nejvyšší oblohy, ale mají také pohyby svoje zvláštní.

Těmito bytostmi přichází do jednotné jinak soustavy neurčitý počet jednoduchých a věčných, tedy podle našeho názvosloví duchových podstat, duchů těch sfér, jichž pohyb působí. I není divu, že tu myšleno na jakési polobohy, kteří zdají se ohrožovati i zřejmě vyslovený Aristotelův monotheismus. Ve scholastice přidělen úkol onen (immediata praesidentia supra caelestia corpora. Thom. Aq. S. Th. 1. q. 110. a. 1. ad 2) andělům, ovšem docela zbytečně.

Jakýsi tělesný prvek, πρῶτον σῶμα, uvádí však Aristoteles přece i do nejvyšší sféry. Je·to éther, tak prý pojmenovaný od věčného pohybu (αἰθήρ — θεῖν ἀεί. O obl. I. 3). Pozoruhodno, že tato zmínka připojena ke slovům o náboženských názorech a podáních (všichni lidé mají přesvědčení o bozích πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν, καὶ πάντες τὸν ἀνωτάτω τῷ θείῳ τόπον ἀποδιδόασι), kterýmžto nejvyšším místem božstvu věnovaným jest právě ten aithér. Jelikož jinak s pomyslem tímto málo pracuje — v Metafysice vůbec ne —, vzniká dojem, jako by to byla jen připustka obecnému mínění, ale hned zase slova jeho, pronesená zcela v jeho smyslu, na př. že není možný větší počet jednoduchých těles, že nepozorována změna nejvyšší oblohy, dávají na srozuměnou, že jde o názor jeho; ba Anaxagoru káře za to, že výraz aithér klade místo pýr (oheň; i scholastika mluví, jak známo, o caelum empyreum, srv. Tom. Aq. S. Th. 1. q. 68. a. 4). Na kolik tento pátý živel, jenž později vykládán za quinta essentia věcí, vzniká do věcí pozemských a působí v nich — čím by bylo poněkud provedena spojitost a závislost jejich na nadzemsku, jinak v soustavě Aristotelově nevysvětlená — zevrubněji se od něho nedovídáme.

V naší otázce ostatně ani tento nový činitel nového světla nepřináší. Mámeť v něm opět jen cosi věčného, jednoduchého a nezměnného, tedy co právě v theologii Aristotelově vadí.

Z dosud řečeného jasně tuším vysvítá, že příčinná souvislost veškerenstva, právě Aristotelem tak houževnatě vyhledávaná, v jeho výv odech konec konců důsledně neprokázána. Proti předchůdcům svým

otázky sice přesněji položil, nemožnosti v dřívějších řešeních zřejmě vytknul a z badání vyloučil, ale sám přese vši logickou a přírodovědnou přesnost postupu svého byl konečně nucen utéci se takořka k mythologii, kterou jinak potíral. V astronomii sice neosobuje si vůči povolaným znalcům samoten zcela rozhodného úsudku (Met. XII. 8), používaje, byť i s nějakými odchylkami, výsledků jejich, ale jinak jde svou cestou. Jen že ta stává se na konec neschůdnou.

Velikolepý svět nadzemský překonává i jeho neúnavný bystrozrak. Nezbožňuje sice těles nebeských jako východané i jeho krajané, ale nemá k tomu daleko. Neoduševňuje s těmito venkoncem ani všehomíra, ale ačkoli důrazně rozlišuje bytosti živé i neživé, v celkovém názoru jeho místy cosi jako duše světa aspoň nepřímo se prozrazuje; správně vytknul v dění světovém stránku mechanickou, ale přes to jaksi převládati se zdá pomysl organismu. Není to ani názor pantheistický, neboť onen prvý hybatel docela zřejmě od světového dění odrůzněn.

Ba snad až příliš oddělen, tak že k dosavadním aporiím, jak Aristoteles říká nesnázím v myšlenkové práci se naskytujícím, přibývá nová, nejvážnější.

Co do podstaty prvého hybatele možno z vlastností, jež Aristoteles připisuje tělesům nebeským, již napřed souditi, že i nejvyšší bytost jich bude účastna: věčnosti, jednoduchosti, nezměnnosti atd. Na různých místech, zvláště ve XII. knize Metafysiky a v VIII. knize Fysiky se jimi obírá.

Podstata a bytnost nejvyšší bytosti je skutečnost (Met. XII. 6), jež veškeru pouhou možnost, neuskutečněnou vlohu naprosto vylučuje — actus purus.

Jest bytostí nehmotnou, bezdílncu, nerozsažitou: veličinou omezenou býti nemůže, sic by nemohla působiti věčného pohybu, neomezenou také ne, neboť taková jest nemožná (Fys. VIII. 10).

Jest bytostí jedinou a jedinečnou. Důvodem mnohosti totiž jest Aristotelovi látka, které však v božstvu není. Nad to věčný a souvislý pohyb může býti jen jediný a jednotný, jako jest pohyb nejvyšší oblohy, proto také nejvyšší hybatel jest jednotný a jediný (Fys. VIII. 6).

Jest bytostí věčnou a nezměnnou, protože nepohyblivou; každá změna koření nějak v pohybu místním, jehož tu naprosto není (Met. XII. 7). Θεοῦ δ' ἐνέργεια ἀθανασία, τοῦτο δ' ἐστὶν ζωὴ ἀΐδιος — skutečností Boha jest nesmrtelnost, život věčný (O obl. II. 3). V Met. (XII. 7) zove jej proto ζῷον ἀΐδιον ἄριστον — živokem věčným, nejlepším.

V těchto všech vlastnostech jest bytostí nutnou, jež nemůže nebýti ani jinak býti než jest (Met. XII. 7).

Skutečností, vlastní dokonalostí (ἐνέργεια) její jest rozkoš a blaženost. V 7. hlavě XII. knihy Metafysiky Aristoteles poprvé jmenuje výslovně Boha jakožto původce pohybu, obíraje se jím jakožto bytostí myslící a v té činnosti blaženou. Jakožto bytost naprosto nepohyblivá nezná Bůh bádání, nabývání poznatků, nýbrž jen rozjímání θεωρία — v tom právě jest jeho skutečnost a dokonalost, actualitas; lidský duch také se z něho těší, ale jenom někdy, jinak jest v pohybu. Co do obsahu jsou prý věci, jichž lépe nemysliti, pročež nejvyšší a nejlepší myšlení, božské totiž, vztahuje se samo na sebe jakožto předmět nejlepší: αὑτὸν ἄρα νοεῖ, εἴπερ ἐστὶ τὸ κράτιστον, καὶ ἔστιν ἡ νόησις νοήσεως νόησις — je to myšlení svého vlastního myšlení (Met. XII. 9).

Nastává tedy otázka, zda a pokud ví a myslí též o věcech mimo sebe, otázka zdánlivě pošetilá, — vždyť mysl lidská, jejíž činnost z daleka jest obdobna božské, v „theorii" též myslí o nabytých poznatcích, nejen o svém „myšlení" — avšak otázka neurčitostí rozboru Aristotelova zaviněná, jak již u Cicerona (De nat. deor. I. 13) mu vytýkána. Souvisí ostatně s otázkou, jak pojímati konečně poměr mezi božstvem a ostatním veškerenstvem vůbec. Bůh jest původcem světového pohybu, neboť jen skutečné jsoucno mohlo možnost jeho uvésti ve skutečnost (Met. XII. 6; Fys. VIII. 10). „Prvopříčina a prvá bytost jest nepohyblivá i sama v sobě i po případku, působíc však prvý věčný a jednotný pohyb". (Met. XII. 8). Jde o to, j a k, neboť o stvoření není u Aristotela ani potuchy, jakž ostatně pojem ten řecké mysli jest vůbec cizí. A tu praví Aristoteles: κινεῖ ὡ ς ἐ ρ ώ μ ε ν ο ν (Met. XII. 7), pohybuje [veškerenstvem] jako milované. Tedy jako účel a cíl, ku kterému světový pohyb, především kruhový pohyb nejvyšší oblohy a skrze něj všechen ostatní na něm závislý spěje. Jen takto může sám dle ponětí Aristotelova (o pohybu dotykem) zůstati nepohyblivým.

Tím namítá se řada otázek jiných, ku kterým dle stanoviska různě odpovídáno. Je tedy prvý hybatel pouze jako nějaké fysické těžiště, středisko, kolem něhož pohyb krouží, aniž ovšem ho kdy dosáhne, nemá-li pohyb přestati? Avšak tomu se příčí pojem Boha, jenž jest nejvyšší νοῦς, mens nebo (ve scholastice) intellectus, nejvyšší nejen jako myslivá síla a skutečnost, nýbrž také nejvzácnější pro nejvzácnější svou činnost. I kdyby ono ἐρώμενον se vykládalo jen obrazně, jako obdoba touhy lidské, čemuž ostatně připojená úvaha o účelnosti nenasvědčuje, přece bychom tu měli skutečnou, byť i jen účelnou,

nikoli činnou příčinu, a proto také skutečný popud, podnět k pohybu.

Pravdou zůstává, že poměr mezi prvým hybatelem a pohybem veškerenstva u Aristotela přesně nevyjasněn. Ale stejně pravda jest, že skutečné příčinnosti tu neviděti nelze, nehledíc ani k celkové osnově názoru Aristotelova, dle něhož jen skutečné může (i věčný) pohyb způsobiti (Met. XII. 6). Účel jest, podle známé poučky, prvou příčinou v záměru, poslední v provedení.

Že by tento princip, nejvyšší duch, neznačil vztahu lidské mysli, jsa jen principem mechanickým, tím výkladem taktéž nemožno se spokojiti. Vždyť už samo úsilí, poznati předně jeho jsoucnost a pak také jeho podstatu, znamená mnohem více: ač je to dle Aristotela práce filosofická, není bez prvku jaksi náboženského. Oduševněná li obloha a jsou-li hybateli jejích sfér bytosti duchové, jak ze slov Aristotelových souditi lze, bylo by tím spíše možno domýšleti se nějakého i duševného vztahu jejich k božstvu. Cosi božského prostupuje i celou ostatní přírodu, zvláště pak duch lidský jest mu blízký. „Všechno po božském touží“ (O duši II. 4), τὸ οὗ ἕνεκα καὶ τἀγαθόν — τέλος γὰρ γενέσεως καὶ κινήσεως πάσης τοῦτ᾿ ἐστίν (Met. I. 3), dobro jako účel jest příčinou hybnou. Duch lidský poznav Boha jakožto původce pohybu, v tomto poznatku dosahuje cíle vědychtivosti své.

Je to již poměr náboženský? Máme-li při tom na mysli cit závislosti a jemu přiměřené chování, pak není. Ale podklad jeho tím dán.

Se strany boží u Aristotela arciť ještě méně náboženského lze vyvozovati. Bůh jeho jest od ostatního veškerenstva jakoby zcela oddělen, povznesen nejen nade vše změny a protivy: τῷ πρώτῳ ἐναντίον οὐδέν (Met. XII. 10), vylučuje všechno soupeřství a veškero účastenství nebo společenství (pantheismu neb dualismu), jest sice bytostí nejdokonalejší, jsoucno samo, i nejlepší — avšak obsahem jeho myšlení jest jen „to nejbožštější a nejvzácnější“ (Met. XII. 9) a v tom také jeho blaženost. Jak dalece v tom zastoupeny pomysly věcí mimo něj, u Aristotela se nedovíme. Ve chválách filosofie (Met. I. 2), jež prý jest vědou příčin a prapříčin, a vědou nejlepší, praví, že je to věda božská, jednak že Bůh jí nejvíce má, jednak že božským se zabývá; jelikož totiž Bůh náleží k příčinám a jest prapříčinou, tedy buďto jemu samému jest věda ta vlastní aneb aspoň jemu v nejvyšší míře. Tato věda příčin v Bohu, tedy především aspoň věda o sobě jako prapříčině, zdá se takto vylučovati výklad, že by Bůh Aristotelův o světě nevěděl, naň nemyslil.

Jiná jest se stránkou volní. Ta znamená Aristotelovi jakýsi pohyb, přechod z mohoucnosti do skutečnosti, a takto ovšem z ducha božského v tom významu vyloučena. Jestiť on pouhou skutečností: pokud v ní obsažen věčný a nedílný klad volního skutku, vystihujícího a obepínajícího veškerenstvo od věků na věky, o tom Aristoteles nepraví nic.

VI.

Výklady názorův Aristotelových o Bohu ode dávna se rozcházejí. Spor o ně jest, jak vidno, možný a je tím snadnější, čím více při něm rozhoduje hledisko náboženské. Ne že by ono jím samo bylo vinno — hlavní vina jest v Aristotelově nejasnosti —, ale že se podle hlediska toho některé výroky Aristotelovy zdůrazňují, jiné seslabují.

Hlavní otázky, byl-li Aristoteles creatianistou ve smyslu křesťanskému podobném (arciť se stvořením od věčnosti), z Aristotela nesporně vyříditi nelze. Přechod od prvého hybatele k prvé obloze a hybatelům sfér jest u něho naprosto nejasný a nepochopitelný. Že scholastika, jistá část její totiž, s Tomášem Aq. v čele, názory Aristotelovy příliš příznivě posuzovala a ve smyslu křesťanském kdy jen trochu možno bylo vykládala, uznává se čím dál víc. Zde bude třeba mnoho oprav. Ale nepřestávala na něm, nýbrž podle potřeby k Platonovi se uchylovala. Ačkoli totiž směr její — jako Aristotelův — byl převahou intellektualistický, podstata nauky křesťanské („Bůh láska jest“ ! 1 Jan 4, 8) nutila ji k závažným doplňkům. Výklad však právě stežejních nauk Aristotelových (o pohybu, o látce a tvárnosti, o mohoucnosti a skutečnosti) k důsledkům scholastickým o tvůrčí prapříčině veškerenstva přímo pudil, a v té části soustava Aristotelova scholastikou pomocí Zjevení v soustavu důslednou vlastně vybudována, třebas pojem stvoření (z ničeho, od bytosti pouze duchové) i ve křesťanství zůstával tajemstvím. Dále srovnání Aristotelova εἷς κοίρανος ἔστω (dle Homera), Bůh a svět jako vojevůdce a vojsko a pod., byť byla jen obdobami, nejsou pro výklad vlastního názoru jeho ani po stránce theologicko-náboženské bez významu. Jestliže pouze přirozeným důmyslem svým důkazu jsoucnosti boží uceleného a venkoncem spokojivého nepodal, základní rysy jeho zajisté nastínil a nejednou cennou částkou k provedení jeho přispěl.

Katoličtí světcové a abnormální stavy duševní.

Psychologická a apologetická studie. Prof. Boh. Spáčil T. J.

2. Předpoklady studia psychologie světců.

Jako vůbec ve všech otázkách náboženství se týkajících, tak i v otázce naší má veliký a rozhodující vliv na způsob nazírání a na úsudek o věci světový názor, komu kdo náleží.

Věřící člověk, katolický theolog a apologeta, kteří věří v sílu nadpřirozené milosti boží, pohlížejí ovšem na světce a jejich život jinak než nevěrec a atheista. „Sbírka nerostů“, tak asi se vyjadřuje W. Faber[1]), „nemá pro laika v mineralogii, přese všechnu rozmanitost podoby, barev, tíže, zvláštního významu, tak že by i nejvzácnější exempláře na cestě nechal bez povšimnutí, kdežto mineralogovi a geologovi sděluje každý kámen hned celá tajemství, vypráví mu o erupcích vulkánů, o mocných bojích živlů, o roztodivných zvířatech, která se nyní už na zemi nenalezají, o dávno zašlých obdobích země a jiných podivuhodných věcech. A tak vyprávějí také životy světců věřícímu člověku podivuhodné věci o zašlých obdobích církve, o vulkanické činnosti v ní, o různých vniterních krisích, o neobývaných pouštích, o katakombách, o smutných a přece závidění hodných dobách sv. mučeníků, kdy ještě povrch církve nebyl ochlazen“.

Pro to všecko, podobně jako pro vniterní život světce nemá porozumění ten, komu nadpřirozený svět je neznám anebo kdo ho popírá, a stojí tudíž při studiu života světců každou chvíli před záhadou, jíž není s to rozřešiti. Sama mluva světců je mu nepochopitelnou a čte v ní často smysl, který vniterní povaze světcově a jeho názorům naprosto odporuje.

Podle toho by se tedy zdálo, že s odpůrci, kteří budují své theorie na úplně jiném předpokladě světového názoru, nelze nám vůbec disputovati. Než jako v apologetice vůbec, můžeme i při řešení této apologetické otázky odezírati nyní od světového názoru a osobního náboženského přesvědčení, a budovati svoje důkazy pouze na určitých faktech.

Přes to však musíme od odpůrců aspoň uznání jistých základních pravd metafysiky a zdravé psychologie požadovati.

---

[1]) William Faber, Über das Interesse und die unterscheidenden Merkmale der Leben der Heiligen, Regensburg 1863, str. 71.

— Když Mörchen n. p. píše[1]), že psychologie, tedy i psychologie světců, může sice jednotlivá fakta sbírati a registrovati, že však nelze jí úsudků objektivní platnosti pronášeti, když James[2]), a s ním zase Mörchen dle názoru dnes valně rozšířeného podstatu náboženství vidí v citu a jeho základem považují nikoli rozumové poznání nejvyšší bytosti skutečně existující, nýbrž subjektivní intuici, a následkem toho všem náboženstvím připisují tutéž relativní cenu, pak ovšem proti tomu nutno hájiti reelnost a objektivnost našeho poznání, a hlavně objektivnost náboženství, které má základ v rozumovém poznání lidském a pouze jedno může býti pravým.

Podobně dlužno nám naprosto zavrhnouti výměr duše lidské, jak jej veliká část psychologů a psychopathologů, s nimiž nám jest jednati, stanoví, dle něhož duše jest „souhrnem všech v určitém okamžiku u psychického individua přítomných, resp. poznatelných duševních dějů a stavů".[3]) Výměr tento jest odezíraje od tautologie, již obsahuje, už proto zhola nesprávným a nepřijatelným, poněvadž popírá podstatnost duše. Pro nás duše je dle tradicionelní filosofie skutečnou podstatou, oživujícím principem těla a od těla reelně se různící, která sice od těla a jeho orgánů, hlavně od systému mozkového a nervového je závislou, zároveň však vládu nad tělem podržuje a chtíčům těla může odporovati. Naše metoda psychologická předpokládá též rozdělení schopností duševních dle tradicionelní filosofie v rozum a vůli, která rozumové poznání předpokládá a jíž cit jako vloha jest podřaděn; zavrhujeme tudíž moderní filosofické teorie, které kladou vlohu citu na přední místo anebo neodvislost vůle od rozumového poznání hlásají.

K nesprávným předpokladům některých psychologů náboženství a psychopathologů, kteří o předmětě našem jednají, třeba přičísti také metodu, která ze zjevů, které vymykají se z obyčejného a každodenního způsobu, už soudí, že jsou to zjevy pathologické. Z toho, že jednání nějaké liší se od způsobu jednání všedního člověka, nenásleduje ještě, že jest jednáním chorobným; jest to spíše naopak znamením duševní síly, jestliže duch je s to, mimořádné námahy na se vzíti a těžké překážky překonati; a z toho, že počínání něčího nemohu pochopiti, nenásleduje ještě, že musí býti

[1]) Mörchen, u. d. str. 8.
[2]) James, u. d. str. 316.
[3]) Mörchen, u. d. str. 10.

nerozumným, zvláště když jsou mi důvody jednání neznámé. Ano i tehda, kdyby ten onen skutek skutečně jistý pathologický rys vyznačoval, bylo by přenáhleno, už z toho souditi na duševní chorobu.

Vedle zmíněných dosud předpokladů nalézáme také v pojmech svatosti a duševní choroby mnohdy nejasnosti, které rozpravu o věci velmi stěžují, a proto chceme v následujících odstavcích oba pojmy přesně vymeziti.

3. Pojem svatosti.

„Nazveme-li dnešního dne někoho svatým", tak píše Mörchen[1]), „znamená to, že takový člověk je intuitivně na základě přímé vniterní zkušenosti o existenci vyšší božské bytosti přesvědčen, a že toto jeho přesvědčení celé jeho náboženské vědomí naprosto vyplňuje, a tím všecky ostatní obsahy vědomí úplně potlačuje anebo v jich subjektivním významu více méně popírá... Světec nemyslí na nic jiného, nemluví o ničem jiném než o Bohu (resp. o náboženském principu, který místo božství zaujímá.)... Veškeren egoismus, všecky duševní tužby směřující k ukojení hmotných pudů zdají se mizeti, duše se rozplývá v nazírání věčna, v koření se Bohu, ve zbožném zanícení. Všecky ctnosti, t. j. všecky lidské „dobré" vlastnosti, jejichž nejvyšší potenci světec v božství poznává, rostou a sesilují se... v nejvyšším stupni svatosti dochází pak k ekstasi, která jest nejintensivnější formou zbožného oddání se nadsmyslnému, k úplné negaci těla a jeho potřeb, t. j. k askesi v jejím nejsilnějším výrazu, k ‚oběti těla', kde veškeren pocit bolesti přestává. Tu už se potkáváme se stavy, při kterých nám dlužno na chorobné příčiny souditi".

Dle Jamesa[2]) označujeme jménem „svatost" souhrn zralých plodů náboženského života, pokud charakter některého člověka vyznačují. „Svatý člověk jest ten, u něhož náboženské city tvoří střed veškerého osobního života." V další části uvádí James jednotlivé rysy, které se u obyčejného typu světce nacházejí. Jsou to: 1. vědomí, že mimo obyčejný život tohoto světa s jeho egoistickými a maličkými zájmy jest ještě jiný vyšší život, a pevná, bezprostřední jistota o existenci vyšší nadzemské ideální moci; 2. vědomí úzkého vztahu této ideální moci k vlastní osobě; 3. cit neomezené oddanosti a zároveň plné svobody; 4. posunutí střediska osobního života na stranu nezištných a harmonicky spořádaných ná-

---

1) u. d. str. 17.

2) u. d. str. 256 nn.

klonností. Tyto základní rysy v povaze světcově vybavují v praksi života určité charakteristické projevy, které James takto vypočítává: a) askese, b) čistota mravů, c) síla duše, d) láska. Jak si jednotlivé tyto projevy představuje a jak je popisuje, uvidíme níže.

Z těchto ukázek je zřejmo, že ve výměru pojmu svatosti se zobrazuje světový názor, jehož se který autor přidržuje. Většině moderních psychologů náboženských je náboženství neurčitým citem, podkladem jeho subjektivní „intuice" božství, a podle toho také na svatost jakožto projev náboženství pohlížejí. A poněvadž v předpokladě, že náboženství je citem bez objektivního základu, všecka náboženství jsou stejné ceny, není divu, že James k „světcům" počítá vedle sv. Bernarda, sv. Františka z Assisi, sv. Ignáce z Loyoly také Luthera, Wesleye, Channinga, Gratryho a j.[1])

Podané výměry svatosti však mimo to také v tom jsou chybné a nedostatečné, že udávají jako známky pojmu vlastnosti a zjevy, které jsou pouze vedlejšími a náhodnými, a vlastní podstatu svatosti zůstavují nepovšimnutou.

My ovšem máme na zřeteli světce náboženství katolického, zvláště proto, poněvadž námitky činěné a pokusy zařaditi světce mezi duševně choré směřují na předním místě ku svatým od církve katolické prohlášeným; a tu ovšem pro nás ve stanovení pojmu svatosti zásady, rozhodnutí a prakse církve samé hlavně musí býti směrodatnými.

Abychom však budovali na nejširším základě a měli s protivníky co možná společnou půdu, počneme všeobecným významem názvu a všimneme si též názorů jiných náboženství.

Při slově „svatý" myslíme obyčejně na osobu a na její mravní hodnotu; samo sebou jest však význam slova širší. Etymologicky odvozuje sv. Tomáš Akvinský[2]) latinské slovo sanctus od sancire, a s tímto odvozením souhlasí i dnešní filologové.[3]) Podle toho by svatým bylo buď to, co jest zákonem stvrzeno a tudíž neporušitelno, nebo co jest zvláštní službě boží určeno, ať už je to věc, obřad nebo osoba. Poněvadž však ten, kdo bezúhonně žije, cti a službě boží slouží, s Bohem je spojen, po výtce svatým se nazývá. Svatost, která se zakládá v bezúhonnosti mravů, jmenujeme mravní, svatost, kterou je věc nebo osoba službě boží určena, svatostí fysickou. V každém

[1]) James, u. d. str. 354.

[2]) Summa theol. 2. 2. q 81. a 8.

[3]) N. p. Alois Vaniček, Griechisch-lateinisches etymologisches Wörterbuch II, str. 987.

případě však svatost značí odloučení od světského a spojení s božstvím. S významem tím souhlasí též etymologický výklad řeckého slova ἅγιος (ἅζομαι = mám úctu[1]) a německého heilig (Heil).

Idea svatosti jako spojení s Bohem dokonalejším životem se nachází téměř u všech čelnějších národů; ovšem že bludné názory náboženské tu kalí též a mění pojem svatosti. U Čiňanů je svatým, kdo žije na způsob duchů a dokonale dle zákona. Dle Platona je svatost vlastností, jíž se člověk zvláště bohům zalibuje. V budhismu svatost se zakládá v potlačení vší přirozené touhy po životě jako původu zla a cílem jejím je nirvana. Také světec islamu vzdává se radostí tohoto světa, postem a odpíráním spánku potlačuje svoji přirozenost, ale vše jenom na čas, aby po smrti dle nauky Koranu tím více smyslných radostí užíval.[2])

Mnohem čistší jest pojem svatosti, jako ho podává zjevení boží. Ve Starém zákoně zove se svatým nejprve Bůh, a pak osoby nebo věci, které Bohu náležejí, k službě boží jsou odlišeny. Jest tedy svatost osob nejprve zevnější, ale pak i vnitřní, záležející v neporušeném životě, napodobující svatost boží, spojená s důvěrou v pomoc boží a nadějí na lepší dobra budoucnosti.

Dle Nového zákona je Bůh absolutní svatostí, Ježíš Kristus nedostižným ideálem svatosti; kdožkoli se vzdali bludů pohanství a připojili k říši Kristově, jsou svatými, svatost jejich má býti napodobením svatosti Kristovy, „náplní Kristovou“, má objeviti vnitřní život a vnitřní sílu Kristovu.

Zcela vyhraněný a určitý pojem svatosti a různých jejích druhů a odstínů podává na základě zjevení katolická theologie. I dle ní je svatost v nejširším smyslu slova odloučení od všeho světského, spojení s Bohem, určení ke službě boží a vztahuje se jak na věci tak na osoby. Osoby stávají se svatými, jsou Bohu zasvěcovány, zvláštním nadpřirozeným fysickým svazkem, nezrušitelným znamením křtu Kristova. Tímto poutem zůstávají spjaty s Kristem, pramenem svatosti, a v pravém smyslu mohou býti svatými nazývány, i když později mravní osobní svatosti postrádají; ukládá jim však znamení Kristovo povinnost také mravní svatosti píleti a dává jim právo na prostředky svatosti z Krista vycházející. S nezrušitelným znamením, které je základem fysické svatosti křesťanů, zároveň vlévá se do duše jiný nadpřirozený dar, milosť posvěcující, která duši hříchu zbavuje, čistou

[1]) L. Meyer. Handbuch der griechischen Etymologie, str. 101.
[2]) Joly, u. d. 7 dd.

a bohulibou činí a je prvkem a základem svatosti mravní. Tato svatost mravní má nekonečně mnoho stupňu. Nejnižším z nich jest svatost mravní negativní, která záleží v tom, že duše aspoň těžkého hříchu jest prosta a milostí posvěcující obdařena. S milostí boží a vlastním úsilím lze však dle nauky církve v mravní svatosti stále pokračovati, vždy více hříchu se vyhýbati a ctnosti pěstovati. Svatostí mravní v užším, asketickém smyslu rozumíme svatost křesťanské dokonalosti nebo svatost heroickou. Jest to stupeň svatosti, který dle Benedikta XIV[1]) se vyznačuje „čistotou a neporušeností života a ctnostmi, které nejenom poněkud, ale trvalou cvičbou dle okolností přesahují obyčejný způsob jednání jiných mužů a žen". Hrdinnost, neobyčejnost ctnostného konání jest to tudíž, čím světec se liší od obyčejného křesťana; světec je více než zbožný, Bohu oddaný člověk, světec snaží se dosíci ideálu mravní dokonalosti nad prostřednost. — Svatost v kanonistickém smyslu připojuje k tomu ještě dva prvky: potvrzení svatosti zvláštním nadpřirozeným zasáhnutím božím (zázraky) a juridické svědectví a juridický důkaz o heroicitě ctnosti a jejím potvrzení od Boha. A sice žádá církev nejenom důkaz, že osoba, o níž se jedná, dosáhla výtečného a heroického stupně ctností přiměřených stavu a věku, nýbrž též důkaz, že heroismus nebyl dílem okamžiku, nýbrž jevil se v celém životě mnohonásobnými kony. Jestliže se u mučeníků církev spokojuje důkazem, že smrt pro víru podstoupili, to proto, že takový heroický akt z pravidla předpokládá jako přípravou svatý život, a zároveň, aspoň implicite, rozhodnou vůli vyjadřuje celý zbývající život heroicky dožíti.[2])

V tomto kanonistickém významu béřeme nyní ve svém pojednání pojem svatosti a dle něho nazýváme světcem toho, jehož čistota a neporušenost mravů jakož i stupeň ctností heroický t. j. přesahující obyčejný způsob jednání spravedlivých křesťanů autoritou církve soudně byl prokázán a od Boha nadpřirozeným způsobem potvrzen.

Už z toho, co jsme posud řekli o nutných vlastnostech světce, a o způsobu, jakým zvláště svatost v kanonistickém smyslu třeba prokázati, následuje, že bude odpůrcům našim asi těžko dokázati, že svatí nejsou než zvláštním druhem choromyslných; ještě lépe to však vysvitne, jestliže nyní uvážíme, s jakou přísností a akribií zmíněný

---

[1]) De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione l. 3, c. 39, n. 7.
[2]) Joly, u. d. str. 27.

soud se strany církve se koná, a za tím účelem poněkud šíře proces svatořečení a blahořečení popíšeme.[1])

Zevnější forma procesu byla hlavně dekréty Urbana VIII (1623—44) a Benedikta XIV (1740—1758) přesněji stanovena, nebo lépe prakse, jak se během století vyvinula, byla jimi zákonně potvrzena. Celý proces dělí se na proces blahořečení a svatořečení. Prvý z nich zase obsahuje proces informační při ordinariátu diecese, v níž hrob sluhy božího se nalézá, a proces apoštolský při kongregaci obřadů v Římě. Informační proces řídí buď biskup nebo delegovaný hodnostář s dvěma konsultory, dle předpisu „altero magistro in s. theologia, altero graduato in iure pontificio." Biskup jmenuje dekrétem zvláštního prokurátora nebo postulátora v Římě, jemuž po boku stojí viceprokuratorové v diecesích, v nichž se důkaz svatosti má vésti. Prokurátor musí složiti t. zv. iuramentum calumniae, v němž přísahá, že „věci spravedlivé se ujímá a ji jedině pro čest a slávu boží na sebe béře." Úlohou jeho jest celý život sluhy božího na základě výpovědí přísežných svědků prozkoumati a výsledky svého soudu sepsati. „Postulator docere debet de servi Dei ortu, patria, parentibus, pueritia, adulescentia; de statu, quem elegit, de exercitiis, muneribus et studiis, si quae coluerit, cum omnibus circumstantiis loci, temporis et personarum, et in hisce omnibus quomodo servus Dei laudabiliter sese gesserit, sive quoad obligationes sui status in qualibet aetate ad obitum usque, sive quoad mores, sive quoad omnia, quae pietatis exercitia respiciunt, cum circumstantiis et adiunctis omnibus pro qualitate personae. Postquam haec omnia dilucide in genere exposuerit, docere etiam debet in specie de singulis virtutibus servi Dei, et de cuiusque virtutis specificis et individuis actibus. Et primo de virtutibus theologalibus, nempe de heroica fide, spe et caritate in Deum et proximum; dein de virtutibus cardinalibus, nempe de heroica prudentia, iustitia, fortitudine et temperantia aliisque adnexis et praesertim de heroica humilitate. Praeterea docere etiam debet de donis supernaturalibus, quibus servus Dei praeditus fuerit, nempe prophetia, cordium scrutatione, manifestatione rerum occultarum, dono lacrimarum, exstasi, aliisque si quae fuerint. Insuper de suprema infirmitate servi Dei, deque ratione, qua illam pertulerit, de sacramentis ecclesiae ab-

[1]) A. Boudinhon, Le Procès de Béatification et de Canonisation. Paris 1908. — J. Trama, Manuale theoretico-practicum pro conficiendis processibus in causis beatificationis et canonizationis servorum Dei, Neapoli 1876. — Dr. Ignaz Familler, Das Heiligenleben in der modernen Psychopathographie, Regensburg 1915, str. 22 nn.

ipso susceptis, et quibus pietatis actibus et an ipse Dei servus illa petierit et quomodo. Porro de pretioso eiusdem obitu, de expositione cadaveris, de exsequiis, de sepulcro, ubi cadaver servi Dei conditum fuerit, et utrum cum interventu curiae ecclesiasticae, de populi ad sepulcrum concursu, eiusque devotione. Deinde de fama sanctitatis in vita et post mortem: demum de miraculis, si quae Deus Optimus Maximus Dei famulo intercedente, patraverit, cum omnibus circumstantiis loci, temporis et personarum".[1])

Z toho je patrno, jak obsáhlou je úloha postulátora. Při tom jest mu s úzkostlivou přesností všecko toto vyšetřovati; kdyby se při prvním prozkoumání aktů blahořečení v Římě poznalo, že potřebné důkazy nebyly plně a dokonale podány, musil by proces býti odložen a přišel by teprve po vyřízení všech ostatních, které právě jsou u kongregace projednávány, na řadu.

Důkazy postulátorem podané zkoumá v Římě kongregací obřadů ustanovený promotor fidei, sám nebo s několika subpromotory či vicepromotory; úkolem jeho jest proti všemu, co ve prospěch sluhy božího mluví, tak dlouho námitky činiti, až nelze o pravdě věci pochybovati.

Po této přípravné práci teprve nastává vlastní informační proces před biskupem a jeho přísedícími. K soudu třeba povolati svědky jednak postulátorem, jednak promotorem určené. O jejich vlastnostech jsou zvláštní předpisy; n. p. musí býti ovšem všichni „graves et fide digni", musí přísežně vypovídati a nemají býti z těch, kteří by pro zvláštní náklonnost nebo užší svazky se sluhou božím v jeho prospěch snadno vypovídali.

Ukáže-li se při tomto soudu biskupském, že všecky důkazy jsou správny a jisty, třeba přesný opis všech akt zaslati zapečetěný kongregaci obřadů do Říma. Zde zůstávají akta z pravidla plných deset let neotevřena ležeti, a mezi tím zkoumají se knihy a spisy sluhy božího, které snad vydal, co do jich pravověrnosti. Pak teprve lze ve věci pokračovati, což však zase nemá se díti než na opětovnou žádost závažných osob nebo církevních spolků. Studium otázky svěřeno bývá některému z kardinálů, a jestliže rozhodne tento, že lze proces apoštolský počíti, podpisuje papež dekrét, jímž se vlastní soud či proces blahořečení zavádí.

---

[1]) Trama, u. d. c. V, n. 7. 8.

Při tomto apoštolském procesu jedná se o soudní zjištění: 1. zda-li sluha boží vynikal heroismem ctností theologických a mravních stěžejních, 2. zda-li svatost jeho byla potvrzena zázraky a kterými? — Obě otázky studují a projednávají členové kongregace ve spojení s postulatory a promotory na základě tištěných akt obyčejně ve třech sedeních: sessio antepraeparatoria, sessio praeparatoria, sessio generalis, kteréžto poslední se koná u přítomnosti papeže.

Byly-li obě otázky kladně zodpověděny, pak klade se ve všeobecném sezení před papežem otázka: „An stante probatione virtutum et miraculorum tuto procedi possit ad indultum beatificationis?“ Po souhlasné kladné odpovědi přísedících bývají nařízeny veřejné modlitby za osvícení a teprve po nějaké době papež projeví svůj souhlas. Po té se sestaví breve beatifikační a určí den slavnostní blahořečení.

Proces svatořečení má se zase pouze na opětovné prosby započíti, a bylo-li prokázáno, že úcta blahoslaveného se rozšířila a pověst jeho svatosti vzrostla. Mimo to se vyžaduje, aby aspoň dva nové zázraky na přímluvu blahoslaveného od Boha učiněné byly prokázány. Proces svatořečení koná se podobným způsobem jako proces blahořečení, jenom že je kratší, poněvadž se jedná pouze o důkaz zázraků. I tu se klade ve všeobecném sezení otázka: an tuto procedi possit ad indultum canonizationis? Po kladné odpovědi následují tři papežské konsistoře, jimž se věc předkládá; teprve když i v posledním z nich bylo hlasováním kladně odpověděno a když zase veřejné modlitby byly předeslány, projeví papež po nějaké době svůj souhlas, vyhotoví se bulla kanonisační a ustanoví se den slavného svatořečení.

(P. d.)

Z dějin města Loštic.

Václav Kubíček. (Č. d.)

Dosud přese všechny pokusy, zjednati v obecním účtování aspoň rovnováhu, převyšovalo vydání příjmy. Jejich zdroje byly tytéž jako roku 1762, jenom výnos mýta, z něhož obec měla za rok 1781 20 zl. 15 kr., neplynul už do pokladny obecní, jelikož soukromá mýta byla císařským patentem v prosinci roku 1782 zrušena a připadla fondům veřejným.[1]) Nájemné z honitby vynášelo ročně 10 zl.

Za to příjem z valchy poklesl značně. V letech 1763, když ji byl koupil spojený cech tkalcovský a soukenický, přinášelo se do Loštic k valchování mnoho set postavů sukna z Třebové, z Jevíčka, Litovle, Náměště a jiných míst a prodávalo se hned domácím obchodníkům, zejména židům. Když tito však brzy potom přestali suknem obchodovat, zmenšil se nejen počet soukeníků v městě na šest, nýbrž také cizí sukno se už nenosilo na valchu. Proto s povolením zemské vlády snížena roku 1768 dosavadní činže 36 zl. na pouhých 10 zl.

Též důchod z obchodu solního proti roku 1762, kdy byl pronajat za 43 zl. 40 kr., spadl v posledním šestiletí téměř o polovici na průměrný obnos roční 24 zl. 30 kr. Výnos lesní byl praskrovný. Sáhové dřevo se prodávalo jen výminečně.[2]) Stavební dřevo bylo tak laciné, že průměrný důchod z lesa v letech 1777—1782 činil jen 44 zl. 32 kr. 1 den. ročně. Roku 1762 nově otevřený zdroj obecních příjmů z lomů vynášel v tom šestiletí průměrně 4 zl. 22 kr. Příjem z obecních várek zvětšil se od té doby, co je najímali nákladníci. V posledním šestiletí platili za ně ročně průměrem 214 zl. 40 kr., začež jim obecní hospodář dodával sesypaných od obce 74 měřic ječmene a dvě sáhy tvrdého, osm pak měkkého dříví. Odčítá-li se cena tohoto dříví a ječmene průměrným obnosem 114 zl. 22 kr., zbývalo čistého příjmu z obou várek ročně 100 zl. 18 kr.

Nepatrně se vyplácela ve správě obecní cihelna. Pálívalo se ročně zpravidla 40.000 cihel, k čemuž spotřebováno 44 sáhů dříví. Cihly pálené prodávaly se místním občanům tisíc po 4 zl., cizím po 4 zl. 30 kr., nepálené po 1 zl.[3]) V šestiletí do roku 1782 tržíváno ročně 200 zl. 49 kr. Odečte-li se cena dodaného dříví, jeho dovoz a

[1]) Cirkul. ze dne 9. prosince 1782. (*D'Elvert*, Schriften XIV. 148.)

[2]) V letech 1777—1782 toliko jednou za 2 zl. 30 kr. celkem. Sáha měkkého paliva čítá se r. 1784 úředně po 1 zl. 42 kr.

[3]) a sice prodalo se:

cihláři od práce i pálení — celkem asi 50 zl., měly obecní důchody z tisíce pálených cihel po 1 zl.

Polní hospodaření ve vlastní správě obecní bylo přítěží městské pokladny. Z 85 měřic obecního pole vzdělávalo se jen 37 měřic. Dvě z nich byly ještě roku 1784 v zástavě za obecní dluh 198 zl. Držela tudíž obec ve vlastní správě 35 m. a vzdělávala je do let asi 1770 obecní robotou, později placeným dílem nádennickým. Krátce před rokem 1768 zřízen za tím účelem obecní dvůr. Pozůstával ze stodoly a z kravína za radnicí[1]) Hrubý výnos pole, nečítaje v to farský desátek $6^6/_8$ m. rži a $8^5/_8$ m. ovsa, činíval v posledním šestiletí necelých 135 zl.[2]) Z dvorského dobytka brávalo se průměrem 52 zl. užitku ročně Po zapravení desátku, daně, práce nádennické a jiných výdajů dvorských nepřipadalo důchodum z obecního pole ani ze dvora nic.[3])

Považí-li se, že město dlužilo tehda jistin pouze 975 zl, že na stavbu farní budovy nepřispělo ničím a že školní vydání bylo nepatrné,[4]) nebylo ve vydání jeho nic mimořádného. Když pak nicméně obecní účty končívaly pravidelně rok co rok schodkem téměř 60 zl, jež bylo dlužno hraditi sbírkou, byl to zjev nezdravý, ale z jednotlivých položek důchodových dobře vysvětlitelný

Prvním lékem k ozdravění měl býti ve smyslu císařského patentu z roku 1783 rozprodej obecních pozemkův a budov, druhým výhodný pronájem důchodů, jež dosud byly v obecní správě. Na rozkaz zemské vlády konalo se dne 15 dubna 1784 v Lošticích za tím účelem úřední šetření, jež vedl c. k. vrchní inspektor komorních statků Joachim rytíř Stettenhofen u přítomnosti vrchnostenského zástupce.

---

	r. 1777	1778	1779	1780	1781	1782
domácím za:	47 zl. 48 kr.	41 zl. 18 kr	73 zl 28 kr.	251 zl. 36 kr.	92 zl. 30 kr.	59 zl. 15 kr.
cizím za:	100 » 51 »	151 » 10 »	202 » 13 »	137 » — »	49 » 33 »	8 » 15 »
úhrnem za:	148 » 39 »	192 » 28 »	275 » 41 »	388 » 36 »	132 » 30 »	67 » 30 »

Jelikož neznámo, kolik v tom zahrnuto cihel nepálených, nelze určit počet prodaných cihel. V Mohelnici prodáno r. 1779 pálených cihel 72.550 taktéž po 4 zl. tisíc za 290 zl. 12 kr. Po odečtení pracovních výdaju, zbývalo čistého přijmu 105 zl., měla tudíž obec z tisíce 1 zl. 26 kr. užitku.

[1]) V místech nynějšího č. 171. Kravín měřil $2^1/_2$—$6^1/_2$ sáhy, stodola 8—3 sáhy, nádvoří 50 čtver. sáhů.

[2]) R. 1784 počítala se měřice ječmene 1 zl. 23 kr., ovsa 42 kr., hrachu 1 zl. 36 kr., viky 1 zl. 36 kr.

[3]) Daně se platilo 12 zl. 57 kr, žencům dávalo se od měřice 45 kr., od svežení 1 kopy 9 kr. a od vymlácení 42 kr. Časem dostávali mlatci po 11 mírce.

[4]) v posledním šestiletí vede se pouze jediná položka r. 1781 a sice 4 zl. 5 kr. 2 den. „für Schulbücher und Tintenzeug".

Jednání šlo hladce a bez překážek. Obecní rybník, jenž dosud nesl čistého užitku 5 zl. 54 kr. ročně, byl za tolikéž pronajat. Honitba místo dosavadních 10 zl. za 18 zl. Cihelnu vydražil dolský mlynář Ludvík Masíček na šest let s podmínkou, že se občanům má prodávat tisíc dobře pálených cihel po 4 zl. 10 kr. a že kostelní správa může si pro stavbu kostela potřebné cihly vypálit na své útraty. Za každé pálení, jichž rozpočteno čtvero do roka, měl nájemce zaplatit 16 zl. do důchodů. Obecní louka u rybníka, kteréž dosud užívali oba purkmistři a rychtář, pronajata za 31 zl., druhá „Na lánech", bývalé obecní pastvisko za 7 zl. 15 kr. Obecní dvůr vyceněný na 178 zl. prodán veřejnou dražbou Karlu Červinkovi za 241 zl. 33 kr. s ustanovením, že dvorské studny se může používati z radnice a že jako jiní majitelé domů má ročně odvádět 12 kr. do pokladny obecní a měsíčně po 4 kr. kontribuce. Za pět obecních krav strženo 72 zl. 27 kr. Dvě měřice pastviny na Lišničce pod rybníkem a 37 m. obecního pole prodáno rovněž veřejnou dražbou za úhrnný obnos 4227 zl se závazkem, odváděti dosavadní farský desátek. Část kupní ceny měla se jako závdavek položiti hned, ostatek po částech do 20 let se 4% úrokem ze zbytku.[1]) Úpravou úředních platů, jež dosud obnášely 296 zl. 4 kr. 2 den., mělo se ušetřit ročně 36 zl.

Všechno to provedeno s podmínkou nejvyššího schválení a bylo zatím podkladem obšírných výpočtů, jež velmi přehledně sestavil krajský hejtman olomoucký Anton rytíř Kaschnitz. Odůvodněné výpočty vrcholily v dobrozdání, že bude obci na prospěch, když se uskuteční navržený prodej, pronájem a úprava služebních platů a když se vypustí zbytečné výdaje, jelikož tím pomine dřívější roční schodek v obecním hospodářství a přebude ročně 140 zl. Vzhledem k tomuto dobrozdání byl návrh dne 21. ledna 1785 císařskou kanceláří schválen.[2])

V duchovním oboru dotkla se Loštic opravná činnost císařova zrušením bratrstev. Jelikož ve spolky náboženské družila se tehdy valná část obyvatelstva, bylo zrušení v té době, kdy jinak obecný život se bral všedenními kolejemi, událostí pamětihodnou.

---

[1]) Řádné daně platilo se z měřice po 21 kr. ročně, z polí „Za vodou" po 12 kr. a „Na lánech" po 18 kr.

[2]) Dne 1. prosince 1785 uvědoměna o tom obec z Brna. Byl-li návrh skutečně proveden celý i co do úpravy služebních platů, dokázaly by obecní účty od let 1786, jichžto jsem se nedohledal. Přehled obecních účtů za šestiletí 1777—1782 viz na následující straně.

Summární výpis

z obecních účtů za šestiletí 1777—1782. (1 zl. = 60 kr., 1 kr. = 4 den.)

Příjem.

1. Stálé činže:

a) nájemného z mlýnů o sv. Jiří a sv. Michalu . . . 320 zl. —
b) od řezníků . . . 23 zl. 20 kr.
c) od cechu hrnčířského . . . 15 zl. 10 kr.
d) od pekařův a obchodníků . . . 7 zl. —
e) vrchnostenské ochranné od občanů křesťanských . . . 402 zl. 57 kr. 3 d.
od židů . . . 58 zl. 43 kr.
f) ze hřbitovní zahrady (za židovskou čtvrtí) . . . 4 zl. 40 kr.
g) z valchy od cechu tkalcovského . . . 10 zl. —

2. Nestálé činže:

a) z nájmu domovního (z bytu na radnici a domku při cihelně)

	1777	1778	1779	1780	1781	1782	Průměrně:
a)	3 zl. — kr.	2 zl. — kr.	— zl. — kr.	— zl. — kr.	4 zl. — kr.	8 zl. — kr.	2 zl. 50 kr. — d.
b) od podruhů	8 » 33 »	12 » 24 »	12 » 3 »	12 » 24 »	12 » 24 »	14 » 21 »	12 zl. 1 kr. 2 d.
c) ze zastaveného pole	1 » — »	1 » — »	1 » — »	1 » — »	1 » — »	1 » — »	1 zl. — kr. — d.

3. Z pivovaru:

a) za dvě obecní várky přepuštěné nákladníkům . . . 214 zl. 40 kr. — d.
b) z měšťanských várek od nákladníků . . . 21 zl. 15 kr. — d.

4. Z pálení kořalky . . . — zl. 35 kr. — d.

5. Z hospodářství obecního:

	1777	1778	1779	1780	1781	1782	Průměrně
a) za prodaný hovězí dobytek .	24 » 30 » d.	8 » 45 »	— » — »	24 » 30 »	— » — »	18 » — »	12 zl. 37 kr. 2 d.
b) za mléko	33 » 20 »	31 » 15 »	33 » 20 »	33 » 20 »	33 » 20 »	31 » 45 »	32 zl. 43 kr. 1 d.
c) z obec. býka	4 » — »	4 » — »	4 » — »	4 » — »	4 » — »	4 » — »	4 zl. kr. — d.
d) za pronaj. trávu	2 » — »	2 » — »	3 » — »	3 » — »	3 » — »	2 » 15 »	2 zl. 32 kr. 2 d.
e) z kamen. lomů	6 » 18 »	- - » 40 »	1 » 40 »	11 » 59 »	3 » 12 »	2 » 24 »	4 zl. 22 kr. 1 d.
f) z obch. solního	23 » 30 »	23 » 30 »	23 » 30 »	23 » 30 »	23 » 30 »	29 » 30 »	24 zl. 30 kr. — d.
g) za prodané kůže a maso . .	— » — »	— » — »	— » — »	— » — »	— » — »	4 » 47 »	— zl. 47 kr. 3 d.
h) za prodané cihly	148 » 39 » 2	192 » 28 » 2	275 „ 41 „ 1	388 » 36 » 3	132 » 3 »	67 » 30 » 2	200 zl. 49 kr. 3 d.

i) z dvorských polí . . . 134 zl. 47 kr. 3 d.

6. Z hospodářství lesního:							
a) za prod. dříví stavební . .	33 „ 37 „	30 „ 37 „ 3	40 » 31 » 1	68 » 59 » 2	45 » 36 » 2	39 » 20 » 3	43 zl. 5 kr. 2 d.
b) za prod. dříví sáhové . . .	— „ — „	2 „ 30 „	— » — »	— » — »	— » — »	— » — »	— zl. 25 kr. — d.
c) za prod. šindel	5 „ 28 „ 2	— „ — „	— » — »	— » — »	- » 42 »	— » — »	1 zl. 1 kr. 3 d.
d) náhrady od občanů za 10° farského deputátu	3 „ — „	3 „ — „	3 » — »	5 » 30 »	5 » 30 »	5 » 30 »	4 zl. 15 kr. — d.
e) nájemné z honitby	10 „ — „	10 „ — „	10 » »	10 » — »	10 » — »	10 » — »	10 zl. — kr. — d.
7. Z obec. rybníka:							
a) za prod. štiky	— „ 51 „	— „ — „	— » — »	— » — »	— » — »	— » — »	10 zl. 24 kr — d.
b) za prod. kapry	37 „ 33 „	— „ — „	- » — »	24 » — »	— » - »	— » — »	
8. Rozličné:							
a) za měšťanské právo	— „ — „	— „ — „	4 » — »	— » — »	— » — »	— » — »	— zl. 40 kr. — d.
b) z koupených peněz	1 „ 14 „	1 „ 14 „	— » — »	2 » 20 »	1 » 10 »	1 » 10 »	1 zl. 11 kr. 1 d.
c) za půjč. obec. kočáru . . .	— „ — „	1 „ 3 „	— » — »	— „ 48 »	— » — »	» — »	— zl. 18 kr. 2 d.

všeho příjmu dohromady . . . . 1582 zl. 14 kr. — d.

Vydání.

1. pro veřejné potřeby:

a) příspěvek na vojenské kasárny . . . . 12 zl. 59 kr. — d.
b) příspěvek na veřejné soudnictví (Kriminalbeitrag) . . . . 12 zl. — kr. — d.

2. ochranné činže:

král. městu Unčovu jakožto vrchnosti . . . . 816 zl. 40 kr. — d.

3. služebních platů:

mimo deputáty paliva a rži . . . . 266 zl. 45 kr. — d.

4. pivovarní:

Průměrně:

za ječmen na obecní várky, správky náčiní a budovy . . . . 114 zl. 22 kr. — d.

5. na obecní hospodářství:

a) správa radnice, dvora a cihelny . . . . 177 zl. 58 kr. $2^1/_2$ d.
b) dovoz úrody, mzdy nádenníkům, potřeby hospodářské . . . . 72 zl. 22 kr. — d.

Průměrně:

6. l e s n í :

a) dovozné za deputátní dříví . . . . 18 zl. 17 kr. 2 d.
b) rozličné . . . . 25 zl. 21 kr. 1 d.

7. r y b n i č n é na zjednání násadu . . . . 4 zl. 28 kr. — d.

8. r o z l i č n é :

	1777	1778	1779	1780	1781	1782	Průměrně
a) renovač. diet unčovským	13 zl. 4 kr	12 zl. 34 kr.	13 zl. 3 kr.	13 zl. — kr.	12 zl. — kr.	12 zl. — kr.	12 zl. 36 kr. 3 d.
b) koledy faráři a kostelníkům	— zl. 48 kr	1 zl. — kr.	2 zl. 11 kr	2 zl. 27 kr	3 „ 40 „ 2 d.	4 „ 29 „ 2 d.	2 zl. 27 kr. $2^{1}/_{2}$ d.
c) těmže na Boží Tělo	2 zl. — kr.	2 zl. - kr	2 zl. 30 kr.	2 zl. 10 kr.	2 „ 10 „	2 „ 10 „	2 zl. 10 kr. — d.
d) radním na Boží Tělo	1 zl. 17 kr	1 zl. 17 kr.	1 zl 17 kr.	1 zl. 17 kr.	1 „ 17 „	1 „ 17 „	1 zl. 17 kr. — d.
e) na mše sv.	— zl. 30 kr	— —	— —	— —	— —	3 „ 37 „	— zl. 41 kr. $^{1}/_{2}$ d.
f) za prach na Boží Tělo	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— zl. 27 kr. 2 d.
g) na školní knihy a inkoust	— —	— —	— —	— —	4 „ 5 „ 2 d.	— —	— zl. 40 kr. $3^{1}/_{2}$ d.
h) za revisi obec. účtů	— —	— —	— —	— —	— —	4 „ —	— zl. 40 kr. — d.
i) za pivo při obec. účtování	— —	2 zl. 34 kr	2 zl. 34 kr.	1 zl. 47 kr.	2 „ 34 „	1 „ 40 „	1 zl. 51 kr. 2 d.

k) úroku z dlužných jistin . . . . 39 zl. 1 kr. 1 d.
l) různé výdaje . . . . 56 zl. 52 kr. 3 d.

všeho vydání dohromady . . . . 1639 zl. 58 kr. 3 d.

Rozvaha.

Roční průměrný příjem . . . . 1582 zl. 14 kr. — d.
Roční průměrné vydání . . . . 1639 zl. 58 kr. 3 d.
Roční průměrný schodek . . . . 57 zl. 44 kr. 3 d.

(P. d.)

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann.

Statuta kanovníků-augustiniánů v Olomouci.

(Stud knih. olom., rkp II, 72_1 — II 72_3.)

Cristi redemptoris nomine premisso ad sanctorum quoque gloriam et omnium canonicam vitam profitencium ad salutem sempiternam.

Cum mens humana vicio nature plerunque a stabilitate declinare videatur iuxta illius canonis sentenciam: „Proclivius est hominum cursus ad voluptatem, atque natura eius est imitatrix viciorum", XX, q III. „Proclivius"[1]) Ideo sepemiro fragilitate sic ducimur, terminos quoque, quos patres statuere, transgredientes a semitis iusticie excindimus, ut vix tandem sanctorum patrum documentis reducamur. Wult igitur apostolus ad Philipenses 3°.[2]) Idem semper sapere et in eadem permanere regula, wult eciam patrum sanctorum decretum „ut canonici, clerici canonice vivant observantes divine doctrinam scripture et documenta sanctorum patrum" de consecracione dist V., „In omnibus", cum profecto nihil ad veram felicitàtem facilius conducit atque deo coniungit, nihil adeo caritatis fraterne vinculum, unitatemque inter prelatos et subditos nectit atque conservat, sicut vite regularis observancia. Ipsa enim pacis virtute angelis homines similes efficit, quos transgressio demonibus parificavit. — Accedit et illud preclarum Bruti specimen, qui post conditam urbem Romanam tocius urbis dominam suarum tamen legum iterum observanciis quasi denovo instaurando gloria, fama et potencia ad fines usque mundi amplissime diffudit que inobservancia enormiter extinxit, quum, ut Valerius inquit maximus: „Malo regimine eciam imperium corruit". Quot hodie monasteria exigua bono prelatorum regimine sub fratrum suorum observancia vita exemplari, famaque suavi crevisse videntur in maxima. Videntur eciam nonnula insignia, sine regularis norme custodia, pravo exemplo, facili dispensatione, larga et intemperata vita, negligenti correccioni solutis habenis in spiritualibus prorsus et in temporalibus in abissum usque corruisse.

Proinde, cum canonicus ordo, non ut cetere religiones generaliter sub uno omnium regimine atque statutis conformiter dirigatur, verum pro diversitate provinciarum et monasteriorum, quorum quedam in campestribus, quedam in villis, in oppidis aut civitatibus angustiata cum animarum cura, aut sine cura non colligati diversis utantur cerimoniis, consuetudinibus atque statutis, ut inde persepe, quod urbanis non convenit, conveniat forensibus, vel in campis hospitalitate obstrictis. Ne igitur tam confusa differencia et brevi

---

[1]) Decret. I, c XX. q III »Proclivius cursus est ad voluptatem, et imitatrix natura vitiorum«.

[2]) V. 16. »Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, et in eadem permaneamus regula«.

admodum statutorum antiquorum compendio periculose ex ignorancia admittantur negligencie, aut post observancie lapsum sine regulari conscripto reductorio minime reformari sciatur.

Ideo cum iure concedatur, quod prelatus et capitulum possint sibi facere constituciones, que future vite prebeant nomina, ut de constitucionibus in finali dicitur: „Non ad preteritam sed ad futuram tantum extendi, cum leges et constituciones futuris certum sit dare formam negociis etc. Verum quia par parem ligare non possit, cum in eum imperium non habeat[1]), ut in c. „Innotuit“, de eleccione. Tamen hoc est verum, si propria hoc faciant auctoritate sine consensu sui superioris et confirmacione. Unde si[2]) constitucio sit iusta, honesta et communis omnibus, in non exemptis episcopi licencia, vel consensu accedente licita erunt per eum confirmata, ut de constitutionibus c. „Cum omnis“ in glosa prima.[3]) In exemptis vero superioris, hoc est visitatorum, vel visitatoris auctoritate interveniente, ut Innocencius tercius de statu monachorum et canonicorum regularium, c. „In singulis“, providit, ut visitatores, qui presunt capitulo, quidquid statuerint et approbaverint inviolabiliter sit observandum omni excusacione et contradiccione et appellacione remotis, ubi eciam in eodem textu dicitur: „Hoc ipsum regulares canonicos volumus et precipimus observare“ etc[4])

Itaque ego Johannes, primus dei voluntate prepositus, uno omnium fratrum et canonicorum professorum totum capitulum representancium desiderio, singulorum quoque et universorum consensu, opere et adiumento, necne reverendi patris domini Nicolai, Sternbergensis prepositi, auctoritate apostolica visitatoris consensu pro nostra omnium quoque successorum uniformi vita et salute; nihil innovantes, sed ea dumtaxat, que ad vitam canonicam et regularem conservandam attinet connotantes, ne vel prelati, vel subditi fragilitate et ignorancia subducti, quovis suo ducantur sensu, ut per hoc a norma regularis vite discedentes in detestabiles incidant discrepancias. Sed pocius eo, quo nos calle gradientes, ut boni imitatores nostri pro vita eterna et centuplo in sancta regulari observancia perseverent, aut lapsi, que devia sunt, diligenter reforment. Ut quoque quod cui competat, in hoc libello inveniat, in nomine domini statuentes statuimus infrascripta quorum transgressionem, si contra canones sacros non fuerint, non ad culpam, sed ad penam per superiores infligendam obligare intendimus.

1.

Primum capitulum de recepcione fratrum.

Primo igitur, Christo inchoante et eius exemplo, qui sue legis observancia sibi discipulos collegit et fratres.

De recipiendis fratribus ad ordinem summe cavendum erit, ne vinea dei vitibus plantetur acerbis, que ex-tirpari deberent, nec tales recipiantur,

---

[1]) Decret. I, VI, cap. XX.
[2]) Fol. 25a.
[3]) Decret. I., c. I. Qu. I. cap. XX.
[4]) Decret. Li. III, XXXVI, cap. VII.

quales eciam dominus a templo suo excludebat, cum sibi cecum animal in levitico prohiberet offerri, sed illi, qui sancta sua conversacione fratribus et ordini convenire possint.

Ideo magno studio sunt examinandi, si aliquo laborent vicio, vel corporis defectu, aut si quibus obligacionibus matrimonialibus, pecuniaribus caucionibus, vel censuris teneantur constricti. Nec quidem intencione simoniaca propter aliqua bona consequenda, sed pure propter deum, ne recipientes et recepti pena canonis sint ligati, cum taliter receptus absolvi non possit, nisi loco illo privatus et iterum de novo sit receptus, ut de simonia, c. „Veniens“ [1]), et in 4. cap de regularibus, ubi recipientes et recepti sunt suspensi, sic de simili recepcione prelati fiendum. Posset tamen prelatus, si tenue sit monasterium, vel debitis, aliis quoque dampnis oneribus gravatum, non pro suscepcione alicuius, sed pro vestibus aliquid recipere ut de simonia, c. „Non satis“, ubi dicitur: „Porta tecum, si vis comedere mecum“. [2])

Omnis quoque recepcio fratrum ad. abbatem, id est, ad prelatum pertinet simul et ad conventum, ut in c. „Ea“ [3]) noscitur, de his, que fiunt a prelato: Nec quidem prelatus quempiam recipiat sine capituli consensu, nisi cognoverit probabiliter se a conventu sine racionabili causa et maliciose impediri. Quodsi vacaverit monasterium prelato, non potest capitulum aliquem recipere in monachum, cum recepcio pertineat magis ad prelatum, quia professio fit preposito presenti et futuris et non capitulo. Ideo magis recepcio pertinet ad prelatum, simul tamen cum capitulo. De regularibus c. „Ad apostolicam sedem“ in fine. [4])

Tot autem recipiantur, quot se regere de bonis ecclesie absque penuria possit, ut iusticia c. primo: „Nisi raritas fuerit personarum, possent tunc plures recepti ad arbitrium prelati in aliis monasteriis in favorem religionis in observancia educari in monasterii allevamen et profectum“. [5])

Et circa recepcionem personarum videtur accepcio, undecunque enim literati et ydonei sint, recipi debent, de iusticia c. Ad decorem, si tamen monasterio conveniunt, ut alter pro choro, alter vero valeat pro foro, hoc est pro cura domestica. — Seculares vero sacerdotes, nisi bene probentur, in quibus si appareat devocionis fervor ac humilis obediencia, probati recipi poterunt, alias non, quoniam crebro regere pocius, quam regi malunt, racione quoque proprie inniti, quam regulis ordinis sathagunt. — Conversi, quia aliquando valde onerosi et incorrigibiles fiunt et tamen tantum locum, quantum sacerdotes occupant, eciamsi inutiles reddantur, ubi si clericus recipitur, officium spirituale explet et temporale, quantum possibile est, caveantur nisi talis discretus vir esset et plurimum monasterio valere possit. — Donati vero, id est, qui se donant et obligant sola obediencia in servitutem perpetuam pro victu tantum et vestitu sine precio et professione

[1]) cap. XXV.
[2]) Není na u. m.
[3]) Fol. 25b.
[4]) Decret. L. III, tit. XXXI, cap. XVI. Srov. u. m tit. XV, cap. VI.
[5]) Není na u. m.

possunt recipi, si utiles fideles fuerint et honesti sine aliquibus defectibus, ne monasterio fierent onerosi. Celibes enim et sine regula vitam celestem in timore dei ducentes manebunt, nisi redderentur rebelles, tunc sicut non professi removeri poterint. — Prebendarii vero sacerdotes seculares et maxime laici ad prebendas recipi per cap.: „Ea que“ de statu monastico [1]) et canonicorum regularium, „Precipimus“ non immerito prohibentur, qui etsi recepti fuerint contra preceptum canonicum, quod absit, se nullo modo in claustro et locis regularibus immiscere fratribus debent. Racio est, quia talibus nequaquam satisfieri possit, et quod hauserint in monasterio, extra monasterium publicant, adeo quoque fiunt onerosi, quod in multis monasteriis cogebantur tales non sine maximo scandalo et dampno restitutis pecuniis suis removere. Cum ex communione fratrum quotidiana multorum fiant occasio malorum, neque pro talibus excessibus corrigi possunt, nisi cum vituperio excludantur, vel lite — Nec quidem pueri nobilium recipiantur ad expensas, ut communiter fratribus communicent, nisi seorsum extra conventum provideri possint. (P. d.)

---

[1]) Decret. L. III., tit. XXXVI, cap. VIII.

Posudky.

Urbánek Rudolf, České dějiny. Dílu III, část 1. Věk Poděbradský. (Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Praha 1915.) (O.)

Druhou a nejdůležitější částí předpokladů jest kapitola o kompaktatech. Posuzovateli jest těžko pro ni stanoviti určité měřítko, když předchozí podrobné zpracování o jednání stran kompaktat ještě nebylo uveřejněno. Jisto však jest: málo kde vystupuje spisovatelova tendence tak jasně jako právě zde. Za tím účelem budeme se statí o kompaktatech podrobněji zabývati.

Předně se jedná o názor stran počátku jednání s koncilem. Dle spisovatele „koncil, zde představitel církve, musil se spokojiti s úlohou strany a vzdáti se nároku vystupovati jako soudce". Na základě toho pak o něco níže dovozuje: „Tento ústupek byl prolomením církevního principu, bezpodmínečné autority církevní" . . . (91.)

Zcela pochybený je názor, jakoby se koncil vzdal „nároku vystupovati jako soudce". Něco podobného koncil nikdy nemyslel. Tak víme o největších horlitelích pro jednání s kališníky, Geilhausenovi a Niderovi, že „možnost a dokonce nutnost ústupků se strany církve jim ani nenapadla". (Hofman, Husité a koncilium atd. ČČH., VII, 297.) Totéž seznáváme i z vlastního jednání. Od prvního smlouvání v Basileji (1433) až do rozhodnutí v r. 1437. vždy byl kamenem úrazu požadavek, aby Čechové přijali názor církve. Církev ze svého učení, ani nejmenšího neslevila, tak že o nějakém prolomení autority nebylo ani řeči, a jestliže hleděla na husity jako na stranu rovnocennou, učinila tak jen za tím účelem, aby jim bylo dopřáno použíti všech prostředků k dokázání pravosti své nauky. Nemožnost dohody spočívala v stanovisku husitů nechtících uznati koncil za zástupce pravé církve. Dle Rokycany to byli pouzí lidé, jejichž autorita ve věcech víry nerozhoduje. Za takových okolností prohlédl Stojković již v dubnu 1433, kam jednání povede. Řekl totiž: . . . „contra ergo eum, qui negat principia, per se non est disputandum". (M. C. I., 336.)

Autorita církevní nejlépe naznačuje vniterné rozpory v duši Rokycanově a v jednání strany, jíž vedl. V Basileji se nechtěl podrobiti autoritě koncilu nechtěje uznati jeho jednatele za representanty církve, ale sám jako volený arcibiskup žádal později na druhých stranách, aby se podrobily synodě horské „představující vůli utrakvistické většiny a tím i vůli národní. Té, ne jeho vlastnímu jen přání, se měly podrobiti" (732.) Však chtěl-li něčeho podobného dosíci, pak především musel odpůrcům dokázati, že jeho autorita je o něco větší, nežli jejich autorita lidská. Odkud ji ale měl vzíti? Zajímavo je, že se o ni obracel na koncil, jehož autorita byla u něho dříve pouze lidskou! Spisovatel při tom zcela otevřeně praví: „V této i v jiných otázkách . . . jeho autorita sama o sobě nestačila" (736.) Prolomil tedy husitismus

autoritu církve, když jeho hlava — volený arcibiskup — z vlastní potřeby uznával, že jeho autorita sama o sobě ničeho nespraví, nedostane-li se mu vyšší moci — v podobě stvrzení od církve?

Na to zaznamenává názor tehdejšího světa o jednání Čechů s koncilem: „Evropa cítila se vlastně poražena s církví“ . . . (91.) Jak se mohla cítiti Evropa poraženou, když její stanovisko se úplně stotožňovalo s koncilem? Ona hleděla na český národ jako na ztracenou ovci, které se dává příležitost vrátiti se ke stádu. Basilejský koncil měl učiniti — konec husitské heresi. Takové city věřících tlumočí Jan z Dubrovníka: . . . „Erat quoque ipsis fidelibus spes firma, ut in concilio generali, quemadmodum illorum antiquorum, ita et illorum Hussitarum suo . . . gladio divini verbi recte intellecti suarum caput heresum a corpore separetur“ . . . (M. C. II., 11.) Albrecht rakouský poukazuje na nebezpečí, kdyby se sbor rozešel „ante heresis Boemice exterminacionem“ (u. d., 534.) Z podobných pohnutek — odstranění husitské herese — naléhají na pokračování koncilu ostatní německá knížata, k nimž druží se i francouzské a polské duchovenstvo, tak že o nějakých ústupcích není ani řeči.

Spisovatel mluví o neústupnosti církve. Jak zmíněno, byla dána utraquistům příležitost, aby v jednání s koncilem byli jeho zástupcům úplně rovni. O tom píše pastor Krummel (Utraquisten und Taboriten, 109): „Man könnte sie geradezu, als einen Akt der Demütigung der ganzen Kirche unter dem Hussitismus bezeichnen, seit vielen Jahrhunderten unerhört“. Dále ustoupiti znamenalo by, dáti se poučovati od heretiků, což bylo naprosto nemyslitelno. O Karvajalových avisamentech stačí pouze tolik podotknouti: při jednání používaly obě strany všelijakých tůček. Jestli Karvajal tak tvrdí o husitech (67.), p. autor tak píše o legátech (93—94.) Proto místo výlučného vytýkání Basilejským lze zcela klidně říci, co praví p. spis. o nepříznivém názoru ciziny o Češích: . . „kde všichni hřešili, těžko je výtky činiti jen určité části“ (78.)

Basilejský sbor měl ještě jinou příčinu k zaujetí pevného stanoviska. Věděl, že boj s husitismem vstupuje do nového stadia, v utkání na poli diplomatickém. V tomto boji byl si dobře vědom své ohromné převahy, jak sám autor naznačil, řka, že „malý národ“ stál v boji „s nejmocnější časovou organisací“ (113.) Nač tedy ustupovati již před zahájením boje, v němž značná převaha zaručuje úspěch? Odjakživa obratná papežská diplomacie dobře věděla, co by znamenalo ustoupiti Čechům. Znamenalo by to obětovati věrnost všech svých národů za nezaručený návrat malého, odcizeného národu. Vždyť by ústup znamenal dáti za pravdu těm, proti nimž je dříve volala do boje, tím ztratiti u nich autoritu a míti je — proti sobě. Konkretních dokladů jest v tomto ohledu dosti: V Německu a Francii hrozily selské bouře, přičítané vlivům husitské propagandy. Jedinou zbraní proti nim bylo brzké skoncování husitské otázky na koncilu (U. B. 269, 273.) Ustoupiti husitům, znamenalo by přisvědčiti oněm podvratným sociálním proudům a tím se připraviti o přízeň mocných knížat německých a vlády fran-

couzské Jak se legáti báli veřejného mínění, toho nejlepším dokladem jest případ z r 1435. Tehdy (15. čvce) povolali k sobě arcibiskupa mohučského, senenského a olomouckého, aby (vyloživše jim napřed dosavadní výsledky jednání s Čechy) jich požádali o pomoc, „kdyby slyšeli některé spílající jim anebo koncilu“ (M. C I., 600.)

Nepodrobení se Čechů stalo se ještě z jiné příčiny. Zamítli totiž vybídnutí, aby se ve víře stotožnili s ostatními, namítajíce, že početná většina ve víře nerozhoduje. Tento výrok opět nasvědčuje o jiném rozporu v jednání Rokycany i jeho strany. Krummel totiž píše: ... „die im Concil representierte Macht der allgemeinen Kirche hatte ihm imponiert“ ... proto chtěl se s církví spojiti „auch mit Preisgebung der Taboritenbrüder“ (u. d. 121.) V Basileji tedy vznikla v jeho duši myšlenka obětovati táborskou menšinu za zájem utraquistického celku, avšak na témže místě protestoval proti podobné žádosti vznesené naň koncilem, aby se totiž se svými stoupenci jako menšina připojil k církvi. Rokycana netoliko protestoval, ba dokonce z písma sv. a tradice dokazoval naprostou nepřípustnost toho, aby většina rozhodovala ve věcech víry. Pravil totiž: ... „dicimus: quod multitudo non facit auctoritatem, sed auctoritas multitudinem. Scimus enim, quod Salvator noster dixit: Multi vocati, pauci vero electi. Super quo verbo dicit Anselmus: Si vis esse de numero salvandorum, sis de numero paucorum“ ... (M. C. I., 325—26.) Tento rozpor dospěl svého vrcholu, když za doby Ptačkovy uskutečnil Rokycana myšlenku o sjednocení kališníkův na účet táborské menšiny. Autor při tom píše: „Prospěch celku mluvil tu svým imperativem k menšině — a většina odvolávajíc se k moci, jež je jejím právem, ukládala menšině svou vůli“ (327.) Jedna věc při tom zajisté zarazí každého soudného čtenáře: nazývá-li spisovatel „imperativ k menšině“ a užití moci — právem většiny — proč toto právo přiznává pouze v malém utraquistům, vzhledem k táborským, kdežto ve velkém, v poměru (dle jeho vlastních slov, 113.) „nejmocnější souvěké organisace“, t. j. církve k husitům, nečiní o podobném právu církve ani zmínky?

Celé pojednání o kompaktatech působí na čtenáře dojmem, jakoby vina neúspěchu a neplnění smlouvy spočívala většinou na církvi. Víme zcela jistě, že věc nebyla tak nevinnou. Čechové se dopustiti několika chyb, za které jim bylo velmi pykati. V první řadě to byla nejednota — praktický důsledek nedostatku sjednocující autority. Spisovatel praví: „Nebyla to ani tak politická neobratnost, jako rozdělení ve strany, jež usnadňovalo postavení zástupcům koncilu“ (94.) Co však byla tato nejednota, jež neutuchala ani v době, kdy bylo svorné práce nejvíce zapotřebí a jež stávala se vítanou zbraní druhé straně? Zdaž to nebyla politická neobratnost? Právě při této záležitosti máme nejlepší příležitost seznati, že nevítězil koncil pouze lstí a klamem, nýbrž diplomatickou obratností. Je s dostatek známo, jaké spory byly mezi papežem a koncilem před zahájením jednání s husity, víme jak v ohledu české redukce záleželo otcům na urovnání konciliárních sporů (srov. Denis, Hus et la guerre des Hussites, 413.) A toho také dosáhli. A

tak alespoň proti husitům stála církev úplně sjednocena. Jak již zmíněno, tato jednota imponovala Rokycanovi a vzbudila v něm touhu po něčem podobném.

Stalo se tak až příliš pozdě. Nedovedl, anebo snad nemohl dáti svému jednání směr dle potřeb okamžité situace — a to byla druhá chyba. Příznačné je, že to byl cizinec Payne, jenž vybízel Čechy k jednotě, ale nemohl vůbec domluviti (95.) Naproti tomu jednatelé sboru pracovali s rychlostí přímo překvapující. Za půl roku již měli na své straně nejmírnější utrakvisty a mocnou šlechtu! Nač legátům stačily měsíce, na to potřebovali husité léta. Teprve když kompaktata byla již dávno ujednána, počal Ptaček prováděti Rokycanou projektované sjednocení (1441—1444.)

Přicházíme takto k třetí chybě české politiky. Její představitelé nenalezli hned správné cesty. Směrnicí v jednání s koncilem měla býti myšlenka: jak se zachovati ke sporu strany kuriální se stranou konciliární a jak z něho těžiti? Dle tohoto vodítka měli postupovati již od r. 1431 — však na jedině správnou myšlenku v tomto směru přišli — teprve r. 1442! — a ta byla: . . . „je třeba obraceti se k oběma stranám a nikoliv jen k jedné“ (697.) Tím se dopustili chyby, jež se později ukázala osudnou. Místo, aby jednali s oběmi stranami, obraceli se pouze ku koncilu, kdežto „na kurii vůbec nebyly brány ohledy“ (Hofmann, u. m. 295.) Tím se výsledek jednání — kompaktata — stala odiósními v očích papežu, k nimž později se obraceli o jejich potvrzení.

Čtvrtou chybou byl egoismus, „jenž neznal vyššího příkazu nad vlastní ctižádost a vlastní prospěch“ (172.) Jmenovitě šlechta byla pověstná svým prospěchářstvím. Tím se skřížily zájmy její se zájmy lidu, jenž bojoval netoliko za slovo boží, nýbrž i za lepší budoucnost. Tento sociální rozvrat stal se mostem k spojení šlechty s císařem a z něho zrodily se Lipany. „Zde více než při jednání s koncilem se dopustili čeští utrakvisté nepolitičnosti, jež jim podkopávala vlastní budoucnost . . . Lipany stranu Rokycanovu zbavily doma mocného, ba hrozného soupeře . . . ale vůči cizině, vůči koncilu, ji velmi oslabily“ (96—97.)

Ještě jiná věc působila Čechům nesnáze. Zamítnutím církevní autority nabyla česká otázka jiné tvářnosti: již se nemohlo jednati o bezpodmínečné podrobení, nýbrž o přisvědčení tomu, jenž svého stanoviska dovede lépe hájiti. Na místo autority církevní, nastoupila autorita vědecká. Za tím účelem shromáždila církev v Basileji své nejpřednější učence a zástupce universit. Proti nim postavili Čechové také sice své nejlepší síly, které však svým postavením se mohly s nimi těžce měřiti. Proti zástupcům slavných universit stáli většinou pouze mistři promovaní pražskou universitou, jež od odchodu německých studentův prodělávala dobu těžkého úpadku. Toho si byli basilejští theologové dobře vědomi a také se svým smýšlením netajili, když Čechové občas vybočovali z mezí jednání. Tak Stojkovič řekl Rokycanovi zcela otevřeně, že jako doctor není dle statut své (pařížské)

university povinen odpovídati obyčejnému mistrovi (M. C., I. 339.) Kalteisen řekl Oldřichovi ze Znojma: „Vy jste bakalářem svobodných umění. Jak můžete rušiti autority — doktorů“? (M. C., I. 346.) Tyto výroky zajisté dosti potvrzují, jak malá byla autorita českých theologů v očích druhé strany. Z té příčiny jest zajímavo, že první i poslední jednání v Basileji ztroskotalo pro nedostatek jejich autority. Tak v r. 1433 psal Ebendorfer svým známým, že husité nedokázali oprávněnost kalicha „ob defectum auctoritatis nobis tradite“ (U. B., II. 367.) Rokycana totiž nešťastnou náhodou odvolával se na citát Mikuláše z Liry, jenž svědčil právě — proti jeho thesi. Seznav, co se mu přihodilo, chtěl osudné místo vynechati. Stojkovič jej žádal, aby jen celé místo přečetl a když se vzpíral, žádal jej o to celý koncil a tu on „prae verecundia prosecutus est usque ad finem, contra se omnimodum reddens testimonium“. Otcové basilejští v tom viděli řízení boží, že odpůrce svědčil sám proti sobě (M. C. I., 279.) Neméně nešťastnou byla argumentace Příbramova při závěrečných jednáních r. 1437. Dle Stojkovičových zápisův to byla „disputacio sophistica“, o které opponent jeho Palomar se takto vyslovil: . . . (dicebat) „forme huius disputacione pueros magis delectante quam magistros, proptereaque non decere in materia fidei“ . . . (M. C. II., 1066.) Před tím řekl o něm týž, že se nesluší mluviti sofisticky v tak slavném shromaždění, jako je koncil (u. m.) Mohli církevní theologové dáti husitským kollegům za pravdu v takovýchto okolnostech? — Nepoddajnost proti doktorům církevním zkonkretisoval jim takto Palomar: „Odvoláváte-li se na církevní otce, tedy jen sem některého přiveďte, my mu rádi popřejeme sluchu“ (u. m.)

Nepříjemná věc přihodila se autorovi v odstavci věnovanému církevní autoritě (112.) Uváděje dvě Stojkovičovy definice (z Tomka, IV., 555) vkládá mezi ně poznámku o jejich vzájemném poměru; prý po první „v zápětí podává poněkud jinou definici“. Ovšem, poněkud jinou, nikoliv proto, že by si býval odporoval, nýbrž že měl na mysli — dva různé pojmy: církev obecnou jako celek „shromáždění všech věřících“ a její část — církev učící „papež a kardinálové“ . . . Husitský pojem církve uvádí příliš prostonárodně, theolog by jednoduše řekl: Rokycana hájil ideu o církvi praedestinovaných. (Srv. M. C. I., 280 a 281, Mansi XIX., 777—778.)

Při výkladu smyslu kompaktat byla kamenem úrazu jejich příliš opatrná stylisace. Slova „qui talem usum habent“ a „quae (= personae) . . . devote postulaverint“ dávala oběma stranám podnět k různým výkladům. Nehleděli z nich (vzhledem k provisornímu rázu kompaktat) těžiti pro sebe jen katolíci, nýbrž také i husité. Kdežto katolickým výkladům — širokým možnostem věnuje spisovatel svědomitou pozornost a místy se o nich dosti řízně vyslovuje, o smyslu kladeném této klausuli od husitů zmiňuje se — pod čárou, uváděje pouze fakt, bez kritiky! (103[1]). Praví totiž, že dle výkladu katolického „též přistupování nových přívrženců ke kalichu bylo by nemožností“. Tím se tedy uvedené místo mělo státi úředním schválením agitace pro kalich.

Nač ale byl pořízen seznam far? Snad na to, aby se podávalo — pod obojí tam, kde až do té doby se přijímalo — pod jednou? Velmi divně se tudíž vyjímají tato dvě místa: „Katolíci měli býti trpěni jen v místech, kde kalich dosud podáván nebyl“ (109) a dále: „Od utrakvistů se žádalo vše, ale nedávalo se skoro nic“ (111.)

Budoucnost náležela tomu, k němuž se přidá světské rameno, Zikmund. O jeho chování píše Krummel (u. d., 196) . . . „wusste Sigmund dies große Kunststück durch die Anwendung des Mittels zu vollbringen . . . nämlich der Perfidie“. Slíbil totiž oběma stranám, dobře věda, že lze jenom jedné vyhověti. Autor praví: „Bylo však již napřed pravděpodobno, komu své slovo spíše zachová“ (101.) To sám potvrzuje na jiném místě (114.): „Husité dovedli zvítěziti nad církví a pohnouti ji k smlouvě, ale posléze více než nějaké přelstění obratným diplomatickým tahem byla to síla poměrů, proti níž byli pak Husité slábi, aby mohli vynutiti na církvi, aby sama zachovávala, co dříve povolila“. Tedy nelze mluviti o pouhém přelstění, působila i síla poměrů. Předně se jednalo o Zikmunda. Jestli mu církev pomohla k trůnu, zdaž nebyl zavázán jí pomoci? Či snad měl se přidati na stranu svých někdejších nepřátel a postaviti se proti tomu, kdo mu pomohl na trůn? Na něco podobného byl Zikmund až příliš vychytralým, věda, jaké následky by tento krok měl v zahraniční politice, kde papežská diplomacie měla slovo tak mocné.

Než připusťme, že Zikmund jednal korrektně a že řeči husitů „o oklamání koncilem“ byly správné. Bylo zajisté chvalitebno, když husité se stavěli proti jakémukoliv porušení slova, nastává však otázka, jak tuto zásadu prováděli ve skutečnosti? Odpověď nám dává jejich jednání s Tábory v r. 1443—1444. O jednání v Kutné Hoře praví Urbánek (827.): „Utrakvisté měli na synodě převahu a užili jí, nehledíce příliš na úmluvu Pražskou, jež Táborským zaručovala svobodu jednání“. Čtenář je zajisté zvědav, jak autor soudí o tomto jednání. Úsudek svůj vyslovuje na straně 827, řka: „Dnes je ochota utrakvismu jeho postup vytýkati. Je však dnešek, jenž vynáší se svou humanitou a snášelivostí a jenž přes to páchá na slabších tolik násilí v ohledu národnostním i sociálním, oprávněn činiti výtku utrakvismu, že nedovedl býti snášenlivý ve století 15?“. Naproti tomu jednání církve s husity nazývá „oklamáním“, „tůčkami a šalebnou hrou konciliárních diplomatů“ (94.), zatím co o utrakvistech odmítá sobě samému právo úsudku! Divně se proto vyjímají jeho úvodní slova ke kompaktatům: „Přistupovati . . . jen s přísností a s blahovůlí k druhé straně, znamená již předem spravedlnost porušiti“ (91.)

Jak z těchto řádků vysvítá, nalezl pan autor pro tento předpoklad málo předpokladů. (Mimochodem řečeno mohl si uspořiti urážlivý název „papežencův“ (119.), jež [soudě dle uvozovek] přejal autor z bratrských pramenů.)

Následující (III.) kapitolu věnuje državám obou stran a konstatuje, že katolická strana, byť byla početně slabší, přece byla složkou významu velikého, majíc mohutnou oporu za hranicemi. Vzhledem

k Palackému a Tomkovi jest popis držav u Urbánka daleko důkladnějším. Za následující část odstavce jsme mu vskutku vděčni. Vylíčiv tehdejší českou povahu vůbec, podává charakteristiku vůdčích osob politických (Menharta, Oldřicha, Ptačka a Jiříka), čímž nabývá čtenář v mnohém ohledu nového názoru na tehdejší události.

Celou první knihu věnuje skoro výhradně politickým dějinám doby Albrechtovy. Lze říci, že tuto stať propracoval velmi důkladně. Pokračováním této části jsou první tři kapitoly druhé knihy, líčící anarchii za Ptačka.

Nás budou zajímati náboženské události této doby. Předně osvětluje agitaci Mikuláše od Řebříků pro koncil. Čechové zůstali neutrálními až na Oldřicha z Rožmberka, jenž se postavil na stranu koncilu, stav se tak hlavní, ale velmi vratkou oporou Mikulášovou. Byl totiž potud podporovatelem jeho snah, pokud čekal od koncilu hmotný prospěch. Poněvadž ale v tomto směru stavěl své sympatie na špatném předpokladu, skončila Mikulášova misse úplným nezdarem.

Druhý bod jest jednání Příbramovo s kapitolou (r. 1441.) Autor zcela správně vyvrací názor Nejedlého, jakoby tehdejší husitismus byl již pouze nějakou katolickou sektou. Odpověď kapitoly však posuzuje divně, prý „kolik článků, tolik omezení“ (685.) Jak ale mohli kanovníci přivoliti k jeho žádosti o uznání kalicha, když p. spis. sám uznává, kterak „tím Příbram přestupoval míru, kterou v kompaktatech církev chtěla uznati“? (682.) Měla-li kapitola v tomto ohledu vůbec nějakou positivní odpověď dáti, nemohla tak učiniti bez četných omezení, nejsouc přece nikterak oprávněna rozhodovati v otázkách spadajících do kompetence papeže a koncilu!

Nejobšírněji se šíří o theoretickém konci táborství. Vskutku záslužným jest důkladné osvětlení záležitosti Koldovy, při níž až dosud se přihlíželo více k zevnějšímu průběhu sporu, nežli k politice Oldřichově a Táborských.

Nikde se nejeví rozpor v jednání utrakvistů v tak ostrém světle, jako právě při odsouzení táborství.

Srovnejme jednání utrakvistů s církví a s táborskými v několika hlavních bodech: 1. Soudce chebský. Dle něho mělo rozhodnouti písmo sv. a tradice. V Basileji dle toho rozhodovali theologové, ne tak v K. Hoře, kde se vměšovali do jednání laikové. Synodu obeslal Ptaček „chtěje (dle Táborů) býti zároveň žalobcem i soudcem“ (812.) V předsednictvu byli laikové vkládající se v jeho práva „a jak se jim líbilo spolu s kněžími utrakvistickými synodu řídili“ (828.) 2. Způsob jednání. Obě strany měly býti sobě úplně rovnými. Však Táboři „místo rovnocenného činitele, jenž má míti stejná práva, jako utrakvisté ostatní stávali se obžalovanými; jimiž, jak se zdá, nedalo se vždy volné příležitosti k obraně, ani k vyvracení cizích důvodů a narčení“ (828.) Zcela jinak bylo v Basileji, kde Stojkovič sám přinesl do zasedání folianty, aby se mohli z nich kdykoliv přesvědčiti a kde si husité vypůjčovali knihy od Minoritů. 3. Účel jednání byl zdrojem nerovného postavení táborských. Oni již měli býti a priori odsouzeni,

jak dosvědčuje autor na několika místech, na př. na str. 767. „Kněží Táborští v něm (= Ptačkovi) viděli svého hlavního odpůrce pro jeho snahy sjednocovací a tušili, že mu jde o to, aby před veřejností byli sníženi a připraveni o svůj vliv a vážnost“. V Basileji sice také působily „snahy sjednocovací“, jenže se k jejich provedení pracovalo, jako v otázce theologické — vědou a nikoliv snižováním osob. — Dle toho se také na synodě jednalo... „jak se zdá, nedostalo se vždy volné příležitosti k obraně, ani k vyvracení cizích důvodů a nařčení“... „k obžalobám proti Táborským byly připouštěny i osoby, které byly hlavními jejich nepřáteli a jež byly pro své přečiny již dříve z Tábora vyhnány a dovoleno jim odejíti dříve, než jim mohli Táborští řádně odpověděti“... (828—29.) Tak jednali utrakvisté s Tábory, zatím co v Basileji se jim nabízelo a dostalo slyšení kdykoliv si přáli. 4. Vykonavatelem rozsudku stal se sněm pražský. Při této příležitosti jest velmi zajímavo sledovati autorův názor o světském rameni. K čemu měla církev inkvisici? Aby se starala o neporušenost víry a návrat odpadlíků. Dle p. spis. bylo jednání inkvisitorův „neústupný fanatismus“ (784.) Když ale Rokycana uznával „moc donucující ne sice k obrácení na víru, ale k udržování v ní“ to nebylo nic závadného „to je mu povinností“ (u. m.) Zároveň staví jednání Rokycanovo nad počínání inkvisice, poněvadž se u něho „již ozývá myšlenka, že víra není slučitelná s násilím“. V tomto ohledu má p. spis. pravdu. Uvedená myšlenka se ozývá — ale nic více! Uvažujme na důkaz toho na základě autorových výroků. Na sněmě čáslavském (1441) obdržel „s pomocí měst a panuov... i značnou moc výkonnou“ (766.) Této moci pak chtěl použíti, ježto každý „kdo se pak vzepře řádné autoritativní výpovědi, ocitne se před veřejností v situaci zarputilého kacíře a tak bude zbaven vší ochrany“ (784.) Že pak vskutku nabízené sobě pomoci Rokycana nemínil odmítnouti, dokazuje nejlépe autor na str. 815. při řeči o jednání v Hoře, kde „sněm však zaujal stanovisko Rokycanovo a Příbramovo, kteří byli pro to, by rozhodnutí svěřeno bylo „potestati brachii saecularis“, tedy sněmu. To také autor přiznává na str. 813., kde velmi slabě hájí Rokycanu proti nařknutí táborskému, „že se spojuje ve věcech církevních s ramenem světským“, řka, že „byla tato výtka zbraní dvojsečnou“. Co tedy bylo u církve neústupným fanatismem upomínající autora na vyznavače islamu, to bylo u husitů netoliko dovoleno, ba dokonce i chvalitelno, vždyť „síla je záštitou myšlénce a ta zase zušlechťuje sílu“ (827.) Třeba p. spis. přiznává, že rozhodoval v náboženských sporech Táborů s Pražany sněm, tedy početní převaha laiků, přece tvrdí (817.), kterak „rozdíly mezi stranami utrakvistickými byly autoritativně rozřešeny“. Má zemský sněm právo rozhodovati ve věcech náboženských, jmenovitě v tak subtilní theologické otázce, jako jest učení eucharistické?

Zbývající část jest věnována učení obou stran husitských. Je to důkladná stať, při níž autor vyčerpává všechny až dosud tištěné publikace.

Celkem lze říci: Dílo Urbánkovo jest práce velmi pilná a důkladná, jež v lecčems osvětluje dobu poděbradskou, ale byla by

daleko záslužnější, kdyby p. spis. byl dal větší důraz na archivní prameny než na jednostranné kritisování. *Nn.*

Filosofický problém války. Napsal *Dr. Tomáš Trnka.* J. Laichter, Král. Vinohrady.

Kniha psaná již před vypuknutím světové války upozorňuje, že válka není něčím, co zrodilo se z libovůle několika, nýbrž povstalo tam, jako vše ve světě organicky, jako výsledek podmínek a podkladů. To je pojetí historicko-genetické.

Dnes, kdy dokonáváme snad poslední dobu válečnou, zdá se nám válka něčím jiným než tenkráte, když začala. Než podají nám dějiny vysvětlení vzniku a zauzlení válečných událostí, zdá se nám jistě tak mnohé nevysvětlitelným nejen proto, že neznáme ani všech jejich genetických složek, nýbrž také proto, že neprozkoumali jsme, jsouce překvapeni, ani dosti málo všech oněch determinujících složek čistě psychického původu. Tak zdá se nám ovšem válka problémem. Autor hledá v ní problém filosofický. Než jemu mysliti znamená „učiniti si z něčeho konstatovaného, zjištěného záhadu“ (4.) U nás nabyla však filosofie již významu konkretnějšího. Pak mohli bychom mluviti snad jen o metafysice války. Válka byla by pak jakoby povětroněm spadnuvším za jasné třebas noci nebo sociologovi balvanem urvavším se v podkopané šachtě. Třebas má příčiny socialní a podmíněna je do jisté míry také změnami útvarů psychických, oblasti citové, náboženské, ethické není přece ani problémem náboženským ani ethickým a psychologickým ani zase čistě sociologickým, nýbrž spíše zjevem jakoby kosmickým, přivoděným týmže protikladem a antagonismem, který jak autor sám vyciťuje nacházíme na př. i ve vybíjení elektřiny positivní a negativní, v bouřích.

Autorovi je dána válka zrozením kultury, rodí se souběžně s kulturou, neboť je napětím, které vládne mezi kulturou a životem. Útvarem kulturním jsou sociální organisace. Kdyby nebylo těch a kultury, nebylo by válek (186.) Kultura je napětí vnitřní, je vnitřní obsah života. Jako pramen naráží na své vlastní řečiště, řine se přes kameny až k svému ústí, tak z překážek, z napětí, z boje života se sebou samým, povstává vědomí, myšlení, kultura (162.) Kultura je tedy duševní práce a snažení vůbec. Život kulturní je nejen způsobem života, nýbrž jeho částí, podílníkem i ve smrti. Každý život spěje k smrti. „Válka neleží vnějškově mezi národy jako vnějškový styk národů, nýbrž válka je vnitřní proces, je záhada života a smrti, je napětí mezi životem a smrtí, mezi životem a kulturou. Válka vyvírá ze samého jádra životního problému, vyvírá z růstu života, vyvírá z houstnoucí sociální organisace“ (163.)

Kultura stojí pod egidou spravedlivosti. Spravedlivost vůči jednotlivci i celku přivádí střetnutí radosti i smutku. Tak roste kultura z krve duše (200.) Kultura je sebehodnocení, je přehodnocení života, život pak je hodnota, která má hodnotu jen ve vztahu ke kultuře (140.)

Kultura je posvěcování života krví (134.) Tak jak žijeme, abychom zemřeli, tak kultura směřuje k válce. Proto chová i válka životodárné následky, podněcuje kulturní snažení (25), má význam výchovný (30) a vyměnění kulturních statků (20.) Válka jako výslednice kulturního snažení stává se záhadou tak přírodní jako život.

Záhada války může u autora býti redukována na záhadu kultury (života), ovšem v tom ponětí, které dnes kultura namnoze opanovala. Je to ona kultura perversní, jejíž sklon a zákon zvratu již Rousseau poznal. Domáhá se namnoze svobody tvoření, aby mohla sama bořiti, chce konejšiti jen proto, aby mohla otravovati, nabízí rozmach jen proto, aby mohla tím bolestněji spoutati. Jest ovšem namnoze doprovodem, výplodem života, ba životem samým. Autor ji dobře postřehl. Než nám se o onu kulturu nejedná. My jí neuznáváme, chápeme sice, ale nehájíme.

Záhada války je úžas nad ohromujícím a překvapujícím efektem války. Problém války je vyznání nedostatečnosti stanoviska výhradně přirozených kausalních řad. Líčení vzniku je pak epickou básní. *Č.*

* * *

Karel Dostál Lutinov, Popeluška. Dramatická pohádka se zpěvy a tanci. Nákladem „Archy“ v Prostějově 1917. Illustroval K. Z. Wellner. Cena K 1·20.

„Popeluška“ je po librettu „Honza hrdina“ druhým dramatickým pokusem básníkovým, jakýmsi idyllickým oddechem po hluku denních i literárních bojů, návratem ve šťastný ráj dětství. Tak působí jistě i na dospělého čtenáře, jenž dovede oceniti kouzlo lehkých, zpěvných veršů a vžíti se dětsky v pohádkové ovzduší — třebas jest odtud někdy spisovatelem nemile vytržen a upomenut, že žije ve 20. století (lenivé dcerky chodí do kina, otec přijíždí z Prahy v aeroplanu atd.) Pohádka — obsahem skoro totožná se známou národní pohádkou — jest určena ovšem především pro jeviště, a bude-li s hudbou náležitě vypravena, nemine se jistě účinkem. Ale právě výprava bude pro menší, ochotnická jeviště dosti tvrdým oříškem.

Josef Šach, Idyllické obrázky z pole. Nákladem V. Kotrby v Praze 1916. Str. 56. Cena 1 K.

Spisovatel, polní kněz, utrhl „nad tůní válečné vřavy, plné rmutu a bolu“ „hrst bělostných leknínů“: vypravuje ve své úhledné knížce prostým, ale jemným způsobem o některých ušlechtilých vlastnostech našich vojínů, jak je seznal při svém působení v nemocnici a na bojišti, o jejich lásce k dětem i k sobě navzájem, o lásce k matkám, o zbožnosti, trpělivosti, veselosti atd. Neokrašluje jich, nezpracovává za účelem belletristickým, klade mnohdy prostě za sebou události nebo pozorování, jak je zachytil pod bezprostředním dojmem, ale právě tato životní pravda, prozářená soucitem k trpícím a podávaná bez sentimentality, činí knížku milou.

Oldřich S. Kostelecký, Na vlnách života. Nákladem V. Kotrby v Praze 1916. Stran 480.

Spisovatel sám přiznává v úvodní kapitole, že v této své „románové povídce“ spojil „tmelem své obraznosti“ (snad obrazivosti?) osudy dvou různých lidí v celek, jakoby to byl život jednoho člověka. Bohůžel byl tento tmel trochu slabý, takže zkušenější čtenář sám by poznal, že Valentin druhého dílu byl ve skutečnosti někdo docela jiný než onen v dílu prvním. A kdyby byl spis. hlouběji, důkladněji propracoval jeho povahu, objevil by se tento rozpor ještě zjevněji. Takto vylíčil v prvním díle ideálního zámeckého lékaře, jenž brzy po svém příchodu svým smělým vystoupením smiřuje barona s baronkou a získává si rázem všeobecnou přízeň. V druhém díle vidíme jej, jak po četných životních sklamáních slevuje se svých ideálů, při nezdarech ztrácí skoro rozvahu a chce opustit „svět“. Ale v pravý čas ještě zahyne neštěstím muž jeho první lásky, a tak šťastným sňatkem jest kandidát moderního „poustevnictví“ vyléčen ze svého mylného ideálního nazírání na život: bude nyní asi praktickým člověkem, jenž utekl z venkova do Prahy, aby tam měl od lidí pokoj, nebude nikomu věřit, o nikoho se starat a těšit se jen s těmi, kterým spíše pomohl ke šťastnému manželství...

Ani v této rozsáhlé povídkové skladbě nezapřel spis. bývalého humoristy; kreslí rád a životně různé figurky, vysmívá se všelijakým pošetilostem lidským, zaútočí si na dnešní „nadfilosofii“ nebo jiné současné zjevy, ba ironisuje někdy i vlastního svého hrdinu. Spád povídky tím ovšem silně trpí. Neukázněnost slohová byla vždy a jest i zde slabou stránkou Kosteleckého. Zalíbí se mu třebas nějaké rčení nebo nějaký vtip neb osobní vlastnost, a pak to opakuje do omrzení. Na př. tato maličkost, jakých je v knize plno: služka vyplázne za velitelkou jazyk, „hezoučký, svěží, červený a dosti dlouhý“; kdykoli později přijde o ní řeč, vždy znovu spis. opakuje: ta, co vyplázla jazyk... A je řeč o jiné služce a hned dodává: není jako ta, která vyplázla atd. Slova „v šlépějích ideálů“ opakují se skutečně nesčíslněkrát. I na válečnou dobu ukazují některá rčení a obrazy, na př. „Srdce jako šrapnel nabitý láskou“.

Tylda Meineckavá, Pouť sedláka Graciana. Román. Nakladatel B. Stýblo v Praze 1917. Str. 237. Cena K 3·80.

Je škoda, že spisovatelka zvolila si ke svému prvnímu románu tak smutného a slabošského „hrdinu“. Snaží se sice vylíčiti jej v dětských letech jako citlivého snílka, jenž se nesmírně rád dívá do oblak a pozoruje přírodu, ale za krátko se vám zprotiví a řeknete si: lenivý, ospalý podivín, jenž se obírá jen vlastními nepatrnými bolestmi, zveličuje je závratně a při tom nechává se úplně vésti cizí vůlí, „osudem“, klopýtaje při každém samostatnějším kroku. A pak vždy malomyslně teskní, neboť cítí „velikou lítost nad vlastním já“. Jeho povahu dobře

vystihli už kluci, když mu od malička říkali: „Kuba Nikamnedojdeš“. A také nedošel. Otec, hrdý sedlák, dal jej studovat. Domácím lidem, ba i vlastní matce, se odcizil, připoutal se k velkoměstu, ač zachoval zevnější způsoby sedláka. Smějí se mu proto a nejvíce raffinovaná předměstská herečka, jejímž otrokem se stal a jejíž „láska k prostému sedláku zdála se mu pravým zázrakem“ (!) Pak zase žárlí až k nepříčetnosti, když vidí, že na jevišti objímá jiné. Tak probíjí marně léta a životní sílu, zapomíná na domov a blouzní o jakési záhadné otázce, „je-li možno dojíti nejvyššího?“ Vrátiv se zlomen na venkov, aby činil pokání, nerozumí lidem, tak jako oni zase nerozumějí jemu. Šílí skoro, stůně těžce, ale pak prý, jak naznačuje poslední několikařádková kapitola, „probouzejí se nové naděje o jásající radosti, o živelné síle...“

Že tak nepatrným dějem vyplnila spisovatelka skoro půltřetího sta stran, dokázala jen tím, že podrobně líčí všechny podivínské nálady svého hrdiny od nejútlejšího dětství a zvláště potom jeho nepříčetné záchvaty v městě. Ale přese všechnu obšírnost jest i v této hlavní postavě i v ostatních jen načrtnutých osobách mnoho neurčitosti, nejasnosti a mlhavosti, mnoho, co připomíná Garborga nebo jiné severské spisovatele, ale českému čtenáři jest úplně cizím. Ostatně také z ničeho neviděti, že by Gracian byl českým sedlákem; i vesnice a město, poměry domácí i veřejné jsou líčeny tak neurčitě, že jest možno umístiti je kdekoli. Jen na několika místech ozývá se přirozenější ton, snad vzpomínkou na vlastní dětství, na vlastní tužby a zkušenosti. A to dává naději, že spisovatelka vymaní se za čas z cizích vlivův a dá nám práce také obsahově hutnější a životnější; neboť formálně jest její první román již značně vyspělý, sloh průhledný a úsečný, vyhýbající se jemně i při kresbě choulostivějších situací veškeré realistické hrubosti. *M.*

Knihovna lidu a mládeže.

Dr. Zikmund Winter, Ze staré Prahy. V Praze. 1894. — Jest to několik historických obrázků, k nimž látku po většině podaly dochované památky v archivech. Některé zabývají se blouzněním ku konci 16. a na počátku 17. věku obvyklým, jako: Kámen filosofský, Malý Faust; jiné poměry tehdy na školách panujícími, jako: V kolleji Rečkově, Nezdárná disputace, Psi ve Psářích, a poněkud i Židé podporují jesuity; jiné poměry mezi měšťaniny, jako: Poctivý Jidáš, Boj o pivo pivem, Z tiché domácnosti, Dlouhý muž, Nepřátelský vpád, Po bitvě na Bílých Horách. Celkem neobsahují obrázky nic závadného, ale zajímati budou jen sečtělejší čtenáře.

Rudyard Kipling, Kniha džunglí a Druhá kniha džunglí. Obě přeložila Pavla Moudrá. Praha. — Spisovatel uvádí nás do džunglí, bažinatých končin ve Vých. Indii a na úpatí Himalaja, porostlých křovinatými a rákosovými houštinami, jež jsou vítanou skrýší divoké zvěře, zejména tigrů, vlků, slonů, buvolů, nosorožců, divokých vepřů, hroznýšů a j. Většina povídek věnována Mauglimu,

lidskému mláděti, které před tigrem uteklo se do vlčího doupěte, kde vlky bylo přijato, odchováno a s nimi pak spolčeno, až na konec navrátilo se mezi lidi. Jím zabývají se v první knize: Maugliho bratři, Kajova honba, Tygr! Tygr!; v druhé knize: Kde se vzal strach, Vpád džungle, Králův omkus, Červení psi, Jarní výlet. Jiné povídky věnovány různým zvířatům, jako: Tumé, miláček slonův, Riki-Tiki-Tari, malému mungovi, nepříteli hordův; Hrobaři, krokodilu Muggerovi; dvě povídky zabývají se severem: Bílý lachtorn, a Quiquern, jedna pak poustevníkem na Himalaji: Zázrak Purun Bhagatův. Povídky neobsahují celkem nic závadného. Možno dáti do rukou dospělejší mládeži.

R u d y a r d K i p l i n g, N ě k o l i k p o v í d e k. Přeložil Josef Bartoš. Praha. — Poněkud jiného druhu než „Kniby džunglí“ jsou tyto povídky Kiplingovy. V prvé: „Vilém Dobyvatel“ vypravuje se, kterak Vilém, sestra Martyna, úředníka v Indii, svou činností při hladu v Indii, kamž dobrovolně doprovází svého bratra, dobývá sobě srdce jiného úředníka, který taktéž dovedl svou prací zmírňovati bídu trpících. „Chléb nad vodami“ vypravuje, kterak strojník na lodi Mc Phec přišel k majetku, takže mu nebylo třeba dále sloužiti. „Malinký Winkie“ obsahuje romantický kousek, kterak malý hoch plukovníka zachránil nevěstu poručíka Coppy-a a stal se tak hrdinou. V „Nejpěknější povídce na světě“ dotýká se Kipling znovuvtělení. Charlic Mears, bankovní úředník, má vzpomínky na svůj předešlý život, aniž si je toho vědom, že jsou to vzpomínky. Popisuje živou skutečností život, který žil, když byl galejním otrokem, nejprve na řecké galeji, pak na válečné lodi Vikingů. Tyto vzpomínky připadají mu nahodile a konečně mizí docela, když Mears zamiluje se do prodavačky v trafice. Této domněnce znovuvtělení, zdá se, že se oddával i Kipling. Četba poněkud těžká, nenajde snad velké obliby.

A l o i s D o s t á l, „U S l o n a“ a j i n é h u m o r e s k y. Olomouc 1904. — Je to několik prostých povídek z obecného života s nádechem humoristickým. K názvu sbírky dal podnět nápis hostince „U Slona“, o němž jedná první povídka. Ostatní: Kravička strakatá, Koza, Husy, Obecní buben, Výslužka, Kujon vybrány ze života vesnického, dvě pak: Podivná nemoc, Škodná ze života mysliveckého. Sbírka neobsahuje nic závadného a lze ji doporučiti.

A l o i s D o s t á l, M a t k a t r p i t e l k a. Praha 1896. — Dcera myslivcova provdá se za pokladníka městské spořitelny, leč nezakouší nic dobrého, poněvadž manžel oddán příliš hospodskému životu holduje karbanu, kterýž jej strhne tak daleko, že si i z pokladny vypůjčuje. Manželka trpce to nese, ale snáší vše trpělivě, až konečně její otec v kritickém okamžiku zakročí, zetě zachrání, a aby jej odvedl od nebezpečné příležitosti, jemu jiné zaměstnání zaopatří, načež spokojenost opět v nitru celé rodiny se usadí. Obrázek čte se pěkně a lze jej doporučovati.

A u g. E u g e n M u ž í k, T r o s k y ž i v o t a. Praha. Modrá knihovna 1894. — Je to celkem 10 krátkých obrázků chmurně zakončených; odtud název. Nejsou tuze zábavné, ale ani ne závadné. *A. S.*

Rozhled

náboženský.

V nové úpravě římských kongregací, začaté Piem X, učiněn další krok m. j. spojením kongregace indexu s kongregací s. Officii; ona tedy 25. březnem 1917 přestala, index ovšem ještě ne. Za to věci odpustkové z kongr. s. Officii vyloučeny a přiděleny Poenitentiarii.

Nové a veliké úkoly čekají kongregaci východních záležitostí a Propagandu. Budoucnost katolictví v turecké říši jest nyní v sázce a sotva kdy najde se vhodnější příležitost jednáním s tureckou vládou, ve věcech náboženských celkem snášelivější, ji zajistiti. S Ruskem dosud sice jednáno býti nemůže, avšak i tu jest jisto, že hůře nebude než bylo.

Vloni na str. 800 zmínili jsme se o nových opatřeních pro jmenování biskupův amerických, aby totiž vhodné osobnosti byly vedeny, jak se říká, v evidenci a ustanovení jejich v případě potřeby mohlo se díti rychleji než dosud, bez nových jednání informačních.

Jelikož pak zajisté i jinde bývají důvěryhodné osoby tázány po vlastnostech biskupského kandidáta, mnohdy i doslovně: čekatele, konsistorní kongregace (taj. kard. de Lai) rozhodla 25. dubna 1917 (Acta Ap. Sedis 1. kv.) co do úředního tajemství tázaných osob takto: Kdo takovou důvěrou kongregace Officia poctěn, nesmí pod exkommunikací jedinému papeži (i s vyloučením kardinála poenitenciáře) vyhraženou prozraditi, že jest oním úkolem pověřen, aniž dotazovati se způsobem takovým, že by to věrojatně mohlo vyjíti na jevo; informace samy nesmí naprosto, ani ve zpovědi, nikomu býti sděleny — pod stejným trestem.

Zvyk tajných informací byl a bude vždycky, i v záležitostech méně vážných než jest volba biskupů. Nebožtík Pius X znepokojen případy v kněžstvu vlašském vydal různá nařízení, kterými se dozor a zpravodajství o knežích rozšiřuje a zostřuje; že místy prováděna způsobem policajtským a duchu apoštolskému zcela příčným, jest i u nás dosti známo. Prameny „informací“ mohou býti i tuze kalné!

Psychologie svědeckých výpovědí vůbec chová ještě mnohé záhady. Světští kriminalisté učí se vážně počítati s omyly a nepravdami svědkův jinak i zcela věrohodných, nerkuli se lžemi, proti nimž arci mají účinnou zbraň v přísných trestech. Nebezpečná tajnost jednání se čím dál víc vylučuje, zvláště vůči súčastněným, po případě postiženým osobám. Nařknutí úřední osoby vodívá k disciplinárnímu vyšetřování, jehož následkům po případě neujde ani nejvyšší úředník proti nejnižšímu.

Základní zákon mravní praví v § 8.: „Nepromluvíš křivého svědectví . . .“, obsahuje tím samým výstrahu pro obojí stranu: mluvící i slyšící. Tajné informace mají něco dobrého do sebe, ale i mnoho

špatného. Udavač jsa jist, že udaný důkazu na něm požadovati nemůže, snadno povolí své fantasii, přepjatosti nebo i mstivosti. Zavazuje se sice in conscientia, sub gravi atd., ale toť málo platno, když udavač nebo přijímač — svědomí nemá nebo má svědomí bludné. I přílišná horlivost může býti velice nesvědomitou. Toho šetřiti třeba při různých těch scrutiniích, jež kolikrát rozhodují o životním osudu člověka následkem ničemného udavačství a slepé důvěřivosti, aniž vinník může býti pohnán k zodpovídání.

Ony tajné informace o nastávajících snad biskupech zajisté přispějí k tomu, že — pokud jiné okolnosti dovolí — postaráno bude o biskupy schopné a vhodné. Neomylným ovšem ani ten prostředek není aniž křivda pomluvy vyloučena, i když ne co do hodnosti biskupské, na niž nikdo práva nemá, aspoň dle ducha církevních zákonů ne, ale co do cti osobní, na kterou každý právo má, dokud opak nedokázán.

*

V Českém svazu kterýsi kněz-poslanec navrhoval zdemokratisování církve, když už se všecko demokratisuje, zatím aspoň na papíře. Poukázal hlavně na tři věci: obsazování výnosných vůdčích míst šlechtici, celibát a latinskou bohoslužební řeč.

O prvém požadavku netřeba dále mluviti: rozumíť se sám sebou, v zájmu církve i národnosti. Byli dobří biskupové ze šlechty i z lidu, špatní ze šlechty i z lidu. Tam tedy zlo nevězí. To vězí v protekcionářství, které však může se díti u obojích, ač ovšem muž „od piky" sloužící má k němu z pravidla dále než aristokrat a nedostatek krve musí nějak vyvážiti osobními přednostmi. Osobní přednosti však zase mohou býti čistě osobními aniž uschopňovati ku zdárnému vedení úřadu biskupského. Ani dobrý professor ani dobrý farář nepotřebuje eo ipso státi se dobrým biskupem. Šablony tu není a idealní dokonalosti teprv ne. Ale kastovní privilegium rozhodně oprávněno není.

Co do bezženství kněžského, které prý překáží spojení nebo splynutí kněze s obcí, lze právě proti tomuto důvodu namítnouti, že mnohdy naopak manželství (pastorů nebo popů) jest náboženskému poměru na ujmu (otec rodiny má zaopatřovati v nakažlivých nemocech, zpovědi u ženatých, hmotné opatření hojných rodin atd.) A jak pak, když se manželství „nepodaří", což jest velmi snadné? Snad manželství na zkoušku, na čas? A co „sbližování" ještě neženatých kněží s obcí? Avšak o tom již pro i contra tolik napsáno, že právě nyní, kdy i opodál stojící svět k duchovní obnově kněžstva své zraky nadějně upírá, jenom naivní radikalismus může požadavek onen znova zdůrazňovati.

Mluví a píše-li se v té příčině o četných poklescích kněží, nuže i pokud zprávy ty jsou pravdivy — přemnoho z nich jistě jest pouhou klevetou a pomluvou dychtivě lapanou a proto ochotně šířenou — jsou to chyby chybujících lidí jako chyby jiné, pro které ani mravní ani právní zákony zrušeny nebývají. A právě nynější poměry manželské ve vrstvách společensky kněžským blízkých, v t. ř. vyšších a středních třídách, pramálo naděje dávají, že by manželství samo sebou poskytovalo, k čemu také, vedle jiných účelův, jest určeno, jistoty od

pohlavních výstředností. Zde rozhodují též činitelé jiní, kteří se mohou a mají uplatniti právě tak v bezženství jako v manželství.

Zcela „moderní“ důvod, že kněží ačkoliv úředně jsou vyzýváni, bojovati proti umělé neplodnosti a pod. zlořádům doby, sami o větší lidnatost se přičiňovati nechtějí a nemohou, vzhledem k počtu kněží a řeholníků sotva padá na váhu.

Třetí požadavek „kněze-poslance“ rovněž není nový. O národní řeči při bohoslužbách mohlo by se za jistých výhrad vážně hovořiti. Především co do bohoslužebného zpěvu. Psáno tu o tom několikrát, že totiž nutno lidový zpěv při bohoslužbách rozšířiti a zvelebiti. Jakou měrou rozšířiti, závisí ovšem na liturgických předpisech, které však nejsou nezměnitelné. V Italii zpěvu lidového takořka neznají — u nás byl odjakživa oblíben a církevními úřady podporován vedle úředního, latinského; biskup Litomyšlský Adam ze Šternberga na př. 18. srpna 1375 (Cod. dipl. Mor. XI. 557) udílí odpustky těm, kteří provázejíce kněze k nemocnému budou zpívati „Hospodine, pomiluj ny...“ Světské „rondely“ arcif vylučovány z kostelů. Že Hus by byl zakladatelem české hymnologie, že naň tedy třeba navázati, jest opět jen z husitských povídaček.

Co do lidového zpěvu má sice poněkud pravdu Fr. Witt, že lid, který v kostele pořád zpívá, málo se tam modlí — což prý činí, když se zpívá na kůře, ale poněkud zase mají pravdu ti, kteří praví, že sám zpěv dobrých nábožných písní je také modlitbou a že naopak lid při latinském zpěvě také se nemodlí...

U jiných úkonů bohoslužebných jest věc spletitější. Text mše svaté nutno vůbec z rozpravy vyloučiti — stálým částem, pokud hlasitě se říkají, by lid sice brzy se naučil, aby je doslovně sledoval, i kdyby kněze od oltáře neslyšel, proměnlivých by sledovati nemohl leč jen z blízka oltáře.

Úkony rázu jaksi soukromého, totiž vůči jednotlivcům, na př. přijímání, křest, úvod, poslední pomazání atd., naši kněží, i nejsvědomitější, zhusta, až na podstatné formule, konávali v řeči národní, ano i požehnání svátostné. Soud o tom nebudiž tu pronášen — jednali zajisté optima fide a po bedlivé úvaze. Podle zásady: sacramenta (v nejširším smyslu) propter homines chtěli asi, aby přijímatelům i bezprostředně in actu jasný byl smysl modliteb, jež liturg nad nimi konal; podobně o pašijích, křížových dnech, Božím Těle atd. Slovo takto působí docela jinak nežli slovo současně s latinským jen čtené anebo, jak z pravidla bývá, docela neznámé. Obsahová a slovní zásoba modliteb lidu jest velmi skrovná, i napomáhá se mu zajisté znamenitě, když zásoba ta při úkonech samých srozumitelnými modlitbami liturgickými se obohacuje a on „učí se modliti“ také slovy a myšlenkami jinými, slovy to a myšlenkami obyčejně Ducha svatého, z Písma a z nauky církevní, místo toho, by pořád jen odříkával Otčenáš nebo Zdrávas. Zkušení to vědí. Liturg sám znaje smysl toho, co říká, nesnadno se vmýšlí v postavení lidu, který ze slov nad ním říkaných nerozumí ničemu. Tohoto psychologického momentu nelze

nikde podceňovati, nejméně v náboženských úkonech, kde opus operantis tolik znamená.

Při rozmluvě Pia X s kard. Hartmannem, jenž úsilovně zastával se německého zpěvu, přišla také na to řeč, že u Vlachů snadno lze zpívati latinsky, jelikož aspoň smyslu zpívaného rozumějí. Pius námitkou vypravoval, jak mu kdysi přinesli dítě ke křtu a nemohli si živou mocí vzpomněti, jaké jméno jim uloženo dítku dáti. Vzpomínali, vzpomínali, až si vzpomněli, že to jméno vyskytuje se v „Salve regina". Křestitel odříkává tuto antifonu, marně. Až když došel ke slovům: ad *te cla*mamus, přerušen výkřikem kmotry: ano, tak: Tekla.

Nemalou nesnáz působila by národní řeč na místech s více národnostmi. Již Havlíček odbyl chválu latiny povznesené nad rozdíly národnostní, známým posměškem, že pak arciť nerozumí žádný nic. Ale právě za nynějšího rozkvašení věc ta jest na pováženou, ač ovšem nikoli nerozřešitelnou. V městech jsou kostely, v nichž tu a tu dobu konají se pobožnosti české, tu a tu dobu německé, a jde to. Při úkonech jaksi soukromých (viz nahoře) nebylo by teprve žádné závady. A ostatně — nedovede li člověk ani v kostele, nejsa tu co do národnosti jinak nijak zkracován, odložiti národnostní zášti a nesnášelivosti vůči většině — ať české, ať německé — huius vana est religio.

Zásadní pochybnost arciť namítá se jednak proti formulaci kněze-poslance o z d e m o k r a t i s o v á n í církve, jednak proti instanci, na kterou úkol ten vznáší. V kterýchsi novinách při zprávě o této věci poznamenáno také, že i nad hrobem kteréhosi velkého Čecha v Praze říkán Otčenáš latinsky. Jest otázka, zdali by se ti „pozůstalí truchlící" i netruchlící byli spolu modlili, kdyby kněz byl začal česky . . . A to vede k další otázce: K d o v těchto věcech církevních má zakročovati? I ti, co s církví nejdou, ba v ní nejsou? Pravda, jde tu zároveň též o otázku národnostní (bod 1. a 3.) a společenskou (bod 2.). I to jest pravda, že nevyjdeme při tom nikdy z chybného okruhu, budeme-li za řádného církevníka počítati jen toho, kdo je spokojen se vším tak jak to jest, a za necírkevníka každého, kdo se opováží i jen dost málo pochybovati, že by bylo všechno dobré, co „milostivá vrchnost" nařídí.

Poslední dobou častěji bylo z naší strany čísti, že laikům prý nepřísluší zasahovati do záležitostí církevních. Necítíme se povolány o tomto právu ani v theorii zásadně rozhodovati, jen podotýkáme: ab initio non fuit sic. A nejde tu o nějaké pouze právní zřízení, jako jest na př. volba hierarchů, časem lidu zcela odňatá, nýbrž o právo přirozeně dané členstvím a příslušenstvím k náboženské společnosti. Avšak . . . svěřiti ochranu zájmů na př. národních v církvi živlům jí zcela cizím, ba snad nepřátelským?! V Rakousku i jinde prožila církev takové pokusy, avšak nesmí se zapomínati, že ne vždycky byly v tom snahy zásadně protináboženské; po té stránce na př. snahy Josefa II, při nichž orgány církevní neukázaly se na výši svého úkolu, způsobily proti písmeně zvykového i snad psaného práva také mnoho náboženství velice prospěšného (rozmnožení farností a j.) Dnes, jak věci u nás i jinde se utvářily, může snadno jíti o něco více.

Nevíme, jak poslanci výzvu kněze-poslance přijali a jak dalece jí poslechnou. Že u bodu prvého, volby biskupů, v Rakousku jde též o politicum, totiž via facti, o tom snad nepochybuje ani nejpravověrnější kanonista římský. I bylo by prapodivno, kdyby právě jen čeští politikové měli býti vylučováni z vlivu na toto politicum, jež do našeho narodního života tak mocně zasahuje, mravně i hmotně. Ale bude-li jim všem na tom záležeti, aby byl pokaždé jmenován biskup schopný a vhodný, toho jistě ani onen kněz poslanec nevěří. Vždyť takový biskup obyčejně nežene vody na mlýny odpůrcův... jak jsme na Moravě viděli opět a opět. Když před několika lety před ustanovením kteréhosi biskupa se s jedním vůdcem národu mluvilo o intervenci českých poslanců, on začal o suverenitě papežově, že tedy jako s Kurií může jednati jen ministr zahraničí, o delegacích atd., a při tom se svým způsobem potutelně usmíval. Věděl proč, a — nemýlil se.

*

V Olomouci chystají se splatiti starý dluh památce blah. Jana Sarkandra. K 300. výročí jeho umučení (17. března 1620) má m. j. vydán býti o něm důkladný životopis, na nějž vypsána cena. K blahořečení r. 1860 6. kv. vydal Matěj Procházka nákl. Dědictví sv. Cyrilla a Methoda dosti obšírný spis (1861), k němuž použil i archivalií olomouckých, ale ovšem jen po skrovnu. Ze spisu toho pořídil výtah Jan Tagliaferro (v Brně 1910), jejž na četných místech ze svých bohatých studií doby kard. Dietrichsteina opravil Jan Tenora. Skladateli nového životopisu zajisté budou začarované poklady olomouckých archivů přístupnější než byly dosud.

Svátek jiného mučedníka pro zpovědní tajemství, (= doctor sanctae ignorantiae, jak praví nápis na jeho soše v Náměšti n/O) sv. Jana Nepomuckého světí se v diecesi Mohučské zvláštním officiem (officium proprium kněžských hodinek) asi od r. 1767 (dle Dra Brudera v Katholik 1917, 123). V nově zavedeném, 8. července 1914 z Říma schváleném kalendarium perpetuum povýšen svátek ten od samé kongregace obřadův, aniž diecese o to žádala, na duplex maius. „Gefeiert wird das Fest in besonderer Weise im Priesterseminar, mit kleiner Wallfahrt zu Erbesbüdesheim und Oberroden. Einen schönen Nebenaltar zu Ehren des hl. Martyrers besitzt die Pfarrkirche zu Seligenstadt. Statuen des Heiligen sieht man zuweilen an oder auf Brücken, früher z. B. auf der Drususbrücke bei Bingen, oft auch in Kirchen des Bistums."

Tak tedy bývalá metropole Čech i v této úctě zachovala ještě jakousi souvislost s námi.

Při té příležitosti budiž dovoleno zaznamenati kovovou památku svatojanské úcty, arciť už po svatořečení shotovenou. Je to kovová, silně pozlacená medaile 4 cm (mimo ouško) vysoká, $3\frac{1}{2}$ cm široká, nalezená r. 1897 v parku Františkových Lázní při vykopávkách pro plynovod ve hloubi $3\frac{1}{2}$ m. návozu, jímž 1791—1800 park upravován. Majetník medaile, podnikatel staveb p. Josef Pagliari v Brně, který na

stavbu plynovodu dohlížel, sám medaili z rukou kopajícího dělníka dostal, právě když se hotovil hloubku vykopávky změřiti.

Na jedné straně, docela neporouchané, jest výjev, jak dva biřici shazují mučeníka (s biretem na hlavě!) přes kamené zábradlí mostu, nahoře anděl s palmou, podél okraje nápis S. Io. v levo a NEPOM. M. v pravo (= Sanctus Joannes Nepomucenus martyr.).

Na druhé straně jest poprsí mučeníkovo s knihou a lilií v rukou, se svatozáří nad hlavou. Nápis v levo má jen písmeny DO, dále jest místo jako zaletované, v pravo jsou písmeny MEN. DE. S., z nichž MEN zajisté jest konec slova na porouchaném místě načatého (nomen?)

Zaznamenáváme památku tuto, jelikož v Album svatojanském od Ed. Sittlera a Dr. A. Podlahy (Praha 1896), v němž na listě 63 a 64 četné medaile svatojanské zobrazeny, tato zobrazena není. Při nalezení nebyla docela nic oxydovaná, jen poněkud otřelá a ovšem prstí znečištěná. Víc o ní (o původu atd.) ovšem pověděti neumíme.

Vědecký a umělecký.

Novější myslitel o náboženské filosofii. Dr. Otto von der Pfordten, profesor filosofie ve Straßburku, vydal vloni v Lipsku spis Religionsphilosophie. Byla doba, kdy filosofie náboženská s církví ba i s náboženstvím vůbec byla v rozporu, dí spis, dnes však tomu tak není, neboť filosofii náboženské jsou náboženské zjevy objektem, jehož nelze ani popřít ani nahradit. Kdysi bylo idealem této filosofie, aby bylo náboženství jen činností rozumovou založeno, dnes se však tohoto „starého snu“ vzdala. Nepředpojatým studiem dospělo se k poznání, že pramen náboženství netkví ve vědě, ale též ne v citu. I když se dnes někteří učenci nevzdali všech nároků na rozumové náboženství a znovu se o ně pokoušejí, neděje se to prý „jménem vědy“, nýbrž na vlastní odpovědnost jejich. Zcela upřímně praví spisovatel, že úplná objektivita v tomto oboru filosofie není možna. „Úplná objektivita, i jinak nedosažitelná, smí zde nejméně být požadována, jenom poctivý boj o ni a dobrá vůle, ukázat tolik sebekázně, pokud možno. Přes to bude vlastní přesvědčení myslitelovo stále probleskovat, právě proto, že náboženství je něčím, co souvisí s celým člověkem, jeho osobností a povahou, a čeho nelze přijat nebo zase odložit, jako nějaké mínění nebo názor o lhostejných věcech“ (5). Kdo považuje náboženství za blud, není dle autora schopným, aby psal nábož. filosofii. Co již skoro před stoletím žádal biskup Sailer, aby o náboženství psali pouze takoví, kteří buď sami mají náboženství anebo aspoň do náboženského ducha jiných dovedou se vpravit, žádá i spis. Náboženské projevy a fakta mohou prý jen takovými být pochopeny a hodnoceny, v jichž nitru něco tomu všemu kongenialního zvučí. Pokusy, oddělit metafysiku od náboženství, selhaly, protože bez pojmů metafysických není žádné náboženství.

Pátráme-li v náboženstvích minulých dob, setkáváme se s četnými stopami pramonotheismu. O pantheismu, moderním nábož., jak se někdy tvrdí, praví spisovatel, že jenom u nefilosofů je s atheismem totožným. Logicky nelze s pantheismem žádné ethiky spojit. „Že jednotliví pantheisté byli hluboce mravní (tiefmoralisch) lidé, nedokazuje docela ničeho. Ethika zakládá se zásadně na hodnotách a rozdělení mezi dobrem a zlem, i v duševním, přirozeném a rozumovém. Má-li tedy vše být božským, i když jen duch, příroda a rozum, je tím ethice odňat základ v náboženství“ (64). Pantheism byl prý vždy filosofickou metafysikou a nikdy nestal se náboženstvím.

Zvláštním náboženstvím má být monism. Haeckel, jeho hlavní prorok, sestavil asi třicet článků, jež na X. mezinárodním sjezdě volných myslitelů slavnostně měly být přijaty. Plán se však nepodařil a prodej článků těch byl potlačen. I Haecklovo náboženství, lze-li vůbec tohoto výrazu zde užít, má svá dogmata. „Metafysický monism, tak nedokázatelný jako každá metafysika, není vědečtějším než dua-

lismus nebo pluralismus. Tvrzení taková nemají žádného práva, aby na autoritu skutečného vědění (Tatsachenwissen) dělala pro sebe nároky; zkušenost nemůže nikdy o tom rozhodnout" (65 d.). Mimo monistické dogma máme filosofický positivismus, který každou metafysiku zamítá, ačkoli prý ceny a významu náboženství nepopírá, takže jenom atheism anebo pantheism přírody je dle něho možným. „Na takovém druhu zcela zmatené, i filosoficky neudržitelné směsi vědy a filosofie má mravní a státoobčanský výchov německé mládeže být založen", 66. str., naříká profesor filosofie. Celkem vzato jedná se prý o pokus diletantský, nahradit náboženství, a sice pokus takový, který jak intellektuelně tak i logicky stojí hluboko pod pokusy deistů a doby osvícenské 18. století; „tedy reakce, krok zpět k zastaralému. Umění se rozhodně přeceňuje, míní-li se jako náhrada za náboženství „Umění je právě tak málo jako věda surrogátem za náboženství, a známý výrok Goetheův: „Kdo má vědu a umění, má náboženství", je jednoduše nesprávný. Člověk má pak víc vědecký nebo víc umělecký názor světový, ale žádné náboženství." O víře píše, že ji nejen v náboženství nýbrž ve všech názorech světových nacházíme. „Věření není nikterak pouhému náboženství vlastním, naopak skrývá vše, co se dnes obyčejně „světovým názorem" zove, prvky, jež jsou tím vyznačeny, že nemohou být čistě rozumově dokázány" (116). Nejenom v náboženství, nýbrž i v názorech o světě má autorita velký význam. U těch, již věří Darwinovi nebo Haeckloví, rozhoduje, dí myslitel, autorita. „Die Wahl zwischen A u t o r i t ä t s g l a u b e n oder eigener Vernunftprüfung ist also nicht dasselbe wie zwischen Glauben und Wissen; auch innerhalb des „Kulturglaubens", d. h. eines solchen an nichtreligiöse Werte, bleibt jene Schwierigkeit bestehen." Věda nám podává podle svých principií souvislost skutečnosti, avšak hodnot nelze prý z této souvislosti vyčíst. „Idealy jsou zásadně svobodny; není žádného zákona přírody, který je pořádá." Všechny pokusy, aby smysl světa byl pochopen, jsou na víru odkázány. „Tento díl tak zvaného názoru světového, který na „víře" spočívá, je však pro p o v a h u jednotlivé osobnosti právě tak jako pro život národa mnohem důležitějším než míra vědění a poznatků, které máme." Všude, kde zvítězil positivism, dostavila se dekadence, dí spis. „Něco musí člověk věřit, neboť nežije jen „chlebem samým" a světový názor bez víry znamená úpadek národa, nikoli však vrchol jeho síly." Otázky přesného poznání nelze prý z náboženství a jeho představ vykázat. Je-li náboženství nepostradatelným činitelem ve vývoji lidstva, což dle autora zkušenost a dějiny dokazují, jeví se v něm zrnko pravdy. „Úspěch dokazuje pravdu" (147). Tak jako ethický platí i nábož. „kategorický" imperativ: „Lidstvo má mít náboženství" (150). O křesťanství prohlašuje, že je náboženstvím světovým a že má na to nároky, protože je náboženstvím nejvíc oduševnělým. Po dva tisíce let podávalo, praví spis., největším filosofům problemy a vzněty a povznášelo je. Se stanoviska filosofického stojí náboženství křesťanské nejvýš.

*

O psychologii zločinců poučuje spisek Dra Pollitze, správce trestnice v Düsseldorfě, bývalého dlouholetého lékaře v ústavě choromyslných. Pruský stát musí každoročně k boji proti zločinnosti mnohem víc peněz ze své pokladny věnovat než na školství. Statistikou Finkelnburgovou bylo dokázáno, že r. 1912 byl v Německu každý šestý muž trestán a každá pětadvacátá žena. Finkelnburg mluví dokonce o „Allgemeinverfehligkeit der Menschheit“. „Ist das Zuwiderhandeln gegen die Imperative des Staates in solchem Maße ein Normalzustand, so muß sich die Kriminalpsychologie und insbesondere die verwandte Kriminalpsychiatrie ernstlich hüten, den delinquierenden Menschen als eine besonders geartete Menschenspezies zu betrachten“ 8. str. Pollitz uvádí různé názory o zločincích, hlavně Lombrosovy, s nimiž však nesouhlasí ve všem.

Stať o zločinu a povolání patří k zajímavým pojednáním díla. Tvrdí-li spisovatel, že některá data o zločinech v krajinách katolických jsou pro katolicism věcí nepříjemnou, pak můžeme beze všeho podotknout, že statistika sama není spolehlivým měřítkem vlivu náboženství na mravy, nedbá-li jiných místních a osobních okolností. Ostatně spis. posléze sám upozorňuje na nepatrný počet zločinů v území münsterském, kraji to skoro úplně katolickém.

Ze skutečných zločinců jsou prý mnozí chorobni; dosti značný počet není sice chorým, ale jeví prý silné odchylky ve vlohách u osobnosti; mimo to stává se dosti veliký počet teprve vlivem různých trestů duševně chorým, protože prý k tomu jsou náchylní.

Spis. praví, že zločinnost není nezhojitelnou nemocí a že se dá vhodnými prostředky omezit. Boj proti ní spočívá „teils auf dem persönlichen Gebiete, wie Vermeidung degenerierter, minderwertiger Nachkommenschaft durch bessere Auslese und Ehehygiene, teils auf prophylaktischem durch sachgemäße Versorgung der antisozialen Elemente, wie sie die neuere Strafgesetzgebung als sichernde Maßnahmen überall anstrebt“. Mimo to žádá se vším důrazem boj proti alkoholismu, péči o zanedbanou mládež, humánost v trestech. Význam náboženství přehlíží však úplně. *Dr. Jos. Vrchovecký.*

*

Vyměšování žaludeční šťávy studuje americký fysiolog A. J. Carlson v Chicagu na krajanu našem F. Vlčkovi, který v dětství (1891) polknuv draselnatého louhu přivodil si súžení požeráku. Když tento pak v šesti letech stal se docela neprostupným, pořízena Vlčkovi v Praze trubice, jíž požvýkanou potravu vstřikává si zevně do žaludku, jsa při tom zcela zdráv.

Jest-li žaludek prázdný, není v něm slin, a proto lze tu vlastnosti žaludeční šťávy vhodně zkoumati. Po snídaní (kávy, mléka a sucharu) vyprázdní se nejdéle za $3\frac{1}{2}$ hodiny, vypláchne se ještě vlažnou vodou a za hodinu zkoumá se žaludeční šťáva, vyčerpaná kaučukovou trubicí do sklenice.

Co Pavlov zpozoroval u psů, že prázdný žaludek nevyměšuje šťávy, zde se nezjistilo: naopak Vlčkův žaludek vyměšuje jí 2—50 kcm

v hodině, nejvíc ráno. Žvýkání nelišného parafinu ani dráždění konců nervů v ústech chininem, octem neb hořčicí ani pohled neb čichání jídel nevyvolávalo u Vlčka, ani když byl hladový, více šťávy v žaludku, kdežto při žvýkání chutných jídel, masa a zvlášť chutnajících oranží, vyměšováno jí velmi mnoho, za 20 minut 30—150, průměrně 70 kcm, tedy asi 3·5 kcm za minutu, méně po mléce nebo chlebě s máslem. Po žvýkání jídel vyměšování rychle ubývá.

Soudí tedy Carlson, že normální člověk po obyčejném obědě (chléb, maso, zelenina, zákusky, káva nebo mléko) prvou hodinu vyměšuje asi 200, druhou jen 150 kcm atd., za pět hodin tedy asi 700 kcm žaludeční šťávy, denně asi 1½ l, čímž asi 1/2 kg bílkoviny se ztráví za 3 hodiny, jest-li zcela jemně rozmělněna, za 6—8, rozmělněna li jen zhruba, jak bývá při obyčejném jezení. Třeba výpočty ty, odvozené z pokusu ve sklenici, dle pravidelného zažívání v žaludku samém ukázaly se poněkud jinými, přece lze z nich celkem souditi, že v žaludeční šťávě obsaženo pepsinu víc než dosť, aby i značnější příjem jídel zmohl.

*

V e g e t a r i a n i s m u s má různé stoupence: upřímné a neupřímné, mezi těmito na př. výrobce různých náhražek, kteří jako ti nepraví abstinentisté káží vodu a pijí víno, dále věci znalé a neznalé, zkušené i nezkušené. Fysiologický úsudek o stravě rostlinné, o níž ostatně tu již častěji mluveno, shrnuje göttinský prof. Lichtwitz v tato slova: Die N ä h r s t o f f e der Pflanzen sind in Zellen eingeschlossen, deren Membranen den Zutritt der V e r d a u u n g s s ä f t e e r s c h w e r e n. Die pflanzliche Nahrung braucht daher eine viel stärkere mechanische und chemische V o r b e r e i t u n g als die thierische und erfährt trotzdem im Magenkanal des Menschen eine viel s c h l e c h t e r e A u s n ü t z u n g. (Naturwiss. 1917, 29.)

*

B r a s i l i e sestává z 20 států, spolkového území zvané „Acre“ a jednoho spolkového okresu. Hraničí s veškerými státy Jižní Ameriky vyjma Ecuador a Chile, jsouce zároveň říší v Jižní Americe největší. Její plošný rozsah je 8,524.776 čtv. km. (Sp. Státy Severoamerické 9,386.093 km²), počet obyvatelstva páčí se na 21,461.100 duší (Spoj. Státy Sev. 97,028.497). Státy brasilské jsou (v pořadu jak je uvádějí úřední publikace, v závorce jméno hlavního města): 1. Amazonas (Manáos), 2. Pará (Belem), 3. Maranhão (S. Luiz), 4. Piauhy (Theresina), 5. Ceará (Fortaleza), 6. Rio Grande del Norte (Natal), 7. Parahyba do Norte (Parahyba), 8. Pernambuco (Recife), 9. Alagôas (Maceió), 10. Sergipe (Aracajú), 11. Bahia (Salvador), 12. Espirito Santo (Victoria), 13. Rio de Janeiro (Nitheroy), 14. S. Paolo (S. Paolo), 15. Paraná (Curytiba), 16. Santa Catharina (Florianopolis), 17. Rio Grande do Sul (Porto Allegre), 18. Minas Geraes (Bello Horizonte), 19. Goyaz (Goyaz), 20. Matto Grosso. Spolkové territorium má hl. město Rio de Janeiro, sídlo ústředních úřadů.

Klimatické poměry jsou velice různé, vzhledem k horizontální rozloze i vertikálnímu odstupnění země. Klimatologicky dělí se Brasilie na 3 pásy: tropický, subtropický a mírný pás. Tropický pás či rovníkové pásmo ohraničeno je isothermou 25° C. Je to čára protínající jih státu Pernambuckého, sever státu Goyaz, procházejíc právě jeho hlavním městem a rovněž hlavním městem Matto Grosso, Cuyabá. Z toho je zřejmo, že uvnitř této čáry jsou státy Amazonas, Pará, Maranhão, Piauhy, Ceará, Rio Grande, Parahyba a Pernambuco. Střední roční teplota je zde všude kolem 25° C. Přes to je zde proti jiným tropickým zemím poměrně málo tropických nemocí a před příchodem Evropanů zde vůbec žádných nebylo. Zvláště byla sem zavlečena žlutá zimnice, proti níž se však nyní s veškerým úsilím a rovněž s velikým zdarem bojuje.

Pás subtropický dělí se dle poměrů na dva různé díly. První obsahuje státy Alagoas, Sergipe, pobřeží Bahie, Espirito Santo, Rio de Janeiro, pobřeží Sao Paolo (z části), a východní břeh Minas Geraes. Klimatické poměry této části byly již velmi svědomitě zkoumány. V Alagoas, Sergipe a Bahii (v části sem spadající) je podnebí velmi zdravé. Epidemie jsou řídké a zaznamenává se v posl. létech pouze malá nákaza neštoviční, rychle potlačená ve státě Alagoas. Také endemických nemocí zde není. Temperatura v nižinách je mezi 25° až 26°, na vysočinách mezi 18° až 21°. Klima je celkem velmi příjemné. Největší horka panují na pobřeží mezi prosincem a únorem, nejchladněji je v červnu až srpnu. Tu mnoho pršívá a vanou chladné a vlhké jihovýchodní a východní větry. Od října vanou větry převahou severní a teplo-vlhké. Nepřízeň klimatu je v této době však mírněna chladnými nocmi. V tomto páse a zvláště v Bahii jsou některá místa s přímo rajským podnebím, kde střední teplota je stále kol 16°, tak že se pro Evropany výborně hodí a lidé se zde pravidlem dožívají vysokého stáří. Příjemné podnebí má rovněž stát Rio de Janeiro, kde konstatováno maximum 37·5° a minimum 10·2° (maximum Paříže je na př. 40°) ale jsou zde místa, která pro horskou polohu nemají průměr vyšší než 17°. Žlutá zimnice zde byla s velikým úsilím vyhubena jak o tom podrobně pojednává velezajímavá kniha „La Campagne Sanitaire au Brésil" od Dr. Theophilo Torres. Nejméně příjemné je pobřeží státu Sao Paolo se stř. teplotou 21·7°, vnitrozemí jeho je však daleko příjemnější s průměrem 18°. V nejstudenějším měsíci, jímž je červenec, je 14° tepla. Ke druhé zoně čítá se vnitrozemí Minas Geraes, Sao Paolo a Bahie. Zde, a to zvláště v Minas Geraes je podnebí nesrovnatelné s ničím na světě, tak že se tvrdívá, že zde jednou vznikne největší léčebné území světa. Zvláště prý působí zdejší klima léčivě na tuberkulosu.

Mírný pás jest jih Soo Paula, Paraná, Sta. Catharina a Rio Grande do Sul. Střední zde panující teplota je vždy pod 20°, ale zima je vždy snesitelna, proto sem též proudí nejsilnější kolonisace ze států evropských. Nejméně příznivý jest i zde pás pobřežní. Ve vnitrozemí se již hlásí silné rozdíly mezi dobou sucha a dobou dešťů; tyto panují

zvláště na podzim a v zimě, čímž povstává rozdíl proti jiným státům. Maximum stanoveno na 28° a minimum na 13° ve střední teplotě normální. Absolutní minima pozorována 6° až 3·5° a maxima 34° až 36°. Isotherma v Porto Allegre je též jako na jihu Unie. Sníh napadne v zimě často ve státě Paraná. Zde je znamenité klima Evropanům odpovídající, jak již uvádí Saint Hilaire. Úmrtnost je velmi nepatrná a na některých místech nezaznamenán v některých létech často ani jeden případ smrti za rok. Tyto výborné podmínky zdravotní jsou vůbec společným charakterem celého jihu Brasilie a obráží se v tamějších kvetoucích koloniích. Výborné podnebí brasilské pak je i podpořeno, jak již shora jsme nadhodili, znamenitou organisací zdravotnictví, zvláště v některých pokročilejších státech (viz o tom zprávy posledního kongresu lékařského v Berlíně).

Přes tyto vynikající klimatické vlastnosti země, podmiňující takřka její nesmírnou plodnost, země, kde není ani cyclonů ani zemětřesení, byl přítok kolonistů poměrně malý, takže vláda brasilská viděla se nucena dáti přistěhovalcům značné výhody a úlevy, čímž mínila je přilákati. První byla bezplatná doprava po třetí třídě z některého přístavu evropského neb jiného do Rio de Janeiro aneb kteréhokoli z ostatních přístavů brasilských. V přístavech byli kolonisté přijati zvláštním, k tomu stanoveným úředníkem. Ode dne přistání až ke dni odjezdu na místo určení obdrželi vystěhovalci byt a zaopatření od vlády zdarma. Za dopravu zavazadel a nářadí se rovněž ničeho nepožadovalo. Ve volbě místa, kamž by se chtěli odebrati, nebyli vystěhovalci nikterak obmezováni, avšak v koloniích vládou zřizovaných obdrželi nářadí a osivo zdarma. Po šest měsíců po usazení byli kolonisté vládou podporováni. Plat za pozemek mohl přistěhovalec s rodinou přicházející zapravovati ve lhůtách a mimo to mu povolen pětiletý i delší odklad. Na žádost mohli přistěhovalci obdržeti od vlády již pozemky s hotovým domem, jehož cena se připočetla k ceně pozemku (něco podobného zřídila též Armáda Spásy pro vystěhovalce v Kanadě a velice se to osvědčilo vzhledem k vystěhovalcům, kteří z úřednických neb jiných intellektuelních povolání přecházeli k farmářství). Pozemek, který si vystěhovalec mohl získati, kolísal velikostí mezi 25 až 50 hektary, dle polohy Každý vystěhovalec obdrží knihu, ve které je zaznamenána cena jeho pozemku, domu a zároveň výše dluhu, který má u vlády. Zaplatí-li však vystěhovalec předem, obdrží 12% slevu.

Úřední řečí Brasilie jest jak známo portugalština. Státního náboženství není, ale každé náboženství jest uznáváno; přes to převládajícím náboženstvím je katolické, k němuž se hlásí přes 14 milionů obyvatel (1890). Školství je veřejné a pro syny vystěhovalců bezplatné. Cizinec, který byl naturalisován, může zastávati veškery úřady vyjma úřad presidenta, vicepresidenta republiky a též presidentů jednotlivých, ač ne všech států. Z obyvatel je 38% portugalských Brazilců, 38% Mestizů, 30% Černochů a Mulattů, 4% Indianů. Měna je dle jména zlatá, ve skutečnosti papírová. Základní jednotkou jest 1 milreïs o 1000 reïsech. Míry a váhy jsou metrické. —

Vývoz dosáhl již roku 1907 výše 1,700.000 franků, a dovoz byl téhož roku 1.270 000 frc. Státní příjmy byly roku 1913 726,177 583 Mk. výdaje 779 330 997 Mk., státní dluh 6.0164 4.510 Mk. vedle dluhů jednotlivých států. Obchodu sloužilo roku 1911 290 plachetníků tonáž 60.728, a 238 parolodí (o 130.582 tunách). Válečné loďstvo čítalo (1913) 23 lodí se 186 děly a asi 9620 muži. Mírový stav armády neuvádím, neboť jsme již mnohokráte během války poznali, že pro válečné poměry udání mírového stavu nemá ceny. Komunikaci prostředkuje 23.073 km železniční tratě, 58.257 km telegrafní a 60.409 km telefonní sítě.

Povšimneme li si blíže brasilského obchodu (jednotlivá čísla jako zbytečná neuvádím) vidíme, že ve vývozu hlavní úlohu hraje k á v a, po ní přijde kaučuk, pak solené a sušené hovězí kůže, čaj (maté), bavlna, tabák (vývoz vzrůstá), kakao, cukr, prutové zlato a drahokamy s výrobky minerálními vůbec. Z toho nejvíce šlo do Spojených Států Severoamerických, Anglie, Německa pak Francie, Argentiny, Rakouska, Belgie, Italie, Portugalska, Anglických kolonií, Uruguaye a zbytek vypadl na ostatní země. Z vývozních přístavů nejčileji účastnily se Sao Paulo, Rio de Janeiro, Amazonas, Pará a Bahia. V dovozu soutěžily Anglie (340 milionů franků) Německo (200 mil.) a Spoj. Státy (160 mil.). Rakousko-Uhersko vyvezlo roku 1907, ze kteréhož roku udaná čísla pocházejí, pouze za 24 miliony franků.

Z toho co uvedeno vysvítá, že Brasilie, která vedle Argentiny náleží k nejčilejším a nejsnaživějším zemím Jižní Ameriky, je zemí budoucnosti. Také zde jsou daleko spořádanější poměry politické než v jiných republikách jihoamerických, což jeví se řídkými jen revolucemi. Pro země vývozní je zemí veliké důležitosti, a pak-li se poměry po válce, jakž doufáme, k našemu prospěchu urovnají, chceme i my v naší říši s ostatními zeměmi v nekrvavém boji obchodním zde vítězně soutěžiti. *Dr. P—a.*

Vychovatelský.

Otázka jednotného katechismu pro celou církev, již hodlá rozřešiti papež Benedikt XV, byla projednávána důkladně již na sněmu vatikánském. Byl mu předložen návrh, kde praví papež, že chce dáti vypracovati nový malý katechismus v latinské řeči podle vzoru katechismu Bellarminova a s ohledem na jiné rozšířenější katechismy, aby tak byla podporována jednota v církvi a odstraněny nedostatky, jaké nese s sebou různé podání prvních základních pravd náboženských. Až jej arcibiskupové obdrží, mají se poraditi se svými biskupy a postarati se, aby katechismus byl s největší přesností slovně přeložen do mateřské řeči. Biskupové pak budou povinni užívati ho stále beze všech přídavků.

Debata o návrhu trvala kromě očekávání neobyčejně dlouho; slova se ujalo ne méně než 41 řečníků, mezi nimi mnoho nejslavnějších arcibiskupů a biskupů. Z nich celá řada postavila se rozhodně proti návrhu — tak zvl. kardinálové Mathieu a vídeňský Rauscher, uherský primas Simor, biskup Dupanloup, v. Ketteler a j.

Jednotný katechismus pro provincie a země pokládají vesměs za žádoucí, ale zdá se jim nemožno zavésti jej pro celou církev. Vždyť ve všech dosavadních katechismech jest učení stejné; různost spočívá jen v uspořádání, methodě, způsobu podání a výkladu. Tato různost methody a formy jest užitečná, ba nutná: pro různost mravů, vzdělání, duševních schopností i zevnějších poměrů v jednotlivých zemích jest nemožno prakticky se jí uvarovati. V čistě katolických zemích na př. stačí podati jasně a jednoduše všeobecnou kat. nauku; naopak v jiných zemích, kde bludy zachvátily velikou část národa, nutno chrániti mládeže před nebezpečím odpadu a proto třeba podrobněji vyložiti nauky, jež jsou od jinověrců zvláště popírány.

Mimo tyto a podobné důvody, jež více méně se opakují u všech oposičních řečníků, namítal ještě mohučský biskup v. Ketteler, že zavedením společného katechismu byl by znemožněn všechen pokrok v tomto oboru: dnes mnozí pracují o katechismu, objevují se stále nová díla, každý snaží se předstihnouti své předchůdce, podati něco nového, lepšího a dokonalejšího. Uskuteční-li se však návrh, zajistí si týž katechismus místo v církvi snad pro celá staletí; a nebude nikoho, kdo by se pokoušel o nový, když nemá naděje, že by se ho mohlo ve škole používati. Bude to k veliké škodě náboženského vyučování, leč by byl nový katechismus dílem nejvýš dokonalým. A to jest velice pravděnepodobno: vždyť snadnější prý jest napsati „Summu Theologiae“ než dobrý malý katechismus. Zdůrazňuje proto, že všichni biskupové musí spolupracovati o zdokonalení nového katechismu a nemohou převzíti prostě předepsanou věc.

Při hlasování po specialní debatě hlasovalo pro návrh z 591 přítomných Otců 491. Bylo třeba ještě souhlasu biskupův a papeže

ve veřejném sezení, ale k tomu již nedošlo, poněvadž sněm byl brzy na to odročen.

Papež Benedikt XV svěřuje nyní vypracování jednotného, světového katechismu zvláštní komisi, ve které budou někteří kardinálové, theologové a katecheti. Jedná se patrně ne pouze o malý katechismus, jako na sněmu vatikánském, nýbrž asi v tom rozsahu, jako jest jednotný Kat. italský vydaný Piem X koncem r. 1912 pod názvem „Catechismo della dottrina cristiana". Jest ovšem mnohem stručnější než na př. náš rakouský: má jen 433 otázek (náš 877.)

Ještě jinak liší se nynější postup od postupu sněmu vatikánského: tehdy mnozí odpůrci jednotného katechismu — zvl. vid. kard. Rauscher a biskup Dupanloup — vytýkali, že jeho návrh zkracuje práva biskupů, a žádali, aby jim byl jen doporučen, ne však předpisován, neb aby jim byl aspoň před uveřejněním zaslán k posouzení. Tomu vyhovuje nyní sv. Otec: až komise vypracuje jednotný latinský text, bude v obtazích rozeslán všem biskupům, aby mohli připojiti k němu své návrhy a poznámky. Podle nich pak text doplněný a papežem schválený bude vydán vatikánskou tiskárnou latinsky, načež bude přesně přeložen do všech kulturních jazyků.

Světový katechismus jest ovšem ideálem pro světovou církev, třebas uvedené shora námitky mnohých biskupů nejsou bez významu; je také jisto, že snahy o pokrok v otázce katech. budou na dlouho vyloučeny. Ale možno snad doufati, že všechna horlivá reformní práce v tomto oboru za posledních let nevyzní na prázdno a projeví se značnou měrou již v přípravné komissi tak důležitého díla. V tom ohledu snad můžeme nyní říci: díky Prozřetelnosti, že vatikánský sněm nemohl uskutečniti svého návrhu!

Víme také, že jest nemožno, aby nový katechismus splnil všechna přání. Kolik hlav, tolik smyslů. A nejpřednější pracovníci v této otázce neshodli se dosud ani o nejzákladnějších zásadách, podle nichž by měl býti katechismus sestaven. Proto úkol komise bude jistě nejvýš obtížný, a dlouho potrvá, než se dočkáme hotového díla.

I když potom neuspokojí všech tužeb, přece aspoň pro nás v Rakousku bude skutečným ulehčením a vysvobozením: neboť jinak bylo by málo naděje, že bychom se v dohledné době zbavili nynějšího katechismu, jenž přece nijak není přizpůsoben našim zvláštním národním, společenským nebo časovým poměrům. Bude-li jeho duch, vtisknutý mu v době náboženských rozepří mezi katolíky a protestanty, nahrazen duchem positivně katolickým, nebude nám to jistě na škodu. A že bychom se kdy domohli svého původního, českého katechismu, zdá se zatím úplně vyloučeno. Vždyť i bibl. dějepravu stále si ještě překládáme z němčiny!

*

Fr. Weigl ukončil v mnichovských „Katech. Blätter" (duben 1917) obsáhlou, již v ročníku 1915 začatou studii o nábožensko-mravním rozvoji dnešního člověka dle výsledků dotazníkové akce, již uspořádala jím vedená Pracovní společnost pro

experimentalně paedagogické badání v Mnichově. Dotazníky byly zasílány jen dospělým, odborně vzdělaným lidem, hlavně členům katolického učitelského spolku, pak členům Spolku pro křesťanskou výchovnou vědu (v Německu, Rakousku a Švýcarsku) a účastníkům kursů téhož spolku — hlavně tedy učitelům, kněžím a professorům. Odpovědi na jednotlivé otázky — jest jich celkem 342 často upřímná vyznání a vzpomínky z mládí — uveřejňuje Weigl doslovně, sestavuje přehledně v procentech i obrazcích a hodnotí pak jejich význam.

Výsledky touto methodou získané nemohou ovšem poskytnouti pevných, vůbec platných zákonů pro vědecky založenou náboženskou paedagogiku, ale je v nich přece uloženo mnoho cenné vyzkoušené látky, kde zvláště kněz může nalézti nemálo důležitých podnětů pro svou práci ve škole i pro seznání duševního rozvoje mládeže v oboru nábožensko-mravním.

Tak na př. velice poučná je část o n á b o ž e n s k ý c h p o c h y b n o s t e c h a o b t í ž í c h v í r y. Ukazuje, že nejvíce podnětů k pochybnostem vyšlo od přátel a okolí, pak — od školy; méně již z četby. Nejvíce pochybností týkalo se očistce, pekla a nebe, pak jsoucnosti boží, samospasitelnosti církve, působení svátostin a biblické zprávy o stvoření světa. Zdá se, že zvláště představy se silně anthropomorfickým zbarvením působí obtíže dospívajícímu člověku. Proto třeba věnovati větší pozornost očistě těchto představ od lidských prvků.

Stejně poučné jsou p o h n u t k y p r o v ě r n o s t v e v í ř e. Veliká část odpovědí vzdává za ni díky věřícím rodičům, kteří „přece nejlépe to s námi mínili“. Mnoho působil také příklad učitelův a kněží. Tak odpovídá duchovní správce: „Zbožnost učitelova při školních modlitbách upevnila ve mně přesvědčení, že to, čemu nás učí o věčnosti, musí také všechno býti pravda“. A učitel vyznává o svém bývalém katechetovi: „Kdo mohl tak zbožně sloužiti mši sv., nemohl nás obelhávati“. „Přesvědčení mluvilo z každého jeho slova“. I z četných jiných odpovědí jest viděti, jak ostře pozorují děti zdánlivé maličkosti, a jak tedy ukázněný musí býti vychovatel v celém svém chování a ve všech projevech souvisejících s náboženstvím a věrou, aby nevědomky nevzbudil rozporu v dětských srdcích.

Mnozí vypravují o zvláštním náboženském omilostnění a obratu, jenž působil na celý další život. Nejčastěji stalo se to při prvním sv. přijímání, pak při exercitiích, missiích a pobožnostech k P. Marii. Zvláště účinek studentských e x e r c i t i í jest líčen několikrát jako nejvýš významný.

Pokud se týká p o h n u t e k k m r a v n í m u j e d n á n í, jest paedagogicky pozoruhodno, že veliká část udává jako nejmocnější — strach před peklem; na druhém místě jest úvaha o lásce boží k nám, pak přirozený cit povinnosti, příklad rodičů, strach před tělesným trestem, výčitky svědomí, strach před zpovědí atd. Pohnutky tyto se měnily a zdokonalovaly hlavně v době puberty, pak po prvním sv. přijímání.

Odpovědi na otázku o pokušeních v mládí ukazují jasně nesmírnou převahu pokušení proti 6. přikázání. Weigl praví o nich na konec, že tento výsledek musí překvapiti i pessimisty. „Zároveň s výpovědmi o sexuelním poučení ukazují, že otázky pohlavního výchovu nejsou ještě rozřešeny, jak by se mohlo zdáti podle bohaté literatury posledních let o tomto thematu, ale potřebují ještě nového pečlivého prozkoumání všech příslušných výchovných vlivů . . . Že pokušení ke lži, nepoctivosti, mlsání, hněvu, vzdoru atd. ustupují tak do pozadí, vybízí snad k tomu, aby svědomí dětí bylo i v tomto směru zjemňováno . . . Skutečnost, že i dospělí uvědomují si tak mocně vzpomínky na sexuelní pokušení, činí zvláště významným často vyslovené napomenutí Foersterovo, aby pohlavní výchov především odvracel pozornost od těchto pocitův a hnutí“.

Mnozí přiznávají, že se jim dostalo prvního sexuelního „poučení“ již v 6. a 7. roce; největší procento však připadá na 8—10. rok. Pramenem „poučení“ byli převážně soudruzi, pak služební a příbuzní; od 9. roku objevuje se vedle nich kniha, od 13. roku analogie se zvířaty. Tam, kde rodičové a představení vážně a jemně děti poučili, neshledáno nikde špatných následků, jaké mělo většinou poučení se strany nepovolané. Ba někteří mají rodičům za zlé, že s nimi nikdy nemluvili o těchto věcech, odbývali je bajkami a tak jen podněcovali zvědavost, jež je přivedla do tak četných nebezpečenství. Naopak zase duchovní správce vypravuje, že matce, která jej v 11. letech neobyčejně vážně poučila, se slzami v očích políbil ruku a zvolal: Maminko, nyní tě mám ještě mnohem raději než dříve!

*

Jan Šafránek v „Osvětě“ (květen 1917) v „Kapitolkách o zapadlých věcech“ vzdává plnou chválu církevnímu dozoru na českých školách před novými zákony. Vlastenečtí a pokroku milovní vikáři (od r. 1805) pečovali o vzdělání učitelstva, o zlepšení method vyučovacích i hmotných poměrů stavu učitelského. „Jimi svolávané a řízené porady učitelské bývaly skutečnými poradami a chvílemi přímo svátečnými, neboť v nich shromáždění učitelé i kněží jednomyslně se usnášeli o potřebách nejen učení se týkajících, ale také vzdělání svého jsouce dbalí sdělovali si své zkušenosti a vědomosti navzájem, přátelsky se povzbuzujíce k upřímné práci na roli vychovatelské. A dozorci — přední bojovníci za práva mateřštiny ve školách našich — ochotně vykládali v poradách o českém pravopise, o významu slovesného děje, o mluvě básnické, o způsobu vyučování zeměpisu a dějepisu, připojovali zajímavé obrázky z dějin vychovatelství s pokyny, kterak mluviti k srdci svěřené mládeže . . . A na konec byla to česká píseň, která mysli shromážděných pozdvihovala, píseň kostelní i lidová . . . Schůzky takové konávaly se na různých místech vikariátu; nebylo pro ně vybrazeno ani stravného ani cestného, a přece účastenství na nich bývalo veliké, zájem o předměty přetřásané živý a radostná láska k povolání účinná.“ Vinařický roku 1858 na takové poradě okresu vltavotýnského poprvé vyslovil plán

aby dcery učitelů se vzdělávaly na učitelky literní a dovedly se uživiti samostatně.

Že tehdejší dozor ke školám působil i na rodinné vychovávání dítek bylo zásluhou veřejných školních visitací a zkoušek. Byla při nich účastna rodina a měla na nich také veliký zájem — zajisté jen na prospěch dítek. Odměny a pochvaly žáků, zvláště pak proslovy vikáře k rodičům po zkoušce „měly velikou moc výchovnou; posuzoval tu, jakou váhu rodiče kladou na vzdělání dítek, jak je do školy posílají, jak doma je vedou k životu mravnému, učíce je zbožnosti, poslušnosti, pracovitosti, nezištnosti . . . Nešetřil pochvalou, kde byla na místě. Srdečná a láskou k lidu řízená jeho slova nikdy nevyzněla na prázdno.“

Proti novým školním zákonům v letech sedmdesátých projevil náš lid odpor, ne však z nedostatku lásky ke škole. „Vždyť česká škola od let šedesátých brala se ve svém vývoji vlastní samostatnou cestou, a to cestou dobrou po každé stránce. U nás ani nebylo potřebí tak dalekosáhlých proměn a bylo by dojista i jinou nám vlastní úpravou téhož bylo dosaženo. Doznali to sami nadšení hlasatelé novot, když z úředního stolce pronesen byl soud o českém školství: jemu neublížilo područí církevnické, poněvadž měl osvícené, vlastenecké a pokroku milovné vikáře. Lid náš i tehdy miloval svou školu národní v té úpravě, v jaké bývala, když ji ještě ji v letech dětských navštěvoval; bál se, aby pod jednotícím kloboukem centralismu nepozbyla svého českého rázu. Neměl k novotám důvěry z příčin politických . . .“

*

Ve „Věstníku vládním“ pro české školy byla vydána v květnu zvláštní příloha s několika básničkami a články, jež mají doplniti čítanky a povzbuditi mládež k šetrnosti, vytrvalosti a trpělivosti ve válce. Básničky napsal Jos. Kalus („Vyhladovět nedáme se!“, „Všichni bojujem!“, „Musíme vytrvat“ a j.); články: Vikt. K. Jeřábek („Vydržet!“) a Alois Mrštík („Do posledního dechu“, „Nepovolíme!“). Jsou psány ad hoc, ale přece snad nebylo potřeba takového přepínání, jako jest na př. v Kalusově básničce:

„Vůlí lze vytvořit zázrak nad zázraky,
změnit v déšť úrodný krupobitné mraky“ atd.

I jinak se nyní všude ukazuje, že bylo chybou vydávati ještě za války šmahem všechny nové čítanky; hned tehdy jsme v „Hlídce“ napsali, že by bylo lépe připojiti ke starým čítankám, z nichž většina článků přejata i do nových, zatím jen vložky — když jest již třeba míti zřetel na časové poměry. Čítanky nedožily se ještě roku — a již prý nevyhovují, takže se pořádají zase nová doplněná vydání. A tak mnohá škola, která koupila hned s počátku za značný peníz pro své žáky zásobu nových čítanek, má to potěšení, že jich za chvíli nebude moci užívati. A kde škola nemohla nebo nechtěla koupiti, byly třídy, zvláště vyšší, kde ani jediné dítě nemělo čítanky.

Hospodářsko-socialní.

Poutníci a cestovatelé do Palestiny po válce se podiví, jaké změny v dopravě tam způsobila válka. Z pochopitelných příčin nedovolují nynější poměry o změnách těch podrobně referovati. Tolik však možno říci, že tam, kam dříve noha jen zřídka vkročila, vede dráha i poměrně dobře upravené automobilové silnice, v městech a vesnicích vznikly továrny a dílny, takže pro Syrii, Palestinu a Sinaj dva roky války přivodily větší změnu než 50 let míru. Z Jerusalema vede dráha až asi 40 km daleko od průplavu Suezského přes města El Chollil (Hebron), Beersebu, El-Avgu v délce asi 280 km. Kromě této obtížné stavby spojen též Jerusalem s drahou Hedžasskou, vystavěna dráha z Maanu směrem k Akabě a dostavěna dráha z Nazareta do Jerusaléma. Podél drah těch kde bylo třeba vyvrtány artézské studny, jež skytají dobrou vodu v dostatečném množství.

*

Dráha z Petrohradu ke přístavu Murmanskému. Engineering ze dne 18. 8. 1916 přináší zprávu jakéhos norského časopisu o nové dráze spojující Petrohrad s novými ruskými přístavy u Severního Moře. Dráha sestává z těchto tratí: 1. Petrohrad—Svanka 122 km, 2. Svanka—Petrozavodsk 274 km, 3. Petrozavodsk—Kern 435 km, 4. Kern—Kandalaža 344 km, 5. Kandalaža—přístav Murmanský 284 km. Celkem 1459 km. Přístav Murmanský leží 10·6 km severně od městečka Koly a vlivem proudu Golfského nikdy nezamrzá. Jsou tam vystavěny hráze pro tři velké parníky a jeřáb o nosnosti 25 tun. Vnitřní přístav je rozsáhlý a chráněný, možno tam současně zakotviti asi 40 větších lodí. V zálivu Kolském mohou lodě pohodlně plouti v šířce 1000 až 3000 metrů při hloubce 21 m.

Archangelsk i ostatní severní přístavy bývají po valnou část roku zamrzlé, taktéž přístavy Moře Východního; jediný Rusku po celý rok přístupný Vladivostok je od Petrohradu vzdálen více než 9000 km. Nelze tedy podceňovati významu, jaký má přístav tento pro vývoj Ruska. Rychlost, s jakou se stavělo při tolikerých obtížích, vyžaduje uznání stejně jako kdysi stavba dráhy sibiřské. Krajina, kterou dráha stavěna, neměla silnic, trať vedena granitovými ložisky, pralesy, močály. V délce 160 km stavěno na kolech. V létě stěžovaly práci celé roje hmyzu. Několik podnikatelů upustilo pro tyto obtíže od práce, takže se toho musila chopiti vláda sama. Nyní konečně vše překonáno.

*

Rak. voj. správa doluje nyní v sedmi dolech obsazeného Srbska. Nejdůležitější z nich jsou doly na olovo v Babe, odkud se denně odváží jeden vůz čistého olova a sto vozů olověné rudy po úzkokolejné dráze, jež za tím účelem v délce 9 km vystavěna. Kromě toho se doluje na olovo v dolech Crveni Breg a Rudnik, v tomto je též dosti rudy měděné. Nejvíce mědi se dobývá v Majdanpeku, tamodtud a

z Boru se dodává nejvíce mědi naší vojenské správě. Oba doly jsou sice v území spravovaném Bulhary, ale jsou přenechány Rakousku. Denně se tam dobývají 3 vozy čisté mědi a 2 vozy kyzu měděného, jehož se používá k výrobě výbušných látek a nahražuje materiál do vážený ze Španěl. Nedaleko Šabce jsou v Dobrém Potoku doly na antimon. V uhelných dolech Vlasko Polje u Bělehradu kope se denně 30 vozů hnědého uhlí, jež se v Bělehradě prodává metrák za 1·70 až 1·80 K. Pro srbské dráhy se vrtá u Usce uhlí kamenné. Bude-li ho tam dosti, počne se hned se stavbou 45 km dlouhé dráhy. U Ljubovice, Čačaku a Kraljeva nalezena ložiska chromu, u Trsteniku pak se přišlo na znamenitý materiál pro mlýnské kameny, jež prý se vyrovnají nejlepším druhům dosud do Rakouska z Francie dováženým. U Vence konečně se začalo pracovati v dolech mramorových s mramorem prý neobyčejné krásy.

*

V Severní Americe zadržené naše obchodní lodě patří těmto společnostem:

Austro-Americana	8 lodí o 42.608	tunách,
Loďařství Tripcovich a spol.	3 lodi o 13.136	„
Uherská společnost	3 lodi o 12 067	„

celkem 14 parníků o 67.811 tunách, jichžto stroje byly včas demontovány.

*

Protivy mezi městy a venkovem, soudíc podle novin i soukromých úsudků, nynějším bojem o výživu nejen se nevyrovnávají, nýbrž ještě přiostřují. Přesněji arciť nutno mluviti pouze o protivách mezi venkovským zemědělstvem a ostatními obyvateli, kteří jsou živi jen za peníze, jakkoli vydělané aneb i — nevydělané.

Probírati vzájemné stížnosti a výtky bylo by přilévati vody do moře. Chybováno a chybuje se na obou stranách. Nejvíce však — smí-li člověk veřejným výtkám věřiti — chybuje se na straně třetí, která měla mezi oněmi prostředkovati: jsou to ty naše roztomilé ústředny, které vydělávají na obojích, a vydělávají mnohdy lichvářsky

Dnes je snad již pozdě uvažovati, čím by je bylo lze nahraditi, totiž jak bez nich opatřiti včas, čeho kde třeba. Nejpotřebnější potraviny totiž jsou tak „sesoustředěny“, že soukromý obchod s nimi zcela vyloučen, a tu mimoděk ubírají se i ostatní, dosud nesoustředěné, touže cestou, skrze překupníky, úřední neb neúřední. Naříkáno li už v míru na překupníky, kteří vše zdražují, nuže, v ústřednách máme překupnictví jak náleží sorganisováno a sesocialisováno. Dávná a oprávněná výtka, že rolnictvo ani jednotlivě ani družstevně nedovede potřebného zboží dodati na místo v čas a v dostatečném množství, vedla vůbec k velkoobchodu s těmito potřebami, a tento velkoobchod provádí se u jistých předmětů právě ústřednami, při nichž má obecenstvo arciť aspoň tu radost, že přiživí se tu také jiní než „naši lidé“, neobchodníci; a přiživí se věru znamenitě.

Ani tu tedy řešení nejjednodušší nejjednodušším není. Následky jeho, hmotné i mravní, ukáží se brzy. Veřejná poctivost už nyní klesla povážlivě. Nejen bezohledné vykořisťování, ale i lživé hlášení stalo se pravidlem.

Řediteli rakouské výživy Höfrovi zželelo se (dle projevu v komisi na zkoumání cen) trestaných lichvářů; přísná trestní ustanovení zalekla prý nejen nekalé živly, nýbrž uvedla v obavu i kruhy reelní. Nepoměrně různé měřítko ovšem mnohým ukřivdilo a mnohým prospělo: pokutovati zisk několikakorunový, ba několikahaléřový několikanásobně, tisícový pak nebo několikatisícový jenom nějakou částkou jeho, jest, jak se samo sebou rozumí, nejenom nespravedlivé, ale i na výsost neprozíravé. Ale od přísných trestů zase š m a h e m upustiti bude skokem z bláta do louže.

Venkov zemědělský v nynějších poměrech, kdy namnoze provádí se místo vlastního obchodu pravěká směna zboží — petrolej, cukr, latky za mouku atd. — má mnohé výhody proti středním a nižším vrstvám městským bez půdy; o peněžních a jiných magnáších se praví, že jim nescházi nic, o to starají se všelijací náhončí, nejvíce z východních hostů našich.

Co do mravní stránky — nynější příležitost kazí dobré mravy. A ještě něco, co stojí za poznámku. Přese vši otužilost tělesnou v těžké často práci a nepopíratelné větší rovnováhu mysli, zvláště náboženskу pěstované, s překvapením znamenáme právě na venkově daleko menší vzdornost naproti nepříznivým okolnostem doby, větší bezradnost, malomyslnost a zmalátnělost. Ačkoli naříkavost od věků vyznačuje rolníka a mnohé takové slovo jeho jde jen od plic, nikoli ze srdce, bedlivějšímu pozorovateli nynějšího života neujde, že lid náš rolnický, tedy jádro národu, jest přec jen příliš měkký, citlivý, málo schopný čeliti nesnázím doby a potřebám jejím se přizpůsobiti. Co do stravy na př. je známo, že selská kuchyň, není-li obstarávána vyučenými kuchařkami, mnoho přípravků vyplýtvá, aniž proto dává jídel lepších, chutnějších; jakmile teď potřeba kázala v tom neb onom spořiti, už nastal nářek, že nebude co jísti. Co by naproti tomu měla říkati chudina městská, které se mnohdy nedostane ani nejnutnějšího? Je to, pravda, často čeládka líná a darebná, ale hlad, skutečný hlad stihá ji spíše než lid venkovský. Anebo když slyšíme, že tu a tam zdráhají se obdělávati pole proto, že se jim plodiny pak „seberou"! Na mnohých místech sice počínáno si při requisicích všelijak — nejostudnější již jest, že se plodiny zbytečně zabavovaly a po čase, pokud se nezkazily, tytéž za dvoj- i trojnásobnou cenu týmž bývalým majetníkům prodávaly: avšak mimo takové zajisté politování hodné přehmaty nutno přece uvážiti, že se plodiny dodavatelům celkem s l u š n ě p l a t í, tedy „neberou", a že tedy rolník neobdělává své půdy „nadarmo"! Až bude možno sestaviti přehled, kolik rolníků za války své jinak snad i nezdolné dluhy splatilo a peněz naspořilo, uvidí se, že nebylo tolik nářků potřebí.

I s hlediska náboženského pozorovatel postihne tu leccos méně potěšitelného. Myslím tu především víru a důvěru v Prozřetelnost. O

rouhavých řečech, jako: Kdyby byl Bůh, nemohl by . . . nebudiž dále ani mluveno; víme, kdo jsou ti, již na takový lep ptáčky lapají, a bohužel sedne jich naň dosť. Avšak již ona zmíněná malomyslnost a skleslost prozrazuje, jak mělký jest v lidu základ náboženského názoru životního, jak málo dovede oceniti kajícný význam dopuštění božích, měře je hlavně dle okamžitého prospěchu, třebas mnohdy jen domnělého. Hlasatelé náboženství netajtež si, že mimoděk muže se i pobožnostmi pěstovati jaký-i fetišismus obrácený příliš k zájmům hmotným, jimž Bůh má především sloužiti, právě na odpor napomenutí Spasitelovu: Hledejte nejprve království božího a spravedlivosti jeho . . . Nepovede li válka k rozhodné mravní očistě člověčenstva — jako že asi nepovede — nutno i na tuto stránku pamatovati.

Přebírali bychom humoristickým listům látku, kdybychom dále rozváděli, jak nyní venkov a jeho zemědělci u měšťáků ve vážnosti stoupli, jak se navazují neb obnovují známosti příbuzenské atd. Vážné naučení křesťanské lásky je stále totéž, a pro obojí stranu: bližnímu v nouzi pomahati.

*

K otázce o poměru města a venkova náleží odliv z venkova do měst, na jehož nebezpečí dlouho již se ukazuje. A marně ukazuje, jelikož nezávisí pouze na dobré vůli jednotlivců. Mnozí, jmenovitě mnohé, utíkají z venkova do měst k vůli „lepšímu" živobytí, toť pravda. Ale mnozí a mnohé také z nutnosti.

Stalo se takořka heslem našich sociologů, od tohoto utíkání varovati, z důvodů hmotných, ale hlavně mravních. Těchto nelze sice zneuznávati, avšak na druhé straně nesmí se zapomínati, že v městech je zase mnoho dobrého, čeho venkov neposkytuje — vzdělání všeho druhu, jež člověka vyzbrojuje pro život, vzdělání odborné (průmyslové, obchodní atd.), ale i nábožensko-mravní (ve spolkové činnosti vzdělavací i karitativní). Mnoho jich ve víru městském utone, ale mnoho se jich také povznese a upevní. A i tyto živly potřebují zdravého přílivu, aby se rozmnožovaly a posilovaly. Není pravda, že by v městech ne bylo tolik zbožnosti a mravnosti jako na venkově. Není sice snad tak veřejná a pospolitá, ale jest za to hlubší a rozhodnější, není pouhým zvykem, nýbrž osobní vymožeností a potřebou. Proto také nárazům jistěji odolavá než neuvědomělost venkovská; neníť už nic zvláštního, že na př. právě dělníci a dělnice z města domů na venkov chodící bývají buditeli těch, kteří zůstávají doma. Je tomu sice tak i na protivné straně, ale s tím třeba počítati a tomu čeliti, jak možno — podobným způsobem. Stříci mravnosti po klášternicku, odlučováním a uzavíráním, zle neprospěje, spíše uškodí; boj otužuje.

Nevíme, jak se po válce utvářejí poměry průmyslové atd., které, jak praveno, příliv z venkova do měst působí. Celkem však velikých změn asi nebude, neboť zemědělství všech nezaměstná, a ostatní výdělná odvětví budou míti mnoho co doháněti. Nebude tedy nezáhodno i z naší strany s tím počítati.

*

V III. novelle k rak. občanskému zákoníku (19. března 1916) jsou též ustanovení o poměrech služebnictva v domácnosti, které dosud upravovány zákonodárstvím zemským nebo místním. Tak § 1157 (dle změněného číslování) stanoví, že „zaměstnavatel (službodárce) má co do příbytku a spárny, co do zaopatření a doby pracovní i odpočinku zaříditi, čeho zřetel ku zdraví, mravnosti a náboženství požaduje“.

Ustanovení toto poskytuje spolehlivého podkladu pro vzájemné dorozumění, kterým ovšem ony podmínky právoplatně se žádné strany měněny býti nemohou. Svědomité, nezkažené služebné mají tu oporu, dle níž mohou službu opustiti, kdyby se jim na př. ve vykonávání náboženských povinností (ovšem jen povinností) bránilo, s nárokem na náhradu nejen ušlé mzdy, nýbrž i stravy atd.

Za nynějších okolností, kdy služebné poměry namnoze přestaly býti rodinnými, jest lépe, že zákon se jich ujal. Jakkoli nutno se obávati, že to povede ku mnohým soudům — jako v jiných poměrech mezdních —, s druhé strany platí i tu: clara pacta boni amici. A aby soudy nebyly obtěžovány lehkovážnými, očividně bezpodstatnými žalobami, jako bývá u soudů živnostenských, tož konečně také v moci zákonodárcově, jenž by měl předejíti tento způsob vyděračství provozovaný vypočítavými osobami, spoléhajícími na to, že zaměstnavatel nechtěje míti ostud se soudy raději vyhoví nárokům i neoprávněným.

Politický a vojenský.

Na dvě stě českých spisovatelů, mezi nimi též někteří kněží, podalo Českému svazu vademecum. Nedovede-li „učiniti zadost všemu, čeho národ žádá“, má se vzdáti mandátů a odvolati se k nejvyšší instanci, k národu“. Ačkoli se k projevu přidalo mnoho studentů, umělců, professorů, akademických žen a j., poslanci bez rozdílu stran mluví o něm ne tuze respektně; veřejně ovšem napsáno, že v něm promluvil „svatý a přísný duch národa našeho“ (Dr. A. Stránský.)

Projev národu může postavení delegace posíliti, toť se rozumí. Ale ji poučovati, ba jí vyhrožovati? Nač ji tedy volili?

Státoprávní ohražení Č. svazu (30 kv.) liší se od předešlých tím, že nezdůrazňuje práva historického zemí koruny české (volba 1526 a j.), mluvíc jen o spojení všech větví národu československého v „demokratický český stát“, ale naopak ostře obrací se proti dualismu (ostatně právem!), ač ve fundamentálkách „vyrovnání s Uhry“ uznáno, zajisté s tichou nadějí, že i nám dostane se něčeho podobného.

Vzduch vídenský je pro nás dusný. Otrava „předpokladů“ nevyvanula docela. Boj s vládou Clam-Martinicovou bude těžký, tím těžší, že ledaco z předpokladův již v úřadech zavedeno, via facti.

Odchod Tiszův situaci v Uhrách stížil, hlavně proto, že ani v opposici není dobré vůle dáti každému — mocnářstvu i vlastním občanům — což jeho jest. Stará řevnivost maďarsko rodová jest obecná, jen vykonavatelé se mění.

Ohromné úkoly čekají nového panovníka a jeho — rádce.

*

Oraculum rakouské žurnalistiky Moritz Benedikt od „Neue fr. Presse“ povolán do panské sněmovny, ale ani ustavácká strana, v níž jest Rotschild a pod., ho v sebe nepřijala (24 hlasy proti 12); mluvčí její, vysoký šlechtic, nazval škandálem již povolání samo — a NB. N. fr. Presse byla evangeliem právě vyšších a nejvyšších kruhů!

Vrah hr. Stürgkha A d l e r směl u soudu mluviti několik hodin a kritisovati kde co a kde koho ve státě. A to velmi ostře! Nový proud ostatně i u nás na Moravě vane.

Bývalý druh Adlerův L e u t h n e r, taktéž předák socialní demokracie, hájí se proti němu, že vojenské služby nebyl sproštěn pro vládní služby, nýbrž že jest nemocen na játra, na ledviny a na srdce. Mimochodem tu i při jiných zkušenostech napadne, že u agitatorů a spisovatelů té strany, mnohdy mužů vzdělaných a ne zlých, nutno počítati s nezdravotou, jež pak otravuje jiné.

*

O m í r u se úředně ještě nejedná. V Rusku jest proň silný proud — jako jinde — a nenadejde-li něco neočekávaného, lze se nadíti, že aspoň tam zvítězí.

Válečný poměr až na nějaké ústupky na jihu a na západě je pořád stejný.

*

Výnosem ministerstva války přiřknuto samostatným velitelům právo trestati disciplinárně nejen přestupky v míře dvojnásobné proti poměrům mírovým, nýbrž též trestné činy proti cizímu majetku, když se jedná o muže bez šarže, jenž odcizil nebo zpronevěřil věc v ceně až do 10 K (dosud až do 1 K) anebo věc, jež náleží eráru, též v ceně až do 10 K (dosud až do 2 K). Vyňata pouze t. ř. Kameradschaftsdiebstahl, totiž krádež spáchaná na soudruhovi, jež se trestá i při nepatrném obnosu soudně jako zločin.

*

Vyznamenání udělované důstojníkům, jimž vysloveno „Nejvyšší pochvalné uznání“, zvané Signum laudis, na němž bylo dosud z předu poprsí zemřelého císaře, v zadu nápis Signum laudis a nahoře císařská koruna, bude míti poněkud jinou podobu, nahoře totiž budou koruny dvě rakouská a uherská, a napředu poprsí císaře Karla.

Nové odznaky zvláštních oddílu vojenských:

1. Bicyklistů — kolo s vavřínovým věncem.
2. Reflektorů — kruh s paprsky, na nichž dole svazek blesků a nahoře koruna.
3. Elektrotechniků — tři blesky směrem nahoru, tři směrem dolů, uprostřed po obou stranách plameny.
4. Vrhačů min — mina s korunou nahoře a svazkem blesků dole.
5. Vrtačů kamení — přístroj na vrtání se dvěma kladivy křížem a nahoře korunou.
6. Flotil — kotva s lanem a nahoře s korunou.
7. Polních četníků — koule, z níž vystupují plameny.
8. Stavebních dělníků — dvoustraný špičák a křížem dva rýče.
9. Nosičů — svazek provazů v podobě elipsy uprostřed s obrazem muže, nesoucího nůši.
10. Děl pěchoty — kruh s podloženou tyčí v podobě T.

Odznaky tyto se nosí na límci a v některých případech na levé straně čepice, u důstojníků z pozlaceného kovu nebo vyšívané, u mužstva z kovu postříbřeného.

*

Dle přehledu uveřejněného v „Royal Artillery“ spotřebují Angličané pro stavbu první a druhé čáry (linie) a linie je spojující v území suchém: 1,638.000 m ostnatého drátu, 12.000 kmenů v délce 1.8 m, 12.000 kolů, 6½ milionů měchů s pískem, 10.800 m vlnitého plechu, 337.500 m 3×3 palcového stavebního dřeva kromě potřebných prken, hřebíků atd.

Ročník XXXIV. Číslo 7.

HLÍDKA.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (9.)

V Lošticích bývalo bratrstvo Božího Těla. Účelem jeho bylo, uctívati svátost oltářní v kostele a venku, když se nese k nemocnému, podporovati chudobné členy v nemoci a zesnulé doprovázeti s hořícími svícemi ke hrobu. Vždy první čtvrtek v měsíci konával se v kostele za účasti bratrstva průvod s velebnou svátostí. V Mohelnici stávalo bratrstvo Božího Těla hned roku 1584 a bylo roku 1617 znovuzřízeno od kardinála Dietrichštejna.[1]) O bratrstvu Božího Těla

[1]) *Volný*, círk. top. olom. IV. 5. — Dec. matr. moheln. z r. 1671. p. 21. 45. 62. Členská matrika tamějšího bratrstva je ve farn. arch. moheln. Kniha pochází z let 1750, kdy byly do ní věrně přepsány zápisy z původní knihy bratrské, jež byvši r. 1617 založena utrpěla následkem zakopání do země v čas nepokojů pruských tak dalece, že se jí nedalo již používat. V knize je opis bratrských stanov potvrzených od kard. Dietrichštejna v Mikulově dne 4. října 1617. Potom následují počna 16. listopadem 1617 do r. 1783 zápisy, kdy kdo stal se členem bratrstva a kdy kdo byl jeho ředitelem. Čtou se tu jména místních měšťanu, učitelů, městských písařů, dále jména šlechticů z okolí a jejich úředníků, konečně jména duchovních z města i z okolí. Z kněží u *Volného* círk. top. neznámých nebo nesprávně vročených jsou tam zapsáni jako faráři: z Maletína 1617 Jiří Molitor, 1628 Mart. Frant. Heller, 1639 Štěp. Vavř. Langer. — Ze Zvole: 1617 Tob. Christinus, 1625 Urban Chulavinus. — Z Bludova: 1617 Stanislav Młodiejovský. — Z Dubicka: 1649 Petr Jan Vlinský rodem z Ratiboře, 1719 Jan Frant. Orele. — Z Úsova: 1625 Mistr Melichar Pollinger (byl dle zápisu zároveň farářem medelským), 1659 Tom. Pirkel (zároveň děkanem mohelnickým.) — Ze Zábřeha: 1628 Bernard Voscinius, 1682 Jan Pěkníček. — Ze Šumwaldu: 1617 Matouš Harteneg, 1639 Mich. angelus Bram (zároveň farářem v Hradečné). — Z Něm. Libin: 1649 Jiří Chalanius, kvard. konv. minoritů z Unčova. — Z Mohelnice: 1639 Jan Pavel Jung »natione Wormdittensis ex Warmia«. 1653 Matěj Ign. Schönfeld, viceeuratus.

v Lošticích se děje zmínka od roku 1777, kdy naň pamatováno peněžitými odkazy.[1])

Většího významu bylo bratrstvo růžencové. Založil je v prosinci roku 1734 farář Jaich, jemuž vrchnost před shromážděnou obcí odevzdala jeho řízení. Bratrský oltář byl ozdoben obrazem a sochou Panny Marie Vítězné. Její svátek se první neděli v říjnu veškerou obcí světíval okázale slavnostním průvodem po náměstí. Na pohostění městské rady a cizích kněží při té příležitosti se přispívalo z obce[2]), později z bratrské pokladny. Císařský rozkaz roku 1784, aby marianská socha dle tehdejšího zvyku šatem oděná, byla odstraněna s oltáře[3]), vzbudil v obci pohoršení, proto ji tam farní úřad se svolením konsistoře ponechal.[4]) Bratrstvo samo bylo téhož roku zrušeno. Kostelu zůstala po něm zejména monstrance věnovaná farářem Jaichem.[5]) Z celkového jmění bratrské pokladny připadla část 256 zl. hlavnímu fondu chudobinskému, obnos pak 328 zl. pro farní ústav chudobinský, jenž dne 1. července 1785 v Lošticích byl založen.

V okolí města bylo té doby rušno. Panské dvory v Lechovicích, Moravičanech a Doubravici se roku 1786 parcellovaly a jednotlivé části pozemků se prodávaly osadníkům, kteří se tam usazovali. Tak vznikly nové osady Lechovice, Tkanovice pojmenované po správci panství doubravského Janu Nep. Tkaném a Mitrovice přezvané po žadlovském hraběti Janu Mitrovském.

Téhož roku konaly se přípravné práce k zavedení nové berní soustavy, jež zanechaly budoucnosti spolehlivé zprávy o lidnatosti a rozsahu Loštic. Od roku 1757, tedy během 30 let, přibylo v městě 18 nových domů, a sice č. 80. 106. 84. (valcha) 28. 95. 68. 75. 11. 113. 76. 77. 173. 169. 170. 171. 172. 174. 175. Vznikaly buď rozpůlením starých gruntů nebo z výměn, nebo se nově stavěly na půdě obecní a v zahradách čísel dosavadních. Rokem 1769, kdy číslo 78, bylo rozděleno ve tři, stavební ruch ustal úplně až do roku 1783

[1]) Ve vládním seznamu ústavů a spolků, jež byly podrobeny dani »pro fortificatorio«, uvádí se v Lošticích r. 1776 jen bratrstvo růžencové (Notizenblatt 1859, p. 57.) Bratrstva Božího Těla buď tedy ještě nebylo nebo nemělo žádného jmění. Mělo-li jaké při svém zrušení r. 1784, není známo.

[2]) R. 1738 městská rada na žádost farářovu o příspěvcích se usnesla, že „nepovede-li p. farář průvod po náměstí, nemá se mu na traktaci dáti nic".

[3]) dvorní dekret ze dne 29. dubna, kurr. kons. olom. ze dne 27. května 1784.

[4]) Zpráva v děk. arch. moheln.

[5]) Marianský obraz, na němž dole viděti Loštice z let 1740, dostal se později [illegible] kostela v soukromé držení a je nyní majetkem rodiny Drlíkovy v č. 81

načež ve třech letech zbudováno sedm domů. Bylo tudíž koncem roku 1786 v obci židovské 22, v křesťanské pak s jatkami, cihelnou chýží a pastýrní 175 domů, úhrnem 197.[1]) Bydlelo v nich 256 křesťanských rodin s počtem duší asi 1250.[2]) Kromě samostatných majitelů čítalo se asi 85 podruhův a výměníků. Veškeré půdy vzdělané bylo 1542 jiter 921 čtver. sáhů víd., v čemž zahrnuto 646 sáhů obecního pole židovského a 535 sáhů soukromých zahrad židovských.

---

[1]) A sice 28 domů bez pole a bez zahrady (totiž chudobinec, škola, pivovar, jatky, valcha, radnice, 5 domů křesť. a 17 židovských.) Domů jen se zahradou 10 křesť. a 5 židovských Domů s polem a se zahradou vesměs křesť. 154. Největší majetek pozemkový (14—39 jiter) byl při č. 20. 51. 53. 54. 56. 63. 64. 65. 69. 70. 71. 72. 87. 109. 115. 116. 119. 123. a 163. (Zemský arch. brněn. účetní odděl. č. 481.)

[2]) Číslo lidnatosti vysvítá z popisu r. 1789, kdy napočteno křesť. rodin 259 o 1272 duších ve 178 domech, bylo tudíž r. 1786 aspoň o tři rodiny méně.

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává AUG. NEUMANN.

2.

De anno probacionis.

De anno probacionis et tempore professionis, que dantur intrantibus in favorem humane fragilitatis. Quia multi illaqueantur per iuris ignoranciam, cum vovere aut talia vota profiteri sit voluntarium, reddere autem necessarium, a sanctis patribus est annus deputatus non solum in favorem conversi, sed eciam monasterii.

Prohibitum est abbatibus, ne passim ante tempus probacionis ad professionem quoslibet recipiant, ut dę reg. tractatur cap.: „Ad apostolicam“: Annus vero professionis legitimus est quartus decimus, nam ante annos pubertatis prohibetur, nec [1]) professio tenet, ut supra eodem cap. significatum.[2])

Similiter coacta professio non tenet, nisi quis tacuerit et non contradixerit, ut e cap: „Cum“.[3]) Et ad evitandum gravissima animarum pericula propter exeuntes. Licite enim novicii ad priorem statum redire possunt infra annum, exceptis tribus casibus secundum iura nova. Primus, si novicius sponte se ingerat actibus, qui solum spectant ad professos et triduo perseveret [4]) Secundus, si scienter et sponte deferat habitum professorum, consenciente eo, qui eum incorporare potest.[5]) Tercius, quando quis absolute habuit propositum [6]) mutandi vitam, vel votum fecerit perseverandi, hoc tamen scientibus, vel consencientibus illis, qui talem incorporare possunt. Quoniam tali non licebit redire ad seculum. Sed nec illi precise religioni obligabitur, sed in genere alteri de religionibus approbatis, ut cap. „Constitucionem“, de regularibus et transeuntibus li. VI.[7]) Ne autem novicius stando per annum et diem non professus et mere tacita ligetur professione, ita ut iam ei ad seculum redire non liceat, sed utique ad aliam religionem, nisi scienter et voluntarie prelatus eciam tacendo in eius professionem consentire videtur et tunc eumdem monasterium abicere non posset. Quod si tam prelatus, quam novicius periculum vitare voluerit, debebit alter eorum, novicius vel prelatus circa terminum anni protestari, quod sibi non possit, nec debeat preiudicari. Si tempus transierit, cum adhuc velit, vel oporteat ex aliqua causa, vel prelati voluntate diucius probari. Et tunc nulli oberit tempus anni, eciamsi pluribus annis sic probaretur, quia utrique erit liberum, quod placebit, ut vel profiteatur, vel non.

---

[1]) Fol 26a

[2]) Není na u. m. O věci té jedná Decret. L. III. Tit. XXXI, cap. XL.

[3]) O tom jedná Decr. II., c. XX, qu. I. cap. IX.

[4]) Tamtéž. L. III., tit. XXXI, cap. VIII.

[5]) Tamže, cap. XVI.

[6]) Tamže, cap. XIII.

[7]) L. III. Tit. XV., cap. III.

3.

Quomodo ante annum recipi possit quis ad professionem.

Potest eciam aliquis vite probate et sufficiens cognita norma qua se obligari debeat favori suo renunciando, quando placuerit ante annum profiteri, cum et admittentes et admittendus iuri pro se introducto renunciare possint, ut de regularibus (et) transeuntibus „Ad apostolicam“ [1]) et cap. „Statuimus“.[2])

In professione eciam si nomen habeat conforme aliis, vel nomen deforme, prelatus ob differenciam poterit eidem imponere nomen aliud, quod placebit.

Tale autem vinculum est professionis sacre, ut eciamsi verborum forma communis, solemnitas, locus, aut cerimonie non serventur, quia defectus forme non substancialis non debet viciare actum. Unde per quecumque verba fiat, dum sit intencio perseverandi, vel profitendi, ut in excommunicacione cap. „Sacro“, de sentencia excommunicacionis. Et cum facta fuerit in manu prelati, vel alterius nomine ipsius, ipso ratificante. Convenienclus autem est, ut statuta communiter disponunt, solemnem fieri professionem publice pro devocione aliorum, si fieri potest.

Cavendum preterea erit summopere, ne aliquis ingredientem, vel profiteri volentem a suo proposito retrahat, aut quovis modo impediat, quoniam vix equivalens datur satisfaccio, nisi aut eum reducat, aut ipse pro eo ingrediatur. Neque quispiam aliquo dolo inducendus est, quoniam certe remanebit religiosus, ut de conversis coniugatis cap. „Ex parte“ [3]), et cap. „Veniens“.[4]) Cum eciam blandiciis allectus maneat religiosus, aut sub aliqua condicione, ut aliquid spirituale, vel temporare in religione consequatur, quoniam etsi nihil consequatur, condicione cessante professio tenebit et religiosus manebit, ut de condicionibus appositis, cap. primo [5]) et cap. fin. et cap. „Insinuante [6]), quod clerici“.

4.

De recepcione canonicorum adventiciorum.

De canonicis adventiciis nostri ordinis, qui plerumque a suis monasteriis non sine causa emissi cum licencia generali ad quecumque monasteria transmigrant valde pertimescendum est atque cavendum, cum aliqui pro gravibus culpis literis honestis, ut facilius recipiantur, evadunt. Alii vero licencia per importunitatem extorta vicio instabilitatis laborantes, utpote girovagi diversa loca lustrare appetunt. Alii autem apostatantes, sine prelatorum suorum literis discedentes, se spoliatos fingunt, ut recipiantur.

---

[1]) Decret. L. III., Tit. XXXI., cap. XVI.
[2]) U. m., cap. XXIII.
[3]) U. m., cap XXI.
[4]) Tamže, cap. XIX.
[5]) Decret. IV., Tit. V.
[6]) Decret. I. L. I., Tit. XXIX., cap. XXV.

Igitur omnes, quocumque adveniant, extra conventum in domo familiari collocentur, dum de eis plenius investigetur causa, quare a monasterio suo discesserint, caucius exploretur. Quoniam, si apostate fuerint, celebrando irregulares effecti, aliis scienter communicando ceteros excommunicacionis pena involvunt. Mittuntur quandoque aliqui specifice, vel causa alicuius profectus sui, aut ex alia causa favorabili. Nec talibus monasterii secreta revelentur, atque capitularia, ut recedentes relacione inimica, vel odiosa fratres atque statum monasterii deturpent Et quoniam crebro tales inquieti suorum monasteriorum consuetudines exponunt laxiores, vitam amplam, rumores fratrum suorum et ita fratres ad similia provocant, aut ipsi non contenti loci observancia dedignantur. Quandoque eciam in lites proruunt et in murmura prolabuntur, canonis XLI. dist., cap. „Ut ignari“, qui dicit: „Sicut in cibis mores eorum, cum quibus vivimus observare monemur, sic et indumentis intelligendum est“.[1])

Quod si quis contentus his, cum quibus vivit, lauciora et austeriora alimenta, vel indumenta querit, aut intemperans sui, aut supersticiosus est, et tales admoniti, si se non correxerint, ne ceteros inficiant, quantocius emittantur. Si autem probitatis virtute polleant, caritatis et pacis cultores extiterint, vitam regularem et observanciam diligant, poterit prelatus eos alciori loco deputare pro sui monasterii honore. Si autem licenciam profitendi habuerint, primo ut novicii habeantur, post vero professi locum sue professionis tenebunt, nisi propter scienciam, aut alias virtutes aliquis alcior locus, fratrum tamen antecedente consensu, eis deputaretur. Et sic aliquando contingit, concedi prelatis secularibus, vel magistris, aut aliquibus dignis personis intrantibus de gracia speciali, alias vero, si sacerdotes fuerint, supra non sacerdotes locum habebunt, dum alii prius professi non promoveantur, postea ad locum sue professionis redibunt.

5.

De canonica eleccione, vel postulacione prelati.

Pre omnibus, ut prelati institucio canonica fiat perdiligenter pensandum est, ut digne vices dei gerat, sub cuius regimine ceteri salubrem agant vitam, dum ipse vivat. Ideo sacius est subditis patrem, quam lupum.

Nempe hisce temporibus a plerisque hic laqueus avidius queritur, quam cognoscitur, facilius tribuitur, cum tantum difficilius impleatur. Conandum est igitur summopere, ut eleccio, vel postulacio sit secundum deum, canonica, recta et sancta, intencione non corrupta, aut propter favorem, aut aliquem affectum et alicuius suggestionem, quoniam apud deum non valeret, ut frequenter contingit, quod propter non rite, vel male electum, monasterium dei opere privatum corruit et observancia, et preter id electores, qui scienter eligunt indignum sunt privati ipso facto potestate eligendi et potestas[2]) devolvitur ad non delinquentes, ut in cap. „Dudum“[3]), de eleccione abbatis,

---

[1]) Není na u. m.
[2]) Fol. 26b.
[3]) Decret. L. I. Tit. VI. cap. XXII.

col. IIII. Et supra predicta preter peccatum mortale, quod quilibet incurrit, si secundum iudicium sue consciencie non meliorem bono eligit, nec apud iudicis tribunal iustissimi pena caret, qui vel favore, vel odio minus bonum eligit meliore. Cum, ut legitur de sancto Pascasio[1]), qui in minus dignum pontificem suum consenserat, pro quo vita spoliatus, penas purgatorii acerbissimas se sentire exclamavit afflictus. Idem in thezauro, sermone primo legitur de animabus, de quodam abbate, qui suum promovit nepotem. Ideo eum ardorem in aqua paciebatur, in quem omne metallum proiectum e vestigio liquefieret cera velocius.

6.

Quis, vel qualis sit eligendus.

Eligendus autem est, vel postulandus Salomonis consilio, qui timeat et illi obediat, qui sit legum observator, iniusticie persecutor, viciorum ultor, quoniam apostoli[2]) sentencia prelatum „oportet esse irreprehensibilem, unius uxoris virum, sobrium, ornatum virtutibus, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem. non percussorem, modestum, non litigiosum, non cupidum, sue domui bene prepositum“, XXV dist. et replicantur L XXXIII dist., ubi omnis prelatus sufficientem doctrinam pro sui et aliorum regimine ibidem capere poterit.

Prohibetur ab eleccione criminosus, incontinencia notatus, nimium simplex, novus in religione, antiquus, non hospitalis, et ut Simachus[3]) 1. q. 1., dicit vilissimus reputandus est, cum non excedit sanctitate et sciencia, qui est honore prestancior. Documenta eleccionis in Angelica requiri possint neve error interveniat.

---

[1]) Decr. I. Di. L XXXIV, c. I. a Migne, Patres latini, sv. 77, str. 400.
[2]) I. Tim. III. 1—4.
[3]) ?

Katoličtí světcové a abnormální stavy duševní.

Psychologická a apologetická studie. Prof. Boh. Spáčil T. J.

Popsali jsme celý průběh procesu blahořečení a svatořečení a viděli jsme, s jakou úzkostlivou důkladností všechno se děje. Přihlédněme ještě blíže k tomu, na které okolnosti třeba dle předpisů církve při obojím soudu o ctnostech a o zázracích bráti zřetel. Při zkoumání ctností jedná se dle Benedikta XIV[1]) nejen o zjištění ctností vůbec, nýbrž musí býti jista hrdinnost ctnosti; nestačí však jednotlivé ojedinělé heroické činy, nýbrž se žádá multiplex excellentia vitae, a to jak u ctností theologických tak u všech těch ctností mravních, které sluha boží dle stavu a věku svého míti mohl a měl. K průkazu heroicity ctnosti patří dle téhož Benedikta[2]): „ut agens agat 1. propter finem supernaturalem, 2. cum abnegatione sui ipsius, 3. frequenter, prompte et delectabiliter, 4. etiam in arduis, 5. supra communem operandi modum proborum virorum". Že požadavky ke zjištění heroicity jednotlivých ctností nejsou právě nepatrné, možno snadno usouditi, uvedeme li z rozpravy Benedikta XIV o této věci pouze dva příklady: čeho se žádá ke ctnosti víry a čeho u ctnosti střídmosti. Heroicita víry se dokazuje: 1. zachováváním všech přikázání, 2. horlivostí v modlitbě a častým přijímáním sv. svátostí, 3. poddaností srdce a poslušností k Bohu a k církvi ve věcech víry a mravů, 4. rozšiřováním víry a touhou po jejím šíření, 5. úctou boží a svatých, 6. bázní před hříchem a konáním pokání za spáchaná provinění, 7. trpělivostí ve svízelích, 8 radostným konáním dobrých skutků, 9. pokorou a pohrdáním sebou samým. K důkazu střídmosti (temperantia) třeba nejenom zjistiti abstinentiam et sobrietatem (zdrženlivost v pokrmu a nápoji) castilatem, jež zase v sobě obsahuje ctnosti jako: pudicitia, verecundia, honestas a humilitas (pokora, která nejenom po nepatřičné cti netouží, nýbrž i zaslouženou čest odmítá a vší cti se za nehodnou považuje), nýbrž i podřaděné ctnosti: modestia (skromnost ve veškerém počínání), simplicitas (jednoduchost v oděvu, obydlí atd.), mansuetudo (potlačování hněvivosti), clementia (mírnost ve spravedlivém trestání), studiositas (přemáhání zvědavosti), eutrapelia (mírné užívání hry a zábavy).

---

[1]) u. d., l. 3, c. 21, n. 11.
[2]) u. d., l. 3, c. 22, n. 3.

Stran důkazu o zázracích jest třeba co největší bedlivosti, aby nadpřirozená povaha skutku nade vši pochybu byla dokázána. Tak vyžaduje se ke ke zjištění zázračného uzdravení: 1. aby nemoc byla těžká, buď vůbec nezhojitelná nebo velmi nesnadno vyhojitelná, 2. aby se nenalézala v době, kdy se uzdravení událo, v rozhodující krisi, která by se mohla přirozenou cestou přivoditi, 3. aby nebylo v té době buď vůbec žádných léků užito anebo takových, o nichž je jisto, že jsou neúčinné, 4. aby vyléčení se stalo okamžitě, 5. aby bylo úplné, 6. aby nepředcházelo podstatné ulehčení, kterým by bylo částečné nebo úplné vyléčení cestou přirozenou umožněno, 7. aby nemoc se zase nevrátila.[1])

To vše musí býti lékaři zkoumáno a potvrzeno, a to nejenom lékařem, který dotyčnou osobu, na níž uzdravení se událo, ošetřoval, nýbrž nad to lékaři, které postulator volí, a jinými, kteří na výzvu kongregace přísežně vypovídají.

Z celého popisu postupu při blahořečení a svatořečení církevního vysvítá, že se při důkazu svatosti nejedná nikterak o zjištění mimořádných, zázračných zjevů ze života světcova, nýbrž hlavně a na předním místě o průkaz heroické bezúhonnosti života. Žádá-li církev též zázraky, nejsou to zázraky od světce za života jeho učiněné, nýbrž zázraky, které se staly po smrti jeho na potvrzenou svatosti. Dále jest jasno, že celý proces děje se s přesností, jaká nikde na světě a v dějinách nemá sobě rovné. Koná se autoritou církve, která je ze všech autorit nejstarší a nejvážnější, která odvozuje se přímo od Boha, v posledním definitivním aktu svatořečení si neomylnost připisuje a slavně svědectví samého Boha se dovolává.

Člověka, jehož život takovým důkladným způsobem byl prozkoumán, a který po tak přísném soudu od takové autority mravně bezúhonným v heroickém stupni byl prohlášen, stavěti na jeden stupeň s duševně chorými, k tomu už patří mnoho. A nelze toho jinak chápati, než že odpůrci naši buďto naprosto nesprávně o vlastní podstatě svatosti soudí, anebo pojem duševní abnormality nedobře vyměřují.

4. Vniterní povaha svatosti. Světcové a přirozenost lidská.

Světcem jest dle všeho, co bylo řečeno, ten, kdo ideál křesťanské dokonalosti v sobě heroickou cvičbou všech přiměřených

[1]) Ben. XIV, u. d., l. 4, c. 8, n. 1.

ctností uskutečnil. Jest to tedy jednak heroismus života, jednak jednolitost a harmonie celé osobnosti, co vnitřní povahu světcovu vyznačuje.

Jest potřebí dobře určiti, v čem vlastně heroismus záleží. Jistě ne v tom, jak mnozí moderní psychologové se domnívají, že světce nějaká utkvělá myšlenka nebo neodolatelná náklonnost pronásleduje a úplně má v moci; heroismus jest neobyčejně intensivní napětí všech mravních sil k dosažení náboženského ideálu, ale s jasným poznáním a úplnou svobodou.

Zcela pochybeno by bylo, za známku nebo nutný požadavek heroismu mimořádná omilostnění považovati (n. př. ekstase, vidění, dar uzdravování, proroctví atd.) Dějiny církve znají světce, u kterých nelze nijakých podobných nadpřirozených darů mimořádných za jejich života dokázati, a platí to právě o velikých světcích sv. Augustinovi, Janu Zlatoústém, Řehoři Nazianském, Nyssenském, Ignáci z Loyoly, Aloisiovi atd. — Světcové sami byli přesvědčeni, že dary tyto nemají ceny bez života ctnostného, varovali před touhou po takových omilostněních a báli se jich spíše pro nebezpečí, aby z nich nezpyšněli, než aby po nich toužili, tak n. př. sv. Bernard, sv. Teresie, sv. Jan z Kříže, sv. Františka de Chantal.[1]) — V kanonickém procesu blahořečení a svatořečení se jako podmínka nevyžadují a důkazy se z nich neberou. „Exstasis, per se ipsa, tametsi divina et a solo Deo immissa, non confert ad probandam sanctitatem".[2]) „Visionum et apparitionum nullam in causis beatificationis et canonizationis habendam esse rationem, nisi virtutum heroicarum probatio praecesserit".[3])

Též nesmíme heroismu zaměňovati s jistou malicherností, která se jeví někdy u povah nábožensky založených a zároveň úzkostlivých, jimžto schází měřítko jasného úsudku. Tím není řečeno, že by také světec v té nebo oné věci nemohl skutečně býti malicherným nebo příliš úzkostlivým. Poněvadž, jak svrchu řečeno, požaduje se u světce hrdinnost pouze u těch ctností, které dle stavu a věku svého cvičiti měl a mohl, a poněvadž veliké napětí síly v jednom směru samo sebou má následkem jisté ochabnutí ve směru jiném, jsou malé nedokonalosti, aspoň nezaviněné, často s heroismem spojeny.

Nikdy však nesmí heroismus některých ctností býti na úkor jiných oblastí ctnostného života; proto jsme uvedli jako druhý znak

[1]) Joly, u. d., str. 92.

[2]) Benedictus XIV, u. d., l. 3, c. 49, n. 14.

[3]) tamt., l. 3, c 52, n. 10.

vnitřní povahy světcovy jednolitost osobnosti. Tato jednotnost a harmonie v životě světcově je tím zaručena, že všecky jednotlivé ctnosti přesahuje, povznáší a opanovává jediná společná idea lásky boží a že vše se děje za jediným cílem, ke cti boží. Na tom zakládá se pak ona rychlost, pohotovost, radost, s kterou světcové vykonávají [1]) skutky ctností na oko sobě odporujících, a vše to dodává zjevu světcovu výrazu nadzemského klidu a vyhraněné úměrnosti. V jistém smyslu lze tu mluviti o nutnosti konání dobrého, o nutnosti lásky, jak sám sv. Pavel se vyjadřuje; [2]) že však taková „nutnost", která jest vlastně vrcholem svobody, s chorobnými ideami (Zwangsideen) nemá nic společného, bude níže dokázáno.

Heroismus ctnosti a jednotnost osobnosti jsou hlavní dvě složky vnitřní podstaty svatosti; není tudíž třeba, aby světcové byli mystiky v užším slova smyslu. Dle Jamesa [3]) jsou mystické stavy vědomí střediskem vniterního náboženského života, a tudíž též střediskem života světců. Přesnou definici mystických stavů James nepodává, jako charakteristické známky však určuje: nepopsatelnost, nestálost, passivitu, nazírání pravdy. K nižším stupňům mystického poznávání čítá přirozenou intuici, jako když n. p. v duši najednou vznikne jasné poznání nějaké posud nejasně poznané pravdy, nebo když máme náhle cit, jako bychom jistou událost už jednou byli zažili a pod., k vyšším patří intuice náboženská, vědomí přítomnosti a spojení s Bohem, která dle něho stejně se přihází [4]) u Hindů, jako u budhistů, mohamedánů a křesťanů. Pro mystika samého mají dle J. stavy mystické ráz autoritativní dávajíce mu plnou jistotu o nazírané pravdě, mimostojící však nemusí jí beze všeho přijímati; na každý způsob mluví však dle Jamesa mystické zjevy, o jichž skutečnosti nelze pochybovati, ve prospěch supranaturalistického světového názoru.[5])

Popis mysticismu, jak jej J. podává, má, i odezíraje od toho, že na stejný stupeň pravý a nepravý mysticism klade, mnoho nesprávného, a mimo to je nesprávnou domněnka, že mystické nazírání náleží k podstatě svatosti.

Slovo „mystický" dle etymologie (μύω, zavírati se) značí tolik jako „tajemný, neznámý". Obyčejně se však slova užívá k označení

[1]) Ben. XIV, u. d., l. 3, c. 22, n. 1.
[2]) 1 Kor 9, 16.
[3]) u. d. str. 356.
[4]) u. d. str. 360 nn.
[5]) u. d. str. 399

způsobu poznání a duševní činnosti, které se vymykají z obecných mezí a zákonů, jimiž se činnost duševní přirozeně řídí. Dle tradicionelní filosofie jest přirozený způsob poznání ten, že smyslovými postřehy počíná a pak všeobecné pojmy ze smyslových představ abstrahuje. Jestliže duše na místě tohoto přirozeného procesu poznávacího přímo na nějaký předmět nazírá a duševně se s ním spojuje, pak jest taková duševní činnost mystickou. Můžeme mluviti o mystice přirozené, jestliže duše nazírá na předměty, které sice dle povahy své v obor poznání lidského spadají, ale za daných okolností mu jsou nepřístupny, a sice přímo, bez obyčejného nutného zprostředkování představ, takořka je cítí a prožívá. Mystikou v užším smyslu rozumíme mystiku náboženskou, t. j. přímé, na obyčejných zákonech psychologických nezávislé poznání a duševní spojení s nejvyšší bytostí, s Bohem. Přesvědčení o možnosti takového poznání a spojení a snahu po něm nalézáme ve všech téměř náboženstvích; jisto jest však, že skutečná a pravá mystika možná jest jenom tam, kde pravý Bůh pravým způsobem se uctívá. Ve zjeveném náboženství je sice poznání Boha a božských pravd nadpřirozené, t. j. děje se nadpřirozenou věrou, a spojení s Bohem stává se nadpřirozenou láskou, ale víra i láska a vůbec všecky nadpřirozené kony duševní vázány jsou obyčejnými zákony psychologickými. Zalíbí-li se Bohu duši zvláštním způsobem, od obyčejné cesty poznání odlišným, k sobě pozdvihnouti, aby Naň přímo nazírala a s ním se ve vyšší lásce z takového nazírání plynoucí spojila, pak jest takové poznání a spojení proti obyčejnému nadpřirozenému poznání a spojení věrou a láskou, nadpřirozeným mystickým poznáním a spojením.

Možnosti takového povznesení duše všemohoucností boží nelze a priori upříti; už stav přirozené mystiky, z níž některé příklady sám James uvádí, možnosti této nasvědčuje. Mnohá fakta, která ostatně dějiny církevní uvádějí, jsou vším možným způsobem pověřena. Mystické poznání nemá též na sobě ráz chorobnosti; osoby, u nichž bylo konstatováno, byly fysicky i duševně úplně zdravé, a v mnohých případech vynikaly svou obsáhlou zevnější a sociální činností.

Z krátkého našeho popisu mysticismu je též patrno, že jsou zcela nesprávná tvrzení Cousinova, Bourdeaua a j. moderních filosofů,[1]) dle nichž mysticism je zoufalostí nad jistotou poznání rozumového, pohrdáním a negací všeho přirozeného, abstraktní spekulací s vyloučením všeho pozemského zájmu, vší činnosti a intellektuelní kultury.

[1]) Srv. Joly u. d. str. 87 dd.

Mystika nepopírá přirozeného poznání a nepohrdá jím, nýbrž je předpokládá, věci a zájmy pozemské vyšším světlem osvěcuje a jest pramenem přebohaté vnitřní i vnější činnosti.

V tom smyslu ovšem daleko nade vše pozemské a přirozené se povznáší, že je darem zcela mimořádným i v řádě nadpřirozeném, ke kterému ani největší světec vlastním přičiněním dospěti nemůže. „Mystickým jmenuji zde to," praví svatá Teresie,[1]) „čeho sami nemůžeme dospěti, kolik péče a námahy bychom i věnovali. Co můžeme, to jest, abychom se disponovali, a tato disposice je velmi důležitou věcí." Ale právě proto, že je úplně mimořádným darem, nenáleží k podstatě svatosti a průkaz mystických stavů se při procesu blahořečení a svatořečení nežádá.

Ze všeho, co bylo řečeno o vniterní povaze svatosti, jest patrno, že svatost přirozenosti a přirozených darů nepopírá a nepotlačuje, nýbrž je předpokládá a zdokonaluje. Svatost jest výslednicí působení přirozených sil, které u různých světců jsou různé, a milosti boží, která na přirozené síly navazuje a jim se přizpůsobuje. Máme proto světce, kteří se zevnějším způsobem svého života velmi od sebe liší, ano v jistém smyslu jest tato různost u světců ještě větší než u jiných lidí, poněvadž přirozené vlastnosti ve spojení s milostí boží vedou tu ještě k rozmanitým kombinacím. Podobá-li se vnitřní život světců ve svém klidu a ve své jednolitosti majestátní hladině moře, pak možno rozmanitost jeho výrazův u různých svatých srovnati s hrou vln mořských, v nichž se odráží různobarevnost nebe a okolí. Tato jednota v rozmanitosti, tento klid v pohybu jest právě nejkrásnějším zjevem v životě světců a církve.[2]) Různost světců kotví už v jejich rozličných temperamentech. Jak různé jsou temperamenty a tudíž i celý zevnější způsob jednání u sv. Petra a sv. Pavla, nebo sv. Františka Seraského a sv. Dominika, sv. Aloisia s jeho pochmurnou téměř vážností a sv. Filipa Neri s jeho živostí a veselými, skoro humoristickými nápady. I v jistých přirozených náklonnostech, v malých libůstkách, jež někdy světcové podržují, neodporují li dokonalému plnění vůle boží, se to jeví. U sv. Františka z Assisi je to záliba na přírodě, hlavně na květinách, u sv. Augustina se jeví po celý život úzkostlivá čistotnost, takže nejídal nežli stříbrnou lžicí a vždy chtěl míti jenom svůj vlastní kalich; naproti tomu zdá se chudoba

---

[1]) P. M. Bouix Letres de sainte Therèse.

[2]) Dr. Arnold Rademacher, Das Seelenleben der Heiligen. Paderborn 1916, tr. 100.

sv. Hilariona nebo Benedikta Labre, kteří chodí v roztrhaném šatě nebo obývají špinavá a nečistá obydlí, pravým opakem. Vedle temperamentu působí ovšem i národní a rodinné zvláštnosti na světce, působí vliv podnebí, působí celé okolí, kde žili. Sv. Patriku, apoštolu Irska, je vtisknuta jako charakteristická známka ona zádumčivá vážnost, která jest obyvatelům „zeleného ostrova" vlastní. František Saleský i jako světec dokonale ovládá jemné způsoby společenských mravů francouzských své doby, sv. Teresie nezapře ani ve způsobu své zbožnosti rytířský rys národního španělského charakteru, odpovědi třináctileté sv. Anežky před soudem mají cosi z ušlechtilé hrdosti vznešené Římanky, právě tak jako celou postavu blah. panny Orleanské prochvívá duch vřelého francouzského patriotismu.[1])

A poněvadž svatost přirozenosti neruší, a milost na podklad přirozený navazuje, jest také celý vývoj života světce ponenáhlý, z malých počátků stálým užíváním sil přirozených pomocí milosti vždy k vyšším stupňům stoupající. Vnitřní a vnější život světce má své dějiny. Nesprávno jest proto, když James,[2]) Moerchen[3]) a j. označují náhlé „obrácení" jako pravidelný počátek a východiště, z něhož život svatosti se psychologicky má vysvětliti. Ovšem bývá často skutečné obrácení ze stavu mravního úpadku k lepšímu životu počátkem svatého života, ale obrácení jest vždycky mimořádným náboženským zjevem; pravidelnou cestou jest ponenáhlý vývoj, jímž símě víry a ctnosti Bohem zaseté vlastním úsilím a silou boží stále více roste a ovoce přináší. A tím už vlastně odpadá námitka, již činí moderní psychologie a psychopathie z analogie zjevu „obrácení" k náhlým přechodům z jednoho stavu duševního do druhého u lidí duševně chorých a abnormálních. Nevěřící vědě jest ovšem obrácení nerozluštitelnou hádankou a různé jsou theorie, jež na vysvětlenou tohoto zjevu vymýšlí: brzy mluví o fysiologických převratech v mozku (Starbuck), brzy zase na duševní chorobu vše svádí (James), nebo dokonce se sexualními procesy ve spojení uvání (Hornetfer), anebo jednoduše doznává, že celý zjev jest záhadný a posud nerozřešený (Moerchen). Jediným východiskem z tohoto bludiště domněnek by bylo, kdyby odpůrci uznali, že tu přirozené síly na vysvětlenou nestačí, že třeba nadpřirozený vliv a nadpřirozenou příčinu hledati, přijmouti však takový

---

[1]) Rademacher, u. d. str. 108.

[2]) u. d. str. 154 nn.

[3]) u. d. str. 15.

závěr brání jim jejich racionalistické předpoklady.[1]) Že zejména duševní chorobou nelze obráceni vysvětlovati, toho důkazem jest celý pozdější život světcův ve své heroicitě a jednolitosti celé osobnosti, ve své intellektuelní a mravní hodnosti.

Z toho, že život světce připouští ano vyžaduje ponenáhlý vývoj, následuje, že svatí nebyli v každé příčině absolutně dokonalí a beze všech chyb. Pokrok ve ctnosti není také nutně vždy zcela pravidelným, může býti někdy přestávkami ano i částečným úpadkem přerušen. Dva takové příklady ze života světců z prvních period jejich života dokonalosti uvádí Chauvin[2]) o svatém Kamillu z Lellis a svaté Hyacinthě.

Vše to, co jsme uvedli, jest vlastně zcela samozřejmé tomu, kdo o poměru milosti ku přirozenosti lidské je poučen. Že uvedené zásady mohly vejíti v zapomenutí nebo býti zatemněny, toho příčinou jsou jednak nejasné a mylné názory moderní psychologie náboženství, jednak však též nemoudrý a přehnaný způsob psaní některých hagiografů. Mnozí životopisci líčí světce jako nadzemskou bytost, která ve všem jednání od jednání obyčejných smrtelníků se liší, popisují se zálibou a výhradně mimořádné a zázračné zjevy ze života svatých. Svatí dle nich se jeví od prvého počátku života jako hotové osobnosti beze všeho vývoje a beze všech dějin; životy různých svatých dle toho pak bývají podle téže šablony podávány, s těmitéž nebo podobnými okolnostmi a episodami (zjevení matce před narozením o osudu dítěte, zvláštní nebeský lesk při narození, osvědčení svatosti už v kolébce). Zdravá historická kritiká žádá, aby životopisec na soulad milosti s přirozeností měl zřetel, aby ponenáhlého vývoje svatosti si všímal, aby mimořádných a zázračných událostí nepřijímal než kde jsou přesné dokázány. Na druhé straně musíme zase od odpůrců žádati, aby všecka fakta ze života svatých, jsou-li jen dostatečně dokázána, stejně přijímali, ať jsou přirozená nebo nadpřirozená, a aby jednotlivé životní rysy ze souvislosti s celým charakterem světcovým nevytrhovali. V té příčině dlužno moderní náboženské psychologii ledacos vytýkati. Když n. p. u sv. Aloisa James a po něm Mörchen o světci tomto tvrdí, že za řeholního svého života kláštera nikdy neopustil a ve věku 29 let zemřel, když oba dva autoři mluví o šestisvazkovém svéživotopise sv. Teresie, pak takováhle znalost historie budí oprávněnou pochybnost o vědeckosti ostatních jejich vývodů. (P. d.)

[1]) Th. Mainage, Introduction à la psychologie des convertis, Paris 1913.

[2]) Chauvin, Qu'est-ce qu'un Saint? Paris 1910, str. 24 nn.

K dějinám generálních seminářův.

Dr. Jos. Samsour.

Aby nabyl kněžstva reformním snahám svým zcela oddaného a dle stejných zásad vychovávaného, rozhodl se císař Josef II (1780-90) r. 1783 výchov kandidatů stavu duchovního, který sněm tridentský[1]) za zvláštní povinnost biskupů prohlásil, církvi úplně odníti a státu odevzdati. Veškeren dorost kněžský, světský i řeholní neměl býti dle vůle císařovy dále vychováván a vzděláván v dosavadních diecesních seminářích biskupských, nýbrž pod dozorem státu, dle osvícených zásad tehdy vládnoucích, v tak zvaných generálních seminářích. Vlastním záměrem císařovým a jeho rádců při založení těchto seminářů bylo šířiti tak zvanou „osvícenou úctu boží", jež záležeti měla v „čisté morálce", dle „čisté nauky Ježíše Krista" a nepodmíněnou poslušnost ku státní moci v sobě obsahovala. Tím měly býti zásady tehdejšího racionalismu do vnitra církve samé zaštípeny a vychováni kněží jakož i biskupové, kteří by byli povolnými nástroji státní moci duchem francouzských encyklopedistů prodchnuté.

V Rakousku bylo tehdy dosti katolických mužů duchovního a světského stavu, kteří v této věci záměry Josefa II ochotně vítali, za nástroje „reforem" od něho zamýšlených používati se dali a odporu šlechetných knížat církevních, jako kardinála Migazziho, arcibiskupa vídeňského, hraběte Esterhazyho, biskupa záhřebského, hraběte Edlinga, arcibiskupa gorického, a kardinála Frankenberga, arcibiskupa malinského, úspěšně čeliti dovedli.

Dvorním dekretem ze dne 30. března 1783[2]) byla všechna diecesní učení theologická jakož i všechna klášterní studia prohlášena počínaje 1. listopadem téhož roku za zrušena. Místo nich zavedeny byly státní ústavy generálních seminářů: ve Vídni pro arcknížectví rakouské, v Štyrském Hradci pro vnitřní Rakousko, v Praze pro Čechy, v Olomouci pro Moravu a Slezsko, v Innsbrucku pro Tyroly a Vorarlbersko, ve Frýburku pro přední Rakousko, ve Lvově pro Halič

[1]) Sess. XXIII. c. 18 de reform.

[2]) H. Zschokke, Die Theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich. Wien und Leipzig 1894 str. 391 n. V díle tomto uvedeny jsou všechny další dvorní dekrety na generální semináře se vztahující, pokud jsou uloženy v archivu c. k. ministerstva vyučování.

(dva ústavy graeci et latini ritus), v Lovani pro Belgii a v Pavii pro italské provincie. Na těchto 12 ústavech, jejichžto představení a professoři výlučně od vlády měli býti voleni a jmenováni, měl se odtud klerus světský i řeholní společně věnovati studiím. I novici již odění měli pokračovati ve svých studiích na universitách, při čemž náklady hraditi měl příslušný klášter. Řeholníci, kteří teprve později měli býti oblečeni, museli napřed absolvovati generalní seminář. Kandidáti světského stavu kněžského k přijetí potřebovali vysvědčení příslušného svého biskupa, že proti jejich přijetí mezi kněze diecesní není překážky, tedy biskupského titulu mensae.

V generalním semináři dostávali theologové oděv a stravu; na universitě nebo lyceu, ku kterým semináře byly připojeny, poslouchali theologické přednášky; odpovídaly tedy generalní semináře jistou měrou theologickým konviktům v Německu posud obvyklým. Po pětiletém studiu theologickém, které však již r. 1785 na čtyři a r. 1788 docela na tři léta bylo sníženo, měl se kandidát vrátiti do kněžského domu své diecese nebo do svého řádu, aby se rok věnoval uvedení do praktické duchovní správy a jejího ducha si osvojil. Pak teprve mělo býti uděleno svěcení; bez tohoto studijního postupu nesměl býti nikdo presentován na beneficium nebo ustanoven v duchovní správě.

Náklad na vydržování generálních seminářů byl hrazen jednak z církevních nadací, které tím svému účelu byly odcizeny, jednak dávkami, které od státu světskému kleru byly uloženy.

Předeslavše tyto úvodní poznámky podáme v následujícím příspěvkem k dějinám generalních seminářů několik archivních dokumentů, čerpaných jednak ze staré registratury c. k. místodržitelství v Brně, jednak z domácího dvorního a státního archivu ve Vídni.

I.

Jakým způsobem byla vnitřní organisace generalních seminářů uspořádána, jakým duchem a směrem měly býti řízeny, o tom poučuje nás zřetelně institut generalního semináře olomouckého, uložený ve fascikulu 8. normalia ve staré registratuře c. k. místodržitelství v Brně.

Návrh jeho pochází v podstatě od známého broumovského opata Štěpána Rautenstraucha.[1]) Rozdělen je na osm odstavců,

[1]) Rautenstrauch vydal za tím účelem tiskem zvláštní Entwurf zur Einrichtung der Generalseminarien in den k. k. Erblanden. Wien 1784. Pro pražský seminář generalní směrodatným byl Augustin Zippe, Von der moralischen Bildung angehender Geistlichen in dem Generalseminarie Prag. 1784.

na konci připojen je kratší přídavek. Podáváme jej zde pro jeho zajímavost a důležitost nezkráceně v českém překladě.

Institut Generálního Semináře.

I. odstavec.

Pojem a rozdělení tohoto ústavu.

Škoda, která náboženství a nepřímo státu vzniká, když jinochové nerozlučitelnými pouty se váží na stav, jehož podstatných povinností neznají, nebo když jinochové z části neumravnění, z části nestejných zásad duchovními vůdci, a to jednoho a téhož stádce se stávají, nemohla býti nejosvícenějšímu panovníkovi lhostejnou. Aby této škodě ponenáhlu bylo zabráněno, silně a důrazně a všude bylo zabráněno, lze od soukromých ústavů, třebas veřejnou ochranou jsou ujištěny, sotva očekávati. A přece denně pocituje se více, jak velice je nutno zmíněné prameny, z nichž náboženství tak mnohá — mohlo by se téměř říci — všechna škoda vzniká, ucpati. Jeho Veličenstvo plní přání, které v mnohých patriotických srdcích již dlouho plápolalo, a učinilo vzdělání budoucích kněží bezprostřední státní záležitostí. Místo, kde tato část veřejné výchovy má se konati, nazývá se generálním seminářem; návod, dle něhož toto vychování má se díti, nazývá se jeho institutem.

Ze způsobu, dle něhož generalní seminář vznikl, dá se stanoviti, jak jeho institut, má-li býti účelným, musí býti uspořádán. Jeho Veličenstvo bylo totiž pohnuto k zřízení tohoto vzdělavacího místa nestejností v zásadách a morální nevypěstovaností (Unausgebildetheit), která ve velké části duchovenstva vládne.

Mělo tudíž Jeho Veličenstvo při zřízení tohoto důležitého díla úmyslem, poupata budoucího duchovenstva způsobem stejným, tomuto stavu přiměřeným, dáti pěstovati. Budoucí mnich má býti rovněž tak dobře vzdělán, rovněž tak dobře vyučen jako budoucí kněz světský, který se pouze duchovní správě věnuje. Z tohoto hlavního úmyslu vyplývají všechna ona ustanovení, která tvoří institut generalního semináře a která nejsou ani také nesmějí býti ničím jiným, než rovněž toliko podrobně stanovenými prostředky, aby tohoto hlavního úmyslu způsobem nejjistějším a nejsnadnějším bylo dosaženo.

Poněvadž vzdělání budoucího duchovního obsahuje dvě části, literární a mravní, dělí se také institut generálního semináře na dvě hlavní části, na literární a mravní.

V z d ě l á n í l i t e r á r n í musí býti právě dle týchž zásad podáváno, dle nichž se na c. k. vysokých školách vyučuje. Poněvadž seminaristé celý theologický kurs na c. k. vysoké škole konati mají, nezbývá pro l i t e r á r n í vzdělání, jehož se má v semináři dostati, než aby vědomosti na universitních školách nabyté opakováními hlouběji byly vštípeny, aby rozsáhlejšími výklady staly se pevnějšími a úplnějšími a pak prakticky všestranné použití bylo ukázáno. Poněvadž se toho dosáhne z části společnými opakováními látky ve školách naučené, z části čtením některých pomocných knih a ústními výklady a konečně praktickými cvičeními, musejí býti všechny tyto tři pomůcky, pokud jich v semináři má býti použito, v institutu určeny.

V generálním semináři nejde o vzdělání neužitečných poustevníků nebo pouze rozjímavému životu se věnujících mnichů, jejichž instituty bez tak již v c. k. státech jsou zrušeny, nýbrž o vzdělání služebníků náboženství, o vzdělání učitelů a vůdců lidu na cestě věčné spásy; z čehož první věc žádá hlavně bezúhonnost mravů, druhá hlavně účinnou lásku k bližnímu. Musejí proto při m r a v n í m vzdělání alumnů hlavně tyto dvě věci býti základem, na němž budova celého mravního vzdělání vybudována; k čemuž máme nejvýbornější vzor v nejvznešenějším učiteli lidu a v universálním vychovateli lidstva, v Ježíši Kristu, jehož mravy právě tak byly bezúhonny jako plny nejvroucnější lásky k bližnímu.

Poněvadž konečně také v n i t ř n í mechanické zařízení generálního semináře pro obojí zmíněné vzdělání nemůže býti lhostejno, třeba tu také je podle úmyslu a zásad generálního semináře určiti.

II. odstavec.

O v s t u p u d o g e n e r á l n í h o s e m i n á ř e.

1. Chovanci generálního semináře mají nabýti literárního vzdělání s duchovním stavem blíže spojeného. Základy tohoto literárního vzdělání udílí theologická škola. Poněvadž škola tato u svých posluchačů předpokládá znalost filosofie, je samozřejmo, že ten, kdo žádá býti přijat do generálního semináře, musel již odbýti filosofické studium. Nedostačí však, aby jen snad filosofickými školami prošel, nýbrž musí se také pověřenými vysvědčeními vykázati o dobrém v nich prospěchu.

2. Poněvadž dále úmyslem tohoto semináře je, přijaté jinochy vrátiti státu po několika letech jako dobře vzdělané duchovní a muže, od nichž správa duchovní užitek a podporu slibovati si může, žádá

29*

opatrnost semináře, aby jen taci jinochové přijímáni byli, jejichž moralita a mravní charakter velmi pravděpodobně očekávati dává, že duchovnímu stavu, pro nějž se prohlásili, zůstanou věrnými.

Musí tudíž také každý kandidát o své moralitě vykázati se authentickým vysvědčením, a to ordinaria nebo klášterního představeného, který mu ke vstupu do semináře předem potřebné přijetí do diecese nebo do řádu připověděl.

3. Týž účel semináře vyžaduje, aby takové osoby, které mají buď nápadné tělesné vady nebo které takořka stále churaví, do semináře nebyly přijímány. Obojí nehodí se ku stavu duchovních správců. Stálé churavění překáží konati duchovní správu, nápadné tělesné vady však, jako hrb, nedostatek jednoho oka, kulhání a pod., dávají obyčejnému lidu podnět k posměchu a zmenšují u něho úctu duchovnímu správci povinnou.

4. Generální seminář je sice také určen pro kandidáty klášterního stavu, poněvadž však přítomný počet klášterních duchovních, a hlavně žebravých mnichů, ještě je v příliš velkém nepoměru s potřebou státu, a proto k doplnění mírného počtu normálního, jenž jim má býti určen, dlouho ještě žádného nového přírostku nebude třeba, nemají nyní, a pokud přítomný počet na zmíněný normální počet neklesne, žádní kandidáti pro řády mnichů žebravých do semináře býti přijímáni.

5. Kandidáti, již mají býti do generálního semináře přijati, musejí nejdéle koncem září se u rektora ohlásiti; ti, kteří pak byli přijati, jsou povinni koncem října do semináře se dostaviti, aby se hned počátkem listopadu, než počnou navštěvovati theologické přednášky, tak zvaným duchovním exercitiím po několik dní věnovati mohli; při čemž důležitost stavu, pro který se rozhodli, přesněji mají uvážiti, institut semináře, který jim v této době má býti ve známost uveden, si promysliti a se zkoumati, zda budou s to a zda chtějí dle něho žíti, konečně starého hříšného člověka odložiti.

Příležitostně se zde poznamenává, že v této době také ostatní chovanci mají se podrobiti duchovním cvičením, v době ostatního školního roku však žádná taková cvičení nemají býti opakována, vyjímaje pouze ta, kterými se chovanci ve svatém týdnu na obnovení památky utrpení a zmrtvýchvstání Vykupitele připravují. (P. d.)

Posudky.

Josef Zukal, Slezské konfiskace 1620—1630. Pokutování provinilé šlechty v Krnovsku, Opavsku a Osoblažsku po bitvě bělohorské a po vpádu Mansfeldově. V Praze 1916. Historický archiv České akademie č. 42.

Zasloužilý historický spisovatel slezský vydává tragickou knihu viny i neviny a trestu šlechty slezsko-moravské z třetího desítiletí 17. století Ale spis podává ještě více: předeslán velmi pěkný, sice stručný, ale vystižný rozhled po starších dějinách slezských, hlavně pokud se týkají Krnovska a Opavska, a sporů státoprávních i národnostních, které v nich bouřily. Drobná panství slezská byla zcentralisována teprve privilejem krále Vladislava II z r. 1498, ale jak Opavsko, tak Krnovsko bylo ve zvláštním poměru ke Slezsku a jeho vrchnímu právu. Krnovsko, které svým právem a zřízením zemským i národností těsně pojilo se k Moravě, začátkem 16. století přešlo v držení markrabat braniborských a vešlo v politickou organisaci země slezské. A již po půl století začalo úsilí markrabat, aby bylo staré zemské právo a zřízení i s úředním jazykem českým vymýceno a nahrazeno novým soudním zřízením podle německého práva s jednací řečí německou. Šlechta silou odporovala, až celkem domohla se vítězství, a právo moravské potvrzeno, ale s jednáním u soudu českým i německým. Spory o držení Krnova nastaly začátkem 17. stol.; markrabě Jan Jiří, proti němuž obrátily se soudní nálezy, připojil se k českému povstání a pozbyl všeho svého panství. Z odpuštění císařského, jehož dostalo se Slezsku akordem saským, byl vyňat.

Opavsko podle privileje Vladislava II z r. 1511 nemělo býti na budoucí časy žádnému dáváno, prodáváno ani zastavováno, ale již r. 1515 bylo vlastně zastaveno. Brzy po smrti zástavního pána knížete Kazimíra Těšínského r. 1528 zahájen zápas o státoprávní příslušnost Opavska mezi šlechtou knížectví a Moravany s jedné a Slezany s druhé strany. Původní solidarita mezi šlechtou opavskou a městem Opavou rozražena byla však r. 1611, kdy odtrhovala se Opava od šlechty, až roku příštího dokonána byla roztržka. Opava vymkla se z jurisdikce zemského hejtmana i soudu i ze společného berňového katastru a postavila se přímo pod centrální správní orgány vratislavské, kdežto stavové opavští trvali při Moravě a stavové moravští je podporovali. Když pak r. 1613 vzdal císař Matyáš Karlu z Liechtenštejna knížectví opavské jako dědičné manství koruny české a to s privilejemi a svobodami knížat slezských, vyšší stavové dali se do příkré oposice proti knížeti, Opavané však mu v květnu r. 1614 holdovali. Vyšší stavové zůstali i potom přímo pod vrchností královskou, a kníže Liechtenštejn vešel teprve r. 1622 ve skutečné držení knížectví opavského, k němuž přidáno císařem i Krnovsko. Zatím však, aby užili akordu saského,

evangeličtí stavové opavští přijali podmínku knížat a stavů slezských, že knížectví opavské budoucně ve všem státi bude při Slezsku, a tak vešlo či vprosilo se knížectví do Slezska. Opava však zůstala od stavů oddělenou: r. 1623 kníže Liechtenštejn docela vyňal radu i měšťanstvo ze zemského práva, a tak schválil separaci Opavy, proti níž stavové tolik roků vystupovali.

Přes akord saský byli přece někteří ze stavů s Janem Jiřím Krnovským potrestáni: ti, kteří držíce statky na Moravě tam se provinili, nepostavivše se k odpovídání ze země ujeli, anebo po uzavření akordu s knížetem Krnovským v odboji zůstali. Vedle císaře osvojili si trestní právo ke svým poddaným a manům kníže Liechtenštejn a kardinál Dietrichštejn. Liechtenštejnovi bylo právo to panovníkem později odepřeno, ale kardinál pokutoval many biskupské bez překážky. Pokuty majetkové zasáhly těžce i jazyk český; odchodem českých pánův umlkl český hlahol i na panských sídlech.

Pak nastala reformace katolická vypovídáním evangelických kazatelů ze země, a kardinálovi mocně pomáhal kníže Liechtenštejn, jenž při tom zrovna skonfiskoval zemské zřízení, pokud nešlo o věci soudní.

Než r. 1626 vpadl Arnošt hrabě Mansfeld do bezbranného Slezska, a uprostřed zemí císařských vznikla dánská država obsahující v sobě jižní Slezsko a severovýchodní Moravu, která trvala až do 29. července 1627. Když byla země zase dobyta, staly se konfiskace a pokuty v celém Horním Slezsku, a tu největší měrou ve slezském Moravsku, hromadnými. Byla zřízena císařská inkvisiční komise, vedle níž na Opavsku a Krnovsku nařídil kníže Liechtenštejn také svou zvláštní komisi; potom hlavní čili exekuční komise činila nález. Úhrnem skonfiskováno zboží za 365 584 tol. sl. Jediným pravidlem bylo sehnati peněz co nejvíce; za tehdejších válečných potřeb a finančního hospodářství nehledělo se na morálku a právní zásady. Kardinál na statcích manských vykonal exekuci již r. 1628 a 1629.

Kniha tato je souborným a zevrubným vylíčením tohoto trestního řízení, k níž byla již přípravou dřívější kniha autorova: Die Liechtensteinsche Inquisition in den Herzogtümern Troppau und Jägerndorf aus Anlass der Mansfeldschen Rebellion 1626–1627. Tyto zápisy inkvisiční komise liechtenštejnské a trestní protokol exekuční komise císařské jsou hlavním podkladem dějepisu slezských konfiskací, k nimž ještě jiných pramenův a pomůcek použito.

Smutně vyznívá doslov: Hospodářský úpadek Slezska byl do r. 1630 větším dílem dokonán. Převrat v držbě pozemkové byl veliký a závažný. Staří rodové vymírali nebo pozbývali zadlužením statků, a děti jejich odcizovali se rodné zemi a řeči mateřské. Cizí panstvo se usazovalo v zemi. Nastala změna v poměrech jazykových: na Krnovsku od polovice 17. stol. stávala se němčina jazykem převládajícím, až stala se jednací řečí při právě zemském. Na Opavsku český jazyk vyhostěn byl z úřadů zemských později, skoro po stu letech.

Kniha jasně a pravdivě vypisuje jak dobu předchozí, tak průběh i následky konfiskací slezských. Příčiny i rozsah jejich tím více vyniká

z přidaného seznamu osob za dánské okupace provinilých a pokutovaných, jenž je pro nás tím zajímavější proto, že mnohé osoby ze Slezska byly osedlé také na Moravě, nebo byly s ní spojeny mnohými svazky. V seznamu hleděl doplniti spisovatel kusé údaje úředních protokolů zvláště ze své sbírky genealogického materialu z různých archivalií. Zpracování a oceňování materialu, jenž po ruce byl, zasluhuje právem veškery chvály. — k níž druží se samo sebou hodné závisti, že Morava nemá posud podobné knihy, která by přehlížela a hodnotila větší ještě převraty hospodářské, k nimž se pojí změny náboženské i národnostní, a určila jejich význam i pro doby potomní. Látky v Brně, Kroměříži, Mikulově, Olomouci, Vídni a snad i jinde bylo by dost, a byl by čas jí použiti, neboť výpisky d'Elvertovy nemohou přece pořád postačovati.

Chybou tisku na str. 21 je, že Karel z Liechtenštejna byl 20/2 1608 povýšen do stavu knížecího; stalo se tak 20/12 1608. Datum nemožné je 1604 na str. 133 ř. 8 zdola. *T.*

Jaromír Čelakovský, Klášter sedlecký, jeho statky a práva v době před válkami husitskými. Rozpravy Čes. akad. Tř. I, č 58. Praha 1916.

Dr. Jaromír Čelakovský, vykonav veliké dílo v oboru právních dějin českých, v podvečer svého života zamýšlel věnovati se zpracování dějů Kutné Hory, kde započal své archivní studium. Za tím účelem připravoval si do tisku osudy kláštera sedleckého za doby předhusitské. Ale smrt učinila jeho záměrům konec. Archivář Vojtíšek uvedl jeho dílo ve skutek, připraviv je do tisku.

Spis rozdělen je na tři kapitoly. V první nás seznamuje se zřízením a osudy nejstarších dějin kláštera, v druhém oddílu pojednává o zřízení kostela malínského. Tuto stať, jakož i následující, třetí část lze zařaditi do černé kapitoly církevních dějin předhusitských. Jako jinde, tak i v Kutné Hoře stalo se zřízení kostelů s duchovní správou zdrojem svárů a nechutných sporů klášterního duchovenstva se světským. Za těchto rozháraných poměrů nacházely v Hoře ohlasu reformní snahy. Hlasatelem jejich byl Jan Koželuh, jenž r. 1392 pro svá útočná kázání upadl v podezření z kacířství (64, 65.) Přijetí reformních snah u laiků nejlépe dokazuje bratrstvo, zvané „obruč", o němž dostává se nám vzhledem ku zprávám Novotného nových, vítaných doplňkův. Nové proudy duchovního života směřující k následování života Spasitelova za podpory augustinismu jeví se v oltářních fundacích zřizovaných ke cti sv. Kříže, Božího Těla a světce z kruhu augustinského sv. Jeronyma. Při této příležitosti seznamuje se čtenář se založením chrámu sv. Barbory, v jehož prostorách uvedené oltáře byly fundovány.

Spisu přidáno deset příloh, z nichž na prvním místě zvláště třeba vzpomenouti přehledné genealogie českých klášterů cisterciáckých. Nejmenovány dva ženské kláštery na Moravě, oslavanský a starobrněnský. *Nn.*

Dr. Martin Grabmann, Die Grundgedanken des hl. Augustinus über Seele und Gott. Köln 1916. 126 str.

Problem Boha lze ústředním filosofickým problemem nazvat. Myslitel, který chce do hloubky světa vniknout, nikdy se mu nevyhne. S tímto problemem souvisí jiný, neméně důležitý, problem duše. Žhavá touha po pravdě, již u největšího myslitele starověku křesťanského shledáváme, vedla ho také k tomu, že se v první řadě problemy těmito zabýval. Úkolem filosofie nebylo dle tohoto světce, pravdu stále hledati, nýbrž též nalézti, a právě nalezená pravda je mu největší blažeností. I cestu nám sv. Augustin naznačuje, kterou lze kýženého cíle dojít. Vyhýbá-li svět dnešní cestě té, neděje se to bez trestu. Nikdy nenajde člověk uspokojení v kultuře zevnější, pohrdne-li vnitřní, k níž křesťanství poukazuje. Významná slova pro stav dnešní filosofie napsal nedávno zemřelý professor filosofie v Mnichově, O. Külpe, že dnes nemáme žádné filosofie, jež by hlubšího zájmu byla hodna (Die Philosophie der Gegenwart in Deutschland. 5. vydání, 2. str.) Není divu proto, že četní spisovatelé pátrají v minulosti, zda její filosofie takového zájmu nezasluhuje. Grabmann chce dílem svým na cenné prvky ve spisech filosofických sv. Augustina upozornit. Názory světcovy o Bohu a duši lidské probírá a zároveň podává též stanovisko novější filosofie k těmto záhadám, což dílo jeho činí mnohem zajímavějším.

Mnozí nekatoličtí myslitelé, kteří znají díla tohoto vynikajícího ducha křesťanského, mluví o něm s úctou. Siebeck, Windelband, Sell, Harnack a jiní nazývají ho „prvním moderním člověkem". Leibnizovi byl „vir sane magnus et ingenii stupendi". Harnack ho přirovnává ke stromu u potoka, „jehož listí nežloutne, a na jehož větvích bydlí nebeští ptáci". Diltheyovi byl světec „nejhlubší myslitel tohoto období metafysického, zároveň nejmohutnější člověk mezi spisovateli veškerého staršího světa". E. Nordenovi je myslitel osobností, jež „jako stilista mocnou minulost a potomní svět ovládá".

Jako psycholog nebyl Augustin některými učenci dosti oceněn. Siebeck nachází v jeho filosofii „začátky novější psychologie". Misch shledal u něho poznatky, jež patří k trvalému majetku theoretické filosofie. „Poznal jako sotva někdo jiný před ním bohatství a záhadu duševního života". Troeltsch chválí hloubku psychologické analyse. Dilthey oceňuje jeho zásluhy o empirickou psychologii. V té příčině měl světec na pozdější dobu vliv dalekosáhlý. Jak německá tak i latinská mystika středověká jeví jeho stopy.

Důvody, jež uvádí ve svých spisech pro duchovou podstatu duše a její nesmrtelnost, mají i dnes sílu přesvědčivou. „Dovolují si jistiti, že o nehmotnosti duše nemám pouze víry, nýbrž jasné poznání," praví sv. Augustin. Nezřídka potvrzují výsledky moderní psychologie názory světcovy.

Vývody Augustinovy o jsoucnosti a podstatě Boží, o vztahu mezi Bohem a světem zasluhují i dnes ještě zvláštní pozornosti. Ve stati „Idea Boha ve filosofii přítomnosti a u Augustina" uvádí spis, že přese

vši touhu po Bohu a spojení s ním nelze přece k němu dospět, poněvadž se nejde cestou pravou, k níž si mnozí cestu zatarasili. I zde ukazuje nám světec, jak lze dospěti k nejdůležitější pravdě náboženské. Kantovo pojednání z doby předkritické „Einzig möglicher Beweisgrund zu einer Demonstration des Daseins Gottes“ z roku 1762 připomíná nám schema důkazu Augustinova. Nejinak je tomu u Trendelenburga, velikého stoupence Aristotelova, což vysvítá z jeho slov: „Veškeré myšlení bylo by hrou náhody nebo smělostí zoufalství, kdyby nebyl Bůh, pravda, myšlení a věcem jako společný kořen a společná páska základem“. (Logische Untersuchungen. II. sv. 3. vyd. 468 str.) U téhož myslitele jeví se ještě na jiných místech vliv ducha Augustinova. V témže díle čteme na 494. str. „Svět čteme nejinak než báseň. Podává se nám v něm dosti, abychom poznali vznešenost tvůrčího ducha. Svět je protějškem jeho podstaty; čím dále tento protějšek obsahujeme, čím hlouběji pronikáme, tím víc je to jeho zjevení. Natur und Geschichte sind nur zwei Blätter e i n e s Ganzen, und die Geschichte wird selbst, wenn das Ganze in eine Idee zusammengehen soll, ein lebendiges Glied einer grossen Naturansicht oder richtiger unserer ganzen Weltanschauung“.

Přirovnání světa ku krásné básni, jež nám o Bohu podává zvěst, vyskytuje se poprvé u sv. Bonaventury, a po něm opakoval ji z myslitelů novověkých mezi jinými i Schelling.

O „Vyznáních“ světcových praví Dilthey, že vtiskly středověku svůj obraz: „Žhavé srdce, jež pouze v Bohu nachází klid“ (Einleitung in die Geisteswissenschaften 335. str.). V pojednáních o podstatě boží dovedl se Augustin šťastně všem úskalím, hlavně pantheismu, vyhnout, takže Trendelenburg vším právem píše: „Snad ještě nikdy nepodala nám bledá barva logických abstrakcí vznešenějšího obrazu“ (Log. Untersuchungen 447. str.). Kdo se do spisů Augustinových zahloubá, pozná, že nemají ceny jen historické, že ani v době přítomné významu svého nepozbyly. „Jasné světlo je to, jež vniká z Augustinových myšlenek na substantialitu, duchovost a nesmrtelnost lidské duše, na božské bytí, podstatu a poměr k světu do duševního oka, hledajícího pravdu, všech století. Tyto myšlenky Augustinovy nejsou jen pravdami theoretickými, jen paprsky světla, nýbrž též paprsky tepla, nejen osvěcují naše poznání a myšlení, zahřívají a oplodňují též naši lásku a život“ (124.)

Dr. Theodor Ziehen, Z u m g e g e n w ä r t i g e n S t a n d e d e r E r k e n n t n i s t h e o r i e. Wiesbaden 1914. 73 str.

Spisovateli, známému psychologovi, jest noetika vůdkyní ve filosofii. „Definicí o cíli theorie poznání je úžasný přebytek“ (5.) Že přebytek takový je znamením neutěšených poměrů, netřeba zvlášť podotýkat. „Obrátíme-li se plni naděje k theorii poznání, očekává nás ovšem veliké zklamání. Místo stále pokračující vědy shledáváme rozháranost . . . Zjištěné výsledky zdají se zcela chybět. Bez ohledu na své předchůdce staví se nové noetické systemy. Mnozí noetikové ignorují dřívější theorie

tak dokonale, že se zdá, jakoby opět a opět Adam jako první člověk a myslitel se objevil.“ Noetice nelze ovšem pravých pokroků upřít, ale nelze prý také „dlouhých period úpadku“ zapřít. Četní filosofové pojmenovali svou theorii poznání novým názvem, aby se již tím jejich názor od jiných lišil. „Nová označení — počítám 40 až 50 ismů v přítomném stavu theorie poznání — byla většinou neuvěřitelnou lehkomyslností, bez historické znalosti a ohledu, tím méně s nějakým citem řeči (Sprachgefühl) zavedena.“

Se stanoviska své theorie poznání, již nazývá binomismem, jedná o dnešních noetických názorech a mluví o dvou methodách v noetice — o genetické a rekonstruující. Každý může zcela volně mezi nimi voliti. Předběžné vzdělání a individualita rozhodují, dí Ziehen, v té příčině, a sám kloní se k methodě genetické, v jíž prospěch prý vážné důvody mluviti se zdají. Východiskem musí vždy to zůstat, co je smysly dáno, což se v díle „Gignomene“ nebo „Empfindungsgignomene“ nazývá. „Im Bereich der Empfindungsgignomene gibt es kein „wahr“ noch „falsch“, sie „sind“ einfach“ (31.) Stanovisko to je však jenom tenkráte správným, když jedinou skutečností jsou smyslová data. Protože prý moderní theorie poznání na smyslová data nerekurovaly, podobají se dějiny noetiky „hřbitovu systemů“. Dle binomismu, autorovy noetiky totiž, jest rozdělení zjevů na fysické a psychické „neudržitelným“ (56); jenom dvojí zákonitost (zweifache Gesetzmässigkeit) v daném (totiž smysly daném) uznává. „Celá naše theorie poznání omezuje se na to, že nejvšeobecnější vztahy v daném konstatuje a tím obraz o světě, t. j. nejvšeobecnější představu všech gignomenů tvoří . . . Základní úloha filosofie: nejvšeobecnější představy daného t. j. pojem (názor) o světě vytvořit“ (73.) Mimochodem zmiňuje se na 50 str. o materialismu a praví, že nedostatečnost jeho byla již až k omrzení dokázána.

Dr. Jos. Vrchovecký.

* * *

Lothar Suchý, P r o r o d a p ů d u. Patnáct kapitol z kroniky jihočeského člověka. Nakl. B. Stýblo v Praze 1917. Str. 113. Cena K 2 50.

Básnická povídka není u nás již dávno v modě. Letos pokusil se o ni znovu R. Bojko svým „Zbytečným“, ale pokus jeho se naprosto nezdařil. A myslím, že ani nové dílo L. Suchého nedobude tomuto druhu epické poesie větší obliby. V jeho „patnácti kapitolách“ jest vlastně poesie pramálo. Forma až divně jednotvárná, střízlivá, suchá, bez obrazu a silnějšího vznětu, již úplně vystihuje třebas hned první sloha:

Snad mnohý čtenář této knihy pozná,
že z novin již mu znám je jaksi rek.
Ba, vskutku kdysi jeho krida hrozná
shon vzbudila a plno otázek.

Ani povídkový námět není nijak nový a je zajímavo, že v poslední době několikrát se objevuje v naší literatuře — jistě jako ohlas

všude dnes cítěné potřeby, nikoliv bezprostřední vliv — tak třebas hned v románu Tyldy Meineckové „Pout sedláka Graciana“, o němž tu posledně referováno, nebo ještě význačněji v Šaldově románu „Loutky a dělníci boží“: lidé vytrženi z rodné půdy a nešťastni v umělkovaném prostředí městském nebo přesyceni moderní hmotařskou kulturou, vracejí se zase na venkov, aby v prosté práci a úzkém spojení s přírodou nalezli duševní pokoj a štěstí.

Zde je to jihočeský selský syn Karel Procházka, jenž proti své vůli dán otcem na studie, zbohatl ve Vídni, ale nešťasten v rodině a zničen skoro i majetkově přichází na rodný statek „nový život žíti čistě, zdravě, za starý, špatný činit pokání“. Pracuje jako sedlák na poli, zachraňuje statek i rodinu bratrovu, obětuje pro ně, „pro rod a půdu“ i osobní své štěstí — zkrátka ideální postava muže, jenž se zocelil utrpením a žije vírou. P. spisovatel nebál se zdůrazniti i tuto jeho vlastnost, vrozenou a životem upevněnou zbožnost, jež vedla jej také ku přátelství se starým farářem a vzbudila mu nepřátelství pokrokem se ohánějícího místního řídícího učitele. Farář jest ovšem jedním z těch, kteří myslí, že víra lidu není ohrožena moderními hesly. „Jak pošetilé!“ volá

„chtít vnášet v lid však věrouku novou,
chtít před duchem jej chránit odboje
a proti heslům dne, ať jak chtí slovou,
jej burcovati na stráž, do boje...“

Jemu stačí, že jeho lid nepochybuje o svém Bohu, třebas „snad i kacířského tu a tamo cos věří též...“

Knihovna lidu a mládeže.

V. Řepa, Nuly. Svátkovy lidové knihovny sv. 21. Č. Budějovice 1917. Str. 108. Cena K 1·50. — Spisovatel vypravuje ne bez bolesti na konci své knížky, že bylo vždycky největším jeho přáním, míti takové postavení, aby mohl nerušeně zabývati se mathematikou. Pro všemožné překážky (je totiž knězem) nedocílil však více, než že místo řešení vážných problémů psával do místních listů feuilletony s ciframi. Sbírku jejich nazval Nulami, protože v nich přichází mnoho nul a protože není to práce vážná, nýbrž jenom zábava na podkladě vážném. Literárního významu ovšem knížka jeho nemá. Poučuje názorným, někde až příliš populárním způsobem o významu šetrnosti, vybízí ke střádání, varuje od losův a ukazuje, že „není to nic těžkého, nadělati miliony.“ Vývody jsou ovšem jen theoretické, pracují se samými „kdyby“, ale přes to podávají leccos zajímavého, praktického a všeobecně užitečného, právě tak jako další výklady o některých nápadných zjevech nebeské oblohy. Koření je často zdravý humor p. spis. a nejeden pěkný vtip, ač zase jiný mohl raději odpadnouti, na př. ve vypravování o starých bozích. I jinak by knížce jen prospělo, kdyby ji byl p. spis. pečlivěji

upravil a sjednotil, neotiskuje pouze feuilletonů psaných po několik let: co se hodilo pro místní časopis, v knize působí někdy rušivě.

Ant. Nečásek, Brázdami života. Praha 1914. — Knížka obsahuje dva tucty povídek a črt, nevynikajících nijak nad prostřednost, ale nezávadných: prosté, všední příběhy z denního života o lidech většinou dobrých, často i nešťastných, vzpomínky z vlastního života i z výletu do Italie, pověst ze starých časů atd. — vše vypravováno lehce a zajímavě, někde i s mírnou dávkou neškodné satiry.

Fr. Herites, Křemen a hlína. Praha 1909. — Román z národních bojů v Čechách asi v sedmdesátých letech min. stol. Líčí úpadek české průmyslnické rodiny, jakmile zbohatla svou přičinlivostí a podnikavostí. Starší syn stane se českým poslancem, je však příliš poctivý, neúplatný a při tom slabý k ženě, rodem Angličance, jež ničí jeho rodinné štěstí. Mladší bratr časem národně zlhostejní a postupuje zděděný důležitý majetek do rukou německých, aby pak sám v Praze radikálně vlastenčil po hospodách. Německá sousední rodina svou bezohledností, vytrvalostí, dobývačností a svépomocí přemáhá jako křemen českou hlínu, měkce poddajnou, sentimentální, věčně kolísavou a nerozhodnou ve věcech malých i velkých, třebas se v ní tajily i vzácné prvky. Do bojů národních zasahují ke konci již také boje socialní, v nichž jako první krvavá obět padá starší šlechetný syn. — Román hodí se vzdělanějším čtenářům.

Tréval-Viola, Právo ideálu. Praha 1909. — Také národně politický román z moravských poměrů v letech šedesátých, kdy býti českým poslancem znamenalo často podstoupiti boj rodinný i společenský. Hrdina, cukrovarník, teprve jako poslanec za obchodní komoru dospěje k národnímu uvědomění a jde pak přesně za svým ideálním cílem, nedbaje nevraživosti na straně české ani pronásledování se strany německé. Obětuje své postavení i své rodinné štěstí, přesvědčen, že „míti ideál v sobě je štěstím jedině pravdivým na světě". Přes tuto ušlechtilou tendenci působí román mnohdy až pochmurně, jako většina prací Trévalových. Umělecky je v celku málo zdařilý; i sloh v některých částech prozrazuje, že spolupracovala na něm také choť spisovatelova („Viola"). Brněnské národní poměry líčí ovšem hodně temně, ale tak zlé to snad ani tehdy nebylo, že by kostelník vyháněl z kostela lidi, kteří se soukromě modlili česky. *M.*

Vyhlídal Jan, Obrázky z mého hanáckého alba. Olomouc 1908. — Několik těchto krátkých obrázků, výstižně líčí některé stránky z povahy hanáckého lidu. Čtou se pěkně a lze je velmi dobře doporučiti.

Zeyer Julius, Báje Šošany. Praha 1917. — Jsou to tři báje. „Smrt Evy". Pramáti pokolení lidského po smrti Adamově tráví deset let v odloučenosti od světa, čekajíc, kdy odejme Bůh těžké břímě života s unavených beder jejích; konečně touha jejího mateřského srdce, by Kain, jemuž pro vraždu bratra Abela byla klnula, došel klidu, splněna. Zprávu o tom jí přináší Jubal, potomek Kainův, načež anděl smrti unáší Evu v mraku vzhůru ku slunci. „Král Menkera"

dlouho utajoval svou dceru Ismenu nejen před zraky lidu, ale i před paprsky slunečními, jelikož věštba bohů zněla, že Ismena zemře, jakmile spatří slunce. Leč najednou, bohům navzdor, umíní sobě, že Ismenu jako svou ženu uvede na trůn. By tomu zabránila, pohne kojná Ismenina, pocházející rovněž z královského rodu, dceru faraonovu k útěku se svým synem Setnou. Avšak útěk se nezdařil. Oba upadnou do rukou královýcb, který usoudí, že kojná má svého vlastního syna zardousiti. Ona tak učiní a sama zmírá pod troskami boha spravedlnosti. Ismena, která na útěku spatřila slunce, umírá bolem nad smrtí Setnovou. — „Tillotama“, jejíž sochu vytvořil bůh Višvakarma a oživil Brahma, opouští ráj bohů a zjevem svým okouzluje dva bratry: Sundasa a Upasundasa, kteří dosud ve svornosti a lásce nacházeli velkou sílu, takže dobyli i Svargasu, ráje Indrova, jednoho z předních bohů Nyní však na sebe nevražíce připravují sobě navzájem zkázu, čímž bohové pomstěni.

Závadného není v bájích těchto nic. Jako všechna díla Zeyrova hodí se ovšem jen pro vzdělanější čtenářstvo. *A. S.*

Rozhled

Náboženský.

Missijní seminář v Paříži založen 1663 od Société des Missions-Etrangères, která se ustavila r. 1658.

Mimo výlučně francouzský ráz („Reglement“ předpisuje dodnes mateřštinu francouzskou) vyznačuje společnost onu hlavně to, že sestává z kněží světských, nepřijímajíc nikoho, kdo již byl ve společnosti s řádovými sliby. Na onu dobu byla to novota dalekosáhlá. Jelikož úzce souvisí s volným zřízením celé společnosti — členové neskládají žádných slibů, nýbrž vyslovují pouze před prvým odjezdem do missijních krajů předsevzetí náležeti neodvolatelně společnosti — učiněn hned na začátku (1668) pokus proměniti ji ve společnost řádovou, což odmítnuto Propagandou, které společnost přímo podřízena.

Původně přijímáni jen kněží — nejvýše do 35 let —, později i nekněží, kteří buď filosofické neb aspoň humanistické studium ukončili. V semináři (rue du Bac 128, od roku 1889 kromě toho nižší oddíl v Bièvres) studují kněží 1 rok, nekněží po dvou letech na obojím ústavě, až do vysvěcení. Příprava na úkoly missijní stanovena (od 1890) na 3 roky. Osvědčivše se pak po tři leta v missiích stávají se docela právoplatně členy společnosti.

V letech 1660—1815 bylo členův jen 324, tak že průměrně vysíláni jen 2 missionáři ročně. 1722 bylo v celém obvodě (Siam, Tonking, Kočinčína a Čína) pouze 12 členů, z nich 4 biskupi. 1780 měla společnost 44 členů, z nich 35 v missiích. Seminář 1822 měl 3—4 chovance, v šedesátých letech 30—40, 1900 až 324, 1914 již jen 17—11.

Třetí třída členů, laiků (auxiliaires), se neosvědčila, jako namnoze ani v řádech ne. Původně bráni řemeslníci a j. pod. i do missií, později svěřovány domácí práce v missiích lidem námezdním a jen v evropských ústavech od r. 1869 zaměstnáváni jimi též členové; z 15, kteří 1875—1910 takto přijati, zůstalo jich jen 8.

Ale i jiných členů vystupuje časem poměrně mnoho, až 10%.

Věci náboženské prokázala společnost veliké služby, arciť i francouzské — politice, zvlášť obchodní. Hmotné podpory dostává se jí hlavně od spolku šíření víry a sv. dětství (od r. 1863), ale též od soukromníků; 1886 zřízen za tím účelem ženský spolek Oeuvre des partants (= odcházejících do missií). Zdali missijní výsledky společnosti hmotným prostředkům jsou úměrné, nelze ovšem zjistiti; zdá se, že nikoli.

Přesvědčení, že jak počet členů společnosti tak působnost jejich možno zvýšiti jen těsnější organisací po vzoru řádové, proráží i v nejnovější době. „Jsme příliš sami na sebe odkázáni, nejsouce ani podporováni ani povzbuzováni z vyšších míst, kde, přetíženi jinými starostmi, spokojují se tím, že dají své Imprimatur“ praví kdosi z paříž.

ského semináře u příležitosti jakéhosi díla (Huonder, Kath. Miss. 1917, 175). Tento zpravodaj také domnívá se, že jen zvláštní, neutěšené poměry francouzské duchovní správy odvádějí snaživé povahy do klášterů a těchto jaksi dobrovolných missií, kdežto ve spořádanějších poměrech německých je vděčnější duchovní správa udržuje doma.

Že romanské země vůbec jsou vlastí missionářů, jest podle přírodních, rodových i státních poměrů zcela dobře vysvětlitelno: i německá činnost missijní souvisí s čilejším spojením se zeměmi zámořskými a ovšem také se zřízením řádovým, ve kterém jednotlivec má pobídku i oporu. Missionářství slovanské, o kterém se nyní častěji píše, ukazuje dosud jen nepopsaný list: kdy a jak bude popsán, ukáže budoucnost. Že by se podnikavých povah našlo a že by méně podnikavých vhodnou příležitostí a přípravou k úkolu tomu se mohlo vychovati, o tom není pochyby. Ačkoli prý Čecha všude najdeš, s druhé strany okolnosti průměrného Čecha učinily, prostě řečeno, peciválem. Ale po nové úpravě poměrů světových i v naší věci z české přizpůsobivosti bude snad možno hojně těžiti.

*

Pádem carismu otřesena byla i pravoslavná církev v Rusku, jsouc s ním nerozlučně spjata. Rusko od počátku v církevním ohledu bylo závislé na řeckém patriarchovi cařihradském, který carovi světil metropolity i biskupy. Za Jaroslava stal se Kyjev metropolí, roku pak 1325 přeneseno metropolitní sídlo do Moskvy, jejíž metropolita ovšem podléhal pravomoci patriarchy cařihradského. Když však Cařihrad r. 1453 dostal se do rukou Turků, hleděli Rusové řecký vliv církevní se sebe setřásti, což se jim plně podařilo, když roku 1569 cařihradský patriarcha Jeremiáš II práva na ruskou církev se zřekl a Rusové utvořili v Moskvě vlastní patriarchat. Patriarchové měli svůj vlastní dvůr, podobný carskému, a církev největší autonomii hospodářskou i juridickou. Měla tedy Rus dva vladaře: cara a patriarchu.

Petr Veliký však přivedl i duchovní moc do své ruky. Po smrti patriarchy Hadriana r. 1700 nebyl už nikdo za patriarchu dosazen, a car zřídil r. 1721 „svatý synod“. Synod tvořil církevní sbor, v němž zasedalo 6—7 biskupů a jeden nebo dva „protojerové“ za kněžstvo světské, vláda v synodu měla svého úředníka, zvaného „vrchní prokurator synodu“. Nejvyšším protektorem synodu byl sám car, nejvyšší viditelná hlava pravoslavné církve.

Dějiny synodu jsou vlastně nepřetržitým pásmem hádek prokurátora s členy synodu. Car dle libovůle jak prokuratora, tak členy synodu dosazovál a sesazoval. Zvláště bylo tomu za Mikuláše I, který při častých kanonisacích naporučil, „aby už v Rusku více svatých nebylo!“

Nyní ovšem ve stavu církve na Rusi jest velmi těžko se vyznati. Tak dle angl. zpráv ze 27. března sv. synod zvláštní encyklikou vyzval lid, by zachoval poslušnost provisorní vládě, hned však dne následujícího oznamoval, že sv. synod rozhodl se svolati církevní sněm, jenž by radil se o palčivých otázkách reformních.

Hned 1912 podala v dumě vláda předlohu k uspořádání církevně-politických poměrů v říši; než však přišlo k projednávání, vrchní prokurator návrhy odvolal. Tu sv. synod sám zvolil si zvláštní komisi pro svolání všeruského koncilu a znovuzřízení moskevského patriarchatu. Za jubilea Romanovců se otázkou znova pohnulo. Ku slavnostem dostavil se totiž také jediný z řeckých patriarchů. patriarcha antiochijský, po 324 letech vítalo Rusko zase řeckého patriarchu. Při slavnostech byl oblečen v bohoslužebná roucha bývalého patriarchy moskevského. Všeobecně se čekalo, že bude patriarchát moskevský obnoven. Zůstalo však vše při starém.

Nyní, když nastala církvi hrozivá krise, touží se po koncilu. Kdo ho má svolati? Nynější vládě práva k tomu jistě nikdo nepřiřkne. A z církevních osobností? Snad nejpovolanějším by byl oekumenický patriarcha v Cařihradě a pak by ve smyslu řeckém byl to koncil oekumenický. Neboť schisma vyšlo vlastně z Cařihradu a původně točilo se jen kol nástupnictví na stolci Petrově. Dnes však každý schismatik dobře ví, že řecké církve jsou autokefalní. Není zde tedy organu s pravomocí všeobecný koncil svolat a na něm pak všeobecně platné rozhodnutí učinit. Rusové pak sami mohli by se proti tomu ohradit, jelikož oekumen. patriarcha veškeré moci a vlivu na Rusku se zřekl ve prospěch patriarchy moskevského r. 1589. Ano Petr Veliký odstranění patriarchatu a zřízení sv. synodu dal si r. 1723 schváliti cařihradským patriarchou: „Pomocí Nejsvětějšího Ducha udělujeme zákonitou moc, potvrzujeme a souhlasíme se zřízením synodu od nejzbožnějšího . . . v Duchu sv. námi milovaného samovládce svaté říše ruské. Budiž a nazývej se: náš bratr v Kristu, svatý a duchovní synod, měj plnou moc a rovnej se čtyřem apoštolským, nejsvětějším sídlům církevním". (Dr. Julian Pelesz: „Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom".) V podobném smyslu vyjádřili se i ostatní patriarchové.

Synod tedy je právoplatným nástupcem patriarchy moskevského. Je však otázka na koho přešla práva a funkce patriarchy: na cara, či na ty, již z jeho vůle synod řídí? Jest jisto, že car má plné právo a moc, žádná však svěcení, a naopak většina členů synodu má svěcení, ale žádných práv a mocí. Zvláště pak svěcení na patriarchu nikdo nemá. Buď bylo svěcení při zřízení patriarchatu věcí podstatnou neb jen formální. A synod tedy trpěl podstatným defektem nebo jen formou. Jestli touto, pak všechny patriarchaty schismatické církve jsou pouhou formou. Tak z církevní hierarchie zůstávají pouze biskupové. Ale ruští biskupové už r. 1681 v petici na cara Feodora Alexejeviče prohlásili se za exemptní z každé patriarchalní i metropolitní moci. Carismus byl klíhem celé ruské církve, jeho pádem hrozí přirozeně rozklížení.

Nová vláda jmenovala prokuratorem knížete Lvova, který dal hned uvězniti metropolitu Pitirima, protektora Rasputinova. Republikáni a soc. demokracie žádají rozluku církve od státu, ať si pak církev svolává sněmy a dělá co chce, 50milionová státní položka sv. synodu se ovšem škrtne. V pravoslaví nastává ohromný přelom.

Těmito církevními poměry v Rusku po revoluci a otázkou, jakých výsledků mohla by se nadíti v nejbližší budoucnosti kat. činnost v Rusku, obírají se častěji katolické listy polské. Podle ruských listů, jež citují, revoluce nejeví ochoty dávati si mnoho práce s církví. Tisk využívá plně nové svobody a píše stále o rozdělení církve od státu, o konfiskaci církevních statků, o zrušení všech výsad a přináší četné zprávy, jak radikálně se zachází na mnohých místech s duchovenstvem. A přece pravoslaví, cítíc svou duchovní bezmocnost, přidalo se skoro první k revoluci.

I to jim nyní ruský tisk vytýká. „Táž knížata církevní — píší na př. Birž. Věd. — která nyní tak neočekávaně si zamilovala svobodu, velebila dříve Pobědonosceva a Sablera a v posledních dobách Rasputina. Proti Rasputinovi, tomu vtělení nejhroznější svatokrádeže, jakou zná pravoslavná církev, nesměli ani nejlepší z nich pozvednouti hlasu, a horší — ti ohýbali před ním záda a doprošovali se jeho milosti . . . Ano, ve svobodném státě má býti církev svobodna, ale svoboda církve nemůže býti dána otrockým pochlebníkům, pochopům samovládců a zrádcům . . . Církev musí býti především osvobozena od carských sluhů, od těch, kteří vždy byli hotovi žehnati skrvavěné ruce zločinců a nikdy nepozvedli hlasu na obranu nevinné oběti . . . Synodoví hierarchové příliš dlouho udržovali všechno zhnilé, všechno temné, všechno špatné v Rusku, ale Galilejský znovu zvítězil!“

Jistě nejvýš poučný osud církve, odvislé úplně od státní vlády a hroutící se zároveň s ní!

Otázkou o nadějích kat. církve v Rusku obírá se ve svém orgánu („Myśl Niepodległa) také známý básník a kdysi vynálezce a šiřitel nového „astrálního“ náboženství — Niemojewski. Domnívá se, že propaganda katolická měla by v této době úspěch v kruzích aristokratických, u duchů jemnějších a hlubších. Tvrdí také, že vzdělaní jemní Rusové čtou s největším zájmem a požitkem Krasińského, ceníce jej vysoko jako spisovatele, jenž spojuje v sobě poesii s filosofií a theologií. Jako první krok katolické akce, jež by mohla v těchto ruských kruzích počítati na úspěch, doporučuje Niemojewski přeložiti díla Krasińského do ruského jazyku.

*

Čeští protestanté obracejí se k české veřejnosti, ovšem ne pouze protestantské, provoláním, z něhož části tu podáváme na poučenou o jich názorech a záměrech.

„Nepovolán přistoupil dějinný okamžik k lidské společnosti a kráčeje od skupiny ke skupině zkušeným zrakem ohledává jejich choroby . . . Rusku uložil povalení carismu, národům radí sebeurčení, státům odzbrojení, pokolení lidskému, aby žilo zdravě, nemá-li vyhynouti.

Co asi řekne doba církvím? Církve sice se nechlubí svou chorobou, ale že churaví, jest nesporno. Kristus řekl: „Po ovoci jejich poznáte je“. Dnešní ovoce oficiálních křesťanských církví se velice neliší od díla lidí, kteří o náboženství nemluví. Náboženství bylo zneužíváno ve válce tak, že lidem dobré vůle se to muselo státi odporným.

Čeští evangelíci první u nás promluvili úředně. Znají svou chorobu, přejí si zdraví, vědí i lék a přicházejí k českému poselstvu nejen se souhlasem nad projevem českých spisovatelů a státoprávním prohlášením, ale i se žádostí, aby jim bylo umožněno při úpravě poměrů po válce s j e d n o c e n í č e s k o s l o v e n s k ý c h e v a n g e l í k ů a přetvoření českého protestantismu vůbec.

Chtějí se zbaviti toho, co je tíží a co jim bylo státem vnuceno. Císař Josef přes svou šlechetnost, kterou projevil tolerančním patentem, znemožnil rozkvět českého novodobého protestantismu ustanovením, že mají evangelíci přejmouti konfesi buď švýcarskou (helvetskou, reformovaní) neb augšpurskou (luterští evangelíci). Nedovolil jim, aby byla znovuvzkříšena česká národní evangelická církev. Evangelíci vidouce nezbytí většinou zvolili konfesi švýcarskou (neb, jak ji nazývají, helvetskou), menšina augšpurskou. Již v r. 1848 však žádali, aby jim bylo dovoleno se sjednotiti pod č e s k o u konfesí. Žádost jejich vyzněla na prázdno . . . .

Nová česká evangelická církev má představovati národní větev, jež se sama spravuje a jest neodvislá od ostatních souvěrců, třeba by s nimi stála dle svého určení v téže řadě. Tak může projádřiti svou přímou odvislost od Husa, Komenského a Blahoslava, vůbec celé své minulosti, kdy bude vyňata z rámce církve rakouské, v níž jest doposud společně s německými a polskými evangelíky. Má býti naprosto samosprávná a ve styku s ostatními protestantskými církvemi jednati jako celek. Není to přílišné zdůrazňování národního principu na úkor jiných ušlechtilých zásad, ale důsledek p r a x e.

Má to býti postavení církve na starý historický základ v duchu moderní doby, přejmutí s m ě r u, jímž se česká evangelická minulost v době předbělohorské ubírala. Církev přehlíží zkušenosti poslední doby a vidí, čeho lidstvo nejvíce potřebuje. Není to konfese, jest to spíše prostoupení celého života mravními prvky, jež by tvořily základ lidského štěstí. Proto by byla v nové evangelické církvi otázka konfese řešena daleko volněji než v reformační době. Čeští evangeličtí duchovní stojí na základech křesťanských pevně, ale právě to, že nehledí na písmeno zákona, je povznáší nad přeceňování dogmatické stránky. Nevidí v dosavadních konfesích — zvláště cizích — jedině možného projádření křesťanství. Doba, kdy byl křesťanem jen ten, kdo přikývl k církevnímu učení, uplynula. Toto přesvědčení mají také přední vůdčí laikové evangelické církve, kteří společně s duchovními uvedli otázku přetvoření církve na přetřes. Jsou si vědomi, že musí býti dána možnost, aby evangelická církev česká mohla spojiti všecky lidi dobré vůle, kteří oceníce nábožensko-mravní hodnoty křesťanské chtějí je uskutečniti jdouce ve šlépějích Husových a Jednoty Bratrské. Konfesijní hranice nové církve nesmějí tudíž býti nikterak tak těsné, aby neodpovídaly modernímu smýšlení.

Směr českého protestantismu byl v minulosti naskrze praktický: H u s se obracel především proti praktickým stránkám církve (svázání svědomí, zlořádům církevním). K o m e n s k ý byl muž praxe: pacifista,

apoštol lásky, pedagog, nepolepšitelný optimista, jenž dovedl klesajícím dáti naději i v hrůzné době katastrof a ještě dnes mnohé svým slovem těší. Jednota Bratrská byla ohromnou institucí sociální, jejíž význam jest ještě nedoceněn. Dogmaticky nebyla nikdy hotová. Nic si z toho nedělala, že její duchovní studovali na universitách, kde byly zastoupeny směry třeba si odporující. Věděla, že v křesťanské praxi se sejdou. A sešli se . . . .

Dnes nestůně lidstvo nedostatkem chrámů, ani malým počtem kněží, ale má málo opravdových křesťanů, jichž život by dokazoval celou dogmatiku a ethiku Kristovu, která byla velice krátká: „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého — a bližního svého jako sebe samého". Církve žádaly poslušnost dogmatickou a zůstávaly slepými vůči mravním úhonám svých údů. Nedostatkem náboženství, činu, spravedlnosti a poctivosti, ne náboženství středověku, hyne svět — a proto český protestantismus chce navázati na toto praktické náboženství svých otců, které má vlastně v programu jen dvě hesla: svobodu svědomí a uvádění Kristova evangelia v život.

Nová doba jest dobou demokracie. Čeští evangelíci již mají své demokratické zřízení. Sbory si volí samy své faráře, svá staršovstva a zastupitelstva, mají hospodářské vedení zcela ve svých rukou a do vyšších církevních korporací zákonodárných se volí zástupcové z duchovenstva i laiků, jichž jest stejný počet. Záležitosti církevní se projednávají jen ve shromážděních volených. Ale přes tento demokratický základ jsou tu cizí prvky: stát si vyhradil svá výsostná práva, zvláště potvrzování voleb superintendentů a církevního zřízení. Pojítkem mezi ním a církví jest státní úřad, vrchní církevní rada: demokratická církev má svou nejvyšší instanci nejen v synodu, který jest představitelem samosprávy, ale i v církevní radě, jež jest úřad byrokratický.

Na nové době jest, aby uvedla v církev zřízení zcela do posledních důsledků demokratické, jak po něm touží všichni dobří evangelíci.

Ze zásad demokratičnosti a naprostého postavení se na náboženské stanovisko plyne i nová úprava poměru církve ke státu. Svobodný evangelík musí spatřovati v každém zasahování státu do záležitostí církevních zjev nezdravý. Církev musí si udržeti volnou ruku vůči mocným tohoto světa, aby mohla býti také jejich svědomím, aby nebyla nucena schvalovati neb mlčeti k činům, jež se neshodují se zásadami křesťanskými. Musí se státi mravní protiváhou proti možné politice nemravné".

Dějepisných nesprávností jest v projevu dost. Nemluvě o Husovi, pacifická činnost Komenského a protestantů vůbec byla po kozlech skrovná: vždyť k vůli nim a jich popudem vedeny nejstrašnější války, přivolanými cizinci (Gustav Adolf atd.) pustošeny země a říše, vybíjeno lidstvo středoevropské.

Ale toť konečně vůbec známo. Méně známo jest v kruzích našich, jaké mají čeští protestanté nyní stížnosti a jak si chtějí svou budoucnost upraviti. Že by se jim veřejnými úřady ve prospěch katolíků

nějak křivdilo, zajisté říci nemohou, neboť jak jsme již častěji poukázali, jsou proti těmto mezi námi všude v nepoměrné výhodě. Že „poměr mezi českými a německými evangelíky byl v posledních letech napjatý a vedl ke stálým bojům“, dovídá se n a š e veřejnost asi teprve z tohoto provolání. Tu ovšem mají oni právo i povinnost se brániti, tak jako mají snad právo i povinnost vymaniti se z neoprávněných vlivů moci státní — ačkoliv je to vlastně proti čelné zásadě jejich: cuius regio, illius et religio! pro niž možno pochybovati, zdali ono vymanění tu vážně míněno. Snášelivost aspoň zvláštní ctností protestantů nikdy a nikde nebyla, zvláště ne tam, kde „se cítili“.

S čistě náboženského hlediska zajímá nás však názor na stránku n a u k o v o u neboli, přesněji řečeno, v ě r o u č n o u. V té dva proudy v křesťanství rozbíhají se čím dál více: kdežto v katolictví dogmatika stále se rozšiřuje, detailuje a zdůrazňuje, v protestantismu se rozplývá, zpovšechňuje a ulehčuje. Tam čím dál určitější konfessionalismus, zde indifferentismus — tam čím dál přesnější podklad naukový, zde čím dál pružnější podklad citový.

Provolání m y l n ě předpokládá, ano i přímo vyslovuje, že tento druhý proud jistěji vede ku křesťanské praxi, tedy k vlastnímu cíli křesťanství. Spravedlivý z víry žije, ujišťuje apoštol národův opět a opět. Možno sice leccos namítati proti výstřednímu intellektualismu, avšak nemožno náboženství zakládati na irrationalismu!

Ale v provolání prozíravě počítá se s chorobou doby, s indifferentismem ve víře, a s lákavým heslem též doby, s „náboženstvím praktickým“. Toto bylo vždy a jest pořád ovšem i heslem katolickým — kdežto protestantismus zakládá se na sola fides! tedy o p a k p r a x e — ale v c e l é m svém významu a obsahu, jak jej předpisuje dvojí nejvyšší příkaz Kristův: lásky k Bohu, lásky k bližnímu, nikoliv jen ve smyslu t. ř. počestného života osvícencův.

Není pochyby, že v české veřejnosti, která písemnictvím všeho druhu již dlouho po protestantsku bývá zpracována, i toto provolání j m é n e m č e s k o b r a t r s t v í najde uznalé obecenstvo. Že však náboženství křesťanské tím posíleno nebude, o tom rovněž není pochyby. Dojde-li ke skutečnostem, nastane na nejvýš třídění duchů, nic více; povznesení jistě ne.

*

Německý mincovní úřad jest prý obecenstvem vyzýván, aby na památku letoší lutherské slavnosti razil větší p e n í z e (pro veřejný oběh, ne medajle!) s o b r a z e m L u t h e r o v ý m. On vymlouvá se na nedostatek kovů a pak na ohledy ke katolíkům, co prý ti by řekli.

To si lze pomysliti!

*

Ze svobodného Švycarska docházejí zprávičky, jako že tam v Basileji od r. 1529 poprvé měli katolíci božítělový průvod, že i jiné katolicko náboženské průvody, ačkoli zákonem zakázány, tu a tam bez překážky se konají. V kantoně bernském, kde strana protikatolická

jest velmi silná, prohlášeno i úředně, že předpokladův kulturního boje již není.

Katolická strana, tlakem ovšem sjednocená a pevná, prohlašuje, že nechce vládě nyní působiti obtíží ani se svým vlastenectvím kramařiti, ale očekává, že se nesprávnost protikatolických opatření uzná a napraví. Jest jich ještě dost: především zákaz veřejných projevů náboženských, zákaz nových klášterů, omezení činnosti biskupovy, jenž k úředním cestám, na př. biřmovacím, potřebuje dovolení vládního, vyloučení jesuitů již od r. 1848 a j.

*

Protijesuitský zákon v Německu chtěl Bismarck, jak nyní teprve z dopisu politika v. Kardorff Wabnitz (D. Revue 1917, červen str. 276) vysvítá, zrušiti již r. 1879, kdy nastával smír s Kurií; jen ministr osvěty v. Goßler prý jej přemluvil, by toho nečinil. R. 1885 (25. listopadu) vyslovil se o řádě, kterému zazlíval hlavně kosmopolitismus a sklon k bezvlastenectví (Vaterlandslosigkeit), takto: „Die Jesuiten sind feine Beobachter — ich spreche mit Hochachtung von ihnen, sie sind eine Kraft, eine Gewalt, der man seine Anerkennung nicht versagen kann.“

*

O duchu klášterů Josefem II zrušených jak v jiných zemích rakouských tak i na Moravě mimo jiné svědčí též okolnost, že, jakmile po jeho smrti za bratra a nástupce jeho Leopolda II (1790—1792) zasvitla jen poněkud naděje na obnovu dřívějšího stavu, podali ihned četní řeholníci žádosti o obnovu zrušených svých klášterů. Takovou žádost předložil moravskému guberniu s prosbou, aby byla císaři doporučena, i bývalý konvent praemonstrátského kláštera Hradišťského u Olomouce, jednoho z nejpřednějších klášterů moravských. Žádost tato uložena je ve fascikulu 7 normalia v registratuře c. k. moravského místodržitelství. Poněvadž obsahuje také některá zajímavá historická data z doby válek pruských, jakož i poukaz na čilou vědeckou, pastorální a karitativní činnost slavného kláštera tohoto, uvádíme ji zde v doslovném původním znění:

Hochlöbliches Landes Gubernium! Unterzeichnete Gesamte Mitglieder des 18ten August 1784 aufgelassenen Landständischen Stiftes Hradisch bey Ollmütz Praemonstratenser Ordens nehmen mittelst dieser allerunterthänigst demüthigsten Schrift Ihre ganze Zuflucht zu einem hochlöblichen Landes Gubernium, und bitten allerunterthänigst um einen gnädigst eifrigen Vorspruch bey Sr Majestät Unseren Allergnädigsten König [!] für Ihre Allergnädigste Wiederherstellung in ihr Landesständisches Stift, und in ihre vorige Stifts-Besitzungen, und gesammte Gerechtsame, deren die Stiftgeistlichen von Hradisch schon bereits durch Sechs Hundert und dreyssig Jahre unter dem Schutze des Marggrafthums Mährens genossen haben.

Unterzeichnete verlassen, und von Ihrer Stifts Mutter abgesönderte Mitglieder dieses allzeit in Mähren zur Ehre des Vatterlandes berühmt gewesenen Stiftes vertrösten sich dieses Allergnädigsten

Schutzes von Einem Hoch Löblichen Landes Gubernio an den Monarchen um so mehr: da

I. Der ganze Praemonstratenser Orden in sich selbst nur ein Canonisch-regulairer Weltpriesterlicher Orden ist, nur zur thätigen Beförderung einer reinen Religionslehre, nützlicher Gelehrsamkeit, und exemplarischer Seelsorge, folglich auch nur zum Nutzen des Staates und unsers Geliebten Vatterlandes allgemein und hauptsächlich abzielet. Darohalben auch

2º Die Mitglieder des Stiftes Hradisch jederzeit, wie weltbekannt ist, sich in denen Wissenschaften und in einer exemplarischen Seelsorge nach dem wahren Geiste des Praemonstratenser Ordens vorzüglich hervorgethan haben. Denn noch bis heute befinden sich unter denen Zerstreiten Mitgliedern des Stifts 42 Baccalaurei Theologiae und 13 promovirte Doctores der Gottesgelahrheit. Die Hradischer Seelsorger haben auch in denen Dioecesan Visitationen allezeit ein vorzügliches Lob davorgetragen. Es kann auch

3º Einem hochlöblichen Landes Gubernium Selbst nicht unverhohlen seyn, mit welcher Thätigkeit das Stift auch der Noth unsers Geliebten Vatterlandes, besonders in Kriegerischen Zeiten steuerte. Nur allein in denen fürgewessten Verheerenden Preüssischen Kriegen machte das Stift nebst erstaunlichen Lieferungen für das Oesterreichische Kriegsheer, nebst ansehnlichen Donis gratuitis an den Hof, und nebst anderen Vätterländischen Beyträgen in Verschiedenen Umständen. der Höchstseligen Verewigten Kaysern Maria Theresia ein Darlehen von 155.000 fr., das Gut Hrochowteinitz in Böhmen von 19.000 fr. Was aber das Stift der leidenden Menschheit allgemein, besonders aber in der Hungersnoth 1771 und 72, und in Ernährung armer Studenten geleistet hat, davon reden noch heutigen Tages lebendige Zeugen mit Dankbarkeit. Obwohlen aber:

4º Bey Aufhebung des Stifts eine Schuldenlast von 180.000 fr. sich vorgefunden hat, welche das Stift machen musste: um a) die entsetzlichen Lieferungen in denen preüssischen Kriegen. b) die Darlehen und Dona gratuita an den Hof, und c) die Wiederherstellung der durch die Belagerung Ollmütz von dem Preüssischen Heere überaus beschädigten Stifts-Gütter bestreitten zu können; so bezeugten doch bey der Aufhebung des Stifts eine immer gute und vorsichtige Wirtschaft desselben überhaupt a) die aller Orten überaus gut bestellten Stifts und herrschaftlichen Gebäude, b) eine zahlreiche kostbare Bibliothek, c) ein grosser Reichthum an Kirchen pretiosis, Paramenten, und Geräthschaften, endlich d) eine durch viele Jahre erwirthschaftete Menge Silbers, von welchem allein die vorgefundene Schulden Last hätte getilget werden können.

5º Nebst diesem geruhe ein Hoch Löbliches Landes Gubernium allergnädigst zu erwägen: wie bey der Aufhebung des Stifts wieder der ganze Nahrungs Stand in seine vorige Thätigkeit wird gesetzet werden. Dann bey der Wiederherstellung dieses berühmt gewesenen Stiftes werden wieder a) die bedrängte Armuth ihre Unterstützung, b) der Handwerker und der Künstler seinen Verdienst, und seine

Nahrung, c) der gute arme Student sein weiteres fortkommen, d) die Wissenschaften ihren niehmals ausschweifenden Gang, und e) viele Söhne armer ehrlicher Eltern unsres Geliebten Vatterlandes ihre anständige Versorgung finden und erlangen

6° Endlich sind die dermahlen nur sich selbst allein überlassene Mitglieder des Stifts Hradisch ganz überzeügt, dass Sie durch ihr voriges Liebes-Land im Stifte wieder mit einander verbunden, folglich mit wieder vereinten Kräften durch ihre fernere eifrige Verwendung auf nützliche Wissenschaften, Gelehrsamkeit, öffentliche Professuren und eine exemplarische Seelsorge in ihren Stifts-Pfarreyen Ihrem Geliebten Vatterlande Viel Vortheilhafter auf die genugthuendeste Art sich werden nützlich machen können, und auch in der That seyn.

Ihre inbrunstige Hofnung auf einen Allergnädigst thätigen Vorspruch und Schutz Eines Hoch Löblichen Landes Gubernii bey Sr Majestät zur Allergnädigster Wiederherstellung des Stifts-Hradisch wächst dahero um so mehr, da nicht nur allein alle Stifts-Gütter, Realitäten und Kloster Gebäude noch im Ganzen vorhandan sind, und unveräussert existiren, folglich die Wiederherstellung von allen Seiten möglich ist; sondern auch die Mitglieder des Stifts Hradisch selbst in ihrer künftigen Wieder Vereinigung nur den Nutzen des Staats und der Kirche, folglich auch ihres geliebten Vatterlandes zum Hauptzweck Ihrer ganzen Stiftung sich wählen, und hinführo auch in der That ausführen wollen.

Sig. Auf dem Heil. Berg bey Ollmütz den 28. Julii 1790.

Melchior Scholtz,
letzgewester Prior des Stifts Hradisch.
Ignatius Schmidt, Senior.
Constantinus Josephus Beran,
Landdechant und Pfarrer in Khöllein,
Subsenior und die anderen gesamten
Mitglieder des Stifts Hradisch.

*

V dotaze Českého svazu k vládě o poměrech českého obyvatelstva a českých škol v Dolních Rakousích je také kratičká zmínka o českých bohoslužbách, jichž ve Vídni není leč pokud si je Čechové platí (a „při pohřbu není dovoleno pomodliti se ani český Otčenáš“), ačkoli mešitu by byl p. Weiskirchner hned stavěl.

Máme tu hned zasahování laiků do věcí náboženských a spojování těchto s politikou. Ale kdo tím vinen? Vídenští arcibiskupové daleko nekonají své povinnosti vůči tisícům a tisícům českých duší jim svěřených, a to buď z vlastní nechuti nebo z nesprávné poddajnosti k choutkám vládnoucí strany. Ponížených suplik, jak subordinace káže — ačkoli Kristu Pánu a apoštolům nepodávány, nýbrž oni sami oveček vyhledávali! — podáno již dosť a marně: nezbývá tedy než nátlak odjinud. Řím zajisté daleko, a kdyby i zástupce jeho, apoštolský nuncius, něco v té věci chtěl podniknouti, mohlo by se mu státi jako se

stalo nunciu Agliardimu blahé paměti, když v Uhrách episkopátu a katolíkům chtěl trochu napřímiti páteř proti kalvinským vládám, že by totiž musel býti odvolán, t. j. bez obalu řečeno, že by byl zahnán.

Českých kněží by se tam našlo a i mezi německými zajisté u některých lze předpokládati tolik apoštolské horlivosti, že by se česky učili, kdyby Čechům nějaká část bohoslužby byla vykázána. Takto kněží smí na nejvýš česky zpovídati, veřejnou bohoslužbu však česky konati je těm, kteří jsou v duchovní správě ustanoveni, zakázáno. Statisíce českých duší proto upadá v neznabožství a nemravnost.

Řekne se, že mnozí z těch, již českých bohoslužeb se domáhají, do kostela nejdou a nepůjdou. Touž vytáčkou oháněno se kdysi i v Brně, za vlády Panschabovy. Je to ovšem pravda, ale žádný protidůvod. Jdeť o ty, kteří do kostela by chodili a choditi budou, jde o svatou povinnost jim vyhověti.

Vědecký a umělecký.

Spolek pro postavení pomníku Křížkovského vykazuje koncem r. 1916 jmění 12.753 K 02 h. R. 1920 bude stoletá památka narození Křížkovského, od úmrtí jeho uplynulo již přes 32 let.

Skladby jeho, z nichž významnější již otištěny, málo jdou na odbyt, tak že výtěžku z nového soustavného vydání, který si ve spolkovém výboru snad slibováno, by jistě dosaženo nebylo. Zbývající drobnosti, k náboženským slavnostem příležitostně složené, budou otištěny, jakmile tíseň doby poleví. Umělecký obraz mistrův jimi ovšem změněn nebude.

*

Mezi kaziči naší řeči jmenována také škola, učitelé totiž i učebnice. A tu přihlásili se svědkové, ne sice o věcech tajných, ale tajených, nepovšimnutých, totiž o tom, že chyby proti češtině jsou i v částech pro učebnice vybraných z našich básnických klassiků. Bylo kdysi „moravskou kritikou" opět a opět na to poukazováno, jak na př. Vrchlický naši mateřštinu hudlačí (dle výrazu Bartošova), ale to odbýváno za školácké hnidopišství. A přece rozumí se samo sebou, že mluvě neučí se nikdo jen z mluvnice, nýbrž také z četby, a když v této jsou nesprávnosti, přecházejí také do živé mluvy; o t. ř. básnických licencích aspoň co do mluvy soudíme teď už jinak než u starých klasiků.

Nejpřednější čeští básníci nepíší správně česky! Jaká to nepěkná ironie! A přece je to pravda.

Mnohé příklady chybné češtiny sebrány teď z básní Zeyerových, u něhož nečeské vzdělání z mládí mnohou chybu vysvětluje. Čeho on a jiní s ním nikdy se nezbavili, je zvlášť nečeský přízvuk v obratech předložkových. Čteme li české básně vůbec, jest nám, jakoby pravidlo, že jednoslabičné neodvozené předložky jsou přízvučné, pro básně neplatilo: nejenom na začátcích veršu iambických vyskytují se obraty takové, které jsou vlastně daktyly — tak také někdy vymlouvány — ale i uprostřed veršů kladeny předložky ony s přízvukem či bez přízvuku, jak se právě dle rythmu namanulo.

Josef Holeček píše v té věci o J. V. Sládkovi (Nár. l.), že (1877) zastával zásadu: „Genialním básníkům všecko je dovoleno, a co se nám obyčejným smrtelníkům zdá školáckou chybou, bude jejich geniem posvěceno a stane se školákům pravidlem!" Této zásadě Sládek prý zůstal vždycky věren, kdežto Holečka odpuzovala.

*

Krakovská Akademie vydala letos nová Pravidla polského pravopisu, jež mají v něm zavésti větší jednotu a částečně jej i zjednodušiti. Pro nás je zajímavé jak píší Poláci cizí slova. Nová Pravidla stanoví psáti v koncovkách cizích slov místo dosavadního „y" jen „j"; na př. Austrja (místo Austrya), biblja (místo biblya), Marja,

bestja atd. Je to způsob, jakého užíváno již dříve většinou v knihách vydávaných v království. — Jiná změna jest, že ve slovech cizího původu nebude se již psáti „gie“, „kie“, nýbrž „ge“, „ke“, jak se vyslovuje; na př.: geografja, Genewa atd. — Jména klassická nutno psáti podle ustálené polské tradice, cizí novodobá však původním pravopisem, na př. Rousseau. Jako výjimky se uvádějí jen jména: Szekspir a Wolter. Dosud psali Poláci většinou cizí jména tak, jak se vyslovují — ano i svého Chopina psali po francouzsku Szopen!

*

Polský modernista Stan. Przybyszewski, jenž začal svou spisovatelskou dráhu německy psanými romány, vydává za války menší rovněž německé spisy, aby prý upravil cesty k dorozumění mezi Poláky a Němci. Tak vydal nedávno „Polen und der heilige Krieg“, nyní pak „Von Polens Seele“ (u Eug. Diederichsa v Jeně 1917). Jest ovšem dosti pochybno, budou-li míti jeho snahy jaký výsledek — k „porozumění“ nejlépe by vedly skutky řízené aspoň citem spravedlivosti —, ale pro nás je zajímavá především literární stránka jeho spisu, jenž jest vlastně plamennou básní o duši polské.

Vůdčí myšlenkou jeho je zásada, že porozumění mezi Poláky a Němci jest úplně možné, poněvadž mezi kulturou a vůbec duchem polským a germanským jsou menší rozdíly, než mezi kulturou a duchem germanským a romanským. Przybyszewski vede proto čtenáře po „cestách duše polské“, počínaje od časů Kazimíra Velkého. Zdůrazňuje zvláště neobyčejnou schopnost Polsky přisvojovati si cizí vzdělanost a dar přizpůsobiti si cizí živly.

Za nejmocnějšího „vladaře“ v říši duše polské pokládá Mickiewicze; tvrdí o něm, že jako „Seher und Deuter“ náleží k největším geniům lidstva Druhým je Slowacki, podle jeho názoru „otec polské přítomnosti duchovní“. Výrazem pak této přítomnosti jest Kasprowicz. „Osvobozena z jařma čistě národního života polská duše Kasprowiczova rozvinula křídla ke skvělému letu, aby se vrhla v hlubiny kosmických propastí, aby se vznesla vítězně nad vesmírem, aby pojala v sebe duši celého lidstva.“

Čtvrtý sloup zdvihající svatyni duše polské — toť Sienkiewicz. „Pokud bude Polska — praví P. — dotud bude zářiti jméno Sienkiewicze, mocného Tyrtea, jenž zachránil duše polské z nejhlubší bídy marasmu a úpadku materialistického. A nikdo nezasloužil si více této cti, než veliký umělec, který oddal ve službu vlasti, co měl v sobě nejsvětějšího, a který časem neváhal zpronevěřiti se vlastním uměleckým názorům, aby jen vnikl do vesnických chat, oživil milostí naděje zoufalá srdce, aby rozehřál pancíř ledový, jímž se pokryli sytí nevěrci, aby slepé učinil vidoucími“. — Nad tou svatyní duše polské vznáší se pak jako kopule Chopin.

Již z těchto krátce tu naznačených charakteristik je znovu jasně viděti, jak se změnily za války názory bývalého dekadenta a vůdce „Mladé Polsky“ v Krakově. A to nejen v otázce národního umění, ale i v pojmu lidské duše. Přes to však ve své studii úplně pominul

prvku náboženského, jenž přece proniká, v té či oné formě, celé dějiny polské a právě u jmenovaných básníků vystupuje tolik do popředí.

*

V revui „Hochland“ (1917, č. 8.) otiskuje Jan Mumbauer delší studii o německé před rokem zemřelé spisovatelce Marii von Ebner-Eschenbach, jež, jak známo, narodila se na Moravě na zámku Zdislavicích ze starého rodu hrabat Dubských a také z moravského lidu čerpala hojně látky ke svým dosti četným románům a povídkám. Ač byla celou svou povahou aristokratka, vyhýbala se t. zv. velké společnosti i stykům s literárními kruhy. Literární její činnost nejlépe označuje heslo: veritas et caritas. Celým svým smýšlením tíhla k ušlechtilému, intimnímu, vniternímu, projevujíc nejen ve svých spisech, ale i skutky soucit se všemi utlačovanými a nešťastnými. Nejvýš nesympathická byla jí nauka o nadčlověku. Lásku k bližnímu staví vždy nad lásku pohlavní; a majíc přísný mravní názor o zodpovědnosti spisovatelově, počíná si v erotických věcech více než reservovaně.

Studie dotýká se obšírně také náboženského smýšlení zesnulé spisovatelky, u níž i nekrology některých našich listů zdůrazňovaly proticírkevní názory. Kritik ukazuje, že Ebnerová byla sice povahou náboženskou, ale toto náb. smýšlení bylo nejen zcela nedogmatické, nýbrž pohybovalo se po největší část jejího života mimo církevní cesty a formy. Znamenalo by popírati zřejmou skutečnost, kdyby chtěl někdo vyhlašovati ji za vyslovenou katoličku. Nezřekla se sice nikdy církve, ale chovala se k ní chladně. — Byl to výsledek jejího výchovu a jejího okolí: její předkové byli z velké části josefinisty, její manžel byl stoupencem Schopenhauerovy filosofie. „Mimo to působilo jisté specificky rakouské šlechtické prostředí..., jež možno bez ostychu označiti jako církevně-nábožensky blaseované a konvenční; také netřeba tajiti, že jisté církevní a klerikální kruhy v Rakousku nijak neusnadnily vzdělancům, aby zůstali při katolické věci.“ Ani to, co víme o vědeckých a filosofických studiích a názorech Ebnerové, neukazuje nijak, že by se byla obírala náb. otázkami ve smyslu kat církve. V pozdějším věku obracela se vždy více k přírodní filosofii blízké mysticismu.

Na druhé straně nesmí se její necírkevnost zveličovati, jak se mnohdy tendečně činí, hlavně s poukazem na román „Glaubenslos?“ Jest to tragedie idealně smýšlejícího kněze, jehož vysoké snahy rozbíjejí se o bídnost a nízkost okolí a končí se bolestnou resignací. Ale při tom nejedná se o vlastní náboženskost: neničí kněze spor s církevní věroukou — v tom ohledu je spíše indifferentní — nýbrž podlost lidí, s nimiž musí jednati, neztroskotala se jeho nadpřirozená víra, nýbrž jen víra v lidi. Ostatně Ebnerová vůbec nelíčí svých kněžských postav nedůstojně, ale chápe je čistě lidsky. A v tom spo-

čívá právě její nedostatek, že má příliš málo smyslu pro nadpřirozený prvek v církevním životním názoru, že přeceňuje sílu čistě lidského.

Pohybovala-li se spisovatelka dříve ponejvíce jen v kruzích stojících mimo církev, setkala se v posledních letech života s několika křesťansky věřícími přáteli, kteří působili značně také na její obrat k živé víře. Svědčí o tom její listy z této doby i poslední její román „Stille Welt“ (1915). Mezi nejdůvěrnější přátele náležela také známá kat. spisovatelka něm. Enrica von Handel-Mazzetti, jež píše o Ebnerové mimo jiné: „Co vím o jejích duchovních proměnách, nerada bych rozšiřovala před mnohými, ale k největší a věčné cti zemřelé chci přece říci, že tato největší německá básnířka umírajícího 19. a rodícího se 20. století zemřela jako přesvědčená, sladké povinnosti víry plnící katolička. V Římě stýkala se s dominikánským učencem P. Jindřichem Deniflem, jenž byl také, jak mi řekla, jejím zpovědníkem“.

*

Španělsko oslaví letos třistaleté jubileum jednoho z největších svých synů, velikého theologa a filosofa Frant. Suareza T. J. Jubilejní slavnosti začnou 25. září v různých městech, zvláště však v Granadě, rodišti Suarezově. Za předsednictví krále španělského bude se tu konati mezinárodní kongres filosoficko-theologický, jehož program jest takto rozdělen: S. jako psycholog, S. jako asketa, S. theolog, S. filosof, S. právník, S. sociolog, S. apologeta, S. paedagog, S. mistr mezinárodního práva.

Poslední bod jest jistě časový v době, kdy se tak zapomíná v theorii i praksi na právo národů. Prof. Lammasch, nevěda a nemysle na jubileum Suarezovo, připomněl jeho význam ve své přednášce v Salzburgu, když mluvil o ideových důsledcích nynější války. „Myslím, že ke konci světové války máme theoretický závazek k minulosti... Tíží nás povinnost, vydobýti na světlo bohatý poklad, jaký ukrývá v sobě katolická literatura o právu národů, literatura středověká i novější“. Ukázal pak jako tři hlavní představitele sv. Augustina, sv. Tomáše Akv. a Suareza.

*

Dle (opozděného) 8—9 čísla Věstníku České akademie zadali v prosinci 1916 prof. Dr. Václav Novotný a Dr. Vlastimil Kybal k soutěži o vypsanou cenu dílo: M. J. Hus. Život a učení. Lhůta byla, jak známo, prodloužena již od r. 1915.

*

Měřiti mořské vlny jest velmi nesnadné. Nejsnáze lze ještě odhadnouti vzdálenost hřebenů dvou za sebou následujících vln, ale rychlost jejich měřiti považuje se vůbec za nemožné. Výška vln se obyčejně přeceňuje. Mluví-li se o vlnách velikých jako domy nebo dokonce jako hory, pak je to hyperbola jako hora. Odborníci míní, že za nejsilnějšího orkanu nejsou nejvyšší vlny vyšší než 18 metrů. Protože se nejvyšší vlny nevyskytují v krajích, kde řádí cyklon či tajfun, nýbrž spíše v šířkách jižních jako u mysu Horn, soudí se, že

vlny jsou nejvyšší tam, kde se bouře žene delší dobu jedním směrem. Badatel Dr. Cornish odhaduje výši při silnějším větru na 4·5 m, při bouři na 5·5 až 7·5 m, je-li bouře zvláště silná na 9·5 m, při orkánu na 11·5 m. Dle fotografických snímek, jež činil Rottock na výzkumné cestě do Chile, jsou výšky ty průměrně ještě menší, neboť nejvyšší z nich měla jen 6 metrů.

Vychovatelský.

O německé učebnici církevních dějin pro měšťanské školy od Josefa Richtra, vydané poprvé 1903 a přes četné výtky, jež jí činěny, v druhém vydání neopravené, píše Salzburger Kirchenzeitung (č. 24), že se diví, jak taková kniha mohla ministerstvem a ordinariáty býti schválena. Vypočítává nepřesnosti a nesprávnosti její na celých desíti sloupcích, což pro knížku zajisté neobsáhlou — neměli jsme jí v rukou — jest jistě víc než dosť.

Proti požadovaným approbacím učebných pomůcek zásadně nic namítati nelze, když se řádně a spravedlivě provádějí, s uznáním poctivé práce ale také s odmítnutím všeho jistě nesprávného, ať pochází od kohokoli, a především bez úředních sekatur. Jest nesvědomité každou novou myšlenku, není-li v aktech a v učebnicích otřepaná, prohlašovati za modernismus; jak tu pak možno pokračovati a zdokonalovati? Anebo jako špatná kritika hleděti na to, kdo co napsal, a ne na to, co napsal. Tak jistý pán nesnesl spisův anonymních nebo pseudonymních. Týž měl zvláště „spadýno“ na slovo předurčení (praedestinace), větře všude jansenismus, pak na obraty, jimiž by se do ústavy církevní vplížilo něco demokratického, a zvlášť aby kněží vůbec nebyli počítáni k církvi učící. V jedné předložené učebnici seškrtal takto několik mu závadných míst a když je spisovatel podle rozkazu změnil, seškrtal je zase, nedav si ani tolik práce, aby je přečetl; na štěstí spisovatelovo dříve než mu byl spis vrácen, pán okolím na svůj přehmat upozorněn, a tu ležérně prohodil, že to on jen žertem. Tak si páni s lopotnou cizí prácí „špásují!“

*

Kdysi bude jistě zajímavým kulturním dokumentem, co všechno za války podlehlo censuře. V malém vidíme to již nyní na **nových čítankách** pro obecné školy, srovnáváme-li je s čítankami zrušenými. Tuto práci srovnávací koná velmi podrobně Kamil Krofta v „Národě“ (květen, červen). Uvádíme tu aspoň několik ukázek jen ze II. dílu čítanek z článků zeměpisných a dějepisných. Člověk se až diví, co všechno shledáno závadným pro naše děti.

Tak v článku o **Brně**, přejatém jako všechny další ze starých čítanek, vynechány tyto věty: „Čechů se počítá v Brně skoro dvě pětiny. Střediskem národního života českého jest Besední dům.“ „Zvláštní zmínky zasluhuje česká dívčí škola spolku Vesny.“ „Také Prusové za Marie Teresie marně se o Brno pokoušeli.“

Nejvíce změn jest v článcích obsahu dějepisného. Tak zvláště mnoho oprav bylo třeba článku o **sv. Cyrillu a Methoději**. Kde se dříve pravilo, že v říši řecké „obývali přemnozí Slované, kteří mluvili jazykem podobným jazyku českému“, nyní se skromně dí, že tam „obývali národové, kteří atd.“ Kdežto dříve oba bratří vyučovali „čtení posvátných knih v jazyce slovanském“ a služby boží

konali „jazykem slovanským, všemu lidu srozumitelným“, teď vyučují pouze „čtení posvátných knih“ a slouží „jazykem všemu lidu srozumitelným.“ Docela zmizela v nové čítance tato věta čítanky staré: „Co dosud nepodařilo se německým kněžím, kteří vyučovali jazykem cizím, snadno dařilo se slovanským věrozvěstum, neboť tito mluvili k srdcím lidu a lid jim srdce otvíral.“ Podobně vynechány i v dalších článcích o sv. Václavu, Boleslavu atd. všechny zmínky o Němcích, Slovanech, slov. bohoslužbě, slov. knihách jako nebezpečné pro českou mládež.

O Karlu IV netvrdí se jako dříve, že „Čechové neměli lepšího panovníka nad Karla“, nýbrž toliko, že Karel „náleží mezi nejlepší české panovníky.“

Oprav bylo třeba také v článku o císaři Františku Josefovi v části vypravující o r. 1866. Podle staré čítanky roku toho „spojil se král pruský a sardinský proti Rakousku“ a „v Italii naše vojsko slavně zvítězilo . . ., ale podlehlo Prusům v bitvě u Králové Hradce.“ Z nové čítanky se naše školní mládež pouze dovídá, že „rok 1866 přinesl velké starosti, neboť Rakousku bylo tehdy bojovati na severu i na jihu“, a že „naše vojsko zvítězilo slavně v Italii, ale podlehlo v bitvě u Králové Hradce.“

*

Professoři lipské university (počtem 65) vydali prohlášení k veřejnosti, kde se obracejí proti názoru širokých kruhů, jakoby všechny tři druhy vyšších škol (humanistická gymnasia, reálná gymnasia a vyšší reálky) byly stejně vhodnou přípravou pro všechny studijní odbory. Poněvadž všem jejich abiturientům byla před časem udělena stejná práva, věnují se stále více také abiturienti reálek a reálných gymnasií odborům duchovních věd, pro jejichž důkladné studium je znalost latiny nevyhnutelná, znalost řečtiny buď nevyhnutelná nebo nejvýš žádoucí. Pokusy osvojiti si dodatečně tyto znalosti vedou, jak učí zkušenost, jen v nejvzácnějších případech k uspokojivým výsledkům a nemohou zvláště nahraditi onoho duchovního vzdělání, o něž usiluje human. gymn., zaměstnávající po léta zevrubně klassickými řečmi a literaturami. Uznávají cenu vyšších reálných škol a reálných gymnasií pro vzdělání k jiným životním povoláním, ale prohlašují: „Humanistické gymnasium pokládáme, nepřihlížejíce ani k jeho velikému povšechně výchovnému významu, tak jako dříve za nejlepší přípravu pro studium duchověd; ve znovu vystupujících snahách, zničiti zvláštní ráz human. gymnasia odstraněním nebo podstatným omezením jedné klassické řeči, spatřujeme nebezpečenství pro budoucnost německého duchovního života.“ K tomuto prohlášení připojili se pak také professoři ostatních německých universit.

*

Trochu zastaralé, ale ne vždy nevhodné zásady hlásá Dr. E. Leitl v časopise „Pharus“ (1917, č. 5.): že totiž dítě má se ve škole také učiti a cvičiti. Dnes se ve škole namnoze jen vysvětluje a přednáší; podle moderní paedagogiky má se učitel snažiti, aby obratně

podal těžkou látku a učinil ji zajímavou, aby ji odůvodnil a ukázal souvislost s celkem. Nezbývá pak již většinou času ani chuti, starati se ještě, kolik z toho všeho, co k mládeži bylo mluveno, vlastně utkvělo v paměti. Moderní vychovatel pokládal by skoro za nedůstojné, dělati ze sebe také „cvičitele“.

Platí to i o učitelích obecných škol. A výsledek u nich jeví se také nejpatrněji. Naše děti vědí sice o tisícerých věcech, o nichž dřívější neměly potuchy, ale v žádném oboru nedovedou nic řádného. Stávají se vždy povrchnějšími, nepředloženějšími a sebevědomějšími. Myslí, že mohou všude mluviti, poněvadž „tolik vědí“ a všemu „rozumějí“.

V překotné snaze, aby mládež byla co nejvíce rozumově poučena, zapomíná naše doba vždy více na starou osvědčenou zásadu, že jen časté opakování a cvičení zajišťuje naše dojmy a představy před zapomenutím. Míní docela vážně, že stačí věc pochopiti — porozuměné ještě opakovati a učiniti tak trvalým vlastnictvím, zdá se nudným, monotonním, ano přímo ohlupujícím.

Ještě důležitější než pro čistě rozumové vzdělání je cvik pro pěstění povahy a vůle. Nejvyšší intelligence se ztroskotává, nedovede-li člověk věrně i v maličkostech plniti své povinnosti a udržovati přísnou sebekázeň. Tyto nevyhnutelné vlastnosti vůle sotva se vypěstují tím, že mladý člověk sedí dlouho nečinně ve školní lavici, poněvadž mu máme tolik přednášeti a o všem možném jej poučovati. Věnujeme li vždy více hlavní pozornost tomu, abychom mládež svou duchaplností upoutali, zajímali, pobavili — kazíme ji přímo pro budoucí život, neboť většina pozdějších jejich povinností neposkytuje „zábavy“, ani není „zajímavá“, ale těžká a často nudná. — Má-li škola sloužiti životu, musí i k tomu připravovati, musí učiti trpělivosti a vytrvalosti i v nezajímavé a nepatrné práci. Dnešní nesmírné pěstění všech možných zájmův a libůstek ve škole odporuje přímo jednoduché práci, jež jest přece údělem největší části lidí, rozptyluje a předražďuje obrazivost, takže lidé zhýčkaní tak bohatou změnou našich přednášek nemohou nalézti záliby v prostých denních povinnostech, protože jim jejich povolání neposkytlo, k čemu vlastně byli vzděláni. Jest v tom jakási ironie osudu: školy činí dnes lidi vždy sebevědomějšími, vynalézavějšími a naše povolání stávají se vždy byrokratičtějšími, šablonovitějšími a despotičtějšími. Tímto rozporem mezi školou a životem hynou často právě nejlepší z moderních lidí.

Jedinou pomocí je zmenšiti požadavky učebných osnov, tak aby všechno, co učitel učí, mohlo býti dobře vysvětleno, prohloubeno a také nacvičeno. Dnes jest učitel nucen k jakémusi „feuilletonistickému slohu“, nemůže prodlíti rozjímavě při nějaké krásné podrobnosti, musí stále pospíchati, poněvadž „čas je tak drahý“, stává se netrpělivým, neklidným, nervosním. Je třeba, aby z mluvních hodin učitelových staly se pracovní hodiny žáků. „Tiché zaměstnání“, jež z našich škol nyní skoro vymizelo, dojde zase své cti. Dnes žáci odvykají si samostatné práci, nejeví se u nich ani soukromé domácí píle, poněvadž se ve škole neučí již pracovati. Učitel užasne, až uvidí, jak výchovné a

ukázněně působí na mládež hodiny, v nichž skutečně pracovala a se cvičila, zvláště na mládež velkoměstskou, tolik rozptýlenou všemi možnými dojmy. A když každá učebná hodina přinese jen mírný přírostek vědomostí, jen tolik, kolik možno vždy ihned důkladně a pečlivě zpracovati, odpadne samo sebou ono protismyslné zneužívání paměti, jaké panovalo často v dřívější škole. Nemá se již učiti nic jen proto, aby se učilo, nýbrž všechno musí míti svůj účel.

*

V západním Polsku, hlavně v Poznani školy se soustavně odnárodňují. Poznaň má 100.000 Poláků, 50.000 Němců — hlavně úředníků a 4000 židů (zastupitelstvo skládá se z polovice židů, $^1/_4$ Němců a $^1/_4$ Poláků), na Volyni, Podolu a Ukrajině, kde nikdo už nevěřil v možnost vzkřísení polského života, revoluce ruská přivála sem hotové šťastné jaro. V Kyjevě před dvěma měsíci vzkříšena „Macierz Polska", zorganisovány polské školy. Nebylo to ani těžké, když zde byly už jakési začátky polského školství na způsob našich ochranoven. Tato krásná síť byla nyní rozšířena s programem obecných škol a svěřena silám učitelským. Tisíce polských dětí učí se zde nyní polským jazykem. Je to ovšem pouze začátek slibné akce, která postarala se o nejnutnější.

Poláci jdou dále a přejí si, aby střední školy s vyučovacím jazykem polským zbudovány byly nákladem státu. Ministerstvo osvěty zásadně proti tomu není, takže začátkem budoucího roku mají býti otevřeny v hlavních městech Ukrajiny, Podolu a na Volyni gymnasia a školy realné s vyučovacím jazykem polským, podléhající školnímu inspektoratu v Kyjevě. Zároveň pracují Poláci o zbudování škol soukromých. V Kyjevě stávající dívčí školy hned zavedly vyučovací jazyk polský. Vyšší učebné kursy rozšířeny a mají býti přípravou a základem pro polskou universitu. Ve Vinnici (nad Bugem) založeno prvé polské gymnasium obětavostí hraběte Zdislava Grocholského, který se zavázal vydržovati je, dokud ústav neobdrží právo veřejnosti. V Křemenci (na Volyňsku) konají se nadšené sbírky na gymnasium Słowackého.

Překážkou slibného začátku polského školství zde je nedostatek příruček, knih z Varšavy a Haliče. Subskripce pro vydávání knih v Kyjevě vynesla 200.000 rublů. V celé školní akci Poláci na Rusi ukazují imponující nadšení a sílu.

*

Dle řeči dv. rady Menzela, odstupujícího rektora vídeňské university, polovici posluchačů tvoří váleční uprchlíci. Žen na vídeňské universitě velmi přibylo: na fakultě lékařské činí jednu čtvrtinu, na filosofii víc než třetinu, na farmacii dokonce polovici. Válka přivodila veliký pokles na všech rakouských universitách; v roce 1913 bylo zapsáno přes 27.000 posluchačů, nyní vykazují všechny university o něco více než třetinu onoho počtu. Na prvém místě stojí universita vídeňská, pak česká v Praze, před válkou co do frekvence bývala na druhém místě lvovská. Ještě citelněji jsou postiženy techniky; roku 1915 n. př. bylo na všech technikách rakouských

2128 posluchačů, to bývalo před válkou více na samé české v Praze; tato bývala vždy na místě druhém, teď předstihla i vídeňskou o celou třetinu.

*

Čeho potřebují vysoké školy v oboru paedagogickém, několika slovy shrnuje mnichovský prof. Göttler (Pharus 1917, 321): Die Universitäten bedürfen zur Erfüllung ihrer Aufgaben im Gebiete der Pädagogik nicht bloß pädagogisch-theoretischer Seminare (pädagogisch-historischer u. -statistischer, -psychologischer, literaturkritischer u. ähnl. Art), sie bedürfen auch solcher Einrichtungen, daß sie auf all den Gebieten der Erziehung u. des Unterrichtes, die sie in den Bereich ihrer Pflege zu ziehen haben, die unbedingt erforderlichen Demonstrations-, Übungs- u. Forschungs-Möglichkeiten zur Verfügung haben (Seminar-Schulen, -Erziehungsheime, -Kleinkinderheime usw.)

Je toho, pravda, hodně, ale nic přemrštěného. Göttler druhou řadu požadavků (praktických) obšírně odůvodňuje. Ale i bez důkazů přisvědčí mu každý, kdo se o věc zajímá a jí poněkud rozumí. Za nynějších snah o pokrok našeho vědeckého studia je dobře jich si všimnouti, jednak aby věc nezdála se příliš snadnou, jednak aby se chystalo, čeho třeba, má-li se od slov pokročiti ke skutkům.

*

Na české universitě zvolen po 10 letech rektorem na příští rok člen theologické fakulty, prof. Dr. G. Pecháček, asi následkem protestu a nějakého kompromisu. Kromě t. ř. zásadních námitek proti theologické fakultě vůbec — byla to trochu také protestantská msta za Vídeň — odvolávaly se ostatní fakulty na početný nepoměr professorů, pak na jakýsi urážlivý výrok neb. prof. Dra Kryštůfka o ostatních fakultách a konečně právě osobnost nyní zvoleného jim vadila.

Pokrokářské studentstvo vydalo veřejný protest proti volbě, spílá volitelům, neuznává nového rektora a 28. června stávkovalo; žvatlá také cosi o vědeckosti, o svobodě vědy atd.

Varšavská universita má také stávku polského studentstva, prý pro omezování vysokoškolské svobody německým velitelem. Aby zachránil universitu, odhodlal se rektor semestr ještě vlastně nezačatý skončiti; posluchači ovšem oň přijdou.

Hospodářsko-socialní.

Pochutiny. Pod tímto jménem zahrnujeme potravní látky, které sloužíce po přednosti výživě těla, přece skutečnou stravu zpestřují a zpříjemňují aneb aspoň jen příjemné dráždí soustavu nervovou. Tím zároveň jest jaksi dáno rozdělení pochutin na dvě velké skupiny, z nichž do prvé můžeme řaditi koření, do druhé dráždidla, jež vlastně jsou dvojího druhu: dráždidla, jež dodáváme tělu nápojem, a dráždidla vdechovaná (tabák, hašíš, opium).

Z nápojů nejdůležitější je káva, semena stromu Coffea arabica a někt. druhů příbuzných z čeledi mařínovitých (Rubinea). Nyní se mnoho pěstuje Coffea liberica, ježto první byla velmi stíhána cizopasnou plísní Hemileia vastatrix, která na mnohých místech pěstování kávy vůbec znemožnila. Káva pochází z východního břehu střední Afriky, odkudž byla záhy přenesena na protější břeh do Arabie, a odtud se pak během času rozšířila po všech krajinách tropických, kde jen jsou podmínky pro její vývoj příznivé. Plody kávovníku jsou bobule v době zralosti červeno-fialové, jedlé a sladké, v nichž je jedno neb dvě zrnka vlastní kávy. Zralé bobule házejí se na hromady, aby zrnka odměkla a pak se dužina stroji odstraňuje. Slupek se užívá na výrobu kávové tresti. Káva obsahuje vedle bílkovin, cellulosy, vody, cukru zvláštní tříslovinu, jež odvaru dodává trpké chuti, a 1 až 1·2% alkaloidu koffeinu. Zkouška na jakost se dělá ochutnáváním odvaru. Káva se zasílá v bavlněných neb džutových pytlích a nesmí ležeti vedle silně páchnoucích hmot (na př. petroleje), aby nenačichla. Před upotřebením, jak známo, nutno kávu pražiti, čímž poněkud prchá koffein, cukr a cellulosa se mění v karamel (odtud hnědá barva pražených zrnek) a vznikají některé aromatické silice.

Nejdůležitější druhy kávy můžeme seřaditi dle zemědílů, z nichž pocházejí: a) Asie: Mokka je káva z jižní Arabie, která do Evropy vůbec nepřichází. Menado z ostrova Celebesu je velmi drahý a dobrý druh. Má veliká zrnka a často se falšuje. Ceylon, kdysi velmi důležitý obchodní druh. Ale nyní jsou plantáže zničeny zmíněnou již plísní a na Ceyloně se pěstuje čaj a kakao. Nově však zase vývoz stoupá od té doby, co zavedena Coffea liberica, která nákaze lépe vzdoruje. Toto jméno se zhusta přikládá druhům jiným. Padang je káva ze Sumatry a Timoru. b) Amerika: Hlavní druhy jsou Kuba, Portoriko, Domingo, Costarica, Quatemala. Brasilie sama pak dává $^{2}/_{3}$ světové spotřeby; nejlepší druh vyváží se z přístavu Santos, jiný druh z Rio (Cavado), což je výborná pravá káva. — Káva se falšuje též zrny uměle zrobenými z mouky žaludové, luštěninové neb i zkažené obilné a parfumuje pak odvarem oplodí kávového neb tak zvaným dehtem kávovým. Káva, to jest hlavně koffein v ní obsažený, účinkuje dráždivě na srdce. Užívá se ho proto nyní zhusta v lékařství.

Káva jest oblíbeným nápojem, ba takřka „denním chlebem" střední Evropy a mohamedánského východu. Její místo zastupuje ve východní, jižní a severní Asii, jakož u národů anglicky mluvících čaj. Pochází z rostliny Thea chinensis, jež jako i blízce příbuzná kamelie pochází z nejjižnější Číny (Assamu). Pěstuje se však nyní po celé jihovýchodní Asii v Číně, Japanu, na Ceyloně, v Himalayích, v okolí Durdžilingu a též kultura jeho zkvétá v Brasilii. Proti temperatuře je sice méně choulostivý než káva, přes to vyjma snad nejjižnější Evropu se mu u nás nedaří. — U čaje jsou důležitou částí listy svinuté, kvašené a pak sušené. Keř čajový počne se obírati v sedmém roce a listy pak česají třikráte do roka. I čaj je choulostivý proti silným zápachům. Dělníci čaj sklízející nesmějí delší dobu před sklizní požívati česneku ani cibule a nejjemnější druhy čaje se sklízejí v rukavicích. Nejlepší zboží je jarní listí, ještě chmýřím porostlé. Číňané listy nejdříve hnětou a pak svinují. Suší-li se čaj ihned, vznikne čaj zelený; kladou li se svinuté listy za vlhka do košů, pokrytých suknem, zkvasí za několik hodin a povstane čaj černý. Pak se čaj rychle suší buď na ošitkách na bambusových rohožích nebo ve zvláštních strojích. Ostatně se příprava čaje dle druhů a krajin velice rozchází. V Číně se čaj pro Evropu určený (a jsou to čaje horší) parfumuje různými vonnými květy, jako čínským jasmínem, růží čajovkou atd. Číňan i Japonec parfumovaným čajem z dobrých důvodů pohrdá. Čaj obsahuje vedle 1—5% theinu (= koffeinu) mnoho třísloviny a vonné silice, která působí omamně. Tato silice, nechá li se čaj dlouho odstávati, velmi brzy vyprchá a proto Východoasiaté čaj nechají jen málo odstávati a pijí odvar barvy zlatožluté. Přirozeně se v čaji, na který bylo po druhé neb dokonce po třetí naléváno, ztrácejí úplně tyto příjemné silice a většina působivého alkaloidu, čehož ovšem my Evropané nepozorujeme. Nám stačí, máme-li v nálevu vyluhováno hodně třísloviny. Upravený čaj se dává do beden vyložených folií cínovou a polepených pestrým papírem neb do plechovek.

Nejdůležitější druhy čaje jsou: čaj čínský, též ruský, který do Evropy chodí z Číny přes Rusko dříve karavannami (odtud karavanní), nyní sibiřskou drahou. Čaj japonský, velmi dobrý, vyváží se hlavně do Severní Ameriky. Je vyrobený velmi opatrně bez dotknutí holé ruky. Čaj indický již se dopravuje po moři. Čaj brasilský, dosud ovšem v obchodě málo zastoupený. Dle jakosti rozeznávají obchodníci peko, vždy dvojbarvý (bílé listy v něm jsou mladé lístky, dosud chmýřím porostlé) Suchong (souchong) je čaj horší jakosti, temně hnědý až černý. Jiné druhy jsou zelený čaj čínský, perlový či císařský, bohea a j. v. Pro nás docela bez významu, za to pro široké okresy východní Asie důležitosti nesmírné je tak zvaný čaj cihlový, z odpadků, drtě listové, mladých větévek, pomocí různých tmelů shnětený a pak lisovaný do cihlových forem. Domorodci (Mongolové, Tibeťané a jiní) nepřipravují z něho většinou odvar, nýbrž jakousi polévku spolu s krví hovězí a mlékem. — V Číně i jinde ve střední Asii ho užívají jako platidla a též se jím vyplácí v Číně vojsku žold.

K a k a o (Teobroma cacao). Plody této rostliny, jíž z našich rostlin nejbližší je lípa, jsou podlouhlé, podobné okurkám, ale hnědé a obsahují pod silnou korou v kašovité, nasládlé a jedlé dužině mnoho hnědých, bobovitých semen. Tato semena obsahují vedle 1·5% t h e o b r o m i n u, který je téměř identický s koffeinem, ještě mnoho tuku, bílkovinu, cukr a tříslovinu. Rostlina pochází z tropické jižní Ameriky a pěstuje se hlavně ve středoamerických republikách. Je ještě choulostivější než kávovník a mladé rostliny je třeba zastiňovati jinými, rychle rostoucími. Její botanickou zvláštností je, že květy a později i plody nese nejen v koruně nýbrž i na kmeni, kteroužto vlastnost vědecky nazýváme kauliflorie.

Vyloupaná semena dávají se na několik hodin do nádob, aby zkvasila, čímž pozbývají trpké příchuti. Kvašená semena se suší tři dni na slunci a pak se dávají znovu kvasiti, tím, že je zakopávají do země. Kvašením se zbavují tříslovíny. Dále je nutno zbaviti je části tuku a tuk z nich získaný nazývá se kakaové máslo. Na to se melou a produktem je známý p r á š e k k a k a o v ý. Č o k o l á d a jsou rozmělněné boby kakaové s cukrem, vanilkou a mlékem, kteráž massa nalita do forem brzy tuhne. Kakao a čokoláda zastupuje z valné části čaj a kávu ve střední a jižní Americe a je velmi oblíbeným nápojem též na poloostrovech Pyrenejském a Apenninském. Výrobou čokolády pak jak známo prosluly Švýcary a Hollandsko. (O. p.)

*

Vídenský sjezd o v o d n í c h c e s t á c h v R a k o u s k u ukončil své porady nevinnou resolucí, jíž důležité dílo sotva bude popohnáno. Jednáno hlavně o průplavé oderskodunajském, jímž by Severní moře bylo spojeno s Černým a H a m b u r g ostal, jak se často nazývá a dosud vlastně byl, i našemu mocnářství hlavním přístavem přímořským. Jelikož na této cestě má důležitou stanicí býti také V í d e ň, naléhá žárlivá Pešť raději na splavnění horního toku Dunaje, ovšem také důležité a s průplavem dunajskooderským tím důležitější. Půjdou-li naše obchodní cesty příště hlavně na východ, jak doufáme, vysvítá význam této dráhy sám sebou.

Neméně však pozoruhodny jsou snahy obchodních kruhů jihorakouských v T e r s t ě soustředěných, aby byl totiž zbudován průplav dunajsko-dravsko sočský a tím jediný veliký náš přístav zužitkován byl jak náleží pro mocnářství, pro něž dosud v obchodě daleko méně se uplatnil než hamburský, právě pro nedostatečné spojení s nitrozemím. Arciť bude tu mnoho záviseti na tom, jak se rozřeší otázka o t r a n t s k á, zůstane-li moře Adrijské pro nás i dále uzavřeným rybníkem či vymůžeme-li si tu docela volný výjezd aspoň do moře Středozemního, jež sice také na obou koncích jest hlídáno anglickým cerberem, ale přece již samo poskytuje větších možností obchodních, a o plavbě oceanské jak u Gibraltaru tak u Suezu rozhodují také zájmy jiných velmocí.

Nejaktivnější země rakouská, jež má v Labi částečně splavnou řeku a ve Vltavě ukázán směr, jímž by průplav opravdu rakouský

k rakouskému moři mohl býti veden, bývá v rozpravách vodocestných příliš málo zmiňována.

Před válkou se o průplavech v Rakousku mluvívalo celkem tak asi jako s hlediska přerovských plťařů. Dnes, kdy zápasíme s nedostatkem uhlí i jeho dovozu — přes to však mluví se o třetí koleji Severní dráhy! —, kdy nutno se připravovati na úhradu ohromných neproduktivních výdajů, tedy na rozmnožení příjmů, nehledě k zaměstnání statisícův, otázky laciné vodní dopravy by měly účinněji býti projednávány.

Zástupce vlády na onom sjezdě min. Urban prohlásil, že vzhledem k válce nemůže o stanovisku vlády k průplavním návrhům se vyjádřiti.

*

Následky války ve společenských, hlavně živnostenskoobchodních poměrech kdoví budou-li tak příznivé, jak se za to mělo. Sobectví ve všech způsobech zatím, zdá se, nabylo převahy nad sklonnostmi přejnými, třebas namnoze ani ne tak ze zlé vůle, jako tísní neb aspoň svodem okolností.

Víc nářků na vykořisťování jest ovšem zdola, jako vždycky. Vykořisťovatelé se sami nechlubí, leda že je úřady pranýřují. Pravda, možno na to říci: což je to při tolikém množství! Svépomoc tu selhává; neníť možnou.

Jsou však i shora nářky na vykořisťování, na zneužívání „konjunktury“, nářky se strany zaměstnavatelů naproti zaměstnancům. Měřítko se přesunulo, ba správné se ztratilo. Úžasné výdělky válečné, a to právě v podnicích vládních, pomátly mnohým hlavy. Předpokládají se i tam, kde jich není, a dle toho, nikoliv jen dle životních potřeb, arciť ohromně zvýšených, činí se nároky. Nemožno-li pak jim vyhověti, nastává nespokojenost a nesoulad. Soukromý podnikatel onou nehospodárností státní náramně trpí.

Nahoru i dolů volá se výhružně: Však válka pořád nebude — počkejte až po ní, uvidíte! Celkem však marné volání, marné výstrahy: „Okamžik nutno využitkovati“.

Dle toho by pohled do budoucna nevěštil mnoho dobrého. Kdyby na štěstí lidé neuměli tolik zapomínati, zvláště v dobách lepších, až nastanou, byl by skutečně hrozný. Mnoho zajisté volá po odvetě, v rozmanitých podobách jejích — stávky, výluky, boykottu atd. proti těm, kteří na tíseň války hřeší.

Křesťanská sociologie nucena vážně těmito otázkami se obírati. S hlediska křesťanské mravouky nelze oněch obranných i trestních prostředků zásadně odsuzovati. Jsou to sice jakési poruchy společenského klidu, a proto vždy méně žádoucí než klidná a smírná dojednání, ale když tato nejsou možná a nápravy třeba, nezbývá nežli sáhnouti k prostředkům ráznějším, jak právě zmíněny.

Nebezpečí při nich ovšem je vždycky již v začátcích, totiž jsou-li nároky, tedy důvod zakročení, odůvodněny; pak-li ne, děje se bezpráví. Další nebezpečí je v tom, že se snadno překročí správná, odůvodněná míra nátlaku, a práva začne se dobývati bezprávím.

Není-li tedy postaráno, aby takové svépomocné prostředky nevybočily z dovolených, spravedlivých mezí, nemožno k nim raditi. Ale že obecenstvo má právo hamižné vykořisťovatele — z kterékoli strany — si zapamatovati a dle toho se k nim pak chovati, rozumí se samo sebou. Neškodí jim to již nyní připomněti.

*

Ženská otázka co do manželství a lidnatosti vyvolává do čilejšího boje protivníky zásad křesťanských, a ti pracují dle bujné fantasie, obyčejně orientální, zcela ve smyslu románů, jež podle původu nazývány francouzskými, ale již dlouho přestaly býti jen francouzskými.

Ani eugenika, v zásadě nikoliv neoprávněná, nedovede se vždy ubrániti tomuto orientálnímu vlivu, který šetře obyčejně svých předpisův a zvyků rodinných za to tím drzeji špinavými rukami svými hrabe se v institucích křesťanských, ovšem ze samé lidumilnosti k utlačované ženě, již pomáhal snižovati na děvku.

V Rakousku císařským nařízením nevěstám po padlých vojínech přiznán název paní a nemanželským dětem jejich jméno otcovo. Následky zařízení tohoto budou po stránce společenské i hmotné zajisté dalekosáhlé.

*

V brněnských Lidových novinách 9. června l. otištěn „tento tklivý vzdech ubohého kněze“ k poslanci Dru Adolfu Stránskému: „Vysoce vážený a milý pane doktore a poslanče! Pohlížím k Vaší sympathické osobnosti s veškerou úctou a důvěrou. Jsem katolickým knězem, jsem již 6 let pensován panem baronem Heinoldem na popud . . . . Huyna. Ráčíte-li se pamatovat, když jste odjížděl na vozu . . . na nádraží, zdravil Vás kněz poblíž . . . nádraží, jenž se ubíral v průvodu jiných 2 kněží, a zřejmě se zračilo na Vaší tváři překvapení. Politicky, přes to, že P. Šilingr byl milý zjev, viďte, jsem se přece vždy raději klonil k Vám. Chtěl jsem dýchat. Piši Vám proto, abyste Vy a poslanectvo neráčil postrádat i projevy souhlasu z našich řad. Jsme příliš ujařmeni. 160 za 10 let nás Huyn pensoval a těch ostatních 400 . . ., ale přes to: Stojíme za Vámi jako jeden, venkoncem souhlasíme s Vámi a máte naši neomezenou důvěru. Prosím, zastaňte se nás, nejubožejších. S nejuctivějším pozdravem P . . . . . pens. farář —“.

Budiž dovoleno tento „dokument člověka“ i doby otisknouti jen tak, bez poznámky. Pozadí oněch četných pensionování, poměry kněžstva za vlády hr. Huyna, poměr Lidových novin k němu, o kterém se kdysi psalo a mluvilo, ty a podobné věci nenáležejí ještě dost historii, totiž ne všechny a ne ve všem. Že však se pisatel, jehož anonymita Brňanům jest asi průhledná, v něčem velice mýlí, netřeba výslovně podotýkati.

Politický a vojenský.

„Aristokratický dilettant“ hr. Clam-Martinic znepřáteliv si prapodivnou politikou svojí všechny mimoněmecké strany nucen ustoupiti přechodnímu ministerstvu úřednickému. Ani bar. Trnka, ač též úředník, nezustal, jen Höfer zůstal, snad aby se tak zdárně staral o naši výživu i dále, s těmi . . . centrálami. Poláci byli uraženi mimo jiné tím, že za místodržitele jim dán generál hr. Huyn;

Český svaz usnesl se na tom, aby žádný český politik do ministerstva nevstupoval. Je tedy divno, když se vládě teď vytýká, že v ní žádného Čecha není. Buďto — anebo!

Ačkoliv nálada není nám příznivou, jednota a důslednost nemůže se minouti s úspěchem. Rozhodně chybou však nutno nazvati, hájí li se mermomocí osoby a věci, jichž po právu válečném hájiti nelze; tím opposice seslabuje sama svůj význam i vliv.

„Čeští spisovatelé“ ještě jednou se pokusili dáti Českému svazu politickou lekci; jelikož se však ukázalo, že to vlastně p. Kvapil (s nastrčeným p. Aloisem Jiráskem) zaměnil si režii v Národním divadle s režií v divadle národu a pak teprve souhlasu spisovatelův se dovolával, bude to snad v komedii té již výstup poslední. Posl. Prášek ve sněmovně sice spisovatele (proti „moravským klerikálům“) pochválil, aby se neřeklo tak nebo tak, ale i on přiznal, že projevy takové jsou vhodné jen ve smyslu námi zmíněném, jakožto opora akcí delegačních, nikoli jako diktáty lidí nezodpovědných.

V Zalitavsku nové ministerstvo, vzniklé prý tlakem ideí demokratických — proto je v něm několik hrabat — slibuje rozšířiti volební právo a s naší polovicí lépe zacházeti. Jinak refrain je týž jako býval: ke všem spravedlivě, ale jen maďarsky, ačkoli ministr spravedlnosti, žid, mluvil dosti smířlivě.

Ve sněmovně chválena věrnost Slováků za války, žalováno na nespolehlivost rumunskou.

*

Ve sněmovně vídenské kterýsi sionický poslanec poznamenal, že antisemitské proudy v Rakousku se vzmáhají; myslil zajisté především na Němce. Židovská Sonn- u. Montagszeitung jim proto připomíná: „Toť je dík německých magnátův a Němců vůbec, k němuž tito lidé rakouským židům jsou zavázáni; toť však také pokyn pro židy, čeho se příště od Němců mohou nadíti. Kdyby židé byli situaci správně v čas pochopili a Němců při volbách svými hlasy a svými penězi nepodporovali, co by z německého tábora dnes bylo? Němci za nynější svůj vliv a postavení mají děkovati jen židům. Kdyby židé si své moci byli vědomi a lépe do budoucna prohlédali, mohli by poměry obrátkou změniti. Německý občan jest nesnášelivý v každém

směru; jej nutno k objektivitě, ku spravedlivosti přivésti, aby též jiným popřál místa na slunci. V tom směru by židé mohli mnoho učiniti. Učiní to? Toť jejich věc. Slovan je skromný, snášelivý a vděčný".

Jmenovaný týdeník (Alex. Scharfa) sloužíval oné, arciť velice malé skupině židů, se kterými naši vůdcové v dorozumívacích jednáních se sbližovali (Rieger, Fischhof atd.) Tímto projevem se — arciť na vzdory — k bývalosti jaksi vrací. Reichspost (277), z níž jej otiskujeme, posměšně naň ukazuje, ale pravdivosti mu neupírá. Nemůže, neboť, až na to „vědomí moci" je slovo od slova pravdivý; ani stoupenci Reichsposty by se tak nemohli proti nám naparovati, kdyby židé pro němectví tak dlouho a tak vydatně nebyli pracovali!

Pochvala Slovanům udělená ostatně sotva každého Slovana potěší: k čestným oněm přívlastkům („skromný, snášelivý a vděčný") člověk mimoděk přimyslí si ještě jeden, a to méně čestný...

*

V poslední schůzi „Towarzystva historycznego" podal Dr. T. E. Modelski zprávu o své dosud netištěné práci Austrya i sprawa spiska w XVIII w. Autor poopravuje chybná mínění některá o Spišské stolici, pokud měla nějaký vztah k Polsce; činí tak zvláště na základě dosud netištěných a neznámých 86 pramenů vybraných z vládního archivu ve Vídni.

Uherští králové založili ve 12. a 13. století ve Spišské stolici (severní Uhry, na Slovensku) 24 měst, které za krále Štěpána V. (1270—1272) sdružily se ve spolek s vlastní jurisdikcí, právem magdeburským; byli to většinou němečtí kolonisté. Toto spojení roztrhl král Sigmund, zastaviv r. 1412. třináct z těchto měst polokruhem králi Vladislavovi Jagellovci za 37.000 kop grošů. Jelikož zástavní cena nebyla vyplacena, zůstala města při Polsku, třeba se Sigmund namáhal později výměnou dostati je zpět. Z těchto zastavených Polsku měst utvořil Sigmund I. (1506—1548) zvláštní starostvo, jehož pravomoc v století XVI. opravdu veliká, slábla vždy více, až v XVIII stol. za obou Brühluv i Kazimíra Poniatovského vlivem maďarským poklesla úplně. (Brühl Jindřich přinesl Augustovi III. polské korunní klenoty a zachoval mu polský trůn; jeho syn Alois Bedřich sloužil při dvoře téhož Augusta, za krále pak Stanislava Leščinského měl značný vliv; byl „generał artyleryi koronnej", zemřel v Lužici, vystoupiv ze služeb polských.) Když se stal Kounic kancléřem, rozhodl se za každou cenu města spišská z rukou polských vykoupiti. I nařídil dvorní kanceláři vypracovati „odvození práv" koruny uherské na Spiš.

Kritickou stala se spišská otázka za války turecko-ruské; když pak konfederati barští táhli na Spiš, tu vláda rakouská otevřeně vystoupila s požadavky a právy na spišskou stolici a za ustavičných polských nepokojů obsadila ji r. 1769 vojskem. Rok na to obsazen Sandec a Nový Targ; města tato do onoho starostva spišského už nepatřila, takže Poláci rozhodně protestovali; kníže Kounic však je utěšoval, že je to pouze provisorní, až do zjednání pokoje v Polsce, načež soud

polsko-uherský měl sporné hranice rozsoudit. Po prvním pak dělení Polska připojilo Rakousko Spišská města znovu ke koruně Uherské. Při dělení se Polsko IV. článkem spišského starostva zřeklo bez náhrady zástavného r. 1412. Poslední starosta spišský Kazimír Poniatovský dostával od Rakouska doživotní rentu.

Za nynějších státoprávních pokusů bude i tato vzpomínka zajímati.

*

Červánků m í r u ještě pořád neviděti. O stokholmských poradách socialistů nesnadno dověděti se pravdy, co vlastně znamenají a co zamýšlejí. Dle toho, že dohoda svým příslušníkům brání tam jeti, bylo by souditi, že skutečně se bojí agitace jejich.

Protivníci kancléře německého se bojí, by nesvolil k nějakému míru bez výhod; Reventlow se posmívá jeho langausgestreckte Friedenshand. Ale i stoupenci upozorňují na podmínky dle jich soudu nezbytné, zvláště obsazení flanderského pobřeží, jehož Německo potřebuje jako základny pro své oceanské loďstvo, k volné plavbě, područí a rozdělení Belgie dle národností, an prý ten stát 1830 beztoho zřízen jen intrikami Anglie proti Francii; o Elsasku ovšem nemůže prý býti vůbec ani jednáno, leda snad o nějaké části.

Naproti tomu stačí pouze jmenovati podmínky, jež Anglie pouští do světa jako svoje, na př. aby loďstvo německé si rozebrali druzí, všechna dobytá území aby byla Německem vydána a veškerá škoda jím nahrazena.

V rakouské sněmovně mírové dotazy (Daszyňského, Stojanův za kněžské sdružení, Hrubanův za mezinárodní katolickou konferenci) vedly k odpovědi, v níž ministr Seidler trochu autokraticky odmítl podklad sebeurčování národů a zdůraznil dle zákona volné rozhodnutí koruny; o dotazu kněžského sdružení ostatně sama „Salzb. Kirchenzeitung“ píše, že se neví, kam směřuje, a že byl různě přijat.

Nejvíce zatím závisí na Rusku, jehož rozhodnutí na nějakou dobu jest nevypočítatelné, jelikož tam jako po každé revoluci poroučí teď každý chvilku, tedy celkem nikdo. Jest-li však pravda, že Anglie obsazuje ruské vál. přístavy, pak ovšem rozhodnutí bude oddáleno, dokud bude dosti peněz.

O válce jinak nemožno nic významnějšího napsati. Obsazením Řecka a vypuzením neutralního krále dohoda značně si ulehčila svoje postavení balkanské; dosť možná také, že dojde na jihu k vážným událostem námořním.

*

V ý k o n n o s t a t r v á n í d ě l. Jako jiné stroje, stárnou i děla, jenže se jejich stáří nepočítá na měsíce a roky, nýbrž dle vykonané práce, ačkoli v míru dělo i nečinné sestárne za 25 až 30 let sešlostí věkem, ne snad, že by se skazil material, nýbrž protože vojenská technika zatím vynalezla něco nového, lepšího. Za války však je pro stáří děla jen jeho činnost směrodatná. Čím větší kalibr, tím menší

trvání, ale tím nepoměrně větší výkonnost. Plyny vytvořené v zadní části roury ze spálené výbušné látky vymršťují náboj určité váhy určitou rychlostí do určité vzdálenosti. Při měření takto vykonané práce se béře za jednotku kilogrammetr (mkg) totiž síla, která zdvihne v jedné vteřině závaží jednoho kilogramu do výše jednoho metru. Obyčejné polní dělo vykoná takto při jednom výstřelu práci 75.000 mkg. Dělo pak kalibru 38 cm, které vymrští 760 kg těžký granát rychlostí 940 m za vteřinu, vykoná práci 34.230.000 mkg. Tento mohutný výkon, který by vyžadoval asi půl druhého milionu koňských sil a vyrovná se síle parních strojů asi šesti našich největších lodí řadových, se způsobuje nábojem prachu asi 320 kg. těžkým. Ještě mohutnějším se nám jeví tento výkon, víme-li, že polní dělo vykoná tuto práci za 0.006 vteřiny, 38centimetrové dělo za 0.03 vteřiny.

Jest samozřejmo, že při takových výkonech se i nejlepší material v krátkém čase opotřebuje.

Kromě tohoto pravidelného opotřebení hrozí však dělu též mnohá jiná nebezpečenství. Nehledíc ke škodám způsobeným nepřátelskými střelami, jež se ovšem jen zřídka přihodí, jsou to zvláště rozličné nehody, na př. že praskne roura obyčejně vinou špatného náboje, nebo tím, že se při rychlém ústupu roura musí úmyslně poškoditi, aby opuštěné dělo nemohlo konati nepříteli platných služeb. Dle zpráv amerických důstojníků pozbyli Francouzové hned za prvního období války asi 400 děl prasknutím rour. Nehoda taková je tím povážlivější, že je při ní vždy ohrožen život obsluhujícího mužstva.

Též prudká rychlostřelba, jak je za nynější války na denním pořádku, je velkým nebezpečím pro dělo, zvláště trvá-li delší dobu. Již po několika výstřelech je dělo horké a musí se vodou a mokrými hadrami ochlazovati. Horko se stupňuje tak daleko, že voda vlitá do roury okamžitě vře a se vypaří, při delší rychlopalbě se roura rozežhaví až do červena. Že toto silné rozehřátí ocele má pro dělo neblahé následky, jest na biledni, zvláště tu trpí rýhy v rourách, jež jsou všecky tažené, a péra uvádějící dělo po každém výstřelu v původní polohu. Při tom vznikají též vypukliny, které vadí přesnému letu střely, a vypáleniny vzniklé tím, že malé části ocele v zadní části roury se roztaví a způsobují, že počáteční rychlost i přesnost ve střílení se zmenšuje. Zvláště na lodích by takové nehody mohly býti osudné, proto je tam vždy větší počet rour náhradních, jimiž se mohou bez velikých obtíží poškozené roury nahraditi.

Uvedené případy jsou ovšem mimořádné. Pravidelně opotřebuje se polní dělo asi po 6 až 7 tisících výstřelů, ač jsou známy případy, že se z jednoho děla vystřelilo i 12 až 15 tisíckráte. U děl zvláště těžkých kolísá počet výstřelů, jež mohou bez poškození vydržeti, mezi 100 až 150. Počet ten možno ovšem též překročiti, ale mluví-li se o tom, že bylo vystřeleno dvakráte tak často, nutno míti za to, že byla obnovena „duše“, totiž vnitřní část roury. Takováto obnova se často provádí; otvor se vyvrtá, roura silně rozehřeje, do ní se vsune

„duše“, kterou při ochlazení roura tak pevně sevře, že vše vypadá jako z jednoho kusu. Práci tu možno ovšem konati jen v továrně.

*

Nová puma vzduchoplavecká, jež vynalezena a sestrojena v Americe, bude prý zavedena u našich nepřátel. Dle novinových zpráv jest asi 7 m dlouhá a váží asi 50 kg; od pum nyní užívaných liší se hlavně tím, že vybuchne krátce před dopadem a nepůsobí tak na zemi jako spíše vodorovně a na velkou plochu. Na létadle se upevní jako torpedo, pákou se vypustí a zároveň se samočinně uvolní pojistka. Při pádu se uvede v činnost zapalovací přístroj a puma vybuchne vždy několik metrů nad zemí, ať je spuštěna s jakékoliv výše.

*

Pochody. Nikdy nekonala snad vojska tolik pochodů jako v této válce. Denní nejvyšší výkon, jenž obnáší 30 až 35 km, bývá často značně překročen. Co to značí jíti v plné výzbroji za vedra po špatných cestách takový kus cesty, dovede posouditi nejlépe ten, kdo se takového pochodu účastnil. Porovnáváme-li tempo a délku kroků, vidíme, že nejpohyblivější jsou bersaglieři a nejpomaleji jdou Rusové. Výkony vojsk, pokud jsou nám známy, jeví se takto:

Vojsko	délka kroku	počet kroků za minutu	urazí za hodinu
bersaglieři	86 cm	140	7·2 km
ostatní vojsko italské jakož i vojsko francouzské . .	75 cm	120	5·4 km
vojsko německé	80 cm	114	5·4 km
vojsko rakouské	75 cm	115	5·1 km
vojsko ruské	71 cm	112—116	4·7—5 km

Rozumí se, že výkony pochodové se neřídí vždy přesně dle tohoto výpočtu. Třeba tu počítati s únavou, jakostí cesty, zatížením atd.

* * *

V 3. čísle Hlídky na str. 200 napsal náš vojenský zpravodaj: „Dle českého překladu cvičného řádu překládám Militär — vojsko, vojenský, Truppe — vojska, vojskový; ještě méně vhodný se mi zdá pro Truppe výraz Čenským užívaný: vojenský zástup.

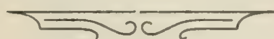
Olomoucký Našinec však tuhle napsal: Dr. Vychodil překládá . . .

Kdysi dříve napsal týž Našinec, že Rozhled socialní z Hlídky zmizel, tedy že . . .

Jelikož tento Rozhled socialní z Hlídky nezmizel, nýbrž je v každém čísle, upozornil jsem red. Našince jedním lístkem na obě hrubé nesprávnosti, aby je opravil. On tuto druhou opravil, arci mým jménem, jakoby se nemohl sám přesvědčiti. Oné prvé však, ačkoli jsem dle pravdy mu oznámil, že já o vojenských věcech vůbec nepíši a onen překlad že nejen není můj, nýbrž se mně (jako p. pisateli) ani nezamlouvá, na tom místě neopravil; zdali jindy, nevím a opravuji to tedy zde. V.

Ročník XXXIV. Číslo 8.

HLÍDKA.

K dějinám generálních seminářův.

Dr. Jos. Samsour.

III. odstavec.

O úkonech pobožnosti a zbožnosti.

1. Jako alumni mají býti v pastoralní theologii poučováni o zásadách a povaze pravé pobožnosti, tak musejí také všechny úkony pobožnosti a zbožnosti v semináři samém dle těchto právě zásad a této povahy býti zařízeny. Nesmí tudíž při tom býti ani liché pobožnosti (Afterandacht) ani pobožnůstkářství a nemají býti vůbec žádné způsoby pobožnosti zaváděny, které zavedeny byly teprve v pozdějších křesťanských stoletích, kde pobožnosti řemesly výživy činěny a vynalézány byly.

2. Vůbec má především jiným každý alumnus hluboce do srdce svého vštípiti a vždy míti na paměti onen hlavní účel, ku kterému všechny jeho činy, všechna jeho opomenutí konečně směřovati musejí — církvi totiž a státu užitečným se státi a zvláště se vynasnažovati, aby od obou Bohu náležitým způsobem bylo slouženo, jméno Páně více a více oslavováno, a lidé k časné a věčné blaženosti své vedeni; to musí býti jeho prvním a nejpřednějším úkonem pobožnosti, který všem jeho jednáním vždy směr a sílu dávati musí; bez něho vplížila by se brzo těžkomyslná vlažnost, při které vše jeví se tvrdým a obtížným, co přece snadným stává se těm, jejichž duše zmíněným úmyslem, onou láskou k Bohu a k bližnímu jest oživována a obveselována.

3. V příčině jednotlivých úkonů pobožnosti mají se seminaristé každý den ráno, než jdou na mši sv., aspoň čtvrt hodiny věnovati čtení vzdělavací knihy, hlavně Bible Nového zákona, a duchovnímu rozjímání společně v museích; večer musejí se všichni, dříve než se

odeberou na odpočinek, v určitou hodinu shromážditi ve chrámě, aby večerní modlitbu společně vykonali a svoje svědomí zpytovali, jak použili dne a jaké byly jejich skutky spolu s úmysly.

4. Večeři Páně mají se snažiti přijmouti aspoň každý měsíc jednou. Častější její přijímání ponechává se každému na vůli, jen předpokládá se schválení Patris spiritualis. Poněvadž tento v semináři bydlí, jest pro alumny sice pohodlné také svoji zpověď u tohoto P. spirituala konati; ji však také u jiných osvědčených zpovědníků konati zůstává alumnům neomezeno.

5. Každý alumnus má míti vzdělavací knihu; kteréžto knihy však mají býti voleny s největší péčí, aby snad chovanci v této příčině nebyli svedeni a lichých zásad nevssáli. Písmo sv. má býti jejich nejpřednější knihou, jež mají čísti po způsobu prvních křesťanů, kteří ve svých shromážděních těchto svatých knih nečetli v nezměněném pořádku od 1. kapitoly 1. knihy Mojžíšovy až k poslední kapitole Apokalypse, nýbrž sobě zvláštní odstavce, které ku povzbuzení zvláště přiměřeny byly, na čtení určovali. Po písmu sv. mohou následovati Moralie sv. Basilia, sv. Augustina Enchiridion a de Doctrina christiana; Pastoralis S. Gregorii M. Regula; S. Bernardi De Consideratione ad Eugenium; S. Francisci Salesii Introductio ad vitam devotam; Muratorii de vera pietate; Fleurii Pojednání o církevních dějinách; vzdělavací spisy Nicolia, Bossueta a Dugneta. Jiné vzdělavací knihy nemají nikdy bez výslovného schválení rektora alumnům býti dovoleny; knihám o askesi mnišské, které liché pobožnosti a přepjatým ctnostem učí a buď k blouznění nebo misantropii vedou, má však býti všechen přístup do generálního semináře na věky zamezen.

6. Ku vzdělavacím knihám náležejí také modlitební knihy, z nichž jen ty mají býti alumnům dovoleny, jež obsahují formule modlitební vzaté z písma sv. a z liturgických knih církevních, ne však pouhými smyšlenkami a přepjatým uctíváním světců, nedokázatelnými sliby pro časný a věčný život a podobnými duchovními krámy a pošetilostmi vyplněny jsou.

7. Bohoslužba v neděle a svátky má býti společně konána v kostele generálního semináře a dle poměru větších svátků, jako Velikonoc, Vánoc, také slavněji. Při tom má jeden ze dvou vicerektorů nebo také jeden z alumnů v 6. roku v praktické nauce o Bohu se cvičících konati kázání slavnostnímu dni přiměřené, aby alumni ponenáhlu si zvykli skutečnému konání homilií a nebyli ze semináře do

duchovní správy přesazeni jako pouzí theoretičtí kazatelé, kterým, jestliže jedno ze svých kázání jednou skutečně konají, přednes a správné chování (Anstand) schází. V příčině bohoslužby vůbec měl by býti kostel generálního semináře vzorem pro všechny farní kostely.

8. O těchto svátcích bude také odpoledne konán malý katechetický výklad o naukách náboženských od jednoho alumna v 6. roce v úkonech duchovního správce se cvičícího pod dozorem vicerektora, při čemž také služebnictvo semináře v náboženství vyučováno a k účinnému křesťanství naváděno býti může.

IV. odstavec.

O morálním vzdělání a domácí kázni.

1. Domácí kázeň musí uplně k tomu směřovati a tak býti zařízena, aby si alumni zvykali duchovním mravům, které jsou duchovnímu stavu přiměřeny a nejpříhodnějšími k dosažení hlavního účelu světskému a klášternímu duchovenstvu vytčeného, totiž k vyučování v řízení lidu na cestě spásy. Tyto mravy záležejí v pravé účinné lásce k bližnímu, v mírnosti, vážnosti, skromnosti, moudrosti a v ostatních ctnostech jak křesťanského, tak i společenského života. Vše proto, co se v příčině domácí kázně předpisuje a alumnům ukládá, nemá jiného úmyslu, než aby se alumni záhy v těchto ctnostech počali cvičiti. A poněvadž o tomto úmyslu zcela určitě mohou býti přesvědčeni, je také jejich povinností a slušností, aby představených poslouchali, k nim uctivě se chovali a jejich napomenutí, výtky nebo také tresty tiše a trpělivě přijímali a snášeli.

2. Ve společném životě vyskytují se často případy, které mysli znepokojují, a vznikají často rozkoly, strany a spory, které všemu dobrému vychování jsou velmi škodlivy.

Aby se jim hned v kořeni zabránilo, musejí alumni hlavně vzájemnou lásku a příchylnost mezi sebou vždy udržovati, aby tak takořka sbratřeni, vesele a pokojně spolu byli živi. Všichni tudíž, ať jsou kandidáty petrinského nebo mnišského stavu, ať jsou šlechtici nebo nešlechtici, bohatí nebo chudí, starší nebo mladší, musejí týž způsob života zachovávati, a dle téhož institutu žíti; žádný z nich nesmí míti něco zvláštního ať v oděvu nebo u stolu a v ostatním domácím nářadí; nikdy nemají si činiti výtek co do rodu, rodičů, chudoby a přirozených chyb, nebo jakýmkoli způsobem se urážeti, zkrátka všichni musejí býti jedno.

3. Dle počtu a prostoru musejí mají býti všichni alumni rozděleni;

v každém museu má býti ustanoven praefekt, který z alumnů samých, hlavně však z alumnů 6. ročníku má býti zvolen, aby bděl nad kázní. Poněvadž při každém museu byla také zřízena poměrná spárna, dosaženo je způsobu rozdělení alumnů do spáren samo sebou a praefekt musea má rovněž ve spárně nad dobrou kázní a mravností podřízených sobě alumnů dozor míti.

4. Zevnější oděv musí býti u všech alumnů jak co do dobroty látky, tak tak také i ve formě naskrze stejný; k této formě mohla by býti vhodně zvolena ta, jež v knížecím arcibiskupském vídeňském alumnátě je zavedena. Také měl by tento oděv od generálního semináře samého býti dáván.

Co do vnitřního oděvu a čistého prádla jak na tělo tak na lůžko, i lůžek samých, mohlo by býti přijato totéž zařízení, které nyní je ve zmíněném kníže-arcibiskupském alumnátě.

5. Od úkonů v určitých hodinách předepsaných, ať se týkají úkonů pobožnosti nebo literarních cvičení, ať se konají v semináři nebo mimo seminář, není nikomu dovoleno, by sám od sebe učinil si výjimku. Kdo nechce se účastniti společného stolu, kostela nebo jiných veřejných shromáždění, musí žádati o dovolení praefekta. Dovolení toto může praefekt jen ze závažných důvodů a pouze na krátký čas uděliti; žádal-li by někdo výjimku na delší dobu, musí býti odkázán na rektora.

V oněch dobách, kdy chovanci mají zůstati sami a studiím se věnovati nebo nočního odpočinku užívati nemá nikdo bez příčiny s druhým neužitečné rozhovory vésti nebo do jiných světnic vkročovati; pouze rektorovi a ostatním představeným musejí všecky světnice v každou dobu býti otevřeny.

Žádný alumnus nedávej se do důvěrných rozhovorů se služebnými ani nezatěžuj jich prácemi; žádný nesmí navštěvovati kuchyni, zásobárnu a jiná podobná místa. Kdyby takovouto chůzi někdy vyžadovala nutnost, musí býti žádáno o výslovné schválení rektora.

6. Poněvadž mlčení k zachování klidu a zbožnosti, k podpoře studií a k utišení nepokojů duševních mnoho přispívá, třeba ho v jistých dobách přesně dbáti.

A jakkoli v hodinách zotavení alumni zákonem mlčení nejsou vázáni, mají se přece také i v této době oněch rozhovorů zdržovati, které hluk pusobí; a spíše tyto hodiny slušnými rozhovory ztráviti.

Na zamezení podobných rozhovorů bude velmi prospěšno, budou li na místech zotavení nejosvědčenější geografické a chronologické tabulky vyvěšeny, aby k uvarování obyčejně vznikajících sporů při důvěrných

rozhovorech na poradu mohly býti vzaty. V hodinách zotavení musejí také všichni praefekti býti přítomni, nesmějí žádných jiných způsobů zotavení připustit, než které předběžně rektor dle různých ročních dob vůbec schválil.

7. Alumnům má býti podávána střídmá strava, která na př. v poledne ve 4, večer však ve 3 nebo 2 jídlech obyčejně záleží.

Při tom má rektor pečovati, aby, třebas nebyly voleny žádné delikátní a daleko vyhledávané krmě, přece vesměs čistá, zdravá jídla alumnům byla podávána. Dále, poněvadž vlastní stravování v podobných výchovných domech vždy je nákladné, a představeným, byť i vedení tohoto stravování rozuměli, v hlavním jejich povolání a v jejich výchovných úkonech je na překážku, má se společné stravování díti od traiteura a pro tento způsob stravování přiměřené množství pro každou osobu býti stanoveno.

8. Návštěvy cizích osob a rozmluvy s nimi mají býti v semináři dovoleny jen zřídka a s výběrem. O návštěvy, jež mají býti venku činěny, musí býti požádán rektor, který má přesně k tomu hleděti, které osoby chovanec chce navštíviti, a aby se to dělo bez škody studií a jiných úkonů, a také návštěva netrvala přes ustanovenou dobu. Pokaždé musí býti dán průvodce. Venku přenocovati nemá se nikdy, jísti mimo seminář má se dovoliti jen velmi zřídka a ze závažných příčin.

9. Aby nescházelo pohybů tělesných, které pro zdraví a pevnost těla jsou velmi prospěšny, mají býti jisté dny a hodiny určeny k vycházkám a procházkám dle ročního počasí. Místo, kam tyto vycházky mají býti konány, má býti pokaždé od rektora určeno, bez jehož dovolení také žádný seminarista nesmí těchto vycházek vynechati. Při vycházkách mají býti seminaristé pokaždé provázeni praefekty, kteří nesmějí alumnům žádného odloučení dovoliti, nýbrž všichni mají společně vyjíti a se vrátiti. Na taková místa, kde je velký nával lidu nebo hluk, nemají alumni nikdy býti vedeni.

10. Vše to nesmí se však tak pojímati a tak zařizovati, jako by měli býti seminaristé ku klášternímu způsobu života vedeni a zvykáni, čímž by stát nový druh mnichů obdržel. Klášterní způsob výchovu je na většině míst více stísňující, než aby ho mohlo býti při generálním semináři použito, kde běží hlavně o vzdělání dobrých duchovních správců, kteří po té mezi lidem žijí, jemu slovy a skutky k dobrému zářiti a pomoci mu skýtati mají, u kterých proto přepjatá a na způsob pařeniště (treibhausmäßige) zařízená výchova neměla by kýžených výsledků. Nucením pěstované květiny zrají sice rychle, avšak rovněž

tak rychle také vadnou, jakmile jsou ponechány na volném vzduchu. Vše přepjaté netrvá dlouho, a následek toho je tím škodlivější, poněvadž se také dobré s přepjatým spolu kazí. Alumni vůbec nesmějí býti zvykáni na žádné takové instituty, kázeň a způsoby života, kterých ve svém budoucím stavu duchovních správců nebudou moci použíti a podržeti.

11. K podstatným a nejpřednějším částem mravního vzdělání, jež chovancům semináře má býti dáno, náleží, aby nebyli vzděláváni v pouhé p o ž o r o v a t e l e s e b e s a m ý c h (Selbstbetrachter), kteří jen na sebe samy, na své soliterní blaho bez ohledu a vztahu na blaho spolubližního hledí, nýbrž v činné pracovníky pro blaho celého lidstva a v činné duchovní správce, a záhy navykáni na potřebnou k tomu snahu v celém svém jednání. A aby se toho dosáhlo, měl by druhý vicerektor chovancům prvního roku ve všechny neděle a svátky a dny zotavení aspoň jednu hodinu konati přednášky, ve kterých u výtahu dobře zvoleném měl by alumnům ukázati a vyložiti celé postupné zdokonalení společenského života člověka, poměry jeho, a jak lidstvo od století ke století šťastnějším se stávalo novými vynálezy mnohých a dokonalejších věcí, které jsou k jeho vyražení, nebo jsou nutny k jeho dennímu zachování, až si navyknou nepozorovati sebe beze vztahu na druhé, a jejich blaho s blahem spolubližních takořka splyne.

Budiž jim potom ukázáno, že právě to je vůlí Boha, tvůrce našeho, který lidské pokolení tak založil, že každý čin má dobrý nebo špatný vliv na jednotlivé lidi a celou společnost; že oněm činům, které mají dobré účinky, dáváme přednost, a také tehdy již dávati máme, můžeme-li dobré jejich účinky i jen tušiti. Jen v tomto světle, v tomto vztahu musejí si chovanci zvykati své přirozené pudy, své činy s jejich následky pozorovati a činy chtíti nebo pomíjeti. Na toto vyučování a zvyk z něho následující třeba tím více naléhati a hleděti, poněvadž to tvoří charakteristickou část tohoto seminárního institutu; čímž výchova tomuto semináři vlastní se od klášterní výchovy mnišské hlavně liší, kde chovanci se vychovávají jen v p o z o r o v a t e l e sebe samých, navykají si jen na sebe zřetel míti, jen na své soliterní blaho beze vztahu na blaho spolubližního hleděti.

Při shora zmíněném výkladu postupného zdokonalení života společenského musí vyučující vicerektor zvláště na c. k. státy činiti applikace, a alumnům na srdce klásti štěstí, že v těchto státech žijí.

Tím probouzí se v nich a posiluje patriotismus, vštěpuje duch dobrého občana, a státu v budoucím duchovním správci dává se zároveň dobrý občan.

12 K mravnímu vzdělání náležejí také prostředky polepšovací. Je-li chovanec trestuhodným, mají chyby nejprve tajně, při nenásledovavším však polepšení před společností býti pokárány. Jest-li i to marno, může býti použito t r e s t ů, které však jen v mírném odnětí pokrmů, nápoje nebo jistých vyražení mají záležeti. Nenásleduje-li ani po tom polepšení, má takovýto chovanec býti propuštěn, a to ordinariovi nebo klášternímu představenému, který mu přijetí do diecese nebo do řádu přislíbil, od rektora semináře oznámeno.

13. Také na onemocnělé snad chovance musí se zde ještě stanovení domácí kázně vztahovati. Bylo již nahoře zmíněno, že ony osoby, které takořka ustavičně churavějí, do semináře nemají býti přijímány. Dále, půlroční pouštění žilou v některých duchovních vychovavacích domech stanovené, a purgace, při čemž chovanec ne tak na potřebu zdraví, jako spíše na příjemnosti s použitím těchto prostředků spojené hledí, nemají býti do semináře, který všechny zlořády má v odporu, a jen vyražení bez nepotřebného oslabení těla dovoluje, zaváděny.

Toto předpokládajíc a v úvaze, že seminář bude se skládati ze samých mladých zdravých lidí, třeba míti za to, že skutečné a takové případy nemoci, kde nutno povolati lékaře, zřídka se naskytnou. Proto neměl by žádný zvláštní lékař s řádným platem býti přijímán, nýbrž zavolaný lékař od případu k případu dle návštěv, návštěvu dle obvyklé p r o s t ř e d n í platební míry počítaje, uspokojen. Aspoň by měl býti na jeden nebo 2 leta tento způsob placení zkušen, a pak srovnán s tak zvaným placením paušalním.

Avšak i při zmíněném zařízení neměl by se seminář vázati na zvláštního lékaře, aby ví-li, že jen sám smí býti zavolán, návštěv více než nutno nemnožil nebo léčení přes nutnost neprotahoval.

14. Jakmile se nemocní chovanci odeberou do nemocnice, musí míti praefekt za praefektem po týdnu dohled nad nemocnicí. Dohled tento záleží v tom, že je při každé návštěvě lékařově přítomen a pak k tomu hledí, aby nemocný bez odkladu předepsanými léky a prostředky byl opatřen, jich v ustanovenou dobu užíval, jen od lékaře dovolené pokrmy a nápoje dostával a vůbec předepsanou dietu přesně zachovával. Alumnům musí býti co nejpřísněji zakázáno svému nemocnému spolubratru přinášeti pokrmy nebo nápoje. Sluhovi však, který bez výslovného dovolení praefekta dozor majícího nemocnému něco donese, má býti při prvním přistižení pohroženo propuštěním, při druhém však přistižení má býti ze služby skutečně propuštěn.

Ačkoliv alumni své nemocné spolubratry, jestliže si to nezakáží, ve volné hodiny smějí navštěvovati, nesmí býti tato návštěva dovolena u oněch nemocných spolubratří, kteří jsou stiženi nakažlivou nemocí a proto v oddělené světnici leží nebo aspoň přehradou v nemocnici postavenou od ostatních nemocných odděleni býti musejí. (O. p.)

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann.

Statuta augustiniánů-kanovníků v Olomouci.

7.

Capitulum prelati.

Prelatus monasterii, qui tam verbo, quam exemplo fratribus preesse debet, sciat, se locum Cristi in monasterio tenere. Studeat moribus esse ornatus, accione precipuus, virtutibus pollens, regularibus disciplinis instructus. Caveat, ne quid contra regulam dicere, constituere, vel iubere presumat, sed omnia secundum deum doceat sana, constituat iusta, iubeat licita, possibilia et honesta. Gaudeat prodesse, timeat preesse, sciat, quod sublimitas honorum magnitudo sceleris est; quod enim maius periculum esse possit penset, quam aliorum iniquitatibus dampnari, eciamsi ipse omnia bene egerit.

Debet quantum potest sacre leccioni insistere et sanctorum patrum vitam attendere, quatenus ex hiis discat, quid agere debeat, aut docere.[1])

Debet prelatus singulorum mores diligenter considerare, ut sciat blandis et acris medicinis infirmitates corrigendo relevare. Quid enim prodest suo errore non pollui, qui consensum praestat erranti? Consentire enim videtur, qui ad resecanda que corrigi debent non occurrit. Sicque se exerceat, ut internorum curam in exteriorum occupacione non minuat et exteriorum providenciam propter exteriorum solicitudinem non relinquat.

Curet, ut divinum officium nocturnum et diurnum horis constitutis ordinate et religiose perficiatur et pro viribus studeat interesse, quantum officii sui occupacio permiserit. — Ad prepositum insuper pertinet communem et regularem vitam sollicite custodire, ne quid contra substancialia religionis, contra obedienciam, continenciam sive castitatem, paupertatem, atque stabilitatem fiat. Quod si quid contra admissum fuerit, absque dissimulacione condigna castigacione puniat, ut emendentur. — Caveat, ne aliquis fratrum proprium[2]) vel peculium habeat. Gregorius mandat proprietarios bis in anno excommunicari. Ideo frequencius per se vel per priorem faciat scrutinium, in cellis singula diligenter inquirendo, ut si quid preter licenciam non necessarium vel superfluum aut religioni inconveniens invenerit, id auferat illico, ne occasio alliis tribuatur. — Neque aliquem fratrem intra vel extra cellam cistam vel archam habere paciatur vel quitquam aliud seratum, dempto procuratore et sacristano, qui communia procurare coguntur. Similiter nec bursam nec cramenam, nisi per viam Et cum ut aliquis proprium habeat, dispensare non possit, ideo faciliter, ut administracionem alicuius rei habeat, non concedat, ne in proprietatem labatur propter rei concesse

---

[1]) Stará statuta (fol. 8a) . . . Qualiter erga ceteros delinquentes iuxta divinam auctoritatem et sanctorum patrum exempla tradicionis quoque id fieri oporteat, breviter ostendimus.

[2]) Fol. 27a.

abusum. Debet enim, cui administracio conceditur, promtum habere animum, ut ipso momento resignet, quo fuerit a superiore requisitus.

Et cum eciam monachus existens legitimus sit heres, eciam in eo casu, in quo laicus non possit esse heres, ut 18. q. 1. cap. „Statutum", in glossa in versu „Legitimus". Ideo exhereditari non potest XIX., q III., cap. ultimo[1], ubi dicitur: „Non liceat parentibus liberos ab hereditate sua repellere monachos factos, et si dum laici existerent in causam ingratitudinis inciderint". Bona igitur mobilia vel immobilia, hereditaria, sive quovis monacho acquisita, donata, legata vel successionis iure ad quemcumque fratrem pertinencia prelatus monasterii nomine tollet, in communem usum secundum regulam convertere debet. Quod si quis fratrum talium impeditor fuerit, dummodo regulariter et communiter provisus fuerit, excommunicacionis mucrone feriatur, ut a fratrum consorcio alienus resipiscat, nisi secundum regularem vitam a monasterio provisus non fuerit, nam tunc, si eciam ei non servaverit fidem in suis necessitatibus, nec ipse tenetur eam iuvare, ut 22. q 4 cap., de forma glosse, in versu „vitam", ubi dicitur: „Eadem fide tenetur quis subdito, sicut subditus domino". Melius habetur 97 dist., cap. „Esto", glossa in versu „Deferatur".

Et maxime, si contingat fratrem a suo monasterio abesse vagabundum, expulsum vel fugitivum, quem secundum caput ultimum „de regularibus (et) transeuntibus" revocare tenebantur. Illo mortuo ad sua bona aspirare non debent, quia quem vivum contempserunt, non possent suum dicere. „De regularibus et transeuntibus", cap. „Sicut nobis"[2], glossa in versu „Et scientibus". Sed si in alio monasterio moriatur, tunc monasterium illud accipiet, si in seculo, tunc episcopus. Et expressius habetur de insanis et languidis.

Sic eciam prelatus valde cautus (sit) circa dispensacionem, ne in animarum vertatur dissipacionem, et quamquam ut Pamachius [sic] wlt in cap. „Cum ad monasterium", „De statu monachorum et canonicorum regularium" possit prelatus dispensare in regula vel statutis preter tria vota. Et ubi non agitur de preceptis divinis, nichilominus attendere debet, quod dispensacio fiat vel necessitate cogente vel pietate suadente, ut in via vel ex aliqua causa plurimum necessaria vel circa infirmos. Et videat, si dispensandi habeat auctoritatem, quoniam plerumque plurimi decipiuntur, unde 1, q. VII, cap. „Daibertum" in textu dicitur: „Quia nihil habuit, nihil dare potuit ei, cui manus imposuit", et XXII, q. 2, cap. „Faciat", in glossa dicit: „Dicimur facere posse, quod iuste facere possumus".

Precipue eciam circa ordinandos caveatur error etatis, nisi apostolice sedis interveniat dispensacio. Subdiaconus canonice promoveri poterit in 18 anno. Ad diaconatum in XX. Ad presbyterum[3] in XXV, ut de etate et qualitate (et) ordine (preficiendorum) cap. ultimo. Sufficit tamen ascendere

---

[1]) cap. X

[2]) Decret. L. III., Tit. XXXI., cap. XVII.

[3]) Fol. 27b.

vel attingere illud tempus, ut post 17 annum ascendendo iam ad decimum octavum, sic de aliis gradibus.[1]) Caveat insuper diligenter mutare, innovare vel deponere hic canonice instituta, que et ipse debeat prior adimplere. Cum et omnium preceptor principalis, dei filius non solvere, sed legem vellet implere.

Depositaque et census monasterii, que supersunt, communi necessitati et expensis in ladula tribus seris distincte observanda deponantur, quarum clavem unam prelatus, prior alteram, terciam frater per conventum electus habebunt. Et sacristanus ipsam ladulam sue custodie tribuet. De qua prelatus, quando exigit necessitas, non super XXX marcas accipiet, de quibus procuratori X dabit ad dispensandum in registro, quando et cirographum circa pecuniam depositam relinquendo. De quibus racio fiat per procuratorem omnibus quatuor temporibus, nisi aliquo respectu solus iuxta regulam distribuere vellet, cum dicatur: „Distribuatur a preposito vestro victus et tegumentum“ [2]) et tunc ipse eciam prepositus de singulis racionem faciet.

Quoniam et si tota potestas monasterii ad prelatum pertinet, XVIII, q. II., cap. „Nullam“, similiter XII, q 1, cap. „Precipimus“, ubi dicitur: „Si enim anime hominum preciosiores illi credite sunt, in multo magis eum oportet curam de pecuniis agere, ita ut potestate eius indigentibus dispensetur per presbyteros et diacones et cum timore et omni sollicitudine ministrentur“. Prelatus enim quandoque dicitur procurator, quandoque dominus, quandoque defensor, quandoque pater. XII, q. 1. „Si privatum“, in glossa. Ideo, ut videbitur ei, secundum deum ita faciat. Prelatus insuper, in quantum potest, laicis rusticorum regimen committere caveat. 89. di., cap. „Indicatum est nobis“, specialiter sanguine coniunctis, quantumcumque sint fideles, ut e cap. sequenti „Cum suis“, glossa. Student enim depredacionibus, nec bene possunt conveniri. Unde caveat summopere amicis gravare vel parentibus, nisi alicuius inopie moderate succurrere velit, non tam in rebus preciosis, nec in dampnum ecclesie V, q III, cap VL, prope finem. Et de donacionibus cap. II. „Nec quidem camerarios foveat, aut qualescunque iuvenes, per quos plura inconveniencia accidunt in monasteriis“.

Alia quoque deposita ad fideles manus caveat suscipere, nisi cum protestacionibus et litteris recognicionis super indemnitate monasterii, ne se involvat litibus et monasterium damnis, ut de deposito, cap. „Bona fides“.[3]) Quamvis enim prelati negligentia non debet obesse monasterio, ut de restitucione specificato duobus capitulis, li. VI. cum glossa et Clem. e iuncta glossa, et cap. „Delictum de re“, in li. VI. tamen qualitercunque prelatus ecclesiam damnificaverit, penam habet deponendi, nisi cum det de suo pro restauracione, XII, q II. „Si quis“, in glossa „Aliter“, qui si non habet

---

[1]) Clem. I., III, tit. VI, cap. III.
[2]) Regule sv. Augustin & cap. I.
[3]) c. II.

in ere, luet in corpore. Imo, si quid perditur vel furto aufertur ecclesie per negligenciam suam, tenetur ad instar tutoris, de officio archidiaconi, cap. „Ea que".[1]) Ymo si negligit acquirere ecclesie, cum possit, imputatur ei et tenetur ad instar tutoris XII, q IIII, „Quicumque" in glossa, aut neglectum, quoniam videtur renunciare iuri suo. Ideo prelato male administranti canonici debent resistere de ap(ostasia) [sic], cap. „Quoniam iuncta", glossa et ab inicio cap. „Per inquisicionem" de eleccione.[2])

Ad precavendum eciam dampnum et vexaciones numquam privilegia et libertates, nisi cum in iudicio producere cogatur, alicui sunt exhibenda. Sed ipse prelatus se perfecte de eis informet et[3]) precipue obligaciones et fideiiussores bonorum, ut sciat litteras renovare et bona monasterii regere atque defendere, cum per abusum plura transierunt in prescripcionem ex negligenti silencio

Ardua nulla sine capituli consensu et consilio agere presumat, ut: notabilia edificia, emciones, vendiciones, permutaciones, concessiones, licenci asque venacionum, robotarum, que iure prescripcionis vendicantur, nec sine lite redimuntur, ut habetur de hiis, que fiunt sine consensu capituli, cap. „Quanto"[4]) ubi dicitur: »M a n d a m u s, q u a t e n u s i n c o n c e s s i o n i b u s, c o n f i r m a c i o n i b u s e t a l i i s t u e e c c l e s i e n e g o c i i s, f r a t r e s t u o s r e q u i r a s e t c u m e o r u m c o n s i l i o, v e l s a n i o r i s p a r t i s p e r a g a s e t p e r t r a c t e s«, et cap. „Tua nuper"[5]), dicitur: „N e q u i s e p i s c o p u s d e r e b u s e c c l e s i e q u i t q u a m d o n a r e, p e r m u t a r e v e l v e n d e r e a u d e a t, n i s i f o r t e a l i q u i d h o r u m f a c i a t, u t m e l i o r a p r o s p i c i a t e t t o c i u s c l e r i t r a c t a t u i d f a c i a t a t q u e c o n s e n s u i d e l i g a t", alias sunt omnia irrita, alioquin penam deposicionis incurret, ut de rebus ecclesie alie vel non alie, cap. „Nulli liceat"[6]), glossa in versu et eodem capitulo. »Hoc consultissimo«[7]) li. VI, § „Nihilominus" ubi dicitur: „E t n i h i l o m i n u s p r e l a t o s, q u i s e c u s f e c e r i n t, i p s o f a c t o a b o f f i c i o e t a d m i n i s t r a c i o n e, e t c l e r i c o s, q u i s u p e r i o r i d e n u n c i a r e n e g l e x e r i n t a p e r c e p c i o n e b e n e f i c i o r u m t r i e n n i o s t a t u i m u s e s s e s u s p e n s o s". Et ibidem glossa in versu „Denunciare".

[1]) Decret I. Tit. XXIII, cap. III.: „Quod si quid ex eis vel negligentia vel cuiusquam fraude deperiit: tu hoc reatu adstringeris, qui per archidiaconatus ordinem custodiae eiusdem ecclesie arctius deputaris".

[2]) Decret. I. Tit. VI, cap. XXVI.

[3]) Fol. 28a.

[4]) Decret. III. Tit. X, cap. V.

[5]) Tamže, cap. VIII.

[6]) Decr. ca. XII., q II., cap. III.

[7]) XII, c. II.

Katoličtí světcové a abnormální stavy duševní.

Psychologická a apologetická studie. Prof. BOH. SPÁČIL T. J.

5. Pojem duševní choroby.

Není právě tak snadno dáti přesnou definici duševní abnormality a choroby. Duševně chorým jest bez odporu člověk, jehož celé počínání se od počínání normálního člověka liší. Než kdo je normálním člověkem? Nějaký abstraktně „normální člověk", na němž by se všichni ostatní lidé jako na metrovém měřítku měřiti mohli, nikdy nežil a nebude žíti. Kdybychom si takového člověka představiti chtěli, praví Familler,[1]) pak by byl jeho obraz asi tento: Tělesnou postavou stejně vzdálen všech krajností, prostřední výšky s dokonalou proporcí všech údů; v obličeji měl by sice oči a uši, nos a ústa, ale těžko určiti, jaké podoby a barvy, jistě však bez každého znamení degeneračního, jak je Lombroso a jeho nástupci vymyslili, ale také beze všech osobních tahů a charakteristických známek — to, co obyčejně zoveme bezvýrazným obličejem. Duševně prostředně nadán — mohl by si sice zříditi pohodlný příbytek a vším potřebným jej zaopatřiti, mohl by míti nadání ke všem uměním, ale vše by musilo býti jenom prostřední, k monumentálním stavbám by jeho vloha a síla nedostačovala, a umělecká díla vynikající by už dokonce tvořiti nemohl; takový „normální" člověk by stejnoměrně a klidně prožíval dny svého života ve všední tělesné a duševní činnosti, ale celou sílu za vyšší ideál nasaditi, toho by nedovedl; nová idea, nebo nový vynález by nikdy nevznikl v jeho mysli, a nějaký vědecký problém by též klidu duše jeho nikdy nerušil. Jeho zásadou by asi bylo stoické „nil admirari", ani jásavá radost by ho z kolejí obyčejného života nevyrušovala, ani přílišný žal by ho netrápil. V mravním ohledu by asi tak stál „za hranicemi dobrého a zlého", poněvadž by ho žádná větší vášeň v moci neměla, ale byl by také ovšem beze všeho ohně, bez touhy povznésti se nad prach všedního života. Chápeme snadno, že by svět takovýchto lidí byl beze všeho většího pokroku, beze vší vyšší kultury a beze všeho ideálu. Bez takových „normálních" lidí se tudíž rádi obejdeme.

Lidé nejsou ani šablonovými odlitky jedné a téže formy, ani podobni strojům, jejichž kolečka a páky s mechanickou stejnoměrností

---

[1]) u. d. str. 43.

pracují. Přes to však, že nějaký normální člověk ve skutečnosti neexistuje, tvoříme si srovnáním různých lidí s různými vlastnostmi jakýsi obraz ideálního člověka, tělesně i duševně úplně zdravého, podle něhož pak jednotlivce měříme a posuzujeme. Mluvíme pak o zvláštních, abnormálních, chorobných, nemocných lidech.

Kterého člověka nazveme duševně chorým? Moderní psychiatři z pravidla vymezují nemoci duševní jako nemoci mozku, vznikající z fysických poruch. „Duševní choroby“, praví Glaser[1]), „nejsou chorobami ducha, lidské duše, nýbrž choroby způsobené nemocí mozku“. Než choroby mozku mohou se vyskytati i bez příznaku duševní nemoci. Přesněji tedy praví Schüle[2]): „Choroby duševní jsou choroby mozkové, ale mozkové choroby sui generis, ke kterým vedle anatomicko-fysiologických poruch třeba ad hoc ještě individuelního nosiče samého přičísti. Nemáme tu pouze nemocné mozky a jich reakční formy před sebou, nýbrž více než to: nemocné osoby“. Jisto jest, že při duševních chorobách nemyslíme tak na anatomickou poruchu jako kořen choroby, nýbrž spíše na rozvrat duševních činností.

Dle Familllera[3]) vidíme duševní chorobu tam, kde vnímání, představy, soud a chtění nějakého člověka v té míře jsou porušeny a zvráceny, že zkušený a nepředpojatý usuzovatel jejich projevy s normou zdravé lidské duševní činnosti nemůže uvésti v souhlas.

Než není už každá nápadnost, každé vybočení ze „zlatého středocestí“ známkou duševní choroby. V jednotlivých případech třeba proto velké obezřelosti dříve než si utvoříme úsudek. Hlavně tří věcí tu třeba dbáti. Nejprve nutno pozorovati celou osobu, o niž se jedná, celého člověka se všemi okolnostmi, s prostředím, ve kterém žil, s časovými proudy, s jeho směrem duševním, vzděláním, s jeho životním cílem a jeho ideály, prostředky, jichž užíval, a s obtížemi, které se mu v cestu stavěly. Dále na to třeba míti zřetel, že čím jasněji světlo září, tím lépe viděti je stín, že u velikánů duševního života spíše nápadny jsou jisté odchylky od obyčejného života všedního než u lidí bezvýznamných. Za třetí pak též jest uvážiti, že zevnější forma dvou konů může býti zcela stejná nebo podobná, a přece jsou vnitřní povahou oba kony podstatně rozdílny, jest tedy nutno, nejenom skutek v jeho zevnější podobě pozorovati, nýbrž také vnitřní příčiny a motivy.

---

1) Glaser, Seelenleben, str. 6.

2) Schüle, Handbuch der Geisteskrankheiten, str. 191.

3) Familler, u. d. str. 47.

Takovým způsobem pak lze dosti snadno určiti povahu jednotlivých skutků. Jak obtížno jest ostatně v některých jednotlivých případech přesné meze určiti mezi normálním a abnormálním, tak jasno jest, že jisté stavy duševní jsou chorobami. Psychiatři uvádějí celou řadu chorob duševních, úplně vyvinutých nebo počínajících, jejichž podstatné znaky se dají jasně určiti.

Psychologové a psychiatři, kteří naše světce s choromyslnými srovnávají, nemají tu ovšem na mysli úplně vyhraněné a vyvinuté duševní choroby, jako jsou: zuřivá m a n i e, těžká m e l a n c h o l i e, p a r a l y s e nebo stupidní d e m e n t i a. Mají před očima hlavně tři druhy: t. zv. p s y c h o p a t i c k é s l a b o s t i (psychopathische Minderwertigkeiten), n á b o ž e n s k é b l o u z n ě n í či náboženskou p a r a n o i u a h y s t e r i c k é b l o u z n ě n í. Tyto tři druhy jest nám tudíž nejprve stručně popsati.

Jménem p s y c h o p a t h i c k ý c h s l a b o s t í rozumíme vrozené nebo nabyté psychické nepravidelnosti, které jednání v té míře ovládají, že dotyčná osoba není už v plné míře duševně normální a proto též k pravidelné a přesné duchovní práci neschopna. Ani v těžších případech nebývají však tyto psychopathické slabosti mezi vlastní duševní choroby počítány.

Sem patří dle Familllera[1]) n e u r o p a t h o v é, u nichž se jeví anomalie vnímavosti, nedostatek duševní rovnováhy, kteří svoje vlastní „já" nápadně a přes příliš v popředí stavějí atd. Dále povahy s v ě t o b o l e m prodchnuté, vyznačující se přehnanou soustrastí, které nad nejnepatrnější bolestí, jež se jich ani netýká, prolévají hojné slzy, povahy přespříliš c i t l i v é, které malicherné nepříjemnosti na dlouhou dobu roztrpčí, povahy b e z e v š í s t á l o s t i, které neobyčejně rychle se pro vše možné nadchnou, ale zase stejně rychle zájem ztratí, dnes plné ohně, zítra úplně apathické, a tak ve stálých výstřednostech se pohybují. Právě u některých jinak nábožensky založených povah podobné zjevy pozorujeme: náboženské nadšení střídá se s vlažností, při modlitbách rozplývají se v duchovní útěše, při tom však beze všech výčitek svědomí svým špičatým jazykem chyby bližního omílají.

Naproti těmto psychopathickým slabostem náleží už p a r a n o i a ke skutečným chorobám duševním. Paranoia jest c h r o n i c k á p s y c h o n e u r o s a, která z pravidla jen u dědičně zatížených přichází, a jíž hlavním symptomem jsou š í l e n é i d e j e (Wahnideen).

---

[1]) u. d. str. 56 nn.

Tyto chorobné ideje nejsou však pokusy vnitřní, abnormální vnímání a cítění vysvětliti, jak tomu jest u manie nebo těžké melancholie, nýbrž výtvory chorobného mozku beze všeho affektivního podkladu. Tyto ideje se mohou spojením a usuzováním zcela methodicky a systematicky vyvinouti a tak může se z nich úplná soustava vybudovati. Poněvadž vlastní duševní činnost usuzovací je při chorobě ještě relativně nedotčena, může se na první pohled zdáti, že chorý podržel svou rozvahu a logiku; než v podstatě tomu tak není, neboť paranoik přijímá všecky klamy smyslu a domněnky jako skutečnosti a beze vší korrektury je vplétá do soustavy svých chorobných ideí.

Zvláštním druhem tohoto šílenství je šílenství náboženské (paranoia religiosa). Náboženská paranoia není však podstatně rozdílnou chorobou duševní od paranoie vůbec. Zvláštní jméno má jen od obsahu chorobných ideí, které jsou nábožensky zbarveny. Není také správné se domnívati, že se náboženské šílenství vyvinuje z přílišné zbožnosti nebo z toho, že se někdo studiem náboženských otázek mnoho zabýval, spíše jest nápadná zevnější zbožnost a přemrštěné pobožnůstkářství před vypuknutím choroby už předzvěstí a znamením chorobné disposice; náboženská paranoia se ostatně někdy objevuje u těch, kteří dříve nábožensky byli úplně lhostejni. Z pravidla jsou náboženští paranoikové osoby bez hlubšího nadání, kteří vlastní jádro náboženství nechápou, a proto náboženství v jednostranné přemrštěnosti hledají v zevnějších výkonech. Modlí se mnoho a rádi na veřejných místech, jako u křížů, u kaplí, v kostele, kde mohou býti dobře viděni, a to v nápadném postavení, s posunky, citují při každé příležitosti písmo sv. a jiné zbožné výroky, při tom však svými náboženskými cvičeními a dlouhými poutěmi zanedbávají povinnosti stavu. Později se dostavují halucinace zrakové: vidí otevřené nebe, Panna Maria se na ně usmívá; halucinace sluchové: domnívají se slyšeti s hůry zvláštní přislíbení, nebo též rozkazy, aby se stali reformátory, novými „Messiáši“, proroky. A tak skutečně vystupují mnohdy jako obnovitelé „zkaženého světa“, káží, napomínají a hrozí, ale při všem tom bez ohledu jenom svého vnitřního pudu následují. Časem konečně poklesne bouřlivý zevnější život, choří konají svoje převrácenosti více mechanicky, bez affektu a ponenáhlu blbnou.

Třetí druh choroby, jež sem náleží, jest hysterické blouznění. — Hysterie jest všeobecná neurosa, jejíž zjevy se dají odvoditi z abnormálně zvýšené citlivosti mozku spolu s neobyčejně vzrostlou mohoucností reakční. Obraz této choroby přesně popsati jest

téměř nemožno, poněvadž je velmi rozmanitý, a tím se stává, že se v jednotlivých případech příliš snadno soudí na hysterii. Jsou tu však přece některé všeobecné a charakteristické rysy. Hysterikové podléhají přesnadno všem vniterním i zevnějším popudům, a z toho povstává pestré střídání nálad a citů. Ve všem snadno přehánějí, jak v nejušlechtilejších citech tak v nejnižších pudech. Strojené položení těla a affektovaná mluva je vyznačuje, svoje vlastní „já" stavějí všude do popředí, starost o vlastní blaho je úplně ovládá a činí je zavilými egoisty; mluví stále o svojich bolech a utrpeních, simulují, aby pozornost na sebe obrátili, při čemž jim chorobně zvýšená činnost obrazivosti dobré služby koná a jejich oslabená mravní rozpoloženost ani podvodu a lži se nevyhýbá.

Z hysterické neurosy vyvine se pak snadno vlastní hysterické blouznění, které je někdy pouze přechodné, v občasných návalech se jevící, někdy v trvalý abnormální stav přechází. Přechodné návaly jeví se obyčejně v jistém druhu „ekstase" s náboženským zabarvením. Nemocní cítí, jakoby byli do jiného světa přeneseni, vidí nebesa otevřená, různá zjevení naplňují je zvláštní rozkoší, která se též na jejich obličeji odráží. Celé hodiny trvají tak s očima vzhůru obráceným v ekstasi, při čemž střídavě buď hlasitě se modlí, zpívají, káží anebo do sebe zcela zabráni v hluboké mlčení jsou ponořeni. Na své okolí a na zevnější vlivy při tom nereagují, jakoby byli pro ně úplně necitlivými.

Při chronické hysterické duševní chorobě je nápadné, že tu pravidelně erotický a sexuelní motiv vystupuje do popředí. Nemocná osoba má se za milovanou, je plna představ smyslné erotiky, vidí stále a všude příčinu k žárlivosti, domnívá se, že jest jí se brániti proti nástrahám na její mravnost a čistotu. Vedle toho vyznačuje chorobu stálá a neobyčejná podrážděnost a roztrpčenost. Choří stávají se úplně hříčkou divokého rozmaru a zlomyslných nápadů, počínání je hned nevypočítatelné, hned zase rafinovaně vymyšlené, ale vždy jenom škodolibé a zaryté. Nemoc končí hysterickou slabomyslností nebo blbostí.

Z toho, co v předešlých odstavcích bylo o světcích a vniterní povaze svatosti řečeno, jest už dosti jasno, že nelze ani z daleka světce katolické s duševně chorými srovnávati; chceme však nyní ještě poněkud blíže přihlédnouti k jednotlivým případům, jichž se odpůrci odvolávají.

6. Světcové a psychopathické slabosti.

Otázka, o níž se jedná, není ta, zda li je možno a přípustno, aby světec nějaký měl ten který pathologichý rys a známky nějaké, ovšem nevyvinuté, duševní choroby. Na tuto otázku odpovídají někteří katoličtí autoři kladně. Tak n. p. Rademacher[1]) míní, že nelze chápati, proč by Bůh zásadně musil světce všech takových nemocí chrániti, pokud v nich není nějakého mravního nedostatku. To že by mnohdy vůbec bez zvláštní zázračné prozřetelnosti nebylo možno. A právě svatým jest více než ostatním lidem trpěti, tělesné i duševní bolesti za druhé snášeti. Dle Famillera[2]) není vyloučeno, že „jednotliví svatí buď svými tělesnými útrapami nebo i svou askesí, tělesným silám nepřiměřené, uhnali si neurosu". — Nyní vyvracíme pouze blud těch, kteří s Moerchenem[3]) tvrdí, že „světci v nepoměrně velikém počtu jsou konstitutionelními neuropaty a psychopaty, u nichž ve mnohých případech duševní nemoc úplně vyvinutá se jeví", a kteří právě charakteristické zevnější zjevy ze života světců psychopathicky chtějí vysvětliti.

Často potkáváme se u moderních psychologů náboženství s míněním, že světci nejsou než geniové náboženští, genialní lidé však zase ničím jiným než zvláštním druhem psychopathů. Dle Jamesa[4]) jest u osob intensivně náboženských skoro vždycky rys psychopathický. Ne ovšem „u těch, jimž náboženství se stalo tupou zvyklostí, nýbrž ve kterých idea náboženská plane jasným plamenem". To jsou náboženští geniové. Jako jiní geniální lidé, tak jeví i oni známky zvláště silné nervové vznětlivosti. Ano, zdá se (Jamesovi), že u náboženských geniů ještě častěji setkáváme se s mimořádnými psychickými zjevy než u jiných geniů. — Často schází jejich životu harmonie a nezřídka jsou trudnomyslností sklíčeni. Nemohou se udržeti v pravých mezích a jsou chorobnými a fixními ideami stíháni... mají všecky možné zvláštnosti, které se z pravidla jako chorobné označují. Často však jsou to právě tyto zjevy, které jim v náboženském oboru vliv zjednávají". Na příklad uvádí James z řady svých „světců" zakladatele sekty Kvakerů Foxa, myslí však stejně také na některé světce katolické.

---

[1]) u. d. str. 183 nn.

[2]) u. d. str. 211.

[3]) u. d. str. 45.

[4]) u. d. str. 3 nn.

Častěji ještě bývají katoličtí světcové a světice prohlašováni za slabomyslné, lidi „úzkého omezeného ducha“, intellektuelně méně cenné. „S intellektuelní slabostí setkáváme se jako s význačným znamením v největší části případů, v nichž snaha po nejvyšší mravní čistotě je hlavním rysem ‚svaté‘ povahy“, praví ne právě příliš jasně Moerchen[1]). Za příklad uvádějí James a Moerchen blah. Marii Markétu Alacoque, sv. Gertrudu a j.

Tato slabomyslnost, tato nízká intellektuelní úroveň jeví se dle nich nejprve v chorobném vyhýbání se světu a ve světobolu, pak v přehánění jak v projevech lásky k Bohu a bližnímu, tak zvláště v askesi.

Nejpřehnanějším způsobem vzdává se (světec) konečně všeho styku se světem zevnějším. Obava, že všecky styky, i příbuzenské, jsou absolutně hříšné a znečišťují, spojená se slabostí vůle, která se hrozí všech mravních konfliktů, činí tyto duševně méněcenné osoby v jejich uzavřenosti mravně a sociálně úplně bezvýznamnými“.[2]) A za příklad uvádí Moerchen mimo jiné sv. Ludvíka (= Aloisia) z Gonzagy, který prý už ve dvanáctém roce od vlastní matky se odloučil, poněvadž to byla také žena, pak v klášteře v naprosté odloučenosti žil, tak že po letech ani jednoho ze spolubratří jménem nebo podle podoby neznal, a konečně ve stavu úplné nevědomosti zemřel. — „Otec, matka, sourozenci a přátelé, vše to pociťováno jest (světcem) jako něco od jeho ideálu jej oddalujícího. Veškerá rozmanitost ho ruší a je mu nesnesitelnou. — A tak ponechává světec svět svému nepořádku, a tvoří si sám pro sebe vlastní malý svět, který všech zevnějších vlivů střeží. Nejprve vzdává se rozkoší, pak zevnějšího obcování, konečně i všech vnějších povinností a rodinných svazků i záležitostí, až konečně nemůže snésti než úplnou samotu, kde si celý den pro svoje nábožná cvičení rozdělí“.[3]) Příkladem uvádí James jistou jeptišku, která prý z takové přepjaté touhy po samotě ani ve společné hodině zotavení nechtěla slovíčka promluviti, by snad jazykem nezhřešila, blahosl. Jindřicha Suso, kterému dle vlastního svědectví vždycky, když opouštěl celu nebo klášter připadalo, jakoby byl zvířetem, svoji skrýš opustivším a lovci i psy pronásledovaným, a konečně zase sv. Ludvíka (!) z Gonzagy.

---

[1]) u. d. str. 40.

[2]) Moerchen, u. d. str. 40.

[3]) James, u. d. str. 330.

Slabomyslnost spojená s intensivní zbožností vede dle Jamesa a jiných moderních psychologů k zvláštnímu stavu, který nazývají theopathickým stavem citovým (état théopatique). Jest to přemrštěně stupňovaná oddanost k Bohu, fantastické rozplývání v přehnané lásce boží, která všecky praktické lidské ohledy a přirozené náklonnosti a potřeby potlačuje. Uvádějí tu na př. Egidia z Assisi († 1262), který při pouhém vyslovení slova „ráj", „Bůh" přiveden byl do vytržení a celý den v zanícení nehybný trval, blah. Marii Markétu Alacoque († 1690), sv. Gertrudu († 1301), jejichž smyslně prý zabarvené hříčky a mazlivé rozmluvy se zjevujícím se jim Spasitelem činí prý odporný dojem.[1])

Podobné přehánění se dle odpůrců jeví u světců též ve skutcích lásky k bližnímu. Dle Moerchena[2]) zdá se to také charakteristickou zvláštností svatých povah, že cítí touhu po výhradně altruistické činnosti. Než právě tuto vlastnost milosrdné lásky k bližnímu shledáváme prý u mnohých svatých velmi přemrštěnou. Svatým stává se zvláštní radostí právě nepřátele milovati a pro ně i v dobách největšího pronásledování nejněžnější city chovati. Také v péči o nemocné cítili světci tím větší rozkoš, čím ošklivější nemoc byla. To prý se nedá jinak vysvětliti než záměnou citových dojmů, citovým paradoxem, kde pocit bolesti následkem chorobné vlohy se mění v pravý opak, v pocit rozkoše. „V annálech tohoto druhu milosrdné lásky", píše James[3]), „nalézáme také zprávy o fantastickém, přeháněném sebeobětování... František z Assisi líbá malomocné, Marie Markéta Alacoque, František Xaverský, Jan z Boha čistili, jak se vypravuje, rány a vředy svých nemocných jazykem, a životopisy takových svatých, jako Alžběty Uherské nebo Františky de Chantal jsou přeplněny líčeními ohyzdných nemocí, tak že v nás budí zároveň podivení a ošklivost".

Nejvíce se však dle moderních těchto psychopatů chorobná vloha světců jeví ve výkonech askese. Askesí rozumějí „snahu po výcviku tělesných funkcí s absolutním jich podrobením vlivu sil duševních a s konečným účelem úplného jich zatlačení v oblast bezvědomí".[4]) Rozeznávají různé druhy a různé stupně askese; někdy jest askese jenom výrazem fysické síly, snahou po zotužení těla, jindy výronem

---

[1]) Srv. James, u. d. str. 325 dd, Moerchen, u. d. str. 39 dd.
[2]) u. d. str. 21 dd, str. 40 dd.
[3]) u. d. str. 268.
[4]) Moerchen, u. d. str. 22 dd, James, u. d. str. 280 dd.

pessimistického názoru o vlastním „já“, může však také prýštiti z lásky a obětavosti. Zhusta mívá psychopathický základ, a tu vede k nejnerozumnějším přeháněním. Za příklad uvádějí mezi jinými blah. Jindřicha Suso, který nosil spodní šat s koženým pásem, do něhož bylo 150 špičatých hřebíků z mosaze vetkáno, dále kožené rukavice, kterými probíhaly železné pruhy, spal na kříži s 30 železnými hřebíky atd., dále sv. Františka Serafského a blah. Marii Markétu Alacoque. I tu prý u mnohých světců třeba mysliti na analgesii, bezcitnost, anebo na chorobnou paradoxii citovou. (P. d.)

Posudky.

Boh. Stašek, Papež a právo mezinárodní. Vzdělavací knihovna katolická, Praha 1917. Cyrillo-meth. knihtiskárna a nakl. V. Kotrba. Str. 124 a doslov. Cena 2 K.

Jistě jednou z nejdůležitějších světových otázek v přítomné době jest mezinárodní postavení sv. Otce. Veliká část učitelů mezinárodního práva zabývá se touto otázkou, a probírá ji z různých hledisk, většinou pod vlivem směrů proticírkevních a upírá papeži po zabrání církevního státu r. 1870 účast na mezinárodních jednáních. Papež má míti jen jakési zajištění svobody od evropských států, v tom ještě mnozí z nich souhlasí, ale nikdy nemá býti suverénem.

Spisovatel probírá tuto otázku na základě zásad přirozeného a mezinárodního práva, církevních dějin a nynější situace. Část první (Papež suverénem) jedná o suverénitě papežově a právu mezinárodním, papeži suverénu mocí svého církevního postavení a nutností suverenity nejvyšší hlavy církve. Část druhá (Suverénní práva papežova) projednává papežovo právo smluv a vyslanectva. Část třetí (Garanční zákon italský a papežova suverénita) vypisuje dějiny garančního zákona, zákon garanční a jeho nedostatečnost. Na konec je zmínka o různých řešeních této otázky.

Kniha tato jest první toho druhu v české literatuře, vyjímáme-li různé články v časopisech a spis JUDra Sojky (Papež souverain). Cizích prací o tomto předmětě je dosť, a zvláště nyní i v Německu zevrubně projednáván se všech hledisk, z nichž ovšem nejdůležitější je státoprávní, zásadní. Ale právě tato 1. část našeho spisu méně uspokojuje. Stežejná otázka přece je ta, zdali papež i po násilné ztrátě území jest suverenem a v jakém významu. Otázka jistě nesnadná a spletitá. P. spis. odpovídá tu sice k četným námitkám, ale vlastní výklad a odůvodnění mezinárodního práva papežova není jasně podáno.

Na str. 22.—29. spisovatel snaží se dokázati, že k suverénitě nepatří exekutivní moc. Dle zásad přirozeného i mezinárodního práva patří exekutiva k suverénitě a i spisovatel sám již několik řádků dále dokazuje, že papež exekutivní moc má. Podobně jest s námitkou — a tato jest velmi závažná, — že nemůže dosíci sv. Otec suverénity, ježto ji vylučuje moderní státověda, jež nemůže připustiti zasahování jiné moci tam, kde stát také chce rozhodovati samostatně a neodvolatelně. Suverénita papežova v duchovních věcech není přípustná v suverénním státě jiném. Námitka tato jest ovocem macchiavelismu, nauky Hobbesovy o absolutistickém státu, jak spisovatel přiznává, čili nesprávné nauky o všemohoucím státě v pohanské době římské; nevyvrácení na str. 26—27. obrazným rčením o ellipse s dvěma ohnisky, z nichž vychází láska k církvi a státu, zdá se příliš prostinké a než vědecké.

V 2. a 3. části podány pěkné přehledy o projednaných otázkách, za něž čtenář jistě bude vděčen. Zcela správně odmítá chybné theorie regalistů čili territorialistů o supremaci státu nad církví, ale také církve nad státem, připojuje se k theorii koexistenční, ač jí nejmenuje, vyrčené Lvem XIII: Utraque potestas est in genere suo maxima, líčí dějiny vyslanectva a báji papežovo právo na ně, pěkně rozebírá garanční zákon a ukazuje jeho ustanovení a zvláště nedostatečnost.

Na konec několika slovy zmiňuje se o možných pokusech rozřešiti otázku mezinárodního postavení papežova. Spisovatel nechce se rozepisovati, jak dí na str. 418, o řešení této otázky, ježto jest záležitostí sv. Otce. Tento důvod čteme i u jiných katolických obhájců. Je správný? Rozumí se samo sebou, že český spisovatel ani sebe významnější nebude s to, by činil návrhy, jak se má papežství ve světě upraviti, že to se jinde vyřídí — aneb také nevyřídí... Ale na poučení čtenářstva českého nebylo by škodilo vypsati aspoň cizí návrhy, třebas byly někdy fantastické. I z toho by se ukázalo, jak obtížno jest řešiti otázku římskou, právě proto, že jest římská, totiž do organismu nynější říše italské tak hluboko zasahující. —*r.*

Dr. Joseph Geyser, Neue und alte Wege der Philosophie. Eine Erörterung der Grundlagen der Erkenntnis im Hinblick auf Edmund Husserls Versuch ihrer Neubegründung. Münster 1916. Schöningh 302 str.

K čelným myslitelům přítomné doby patří Edmund Husserl, rodák prostějovský, od loňska profesor filosofie ve Freiburgu, kam byl jako nástupce Jindřicha Rickerta z Götting povolán. Husserl žil zvláštní filosofickou proměnu. Jsa původně přívržencem psychologismu, zřekl se ho poznav, že na těchto základech není filosofie jako přesná věda možnou. Ano myslitel jde tak daleko, že praví, že filosofie dosud vůbec ještě vědou přesnou nebyla. Nedůvěra se prý do našeho nitra vkrádá, uvážíme-li, jaká naděje se pojila k filosofii, a jak se marně čekalo na její splnění. Místo jistých neochvějných výsledků, setkáváme se prý jen s neurčitými, namnoze jen problematickými výroky, nejistými doktrinami, což filosofii velmi poškozuje, ba snižuje, považíme-li, jak skvělých výsledků dodělala se odvětví jiná, hlavně přírodovědecká. Co je příčinou smutného stavu myšlení soudobého, táže se Husserl a dospívá k poznání, že kořen neblahého zjevu tkví v samých základech moderního myšlení. Tak jako Descartes chce i Husserl filosofii na pevný podklad postavit, aby tak vznikla vědecká filosofie. „Nepravím, že filosofie je nedokonalou vědou“ píše H. ve filosofickém časopise „Logos“ I. r. 290 str., pravím zhola, že ještě žádnou vědou není, že jako věda neudělala vůbec ještě ani začátku“. Nesmí prý se říci, že její system je neucelený a jen v jednotlivostech nedokonalý, ale má se prohlásit, že není vůbec žádného systemu vědeckého. „Všechno, všecinko (alles und jedes) je tu sporné, každé stanovisko je věcí individuelního přesvědčení, školního pojímání, stanoviska... Toto přesvědčení musí se opět jednou příkře a upřímně pronést... Neboť příkrým zdůrazně-

ním nevědeckosti vší dosavadní filosofie vzniká zároveň otázka, zda se filosofie dále chce přidržet cíle, být přesnou vědou".

Myslitel hledal proto nové cesty, na niž by mohla filosofie svého cíle dosáhnout — státi se vědeckou. Co ho nejvíc k tomu pohnulo, bylo poznání, že nejvyšší zájmy lidské kultury vyžadují vybudování přesné vědecké filosofie.

Jakého výsledku dopracoval se Husserl svým dlouholetým badáním? Položil skutečně n o v é základy filosofické? Zamítl vše, co dosavadními mysliteli v té příčině jako pravda se podávalo? Může nestranný kritik o jeho základech směle říci, že jsou neochvějny? Toť úkol, jímž se Geyser zabývá. O noetice Husserlově dí, že je racionalistickým idealismem. Hlavním rysem nynějšího myšlení bývalého psychologisty je antipsychologism, když pro onen objektivní, všeobecně platné pravdy není. Každá vážná věda, nechce li si zadat, musí se snažit po pravdě všeobecně platné. Slov pravdy a evidence nesmí se k projevu pouhého psychického stavu užívat. „Co je pravdou, je absolutní, o sobě (an sich) pravdou; pravda jest identicky jedna, ob sie Menschen oder Unmenschen, Engel oder Götter urteilend erfassen", dí Husserl (Logische Untersuchungen I. sv. II. vydání str. 117.) Povšechně platná pravda musí být nadčasovou. Dle psychologismu je však pravda taková holou nemožností. Psychologism vede k relativismu a posléze ku skepticismu, a proto se ho H. vzdal.

Jest jisto, že myšlenky Aristotelovy zaujímají v systemu Husserlově v mnohých důležitých bodech hlavní místo. Nejpodstatnější část o vědeckém zdůvodnění převzal H. z myslitele stagirského. Jeho rozdíl mezi pravdou a správností odpovídá scholastickému rozdělení mezi ontologickou a logickou pravdou. I Descartesův vliv na H. je patrný. Geyser neschvaluje Husserlovy čistě formální logiky právě tak, jak nepřijímá jeho nauky o vědomí v patření na podstatu (Wesensschau) a jeho fenomenalismu s idealistickým kořenem. Jeho náhled o „nesmyslném a mythologickém" realismu zamítá pro naprostý nedostatek důkazů. Geyser nespokojuje se jen s kritikou; v posledních kapitolách podává základní myšlenky svého vlastního názoru na svět. O hlavních bodech tohoto názoru dí, že Husserlem nebyly otřeseny nýbrž prohloubeny a sesíleny. O Kantově větě, že rozum je tvůrcem přírody, podotýká, že obsahuje hlubokou pravdu. „Avšak rozum tento není omezený lidský logos, nýbrž nekonečný, věčný, veškerý rozmanitý obor vší nutnosti a možnosti vůbec v absolutní jasnosti a řádu pronikající božský rozum" (300.) O racionalismu, dle něhož je naší úlohou, abychom veškerý svět pochopili, praví, že zneuznává hranice nedokonalého rozumu lidského. „Wir sind nun einmal keine Götter, weder als einzelner Mensch noch in unserer Gesamtheit" (302.) *Dr. Jos. Vrchovecký.*

* * *

R a t o l e s t o l i v o v á. Vydala Družina literární a umělecká v Olomouci 1917, vyzdobil Z. Welner. Str. 196. C. 2 60 K.

Z ovzduší válečného vznášejí se tyto ohlasy, válečné sice, ne však útočné, ba ani bojovné. Olivová ratolest uchovaná za bouře válečné, věstící lepší budoucnost. Válkou a průvodními jevy jejími podnícené nálady, z části dokonce rozjímání a pozorování docela ustraněná z hlučného proudu dějin, jenž ohromivým spádem po zemích se valí. Ale přece opodál nás. Proto je tu přímých vztahů k válce jen poskrovnu, převládají jen odlehlejší záchvěvy, drobnokresba duší ve světové vřavě přímo nesúčastněných, projevy nitra zuřením světového orkánu sice bolně dotčeného i znepokojeného, ale nikoli rozbouřeného ani zkrušeného. Ideový poměr náš k válce, z níž na ten čas daleko více uchvacuje, ba překonává stránka hmotná, dán pevným zakotvením v názoru křesťanském, jehožto chvíle teprve nadchází, kdy bude třeba stejné zbraně zkřižiti. Dosud nezbývalo nežli spokojiti se tímto tichým, na důvěrnou domácnost omezeným steskem, nanejvýš snad i odporem, ostatně málo slyšným a málo platným. Na projevy velikého slohu i dosahu chybí především spojitost mezi těmito činiteli: kdo? komu? o čem? Takto představuje se nám pestrý tento sborník i obsahem i rozsahem svého půlsta příspěvků jakožto věrný odlesk domáckého českého, nábožensko-vlasteneckého cítění a doufání ve veliké době, jíž dějiny tvořiti nám souzeno jen z praskrovné části, v nížto však zasazují se zárodky budoucnosti i pro nás velevýznamné.

Doporoučejíce milou knížku tuto všemu čtenářstvu co nejlépe, přejeme Družině, která se v ní ku spolupráci skupila, by s vyššími úkoly, které ji čekají, také snaha a síla její vzrůstala. *V.*

Knihovna lidu a mládeže.

Z. Fleuriotová, Rodinný život I., II. Přeložil Josef F. Khun. Praha 1899. — Spisovatelka líčí tu dovedně rodinný život v několika rodinách, mezi nimiž vyniká rodina pana Duchatenela, v níž v pravdě vládl duch křesťanský, který byl základem jejího štěstí a spokojenosti. Mile jímá též obětavost paní de Griva pro syna mrzáčka. Příjemnou povahou je též doktor Monrey. Doporučujeme do knihoven pro lid.

Maryan Gawalewicz, Zuzana. Přel. Fr. Vondráček. Praha 1895. — Jest to příběh obrazu a malíře. Julek, malíř povahy poněkud těkavé, odstěhuje se do Paříže, kde však žije v nouzi. Tu najednou dostane se mu zlaté medaile za obraz Zuzany. Obraz chce od něho koupiti markrabě de Valens, přemaluje-li tvář Zuzany dle jeho vůle. Julek svolí, jelikož v markraběti spatřuje svého mecenáše. Když je s prací svou téměř hotov, zví, že podoba tváře jest obraz baronky Pillerové, rozvedené se svým mužem, která pohrdla láskou markraběte. Baronka zvěděvši o tom, chce taktéž obraz koupiti. Julek se zdráhá nyní obraz prodati; aby se však markraběti za jeho podvodné chování pomstil, dá oběma starcům na obraze podobu markraběte. Peníze, které od markraběte dostal, vrátí, zdědiv po strýci značné

jmění. Když pak baronka, do níž se zamiloval, znovu chce obraz koupiti, odmítá její nabídnutí, ale vyřízne hlavu její z obrazu a dá jí ji darem. Podobizna ta získá jemu slávu u známých barončiných, kteří nyní práce jeho vyhledávají, jakož i náklonnost barončinu, která však odmítne podati mu ruku — státi se jeho ženou —, poněvadž je starší než on. — Pro nazírání na manželství nelze doporučiti.

Jan Al. Cupal, Valašské obrázky. Velké Meziříčí. — Knížečka obsahuje tři obrázky: Na salaši, Historie knížky, Z vděčnosti. Líčí pěkně některé zvyky a způsoby valašského lidu a nabádá k lásce vlasti, k úctě mužů o vlasť a národ zasloužilých (zde sběrateli písní národních Fr. Sušilovi) a ku vděčnosti. — Doporučujeme školní mládeži na vyšším stupni.

A. Sedláček, Jan Žižka z Trocnova. Písek 1906. — Stručné vypsání válečných činů tohoto slavného vojevůdce českého určené pro mládež. Tvrzení, že Hus se ničím od učení církve neodchýlil (na str. 6.), jest věru prapodivné, a proto se kniha pro mládež nedoporučuje.

Josef Braun, Hořanští synové. Praha 1905. — Různé povahy byli synové po nebožtíku vladykovi na hořanské tvrzi, Zbyník a Oldřich, a také různého se jim dostalo vychování. Zbyník vychován v klášteře sedleckém a pak v Praze lnul ku své rodné půdě a starým zvykům, Oldřich vychován u svého strýce Wilmara v Horách Kutenských, kde horníci z Němec hojně se usazovali: v místě tom navštěvoval školy německé, přilnul k novotám, které tito cizinci v zemi zaváděli, což na jevo dal hned po svém návratu z ciziny přihlásiv se při turnajích na stranu měšťanů proti vladickým. To rozdvojilo oba bratry. Aby však se zabránilo půtkám v domácnosti, odebral se Oldřich do Jihlavy než by dospěl plnoletí. Odtud vrátil se právě když Kutnohorští na popud strýce Wilmara, jemuž Zbyník nechtěl pronajmouti pole pro další dolování, podnikli boj proti tvrzi hořanské. Oldřich přidal se na stranu Kutnohorských proti svému bratru. V boji však byl raněn a odnesen do kláštera sedleckého, kde se uzdravil. Uzdraviv se odebral se na pouť do sv. země, odkudž se vrátil uznávaje své dřívější poblouzení a usmířil se se svým bratrem; ze zkušenosti pronesl pak nad kolébkou synka Zbyňkova: „Bůh tě požehnej, děťátko! Tebe nedáme do škol cizího jazyka a mezi cizí mládež. — Cizina rozum ostří, ale duši otravuje“. — Knihu lze doporučiti žákům na vyšším stupni. *A. S.*

Rozhled

Náboženský.

O poutech a náboženských průvodech vůbec různě se soudívalo a soudívá. Prohlédáme-li k minulosti, zajisté právo svoje víc nežli s dostatek vydržely. neboť nacházíme je všude s bohoctou spojeny, nejen v židovstvu, nýbrž i v pohanstvu: jako není tam nikde náboženství věcí soukromou, nybrž také veřejnou a společnou, tak také ukazuje se všude v hromadných projevech na zvláštních místech, za zvláštních příležitostí.

Psychologicky jev ten odůvodňovati mělo by nejméně býti třeba vůči těm, kteří jsouce odpůrci poutí a náboženských průvodů za každou záminkou pořádají davové demonstrace, nemluvě o spolkových průvodech a vycházkách; jsouť si sami dobře vědomi, že těmito hromadnými projevy společné smýšlení a společná vůle nejen důrazněji se vyjadřuje, nýbrž také rozšiřuje a sesiluje. A vzhledem k tomu, že snah, projevy takové pořádati, s rostoucí osvětou nejenom neubývá, nýbrž naopak přibývá, nechce se člověku nijak uvěřiti, že by odpor proti průvodům náboženským u protivníků vycházel jen z touhy po čistém. vniterném náboženství, které vnějšími projevy takovými prý jen jaksi vyvětrává a jaloví v pouhé okázalosti: zdáť se naopak, že tu jde o něco více, o věc samu, jež má býti zasažena. Neboť obvyklé výčitky, jako maření času, zanášení peněz a pod. jsou příliš malicherné, aby se mohly pokládati za vlastní důvody; jestiť věru znamenitou podívanou, když takoví pobudové v městě pokřikují na mimojdoucí poutníky, aby raději šli něco dělat, spílajíce jim lenochův a pod. — ač ani t. ř. intelligence, která útratně prolenoší hezkou část roku na venkově, v lázních a na cestách, nebývá vždy stejných výčitek daleka.

Co do poutních míst, na která prý lidi vodí namnoze pověra, víra totiž v zázračný původ a zázračné osvědčování, kdežto jde o pouhé legendární výmysly, pojící se k událostem zcela náhodným, ba snad i jen k zajímavému neb nějak nápadnému místu, nutno zajisté rozeznávati mezi místy dějinně opravdu památnými a místy legendárními. Stran oněch pak není dále třeba se spírati, neboť kdo neuzná, proč křesťan touží putovati na př. do Jerusalema neb do Říma, s tím škoda každého slova. Ale ani jiných oblíbených poutních míst netřeba zavrhovati jen proto, že původ úcty jejich není právě dokumentárně doložen a vědecky odůvodněn, nevydává-li se tu za jistou pravdu, co jí není. Vždyť konečně, povšechně řečeno, nikoli místo posvěcuje člověka, nýbrž člověk místo, a nebylo by nic protimyslného, kdyby kterýkoli chrám byl při zvláštních příležitostech pro vzdálenější chrámem poutním. Sblížení lidstva by to na škodu nebylo.

Schůzky poutníků pak sváděti na to, že na těch kterých místech byly nebo jsou kláštery, které pro pouti agitují, nebo větší a nádhernější kostely, jest asi tolik, jako nádheru a návštěvu Karlových Varů odvozovati z reklamy, kterou jim udělal Otec vlasti. Kláštery a velkolepé chrámy poutní povstávaly, třeba ne vždycky, tedy aspoň obyčejně tam, kam — z jakékoli příčiny — pouti se již konaly, tedy post hoc i propter hoc. A konečně vyloučena-li pověra v zázraky předstírané, čehož ovšem často nedbáno a čeho nelze dosti důtklivě pořád zdůrazňovati, i kněžím i lidu, jinak tolik liberálnosti by liberální svět už mohl míti, aby nechal lidi putovati, kam — jim libo!

Jdeť přece hlavně o to, a tu jsme u jádra věci, aby poutník cítěné náboženské potřebě své vyhověl. Aby se to nedálo způsobem náboženství nedůstojným, toť zájmem především náboženství samého, jemuž pak i na tom záležeti bude, aby pouti vinou poutníků nestávaly se ani u „těch, kteří venku jsou", ještě odiosnějšími nežli jsou, totiž ne pohoršlivými, nemluvíc ovšem o pohoršení farisejském.

Sama o sobě jest pout chvalným a významným projevem veřejné i soukromé bohocty a bohoslužby, spojené jednak s úkony přímo náboženskými v užším významu, zvláště s modlitbou, jejíž vroucnost při té příležitosti podporována nejednou okolností, na př. odloučením od vezdejšího zaměstnání, novými mocnými dojmy okolí a pod., obyčejně i s přijetím svátostí, jednak s jinými bohulibými neb lidumilnými skutky sebezapírání a dobročinnosti. Ve světle náboženském ovšem zdůrazňována zvláště stránka kajicná (odloučení od domova, obtíže cesty atd.), která za nynějších okolností ustupuje sice do pozadí, aniž však docela mizí.

Přes to jsou proti poutem námitky i se stanoviska náboženského. Nevím, od koho pochází výrok: Qui multum peregrinatur, raro sanctificatur, ale nebylo by nic divného, kdyby pocházel od někoho, kdo s náboženstvím dobře smýšlel. Multum — raro v této jako ve mnohých jiných věcech znamená protiklad správný. Přílišné putování odvádí od povinností předních, rodinných nebo stavovských; tedy nic po něm.

Ale ani tato námitka, jak vidno, netýká se ještě přímo pouti samé. Horší jsou zlořády tu a tam se vyskytující, které nejen mimostojícím pozorovatelům jsou k pohoršení nebo k posměchu, nýbrž i účastníkům k duchovní škodě. Mnoho zaviňují vůdcové poutí, t. ř. starší bratři, lidé to kolikrát všelijací. Již pobožnosti, které vedou, modlitby, které předříkávají, jsou někdy na ostudu. Kněží, kteří poutí se súčastňují, mohli by ledaco vykládati o tom, jak houževnatě lidé ti na svých zavedených zvycích a formulářích lpějí a jak všechen odpor proti nim jest marný; neníť ani vyloučeno, že takový starší bratr ani kněze neposlechne, ba dokonce proti němu i poutníky strhne. Jest-li takovému člověku pout jen výdělkem, rozumí se samo sebou, že ji dle toho také vykonává a vede: z řemesla. Krajané jeho, znajíce jej z domu, příkladem jeho všichni se sice nenakazí, ale někteří přece. Tu tedy by nejednou bylo třeba nápravy.

Druhou stinnou stránkou poutí jsou nepořádky na cestě, zvláště

na noclezích. Rozumí se samo sebou, že na místech, kudy poutníci se ubírají, nemohou pro ně zřízeny býti noclehárny, ale tolik by přece bylo třeba zaříditi, aby bylo postaráno o noclehy v domech řádných, kde by poutníci, zvláště mládež, nebyla vydávána posměchu pro své náboženství nebo nebezpečí pro svou mravopočestnost. Že na poutních místech samých bývá dosti všelijaké holoty, domácí i cizí, je známo, a právě proto s tím třeba počítati: občanstvo těch míst samo v zájmu své cti a konečně i živobytí — jsouť obce, které žijí skoro jen z poutí — mělo by se o pořádek starati a provokatérů netrpěti, po případě uvědomělým a rázným poutnictvem samým býti donuceno, aby chce-li je mezi sebou míti, také se k němu náležitě chovalo a u příchozích o to se postaralo.

Ledacos by bylo psáti též o zpěvě poutnickém, který takořka vesměs jest opravdu bídný, ba škandální. Zpěvy větších průvodů, na př. dělnických nebo vojenských nebývají sice uchu nikdy zvláštní pochoutkou, ale u poutníků, u nichž bývají svěží hlasy a ne příliš četné průvody, mohlo by býti jinak, kdyby nezpívali takových odrhovaček. Na Moravě Poutní kniha Dědictví cyrillomethodějského tu a tam v něčem přispěla k nápravě, ale jen málo, jelikož předně se jí málo používá, a pak že pro delší pouti má poměrně málo melodických zpěvů. Zde bude ještě mnoho práce třeba, aby příslovný poutnický zpěv nebyl na posměch.

Nezbytný přívěsek poutí, kramářství a rozličné kratochvíle, za řádného dozoru s obou stran nepadal by tolik na váhu, jak se rádo vyčítá; nepotřebujeť v tom býti nic zlého.

Ještě však třeba zmíniti se o vážné námitce mnohých kněží co do přijímání svátostí na poutních místech, námitce, kterou obšírněji probírati nenáleží do obsahu našeho měsíčníku. Panují někdy obavy, že přijímání svátostí na poutních místech, zvláště zpovídání, v návalu kajicníků neděje se s tou pečlivostí, jaké veleváñá věc ta požaduje, že tedy chvat a kvap tu takořka nezbytný vadí účelu, za kterým právě mnozí na pouť přišli, kterého by doma, mohouce zpověď klidně a beze spěchu vykonati, lépe byli dosáhli.

Jako ve všech předešlých námitkách, i v této jest něco pravdy, ale i ona vyslovuje jen, co sice tu a tam se stávalo a snad ještě i stává, co však samo sebou nevyhnutelné není. Proti zkušenosti stojí tu zkušenost: nesčíslní kajicníci právě zpovědí na poutním místě napravili, v čem po celá léta — zvláště za dřívější nešťastné formulace příslušného církevního přikázání — chybovali, nesčíslní smířili se tu s Bohem i s lidmi, nesčíslní nahradili, čím byli ukřivdili, nesčíslní došli tak stálého klidu svědomí, pokoje duše. I zde záleží na dobré vůli obou stran, připraviti a vykonati řádně, co vykonati se má, sancta sancte; čas i při sebe větším návalu se najíti musí a najde, zvláště budou-li poutníci napřed upozorněni.

Ačkoli tedy výtek proti poutem najde se dosť, neznamenají ani zde více nežli že každý i sebe lepší usus může provázeti abusus. Věc sama jest jistě dobrá, velmi dobrá; vše záleží na tom, jak se provádí,

i nelze těm, jichž se týká, dosti důtklivě domlouvati, by se přičinili, aby se prováděla dobře.

Že to možno, ukazuje také zkušenost: poutnické průvody v chování, v modlitbě, ve zpěvě zobrazují tak celkem farnosti, ze kterých jsou... Nelze tu dávati určitějších pokynů, stačiž upozorniti především na volbu vůdců, na počet poutníků v jednotlivých procesích, jež by se měla spojovati ve větší, jaksi imposantnější skupiny, již k vůli důstojnému zpěvu, na tělesná občerstvení a noclehy jak cestou, tak na místě a konečně snad ještě tu a tam na neplechy s ceremoniemi u poutníků-nováčků. Nepomůže-li rozumné a rázné slovo u předříkavačů, pomůže časem u poutníků samých, aby se o nápravu postarali. Jen budou-li pouti důstojně konány, docílí blahodárného účinku jak u poutníků, tak u okolí. Posměchu a odporu nepřátel sice ani tak se nevyhnou — toť se rozumí samo sebou, ale na druhé straně umožní se tak účast i osobám vzdělanějším a citlivějším, jimž jinak nelze zazlívati, že ač by rády, s leckterým takovým nepořádným procesím putovati se ostýchají.

Mluvíme tu ovšem o nynějšku předesílajíce tyto řádky zprávě veleváženého spolupracovníka o názorech doby josefinské, t. ř. osvícenské, v níž u poutí nacházíme sic více stránek stinných než nyní, v níž ale také postrádáme smyslu pro dobré stránky zbožnosti lidové, prostonárodní vůbec, a tedy i pro význam poutí. Místo co by se přičinila je povznésti a zušlechtiti — když už vůbec do těch věcí zasahovala, arciť ne bez viny úřadů církevních, kterým tak činiti náleželo —, pouti vůbec zakazovala a zamezovala, rušíc oprávněné s neoprávněným. *R.*

Již za Marie Teresie (1740—80) učiněny v této příčině první kroky. Dvorním dekretem ze dne 11. dubna 1772[1]) byla zakázána nejen všechna procesí do ciziny, nýbrž i procesí v dědičných zemích, při nichž bylo třeba přenocovati. Výjimka byla dovolena pouze při procesích ubírajících se z hlavního města zemského do Maria Zell ve Štýrsku, byla-li dříve obvyklá. Tato procesí mohla býti nadále pouze jednou v roce z hlavního farního chrámu do Maria Zell vedena. Všechna ostatní pro budoucnost měla přestati. Toto nařízení oznámeno bylo Ordinariům spolu s doložením, aby o něm vyrozuměli podřízený sobě klerus světský a řeholní a na jeho zachovávání náležitý dozor měli.

Bezohledněji proti církevním průvodům a poutem vystupováno bylo za Josefa II (1780—90). Hned r. 1781[2]) dvorním dekretem ze dne 16. května bylo nařízeno, že až posud obvyklé velké korouhve cechovní při slavnosti Božího Těla jakož i při všech druzích veřejných průvodů obecně mají býti odstraněny a místo nich malé korouhve nebo také obyčejné kostelní korouhve, které jednotlivec snadno a bez ne-

---

[1]) K. k. Landesfürstliche Verordnungen von anno 1770—1785 str. 48. Psaná tato sbírka zeměpanských nařízení a zákonů in publico-ecclesiasticis uložena je v biskupské konsistoři brněnské.

[2]) tamže str. 84.

bezpečenství pro sebe a kolem stojící při silném větru nésti může, voleny a používány. Spolu zakázány byly zvláštní oděvy, zástěry (Schürzen), vysoká péra na kloboucích a kasketech a podobné věci u nosičů korouhví, jakož i hudby před korouhvemi kráčející, kteréžto opatření platiti mělo pro všechny druhy veřejných procesí.

Rok 1782 přinesl všeobecnou normu, která procesí vůbec uspořádala. Dvorním dekretem ze dne 27. prosince[1]) bylo prohlášeno, že je vůlí Jeho Veličenstva, aby příliš malá procesí byla odstraněna a mimo průvody v prosebním týdnu obvyklé v každé farnosti jen dvě procesí do roka byla ponechána, která, aby nedělní bohoslužba nebyla poškozována, směla býti konána jen na některý ještě trvající svátek. Rozumí se však samo sebou, poznamenává dvorní dekret dále, že uvedené již průvody v křížové dny a průvod theoforický, a jestliže Ordinarius pro zvláštní okolnosti za nutné uzná, prosby za déšť, požehnanou žeň nebo za jiné všeobecné potřeby průvod nařídíti, tyto jsou vyňaty.

Následujícího roku dvorním dekretem z 30. srpna[2]) bylo také potud dovolené procesí do Maria Zell ve Štýrsku zrušeno a zastaveno. Učiněné snad pro ně nadace dle příkladu ostatních procesí, jež přestala, měly býti věnovány výchovu mládeže. Dva dny před tím dvorním dekretem ze dne 28. srpna[3]) bylo zakázáno při dovolených průvodech nositi jakékoli sochy.

Dalším nařízením ze dne 21. března 1784[4]), uvedeným v obecnou známost cirkulářem moravsko-slezského gubernia ze dne 31. téhož měsíce, byly vůbec a výslovně zakázány všechny poutní průvody a procesí, jež by byly konány bez doprovodu řádného duchovního správce. Jestliže by přece konány byly takovéto poutní průvody a procesí, byť i jen sestávaly z malého počtu modlícího se lidu, zvláště kde by byly před průvodem neseny kříž nebo korouhev anebo kde by zpěvák modlitby předříkávaje průvod vedl, měli býti účastníci a především původce takovýchto neoprávněných poutních průvodů obmýšleni pokutou, již zemské vládě náleželo stanoviti.

Konečně nejvyšším rozhodnutím ze 6. července 1785[5]) byla jak v městech tak na venkově, vyjma pouze procesí na Boží Tělo a obecné prosební průvody, všechna ostatní procesí úplně odstraněna.

Ale přes tyto zákazy poutní průvody zvláště do Maria Zell z Moravy nepřestávaly. Proto bylo opětovně uloženo biskupu brněnskému, aby lid k přesnému zachovávání zákazu dal duchovenstvem napomenouti. Tak přípisem ze dne 23. června 1784[6]) moravsko slezské gubernium sděluje biskupu brněnskému: „Nejvyšší dvůr oznámil sem 9. t. m., že přes zákaz ze dne 21. t. r. putují moravští poutníci vždy ještě do Maria Zell. Vaše biskupská důstojnost nechť dá proto podří-

[1]) 400.
[2]) 465.
[3]) 465.
[4]) 517 d.
[5]) 731.
[6]) 544.

zeným sobě duchovenstvem lid, kterému svrchu zmíněné generale již známo býti musí, k přesnému jeho zachovávání opětovaně napomenouti." Ani ne měsíc po té zaslán byl moravsko-slezským guberniem v téže příčině biskupu brněnskému dne 14. července 1784 nový přípis[1]) tohoto znění: „Poněvadž přes nejvyšší zákaz z 31. března t. r. různé poutní průvody, i takové, před nimiž jsou neseny korouhve a kříž, vždy ještě se konají, a tento trestuhodný zlořád (Unfug) duchovenstvem mlčky takořka je schvalován; bylo rozhodnuto k zachovávání tohoto zeměpanského zákona stanoviti na ony duchovní, kteří by se takovéto konnivence dokazatelně dopustili, peněžitou pokutu 12 dukátů.

O tom budiž veškeré podřízené kuratní duchovenstvo vyrozuměno s nařízením, aby každý zpozorovaný případ přestoupení, chce-li jinak se vyhnouti stanovenému trestu, ihned příslušnému hospodářskému úřadu (dominiu) oznámilo, a také o to pečovalo, aby k podobným nedovoleným poutním průvodům žádná korouhev nebo kříž z kostelů nebyly vydávány."

Ordinariat ukazoval skutečně také v této věci žádoucí horlivost, jak vidno z různých jeho napomenutí kleru diecesnímu daných. Tak v Kurrendě ze dne 19. dubna 1784,[2]) kterou se oznamuje zakaz poutí a procesí ze dne 21. března, praví se výslovně: „Domini Archipresbyteri, Decani et Vice Decani praesentem Currendam Nostram universo sibi subordinato Venerabili Clero cum saeculari, tum regulari pro directione atque accuratissima observantia sine mora communicabunt". A v Kurrendě ze dne 26. června 1784, kterou se ve známost uvádí oběžník ze dne 31. března 1784, se poznamenává: „Quam iteratam inhibitionem universo venerabili Clero cum saeculari, tum regulari severissime inculcamus mandantes, ut singuli altissimae huic Ordinationi accuratissimum morem gerant, poenamque sancitam caveant."

Poněvadž však věřící lid ani po tom od poutí a průvodův upustiti nechtěl, zakročováno proti neposlušným přísnými tresty. Zajímavý o tom doklad z Třebíče a Želetavy a jiných míst podává nám opět uvedená sbírka.[3]) Dva ony případy uvádíme zde doslovně v původním znění: Von dem mährischen Gubernium. Durch eine auf hierortigen Befehl veranlaßte Kreisamtliche Untersuchung hat sich veroffenbaret: daß eilf trebitscher Innwohner im August vorigen Jahres nach Mariazell ohne Fahn, doch mit Vortragung eines Kreuzes, welches der Bürger Franz Bubula aus der Kirche heimlich nahm, abgingen, auf dem freien Felde zusammen betteten, in den Durchlaufsorten aber stillgingen, ja selbst die Rosenkränze versteckten, von dem Verboth wußten, und nur ihre Dankbarkeit der Mutter Gottes wegen glücklicher Rettung von einer am 26. Julius vorigen Jahrs erlittenen Feuersbrunst bezeigen wollten.

So wie selbe nun wegen dieses verbottenen Unternehmens mit einem 12stündigen Arrest, außer des Franz Bubula, dessen Bestrafung

[1]) 548.
[2]) 516.
[3]) 2. Theil str. 99. n.

nachfolgen wird, beahndes werden, also ist auch nothwendig diese Übertrettern durch den Trebitscher Pfarrer zu belehren, daß die Dankbarkeit und das Zutrauen gegen Gott durch gesätzwidrige Handlungen nicht bezeiget werden könne.

Ingleichen kömmt durch eine znaimer K. kreisamtliche Untersuchung hervor, daß von Schelletau sieben Persohnen, von Bilowanko eine, von Schassowitz drei, von Meserizko drei und von Walldorf zwei Personen im May vorigen Jahrs nach Marienzell wahlfarten gingen; so wie diese nun mit 3tägigem Arrest in Eisen unter einem bestrafet werden, also will nur noch zu mehrerer Wirksamkeit nöthig seyn, sie durch den Orts Pfarrer zu rechte weisen zu lassen, welches das k. Domstift zu veranlassen hat.

Um aber denen sich aufhaüfenden Verbots Übertrettungen vorzubeugen, und, da die lange Abwesenheit so vieler Persohnen dem Seelsorger sogleich und zu rechter Zeit zur Abmittlung auffallen sollte, sind alle Seelsorgern maasgeben anzuweisen, hierauf ein wachsames Aug zu tragen, massen im widrigen sie als Theilnehmer mitbestrafet werden würden.

Brünn den 7. Hornung 1787.

Ludwig Graf Cavriani.

S podobnou krajnou přísností jako na Moravě prováděny byly zákazy průvodův a poutí také v Čechách. Zde již r. 1783 zakázána byla obvyklá květnová pouť svatojanská a vydán rozkaz, aby procesí, kdyby snad přes to přicházela, nebyla vpuštěna branami. Procesí tudíž před městem se rozcházela a účastníci brali se do Prahy hromadně sice, ale bez průvodu kněžského a bez korouhví. Následujícího roku, chtějíc tyto pouti svatojanské zmařit úplně, nařídilo 6. května pražské gubernium, aby o sv. Janě v branách pražských všechna procesí jakož i zástupy lidu, které pouze jako poutníci k sv. Janu Nep. přicházejí, nebyly vpouštěny do města. Výroční pouti na Bílou horu, které Ferdinand II. nařídil, byly odstraněny, procesí každoročně 20. června v Praze konané na památku osvobození města od pruského obležení sice ponecháno, ale toliko jako jedno ze dvou ročně dovolených.[1])

Podobných případů z jiných zemí rakouských dalo by se uvésti mnoho. Svobodomyslná „Wiener Kirchenzeitung“, r. 1784 založená a redigovaná pověstným proboštem Wittolou, v níž všecky nové nápady věrnou ozvěnu nalézaly, zaznamenávala takovéto případy se zřejmou horlivostí a zálibou.[2])

Změna nastala teprve za císaře Františka I. (1792—1835), za něhož podobně jako i za jeho předchůdce Leopolda II. (1790 až 1792) system josefinský trval dále, jeho nejhorší výstředky však odstraněny byly. Ve dvorním dekretu ze dne 10. června 1793[3]) prohlašuje se sice, že, jak se již tu a tam opět stalo, stará procesí a pouti

[1]) Prášek, Panování císaře Josefa II. Část I. Praha 1903, str. 375 n.
[2]) Brunner, Mysterien der Aufklärung. Mainz 1869, str. 458 n.
[3]) K. k. Landesfürstliche Verordnungen. 2. Theil str. 408.

nemají býti znovu zaváděny a ponechávány libovůli biskupův a farářů, než roku 1796 vydáno rozhodnutí ze dne 19. srpna,[1]) že v případech, kdy celé obce žádají dovolení o pouť do Maria Zell, může býti uděleno dovolení toto od biskupa, aniž by se stát do věci míchal, a že proto krajské úřady takovéto pouti conivendo mají připustiti. Uvádíme zde přípis moravsko-slezského gubernia ordinariatu brněnskému zaslaný doslovně: Uiber das Gesuch des Brünner bürgerlichen Ausschusses um Erlaubnis die Wahlfart nach Maria Zell mittelst eines öffentlichen Ein- und Auszuges aus der Brünner Stadt Pfarre unternehmen zu dürfen, ist untern 19. d. M. die höchste Entschließung anhergelanget, daß in Fällen, wo ganze Gemeinden um die Erlaubniß nach Maria Zell zu wahlfarten sich melden, dieselben an den Bischof zu weisen seyn, von diesem aber die Erlaubniß ertheilet werden könne, ohne daß man sich von Staatswegen hineinmischet, und können daher auch die Kreisämter diese Wahlfarten conivendo geschehen lassen. Welches man Euer Bischöflichen Hochwürden zur Wissenschaft und Bennehmung mit dem Beisatze zu eröffnen die Ehre hat: daß hienach auch die Bittsteller unter einem durch das Brünner Kreisamt an Euer Bischöfl. Hochwürden angewiesen werden.

Brünn 30. August 1796.

In Abwesenheit des Herrn Gubernator
Freiherr von Teuber.

V příčině těchto procesí do Mariazell, aby se nenaskytly při nich maškary, bylo dvorním dekretem ze dne 26. února 1798[2]) Ordinariatům nařízeno, že při udělení takovéhoto dovolení výslovně má býti zapovězeno roucho poutnické a duchovním správcům uloženo, by ho pod vlastní zodpovědností nedovolovali. *Dr. Jos. Samsour.*

*

V okružníku Humani generis (15. června) a v dekretu congr. consist. (28. června) Benedikt XV podává pokyny a rozkazy ku povznesení činnosti k a z a t e l s k é. Toto dle Tridentina praecipuum episcoporum munus v novější době mnohým a mnohým posudkům podrobeno, o nichž i my tu častěji psali. Autokritika věcná a vážná je vždy dobrá a stavu samému ke cti. Ona také mnohé z toho, co v oněch úředních listinách se káže neb káře, aspoň v našich krajích už probrala.

Jako mnohé římské výnosy, i tyto z části zakládají se na poměrech italských. Retorika tam odjakživa kvetla, jako též ve Francii, ale kazatelství trpělo a trpí, právě pro retoriku, mnohými nedostatky. Zvláštní ona okolnost, že v Italii jest ještě pořád mnoho kněží bez pevného officia a beneficia, napomáhá tomu, že jest hojnost volných kazatelů, kteří jezdí kázati s místa na místo; dle toho, jací jsou, je také jejich činnost, jež nezřídka stává se řemeslnou a výdělečnou.

---

[1]) tamt. 463.
[2]) 482.

Z podrobných předpisův oněch, jež tu není kde rozváděti, budiž jenom na př. zmíněno, že přikazuje se k úřadu kazatelskému zvláštní zkouška, zakazují se smuteční řeči bez dovolení biskupova, zakazuje se předběžná nebo následná reklama v novinách — i naše děvy a ženy tu neplechu místy začínají! — zrazují se časté citáty ze spisovatelů světských, zvláště živoucích, zakazuje se mluviti na kazatelně o předmětech mimonáboženských a pod. — vesměs věci, jež rozumějí se vlastně samy sebou, aspoň u nás.

Co do theologického vzdělání u vlašského kněžstva víme, že všichni reformní papežové měli s ním nesvatý kříž a že i opatření energického Pia X z různých příčin jen s částečným setkala se zdarem. O Piovi IX vypravuje se, že přijav dle obyčeje postní kazatele ve společném slyšení, žertem, jak měl ve zvyku, prohodil k nim, že nějaké tři (nebo čtyry) haerese v kázání dovoluje, ale víc ne. Dnes jest už jistě i tam daleko lépe, ale že horkokrevnost snadno přestřelí, nejen v Italii, jest přirozeno. I u nás na př. z úst vysokého hodnostáře dověděli se vojáci, že jsou jako ta svatá panna Orleanská, nebo když přišli den Allerhöchsten anbeten, že jejich Allerhöchster jest ve V. . ., toho tedy — —, a podobné blasfemie. A ten kazatel zkoušky měl, jenom něco jiného neměl: vědomí a svědomí, že má hlásati Krista. Toto právě ony římské výnosy nad jiné zdůrazňují, a není zajisté zbytečno vždy znova a znova to opakovati.

Potlesk, dupot, mávání šátky a jiné projevy chvály při a po kázáních, jež ve 3 století a dále bývaly v kostelích docela obyčejné, jak víme ze svědectví sv. Jeronyma, Augustina, Chrysostoma a j., časem sice pominuly, ale ne docela: i dnes ještě v Italii a Francii tu a tam nemrav ten se vyskytuje. U francouzských kazatelů nynějška uvádějí se podobné blasfemické nesmysly, jako jsme je právě uvedli z Brna — rozdíl jest pouze ten, že v Notre Dame lidé boha- a duchaprázdnému žvanění tomu zuřivě tleskali, na př. při dominikána Janviera „doxologii“ na belgické vojsko (!), u nás ulevovali si potichu — ale ne pochvalou.

*

O víře atheistově zajímavě pojednává Karel Joël, profesor filosofie v Basileji, v díle „Antibarbarus“ r. 1914. Hume vyjádřil se v Paříži vůči Holbachovi, že sám žádného atheisty neviděl a že pochybuje, zda vůbec někdo jest atheistou. Holbach na to odvětil, že jsou ve společnosti sedmnácti. Míněni jsou asi druhové Holbachovi — materialisté.

Antický atheista jest Joëlovi osobností problematickou, ba nedokázanou. Nejostřejší výroky Diagorovy a Thrasymachovy nejsou theoretického, nýbrž praktického rázu; jsou diktovány hodnotícím citem a ne rozumem. „Nebyl to atheismus, nýbrž antitheismus a v posledním kořeni pessimismus“ (177.) Timona přivedlo velké zklamání k nenávisti vůči lidem a vůči Bohu. V humanismu a subjektivismu byla to vášeň, jež vedla k stanovisku vůči božstvu nepřátelskému. Doba mathematické exaktnosti ve století 17. nevedla k atheismu, nýbrž

právě k theismu. „Základní skutečností zůstává, že klassické století mechaniky bylo nejzbožnějším nové doby; že zakladatelé moderní vědy přírodní Kepler a Galilei, Boyle a Newton velebí božský světový řád, a že se tak mechanistický názor světový nejeví v kořeni atheistickým, nýbrž krajně theistickým“ (178.)

O atheismu nové doby dí spisovatel, že se stále více scvrká. Že doba geniů Lessingem počínajíc nikdy nebyla atheistickou, není prý třeba dokazovat a totéž lze říci o spekulativní filosofii od dob Kantových. Fichte „atheista“ nabídnul se za vojenského kazatele, aby, jak se sám vyjádřil, bojovníky ponořil v Boha. Beneke, zakladatel německého empirismu, považuje Boha jako upravitele světa (Weltordner) a jako mravní ideal. Huxley praví, že Bůh, o němž nás chtějí theologové poučit, nemůže býti dokázán, ale přes to dí: „Dle mého náhledu jest atheism z čistě filosofických důvodů neudržitelným“. O 19. století píše Joël: „Opět naprosto nejeví mechanika rázu protibožského“. Lamettrie, materialista od kosti — Joël nazývá ho „Stockmaterialist“ a mnozí nazvali ho arciatheistou — projevuje o této věci své přesvědčení takto: „Existence nejvyšší bytosti nechci nijak bráti v pochybnost, mám dokonce za to, že nejvyšší stupeň pravděpodobnosti mluví pro ni“ (181). Mylně se ovšem domníval, že Bůh nemůže být základem našeho štěstí, a proto bojuje proti Bohu jen prakticky. I Holbachův atheism byl praktického rázu. O francouzském materialismu shrnuje filosof svůj názor slovy: „Tento francouzský materialism byl jen barvou, nikoliv linií... věcí letory nikoli přesvědčení... jen kořením, jen radikalním přídavkem, jen fanatismem, který lze chápat jako reakcí vůči jinému fanatismu... bojují (totiž materialisté) proti Bohu a míní církev“. Atheismus Schopenhauerův je taktéž prakticky podmíněn. „Nemůže být žádné řeči o tom, že Schopenhauer snad metafysickou povahou theismu se uráží... a nemůže ani o tom být žádné řeči, že jemu snad všemohoucí, jednotná bytost světová zdá se být nemožnou; vždyť ji sám uznává“ (186). Filosofa nadčlověka nevedly rozumové důvody k atheismu, nýbrž touhy vůle a citu.

„Tak padá historický atheism jako theorie. Nebylo žádných čirých filosofů atheismu, tak jako nebylo žádných čirých materialistů, žádných popíračů duše. Ti, jimž se v tisíciletích vytýkalo, že jsou atheisty, nebyli jimi, nebyli zapírači Boha, byli naopak jen popírači uznávaného Boha nebo poznání Boha (waren keine Gottesleugner, waren vielmehr Bestreiter nur eines geltenden Gottes oder einer Gotteserkenntnis). Několik málo myslitelů, již se — teprve v nejnovější době — atheisty nazývali, nebyli theoretickými popírači, nýbrž praktickými potírači Boha...“ (188.)

Praktickým je tedy atheismus! Ale nelze snad říci, že i theism jest jen praktický, táže se Joël. „Jest li tomu tak, pak bojuje theism a atheism na téže půdě jako víra a víra, ne již jako víra a věda. Jest-li tomu tak, pak již asi theismus zvítězil, neboť prakticky osvědčil se silnějším, národům a dobám posílil srdce a obrnil vůli... A náboženská víra vytvořila umění, ukázala se ještě tisícerým způsobem

plodnou... Nevěra zůstává k neplodnosti odsouzena, protože je prázdnou... Když byla doba silnou, byla věřící... Bůh mohl být ve všech dobách též jako první princip logicky nebo fysikalně požadován; atheism však v takovém smyslu požadován být nemohl. Důkazy pro Boha mohly opět a opět být uváděny, důkazy proti Bohu nikoli, leč že to byly důkazy proti světu jako řádu, proti hodnotě světové a tím zase důvody praktické. Uznání božského (die Anerkennung des Göttlichen) mohlo se objeviti v tisícerých formách a theoriích, jeho popření v žádné. Atheism sám žádá jako theorie svůj rozklad (der Atheismus selber fordert als Theorie seine Auflösung) a atheista Schopenhauer má pravdu, když proti tomuto čistě negativnímu označení protestuje" (189 d.) Kritickému pátrání neujde, že atheism toho kterého spisovatele je buď deismem nebo antitheismem, lhostejností nebo nenávistí proti Bohu.

A přece máme dnes mnoho volných myslitelů a světáků, již se svým atheismem honosí jako věcí samozřejmou! Co o nich souditi? Rozhoduje u nich chladná rozvaha a logické důvody? Joël jim radí, aby své počínání dobře zkoumali, aby uvážili „zda nejsou přec jen agnostiky, kteří pouze o Bohu ničeho nevědí nebo vědět nechtějí, jsouce příliš ohlušeni vřavou lidskou, tak že jemného hlasu nitra (die leise Dominante) nevnímají, příliš zapředeni do jednotlivostí světových, tak že k celku, k přehlédnutí se nepovznesou, jsouce tak málo vyspělí, že lesa pro samé stromy nevidí, neschopni, aby šumění vysokého vánku v něm slyšeli, příliš kvapní a vrtkaví (hastig und flüchtig von Gang zu Gang), aby si otázku posledního základu, otázku o Bohu, jen dali, protože by jim snad nejbližší tramway odjela. — Ti však, již takto žijí, štváni jsouce hodinou, lákáni kořistí ane, opojeni smysly, omámeni hlukem trhovým, drážděni (gereizt und gepeitscht) pouhými střepinami a cáry světovými, oslepeni mnohostí a slepi vůči cílům životním — nejsou vlastně barbary?"

Tak končí spisovatel článek uvedeného díla ostrou kritikou dnešního povrchního atheismu, jenž by se rád oděl do hávu vědeckého a přesně logicky by chtěl svou pravdu dokázat. Dle nezaujatého myslitele jest atheismus po stránce theoretické pouze věrou. Vztah mezi theismem a atheismem není jako mezi věrou a vědou, nýbrž, což Joël zvláště zdůrazňuje, jako mezi věrou a věrou, ale nikoli téhož stupně. Víra theistů je zdůvodněna theoreticky i prakticky, víra theistů však je prázdnou zvláště po stránce theoretické. *Dr. Jos. Vrchovecký.*

*

O nadějích katolíků v pomírovém Rusku rozepisují se „Hist. pol. Blätter" (160). Dosud jen zvláštní protekcí mohli katolíci ve státní službě zastávati podružnější místa, revoluční svoboda však otevřela všechny veřejné úřady všem Rusům bez ohledu na konfessi. Uznána církev sjednocená: v Petrohradě a Moskvě jsou z 5 kněží sjednocených 4 Rusové, metropolita Szeptyckij posvětil jim kněze Feodorova na biskupa. Na universitách á vysokých školách mohli býti katolíci zapsáni do 7%, a žáci nejnadanější, takže nejlepší lékaři, advokáti, inženýři byli většinou katolíci. V Petrohradě n. př. byla vy-

psána stavba 3 mostů, při konkursu zvítězili katolíci a stavbu též provedli; nyní je všem konfessím na vysoké školy dán volný přístup. Biskupský stolec v Minsku bude zase obsazen. Stará vláda totiž minskou diecesi zrušila bez předchozího oznámení papeži. Biskup byl jednoduše pensionován a diecese podřízena gener. vikáři vilenskému Jilinskému, od papeže exkomunikovanému; 18 let marně papež protestoval. Teprve r. 1883. správou diecese pověřen arcibiskup petrohradsko-mohylevský. Provisorní vláda nečiní jmenování nového biskupa žádných obtíží. Možno doufati, že i Sibiř dostane svého biskupa. Diecese totiž Petrohrad-Mohylev je největší na světě. Obsahuje velkou část Ruska, od Archangelska až k Mohylevu, celé Finsko, Livonsko, Estonsko (Kuronsko patří Kovnu), Chivu (chanát v Turkestanu), celý Turkestan, celou Sibíř se Sachalinem. V Turkestanu n. př. přichází na jednoho kněze 100 000 km^2 (Turkestan sám má asi 1,131.027 km^2), takže své farníky může navštíviti sotva jednou za dvě leta. Zvláště v Sibiři je mnoho katolíků, jsou to potomci nesčetných polských vyhnanců, v Irkutsku samém na 25 tisíc; samostatného biskupství na Sibiři je tedy nevyhnutelně třeba. Při čemž katolíci od státu chtějí pouze povolení, protože všechny náklady hradí ze svého náboženského fondu, který rovněž jako u nás povstal ze zrušených klášterů a biskupství. Velkou naději skládají ruští katolíci též v úplnou svobodu při sv. pokání. Při smíšených manželstvech totiž, odepře-li kněz absoluci katol. snoubenci, protože sňatek uzavřen byl pouze před popem (státně nařízeno) a katol. výchov dětí nebyl zabezpečen — byl poslán na Sibiř. Teprve po vydání dekretu „Ne temere“ byl potrestán pouze pokutou 400 rublů a sesazen v úřadě na čtvrt roku.

Visitační cesty biskupů a udílení svát. biřmování budou snad též povoleny. Od r. 1863 dostal biskup diecese Petrohrad-Mohylev pouze jednou dovolení udíleti biřmování. Protože však lid vítal ho příliš okázale, bylo telegraficky dovolení zastaveno. V Sibiři bylo od r. 1563 — za celou tedy dobu carismu — pouze jednou biřmováno. Mikuláš II. totiž udělil nedávno zemřelému arcibiskupu Klučinskému toto povolení, na všechny gubernie však bylo telegrafováno, aby nikde nebylo slavnostního přijetí biskupa.

Spojení s Římem dálo se dosud prostřednictvím ministerstva vnitra a minist. zahr. záležitostí i ve věcech dispense; i v tom čekají katolíci volnou ruku.

Actis A. Sedis docházela zkomolena, celé strany vytrhány, nebo černí učiněny nečitelnými dle zvůle „oddělení cizích kultů“, resp. ředitele jeho, pravé ruky ministra vnitra.

Biskupové i kněží byli dle vůle vlády sesazováni a zavíráni do klášterů či posíláni do vyhnanství; n. př. biskup plocký Symon byl poslán na 2 roky do Oděsy, pak mu bylo dovoleno jíti za hranice, nyní žije v Krakově v hodnosti arcikněze. Vilenský biskup Hryniewickij rovněž sesazený je nyní kanovníkem ve Lvově; i jeho nástupce baron Ropp byl sesazen.

Dosud nemohl biskup žádného kněze v úřadě nějakém ustano-

viti, dokud nedostal z onoho „oddělení cizích kultů“ povolení. Jestliže gubernator některého kaplana sesadil, nezbývalo mu než uchýliti se do baltických provincií, kde samostatné jmenování biskupem uznáváno.

Mají li ruští popi dovoleno po Německu konati missijní cesty u svých krajanů v Emži, Hamburgu, Baden-Badenu, Wiesbadenu, čekají katolíci ruští podobnou svobodu i v říši Bílého orla; rovněž doufají ve zlepšení majetkových poměrů svého kněžstva a prohloubení bohoslovného studia. Ovšem je plné svobody nemožno čekati, protože dosud je v platnosti § 90 trestního zákona, který sice byl 17. října 1906 carským ukazem zrušen, Stolipinem však zase zaveden: „Osoby, provinivší se veřejným kázáním nebo řečí, předčítáním spisů, rozšiřováním veřejným jak spisů tak obrazů, nebo vystavováním těchto — aby takovým jednáním ku přestupu z pravoslaví k jinému vyznání popouzeli, propadají trestu . . . atd.“ — Stolipin nařízení odůvodňuje: „Ministerstvo uznává za nutno učiniti určitá opatření, aby dovolení k svobodné propagandě neorthodoxních vyznání se nezneužilo k boji proti orthodoxní církvi. Dovolení jinověrcům, aby víru svou hlásati mohli mezi orthodoxními za tím účelem, aby je získali pro svou konfessi, mohlo by v nejvyšší míře státi se nebezpečným též zájmům státním, protože orthod. obyvatelstvo při nedostatku orthod. kněží je neschopno propagandě dostatečně čeliti.“

Zmíněný § musí býti pojímán ovšem se stanoviska ruského a pochopí se snadno Stolipinův výklad. Není hroznějšího slova na Rusi nad propagandu — stačí zmínka jen o něm a denunciacím jsou otevřeny dvéře dokořán. Damoklův meč visí nad každým katol. učitelem, řečníkem, spisovatelem, knihkupcem, jenž by vystavil knihu katol.; kázání o primatu nebo očistci je považováno za útok na orthodoxii.

Nové poměry přerodí snad i dosavadní svatou Rus a uskuteční slovo Solovjeva: „ospravedlniti víru otců našich, povznésti ji na nový stupeň rozumného poznání, ukázati, jak stará tato víra osvobozena od okovů místních zvláštností a národní sebelásky spadá v jedno s věčnou a všeobecnou pravdou.“

„Dilo“ (133) referuje o ukrajinském sjezdě „eparchialním“ v Kijevě. Jednáno o demokratisaci církve. Farnosti spolu s „diecesní správou“ mají utvořiti „farní sbory“ (voliti mohou od 20 let muži i ženy); tyto pak zvolí na tři roky „farní radu“, v níž zasedati má vedle laiků též „farní úřad“. Rada se má starati o kostel, církevní školy, bratrstva, útulky starců atd., jakž i zkoumati příjmy a vydání těchto institucí. Dosavadní postavení duchovenstva má zůstati do všeobecného t. zv. „všeruského soboru“. Každoroční sjezdy delegátův diecesních volených „okresní radou“ a školními úřady mají zabývati se hospodářskou stránkou majetku církevního i školského. Tento sjezd jmenuje na tři leta též „biskupskou radu“ složenou ze 42 členů — polovice laici, polovice duchovní (kněží 9, ostatní jsou diakoni, katecheti a mniši). Spory výkonného výboru rady s biskupem řeší synod. „Farní rada“ volí si sama duchovního, a za souhlasu obce požádá biskupa o potvrzení. Volyňské duchovenstvo na sjezdě v Žitomíru rozhodlo se pro

odluku církve od státu a na brzkém svolání sněmu na zásadách demokratických. Církevní půda má býti rozdělena sedlákům.

*

Drobnosti z válečného zajetí. Unitský arcibiskup Šeptyckij, revoluční vládou ruskou propuštěný, jel po krátkých zastávkách do Říma. Za vypuklé revoluce dána mu brzy svoboda taková, že mohl nejen v čelnějších místech ruských i rakouských, ruskými vojsky obsazených pastorovati, nýbrž i v Petrohradě světiti čekatele na kněžství.

U německých zajatců v Japonsku (Osaka) sloužívá německý misionář mši svatou, káže, zpovídá je, ale jen písemně, vše v přítomnosti strážníkově. Všude, i v domě biskupově je s ním strážník, jenž udiveně ptal se biskupa, čím to je, že on, ač Francouz, s missionářem Němcem tak přátelsky, jako bratr s bratrem zachází. V Paříži jináče . . .

*

Značky jmen řádových časem rozmnožily se tak, že jich významu ne vždy snadno se dohádnouti. Hlavní jsou: O. S. B. (Ordinis sancti Benedicti). O. S. N. neb O. Praem. (s. Norberti, praemonstráti, dle místa Praemonstratum, Prémontré). O. Cist. (cisterciáci dle místa Cistercium, Citeaux). O. P. (praedicatorum, dominikáni). O. F. M. (fratrum minorum, minorité). O. Cap. (kapucíni). O. S. A. (Augustin). O. S. M. (servorum Mariae, servité.) S. J. (Societas Jesu, jesuité). C. SS. R. (Congregatio sanctissimi Redemptoris, redemptoristé, liguriáni). S. D. S. (Soc. divini Salvatoris, salvatoriani). C. M. (Congregatio missionum, lazaristé), od nem. sv. L. v Paříži. S. V. D. (Societas verbi divini, misionáři ze Steylu, u nás S. Gabriel v D. Rakousích). O. M. I. (Oblati Mariae immaculatae), C. P. (Congr. Passionis D., passionisté). C. SS. Cc. (Congr. ss. cordium J. et M., misionáři zvaní též dle domu v ulici Picpus v Paříži, kterýmžto jménem však zove se také 3. řád sv. Františka). S. M. (Societas Mariae, maristé). F. S. C. (Filius s. Cordis). C. S. Sp. (Congr. s. Spiritus). S. M. H. (Soc. Mill Hill, též S. S. J., soc. s. Joseph. missionáři z Mill Hill). M. S. C. (Miss s. Cordis). S. S. C. (sacerdcs s Cordis). P. S. M. (Pia societas missionum, pallotini). R. M. M. (Religiosi missionarii de Mariannhill, pův. trapisté od cist. klášt. v La Trappe).

Vědecký a umělecký.

O přírodní filosofii bylo dlouhý čas právě tak nepříznivé mínění rozšířeno jako o filosofii vůbec. Je prý pouhou fantasií, planou spekulací, jež opovrhuje zkusnými vědami a proto zasluhuje opovržení. Verweyen, soukromý docent bonnské university, praví v díle „Naturphilosophie“ (1915), že ani za idealismu v první polovici století minulého nebyla přírodní filosofie pouhou planou spekulací. I když Fichte žádá, že vědosloví — tím mu byla filosofie vůbec — po zkušenosti se nemá tázati, že nemá se na ni ohlížeti, přece požaduje, aby se opovrhovalo takovými, již o přírodě a priori fantasují, když se jedná o fakta; v empirických oborech nesmí být fantasováno. Bohužel neřídil se myslitel často sám tímto požadavkem. Ani Schelling neopovrhoval zkusnou vědou. V díle „Einleitung zu dem Entwurf eines Systems der Naturphilosophie“ píše: „Nevíme jen to nebo ono, nýbrž nevíme původně vůbec nic nežli zkušeností a prostředkem zkušenosti, a potud pozůstává veškeré vědění naše ze zkusných vět.“ Nejvíc vytýkalo se Hegelovi, že opovrhoval zkušeností, avšak i tento myslitel žádá důrazně: „Nejen že filosofie s přírodní zkušeností musí souhlasit, nýbrž vznik a tvoření filosofické vědy má za předpoklad a podmínku empirickou fysiku“ (9.) Podle toho se zdá, že filosofové tito v této otázce byli poněkud lepšími než pověst o nich.

Neobejde-li se žádná věda bez domněnek, neobejde se bez nich ani přírodní filosofie, ba ani přírodověda, byť si sebe opatrněji počínala. Ostwald píše v předmluvě svého díla „Naturphilosophie“, že nechce žádných domněnek podávat, avšak z díla vysvítá, že se bez nich neobešel. Čím dále tím jasněji nahlíží se nezbytná potřeba domněnek pro přírodovědu. I Haeckel mluví o jejich nepostradatelnosti v systemu a přírodovědě. Jak věda tak i denní život nutí prý nás k představám, „které mezery vědění vyplňují nebo jeho místo zaujímají.“ (27.) Kdo se prý vzdává domněnek a o čisté skutečnosti blouzní, jak obyčejně „omezené hlavy po přírodovědcích žádají,“ vzdává se poznání příčin vůbec a tím i uspokojení kausalní potřeby rozumové. V rektorátní řeči pravil berlínský profesor fysiky, M. Planck (r. 1914), ať si nikdo nemyslí, že je nejexaktnější vědě přírodní možno, aby se zcela obešla bez světového názoru, t. j. bez nedokázatelných domněnek, a tím dodělala se pokroku. Verweyen míní, že v nejnovější době mizí bázeň před domněnkami.

Není tomu dávno, co se dedukce ve vědě přírodní šmahem zavrhovala. Spisovatel však žádá, aby mezi indukcí a dedukcí bylo úzké spojení.

I tajemství shledáváme v přírodní vědě. „Že vůbec svět existuje a právě tento svět s těmito zákony a žádnými jinými, toť pratajemství, jehož skutečnost každá věda jen uznat může, nikoli však dále objasnit.“ (46.) Vzhledem k metafysice a světovému názoru má dle Verweyena přírodověda přísnou neutralitu zachovati. Heslo „přírodo-

vědecký názor světový“ je dle něho contradictio in adiecto. Otázka o poměru mezi Bohem a světem přesahuje kompetenci vědy přírodní. Haeckiovo tvrzení „věda dokázala v 19. století jednotu Boha a světa“ nazývá noetickou naivitou. „Neuvěřitelnou krátkozrakostí“ je dle Verweyena názor, že přírodověda udělala svými výzkumy Boha zbytečným, nebo že jeho jsoucnost vyvrátila. Již okolnost, že Darwin sám proti víře v Boha nebyl, mohla by méně rozvážné spisovatele k větší rozvaze přivést. Přírodozpytec může jen k zlomkům světového názoru dospět.

Vede vědecká filosofie přírodní k monismu nebo k dualismu? Ostwald definuje monismus jako „vědecký způsob myšlení a rozhodnutí, upotřebit beze zbytků (restlos) zásady vědecké na každý zjev veškerého lidského myšlení a jednání beze vší výjimky“. Nečiní to však i dualisté také? Dlužno proto rozlišovat mezi monismem methody a monismem jako světovým názorem. „Již dualista Tomáš Akv. žádal důrazně a opětně, že ‚přirozeným světlem rozumu‘ musí se v souvislost věcí proniknout, že se nesmí ukvapeně něco bezprostřednímu vlivu ‚první příčiny‘ čili Boha (causa prima) připisovat, co již stvořenými, přirozenými nebo ‚druhými příčinami‘ (causae secundae) se stává srozumitelným“ (110.) Monismus v methodě nevede v důsledcích přesných k monistickému názoru na svět. Mnohým vrstevníkům vytýká Verweyen „monistickou monomanii“. Četné monismy, jež se nám nabízejí, vylučují se navzájem. Pro který je bonnský docent? Pro zvláštní druh kritického monismu, jímž míní „vůli k jednotě, ku sjednocení všeho v přírodě daného v nás i mimo nás, — v jeho nejhlubším kořeni tedy nic jiného než vůli ke kultuře vůbec. Zda takový kritický monismus vůči pseudomonismům všeho druhu se může udržet, bude otázkou osudu monistické organisace našich dnův“ (112.) Všechny monismy jsou nepravými, jenom autorův kritický monismus „vůle ke kultuře“ je vyňat, avšak zda je pravdou skutečnou, nedá se dle slov Verweyenových vůbec dokázat, a zda se udrží, toť otázkou budoucnosti. *Dr. Jos. Vrchovecký.*

*

V Krakově byla uspořádána na jaře zajímavá výstava náboženských obrazů kněze Stan. Moszyńského. Zajímavá osobou umělce-askety i jeho dílem. Umělec, pocházející z rodu hrabat Moszyńskich, byl úplným samoukem. Vstoupil sice po studiích do krakovské umělecké akademie, ale po několika dnech odešel: zdálo se mu, že tam učí jen zastaralým formám, manýrám a že potlačují osobitost. Jde tedy za druhou mocnou touhou svého srdce: do semináře v Krakově, kde maluje již „svým, novým“ způsobem. Dlouhá nemoc zdržuje jeho theologická studia a za dva roky po vysvěcení ničí jeho skutečně asketický život: zemřel ve 32 letech r. 1907.

Přes to obsahuje jeho posmrtná výstava 146 obrazů, jimiž veřejnost byla překvapena. Jedni stáli před nimi nechápavě, jiní jsou zase nadšeni a prohlašují, že zemřelý „samouk byl neobyčejným umělcem, jehož talent, třebas nerozvinutý v celé plnosti, měl v sobě všechny známky

genialnosti.“ „Z jeho prácí proniká nálada opravdu duchovní, náboženská, stejně vzdálená od ritualní šablony zavedené renesancí, jako od realistické trivialnosti, které holduje mnoho pseudonáboženských malířů dnešních. Blíží se nejvíce velkým vlašským malířům do dob Rafaelových . . . V ničem však nepřipomíná suché tvrdosti německých nazarenů jako Amona nebo Petra Cornelia, ani hledané prostoty anglických praerafaelistů jako Rosettiho nebo Millaisa.“

Moszyński sám přiznává, že jeho srdci nejbližší jest Fra Angelico da Fiesole. „Známkou mého směru malířského“ — praví — „jest mysl oddaná Ježíši Kristu, vyjádřená prostředky pokud možno nejjednoduššími. Mým oborem jest náčrt.“ Později však prohlubuje své obrazy, maluje je intensivními barvami, směřuje důsledně k nejmonumentálnější technice — k mosaice.

Za svůj úkol pokládá obroditi náboženské umění. Své názory o tom vyslovil ve spise „Umění a víra“, jenž zůstal v rukopise a z něhož podstatné části otiskuje krakovský „Przegląd Powszechny“ (1917, str. 559—577). Zajímavé jsou zvláště některé jeho úvahy o úkolech a podstatě náboženského malířství. Dle něho „malířství náboženské jest možné jen tam, kde jest opravdová zbožnost; rozjímání svatých tajemství podněcuje obrazivost malířskou, aby hledala zevnějšího výrazu pro to, co duše procituje uvnitř.“ Tím výrazem jest umělecké dílo. Nejlepší jest tehdy, když podává pomocí suggesce uměleckých dojmů plný obraz náboženského nadšení svého tvůrce. Neboť pravým cílem umění není blyskavé chválení Boha barvou motýlích křídel, nýbrž představení vlastní duše obohacené životem v Bohu.

Příčinou úpadku náboženského malířství a zmatku uměleckých pojmů bylo dle Moszyńského, že duchovenstvo a řády, které vydaly Fra Angelika, vypustili z rukou náboženské malířství a svěřili je Rafaelům, Michalům Angelům, Rubensům a lidem, kteří jsou v základě malíři světskými, malíři přírody a ne věřící duše. Navrhuje proto, aby duchovenstvo a řády zase opanovali náboženské umění. Církev katolická, která má dnes mnoho sil na poli exaktních věd, má jich málo na poli umění. Neprobudil se dosud mezi duchovenstvem proud, jenž by osobně podporoval umění, a veřejnost pokládá mnohdy umělecké snahy za neshodné s povoláním kněžským, což vede nejednu sílu na světské stezky. Jakkoliv nehodí se pro kněze každý umělecký směr, poněvadž mu lépe odpovídá stav světský, přece jsou jistá odvětví umělecká — a k těm náleží malířství náboženské, hudba a poesie nábož., architektura a drobný průmysl kostelní — jež rozvíjejí se zdravě, zůstávají-li v rukou duchovenstva a řádů.

Tuto myšlenku rozebírá Moszyński podrobně v několika úvahách o řádové škole malířské. Nemusil by to býti řád přesně malířský, ale „náboženské malířství stalo by se vedlejším cílem nějakého řádu neb aspoň nějaké organisované společnosti duchovních.“ Řád musil by dbáti, aby čistota zásad a duch pobožnosti uchovával se neporušen v umělecké tradici, leč malířská činnost školy musila by podléhati stálému vývoji. „První a nejpodstatnější činnost řádu záleží v tom, že

chápaje malířství jako modlitbu dává některým duším příležitost chváliti Boha způsobem jim vlastním a sobě rozmnožuje pomníky pobožnosti, shromažďuje a ošetřuje jejich díla." Vedle vniterní činnosti může řád rozvinouti také činnost zevnější, mají-li řádoví malíři dosti odborného vědění, aby mohli podnikati malbu kostelův a kostelních obrazů.

*

Max Dvořák, professor vídenské university, vydal spis o šetření uměleckých památek, kde místy ostře se vyslovuje o zacházení s památkami kostelními. Podařenou illustrací k tomu byly by nynější výnosy o zvonech anebo výnosy josefinské o bohoslužebných předmětech. Ale i jinak vytýká mu cisterciák Kurz (v Salzb. Kirchenztg 26 d) neoprávněně příkré úsudky vůči kněžstvu. Zdá se, že pánové u zeleného stolu zapomínají, že bohoslužebné předměty především mají sloužiti bohoslužbě a že i nejumělečtější třeba nahraditi jinými, když onomu účelu nevyhovují; tak obrazy, nádoby, oltáře, roucha, ozdoby atd. Na základě fotografií mluviti hned o vandalismu a barbarství jest ukvapené, neboť na fotografii vyjímá se pěkně i docela zvetšelý cár neb červotočivá socha, které snad vůbec nelze již udržeti, neřkuli nechati v kostele. Že některé mohly a mohou v čas býti zachráněny, je pravda, jen že se mělo a má „shora" také říci, jak, a dáti na to peníze a čeho jinak potřebí.

Zajímavý doklad takového posuzování podává Kurz co do opravy kostela v Klosterneuburgu, jež v nedávné době velkým nákladem provedena a o níž professor Dvořák praví, že jest příkladem, jak se obnovovati nemá. Návrh opravy a opravu tehdy velice pochválili a právě centrální říšská komise, jíž prof. Dvořák nyní zastupuje, a rozhodovali v ní mužové, jako bar. Helfert a především věhlasný tehdy architekt bar. Schmidt. Co by to bylo křiku bývalo, kdyby klášter nebyl na jejich slova dal!

Je dobře, že se na tuto uměleckou stránku i v Rakousku, ač pozdě, začíná také pamatovati, ale není dobře, pedantsky při tom pouštěti se zřetele důvody praktické — kostel není a nesmí býti museem na očumování pouhých, třeba sebe víc „uměnímilovných" zvědavců —, ani obtěžovati kněze a farníky úkoly, s něž nejsou a jichž důstojnost bohoslužby nevyžaduje.

Zdá se, že v úsudku takových theoretiků povede se renovatorům, jako tomu psovi v bajce: včera byl bit, že v noci štěkal a pána budil, dnes byl bit, že v noci neštěkal a na zloděje neupozornil. Jednou dostanou, že restaurovali, po druhé, že nerestaurovali.

*

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti v Záhřebě slavila 28. července t. r. 50 let svého trvání. Hrvati, povzbuzeni příkladem Maďarů, kteří obětavostí hrab. Štěpána Széchényi již r. 1830 založili si akademii, jejímž hlavním cílem bylo vzdělávati „maďarský spisovný jazyk", hleděli již od hnutí illyrského v letech třicátých minulého století zakládati společnosti pro pěstování jazyka národního. První o myšlence, aby se založilo „Družtvo prijatelja

izobraženosti ilirske," promluvil v čas. „Danica" Ljud. Gaj. Od té doby sněm hrvatský několikrát se usnesl, by byl požádán král o dovolení založiti „učene društvo za njegovanje prosvjete narodnim jezikom," ale usnesení sněmu vlivem Maďarů nedocházelo schválení, až 10. července 1847 došlo rozhodnutí, kterým v zásadě povoleno založit učené družstvo, až by se vykázalo dostatečným kapitálem. Zatím místo „učeného družstva" začaly jiné spolky pečovat o šíření „užitečných vědomostí", na př. 1838 založená Citaonica, 1842 Matica ilirska i Gospodarsko društvo a 1850 „Društvo za jugoslovensku povijest i starine." Až 10. prosince 1860 v sezení bánské konference vlastenecký biskup Josef Strossmayer odevzdal bánu baronu Jos. Šokčevićovi list, v němž vyložil potřebu učeného družstva či akademie, by bylo „střediskem, kde by se sešli a spojili všichni lepší duchové hrvatští, srbští, slovinští a bulharští, aby se radili, jakým způsobem by se měla na slovanském jihu sestavit jedna národní kniha, a jak by měla pod svou ochranu vzíti všecky obory lidské vědy." Zároveň s dopisem odevzdal bánovi na akademii 50.000 zl., později ještě dalších 20.000 zl., a tak položen pevný základ akademie, jejíž pravidla potvrzena 4. března 1866, když byla dříve sněmem přepracována osnova, podle níž účelem nové akademie mělo býti „pěstovati a podporovati vědy a umění na slovanském jihu mezi Hrvaty, Srby, Slovinci a Bulhary v národním duchu a společné osvětě." Tento cíl její určil ve svém dopise Strossmayer, ale tato myšlenka o jednotě všech Jihoslovanů lekala vládnoucí kruhy, jež si vynutily změnu osnovy.

První slavnostní sezení akademie bylo 28. července 1867.

Podle oboru vědecké práce dělí se akademie na čtyry třídy: I. historickou a filologickou, II. filosofickou a právnickou, III. mathematickou a přírodovědeckou, IV. uměleckou.

První tři třídy vstoupily hned v život, čtvrté není dosud, ač 1903 pro tuto třídu akademie sama ze základního kapitálu určila obnos 10.000 korun.

R. 1875 daroval Str. akademii 40.000 zl. na stavbu nádherného paláce, v němž umístěna (1883) také Strossmayerova galerie obrazů, jež tento mecenáš pro ni skoupil.

Akademie má protektora, jímž byl Strossmayer až do své smrti († 8. dubna 1905), od 20. května 1915 jest jím záhřebský arcibiskup dr. Antun Bauer. Řádní její členové (32) volí si mezi sebou předsedu a 2 tajemníky. Prvních dvacet let předsedou byl nejlepší spolupracovník Strossmayerův, záhř. kanovník Rački, ale když byl 1886 opět zvolen, vláda ho nepotvrdila. Veliké zásluhy o akademii zjednal si předseda Tadija Smičiklas (1900—1914), za něhož práce její se velmi rozhojnila. Nyní je předsedou dr. T. Maretić. Z prvních řádných členů akademie dosud žije proslulý učenec Vatroslav Jagić.

Podle osnovy z r. 1867 činnost akademie jeví se hlavně dvojím směrem: 1. sbíráním a vydáváním látky, týkající se minulosti i přítomnosti jižních Slovanů, hlavně Hrvatů i kraju, jež obývají; 2. vě-

deckým zpracováním té látky. Sbírala tudíž a vydává (dosud vydáno 24 svazků) obšírný Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, kriticky vydává spisovatele hrvatské od 15. stol., hotoví k tisku památky psaného i zvykového práva, sbírá látku pro zpytování jazyka, dějin, literatury a přírodních zvláštností v zemích hrvatských. Vedle sborníku Rad (dosud 215 svazků), kde uveřejňovány práce členů i nečlenů, vydala dosud tyto sbírky: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium (39 svazků), Starine (Starožitnosti, 35 sv.), Stari pisci hrvatski (23 sv.), Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium (10 sv.), Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena (od r. 1896 vyšlo 21 sv.), Gradja za povijest književnosti hrvatske (7 sv.), Znanstvena djela za opću naobrazbu, Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae a j.

Roku 1911 jihoslov. akademie v Záhřebě dohodla se s Maticí slovinskou v Lublani, s akademií v Bělehradě i v Sofii, že vydají Jugoslovensku enciklopediju, z níž by svět čerpal vědomosti o jižních Slovanech, vzdělanosti a krajích. Ale práci tu, na niž obětoval generalmajor M. šl. Czerlien 20.000 kor., zdržela válka balkánská a nyní zdržuje světová. Za to vyšel zatím 1916 Hrvatski biografijski rječnik (1. svazek), o němž pracuje zvláštní odbor.

Kromě 10.000 korun na zeměpisná bádání dostává akademie od r. 1911 od zemské vlády 25.000 kor. na svá vydání a kromě nemovitostí (paláce a 4 domů v Záhř.) má jmění 846.950 korun.

Základem knihovny i archivu jejího byla knihovna Ivana šl. Kukuljeviće Sakcinského, již akademie s rukopisy koupila za 18.000 zlatých. V knihovně její jest nyní 70.000 svazků, v archivu 2700 rukopisů a přes 30.000 původních listin.

Gallerii obrazů založil 1868 biskup Strossmayer, darovav do r. 1883 280 starých obrazů, jež skoupil většinou v Italii, aby ušlechťovala mysl a srdce lidu. Na vydržování obrazovny, jež r. 1883 převezena z Djakova do paláce, věnoval Strossmayer 1888 obnos 21.700 korun. Nyní má gallerie 470 obrazů i miniatur, 18 soch a knihovnu o dějinách malířství. Ze starých malířů jsou zastoupeni: Tiziano, Albertinelli (Vyhnání z ráje), Filippino Lippi (Sv. rodina), Fra Angelico da Fiesole, Salvatore Rosa, Ann. Caracci, Guido Reni, van Dyck; z novějších Jar. Čermák (raněný Černohorec), Jan Matejko, Vereščagin a většina malířů hrvatských (Nikola Mašić, Vlaho Bukovac, Cel. Medović, Ot. Iveković, Mirko Rački, Bela Csikos a j.). Ozdobou gallerie jsou zvláště 4 velké a 14 malých miniatur, jež počátkem 16. století namaloval Matteo da Milano pro dva rukopisy rodiny Este ve Ferraře; čtyry velké miniatury byly v čtyrdílném breviíři ferrarského vévody Ercola I, 14 menších v modlitební knížce jeho syna Alfonsa I. Umělecká cena těchto miniatur je neobyčejně veliká.

Časopisy hrvatské věnují u příležitosti jubilea činnosti akademie celé svazky.

Vychovatelský.

V mnichovských „Katechet. Blätter“ (1917, č. 5.) a podobně v nejnovějším svém spise „Erziehung und Selbsterziehung“ píše prof. F. W. Foerster o budoucích úlohách náboženského výchovu. Připomíná, že mluví-li se dnes více nežli kdy jindy o náboženské paedagogice, není to nijak znamením doby hluboce nábožensky naladěné, nýbrž spíše doby, v níž náboženství nalézá se v těžkém stavu obrany. Ve velikých epochách náb. kultury, v nichž celý život byl nábožensky organisován, nebylo třeba mnoho paedagogiky ke sprostředkování náboženství. Kde celé ovzduší jest proniknuto živou a nepopíratelnou úctou k posvátným pravdám, tam svorné vyznání dospělých rozněcuje již samo také jiskru víry v duši mladého pokolení. V našich dobách však, prostřed pyšné negace právě na straně duchovně vedoucích kruhů, prostřed hluboko sahajících rozporů dospělých v otázkách náboženských, jest úloha naboženského vychovatele den ode dne těžší. Snaží se představiti svým svěřencům určitou pravdu jako zcela jistou, jako základ života — ale táž pravda je s mnohých stran popírána, posmívána a pohrdavě odstraňována jako mythus, jako zastaralý a kultuře nepřátelský výmysl. V technicko-přírodovědecky organisovaném životě lidském zdá se náboženství starou městskou zdí, jež se ponechává ještě z piety, ale jíž „vzdělaný“ člověk nechce přiznati živého vztahu k potřebám pokračující kultury.

Proti tomuto rozkladnému a zápornému hnutí moderního světového názoru vystupuje od nějaké doby hnutí nábožensky povznášející. Také mocné světové události přivedly ad absurdum domněnku, že lidská vzdělanost může býti založena na základě pouze technicko-vědeckém . . . Ale všechny tyto nové názory a zkušenosti nemají dosud dosti síly, aby účinně působily proti dlouho již trvajícímu a vžitému materalistickému rozkladu. Jsou dosud často jen bledou gnosí, bez realistické, celý život pronikající energie a hloubky. Touto abstraktní gnosí jsou uchváceny nevědomky i náboženské kruhy a odvracovány od podstaty své víry. Netuší ještě, jak ukrytý v tom nedostatek pravé víry v jejich Mistra jako Pána života a Světlo světa seslabil v nich schopnost vychovávati nábožensky moderní duše a bojovati proti mocnostem nevěry.

Proto jako hlavní úkol náboženského výchovu v dnešní materialistické době označuje Foerster vésti mládež k následování Krista. Třeba nejprve překonati hlubokou nevěru v neviditelný svět, jaká vězí dnes v příliš mnohých křesťanech. Třeba dále uvědomiti mládeži názorně moc Kristovu nad skutečným životem: ukázati jí, jak krátkozrakými, nejistými, nehodnými objevují se konec konců všechny prostředky světské chytrosti a moci; jak jedině následováním Krista povznášíme se nad život, nad samy sebe, nad společ-

nost a stáváme se skutečně pány zevnější i vnitřní přírody; jak jedině zákon lásky, Kristem zvěstovaný a životem Jeho uskutečněný, může přemoci hrůzu a zvířeckost lidského boje o život a zbudovati společnost; jak právě proto každé následování Krista je spojeno s tajůplným vzrůstem vnitřní životní síly a blaženosti.

Foerster přiznává, že otázky náboženské paedagogiky jsou nekonečně širší než tu naznačuje — ale tuto úlohu pokládá pro dnešní dobu za nejdůležitější. „Jen kdo zcela pochopí její význam, dovede řešiti správně všechny ostatní úlohy. Že ten, kdo „činí vůli boží“, porozumí pravdě učení — musí býti heslem křesťanské apologetiky v nastávajících těžkých dobách.“

S tohoto hlediska bude náboženská paedagogika podporovati také výchovu vůle. Při cviku vůle nejde, jak se dnes všeobecně říká, jen o sesílení motorické energie a pohotovosti: člověk může velmi úspěšně cvičiti svou vůli, aby ji vždy prosadil, ale ta vůle jest třeba zcela bezcenná, jest to třebas jen výraz vytrvalé síly nižších stavů, žádostí a chutí. Jde tedy o to, aby se stupňovala činná síla duchovních pohnutek, aby duše sama ze své nejvniternější podstaty stala se energickou a tím připoutala si nižší síly ve svou službu. Nejvyšší osobní rozpětí vůle záleží ve vítězství ducha nad zmatenými a rozporů plnými pudy naší přirozené bytosti. To jest také úkolem náboženského výchovu. Důležitou pomocí pak je zvláště výchov k poslušnosti. Dítě samo žádá si poslušnosti, poněvadž temně cítí, že nedospěje ještě ke své vlastní osobní vůli, dokud zůstává v poutech svévole. Neboť tato svévole není ničím jiným než křečovitou vládou nižších přirozených stavů. Osvobození od nich pomáhá dítku k charakteru.

*

Vyšší náboženské kursy pro světskou intelligenci navrhuje známý P. Jan Urban v krakovském měsíčníku „Przegląd Powszechny“ (1917, 578 a d.). Připomíná snahy lepších jednotlivců mezi akademickou mládeží, aby jim byly přístupny přednášky theologické fakulty. Pociťují potřebu prohloubiti náboženské vědomosti a hledají pomoci v těžkých nebezpečích, jež ohrožují jejich víru. Nemůže jim stačiti, co si přinesli z gymnasia, kde malý počet hodin, věk žákův a žákyní i stupeň jejich duševního rozvoje nedovolují v náb. vyučování překročiti míry skoro elementárních vědomostí. Při tom podávají se nauky paměti žákově způsobem autoritativním, bez hlubšího odůvodnění.

Nyní přijdou do prostředí, kde vře život intellektualní, kam přednáškami universitními i soukromými, vědeckými knihami, časopisy, ba i belletrií pronikají ohlasy vytrvalého boje proti všemu, co jest nadpřirozené, co je křesťanské a katolické. Zatím co ve vyšších studiích rozum stále se rozvíjí různými směry, přizpůsobuje si podávané vědomosti a ideje — náboženské pravdy zůstávají formulkou paměti, odtrženou od ostatního myšlenkového obsahu, a náboženský cit nepovzbuzován dále podléhá atrofii.

Potřebám intelligentní mládeže nemohou vyhověti kázání. Ká-

zání musí odpovídati průměrné úrovni posluchačů — tedy jmenovitě prostému lidu a nižším vrstvám městským. Proto netřeba se diviti, že intelligence, i věřící, pomíjí většinou kostel v oněch hodinách, kdy se káže. V Krakově pokusili se před několika lety zaříditi zvláštní konference pro universitní mládež a intelligenci, ale výsledek zklamal, částečně asi proto, že kazatelna jest kathedrou příliš slavnostní, vylučující možnost diskusse.

Neodpomůže této potřebě ani soukromá četba. Polské písemnictví theologické a apologetické jest ubohé; ani ve velikých městech není pořádných knihoven, jež by odpovídaly náboženským požadavkům intelligence — oddílů náboženských v nich vůbec není. „Ostatně neočekávejme rozvoje náb. literatury, dokud nebude poptávky po ní, a ta objeví se teprve tehdy, až intelligentní kruhy začnou se jinou formou zajímati o náb. otázky. Všeliká literatura je spíše odrazem života než jeho základem."

Doporučuje proto pravidelné vědecké přednášky z oboru náboženských předmětů, jež mají větší úspěch než apologetická kázání nebo konference v kostelích. Poukazuje na diskussijní večery ve Varšavě a ve Lvově před válkou a letoší zimy v Krakově, kde je pořádala — celkem 30 přednášek — theologická fakulta za neobyčejně veliké návštěvy. Zkušenost tu také ukázala, že systematické cykly výkladův o témže předmětu vzbuzují mnohem živější zájem než jednotlivá, porůzná themata odtržená od většího cyklu.

Z těchto vědeckých přednášek vznikly by pak stálé vyšší kursy náboženské pro světskou intelligenci, jež by pořádal nějaký vědecký ústav nebo vědecká společnost nebo konečně duchovní vláda. Byl by to jakýsi druh theologické fakulty pro širší kruhy. Vždy v několika letech mohlo by tu býti probráno všechno, co z oboru theologických nauk zajímá intelligentního světského člověka, na př. apologetika, rozbor různých theorií o původu náboženství, náboženství a vědy přírodní, počátky křesťanství, osoba Kristova a jeho dílo, církev atd. Pak dogmatika, některé části z dějin církevních, křesťanská filosofie, zásady ethiky křesťanské, všeobecnější zásady církevního práva, poměr církve ke státu, kat. paedagogika, dějiny církevního umění.

Hospodářsko-socialní.

Když v říšské radě projednávána předloha o dani z válečných zisků, správce ministerstva financí opřel se požadavku, by též takové zisky akciových podniků všeho druhu byly této dani podrobeny. Hlavním důvodem jeho, theoreticky nikoli nesprávným bylo, že by týž zisk byl pak zdaněn dvakrát, u společnosti a pak u jednotlivých podílníků jakožto jejich osobní příjem neboli důchod.

Vedle toho projevil obavu, že by takto poškozena byla výkonnost oněch společností, která za války tak skvěle se osvědčila a bez níž nelze si klidného přechodu do mírového hospodářství, do ohromných úkolův jeho po stránce peněžní, průmyslové, vývozní atd. ani představiti.

Slovem, kapitalismus dosavadní nutno nejen zachovati, nýbrž ještě úsilovněji vybudovati, máme-li obstáti ve světové soutěži.

To již nezní jako zásadní změna názorů, již měla válka přivoditi, toť jen stupňování soustavy kapitalistické, právě za války tak okatě, ba brutálně prováděné. Kdo světové hospodářství trochu zná a nepředpojatě posuzuje, ten nemůže tímto proudem věcí býti překvapen — ani socialista ani sociolog. Boj proti kapitalismu, totiž, populárně řečeno, proti velkopeněžnictví řídícímu výrobu všeho druhu a zprostředkující obchod s ní, je sice theoreticky vždy ještě vděčným thematem rozprav a přednášek sociologických a národohospodářských, ale skutečnost jde mimo tento romantismus klidně za svým velkokapitalismem dále: socialisté i nesocialisté stejně se přičiňují, aby nešel přes ně, nýbrž aby je vzal s sebou.

Bylo by zbytečno zaznamenávati tu číslice rozmnožených vkladů v bankách, jež namnoze, jak známo, přestaly býti podniky čistě peněžními a chápou se různých podnikatelství a živností. Jedna po druhé rozmnožuje své podílní jistiny, aby měla bezpečné výdajné prostředky. Že by na tomto poli někdo někde začínal „odzbrojovat“, o tom ni vidu ni slechu, a nelze tu ani pro budoucnost posloužiti pořekadlem: qui vivra, vedra. Vždyť právě proto nenadešel ještě ani čas odzbrojení ve vlastním slova smyslu. Jen slepý nemůže neviděti, že války neprodlužuje ani Vilém ani Jiří a jak se všichni ostatní jmenují, nýbrž orient a jeho kapitál, jenž ještě všeho nevyssál, co vyssáti lze, a neodklidil všeho, co mu zavazí. A nedosáhne-li toho veskonecem, přiblíží se aspoň o pořádný krok k cíli. Ale obnovou to vše nazývati může jenom naivnost.

Rakouským bursiánům jest úzko ze spekulace jistých lidí s papíry nad skutečnou, ba i možnou hodnotu jejich. Cesty vyděračství jsou rozličné, slušná a poctivá ovšem žádná. A jakmile prorazí zásada, že na některé „velkovýdělky“ nesmí se sáhnouti, ba ani jejich původ vyšetřiti, aby se ten neb onen velkovýdělník neurazil a kapsy své nezavřel, nesnadno stanoviti, kde se má přestati. Toť rub ono pro-

slaveného Bethmann-Hollwegova: Freie Bahn dem Tüchtigen! A jistí bursiani po šlacích se starají o potopu, která po nich, ba snad i ještě na ně přijde. Vždyť bursovní poprask není nic nového ani zastaralého.

*

Státní nadorganisace výživy zmrzuje se již i v Německu, kde přece ji umějí trochu šikovněji prováděti než naše ústředny. Co těmto se vytýká, že vinou jejich ohromné zásoby nejenom nedošly tam, kde jich bylo potřebí, nýbrž vůbec přišly na zmar, na to poukazují i v Německu a žádají, by potraviny snadno se kazící (vejce, ovoce, zelenina atd.) vůbec ze soustřeďování byly vyňaty a místnímu volnému obchodu ponechány. Konečně rada Rabbethge v nedávno vydaném dobrozdání veřejně píše, že bylo štěstím pro národ, že některá z těch nadorganisačních nařízení byla obcházena a nezachovávána, sic by hospodářství (německé) bylo se shroutilo.

*

Preparazione píše: Japonsko, které bylo před válkou dlužníkem Evropy, stalo se nyní největším po Americe bankéřem. Své zlaté reservy zvýšilo z 330 mil. yenů (1 yen = 2 K 45 h) na 850 mil., půjčilo Rusku 150 mil. lir, Anglii 500 mil. lir, vydalo vnitřní půjčku 50 mil. yenů a investovalo 50 mil. yenů v čínských dráhách. V roce 1916 mělo vývozní přebytek 750 mil. yenů.

Když válka vypukla, bylo v Asii 130.000 japonských vystěhovalců, v Americe 120.000, na ostrovech Tichého oceanu 100.000, v Evropě 1200. Anglické osady a Sev. Amerika daly zřetelně na srozuměnou, že japonskému přistěhovalectví učiní přítrž, tím mocněji se tedy obrátil proud těchto vystěhovalců do Číny a Jižní Ameriky. Nejvíce tomu napomáhá mocný vývin jejich obchodního loďstva. Kdežto roku 1904 vybudováno v Japonsku 27.500 tun a v cizině koupeno 177.000 tun, vystavěno v roce 1911 doma 44.000 tun a v cizině zakoupeno 130.000 tun.

V roce 1915 se situace zcela obrátila. 28.000 tun přišlo z ciziny a doma vystavěno 79.000 tun. R. 1916 postavili dokonce 300.000 tun.

Dá se očekávati, že Japonsko bude míti po válce obchodní loďstvo o nosnosti asi přes 2 mil. tun a že ročně vystaví asi půl milionu. Jím vytlačuje obchod anglický z Číny a severoamerický z Ameriky Jižní; v Peru a v Brasilii se počet Japonců již zdvojnásobil, a přibývá jich stále.

*

Obchodně vždy prozíravá Anglie vynaložila vše, aby ve válce dostala do svých rukou obchodně významná místa Soluň a bývalé sídlo Kalifův — Bagdad. Nejen vojenský, ale hospodářsko-obchodní význam obou míst je veliký; na obou pak místech byla před válkou obchodně a to značně súčastněna i naše říše. Hospodářskému rozmachu našemu nestačil už Terst a Adrie, rakouský obchod snažil se uplatniti především v Soluni, maje ovšem dva mocné konkurenty — Srbsko a Německo: před válkou obnášel náš vývoz do Makedonie 19.000 tun, srbský 30.616; dovoz pak k nám byl o něco menší vývozu, Srbsko

dováželo pouze 14.000 tun. Vyváželi jsme do Soluně železné zboží, stroje, uhlí, sklářské výrobky, chemikalie, líh, pivo, cukr atd. Dováželi: obilí, vejce, sušené ovoce a výrobky rukodělné. V námořním obchodu soluňském předstihli jsme samu Anglii; neboť na 854.401 tuně participovala naše říše 195.825 tunami, Anglie jen 129 664 tunami. Čtyrspolek byl silnější obchodně v Soluni než dohoda. Obrat činil u čtyrspolku — 409.768 tun, 296 lodí (Rakousko-Uher. 233 992 tun, 100 lodí); u dohody — 320.289 tun, 230 lodí; neutrálové: 142.104 tuny, 328 lodí. Nejvíce vyváželo se kukuřice, ročně téměř 30.000 tun, ječmene 7000 tun, tabáku 5 tisíc tun, žita a ovsa po 3 tisících tunách atd.; z hospod. zvířectva vyváželo se nejvíce ovcí 53.916, bovězího skotu 18.372, koz 7.228 ročně. Dováželo se nejvíce soli 17 tisíc tun, mouky 15 tisíc tun, cukru 11·5 tisíc tun, oleje rostlinného a olivového 8 tisíc tun, opia exportovalo se až 132 000 kg v ceně 7·5 mil. franků, kokony vyvážely se do Milána a Marseille.

Meliorační podniky na Tigridu a bagdadská dráha (1902), při níž německá technika slavila triumf, jako spojnice mezi Čínou, Indií, Persií, Armenií a celou střední a severní Evropou, jakož i mezi Mesopotamií a Palestinou — vzbuzovaly nejlákavější naděje do budoucna, ale zároveň už tehdy řevnivost a závist — mezi Německem a Anglií. Drahou Hamburg — Berlín — Vídeň — Cařihrad—Smyrna—Damašek—Bagdad mělo se spojiti Severní moře s Indickým oceanem. V Bagdadu zřízena filialka Otomanské banky, a náš Lloyd posílal své lodě k zálivu Perskému. Mezinárodní obchod soupeřil o bagdadské trhy. Dovoz činil zde 20, vývoz 10 mil. korun; celkový obrat 54 mil. K. Celkový odbyt rakous.-uher. zboží činil hned na počátku 4 miliony korun. Dodávali jsme: cukr, sklo, zápalky, stroje, papír; dováželi: kůži, perské koberce a indické zboží z Bombaye. Konkurentem naším — jako v Soluni — bylo Německo, které přes náš Terst vyváželo zboží v ceně 200.000 korun. Rusko dováželo hlavně svůj petrolej, Anglie mančesterské zboží, Belgie svíce a barvy. Chekový obchod většinou obstarávala Otomanská banka. V Soluni snad obchodní kruhy naše zase po válce budou se zdarem konkurovat, hůř bude s Bagdadem, kterého se Anglie jen tak nezřekne.

*

O poválečném významu d r a s e l n a t é s o l i rozepisuje se univ. prof. dr. W. Roth. V Německu povstal velký zájem o tohoto hospodářsky významného činitele v letech 1909—10, kdy byl vydán t. zv. „Kaligesetz". Bohatá, monopolisovaná ložiska rozpustných solí drasel. v Německu nedají se nahraditi rostlinným popelem ani spáleným mořským mechem a chaluhami. Jaký vliv má úbytek těchto solí v Americe za války, viděti z pšeničné produkce: r. 1914 pomocí soli dras. 27·5 mil. tun, 1916 jen 17·8 mil. tun. Autor ukazuje, že během 25 let výnos z ha zvýšil se v Německu o 64%, ve Francii o 14%, v Anglii o 4%. Vývoz soli dras.: r. 1907 do Ameriky 5·9 mil. metr. centů za 68 mil. marek, r. 1913 11·5 mil. metr. centů za 71 mil. marek. Export do Anglie vzrostl pouze ze 1·2 mil. metr. centů (6 mil. mar.)

na 1·7 metr. centů (10 mil. marek), do Francie v téže době z ½ mil. metr. centů na 1·5 mil. metr. centů. Prof. Roth tvrdí, že jedinou záchranou hospodářské produkce v Rusku jsou stassfurtské soli draselnaté, jinými slovy — sůl po válce bude významným činitelem v obchodní politice. Vysoká cla v Německu, eventuelně výměna jiných surovin: mědi, gumy, bavlny a niklu budou rozhodovat na poválečném trhu. Proti Americe vedle ponorek mají Němci v soli dras. výborného pomocníka a zprostředkovatele míru. V Haliči je sůl drasel. u Kałsze — sylvin — ovšem proti Německu je dolování nepatrné, pro Halič však stačí úplně, záleží pouze na povolaných kruzích — bude li totiž místo zbaveno po válce brzo všech následků války — aby těchto pokladů hojně využily.

*

B e z d r á t o v á t e l e g r a f i e přes Tichý ocean. Nedávno konané úřední pokusy mezi velikou jiskrovou stanicí ve Funabaši (v zálivu Tokijském v Japonsku) a Honolulu (na Havajských ostrovech v Tich. Oceanu v čáře St. Francisco-Tokio) měly výsledek tou měrou uspokojující, že možno považovati za uskutečněný plán bezdrátového telegr. spojení přes Tichý ocean. Bude zavedeno stálé spojení mezi Funabaši a San Franciskem, jež jsou od sebe vzdáleny asi 11.600 km, při čemž bude Honolulu zprostředkovací stanicí. Stanice v San Francisku a Honolulu se již po několik měsíců zcela dobře dorozumívaly.

Bureau of Standarts sestavilo nový jednoduchý p ř í s t r o j, který u k a z u j e s m ě r, ze kterého j i s k r o v é z p r á v y přicházejí. Přístroj je velmi citlivý a podléhá méně než všecky dosavadní atmosferickým vlivům a vlnám cizích stanic; je umístěn uvnitř přijímací stanice a nemá ani drátu ve vzduchu ani vedení podzemního ani jakéhokoliv jiného spojení se zevnějším zařízením. Na lodích ukazuje směr ve kterém jest maják, světelná loď nebo jiné místo opatřené přístrojem pro jiskrovou telegrafii. Protože se dá snadno převážeti, možno ho používati i k účelům vojenským. Konečně je možno pomocí jeho nalézti stanoviště soukromých amatérských stanic, které zasílání úředních zpráv tím ruší, že se neřídí předpisy pro dopravu úřední.

*

P o c h u t i n y. (O.) Z méně známých pochutin sem náležejících nutno ještě jmenovati:

M a t é. Maté či tak zvaný čaj paraguayský, domácím jménem g e r b a m a t é (u nás se prodává pod nesprávným jménem „mateo"), pochází z cesminy paraguayské (Ilex paraguayensis). Je velmi oblíbeným nápojem v jižní Brasilii, Paraguayi a Argentině, kde zastupuje náš čaj, jemuž se podobá obsahem theinu, jest však vždy zelený. U nás počal před válkou pronikati.

K o l a jsou ořechy stromu kolového (Cola acuminata) z tropické Afriky. Podobají se poněkud kaštanům a obsahují mnoho koffeinu (2·5%) a něco theobrominu; vedle toho i tříslovinu. Sudancům zastupuje kávu, čaj i tabák. Jako u nás se nabízejí cigaretty, tam je mravem podávati ořechy kolové, které každý v ozdobném pouzdře s sebou nosí. Ořechy

kolové žvýkají. U nás užívá se pouze v lékařství na posílení, vlastně jen povzbuzení činnosti nervové. Známý a mnoho inserovaný preparát z koly je německý fabrikát Cola-Dultz.

Koka pochází z listů stromu Erythroxylon cocca z Peru a Bolivie. Ve své vlasti je domorodci užíváno ku žvýkání, neboť zahání lépe ještě než tabák pocit hladu, žízně a únavy. U nás se užívá pouze k výrobě alkaloidu kokainu, užívaného hojně v lékařství, zvláště zubním, k lokálnímu umrtvování (anaestheticum). Stávají se ovšem někdy případy, že někdo zneužívá kokainu, aby si způsobil příjemný pocit, užívaje ho buď v bonbonech (ženy) neb vstřikuje si jej pod kůži (muži — kokainismus), leč tyto případy, které končí jako při morfinismu velmi záhy úplnou déroutou člověka, jsou u nás bohudík ještě dosti vzácné, za to je jich dosti ve Francii a v Anglii. Případ, kdy takový zpustlík nechal zprvu matku a sestru za sebe pracovati, aby se mohl oddávati své zhoubné vášni a pak obě je tomu naučil, takže za nějaký čas všichni skončili sebevraždou, proskočil loni denním tiskem. Udál se v Paříži.

Na Sundských ostrovech a poloostrově Malackém žvýká se za týmž účelem jako koka list pepře betelového, v němž je oříšek palmy katechové a celek je potřen vápnem. Žvýkání betelu způsobuje, že domorodci mají ošklivé červené zuby, červenou slinu a nepěkné rozežrané rty.

Zmiňovati se o jedné z nejdůležitějších pochutin, o alkoholu a alkoholických nápojích vedlo by nás příliš daleko.

Co do čistých dráždidel, pomineme li tabáku, můžeme se omeziti na zmínku o dvou pro východ důležitých dráždidlech, o opiu a hašiši.

Prvé pochází z nedozrálých makovic druhu Papaver somniferum, jehož vlastí je Indie. Zde pěstován byl již od pradávna a to hlavně v okolí města Patny, dřívější Pataliputry, slavného kdysi sídla krále Čandragupty, vrstevníka Alexandra Velikého. Odtud se pak pěstování jeho rozšířilo po celé teplejší Asii, do Číny, Persie, Malé Asie i Egypta. V Evropě je to pak Macedonie a Bulharsko, kde kultura maková před válkou vzrůstala. Odkvetlý mák, jakmile makovice povyrostly, nařezává se a z mělkých zářezů vytéká mlékovitá šťáva. Tato se sbírá a hněte v jakési koláče, které se polepují makovými lupeny květními. Bochánky opiové se v koších neb folií cínovou vylepených bednách rozesílají. Opium obsahuje veliké množství různých alkaloidů jako je morfin, narkotin, kodein, papaverin, z nichž prvý nejvíce je zastoupen a to až i 20%. — Jak jsou tyto alkaloidy dobrodiním, jež Prozřetelnost uložila v nepatrné rostlince ku blahu lidstva trpícího, tak stávají se zhoubou jeho, jsouce zneužívány. Orientalové kouří opium, které působí sice příjemné sny, ale ničí tělo hrozným způsobem, takže kuřák opia brzy chátrá a za několik let pomalu umírá. Kouření opia rozmohlo se zvláště v Číně, kde vláda proti němu se vší přísností vystupuje, a mezi Mohamedány, kteří v něm hledají náhradu za Koranem jim zapovězený alkohol. Bohužel že po-

slední dobou i v západní Evropě a Americe se kouření jeho ujímá, zavlékáno jsouc do Evropy námořníky, do Sev. Ameriky přistěhovalými Číňany. Ještě horši následky má ovšem požívání čistého morfia (morfinismus).

Podobný, snad ještě silnější účinek jako opium má hašiš, persky nazývaný bhang, pocházející z konopí (Cannabis sativa). Zde účinkuje velice jedovatý alkaloid cannabin. Hašiše dobývá se dvojím způsobem: buď z mladých konopných výhonku, nezralých plodů a mladých listů, nebo tím, že lidé, odění v kožený šat, probíhají konopným polem. Hašiš, který se na lidech vypocuje, nachytá se na kožený šat, s něhož se pak stírá. — Kouřiti hašiš jest obyčej velice starý, o němž se již Herodot zmiňuje. Tím si vysvětlíme, proč se obyčej kouření tabáku (který přec je rostlinou americkou) na východě šířil s tak úžasnou rychlostí. *Dr. P—a.*

*

Rusko pohlavně zachovalejší a zdravější než Západ vykazuje proti všem válčícím státům převahu počtem porodů, hlavně však proti svému sousedu — Německu. V „Hochland" (č. 10) z toho, zvláště pak že narozených větší procento je chlapcu než děvčat, dle M. Vaertinga „droht eine slavische Gefahr". V Německu v letech 1901—1910 připadalo na tisíc obyvatel průměrné ročně 32·9 živorozených, v Rusku však 47·1, čímž Rusko snáze dohoní mezery válkou způsobené než Německo. Všeobecně přichází na 100 živorozených děvčat 105 hochů, v Rusku však 110 chlapců, to znamená 50 hochů více při každém tisíci živorozených. Dle statistických dat není tato „nadprodukce chlapců" předností Slovanů, nýbrž založena v příčinách čistě biologických. Bedlivým zkoumáním je totiž dokázáno [?], že věk otcův je rozhodujícím pro pohlaví dítěte. Na základě statist. dat města Berlína v r. 1878 až 1905 je patrno, že u mužů 20—29letých zpravidla převyšuje počet chlapců přes 105 na 100 děvčat, po 35. roku otcově klesá i číslo chlapců. U Rusů žení se skoro polovice mužů před 20. rokem, v Německu kolem 30. Rusové tedy vstupují v manželství v době, kdy pravděpodobnost na zrození chlapce je největší. Jaeckel dokazuje, že v Německu r. 1905 bylo pod 20 let ženato pouze 690 mužů. V Rusku polovice — v Německu ani ne tisíc.

Dle pruského práva mohl muž uzavříti sňatek už v 17. roce, dle nového zákona (r. 1900) teprve v 21. roce; do roku 1907 vzrostla populace o $5^1/_2$ milionu v Německu, narození hochů pokleslo. Ovšem že nezplodí všichni otcové pod 25—30 let samých chlapců a přes 35 samých děvčat, je při tom rozhodujícím též stáří matky, při níž jsou příznaky opačné. Starší matka pravděpodobně porodí chlapce. Když by tedy ne starší muž vzal si starší ženu, manželství má naději na mužského potomka. Příkladem je sama císařská rodina. Císař Vilém oženil se v 22. roce, císařovna byla o 2 roky starší, z manželství až poslední, sedmé dítě, bylo děvče. Když musí i v Německu 18letí na vojnu, možná, že jim po válce přiřknou právo ženitby — a slovanské nebezpečí v Německu bude zažehnáno!

Do eugeniky zasahují též „b i o n o m i c k é“ výklady vídenského docenta Dr. Herm. Swobody (Das Siebenjahr. Untersuchungen über die zeitliche Gesetzmäßigkeit des menschlichen Lebens). I Sw. domnívá se, že vypátral jakousi přesnou zákonnost co do plodnosti vzhledem k věku rodičů, schopností a úmrtnosti dětí, co do dědičnosti povah, vloh, ale i nemocí. Bionomie tato by tedy člověka poučila o zákonnosti v tajných dosud vztazích plodu k rodičům a dala podmínky i vlastnosti onoho zvýšenou měrou těmto v moc.

Nepodceňujíce eugenických snah, nemůžeme vzhledem ku známým zkušenostem potlačiti otázky: čím to, že právě ve „vzdělanějších“ třídách spisy takové se tolik čtou a zároveň tolik antikoncepčních prostředků se vynalezá a používá?

*

Rakouská říšská rada v pilné práci zákonodárné rokovala též o přibrání ž e n d o n o v ě u p r a v e n ý c h p o r o t. Ve výboru návrh nevelkou většinou odmítnut.

Známý francouzský zastance tohoto „práva“ žen, povídkář Marcel Prévost, odůvodňoval je hlavně tím, že mužští porotci neprožili na př. muk, jež prožilo svedené děvče, než dítě své utratilo, tedy že nedovedou se v její rozpoloženost vmysliti a spravedlivě souditi. To by tedy poroty měly sestávati z vrahů, travičů, defraudantův atd., kteří by se v nitro souzených jak se patří vmyslili!

Správce ministerstva práv (v. Schauer) poukázal na to, že služba porotní není jen právem, nýbrž také povinností, a to mnohdy tělesně i duševně obtížnou povinností.

Vůbec pak nutno míti na paměti, že žena z pravidla nechává se vésti více citem než chladnou rozvahou, méně věcí než osobou a sympathií neb antipathií, jak i krajan Prévostův Goncourt ujišťuje. Proto také mívají pro právnictví nejméně zájmu. Kriminalisté myslí dokonce, že žena nemívá ani přísně zostřeného smyslu pro právo vlastnické. Lež a pravda u ní často splývá v jedno — pomluva a kleveta jest jí vezdejším chlebíčkem, ovšem bez chlebenky, neupřímnost a přetvářka nezbytnou potřebou. „Když žena řekne: ne, nemyslí si při tom nic,“ praví kterýsi zkušený právník.

O jiných překážkách, na př. rodinných, netřeba ani mluviti.

Zdali všechny ty důvody jsou správné, nebudiž tu rozhodováno. Mnohoho pravdy v nich jest jistě.

Politický a vojenský.

Údiv světa, kde vůbec Čechy znají, nad českým sjednocením v Českém svazu poslancův a ještě více v Národní radě bude, zdá se, brzy vystřídán výsměchem nad jepičí lhůtou české svornosti. A výsměch jest, jak známo, velmi břitkou a účinnou zbraní, i v zápase politickém.

Sporných bodův jest mnoho. Na tu chvíli dělidlem stala se různost názorů, jakým způsobem domahati se českého státu, zda v ústavním výboře a ve sněmovně předlitavské či až v mírové konferenci světové.

Proti účasti v ústavním výboře na oko správně namítáno, že nechceme upravovati ústavu předlitavskou, nýbrž rakousko-uherskou, totiž povaliti dualismus a uherské Slováky dostati do státu českého. Kdyby vídenská sněmovna tou věcí se zabývala, vyvstane u Maďarů hned pokřik o neústavním zasahování do Zalitavska a další jednání bude znemožněno. (O delegacích, také jednom z dualistických monster, ani tuze nemluveno, jelikož ani tam se vlastně obě strany nescházejí ku společnému rokování.)

S druhé strany neméně důvodně připomínáno, že neradno propásti vhodnou chvíli pro nejistou naději nějaké imaginerní intervence na konferenci světové, kde jednající strany budou míti jiné starosti. Zajisté dovoleno zeptati se: k d o n á s t a m b u d e z a s t u p o v a t i? Snad Anglie? Ta tedy osamostatní vedle Čechů, ví-li vůbec, kdo a kde to je, také Iry, Indy, Egypťany? A dále, Jihoslované, také rozptýlení v obou polovicích mocnářství, chtějí také se sjednotiti přímo pod žezlem habsburským, a přece jsou odhodláni vstoupiti do ústavního výboru předlitavského, kde možno a nutno s nároky svými aspoň se úředně přihlásiti a počinem tím otázku v zákonodárné jednání uvésti.

Mimochodem ještě budiž podotčeno, že dle některých řečníků jediným místem, kde se ta a s ní souvislé otázky mají projednati, jest prý č e s k ý s n ě m. Ten by tedy jednal — k d y b y totiž v ů b e c j e d n a l, což opět má z a r u č i t i „s l a v n á v l á d a“, není-liž pravda? — také o Moravě a o Slezku? Ale, ale! Pánové pořád ještě si neuvědomují, co jim důtklivě připomínal jich předák: Nezapomínejte, že tu nejsme sami. Myslel při tom arci na říšskou radu, ale možno to obrátiti také na obyvatelstvo zemí koruny svatováclavské.

Poslancům projevena p. Jaroslavem Kvapilem atd. nedůvěra, že si mandáty prodloužili; mají prý je složiti a lidé nově zvolení mají provésti, čeho nynější poslanci provésti nechtějí neb nemohou.

Nelze nic namítati. Jest jen obava, že složí-li se české mandáty, zůstanou — složeny. Spisovatelé a redaktoři voleb nevypisují. Leda by je vypsali Angličané.

P o l i t i c k ý tento radikalismus v okolnostech nynějších jest pochopitelný. Rdousení za předešlých vlád, jež dosud jen z části od-

činěno, je s to, by i chladnokrevnější a rozvážnější muže naše podráždilo k zoufalému odporu, ačkoliv i ten, nemá-li se minouti s úspěchem, nutno vésti s rozvahou a se střízlivým rozpočtem možností. Pokud však za ním stojí radikalismus kulturní — a že za ním stojí, jest jisto —, třeba jej rozhodně odmítnouti. Do tohoto zmocněného otroctví zednářské neboli volnomyšlenkářské knuty lézti, bylo by od nás bláznovstvím.

Pražská návštěva slovinských poslanců, „papeženců" drů Korošce a Kreka, pozvaných na poradu o společném postupu co do ústavního výboru a příkře odmítnutých agrárnickým i lidoveckým tiskem, jest episodkou, která bez vážnějších následků snad zůstane, snad také nezůstane. Pro pražské pohostinství jest aspoň příznačnou. Pánové byli přijati socialními demokraty a porokovavše si s nimi odjeli s „poděkováním" v Právu lidu.

K poradám pražským nedojeli ani Ukrajinci řídíce se bezpochyby známým: vestigia terrent. Jelikož pak Poláci pohlížejí na nás tak, jako naši liberální politikové na ně, možno si již vypočítati, co bude nyní ze slovenského souručenství v naší říši a jak se říšské poměry budou upravovati.

Jest-li to třeba zvlášť ještě napsati, rozumí se nám samo sebou, že i příští politický útvar vlasti naší, ať bude jakýkoli, náležeti bude k mocnářství rakouskému, habsburskému, jež bohda i národnosti naší a všem jejím statkům příště bude lepší záštitou než dosud.

Kdo chtěl a uměl nebo chce a umí v nynějších dějinách čísti mezi řádky, může si odtud snadno odvoditi úsudek o osudu malých států v budoucnosti. Psali jsme o tom před nějakým časem, ale jelikož odstavce ty byly zabaveny, omezíme se zatím na stručnou poznámku. Evropa rozdrobená na řadu státečků vydala by se v porobu států, které se podle národnostní zásady nerozdrobí: jsou to především Anglie, Francie, Italie, nemluvě o mocnostech východních. Co znamená sousedství mocných států, ukazuje tato válka až příliš dobře. Spoléhá-li kdo na mocný stát jihoslovanský, staví na podkladě hudby budoucnosti, která společnému koncertu rovněž neprospěje, nám pak již nejméně. Splendid isolation mohla si dovoliti Anglie, ale brzy hleděla se z ní dostati, aby tím účinněji prováděla své divide et impera proti těm, kteří se jí stali nepohodlnými. Naše isolace by ovšem splendidní nebyla; zakusili jsme to již ve své politice častěji.

Zajímavo jest, jak právě nyní, sotva odbyty slavnosti na památku pádu Napoleona I, i v Němcích začíná se úsudek o tomto muži a jeho politice proti Anglii měniti. Nepodlehl sice anglickým zbraním, ale pád jeho zachránil hlavně Anglii a založil její světovládu. Nebude-li tato ani teď zlomena svobodou moří, bude spolkem americkoanglickým upevněna tím více a v područí tomto octne se celý západ; Francie nejspíš pocítí na severozápadním břehu svém, jak prohloupla, že myšlenku svého Napoleona opustila a tohohle hosta si doma usadila.

*

Revoluce ruská jde cestou všech revolucí: balvan řítí se neodolatelně se srázného svahu, drtě pod sebou vše, co zasáhne, špatné i dobré, chorobné i zdravé. Čeho zbude víc, až on se v rovině usadí, tomu náleží aspoň blízká budoucnost. Doufejme, že tomu dobrému, co v nitru ruského člověka dosud nezužitkováno dříme.

Především že podaří se Rusku setřásti okovy spojenecké ciziny a přes nátlak její přiblížiti sebe i nás míru. Úspěchy našich zbraní na východě mohou k tomu býti mocným podnětem — porážka válečná může imperialistickému Rusku býti velmi zdravým lékem od chorob vnitřních.

*

Strategie dohody v r. 1917. V „Sunday Times" píše A. Bartlett mezi jiným: Za nynější války jsme zažili mnoho zklamání. Na podzim r. 1915 se zdálo býti vítězství již blízké, když časně nastala trvalá zima. Letos byly nejlepší vyhlídky, že nepřítel bude zahnán z Belgie a Francie na pravý břeh Rýna. Vyhlídka ta byla tak zřejmá, že jsme dokonce považovali zakročení Spoj. Států za zbytečné. Bitva na hřbetě Vincy byla nejúspěšnějším výkonem anglickým v této válce, k tomu se přidružil částečný úspěch u Arrasu. Offensiva francouzská dle všeho neměla očekávaného výsledku. Jest podivuhodno, že vojska dohodová tolik vykonala, kdyžtě podstatný činitel pro náš úspěch, současná offensiva ruská, na niž byly všechny naše plány vybudovány, v poslední chvíli selhala.

Jak se mají věci dohody nyní a pro budoucnost? Především by měla odejíti zodpovědná komise z kruhů vojenských a obchodních do Ruska, která by osobním pozorováním na frontě i za frontou zjistila, jest-li aspoň nějaká vyhlídka na úspěch ruské offensivy. Dotazovati se členů zatímní vlády, nebo posílati tam socialisty či zástupce dělnictva, nevede k ničemu. Kerenskij je dle všeho idealista, který myslí, že armáda si sama zjedná kázeň, my však musíme hleděti na věci, jak jsou. Nepořádek a zmatek ochromil národ ruský. Zmatek ve spojení za frontou je ještě horší než ve frontě a i kdyby některá armáda se vzchopila a podnikla útok, bude za několik dní po všem pro nedostatek střeliva a špatnou dopravu. Ruské přístavy jsou přecpány střelivem a materiálem, ale vše se tam kazí a hnije. Jisto je, že vzniknou protirevoluce a bude trvati léta, než se země rozhodne pro konečnou formu vládní.

Naše vedlejší válečné podniky všecky uvázly. Nahradí-li přistoupení Ameriky shroucení Ruska, nemožno říci. Můžeme bojovati jen na omezené frontě a máme nyní velikou výhodu strategickou, že můžeme útočiti na dvou frontách. Nikdo, kdo tuto válku opravdu studoval, nemůže ani s nejmenší jistotou najíti rozumný důvod, který by opravňoval k nějakým nadějím na rozhodný úspěch během tohoto léta — leč s nejtěžšími obětmi. Haig a Pétain musejí se rozhodnouti, nebylo li by výhodnější v celém dalším průběhu roku 1917 zůstati při staré strategické zásadě, udržeti co, co máme, a vážné nápory k úplnému vítězství ponechati až na dobu, kdy to vítězství budeme zřejmě před sebou viděti.

Tážeme se: Řekli jsme určitě americké vládě, kolik vojska potřebujeme, abychom příštím rokem válku skutečně skončili, nebude-li nás Rusko vydatně podporovati? Hodlají-li Spojené Státy nám, jak doufáme, poskytnouti plné pomoci, pak bude pro nás lépe, spokojíme-li se nyní s malými místními úspěchy.

*

Obrovské pancéřové vozy budoucnosti. Přes špatné zkušenosti, kterých se dodělali Francouzové a Angličané se svými „tanks", vidí v nich američtí inženýři válečný stroj budoucnosti. Tvrdí, že přese všecky opakovací a strojní pušky, rychlopalná děla a obrovské hmoždíře, vždy ještě člověk zůstává vlastním bojovníkem, a považují za ideal bojující stroj, jaký možno asi viděti v moderních obrovských válečných lodích, u nichž lidskou posádku možno považovati jen za inteligenci, za vedoucí a kontrolující mozek lodi samé.

Dle názoru shotovitelů těchto „tanks" nebude prý při pokroku, jaký moderní technika dělá, působiti žádných obtíží stavba pancéřových a důkladně těžkými děly vyzbrojených „válečných lodí pozemních". Ovšem že jsou podmínky pohybu u lodí ve vodě vždy stejně husté a celkem rovné mnohem snadnější než u obromného stroje, jenž by se musil pohybovati brzy po tvrdé, brzy po měkké půdě, jednou na rovině a jindy v kraji hornatém, ale všecky ty obtíže prý se dají překonati jednak obromnou silou strojů, jednak rozměry tak velikými, že by řeka nebo malý pahrbek neznamenaly pro stroj ten více, než malá rýha v zemi pro automobil. Má to býti strašný parní válec, jenž by rychlostí rychlíku drtil celé části města, pevnůstky i pevnosti. V technických jednotlivostech je prý tento projekt již důkladně promyšlen. Jedná se jen o to, osvědčí-li se, o tom pak lze dle nynějších zkušeností válečných pochybovati. I kdyby dělostřelectvo takovému pozemnímu křižníku nemohlo uškoditi, přece by jej asi bylo možno zničiti minami pozemními, stejně jako mořské miny lehce ničí jejich druhy jezdící po moři.

*

Belgické továrny na střelivo a zbraně v cizině. Dle „Métropole", v Londýně vycházejícího belgického časopisu ze dne 21. srpna 1916, povstaly ve Francii a v Anglii belgické továrny, jež velmi pilně pracují, aby zaopatřily spojené armády zvláště děly a náboji. Nejnovější výrobek těchto továren je prý zákopový hmoždíř (lehký vrhač min), jenž též u francouzského dělostřelectva už byl zaveden.

Belgická 75 mm polní děla byla tak pozměněna, aby se vyrovnala polním dělům francouzským stejného kalibru.

Kromě toho tam bylo vyrobeno mnoho velmi těžkých dlouhých děl, hmoždířů a houfnic, tak že belgická armáda má k disposici mohutné těžké dělostřelectvo. Též opravy starých belgických děl se provádějí výlučně v těchto továrnách.

Ony prý též dodaly do Ruska větší počet těžkých děl automobilových.

Ročník XXXIV. Číslo 9.

HLÍDKA.

Směry nejnovější hrvatské literatury (1850-1915).

Podle hrvatských pramenů*) podává AUGUSTIN VRZAL.

Hrvatské obrození, o němž tu jen stručně chceme se zmíniti, pojí se hlavně ku jménu a činnosti dra Ljudevíta Gaje (1809—72), zakladatele t. zv. „illyrského hnutí" v letech 1835—1849, snahy po sjednocení Slovanů na jihu, za jejichž předky mylně označováni staří Illyrové. Když se došlo k přesvědčení, že Illyrové nebyli předky Hrvatův a Srbů, byla opuštěna idea „illyrismu", kterýžto název ostatně vládou 1843 byl zakázán, ač touha po bližším svazku mezi Jihoslovany žila dále. Kdežto však starší generace spisovatelská, Gaj a Ivan Mažuranić (1814—90), spisovatel doplňků básně Gundulićovy Osman (1844) a proslulého eposu Smrt Smail age Čengijića (1846), chovala se opportunisticky za absolutismu 1849—60 vůči ústřední vládě a věřila jí, že chce národům zachovat národní existenci, mladší generace, ba i někteří radikalnější ze starých, skupili se v opposici, jež nevěřila, že nový pořádek přinese něco lepšího než drtící absolutismus. Ze starých Ivan Kukuljević-Sakcinskij (1816—89) založil 1850 Historičko društvo, jehož organem byl Arkiv za jugoslavensku povjesnicu (dějiny), věnovaný vědeckému probádání dějin hrvatských, a Bogoslav Šulek (1816—95) redigoval od 1846 Narodne novine Gajovy,

---

*) Srv. zvláště dra Drag. Prohasky článek v Savremeniku V.—VIII. 1917 Naraštaji najnoviji hrvatske književnosti (1850—1915); dra Šurmina Povjest književnosti; Šegvića Kratka povjest hrvatske književnosti.

jež se 1850 staly vládním listem, dále Slavenski jug (1848—49) a Jugoslavenske novine (1850), udávaje směr politiky jihoslovanské.

Smělejší politické názory jejich se odrazily také v literatuře. Tu Mirko Bogović (1816—93) založil 1852 s mladými jediný belletristický časopis Neven, jejž redigoval po dva roky, až byl od Ivana Mažuraniće obžalován i uvězněn, protože uveřejnil v Nevenu báseň Ivana Filipoviće Domorodna utjeha, načež Neven redigovali do r. 1858 Ivan Perkovac i Vojko Šablić podle vzoru českého Lumíru, snažíce se spojovat „vosk s medem", vědu s poesií, poučení se zábavou. Aby se vyhnuli pronásledování censury za absolutismu, překládali hlavně uznané spisovatele jako byli: Beach Stowe, Ed. Bulwer, G. Sand, Chateaubriand, Puškin, Gogol, Kraszewski, Czaykowski, Chocholoušek, Vít. Hálek a j.

Spisovatelé, seskupení kolem Nevenu, byli čistí romantikové a prof. Iv. Macun napsal v Nevenu takovou theorii povídky: „Za jednající osoby v povídce nutno vybrati vznešené, velebné postavy, napínající všecky duševní i tělesné síly, — a důsledky ať jsou vážné". „Všední osoby" nejsou prý zajímavy, nutno s nich střásti všednosti a naplniti je „vyššími ideami" podle rady školy Hegelovy, jež v té době měla velký vliv. Poněvadž poesii za absolutismu byla svázána křídla, nastala doba prosy. I sám Iv. Mažuranić překládá z češtiny novellu a Mijat Stojanović 1853 uvádí veršované drama Gundulevićovo Sunčanica v prosu. Podle cizích vzorů pěstována romantická povídka s národním obsahem. Místo amerických Indianů Beach-Stoweové, místo Abenceragů Chateaubriandových, místo kozáků Gogolových i Czaykowského hrdinami novell hrvatských jeví se opoetisovaní hajduci, harambaši, náčelníci lupičů (na př. Hajduk Gajko i Grad Gotalovec od Mirka Bogoviće, Lijepa Klementinka, Vezirac Tekije i Mara Varadinka od Ilije Okrugiće).

Do téže třídy turecké romantiky náležejí romanticko-epické básně Luky Botiće (1830—63) Pobratimstvo (1850) a Bijedna Mara (1861), v nichž výtečně spojen romantismus západních národů s duchem i formou národních písní, dále v dramatech Matije Bana (1816—1903) na př. v dramatě Mejrima ili Bošnjaci, předváděјícím turecké násilnosti i povstání v Bosně, jakož i v básni Ognjeslava Utješenoviće Ostrožinského (1818—90) Jeka od Balkana (1842), opěvující bídu křesťanů v Bosně a Hercegovině pode jhem tureckým. Ostatní básníci

za absolutismu vybýbali se národnímu obsahu, nebo překladali „východní perly“, perské, arabské básně, Ivan Truski (1819—1910) pak překládal Puškina, Děržavina a Královdvorský rukopis.

Vedle této turecké romantiky jeví se také národopisná, jež popisuje život a obyčeje lidu, ale v hodinách slavnostních, o svátcích a posvíceních. Tak podle vzoru Chocholouška, jenž popisoval Černohorce, a Gogola, kreslícího Malorusy, psal o Slavoncích Janko Jurković (1827—89), plodný povídkář a dramatický spisovatel, beroucí látku ze života selského a maloměstského.

„Vosk s medem“ míchali, o zábavu a poučení s nepatrným zdarem se pokoušeli professor Adolfo Veber-Tkalčević (1825—89) a vychovatelka Dragojla Jarnevićeva. V povídkách jejich opakuje se ta situace, že dva mladíci zároveň se ucházejí o ruku hodné dívky, jeden bídák, obyčejně cizinec, druhý šlechetný muž, obyčejně vlastenec. Konec není těžko uhodnouti.

Tak tedy duch první hrvatské školy romantické v 19. století shodoval se s náladou společnosti v absolutismu: to, co vytvořila škola ta, podobá se divoké fantasii mladého politického vězně, blouznícího ve zdech žaláře o svobodě.

Když však listopadovým diplomem 1860 byl svolán sněm, do něhož národové měli poslati zástupce podle nového volebního řádu, ne podle historických práv privilegovaných stavů a řádů, dostali se 1861 do sněmu praví zástupcové lidu, nešlechtická intelligence, měšťané, řemeslníci, spisovatelé a nižší duchovenstvo. Na tomto sněmu vypracována nová zařízení občanská i osvětná, správa měst i obcí, školství, dán podnět k založení divadla, akademie umění i věd a university. Nová generace literární byla sice vychována romantismem absolutismu, ale nosila v sobě zdravý zárodek kritiky tohoto romantismu. Podle vzoru malých národů, hlavně Čechů, kteří nepřenášeli k sobě zcela věrně jen plody literárních škol velkých národů, nýbrž je přizpůsobovali svým národním potřebám, smiřujíce bujný romantismus se střízlivými tužbami drobného měšťanstva i s národností malého národu, mladí spisovatelé hrvatští také přistupovali na podobný kompromis a tím vznikla střízlivá romantika občanská, proniknutá jakýmsi realismem. Hrdiny tohoto střízlivého občanského romantismu nebyli již smělí hajduci ani krvežízniví Turci, nýbrž prostí občané, záhřebský měšťák, cechovní mistr nebo městský intelligent.

Přímo mezi Čechy své názory na literaturu čerpal veliký povíd-

kář hrvatský romantický idealista August Šenoa (1838—81), jenž v letech 1859—65 dlel v Praze, stýkaje se hlavně se spisovateli, seskupenými kolem Nár. listů, s dr. Grégrem, Vít. Hálkem a Nerudou, z nichž poslední měl naň vliv největší. Jako Neruda je povídkář typů „na Malé Straně", tak Šenoa je povídkářem typů s kapituly a Griče. R. 1865 Šenoa vystoupil v Glasonoši Al. Lukšiće s kritikou hrvatské předlistopadové romantiky, vytýkaje spisovatelům, že „místo novellistické zápletky . . . berou epický hrdinský čin hajduka nebo junáka, dvě třetiny vypravují o válkách tureckých", z čeho vzniká „turecko-romantická hatlanina". A v Krešićově Naše gore listu 1865 praví: „Já myslím, že je skutečně v celém našem rozvoji a pokroku nejdůležitější moment společenský. Intellektualní rozdíl mezi jednotlivými kruhy nesmí býti tak silný, jak jest u nás. Všecky kruhy společenské musejí býti spojeny tak, aby se pokrok a rozvoj vztahoval nejen na vznešené, nýbrž i na prosté, a bude li celý národ jeden celek duševní, kdo mu zabrání pokrok, byť i přišla doba nejnepříznivější?" Také názor na úkol povídkářův v literatuře hrvatské valně se změnil, tak že v témž časopise N. g. l. 1863 čteme: „Spisovatel musí býti věren době, v niž vložil své vypravování, a proto musí bystrým okem pozorovati a podati věrný obraz i rodiny i života veřejného". To je pravá theorie pro Šenoovu povídku i román. Šenoa první studoval historický material pro své povídky, chtěje být věrným době, v niž položil svou povídku, a chtěje podati věrný obraz i rodinného i veřejného života. A poněvadž chce obejmouti všecky kruhy společenské, sloučiti vznešené i prosté v jeden národ, snaží se ve svých povídkách i románech spojovati společnost šlechtickou s měšťanskou, vymýšleje brzy lásku šlechtice k měšťanské dívce (Zlatarevo zlato, 1872), brzy lásku inteligenta k prosté dívce venkovské. Přes to hrdinové Šenoovi nejsou kresleni v duchu doby, ve které žili, nýbrž v duchu doby Šenoy samého, a jeho Diogenové (Diogenes je název jeho historické novelly z 18. stol.) mluví o lásce k národu a vlasti tak, jak v 18. stol. nemluvil žádný hrvatský pán, nýbrž jak mluvili vlastenci šedesátých let. Romanticko-historické pozadí jeho historických i společenských povídek a osoby v nich vystupující jsou jen rámem, do něhož básník zasadil kvítí svých nových myšlenek a citů, jaké přinesla volnější doba samosprávy hrvatské. Jeho osoby mluví a jednají realisticky, ale mluva a jednání jejich neshoduje se vždy s realností zástupce té mluvy a jednání, nýbrž s přáním autora samého. Zástupcové idei, názorův a tužeb různých předvedených stavů jsou tací jen

proto, že toho vyžaduje tendence. Ale idealně ethické a vlastenecké stanovisko jeho se zamlouvá čtenářstvu dosud.

A za Šenoou šla celá řada spisovatelů, již si vzali za úkol vychovati svobodomyslného a idealně vlasteneckého občana hrvatského, za kterýmž účelem byl 1869 založen dosud nejvýznamnější časopis hrvatský „Vienac zabavi i pouci“, jejž nejprve redigoval D. Deželić, pak Ivan Perkovac a od r. 1874 sám Šenoa. Ten shromáždil v něm nejlepší spisovatele současné. Z nich vynikli novellisté: romantický idealista Josip Eugen Tomić (1843—1906), proslavený romány: Zmaj od Bosne (1879) ze života v Bosně v novější době, Kapitanova kći (1884) a Emin-agina ljuba (1888) i dramaty (Barun Franjo Trenk) a komediemi, ale později podlehl realistickému proudu Zolova naturalismu, na př. v rom. Udovica (1891), pak Ferda Becić (nar. 1844), jehož povídky i obšírný román Kletva nevjere proniknuty romantickým idealismem, nadšeným vlastenectvím a citem pro dobro i krásu.

Z básníků té doby vyniká přední básník hrvatský Petar Preradović (1818—72), jenž sice první skvostné básně Zora puca bit će dana i Putnik napsal hned r. 1844 v době illyrismu a básně ty byly plny lásky k mateřskému jazyku, vlasti, plny těšivé naděje v lepší budoucnost Slovanstva, plny veselého citu, — ale za absolutismu duše jeho byla naplněna pessimismem a jeho básnická činnost ochabla. Teprve po r. 1860 omládlý básník znova pěje nadšené písně vlastenecké (Rodu o jeziku, Jezik roda moga, Zvanje [povolání] Slavjanstva, Molitva) i náboženské epos „Prvi ljudi“, kde idealisoval národní pověst o stvoření prvních lidí, a konečně velkolepé ody.

Po „turecké romantice“ doby předlistopadové a po „občanské romantice“ Šenoově počátkem let sedmdesátých v literaturu hrvatskou uvedena filosofem, kritikem a dramatickým spisovatelem Franjem Markovićem (nar. 1845) „romantika akademická“. Kdežto občanská romantika učinila kompromis s občanskou politikou, akademická romantika učinila kompromis s vědou, zvláště s filosofií, filologií a esthetikou, a přijavši normativné, vědecké prvky, sama zničila svou opposici proti klassicismu, vstoupivši s ním v dorozumění. Byl to process organický. R. 1867 vstoupila v život záhřebská Akademie věd a umění. Tu je důraz na „akademie umění“: umění může tedy býti akademickým. A r. 1874 založena universita záhřebská. To je základ, na němž stojí mohutná postava Markovićova. Akademická romantika hledá romantické jádro, národní obsah v klassické

formě. A skutečně Marković ve svých balladách, lyricko epických básních (Majčina dušica) i eposu ze života polabských Slovanů Kohan i Vlasta (1868) a v tragediích, vyznačujících se vůbec vlasteneckou a slovanskou tendencí, měl na mysli vzory klassické tragedie vysokého slohu. Již to je nezvyklé, že M. uvedl v hrvatskou tragedii jambický rozměr, protivící se rythmu hrvatského jazyka, vzatý z tragedií německých, provádí v tragedii pravidla klassického dramatu ve všech pěti dějstvích, ve slohu užívá abstraktní dikce a rád se uchyluje k allegorii, — což jsou samé známky klassicismu.

Ale Franjo Marković vynikl v hrvatské literatuře nejen esthetickým a literárním pojímáním, nýbrž i ethickými ideály, jež vyrostly z půdy hrvatské, z poměrů po uhersko-hrvatském vyrovnání r. 1868. Vyrovnáním tím zbylo Hrvatům velice málo, sotva polovice národního života: dobylť si práva sebeurčení v životě kulturním, směli rozhodovat o své duši, nikoliv o těle; o blahobytu země, o hospodářství v Hrvatsku rozhodovali Maďaři. To jest samospráva v jednom, ovšem nejdůležitějším. Byla jim dána možnost získati nástroj duševní, kterým časem lze dobýti též tělesného. To M. spojil v neobyčejný idealismus: přikládá duševnímu boji „myšlenkou i vůlí" větší význam nežli fysickému boji zlatem a krví. A z myšlenky i vůle rozvíjí se třetí — totiž čin; od myšlenky a vůle k činu, — toť heslem Markovićovým. A tuto ideu M. představil 1872 v osobě svého Karla Dračkého (ve stejnojmenné tragedii), nešťastného krále, jenž přichází do Uher mezi samé nepřátele a mohl by se fysickou silou zmocniti trůnu, on však chce přemoci nepřátele myšlenkou a vůlí, jedinou zbraní člověka, ale v boji tom hyne. Také drama Zvonimir (1877) založeno na idei kontrastu meče a „zbraně ducha". A právě tento boj ducha proti meči, tato idea spojuje Markoviće s Preradovićem i jinými veleduchy slovanskými.

Poněvadž však idey Markovićovy byly Hrvatům průměrným méně přístupny než idey Šenoy, krajanům bližšího svým myšlením, zůstal Šenoa od r. 1860 až do své smrti († 1881) hlavním zástupcem idealistického romantismu doby té.

Nicméně i kolem Markoviće kupí se souhvězdí akademických romantiků, více méně významných básníků, pějících ballady, sonety, legendy a elegie. Tak Franjo Ciraki (1845—1912) píše Florentinske elegije, Andrija Palmović (1847—82) Zagorske elegije i Sonetni vijenac, Flieder-Jorgovanić Mletačke (benátské) elegije, Gjuro Arnold (n. 1851) pěstoval

ballady a romance, z nichž vynikají perly současného básnictví hrvatského Pilat, Damjan Juda, Stariučo, Hugo Badalić (1851—1905) složil překrásnou balladu Braća-nebraća, Iovan Hranilović (nar. 1855) proslavil se Žumberačkými elegijemi, jež vynikají vlastenecky idealním citem, a básněmi Svakidanke (1890), konečně veleplodný August Harambašić (1861—1911) psal básně vlastenecké (Slobodarke, 1883), milostné Ružmarinke (1883) a elegické (Tugomilke, 1887), kde opěvuje smrt své Tugomily. Všichni tito básníci, hlavně poslednější z nich, byli tlumočníky tužeb svého národu, zástupci idealisticko-vlasteneckého směru v poesii hrvatské.

Na počátku let osmdesátých vystupuje na jeviště literární opět nová generace, proti starým idealistickým romantikům vystoupili mladí realisté a naturalisté. Dějiny literární nevidí žádného zásadního rozdílu mezi romantismem a realismem, který uznávají za dítko romantismu. V. Hugo a Gogol byli romantiky a zároveň realisty. Že v Hrvatsku mezi romantiky a realisty došlo k prudké srážce, třeba přičítat nejen esthetickým, nýbrž i ethickým a politickým příčinám. Čím déle vyrovnání hrvatsko-uherské trvalo, tím jasněji se poznávalo v Hrvatsku, jak nutno potírati je i zásadami, jimiž se také samo upevňovalo, totiž politikou státoprávní. Proti Jihoslovanstvu, jež nemělo pevného státního základu, povstala nová opposice, Hrvatstvo. To byl program strany Starčevićovy, jíž velmi dobře se hodil nový literární směr — naturalismus. Povstal tedy takový rozkol: s jedné strany Jihoslované kolem Šenoy a časopisů: Obzoru i Vience, s druhé Hrvati, Starčevićovci-naturalisté. A tito mladí Hrvati začali vydávat nové almanachy: Hrvatski dom (1877 a 1878), a když i na tento Šenoa začal působit, Hrvatska (1880 a 1881).

V tu dobu vrátil se z Paříže Eugen Kumičić (Jenio Sisolski, 1850—1904), jenž přinesl Zolovy názory na literaturu i rozvinul program naturalismu 1882 v nově založené Hrvatské vile. Kdežto však experimentní román Zolův chce podávati anatomii společnosti, vědecký obraz společnosti v její činnosti, v pohybu, nikoli jen fotografii společnosti v jejím ztrnulém stavu, popisuje pohyb událostí, nikoli pouze jejich existenci, mnozí žáci Zolovi jenom fotografovali předměty, sháněli se po podrobnostech pathologických případů, po odporných stránkách zjevů života, spojujíce je nikoli „vynalézavostí geniovou“, nýbrž vypůjčenou technikou, ba často přímo šablonou romantických povídek. A takový zvrhlý naturalismus přišel do Hrvatska,

tak že idealisticky naladění starší spisovatelé směru Šenoova i Markovićova, chtějíce vychovati národu temperamentní intelligenci a přivésti ji k positivní duševní práci, vrhli se na nový „interessantní naturalismus“, poukazujíce, že je to plod zhnilé kultury západní, Hrvatům škodlivé. Smělý román Kumičićův Olga i Lina (1881) vyvolal nezaslouženou sensaci, lidé jej hltali, mládež byla jím unesena, až Kumičić sám se lekl úspěchu a jsa upřímným vlastencem, vzdaloval se naturalismu v popisu těžkého národního boje mezi Hrvaty a Italy v Istrii a Přímoří (Jelkin bosiljak, Neobični ljudi, Začudeni svatovi, Primorci). K naturalismu se ještě vrátil v socialních románech Gospoda Sabina (1884), Teodora (1889) a v historickém románě Urota Zrinsko-Frankopanska. Jinak byl K. romantikem, zvláště v dramatech. (O. p.)

K dějinám generálních seminářův.

Dr. Jos. Samsour. (O)

V. odstavec.

O literárních cvičeních.

1. Aby seminaristé, kteří za učitele lidu a duchovní správce určeni jsou, potřebné k tomu zevrubnější vědomosti si opatřili, mají po 6 let v tomto generálním vychovavacím místě zůstati. V prvních pěti letech budou navštěvovati celý theologický kursus na universitě; v 6. roce však ponze doma ve všech druzích úkonů praktické duchovní správy se cvičiti.

2. V příčině chovanců pěti prvnějších ročníků má tudíž generální seminář úkolem dozírati a pečovati, aby veřejná theologická kollegia předně v určitou dobu a neopominutelně byla navštěvována, a před ukončením nikdy nebyla opouštěna. Návštěva kollegií nesmí býti tudíž ponechána libovůli seminaristů, ani nesmí býti dovoleno, aby jednotlivě chodili do kollegií, nýbrž v ustanovenou dobu kollegia musejí všichni, kdož dle svého ročního kursu jsou povinni toto kollegium navštěvovati, společně se tam odebrati a po ukončení kolleje rovněž tak se navrátiti.

3. Aby poslouchání veřejných kollegií s tím větším užitkem se dálo, má látka, jež bude v nejbližších kollegiích vykládána, v bezprostředně předchozí hodině nebo půlhodině v semináři od chovanců býti pročtena; to, co se jim při této četbě jako důležitější nebo temnější naskytlo, mají si poznamenati, aby při veřejných kollegiích svoji pozornost tím více na to obrátiti mohli. Po skončených kollegiích však musí každý žák v následující hodině nebo půlhodině, co v kollegiích slyšel, opakovati a nejdůležitější věci z toho si také ve svých školních zápiscích poznamenati.

4. K většímu ještě použití poučení v kollegiích nabytých má býti každodenně po úplně skončených odpoledních kollegiích určena hodina pro tak zvané repetitorium.

A poněvadž každý seminarista denně dva učitele slyší, tudíž 2 předměty má studovati, má býti jedna polovice hodiny opakovací pro první a druhá polovice hodiny pro druhý předmět věnována. Repetice musejí býti veřejně a společně ode všech v jednom a témže kursu se nalézajících žáků, a to pokaždé pod bezprostředním návodem praefekta

konány, také má při nich býti střídavě přítomen jeden nebo druhý vicerektor.

Vnitřní zařízení repetitorií záleží v tom, že jeden od praefekta nebo vicerektora určený alumnus látku, která tento den ve veřejných kollegiích byla probrána, zkrátka a vlastními slovy přednáší. Vyskytne li se v této přednášce něco nesprávného nebo temného, musí praefekt nebo vicerektor, kterým přednášku vždy opravovati náleží, o této věci některé jiné alumny slyšeti a vhodnými otázkami po způsobu sokratickém nutné opravy z alumnů samých vybaviti.

Neuplynula-li hodina ještě, předvolá se jiný alumnus a opakuje přednášku.

5. Vedle těchto repetitorií má dále ve dny rekreační týdně konáno býti examinatorium o všech naukách, které seminaristé v týdnu ve veřejných kollegiích slyšeli. Ku konání tohoto examinatoria mají býti pokaždé 8 dní předem 2 chovanci jmenováni, z nichž jeden má činiti otázky a námitky, druhý má na ně odpovídati a je luštiti. Aby však při tom vše v náležitém pořádku bylo udrženo, a také všechny liché nauky byly odstraněny, musejí 3 představení semináře při těchto examinatoriích býti přítomni. Při ostatních examinatoriích, a také jestliže by jeden a druhý představený pro jiné domácí práce se nemohl dostaviti, musí aspoň praefekt direktorium míti.

K těmto examinatoriím měli by býti také veřejní professoři mnohdy pozváni a tato examinatoria říditi a užitečnějšími činiti.

A kteří z nich by se k nim nejčastěji dostavili a ku vzdělání alumnů s nové stránky přispěli, ti měli býti od vrchního dozorce ročně duchovní dvorní komisi oznámeni, aby jim tato soukromá píle jako zvláštní pro stát vykonaná zásluha byla připočtena a oni při naskytajících se příležitostech hlavně povyšováni a odměňováni býti mohli.

Konečně dvěma půlročním examinatoriím mají se podrobiti také seminaristé jako všichni na c. k. vysokých školách studující theologové.

6. Při všech těchto literárních cvičeních však, a při veškerých theologických studiích má býti chovancům vždy a hlavně mírnost a láska doporučována, aby měli v ošklivosti onu tak zvanou theologickou nenávist, která vždy o protivné straně špatně smýšlí, čímž však mysli odpůrců více se roztrpčují a se od nás vždy více vzdalují.

Všude mají alumnové vedeni býti k duchovní snášelivosti a na ni navykáni. Budou sice i při této snášelivosti blud ještě jiným okem než pravdu pozorovati, a obojí nebudou za jedno považovati, neboť to žádá sama povaha pravdy a křesťanské lásky. Než tato snášelivost

bude míti v zápětí, že alumnové i proti bloudícím bratřím budou plniti povinnosti slušnosti, s nimi i tehdy, když jejich názory potírají, pokojně a láskyplně obcovati, a blud bez urážky bloudícího vyvraceti. Jen takto muže býti beze škody čisté nauky jednou stěna mezi námi a našimi bloudícími bratry odstraněna a z obou státi se jedno stádce.

7. Co se týče studií alumnů 6. ročníku, poněvadž tito v tomto roce ku všem druhům praktických úkonů duchovních správců mají býti naváděni a cvičeni, mají býti od 1. vicerektora jako učitele těchto praktických návodů ony hodiny, kterých ostatní alumnové k návštěvě veřejných theologických škol používají, tak rozděleny a určeny, aby všechna tato cvičení dle onoho pořádku, ve kterém se theorie u c. k. universit přednáší, a která v návrhu na zřízení theologických škol v c. k. dědičných zemích zevrubněji je vyložena, po tento rok s alumny byla konána a dokončena. V posledních měsících tohoto roku má býti také však vyučováno in cantu Gregoriano a v hospodářství; v prvnějším, aby slavnou bohoslužbu tím slušněji mohli konati, v druhém — a to duchovního nikterak nesnižuje —, aby ekonomickými vědomostmi jednou industrii venkovského lidu podporovati a k rozmnožení pohodlí společenského života poněkud mohli přispěti. Duchovní správce v domácím hospodářství vyučený a jinak vzdělaný může lid zbaviti mnohých hospodářských předsudků, k mnohým hospodářským opravám naváděti, a konečně sám svoje vlastní hospodářství dobře zaříditi; neboť ačkoli pro duchovního správce se nesluší, míti oekonomii ve velkém, jsou přece zahrada, louka a jeden nebo druhý kus dobytka, několik korců polí ku pěstování lnu nebo zeleniny vždy věci (Artikel), které faráři z části k užitečnému zaneprázdnění, z části k získání a rozšíření praktických hospodářských vědomostí míti mají.

8. K literárnímu vzdělání alumnů neobyčejně mnoho přispěje, budou-li na spisy Otců samých a na jiné v theologickém oboru vybrané spisy nejvýbornějších spisovatelů naváděni a záhy navykáni.

Než u těchto počátečníků třeba se jak přílišné, tak také veškeré neuspořádané a libovolné četby vystříhati. Musejí tedy jen nejpřednější díla ze všech oborů theologických k četbě býti volena, která se hodí ku předmětům, které četby žádostivý alumnus tento rok na universitě slyší. Tak na př. mohou pro auditores Polemicae voleni býti z Otců Tertullianus de Praescriptionibus; Vincentii Lirinensis Commonitorium; S. Cypriani de unitate Ecclesiae, S. Augustini libri adversus Donatistas; a z novějších: spisy

bratří Wallenburchů, polemické spisy Arnaulda, Nicolea, Bossueta. Pro posluchače dogmatiky možno voliti dogmatické spisy S. Athanasia, list S. Leonis ad Flavianum, atd.; a tak mělo by se v příčině každého theologického oboru postupovati. Aby však také nejlepší knihy nebyly čteny tumultuarně, nesmí býti žádnému alumnovi svrchu zmíněným způsobem zvolená a určená kniha dána z bibliotheky, neobdržel-li předběžně k tomu výslovného dovolení rektora nebo vicerektora. Také musí pokaždé reversní cedulku knihovníkovi odevzdati, aby tento vypůjčenou knihu vždycky dovedl hledati a naleznouti.

9. Vedle těchto z c. k. universitní knihovny pro alumny dovolených spisů má býti také v každém museu postavena malá zásoba knih, kterou alumni ku svým studiím vždy po ruce míti a pohodlně používati mohou. A poněvadž alumni do museí dle školních roků theologického kursu, ve kterých právě jsou, tak mají býti rozděleni, že v jednom nebo dle okolnosti ve více museích theologové 1. ročníku jsou pohromadě, pak druhá musea pouze pro theology 2. roku jsou určena atd., proto zmíněná zásoba knih pro každé museum má býti vyvolena a opatřena podle předmětů, které alumni tohoto musea právě slyšeti a studovati mají. Jen písmo sv. utriusque Testamenti a Lexicon latino-germanicum musí býti naskrze v každém museu. Z ostatních druhů příruček však měly by býti postaveny

v museích Theologorum 1i anni, poněvadž mají poslouchati jazyk hebrejský, hermeneutiku Starého zákona a církevní dějiny:

a) Biblia hebraica,

b) Lexicon hebraicum,

c) několik komentářů in vetus Testamentum od nejlepších vykladatelů Písma,

d) Tabulae geographicae terrae sanctae,

e) Fleuri Dissertationes in historiam ecclesiasticam,

f) Bingham Origines ecclesiasticae,

g) Tabulae chronologicae ad hist. eccles. facientes.

V museích pro theology 2i anni, poněvadž tito mají za své předměty řečtinu s hermeneutikou Nového zákona, patrologii a theologické literární dějiny:

a) Biblia graeca,

b) Lexicon graecum,

c) několik komentářů k Novému zákonu nejosvědčenějších vykladatelů: Estia, Sacya, Calmeta, Dugueta atd.,

d) Opusculum de optima legendorum Patrum methodo,
e) dílo Mareschalovo de Patribus,
f) Cave de scriptoribus ecclesiasticis,
g) Jöcherův Gelehrten-Lexicon, nejnovější vydání.

V museích theologů 3tího roku, kteří první polovici dogmatiky a morálky slyší:
a) S. Augustini de doctrina christiana,
b) Concilium Tridentinum et Catechismus Romanus,
c) Bossuet Expositio doctrinae christianae,
d) Veronii regula fidei,
e) Estiova theologická díla,
f) S. Ambrosii de officiis,
g) Jus naturae Bar. de Martini,
h) Gellertovu[1]) Morálku,
i) Theologia moral. Episcopi Godeau.

V museích theologů 4ti anni, kteří druhou polovici dogmatiky a církevní právo studují:
a) Estiovy theologické spisy,
b) Morinus de poenit. et S. S. Ordinationibus,
c) Van Espen Jus ecclesiasticum,
d) Thomasinus de veteri et nova Ecclesiae disciplina,
e) Principia Juris Publ. eccles. Germaniae,
f) Bossuet, et Fénelon de libertatibus ecclesiae Gallicanae,
g) B. de Martini de jure civitatis.

V museích pro theology 5ti anni, kteří navštěvují kollegia pastorálky a polemiky:
a) S. Gregorii M. Pastoral. Regula,
b) Rituale dioecesanum,
c) Catechismus Fleuri et Pouget,
d) Pittroff, Anleitung zur praktischen Gottesgelahrtheit,
e) Tertullianus de praescriptionibus, Vincentii Lirinensis Commonitorium, S. Cyprianus de Unitate ecclesiae,
f) opera polemica Bossueti et fratrum Wallenburchiorum.

V museích theologů nebo alumnů 6ti anni, kteří se cvičí v praktických úkonech duchovních správců:

---

[1]) Spis. byl protestantem.

a) Concilium Trident.,
b) Catechismus Rom.,
c) Rituale Dioecesanum,
d) novější nejpřednější spisy o katechisování,
e) novější nejpřednější kázání, zvláště pro venkovský lid.

Konečně měl by býti ten neb onen učený časopis pro seminář opatřen, které by jak představeným semináře k rozšíření jejich literatury sloužily, tak také po stránce literární zvláště vynikajícím chovancům jako odměna k četbě dávány býti mohly.

VI. odstavec.

Návrh denního pořádku.

1. Zde musí býti předpokládáno, že tento denní pořádek jen potud, pokud návštěva veřejných škol a jiné místní okolnosti dovolují, má býti použit a dle těchto zcela snadno zařízen a pozměněn.

Nikoli nucení nebo pedantství, ne únava a omrzelost smí u dospělých lidí z denního pořádku vzniknouti, nýbrž tento musí býti tak zařízen, aby jeho účinky přesvědčovaly o jeho užitku, a z přesvědčení láska a jeho zachovávání vznikaly.

2. O 5 hodinách se budí a o ½6. shromáždí se alumni v museích, kde po společné krátké ranní modlitbě předčítá se látka k duchovnímu rozjímání a o ní až do 6. hodin se medituje.

3. O 6. hodinách jdou alumni dveřmi ze semináře bezprostředně do chrámu vedoucími na mši sv.

4. Od ½7. až do ½8 jsou studia v museích, a od ½8 až do 8 hodin je příprava k veřejným kollegiím na universitě

O 8 hodinách počínají kollegia: z nich z pravidla každý alumnus dle novějšího theologického školního zřízení dopoledne má dvě slyšeti.

5. Po skončených kollegiích, z nichž každé trvá hodinu, je následující po tom půl hodina v museích k opakování slyšeného určena, a pak následují soukromá studia ve všech museích až do 12. hodin.

6. O 12 hodinách jde se k obědu, který nemá přes 1 hodinu trvati. Od 1 hodiny až do ¾2. jsou alumni volni, a v této době je slušná rozmluva dovolena; pak následuje příprava k veřejným kollegiím a kollegia sama, z nichž opět dle theologického školního zřízení každý alumnus z pravidla dvě má navštěvovati.

7. O 4 hodinách soukromé opakování v kollegiích slyšených nauk a pak soukromá studia až do ½6. hodiny. Od ½6. až do ½7.

hod. veřejná repetitoria v každém museu, která způsobem svrchu uvedeným se konají.

8. O ½7. hod. jde se k večeři, která nemá trvati přes ½ hodiny.

9. Od 7. hod. až do ¾8. slušné rozhovory; po nich v chrámě seminárním konají se večerní modlitba a zpytování svědomí až do 8 hodin. Odtud mají se všichni alumni do svých spáren bez dalších schůzek nebo nočních rozmluv, ve vší tichosti a mravnosti (Sittsamkeit) k odpočinku odebrati a nové síly pro následující den čerpati, aby ho jako předchozího ku blahu a dobru náboženství a státu s účinnou horlivostí opět použíti mohli.

10. V neděle a svátky jest od tohoto denního pořádku jen v těch věcech úchylka, že, ježto ve dny tyto není veřejných kollegií na universitě, bohoslužba naproti tomu slavně v kostele seminárním má býti konána, od 6 až do 8 hodin jsou soukromá studia, po kterých pak slavná bohoslužba s následujícím po něm kázáním svrchu uvedeným až do ½10. konána býti má. Od ½10. až do ½12. hodiny soukromá studia a odtud až do 12. hod. soukromá četba svrchu udaných nebo od rektora dovolených vzdělavacích knih. Odpoledne o 2 hodinách jdou všichni alumni do seminárního chrámu, kde pod dozorem prvního vicerektora koná se katechisace s mládeží z tamního gymnasia sem přivedenou od jednoho z alumnů 6tého roku, a odpoledními veřejnými modlitbami pro farní kostely předepsanými a požehnáním se ukončí.

O 4. až do 6. hodiny soukromé studie, odtud až do ½7. hodiny soukromá četba vzdělavacích knih; pak následuje vše ostatní jako svrchu v denním pořádku pro školní dny navrženém.

11. Ve dny rekreační jsou od ½7. až do ½8. hodiny soukromá studia. Následujících po té 2 hodin jinak určených k poslouchání kollegií použije se k zotavení, k procházce a tělesnému pohybu způsobem shora uvedeným. Kolem 10. hodiny má býti v každém museu konáno předepsané veřejné examinatorium až do 12 hodin.

Odpoledne věnují se opět jinak kollegiím určené hodiny k zotavení. Od 4 hodin až do večeře jsou soukromá studia.

VII. odstavec.

O výstupu z generálního semináře.

Jestliže alumnus 6 let, která pro mravní a literární vzdělání jeho jsou předepsána, dokončil, a také po této době řádu, který mu přijetí připověděl, nebo petrinskému stavu, do kterého Ordinarius jej

přijmouti slíbil, věren zůstane, odevzdá se v prvním případě klášternímu představenému k přijmutí do noviciatu, v poslednějším případě má však Ordinarius, jehož jurisdikce nad tímto alumnem nyní vlastně teprve počíná, v obvyklé době svěcení v září ordines majores, k nimž ordinandus se má osmidenními duchovními cvičeními připraviti, uděliti a jej pak při první příležitosti v duchovní správě ustanoviti.

Koncem října však propouštějí se ti ordinovaní alumni, kteří — což zajisté jen u málokterých se stane — až dotud v duchovní správě nebyli ustanoveni, aby nově přijatým chovancům učinili místo.

VIII. odstavec.

O řízení generálního semináře.

1. Aby to, co dosud pro institut generálního semináře bylo předepsáno, náležitě bylo provedeno, budou v čele semináře státi tři kněží, o jejichž výborné učenosti, zkušeností potvrzené moudrosti, a čistém životě je dostatečné přesvědčení. Mezi nimi bude jeden **rektorem** nebo prvním představeným, jemuž připadá celé řízení semináře. Jemu budou druzí dva kněží jako vicerektorové přiděleni. Oběma sice bude stejně nad **mravním** vzděláním obojích alumnů bdíti a o ně pečovati; první však má hlavně praktické úkony duchovní správy převzíti a spolu zároveň místo P. spirituala zastupovati, jako druhý se hlavně literárním vzděláním zabývati má.

2. Poněvadž rektorovi celé řízení semináře přináleží, má také opatřovati **oeconomicum**. Má proto netoliko všechny semináři určené peníze přijímati a výlohy z nich hraditi, nýbrž také vždy koncem října účty skládati. Než má mu býti ještě **účetní** nebo tak zvaný oeconomus přidělen, jenž by k jeho rukám a pod jeho řízením obě tyto věci opatřoval.

3. V každém museu má býti ustanoven praefekt, který by jak v semináři tak mimo seminář předepsanou alumnům kázeň udržoval. Za tyto praefekty mají býti voleny osoby z alumnů samých, hlavně z alumnů 6tého roku, kteří se před jinými nejlépe jak v mravním tak také literárním oboru vyznamenali.

4. Jakkoli rozsáhlé a různé jsou úřady a povinnosti těchto představených, budou moci býti všechny dostatečně opatřovány a náležitě plněny, jestliže pravá láska a jednota mezi představenými bude vládnouti, je v jejich jednání k témuž hlavnímu účelu tohoto blahodárného institutu vésti a v tomto hlavním účelu spojovati. Takto bude

druh druhu vždy na pomoc, a spojenými silami, bude toto, jakkoli veliké dílo vychovatelské, přece náležitě řízeno a uskutečněno.

5. Aby se toho tím jistěji dosáhlo, je nezbytně nutno, aby zvláště první tři představení následující hlavní pravidla duchovní výchovy vždy měli na paměti a dle nich svá dále detailovaná nařízení a opatření zařídili. A to:

a) Nemají při celém svém řízení, pokud možno, nikdy moci a nucení používati, nikdy příliš poroučeti, příliš zakazovati a vše úzkostlivě ustanovovati. Musejí spíše dle příkladu universalního vychovatele lidstva Ježíše Krista — alumny sobě podřízené hledět jen přesvědčit, jen získat a přemluvit, a tímto způsobem k tomu pohnouti, aby alumni ponenáhlu dospěli ku vzdělání jim určenému spíše vlastními snahami než úzkostlivě vynucenými úkony. Co v křesťanském náboženství děje se s nucením a tudíž s odporem, nemůže býti ani dobré, ani míti dobrých následkův a dlouho trvati.

b) Představení musejí při výchově a vzdělání této tak vynikající a důležité části státu, budoucího kleru, svým řízením k tomu směřovati, aby tato jejich vedení svěřená poupata budoucího kleru tak málo času ztrácela a tak málo byla rozptylována, jak to jen jejich zdraví a vrozená lidská slabost dovoluje.

c) Představení generálního semináře mají vychovávati učitele náboženství Ježíše Krista a vzdělávati. Dalo by se zodpovídati, jestliže by příklad hlavního učitele a prvního vychovatele prvních duchovních správců v tomto náboženství neměli vždy na mysli? Tento vzácný příklad tedy, který apoštolé ve svém učiteli a vychovateli ustavičně před zraky měli, musejí představení tohoto duchovního universálního ústavu vychovavacího tak dobře a dokonale vynasnažovat se následovati, pokud je jim to jen možno. Musejí proto

d) nedostatek moudrosti, která z božských úst Ježíše Krista plynula, nahrazovati jeho v písmě sv. zanechanými naukami, spisy Otců církevních a jinými knihami, které dle téhož právě ducha Ježíše Krista jsou napsány, knihy tyto svým chovancům v příhodné hodiny sami předčítati, nebo jim aspoň k náležité četbě pilný a neúnavný návod dávati. Nedostatek božské moci však, kterou Spasitel od svého Otce na nebi a na zemi obdržel, musejí se vynasnažovati nahradit horlivou modlitbou, živou věrou a neochvějnou důvěrou v mocnou ochranu, kterou nám Ježíš Kristus přislíbil; také alumny samy k tomu povzbuzovati, jako Kristus své učeníky k tomu vždy povzbuzoval.

e) Jako tudíž Spasitel svým chovancům netoliko žádnou jinou nauku a přikázání nesměl přednášeti, než kterou mu jeho nebeský Otec svěřil, nýbrž jim také úplné svobody poskytl, aby se ho na vše tázali, jemu všechny své pochybnosti přednášeli, námitky činili; rovněž tak musejí to také představení u svých chovanců strpěti: Nemají jim žádné jiné nauky a povinnosti vnucovati, než které z písma sv. Otců a jiných, zeměpanských nebo církevních nařízení odvozeny jsou. Nemají od svých chovanců žádati, aby naprosto na pouhé jejich slovo věřili a poslouchali; jinak byli by snadno svedeni, totéž od křesťanských obcí jednou žádati.

f) Představení mají hlavně pečovati, aby svým chovancům pravou lásku k Bohu, k bližnímu a ku křesťanskému náboženství vštípili, při čemž musejí se snažiti, aby jim vzácná přislíbení Ježíše Krista v paměti uchovali a na srdce vložili. Toho musejí tím dosáhnouti, aby ustavičně duchovními čteními, horlivými řečmi, povzbuzujícími rozhovory a dobrými knihami chovance zaměstnávali, a všechna marná a neužitečná rozptýlení od nich odvraceli. K tomu bude velmi prospěšno, jestliže ona vybraná místa z Nového zákona chovancům předvedou, ve kterých nejvzácnější úryvky života v pravdě apoštolského se vyskytají. To jsou nejjistější vzory duchovního a křesťanského života. Na tyto musejí býti chovanci ustavičně poukazováni, aby v nich pravého ducha duchovního života, jakož i života duchovního správce, který cvšem nezáleží jen v černém kabátě, tonsuře a coelibátu, nýbrž v daleko vznešenějších věcech a ctnostech, v jeho pravé podobě poznali, aby tohoto ducha úplně do sebe pojali, by všechno jejich smýšlení bylo jím proniknuto a jemu si ponenáhlu ve všem navykali, a si jej úplně osvojili. Pak nebude také potřebí mnoho námahy, aby je přivykli omezenému, prostému, úplně apoštolskému a v pravdě duchovnímu způsobu života a v něm je otužili, aby pak všude mohli býti povoláni a na vinici Páně ustanoveni, aby vším vzali za vděk a nikomu nebyli obtížnými, jak Ježíš Kristus přikazuje, jak slabost lidská, které všemožným způsobem třeba šetřiti, potřebuje, a pak svatost duchovního stavu žádá.

g) Představení mají se především přičiňovati, aby se svými mladými duchovními skromně, láskyplně a mírně, přátelsky a důvěrně obcovali a se nestarali o svou vlastní vážnost, nýbrž spíše o vážnost Ježíše Krista, našeho Spasitele, a křesťanského náboženství. To je nejpřihodnější, nejsnažší a nejbezpečnější prostředek získati si důvěru a úctu u chovanců.

Jestliže i představený z lidské slabosti proti tomu se proviní, nesmějí se nikdy snažit to ospravedlnit, nýbrž chybu spíše otevřeně doznati, je o soucit a trpělivost, o jejich přímluvu u Boha, o jejich dobrý příklad žádati, a ukázati, že s polepšením to míní vážně. A tímto způsobem stanou se i jejich chyby a slabosti pro jejich chovance prospěšnými (heilsam).

Přídavek.

Konečně musím si dovoliti ještě následující dvě přání zde připojiti:

I. Úplnost paedagogické vědy vyžaduje, aby netoliko věda vědychtivým nejlehčím a nejdůkladnějším způsobem byla podána, nýbrž i dobře zvolený způsob vyučování i tehdy potrval, jestliže dobří učitelé zemrou nebo úřad učitelský složí. To jest: k úplnosti paedagogie náleží také štěpnice budoucích učitelů.

V c. k. státech — aspoň v oboru theologickém — scházela vždy takováto štěpnice. Dobré talenty, které by se mohly vzdělati pro místa učitelská, jsou obyčejně bez časných statků, a právě proto nuceny, svůj chléb, jakmile opustily školy, obyčejně na místě kaplanském hledati, kde mladý kaplan často mimo Bibli nenalezne ani jediné dobré knihy k další četbě o theologických vědách dosud jen v základních rysech naučených, mnohý, zavede-li jej osud k faráři, který není ani znalcem ani milovníkem lepší literatury, studií se vzdá, nebo přijde-li k rozumnějšímu faráři, pro množství úkonů duchovní správy není s to, aby pro sebe něco studoval.

Nebylo by si tudíž přáti, aby těm praefektům seminárním, kteří při repetitoriích pro alumny předepsaných a examinatoriích zvláštní schopnost k úřadu učitelskému ukázali, v úřadě praefekta i po skončeném sexenniu svého pobytu v semináři, ještě na několik let byli ponecháni, po která by se k tomu neb onomu theologickému úřadu učitelskému připravovali a se v sokratickém způsobu vyučování tak mnohému učiteli vždy ještě neznámém u alumnů dále mohli cvičiti? Zajisté tím více bylo by si toho přáti, poněvadž týmže prostředkem podobně také by bylo docíleno dorostu pro dobré představené semináře samého.

II. Při rozličných zkouškách a příležitostech bylo pozorováno, že u velké většiny theologických žáků vždy ještě nedostává se vědomostí z přírodopisu. A přece mají tyto vědomosti na náboženství, které své pojmy k vysvětlení prostředečně nebo bezprostředně bere z přírody, nemalý vliv, který se ještě zvlášť na úřad duchovního správce tím rozšiřuje, že duchovní správce s takovýmito vědomostmi je s to, aby

potíral a zapuzoval mnohou pověru zřejmými důvody ze studia přírody vzatými; farníky zbavil bázně před strašidly a čarodějnicemi, pojmy o čarování a pod. v nich vyplenil, jejich oekonomická neštěstí, na př. červené mléko krav, jisté nemoci dobytka atd. z přirozených příčin odvodil, a neštěstím stižené na pravé prostředky pomoci, které důkladnější znalost přírody skýtá, upozornil, čímž by, kdyby se tak ode všech duchovních správců dělo, vykuřování čarodějnic, cedulky Lukášovy a podobné pošetilosti brzo samy sebou z módy vyšly. Dále skýtá studium přírody duchovním správcům vydatnou látku, aby své po duchovní správě zbývající hodiny zachránili před zahálkou se zly z ní vyplývajícími, a jich netoliko příjemně, nýbrž i jak pro vlastní, tak také pro časné blaho svého stádce použili.

Tyto přednášky měly by býti však tak uspořádány, aby za prvé řádných veřejných studií nerušily, jen v neděle a svátky a ve dny zotavení 1 hodinu byly konány; a za druhé při přednáškách dle tří přírodních říší rozdělených zároveň krátké fysikální výklady při každé se naskytající příležitosti byly připojeny. Zvláště měla by se při regno Plantarum botanika vztahující se hlavně na ony rostliny, které rolník zná nebo které přece jsou domácími a proto rolníkovi známými mohou býti učiněny, tak připojiti, že by při každé rostlině uvedeno bylo jak lékařské tak i oekonomické použití. Tyto přednášky konečně dle mého dalšího přání měly by býti konány od veřejných universitních učitelů přírodopisu.

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann. (Č. d.)

Statuta augustiniánů-kanovníků v Olomouci.

Precipue equitativas longas vel eciam parum utiles, licet propinquas in monasterii dispendium numquam autem fideiubeat aut sigillum suum leviter apponat, debita magna non contrahat, precarias, clenodia, libros non sine evidenti necessitate pignoret. Et specialiter hisce temporibus hospitalitate, curiis, vineis monasterium non gravet, ubi longe maiores expense sunt quam fructus, cum plures, qui talibus carere nequeunt preter omnem fatigam et familiares vexaciones multa dampna percipiunt. Nec facilem sibi extra monasterium egredi sumat occasionem, si autem invitatus ex aliqua racionabili causa consentire oporteat, non sine fratre accedat et exitum priori et senioribus intimet.

De conviviis, cum regula nec statutis tanquam religiosis percipitur aut commemoratur, quequidem, ut II li, „De institutis", cap. II. Valerius maximus [1]) apud paganos illa inventa fuisse refert ad ydolorum suorum gloriam, et postquam immoderato ciborum usu in ludos converterentur, abrogata fuerunt legibus, ut e libro „de censoria nota", cap. „Marcus eciam".[2]) Convivia vero, quibus plura admodum gravantur monasteria, ut diebus patrociniorum, dedicacionum, primarum missarum, nullo modo cellebrentur vel admittantur. Quoniam primo offenditur deus, cui in diebus solemnioribus devocius sacrari debet et non epulari, quoniam XLIIII dist., cap. I. reprobantur, cum dicitur: „S u n t a u t e m c o m e s s a c i o n e s n o n s o l u m s a c e r d o t i b u s, s e d e c i a m l a i c i s n o x i e, q u i f e s t i v o s e t s o l e m n e s d i e s n o n a l i t e r s e d i g n e c e l e b r a r e p u t e n t, n i s i c o m e s s a c i o n i b u s d e s e r v i e n t", et e cap. VL [3]): „N o n l i c e a t s a c e r d o t e s v e l c l e r i c o s, s e d n e c r e l i g i o s o s l a i c o s c o n v i v i a f a c e r e" etc. Et Innocencius tercius „De Statu monachorum" et „Ea re" in cap. „Cum ad monasterium" [4]), monachis graves abstinencias ferentibus et solemnioribus diebus extra refectorium carnibus uti prohibet, cum illis diebus precipue regularium disciplina sit studiosius observanda. Ideo regulariter in refectorio refici coguntur. Accidunt preterea plura inconveniencia, nam cum in consuetudinem [5]) ducitur communiter, ut fit in pluribus monasteriis, non invitati veniunt, adeo quoque expensis et potibus gravant monasterium, ut eciam si deficiat, repellere tales non liceat. Et in talibus eciam conviviis homines oculati fratrum potu incalencium mores, actus, secreta explorantes divulgant. Et tanto promcius homines leviores singula penetrantes.

---

[1]) Can. XX, cap. 56.

[2]) ?

[3]) Decr. I. di. XLIV, cap. X.

[4]) Decret. III., tit XXXVI, cap. VI.

[5]) Fol. 26b.

Quod autem aliqui mendicantes fratres hoc faciant in monasteriis suis vel in ecclesiis parochialibus, fit hoc racione offertoriorum, lucri causa vel propter quotidianum hominum ad ecclesias suas concursum aut propter curam animarum, cum in eclesiis magna vicinia subdantur, quod in monasterio isto non est, nec aliqua obligacio, nec eget offertorio, quoniam ubi lucrum speratur, dampnum non evitatur atque peccatum.

Poterint preter has solemnitates aliquando aliqui benefactores invitari extra refectorium favoris gracia, sed eo rarius, cum hospitibus, nisi sint notabiliores persone et extra refectorium non se multum occupet. Sed id per procuratorem fieri procuret, nec sine benediccione et leccione cibum iniciet saltem in principio et in fine.

Cum mulieribus commercia prorsus devitet, nisi in causis audiendi(s), nec ad monasterium ingredi paciatur. Sed in loco publico et communi, ubi audiencie locus est deputatus, precipue nulla se compaternitate obliget, cum hoc seriose prohibeatur, XVIII, q II cap. „Pervenit", ubi dicitur: „Hoc precepto te commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo qualibet occasione permittas ascendere, nec monacos commatres sibi facere".[1])

Rursus, ut prepositus perfeccius valeat super gregem suum vigilare, debet in communi dormitorio cellam inhabitare, nisi infirmitatibus pergravetur, ne tunc fratribus sit impedimento. Aliam habitacionem pro diurnis negociis seorsum habere poterit, ne laici dormitorium occupent.

Sessiones vero post completorium, bibicionem, colloquia eciam cum hospitibus quantum poterit, devitet. Sed procuratori curam illorum demandet, ne cum tardi sint, in dormitorio fratres inquietent.

Porro considerans, se non modo ex proprie fragilitatis, verum omnium fratrum viciis illaqueari et continuo versari periculo, et vel ex merito premium vel ex culpa futura expectare tormenta: non indigne ferat, si in suis defectibus et precipue contra premissa aliquando per subditos caritative et reverenter per aliquem seniorum amoneatur, commemorans illud Augustini: „Ego cavus (sic) et episcopus a minimo cupio doceri et illum amicum reputo, cuius lingue[2]) beneficio ante diem iudicii maculas tergo", nisi quis qualicunque occasione procaci ausu irreverenter vel verbis clamosis et impetuosis prelatum lacesserit, tunc non modo non audiendus, sed eciam secundum excessum puniendus erit.

8.

De cultu divino et cerimoniis.

Et pro laude dei, cum cultu divino sumus mancipati. Primo videatur, ut libri cantuales horarum, psalteria, missalia sint correcta et sibi conformia in pausis et accentibus. Omnes quoque alii libri, quorum usus communis

[1]) cap. XX: „Pervenit ad nos, quod in monasterio tuo passim mulieres ascendant et (quod adhuc est gravius) monachos tuos sibi commatres facere".

[2]) Orig.: ligne.

esse debeat in publico, ita ordinetur, ut a forensibus differencia et error non perpendatur.

Omnes hore et „Ave Maria“ alta voce incipiantur, premissa oracione dominica secrete. Et dicto: „Benedicamus“ in singulis horis dicatur fidelium anime per misericordiam dei requiescant in pace Deinde „Salve regina“ cum collecta: „Concede misericors deus“. Cursus beate Virginis secundum rubricam romanam in duplicibus festis omittitur et in sumis per octavam.

Quocies autem quis chorum ingreditur vel egreditur, ante altare in medio reverenter inclinet, si autem tardius venerit, usque signum dabitur per priorem. Si autem totus chorus intrat aut exit, bini reverenciam facient in medio se inclinantes. In quolibet vero choro unus sit rector per ebdomadam a senioribus incipiendo, usque ad iuniores, preposito priore et ebdomadario exceptis, qui festis simplicibus IX leccionum et feriatis diebus solu in ebdomadarii choro omnes psalmos ad matutinas et horas „Magnificat“, „Benedictus“, suffragia precinet et invitatorium.[1]) Sed alter in alio choro solum psalmos in vesperas correspondebit.

In diebus vero duplicibus ambo simul in medio precinet predicta preter psalmos in horis minoribus, quos quilibet in choro precinet. In summis festis et duplicibus prelatus, cum aderit, primam antiphonam et prior secundam inchoabunt. Leccionem vero penultimam prior et ultimam prelatus leget et hoc tantum in summis. Sed prior in duplicibus ultimam, in semiduplicibus vero et communibus novem leccionum diebus a iuvenibus supra ad seniorem. Responsoria autem et versus primus, qui primam leccionem leget cum sequenti se responsorium et versum cantabunt. Deinde, qui secundam leccionem est lecturus cum tercio etc. deinceps. — Juniores vero circa versiculos et pulsum horarum altarisque ministerium. Si eciam duo fuerint, se exercitabunt, alioquin iuniores sacerdotes defectum supplebunt, dum alii sucesserint.

Omnibus autem diebus ad missam et ad vesperas superpeliciis utentur, in solemnibus vero ad omnes horas preter nonam et completorium. Nec quis ad ecclesiam, dum ibi populus fuerit, infra divina sine supperpelliceo audeat intrare, aut aliquis frater altari ministrare; et si conversus ministraverit, in clamide suo incedet.

9.

De festorum mobilium cerimoniis.

In veteri lege placuit domino templum cerimoniis multis decorari. Itaque ecclesia statuit in sacrificiis fieri divinis: „Si igitur copia fieret fratrum in choro canencium cottidie duo vel minime unus saltim dyaconus maiori officio ministret, precipue diebus solemnioribus et magnis duplicibus, non minus quam duo, eciamsi duo scolares cantum supplere debeant. Observabuntque practicam in ministerio consuetam, quam apud alia Romane ecclesie monasteria conformoria informari poterint.

---

[1]) Stará statuta (fol. 3b): »Ille vero, qui in loco suo stans ‚Venite‘ est cantaturus, antequam invitatorium incipiat et antequam ‚Venite‘ incipiat, reverenter debet inclinare . . .«

Omni dominica ebdomadarius aquam et sal in aurora benedicet. Purificacionis candelas, cineresque quadragesimales, palmas, ignem. In vigilia pasche cereum prelatus benedicet, si officiaverit, aut cui suum officium committet. Die veneris sanctam ymaginem crucifixi super tapete ponent in terra circa pedem chori peplo coopertam et non sacramentum in sepulcro locabunt. Deinde in nocte sacra ante matutinum levabunt illam ymaginem cum oracionibus et antiphonis et resurreccionis ymagine, prelatus recepta, procedet ad altare et dicent vel cantabunt: „Regina celi", et locabitur ymago super altare et statim matutinum incipietur. Diebus rogacionum in ecclesia septem psalmos orabunt, letaniam decantantes totam cum precibus et antiphonis pro necessitate, ut solitum est. Diem ascensionis infra none responsorium, quando post „gloria patri" repetitur: „Ascendo ad patrem meum" ebdomadarius in superpelliceo elevando ymaginem iuxta maius altare ad populum conversus benedicens ymagine assistentes, reportabit illam ad sacristiam. Corporis christi festo non se contra privilegium aliis processionibus immisceant, sed domi solemnisent, et dato, quod alii mendicantes, licet exemti hoc faciant, faciunt ideo, quia communi omnium elemosyna et testatis vivunt populorum.

(De fratrum communione.)

In solemnibus et diebus, quibus communio fratrum fit, prelatus ordinabit. Ut si sufficientes sint pro choro, poterint fratres communicari in officio solemniori; si non, tunc in prima missa lecta, ne postea cantus distrahatur et liberius inserviant altari et[1]) propter vitandos discursus et indevocionem.

[1]) Fol. 29a.

Filosof Frant. Suarez.

K 300leté památce jeho úmrtí napsal Dr. Jos. KRATOCHVIL.

Za válečné vřavy v Evropě chystá se Španělsko letos v září, jak v Hlídce již upozorněno, oslaviti jednoho z největších svých učenců, theologa a filosofa Frant. Suareza z Tovaryšstva Ježíšova. V Granadě, rodišti Suarezově, konati se bude mezinárodní, za nynějších okolností arci co do mezinárodnosti kusá schůze filosoficko-theologická, jejíž program takto stanoven: Suarez psycholog. asketa, theolog, filosof, právník, sociolog apologeta, pedagog a znalec mezinárodního práva.

Před několika lety vydáno obšírné a důkladné dílo Raoula de Scoraille S. J., François Suarez de la C. d. J. (2 díly 8° velké, XXI — 484 a 550 str, vydal Lethielleux v Paříži 1913, 15 Fr.) Dílo je sice rázu více životopisného nežli filosofického, a poněvadž píše to spolubratr jesuita o spolubratru, více oslavného. Za to v životopisném rámci tom abstraktní myšlenky objevují je jaksi názorněji a přístupněji. Čiré myšlení neexistuje v dějinách filosofie, tak jako neexistuje čirý mozek v organismu člověka. Lidé myslí a žijí, myslí, aby žili, a život, východisko myšlení, je též často i jeho ředitelem.

*

Po úpadku scholastiky ve XIV. a XV. století, nadešla ve století XVI. obnova, restaurace theologie i filosofie scholastické. Hnutí theologické, jež převládlo, zrodilo se z reakce proti protestantismu; vyšlo z úvah sněmu tridentského a inspiraci hledalo v díle sv. Tomáše Akvinského. Obnova filosofická vrací se k velkým soustavám století XIII., hlavně ovšem k thomismu. Vybírají a třídí se theorie a nauky z největšího rozkvětu scholastiky, znova se vykládají a budují nové theorie. Střediskem obnovy scholastické je Španělsko a Portugalsko, ale hnutí šíří se i do Italie. University v Salamance, Alcale a Coimbře jsou sídlem thomismu, scotismu i occamismu. Profesory jsou členové řádu dominikánského a jesuitského. Liber sententiarum nahražen byl Summou sv. Tomáše. Komentáře jsou díla systematická, originelní.

V řadě filosofů jesuitských nejvíce vynikl Fr. Suarez (nar. v Granadě 1548, zemřel v Lisabonu 1617) nazvaný doctor eximius. Jeho velké dílo Disputationes metaphysicae jest nejúplnější a nejjasnější výklad metafysiky scholastické. Není to pouhý

komentář, nýbrž samostatné, originální dílo o nejdůležitějších problemech filosofických.

Suarez ovšem, jako všichni scholastikové, byl v prvé řadě theologem; theologickou jest největší část jeho díla, theologické byly boje, jež mu jako dlouholetému profesoru a spisovateli bylo podnikati. Byly to hlavně tři otázky: o milosti a předurčení, o zpovědi písemné a konečně záhada moci politické. Problemy ty byly stejně theologické jako filosofické, jako vůbec bylo obyčejem scholastické theologie pokládati problemy filosofické za předpoklady theologie. Ostatně leckdy záhada theologická jest vlastně jen záhadou filosofickou, na niž pohlížíme s hlediska silněji náboženského, za pomoci intuice zjevené. Problem předurčení na př. jest vlastně pouze problemem zla a dobra, na nějž pohlížíme zvláštním úhlem, s hlediska vyššího. Vůbec je filosofickou veškera snaha vniterná, jež charakterisuje katolicism. Patrno, že i filosof nejúzkostlivější na přesné hranice svého oboru nutně nalezne mnoho prvků filosofických v díle Suarezově.

Dvě velká fakta ovládají myšlení Suarezovo. Na jedné straně věk jeho, totiž polovina století XVI., doba rekatolisace, bojů náboženských ve Francii, náboženského převratu v Anglii, doba velkých půtek dogmatických mezi katolicismem a protestantismem. Záhady milosti, svobody, božského ospravedlnění a lidského úsilí byly stále na denním pořádku. Výměry sněmu tridentského nedefinovaly všeho, brány k subtilnostem ducha zůstaly otevřeny. — Vedle tohoto základního fakta působí ještě další. Je to politika. Králové chtějí býti nejen nezávislí na autoritě papežské, nýbrž i zmocniti se sami nadvlády náboženské čili abychom užili pro věc dávnou slov moderních: stát prohlašuje svou nezávislost na církvi a snaží se ji ovládnouti. Nutně tedy vyvstal problem vztahu církve a státu, původu a mezí moci světské a církevní. Posléze je to i soupeřství dvou nejmocnějších řádů: dominikánů a jesuitů, prvních, kteří ovládali všecky university od dávné doby, a druhých, kteří též se snažili vzniknouti na vysoké školy.

Suarez žádné z otázek, hýbajících dobou, nepominul mlčením. Jádrem záhad, které z největší části vyplnily a vyčerpaly vědeckou činnost Suarezovu, byla záhada milosti a předurčení. Je to vlastně čtverý problem: 1. theologický problem milosti a svobody; 2. theologicko-filosofický problem činnosti boží; 3. theologický problem předurčení ante nebo post praevisa merita nebo demerita, a 4. souvislý s ním problem poznání budoucna. Ježto všecky čtyři problemy úzce

spolu souvisejí, rozřešení jednoho z nich vyžaduje analogického řešení ostatních. Nehodláme zde hlouběji se pouštěti do theologických těchto záhad, nýbrž chceme jen na podkladě knihy Scoraillovy podati několik myšlenek o kontroversi.

Na myšlení Suarezovo a vůbec tehdejší školy jesuitské působí dvojí vnější vliv. Tovaryšstvo Ježíšovo vyšlo (historicky) z opposice proti lutheranismu a kalvinismu. Dvojí tato forma protestantské revoluce zvláštním kontrastem, na nějž tak často zapomínají dějepisci, hlásala na jedné straně svobodu proti autoritě církve římské, popírala však na druhé straně svobodu lidskou. Luther i Kalvin obětovali svobodu lidské vůle. A právě fanatické to opojení z povýšení Boha vysvětluje, aspoň z části, úspěch t. zv. reformace i u lidí a národů velmi zbožných. Tovaryšstvo Ježíšovo, chtělo-li vzdorovati tomuto hnutí, musilo hlásati pevně, odhodlaně a nadšeně svobodu lidskou — což ovšem neznamená, že by jesuité popírali milost, její nutnost a účinnost, ale hlavní věcí jejich učení bylo zachrániti svobodu vůle. Stali se takto, cum grano salis řečeno, jesuité filosofy svobody.

Hlasatelé svobody, její obráncové, theologové! Tyto tři věci postupují po sobě, jsou spojeny, ale nejsou totéž. Když hlásali a hájili svobodu, hlásali a hájili fakt, který jest životním dogmatem křesťanským. Neexistuje zajisté, ba není ani myslitelný život křesťanský bez svobody lidské vůle. Avšak, když postupuje se od tvrzení dogmatického k nauce theologické, jest to jako když postupujeme od fakta fysického k hypothesi. Nauka theologická jest v základě filosofická hypothesa vymyšlená za tím účelem, aby vysvětlila fakt dogmatický. Vysvětlení může býti více méně šťastné, více méně přiměřené, ale není nikdy totéž co fakt.

Je přirozeno, že jesuité po vyhlášení a obraně svobody lidské oproti protestantům stali se posléze i theology ve svých školách, t. j. hleděli vysvětliti, jak působí svoboda lidská za činnosti milosti boží, jak možno pochopiti svobodu lidskou i činnost božskou. Theologie ta přirozeně se zaostřila k záchraně svobody. Vyrostly nauky Fonsecova, Molinova, Lessiova. Kniha Molinova z 1588 jest jistě nejdůležitější. Hypothesa, kterou vykládá a hájí, aby vysvětlil dogmatické faktum skutečné svobody lidské a skutečné působivosti milosti boží, nezalíbila se velkému a nadšenému theologu dominikánskému P. Bannezovi (1528—1604). Ten postavil jinou hypothesu, jiný systém a nové jméno praemotio. Také Bannez snažil se vysvětliti, jak mohou spolu existovati obě reality, svoboda lidská a milost boží. A nebyla snad

chyba v tom, že každá strana měla svou hypothesu a ji hájila, však chybou bylo, že na obou stranách se hypothesa stotožňovala s dogmatickým faktem a že nauka opačná se prohlašovala za heretickou.

Vrátíme-li se k Suarezovi, vidíme, že bylo jeho úkolem filosoficky sesíliti důvody pro svobodu lidskou. Snažil se umístiti milost boží v kategorii okolností, jež zapřičiňují chtění i zcela svobodné, aniž ho determinují neb ruší — což značilo v základě, označovati příčinnost první v terminech příčin druhých. Naproti tomu theologie dominikánská hlásala stále vztah činnosti boží a svobody lidské ve smyslu příčiny první a příčin druhých. Ale kdežto sv. Tomáš dobře věděl, že jsou to jen pouhé analogie, že nedá se stejně srovnávati božské s lidským, jeho nástupcové v XVI. století ulpěli příliš na analogiích lidských.

Problem předurčení jest v základě problem dobra a zla přenesený v řád nadpřirozený. Různá řešení jeho zahrnují řešení hlavního problemu zla ve vztahu k Bohu. Řešení se stanoviska theismu evidentně nemůže klásti na týž stupeň božskou iniciativu vzhledem k dobru a zlu. Dobro vychází z Boha jako světlo ze slunce — ale ze slunce nevycházejí tmy, z Boha nevychází zlo. Ne otec rodiny, nýbrž nepřítel rozesel koukol mezi pšenici. Suarez volil v otázce té, podle P. Scoraille, střední cestu. Připustil božské předurčení ante praevisa merita, ale ne zavržení ante praevisa demerita; byl tedy antikalvinistou co se týče zavržení, ale dominikánem v předurčení.

Tvrditi s Lessiem, že kdo činí dobré, spasen bude, kdo zlé, zavržen, značí prý přeskočení záhady místo rozřešení. Není ovšem pochyby, že nauka Lessiova má tu dobrou stránku v sobě, že ukazuje, kterak žádná spekulace theologická nebo filosofická nesmí uváděti ve zmatek svědomí křesťana a vůbec čestného člověka o této nejjasnější pravdě: kdo činí svobodně dobro, dosáhne odměny, kdo zlo, trestu. Každé hloubání musí posíliti nebo aspoň respektovati toto elementarní přesvědčení lidské.

Ti, kdož kladou na týž stupeň vztahu Boha vůči zavržencům jako vyvoleným, netvrdí contradictorium, nýbrž contrarium, a podle logiky věty kontrerní mohou býti obě klamné. Logicky myslil zajisté správněji Suarez nežli Lessius. Jeho cesta není obecná střední cesta, jež přiklání se na pravo i na levo, aby se zalíbila, ale dobrá a vznešená cesta střední, jež vyhýbá se extremům. (O. p.)

Katoličtí světcové a abnormální stavy duševní.

Psychologická a apologetická studie. Prof. Boh. Spáčil T. J. (Č. d.)

Uvedeny obyčejné psychopathické převrácenosti, jež svatým vytýkají.

Nahoře jsme viděli, že základními rysy vnitřní povahy světců jest jednotnost a heroismus. Svou jednolitostí a pevnou důsledností liší se ovšem způsob života světce od způsobu života obyčejné massy lidu, u níž důslednost a přesnost jednání nejsou právě vždycky obvyklými. V tom spočívá též originalita světců. Charakter světců nezná slabošského ohledu na úsudek a jednání druhých, všecka oportunistická polovičatost a plané kompromisy jsou jim protivny, a snaží-li se získati souhlas jiných, děje se to jenom, aby je Bohu získali.[1]) Takové „zvláštnosti" nemají však nic chorobného na sobě. Právě naopak zmíněná jednotnost a harmonie celé bytosti, jasné poznání a pevná vůle, které heroismus vyznačují, vylučují naprosto všecko chorobné z povahy světcovy.

Co se nyní jednotlivých výtek týče, na prvním místě je pochybeno stavěti světce na jeden stupeň s t. zv. genialními lidmi, s geniemi.[2]) Že geniálnost sama jest už druhem duševní choroby, popírají ostatně zcela rozhodně znamenití psychiatři, jako na př. K. Pelman.[3])

Často byli svatí ovšem zároveň duševní velikáni, geniové (Augustin, Řehoř VII, Tomáš) a jsou světci a světice vůbec z pravidla muži a ženy, které prozřetelnost boží k nějaké zvláštní úloze dle potřeb doby vyvolila. Všichni pak mají to s genii společné, že jsou pro velikou ideu nadšeni a plnou silou se jejímu uskutečnění věnují, také v tom jsou jim podobni, že narážejí na odpor a neporozumění.

Vedle této podobnosti jsou však mnohé rozdíly, zejména: 1. geniálnost zůstává z pravidla omezena na obor čistě intellektualních ideí, kdežto u světce jest hlavní věcí praktická činnost a využití všech sil pro Boha nebo pro lidstvo k vůli Bohu: sebe hlubší pohled do tajemství božského života byl by světci bezcenným, ano zdál by se mu nebezpečným, kdyby mu nesloužil k tomu, aby Boha vroucněji

---

[1]) Rademacher, u. d. str. 207.

[2]) Joly, u. d. str. 27 dd., Rademacher, u. d. str. 84 dd.

[3]) Karl Pelman, Psychische Grenzzustände. 2. vyd. Bonn 1910, str. 213.

miloval; 2. u světce je všecko jednotné, jedna veliká idea ovládá celý život a počínání; u genia je jednota pouze v jeho nejvlastnějším oboru, v jiných oborech často disharmonie a nepopíratelné slabosti. Z toho u světce naprostý klid a soulad vniterního života, u velikánů z pravidla neklidný, nestálý život, který duševní i tělesné síly ponenáhlu maří; 3. svaté vyznačuje naprostá vniterní svoboda a pevná neodvislost, geniální lidé velice jsou závislí na svém okolí, svých vášních, podléhají obtížím, kdežto světcům právě obtíže slouží k utvrzení vniterního a dokonalého života; 4. u světců proto stálý pokrok do nekonečna, u geniů buď odvislost od okamžiku nebo aspoň není stálého zákona pokroku, často na konci života se jeví náhlý úpadek; 5. u genia lze konečně všecko na přirozené činitele uvésti, fysiologické vlohy, rychlou chápavost, živou letoru, sílu intuice, kdežto u svatých hraje vše to jenom podřaděnou úlohu, vše mimořádné a podivuhodné u světce plyne z mravní síly, jež jenom nadlidským a nadpřirozeným vlivem se dá vysvětliti.

Co nejrozhodněji nutno se opříti pokusům moderní psychopathologie, která prohlašuje svaté za lidi slabomyslné. — Svatost sama o sobě ani nezvyšuje ani nemenší rozumového poznání a přirozené intelektuelní úrovně; máme svaté učence a velikány ducha, máme též svaté úplně prosté a neučené (sv. Josef a Cupertino, sv. Isidor, sv. Notburga, otrokyně Maxima, žebrák Servulus a j.) Svatí jako takoví nebývají odpůrci vědy a rozumového vzdělání, ale ovšem brojí proti vědě liché a od Boha odvracející, a vědu pěstují jen jako jeden z prostředků k rozšíření cti boží. Věda však, kterou všickni vynikali, byla ona posvátná věda věd, která jest nadpřirozené poznávání a milování Boha. A zajisté, není liž to největší síla a energie ducha, když svatí největší myšlenky, Boha a co věčné jest, tak jasně a hluboce, tak živě a plodně pojímají, když jim čas a proměnlivá podoba, země i svět přicházejí tak malichernými, jak maličké vskutku jsou před Bohem? Ovšem komu vrcholem pokroku duševního jsou technické vynálezy, politika a světské vědy vůbec, ten duševní velikosti svatých nepochopí.

Tato síla ducha svatým nepřekážela, aby i jiných vloh obrazotvornosti a smyslového poznání nevzdělávali. Svatí pěstovali i takové pobožnosti, při kterých fantasie hraje úlohu, milovali nádherné církevní obřady a pestré církevní slavnosti, mnozí z nich byli zvláštními miláčky živé přírody, jako sv. František z Assisi a sv. Kateřina Sienská. Nádherné dómy, úchvatné malby, překrásná

mluva katolických mystiků, všecko to svědčí o neobyčejně vyvinutém citovém a smyslovém vnímání těchto heroů.

Jak lehkomyslní jsou odpůrci naši ve volbě příkladů na potvrzenou svých theorií, o tom jeden doklad.[1]) James i Moerchen dovolávají se tu sv. Gertrudy. Míněna jest sv. Gertruda z Helfty z řádu cisterciaček († okolo 1301). Doba, v níž spadá její život v klášteře Helftě u Eislebenu, náleží k dobám největšího rozkvětu zmíněného kláštera. Moudrá a v pověsti svatosti stojící abatyše kláštera Gertruda z Hackenbornu (1251—1292) byla nejenom přísnou strážkyní kázně klášterní, nýbrž dbala též o rozkvět škol a věd, pěstujíc zejména studium písma svatého, ale též jiné vědy a umění. Pod jejím vedením byly v klášteře vychovány Mechthilda a Gertruda zvaná z Helfty. Mechthilda měla dle soudobého životopisce „jasnou hlavu, rychle chápala a vládla bohatými vědomostmi.“ V písmě sv. byla velice zběhlá, spisy bl. Alberta Velikého a sv. Tomáše Akvinského pilně studovala a velmi si jich vážila. Výslovně se o ní praví, že ani okamžiku života nepromarnila. Její družka sv. Gertruda měla zvláště na uměnách živý zájem, tak že z počátku svého klášterního života dokonce i duchovní život pro ně zanedbávala. Později věnovala se posvátné vědě; při tom byla velice dovednou latinistkou, zredigovala latině Liber specialis gratiae svojí spolusestry sv. Mechthildy a sama z poslušnosti sepsala Legatus divinae pietatis i jiné latinské spisy. Povahy byla jemné, pro dojmy přírody vnímavé, plna soustrasti nejenom k bolům lidským, nýbrž i ke zvířatům, ale též ohnivou, dramaticky založenou ženou, při tom tak nevinnou, že sestry klášterní žertem o ní říkaly, že by mohla býti na oltáři mezi sv. ostatky vystavena. — To jsou zajisté obrazy životní, v nichž ani stopy nějaké slabomyslnosti nelze najíti. Že sv. Gertruda ve spisech svých někdy něco uvádí, co před naší novodobou kritikou neobstojí, to není s podivem, bylať i ona dítkem své doby.

Též o chorobném utíkání světu, vyhýbání se lidem a přehnaném světobolu, který prý u svatých pozorujeme, není těžko správný úsudek si utvořiti, jen když zásady katolického náboženství v té věci a skutečná fakta ze života světců poznáme.

Slovo „svět“ má různé významy, brzy jím rozumíme veškero tvorstvo na rozdíl od Boha, brzo řád přirozený se svými zákony, pokud naň jako na rozdílný, ale ne jako nepřátelský řádu nadpřiro-

---

[1]) Familler, u. d. str. 129.

zenému pohlížíme, brzy přírodu, jak je nejenom rozdílná, nýbrž řádu nadpřirozenému a vůli boží se protivící. Podle toho, jak slovu „svět“ rozumíme a jak na svět pohlížíme, jest dvojí cesta možnou, dvojí způsob v poměru ku světu; jednak třeba světa jako prostředku ke cti a službě boží používati, jednak se ho stříci, pokud spáse a dokonalosti brání, ke hříchu svádí, jím pohrdati. Jedna cesta druhé nevylučuje, ano obě dvě musí býti spojeny. Ale pro slabost lidskou, která tak snadno klesá a zlým vlivům světa podléhá, jest cesta pohrdání světem povaze lidské přiměřenější a bezpečnější. Svatí v jasném sebepoznání byli si své nedostatečnosti vědomi, a proto volili hlavně cestu pohrdání světem. Utíkali světu a hledali samotu, nejen aby se hříchu vyvarovali, nýbrž aby s Bohem důvěrněji obcovati a pak bližním tím lépe sloužiti mohli.

Ale toto vyhýbání světu nemívá do sebe nic chorobného. Svatí touží po samotě ne z omrzelosti života, z hořkosti nad sklamáními, z chorobné bázně nebo stíhání utkvělou ideou, nýbrž z nejšlechetnější pohnutky, aby Bohu lépe sloužili, a po zralé úvaze. Hlavní věcí u nich není samo o sobě odloučení od věcí světa, nýbrž z něho plynoucí soustředěnost a sebranost ducha, a v této vlastní duchovní samotě žii i tehda, když je jejich povinnosti do veřejnosti volaly. Ano to je právě charakteristickým u světců, že svoje utíkání světu, svou lásku k samotě dovedou spojiti s obsáhlou činností na venek, a ji ihned, jakmile poslušnost a vyšší důvody káží, s nejhlučnějším životem veřejným zaměniti. Příkladem je tu týž Alois Gonzaga, jehož se odpůrci jako doklad opačného mínění dovolávají. Alois byl od svých představených poslán, aby doma rodinné spory a záležitosti urovnal. Ihned opustil zamilované svoje zátiší klášterní a s neobyčejnou horlivostí se věnoval svěřené úloze, která vyžadovala mnohonásobnou činnost na venek a obcování s druhými. A tak podniká Kateřina Sienská z horlivosti pro církev obtížnou a dalekou cestu do Florencie, Mikuláš z Fluy, národní světec švýcarský, opouští svoji lesní poustevnu a odebírá se do Stanzu, kde jsou shromážděni zástupcové švýcarských kantonů, a smiřuje rozvaděné nadšenou vlasteneckou řečí.

Zcela jinak se to má s pathologickým utíkáním světa a vyhýbáním lidem. Důvodem tu bývá, že chorý má zvláštnosti ve svých úsudcích a ve způsobu jednání, které narážejí na odpor v jeho okolí, činí se směšným svými utopiemi a tak z rozmrzelosti a bázně ustupuje do pozadí, stále více se lidí straní. Jeho touha po sa-

motě nemá vyšších důvodů, není spojena s činnou láskou k bližnímu, je svévolnou a nevypočitatelnou a proto ovšem také se nepodrobuje poslušně rozkazům aniž jest přístupna rozumným radám.

U psychicky abnormálních jest to skutečný chorobný světobol, který je svírá a pronásleduje. U světců je při vší lásce k samotě a při všem pohrdání světem ušlechtilá radost základním tonem života.[1]) Vždyť pozorují svět nejenom v jeho přirozené harmonii a kráse, nýbrž pozorují v něm zároveň odlesk božské dobroty a lásky, v srdci mají klid božího synovství, ve všech lidech vidí dítky boží, všecko jim slouží přímo nebo nepřímo k dosažení velikého cíle, věčného blaha. A tak milují zároveň život, který je k Bohu vede, a nebojí se smrti, poněvadž jest jim branou nového, vyššího života. Celou řadu „veselých“ světců uvádí za příklad K e p p l e r.[2])

Z toho, co řečeno bylo k vyvrácení výtky nízké intelektuelní úrovně světců, jest už také jasno, co souditi o výtkách u p ř í l i š o v á n í ve ctnostech, zejména v lásce a askesi.

Že v některých věcech i svatí někdy přepínali, je pravda. Třeba tu však, jak dobře připomíná O. Z i m m e r m a n n,[3]) zdrželivosti v úsudku. Třeba nejprve dobře uvážiti, zda-li okolnosti neospravedlňují neobyčejný způsob jednání. Nutno v úvahu vzíti, zda-li veliká idea světce nebyla přece hodna, aby tolik síly a statečnosti vynaložil. A vůbec nestačí pohlížeti pouze na zevnější skutek sám o sobě, nýbrž též na vniterní pohnutky, na tělesnou konstituci, psychickou povahu, vůdčí pomysl a zvláštní prozřetelnost Ducha božího, který chtěl právě nějakým skutkem supra modum nápadný příklad slabým před oči postaviti. Přes to však připouštíme skutečné přepjatosti, jež ostatně někdy světcové sami později doznali.

Ale naprosto odmítáme tvrzení, že veliká a mocná l á s k a k B o h u, jížž srdce světců bylo naplněno, a která veškero jich jednání pronikala, se svými zjevy je stavem chorobným. Svaté pronikala zcela pevná a živá víra ve velikost boží a v absolutní závislost na Bohu, svůj vznešený ideál měli stále před očima, prň s pevnou energií a důsledně ustavičně pracovali. Ani tyto ideje samy v sobě ani důsledné směřování ke vznešenému cíli nejsou ničím chorobným.

[1]) Rademacher, u. d. str. 157 dd. Dr. P. K e p p l e r, Mehr Freude, 8. v. Freiburg 1909, str. 102 dd.

[2]) u. d. str. 108 dd.

[3]) Der Wert der Heiligkeit nach modern-pragmatischem Urteil. (S t i m m e n a u s M. L a a c h 1908, II., str. 375.)

A zcela nepravdivé je tvrzení, že tato mohutná láska všecky praktické zájmy a lidské náklonnosti a potřeby zcela potlačuje. Právě světci, které Moerchen a jiní za doklad uvádějí, jsou důkazem opaku. O sv. Gertrudě jsme se už nahoře zmínili. O sv. Teresii je známo, s jakou neobyčejnou energií se věnovala své životní úloze: zreformovati řád karmelitský. Na sklonku svého života mohla patřiti na ovoce své organisační práce v 17 ženských a 15 mužských klášteřích, dílo neobyčejné síly ducha a praktické obezřetnosti. Egidius z Assisi († 1262) byl před vstoupením do řádu sv. Františka váženým občanem v Assisi, později jako řeholník byl v osobním styku se sv. Bonaventurou i Řehořem IX a ve veliké vážnosti u obou mužů, kteří dovedli jistě rozeznati pravou ethickou velikost od psychopathické slabosti. Dle svého životopisce byl milovníkem práce, a jeho „zlaté průpovědi" jsou plny ducha a přirozeného vtipu.

Nejlepším důkazem, že ohnivá láska k Bohu u světců nebyla chorobnou, jest, že nevylučovala, nýbrž právě podněcovala pravou účinnou lásku k bližnímu. Světci milovali všecky lidi, i ty, kteří jim přirozeně byli apathickými nebo jim ubližovali, ne z nějaké vniterní nutnosti nebo paradoxie citové, nýbrž z přesvědčení, že všickni jsou dítkami božími, a následujíce příkladu a rozkazu svého božského Mistra. Právě heroická láska k bližnímu, jíž svatí všecky síly svoje a mnohdy i život obětovali, budí úctu i u nevěřících. Tak musí n. p. i Moerchen[1]) doznati, že intensivní a neomezená láska k bližnímu u světců má veliké a dobré účinky, působí účinným příkladem, má eminentně tvořivou sílu na poli sociálním.

Tato nadpřirozená láska světců k bližnímu neničila v nich lásky přirozené, nýbrž ji očišťovala a povznášela. Mnozí z nich musili žíti ve světě a konati povinnosti rodinné. Volala li je milost, aby svoje drahé opustili, cítili přirozenou bolest a lásku světskou nahradili láskou vyšší, čistější, novým lepším způsobem svým milým prospívali, (Františka Chantal, Terezie.) Svatí měli i s neznámými velikou soustrast (Bernard), snažili se druhým zjednati potěšení, u mnohých světců a světic máme příklady vzájemného čistého přátelství (sv. Jeronym—Pavla; Řehoř VII—hr. Mathilda; František z Assisi—Klára; Jan z Kříže—Terezie; František Saleský—Františka Chantal.)

Co se pak zmíněné chorobné touhy po ošklivém týče, bylo by třeba dokázati, že světcové tu skutečně nalézali požitek.

---

[1]) u. d. str. 41.

Životopisy svatých, jako n. p. sv. P e t r a K l a v e r a, apoštola černochů († 1654) právě naopak dokazují, že přirozený odpor k nečistým a ošklivým věcem byl u světců právě tak veliký jako u jiných lidí, ale láska jest to, která vše přemáhá; fysický odpor může býti právě tak spojen s duchovní radostí, jako naopak smyslný požitek se dá spojiti s duševním odporem.

Jak se to vše liší od přepjatostí a abnormalit psychopathicky slabých lidí, jejichž obraz jsme nahoře stručně nakreslili! U psychopatů přepjatá a bezdůvodná soustrast s lidmi a zvířaty, u světců rozumná a účinná přejnost, dobročinnost, milosrdí, tam upřílišená citlivost a nedůtklivost, zde citlivost jen vzhledem k urážkám Boha, vůči nepřátelům odpouštění a dobročinění, tam skrupulantství, zde vážná svědomitost, u chorých výbočky z krajnosti do krajnosti, u světců celkem zlaté středocestí, tam stálé stavění vlastního já do popředí, zde jenom vyhledávání cti boží a prospěchu bližního v sebeobětování, pokoře a sebezapírání.

Než snad aspoň v a s k e s i světců jsou skutečně chorobná přeháněni! — Především třeba připomenouti, že odpůrci už sám pojem askese nesprávně podávají, pohlížejíce pouze na n e g a t i v n í stránku askese a majíce na mysli pouze a s k e s i t ě l a. Askese však není konečně ničím jiným než uspořádanou a vytrvalou snahou po křesťanské dokonalosti, je tedy v podstatě cvičbou a školou d u c h a a v ů l e, nikoli pouze tělesnou přísností, a podstatně záleží v p o s i t i v n í m vývinu vloh k cíli, křesťanské dokonalosti. Vzhledem však na překážky, které nezřízená samoláska snaze po dokonalosti v cestu staví, musí býti ovšem askese též umrtvováním a odříkáním, a protože právě tělo překáží často duchovnímu životu, musí se jeviti askese také umrtvováním těla, tělesnou přísností, ano tato tělesná kajicnost musí býti počátkem a podkladem vší askese. Jest ovšem tělo s jedné strany vznešeným dílem boží moudrosti, obydlím, druhem a spolupracovníkem duše, chrámem Ducha sv., k oslavení určené, ale s druhé strany duši tížící hmotou, překážkou v ideálním vzletu, následky dědičného hříchu zatíženo, pramenem mnohých pokušení, sídlem zlé žádostivosti, určeno k setlení v hrobě.

A poněvadž světcové dobře znali svoji křehkost, což divu, že na tělo hlavně s tohoto druhého hlediska nazírali a proto někdy i s hledanou a neobyčejnou přísností tělo svoje umrtvovali.

Kdo holduje zásadám moderní změkčilé a přemrštěné kultury těla, která vyvírá ze světového názoru, dle něhož pozemský tento

život je posledním cílem, tomu ovšem zůstanou tělesné cvičby askese světcu nepochopitelnými a zdáti se mu budou nerozumnou ukrutností, třeba že mnohé z nich nejsou ničím u srovnání se samotrýzní, kterou moderní svět na se béře někdy jenom k vůli módě, na zachování tělesné krásy nebo pro sport a jiné věci.

Ale tu právě třeba znovu opakovati to, co jsme řekli, když jsme mluvili o výtce upřílišování u světců vůbec; dlužno nejenom **skutek sám o sobě** v úvahu vzíti, nýbrž **pohnutky, okolnosti, čas, okolí, životní úkol světcův.** — Už tělesná konstituce a psychická povaha světců nejsou tu bez vlivu a významu. **Jindřich Suso** byl na př. chmurné letory a nuž zdravím kypící, **Mikuláš z Flue** vysoký 6 stop a podle toho také vyvinutý, sv. **Bernard** cholerikem a také tělesně statným a pod. Jest jistě zajímavo, že celá řada právě těch světců, kteří přísností tělesnou vynikali, dožila se vysokého stáří (**Pavel poust., Antonín, Romuald, Remigius, Vincenc Ferrerský, František z Pauly, Pavel z Kříže** a j.)

Dále je též přihlížeti ku zvláštním okolnostem dob, v nichž ti kteří světcové žili. Komu jsou poněkud jen známy trudné poměry a všeobecný úpadek století třináctého, ten pochopí, že boží prozřetelnost vyvolila si tu takové nástroje, jako byl sv. František z Assisi a sv. Dominik, kteří by svou neobyčejnou přísností a prováděním nejstrožší chudoby světu co nejdůtklivější příklad před oči představili.

Při všech skutcích zevnější askese pak vždy nutno pohlížeti na velikou a mohutnou ideu vůdčí a ve snaze po vznešeném cíli třeba svaté napodobovati, ne ve všech jednotlivých skutcích zevnějších.

Ostatně dlužno připomenouti, že neobyčejné a zcela mimořádné skutky kajicnosti jsou i u světců spíše výjimkami: celkem o světcích platí výrok Benedikta XIV „medium tenuere beati".[1]) Že bývají někdy takořka za nezbytné znamení dokonalé svatosti považovány, toho příčinou jest jednak nesprávný pojem o podstatě svatosti, jednak svrchu zmíněný nemoudrý způsob psaní některých hagiografů, kteří se domnívali, že tím lépe svatost svého hrdiny osvětlí, čím více neobyčejných zevnějších skutků kajících o něm vypravují.

Tělesná askese však není ani sama sobě **účelem**, ani dostatečným **znamením** a měřítkem dokonalosti. Účelem a vrcholem dokonalosti jest a zůstane pravá a živá láska, a tato láska a ctnosti s ní bezprostředně spojené pronikaly také venkoncem život těch světců,

[1]) Benedictus XIV, u. d., l. 3, c. 28, n. 1.

kteří zevnější přísnosti vynikali, a tak život světcu těch, nejenom v některých vedlejších episodách, nýbrž ve svém celku a jádru pozorován a pochopen, nečiní nikterak dojem chorobné přehnanosti, nýbrž mile působí svou vniterní jednolitostí a souladem, který jest jednou z podstatných známek svatosti a tak mocně dojímá a k sobě vábí. Tato vše objímající láska dýše právě nejpůvabnějším způsobem z překrásných mystických spisů blah. Jindřicha Susa, který ostatně svoje dřívější přísnosti asketické v pozdějším životě, když sobě už tělo a vášně své podrobil, zmírnil a jako duchovní rádce druhé k umírněnosti v zevnějších kajicnostech vedl.

Netřeba tuto znovu připomínati, že zcela bezdůvodně se předpokládá u světců v konání tělesných skutků kajicnosti a n a l g e s i e; svatí cítili bolest tělesnou jako my, a však to byla láska jejich a pevná vůle velikou ideou vedená, která je s milostí boží v boji a v bolu sílila a pramenem duchovní radosti za bolestí tělesné byla.

(O. p.)

Posudky.

Dr. Vladimír Helfert, Hudební barok na českých zámcích. Jaroměřice za hraběte Jana Adama z Questenberku. Praha 1916. Nákl. České akademie císaře Františka Josefa pro vědy a slovesnost. Stran XXIV a 387 s 11 obrázky.

Na jednotlivém případě, zámku Jaroměřicích u M. Budějovic, mají tu zobrazeny býti hudební poměry v zámcích českých za Karla VI, kdy nejvíc rozkvetla barokní kultura, jejížto složkou byly zámecké kapely a zámecká divadla. Jest to práce velkého rozsahu na základě archivních studií a v tom oboru chudé literatury, podávající zároveň vůbec kus kulturních dějin z doby historicky takořka nejzanedbanější.

Napřed nastíněn všeobecný přehled světové barokní kultury, pak vypsáno, kterak Jan Adam z Questenberku († 1752) provedl nejen stavby zámku, chrámu, divadla v baroku, nýbrž podle barokního vkusu zařídil i celý zámecký život, zvláště hudební a divadelní.

Kulturní historik najde v této části velmi zajímavé zprávy o zámecké hudbě, o jejím vlivu na hudbu chrámovou a na zánik spolku literátů, jenž přeměnil se v pohřební spolek, a pozná, že vše ovládla hudba italská, neapolská opera, jež pěstovány jsou od domácích skladatelů (v Jaroměřicích od rodiny Míčů) péčí Jana hraběte z Questenberku.

V části další „Světová hudba a Jaroměřice“ pojednáno o hudebním životě na zámku jaroměřickém v jeho styku se světovou hudbou.

Zvláště pozoruhodný jest oddíl V. „Hudební život jaroměřického zámku“, v němž líčí se provozování oper, oratorií, komedií a vůbec divadelních představení na jaroměřickém zámku, popisuje se jich příprava a výprava a oceňuje se spisovatelská činnost jaroměřických libretistů: děkana Ant. Ferd. Dubravia, Jakuba Želivského kaplana, P. Ignáta a P. Filipa z řádu Servitů. Mile na našince působí opravdová péče hraběte o česká představení, jichž významu pro tehdejší dobu ovšem podceňovati nelze.

Cenné jsou i archivní zprávy o rodokmenu rodiny Questenberské a její činnosti, zvláště pak životopis Jana Adama z Questenberku, jehož mládí, vzdělání se široce líčí, činnost oceňuje a stává se tak spojovací nitkou celého spisu.

Lze říci, že „Hudební barok“ jest v historicko-kulturním ohledu bedlivě založené a pečlivě uspořádané dílo, jemuž ale vadí jakási předpojatost v celkovém názoru, na význam baroku.

Již v úvodě je spisovateli v 17. a 18. stol. všecko protireformačním: Barokní sloh, hudba, literatura, divadla. Slovo protireformační při četbě přímo unavuje. Kněžstvo při tom ovšem pochodilo velice špatně. Pro jiné má spis. samé omluvy, na kněze však jest

přísný bez omluvy, ba bez pochopení a vysvětlení. Poznámky o sv. Ignáci z L. a řádu jesuitském, o úctě sv. Jana Nep. a j. p. jsou rovněž stranické.

Jinou závadou spisu jest přílišné — dle mého dojmu — lichocení hraběti J. A. z Questenberku. Spisovatel chce učiniti z něho jakéhosi beznáboženského, dle anglických a francouzských spisovatelů zvláště Cumberlanda a Shaftesburyho vychovaného světce osvícenské doby, podceňuje při tom katolickou ethiku a ukazuje, že základních nauk jejích nezná. Jest přece na biledni, že Jan Adam hrabě z Questenberku je také jen dítkem své doby, na něž působila nejvíce italská, pak francouzská kultura spisovateli Fénelonem a Fontanellem, a nejméně anglická, jemuž dle tehdejší jansenistické nauky o panovnické svrchovanosti ve věcech náboženských mělo státi kněžstvo vždy po ruce a vše ihned po vůli učiniti. Stejně museli i poddaní sloužiti jeho uměleckým choutkám, zač prý zase poddanské poměry byly volnější. Spis. jest esthét velice rád nadsazující, víc než kritickému dějepisci sluší.

Frant. Štědrý, Sv. Jan Nepomucký. S krátkým nástinem dějin kláštera a města Nepomuku. Praha 1917. Nákl. Katol. spolku tiskového. Cena K 1·20.

Těžké úlohy podjal se spisovatel životopisu sv. Jana Nepomuckého, jíž zhostil se při daných poměrech čestně. Vysvětlil lidově mnohou námitku v životě sv. Jana N. (o půjčování peněz — či lépe řečeno o požadavcích, jež měl za vykonané služby u jiných, mnohoobročnictví, o úctě a j.), podal dobrý přehled zaručených zpráv o světci, jež každému, kdo uznává i nadpřirozené důkazy existence a svatosti světcovy (zázraky), dostačí, označil, co má se považovati za legendu, a pojednal střízlivě o pravé příčině mučenictví Janova — zpovědním tajemství. Ovšem úplného a kritického životopisu nepodal ani podati nemohl, protože nejsou vydány dosud listiny Václava IV, mnohé věci z jeho života zůstávají temné a nejasné, není dosud nalezen archiv kláštera Pomuckého, který byl až do r. 1583 uchován v klášteře cisterciáckém v Ebrachu a dnes se neví, kde se octnul, zkrátka doba tato kriticky probádána není. —*r.*

* * *

Jaroslav Maria, Spravedlnost. Román. Praha 1917.

Román jest historií zločinu, postiženého spravedlností lidskou i božskou. Spisovateli, povoláním advokátu, šlo hlavně o cesty lidské spravedlnosti, jimiž ubírá se naše soudnictví. Působivost látky zvýšil si pak tím, že zločinu dopustil se — katolický kněz. I v české krásné literatuře, pokud zaslouží toho jména, najdeme málo postav tak špatných kněží, jako jest hrdina „Spravedlnosti“. Sám se charakterisuje jako bídák a lotr, podvodník, zloděj, vydřiduch, vilník, vyvrhel.

Od mládí pokrytec a lakomec, domůže se málo poctivým způsobem výnosného místa „kněze nadačních mší“; při tom půjčuje lidem na značné úroky z peněz svých i své hospodyně. A tu právě se dopustí zločinu: sveden lakotou upře divokému, do bídy upadlému sedláku splátku tři set korun, jejíhož příjmu byl nepotvrdil. Dojde k soudům, jichž postup vylčuje spis. s největší podrobností. Kněz po prvních krocích přece se zalekne, rád by urovnal vše po dobrém, poněvadž jest si vědom svého podvodu — ale dostal se již do rukou advokátů, kteří ze ctižádostivosti i ziskuchtivosti ženou jej vždy dále. Jako by jej sevřela celá řada drobných, nevystihlých sil, jež rutí jej, bezmocneho slabocha, k novým lžím a konečně i ke křivé přísaze. Vytrpí nejhroznější duševní muka, zvláště když jest usvědčen z křivé přísahy a hnán proto k novým soudům. Dříve skoro nevěrec, jde nyní ke zpovědi, vyzná kajicně svůj zločin a splní také uložené pokání: věnuje část jmění chudým a u soudu přes opačné rady advokátů přizná se mužně k vině. Od trestu v žaláři vysvobozuje jej, duševně i tělesně zmučeného, pokojná smrt.

Případ, jak jej líčí román, jest jistě možný, ba na mnohých místech se zdá, jakoby popsán byl dle skutečnosti. Spisovatel také neútočí nikde tendenčně proti kněžstvu: stejně nestranně představuje i špatné povahy mezi advokáty a soudci a ukazuje, jaká jest mnohdy „spravedlnost“ tam, kde soudce posuzuje dle okamžité nálady, podle zevnějšku obžalovaného a často i podle příslušnosti k politické straně. Tak na př. soudce realista a protiklerikál vystupuje přísně proti Košákovi proto, že jest knězem. „V soudním řízení“, praví tu advokát, „často pravda se zamotá a lež zvítězí.“ Prostřed mravní ničemnosti nakreslil spis. i dvě světlé postavy kněžské: asketického dominikána-zpovědníka a stařičkého, dobrého a vzdělaného faráře v lázenském místě. A konečně i svého hrdinu ozářil na konec jasem mučenického kajícníka.

A přece katolický čtenář odloží knihu neuspokojen. Kněz od činil svým pokáním a velikou náhradou pouze jeden svůj zločin: podvod a křivou přísahu. Ale což ostatní jeho hříchy? Sám přiznává, jak povrchně odbýval své zpovědi a kněžské hodinky a zvláště jak nehodně sloužil mše svaté, mysle při nich „na mamon, smilstvo, faleš“ a nemaje víry v to, co konal; tak na př. o pozdvihování se vyjadřuje, že vznášel „bílé, lesknoucí se kolečko ve zlatém kalichu [jak to?] do výše k holubici, třepotající se nad dvěma lidmi“ . . . A hrubě pohoršlivý byl celý jeho poměr k hospodyni . . . O tom všem však nezmínil se v osudné zpovědi ani slovem. Ba v době kajicnosti se tento poměr ještě utužuje; kněz ani tu nepřemáhá své smyslnosti, dává připsati hospodyni všechen svůj majetek, ač mohl právě nyní seznati její zištnost, nechává se jí úplně ovládati, prohlašuje jí, že „nepoznal nikdy lásky vznešenější a čistší“ . . . Nemohu se ubrániti dojmu, že aspoň v této věci je zřejmá tendence proticelibátní, třeba spis. sám nevyslovuje nikde svého úsudku. A není-li této tendence pak jest tu veliké nepochopení kněžské duše: vždyť jest nemožno

aby kněz opravdu kajícně se vracející k Bohu a slibující obnovu celého života, nepocítil výčitek právě v této příčině. Že vnitřní život kněžský je spisovateli hodně cizím, ukazují ostatně také některé náboženské úvahy Košákovy, na př. o chrámu, o mši sv. Zevnější život i obřady církevní spis. celkem zná, jen o mši sv. má jakési podivné názory: tak na př. na několika místech líčí, jak kněz jde k oltáři sloužit mši sv. a nese v rukou „svátost“, „nejtajemnější předmět,“ jindy „nejsvětější tělo“ ... Za to se zvláštní zálibou a realistickou podrobností kreslí zevnější zjev, chůzi, zvyky a libůstky svých advokátův a soudců: patrno hned, že v celém tom soudním světě je spis. „jako doma.“

F. X. Svoboda, Kašpárek. Praha 1917.

Tento „románek veselého člověka“ jest jakýmsi protějškem posledního románu Svobodova „Vina za vinou se valí“ (viz o něm Hlídku 1916). Tam hrdina jedinou nepatrnou lží zaplete se do proudu nových hříchů, jímž uvrhne do zkázy sebe i svou nejvýš pravdymilovnou manželku — zde žije vlastně jen lží, vesele a beztrestně. Nesnese myšlenky, že člověk, s nímž mluví, mohl by se naň dívati jasně a viděti jej tak, jak skutečně jest, zahaluje se proto před lidmi předivem smyšlenek, namlouvá každému, s kým se setká, nejruznější nemožnosti, tropí si jen šašky — a lidé s počátku mu věří pro jeho dětské, jasné, nevinné oči a když poznají lež, odpouštějí mu — jest jim jen „roztomilým šibalem.“ Ano svými lžemi dobývá si i lásky ženy sobě podobné. Líbí se jí při něm, že mu „člověk nemusí nic věřit, a já nerada věřím. To je hrozná obtíž ...“ Kdyby mluvil pravdu, byl by všednější, málo roztomilý, jistě prý by se při něm okousala nebo usnula, ale povídá-li své lži, jest okouzlena a baví se stále, neboť „pravda není nikdy rozkošná, jen lež je rozkošná!“ Tož takoví dva lidé se sejdou po dlouhých oklikách a dojdou šťastně až k oltáři ...

Spis. snažil se na některých místech vniknouti hlouběji v duši člověka, jehož životním povoláním jest vypouštěti pro radost vlastní i cizí pestré motýly se šňůrou nekonečných lží — takového „Prášila“ či „Kašpárka.“ Prázdnotu a povrchnost takové povahy zakrývá tím, že zahaluje časem svého hrdinu v jakousi tajemnost, dává mu nátěr jakéhosi salonního Mefistofela — ale na konec vychází z toho všeho docela prostý zábavný příběh, do něhož zasahuje ještě celá řada vystižně kreslených figurek, ovládaných kašpárkovskou dvojicí. Románek náleží ke slabším prácím Svobodovým. *M.*

Knihovna lidu a mládeže.

Al. Dostal, Při záslužné práci. Obraz z poslední doby. Praha 1916, ve sbírce „Ludmila“. R. č. XVIII, 6 sv. — Spisovatel vzal námět z lidumilného hnutí pro raněné vojíny na počátku

světové války a jej zpracoval. V Petroutíně zřídil spolek Červeného kříže záložní nemocnici v sokolovně a vyzval městské slečny k ošetřovatelské službě, ale nepřihlásila se z moderních dam žádná. Příklad obětavé lásky k raněným dala Flora Potěšilová, dcera listovního, z rodiny opravdu katolické, jež se vycvičila, stala se správkyní nemocnice a vskutku vzorně svůj úkol plnila. Do nemocnice dostal se také nadporučík továrník Karel Švára, jemuž Flora stejně jako jiným jest nezištnou ošetřovatelkou, čímž si způsobí mnoho pomluv u městského obyvatelstva. Mezitím přivezen byl do nemocnice Flořin milý, Viktor Mrázek, berní praktikant, jenž působením ošetřovatelky seznámil se s továrníkem, konal mu písařské služby a po vyzdravení a návratu továrníkově domů přijat byl do jeho služeb. Mrázek pojme pak Floru za svou manželku, když mu továrník zajistil životní existenci. Tím má býti nezištná práce Flořina odměněna.

V příběhu postaveny tedy naproti krásným slovům vzdělaných dam krásné skutky prosté dívky. Škoda, že umělecké zpracování daleko zůstává za ušlechtilým obsahem. —r.

Kar. Světlá, Kresby z Ještědí. Praha 1900. — V pěti povídkách podává spisovatelka obrázky lidu, uprostřed něhož často dlela. „Přišla do rozumu“. Andulinka Ptáčníkova proti své vůli dostala se za mladého Rokelského; myslilať vždycky na Urbana sousedova. Ale po roce mírným a laskavým chováním Rokelského, který si ji taktéž vzal jen pro kus pole, pomalu však si ji zamiloval, „přišla do rozumu“ a láska oslazovala oběma další život. „Teta Vavřincová“ dostála věrně slibu danému Fraňkovi Blažinovému, ačkoliv tento pro peníze vzal si jinou. Za to dcera Fraňkova Milda snaží se láskou k tetě Vavřincové napraviti, v čem otec její na tetě se byl provinil, takže sám starý Daniel, satanáš a luciferův rodný bratr, jenž neustále proti Bohu reptal a se zdvihal, vyčítaje mu, že ten svět dobře nespravuje, ba někdy se i dokonce rouhal, tvrdě, že ho ani stvořiti neměl, když nechtěl na něm věci lépe spořádati, vyléčen byl ze svého popírání a umírá se slovy: „Snad přece něco je . . .“ — „Hubička“ odpíraná mladému vdovci, jemuž nemilovaná žena byla zemřela, od Vendulky, která mu po připovědi hospodařila, způsobila oběma svéhlavým snoubencům mnohé trampoty, kteréž trampoty otec nevěstin, znaje neústupnou povahu obou předpovídal, a byla by oba téměř úplně od sebe rozvedla. Na štěstí však mrzutost, dostoupivši vrcholu, dobře skončila a oba dostali se za sebe. — „Nebožka Barbora“. Matýsek a Barka, oba poněkud abnormální, milovali se od malíčkosti, a když se štěstěna na ně usmála a Barka zdědila barák a kousek pole, vzali se za sebe a žili spolu šťastně, takže bez sebe nemohli žíti. Když Barbora zemřela, byl Matýsek celý nesvůj a v krátce odebral se za nebožkou Barborou. — „Námluvy“. Se stísněným srdcem ubírala se Cilka hrobařova požádat ve jménu své kamarádky Verunky Adamovy Havla truhlářova, muže velmi dobré pověsti, aby s ní jako družicí postavil se za mládence snoubencům. Obavy její, že Havel s ní chudou nepůjde, drzou svou řečí rozmnoží pyšná Cívková, kterou potkává.

Havel skutečně odmítá jíti s ní za mládence, ne však pro její chudobu, ale proto, že si ji chce vzíti za manželku, a děvče prý nikdy nedostane se za toho, s nímž bylo o svatbě za družici, a dostane-li se přec, nežije s ním ve svornosti. Do posvícení pak byli Havel a Cilka svoji.

Kresby se pěkně čtou. Důsledně psáno bůh. Možno doporučiti nejen pro lid, ale i pro studující na středním stupni.

K. J. Erben, Národní pohádky a pověsti. Spořádal K. V. Rais. Praha. — 18 pohádek českých, moravských a slovanských ze sbírky: „Sto prostonárodních povídek a pověstí slovanských v nářečích původních". Pobaví i malé čtenáře, pro které jsou mluvou přizpůsobeny.

J. K. z Radostova (Josef Košín), Kytice pohádek. Praha. — Pohádky ty jsou víc umělé než prostonárodní, rázu mravoučného, na př. měj stáři ve vážnosti (O zraku, O bělovlasé královně), dbej čistoty (O upřímné sestře), nebuď mlsným (O upřímném bratrovi), nebuď vrtohlavým (O vrtohlavé princezně, Vůl a kůň) atd. Některé však jsou povídkové. Celkem hodily by se pro dítky na 2. stupni až na: „O hloupém čertovi", a „O obecní studni".

F. J. Andrlík, Dobrodinci lidstva. Praha 1898. — Knížečka obsahuje 22 obrázků ze života světoznámých mužů, kteří sobě o vzdělanost, průmysl, podnikavost, lidumilství dobyli zásluh. Takovéto povzbuzující příklady jsou velmi vhodnou četbou pro mládež. Tato knížečka hodí se pro 3., po případě i 2. stupeň mladých čtenářův.

A. S.

Rozhled

Náboženský.

O délce veřejného působení Spasitelova, zdali trvalo rok či dva či tři, znova rozepisuje se münsterský biblista Meinertz v Bibl. Ztschr. 1917. Hlavní zastance jednoho roku mezi katolíky, tübingenský novozákoník Belser, vloni zemřel, napsav ještě před samou smrtí příspěvky k řešení otázky té, z nichž vysvítá sice neobyčejná znalost předmětu, avšak také neobyčejná citová, ba blouznivá zaujatost pro řešení v jeho smyslu. V posledním, opozděném sešitě tübingenské Theol. Quartalschr. z r. 1916 probírá s hlediska toho i místo u Marka 3, 20 d, jak svojinci Spasitelovi přišli zmocnit se ho a vyrvat ho obléhajícímu zástupu, an Spasiteli a učeníkům nepopříáno ani chvíle k pojezení, tak že se říkalo: ἐξέστη, pominul se s rozumem (Vulg.: in furorem versus est). Dle Belsera jsou totiž na omylu ti, kteří se domnívají, že činnost Spasitelova byla pozvolná, přerušovaná: naopak prý Spasitel jakmile se v ni octnul, konal ji „in rastloser, aufreibender Arbeit“, a za rok ji také dokonal.

Meinertz s velikou většinou biblistů výklady Belserovy odmítá, ač ani on ani jiní nemohou se dosud přesně rozhodnouti pro dva či tři roky. Důležitá jsou tu m. j. zvláště místa Jan 4, 3 (opustil Judeu a vrátil se do Galileje) a 4, 35 (čtyry měsíce, a žně nadcházejí). Dle M. jest záhodno přestaviti u Jana hlavu 5. a 6., ana tato příhodněji se pojí ke 4. než k 5. Pak by bylo lze působnost Spasitelovu odhadnouti na 2 roky, jinak nutno počítati 3 roky, totiž čtvery svátky velikonoční, z nichž jedny (mezi hl. 4. a 5.) by byly nezmíněny; dva roky by teď vyplývaly, kdyby svátek židovský 5, 1 znamenal svátek purim, jak po Keplerovi častěji vykládáno, což však není pravdě podobno.

Přehození hlavy 5. a 6. M. vysvětluje tím, že jednotlivé perikopy, jako hl. 5. a 6, psány na zvláštních listech, od sepsání k vydání evangelia pak uplynula nějaká doba, tak že pořadí snadno zaměněno; tak na př. hl. 21. přidána později, ač od evangelisty samého až na poslední verše, jež prý napsány od žáků.

V podrobnosti nad míru spletité záhady té nelze se tu ovšem pouštěti.

*

V podobenství o podvodném správci, kterého prý pán za jeho prohnanost pochválil (Lk 16, 8) vadí citu našemu, jak známo, právě toto zahrocení, ačkoli pochvala vztahuje se právě pouze na prohnanost, nikoliv na obsah skutku, a užití paraboly nikterak tím netrpí. Vídenský biblista N. Schlögl proto upozorňuje, že onomu slovu pochválil odpovídá v hebrejštině, po př. v aramštině, kterou Pán hovořil, slovo hillel, značící nejen chváliti, ale také diviti se, zasmáti a pod., tak že bychom tu měli jenom nevhodný výraz, arcif

má v řeckém originále. Zdali toto řešení zásady přísné inspirace jest přijatelné, dále zda je v Lukášově graecitě (Lukáš ač jediný nebyl semitou, má též hebraismy!) lze uznati, nebudiž tu rozhodováno.

*

Německé katolické překlady NZ od konce minulého století po stránce jazykové probírá jesuita U. Holzmeister v Innsbr. Ztschr. f. kath. Theol. (1917, 313 nn). R. 1897, kdy vydána konstituce Officiorum ac munerum, bylo mezi katolíky německými rozšířeno jen pět vydání NZ, a z nich jen tři celé Bible, hlavně Allioli (od r. 1830, zpracování díla Braun-Federova) a Loch Reischl (od 1851).

Holzmeister docela zmužile vyznává, že německé katolické Bible co do srozumitelnosti a jazykové lepoty nutně potřebují oprav. Škoda, že toto poznání nerozhodovalo dříve u těch, již věc tu měli na starosti a každé opravě jako nebezpečné novotě se vzpírali! Jeden výrok H-ův budiž tu otištěn doslovně, jelikož týká se předsudku i u nás velice rozšířeného.

(316) Man wende nicht ein, daß gerade die Hebraismen die Übersetzung zur Bibelsprache stempeln und ihr etwas Erhabenes und Weihevolles geben. Nur zu oft täuscht man sich mit dieser vermeintlichen Weihe; weil das Bibelwort nicht verstanden wird, stellt sich ein Gefühl des Staunens ein, wie wenn wir vor uns etwas Unergründliches, unser Denkvermögen Übersteigendes haben.

Poznámka ta platí i nám a našim řečem nebo zpěvům ve „slohu biblickém“, t. j. nečeském a po hebrejsku frasovitém i nesrozumitelném, nic nepravícím.

Jednotlivé chyby v překladech biblických kupí H. pod nadpisy: 1. Hebraismy vůbec. 2. Genetivus qualitatis místo adjektiv (jehož má hebrejština málo), v čemž Vulg. velmi často chybuje, na př. humilitatem ancillae suae = ancillam suam humilem, vas electionis = vyvolený nástroj, novitate vitae = nova vita, virgam virtutis = virgam fortem nebo pod., corpus peccati = corpus peccaminosum atd. 3. Genetiv místo vazby předložkové nebo přístavku, na př. procedent in resurrectionem vitae = půjdou vzkříšeni k životu, dispersionem gentium = dispersos inter gentes, inferiores partes terrae = nižiny pozemské, tato ponížená země, pignus spiritus = Ducha jakožto záruku. 4. Stupňování adjektiv, na př. benedicta inter mulieres = maxime ben., mandatum magnum in lege = maximum, maior horum est caritas = maxima, saecula saeculorum, sancta sanctorum. 5. Zájmena, na př. qui potens est et sanctum nomen eius = et cuius nomen... a j. p. Homo místo neurčité náměstky (man, on atd.) v češtině často (ale ne vždycky) může se překládati doslovně, jelikož i naše člověk zastupuje často neurčité zájmeno: probet autem se ipsum homo = každý. Inimicus homo = nepřítel. Homo paterfamilias = hospodář. 6. Sloveso. Dominum adorabis = adora, omnis vallis implebitur = impleatur. Desiderio desideravi = toužebně jsem žádal, obstupuerunt stupore magno = velice užasli, oratione oravit. Dativ u passiv: nihil dignum

morte actum est ei = od něho, vas electionis est mihi = nástroj mnou vyvolený. 7. „Insignis hebraismus“ jest u sloves addidit, apposuit, ut... místo pouhého etiam, quoque. Amant orare = rádi, praevenit ungere = již napřed. — 8. Zeugma u předložek a jiných částic, jež ostatně i v češtině se někdy může ponechati, na př. ad nihilum valet nisi ut mittatur foras = nehodí se na nic, leda... Israel... nemo eorum mundatus est nisi N. Syrus = nýbrž jen. 9. Zápor. Descendit hic iustificatus . . . ab illo = onen nikoli, servierunt creaturae potius quam creatori = ne stvořiteli. Naopak: non vos estis, qui loquimini = ne tak vy, jako... Non es mentitus hominibus, sed Deo, atd. 10. Hlavní věty, v semitské mluvě daleko převládající, bylo by záhodno častěji měniti ve vedlejší. Appropinquavit hora et filius hominis tradetur = kdy . . . Venient dies in te et circumdabunt te . . . 11. Jednotlivá slova. Filius značí mnohdy pouhou souvislost (filius iniquitatis a m. j.), caro člověka, saeculum ne vždy věčnost; vocabis nomen eius = jej. Ante faciem Pilati = před P., per manus Barnabae = skrze, od B., impleta est haec Scriptura in auribus vestris = před vámi a j. Dare = mnohdy facere, constituere atd. Zvláštní poznámku přidává H. k úsloví in medio (= mnohdy jen ve): V jerusalemském kostele božího hrobu se ukazuje polokoule, která prý je středem země dle Ž 73, 12: operatus est salutem in medio terrae, kterýž výrok sám Cyrill Jerus. (Cat. 13 n. 28) tak vykládal.

*

Po více než 300 letech dočkali se konečně Poláci letošího roku nového překladu Písma. Pořídil jej professor Biblického ústavu v Římě Vladislav Szczepański T. J., známý ve vědeckých kruzích jako spisovatel několika větších studií z oboru biblického zeměpisu a archeologie. Jako přípravnou práci k novému překladu vydal r. 1914 v Římě krásné illustrované dílo „Bóg Człowiek w opisie Ewangelistów“, o němž tehdy podána zpráva i v „Hlídce“. Jest to harmonie evangelická, líčící jednolitě, chronologicky podle textů čtyř evangelií život, učení, utrpení a oslavení Kristovo. R. 1916 vydal pak všeobecný úvod k Novému zákonu („Wstęp ogólny do Ewangelii“), obsahující řadu studií o nejdůležitějších otázkách biblických. Tento úvod jest nyní připojen i k novému překladu.

Překlad sám posuzuje dlouhým článkem odborník (Jos. A. Teslar) v „Przeglądu powszechném“ (červen 1917) zdůrazňuje zvláště, že prof. Szczepański ustoupil poněkud s dřívějšího svého stanoviska: ve zmíněné harmonii snažil se dáti překlad úplně moderní, bez zřetele k jazykovým tradicím, což vedlo k četným diskussím v časopisech. Nynější překlad jest sice úplně nový, neodvislý od method dosavadních polských překladatelů, filologicky věrný a kritický, ale užívaje novověkého jazyku neodstraňuje archaického tonu a pěkných, dobrých a všeobecně známých obratů starých překladů. Sloh jeho jest přiměřeně prostý i vznešený, vystihující podivuhodně rozdíly individuální řeči i myšlení jednotlivých evangelistů. Novinkou je zvláště básnický, plný rythmické

harmonie překlad nadšených hymnů, rozesetých v evangeliích, zvláště u Lukáše. Celý překlad odpovídá ovšem požadavkům dnešní kritiky biblických textů, přibližeje k textu řeckému právě tak jako k Vulgatě. Přesně kritický a přehledný komentář pomíjí úvah asketických a apologetických, jež obyčejně tolik přerušují četbu Písma.

Významné jest také, že překlad vyšel nákladem a podporou krakovské akademie, varšavského nadání Mianowského a poznaňského arcibiskupa Dalbora, jenž věnoval mimo to 25.000 K na populární vydání: vyšlo právě v 50.000 výtisků za 1·70 K (má 760 stran). Zvláštním listem doporučil jej také sám Benedikt XV, vyslovuje při tom naději, že vnikne do všech rodin polských.

*

„Kurj. Pozn." rozepisuje se o vztahu pruského Slezska k diecesi krakovské. Vážným činitelem při poněmčování Slezska bylo odtržení části jeho od diecese krakovské; neboť dvě děkanství, bytomské a pštinské, ode dávna patřila ke Krakovu. Práva na ně zřekl se r. 1811 krakovský biskup Gawroński ve prospěch biskupa vratislavského; úmluva ta byla sv. Stolcem stvrzena za deset let po tom r. 1821. Od té doby celé Horní Slezsko patří k diecesi vratislavské, až na malé části náležející k Olomouci.

Postoupení těchto dvou děkanství bylo velikou chybou, jejíž následky v národ. ohledu polském do dnes v pruském Slezsku tolik se cítí. Od té doby totiž stoupá pozvolná germanisace i se strany církve. Odtržením děkanství ustal v nich též vliv kněží polských. Dotavadní odchovanci semináře krakovského byli tělem i duší Poláky, cítili se býti bratry Slezanů, a znamenali mnoho pro národní smýšlení polské v Horním Slezsku.

Místo těchto kněží nadšenců polských přicházeli odchovanci semináře vratislavského. Původně to byli ovšem Hornoslezané, ovládající polštinu od mládí z domu, po německém však studiu nebyli mocni spisovného jazyka polského, takže později farář v polské osadě znal sice perfektně německy, ale špatně polsky; mnohdy se musil teprve jazyku svých farníků přiučovat, přirozeně nikdy už nezazníval při kázáních čistý, spisovný jazyk polský. Novin polských zde nebylo, a řeč polská komolena víc a více, až namluveno lidu, že existuje zvláštní řeč slezská, rozdílná od polštiny. Tak se vymstila chyba odtržením dvou děkanství od Krakova před sto lety.

*

Dle katalogu diecese olomoucké na r. 1917 je v pruské části její 131.506, v rakouské na Moravě a ve Slezsku 1,751.098, dohromady tedy 1,882.604 katolíků, protestantů v arcidiecesi žijících 58.651, židů pak 24.686.

V národnostním ohledu část pruská uvádí 14 duchovních správ (farností) s řečí pouze českou a s počtem katolíků 43.479, — dále 8 duchovních správ s řečí převážně českou a počtem katolíků 23.150.

Duchovních správ čistě německých v pruské části se uvádí 27 s počtem katolíku 44.198, — převážně německých 4 s počtem katolíků 20 679. Dle církevního tohoto seznamu bylo by tedy v pruské části arcidiecese olomoucké asi 65 tisíc českých a rovněž asi 65 tisíc německých katolíků.

V rakouské části arcidiecese olomoucké na Moravě a ve Slezsku žije dle seznamu duchovenstva 215 katolíku obřadu východního. Kde katalog mluví o katolících, rozumí římské katolíky.

Největší duchovní správy v arcidiecesi jsou: Moravská Ostrava 37.151, Prostějov 32.206, Vítkovice 23.912, Přerov 22 800, Opava, probošství, fara německého řádu 20.090, Krnov 17.277, Přívoz 17.000, Šternberg 16 900, Šumberk 15.568, Štítary 15.743. V některých těchto farnostech se uznalo, že počet katolíku jest přece jen pro řádnou duchovní správu nepoměrný. Proto se pracuje o zřízení nových duchovních správ.

Seznam rozlišuje mezi duchovními správami pouze českými (379) pouze německými (175), převážně českými (41) a převážně německým (29). Není ovšem známo, dle čeho se seznam řídí Jsou uvedeny farnosti jako úplně české a mají přece školy též německé, jako na př. Přerov, Vyškov, Rohatec, Meziříčí, Poruba, Nezamyslice atd. Jsou zase naopak uvedeny farnosti jako pouze německé a přece mají též školy české (Mohelnice, Butovice). Je známo, že zvláště německé školy v českých městech nejsou vždy znamením, že by v městě onom byl zmínky hodný počet katolíku německých. Jsou školy tyto mnohdy školami židu a některých Čechu v německých závodech nebo na dráze zaměstnaných a do německé školy nucených. Zdá se tedy svědčiti jaksi pro větší spravedlivost církve v národním ohledu, uvádí-li se jako pouze česká taková farnost, v níž katolici němečtí vlastně počtem svým úplně mizí. To platí zase naopak o farnosti Mohelnické, Butovické. V Krnově na př. s počtem 17.000 katolíků slyšeli jsme na ulici též český hovor, a bylo nám řečeno, že je tam asi 200 Čechů. Ale to ovšem v množství německém úplně mizí.

Ve farnostech pouze českých arcidiecese olomoucké na Moravě a ve Slezsku jest asi 950.000 katolíků, ve farnostech převážně českých asi 270.000, ve farnostech pouze německých asi 380.000 a ve farnostech převážně německých asi 150.000. Pro zjištění počtu katolíků českých dohromady málo se asi chybí, budeme li považovati za úhrnný počet součet farností úplně a převážně českých. Tak obdržíme počet katolíků českých asi 1,220.000. Pro katolíky německé obdržíme pak podobným způsobem z farností úplně a převážně německých celkově asi 530.000. Bude tedy slabá třetina Němců a silné dvě třetiny Čechů mezi katolíky arcidiecese olomoucké.

Národnost kněží ovšem zaznamenána není; ale známo jest, že mezi obyčejným počtem asi 40 kněží, za míru ročně svěcených, sotva sedmina či osmina bývá národnosti německé Někdy ani ne desetina. Tak tedy počet kněží německých v poměru k obyvatelstvu německému zůstává daleko pozadu.

Mezi kanovníky olomouckými seznam arcidiecesní udává šest Němců, tři Poláky a sedm Čechů. Za arcibiskupa Bauera v úředním listě kníže-arcibiskupské konsistoře úřední řečí byla latina. Kde pak se něco uvádělo v řeči lidové pro kněžstvo veškero, užívalo se napřed češtiny, potom němčiny.

*

O průpovědi qui multum peregrinatur, raro sanctificatur (Hlídka 1917, 480) píše nám p. děkan Špl., že nalezá se v Tom. Kemp. Následování Krista (I. 23). Zdali to výrok jeho či nějaké pořekadlo?

Vědecký a umělecký.

V tomto čísle ukončena I. část sbírky dopisů Z doby Sušilovy. Jednak z časových příčin jednak aby zas jiný důležitý předmět se dostal na veřejnost, odkládá se II. část na dobu pozdější. Snad mnohé dopisy nejbližších Sušilovců (Kuldy, Skorpíka, Šmídka a j.) jsou ještě zachovány. Kdo by tedy ke sbírce jimi přispěti chtěl, račiž mně je půjčiti na otištění, ovšem s výhradou všech vlastnických práv.

Co do otištěných listů neshledáváme se tu sice se zprávami světodějnými ani pro veřejnost nějak zvláště důležitými; ale pro charakteristiku osob i doby jistě bez významu nejsou. I u kněžských spisovatelů, kteří jinak v naší veřejnosti málo vynikli, setkáváme se tu s povznášivými snahami ve směru náboženskonárodním, přese vše překážky, s nimiž jim bylo zápasiti. Ve stísněných poměrech svých poctivě se přičiňovali dílem svým přispěti k provádění idealních úkolů ve službě hesla Sušilova: Církev a vlast! Nemile toliko dotýká se čtenáře listův jejich, že více nedbali stránky jazykové, což jen z části vysvětluje a omlouvá se nedostatečnou průpravou ve studiích a nedostatkem vhodných příruček učebních.

Největší vadou sbírky jest, že dopisů se zachovalo tak málo a že mezi zachovanými je tolik mezer. Jak už jinde poznamenáno, velikou většinou zachovány od Mat. Procházky, který mně celou sbírku svou kdysi půjčil na opsání. Sbírka tato pak nalezla se mezi rukopisy benediktinské knihtiskárny, tak že otisk mohl býti pořízen dle originálů. Listy k A. V. Šemberovi půjčeny mně dcerou jeho Zdenkou Šemberovou, opisy listů ke K. Vinařickému — tuším, že ne všude správné — řed. O. V. Slavíkem (opsány však jsou cizí rukou), ku Kl. Borovému příjemcem. V brněnském alumnátě bylo několik listů k Jak. Procházkovi, kterých jsem použil v životopise Sušilově, kterých však nyní, kdy jsem je chtěl otisknouti, nebylo lze se dopíditi.

Před časem nabízel mi p. JUDr. O. Steblík do Hlídky některé z dopisů Douchových, z nichž, jak známo, jinde již uveřejnil značný počet. Odepsal jsem mu, že v Hlídce zatím jich uveřejniti nemohu, by obsah její nebyl dopisy jednostranně přetížen, ale požádal jsem ho, jest-li mezi dopisy Douchovými též nějaký od Sušila, by mně jej — se všemi výhradami vlastnickými — půjčil na otištění ve sbírce naší. Neodpověděl mi již, ale uveřejnil jeden dopis Sušilův k Douchovi sám, v posledním čísle Vlasti. V.

*

Henri Bergson plagiatorem? Slavený modní filosof francouzský obviňován již před válkou i neněmeckými učenci, že příliš používá určitého německého pramene, aniž ho jmenuje. Nyní zvláštním spiskem dokazuje mu prof. Bönke, že nejen myšlenky, nýbrž

i slova Schopenhauerova po francouzsku často opisuje a původce nejmenuje, ačkoliv jinak rád cituje.

Snad to patří také k elan vital, jemuž B. učí.

Vzhledem k nápadnému oslavování Bergsona upozorněno kdesi, že rodem není dalek židovstva. Bylo by to tedy jako u mnohých jiných velikánů dle známého hesla „mach dich groiß!“ Kdo je trochu v dějinách vědy a umění zběhlý, je tohoto hesla pamětliv a nenechá se novými meteory tak honem oslniti, jak světovládná žurnalistika velí.

*

V Německu ozvaly se již několikráte v časopisech hlasy vybízející, aby cesty do Italie po válce přestaly neb aspoň aby byly silně omezeny. Byl prý by to trest pro zrádnou Italii a zároveň výhoda pro Německo: více prý by se pak navštěvovaly a lépe poznaly krásy vlasti a historické památky domácího umění. Také umělcům by to jen prospělo: tak mnohý mladý umělec ztratil v Italii svůj německý umělecký cit, odcizil se a vytvořil pak díla sice klassická, ale vniterně prázdná a chladná.

Proti těmto výzvám obrací se redaktor „Hochlandu“ Konrad Weiss (srpen 1917). Každá doba — dokazuje — hledala a bude také budoucně hledati na uměleckých cestách v Italii především sebe. Nejmodernější umění v Německu i v Italii srovnává se více se středověkými formami než s těmi, jež vytvořila renaissance. A jako shromáždiště uměleckých forem křesťanského starověku a středověku jest Italie nevyčerpatelná. Bylo by jen k vlastní škodě Němců, kdyby tam nečerpali a německé povahy vždy znovu neotužovali a nevyjasňovali bojem proti cizím vlivům. „Je to stejné světové symbolum, jehož tam hledáme, jako v naší vlastní německé minulosti, jen širší, původnější, v doslovném smyslu katoličtější.“ Třeba jen míti na mysli ne renaissanční Italii, nýbrž starokřesťanskou archeologii a středověké umění. A třeba si také uvědomiti, že „nenavštěvujeme dnešní liberální Italie, jež kazí svým pomníkem Viktora Emanuela střed Říma a ostatními nacionalistickými pomníky jiná krásná místa. Je to ostatně jako všude v uplynulém liberálně nacionalistickém věku. Navštěvujeme starou, věčně novou Italii, navštěvujeme svou vlastní historickou a křesťanskou minulost.“

*

Co ve středověké právnické mluvě znamená stolis iurare, ukazuje kaplan Fr. Gescher v Archiv f. kath. Kirchenrecht 1917 260 dd. Předeslav o listině z r. 1198 poznámku, že ve středověkém písmě c a t velmi jsou podobna, tak že tu čteno chybně scolis (scholis) m. stolis, dovozuje, že stola — odznak vyšších svěcení, jáhenství a kněžství, která dle jednotlivých nařízení ještě i v stol. 10. stále měla býti nošena — znamenala jakési stupňování slavnostní přísahy jejich, ba časem stala se i odborným názvem jich přísahy vůbec: na př. septem stolis septem presbyteri iuramentum facturi (1155), tribus stolis et totidem iuramentis dosáhli výsledku (1220), ba dokonce zkrátka septem stolis iustitiam suam comprobavit, duabus stolis comprobavit a pod.

Takto druží se ve slově stola (řecky = oděv) k původnímu významu (= část bohoslužebného úboru) — starší slovo orarium v zemích předalpských od pol. 11. stol. mizí — dva jiné: předně jak nyní říkáme štola = dávky, které koncem středověku po mších exequijních skládaly se knězi na cípy štoly, a onen zmíněný = přísaha vyšších kleriků.

Konečně pokouší se G. vysvětliti též výraz: stolis super plenarium, iuramentum super plenarium. V listině z r. 1155 stojí: super sacrosancta evangelia iuramentum, kterýžto způsob časem zobecněl místo obvyklé dříve přísahy na ostatky svatých. Plenarium zdá se tedy značiti sbírku Evangelií.

Vychovatelský.

Při snahách o dobrou četbu pro mládež máme obyčejně na mysli jen literaturu zábavnou nebo nejvýš všeobecně poučnou a zapomínáme skoro úplně na četbu náboženskou. Významu a potřeby její netřeba dokazovati. Vlastnosti, jakých nutno žádati od náboženských spisů pro mládež, stanoví P. Paulin Schöning, O. C. D. v časopise „Pharus“ (srpen 1917). Nutno především, aby předmět i forma odpovídaly schopnostem mládeže. Jestiť k tomu jistě třeba značné dovednosti, vylíčiti nejvznešenější pravdy a tajemství naší víry způsobem prostým a přece přiměřeným mladistvé obrazivosti. Dospělejší mládež má ráda spisy obsahu apologetického; než lépe tu vyhovují ty, jež se neobírají příliš podrobně námitkami nevěrců. Neprospějí mládeži také knihy o soukromých zjeveních, o Antikristu, o konci světa atd.

Od náboženské četby mládeže žádáme dále, aby probouzela a podporovala v mladistvých srdcích pravou zbožnost, bez přídavku laciné sentimentality a povrchních citů, zbožnost, jež vede k životu podle víry. Příliš silné zdůrazňování a probouzení citového života děje se vždy na útraty vlastních duševních sil a může proto porušiti značně rovnováhu mladistvé duše. Mládež, zvláště dívčí, dá se snadno citově pohnouti, vidí pak podstatu náboženství a zbožnosti v takových zevnějších věcech a sentimentalitách a nedbá pravého činného křesťanství. Poněvadž pak od citu ke smyslnosti vedou jen krátké cesty, jest taková nezdravá a jednostranná kultura citového života později, když znáhla změní se životní scenerie, velikým nebezpečím mravního i náboženského úpadku. Musí ovšem četba mládeže také působiti na cit, jen to nesmí býti hlavním účelem.

Aby četba budila v mládeži pravou zbožnost, jest dále nutno, aby svým obsahem byla dána z praktického života a vedla k praktickému životu. Proto nejvhodnější jsou knihy s reálním pozadím: životopisy sv. patronů mládeže, episody z církevních dějin i životopisy jiných svatých, líčí-li jen také světce v jejich znenáhlém vzrůstu, v jejich zápasech a bojích, a neupadají-li ve známou chybu, že předvádějí svatého, jak bohat ctnostmi a slávou vznáší se nepřiblížitelně v oblacích. Mohou býti doporučeny také přiměřené výtahy z legend o svatých. Opatrně však dlužno vybírati knihy, jež představují příliš jednostranně ideály klášterního života. Nemožno také uznati za vhodnou četbu v poslední době velmi rozšířené životopisy zvláště francouzských mladistvých řeholních osob. Mladá mysl, zvláště děvčat, utkví příliš na zevnějších půvabech takových příběhů, snaží se napodobiti, co u takových mimořádných duší záleželo podstatně ve zvláštnosti jejich jižní povahy a čeho pro naše poměry nemůže býti použito. Jak zřídka kryje se to, co se v oněch knihách prohlašuje za ideál, s tím, co očekává naše děti v praktickém životě! Jen málokteří jdou

zvláštními cestami milosti a vyvolení, většina pak octne se v životě před tvrdými, těžkými problémy, před boji a nebezpečími, kdy má náboženství ukázati svou oživující sílu, kdy však ony všechny mlhavé sny, květiny, růže, sladká osvícení, zázraky atd. rozplynou se jako sníh v jarním větru. A tu často se pak stává, že s těmito nepravými city a sny odhazuje člověk i náboženství, poněvadž u něho záleželo vlastně jen v nich a srdce skoro se nedotklo. U jiných zase taková nevhodná četba způsobí, že se počnou domnívati, jako by byli povoláni k životu klášternímu, obtěžují zpovědníky i rodiče a cítí se nešťastnými, nemožno-li vyplniti jejich žádosti. Uskuteční li ji přes odpor zpovědníka a rodičů, nenaleznou ovšem nikde kláštera, jenž by odpovídal jejich vysněnému ideálu. Zklamáni a namnoze neschopni praktického životního povolání vracejí se pak domů jako oběť mladistvého náboženského blouznění.

Zvláštní opatrnosti jest také vychovateli třeba při duchovních knihách starých dob. Přese všechnu jejich zbožnost jest možno jen v řídkých případech dáti je bez rozmyšlení mládeži jako náboženskou četbu. Příliš volná vyobrazení nebo smělá přirovnání ze života lásky, manželství atd. sotva by jí přispěla k duchovnímu vzdělání.

*

Professoři mnichovské university a techniky podali říšskému sněmu a říšskému kancléři návrh, aby akademický studijní rok prvních dvou mírových let byl rozdělen na tři období (trimestry). Zimní semestr obsahuje dosud studijní dobu čtyř měsíců, dva před vánocemi a dva po vánocích: navrhují tedy, aby každý z těchto dvou oddílů prodloužil se o měsíc, čímž povstanou ze zimního semestru dvě studijní období, jež s letním semestrem utvoří trimestr prvního a druhého roku mírového. Jako výhody uvádějí: každý trimestr, poněvadž obsahuje jako obyčejný letní semestr studijní dobu tří měsíců, může býti počítán za semestr. Účastníkům války dostalo by se tím potřebných a vítaných prázdnin tříměsíčních, čímž by byl zachován také přirozený úkol prázdnin: příprava na semestr. Účelným a methodicky správným uspořádáním přednášek bylo by tak umožněno probrati vyučovací látku šesti semestrů v šesti trimestrech. Účastníci války, kterým studijní doba má býti snížena ze tří na dva roky, jako právníci, theologové a kandidáti učitelství, mohli by tak úplně ukončiti své studium v obou prvních letech mírových. Medikům a technikům, kterým studijní doba byla právě snížena na čtyři, po případě na tři roky, bylo by možno zavedením šesti trimestrů poskytnouti v přednáškách a cvičeních podstatně téhož, jako v pravidelné studijní době. — Bavorská vláda projevila již souhlas s tímto návrhem.

*

Péče o dítě a o mladistvé provádí se podle obvyklých pravidel rakouské správy, o jejíž opravě se mnoho namluvilo a napsalo, aniž jakých dobrých výsledků viděti: naděláno hodně komisí, zřízeno hodně úřednických míst, píše se, vyslýchá se a zase píše, —

vše jde hezky komisně. Při tom čím dál víc naříká a hubuje se na zdivočelost mládeže ve všech směrech, jež vedou ke zločinům.

Dává se ovšem vina hlavně válce, i nelze si tajiti, že čím déle tato potrvá, tím hůře bude. Ale proč? Vždyť u nás hrůz válečných přímo nezakoušíme, a nedostatek jí působený měl by bujnost i v mládeži spíše krotiti než podněcovati!

Správně poukazuje se na to, že nepřítomnost mnohých otců, tedy silnější hlavy rodin, vede k nekázni dětí; předpokládá se zajisté, že oni, jsou-li doma, kázeň v rodině skutečně pěstují, což ovšem vždycky pravda není. V každém případě tane tu na mysli výchovná nejen laskavost, nýbrž i přísnost, jevící se po případě v kárání a trestání.

Tato patria potestas odjakživa všude za přirozenou uznávaná jen v řídkých případech zákonem se omezuje, někdy také přenáší. Nadužívalo se jí vždy a všude, od otcův i těch, na něž nějak, buď právem nebo zvykem přenesena, ale proto přece nepopírána; stíhalo se jenom zneužití její.

Zneužití to přísněji ovšem vykládáno u těch, na něž otecká práva přenesena, než u otců vlastních; učitelé na př. v novější době častokrát zákonnou tuto „ochranu mládeže“ trpce pocítili, i není divu, že mnozí v městech už nechají vše běžeti, jak běží. Nemálo tím vinni byli oni sami neb aspoň jich druhové v povolání, pokud tresty tělesné v theorii šmahem odsuzovali. V soudnictví tak vznikla dlouhá řada praecedentií.

Tím hůř vedlo se arci lidem beze všeho „úředního“ oprávnění, kdykoliv opovážili se mladého nezbedu potrestati. Na venkově takovéto zvykové „pěstní právo“ vládlo dosti volně a snad vládne namnoze dosud. A když vykoná se bez tělesného úrazu neb ublížení, nikdo rozumný proti němu nic nenamítá. Zjemnělé mravy městské se proti němu bouří, proto také tolik raffinovanější nezbednosti.

Soudní praxe zná pak také u nedospělých dětí kromě tělesného poškození urážku na cti, jakožto trestný skutek. Tak nedávno v druhé instanci vinným uznán dětský lékař (!), že pohlavkem na cti urazil kluka, který s druhým se rval a jsa silnější jej rdousil; „veřejnost“ trestného skutku, „jak zákon žádá“, byla dána tím, že se to stalo na ulici. V jiných případech však vyhledávána urážka na cti i tam, kde na př. se stala děcku v domácnosti před jedinou služkou a šestiletou sestrou „uražené“. Výslechy dětských svědků před soudy, odříkávajících, co jim žalující rodiče vtloukli, jsou aspoň v tom způsobu, jak se obyčejně dějí, hotovým pasquilem na vyšetřování pravdy, a co hlavního, prolhanost děcek jen legitimují a je v ní posilují, jelikož obyčejně má úspěch.

Říká se žertem, že u nás musí se člověk nechat napřed zabít, aby se směl účinně bránit. Také v oněch a jim podobných případech nutno tedy dětskou nevycválanost napřed ohlásiti nebo snad na ni svolati komis, nikoli však jí zabrániti, natož pak ji potrestati. Jestiť vychovatelsky velmi důležito, aby rozpustilci nebyli uráženi na cti,

zvláště nyní! Vždyť máme soudy pro mladistvé provinilce, ut supra.

Jiní však myslí, že dokud nebude z kořene změněna soustava veřejného vychovatelského i trestního práva v této věci, škoda na erární „péči o dítě“ každého halíře.

*

O nynějším německém kancléři Dru Michaelisovi se vypravuje, že kdysi ve sporu pruské státní banky se společenstevními pokladnami, kde šlo hlavně o přípovědi osobní a ústní, na konec jakožto předseda prohlásil: Jakožto úřední orgán musím věděti, jak to bylo: tak, jak jsem řekl. „Jsem křesťan a jako takový zcela neschopen (außerstande), vědomě říci nepravdu.“

Velké zajisté slovo! Ale i vychovatelsky významné. V nynější snaze omnia instaurare in Christo, jak Pius X chtěl, přese vše prostředky a prostředečky nebude zdaru, dokud se nebude více pamatovati na primitivní požadavky ethiky a morálky. A mezi nimi je také pravdomluvnost v údajích, pravdomluvnost v úsudcích. Jest-li veřejný i soukromý život náš otráven nekřesťanskou záští, velký podíl v tom má neupřímnost, prolhanost a klevetivost. Intensivní nynější pěstování úkonů náboženských — mluvíme ovšem napřed pro domo nostra, jak spravedlivo a slušno — nemělo by této důležité stránky zapomínati; rozumí se to vlastně samo sebou, ale zkušenosti s t. ř. „zbožnými“ osobami ukazují, že ve skutečnosti nerozumí se to samo sebou. Říkajíť, že co modluše, to klepna.

V úředním životě nejinak. I když diplomacie osobuje si výsadu prolhanosti — však taková „diplomacie“ obyčejně brzy jest se svým uměním v koncích — křesťanské to není, a tím méně může křesťany lákati k následování. Ale i jinak macchiavellismus místo co by křesťanstvím byl potírán a vymítán, nepozorovaně vniká a se šíří. Vypravuje se na př. o jistém hodnostáři, který proti podřízeným velice rád operoval s „publicum scandalum“, že sám pranic se neostýchal vyzývati dle choutky své k vydání neb zadržení úředních listin, jako jsou lékařská vysvědčení a pod., u podlých pomluvačů a zvláště pomluvaček se „informovati“ a dle toho řáditi.

„Pravda osvobodí vás“ platí nejen o předmětné pravdě spásy, nýbrž také o pravdě a pravdivosti osobní, jíž třeba pěstovati slovem i příkladem, k níž třeba vychovávati, nedospělé i dospělé.

Za války lež bohužel jakoby byla dostala dispens: lže se všude a lež se takořka vynucuje. Kam to povede?

Hospodářsko-socialní.

Státní dluhy válčících zemí evropských dle Streffleura:

	Koncem července 1914	Koncem července 1917
	milionů korun	
Anglie	15.624	83.424
Francie	32.787	87.169
Rusko	25.731	96.000
Italie	15.586	38.051
Rumunsko	1.715	2·715
Belgie	3.734	?
Srbsko	900	?
Portugalsko	3.833	?
Německo	5.910	74.510
Rakousko Uhersko	12.954	47.454
Bulharsko	1.029	5.026
Turecko	4.180	9.180

*

Dle statistiky, uveřejněné v Lloyds List projelo Panamským průplavem od jeho otevření 15. srpna 1914 až do počátku roku 1917 2781 lodí. Z nich bylo 1253 (45 procent) anglických, 896 (32 proc.) náleželo Spojeným Státům, 5 procent bylo norských, 4 proc. z Chile, 3 proc. z Peru, 2·5 proc. z Japonska, 2 proc. z Dánska, 2 procenta z Hollandska, 1·5 proc. ze Švédska. Účast ostatních států byla menší jednoho procenta. Francie 0.3%, Rusko 0·2%, Španělsko 0.3% Zboží převezené průplavem vážilo celkem 12 milionů tun, z nichž připadá více než 23% na salnytr, přes 7% na uhlí, přes 5% na petrolej a 5% na cukr.

*

Práce a život na majáku. Světláren je několik typů, nepočítáme-li majákové lodi neb svítící bóje. Nejlépe přístupné jsou světlárny na pobřeží, v nichž jest též i život nejsnadnější. Mnohem těžší je život na tak zvaných světlárnách útesových, zvláště pak na těch, které jsou daleko do moře posunuty a obklopeny bouřlivým mořem. Zde strážce majáku cítí celou tíhu svého povolání. Mnohé z těchto majáků jsou přístupny jen za určitého větru, za nízkého vlnobití a při odlivu a na tom ovšem záleží též i dodávání zásob i výměna strážců. Typem takového majáku je proslulý maják v Eddystone a Plymouthu. Jediný svého druhu, poměrně lehce přístupný maják je na Needles („Jebly", nebezpečné skalní útesy na nejzápadnějším konci ostrova Wightu), který jest jen 1 km vzdálen od Aleum Bay a přes to již při slabém větru není přístupný.

Hlavní pracovní doba strážce majáku je v noci. Při západu slunce odsune těžké modré záclony zahalující lampu a ji rozsvítí. Typy

lamp jsou velmi různé. Za staré doby hořela na světlárnách vysoká hranice smolného dřeva. U majáků pobřežních užívá se světla elektrického, u majáků tíže přístupných lamp s minerálním olejem. Na Needles je to osmdesátisvíčkový hořák, který za dlouhé zimní noci spotřebuje 30 litrů minerálního oleje. Hořáky jsou dva, které hoří střídavě. Druhý, který je mimo činnost, musí ovšem vždy býti připraven. Hořák je značně veliký a opatřen cylindrem ze zvláště tvrzeného skla. Poněvadž se při hoření vyvinuje značné teplo, je hořák stále omýván proudem chladného oleje. Světlo prochází zajímavou konstrukcí čoček a hranolů, které divergující paprsky rovnají ve snop bílého, oslňujícího světla paprsků souběžných. To vše je obdáno pláštěm z tabulí silného zrcadlového skla modrého a červeného po stranách.

Když je svítilna rozsvícena, natáhne hlídač hodinový stroj, který v každé minutě na tři vteřiny přesune před hořák železný válec, tak že lampa po tyto 3 vteřiny nesvítí, neboť takovéto přerývané světlo loď snadněji upozorní. Natahovati tento hodinový stroj je důležitou noční prací hlídačovou. Vedle toho musí se ovšem starati i o to, aby lampa stále stejnoměrně hořela a aby přítok oleje nebyl rušen. Vedle těchto starostí musí stále vyhlížeti po lodích, což děje se s vnější galerie, umístěné přímo pod svítilnou. V případě, že uzří tonoucí loď, zažehne zvláštní raketový aparát na této galerii umístěný. Na majácích, jež jsou blíže pobřeží, bývá i telefon. Na znamení dané z majáku vypraví se ihned na břehu záchranné čluny. V případě, že by husté mlhy zabraňovaly šíření světla, uvede hlídač v činnost veliký zvon, visící v místnosti pod vlastní lampou, těžkými závažími. Ani natahování těchto závaží není nikterak lehkou prací.

O půlnoci se strážcové majáku poprvé vystřídají. Nový strážce se co nejtepleji obleče, neboť v místnosti, kde je svítilna, musí býti ventilátory za každé teploty v činnosti. Jeho práce jest ovšem táž jako prvého. O 5. hod. ráno je druhá střída. V tomto období strážce zhasí při rozednění lampu, a ihned ji vyčistí a připraví pro příští večer. Temné, modré závěsy se zatáhnou. Jich účelem je chrániti čočky před světlem slunečním. Po té sestoupí hlídač do kuchyně ve druhém poschodí a připraví si snídani. Po té věnuje se nutným pracím v domácnosti a připraví pro sebe i svého soudruha oběd. Ačkoliv kuchyňské zásoby jsou značné, není jídelní lístek strážců majáků příliš rozmanitý. Zásoby uloženy jsou v místnosti pod kuchyní a stačí na čtyři až pět měsíců. Sestávají hlavně z masa ve trojí podobě: v konservách, nakládaném mase a uzeninách. Pak jsou tu zemáky, sušená zelenina, konservované máslo a mléko, tvrdé ovoce, cukr, čaj i koření. Příjemnou změnou jídelního lístku jsou humři, krabi a mořské ryby, kterých poskytuje okolní moře, a za tahu ptactva ptáci, kteří se zabijí o tabule svítilny. Každý strážce majáku vycvičí se časem v dokonalého kuchaře. Kuchyňka majáku je malá ale čistá jako klícka a je vlastně spolu též obývací místností obou strážců. Je v ní dobrý sporák, kredenc, umývací stůl a police s vybranými knihami.

Ve volných chvílích zaměstnávají se majákoví hlídači vedle čtení

různými ručními prácemi, zvláště vyřezáváním a sestavováním lodních modelů, přesných až do nejmenších podrobností.

Těchto volných chvil však není tolik, jak by se zdálo. V majáku musí býti čisto jako ve škatulce a tu je stále mnoho práce s mytím a čištěním. Nejvíce péče vyžadují kovové součásti a čočky. Také úprava jídla vyžaduje mnoho času. Těžkou prací pak je dále vynášení oleje až do vlastní světlárny, což děje se v konvicích. Při tom třeba dbáti všech pravidel opatrnosti, aby nevznikl požár. Hlídač, který je ve službě, musí dále každé tři hodiny pozorovati vítr a počasí. V 6, 9, 12 a ve 3 hodiny vystupuje až ke svítilně a zaznamenává údaje na barometru a teploměru a pozoruje zároveň směr větru. Vedle toho obhlíží obzor, zdali vidí nějaké lodi, zdali vyjel lodivodův člun atd. Vše co se děje na moři je pečlivě zaznamenáváno, vše podezřelé neb neobyčejné se ihned telefonicky oznamuje na břeh. Patnáctého každého měsíce se vždy jeden ze strážců vyměňuje a zásoby se doplňují. Doprava věcí děje se malým ručním jeřábem. Je-li pěkné počasí, jde vše hladce, je li však bouřlivo, musí hlídač čekati na vystřídání až i čtrnácte dní. Každý hlídač slouží vždy nepřetržitě po dva měsíce.

Maják stojí na plošině, k níž vedou schody do skály vytesané. Vedle majáku je na plošině ještě sklepení, do skály vytesané, v němž uloženo jest uhlí a cisterna s dešťovou vodou. Dvéře majáku i sklepení jsou bronzové, poněvadž železné součásti by byly vlnami mořskými brzy rozežrány. Vlny mořské dorážejí na maják ohromnou silou a stříkají někdy až i k samé kopuli. Proto musí býti za vlnobití všechna okna i ve vyšších patrech dobře uzavřena.

Rozdělení majáku je toto: v přízemí je služební místnost s olejovými nádržkami pro nejbližší spotřebu. Odtud vede úzké točité schodiště všemi patry až do kopule s lampou. V prvém patře je zásobárna, ve druhém (asi v polovice věže) kuchyně. Výše jsou čtyři spací pokoje a konečně přijde vlastní světlárnové zařízení, které sestává s olejových nádržek, místnosti s hořákem, zařízení zatemňovacího a již zmíněného zvonu. Stěny majáku jsou ze silných žulových kvádrů, a místnosti jsou dobře topitelné, tak že skytají i v nejhorši nepohodě celkem příjemný pobyt. Ovšem že každý nemůže býti hlídačem majákovým. Toto, lidstvu tak užitečné povolání vyžaduje zvláštních, pevných povah, neboť povahy slabší, náchylné k trudnomyslnosti, by jednotvárná a osamělá služba na světlárně brzy dohnala k šílenství. *Dr. P—a.*

*

Práce polských žen slibně rozvíjela se před válkou v t. zv. „Koła Ziemianek“, jež z Království přešla do Haliče, kdež povstala kola: jaroslavsko-převorské a přemyšelské. Ve východní Haliči vlivem arcibiskupa Feodorowicze vzniklo kolo rohatynské a haliczské, kdež pracovaly ženy nejen z venkova, nýbrž i okolních městeček; se živlem venkovsky-městským bylo též kolo husiatynsko kopeczyniecké. Vůdčí myšlenka, plynoucí z ideálů nábožensko-národních, byla všem společná, třeba práce různorodá. Chtěla především kulturně i hospodářsky povznésti venkov, což bylo možno jen probuzením a prohloubením po-

chopení pro půdu, roli jako takovou. Tak povstávaly školy hospodářské s kursy pro děvčata venkovská, ochranovny, školy krajkářské a knoflíkářské atd. Zamýšleno zakládati pro chudé děti městské a švadleny prázdninové kolonie. Tato práce hodila se nejlépe ženám z vesnic, jež rodinnou tradicí srostly se vsí, byly však zaměstnány v městě buď trvale či na čas; tak povstala ve Lvově dvě „Koła Ziemianek", stavší se zřídlem výměny práce i myšlenek mezi venkovem a městem.

Za krátko pocítila tato kola potřebu většího sblížení při řešení společných zájmů, při zachování vnitřní autonomie a individualismu práce. Tím povstal r. 1911 „Związek Kół polskich Ziemianek" se sídlem ve Lvově, obsahující 12 kol. Předsedkyní byla a je do dnes kněžna Vladislava Sapiehová.

Svaz má tři sekce: všeobecnou, hospodářskou a vzdělávací. Organem Svazu je měsíčník vycházející ve Lvově „Ziemianka polska". Takový byl stav polských kol hospodářských při vypuknutí války. První nárazy válečné, které zachvátily především Halič, ovšem všechen život spolkový, tedy i v kolech, zastavily. Po krátké však nucené nečinnosti shromáždil Svaz s novou energií členky k práci, třeba že nemožno ji provádět v dřívějším rozsahu a ve všech krajích. Všechen život točí se kolem Lvova. Z popudu Svazu zřízen zde 5měsíční ochranný kurs v podzimu 1916. Přednáší se: náboženství, paedagogika a metodika s praktickým cvičením ve vzorné ochranovně spolku „Ochrana Dziecka". Na programě byly též: hygiena dítěte, kreslení, modelování, gymnastika a zpěv. Ve Lvově vzbudil kurs veliký zájem, mezi účastnicemi byla děvčata i s vyšším vzděláním. V Horyńcu založil Svaz „Ognisko" pro sirotky po padlých vojínech, ochranovny v Kałuszi a Jarycozowie Starym.

Ve Lvově podařilo se Svazu otevříti obchod, který sice trpěl velmi ruskou invasí, ale přes to při 2letém svém trvání vzbuzuje nejlepší naděje jako vážná obchodní instituce Obchod má 93 členek a tvoří t. zv. „III. Lvovské Koło Ziemianek", sleduje cíle čistě hospodářské, oproti I a II. kolu lvovskému s intencemi všeobecnými. V r. 1916 zakoupeno zboží za 159 490 K, prodáno za 143.226 K. Čistý zisk činil 4349 K, reservnímu fondu připadlo 1552 K, vyplácena 7% dividenda.

Hospodářská sekce Svazu pořádala ve Lvově přednášky o vaření a ovocnářství; v Rawii založeno kolo ovocnářsko zahradnické, jehož úkolem je sorganisovati obchod s ovocem a zeleninou.

Haličské ženy chápou se tedy práce tolik právě ženě přiléhající, vynášejí tiše a skromně oblázky z dravé řeky všedního života, aby pomohly budovati svorně v celé zemi lepší, světlejší den válkou tak postižené Haliče.

*

Ženské studium na universitách zdá se jakoby se stávalo módou, a to by nebylo dobře, pravil berlinský gynekolog Bumm ve slavnostní řeči 3. srpna; na berlinské universitě totiž bylo r. 1908, kdy studium to dovoleno, 1200 posluchaček, r. 1917 již 5780.

Nejde o menší nadání u ženských, nýbrž o to, že „přirozené vlohy jejich směřují jinam“. Kromě toho „jsou ženské celkem víc než muži podrobeny náladám a vědomým vzruchům citu, které mohou práci činiti nestejnoměrnou, omezovati čistě rozumovou rozvahu a kaliti úsudek. Cele a trvale se duši práci věnovati brání tělo . . . Kde běží o rychlé rozhodnutí a velikou zodpovědnost a žádá se chladnokrevného, od okamžitých nálad neodvislého jednání, tam ženská se nehodí, mnozí mužové arci také ne“.

Zvlášť upozorňuje B. na činnost lékařskou, ku které by se ženské dle obecného soudu nejlépe hodily, zvláště pro nemoci ženské a porodnictví. „To není dobrá rada ani pro ženské ani pro lékařky, které — nehledě k řídkým výjimkám — fysicky ani psychicky nejsou s požadavky, kladené na činnost, při níž ve čtvrthodině jde o život či smrt dvou lidí.“

Z 1242 r. 1908—1912 v Berlině immatrikulovaných ženských asi 60% dostalo se ku zvolenému odbornému povolání, 68% zůstalo nevdanými. Studium nesvědčí manželství, a manželství nesvědčí studiu: z 341 vdaných jen 118 (34%) se dostalo k odbornému povolání, ze svobodných 524 (72%). Působil tu asi také zákaz vdavek pro úřednice, ale celkem přece je to stránka pohlavní, která svým přirozeným a proto neodkliditelným nátlakem činí ženské odborné studium povážlivým.

Politický a vojenský.

V popředí světového zájmu jest list papeže Benedikta XV poslaný hlavám válčících států, vybízející k jednáním o mír.

Hlavní zásady jeho jsou skoro tytéž, jak pronášejí se tiskem míru příznivým: bez annexí a bez náhrad, čímž ovšem obojí nevyloučeny z podrobného jednání. Nápadným se zdá, že zvláště jmenována obnova Belgie a pomlčeno o státech balkanských. Vysvětluje se to tím, že Belgie, ač její spojenectví s Anglií a Francií dodatečně zcela zřejmě prokázáno, původně války nevyhlásila a jen z nutnosti vojenské Německem obsazena, balkanské věci pak utvářily se tak, že o nějaké restituci in integrum aspoň dynastie Karaďorděvičovy nelze zatím mluviti.

Za pozoruhodné vytčeno, že papež nepřímo jaksi uznávati se zdá stát italský, dále, ač ne bez výhrad, nároky národnostní, zvláště co do Polsky, avšak též Italie.

Co do budoucnosti přimlouvá se za odzbrojení, jímž by se aspoň z části uhradily válečné škody v zemích samých, pak za mezinárodní či vlastně mezistátní rozhodčí soud atd.

Není pochyby, že papežská diplomacie, než ku kroku tomu poradila, zkoumala půdu u válčících stran, aby i tento výzev nevyšel docela na prázdno jako předešlé, jež ovšem od tohoto se lišily zněním povšechným, jsouce bez určitých návrhů. Nebyla by to ovšem ani tak pražádná „diplomatická porážka", o jakých se mluvívá mezi státníky, neboť sv. Otec nezastupuje žádného jednotlivého zájmu ani státu, nýbrž lidstvo a lidství, nemoha proti odpůrcům na vážky hoditi pádného meče, jak se kdysi činívalo, ba ani milionů stávkujících dělníků, jimiž by mohli vyhrožovati ve Štokholmě, kdyby . . . inu kdyby chtěli a snad i mohli.

Avšak slovo je také čin, a za ten budiž hlavě naší církve upřímný dík.

Jak byl, po případě bude návrh tento přijat u těch, již o něm rozhodnou?

Jest vám jako když soudce dle povinnosti pokouší se přelíčení zakončiti smírem. Obě strany se zdráhají, chtějíce vynutiti co nejpříznivější podmínky. Bezvýhradného souhlasu nedošla nóta nikde, což je znamením na oko sice špatným, v pravdě však dobrým, aspoň pro původce. U nás zarazila zmínka o našem jihozápadě, o který se právě tak ukrutně zas bojuje, v Německu zmínka o Belgii a válečných náhradách: co dohoda nótě vytýká, nevíme jistě. Že rozdrobení Rakouska a zničení Německa není v papežově programu, rozumí se samo sebou, a že ten proto dohodě nemůže vyhověti, rozumí se taktéž; budeť jí hodně sleviti.

Za zmínku stojí, že Italii a Francii byla nóta poslána skrze krále anglického, jelikož ony státy nejsou u Kurie úředně zastoupeny.

Nejnovější zprávy dí, že se papež namahá přivoditi aspoň klid zbraní, jenž by mír předcházel. Příměří takové vždy prospívá straně válečně jsoucí v nevýhodě, není li upřímné vůle k míru, i není divu, že v Německu se myšlence té brání.

*

Celkem ani v politických ani ve válečných poměrech světových nenastalo poslední dobou vážnějších změn.

Zatím co v Německu bojují o „demokratisaci" říšské správy, v Rusku zdají se věci od demokratisace spěti k diktatuře.

Věci nového státu polského nevyvíjejí se příznivě. Vzájemná nedůvěra co do úmyslů pro budoucnost není dobrým znamením. Neujasněný poměr země k dobyvatelům zavdává k ní asi dosti příčin na obou stranách. Dosavadní státní rada odstoupila i vyjednává se o nějaké určitější vytváření vlády a samostatného vojska. Dle nejnovějších zpráv vstupují legionáři četněji do spojeneckého vojska.

V Pešti povolán ku vládě již vyzkoušený Wekerle. Proti Andrássymu postavil prý se ministr zahraničí. Není snad zbytečno připomněti jednak to, že maďarští politikové slohu Andrássyova již od Košuta jsou hodně „orientováni" po londýnsku, kde bývali jako doma, jednak také to, jak útočili v začátcích rakousko italské války na říšské vedení, že jí nezabránilo — ústupky à la Bülow. To by tak ještě scházelo!

Česká politika jest jak náleží demokratická, t. j. mnoho jich by poroučelo, ale nikdo neposlouchá. Z podrobností, jimiž nás noviny častují až do omrzení, za zmínku stojí, že Mattuš pro útoky naň činěné vzdal se předsednictví Národního výboru, a že sestoupila se k činnosti politické rada spisovatelů jako Jirásek, Machar, Dyk a pod.

Anglie odjakživa ráda dělala pořádek v domácnostech — cizích. Tak i tentokrát. Jistě z pouhé humanity!

*

Válečné poměry jsou pro nás příznivé potud, že na východě úspěšně se postupuje, na jihozápadě a západě přes nějaké ztráty územní ohromnými ztrátami vykoupené obrana nekolísá.

Bulhaři v Makedonii dohodová vojska s dostatek zaměstnávají.

Turecku podařilo se zastaviti všude nepřátelský postup. Že selhala původní myšlenka, zosnovati odpor islamského světa proti dohodě, vysvětluje se řevnivostí Arabů proti Turkům: onino totiž osobují si právo kalifátu, který z nich vyšel, a proto vlády cařihradské buď nepodporují, jak by mohli, aneb ji přímo potírají; odtud neúspěchy v Africe, Arabii a Mesopotamii.

*

Účast Indie ve válce. V horní sněmovně pokoušel se lord Hardinge dle Timesů ospravedlniti proti výtkám jemu činěným v záležitosti výpravy do Mesopotamie tím, že poukazoval na to, jak velice byly napjaty síly Indie v prvním období války, takže nemohli dodati do Mesopotamie ani více lidí ani materiálu. Celkem vyslala Indie dle jeho zpráv ze země v prvních šesti měsících války 7 pěších divisí a 8 jízdeckých brigád; mimo to odešly do Anglie 32 prapory pěchoty

a 20 baterií vojska anglického, jež bylo před tím rozloženo v Indii. Celkem odešlo po moři 80.000 anglických a 210.000 indických vojáků. Nad to byly tři divise mobilisovány ku zabezpečení hranic indických.

V jednotlivostech se jeví množství vojska odeslaného z Indie takto:

z 9 anglických pluků jízdy	7
z 52 anglických praporů pěchoty	44
z 56 anglických baterií	43
z 39 indických pluků jízdy	20
z 138 indických praporů	89

V náhradu za tato vojska obdržela Indie teprve za mnoho měsíců po vypuknutí války 34 territorialní prapory a 29 territorialních baterií. Mnohá pak z těchto vojsk byla poslána později do Mesopotamie částečně jako celé svazy částečně jako náhrada za jednotlivé prapory. Před příchodem těchto vojsk klesla jednou síla všech anglických posádek v Indii na 15.000 mužů.

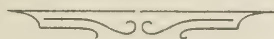
Dále poukazoval Hardinge na velmi vážné potyčky na indické hranici severozápadní v roce 1915 jakož i na nebezpečí revoluce, jež hrozilo téhož roku. 7.000 indických revolucionářů se tehdy vrátilo z Kanady a ze Spojených Států a chystalo vzpouru, jež měla vypuknouti o vánocích 1915 v Bengalsku. Krátce, místokrál indický měl tehdy mnoho jiných starostí než výpravu do Mesopotamie.

*

Nedostatek důstojníků ve Spojených Státech „Springfield Republican“ píše: Vláda Sp. St. se zavázala komisi francouzské a anglické, že v dohledné době vypraví armádu schopnou boje. Vyplnění tohoto závazku se však setkává čím dále s většími obtížemi, jež vyvolávají u směrodatných osobností nepříjemnou náladu. Mezi největší obtíže náleží vypraviti schopné důstojníky. Výzbroje a střeliva je možno vyrobiti nesčetné množství, ale v důstojnických řadách jsou veliké mezery, protože nejlepší z nich opustili Spojené Státy s výpravou generala Pershinga. Na jednom z největších cvičišť cvičí 20 důstojníků 4000 nováčků a jinde to není lepší, a bylo by vraždou vyslati do boje mužstvo nedostatečně vycvičené.

Ročník XXXIV. Číslo 10.

HLÍDKA.

Staré listiny v Moravské Ostravě.

Dr. Fr. Klobouk.

V starých zápisních knihách farních při kostele moravsko-ostravském opsány jsou mnohé staré listiny, především o fundacích kostelních. Při těchto zápisech poznamenáno jest, že pergamenové původní listiny chovají se v městském archivu

Listiny tyto z městského archivu moravsko-ostravského uloženy jsou nyní v „Museu pro umění, průmysl a řemeslo v obvodu ostravsko-karvínském“ — Museum für Kunst, Industrie und Gewerbe im Ostrau-Karwiner Revier. Zde jsou bedlivě opatrovány a proti ohni zabezpečeny. Laskavostí pana ředitele tohoto musea Dra Rudolfa Prischinga bylo mi umožněno nahlédnouti do nich.

Z původních listin, jichž opisy jsou ve farních knihách zaznamenány, nalezl jsem pouze dvě. První jest latinská listina z roku 1389 v úterý po svátku sv. Mikuláše, kteroužto listinou olomoucký biskup Mikuláš dává Ostravským právo poslední vůlí dědičně majetek svůj odkazovati za jistých podmínek. Listina tato jest otištěna Vincencem Brandlem v diplomatáři moravském svazek XI. str. 497—499. Odchylky původní listiny v Ostravě chované od znění uveřejněného v diplomatáři jsou nepatrné, na př. „abundantes“ a ne „habundantes“, „conniventia“ a ne „convenientia“, „fortitudine“ a ne „fortificatione“, „moeniis . . . fossatis“ a ne „menibus . . . fossis“, „post diem sancti Nicolai“ a ne „post sanctum Nicolaum“. Na místě, kde moravský diplomatář předpokládá chybu písařovu a čte „ . . . ne tamen eorum animae p r o quod Deo propitio viventes in hoc seculo, ad salutem suam habuerunt desiderio, sint privatae“ . . . na tomto místě původní

listina zcela zřetelně má p i o. (Viz ostatně k této a podobným listinám biskupa Mikuláše poznámky arch. Snopka v Hlídce 1901.)

Druhá listina, ve farních knihách ostravských opsaná a v původním znění v archivu mor.-ostravském uchovaná, jest listina z roku 1589 ve středu den Stolování sv. Petra, kde „kněz Bartoloměj“ děkan kapitoly olomoucké oznamuje městu Ostravě z poslední vůle kanovníka Skutellana věci týkající se města a osob mor.-ostravských.

Co do ostatních v přiloženém seznamu listin musea ostravského jest sice udáno při roku 1591, že jest mezi těmito původními listinami též opis pravidel pro literáty ostravské biskupem Stanislavem Pavlovským potvrzených. Pravidla tato jsou sice opsána ve farních knihách ostravských, ale opisu v městském archivu mezi těmito listinami není, ani původní potvrzující listiny biskupovy jsem nenalezl. Je zde při tomto roku původní listina městská rozhodující pro řezníky o krámech, jatkách a pastvách v Mor. Ostravě.

Dle pořádku časového jsou listiny v archivu moravsko-ostravském uchované následující:

Ze století 14tého jest pět listin.

Z roku 1362 latinská listina, kterou Karel IV uděluje Ostravě výroční trh.

1371 německá listina biskupa Jana o dani.

1389 tři latinské listiny biskupa Mikuláše o odúmrtí a právu dědičném. Nejobšírnější vystavená v Olomouci, opsaná též ve farních knihách, jak již uvedeno, a dvě kratší, jedna vystavená na Mírově, druhá v Osoblaze.

Ze století 15tého je tu deset listin.

Německá z roku 1426, kde Bolek vévoda z Opolí dovoluje prodej Čertové Lhoty, nynějších Mariánských Hor.

Německý dlužní úpis z roku 1426 o Čertové Lhotce.

Německá listina z roku 1434 o mlýnu u brány Hrabovské.

Česká kupní smlouva z roku 1444 o Čertové Lhotce.

Česká listina z roku 1446 o postoupení jistých pozemků.

Česká listina z roku 1458 o smlouvě mezi Petrem Bzencem a Ostravou.

Německá listina z roku 1467 o poddanství Heleny Zenkové.

Česká listina z roku 1473 o porovnání dvou bratří z Čertové Lhoty.

Česká listina z roku 1495 o přenechání příkopu městu.

Česká listina z roku 1498 o porovnání města Moravské Ostravy s Janem Campou z Přívoza.

Ze století 16tého je zde dvaadvacet listin. Všechny bez výjimky české.

Roku 1501 Václav Hřivnář z Heraltic a na Polské Ostravě o vodě pro rybníky.

1512 porovnání o různé pozemky.

1525 Stanislav biskup potvrzuje právo města na různé pozemky.

1525 Táž listina i s pečetí kapitoly olomoucké.

1530 Král Ludvík dává městu výroční trh.

1533 Kupní smlouva o Certovu Lhotu.

1535 Biskup Stanislav potvrzuje porovnání o pozemcích.

1538 Biskup Stanislav o dědicích Fabiana Bzence.

1539 Biskup Stanislav o porovnání Jiřího Sirockého a Jana Petřvaldského.

1555 Biskup Marek schvaluje kup Přivoza.[1])

1560 Biskup Marek o porovnání města s Petrem Bzencem.

1567 Biskup Vilém o porovnání o lukách pod Zábřehem.[2])

1570 Biskup Vilém dává právo červené pečeti.

1575 Porovnání města s Bedřichem Sedlnickým z Choltic a na Polské Ostravě.

1575 Václav z Těšína potvrzuje toto porovnání.

1580 Purkmistr a rada městská o právu řezníků.

1584 Stanislav Pavlovský biskup o lukách pod Zábřehem.

1584 Stanislav Pavlovský biskup o dávce vína.

1586 Porovnání mezi kanovníkem Skutellanem a městem.

1589 Výtah z poslední vůle Skutellanovy.

1591 Listina pro řezníky.

1593 Stanislav Pavlovský biskup dovoluje zvýšiti mýtné.

Ze století 17tého je zde pět listin.

1612 Česká listina o porovnání města s Kryštofem Sedlnickým.

1669 Česká listina o mlynáři Foldynovi.

1670 Německá listina, kde biskup Karel potvrzuje trh udělený králem Jiřím z roku 1461.

1699 porovnání města s Hrušovem, kteréžto německé porovnání je česky potvrzeno r. 1700 císařem Leopoldem českou listinou z české kanceláře dvorní.

---

[1]) Uveřejněna v listináři Selského archivu svazek II. č. 495.

[2]) O této listině biskupa Viléma poznamenává Selský archiv v listináři svém svazek I. č. 172, že nedochovala se, nýbrž pouze opis její a německý překlad. Zatím však listina jest v archivu městském v Mor. Ostravě.

Německý opis listiny z roku 1692 o zaplacených fundačních obligacích, kterýžto opis pořízen byl v Ratiboři roku 1703.

Listiny ze století 18tého jsou po většině potvrzení dřívějších výsad městu, biskupovi a králi udělených. Výsady tyto jsou opsány a různými vladaři potvrzeny — císařovnou Marií Terezií, císařem Josefem II.

Nejbohatším, jak vidno, je století před válkou třicetiletou. Z něho prozatím uveřejňujeme tři listiny velikého biskupa Stanislava Pavlovského.

List biskupa Stanislava Pavlovského z roku 1584 o lukách městských.

My Stanislav Pavlovský z boží milosti biskup olomucký etc. Známo činíme tímto listem všem vůbec. Jakož jest byla různice mezi Urozeným vladykou Janem Starším Prakšickým z Zástřizl a na Zábřeze, věrným našim milým, na místě vší obce Zábřezské z jedné a opatrnými Purgmistrem a Staršími Města Ostravy, poddanými našimi též věrnými, milými na místě vší obce z strany druhé o nějaké místa při řece Odře pod Zábřehem dolů i výš Zábřeha při loukách, jenž v prvnějších smlouvách Zymovská, Beblovská a Skřínky jmenovány sou, v nově ku gruntům měšťanův ostravských vodou přimlené a přidané, ku kterýmž sou měšťané ostravští jako páni dědiční těch louk a gruntů právo se míti pravili. — Proti tomu pak Jan z Zástřizl s poddanými svými ze Zábřeha, poněvadž jim Zábřezským v jiných místech řeka Odra prudkostí svou drahně těch gruntů bere a odjímá, a tíž Zábřežští jim Ostravským nicméně platu z ouplna podle starých smluv dávati musejí, že by to těm lidem náležeti mělo, se ohlašoval, a že by páni Ostravští těm lidem Zábřezským ještě na louce Zymovské dvě jitře louky naměřiti měli a tím podle smluv povinni byli, oznamoval. — Však se to shlidlo, že ta louka tokem řeky Odry je zkažena.

Kdež My to očitě všechno shlídnouc, jednu i druhú stranu volně vyslyšíc a pilně rozvážíc, majíce při Sobě Velebného bratra, Nám zvláště milého, kněze Zygmunda Skutellana z Herburtovic, kanovníka a archidiakona kostela Našeho Olomúckého, též Urozené vladyky Oldřeje Bzence z Markwartowic na Třebovici a Klimkovicích, Valentina Pavlovského z Pavlovic, bratra Našeho, ouředníka na Ukvaldech, Jana Lubovského z Lubovic na Novém Stikovci, Stanislava Styrnského z Styru, hofmistra dvoru Našeho, věrné, milé, takto sme je s jich obou stran dobrou vůlí a na Nás mocně přestání srovnali.

Jakož louka Zymovská v častém proměňování se toku řeky Odry pro ten tok nynější sešla, a na druhé straně řeky Odry jí kus za touž řekou z oné strany, což jim od gruntu jich utrhla, zůstává, ten kout z této strany Odry k Nové Vsi a ostrov, pro přerytí a otevření jí cesty tak mocí odtržený, i s náplavou oné strany řeky Odry, ku gruntům nad rybníkem Svinovským přibíhající, má měšťanům Ostravským dědičně zůstati. A poněvadž se to nachází, že prvé také do Zábřeha tu louku pod plat drželi, mají Ostravští držitelé té louky tu neb jinou v příležitém místě vyhledati a v slušnosti s nimi o plat srovnajíc, napotom do vůle své pustiti. Lidé

pak Zábřezští na časy budoucí při těch náplavách, které výše těch míst k Nové Vsi náležitých, prudkostí vody sou učiněné i s tím, což by v časích budoucích k nim přibylo a připlaveno bylo, počnouc od louky Beblovské na horu, pokud gruntu jejich stává, jak podle jistých smluv s měšťany Ostravskými pod plat dědičně v držení sou a užívají, zůstali a sobě napotom, aby řeka Odra jim jich bráti nemohla, bez obtížení druhé strany bránili. — A měšťanům Ostravským za užívání těch náplav spolu s grunty na hoře dotčenými k prvnějšímu platu, kteréhož deset zlatých dvaceti štyry groše na počet moravský vycházelo, mimo to dva zlaty, šest groši na ten způsob, který v smlouvě mezi Hanušem Petřvaldským a Ostravskými léta Páně tisícího pětistého třidcátého šestýho, a od biskupa Vilíma předka Našeho dobré paměti léta tisícího pětistého šedesátého sedmého stvrzené jest pod těmi pokutami, v týž smlouvě obsazenými, každýho roku na Svatý Martin počna leta Páně tisícího pětistýho osmdesátýho pátýho do města Našeho Ostravy, čeho všeho v summě třinácte zlatých, za jeden zlatý třidceti groši a jeden groš sedm peněz bílých počítajíc, roční, donášeti a oddavati povinni budú, — a Ostravští jim Zábřezským napotom platu z těch louk a naplavisk, které sou neb ještě býti moci budou, přičiniti a přivětšovati nemají. — Na kterýžto plat dvou zlatých šesti grošů Jan z Zástřizl, jsouce také v těch loukách a naplaviskách jedné louky, kteráž slove Vrbina proti mlýnu Ondřeje Bzence mezi lidmi Zábřezskými. vše z této strany řeky Odry, v držení, se těmž lidem Zábřezským i s budoucími držiteli té louky jeden zlatý šest groši na pomoc dávati uvolil, a ostatní jeden zlatý oný sumy Zábřezští mezi sebou to, co by kdo dávati měl, nařiditi a tak na potom platiti povinni sou a budou.

Co se pak lovení ryb v řece Odře při těch gruntech u břehů Ostravských dotýče, poněvadž o to, kdo z nich lepší právo a svobodu k lovení ryb míti má, mezi nimi rozepře jest, ta se při pořádku práva našeho manského zůstavuje. A tato smlouva o takovém lovení ryb ke škodě ani ku pomoci jedné i druhé strany býti nemá.

Stalo se na tvrzi Zábřeze v sobotu po Narození blahoslavené Panny Marie. Léta Páně Tisícého pětistého osmdesátého štvrtého počítajíc.

Stanislaus Eps. mp.

Přivěšená pečet „Stanislaus Pavlovský Dei Gratia Episcopus Olomucensis“ jest poněkud poškozena.

List biskupa Stanislava Pavlovského z roku 1584 o dávce vinné.

My Stanislav Pavlovský, z boží milosti biskup Olomúcký etc. Vyznává tímto listem obecně přede všemi. Jakož sou Nám poddaní Naši purgmistr a starší i všecka obec z Města Ostravy ročně dvě bečky vína v deset věder vyšenkovati v jisté sumě od Nás již, jak kdy vína k šenku platili, vyměřené, povinni, — že sou Nás za to s ponížeností prosili, abychom je z tej povinnosti propustili a místo toho šenkování vína platu stáleho po dvanácti zlatých za jeden zlatý třidceti groši a za groš sedm peněz

bílých počítajíc, ročně od nich do důchodův Našich na zámku Aukvaldech přijímati poručiti ráčili. — I vzhlédnouce My na jejich ponížené prosby z zvláštní milosti Naší těmž svrchu psaným purgmistru a starším i vší obci Ostravský do vůle své a budoucích potomkův našich touto milostí činíme, — pokudž Nám neb dotčeným potomkům Našim takový plat každého roku hned od datum listu tohoto počna při času Svatého Václava jednu polovici a při Svatým Jiří druhú polovici spravovati budu, aby Nám ani žádnému jinému vyšenkováním takových dvou beček vína povinni nebyli. Při čemž aby zachováni byli jim sme na to tento list náš dáti a pečetí Naší menší pro lepší toho jistotu a pevnost stvrditi poručiti ráčili. Jenž jest dán a psán v městě Našem Ostravě ve čtvrtek po Svatým Jiljí. Léta Páně tisícího pětistého osmdesátého čtvrtého počítajíc. Stanislaus mp.

List biskupa Stanislava Pavlovského z roku 1593 o mýtném v M. Ostravě.

My Stanislav Pavlovský, z boží milosti biskup Olomúcký, kníže, Královské Kaply české Hrabě, Jeho Milosti Římského Císaře, Uherského a Českého Krále Radda. Známo činíme tímto listem všem vůbec, kdež čten aneb čtoucí slyšen bude, že sou před Nás předstoupili opatrní purgmistr a starší i na místě všecký obce města Našeho Ostravy Nám s náležitou uctivostí a pokorou oznamujíc, kterak ležíce to město Naše na veliké a hlavní silnici jedouce z Moravy do knížetství Slizských a Království Polského, při kterýmžto předně veliký most přes řeku Ostravici a potom nekolik jiných menších mostů držeti a opravovati každého roku s nemalým nákladem do nekolikadesat zlatých musejí, na kteréžto opravky jak mostův, tak cest to mostné, které se jim posavad z vozů po dvou penězích bílých dávalo, nikoli postačiti nemůže. Tudíž také že jest se jim letošího roku velikými povodněmi jak na rolích, lukách, zahradách a jiném stavení, tak obzvláštně i na mostech veliká škoda stala, tak že jest prudkostí a náhlostí svou ten most veliký přes řeku Ostravici všecek potrhala a vzala, že jeho ani jeden kůl nezůstal. Na kterýžto, aby zase hodně dobře a stále vystaven býti a lidé, jak domácí tak i přespolní přes svět pracující volně po živnostech a potřebách svých přejížděti mohli, do několika set zlatých vynaložiti musejí se. Ve vší poníženosti Nás prosíce k nějakej náhradě takového velkého nákladu na nový most, — tudíž ku pomoci dělání a opravování téhož i jiných mostů a cest tu při témž městě abychom jim z mocnosti a milosti knížetcí, která předkům, Nám i budoucím potomkům Našim biskupům Olomouckým, od císařův římských a králův českých slavných a svatých pamětí obzvláštně udělena a Majestáty na to vyšlými naddána a stvrzena jest, že myta a mostní na gruntech a statcích biskupství a kostela našeho vysazovati a naddavati můžeme a moc máme, dotčené mostní, které se jim posavad dávalo, povýšiti, naddati a i na to potvrzení pod pečetí Naší dáti ráčili.

Kdež My majíce takové jejich předložení s radami Našimi věrnými, milými v bedlivém uvážení a vzhlídnouce na jejich pokornou a slušnou prosbu a veliký náklad, kterýž tu tak pro pohodlí lidské činívají, z již

dotčené mocnosti knížetcí, příkladem předkův Našich dobré paméti, aby obyvatelé v témž městě, poddaní Naši věrní, milí, náklady takovými obtěžováni a v živnostech svých skrz to hyndrováni nebyli, mosty pak výš dotčené tím stáleji a podstatněji dělati, stavěti, tudíž i cesty opravovati dávati mohli, uznávajíce to za slušné a spravedlivé, kdežkoli se takoví mostové držívají a i cesty opravují, za takové pohodlí, které se domácím i přespolním po živnostech svých přes svět pracujícím lidem činí, aby ti, kteří na to nakládají, také nejaké pomoci oučastni byli, — protož tímto listem Naším a výsadou knížetcí, jakožto biskup olomoucký, dotčeným Ostravským, poddaným Našim i budoucím potomkům jich touto milost činiti a naddavati ráčíme, aby z příčin na hoře dotčených k těm opravám mostní kdež povybrávali z vozu po dvou penězích bílých, nyní z vozu naloženého po šesti penězích bílých a z prázdného po třech penězích, — ittem z dobytka rohatého, hovězího po jednom penízi, a z drobného totiž z capů, koz, z vovcí a sviní po půl penízi bílým, — ittem z žida pěšího po třech penězích a z jízdného neb jel-li by na voze šest peněz bílých bráti mohli a moc měli. A mimo to vyměření lidé výše šacováni a obtěžováni býti nemají.

A oni ostravští proti tomu — (jak výš dotčeno) — ten most velký přes řeku Ostravici a jiné mosty a cesty na tejž silnici tu při městě tak, jakž od starodávna hodně dělati a opravovati mají a na budoucí časy povinni budou.

Tomu na svědomí, jistotu a stvrzení toho pečet Naši k tomuto listu přivěsiti rozkazovati jsme ráčili. Přítomni jsou toho byli velební, urození a vysoce učení Nám bratří v Pánu Bohu zvláště milý kněz Melichar Pirnus z Piru, děkan, kněz Jan Štyrnský z Styru, probošt, kněz Theodor Engels z Jymmich archidiakon a officiál, kněz Jan Jerger scholastyk a kanclýř Náš, kněz Ulrych Rytman, kněz Lukáš Letus, kněz Kryštof Stredl, kněz Matouš Strykovius, kněz Jan Tarnavský z Tarnavský vole, kněz Jiřík Sekera z Piznic, kněz Ludvík Grodecký z Brodu a kněz Eliáš Hovorous z Vyškova, prelati a kanovníci kostela Našeho olomuckého, — a Urození páni pan Jan Vlček z Hlučína a z Dobré Zemice, maršálek, pan Hanuš Haugwic z Biskupic, mundšenk a urozené vladyky Jakub Pisařovský z Pisařovic, stolmistr, Matyáš Jelitovský z Jelitova, furšnejder, Albrecht Globický z Globic, kuchmistr, Jan Zavaczký z Závadky, Smil Myška ze Slivic, Bedřich Drahnovský z Pěnčína a jiní dvořani a služebníci naši, věrni, mili etc.

Datum v domě a dvoře Našim na Předhradí kostela Našeho Olomuczkého v neděli den Svatého Jakuba většího, apoštola Božího. Léta od narození Krista Pána a Spasitele našeho tisícího pětistého devadesátýho třetího počítajíc.

Stanislaus Eps
Olomucensis mp.

Joannes Jerger G. N. D. Scholasticus Olom. et Can Brun.
Illmi Principis Cancellarius.

Listina z roku 1589, v níž kapitola Olomoucká sděluje Ostravským výtah z poručenství kanovníka Skutellana, o němž biskup Stanislav Pavlovský v listu z roku 1584.

My kněz Bartoloměj, Dekan a kapitola kostela Olomucského vyznáváme tímto listem všem vůbec a zvláště tu, kdež náleží, že jsme od moudrých a opatrných pánův, Purgmistra a Raddy města Ostravy s pilností hledáni, abychom jim pro budoucí pamět hodnověrný výtah některých artikulí a klausul kostela jejich. úřadu a osob z Ostravy se dotýkajících z poručenství Velebného pana prelata kněze Zigmunda Skutellana z Herburtovic, archidiakona a kanovníka kostela Olomucského, již neboštíka, jehož duši Pán Bůh milostiv býti rač, pod pečetí naší kapitolní vydati poručili. — I nemohouce slušně jejich žádosti odepříti, tak činíme a jim tento výtah dotčeného poručenství dáváme, kterýž slovo od slova takto zní:

De rebus vero meis partim industria mea, partim etiam parsimonia acquisitis in hunc, qui sequitur modum ordino et dispono. Nejprve kostelu Olomouckému, jakožto mateři, od který jsem to, cožkoli mám, nabyl s Požehnáním Božím, poroučím všecku summu tři tisíce zlatých na hotově, aby dána byla na viderkauf, plat pak aby tým způsobem vynakládán byl. Za šest let má při kapitole každý rok jedno sto zlatých zůstavati, z kterýchžto šesti set zlatých má učiněna býti Fundatio Altaris v kostele ostravskym, aby oltářník z nich platu do roka měl třidceti šest zlatých a byl povinen Maturu de Beata Virgine každů neděli držeti, každý tejden Missam pro defunctis a každý pátek de passione Domini. K tomu processionibus et aliis ceremoniis Ecclesiae ut intersit et confessiones parochum audire juvet. Item toho platu, kterýž zůstává mimo jedno sto zlatých již odporučených na oltářníka má vycházeti Joance a Regině, sestrám mým, každé po desíti zlatých do života jich. Janíčkovi vodtud každý rok do života jeho má se dávati po štyrech a dvaceti zlatých Tomášovi, pokudž bude studovati každý rok patnáct zlatých, Lukášovi do Kroměříže po desíti zlatých do tří let. Jurkovi do proměnění stavu aneb zrostu po šesti zlatých. Justince děvčeti do života s mateří po pěti zlatých. A kdyby již dotčených šest set zlatých shromážděno bylo a tyto napřed položené osoby, kterým z toho platu odporučeno jest zemřely, anebo již více jim podle vůle mé z platu toho bráti nenáleželo, dávám pánům z kapitoly plnů moc a právo, aby oni ten plat z summy již jmenované mohli ad pios usus circa Ecclesiam convertere prout ipsis in Deo melius videbitur expedire.

Item mám zápis vidrkaufný od Pana Oppata a konventu kláštera Hradištského na summu štyry sta zlatých, z kterých plat vycházející Justině do života jejího pouštím, aby ho ona užívati mohla, a pakliže by zákon klášterský přijala, Panna Abatyše, v kterém bude, aby toho platu do smrti Justiny užívala. Po smrti pak její ten plat věčně oltářníkovi aby náležel do Ostravy, a pro lepší vychování z oupłna šedesáte zlatých aby do roku měl a tím lépe onera sibi incumbentia vykonával, — věrné rokojmí od té chvíle činím pány purgmistra a Raddu města Ostravy.

Item za panem Žerotína a na Židlochovicích mám zadržalých platu

za půl štvrta leta, kterých učiní sto dvaceti šest zlatých. Ty odkazuji Tomáškovi na promoci. — Item Andrys Kaše strýc můj v Ostravé dlužen mi jedno sto zlatých. Já revocujíc zápis prvnější poroučím z nich Lukášovi padesát zlatých, sestrám Johance a Regině třidcet zlatých, Na ostravský špitál deset zlatých a na kostel deset zlatých. Item co se toho půl čtvrta sta zlatých dotejče, kterými sem Lukášovi v Kroméříži spomohl, toho všeho při tom zanechávám, co jest v rejstrách města Ostravy zapsáno; neb odtud náleží Tomášovi sto zlatých, Jurkovi sedmdesát a sestře jeho třidceti zlatých, a půldruhého sta zlatých pouštím témuž Lukášovi na živnost Item Holma v Ostravě dlužen jest mi deset zlatých, odpouštím jemu šest a štyry aby dal strýci Jausovi do Slezska. Item Zaubek v Ostravé dlužen dvanácte zlatých, štyry jemu odpouštím a osm aby dal Sobotce švagrové. Item mám zápis od Ostravských na tisíc zlatých summy. který při svém znění zanechávám. Toliko, poněvadž Jeho Milost knížecí pan biskup od pana Žerotína vína za půl třetího sta zlatých přijal, které povinen ostravským býti ráčí a oni plat na toho půl třetího sta zlatých přišlej z důchodův Jeho Milosti spravují, — jestliže by kdy Jeho Milost knížecí zbraňoval se takový plat spravovati anebo Ostravským takovou summu položiti, kterouž ostravští v tom zápisu na tisíc zlatých pojali, zápis na sebe uvedouc, tehdy aby kostelu Brněnskému ze dvou set zlatých a. Praebendatům z padesáti zlatých plat dáván nebyl.

Item Janíčkovi do Ostravy pacholeti poroučím laterničku stříbrnou a konvičku poloumásní též stříbrnou, k tomu futro lžic stříbrných a řetízek zlatý. Item pečet větší stříbrnou poroučím Lukašovi do Kroměříže a Janíčkovi sekret zlatý. Item obrazy, koberce ty všicky poroučím do kostela Ostravského. Item svícen mosazný do kostela ostravského. Missál také poroučím do kostela Ostravského. Item dalmatyky dvé poroučím do kostela ostravského. Co se jiných všech věcí, kterežkoliv v domě sou dotejče těch všech i napřed položených důvěřuji se panům poručníkům, aby oni ty mohli mezi přátely podle dobrého rozumu svého rozděliti. A byl-li by jaký omyl v tom poručenství napraviti. K vyřízení toho poručenství dožádal sem se velebného pana prelata kněze děkana i kněze Matouše kanovníka a kněze Jiříka domestika, aby oni to na sebe přijali a tou vůli mou poslední vyřídili. Item si Joannes ante annos pubertatis moreretur, volo ut ex argento illi legato, fiat calix argenteus deauratus pro altari quod debet Ostraviae fundari.

A tak my děkan a kapitola kostela olomouckého v tom poručenství neboštíka pana preláta nic více, což by se kostela, ouřadu a osob z Ostravy dotejkati mohlo nenacházíme, než co tuto vepsáno jest. Tomu na svědomí pečet naši větší kapitolní k tomuto vejtahu přivěsiti sme rozkázali, jenž jest dán a psán v Kapitoli naši na hradě olomúckém ve středu den Stolování Sv. Petra Letha Páně tisícího pětistého osmdesátého devátého.

Filosof Frant. Suarez.

K 300leté památce jeho úmrtí napsal Dr. Jos. Kratochvil. (O.)

Druhý velký problem filosoficko-theologický, rázu eticko-právního, který měl řešiti Suarez, byla kontroverse o původu a povaze moci státní. Tentokráte není Suarez již jenom mluvčím Tovaryšstva v půtce s jinými theology jiné školy nebo jiného řádu, nýbrž jest mluvčím církve římské naproti autoritě státní. Moc státní neobyčejně podivně se rozmohla vlivem a působením protestantismu. Pravím podivně, ježto revoluční hnutí, jakým se zdál protestantism, mělo na prvý pohled spíše podrýti, oslabiti a zvolniti nežli posíliti autoritu vůbec a autoritu králů zvláště.

Zdánlivá zvláštnost zmizí, jakmile vzpomeneme, že protestantism seslaboval náboženskou autoritu papežů; podle systému rovnováhy sociální, na níž spočíval protestantism, každá rána snižující autoritu církevní, papežskou, musila takřka automaticky vyzvednouti autoritu státní. Čeho pozbývali papežové, nabývali králové. Tím více, ježto reformátoři protestantští musili pomáhati těmto, aby seslabili ony. Příkladů z dějin netřeba uváděti.

Umírněné řešení tohoto sporu podávají názory Bellarminovy, který jako pravý, praktický diplomat snaží se otupiti ostré hrany čiré theorie. Hlásá nepřímou moc papežů naproti králům. Moc přímá zdánlivě zaručuje autonomii moci státní. V praxi, empiricky věc je správná a příhodná. Ale ježto zůstávají při tomto řešení empirickém případy pochybné, případy smíšené, zůstává i záhada: kdo má v případě sporném, pochybném rozhodnouti. Jest-li to církev, tu ovládá, jest-li to stát, je ten absolutní a všemohoucí. Pro pravého filosofa, jakým byl Suarez, převádí se problem vztahu státu a církve v základní problem monismu a dualismu, monismu duchového nebo hmotného. Dualism osvěty a náboženství, hmoty a ducha, času a věčnosti, Tvůrce a stvoření, nekonečna a konečna proniká, jako vnitřní postulát, v centrum uznání autonomie i částečně státu vůči církvi a naopak — a monism spirituelní jest ideální převod absolutní svrchovanosti církve jako monism materielní značí absolutism státní. Stát, který absorbuje církev, jest hmota, jež snaží se v sobě rozvinouti ducha, a naopak, kdyby církev absorbovala stát, značilo by to ducha, jenž by opět absorboval hmotu.

Moc králů vychází přímo z lidu, přechází z lidu na krále, toť formulka, již stejně hlásal P. Suarez i J. J. Rousseau, nejradikálnější demokraté i nejstrožejší konservativci. V demokratismu křesťanském vyžaduje formule ta nutně doplnění — bezprostředním pramenem moci státní je lid, pramenem vzdáleným a prvním — Bůh. Non est potestas nisi a Deo. Od Boha skrze lid, praví vskutku Suarez a tím liší se jistě od Rousseana, tím liší se i od laické demokratie. Souhlasí však nebo ne s demokracií křesťanskou? Jaký jest význam jeho formulky? Co značí onen prvotní původ od Boha, když bezprostřední původ jest od lidu? A jak rozuměti onomu původu od lidu, když prý původ jest od Boha? Toť základní problemy, jež musel Suarez rozřešiti.

Co obnáší věta, že moc vladaře (nebo tělesa, jež má moc) přichází od Boha i tehdy, když jest mu dána lidem? Čeho jest pánem lid, co může činiti nebo nečiniti podle své vůle? Co musí činiti, jako vykonavatel vůle vyšší?

Odpověděti na to se Suarezem značí vytknouti přesně rozdíl, který on (i jeho stoupenci) stanoví mezi mocí státní a náboženskou (papežskou), značí vytknouti přesně hranice mezi popularismem jesuitů XVI. stol. a demokraty našeho století.

Když se lid, podle učení Suarezova, sloučí ve společnost (k čemuž byl puzen svou společenskou vlohou), nemůže si nestanoviti autority, moci centrální — musí převésti na venek svou autonomii. Když tak učiní, vysloveným nebo mlčelivým souhlasem, není to pouze krásné jednání, nýbrž lid plní vůli vyšší, vykonává řád vyšší, božský. Autorita je nutná společnosti, jako společnost člověku.

Ale to ještě nestačí: lid jest nejen nucen předati na venek moc, nýbrž jedná se o předání úplné; lid moci jednou odevzdané nemůže již vzíti si zpět. Král ve smyslu Suarezovském není vykonavatelem vůle lidu, nýbrž představitelem principu — lid neposlouchá samo sebou prostřednictvím osoby svého representanta neb svých representantů, nýbrž poslouchá pravého a vlastního představeného. Translatio huius potestatis a republica in principem non est delegatio, sed quasi alienatio seu perfecta largitio totius potestatis, quae erat in communitate. (De Legibus III, 4, 11.)

Nuže co jest, co obnáší skutečně tato původní popularita moci státní? Čím liší se od církevní? Liší se jako méně božské od božštějšího? Rozdíl jest jasný: ve společnosti církevní není božsky určena osoba mající v moci autoritu, nýbrž je božsky určena nezměněně, bez vlivu tělesa církevního, lidu křesťanského, forma autority sama, konsti-

tuce — kdežto ve společnosti občanské jest na lidu nejen aby určil osobu, jež má míti moc, nýbrž i samu formu této moci. Licet haec potestas (civilis) absoluta sit de iure naturae, determinatio eius ad certum modum potestatis et regiminis est ex arbitrio humano. (De Leg. III, 4.)

Lid může si volit vládu monarchickou nebo polyarchickou, oligarchickou nebo demokratickou, kterážto možnost jest jedním z demokratických bodů systému Suarezova. Neboť říci, že lid si může dáti formu autority, značí téměř, že si ji může podržet pro sebe. Zajisté vždy, podle mínění Suarezova, má král moc od lidu, nejen když a pokud určí si osobu vládce, což se vždy neděje, nýbrž i když buď král dědí neb nabývá království. Posledním důvodem jeho moci jest vždy souhlas lidu.

Zřejmá zásada (v takové soustavě ovšem), že národ sám původně a základně si určuje formu moci, dává si ústavu — logikou poněkud povrchní vyžaduje, aby lid měl také moc, vzíti zpět to, co dal, zrušiti, co učinil, změniti ústavu. Pravím „logikou poněkud povrchní", ježto není vždy pravdou, že ten, kdo dal, může vzíti zpět, jak na př. je tomu v případě dárce opravdového.

Ale naopak zase není zcela správné připodobňovati odevzdání autority národem (lidem) člověku jedinci nebo tělesu vládnímu — k darování předmětu; autorita je přece funkce vykonávaná ve prospěch lidu. A padá sama sebou buď vinou jednotlivce nebo změnou poměrů, když totiž místo aby byla ve prospěch lidu, obrací se na škodu jeho. Suarez i filosofové jeho rázu, všímali si poněkud jednostranně případu tyranie individuelní, nikoli však s dostatek případu ponenáhlé a nevědomé změny lidu, společnosti, které forma moci zestárla a zbahněla. Pozorovali nemoc akutní, nikoli chronickou, zapomenuvše na slova Senekova: Senectus ipse est morbus. Proti tyranovi a jeho zvůli (ať z původu neb ve vykonávání) připouštěl Suarez plné právo lidu neb národa, který smí a může zakročiti sebe ostřeji proti zvrhlosti.

Kdo však vykoná tuto delikátní funkci lidovou, kdo má právo, státi se soudcem moci, moci faktické, nikoliv zákonné? Zde měla scholastika proslulé rozlišení mezi tyranem ab origine (nebo a titulo čili usurpatorem) a tyranem a regimine, mocí legitimní z původu ale tyranickou ve vykonávání. Proti prvnímu postupuje Suarez s otevřenou smělostí a učí, že každý maje k tomu právo z obhajoby společnosti, může tyrana zabíti jako veřejného nepřítele, jako násilníka … tota res publica et quodlibet eius membrum ius habet contra illum;

unde quilibet potest se ac rem publicam a tyrannide vindicare. (De Char. XII. s. VIII.)

Věc ovšem není tak jednoduchá, mnohdy je velmi nesnadno určiti, je li kdo usurpatorem nebo není, ježto nikdo se nezmocní vlády hned rázem, násilím opravdu osobním; má vždy svou stranu ve společnosti. Třeba jen vzpomenout na Jindřicha IV. neb Napoleona III. ve Francii. Suarez tu zašel, jak zřejmo, v logické své stavbě příliš daleko.

Proti tyranovi a regimine (v konání) jest formule Suarezova již opatrnější; v takovém případě mají přirození zástupci národa vysloviti se proti němu, vystoupiti proti němu a zbaviti jej moci, — smrt není vyloučena, není li jiné pomoci. Moderní nauky o konstituantách a jejich moci jsou aplikací této theorie Suarezovy. Jest ovšem poněkud neurčitý, když mluví o přirozených zástupcích lidu. Kdo je to? Která část společnosti má právo mluviti a jednati za všecky? Suarez učí, že přirození zástupcové lidu, jsou-li křesťané, mají rozhodovati podle mínění papežského stolce. Tím papež znova je povolán, aby rozhodoval a soudil krále, alespoň v jeho vykonávání funkcí vladařských. Není třeba, aby vladař zvůlí svou napadal církev, zmenšoval její práva, a tedy byl církevně vinen, může býti tyranickým, svévolným i v ohledu pouze občanském, může špatně vládnouti pro osobní svou neschopnost. A tu právě papežové jsou povoláni, aby soudili věc občanskou. Tím ovšem uveden papež v choulostivou situaci.

Pochopíme snadno, že papežové brzo vyslovili přání, aby jesuité podobných temat zanechali a P. Aquaviva posléze roku 1607 formálně věc zakázal. Zákaz však nedošel včas Suarezovi, takže klidně mohl dokončiti svůj systém eticko-politický. Že za to bylo trpěti jesuitům pařížským, že jiné názory byly u jesuitů římských, není ovšem vinou Suarezovou.

Pohlédneme-li na celou nauku Suarezovu v intimní její podstatě, nikoliv analytickém rozboru, můžeme rozlišiti prvky právnické, křesťanské a katolické. V základě hlásal Suarez právnicko-křesťanskou nauku, když kladl za východisko moci královské vůli lidu — neboli, když prohlašoval bonum populi za věc imanentní zákonné autoritě. V jemném rozlišení mohlo by se říci, že odvození moci královské z lidu byla nauka právnická, a stanovení moci královské nauka křesťanská.

Křesťanským principem byla i nadřízenost principu mravního neb etického nad právnickou moc králů. Katolickou byla konkretisace této nadřízenosti, nejvyšší tedy moci etické v papeži římském.

Pokud působily tyto ideje na pozdější nauky liberální a demokratické, těžko říci. Nebo lépe: mezi oněmi a těmito není souvislosti logické, a drubem se úplně rozlišují. Ideologie moci královské zmírněné vůlí lidu, jež se vyjadřuje poslanci, má v moderních dějinách svou genealogii tohoto rázu: revoluce anglická v XVII. stol., francouzská revoluce v XVIII. a důsledek její v XIX. stol. v celé Evropě. Není-li tedy souvislosti podstatné, logické mezi Suarezovou naukou a moderními doktrinami, tož jisto jest, že jsou tu kontakty náhodné a případné.

Ideje zvířené naukou Suarezovou, byť ne organicky, tož aspoň historicky, náležejí k bojům mezi mocí civilní a církevní; prvá zajisté značila tradici z části pohanskou, z části zájmy čiře hmotné a hospodářské, kdežto druhá zájmy etické, mravní, duchovní, věčné.

*

Problemy svobody a moci vládní, o nichž několika slovy jsme se dosud zmínili, byly rázu více theologicko-právního nežli čiře filosofického. Suarez však věnoval celé svazky rozsáhlého díla svého otázkám čiře filosofickým. Zbývá nám tedy vystihnouti jeho význam filosofický.

Jest přirozeno, že jako filosof připojil se k tradici filosofické, přesněji řečeno k tradici scholastické. Suarez zůstává úplně v myšlenkové éře scholastické. Z platonských proudů doby renesanční nepřijal ničeho, jako nemá nic společného s novotářskými proudy filosofie t. zv. moderní. Jest sice současník Descartův, ale není zmítán jeho snahou po novotě a originalitě.

Ovšem i slovo „scholastika" je pojem hodně široký, proudů myšlenkových, a to hodně různých, bylo by i ve scholastice dosti. Chceme-li tedy přesněji vyjádřiti scholaticism Suarezův, musíme stanoviti, ke kterému proudu scholastiky se přiklonil. Regule řádu i všeobecné prostředí Španělska v jeho době učinily ze Suareza thomistu, stoupence sv. Tomáše Akvinského. Ovšem nebyl jeho thomismus tak strohý jako thomismus dominikánský, ale thomistou byl. „Vždy jsem kráčel ve šlépějích nauky sv. Tomáše, vyjma jeden, dva body" psal Suarez r. 1579 z Valladolidu P. Aquavivovi. Kriteriem pravdy, jak píše ve své Metaphys. Disp. V, s. III, n. 8., nemůže mu však býti ani autorita Aristotelova ani sv. Tomáše. O pověstném principu individuace píše na témž místě: „Důvody nemohou dokázati pravdy této domněnky; pohleďme však přece, mohli-li bychom ji uznati bez obtíží z ohledu na autoritu Aristotelovu a sv. Tomáše" — a dodává, že to naprosto nestačí, abychom uznali thesi filosoficky nedokázanou.

Toť ovšem velký pokrok u Suareza a zároveň vysvětlení některých neshod mezi naukou sv. Tomáše a Suarezovou.

Rozdílů podstatných bylo napočteno pět: Intellectus agens a intelekt trpný jsou tatáž schopnost z různých hledisk pojatá. Fantasma nepřispívá k vytvoření ideje jako příčina činná, nýbrž jako causa exemplaris. Poslední soud praktický vyzývá vůli, ale nedeterminuje jí. Materia prima má sama v sobě kon entitativní. Každá jednotlivá substance jest individuována svou vlastní a podstatnou entitou. (Alb. Vallet, Histoire de la philosophie). Kardinál Gonzales ve svých „Dějinách filosofie“ (sv. II, str. 540) o rozdílech obou filosofů píše: „Filosofie Suarezova splývá s filosofií scholastickou, nebo lépe řečeno, jest filosofií sv. Tomáše, kterou Suarez sleduje a cituje na každé stránce svých filosofických děl. Vyjmeme-li otázky reální distinkce mezi essencí a existencí, intelektuelního poznání věci jednotlivé, způsob vysvětlení přispění božího v konání tvorů, sotva nalezneme nějaký druhotný problem, v němž by se odchýlil od nauky doktora andělského. Proto označení „Suarezism“, chce-li se tím naznačiti filosofická soustava odchylná od sv. Tomáše, nemá naprosto důvodu; má jakési oprávnění, chceme-li jím naznačiti Suarezův osobní názor filosofický“.

Patrno, že marná jest snaha některých historiků filosofie učiniti ze Suareza průkopníka a předchůdce moderní filosofie. Stejně nesprávno jest říkati, že Suarez byl stoupencem Scota. Že nebyl tak přesný thomista jako dominikáni, je pravda, že v XVI. a XVII. století nestál úplně na půdě století XIII. jest ovšem též pravda, ale že by soustavně sledoval Scota, pravdou není. Vůdcem a učitelem Suarezovým byl sv. Tomáš. Nejméně ovšem oprávněna jest domněnka, kterou rozšířil italský historik filosofie G. Saitta spisem „La scolastica del secolo XVI. e la politica dei Gesuiti“ (v Turině 1911), jako by Suarez názory svými blížil se pantheismu a skepticismu. Vyvrací ho zcela rozhodně nejlepší dnešní historik středověké filosofie Belgičan De Wulf slovy: Quelle méprise! Suarez est à cent lieues du panthéisme. (Viz jeho Histoire de la philosophie médiévale, 4. v. 1912, str. 599.)

Jisto jest, že vliv filosofie Suarezovy na pozdější spekulaci nebyl tak značný, jak by se při hloubce, jasnosti a přesnosti jeho prací filosofických bylo dalo čekati. Doba nebyla příznivá, ačkoliv osoba Suarezova jest jistě jednou z nejsympatičtějších v dějinách filosofie. Dojemný jest zvláště jeho retrospektivní program, v němž napsal:

„Mohu tvrditi a tvrdím zcela pevně, že jedinou mojí ambicí, pro niž nelitoval jsem žádné námahy, bylo poznati a ukázati pravdu. Stranický duch neměl nikdy vlivu a nemá dodnes na moje myšlení. Hledal jsem jenom pravdu a přeji si, aby pravda byla též jedinou snahou mých čtenářů. Nuže, čtenáři křesťanští, nebudete zajisté uvedeni v rozpaky, když naleznete, že spisovatelé stejně katoličtí a zbožní budou míti názory jiné. Neviděli jsme i velké světce, kteří měli vedle nutné a souhlasné víry mínění různá? Všichni zajisté nechceme ničeho jiného nežli hledati a dospěti k pravdě: a jsou-li mezi námi různosti a půtky myšlenkové, jednota společného cíle musí zabrániti, abychom se nedomnívali, že tím pozbýváme lásky křesťanské nebo, že srdce lidská osudně se rozdělují“. (Cituje De Scoraille v uv. díle.)

Mužná zajisté slova a vznešená, právě slova křesťanského filosofa. Filosofovati znamená rozumovati, hledati pravdu — a cesty k pravdě mohou býti rozličné. Články Creda ani Kanony koncilů církevních nepředpisují křesťanskému filosofu ničeho, ale co se na něm žádá, jest křesťanský duch.

Směry nejnovější hrvatské literatury (1850-1915).

Podle hrvatských pramenů podává AUGUSTIN VRZAL. (O.)

Pro francouzský naturalismus nebyl přišel ještě čas v hrvatské literatuře, v níž lépe se ujal realismus, uvedený Sandorem Gjalským (vlastním jménem Ljub. Bobićem, nar. 1854) povídkou Illustrissimus Battorych 1878 a dalšími novellami realisticko-psychologického směru podle vzoru ruských realistů, hlavně Turgeněva. Nejlepší práce jeho věnovány popisu jeho rodného kraje, Záhoří, na př. Pod starimi krovovi, Iz varmedinskih dana, Na rodjenoj grudi a Diljem doma. Méně umělecky jsou propracovány povídky z doby absolutismu a illyrského hnutí (Tri pripovijesti bez naslova, Osvit, Za materinsku riječ), román U noći, kreslící poměry společensko-politické osmdesátých let v Záhřebě, jakož i romány Janko Borislavić a Radmilović. V posledních dílech jeho plno pessimismu, spiritistického romantismu, mysticismu a fatalismu, do něhož nešťastně zabředl a v němž se vyčerpal (Mous Notturno.)

Za Gjalským celá řada více méně nadaných spisovatelů od idealistického romantismu v duchu Šenoově přešla k realistickému směru. Nic více než nedokonalé ukázky slibného talentu podali: Rikard Jorgovanić (1853—80) v novelle Mlinarova djeca a v povídkách Divlja djevojka i Žena i ljubovca; satirický karrikaturista Dr. Ante Kovačić (1854—89) v povídkách Baruničina ljubav, Ladanjska sekta i Smetanje posjeda a v románech Fiškal, U registraturi (román tento ostře napadl nynější arcib. záhřebský Dr. A. Bauer), a Medu Žabari, kde karrikatura přestoupila meze slušnosti; Fran Mažuranić uveřejniv 1885 skvostné povídky Lišće se odmlčel. Mnohem výše stojí sociolog a psycholog Josip Kozarac (1858—1906), nejsilnější talent z realistů po Gjalském, rodem ze Slavonie. Dle názoru tohoto spisovatele lehkomyslnost a mravní zkaženost nečinného lidu v tomto úrodném kraji je příčinou jeho úpadku: ani lid ani země nepřináší úroků (Mrtvi kapitali, 1889); nutno tedy, aby se lid horlivě chopil obdělávání polí (Medu svjetlom i tmimom, 1891), měl hojně dobrých hospodářů, a méně úředníků. Ve velmi nepříznivém světle kreslí K. zvláště slavonské ženy a dívky (Biser-Kata, Tena, Oprava-Šaty), což asi neodpovídá skutečnosti, ježto ony

nejsou všecky prostitutky, jako muži nejsou vesměs zbabělci, jak chce nám namluvit autor. V polovici devadesátých let právě tak jako Gjalski Kozarac oddal se fatalisticko-sentimentalním myšlenkám (Mira Kodolićeva, 1894) a z pessimismu upadl v optimismus (z mrtvých kapitálů — živé kapitály). Ze stoupenců Kozarcovy tendence jmenujeme: Nikolu Tordince (1858—88), Josipa Kosora (nar. 1879), Josipa Lovretiće, Živku Bertiće (nar. 1875), Jose Svakiće (nar. 1879) a Ivana Kozarce (1883—1910), kteří vesměs temnými barvami, beznadějně kreslí smutné poměry nejbohatšího kraje hrvatského, Slavonie, mravní úpadek a prostopášnost lidu.

Nejplodnějším z realistů byl Vjenceslav Novak (1859 až 1905), jenž jest jen tehdy ve svém živlu, maluje-li život rodného senjského kraje a Přímoří, na př. v románě Pavao Šegota (1888), v Podgorských pripovijetkách (1889), v povídce Posljedni Stipančići (1889) a v celé řadě drobných kreseb, povídek a satir, sebraných ve sbírce Teški životi, popisujících život chudých lidí. Mezi nimi jsou skutečné perly. Nejvíce prosluly jeho romány Zapreke i Tito Dorčić (1905). V tomto popisuje genesi karrieristy, syna rybářova, jenž bez nadání protekcí se vyšvihl vysoko, až s nezasloužené výše klesá. Ale Novak nepíše dosti umělecky, zvláště větší práce jeho trpí rozvláčností, do očí bijící tendencí a suchým moralisováním.

S Gjalským popisuje Záhoří výborný psycholog a stylista Janko Leskovar (nar. 1861), z jehož povídek (Propali dvori, 1891) vane resignace, fatalismus a beznadějnost, ježto hrdinové mají vysoké idealní požadavky, ethické idealy, jichž dosíci nemohou, i vzdalují se života právě tak, jak tento samotářský talent, jenž po r. 1891 umlkl. Hlubokým psychologem je Jure Turić (nar. 1861), rázovitě kreslící hraničářský život v rodném ličském kraji, kde nedbalost k vlastnímu i cizímu životu bývá příčinou neblahého osudu lidu. Psychologem rázu Pavla Bourgeta je Vladimir Borotha (nar. 1870), jenž se zálibou maluje život vyšších kruhů a šlechty hrvatské.

Vůbec doba realismu jest nejplodnějším obdobím v dějinách literatury hrvatské 19. stol., zvláště plodný byl realismus obsahem a hojností typů z hrvatské intelligence. Kdo chce poznati Hrvaty a jejich intelligenci, musí čísti Gjalského, Kozarce, Novaka, Kovačiće, Leskovara, Borothu a j. realistické psychology. Ovšem hrvatský realismus podával pouze typy místního, krajinského významu, nevytvořil typu všehrvatského, jako na př. Gogol vytvořil všeruský typ v Revisorovi a Gončarov v Oblomovu. Mnohých typů, na př. malých samozvanců,

marnotratníků, šplhavců realisté hrvatští vůbec nezachytili, neanalysovali do podrobna, nýbrž po krátké analysi upadali v elegii a mysticismus. Tak Gjalski zabředl v mysticismus a fatalismus (Smrt, Notturno), pessimista Leskovar dospěl k tupé resignaci a fatalismu, Kozarac upadl v optimismus, Novak v suché moralisování. Celkem hrvatský realismus byl spíše elegický než kritický. Ani jazyk není dosti realistický, srovnáme-li jej na př. s jazykem srbských realistů Lazareviće, Veselinoviće a Srijemce. Přes to všecko má hrvatský realismus velký význam a značí nejskvělejší dobu literatury hrvatské: prohloubilť a všestranně zpracoval idey, otázky skutečného života, ukázal na jeho dobré i smutné stránky, na vady společenské, ba ukázal i na lék společenských ran. Škoda jen, že někteří z realistů upadli v šablonovitost a neprohloubili obsahu děl svých.

Uprostřed osmdesátých let, za největšího rozkvětu realismu, v literatuře hrvatské se objevila tři nová jména, tři bezprostřední předchůdcové mladých a moderny hrvatské. Jsou to: Ivo Vojnović (nar. 1858), novellista i dramatický spisovatel, zakladatel moderního dramatu, Strahimir Silvije Kranjčević (1865—1908), zakladatel socialní hrvatské lyriky, a Dr. Ante Tresić-Pavičić (nar. 1867), básník a zakladatel hrvatského artismu. Celá tato trojice byla v mládí v Italii a osvojila si více méně mistrovství formy, načež podlehla vlivu německého, slovanského i francouzského realismu, i dozrávše kriticky na románském formalismu i německo-slovanském realismu, vyrostli ve svém genru v silné literární individuality. Ale něco je spojuje: u všech tří je realismus bohat symboly i možno nazvati tuto trojici symbolickými realisty. Symbol jest obraz, v němž je zdůrazněna myšlenka. Od počátku básnictví byl symbolismus. Třeba však rozeznávat: symbol jako prostředek, jímž se vyjadřuje nějaká myšlenka, a symbol jako cíl, záměna myšlenky, poněvadž lze také mysliti symboly a analogiemi místo pojmy a logikou. U Vojnoviće, Kranjčeviće a Tresiće symbol bývá většinou prostředkem, u moderních symbolistů je — cílem.

Jedno drama Vojnovićovo slove Ekvinocij. Ekvinokce znamená rovnodennost, kdy v Dalmacii bývají hrozné bouře, i jest básníkovi symbolem čištění a ozdravění mravního v bouři vášní. Název druhého dramatu je Gospoda sa suncokretom (Paní se slunečnicí). Slunečnice je květ žhavých lístků černozelené zornice, — je květ života i smrti, symbol záhubné přirozenosti ženské, jako u Dumasa (Dama s kameliemi) kamelie, růže bílých lístků, je symbol sou-

chotinářské umělkyně. V dramatické formě předvedeny tu divákům světové škandály, podán obraz raffinované zločinnosti moderní ženy s její specifickou vlastností: milovati a pro lásku třeba i vražditi. Nad takovým dráždivým obrazem zvrhlých pudů vysoko se vznáší jeho realistický obraz starého Dubrovníku v nádherné dramatické Dubrovnické trilogii (1902) a velebný obraz matky Jugovičů v dramatické básni Smrt majki Jugovića (1907.)

Lyrika Kranjčevićova s počátku byla plna idealní lásky k národu a vlasti a soucitu s odstrkovanými i nešťastnými, v duchu Šenoově i Markovićově, jak o tom svědčí sbírka básní Bugarkinje (1885) a částečně též druhá sbírka Izabrane pjesme (1889.) Ale již tu a zvláště ve sbírce Trzaji (1902) Kr. jeví se hlavně básníkem-myslitelem, jenž hledá odpovědi na záhadné otázky života i všehomíra, obírá se mučivými záhadami lidského bytí a věčnosti. Ani positivní věda ani víra křesťanská v nynější podobě ho neuspokojila. Všude ve světě vidí jen pokrytectví a nespravedlivost pod škraboškou velebnosti a humanity. Pro smýšlení a symbolismus jeho charakteristickou je báseň Hristova slika (Kristův obraz), kde „starý obraz Krista Boha“, jenž „na stěně kdes visel, hořkého dne na Golgotě načrtaný všemu světu“ — je symbol původního evangelia; slunce, jež líbá denně a oblažuje obraz, jenž visel ku spáse lidstva, — toť první křesťan lásky a bratrství, — kathedrála však, již lidé nad křížem zbudovali, aby se slunce nemohlo ani prodrat s políbením ke hlavě Kristově, modlit se a klanět se jemu, — toť středověká církev římská, která svým světským leskem a učenou dogmatikou zatemnila (prý) původní tvářnost křesťanství. Báseň je realistická a zároveň symbolická, symbol je tu prostředkem kritiky o církvi. Podobným otravným pessimismem proniknuta báseň Dva barjaka (prapory), kde Kr. hlásá, že čistá víra byla prý hanebně profanována lidmi, již „jdou vraždit ve jméno boží“, — za nic ovšem nemaje obranu víry křesťanské proti mohamedánům. Jak Kr. pojímá svět, o tom svědčí čtyry verše básně: Davne želje (přání):

> Ne znam, što je bolje (lepší) biti,
> ili uman (rozumný) ili sretan (šťastný);
> sreća (štěstí) ima svoje jade (hoře),
> a glupo je bit pametan (rozumný).

Třetí z trojice — Tresić, vychován italskou poesií klassickou, básnil velice vážně, ale suchoparně, strojeně; až ve sbírce Dule i sambule (1900) obrátil se k poesii lidové i k půdě domácí. U něho symbol přijal téměř funkci myšlenky, jest mu cílem, na př. v básni

Saziv Uranije, proň zvláště významné. Jeho chladná klassicko-vlašská poesie valně působila na nejmladší generaci básnickou, hlavně na Vlad. Vidriće, Vlad. Nazora a Milana Begoviće.

Když r. 1895 v Záhřebě u přítomnosti císaře Františka Josefa I byl položen základní kámen k národnímu divadlu, několik studentů strhalo maďarské prapory a jeden spálilo před pomníkem Jelačićovým. Z university vyloučení studenti odebrali se na to dílem do Vídně, dílem do Prahy. Ve Vídni se seznámila mládež s ruchem moderny a secesse t. zv. „mladého Rakouska“ a s vůdcem vídeňské moderny H. Bahrem, a mladí spisovatelé začali v literatuře hrvatské napodobovati cizí vzory symbolistů a dekadentů. Zdůrazňujíce osobní individualismus proti individualismu národnímu, nechtěli býti ani národní ani socialní, hlásali úplnou svobodu básnické tvorby, kosmopolitický impressionism, umění pro umění, ale nevyvolali silnějšího zájmu hrvatské společnosti, protože díla jejich nesla na sobě pečet myšlenkové prázdnoty a nepřirozené strojenosti.

V Praze seznámila se druhá část hrvatské mládeže a sblížila s opačným pokrokem, s realismem českých pokrokovců v politice, zvláště tehdejší modly studentstva T. G. Masaryka, podle jehož mínění Češi nesmějí sledovat politiku šovinismu, národní nesnášelivosti, nespravedlivosti proti požadavkům cizinců ve své vlasti, poněvadž zbraní jejich není síla fysická, nýbrž zbraň ducha, pravda, — a spravedlivost má být jediným soudcem mezi slabým a silným. Místo politiky politické má nastoupit politika kulturní, politika spravedlivosti a lidumilnosti, místo politiky historických práv — politika kulturní práce. Povinností kulturního politika jest organisovat národ pro kulturní život, aby kulturní prácí drobnou, ale realní, zasloužil sobě i národu čestné místo. Toto učení Masarykovo bylo přeneseno do Hrvatska, kde založen r. 1904 časopis Pokret, který však pouze na čas zdržel se politické politiky, ale brzy byl jí stržen úplně, stav se organem hrvatské lidové pokrokové strany. Právě tehdy, kdy mocný proud realistický, zastoupený hlavně Viencem, po r. 1895 ochaboval, vášnivé politické boje zatáhly literáty — i samého Gjalského — do stranicko politických zápasův i zabraly téměř všecku energii národní. Negativně kritickou činností mladší generace a všeobecným nedostatkem myšlenkového podkladu i tvůrčí síly přetržen byl živý slovesný proud, jenž obrozoval život národní, tak že literatura hrvatská, ztrativši vlastní půdu pod nohama, octla se na cizí půdě, kráčejíc spíše jen formou než myšlenkovým obsahem ve šlépějích literatur světových a nemajíc vůbec zdravého národního jádra. Život národní, stržen do víru politického, pokračoval

rychleji než literatura a vykazoval na poli hospodářském, kulturním i socialním větší rozmanitost, než ji pozorujeme v literatuře, velmi chudé myšlenkovým obsahem.

Ač mladí ve Vídni a v Praze lišili se v názorech na úkol umění, vídenští byli pro čisté umění, úplnou svobodu umělecké tvorby beze sloužení národu a pro kosmopolitický impressionismus, pražští však pohlíželi na úkol literatury se stanoviska socialně tendenčního, hlásajíce, že literatura má kulturně obrodit národ, uzpůsobit jej ke kulturní práci, přece se snadno spojili v boji proti idealisticko-realistickému proudu V i e n c e, a mládež kosmopolitického i tendečně socialního směru začala vydávat společné časopisy, které však měly krátké trvání. Byly to: v Praze H r v a t s k a m i s a o (1897); ve Vídni M l a d o s t (1898); v Hrvatsku N o v a N a d a (1897—98), S a l o n (1899), Ž i v o t (1900—1901), S v i j e t l o (1900), N o v o s v i j e t l o (1901), N o v a z v i j e z d a (1901), M l a d a H r v a t s k a (1902) a J e d n a k o s t (1902). Mezi starými a mladými začal boj, v němž Fr. Marković napadal theorii mladých, Tresić-Pavičić založil 1897 N o v i V i e k, v němž hlásaje pravidla klassicismu, potíral „zhoubný mor“, který nakazil mládež, kdežto Šandor Gjalski přidal se k mladým. V Gjalském bylo vždy dosti romantismu, symbolismu, mysticismu, fatalismu a raffinovaného epikureismu. A tu 1898 v M l a d o s t i otevřeně vyznal, že realismus nepovažuje za kontrast romantismu, nýbrž z romantismu odvozuje i realismus i mysticismus i symbolismus. Ve V i e n c i pak 1899 prohlásil, že není sice secessionistou, poněvadž za hlavní věc v literatuře má obsah i myšlenku, kdežto u modernistů pozoruje směry, jimž je hlavní věcí forma a bujnost řeči, — že připouští tendenci v umění podle učení Bělinského, kdežto moderna hlásá „umění pro umění“, vyhýbá tendenci, — ale že s modernou jej pojí uznání individualismu, úplné svobody tvorby, a že nemíní, že by moderna byla v opposici se zásadou nacionalismu, ač jí neslouží. A když v M a t i c i h r v a t s k é začaly spory mezi starými i mladými, Gjalski nadobro se přidal k mladým, již 1904 z Matice vystoupili a založili si D r u š t v o h r v a t s k i h k n j i ž e v n i k a, jehož organem od r. 1906 stal se S a v r e m e n i k a jež od r. 1909 vydává ročně 6 svazků S a v r e m e n i k h r v a t s k i h p i s a c a.

Mladá generace s e c e s s i o n i s t ů, s y m b o l i s t ů, d e k a d e n t ů a m o d e r n i s t ů, jež vystoupila po r. 1895, kdy ochabl mocný proud realistické tvorby, vykazuje sice asi 30 zajímavých individualit, nicméně nová literatura vyznačuje se spíše jen formou a trpí

prázdnotou myšlenkového obsahu. Z básníků zmínky zasluhuje předně bosenský epik Tugomir Alaupović (nar. 1871), výborný znalec národní poesie, jejíž formu snaží se ušlechtiti a povznésti na uměleckou výši, popisuje v lyricko-epických básních (Nesudenica, Tudinke, Naše rane) vzájemné pronásledování bratří jedné krve v nedávné minulosti a povzbuzuje je, by společnou prací a láskou připravili vlasti lepší budoucnost. Živou fantasií, silou vynalézavosti vynikají básně idealisty Vel. Deželiće (nar. 1864). Velice rozmanité nálady, tu smutek, tu veselost, tu odhodlanost, tu resignace střídají se v básních umělecky naladěného Drag. Domjaniće (nar. 1875). Měkkou a tichou melancholií proniknuty básně Mihovila Nikoliće (nar. 1878), sentimentalního „básníka podzimních mlh“, mistra formy. Duchaplný pamfletista, kritik, básník a novellista A. G. Matoš (1873—1914) uváděl v literaturu hrvatskou francouzský symbolismus verši i prosou. Sloh jeho byl brillantní, jeho krajinomalby prosou vynikají takovou vřelostí citu a vzletem myšlenek, že se vyrovnají nejlepším básním. Vladimir Nazor zjednav si znalost klassiků řeckých a římských, mistrovskou formu i náladu klassického světa, plastičnost a jasnost obrazů přenesl v staroslovanskou mythologii, jsa křísitelem pradávných dějů ve formě epických básní (Slavenske legendi) a tlumočník národní duše v sonetech. Mistrnou formou a hudebností verše vynikají básně pohanského erotika Milana Begoviće (nar. 1876), který z italské poesie za renaissance i rokoka čerpal zálibu v nevázané smyslnosti a oplzlosti (Knjiga Boccadoro, 1900). Cyklus sonetů Život za cara (1904) je výkřik uměleckého protestu proti zvířeckým výbuchům člověčenstva, jež ve válce rusko-japonské zničily tisíce nejlepších lidí. Neohellenista Vlad. Vidrić (1874—1909) oblíbiv si plastickou poesii hellenskou maloval jasnými barvami drobné genreové obrázky, k nimž světla a nálady poskytl mu řecký svět, a jinak čerpal z vlastní duše a obklopující ho přírody i života.

U mladých novellistů převládá naturalismus, symbolismus a psychologický individualismus, ale mezi nimi není talentu, který by vytvořil něco vynikajícího a upoutal na sebe pozornost všech.

Jose Ivakić (nar. 1879) jde po stopách Jos. Kozarce, bohužel však chytil se pouze druhé noty jeho spisů, lásky lehkomyslných krasavic slavonských, nedbaje společenských motivů jeho. Josip Kosor (nar. 1879), rodem Dalmatinec, vychovaný v Slavonii, libuje si v temných barvách, maluje naturalisticky ostře chyby a nedostatky lidu požehnaného tohoto kraje (Crni glasovi, 1905). Černými

brejlemi pohlíží na život Božo Lovrić (nar. 1881), s nedůvěrou ve člověka, jeho sílu, práci a snažení. Tuto svou beznadějnost vyslovil v dramatě Očajnici ústy zoufalce-slabocha, jenž jedem zoufalství nakazil jiné. Otravným pessimismem a protináboženskou zuřivostí naplněna sbírka novell Dinka Šimunoviće, nadepsaná Mrkodol. Trochu nedbalým slohem psány povídky Niky Andrijaševiće (nar. 1882) ze selského života i života horalů v Dalmacii a Hercegovině. Psychologickou povídku podle vzoru Tolstého pěstoval Dr. Branimir Vizner Livadić (nar. 1871), vyhledávaje význačné momenty v životě všedním, jež na pohled jsou bezvýznamny, ale určují osud člověka. Elegantním slohem, bohatou invencí a uměleckou zručností vynikají povídky duchaplného, ale bezstarostného bohema Matije Lisičara. Ivo Krnic (nar. 1878) kreslí drsnými rysy a často bezohledně život na slavonských rovinách, dle vzorů francouzských, anglických a italských, jichž se drží také Adam Kostelić (pravým jménem prof. Hugo Sedláček, nar. 1880). Dekadenta Przybyszewského snaží se napodobit Dr. Cihlar-Nehajev Milutin (nar. 1880). Ze spisovatelek jmenujeme Zofku Kvedorovu (nar. 1878), píšící též slovinsky a česky, i Adelu Milčinovićovu.

Z dramatických spisovatelů mimo Iva Vojnoviće z úspěchů se těší: Milan Ogrizović, jenž se zdarem pokusil se zdramatisovati národní písně v Hasanaginici i v Banovići Strahinji (1912). Boje proti klerikalismu, vlastně proti křesťanství se účastnil dramatem Prokletstvo (1907), které s jeviště odstraněno. Srgjan Tucić (nar. 1872) hrubě naturalistickými dramaty (Podvratak, Truli dom — Prohnívající dům, Kroz život) vybočuje z mezi poesie a umění. Milan Šenoa (nar. 1869) skládá jakési směsi z klassických obrazů Shakespeareových a z moderních effektův i nálad. Fran Hrčić snaží se napodobit techniku dramat severních spisovatelů, kresle v dramatě More srážku zjemnělé kultury s patriarchalní hrubostí v rodinách hrvatských.

Jak viděti, od r. 1895, kdy realistický směr v hrvatské literatuře začal ochabovati a vystřídán byl moderními směry, jakýmsi eklektickým napodobováním novějších proudů západoevropských, literatura hrvatská za 20 let vykazuje pouze několik děl, jež se mohou postavit po bok uměleckým prácím starších básníků, Iv. Mažuraniće, L. Botiće, P. Preradoviće, románům a povídkám Aug. Šenoy, Gjalského, Kozarca, Novaka. Jinak nepodala současná literatura nic významného, co by přešlo dědictvím na potomky.

K dějinám generálních seminářův.

Dr. JOS. SAMSOUR.

Potud institut generálního semináře.

Jest nesporno, že vědecké vzdělání duchovenstva za Josefa II strádalo různými nedostatky. Čilý vědecký život na universitách vůbec byl značně poklesl z části ochranou státu, z části monopoly řádů; mnohý řád měl vlastní velké školy řádové, do nichž posíláni byli klerikové z klášterů téhož řádu, a kde o vynikající učitele tím snáze mohlo býti pečováno. V jiných klášteřích bylo naproti tomu o vyučování méně postaráno. Vůle císařova byla zajisté i v příčině reformy studia nejlepší; než i tu mělo vše od něho vycházeti a dle jeho vůle se řiditi. Naprostá centralisace byla i tu opět jeho ideálem. V každé větší zemi říše pro duchovenstvo několika diecesí jeden generální seminář s professory a učiteli od něho ustanovenými, kteří by nauky přednášeli po rozumu jeho rádců: toť byl jeho záměr. Gottfried van Svieten (syn známého osobního lékaře Marie Teresie Gerarda van Svietena), kterého Schlözer z Göttingen ve svých Staatsanzeigen případně universitním pašou nazýval, a jenž dle výroku některých tehdejších ve vědě vynikajících osvícenců ničemu nerozuměl, jakož i baron Kresel byli při volbě professorův a vychovatelů duchovenstva jeho předními rádci.

Van Svieten při obsazování stolic učitelských měl bezvýhradnou moc, a jako již v nejvyšším rozhodnutí, kterým byl postaven v čelo studijní dvorní komise, byla vyslovena zásada, že při ustanovování professorů má býti hleděno jen na zdatné muže „bez ohledu na náboženství“, prováděl tuto neblahou zásadu ještě dále a povyšoval jen takové muže, kteří jako on neměli svědomí, náboženství, byli bez ctnosti, zbožnosti a mravnosti. Kdo chtěl dosáhnouti stolice učitelské, zejména theologické, musel býti filosofem nebo illuminatem. Pro stolice učitelské ostatních věd nebylo potřebí žádného náboženství, neboť toleranční patent toleroval vše na světě. (Theiner, Geschichte der geistl. Bildungsanstalten, Mainz 1835, str. 298).

Dvorní rada baron Kresel psal r. 1782 arcibiskupovi vídeňskému kardinálovi Migazzimu: „Die Generalseminarien seien als ‚nichtbischöfliche Seminarien‘ anzusehen, die Leitung derselben sei ein ‚Geschäft des Staates‘, umsomehr als die Zöglinge ‚eigentlich blosse

zum künftig geistlichen Stande angeleitete Weltleute' seien". (Wolfsgruber, Christof Anton Kardinal Migazzi, Fürsterzbischof von Wien. Ravensburg 1890, str. 553.)

Bylo prohlášeno zásadou: „Všichni, kdož budoucně vstoupí do duchovního stavu v klášteře nebo ve světě, mají býti vyučováni v pravých a stejných zásadách k vedení duchovní správy".

Z celého učebného plánu a z celé vyučovací methody bylo zřejmo, že tyto školy a semináře mají býti zbaveny katolického rázu. Proto v odporu ku snesením sněmu Tridentského a s citelným porušením práv biskupských prohlášen výchov a vzdělání budoucích kněží za bezprostřední záležitost všemohoucího státu. O kněžství není proto také v institutu generálního semináře řeči, nýbrž jen vždy o vzdělání učitelův a vůdců lidu na cestě spásy věčné, o vzdělání služebníků náboženství a užitečných státních občanův. Generální semináře měly býti jen ústavy vzdělavacími pro účely státní, při tom sněno bylo o mravouce, která již nepotřebovala základu positivního křesťanství, případně nauky církevní. Z katolického života ponecháno jen ještě přijímání svátostí jako dovolené, nikoli však jako přikázané. „Večeři Páně alumni mají se snažiti přijmouti aspoň každý měsíc jednou. Častější přijímání její ponechává se každému na vůli".

Každý alumnus má míti vzdělavací knihy; kteréžto knihy však mají býti voleny s největší péčí, aby snad chovanci v této příčině nebyli svedeni a lichých zásad nevsáli.

Mezi těmito duchovními vzdělavacími knihami uvádí se i sv. Bernarda De consideratione, výborná kniha, v níž tento světec a veliký učitel církevní svému bývalému žáku a pozdějšímu papeži Eugenu III mluví rázně do duše a jej napomíná, by se pro svoji vysokou a vznešenou důstojnost příliš nevyvyšoval. V tom byla pravá příčina odporučení této knihy, jelikož dle mínění osvícenců právě většina papežů neměla zřetele na tuto výstrahu a pyšně moci své zneužívala.

Vedle toho doporučují se zvláště spisy obou předních stoupenců jansenismu Nicolia a Dugueta, jakož i spisy Bossuetovy, jenž jako redaktor čtyr deklarací církve gallikanské za odpůrce římské kurie byl považován, jímž ale tento veliký muž zdaleka nebyl.

Muratori, jehož spis De vera pietate taktéž se doporučí, byl ovšem jedním z největších a nejbystřejších učenců své doby, o některých bodech katolické nauky a katolického života, jako na př.

o neposkvrněném početí Panny Marie, o úctě svatých, o odpustcích atd., vyslovil však názory, které nebyly po rozumu církve.

Taktéž zasloužilý jinak Fleury byl rozhodným gallikánem a často nespravedlivý ve svém úsudku o životě a působení papežův.

Naproti tomu všechny přísně asketické spisy, jako spisy sv. Bonaventury, Ludvíka z Granady, Skupoliho, Alfonsa Rodrigueza a vůbec všech jesuitů vyloučeny. „Jiné vzdělavací knihy nemají nikdy bez výslovného schválení rektora alumnům býti dovoleny; knihám o askesi mnišské, které liché pobožnosti a přepjatým ctnostem učí a buď k blouznění nebo misantropii vedou, má býti všechen přístup do generálního semináře na věky zamezen“.

Jako knihy asketické tak byly státem předepsány i učebnice a jiné příručky, mezi nimi mnohé gallikánské, jako zejména protiřímského kanonisty Van Espena Jus ecclesiasticum, a protestantské, jako morálka Gellertova. Z exegetů uvádějí se jen Estius a Calmet, o vynikajících kommentařích Castra, Sanctia, Cornelia a Lapide, Menochia, Maldonata atd. neděje se ani slovem zmínka, poněvadž tito mužové byli jesuity a právě proto „malae notae“.

O rektorech státem jmenovaných praví se: „Rektoři mají učiti náboženství Ježíše Krista, vychovávati a vzdělávati. Bylo by zodpověditelno, kdyby si nevšímali příkladu hlavního učitele a vychovatele, prvního duchovního správce v tomto náboženství, našeho Spasitele Ježíše Krista? Tento vznešený příklad, který apoštolové ve svém učiteli a vychovateli ustavičně před zraky měli“ atd. „Rektoři nemají chovancům vnucovati žádných jiných nauk a povinností, než které jsou odvozeny z Písma, sv. Otcův a jiných zeměpanských a církevních nařízení“. „Bude velmi prospěšno, jestliže ona vybraná místa Nového zákona chovancům předvedou, ve kterých nejvzácnější úryvky života v pravdě apoštolského se vyskytují. To jsou nejjistější vzory duchovního a křesťanského života. Na ten musejí býti chovanci poukazováni, aby v nich poznali pravého ducha duchovního života, který ovšem nezáleží jen v černém kabátě, tonsuře a celibátu“ atd. Mnoho mluví se o „náboženství lásky“, o náboženství Ježíše, náboženství Kristově. S důrazem doporučuje se, aby chovanci všude vedeni byli k duchovní snášelivosti a na ni navykáni. I tu viděti, jak alumni měli býti vedeni k onomu indifferentismu, jenž čerstvým květům živé a účinné víry nedovoluje se rozvíti.

Je to zvláště Zippe, jenž zásadu tolerance široce rozvíjí ve svém nahoře uvedeném spise „Von der moralischen Bildung angehen-

der Geistlichen in dem Generalseminario in Prag“ 1784, str. 76 d: „Kněz nesnášelivý neplní povinností svých, jest na škodu státu i jednotlivcům, neprospívá náboženství ani ctnosti. Vládychtivý kněz neztrpí různosti v náboženských názorech, protože nemůže jinověrcův ovládati. Sobecký kněz rovněž jest nesnášelivý, ježto se obává, že by stykem s jinověrci jeho důchody mohly býti zkráceny. Kněz v ctnostech chabý je nesnášelivý, protože se bojí soudu jinověrců, kněz pak ducha chabého jest v obavách, že by porušením naprosté víry v autoritu, svobodným hloubáním a přemýšlením nucen byl duševně pracovati a nauky své dokazovati. Třeba tedy chovance seminární z těchto slabostí vštěpováním upřímné lásky k bližnímu bez rozdílu víry léčiti. Pánovitost kněží vzniká jednak přeceňováním kněžského důstojenství a kněžské moci, jednak z lichého domnění o nadpřirozené posvátnosti kněžstva, proto namnoze kněží v domnělé své neomylnosti neztrpí odporu, dožadujíce si pro sebe přednosti nadpřirozené. Z těchto lichých domyslů třeba chovance seminární vyléčiti poučením, že vzdělaností a duševními přednostmi, vědou i ctností a ryzí povahou mají hodnými se svého úřadu stávati, jinak že budou toliko lstivými vetřelci. Hlavní příčinou nenávisti k jinověrcům bývá domnění, že se tito zúmysla od naší víry odchylují a nepřátelství k ctnosti i pravdě na jevo dávají, z čehož povstává mylný důsledek, že nutno je nenáviděti a zatracovati. O nesprávnosti těch a takových názorů buďtež chovanci poučeni důkazem, že veškerá křesťanská vyznání ctí Boha dle nauky Kristovy, že jinověrci jako my zásady víry své za jedině pravé pokládají a jako my i oni o nás domnívají se, že bloudíme. Kdyby bylo lze zásady a nauky víry jako poučky mathematické prokazovati, byla by také víra jen jedna jako věda. Kdo upřímně a poctivě k víře své lne a jí se řídí i spravuje, byť i bludně věřil, není úmyslný nepřítel pravdy ani ctnosti a není ani Bohu nevěren. Bludně věřící bližní je nešťasten, proto sluší se s ním laskavě snášeti. Rozum, příroda, lidskost i náboženství ukládají nám snášelivost všeobecnou. Omezováním poctivého a svědomitého přesvědčení hřešíme proti přírodě i proti rozumu, zkracujíce nejdražší a nepomíjející právo lidské. Omyl jen přesvědčováním a kladnými důvody lze rozumně vyvracovati, jinak otročíme ducha, překážejíce vývoji moudrosti i ctnosti, zavádějíce nejtěžší a nejhanebnější otroctví na zemi. Člověk křehký snadno zbloudí rozumem nedokonalým, proto jest nelidské nenáviděti spolubratra nevěřícího v zásady, jež my za pravé pokládáme. Náboženství naše spočívá na neomezené lásce ke všem bližním bez rozdílu, proto se máme s každým po vůli

boží snášeti, neboť Bůh jest otec všech lidí. V celém Novém zákoně nenaleznete ni jediného dokladu, že bychom se s jinověrci neměli dobře snášeti. Na kříži modlil se Kristus za své nepřátely. Odvracujme chovance od nesnášelivosti, ukazujme jim tuto náruživost v plné ohavnosti v dějinách Donatistův, Albigenských, Valdenských, Hugenotů, Husitů, inkvisice a j. Víru naši sluší rozšiřovati láskyplným poučováním, nikoli násilím ani nucením; násilné přinucování k uznání víry Kristovy jest ohavné, zločinné kacířství, pravda nepotřebuje donucování, k spravedlnosti není potřebí ukrutenství. Krveprolévánim nehájíme, ale rušíme víru svou. Násilím nevštípíme víru, ale odchováme jen licoměrné potměšilce. Pronásledováním jinověrců rušíme lidskost, pokoj společnosti, hanobíme víru a v nenávist uvádíme pravdu".

Co tu uvedeno, dokazuje zajisté více než s dostatek, kterak v generálních seminářích vše směřovalo k tomu, aby zdravá nauka církevní byla zatemněna, autorita stolce papežského podryta a duchovní život ve smyslu církve znemožněn. Tuto tendenci a tohoto ducha vyslovuje nepokrytě sám původce generálních seminářů opat Rautenstrauch v předmluvě svého spisu Entwurf zur Einrichtung der Generalseminarien in den k. k. Erblanden (Wien 1784) slovy těmito: „Die Generalseminarien in den k. k. Staaten sind ein neugeborenes Kind, das zu erziehen, bis zur Mannesstärke zu bringen, wohl schwerer ist, als mancher Oberflächler sich vorstellen mag. Noch ist die Nationaldenkungsart nicht durchaus gleich; noch bringen die Candidaten der Generalseminarien die gewünschte Vorbildung nicht mit sich; noch lassen mächtige Layen sich durch gewisse Körper und Oberhäupter, die in den Generalseminarien die Besiegung der abergläubischen Hydra und den vollkommenen Sturz des Ultramontanismus sehen, nach Gefallen leiten; noch hat die sichere Lehrmeisterin Erfahrung ihren Erziehungsbeitrag nicht mittheilen können. Selbst das Maaß der zu einer so weitumfängigen Unternehmung nöthigen Kosten erwartet noch seine Völle. Doch macte animo! riefen die Römer, wenn sie Hindernisse einer großen That vor sich hatten. Hier ist das Kind selbst und erwartet Rath von dem Kenner, der mit der nachfolgenden Behandlungsart nicht zufrieden ist".

Tuto tendenci a dosah případně objasňuje Vittolou redigovaná Wiener Kirchenzeitung roč. 1784 těmito pathetickými slovy[1]: „Und wenn der Gott Josephs zu einem so philosophisch ohne Aber-

[1]) Viz Wetzer und Welte Kirchenlexikon 2 Aufl., V. Bd, str 263.

witz und so christlich ohne Heuchelei entworfenen Institute seinen Segen gibt, was wirst du dann alles sehen, du glückliche Nachwelt! Du wirst erleben, was uns unsere Sünden und derselben schrecklichste Geißeln, unsere Jasone, unsere Menelausse, unsere Alkime nicht haben erleben lassen. Du wirst Priester sehen, welche eben, weil sie sich der Jüngerschaft Jesu rühmen werden, alle ihm so theueren Menschen lieben werden. Du wirst Prediger hören, die nicht sich selbst, sondern das Wort Gottes predigen. Du wirst die göttliche Religion in ihrer ganzen himmlischen Schönheit prangen und ihre Kleinen auf ihrem Schooße die Philosophie küssen sehen".

V jakém smyslu těmto lichotným očekáváním třeba rozuměti, o tom nemůže býti znalci doby a jejich snah nejmenší pochyby. Rovněž tak nepochybně bylo lze však také předvídati, že od těchto zařízení ušlechtilých plodův ani v duchu tehdejší doby není možno očekávati, a to tím méně, ježto v čelo těchto ústavů s čestnými výjimkami postaveni takoví mužové, jejichž celá kvalifikace často jen v „osvícenosti" spočívala. A tomu podobným způsobem a v podobném duchu obsazovány byly i stolice professorské na fakultách theologických, kde theologie v duchu rationalistickém a proticírkevním byla podávána, kde bludné názory hlavně z jansenistické a febronianské školy vzaté bez ostychu a přes odpor církevní autority volně mohly se přednášeti. Brück (Die rationalistischen Bestrebungen im katholischen Deutschland. Mainz 1865 str. 11 d.) píše v této příčině: „Mit offenen Armen wurden die Neuerungen auf dem Gebiete der Theologie in den Erblanden Joseph II aufgenommen. Schon vor dem Regierungsantritte dieses Monarchen wurden in Oesterreich irrige und gefährliche Sätze gelehrt und durch die Studienordnung des Abtes Rautenstrauch der Aufklärung der Weg bereitet. Weiter zu gehen war, solange Maria Theresia lebte, nicht wohl möglich. Desto ungestörter konnte dagegen der Aufklärungsunfug unter ihrem Sohne in den kaiserlichen Staaten hereinbrechen . . . Mit überstürzender Hast wurde jetzt reformiert und das Volk aufgeklärt . . . Auch die Männer der Wissenschaft, welche die Candidaten der Theologie und Philosophie zu unterrichten hatten, waren vom Aufklärungsschwindel ergriffen. Gräulich waren die Zustände in den Generalseminarien, jenen Corruptionsanstalten für den Clerus, in welchem der Kaiser nur „Volkslehrer" erblickte. Die Lehrer des Kirchenrechtes, Lakics, Riegger, Pehem, dessen Buch volle 25 Jahre, von 1785—1810 an allen österreichischen Unterrichtsanstalten

vorgeschrieben war, Eybel und Neuparer ordnen die Kirche ganz dem Staate unter und vertheidigen das Staatskirchenthum. Den Orden gestehen sie natürlich keine Berechtigung zu. Neuparer leitet sogar das Mönchthum aus dem Heidenthum ab. Die Moral Laubers zeichnet sich nur durch ihren antijesuitischen und cölibatsfeindlichen Charakter aus. Stöger, Royko und Dannenmayer tractierten die Kirchengeschichte, die sie in einen Roman voll Schmähungen gegen alles Herrliche in der Kirche verunstalteten. Auch der als Dominikaner den Jesuiten besonders abgeneigte Gazzaniga, dessen Dogmatik den meisten Professoren als Leitfaden diente, ist nicht frei vom Einfluss der Zeit und äußert sich sehr bedenklich über die kirchliche Unfehlbarkeit. Die Pastoraltheologie von Giftschütz und Lauber sind nur Apologien der kaiserlichen Verordnungen und ohne jede tiefe Einsicht in das Wesen der Kirche geschrieben. Dasselbe läßt sich von vielen katechetischen Lehrbüchern sagen."

Toto prazvláštní vzdělávání theologů nemohlo ovšem nésti dobrého ovoce. Jestliže mladý theolog v kollejích den ze dne slyšel bezměrné útoky a tupení římského Stolce i slyšel li snižování písma sv., komolení jeho pravého smyslu, popírání v něm obsažených zázrakův a proroctví, posměch na mnohé nauky víry; slyšel-li ustavičné bouření proti duchovním řádům, pobožnostem a rozličným institucím církevním; nedostávalo-li se mu v semináři zdravé a posilující duchovní potravy, viděl li všude jen špatný příklad; nebyla-li vzkypění smyslných choutek a náklonností meze kladena; mohl-li theolog svobodně a bez překážky dle žádosti srdce svého čerpati z protináboženského písemnictví, to věru byla špatná příprava na působení v katolické duchovní správě.

Ký proto také div, že v brzku v generálních seminářích kázeň byla uvolněna a různé naskytaly se politování hodné nepořádky a výstřednosti, tak že vláda sama, ač jinak mocnou svoji ochrannou ruku nad ústavy těmito starostlivě držela, opětovaně byla nucena vyšetřováním zakročiti. Na doklad uvedeme tu některé posud n e z n á m é l i s t i n y, týkající se generálního semináře olomouckého, pražského a kněžského domu v Gorici.

V Olomouci byl císařským vlastnoručním listem k hraběti Caprianimu ze dne 27. září 1783 pro generální seminář určen bývalý klášter klarisek spolu se sousedním klášterem karthusianův. Rektorem nového ústavu stal se J a n G e r i n g, arcikněz a děkan v Kroměříži, vicerektorem O n d ř e j M a r s c h o f e r, dosud farář ve Vistonicích, jenž spolu zastával úřad spirituála. Než již roku následujícího vlastno-

ručním listem ze dne 3. září 1784 nařídil císař, aby generální seminář přeložen byl do rozsáhlé a nádherné budovy zrušeného praemonstrátského kláštera v Hradisku. Když dvorní duchovní komisse v přednášce ze dne 24. března 1785 navrhla spojení olomouckého generálního semináře se seminářem pražským, trval císař na adaptaci kláštera hradištského, jejíž náklad činil 25.793 zl. 1 kr. Počátkem školního roku 1785/86 skutečně provedeno bylo přesídlení a byt správcův určen za příbytky pro professory. Počet chovanců, kteří ve velkolepé budově bývalého kláštera mohli býti umístěni, určen byl na 163 hlav.

Hned v prvním roce byla kázeň v generálním semináři olomouckém tak uvolněna, a vyskytly se takové nepořádky, že císař viděl se pohnuta k vyšetření těchto nepořádků vyslati do Olomouce dvorního radu Haana. O vyšetřování tomto zprávu podává přednáška spojené českorakouské dvorní kanceláře ze dne 24. března 1785 uložená v domácím a státním archivu ve Vídni pod číslem 1206 ze dne 28. března 1785. Předkládá se v ní přednáška duchovní dvorní komisse ze dne 18. března spolu se zprávou o relaci podané dvorním radou Haanem o vyšetřování v olomouckém generálním semináři v příčině nepořádkův některými praefekty a alumny udaných.

Výtky i vyšetřovatelovy návrhy vysvitnou nejlépe z přednášky samé:

V o r t r a g der Vereinigten B. Ö. Hofkanzley, womit der Vortrag der Geistlichen Hof Kommißion vom 18. März samt der vom Hofrathe v. Haan erstatteten Relation über die im Ollmützer General-Seminarium vorgenommene Untersuchung der von einigen Präfekten und Alumnen angezeigten Unordnungen vorgelegt wird.

Die vom Untersuchungs-Kommißär mit Vorsicht und Genauigkeit erhobenen Gebrechen bestehen darinn, daß 1tens im Ollmützer General-Seminarium die Disciplin nicht in jenem Grade beobachtet werde, der Zöglingen des General Seminariums angemessen ist.

2. Daß den Alumnen bey der Tafel Bier und Wein gegen Bezahlung zu trincken erlaubt sey, und dieses einige sogar zum Schuldenmachen verleitet habe.

3. Daß beym Bier und Wein Trinken auch Excessen verübt wurden, und schon mehrmahlen Alumnen betrunken gewesen seyen.

4. Daß überhaupt die gute Zucht und Ordnung vermisset werde, daß

5. Individua, obschon sie das praktische Kurs-Jahr bereits hinterlegt hätten, sich doch noch im General-Seminarium aufhalten, bey einigen Lehrfächern gar keine Examinatoria gehalten werden, keine

Handbibliotheken in den Musaeis errichtet, einige Alumnen nicht einmal mit den Vorlese Büchern versehen seyen, über die schlechte Zubereitung der Speisen allgemein geklagt werde, die Krankenpflege aus Mangel eines Krankenwärters übel bestellet und der Gottesdienst der Alumnen zu lau behandelt werde.

Hofrath v. Haan äussert hierüber seine Meinung mit folgendem:

ad 1mum Wäre auch die moralische Erziehung der Zöglinge im Ollmützer General-Seminarium nach dem Plane des Abts von Braunau, der schon in Ansehen der Studien für alle General-Seminarien vorgeschrieben, und worinn der ächte Geist des Instituts, der Begrif von der künftigen Bestimmung der Zöglinge und der Würde des geistlichen Standes enthalten sey, um so mehro einzurichten, als selbst die meisten gut denkenden Alumnen nach diesem Plane gebildet zu werden wünschen.

ad 2dum Wäre das Bier und Weintrinken im General-Seminarium (die einzigen vom Arzte erkannte Nothwendigkeitsfälle ausgenommen) gänzlich zu verbieten und daher auch der bisherige Weinschanck im General-Seminarium aufzuheben; jene Alumnen aber, die Schulden gemacht haben, wären zur Abtragung derselben anzuhalten, und ihnen ihr unanständiges Betragen zu verweisen.

ad 3um Wäre den Oberen eine genaue Wachsamkeit über die in der Trunkenheit betroffene oder doch derselben beschuldigte Zöglinge mit dem Befehle einzubinden, daß selbe bey nicht erfolgender Besserung entlassen werden sollen.

ad 4tum findet Hofrath v. Haan in der mittlerweile durch all. h. Billet vom 14. dieses Monats in Ansehen der Oberen des Ollmützer General Seminariums schon verordneten Abänderung das beste Mittel zur Herstellung der Zucht und Ordnung schon gewählet.[1]

---

[1]) Vlastnoruční list tento, jímž rektor Jan Gering a vicerektor Marschhofer složeni a novým rektorem jmenován exprelát ode Všech Svatých Thadeáš Slavíček a vicerektorem dosavadní vicerektor generálního semináře vídeňského Jan Dankesreuter, uložen je v domácím a dvorním archivu pod číslem 982 z r. 1785. Zní takto:

Billet an Grafen Kollowrat

Da wegen verschiedener in dem Ollmützer General Seminario hervorgekommenen Unordnungen, Ich den Hofrath Haan zu diesfälligen Untersuchung beordert habe, und nach allem, was Mir hievon mittlerweile bekannt geworden, sich deutlich abnehmen läßt, daß der dortige Rector Göring durch die zugleich mit versehende Dechantey zu Kremsir allzusehr getheilet und damit die in einem Seminario so unausgesetzt nothwendige Aufsicht zu oft, und durch längere Zeit unterbrochen ist; so finde Ich zu diesfälliger Abhilf zuträglich den Rector Göring samt dem von ihm gewählten Vice

Die 5 in das General-Seminarium nicht mehr gehörige Individua wären zu entlassen, künftig die Examinatoria aus allen Fächern abzu· halten, die vorgeschriebenen Handbibliotheken aufzustellen, den ganz armen Alumnen die Vorlese Bücher aus dem Religionsfond beyzuschaffen, ein Traiteur aufzunehmen, ein besonderer Krankenwärter mit einem monatlichen Gehalte von 8 fr anzustellen, endlich der Gottesdienst ebenso wie im hiesigen General-Seminarium einzurichten.

Die Geistl. Hofkommission ist überhaupt mit den gegründeten Anträgen des Untersuchungs Kommißärs verstanden; nur glaubt sie, daß der anzustellende Krankenwärter nicht den Hausknechten ganz gleich zu halten, sondern dessen Gehalt wie Jener im böhmischen und J. Oen General-Seminarium auf monatliche 12 fr 30 k zu bestimmen sey.

Daß durch die beschlossene Abänderung der Oberen des Ollmützer General-Seminars den entdeckten Gebrechen am wirksamsten abgeholfen sey, erkennet die Hofkommission ebenfalls, vorausgesetzt jedoch, wenn das General-Seminarium in Ollmütz noch ferner beybehalten werden sollte.

Der Referent Abt zu Braunau [Rautenstrauch] aber hält sich hier die a. h. Entschließung vom 9. November v. J. (P. 4549) gegenwärtig, mittelst welcher Eure Maj. zu erklären geruhet: daß, wenn man ein-

---

Rector von dieser Direction in Gnaden zu entheben, und ernenne ich daher zum Rector den ohnehin in loco befindlichen Ex Praelaten von Allerheiligen, dann zum ersten Vice Rector den im hiesigen General Seminario und zugleich als Universitäts Bibliotheks Custos angestellte Dankesreuter, dem Ich, so wie dem Ex Praelaten zu seiner Pension einige Vermehrung an Gehalt bewillige, und obgleich bisher in diesem Seminario nur ein Vice Rector aufgestellet war, so will ich doch zur Erleichterung der diesfälligen Aufsicht noch einen zweyten, den der itzt ernannte Rector und Vice Rector nach genommener hinlänglichen Einsicht, gemeinschaftlich in Vorschlag zu bringen haben werden, verwilligen.

Wornach Sie also die geistl. Hofkommission anzuweisen und derselben zugleich aufzutragen haben werden, daß sie hier zu Besetzung des durch den Dankesreuter allhier baldig werdenden Vice Rectorats, nach Einvernehmung des Rectors Lackenbauer den Vorschlag jedoch dergestalt mache, daß künftig hievon das Amt eines Bibliothecae Custodis getrennt werde, und letzterer hinfüro auch nicht mehr in dem Seminario zu wohnen habe. Da aber zugleich die verschiedene unter den Lehrern der Studii theologici in Ollmütz fürwaltende Uneinigkeiten eine Abänderung in der diesfälligen Direction räthlich machen, so will ich den Priester Karl zum Bibliotheks Custos allhier statt des Dankesreuter ernennen, und werden Sie die Studien-Hofkommission zu Erstattung ihres Vorschlages für das Theologische Directorat in Ollmütz anweisen.

Wien 14. März 1785.

mal die Sache besser eingesehen haben werde, ein oder anderes General-Seminarium aufgehoben, und mit einem anderen vereiniget werden könnte.

Da nun dermalen die Oberen des Ollmützer General-Seminariums ohnehin entlassen werden, das Gradischer Stiftsgebäude mit einem Aufwande von mehr denn 20 tausend fr. zugerichtet werden müsste, der Zeit noch kein Treteur aufgenommen sey, 4. Theologische Lehrkanzeln zu Freyburg, Prag und Innsbruck eben ofen stünden, wobei also eben soviele Ollmützer theologische Lehrer übersezet werden könnten, der Ollmützer theologische Director Karl schon als Kustos der Wiener Universitäts Bibliothek ernennet sey, und für den Ollmützer Lehrstuhl der in böhmischer Sprache vorzutragenden Pastoraltheologie ungeachtet des schon zweymal ausgeschriebenen Konkurses sich noch kein Kandidat hervorgethan habe; so macht er den Vorschlag, mit Ende dieses Schuljahrs das Mährische General-Seminarium mit jenem zu Prag, wo hinlänglicher Raum für die Zöglinge beeder Länder sey, zu vereinigen, folglich auch das theologische Studium in Ollmütz zu dieser Zeit aufzuheben, immittelst aber den Ex Prälaten von Allerheiligen samt einem vom Gubernio provisorie anzustellenden Vice-Rektor die Leitung dieses Seminariums anzuvertrauen. — Mit welch letzterem Vorschlage auch die Studien Hofkommission sowohl, als die Kanzley mit dem Beysatze verstanden sind, daß von den zu Ollmütz werdenden 8 theologischen Lehrern 4 gleich zu den ofen stehenden Lehrämtern verwendet, die übrigen 4 entweder bey der Seelsorge, oder bey anderen theologischen Lehrkanzeln untergebracht, inzwischen aber normalmäßig behandelt werden könnten.

Über die ganz ordentlich vorgenommene Untersuchung dürfte dem Hofrath v. Hahn die höchste Zufriedenheit bedeutet, auch die von ihm der Hofkommission und der Hofkanzley einstimmig nöthig gefundenen Abhilfs-Mittel für das laufende Studien Jahr gnädigst beangenehmet werden. Wider die Vereinigung des Ollmützer mit dem Prager Seminarium scheinen folgende Betrachtungen zu streitten, wenigstens bin ich unvermögend mir die aufgefallenen Zweifel aufzulösen.

a) Werden die Mortalitäts-Tabellen mit der Anzahl der in Böhmen, Mähren und Schlesien, nach der neuen Einrichtung erforderlichen Seelsorger und beybehaltener Ordens-Geistlichen gegeneinander gehalten, so müßten jährlich aus dem vereinigten Seminario wenigstens 150 gebildete alumni austretten, und da der Austritt nur nach

dem sechsten Jahr gestattet wird, so kan die ordentliche Anzahl der Seminaristen nicht geringer als von 900 Köpfen seyn.

b) Die nun entlassenen Vorsteher des Ollmützer Seminariums haben die aufgedeckten Gebrechen mit dem auch entschuldiget, daß es zu schwer wäre, eine so grosse Menge junger Leute (sie sind doch nicht viel über 100) in Ordnung zu halten und zu übersehen: wie ungleich schwerer wird es aber seyn (wo keine Militär Disciplin Platz greifet) 900 behörig zu leiten.

c) Schon die vorgeschriebenen halbjährigen Prüffungen von 900 Personen, wenn solche nicht ohnehin gehalten werden wollen, erheischen bey den 8 Professoren mehrere Wochen, die von dem Studiumkurs abgerechnet werden müssen.

d) Ob ein Rector 1) welcher doch für alles verantwortlich seyn muß 2) dem Werke gewachsen sey, will ich dahin gestellt seyn lassen; da aber Anstalten, welche für die spätesten Zeiten bestimmet sind, nicht auf außerordentliche und seltene Genien, sondern auf gemeinen Menschenkräften zu gründen sind; so getraue te ich mich nicht bey einer so starcken Überspannung die erwünschliche Dauer zu versprechen.

e) Bricht eine epidemische Krankheit, ein Krieg aus, so kan ein Seminarium dem anderen eine Aushilfe gleich verschaffen: werden aber alle Alumni der drey Länder in einen Ort versammlet, so lauffet die unentbehrliche Pflanz Schul der Seelsorger die gröste Gefahr; und wird die beste Anstalt auf ein Mahl zerrüttet: Wie wenn moralische Krankheiten, was nicht unmöglich ist, den einzigen Erziehungsort angriffen?

Den 30 März. Martini.

Ich bin mit dem vorstehenden Voto vollkommen verstanden.

Reisach.

Po této přednášce spojené českorakouské kanceláře rozhodl Josef II takto:

Res. Aug.

Dem Hofrath Haan ist über die von ihm so ordentlich und gründlich vorgenommene Untersuchung Meine besondere Zufriedenheit zu erkennen zu geben, und sind die von ihm entdeckten Gebrechen auf die von der Commission eingerathene Art alsogleich zu verbessern und ist schon durch Abänderung der Oberen der sicherste Grund dazu gelegt: Was aber die angetragene Aufhebung des Mährischen General-

Seminariums und dessen Vereinigung mit jenem zu Prag betrift, so leuchtet aus dem Vorschlag ganz klar hervor, daß aus partikular Rücksichten und Gemächlichkeitsliebe einiger Individuen auch die wichtigsten Abänderungen ersinnet und mit Staatsursachen verkleistert werden. Die Seminarien in den verschiedenen Ländern sind geflissentlich errichtet worden, um in mehreren Orten, zugleich aber nach gleichen Grundsätzen die Belehrung der künftig noch zahlreicher anwachsenden und die Theologie studierenden Jugend zu verschaffen. Mißbräuche und fehlerhafte Leitung müssen abgestellt werden, die Sache aber muß in ihrer Wesenheit verbleiben. In dieser Gemäßheit sind also die von mir benenende Oberen anzustellen und die Zurichtung des Klosters Hradisch zum Seminarium sogleich vorzunehmen; damit diese junge Leute selbes ganz sicher gegen Ende des künftigen Sommers beziehen können. Dann ist auch der Studienkommission der Auftrag zu machen, damit sie die etwa nicht tüchtige oder bey dem Befunden der Gebrechen unter der Decke mitsteckenden Professoren etweder abändere oder mit anderen verwechsle, um dieses Unwesen auf einmal zu heben.

1. April 1785. Josef.

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann.] (Č. d.)

Statuta augustiniánů-kanovníků v Olomouci.

(De officio cantoris.)

In omnibus prefatis temporibus cantor, si in totum non possit cantari propter paucitatem personarum, moderet, ut alique antiphone, sive responsoria circa consecraciones cantentur, et alique legantur, prout viderit officio convenire, quoniam officians omnia implet in altari.

Officium cantoris erit signum dare in dormitorio ad matutinum et ceteras horas, fratres suscitando cum pausa quartalis hore inter pulsum oratorii, ut fratres se disponere possint ad occurrendum campane, quam quilibet ex manu cantoris et alter alterius accipiens, parumper pulsabit, negligentes vero puniantur pec cantorem proclamati. Horologium ipse registrabit.

Moderabit eciam cantum, ut sit differencia inter solemnitates et alia festa et inter altum et bassum, atque tarditem et velocitatem, cum si alte incipiatur, ipse bassus reincipiet. Si festinanter cantaretur, ipse manu in stallum, signo dato, cantum maturius protrahere faciet.[1])

Cantum et lecciones iubeat fratribus providere, ne confuse legantur, ut ipse iuvenibus quotidie ostendat perlegentibus infra bibicionem, libros aperiendo, claudendo tractet honeste, nec manu nuda contingat propter maculam. Notabit preterea diligenter a choro absentes, ut si iusta causa impediantur vel forte occasionaliter sub divinis officiis negociis se implicent suis, cum vel ante, vel post chori labores sibi commissa explere possint. Et tales priori denunciet vel proclamet in capitulo.

10.

De missis celebrandis.

Statuimus, ut singuli presbyteri tres minime missas in ebdomada, dominicis autem et festivis diebus, nisi impedimenta accidant, omnes sacrificent, conventuali, sive missa diei non omissa, que semper cantabitur, nisi (propter) fratrum defectum legatur.

[1] Dekret basil. koncilu (Monum concil. II, 801—804) ze dne 9. čvn. 1435. Čl. II.: „Quomodo div. officium in ecclesia celebrandum sit“ (Str. 802): »Statuitur igitur . . . uti . . . signis congrua pulsacione premissis, laudes divine per singulas horas non cursim, aut festinanter, sed agitatim et tractim et cum pausa decenti, praesertim in medio cuiuslibet versiculi psalmorum, debitam faciendo inter solemne et feriale officium differenciam, reverenter ab omnibus persolvantur . . .«

Sacristanus autem facta tabula, [1]) ita dispensabit missas, ut eis, qui se in vacancium lineam posuerint dimissis, eos qui in celebrancium linea positi fuerint, locabit pro missis defunctorum votivarum secundum obligacionem vel elemosynarum largicionem, aut pro necessitate, non tamen simul, sed successive, ut unus post alterius elevacionem exeat, nisi celebrancium copia foret et defectus altariorum. Dominus vero prepositus, nisi pro sua devocione voluerit, eo non ligetur ordine. Poterit aliquando defectus aliorum supplere in caritate, mane preveniendo, dum celebrancium paucitas extiterit.

Et cum regula dicat: „Nolite cantare, nisi quod legitis esse cantandum," [2]) innuens quod et cantu deus laudari debet iuxta illud psalmiste: „Psallite deo in iubilacione," et patrum decreto sit statutum, quia dicitur: „Si quis presbyter," volumus, ut si sex canonici adsint, tres et tres pro choro, sicut hactenus servatum est. Primam, terciam, missam, nonam, vesperas et completorium cantabunt. Matutini vero aliquam partem, ut presidenti visum fuerit, dum maior canonicorum fiat numerus. Sitque cantus psalmodie rotundus mediocris, non nimis preceps diebus communibus et sine sincopacione. Medius autem in festis duplicibus, maturior vero in solemnitatibus per superiorem secundum tempora frigoris et estus et personarum numerum moderatus. Nullis modulacionibus et cancionibus admissis, reliqua in statutis. [3]) [4])

11.

Prelati officium.

Officium prelati tantum in solemnitatibus agetur, in quantum fratrum defectus fuerit, tres vel quatuor scolares moratos tantum et discretos sibi ad cantum iungere poterint, quociens opus fuerint. Nec illi communiter fratribus conversentur, sed in domo familiari morabuntur et ad evitandam loci angustiam propter populum utriusque sexus, non inferius, sed in oratorio cantandum semper erit. Quociens autem cunque festum IX leccionum, tenebitur non eiusdem diei, sed prius omissum propter vigilias omissas secundum statuta semper post vesperas: „De profundis", cum suis oracionibus, ut in vigiliis, vel post primam pro compensacione aliquali fratres

---

[1]) Tamtéž. „De tabula pendente in choro": „Ut cuncta in domo Dei ordinate procedant et . . . statuatur tabella aliqua continue pendens in choro, in qua quid per unumquemque ex canonicis vel aliis beneficiatis in singulis horis per ebdomadam aut maius tempus legendum, cantandumve sit, (scribatur.)

[2]) Regule sv. Augustina, kap. 3.

[3]) Fol. 29b.

[4]) Fol. 3b: De petenda venia in choro, De inclinatione ad: „Gloria patri" Qualiter stent et sedeant in choro, Quando prostrati preces dicant. Fol. 4a: Qua disciplina lector ad legendum eat et redeat, ubi presbyter stare debeat, collectas dicturus. Qua disciplina in lectis suis se collocent et qualiter surgant et post hoc quid faciant. Fol. 6a: De sacerdote ebdomadario, Quomodo se preparare debeant ad missam. Qualiter stare debeant ad missam.

orabunt sub tono psalmi: „Miserere mei deus", sicut post gracias. Ferie vero, si festa non impediant in septimana saltem semel teneantur, aut minime bis in mense.

12.

De refeccionibus et provisione.

Post spiritualia alimenta opus est eciam corpora cibis confovere. Cum enim vita nostra ex corpore et anima constituitur, aere et spiritibus perficitur necesse est autem, (ut) cibis et potibus sustententur, hinc est, quod eciam minimus vermiculus, musca atque culex, universaque animancia esca vitam fovent, ad necessitatem tantum, et non, sicut homines intemperati, ad voluptatem.

Necesse igitur est necessaria religiosis ministrari religiose. Verumtamen communiter prelatorum austeritate et fratrum importuno murmure multa accidunt inconveniencia, cum non ministrantur necessaria. Unde Ecclesiastici XXV:[1] „Propter inopiam multi deliquerunt. Ideo talibus dicit Augustinus:[2] „Maledicatur dispensator avarus, cuius largus est dominus." Debet igitur magna cura provideri servis dei diligenter, ut sustententur.

Verum, quia religiosi, sicut differunt a secularibus vita et moribus, sic eciam debent differre cibis et potibus. Patrum Sanctorum cibus et potus simplex fuit, ut de pane et aqua et leguminibus plurimum legatur, vix aliquando de vino et carnibus. In abstinencia itaque sunt regule fundate sanctorum, non modo sacerdotibus Cristum offerentibus, verum eciam antiquis in templo ministrantibus. Saracenis quoque idolatrantibus indictam abstinenciam legimus, cum profecto, escam et potum constet, non esse regnum celorum. Quinnimo habundanciam et ciborum varietatem, gule et lascivie viciorum, atque morborum in ociosis corporibus incitandam, experiencia cognoscamus, sobrietatem vero virtutum omnium animeque et corporis certissimam medelam expergiscimur, ut de con. dist. V. „Ne tales cibos."[3])

Ideo sathan malus in eo maxime provocat servos dei in quo velociorem sperat casum, atque suum profectum. Quare plurimi immemores primi propositi et sue professionis, quod ad paupertatem, quam professi sunt, venerunt, non ad epulas, contra regulam sanctam, que carnem domare precipit „abstinencia esce et potus, quantum valetudo permittit",[4]) minusque egere, melius dicat, quam plus habere.[5]) Similiter contra statuta, que in principio precipiunt indigentibus predici paupertatem domus, asperitatemve loci, labores in observancia etc. Non erubescunt ea

---

[1]) XXVII, 1.

[2]) ?

[3]) Cap. XXIX: „Unde et morbi ex saturitate nimia concitantur, multique impatientiam gulae vomitu remediantur . . ."

[4]) cap. IV.

[5]) srov. cap V.

exigere in monasterio. que habere non poterant in domo, delicacius quoque vivere cupiunt in penitencia, quam in seculo, ut plerunque aliqui inveniantur melius discernere de varietatibus ciborum et sapore vini, quam de cognicione regule.

Igitur Augustinus attenta regula apostolorum,[1]) qui dicebant: „H a b e n t e s v i c t u m e t v e s t i m e n t u m, h i i s c o n t e n t i s u m u s,“ in regula[2]) precepit, ut a preposito unicuique, quod opus fuerit, id est, necessarium tribuatur, quia natura paucis contenta est, sed cupido est sine fundo. Extra ergo operis necessitatem regula, que simplicibus et paucis concluditur, alias irreligiose non extendit, ut diverse procurentur carnes, ova, pisces, potusque varii, vestes diverse vel plurime, cum opus non sit. Sed irreligiosorum pocius sensualis affectus, ideo nulla racione talia sunt exigenda. Sed si pro facultatibus monasterii ex aliqua racione iusta et honesta aliquando per prelatum uberius providetur cum timore dei et graciarum accione, tanquam elemosina omnia recipiantur, cum peccata populi sanguisque pauperum, et ut propheta dicit: „Sacrificia sunt mortuorum, quibus utimur.“

Prelati igitur distribucioni et provisioni secundum regulam standum erit. Quod qui preter regulam pro communi victu vel vestitu aliorum monasteriorum in cibis vel in potibus habundantem contra regulam allegaverint provisionem, non attendentes deordinacionem irreligiosam atque labores ecclesiasticos etc., ut similiter provideantur tamquam regule transgressores, ad arbitrium prepositi affligantur, ne paupertatis fructu priventur Quoniam sicut esurientibus et sicientibus regnum celorum promittitur, sic et splendide epulantibus, sicut epuloni, et eis, qui sedebant super ollas carnium et saturati ceperunt ludere, pene sunt deputati inferni. Si vero prelatus maioribus laboribus occupatus vel propter hospites aliquando pietancia aliqua ultra communem prebendam provideatur, poterit de eadem aliquibus impartire, ut officialibus vel senioribus, etsi „n o n e q u a l i t e r o m n i b u s,“ ut r e g u l a inquit: „q u i a n o n e q u a l i t e r v a l e n t o m n e s“ [3]) similiter in potu et in ceteris regulam imitando, nec in hoc contradicendum erit.

In refectorio eciam, quantum possibile est, nonnisi sit persona notabilis et propter edificacionem admittatur, nec ad serviendum, nec ad legendum propter penitencias, que quandoque infliguntur. — Supellectilia pro voluntate prepositi sive stanea, sive (ut solent esse) lignea administrentur pro potu. — Et omnes per vices legant et serviant pro mensa preter priorem et seniores non etate, sed religione, qui supra quadriganta annis in ordine laboraverunt, ut illi quiescant. — Silencium diligenter observetur propter fructum leccionum — Prebendarius nullus in refectorio manducet, nec quidam recipiatur, ut supra dictum est, cap. de recipientibus ad religionem. — Collacio et bibicio mediam horam non excedant.

---

[1]) I. Tim., VI, 8.
[2]) Cap. I.
[3]) Cap. I.

Katoličtí světcové a abnormální stavy duševní.

Psychologická a apologetická studie. Prof. BOH. SPÁČIL T. J. (Č. d.)

7. Světcové a náboženská paranoia.

Protináboženská psychopathologie a psychologie náboženství nespokojuje se tím, že vytýká světcům psychopathické slabosti, nýbrž staví mnohé z nich úplně na roveň buď s paranoiky nebo se zřejmými hysteriky.

„Ustavičná snaha", píše Moerchen, „tělo a potřeby jeho přemáhati, každou smyslnou rozkoš hned v kořeni udusiti, a takovým způsobem ‚očištěn' Bohu se přiblížiti, nabývá u světců zvláštního pathologického rázu, na způsob paronoické idee, nenapravitelné a nějakým vlivům a obměnám nepřístupné, a následkem jest pak vniterná nutnost k zevnějším, této idei odpovídající konům, jichž by zdravý duševní život následkem nutně povstávajících reakcí na delší dobu nebyl schopen. Pouze chorobné představy, přede vším halucinace zrakové a sluchové, mohou ještě jakýsi vliv na takový duševní stav míti, což jest novým důkazem, že ráz jeho jest pathologický, v přímé chorobě centralní nervové soustavy založený." Za příklad uvádí Moerchen mimo jiné sv. Šimona Stylitu, o němž „se vypráví, že si už v mládí provazy tak těsně kol těla uvazoval, že během let zcela do masa zarostly. Později se přivázal tak, aby ani seděti ani ležeti nemohl. Konečně žil na sloupích, které dal schválně k tomuto cíli upraviti a které byly ponenáhlu zvyšovány, až dosáhly 10 metrů. Nahoře na sloupě žil po léta a dal si tam podávati svoji přeskrovnou stravu na uhájení života. Další ošklivé podrobnosti popisu chceme mlčením pominouti. Že takové šílenosti musí zpětně zcela ničivě na duševní život působiti, jest na bíledni." [1])

Ve třech bodech lze zdánlivou podobnost světců s paranoiky viděti: paranoikové i světci věnují se s velikou horlivostí náboženským úkonům a cvičením, u světců i u náboženských blouznivců shledáváme se s „viděními", a konečně světcové se stejnou houževnatostí sledují náboženskou ideu a projevují svoji horlivost i nápadnými zevnějšími skutky, jako paranoikové pronásledováni jsou chorobnou ideou náboženskou.

[1]) Moerchen, u. d. str. 27 dd.

Počněme s posledně jmenovanou zdánlivou podobností. Lze důslednou a houževnatou snahu po uskutečnění veliké idee nazvati chorobným zjevem, zvláště když se děje s úplnou rozvahou a celou silou vůle jasným poznáním řízené? Zajisté že ne. Mnozí učenci a vynálezcové obětovali celý svůj život svojí idei, žili často ve skromných poměrech, ano v nouzi, aby zašetřili potřebných peněz ku svým pokusům, obírali se léta za pracných dní i bezesných nocí svojím problemem, až jej konečně šťastně rozřešili; a přece jich nikdo přes jistou vniterní nutnost, která jim už nedala od započaté úlohy upustiti, nenazve duševně chorými. A proto nesmíme také jinak ani o svatých souditi, které všemohoucnost nezdolné lásky k Bohu a k bližnímu nutkala, a kteří tomuto nutkání stále více a lépe snažili se vniterními a vnějšími skutky odpovídati, skutky, jichž ovšem nechápe ten, který sílu náboženské pravdy, moc milosti a vnitřní život svatosti nezná. [1])

Ostatně jest úplně nesprávné, že u světců ideje, kterými se řídí, jsou ve všem neodolatelné a tudíž analogické k chorobným ideám paranoiků. Svatí byli právě naopak přístupni radám zkušených duchovních vůdců a zvláště z poslušnosti vzdávali se i dlouholetého zamilovaného duchovního cvičení. Blahoslavený Suso ustal po šestnácti letech ve své zevnější přísnosti, sv. Františka de Chantal změnila na napomenutí sv. Františka Saleského způsob tělesného mrtvení, sv. Františkovi Borgiáši dal sv. Ignác po bok bratra Michaela Marka, aby se o jeho zdraví staral a přílišnou přísnost světcovu mírnil, a sv. František ho svědomitě poslouchal. Ovšem lze říci, že světec na nejvyšším stupni dokonalosti už takořka ani jinak jednati nemůže než ctnostně, ale to proto, poněvadž už jinak jednati nechce, poněvadž stálým cvikem a milostí boží vůle jeho v dobrém je zcela upevněna a utvrzena. To však jest nejvyšším stupněm pravé vniterní svobody, které paranoik úplně postrádá. Náboženský šílenec není si toho vědom, že jej chorobná idea neodolatelně nutká, bez volby a úsudku přijímá všecky přeludy a vplétá je v soustavu svých utkvělých idejí, a co se nedá v ni vtěsnati, to bývá přeměňováno a upravováno, až se to do budovy chorobných idejí hodí. Všecky pak ideje paranoika dají se konečně uvésti na ideje manie velikášství a stihomamu, kdežto u světců právě dokázaná pokora a trpělivost takové ideje naprosto vylučuje.

Jiný zjev, na nějž poukazují, jsou vidění světců, která prý jsou analogická nebo totožná s halucinacemi duševně chorých.

---

[1]) Familler, u. d. str. 107 nn.

Předesíláme, že halucinace výjimečně i u lidí duševně úplně normálních se někdy přiházejí. Tak tomu učí z psychiatrů na př. Pelman,[1]) Kräpelin[2]) a j. a souhlasí též Joly.[3]) Dle Pelmana konstatovala jistá anglická společnost pro studium psychologie ze 17.000 pozorovaných případů halucinací 2272 u lidí úplně zdravých. Mohly se tedy přirozené halucinace někdy i u svatých vyskytnouti. Ano i kdyby ten který případ chorobné halucinace byl prokázán, nejsme oprávněni už na chorobu duševní vůbec souditi; směrodatným musí býti celkový duševní stav.

Rozhodně popříti dlužno, že všecka vidění světců se dají uvésti na přirozené nebo dokonce chorobné halucinace. Vidění a podobné zjevy nenáležejí, jak jsme svrchu dovodili, k podstatě svatosti a při kanonisaci se na tato fakta důkaz nestaví. V každém případě musí býti nadpřirozený ráz vidění přesně dokázán.

Církevní spisovatelé a světci znali rozdíl mezi halucinacemi a nadpřirozenými, od Boha pocházími viděními, přiznávali, že mnohá fakta na pohled nadpřirozená mohou se přirozeně nebo z chorobných příčin vysvětliti, a byli proto v úsudku svém o věcech těch velmi opatrní.[4])

Určiti naprosto přesně meze halucinací a nadpřirozených vidění není vždy snadno. Jsou však určitá znamení, dle nichž lze obé rozpoznati; vztahují se tato znamení dílem na osoby, které vidění mají, dílem na způsob, předmět a účinky vidění. Jestliže osoby, o nichž se vypravuje, že taková vidění mají, slova božího a nauky církve si mnoho neváží, a větší váhu na svoje vidění kladou, jestliže bez předběžné cesty očištění hned vrcholu dokonalosti dosáhnouti chtějí, nápadným zevnějším kajicnostem dle své vůle se oddávají, pak jsou jejich vidění podezřelá. Co se způsobu týče, platí pravidlo Benedikta XIV, dle něhož frequentia sola eas suspectas reddere potest. Okázalost, nervosní a neskromné posunky, nesrozumitelná slova, za nichž se „vidění" děje, ješitné mluvení a chlubení, vše to jsou znamení, že se nejedná o zjevy nadpřirozené, které od Boha pocházejí. Co do předmětu nutno odmítnouti všecka vidění na čistě světské nebo dokonce smyslné věci. Nejlepším kriteriem jsou dobré účinky vidění od Boha pocházejícího: obava před klamem a proto porada se zkušenými vůdci

---

[1]) K. Pelman, Psychische Grenzzustände, str. 229.

[2]) E. Kräpelin, Lehrbuch der Psychiatrie 1903, str. 140.

[3]) u. d. str. 78.

[4]) Srv. Ben. XIV, u. d. l. 3, c. 51.

duchovními, rozmnožení a utvrzení ctností, zvláště pokory, lásky, trpělivosti, konečně pokoj a klid srdce.[1]

Z toho už je vidno, jaký podstatný rozdíl jest mezi halucinacemi paranoika a viděním světců. U paranoika jsou halucinace mimo to vlastním živlem celého chorobného stavu, které soustavu chorebně fixních ideí stále více rozmnožují a hlouběji a hlouběji vhánějí chorého v šílenství, u světce chybí vidění někdy docela, v každém případě jsou něčím mimořádným, dostavují se zřídka, a většinou teprve tehda, když světec vrcholu mravní čistoty dosáhl. Paranoik je pln svých halucinací, není přístupen rozumným důvodům a radám, u světce jsou vidění stavem přechodným, po němž se zase vrací k obyčejnému zaměstnání, světcové jsou opatrní v soudě o viděních, a řídí se radou i rozkazy druhých. Paranoik chce, aby se o jeho halucinacích mluvilo a sám ješitně je rozhlašuje, světec by byl nejradší, aby všecko úplně skrytým zůstalo. Obsah zjevení světců jest konečně takový, že vždycky ducha jeho povznáší a prospívá klidnému, solidnímu pokroku duchovnímu.[2]

Po všem tom, co řečeno, není už ani potřeba, abychom ještě na rozdíl ve třetím bodě, ve kterém odpůrci podobnost náboženského paranoika se světcem viděti chtějí, že totiž oba nápadně a přespříliš se věnují náboženským úkonům a cvičením. Paranoik se činí nápadným tím, že zanedbávaje svoje povinnosti stavu se věnuje zevnějším náboženským cvičením a při každé příležitosti užívá zbožných průpovědí a výroků z písma sv., ať se to hodí nebo nehodí. Od světce žádá iustitia právě naopak, aby svoje povinnosti stavu s radostnou ochotností zcela a úplně vykonával. Náboženské úkony miluje ovšem světec a rád je vykonává, ale netkví na zevnějšku, nýbrž hlavní věcí jest mu živá víra a láska; náboženská cvičení musí býti dobře spořádána a musí k ostatním povinnostem harmonicky přiléhati, při tom vystříhá se světec výstředních způsobů, svoje pobožnosti nekoná jako paranoik jiným na odiv, nýbrž nejraději o samotě a nepozorován.

Ke zjevům náboženské paranoie patří též, že náboženský blouznivec vystupuje rád jako reformátor, messiáš atd. Při tom se cítí neodvislým pánem, nedbá ani rady ani rozkazu, a každý odpor ho rozdráždí a v jeho chorobných ideách posílí. Zcela jinak jednali

---

[1]) Familler, u. d. str. 158 nn.

[2]) Familler, u. d str. 66 nn.

svatí, když jim buď jich úřadem nebo představenými nějaká podobná úloha byla svěřena. Pokora, poslušnost, moudrá obezřetnost spojená zároveň s důvěrou v Boha a pevností je vždy provázely. Ostatně už neuspořádaný obsah „kázání“ a „proroctví“ paranoika brání všemu srovnávání se světci. Konečně nedostává se paranoikovi naprosto posvátného klidu, stálého pokroku, oné jednolitosti povahy a života, která světce vyznačuje. Život onoho je stále rozervanější, až skončí úplnou duševní, a mnohdy i mravní schátralostí, u světce je stálý vzrůst ctností až k nejvyšší možné dokonalosti, kterou pak korunuje svatá smrt, hodná předchozího života.[1]) (O. p.)

[1]) Familler, u. d. str. 66 dd.

Posudky.

Archivní prameny ku poznání života i strázně na širém Královédvorsku od smrti Husovy až do doby Koniášovy. Sestavil *Antonín Schulz.* Oddíl I. Od dob Husových až do dob nařízení zemské defense. Oddíl II. Od dob nařízené zemské defense až do dob Koniášových. Ve Dvoře Králové 1913. Nákl. vlastním. Str. 199.

Známý románopisec a dramatik předložil tu řadu listin a regest pro dějiny Královédvorska více méně důležitých, se stručnými vysvětlivkami. Namnoze nejsou to listiny neznámé ani pro dějepis český zvláště důležité, ale pro místní dějepis nejsou bez významu a leckterou zprávou buď objasňují neb docelují obraz poměrů českých té doby. M. j. cenný jest seznam četných jmen, jež v památkách těch se vyskytují. Německé listiny p. vyd. podává také v překladě českém, počítaje snad také na čtenáře neodborníky. Pořad jest ovšem chronologický, ale rozdělení jest málo přehledné, nadpisy oddílů nepřípadné; tak na př. oddíl druhý nadepsán: „Z dob přijímání těla a krve Pána Ježíše Krista pod obojí způsobou až do nařízení zemské defense“, ačkoliv obsah listin, jak se samo sebou rozumí, týká se všeho jiného víc než nauky náboženské, po př. utraquismu.

Úprava spisu jest pěkná, jen tiskových nedopatření zůstalo dost.

Dr. Aug. Sedláček, Die Reste der ehemaligen Reichs- u. a. böhm. Register. (Věstník kr. č. spol. nauk, 1916).

P. vyd. navazuje tu na podobnou práci Čelakovského otisknutou v Abhandlungen der kön. böhm. Gesellschaft d. Wissenschaften (1830). Chtěje dodati této práci co největší přesnosti (potřeboval chronologicky spolehlivých údajů pro své vlastní dílo) prostudoval zbytky českých regest v archivu dvorním, pražském kapitolním, strahovském a roudnickém. Celkem uvádí 13 knih sahajících od r. 1360—1422.

Klopotné práci p. vyd. vděčíme za nejedno určení listin a jestliže se mu nepodařilo všude, pak nedostatek ten jest vyvážen jiným úspěchem, pravými zprávami.

Předně máme tu regesty k dějinám bratrovražedných bojů Sigmunda, Jošta a Prokopa (č. 442, 450, 462). K poznání církevních poměrů je zvláště zajímavým pramenem regest č. 44, dle něhož král Václav r. 1398 poručil hagenavské Johannity za různé přestupky ztrestati mocí světskou. S opačným případem se potkáváme při č. 437, dle něhož o rok později zase více se staví na odpor proti stávajícím právním zlozvykům v Chebsku, kde po úmrtí farářově obce pobraly celou pozůstalost. Bídu a úplnou závislost církevního jmění na moci světské dobře osvětluje list krále Václava z r. 1404 (č. 555), kterým dovoluje klášteru v Kladrubech, aby mohl z nouze prodati zlatý kalich,

ale pod výminkou, že do 2 let zjedná kalich nový. Válkami poškozený byl tehdy klášter Zderazský (č. 615). Libovolné zacházení s církevními statky, zřejmo také při r. 1422, kdy Sigmund(?) zastavil Potvorovice, ves kláštera velehradského, jakémusi Vojtěchovi (č. 850.)

Války husitské se hlásí v regestech hlavně četnými zástavami. K Moravě se vztahují čísla 845 (Litovel a Mničov, r. 1422), 881 (Blučina, 1424, Jindřichovi z Valdštýna), 940 (Jevičko, 1421, Janovi z Boskovic a na Brandýse), 951 (Bzenec, 1421, Václavovi z Dubé), 941 (Slavkov a Veveří, 1421).

Heraldik shledává se tu s erbovním listem osobního lékaře Václavova, Albíka (č. 583), ku kterému se vztahují i čísla 389, 508, 566, 567, 591, 593.

K dějinám předhusitských heresí jest vítaným příspěvkem žádost Václavova, aby všichni poddaní pomáhali inkvisitorovi Václavovi, biskupu Nikopolskému (1406, čís. 516). *Nn.*

* * *

K. Dostál-Lutinov, Duch Německa. Výbor z německé poesie. „Světových obzorů“ č. 5—9. Praha 1917. Cena 2 K.

Němečtí klassikové náleželi k láskám Dostálovým již od počátku jeho básnické činnosti. Známo, že právě překlad Schillerovy proslavené „Písně o zvonu“ upozornil Vrchlického na nadaného bohoslovce-básníka, jenž pak ve svých časopisech uveřejňoval častěji nové překlady ze Schillera, Goetheho, Heineho, Lemana, Uhlanda, Moerickeho, M. Herbertové a j. Souborem či snad lépe: výborem z nich jest i typograficky velmi pěkně vypravená knížka „Duch Německa.“ Nevyvolala jí tedy válka, za níž nesporně projevil se ve svých dobrých i špatných vlastnostech německý duch, ale jistě aspoň uspíšila její vydání. Překladatel vybíral ovšem z nepřehledných takořka zásob německé poesie jen takové výtvory, v nichžto zračí se lepší stránky německé povahy, jak sám je jmenuje v úvodu: Hrdost a tvrdost, ale také Gemüt, hluboký cit, hloubavost a blouznivost, udatnost, mužná zbožnost, úcta k ženě, láska k přírodě a k rodině a obětavost pro vlast. „Těmito básněmi — praví — byla po celá století odkájena německá mládež a živena v ní ideálnost a odvaha k velkým činům. Přál bych si, aby naši paedagogové, básníci a státníci z tohoto výboru si znova uvědomili, jak velký význam má ideální poesie pro výchovu národa.“

Nejčetněji jsou tu zastoupeni ovšem Schiller a Goethe, každý sedmi básněmi, většinou dobře známými starším studentům z četby školní. Tak je tu Píseň o zvonu, Norec, Hrabě z Habsburku, Prsten Polykratův, Cesta k hamrům, Boj s drakem, Goethova Svatební, Pěvec, Krysař, Rybář a j. Vedle nich šest ukázek má Heine, v němž jest leccos umělecky příbuzného Dostálovi. Je tu i Nietzsche se svou

mladickou básní „Gethsemane a Golgota“, otištěnou poprvé až r. 1916, a hlubokou „Modlitbou k nebesům“. A básník neustrnul jen na klassicích, ale přibral do své anthologie i současné a nejmladší spisovatele. Tak je tu zastoupen i velmi nadaný, ve válce padlý katolický básník Reinhard Joh. Sorge, pak Marx Möller se svou krásnou „Legendou velikonočních zvonů“, z Hochlandu známý Heinrich Lersch („Matka boží v zákopech“), Mik. Becker, Ernst Bertram a j. Vedle nich chybí ovšem nejedno mnohem význačnější jméno, ale v celku obraz ideálního německého ducha jest i při malých rozměrech knihy nakreslen dosti jasně a vystižně. Ostatně básník připravuje, jak poznamenává v úvodě, ještě druhý svazek výboru z katolické poesie německé. Možno to jen vítati, neboť překlady jeho jsou skoro vesměs velmi plynné, svěží, někde přímo virtuosní.

Knihovna lidu a mládeže.

Alois Mrštík, Dobré duše. Moravské obrázky. 1893. — Název jest míněn u většiny obrázků více ironicky. Spisovatel líčí tu nejčastěji stinné stránky života na slovácké dědině; rodinný rozvrat, opilství, karban, furiantství i surovost, ale hledí při tom vzbuditi ve čtenáři soucit s nešťastnými povahami, jimž nechybí také některých dobrých vlastností. Zachycuje je realisticky věrně, maluje rád krajinné obrazy, popisuje všechno podrobně, ale přece na rozdíl od jiných realistů počíná si dosti umírněně a šetrně, vyhýbá se trivialnostem a nikde neuráží. Vzdělanější čtenář nalezne tu dosti zajímavého po stránce národopisné i psychologické.

Vilém Mrštík, Babetta, Verunka a drobné povídky. 1902. — „Drobné povídky“ jsou vlastně jen náladové črty a vzpomínky ze života spisovatelova: jak číhal na sluky, jezdil s mladíky k odvodu, vykouzloval si v zimě jaro a pod. Obě rozsáhlejší titulní povídky kreslí dvě rozdílné ženské postavy: „Babetta“ prodává se s rozmyslem a s vědomím svého muže bohatému hýřilu, aby zachránila obchod — „Verunka“, venkovská krasavice, oklamaná v lásce mladým pánem, nemůže naň zapomněti ani tehdy, když pán stane se knězem a ona vstoupí v manželství s jiným. Utrápí se svou nešťastnou tajnou touhou a muže dobráka přivede k tichému šílenství. V povídce je hodná dávka romantismu, tak jako v první naturalismu. Kniha hodí se jen vzdělaným čtenářům.

E. Sokol, Děti. Idylla. Brno 1904. — Svěží kresba ze života venkovských dětí-školáků, děvčat i hochů, v nichž při bezstarostných hrách, při styku ve škole i všelikých sporech počínají se probouzeti první nejasné city a touhy. Spisovatel miluje jistě nevinné, přirozeně se podávající děti, pronikl dobře, jak svědčí některé drobnosti, jejich duši, vypravuje jemně, takže vzdělaný čtenář přečte knihu s požitkem. Prostému čtenáři bude vaditi nedostatek děje i některá dlouhá líčení

přírodních dojmů, jež ostatně působí tu cize, umělkovaně i všedně: jsou to dojmy spisovatelovy a nesouvisejí většinou s duševním stavem dětí, o nichž píše.

Anna Řeháková, Teta Eliška. Praha 1917. — Jest to obraz života a činnosti ušlechtilé české ženy, sestry spisovatelčiny, jež se věnovala s pravou křesťanskou láskou službě nešťastných a trpících. Povídkový děj jest velmi prostinký: již v podvečer svého života ujme se Eliška venkovského děvčátka a vychovává je obětavě až k sňatku, do něhož zasáhnou na čas rušivě válečné události. Tomuto výchovu jest věnována největší část knihy: v celých dlouhých kapitolách vykládá tetička dívce a jejím stejně hodným přátelům o pražských zahradách a památkách, pak o českých hradech, kudy s nimi cestuje, o české literatuře a zvláště o Elišce Krásnohorské, jež vyrůstá v jejím podání v největší českou básnířku. Povídka stává se tím roztříštěnou a místy i nudnou. Je to škoda, poněvadž jinak by její čistý idealismus působil mnohem mocněji na duši dospívající dívčí mládeže, jíž jest především určena.

Andrij Čajkovskij, Pro sestru. Přel. Ign. Kaprál. Praha 1917. — Povídka z kozáckého života na ukrajinské stepi, kam zajížděli Tataři na lup a odváděli mladé lidi do otroctví. Líčí jeden takový přepad, po němž hrdinný hoch vydá se na dobrodružnou cestu mezi Tatary, aby vysvobodil zajatou sestru. Přese všechny útrapy odpírá statečně tatarským svodům, aby odpadl od víry křesťanské a zapřel svou národnost, až konečně dosáhne šťastně svého cíle. Knížka zaujme celým svým ovzduším i poutavým, svěžím a nenásilným dějem zvláště hochy. *M.*

Hrdinové Britských ostrovů. Pět pověstí. Přeložil V. A. Jung. Praha 1910. — První pověst Beowulf (od Johna Gibba) líčí, kterak Beowulf, man krále Geatův, vypravil se se svou statečnou družinou do Dánska zbavit krále a jeho zemi bahenního netvora Gendela, kterého, jakož později i jeho matku, jež smrt synovu chtěla pomstiti, se mu podařilo usmrtit. Navrátiv se do své vlasti byl uvítán s radostí králem Hygolakem, který jej přijal ku svému dvoru. Po smrti královĕ spravuje za nezletilého syna králova Heardreda zemi a po předčasné smrti tohoto stává se sám králem Geatův, jimiž dlouhá léta vládnul. U vysokém věku podniká ještě zápas s drakem, kterého sice přemohl, avšak následkem poranění v boji umírá. Z průběhu pověsti jest patrno, že Beowulf snad původně byl nějaký bůh dobrý — slunce a jara, — který bojem překonává zlobohy: mlhy — Grendela, vln mořských — Grendelovu matku, a zimy — draka. — Druhé dvě pověsti Thomasa Malory-a: Jak Arthur byl zvolen králem a jak získal svůj meč exkalibur, a Smrt krále Arthura věnovány Arthurovi, osobnosti historicky nezaručené, který snad byl posledním slavným panovníkem keltských obyvatelů britských, z něhož pověst udělala mocného krále britského, který prý nezemřel, nýbrž se navrátí, aby udělal Brity zase mocným a svobodným národem. Vyškubnuv hravě

z kamene před chrámem několikráte meč, čehož žádný z velmožů nedovedl, poněvadž to považováno bylo za znamení, že po právu rozeným králem anglickým, povýšen byl mladý Arthur na trůn. Aby předešel půtky o přednost, seřadil Arthur své rytíře kolem kulatého stolu a proslavil se s nimi mnohými činy. Přišed v boji s rytířem Pellinorem o svůj meč dostal od dívky kráčející po jezeře v náhradu meč jiný, který vyčníval z jezera (exkalibur). Tento meč vrátil před svou smrtí po boji s velmožem Mordredem, který toužil po koruně královské, opět na své místo v jezeře. Hrdinou posledních dvou pověstí: Robin Hood a ztrápený rytíř (W. C. Hazlitta) a Robin Hood a řezník (Evy March Tappanové) jest Robin Hood, osobnost dle všeho smyšlená, v níž zosobňovala se nenávist Anglosasů proti normanským dobyvatelům. Robin Hood, žijící jako vyhnanec v lesích shermoodských v Nottingshamshiru, pomáhá se svými věrnými chuďasům a utiskovaným proti jich utiskovatelům. V prvé pověsti pomáhá rytíři vyplatiti zástavu, v druhé trestá nesvědomitého šerifa.

Pověsti čtou se dosti pěkně až na třetí, jíž není tak snadno porozuměti. Poněvadž však látka pověstí naší mládeži poněkud cizí, nebudou ji tak baviti jako naše pověsti národní. Líčení opata ve čtvrté pověsti je snad trochu přehnané. Jinak možno knihu dáti do rukou žákům na 3. stupni.

P. Infantěv, Sibiřské povídky. Přel. Jindř. Veselovský. Praha 1911. — Sbírečka obsahuje tři povídky. V první: Malí velrybáři v osudech malého Rona podává se nám obraz života Korjakův, malého to národka na Kamčatce. Druhá: Galejův orel seznamuje nás s národem Kirgizů a se zvláštním druhem přátelství u nich, tamírství zvaným, při němž tamír tamírovi ničeho nesmí odepříti. V třetí povídce: Smrt Omulínova dovídáme se o zvláštnosti u Čukců, že mnohdy starší lidé nečekají přirozené smrti, nýbrž volí dobrovolně smrt, aby se spojili se svými předky a s nimi společně pak pomáhali lidem na zemi.

Vypravování bude mladé čtenáře zajímati. Hodí se mládeži na 3. stupni.

Fr. Bačkovský, J. K. Tyl, Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha Praha 1895. — Jsou to pěkné a mládeži velevhodné vzpomínky na nadšení a horlivost prvních vlastenců — buditelů národa jako byl Šebestián Hněvkovský, který svým příkladem získával i jiné, na př. Puchmajera a oba bratry Vojtěcha a Jana Nejedlého, o nichž tuto nejvíce se mluví. Úvod Fr. Bačkovského jest na některých místech příliš frásovitý.

Ž. Podlipská, O Palečkovi. Pohádka. Praha 1901. — Spisovatelka zajímavým způsobem vypráví našim dětem dobrodružství tohoto malého hrdiny od šťastného jeho nalezení Bohumilem až k jeho šťastného návratu do vlasti, kde láska k rodné zemi nade vším zvítězila. Jádro pohádky shrnuto na konci ve slova, že sebe nepatrnější bytost může velké, netušené věci vykonati, jest-li nadána duchem, srdcem a mocnou vůlí. *A. S.*

Karel de Wetter, Granátník císařův. Nakl. E. Šolc v Karlíně. Str. 104, c. 1.70 K.

Granátník Napoleona I vypravuje několik příběhů ze života svého zbožňovaného vojevůdce, jejž na konec chtěl i z vězenské lodi ještě na svou rybářskou bárku zachrániti, začež před očima jeho zastřelen. Vybrány příběhy, svědčící jen o ušlechtilé stránce povahy Napoleonovy. Vypravovány velmi pěkně a působivě.

Knížka hodí se do knihoven lidových i pro studující, kteří ještě snáze než prostý čtenář proderou se řadou jmen tu a tam hustě nakupených a jim částečně z dějepisu známých.

Rozhled

Náboženský.

Polská národní svatyně Częstochowa chystala se letos oslaviti 200letou památku korunovace zázračného obrazu Matky boží jasnohorské. Válka to znemožnila, odloženo tedy na dobu poválečnou. Přes to však 8. září — výroční to den korunovace — sešlo se na Jasnou Horu z celého Polska poutníků několik tisíc prosit královnu Polské koruny za pomoc a starou slávu svobodné Polsky jak bývala kdysi. Město Częstochowa leželo v době Rzeczy pospolitě ve vévodství krakovském, za časů ruských v gubernii piotrkovské, nyní pak je v okupačním území německém, Jasná Hora však pod civilní správou rakouskou jakožto vlády katolické. Jasná Hora jest nejen posvátným místem pro církev katolickou, ale jest národním symbolem „polského panství"; zde čerpali Poláci sílu, jednotu, víru v nezadatelná svá práva. Jan Kazimír Pannu Marii zvolil za královnu Polské koruny; na praporech polského rytířstva povíval stejně bílý orel jako obraz częstochowské Matky boží; tak bylo za Kościušky i nyní. Zde dálo se duchovní obrození, zde síla čerpána, když švédská potopa zalila celou Polsku. Na Sibiři, na Sachalině najde se obraz częstochowské Matky boží v chaloupce jako na šíji vyhnanců, kteří nezapomněli rodné mluvy polské.

Obraz Matky boží częstochowské patří do školy byzantské. Dle starobylé pověsti na prosbu prvních křesťanů maloval jej sv. Lukáš evangelista ještě za života Panny Marie na cypřišovém dřevě. Obraz byl chován v domě Zebedeů; při zboření Jerusalema je zázračně zachráněn. Okolo r. 330. nalezla obraz císařovna Helena a přenesla do Cařihradu. V době obrazoborců uschovala obraz v samém císařském paláci Irena, dcera Konstantina Kopronyma. Dle všeho daroval madonu r. 863. s jinými ještě reliquiemi císař Nikefor Karlu Vel., ten pak postoupil ji pomocníku svému v bojích se Saraceny, Lvu, knížeti ruskému. Tento umístil obraz v zámku Belském, kterého se však roku 1349 zmocnil Vladislav, kníže Opolský. Zámek oblehli Tataři, jeden z nich šípem zasáhl Nejsvětější Pannu na šíji, rána tím vzniklá nedala se zamalovat. Tataři však musili odtáhnouti s nepořízenou. Vladislav, opouštěje Bełz, který spolu s Červenou Rusí přidal se ku knížectví litevskému, chtěl obraz odvésti do Opolu, hlavního města svobodného svého knížectví; ale pod Jasnou Horou koně nemohli dále, obraz tedy ponechán zde. — Tolik tradice. Pravděpodobně do Bełzu dostal se obraz z výprav knížat ruských na Cařihrad. Vladislav, kníže opolský, uložil obraz na hoře zvané Stará, později Jasná, kde stál starý dřevěný kostelík. Pod horou byla ves dle zakladatele Częstocha (Česlava) Częstochowou zvaná. Kníže povolal na Jasnou Horu z Uher řeholníky řádu sv. Pavla, pavlány, 9. srpna r. 1382.

R. 1430. napadlo klášter několik loupeživých šlechticů, nenalezše však pokladů, vzali kostelní nádoby a obraz dvakráte ve tváři šavlí profali; snad byli mezi nimi i Husité. Neboť r. 1466 „pan Ctibor Tovačovský z Cimburku, v jízdě své skrze Slezsko neušetřil hranic Polských, ale dal popleniti městečko i okolí kláštera častochovského, neopověděv války.“ (Palacký: Dějiny národu českého, kniha XV. čl. 7. str. 949.)

Že králové, knížata a pánové polští byli častými prosebníky před obrazem Matky boží, bylo přirozenou nábožensko národní povinností. Kazimír IV. Jagello několikráte zde byl, král Štěpán Batory obětoval zde svůj meč, kralevič Vladislav děkoval za vítězství chocimské a Jan Kazimír 19. října 1649. zavěsil před obrazem 8 korouhví dobytých na kozácích, Jan III. Sobieski modlil se před Matkou božskou za vítězství a z kořistí dobytých na Kara Mustafovi Jasné Hoře mnoho cenných věcí věnoval.

Za hrozného přívalu švédského bránila Jasnou Horu hrstka rytířů v čele s Petrem Czarnieckim, sieradským mečníkem Štěpánem Zamojskim a převorem kláštera Augustinem Kordeckim od 8. listopadu do 26. prosince r. 1655, až Švédi odtáhli. Svědkem obležení byla Jasná Hora v letech 1702 a 1704, kdy s vojskem vtrhl do Polska Karel XII. a dlouho bojoval s Augustem II.

Kardinal Odescalchi vymohl po návštěvě Jasné Hory na papeži Klementu XI korunovaci obrazu. Pavlanský bratr zlatník Makary Szypkowski zhotovil na obraz tři pláštíky: diamantový, perlový a rubínový. Současný dějepisec polský Erazim Otwinowski píše o slavnosti: „Toho roku (1717) poslal sv. Otec z Říma korunu na obraz Matky boží v Częstochowě, proslulý velikými zázraky; král August věnoval obrazu též korunu diamantovou, velmi vzácnou. Dne 8. září byl onen obraz Nejsvětější Panny korunován korunou římskou s velkou náboženskou slavností knížetem Krištofem Szembekem, biskupem kujavským. Bylo zde mnoho opatů, lidu kolem 100 tisíc, bydleli ve stanech, nemohouce směstnati se v hostincích Slavnost trvala celý týden . . . Od toho roku nastala léta velmi bohatá, po 10 let potom byla velká úroda.“

Od požáru r. 1640, kdy zničena byla věž a část chrámu, byl obraz přenesen do jídelny, 8. září však umístěn zase v kostele, třebaže oprava chrámu trvala 5 let. Když pak koncem minulého století zase věže byly požárem zničeny, sbírky z celé Polsky i od Poláků mimo vlast žijících brzo škodu uhradily. Stoleté výročí korunovace r. 1817 bylo národní slavností Polska, tehdy ovšem už rozdrobeného. R. 1769 dostala se Jasná Hora v moc konfederace barské, za tři roky už do rukou Rusů, r. 1793 Prusům, r. 1806 Francouzům a r. 1813 znovu Rusku. R. 1882, při 500letém jubileu založení kláštera, sešlo se 8. září půl milionu poutníků — jako svědectví Polsku i celému světu, čím je Polákům Częstochowa.

✦

Mezi rozdíly ve věrouce katolické a pravoslavné málokdy zmiňován bývá důležitý rozdíl co do nauky o nadpřirozených

záslubách. Katolíci věří (dle Tridentina s. 6.): Justi bonis operibus vere merentur. Pravoslavní naproti tomu, odmítajíce tuto „juridickou“ zásadu spravedlivé odplaty, učí, že člověk spasen bývá „jedině zásluhami Kristovými, které jsou nekonečné a nepotřebují žádného přídavku“ (Malinovskij, Dogm. Bogosl. 1909 III. 418), lidské pak snaze náleží toliko dokonalá passivita naproti účinné milosti boží věrou vyznávané a přijímané; je to nauka protestantské příbuzná, která zneuznávajíc význam spolupůsobení člověkova s milostí v díle spasném, jeví se také v názorech o primátě (jakoby prý Bůh v řízení církve potřeboval pomocníka!)

Závažný rozdíl pak je také v katolickém a pravoslavném názoru na život posmrtný. Onomu je smrt zakončením doby zásluh (status viae), tomuto náboženskomravní vývoj trvá celou věčnost a právě v životě posmrtném za daleko příznivějších podmínek jeho dokonaleji se uskutečňuje.

St. Tyszkiewicz probíraje tyto rozdíly (Innsbr. Ztschr. f. kath. Theol. 1917, 400 dd) podotýká, že přátelé unie snaží se rozdíly v obojí věrouce líčiti jako nepatrné, a myslí, že pravoslavní v tom vidí „heimtückische kriecherische Politik“ (zaiskivanie).

Z pravosl. dogmatika Světlova (Christ. věrouč. 1914 I. 417) uvádí stížnost jeho, že v nynější orthodoxii „rozum trpěn a připouštěn bývá jenom jako nevyhnutelné zlo.“ Bohužel!

*

Do výkladu Bible pustil se také pražský realistický kritik jv., posuzuje v brněnském pokrokovém deníku spis Dra Tomáše Trnky „Filosofický problem války.“ Trnka napsal, že Abel je symbolem vynořující se kultury, talentem, šiřitelem míru, Kain pak bojovníkem, rušitelem míru, barbarem přírodní síly ... Proti tomu prohlašuje jv.: „Abel byl panovačný krotitel zvířat, zabaleč, který zabíjel a učil zabíjet — Kain byl přičinlivý, vynalézavý rolník, který se pokoušel a snažil zdokonalit tichou rostlinnou úrodu zemskou k výživě lidské; byl-li kdo barbarem, byl to Abel, vzdělancem byl Kain ... Kain zabil Abela z odporu k jeho vraždění a zabil ho týmž způsobem, kterým Abel kolil němá zvířata svého stáda, nevinná a bezbranná; nešlo Kainovi na rozum, že by se Bůh mohl vlídně dívati na Abelovo řeznické ničení života ...“ Kdo pak mu tohle povídal?

*

V krakovském „Przegladu Powszechnem“ dokončil F. Hortyński T. J. dlouhou, již v minulém ročníku začatou studii o slavném anglickém romanopisci Robertu Hugh Bensonovi, zvláště o jeho posledních dílech. U nás je z překladu znám — kromě „Králova díla“ a menších povídek — jeho román „Pán světa“, vyšlý r. 1910 a přeložený hned do všech jazyků vzdělaných národů. Předmětem jeho jest poslední dějství lidského dramatu, konec světa a poslední soud; vychází z předpokladu, že kdyby vládnoucím nyní protináboženským proudům ve vědě a v politice se podařilo úplně zmaterialisovati společnosti a vyloučiti z nich veškery nadpřirozené prvky, vedlo by to

konečně nutně ke snahám, aby byly smeteny poslední zbytky ukrývajícího se ještě katolicismu spolu s papežem. Ve chvíli, kdy letí sta vzducholodí vyslaných vládami, aby vykonaly tento zločin, naplňuje se míra zlého na zemi a přichází Ten, jenž byl, jest a bude jediným jejím pánem, aby naposled oddělil koukol od pšenice . . . Dílo, znamenité uměleckou stavbou a jemností i hloubkou duševní analyse, působí však tísnivě na čtenáře, zvláště na čtenáře věřícího.

To asi pobídlo spisovatele, že napsal po dvou letech poslední svůj veliký román „The Dawn of All“ — Soumrak všech věcí. Je to však spíše jakési mysterium, studie psychologicko-politická, nebo, jak spis. sám to nazývá: parabola, zabývající se základními otázkami lidstva a snažící se proniknouti blízkou i vzdálenější budoucnost světa. Proto řídí se ve svých vývodech nejen logickým rozumováním, nýbrž i intuicí.

A jest jistě zajímavo, že vydávaje své dílo r. 1912, tedy v době, kdy mnoho lidí vůbec pochybovalo o možnosti světového požáru, nejen opírá své vypravování na faktu velké světové války, jež vyvolává ne tak zevnější, jako spíše vniterní přetvoření státův a společnosti, ale nad to klade její vznik do roku 1914. A Benson, člen anglické společnosti, v níž podobně jako ve Francii zapustilo tak hluboké kořeny přesvědčení o slabosti Rakouska o jeho nepochybném rozbití v případě války — vyhlašuje tu názor, že v budoucí válce Rakousko vyjde nejen vítězné, ale tak silné, že pod vládu císaře rakouského bude dána Italie, jež úplně poražena stane se znovu majetkem a domovinou sv. Otce, v jehožto jménu bude spravovati zemi rakouský císař . . .

Tyto události, jakož i jiné — na př. Francie jest válkou značně zmenšena v území a zavedeno tam království; v Německu vzrostl silně socialismus; Spojené státy americké přestaly býti republikou a utvořily spolu s Kanadou anglickou monarchii, kdežto Japonsko nabylo velké části západních pobřeží; Irsko dostalo úplnou neodvislost, leč jeho obyvatelstvo se vystěhovalo později hlavně do Australie, kdežto země stala se takořka jediným velikým klášterem a zároveň psychiatrickým útočištěm pro duše zbloudilé a životem zlomené — jsou základem děje románu, jenž odehrává se již značně později, totiž v letech 1970. Léta předválečná 1904—1912 jsou nazvána „crest of the wawe“, hřbetem nebo vrchem vlny, jež klesne za války, ale povznese se znovu a zastane v oněch letech celý svět úplně katolickým.

Pak podle přesvědčení Bensonova celý materialismus a z něho logicky vycházející společenské proudy konce 19. a počátku 20. věku roztříští se v katastrofě „velké války z r. 1914“, a nad celým světem zavládne názor idealistický, vtělený nejdokonaleji v pravdy víry katolické a zosobněný v postavě nástupce Petrova, římského papeže. Katolicismus opanuje svět podobně jako ve středověku po stěhování polodivokých národů na troskách zmaterialisovaného Říma a Konstantinopole. Bude to však panování duchovnější a hlubší než ve středověku,

neboť svět má již za sebou naivní idealismus středověký, spojený s nespoutanou prvotní povahou mladých národův; papež a církevní kruhy, poučeni smutnými zkušenostmi dějin, ponechávají úplnou svobodu společnostem a vládám ve věcech, jež nenáležejí do oboru duchovního. (Jest to skoro týž ideál „Království božího na zemi", o jakém snil Zikm. Krasiňski v dramatické básni „Nebožské komedie část první.")

Důležitou část v románě zaujímá otázka, jakými cestami stal se svět katolickým. Ústy jednajících osob podává spis. vystižný obraz bojů, jež bylo katolicismu překonati, a kreslí vývoj idey, jež pohnula celý civilisovaný svět, že uznal katolicismus za nejvyšší výraz civilisace a společenského ideálu. Ve století 19. a počátkem století 20. odsuzována církev na všech polích vzdělanosti. „Pilát — zákon oddělených národů — tvrdil, že církev jest vinna vzpourou; Herodes — tu chtivý zázraků, tu zase skeptik — člověk vědy, prohlašoval, že církev jest vinna zradou; Kaifáš odsuzoval ji ve jménu národního náboženství. Řečtí stranníci soudili, že církev jest nepřítelkyní umění; latiníci, že jest nepřítelkyní práva; židovští fariseové, že jest nepřítelkyní náboženství. Nesla nápis v jazyku řeckém, latinském i hebrejském. Uhřížovali ji a vysmívali se jí, když tam visela; zdálo se, že zemřela; a hle, vizte! — když zasvitl den třetí, ožila na novo a na vždy . . . Lidé myslili, že vynalezli nové náboženství, nové umění, nový společenský řád, novou filosofii; prohledávali, zkoumali a kopali ve všech směrech; a na konec, když vypracovali své theorie a domnívali se, že nalezli odměnu za svou práci — postřehli, že hledí znovu v lahodnou, usmívající se tvář katolicismu. Vstal znovu z mrtvých . . ."

Spisovatel stojí tu na stanovisku, že všechny opravdové snahy lidstva o pokrok ve vědách a umění, všechno upřímné hledání pravdy vede nutně ke zřídlu, z něhož vyplývají nutně všechny pravdy, přirozené i nadpřirozené, — k Bohu a Jeho zjevení, uchovávanému neporušeně v církvi katolické. Proto dle něho člověk opravdu oddaný vědě musí spíše nebo později státi se katolíkem. A čím více bude se rozvíjeti pravá věda a civilisace, to jest panování ducha nad brutální hmotou, tím všeobecněji poroste také náboženská víra. Mistrovsky ukazuje to Benson, jenž sám u sebe vykonal cestu od pochybností a nevěry k horoucí katolické víře, na jednotlivých oborech lidského ducha: na psychologii, srovnávacím náboženství, fysice, filosofii, socialismu i umění. Církev dle něho po věky „vrtala tunel nahromaděnou odevšad lidskou hlouposti a nevědomostí." Pokroky ve všech naukách ubíraly se týmže směrem a stýkaly se s koncem toho tunelu. „Vrtala ten tunel psychologie a brzy uslyšela prostřed temnot hlasy exorcistův a echa z Lurd. Vrtaly tunel lidská náboženství: indické se svou ideou vtělení božstva, budhistické se svým hrubým pojetím věčného pokoje a věčně oblažující vise, severoamerické náboženství se svými svátostnými záblesky, náboženství divochů s karikaturou krvavé oběti; všechna z rozmanitých stanovisk; a brzy uslyšeli jsme z vřavy historické dogma vtělení Kristova, dogma o životě věčném, o soustavě svátostí

a oběti kříže — všechno ohlášené v jediném, těsně spojeném a dokonale filosoficky provedeném Credu. Ideály sociálních oprav doznaly týchže zkušeností. Socialista se svým sněním o božské společnosti, anarchista s vášnivým přízrakem úplné osobní svobody, oba setkali se ve své černé temnotě s velikým nástinem boží rodiny, která byla faktem a nikoli dalekou tužbou — rodiny, která upadla v ráji a stala se státem; svaté rodiny, která vykoupila Nazaret a celý svět; katolické rodiny, v níž nebylo ani Žida ani Řeka, ve které nauka o povolání zabezpečovala práva a hodnotu společnosti s jedné a jednotlivce s druhé strany. Konečně umění, bloudíc semo tamo oklikami realismu, uzřelo před sebou světlo a nalezlo v katolickém umění a symbolismu tajemství svého života."

Jaksi symbolem tohoto dějinného převratu jest v románě obrácení císaře a národa německého od materialismu theoretického, vtěleného v císaři, a materialismu praktického, socialistického, založeného ve společnosti německé.

Materialismus theoretický podlehne působením přesné, nestranné vědy, jež dokáže nezvratně skutečnost zázraků lurdských a tím i skutečnost nehmotného světa; materialismus společenský pak skácí se mravní silou papežství, podepřenou hmotnou mocí křesťanských států. Obě episody náležejí po stránce literární i vědecké a psychologické k nejkrásnějším částem knihy.

Překvapuje poněkud, že v románu není ani jediné ženské postavy, ačkoliv spisovatel v jiných svých dílech (na př. i v „Pánu světa") mistrovsky nakreslil krásné ženské charaktery. Jest to tím podivnější, poněvadž i zde zdůrazňuje, že celé pokřesťanění světa dokonalo se teprve tehdy, když ženy obdržely úplnou politickou rovnoprávnost s muži. Proto těžko pochopiti, proč nevtělil své idey v nějakou ženskou postavu a vytvořil tak řídký případ románu úplně mužského. (Srv. Hlídku 1914, 266 dd.)

*

Mezinárodní ústav pro missijní badání vydal I. svazek díla Bibliotheca missionum od Rob. Streita (Münster, stran XII + 877, c. 28·60 M.) V tomto svazku pojednáno o křesťanském apoštolátě a missiích vůbec, další dva budou věnovány písemnictvu jednotlivých missií. Nemá to býti pouhý seznam, nýbrž pokud možno a záhodno také obsah důležitějších spisův a listin. Hranice stanoveny na dobu od 14. století až do r. 1910.

V Lipsku vydáno čelnými spolupracovníky pořízené veliké dílo Palestina-Literatur, jež má usnadniti přehled prácí o Sv. zemi.

Vědecký a umělecký.

V příloze tohoto čísla otiskujeme dále Příbramův traktát o svátosti oltářní proti Mikuláši Biskupcovi, jehož vydávání jsme pro obtíže doby válečné přerušili po čísle 7. ročníku 1914.

*

O německy psaných dějinách českého písemnictví od Dr. J. Jakubce a Dr. Arne Nováka (2. vyd. v Lipsku 1913) po stránce náboženské zmiňuje se několika kritickými poznámkami jesuita Overmans ve Stimmen der Zeit (dříve Stimmen aus Maria Laach; 1917, 715 dd). Kromě věcných pokrokářských nesprávností vytýká i klackovité výrazy o katolících. „Der Verfasser sollte wissen, daß auch heute noch anerkannt helle Köpfe und sogar Gelehrte ersten Ranges durch solche Benennungen ihre katholische Überzeugung beschimpft fühlen. Es mag allerdings sein, daß wegen mangelhafter Beherrschung des Deutschen, die besonders bei Jakubec stark hervortritt, den Verfassern die unwissenschaftliche und kränkende Färbung ihrer ‚liberalen‘ Zeitungsausdrücke nicht völlig zum Bewußtsein gekommen ist." „Sollte schließlich Jakubec trotz allem dabei bleiben wollen, daß die Jesuiten dem tschechischen Volke Unheil gebracht, die Husiten und Protestanten dagegen der ganzen Menschheit die Freiheit der Überzeugung errungen hätten, so müßte er das wenigstens in akademischer Sprache sagen."

Pěkná poklona!

Tamtéž píše O., že Dr. Jakubec to byl, jenž o výroční schůzi Českého musea r. 1916 navrhl, aby Rukopisy zelenohorský a královédvorský v musejních sbírkách byly ze 14. století přeloženy do 19.

*

Příspěvek z české vědecké polemiky poslán nám ve spisku E. Chalupného: „První česká sociologie a poslední odpadky brněnské kritiky. Odpověď pp. Weyrovi a Englišovi. Zvláštní otisk z časopisu Český jih v Táboře."

Jmenovaní dva professoři české techniky v Brně uveřejnili letos na jaře obsáhlý posudek o Dra Chalupného Sociologii I. v brněnských Lidových novinách, posudek venkoncem tak ostře zamítaný, že i u nás málokdy takový o vědecké práci napsán, ano že dle něho zdálo by se neuvěřitelným, byl-li spis „prozkoumán komisí složenou z profesorů tří fakult české university" (4) za účelem podpory z Riegrova nadání, jíž se mu také dostalo.

Jelikož nám spis sám neposlán, nehodláme se o sporu šířiti, jako sami se polemikám dle možnosti čím dál víc vyhýbáme — polemikám neb aspoň duplikám, vidouce, že z nich obyčejně nic pro věc prospěšného nekyne. Od protivníků, ba někdy i od přátel nám proto vytýkáno, že od rozdělané věci utíkáme. Neutíkáme, nemajíce proč, ale nechceme mařiti ani svého ani čtenářů drahého času neplodným vy-

vracením nepravd nebo překroucenin, které jsou zřejmy buď samy sebou neb aspoň naším zjištěním. Tak na př. nedávno útočeno v pražském půlměsíčníku „Nový věk“ na naše posudky jeho zpráv o spise prof. Dra Hanuše, F. F. Procházka, nebo prof. Dra Drtiny Úvodu do filosofie. Onde spokojili jsme se prostě zjištěním, že referent Nového věku neoprávněné osvícenské výtky Hanušovy proti spolubratřím Procházkovým ještě stupňuje. Odpověď Nového věku nemohouc věcně nic namítnouti vozila se na tom, že nečteme ani nadpisu Nového věku — což ovšem milerádi přiznáváme — nazvavše jej (mylně) týdenníkem, psala cosi o „slině“ naší a pod S tímhle polemisovati?!

Co do názoru Drtinova na křesťanství neostýchal se obhájce jeho p. Oldřich Novotný, katecheta, napsati proti našemu referentovi p. Dru Vrchoveckému výtku lži („oni, totiž katoličtí odpůrci názoru Drtinova, lhou“); jakoby o nesprávném názoru Drtinově po spisech jeho byla ještě možna nějaká pochybnost! Ostatně odmítli jsme s takovými výrazy vůbec polemisovati, majíce za to, že patří spíše před soud, jemuž by p. Oldřich Novotný, nebýti knězem, jistě nebyl ušel. Jinde si této velice nápadné „obrany“ více všimali; psáno o sedání na dvou židlích a v zákulisí poukazováno na to, že p. O. Novotný má na filosofické fakultě jakési zkoušky, atd.

Psychologie, vlastně kolikrát pathologie polemik vůbec byla by zajímavá, ale ne vždy pěkná. Ze své zkušenosti můžeme uvésti četné případy, jak se námitky nebo protidůvody — z úmyslu nebo z nepozornosti — překrucují a spor docela mimo věc odvádí. Ku konci r. 1912 na př. ohradil jsem se proti tomu, že p. prof. Dr. Miloslav Hýsek ve článku nadepsaném Vrchlický a Morava, tedy „Morava“ vůbec, líčí odpor moravské kritiky proti vadám básnění Vrchlického tak, jakoby jej byla zastupovala jen „Hlídka literarní“, tedy „klerikálové“, ačkoli podle pravdy mělo býti také napsáno, že časem daleko ostřeji proti Vrchlickému postupováno kritiky sdruženými kolem Dlouhého „Literárních listů“ (Šalda atd.) Prof. Dr. Hýsek věnoval mi za to feuilleton v brněnských L. novinách, kde mně vyčítá, že jsem (v životopise Sušilově?) přehlédl, co kdysi napsal Havlíček proti Hlasu, dále že při slově protestant (u prof. Dra Jaroslava Vlčka) kladu výkřičník, ačkoli je tam (v Hlídce na str. 864 r. 1912) otazník — slyšel jsem totiž, že prof. Vlček je protestant, ale nevěda toho jistě, přidal jsem k tomu slovu otazník. Ke slovům, že prof. Dlouhý kdysi mně upřel právo kritiky, poznamenal jsem, že by se to bylo stalo „asi stejným právem, jako kdybych já p. Dru Hýskovi upřel schopnost psáti o velikých t. zv. eroticích“, maje na mysli jeho úvahu o pamětech Casanovových. Odpověď zněla, že prý jsem po pisateli jejím „slídil“ (to by mně také za to stálo!); v pravdě bylo celé jeho jméno pod ní na obálce kterési brošurky vytištěno. Při tom svoje právo psáti o Casanovovi proti mně hájil, ovšem zcela zbytečně, neboť každý normalní čtenář musel z mých slov vyčísti, že jsem neuznával prof. Dlouhého za povolána mně kritickou schopnost upírati, tak jako nelze p. Dru Hýskovi upírati

schopnost psáti o Casanovovi. Jako příspěvkem k mé stylistice poznamenal také, že „vynadati“ jest mým oblíbeným výrazem; náhodou mohl však týž výraz právě ve svém orgánu čísti několikrát, a nebylo to psáno ode mne, jak mi redakce zajisté dosvědčí. —

Co z polemik neboli diskussí prospěšného může vzejíti, omezuje se dle zkušenosti na opravu určitých údajů a dokladů (dějepisných, technických, přírodopisných atd.), jež tomu neb onomu ušly. Jakmile však dojde na výklady, hodnocení atd., obyčejně k dorozumění nedojde, i když snad jimi předmět z nových stránek se objasní.

Polemiky se rády čtou, zvláště mladším pokolením; považujíť se za koření spisu, za známku myšlenkové jistoty a převahy, za výraz silné osobnosti. Ale jako koření samo neživí, tak polemiky sice také dráždí, ale, kromě zmíněných výjimek, poznání pravdy málokdy slouží. Jelikož pak ne každý čtenář jejich dá si práci, aby také druhou stranu vyslechl, vodívají z pravidla k úsudkům jednostranným a mylným. Je to strava snad pikantní, ale sama v sobě zřídka kdy zdravá.

*

Tisíc a jedna noc podle spisu Adolfa Gelbera (ve Vídni) není skupením pohádek náhodně sebraných a sestavených, nýbrž promyšlenou velkolepou skladbou, spjatou nejen zevně příběhem Šarjara a Šeherazady, ale i vniterně souvislou a spojitou ve vývoji poměru jejich: na tomto pak pozadí zároveň hluboce pojatým a pečlivě provedeným obrazem pestrobarevného východu, ba „eines der erschütterndsten Klagelieder, das je einem Volk von seinem Dichter gesungen wurde.“ Úsudek zajímavý, ale zdali správný?

*

Orchideje, či rostliny vstavačovité náležejí mezi nejpodivnější rostliny vůbec. Snad v žádné čeledi není taková různost mezi celou podobou rostliny, mezi tvary květními i způsobem života. V této skupině rostlin snoubí se nejkrásnější tvary květní s květy, které nejnejlépe je nazvati groteskními, květy jež napodobí s oblibou tvary z říše zvířecí. Mezi orchidejemi nalézáme rostliny popínavé, byliny rostoucí normálně ze země i rostliny epifytické, to jest takové, které rostou výhradně na kmenech stromů, aniž by těmto škodily, jsou tedy jaksi nepraví příživníci. Vedle rostlin zelených, jež v tropických pralesích ku své výživě nepotřebují jak by se na prvý pohled zdálo téměř ničeho, leda trochy vlhkosti, máme tu rostliny, které mohou žíti pouze v půdě vzniklé ze zetlívajících látek organických, tak zvané rostliny saprofytické (z našich korálice a hnízdák). Mnoho z našich i tropických vstavačů vytváří hlízy. U našich, na př. známého vemeníku, neb obyčejných lučních vstavačů, na př. kukaček, máme dvě hlízy v zemi. Z těch vždy jedna se toho roku spotřebovává a bývá scvrklá a vráščitá, zatím co se nová tvoří, aby rostlinu vyživovala na příští rok. Orchideje tropické vytvářejí hlízy jiného druhu, tak zvané osní, to jest mají lodyhy na spodu naduřelé, které mají týž účel, aby byly zásobárnami rostlině v době květu. Pouze několik málo rostlin sem náležejících vytváří zdřevnatělé, šplhající osy, na příklad vanilka.

Jiná zajímavá vlastnost orchidejí je vytváření pylu. Zde se nevytváří pyl jako u jiných rostlin ve volném, sypkém prášku, nýbrž v soudržných hrudkách, tělíscích, jimž říkáme brylky. Proto také přenášení pylu nejde tak hladce jako u jiných rostlin, a zvláště tropické orchideje jsou zařízeny na to, aby dlouho na opylení mohly čekati, květ může beze změny plně rozvit čekat i dva měsíce. Tropické orchideje záhy budily pozornost botaniků, a je tomu asi 130 let, co prvé se objevily v evropských sklenících. Ovšem dlouho se jich pěstování setkávalo s pramalým zdarem. Dlouho se domnívali pěstitelé exotických rostlin, že veškery orchideje vyžadují velikého tepla. Než tomu není tak. Mnohé z orchidejí rostou spíše v chladnějších horských polohách a vyžadují skleníku pouze studeného. Nyní se třídí na tři kategorie: rostliny teplých skleníků, rostliny temperovaných a chladných skleníků. Taková orchideje, která vyžaduje spíše nižší teploty, jest na příklad pověstná Masdevallia chimaera, ze střední Ameriky, ale z horských poloh, objevená prvým vědeckým hledačem exotických rostlin, českým botanikem Roezlem. Jako se nedařilo pěstování orchidejí, tak se nedařilo jejich rozmnožování. Původně se rozmnožovaly orchideje ve sklenících pouze dělením trsů neb řízky. Rozmnožování semeny, která jsou nejmenší ze všech semen, nechtělo se dařiti. Teprve pokusy, že semena se uchytila, když byla pěstována na kořenech neb odencích dospělých rostlin, přišlo se za pomoci mikroskopu na to, že semena se daří jen v tom případě, když se mohou spojiti s jistým druhem hub, čili že žiji v tak zvané symbiose, soužití, dvou organismů, které si navzájem prospívají; je to zjev v přírodě nikoli řídký, a vyskytuje se na příklad i u našich lesních stromů. Zdokonalením a propracováním tohoto objevu podařilo se konečně dojíti k uspokojivým výsledkům v pěstování orchidejí v evropských sklenících. Pěstování vyžaduje neobyčejné čistoty a trpělivosti, a trvá často i několik let, než některá orchideje přijde do květu. A byl již svrchovaný čas, aby se počalo s rozmnožováním orchidejí ve sklenících, neboť jich v jejich původních vlastech počalo povážlivě ubývati. První z odvážných sběratelů, který se pouštěl na lov orchidejí a jiných ozdobných rostlin exotických byl Čech Benedikt Roezl. Jeho působištěm byla střední Amerika, zvláště Mexiko. Ten spojil se později s pěstitelem Sanderem, rodilým z Brem, a zařídili v St. Albansu u Londýna proslulé orchideové skleníky, které Sanderovi vynesly název „orchideového krále“ a několik milionů. Tato firma pak vysílala své sběratele do nejrůznějších částí tropů, i krajin mimotropických. Z těchto lze jmenovati Brasilii, Kolumbii, Peru, Chili, Indii, Himalayu, Sumatru, Borneo, Javu, Ceylon, Nepal. Z pozemních vstavačů zvláště pěkné druhy dodalo Kapsko, Australie, Nový Zéland a Japonsko. Při hledání tropických, epifytických orchidejí si sběratelé počínají tak, že vyhlédnou si kvetoucí rostlinu, kterou pak v době klidu získají pomocí domorodců. Orchideové hlízy však musí podniknouti dalekou cestu, nejdříve na hřbetě soumarů k přístavu, pak přestáti ležení v přístavu a dlouhou plavbu námořní a tu jich většina zahyne, ze zbylých i část

neznalostí poměrů, z nichž pocházejí, při pěstění. Tak se stalo, že mnohé orchideje na původních stanovištích již téměř zcela vymřely a udržují se pouze ve sklenících. Některé z jihoamerických republik vydaly proti sběratelům nyní přísná nařízení, která sbírání téměř znemožňují. Jak daleko sběratelská horečka jde, ukazuje tento příklad: Svého času byl do Anglie dodán jeden exemplář krásného střevíčníku Cypripedium Spicerianum a koupen milovníkem asi za 6000 K. Mezi tím jiný čilý sběratel vyčenichal naleziště a přímo závodní jízdou s jiným sběratelem, z Kalkuty do Manipuru dostal se včas na naleziště rostliny a sebral zde několik tisíc kusů, které zaslal do Londýna a stlačil cenu kusu na tři koruny.

Pěstování orchidejí není věcí snadnou, jak shora již naznačeno. Každá rostlina vyžaduje tu individuelního ošetření. Orchideje se pěstují buď v květnicích s dobře připravenou zemí, pokud jde o pozemní. Epifytické v zavěšených neb na podstavci děrovaných kořenáčích, v laťových truhlících aneb na kusech kmenů stromovitých kapradin, což se nejlépe osvědčilo. Jako podkladu do květníků neb truhlíků dává se odenková splet osladiče podložená dřevěným uhlím, roztlučenou cihlou nebo květníkovými střepy. Navrch se pak dává rašelinový drn, který výborně drží vlhkost. Orchideje, zvláště tropické, vyžadují vlhkost vzduchu a diffusní světlo. — Jako kaktusy, tak i orchideje mají své znalce a milovníky. Orchideový sport je rozšířen zvláště v Anglii a v Belgii, přešel však také do Německa a k nám. Ze známých anglických sběratelů stůjte zde Lord Rothschild, bývalý ministr pro kolonie Chamberlain, baron v. Schroeder, sir George Holford Ale orchideje nezůstaly dlouho výlučným majetkem několika connoisseurů[1]), nýbrž rychle se jich uchopilo dekorativní a obchodní zahradnictví, jež si ovšem vybírá několik běžnějších forem. Jsou to zvláště druhy Cattleya, Laelie, Coelogyny, Dendrobium, Odontoglossum a j Výtěžek může býti značný: má-li na př. hojně kvetoucí Cattleya Schroederae v 18 hroznech po 56 květech, z nichž jeden jest asi za 2 K, odmění se jistě hojně za péči jí prokazovanou. Zvláště v zemích, kde jest jako v Rusku obyčejem zdobiti kabáty drahými bouttonierami (květiny nošené v dírce kabátu), se zajisté pěstování orchidejí pro tento účel více než vyplácí. Ale zahradníkům záhy nestačily druhy přirozené a hleděli je pěstováním zušlechtiti. Využili k tomu zajímavé vlastnosti orchidejí, že se dají křížiti nejen v jednotlivých druzích, ale i rodech. Tak vznikl na příklad ze dvou rodů nový umělý rod Brasso-Cattleya, z nichž poslední má překrásné, velké květy (známé fialové orchideje z květinářských výkladců) a prvá má pysk pěkně třepenitý; jiný umělý rod je Brasso-Laelia a nejpodivnější Odontioda z Odontoglossa a Cochliody. Orchideje se pěstují u nás nejen pro květy, ale i pro překrásně zbarvené listy, jako Anoectochilus, který má listy bronzově lesklé se zlati-

[1]) anglický, nyní však vůbec užívaný název značící znalce.

stými žilkami. Jiné rody, jako Stanhopea neb Angraecum vynikají opájivou vůní, jiné konečně groteskními tvary, jako rod Megaclinium z tropické Afriky, jehož květy přímo zarážejícím způsobem napodobují malé ropuchy, nebo výše zmíněná Masdevallia chimaera, jak již její jméno ukazuje. Poslední dobou se staly orchideje i rostlinami pokojovými, jež někteří milovníci pěstují ve zvláštních pokojových skleníčcích nebo mezi dvojitými okny, k tomu účelu adaptovanými. Také výstavy orchidejí byly již pořádány. Jedna z nich byla roku 1912 v Londýně, zajímavá také tím, že náležela mezi nejdražší výstavy vůbec, ježto prvý den bylo vstupné 2 libry, následující pouze libru. Přes to se však těšila neobyčejně četné návštěvě.

Dr. P—a.

Vychovatelský.

O světovém katechismu Benedikta XV uvažuje také Vilém Pichler v delším článku vídeňských „Christl. päd. Blätter" (září 1917). Přiznává, že zpráva o něm vyvolala mezi katechety nejen veliký rozruch, ale také různé obavy; mnozí se domnívají, že nyní jsou zmařeny všechny naše snahy a práce o vytvoření katechismu, jenž by pokud možno nejvíce vyhovoval našim poměrům. Aby se tak nestalo, vybízí pisatel katechety, aby i nyní činně se súčastnili příprav k tak důležitému dílu.

Usuzuje totiž, že úmyslem sv. Otce jest uskutečniti návrh vatikánského sněmu — tedy sestaviti pouze malý katechismus pro první dva nebo tři roky; jeho věty byly by pak přejaty také do velkého katechismu, jenž by v ostatním zůstal volný. Ustanovená zvláštní komisse má při jeho zpracování, jak se poloúředně oznámilo, použíti také zkušeností, získaných ve všech diecesích při vyučování katechismu. Našeho malého katechismu užívá se v 35 diecesích, v čemž asi málo jiných může se mu vyrovnati. Přirozeno tedy, že ona komisse bude jej pokládati za zvlášť vážný a vyzkoušený.

Tento klam nutno však předejíti. Katecheti i úřední katechetické konference jej všeobecně odmítají a pokládají za velikou překážku zdárného náb. vyučování. Odporuje také nyní již obecně v Rakousku i Německu uznanému stanovisku vědecké katechetiky, že děti prvních tří školních roků mají býti vyučovány ne podle katechismu, nýbrž na základě biblické dějepravy. Vyslovil se tak i veliký kongres katechetický ve Vídni (1912), jehož prácím Pius X vzdal nejvyšší chválu. — Jest tedy třeba předložiti římské katechismové komissi nejdůležitější zásady, na nichž se v této věci sjednotila naše katechetika, — již proto, aby komisse podle zaslaných úředních našich katechismů nedospěla k nepravým názorům. Jest dále třeba seznámiti ji se zkušenostmi, jichž jsme nabyli při vyučování katechismu.

Navrhuje proto Pichler, aby katechetické a vůbec kněžské spolky projednaly věc ve svých schůzích a výsledky předložily svým biskupům. Čím více jich tak učiní, tím mocněji to bude působiti jako protiváha nepříznivého vlivu našich úředních katechismů.

Hlavní přání formuluje pak asi takto:

1. Jako učebná látka pro děti prvních tří školních roků nebuďte stanoveny všechny hlavní nauky kat. náboženství, nýbrž jen to, čeho malí mohou již použíti ve svém náboženském životě; to pak budiž znamením jasně označeno.

2. Ke slovnímu memorování nebudiž předpisován celý obsah knížky, nýbrž jen nejdůležitější; jen to pak budiž na konci jednotlivých menších odstavců podáno ve formě otázek a odpovědí.

3. Tyto otázky a odpovědi buďtež velmi krátké a tak utvořeny, aby každá mohla obstáti sama o sobě.

4. S ohledem na tak různé poměry jednotlivých zemí a na rozdílné a stále pokračující katechetické názory budiž ponechána katechetům úplná volnost vyučovací methody; budiž stanoveno, že musí býti pevně zachováván pouze obsah a znění náb. pravd, biskupové pak že mohou z methodických důvodů dovoliti změny v rozsahu učebné látky, v uspořádání otázek a mohou připojiti dodatky. Tak bylo by jednak dosaženo cíle světového katechismu: dokonalé jednoty v nejdůležitějších naukách víry, jednak bylo by zamezeno nebezpečí, jehož se obával již biskup Ketteler na sněmu vatikánském, že by totiž jednotný katechismus byl překážkou zdárného vývoje náb. vyučování i všeho pokroku katechetického a že by časem zastaral.

5. Konečně nový katechismus budiž dříve, než bude pevně zaveden, vyzkoušen ve školách různých zemí.

Předpoklad Pichlerův, že se jedná pouze o malý katechismus, není ovšem docela jistý. Aspoň dosud nebylo o tom prohlášeno nic bližšího, ač by to bylo nejvýš žádoucno, má-li vůbec býti slyšen také hlas zkušených katechetických pracovníků.

*

Na paedagogickém kursu pořádaném letos v srpnu „Spolkem pro křesťanskou výchovnou vědu“ v Mnichově přednášel prof. Dr. Lurz o nových heslech, žádajících podpory všech nadaných dětí. Tato hesla vyvolala již krátce před válkou živé hnutí v různých zemích. V Německu zvláště soc. demokraté zdůrazňovali, že veřejná škola v právním státě musí umožniti každému dítěti bez výjimky ono vzdělání, na něž podle svých schopností může si činiti nároky . . .

Má li každé dítě právo na vyšší vzdělání a má-li stát povinnost mu ho také poskytnouti, vznikají z toho veliké nesnáze. Věšina myslí při tom v první řadě na vyšší školy a na vyšší i nejvyšší úřady v obci a ve státě, k nimž má býti nyní otevřena volná cesta také nemajetným, nadaným lidem. Pak ovšem nastane příval k akademickým povoláním . . . A tu zase hamburský psycholog William Stern činí rozdíl mezi vysoce a nejvýš nadaným: jen tito budo moci dojíti nejvyššího vzdělání, nadprůměrně nadaným pak bude dána možnost vzdělati se hlouběji mezi obecnou a vyšší školou.

Ale tu jest otázka, kdo a jak určí toto nadání! Mnozí soudí, že nemůže býti ponecháno rodičům, aby libovolně rozhodovali o dětech, které má a které nemá studovati, nýbrž toto právo má prý býti dáno jedině státu, resp. jeho vychovatelským úředníkům, tedy učitelům. Takový nucený výběr předpokládal by ovšem úplný převrat našich společenských a státních poměrů ve smyslu sociálně demokratickém. Naším stanoviskem zůstává: právo i povinnost výchovu jsou v první řadě věcí rodiny.

Otázka, jak určiti nadání žáků, začíná se řešiti nyní methodami experimentální psychologie A to nejen již v theorii, ale i v praxi. Tak letošího roku v červenci bylo zkoušeno

v Berlíně asi 100 třinácti- až čtrnáctiletých hochů z nejvyšších tříd obecných škol, aby nadaní z nich byli vybráni pro nově založené šestitřídní reálné gymnasium. Zkoušku vedli dva psychologové Dr. Piorkowski a Dr. Moede, žáci jmenovaného již W. Sterna. Týkala se různých druhů paměti, její prostředeční nebo bezprostřední trvalosti, paměti smyslové, příčinné, slovní a číslové, dále schopnosti koncentrační, kombinační, úsudkové.

Tyto pokusy, jichž vlastí jest Amerika, zajímají zvláště také široké kruhy: jaké vítězství a jaký zisk, kdyby mohl býti zjednán experimentální cestou rychlý a jistý úsudek o schopnostech a skutečném nadání! Ale sami učenci tvrdí, že takovýchto pokusů třeba používati opatrně. „Stroj k bezpodmínečně spolehlivému zjištění schopností nebyl dosud vynalezen," praví lipský prof. paedagogiky Ed. Spranger, „s dušemi nedá se přece zacházeti technicky." Sám Meumann připouští, že se tu nesmí očekávati příliš mnoho. Vyznamno jest, že dosavadními pokusy psychologické diagnostiky o vlohách nedospělo se k podstatně novým výsledkům, nýbrž v celku byly jen potvrzeny úsudky školy utvořené dosavadní methodou. Proto učitelé odborně a psychologicky vzdělaní, snad za pomoci ještě zvláštního školního psychologa, mohou přirozeně nejlépe podati úsudek o schopnostech žákův a přispěti jim radou v důležité otázce volby povolání.

*

Ve Vídni sestoupil se spolek na zřízení konviktu pro bulharské studující. Město Víleň usneslo se dávati mu pět let po 20.000 K.

*

Výchovný význam války líčen nesčetnými spisy národů ve válce súčastněných. Zdravá zrnka náboženské, filosofické, hospodářské životní moudrosti třeba tu sice často pracně vyhrabávati ze spousty frásí. Ale toť konečně za moderní psavosti vůbec smutným údělem myšlenky. Hůře jest, že počátečný optimismus časem odsouzen k vojně posiční, abychom mluvili po vojensku, ano donucen ustupovati pessimismu. Našinci nejednou zazlíváno, že neopájel sebe ani jiných záplavou nadšených frásí, nikoliv co do války samé — ta posuzována, pokud program náš dovoluje, vždy dle pravdy a po případě s povinným obdivem — ale co do zjevů průvodních i co do následkův už nyní dosti zřejmě vystupujících, jež nám ani obdivu ani nadšení vynutiti nedovedly, o nichž tedy bylo lépe buď vůbec nemluviti nebo mluviti jen povšechně. Po našem přesvědčení válka nezavinila všeho, nač si pozorovatel současnosti může stěžovati: mnohé jenom na bílý den vynesla, co v lidském, národním sebeklamu zatajováno a co nyní strážce náboženství a mravu národního zajisté úzkostmi a obavami naplňuje.

Ani drobný ani dorostlý národ náš dobře vychovaným se neukazuje. Mnohé, nač jsme spoléhali, selhalo a selhává.

*

Oblibeným heslem doby je demokratismus. Co to je či vlastně má býti, domnívá se věděti každý, kdo slovo to vyslovuje nebo píše. Politicky veleben již dlouho demokratismus americký, anglický, ba i francouzský — na heslo dne dne povýšila jej revoluce ruská. Že my jsme národem demokratickým, rozumí se mnohým samo sebou, vždyť aristokratův ani nemáme ani nechceme; totiž prý nechceme. A aby demokratičnost naše vítězně prorazila, o to se postarají světoví ochráncové naši při jednání mírovém.

Sebevědomí národní, vzácná to vlastnost každého národa, snadno se stává velikášstvím, vlastností povážlivou a nebezpečnou, tím nebezpečnější, čím těsnější stala se časem spojitost národův a čím jasněji se prokázalo, jak jeden na druhý jest odkázán, jeden na druhém jest závislý. Poznatek ten měl by vésti k pospolitosti a vzájemnosti, vodívá však často k závisti a nenávisti nebo k panovačnosti a otroctví.

Křesťanství, opravdový a jedině upřímný to demokratismus, demokratismus přirozeného a nadpřirozeného bratrství, nezná před Bohem ani pána ani otroka, ani co do osob ani co do národův. I není v duchu křesťanském zotročilost osobní, ačkoli zhusta pod rouškou náboženství a církevnosti hlásána i prováděna a poslušnost jest přední ctností křesťanskou. Zdravé jádro v ideálech demokratických jest, že místo osobní libovůle a její vlády má rozhodovati vláda spravedlivého zákona, pravidla božského a rozumového. Tato zásada, celými věky a jejich „právními" obyčeji zastíněná a zatlačená, prodírá se vždy znova a znova na světlo, zpod absolutismu nebo despotismu i zpod revolučního demokratismu, který bývá jen znásobněným a častěji střídaným despotismem.

Vědomí osobnosti a její svobody, mravní i fysické, zajisté vzrostlo a vzrůstá: bohudík, neboť nebylo a není podle vůle boží žádná otročina. Ale bohužel nevzrůstalo a nevzrůstá stejnou měrou vědomí a osvojování zákonnosti, zákona lásky a spravedlivosti, jenž jako pravidlo života rozumu lidskému takořka vetvořen, bez jehož vlády sebevědomí osobní stává se sobectvím.

A tak i sebevědomí národní, jež válkou prý tolik vzrostlo. Nepovede-li sebevědomí ku společenskému pokoji, ke klidnému spolužití, k závodění ve snaze o dobro, vlastní i společné, pak bylo by lépe, kdyby nebylo vzrostlo. Idea národnostní sama sebou nevylučuje barbarství.

Pozorovatele událostí nynějších nemohlo nezaraziti, že mezinárodní mimovojenské štvanice súčastnily se i osobnosti, které před válkou přátelsky se stýkaly, osobně nebo písemně myšlenky si vyměňovaly a v práci si pomahaly. Čeho naslibováno si na př. od t. ř. republiky učenecké a jak se mnozí její příslušníci zachovali! a právě v „nejkulturnější" Francii! Peněžníci celého světa jsou taktéž spjati společným zájmem a hledí se teď navzájem na svém poli zničiti, aby svým časem opět jako věřitel a dlužník ve spolupráci se našli: práce jejich trvá stále, hodnoty jejich se neničí, jen se přesouvají a přeměňují. Duchové hodnoty však strádají nenahraditelně a kdyby z války nevzrostlo vědomí, že naše kultura nezachránila nás od scestí, na kterém

jsme zabloudili, s něhož nutno co nejdříve se vrátiti ku zdravému rozumu, nebyl by v tomto směru z války výtěžek valný. Zůstali bychom otroky své sebeklamné t. ř. kultury dále: sice otroky neb otrokáři, dle toho, jakou máme moc, ale v obojím případě otroky, buď cizího násilí nebo vlastní zpupnosti.

Českou veřejnost oživují teď hesla demokratická. Domníváme se totiž, že skutečně demokraty j s m e, demokraty smýšlením i snahami. Dějepisci naši vštěpovali a vštěpují nám přesvědčení, že duch našich dějin, pokud my jsme je dělali, je demokratický, a my o svém demokratismu přesvědčeni jsme již proto, že u vládního vesla nejsou lidé naši. Proto se domáháme vlády své, ovšem demokratické. Zdali to dovedeme, demokraticky si vládnouti? V dějinách jsme to málo prokázali, v nynějším světě pak sotva najdeme na to recept, jejž bychom si opsali. A myslí-li někteří, že ten neb onen by se nám hodil, myslí za to druzí, že by to byla jen zhoršená libovláda baživců zcela nedemokratických. Neboť jak se národ příkladem i slovem k sebevládě vychovává, k opravdové sebevládě nepovede — spíše k bezvládí, nesnášelivosti a násilnictví. Národ sestává z lidí, ukázněnost národní z ukázněnosti jednotlivcův — a bez ukázněnosti jest možný jen rozvrat, nikoli spořádaná samostatnost.

Špatné vychovávání našeho dorostu zaměňuje ukázněnost s otroctvím, demokratickou svobodu s nekáraností a nevycválaností, kde otrokem jest pak vychovatel, učitel atd. Neblahými událostmi octnul se národ náš, částečně však svojí vinou, v okolnostech nadmíru nepříznivých, i nemožno říci, že by vzestup z nich, několikrát slibně začatý, pravidelně pokračoval. Pochopitelny jsou tedy všelijaké ty „písně otroka“, ačkoli s druhé strany nezdají se souhlasiti s nepopíratelným sebevědomím národním aniž býti vhodným budíčkem jeho: burcují sice, ale také skličují, a jsou li tóny jejich macharsky falešné, odpuzují. Žalno procházeti se po těch širých hrobech naší národnosti, ale mnohem žalněji pozorovati, jak věštci naší otročiny podkopávají základy pravé mravní svobody, bez níž pouhá svoboda zevnější, fysická a politická, jest přece jen otročinou člověka daleko nedůstojnější, vedoucí k porobě vůbec.

Otřepané jest přirovnávání bouří politických a socialních k bouřím přírodním. Otřepané, ale ovšem i kulhavé: člověk není jen přírodním mechanismem. Kdo seje vítr, klidí bouři, bouře v lidstvu pak nejde vždy tím směrem, kterým vítr nařízen. Boží dopuštění strašných pohrom nynějších, bouře války způsobí trvalé hodnoty jen tam, kde jich budou schopni, kde je ocení, vyberou a zužitkují. Jinak bude navštívení to bez prospěchu, ano na škodu.

Časová zmínka se tu namanuje. Slezsko a zvláště Ostravsko jest naší bolačkou. Za nedávných bouří tamějších uváděny výstražné verše Bezručových slezských písní, jimiž prý učí pozvedat nahrbenou šíj, vyvádí zotročeného kovkopa ze šachty na světlo atd. Lid, který v den velikého súčtování stane se svým Ondrášem,

rozbije ty cizí školy,
zasype ty černé doly . . .

Tak tak! A čím budeme topit? Snad Bezručovými „výkřiky“?

To už by bylo nejlépe, vysvobodit hned také studenty ze škamen, rolníka od pluhu, řemesníka od stroje atd. a nechat jich v pohodlí pod pensí číst písně otroka.

Je pravda, že kapitál a známí jeho vládcové rdousí Ostravsko, a nejen Ostravsko, a že kapitál nevydělán vždy prací ani poctivostí. Ale nečinností se také nevydělává, ano prodělává; i na Ostravsku!

Světlou stránkou Masarykova realismu bylo, že přidal se na stranu těch, již v romantismu básnění nespatřovali jádro a vrchol osvětného života, a že mocným vlivem svým u stoupenců myšlenkám o pilné práci snažil se zjednati průchod. Zdá se však, že stará neplecha se vrací, an dorost vychovává se pro život povídačkami, divadelním cizoložstvím, veršovanými frasemi a radikálním novinařením, jehož summa moudrosti jest: ať to praskne!

Hospodářsko-socialní.

Z řeči předlitavského ministerského předsedy Seidlera na začátku nového zasedání říšské rady zajímaly se nejširší kruhy hlavně o úsudek její co do činnosti zásobovacích ústředen a co do zásobování vůbec. Ministr omezil se však na stručné a povšechné poznámky, z nichž poznamenati dlužno aspoň tu, že ústavy ty nejsou na výdělek. Kam se tedy ohromné přeplatky podějí? Snad jenom na pohodlné zaopatřování známých přiživníků? Mnozí arci praví, že záloh takových jest potřebí, pokud není tu státní záruky.

V komisi pro válečné hospodářství, ostatně prý jen s jedné strany, projeveno přání, by ústředny ty byly zrušeny. Jinak uznávána jich potřeba — pro vojenské zásobování zdají se skutečně býti nezbytnými, zdali však občanstvo by soukromým obchodem nebylo lépe a laciněji obslouženo, jest jiná. Že totiž ústředny co do cen pro obyvatelstvo dosud špatně hospodařily, uznává se skoro všude.

Pro budoucí naše hospodaření vůbec slibuje ministerský předseda od státu nejen pilnější dozor, nýbrž i bedlivější účast, odříkaje se liberalního laissez faire, laissez aller, co do zásobování pak zvláště způsob zásobních záloh státních místo mnohých předpisů. Tedy přece kousek socialismu, arci socialismu zcela zdravého. Rolnické pokusy v té věci se málo osvědčily, jak známo, přese vše státní podpory, jež na ně vyhozeny; nevyhověly ani v míru, dováženo o překot z ciziny. velkou měrou zbytečně, a když vypukla válka, nenalezla nás po této stránce tak připraveny, jak bylo potřebí.

Jednoho však bude při tom státním hospodaření, ať už v monopolech, jichž asi přibude, ať v přímé či nepřímé účasti ve výrobě a směně, především potřebí: aby státní orgány počínaly si při tom skutečně po obchodnicku, t. j. ani ne pouze byrokraticky ani zase ne vydřidušsky. Onoho jest se obávati, nepostará-li se společnost o zdatný, ale poctivý dorost obchodnický, tohoto, vhodí-li z dosavadní zakořeněné línosti celý obchod „rozeným obchodníkům", totiž orientálcům.

Pokud ministr naléhal na zdatnější vyrobnost a zužitkování velikých přírodních pokladů našich (vodní síly, elektrisace, zemědělství, hornictví atd.). povídal jen věci známé a samozřejmé. Zdali také česká podnikavost se toho chopí?

*

Státní dluh rakouský byl do konce června 1917 41.256 milionů (v celém mocnářství přes 60.000 milionů) K, z čehož na válečné půjčky a zálohy cedulové banky připadá 8679 mil. K, tedy 20%. V Rusku obíhalo do konce července t. r. bankovek za 33 847, ve Francii 19.240, tedy i poměrně mnohem víc.

Valuta naše dřívějšími i válečnými závazky do ciziny značně se pokazila. Podklad její, zásoba **zlata**, přirozeně může do rovnováhy uveden býti teprve po válce. Jelikož větší zlaté doly mají dnes pouze Američané a Angličané (hlavně od burské války), bude vše záležeti na domácí výrobě a na vývozu, tedy na pracovitosti a spořivosti. Podaří-li se měnu světovou postaviti na jiný, přirozenější základ místo zásoby zlata, na př. na zajištěný součet státového majetku vůbec, bylo by tím sice čeleno nebezpečným otřesům peněžním, ale obchodní pohyblivost by tím aspoň na nějaký čas byla snížena.

Že náš státní dluh pravidelnými prostředky, daněmi totiž jakéhokoli druhu, zdolán nebude, rozumí se samo sebou. Mimořádná potřeba donutí k mimořádným opatřením, z nichž nejbližším asi bude **dávka z majetku**, především z majetku veřejně zjišťovaného, jako jest na př. majetek právních osob, majetek „mrtvé ruky“ atd. Co do tohoto v Uhrách jedná prý se o to, by vyšším hodnostářům církevním, snad i klášterům, důchody ze statků nahraženy byly ročními platy; i v Předlitavsku vláda prý cosi podobného „studuje“. Šlechetná myšlenka biskupa Prohászky, by totiž velkostatky, ale všechny, nejen duchovní, postoupily půdy obyvatelstvu, zvláště vysloužilcům, obrátila by se tedy jiným směrem, nežli původně míněno a nežli snad žádoucno. Nedbalé hospodaření na mnohých velkostatcích, ovšem i duchovních, by krok ten jakž takž odůvodňovalo; jen kdyby spravedlivě byl proveden, a ne tak, jak se za všech státních konfiskací stávalo a stává!

*

Jihovýchodní spojenec náš, Turecko, právě také z tohoto důvodu, nedbalého zemědělství, má dohodou zbaven býti svých nejúrodnějších krajů, Syrie a Mesopotamie. Na Syrii skoro s jistotou počítá Francie, ačkoliv ani Italie by nezahodila, na Mesopotamii Anglie, která již drží silnou oporu svých nároků, Bagdad.

Dle spisu bratří Roedererův „La Syrie et la France“ naprosto není Syrie písečnou pouští, jak si ji namnoze představujeme, nýbrž honosí se přes nepříznivé poměry správní množstvím pokladů přírodních. Pšenice, ječmene, kukuřice a žita se urodí ročně za 150 až 200 milionů franků. Vysočina Hauranská hodí se výborně k pěstění obilí. Půda původu sopečného skytá dvojí úrodu ročně. Ve žně přechází 6.000 až 10.000 velbloudů, činících takto konkurenci dráze z Beirutu do Kaify, s nákladem asi 200.000 t. pšenice, 200 000 ječmene. 150 000 kukuřice do přístavišť. A tohoto výnosu se docílí prostředky nejprimitivnějšími, což teprve, kdyby se orba provozovala vydatněji. Pak by jistě poříčí Jordanské se vyrovnalo úrodností žírným krajům Egyptským. Ze syrských stromův olivových se těží 80.000 tun oleje olivového v ceně 50 až 60 mil. franků. Syrský tabák zásobuje režii tureckou a vyváží se i do Egypta. V palestinském území Ghar daří se cukrová třtina, víno libanonské vyrovná se samoskému. I bavlna se daří v Palestině. Nad to je Syrie ovocným sadem. Pohlížíme-li na Syrii s moře, vidíme pobřežní města syrská jakoby v lesích ovocných stromů: stromů pomorančových a citronových, mandlovníků i banánů.

Jen Jaffa vyváží ročně pomerančů za několik milionů, Damašek dodává celé tuny meruněk do Francie, Italie a Německa.

V pohoří libanonském se pasou četná stáda ovec a kozí, ročně se odtud vyváží 900.000 kg vlny, vilajet Beirut dodává cizině kožešin za 8 milionů, Palestina prodávala ročně 1·5 mil. kg másla do ciziny. V Syrii jsou též arabské koně domovem. Ode dávna pak se tam vyrábí množství hedvábí. Roku 1905 dodala 7 mil. kg hedvábí, z něhož tři čtvrtiny vyvezeny do Lyonu. Tkalcovny hedvábí jsou ve velkém počtu v Hamě, Homsu, Damašku a Aleppě. Posledně jmenované město samo utrží za hedvábí asi 70 mil. franků. Jak by se obchod ten teprve rozvinul, kdyby se prováděl továrnicky a kapitalisticky! K tomu se druží ještě dřevo ebenové, surová kůže, výrobky měděné, provaznické, koželužské atd. Nerostné poklady: uhlí, železo, olovo, nikl, měď, sůl, asfalt, brom atd jsou ještě téměř netknuté.

Již za nynějších poměrů se cení syrská produkce na 500 mil. fr. Co to znamená, ukáže nám nejlépe srovnání s vývozem jiných osad. Výměnný obchod Francie na Madagaskaru obnáší ročně jen 16 mil., v Tunisu 300 mil, jedině v Indočíně obnáší půl miliardy. Význam Syrie vysvítá též z velikosti jejích měst. Beirut čítá (dle uvedeného spisu) 180.000, Damašek 300 000, Aleppo 200 000, Homs 70.000, Hama 40.000 obyvatel. Není tedy divu, že Francie napíná všecky síly, aby tuto bohatou zemi „osvobodila“.

*

Pařížský theol. měsíčník „Revue pratique d' apologetique“ zabývá se v dubnovém a květnovém čísle t. r. lidnatostí ve Francii. Během jednoho pokolení okolní říše vykazovaly početný přírůstek obyvatelstva; dokonce r. 1895 i Anglie Francii předešla Jediná Italie byla za ní. Před 50 lety čítala Italie 25 milionů obyvatel, ale už r. 1880 překročen zde byl milion porodů, kdežto ve Francii pouze 937 tisíc. Před 7 lety rozdíl v porodech mezi oběma zeměmi činil 370 000; v Italii totiž narodilo se 1,114.000, ve Francii jen 774.000. „Zítra či pozítří může poměr ten býti takový, že Francie může býti ráda, bude li moci Italii podati ruku, vystupujíc při tom hodně na prsty.“ V stol. 17. obsahovala Francie 40 % lidnatosti velkých evropských mocnářství, bez Ruska 16%, s tímto pak jen 7% Roku 1801 na tisíc obyvatel připadlo ve Francii 26·8 porodu, r. 1912 jen 19, jak u žádného civilisovaného národu Počet obyvatelstva od r. 1872 vzrostl ze 36 milionů na 39½ mil., v tom 1½ mil. cizinců; zatím v Německu v téže době 741 milionů na 68 mil.

Roku 1912 připadlo ve Francii na 750.651 živorozených 692.740 úmrtí, tedy zůstalo na živu 57.911, příštím rokem zůstalo na živu jen 41.901. V době vypuknutí války narodilo se 742.000, zemřelo 776.000. V článku je probráno 87 departementů; ve 64 je počet úmrtí značně větší než narození; v 26 rozdíl ten činí 20 i více; v depart. Yonne 43, v dep. Haute-Garonne 44, v Lot-et-Garonne 48, v Tarn-et-Garonne 56, v Gers 59, a v Lot 62 úmrtí na 100 živorozených. Větším počtem dětí vynikají okresy v Bretagni, Vendée, Le Nord a

některé horské kraje jižní, ačkoli i tyto jsou už dotčeny, jen o Bretaňsku možno říci: „Seule la Bretagne resta fidèle.“ Bohužel i zde v Saint-Malo je patrný úbytek dětí v rodinách z 5·6 až na 2·5 čili více než 50%.

Samozřejmě válka situaci zhoršila. Roku 1913 narodilo se v 77 depart. (nečítaje krajův, jež v r. 1914 obsadili Němci) 604.454 dětí; r. 1914 už jen 594.222; r. 1915 v 76 depart. sotva 382.466 dětí. V Paříži samé zrodilo se od 1. srpna 1913 do 31. července 1914 — 48.907 dětí; avšak od 1. srpna 1914 do 31. července 1915 o 11.332 dětí méně, tedy 37.085, konečně od 1. srpna 1915 do 31. července 1916 — 26.181 dětí. Úbytek činí 45·4%. Tak Francie klesla pomalu na počet z roku 1872.

Dle těchto údajů v „Stimmen d. Zeit“ porovnává neutěšený tento stav graficky jesuita Herman Muckermann s podobnými zjevy v Německu. Úpadek porodů v obou zemích naznačuje přímkou. Ve Francii přímka tato od r. 1869 stále klesá, nejníže je r. 1913 — 18·8 narození na 1000 obyvatel, r. 1868 bylo 25·9. — V Německu: r. 1869 s 37·8 pokles na 26·8 v r. 1914. Zvláště v letech 1901—1911 čára ve Francii náhle klesla, a potřebovala by 50 let, aby rovnala se poklesu čáry v Německu za jedno desítiletí.

Předseda „Aliance nationale pour l'accroissement de la population française“ — Bertillon sestavil statistiku známých 445 rodin francouzských, celkem 890 osob: rodiny ty měly jen 575 dětí. Dle zaměstnání: 188 rodin umělců — 104 děti, 266 rodin spisovatelů — 127 dětí, 222 rodin politiků — 193 dětí, 46 rodin obchodníků — 35 dětí, 66 rodin důstojnických — 54 dětí, 66 rodin úřednických — 51 dětí.

Dle „Comité français pour le relèvement de la natalité“ při sčítání 3. března 1911 z 3½ milionu rodin dělnických ve Francii bylo ½ mil. bezdětných, ne celý milion mělo po jednom dítěti, více než milion měli 2—3 děti, jen půl milionu rodin mělo více než čtyři děti. Vůbec v celé Francii z 11½ milionu rodin sepsaných r. 1911, byly jen 2 miliony, jež měly přes 4 děti. Jinými slovy: 16% bezdětných rodin, 50% s 1—2 dětmi, 23% s 3—4 dětmi, 8% s 5—6 dětmi a jen 3% s více než 6 dětmi. Příčina: vražda dětí před zrozením a novomaltusské recepty.

O Německu praví Muckermann: „Nesmíme zapomínati, že i my kráčíme k témuž neštěstí o mnoho rychleji než Francie, a že zvláště velkoměsta, kde ohnivý žár přesycené kultury smyslů spaluje každý stud, sama nejsou s to nahraditi své mrtvé živými, nebude-li přílivu těchto živých z venkova“. Už před válkou mluvilo se o „neplodném Berlíně“. Od r. 1886 zmenšila se v Německu plodnost o 30%. Neprávem vytýká rationalista Grotjahn církvi katol., že ve Francii málo energicky vystupovala proti užívání různých prostředků na zamezení početí. Francie už dávno není katolickou. Snad nějakou vinu má civilní franc. zákoník dědického práva, jenž stojí na stanovisku rovnosti podílu všech dětí v manželství, čímž připravuje jaksi cestu k systému 2 dětí. Hlavní však příčinou je naprosté odkřesťanění

manželství: kde není života dle víry a bázně boží, nastoupí nutně degenerace. Prof. dr. M. v. Grubers pěkně praví: „Nechápu, jak možno víře v dogmata odpírati zvláštního významu při zalidnění. Není to zvláštní, že tam, kde učení církve katol. hluboko ještě tkví v srdci lidu, jako na př. v provinciích porýnských, v Bavořích, v Tyrolsku, v Bretaňsku počet porodů je vysoký; naopak tam, kde zavládl rationalismus a učení o individuelní neodvislosti t. j. tam, kde šíří se liberalismus a soc. demokracie, jeví se pokles porodů."

*

S o c i a l n í d e m o k r a c i e jakožto internacionála vlastně přestala, i když jednotliví zástupcové chtějí spolu jednati o míru. Roztřídila je především válečná politika jednotlivých států, v níž nemohli zůstati „nepolitickými", neboť konečně ani zásadní opposičníci, kteří byli proti státnímu opportunismu socialistických většin, nechtěli se státi vlastizrádci, odpůrci války za každou cenu, jak program i cizina od nich žádala.

U nás též obě strany nějaký čas ostře se potíraly, ale koncem září se smířily.

Politický a vojenský.

Papežova výzva k míru přijata celkem slušně, u mnohých jinověrcův i s velikou pochvalou. Určitého výsledku zatím ovšem neviděti. Čeho nepřátelské noviny žádají, aby totiž Německo ohlásilo své podmínky, od vlád jejich sotva může vážně býti míněno, neboť příčí se naprosto diplomatickým zvykům, aby určité podmínky mírových smluv před vlastním vyjednáváním úředních zástupců byly veřejně přetřásány. „Tajná“ diplomacie byla, jest a bude vždy, i v demokracii! Až na Ameriku a Japonsko jsou válkou unaveni všichni a touží po míru; jen váleční vykořisťovatelé nikoli. Vítězstvím zbraní ho vynutiti nelze, a tu ovšem dohoda, s Anglií v čele, cítí velikou nevýhodu svoji, že trojnásobný počet jejich nikým za čtyry protivníky nepožádán má bez výhrady vstoupiti do vyjednávání. Dle všeho však už jiného nezbude, neboť i když dohoda má bohaté prameny zbrojení, schopného mužstva nemá nadbytek, výživa jeho pak i obyvatelstva mimo bojiště vázne všude. Ponorky ještě pořád jsou bez rovnocenného soupeře, jak co do techniky tak co do mužstva. Ruské vojsko pak, pokud ještě bojuje, žije již jen z předchozího výcviku a za této války k nové organisaci se již sotva dostane: že velká část jeho propuštěna domů, nestalo se jistě jen pro nedostatek výživy — byla by to asi přítěž nejen co do výživy, nýbrž i co do kázně.

Americká pomoc, na počet jistě po americku nafouknutá, bude moci přicházeti jen zvolna a kdo ví konečně, jaká bude; v nynější pozemní válce Američané naprosto vycvičeni nejsou.

O japonské přípřeži do Ruska pořád se mluví, a nebylo by nemyslitelno, že by nynější ruští pohlaváři k této vynucené samovraždě Ruska svolili, ale Japonsko má snadnější a vděčnější práci v bližším okolí. Zprávy z Tokia pak oznamují, že Japonsko německým lidem dovolilo tam provozovati obchody dále, což by naznačovalo, že ono zatím spokojí se tím, co vydělalo a vydělává, i na svých spojencích.

Diplomacii německou stíhá nehoda za nehodou, any vyslanecké listiny dostávají se do rukou nepřátelských. Zcela nestranně-li posuzovány případy ty, možno snad mluviti o jakési neprozřetelnosti, že listiny choulostivější za těchto napjatých poměrův obezřeleji nevydávány, kdy rozumí se samo sebou, že nepřátelé, kteří mezistátní cesty celého světa mají v moci, nepominou žádného prostředku, by se zpráv německých zmocnili. V Němcích pak také skutečně s vlastní diplomacií spokojeni nejsou. Ale na druhé straně podle posledního případu, kdy švédské zprostředkování dopisů z Argentiny Anglií proti Švédsku tak využitkováno, nutno uvážiti, že kdyby tímto neutralním státem bylo ne Švédsko, nýbrž nějaká velmoc, která by si na Anglii mohla troufati, že by ani Anglie ani Amerika ku krádeži té se byla neodhodlala neb aspoň by byla o ní moudře pomlčela. Neboť s takovými věcmi se jinak nežertuje. Že však Německu obliby ve světě tím

nepřibude, rozumí se samo sebou; vždyť i před válkou již, a za války tím častěji sami němečtí znalci ciziny na to poukazovali, jak málo přátel Němci ve světě mají.

V novinách — možno-li ještě kterým co věřiti, byly zprávy, že Vatikán jedná přímo se zástupci italské vlády, prý poprvé od r. 1848. Snad by, jestli to pravda, hledala se tu i cesta k odklizení římské otázky. Zdali však ještě italský král bude při tom jednání, ne jen tento ubožáček, nýbrž vůbec nějaký, kdož ví? Sever italský jest republikanský, jih pak revoluční.

Z papežské nóty mírové zvláštní pozornost upoutala zmínka o obecné branné povinnosti, jež prý by s odzbrojením mohla přestati. V anglosaských zemích jí do této války nebylo, jak známo, a zavedena tam nikoli bez velkých potíží. U nás se za půl století již byla vžila; že by se jí však ještě snadněji odvyklo, není pochyby. Důvody pro ni mluvící (stejná práva, stejná břemena — tělesný a společenský výcvik a pod.) nejsou nevývratné, protidůvody byly by mnohem silnější: tělesný úpadek společnosti pouhým tělocvikem se nezamezí, zevnější kázeň sama občanské pořádnosti nepřivodí.

*

V české politice trvá se na opposici i proti nové vládě, v níž zastoupeni i Poláci, Rusíni a Slovinci; jsouť i ti v opposici.

Skupení stran v Českém svazu zjednodušeno tím, že čtyry z nich (mladočeská, národní socialisté, lidoví a státoprávní pokrokáři, tito nově přistouplí) sloučily se v jednu organisaci, tak že budou ve svazu jen 4 kluby: agrární (35), nový český státoprávní (27), socialně demokratický (26), katolický (6).

Požadavky, aby k novému českému státu připojeni byli uherští Slováci, narážejí ovšem na odpor maďarský, jenž dovolává se i zakročení vládního v Předlitavsku proti Čechům. Mezi Slováky samými agitují Maďaři velice silno; kněžím jmenovitě ukazují na nebezpečí pokrokářské, kterému studenti v Praze vydáni — proč nuceni Slováci utíkati se do Prahy, o tom ovšem se mlčí. Slováci za těch okolností veřejně se do českého státu přihlásiti nemohou, a proto jest bláhové od nich nějaký takový projev očekávati nebo na mlčení jejich se odvolávati; oprátka by jich neminula, a toho marného mučenictví bylo tam již dosť.

Dualismus potírati měl by ostatně každý přítel mocnářství.

Ve vídenské sněmovně počínají si naši radikálové hodně radikálně. Upřímně řečeno, o methodách jejich možno souditi všelijak, ale radikálčení samému nelze se diviti. Válečným absolutismem byli jsme co do národnostních práv zatlačeni o několik desítiletí nazad, a z toho vytvořil se nový Besitzstand der staatserhaltenden Partei, ačkoliv jest ve státě menšinou. Na jihu místo Slovinců posiluje se po Vlaších a proti nim zase živel jiný. Praelát Hauser ptal se ve sněmovně, v čem prý jsou Češi utlačováni. Je vždycky chybou, mluví-li kdo o věcech, o nichž nemá ponětí.

Opakujeme: českému radikalismu nelze se diviti, neboť jest byrokracií přímo pěstován a drážděn. Arciť nelze ani potlačiti obav, kam povede. Jen aby Praga, caput regni, nebyla bezhlavou!

Svatý Otec ve své nótě o Češích nemluvil, nemaje proč. Nejsouť Čechy nepřítelem obsazeny ani zabrány, nikdo na ně nářku nečiní, nikdo jinak o nich nemluví; sotva také kdo papeže o zakročení žádal, ač ovšem i v tom případě by papež, maje dle svého úřadu na mysli především poměry nábožensko-politické, sotva byl se odhodlal zasáhnouti přímo do poměrů rakouských, pokud válkou nedotčeny. Zmínka o území irredentním ostatně nevíme byla li šťastná.

Polská říše pořád ještě zřízena není. Poláci mají na mysli státní celek s přístupem k moři buď docela samostatný nebo pod svrchovaností rakouskou, připojena-li bude Halič. Ta i Poznaňsko bude jablkem sváru. Rusíni ovšem s Poláky nepůjdou, samostatná říše ukrajinská pak zatím není ani v moci ani snad ve výpočtech středostátů. Není tedy pravdě nepodobno, že zřízení polské říše bude prozatímní, až jak jednání s Ruskem dopadne.

*

V dopisech liberalního politika říšskoněmeckého Wilhelma v. Kardorff zachoval se též jeden, který dotýká se sporu českoněmeckého v r. 1900. Kardorff píše své manželce z Berlína 11. května 1900 (Dtsche Revue 1917 seš. 9, str. 260), proč císař a král František Josef I jsa 4.—6. května t. r. (k oslavě zletilosti korunního prince) v Berlíně, nebyl při odhalení pomníku císaře a krále Sigmunda Lucemb. (v berlinské Siegesallee): „V Čechách zuří prudký spor mezi Čechy (Tschechen) a Němci, a Jan Hus, kterého Sigmund, porušiv slíbený mu volný průchod, dal upáliti, jest českým národním světcem v tolikė míře, že divným způsobem (wunderbarerweise) obraz jeho nechybí v příbytku žádného českého kněze. Proto hledáno východiště a nalezeno v tom, že kardinal Kopp ustanovil mši v kostele sv. Hedviky na touž dobu, co bylo odhalení, a císař byl se na tuto mši opověděl."

To „proto" není sice jasno, ale zajímavou zpráva Kardorffova zajisté jest — i v tom, v čem má pravdu, i v tom, v čem se mýlí, totiž stran těch Husových obrázků.

*

Týž Kardoff píše 23. ledna 1901 své manželce o úmrtí anglické královny Viktorie († 21. ledna 1901): „Stará Queen konečně zemřela. Všechny děti, i císaře [vnuka, Viléma II] ještě oslovila a poznala, kromě prince Waleského [syna! Eduarda VII], kterého spatřiti energicky odmítla. To se v novinách ovšem zamlčuje, jest ale pravda, dle docela spolehlivých pramenů!"

*

První anglická výprava do Mesopotamie. Jak známo, mělo naprosté shroucení výpravy do Kut el Amary na podnět parlamentu za následek ustavení vyšetřovací komise pod předsednictvem lorda G. Hamiltona. Nyní se uveřejňují výsledky šetření.

Zpráva poukazuje především na naprosto nedostatečné spolupůsobení úřadů domácích s indickými. Ministři a civilní úředníci v Anglii byli vojenskými i námořními odborníky uvedeni v omyl. K osudnému postupu z Kut el Amary k Bagdadu se odhodlal kabinet více z politických než vojenských pohnutek. Konečně se zdá, že se vojenský system v Indii neosvědčil, i když výkonů vojska indického na jiných bojištích nemožno podceňovati

Přese své námitky byl generál Townshend kvapně vyslán směrem k Bagdadu, aby dosáhl do očí bijícího úspěchu; výsledkem bylo potření jeho armády. Ač tam panoval velký zmatek, přece se podařilo z části chyby napraviti, takže podnik přece neskončil tak smutně jako výprava dardanelská. Ale útrapy a strádání byly tam zvláště pro nižší organy mnohem větší než na Gallipoli. Z údajů o strašném osudu raněných a o nedostatcích v zásobování lze souditi na neuvčřitelné poměry ve správě Indie.

V první řadě shledán vinným sir John Nizon, srdnatý a rázný voják, který však nebyl schopen veleti samostatně. Byl tak zaujat pro postup na Bagdad, že nedbal varovného hlasu generála Townshenda. Sir Beauchamp Duff, vrchni velitel v Indii, byl jistým způsobem ještě více vinen, protože měl větší autoritu i zodpovědnost. Jemu se klade za vinu, že poslechl bez dostatečných námitek rozkazu kabinetu k postupu na Bagdad. Lord Hardinge zase příliš se spoléhal na Duffa a Nizona.

V Londýně samém se chybilo hlavně samým rozhodnutím k výpravě mesopotamské a k postupu na Bagdad a kromě toho neshodami, které vznikly mezi vojenskou správou a vládou indickou o doplňování lidského i technického materiálu. Ať se však vina svaluje na kohokoliv, největší zodpovědnost mají Asquith a jeho vláda, kteří chtěli smýti smutný dojem výpravy gallipolské a chytali se důvěřivých telegramů Nizonových jako tonoucí stébla.

*

Dle zpráv o schůzi dohody oznamuje „Agence Havas“, že Francie chce ve spolku s Italií napadnouti Turecko v Malé Asii. Francie měla starý vliv v Syrii a chtěla si ji po vítězné válce docela přivlastniti. Též Italii se asi dostalo připovědi týkající se území v Malé Asii. Kolonie Tripolis, jejíž dobytí bylo vlastně první předehrou světové války, daleko neukojila hladu Italie po osadách. Společná akce vábí tím více, že by tam bylo možno pro mírové vyjednávání nabýti záruk, ale je při nejmenším podivno, že se o zamýšleném útoku veřejně mluví. S jakými obtížemi by taková výprava zápasila, ukazují nejlépe podniky dardanellský a soluňský, a nad to není v Malé Asii ani jediného tak dobrého přístavu, jaký má Soluň.

Italie před 10 lety prohlásila vůči Francii a Anglii, jak se říká, svůj desintéressement na západním Středomoří a tlačila se na východ (obsazení egejských ostrovů, Tripolis). Recko, obchodně daleko vyspělejší, na maloasijském pobřeží vládnoucí, mělo býti rdoušeno; přístavy soluňský a athenský hrozily státi se vítěznými soupeři přístavů

východoitalských, hl. Brindisi, na důležité cestě ze severní Evropy do Malé Asie, Egypta atd. Italie proto ráda viděla Řecko „neutrálním“ a vzpírala se jeho připojení k dohodě, jelikož pak by ho nemohla odstrčiti, až nastane dělení, tím méně zatlačiti z jeho dosavadních území, zvláště z opor námořních.

Že král Konstantin dovolil dohodě usaditi se v Soluni, bylo i pro Řecko osudnou chybou, ovšem sotva vyhnutelnou. Kdyby čtyrspolku bylo bývalo možno v čas podati Řecku pomocnou ruku a uhájiti jeho neodvislost, byl průběh války jistě zcela jiný.

Zdali výpočty Venizelovy na uznalost dohody nesklamou, nelze dnes jistiti ani popírati. Že však Anglie znamenitého přístavu solunského tak snadno neopustí, to lze již napřed říci. Italie vzdavši se přirozeného působiště v západním Středomoří, hledá náhrady ve východním, a proto usiluje o naše jaderské pobřeží — záminkou jsou jí jeho námi vyhýčkaní Vlachové, — ale jistě marně domýšlí se, že Anglie takového soupeře nechá se usaditi na místech pro východní plavbu její (Egypt, Suez!) tak významných. Vždyť i z „drahého“ Tripolska Italie si sotva zachránila úzký pruh přímořský, z Albanie a Epiru možná nezachrání nic — o našem pobřeží ani nemluvě.

*

Dle „British Australian“ zamýšlela australská vláda dohotoviti do měsíce září strategickou dráhu, jež má spojovati Perth a zlatá ložiska v západní Australii s velkými městy států východoaustralských. Obtíže spojené s výrobou a dopravou kolejnic zavinily, že dráha už nebyla mnohem dříve hotova, a možno, že zdrží stavbu ještě déle. O jejím strategickém významu se již často psalo, může totiž značně urychliti dopravu vojska z východních států australských na bojiště evropská a též parníky, jež dosud obstarávaly pobřežní službu mezi Perthem a východní Australií, budou uvolněny. Několik z nich bylo již zařaděno jako lodi nemocniční. Doprava dráhou byla sice před válkou značně dražší než na vodní cestě, ale za války zvýšeny sazby za dopravu námořní tou měrou, že doprava po železnici jest ještě lacinější.

Ročník XXXIV. Číslo 11.

HLÍDKA.

Katoličtí světcové a abnormální stavy duševní.

Psychologická a apologetická studie. Prof. BOH. SPÁČIL T. J. (O.)

Na konec všimněme si ještě blíže života světce, kterého Moerchen za příklad uvádí, sv. Šimona Stylity. I tu platí ovšem zásada, že ne všecko u svatých je stejně dokonalé a ne všecko možno napodobovati. „Poněvadž tento kající život na sobě má ráz orientální zbožnosti, která více si všímá zevnějšího a okázalého způsobu a má zalíbení na tělesných kajícnostech, a mimo to zvláštní klimatické poměry předpokládá, proto ho nelze všeobecně napodobovati. A už pro svůj mimořádný způsob života musí znamenati výjimku. Jak praví zkušenost u jiných světců, lze nejvyšší stupeň dokonalosti míti i bez nápadných prostředkův, a to ještě jistěji. Čemu na stylitovi se podivujeme, to jest jeho neobyčejná síla vůle".[1]) A právě tato mohutná síla vůle, která je znamením dokonalého vniterního života, už nám brání srovnávati Šimona s choromyslnými. Ještě více se o tom přesvědčíme, když máme před očima celý jeho život, nejenom mimořádné a nápadné jeho zjevy, které mimo to od Moerchena ani zcela správně popsány nejsou.

Až do svého čtrnáctého léta byl Šimon, který byl rodem z Asie a postavou opravdový silák, pastýřem stád a při tom tělo své otužil. Slova, která při jakémsi kázání slyšel: „Blaženi lkající, neboť oni potěšeni budou", tak mocně s milostí boží na něho působila, že od té doby se oddal dokonalejšímu životu kajícímu. Po různých jiných pokusích zvolil si za místo přebývání 40 loktů vysoký sloup. Zde však nežil jenom sám pro sebe, nýbrž vyvíjel tu zcela neobyčejnou činnost

[1]) Max Huber, Nachahmung der Heiligen, Freiburg, 1912, II. str. 475 dd.

ku blahu křesťanů a pohanů a zemřel r. 459, ode všech ctěn a oplakáván, ve stáří asi 70 let. Dosáhl li tedy při svém způsobu života takového stáří, a byl-li, až na bolesti na noze, do poslední doby, jak životopis vypravuje, zcela zdráv, pak byl zajisté tělesně i duševně úplně normálním.

A to potvrzují též jak jeho vrstevníci, tak celá jeho činnost na venek. Mnohým se už tehda způsob pokání sv. Šimona nelíbil i považovali jej za výron ješitnosti neb aspoň přepjatosti. Proto vyslali biskupové a opati okolní zvláštní komisi, která měla jeho čistotu víry, jeho poslušnost a ryzost úmyslu při nápadných těchto kajícnostech zkoušeti. Šimon obstál při zkoušce této tak skvěle, že biskupové nenamítali nic proti tomu, aby dále svůj způsob života vedl. Křesťané a pohané přicházeli z daleka žádat ho o radu a poslouchat jeho kázání, sami císařové římští Theodosius Mladší, Leo a Marcian doporučovali se do jeho modliteb a radili se s ním, Domus, patriarcha antiochijský, biskup Melitos, svatý opat Timotheus, Heliodor a jiní znali se s ním osobně a vážili si ho. Že se východní biskupové připojili k dekrétům koncilu efeského odsuzujícím Nestoria, třeba též z velké části děkovati vlivu velikého askety. Ano ani ti, kdož osobně byli křesťanství nepřátelští, jako n. př. král perský Vararanes V, nemohli mu své úcty odepříti. Pohřbu jeho súčastnilo se nesmírné množství lidu a tělo jeho neseno bylo od šesti biskupů.

Dlužno tedy tuším doznati, že všickni tito tisícové, kteří ke Stylitovi putovali, ho poslouchali a si ho vážili, měli tolik zdravého úsudku, aby šílenství od pravdy života a učení dovedli rozeznávati. Dovolávati se tu suggesce mass, je marno, neboť lidé tito přicházeli s různých stran a za různých dob, byli mezi nimi mužové vysokého nadání, samostatného úsudku, theologicky vyškolení. Kárání Stylitova posluchačům nikterak nelichotila, žádal od nich plnění všech povinností, chránění se zlých příležitostí, přípravu na svatou smrt. Dle všech těchto známek, které sama církevní autorita přijavši Šimona mezi svaté potvrdila, byl tedy Stylita světcem vynikajícím ryzostí své víry, dokonalým mravním životem a neobyčejnou přísnou kajícností. Způsob jeho kajícnosti byl ovšem mimořádný, a nikdo nepotřebuje ho napodobovati; jest také pouze jeden příklad napodobení z pozdější doby znám, příklad jáhna Wulflaica z Trevíru, který však brzy z rozkazu svého biskupa toho způsobu života jakožto tamějším poměrům nepřiměřeného se vzdáti musel a v samotu klášterní se uchýlil.[1])

[1]) Familler u. d. str. 78 dd.

8. Světcové a hysterické blouznění.

Ve mnohých případech dle moderní psychologie náboženské třeba exaltované a chorobné formy pobožnosti, jak fanatické tak theopathické, přičísti na vrub vyvinuté hysterie. Zvláště prý ekstase nebo vytržení mysli jsou podmíněny v tělesném ohledu degenerací a hysterií.[1]) Za příklad uvádějí mimo jiné sv. Teresii, o níž dle Moerchena[2]) není pochyby, že byla ve vysokém stupni hysterickou.

V trojím ohledu by se dalo na zdánlivou podobnost hysterie se zjevy života světců souditi. Hysterie má také zhusta zabarvení náboženské; i u hysteriků se jeví neobyčejná vnímavost pro dojmy a předměty náboženské, i oni přehnaně se věnují náboženským výkonům, též ideový obsah jejich t. zv. ekstasí mnohdy má ráz náboženský. Zvláště jsou to však právě tyto ekstase, které prý jsou s vytrženími mysli, jak je u světců pozorujeme, totožny. Konečně prý ve mnohých řečeních a výrazech mluvy a spisů světců, zejména mystiků lze pozorovati tentýž rys erotický, který je vlastní hysterikům.

Zda-li možno připustiti jeden druhý hysterický zjev u svatých, o tom i u katolických autorů není shody. Platí tu totéž, co jsme svrchu řekli (v. str. 44) o možnosti částečné duševní choroby u světců. Dle Jolyho[3]) možno za to míti, že někteří světci měli náchylnost k hysterii, ale svou energií a vhodnými prdstředky ji přemohli.

Ale právě tato pevnost vůle liší svaté naprosto od vyslovených hysteriků.

Hysterie je ve vyvinutém svém stadiu vážným chorobným stavem duševním, spojeným s převratem a rozvratem smyslové činnosti a porušením pravidelné činnosti intelektualní. Jeví se ten stav často dlouho trvající anesthesií, častěji přicházejí též návaly epileptické, krise lethargické, konečně t. zv. ekstase či spíše deliria. Hysterik není pánem svých představ, vůle poslouchá suggerovaných ideí, jedná dle okamžitých impulsů, vedle delší anesthesie dostavují se zase domnělé bolesti v údech atd. Souhrn suggerovaných ideí vytvoří jaksi druhé „já“, a v tom smyslu lze vysoký stupeň hysterie dle Jolyho[4])

[1]) Moerchen u. d. str. 39, James u. d. str. 384.
[2]) u. d. str. 39.
[3]) u. d. str. 120.
[4]) u. d. str. 115.

charakterisovati jako „formu duševního rozvratu vyznačenou stálým rozpoltěním osobnosti". O pestrém střídání nálad, affektovanosti, duchu negace a přetvářky, strohém egoismu hysterických chorob jsme už svrchu se zmínili — Vše to však základním rysům vnitřní povahy světce odporuje. Světec z lásky k Bohu se všeho pozemského vzdává, neobyčejnou silou vůle směřuje stále k témuž cíli, celý jeho život jest jednotným vývojem všech vloh a stále harmoničtějším spojením všech jednotlivých konů intelektuelní a v podřaděnosti k ní smyslové činnosti. A vskutku, srovnáme-li jen poněkud jednotlivé známky hysterie s obrazem, jaký nám o světcích podávají procesy kanonisační, shledáváme naprostou nepodobnost. Pestré střídání dojmů a citů v životě hysterika, který jest úplně hříčkou svých rozmarů, u světce prudentia, perseverantia, constantia; tam affektovaná mluva a dělané držení těla, zde veritas, humilitas, modestia; u hysteriků snaha učiniti se zajímavým a obrátiti pozornost na sebe, u světců abiectio sui, cordis demissio, simplicitas; proti hysterickému duchu negace a přetvářky dokázati možno u světců oboedientia, observantia, horror peccati, proti trpkému egoismu vystupuje summa caritas erga proximum. A tak jest, až na jedinou nahodilou okolnost, že u hysterika jeví se mnohdy v idejích suggerovaných nátěr náboženský a náchylnost k zevnějším výkonům náboženským, všude naprostý rozdíl.

Než poukazuji dále na ekstase světců jako na zjevy podobné ekstasím hysterickým. — Familler píše, že za 20 let svojí duchovní správy v ústavu choromyslných sotva jeden případ vlastní ekstase u hysteriků pozoroval[1]), a u světců vytržení mysli také není nutným požadavkem; k důkazu svatosti se taková fakta nežádají.[2]) Ze zjevu, který tedy v obojím případě nepatří k podstatným známkám, nelze na totožnost nebo podobnost stavů souditi.

Mimo to opět vnitřní povaha obou „ekstasí" je naprosto rozdílná. — Příklad hysterické ekstase uvádí nám ze své prakse Familler.[3]) Periodická vytržení hysterické protestantské dívky opakovala se vždy týmže způsobem. Vztýčena na loži klečíc s rozpjatými rameny, s očima upřeně obrácenýma k nebi, s obličejem radostí zářícím, trvala přes čtvrt hodiny nehybně v tomto stavu, až milovaný lékař po skončení

[1]) u. d. str. 164.
[2]) Benedictus XIV, u. d. l. 3, c. 49, n. 14.
[3]) u. d. str. 164 nn.

své lékařské prohlídky pokoj opustil; pak ramena sklesla, tělo zaujalo obyčejnou ležící polohu a tiše se zavřenýma očima odpočívala. Ekstase měla patrně zabarvení erotické.

Popis tento v podstatě se hodí i na jiné případy hysterické ekstase. Jest tedy toto chorobné vytržení ponejvíce ješitným divadlem před druhými. Ráz jeho je namnoze erotický. Vnitřní povahou svou je vzrušením nervovým a smyslným, opakuje se za určitých okolnost periodicky a týmže způsobem, obsah ideový je pak méněcenný, chorého zaměstnávají obyčejně nicotné věci, činnost duševní a citová bývá částečně porušena. Po ekstasi upadá hysterická osoba mnohdy v bezvědomí a nemůže se jasně na svůj stav vzrušení a jeho symptomy upamatovati Jako hysteriky vůbec z pravidla nízká úroveň mravní vyznačuje, tak jsou i jejich ekstase často neskromnými, mnohdy i neslušnými posunky a konvulsemi provázeny. Rozvrácenost psychického a tělesného života bývá příčinou a opět následkem těchto pathologických zjevů.

Vytržení světců, která jsou v podstatě vnitřním procesem duševním a dějí se ve skrytě, vymykají se namnoze oku pozorovatele. Podle popisu, jejž o tomto mimořádném zjevu dávají světcové a asketičtí spisovatelé církevní, jest prvotním a charakteristickým rysem posvátné ekstase vnitřní náboženské povznesení duchovního života člověka. Částečné zastavení zevnější činnosti smyslové není tu následkem fysiologického vzrušení systemu nervového, nýbrž následkem neobyčejné činnosti duševní. Svobody vůle není člověk při tomto vytržení zbaven, třeba že nemůže účinky povznesení duševního na zevnější smysly po libosti zastaviti. Ideový obsah ekstasí světců jest vždy bezprostředním nebo prostředečným pokračováním a povznesením ideového obsahu obyčejného života světců. Proto jsou též účinky vytržení tohoto docela jiné než u ekstase hysteriků, jest to čistší a lepší poznání Boha, důkladnější sebepoznání, hlubší pokora, dokonalejší pohrdání světem, pokud neslouží cti a chvále boží. Svatí po ekstasích netoužili, neradi o nich mluvili, nechtěli při nich býti pozorováni.

Není tedy mimo jméno (které vyjadřuje náhlý přechod z obyčejného stavu ve stav mimořádný) a malý díl zevnější formy mezi oběma zjevy nic společného.

Zbývá ještě výtka erotiky. Zvláště mystikům středověku a tu zase nejvíce mystickým ženám toho věku, se předhazuje, že užívají ve spisech svých výrazů, kterých nelze jinak než eroticky vykládati

Jak i Familler[1]) píše, možno připustiti, že některé obrazy spisů mystických oné doby jsou nechutné a příliš odvážné. Byly také spisy některých mystiků, n. př. samé sv. Gertrudy, ovládány názory tehdejšího rytířského dvorního života, a co do formy snad pod vlivem tehdejších milostných písní (Minnegesänge). Na tyto poměry tedy třeba také zřetel míti. Jestliže pak pozorujeme nejenom jednotlivá rčení a obrazy odděleně, nýbrž v úvahu bereme celý spis a máme-li na zřeteli veškeren život svatých těch a světic, zvláště bázeň před hříchem a úplnou čistotu, jak je přísný soud církve na světcích vyžaduje, pak musíme doznati, že duším tak čistým a nade všecko pozemské povzneseným bylo to čistým obrazem nejčistší lásky, v čem člověk, jehož obrazivost jest nakažena, výraz smyslné lásky nalézá.

V životě sv. Teresie, již Moerchen za příklad uvádí, jsou některé okolnosti, které by na první pohled o hysterii svědčiti mohly. Světice sama popisuje ve svém životopise svoji dlouho trvající nemoc, a mluví tu o omdlévání, ztrátě vědomí, nesnesitelné trudnomyslnosti, paroxismu, ztrnutí údů. Acta stae Theresiae za účelem kanonisace sestavená užívají u líčení choroby sv. Teresie výrazů: „Saepe enim epilepsiam, pleuritidem, paralysim, corporis tremores passa fuit". Z té příčiny domnívali se i někteří katoličtí autoři, že se tu jedná o hysterické nebo hysteroepileptické návaly. Mezi jinými sdílel tento názor P. G. Hahn S. J.[2]), jehož spis však byl později církevně odsouzen.

V pravdě jest podstatný rozdíl mezi stavy sv. Teresie za její choroby a mezi hysterickými a hysteroepileptickými záchvaty. Ochromení sv. Terezie trvalo v plné síle osm měsíců nepřetržitě a polevilo pak, epileptické a hysteroepileptické návaly nemají nikdy tak dlouhého trvání a střídají se s většími nebo menšími přestávkami; sv. Teresie byla, vyjma několik dní, vždy při vědomí a mohla se na všecko dobře upamatovati, hysteroepileptik je při záchvatech duševně ochromen a později se na to, co se s ním dělo, nepamatuje, anesthesie u hysteroepileptiků obvyklá nebyla u záchvatů sv. Teresie, a kdežto hysteroepileptické návaly po čase se znova vracejí, ustaly u sv. Teresie později tyto zjevy úplně. Mimo to třeba též čísti slova, která sv. Teresie na konci líčení své choroby dodává ve svém životopise: „Po

---

[1]) u. d. str. 183.

[2]) P. Guillaume Hahn, Les phénomènes hystériques et les révelations de Ste Thérèse, Bruxelles 1883

celou dobu své nemoci bděla jsem ustavičně nad svým svědomím, abych se nedopustila těžkého hříchu. Modlitbami a pobožnostmi hledala jsem pomoci ve své těžkosti. Svým přímluvčím a pánem zvolila jsem si svatého Josefa a vroucně jsem se mu odporoučela. Tento svatý také mi dle své známé dobrotivosti pomohl, že jsem z lože povstati a choditi mohla a už nebyla ochromenou".

A vůbec je celý pozdější život světice, život modlitby a nejkrásnějších ctností, hlasitým protestem proti pokusu, stavěti ji na týž stupeň s hysteriky. Kdežto hysterické a hysteroepileptické návaly nikdy nezůstanou bez škodlivého vlivu na duševní činnost, posílila nemoc sv. Terezii jenom její vůli a zostřila její rozumové poznání. Tato neobyčejná žena se svým širokým rozhledem v duchovních i světských záležitostech, se svou praktickou obezřetností a nezlomnou energií, která ve slabém těle při nesčetných protivenstvích a bolestech ukazuje mužnost hodnou avilských Španělů, není naprosto zjevem hysterickým.

Proto také celá řada katolických autorů se proti výtce hysterie sv. Teresii činěné obrátila, n. př. P. L. de San, Gr. a s. Josepho[1]), Dr. Goix.[2])

V uvedeném pak textu z Acta stae Theresiae nesmí se řečená slova bráti v plném smyslu, jaký mají v nynější psychiatrii, zvláště ovšem nelze slovy paralysis rozuměti snad dementiam paralyticam. V životopise Vita stae Theresiae od Ribery, který byl kanonisačním aktům přidán, se o těchto nemocech zmínky nečiní.

9. Význam katolických světců.

Ani protivníci nemohou svatým vší úcty odepříti. Nahoře jsme viděli, jak se Moerchen o významu a užitku milosrdné lásky k bližnímu u světců vyjadřuje (srv. str. 58). Podobně James doznává, že jest namnoze „úslužná láska světců v sociálním ohledu příkladnou".[3]) O ceně a významu askese pak píše James: „Odezíráme-li od jednotlivých přeháněni dřívějších dob a pohlížíme-li pouze na základní moment a vlastní smysl asketismu, pak jej musíme míti za hluboký

---

[1]) Gregor a s. Josepho, La prétendue hystérie de Sainte Thérèse, Lyon 1895.
[2]) Dr. Goix, La maladie de sainte Thérèse, 1885.
[3]) u. d. str. 347.

názor světový... Asketismus snaží se po pravém porozumění života. Život není ani fraškou ani veselou komedií, tak praví, nýbrž třeba jím kráčeti ve smutečních šatech, v naději, že jeho trpkost vyléčí naši pošetilost... A tak uznává a hlásá asketismus tajemství, že ten, kdo se vydává na smrt, vlastně teprve má v pravém a nejvyšším smyslu život. A právě pro tuto pravdu bojovali asketové. Bláznovství kříže, které je rozumu tak nepochopitelné, má také svůj veliký a věčný význam".[1]) „A v té míře, ve které příklad světcův jest ve světě kvasem spravedlivosti a přispívá k tomu, aby svaté mravy více vládly, jest život jeho též účinný a významný, byť jinak jeho pozemský osud byl sebe smutnějším".[2])

Příčina, proč přes to všechno protivníci považují celkem život světcův za „bezvýznamný a neplodný" (Moerchen), proč míní, že „svatost nezaslouží bezpodmínečně přednosti" před obyčejným životem, anebo že život mnohých světců je „biologicky pochybeným" (James), jest ovšem v klamných jejich předpokladech a názorech, dle nichž buď ignorují nebo popírají řád nadpřirozený, odmítají zjevení, nemají pojmu o pravé vnitřní povaze svatosti a význam života pouze dle zevnějších, v oči bijících výsledků posuzují.

Kdo však těchto klamných předpokladů a zásad nesdílí, neupře světcům katolickým hlubokého a dalekosáhlého významu a životu jejich trvalé a bezpodmínečné ceny.

Veliký jest význam světců s hlediska apologetického. Světcové a světice, kteří za velikým cílem životním s důslednou energií kráčejí a k dosažení jeho nesčetné oběti přinášejí, jsou živým důkazem vážnosti a ceny tohoto života proti všem pessimistickým a materialistickým názorům světovým. Ale světcové jsou dále živým důkazem pravdy toho náboženského názoru celého, za který žili a umřeli. Odezíráme-li i od zázraků, kterými Bůh bezúhonný život světcův a tudíž i jejich víru potvrdil, už samo faktum, že tolik mužů a žen názor světový křesťanský neohroženě i za velikých obtíží po celý život vyznávali a dle jeho ideálu za nesčetných obětí až do posledního dechu žíti se snažili, je zřejmým důkazem, že nemůže víra jejich býti bajkou, názor světový, na kterém budovali, klamným. Život světcův mimo to s jeho zjevy nelze z pouhých přirozených příčin vysvětliti, dlužno tu na sílu nadpřirozenou,

[1]) u. d. str. 343.
[2]) u. d. str. 354.

na milost boží, usuzovati; tím však, že Bůh milostí svou světce sílil a k takové výši povznesl, potvrdil též pravdu náboženství, které vyznávali.

Avšak nejen z apologetického stanoviska mají světcové veliký význam, život světce jest, nadpřirozeně pozorován, už sám v sobě dalekosáhlého významu a nesmírné ceny, ať už poměr světce k Bohu pozorujeme, nebo na jeho vnitřní osobní život hledíme, anebo konečně jeho vztah k okolí v úvahu bereme.[1])

Pro člověka není zde na zemi vyššího a vznešenějšího cíle než oslaviti Boha, svého Tvůrce a Pána. A tento cíl sledovali svatí heroickým způsobem ve svém životě. Světcové neohlížejí se po tom, zda-li stojí něco zdraví, jmění, nebo sám život, jen na to hledí, zda-li Bůh se oslavuje, zda li se čest boží šíří. A podobně neznají svatí obtíží a překážek tam, kde se jedná o rozšíření cti a slávy boží u druhých, o rozšíření pravé víry boží.

Co vnitřnímu osobnímu životu člověka největší, nejtrvalejší ceny dodává, čím člověk skutečně pravého a mocného významu nabývá, to jsou jeho ctnosti. Jádrem svatosti jsou však právě ctnosti a sice není to jenom jedna nebo druhá ctnost, kterou svatí vynikati musí. svatý život záleží v ochotném a vytrvalém konání všech stavu přiměřených ctností v harmonické jednolitosti jevící se po celý život. Světec jest ideálem ethického života, člověkem uceleným, šlechetným, spravedlivým v nejvlastnějším slova smyslu.

A konečně i mohutný význam světců vzhledem k okolí, ke spolusvětu i k přicházejícím generacím nutno doznati. I kdybychom tu měřítkem ceny života chtěli stanoviti zevnější a konkretní výsledky praktické činnosti, nemohli bychom upříti velikého významu a mocného vlivu aspoň oněm světcům, kteří činně zasáhli v osudy svého věku a příkladně působili na poli veřejné charity a na poli sociálním. Než zevnější výsledky nejsou spolehlivým měřítkem pravé ceny člověka, bohatším a cennějším než život praktický a působení zevnější je život vnitřní a rozjímavý[2]), z něhož musí síla také na zevnější působení tryskati. Kolik milostí, kolik duchovních dobrodiní pro celé lidstvo vycházelo ze skrytého života světců, z jejich modliteb, nikomu neznámých pokání a tichých prácí, to zjeví teprve ten den, ve který srdce a ledví všech lidí budou odhalena. Ale už dějiny nám vypravějí

[1]) Zimmermann, u. d. st., 368 dd
[2]) S. Th. 2 2 qu 182 a 1.

o tisících a tisících, kteří vznešeným příkladem světců k lepšímu životu, ano k vysokému stupni svatosti povzbuzeni a přivedeni byli.

Pravý význam a celou cenu svatosti plně ovšem pochopí jen ten, kdo sám v srdci nosí a ústy vyznává víru, za kterou žili a umírali světci; ale i jinověrec, jen když se nedá vésti protináboženskými předsudky filosofickými, najde při klidném studiu života našich světců tolik milých a vzácných rysů, že nebude moci svatým odepříti radostného podivu, který nepředpojatý a šlechetný člověk přirozeně má pro všecko v pravdě veliké a vznešené.

Světci jsou skutečně pravými velikány obecného významu. „Byli panující ve vlastech svých, lidé velicí, mocni... lidé bohatí v síle, okrasy pilnost majíce. — Všichni tito v pokoleních národu svého slávy došli, a za dnů svých měli slávu... A jsou, jejichž není památky: a zhynuli jakoby jich nebylo, a zrodili se, jakoby se byli nezrodili, i synové jejich s nimi. Ale oni mužové milosrdenství jsou, jejichž milosrdní skutkové nepřestali... Sláva jejich nebude opuštěna. Těla jejich v pokoji pochována jsou, a jméno jejich život jest od národu až do národu. Moudrosť jejich ať vypravují lidé, a chválu jejich ať zvěstuje shromáždění!“ (Sir. 44, 3 dd.)

K dějinám generálních seminářův.

Dr. Jos. Samsour. (Č. d.)

*)

V zápětí této císařské resoluce ze dne 1. dubna 1785 bylo moravsko-slezskému guberniu a od tohoto pak rektorovi Geringovi zasláno toto vyřízení: [1])

Auf die von dem H. Hofrath von Haan erstattete Relation über die im Ollmützer General Seminario auf allerhöchsten Befehl vorgenommene Untersuchung und die bey derselben hervorgekommenen Gebrechen haben S. Maj. ausser den Ihm Gubernium bereits bekannt gemachten neuen Oberen weiters gnädigst entschlossen, dass:

1mo zur Herstellung einer besseren Disciplin die moralische Erziehung der allda befindlichen Jünglinge nach dem ihme Rektor in folge höchsten Hofdekretes vom 16. Okt. 1783, unter 29 des nämlichen Monats und Jahres mitgetheilten Plane des Herrn Hofrats und Abbtens von Braunau, in welchen der ächte Geist dieses Institutes enthalten, und der Begrif von der künftigen Bestimmung der Zöglinge und von der Würde des geistlichen Standes auseinander gesetzt ist, eingeleitet.

2do Das Bier und Weintrinken der Seminaristen, die einzigen von dem Medico anerkannten Nothwendigkeitsfälle ausgenommen, gänzlich verbotten und daher auch der bisherige Weinschank in dem dortigen General-Seminario von nun an aufgehoben; jene Alumnen aber, die derhalben Schulden gemacht haben, nebst Verweisung ihres unanständigen Betragens zu Bezahlung ihrer Schulden angehalten.

Nachdeme aber von diesem Weinschank hierorts nie was bekannt war, so wird der Rektor sogleich die Auskunft anhero zu erstatten haben, was es mit sothanen Weinschank für eine Beschaffenheit habe? Von weme, auf wessen Anordnung und zu wessen Nutzen solcher eingeführet und ausgeübt, und warum hievon zeither keine Anzeige hieher gemacht worden sey?

3to den dortigen Oberen eine genaue Aufmerksamkeit über die in der Trunkenheit betrettenen oder doch derselben beschuldigten Zöglinge mit dem Bedeuten aufgetragen werden soll, dass derley Alumnen bei nicht erfolgender Besserung zu entlassen seyen, folglich hierwegen jedesmal die Anzeige hieher zu machen seye. Endlichen

4do sind nachfolgende 5 Individua benanntlich Balthasar Kratosch Priester. Ignaz Stöhr und Michel Link Diaconi, dann Ferdinand Redel [!] und Franz Hermann Subdiaconi, so das praktische Coursjahr

---

*) Str. 610 ř. 9 zd. před werdenden budiž vloženo: frey.

[1]) Uloženo je ve fascikulu S 17 v staré registratuře c. k. místodržitelství v Brně. Uvádíme je ve znění rektorovi Geringovi zaslaném

schon hinterleget haben, mithin in das General Seminarium nicht mehr gehören, zu entlassen; der heimlich entwichene Zögling Krill, dann die von dem General-Seminario theils mit den Vacanzen, theils noch seit vorigen Pfingsten abwesende und durch eine schlechte Aufführung sich auszeichnende Alumni Praninger [!] und Missliwetz aber nicht mehr in das General-Seminarium aufzunehmen.

Der Rektor hat sich hingegen anhero zu verantworten, warum von der Entweichung des Zöglings Krill, dann von dem Ausbleiben und der schlechten Aufführung der zween Alumnen Praninger und Missliwetz keine Anzeige hiehergeschehen seye?

Und da solchergestalten 7 Plätze in dem General Seminarium erlediget sind, massen an die Stelle des Johann Missliwetz unter 6ten dieses Monats der Subdiakon Josef Janečka bereits aufgenommen worden ist; so ist hieher anzuzeigen, aus welchen Dioezesen die vorbenannten 7 zu entlassen kommende Alumnen sind, und zugleich an deren Stellen andere würdige Individuen anhero zur Aufnahme vorzuschlagen.

Der ausser dem General-Seminario bei seinem kranken Vater gleichfalls schon viele Monate sich befindende Zögling Stüger hingegen ist mit Bedrohung der Entlassung zurückzuberufen und der Erfolg anhero einzuberichten.

Ferners sind künftighin die Examinatoria aus allen Fächern abzuhalten, die vorgeschriebenen Handbibliotheken aufzustellen, den ganz armen Alumnen die Vorlesebücher aus dem dortigen Religionsfond beyzuschaffen; daher sind die Kosten der für die armen beyzuschaffenden Bücher jedesmal hieher anzuzeigen, um solche bey der Religionsfondskasse zahlbar anweisen zu können.

Übrigen befehlen Se Majestät, dass für das General-Seminarium ein eigener Trakteur in Ansehung der Kosten aufzunehmen, mit selben in Ansehung der Speise Gattungen ein förmlicher Kontrakt à 15 kr. per Kopf unter der Rektifikation des k. k. Landesgubernii anzustossen, mithin sothaner Kontrakt anhero zur Bestätigung vorgelegt, ein besonderer Krankenwarter mit nämlichen 12 fr. 30 kr. aufzustellen, der verdecke Gang aus dem General Seminario durch die Karthaus allsogleich zu schließen und der Gottesdienst auf die nämliche Art und Weise, wie es in dem hiesigen General-Seminario beobachtet wird, und die abschriftliche Beylage in mehreren enthält[1]), in der dem

---

[1]) Andachtsordnung des hiesigen (Wiener) k. k. General-Seminariums:

An Sonn- und Feyertagen:

Früh von halb 7 bis 7 Uhr Morgengebet und geistliche Lesung. Um 10 Uhr die gesungene Segenmesse, doch so, dass das venerabile unter der Mess selbst im Tabernakel bleibet und erst am Ende der Segen damit gegeben wird, hierauf folgt die von einem Alumnus abzuhaltende Predigt, und sodann bis 12 Uhr geistliche Lesung in Musaeo.

Seminario gleich gegenüber liegenden Exjesuiten Kirche abzuhalten, und hat daher das General-Seminarium sich mit dem Militari, welches seinen Gottesdienst gleichfalls in dieser Kirche hällt, der Abtheilung der Stunden wegen freundschaftlich einzuverstehen. Der Rektor hat sich demnach hierwegen mit dem Ollmützer Festungskommando, wie unter einem von hieraus das Nöthige an das hierländige General Militär Kommando ergehet, gehörig einzuverstehen und über den Erfolg die Anzeige hieher zu machen; überhaupt aber sich nach vorstehender allerhöchsten Schlussfassung in allen Punkten unverzüglich auf das genaueste zu achten. Übrigens befehlen allerhöchst dieselben, dass die Zurichtung des Kloster Hradisch zum General-Seminarium sogleich vorgenommen werde, damit die Zöglinge solches ganz sicher gegen Ende des künftigen Sommers beziehen können; und eben deshalb werden die noch allhier befindliche diesfällige Riesse und Überschläge nächstens zurückgeschickt werden.

Wien 4. Aprilis 1785.

Na rozkaz gubernia ze dne 14 dubna 1785 podal bývalý rektor generálního semináře Jan Gering k tomuto vyřízení ve svém přípise ze dne 27. dubna téhož roku guberniu zaslaném některá vysvětlení tohoto znění:

Johann Gering gewester Rektor des General-Seminariums zeiget in Folge hierortiger Verordnung von 14. April 1785, dass

a) niemals in dem General-Seminarium ein Weinschank gehalten sondern der Wein nur eymerweis beygeschafft worden, um denen Kranken auf Vorschrift deren Ärzten solchen bei Handen zu haben, dieser Wein wurde ohne allen Nutzen oder Gewinn, so wie solcher von dem Hausverwalter erkaufet worden, in Anrechnung gebracht, so ebenfalls auch ohne jemand daraus einen Nutzen zu suchen ist einigen Zöglingen für ihres Geld beim Tisch etwa ein ½ Seitl oder eine ½ Maas Bier zu genissen gestattet worden aus Ursachen: damit jene die niemahlen Wasser zu trinken gewöhnt waren bei jäher Veränderung des Trunks und Gebrauchs des hiesigen schlechten Wassers nicht erkranken, oder auch bei sothanen gänzlichen Abbruch nicht

Nachmittag um halb 3 Uhr die Allerheyligen Litaney, die wie in den übrigen Pfarrkirchen vorgeschriebenen Gebetter, worauf der Segen mit dem Ciborio gegeben wird Abends um ½9 Uhr Nachtgebet und Gewissenserforschung.

An den Beichttagen Kommunionmesse um 9 Uhr. Die übrigen Andachten wie sonsten an Sonn- und Feyertagen.

An den Werktagen:

Früh von halb 6 bis 6 Uhr geistliche Lesung und Morgengebet, worauf die Messe, jedoch mit Ausnahme des Donnerstags, am welchem es von ½7 bis 7 Uhr gehalten wird, darauf die Messe folget. Abends von halb 9 bis 9 Uhr Gebet und Gewissenserforschung.

etwa eben in geheim andere Gelegenheit suchen einem unmässigen Trunk sich auswärts zu ergeben. Unterzeichneter hat dahero hierüber eine Anzeige nicht vor nöthig zu machen erachtet; und umso mehr, da bei Abschaffung des Getränkes gnädigst anbefohlen worden: Dass weder Bier noch Wein für die Alumnen in Anrechnung gebracht werden sollen. Unterzeichneter hat allemal die schärfste Beföhle dem Verwalter gegeben, niemanden auf Schuld etwas abfolgen zu lassen, und nach von Unterzeichneten itzt wiederholter Erkundigung ist kein Zögling dem Verwalter oder jemanden in Haus vor Bier oder Wein schuldig.

b) ist richtig, dass im vorigen Jahre die Alumnen Pracharž, Chitil, Hauck und Heil wegen übermässigen Trunk, den sie ausser dem Seminarium gethan, beschuldigt worden, worüber selbe aber von denen Vorstehern mit nachdrücksamsten Verweis bestrafet worden und sich hierauf so gebessert haben, dass keiner mehr von ihnen sich eines derley Fehlers schuldig gemacht hatte.

c) seyen die 5 Individuen als Priester Balthasar Kratosch, der jetzt in der Seelsorge ist, dann Ignaz Stöhr, Michael Link, Ferdinand Riedl und Franz Herrmann, die das praktische Jahr schon hinterlegt haben, keineswegs Alumnen des General Seminariums und werden auch nicht auf Kosten desselben unterhalten, wie denn auch ihre Stellen bereits im Monat Jänner d. J. durch die damals beschehene Aufnahme der 18 Individuen ersetzt worden wären; sondern es gehörten sothane 5 absolvierte Alumnen in das Priesterhaus. Da aber solches in Ollmütz noch nicht bestimmet seye, so wären dieselben, wiel in General-Seminario noch hinlänglicher Raum vorhanden gewesen, auf Kösten des zu errichtenden Priesterhauses als Kostgänger indessen unterhalten, und der Betrag der Kösten für selbe von 1. November 1784 bis Ende Jänner 1785 aus dem ehemaligen Emeritenfond, wie es die Berechnung ausweisete, berichtiget worden. Jetzo aber seye ihnen auf höchsten Befehl bedeutet worden, das General Seminarium zu verlassen. Belangend

d) den Zögling Krill: mit diesem habe es folgende Bewandnis: Dass nemlich dieser sonst in Studien und sittlichen Betragen gut ausgezeichnete, aber sehr fürchtsame Alumnus im vorigen Jahre etwas später von Osterferien zurückgekommen und von Professor Wimmer bedrohet wurde, dass er ihn in der Prüfung scharf hernehmen wolle; um diesem auszuweichen sich nach Wienn begeben und daselbst, ohne dass von seinem dasigen Aufenthalt etwas erforschet werden konnte, bis fast zu Ende des Schuljahres verblieben, sonach aber zurückgekommen wäre, und um Vergebung dieses seines Fehltrittes, der bloss aus Furcht der Verfolgung des Professor Wimmer geschehen seye, und somit um wiederumige Aufnahme gebeten hätte; worüber ihme ein scharfer Verweis ertheilet, und aufgetragen worden wäre, den verabsaumten Schulkurs nachzutragen. Bey der vom H. Hofrath v. Haan hier vorgehabten Komission ist dieser Krill, vermutlich wiederum aus einer ihme zugefallenen Furcht neuerdings entwichen, wo man wieder bis zu Stunde von seinem Aufenthalt nichts weiss.

e) dem Brünner Dioecesan und Subdiakon Penninger ist nach allerhöchster Verordnung wegen seiner langen Abwesenheit und angeklagten schlechten Aufführung die Entlassung aus dem General-Seminarium bedeutet worden, welcher aber bei Einer höchsten Landes Stelle seine Bittschrift einzureichen sich ausgebetten hat.

Wobey bemerkt werden müsse, dass dieser Penninger 4 Monate aus dem General-Seminarium darum abwesend gewesen, weil derselbe in der Wakanzzeit erkranket und eben in dieser Abwesenheit seine Gesundheit gepflegen und sich auch desfalls mit dem attestato medico gerechfertiget; dass aber derselbe einer schlechten Aufführung beschuldigt wird, ist beiden Vorstehern solang dieser Beschuldigte im General-Seminarium war, nicht das mindeste bekannt, sondern vielmehr haben dieselben an ihme ein wohl gesittetes Aufführen bemerket.

Ebenso auch der schon freywillig ausgetrettene Missliwetz ist stäts kränklich und abwesend gewesen, und deshalben auch zum weltlichen Stand zu übertretten sich entschlossen hat.

Ollmütz 27. April 1785.

Joh. Gering des General-Seminars ehemaliger Rektor.

Dobrozdáním, jež o tomto přípise bývalého rektora guberniu podala moravsko-slezská filiální komisse, byla celá záležitost tohoto prvního vyšetřování skončena.

Was Ime die Verantwortung anbetrifft, praví toto dobrozdání, daß

a) in dem General-Seminario kein ordentlicher Weinschank ausgeübet und dass

b) kein Zögling dem Verwalter oder jemanden in Haus vor Bier oder Wein etwas schuldig seye, rechfertigt insoweit die unterlassene Anzeige der Berichtlegers hieher: Nachdeme aber auch diese Art des Schankes der höchsten Absicht nicht angemessen ist und nur Gelegenheit dadurch gegeben wird, dass sich die Zöglinge des verbottenen Wein- und Biergetränkes, da sie solches im Hause haben können, bedienen, so kann auch dieser zugelassene Schank nicht gutgehiessen werden; Inzwischen da durch die letzhin erflossene höchste Entschlüssung von 4. April mit dem Ausdruck der bisherige Weinschank bereits abzustellen befohlen, der vorhinnige Rektor entlassen worden ist, so behöbt sich dieser Umstand von selbsten.

Wie dann der Beisatz, dass die 4 Alumnen Pracharz, Chitil, Hauk und Heil sich wegen des ausser dem Hause vorigen Jahres beschehenen übermässigen Trunkes vollkommen gebessert haben, auch nur zur Nachricht dient.

Belangend die Auskunft, dass die 5 Individuen Kratisch [!], Stöhr, Link, Riedel und Hermann nicht Zöglinge des Seminarii waren, doch aber schon entlassen worden, klärt zwar die Beschaffenheit in deme

auf, dass derer Stellen nicht zu ersetzen kommen, kann aber auch Ihme gewesten Rektor nicht gebilligt werden, dass er disfälliges Anwohnen ohne hierortige Wissenschaft und Einwilligung zugelassen hat.

Betreffend den Krill, so unterwaltet kein Anstand, dessen Platz mit dem Ollmützer Dioecesan-Kompetenten Diakon Johann Giržik zu ersetzen.

In soviel es den Penninger ansiehet, so verdient doch die von dem Berichtleger gebende Auskunft, dass dieser Penninger sich einer üblen Aufführung nicht schuldig gemacht und dass selber wider seine Entlassung Vorstellung machen werde, um so mehr Rücksicht, als auch derselbe sittlicher ein kommt, und dieser Umstand Sr. Majestät höchster Entschliessung umsomehr unterleget wird, als es ohmittelbar von höchsten Orten entschieden und dessen Entlassung angeordnet worden ist und man von der fürgepflogenen Untersuchung so wenig als von seinenn Verbrechen einige Kenntnis hat.

Die Stelle des Missliwetz ist ehehin schon von hieraus ersetzt worden.

Da hervorkommt, dass der Professor Wimmer den Zögling Krill so schüchter gemacht hat, dass dieser aus Furcht entwichen ist, ist bey dem Gub. zu reproduziren.

Než těmito opatřeními, z nichž nejdůležitějším byla změna představených — místo dosavadního rektora Jana Geringa a vicerektora Ondřeje Marschhofera jmenováni byli rektorem exprelát ode Všech Svatých Thadeáš Slavíček, prvním vicerektorem dosavadní vicerektor při vídeňském semináři a kustos universitní knihovny Jan Dankesreuter, k nimžto v brzku po té přistoupil po návrhu obou představených jako druhý vicerektor světský kněz a kooperator v Kralicích Jiří Fiala[1]) — nebylo docíleno trvalé nápravy kázně a lepšího

[1]) Rektorovi vyměřen plat 2000 zl., prvnímu vicerektorovi 1000 zl., druhému vicerektovi 800 zl. — Příslušné úřední listiny znějí:

Vortrag der geistlichen Hofkommission von 10ten April 1785. (Z domácího dvorního a státního archivu ve Vídni pod č. 1485 z r. 1785).

Über die Bestimmung des Gehalts für den neu angestellten Rektor und Vize Rektor des Ollmützer Generalseminariums.

Die hierüber vernommene geistliche Filial in Mähren und Schlesien rathet ein

a) dem zum Rektor dieses General-Seminariums ernannten Expraelateu von Allerheiligen einen Gehalt von 1800 fr. mit dem Beysatze auszumessen, daß wenn seine Praelaten Pension nach dem erhobenen Vermögensstande des aufgelassenen Klosters grösser ausfielle ihm der mehrere Betrag nachgetragen werden sollte.

b) dem Vicerektor Dankesreuter aber den von seinem Vorfahrer genossenen Gehalt à 800 fr. wie sich E. M bereits geneigt erklärten auf 1000 fr. zu erhöhen.

Die Hof-kommission glaubte aber ad a) den Expraelaten ohne Rücksicht auf

pořádku. Mělť býti ústav nadále řízen dle zásad Rautenstrauchových v duchu nevěreckého osvícenství, kterýžto duch byl ještě sílen působením professorů theologie na olomouckém lyceu.

Jak z rozvrhu přednášek pro školní rok 1783/4 vysvítá, přednášel na lyceu professor Pavel Niering církevní dějiny dle Breviaria Bertiho, o němž sám poznamenává, že je „voll römischer Sätze“, professor Chrysostom Walser theologickou encyklopaedii, hebrejštinu a hermeneutiku Starého zákona dle gramatiky Reineciovy a institucí od Fridy, professor Polaschek řečtinu a hermeneutiku Nov. zákona dle Černého, professor Himmelreich patrologii a literární dějiny theologie dle Schleicherta, polemiku dle Gazzanigy, professor Václav Schanza morálku dle svého spisu, pro-

---

seine Pension auf 2000 fr. aus dem Grunde auszumessen billig, weil er statt seine Pension ruhig aus dem Religionsfond zu beziehen ein beschwersames Amt auf sich nihmt, ad b) aber überläßt sie es der höchste Milde, ob E. M. diese Erhöhung wegen der nöthigen Einrichtungen begnehmigen wollten.

Res. Aug.

Dem Expraelaten ist als Rector ein Gehalt von 2000 fr., dem Dankesreuter aber per 1000 fr. anzuweisen.

Vortrag der geistl. Hofkommission von 9. Juli 1785. (Tamtéž pod čís. 2829 z roku 1785).

Die Anstellung des zweyten Vice Recktors im Ollmützer General-Seminario betreffend.

Diese Anstellung eines zweyten Vize Recktors haben Euere Maj. selbst mittelst a. h. Handbillets von 14. März l. J. zur Erleichterung der Aufsicht über die Zöglinge des Ollmützer General-Seminariums anzuordnen geruhet.

Der Rektor sowohl als Vize Rektor bringen hiezu den Weltpriester Georg Fiala demaligen Kooperator in Kralitz in Vorschlag, und da sie ihm von Seite der Wissenschaften sowohl als seines moralischen Karackters das trefflichste Zeugnis geben, auch das Mährische Gubernium nichts dagegen einwendet, so rathet die Hof Kommission an, diesen Vorschlag zu bestättigen.

Am Gehalte glaubt ihm Gubernium 700 fr. auszumessen; allein da alle Vize-Recktoren in den Provinzen einen Gehalt von jährlichen 800 fr. haben; so erachtet die Hofkommission die nämliche Besoldung auch dem Fiala zu bewilligen.

Im übrigen wäre dem Recktor, so wie dem beeden Vize Recktoren aufzutragen, daß sie wenigstens immer einer derselben mit den Alumnen (obschon bey einem besonderen Tische, und nach eigener Wahl der von ihnen selbst zu bezahlenden Kost) speisen sollen.

Endlich trägt Gubernium an, diesen zweyten Vize Recktor erst nach Übersetzung des General-Seminariums in das Hradischer Stifts Gebäude anzustellen, womit auch die Hofkommission auf den Fall verstanden ist, wenn die Wohnung für ihn im gegenwärtigen Seminariums Gebäude erst mit großen Kosten hergestellt werden müste.

Res. Aug.

Ich begnehme das Einrathen der geistlichen Commission.

fessor Coelestin Wimmer první díl dogmatiky dle Gazzanigy, professor Bernard Böhm druhý díl dle Bertieriho, professor Josef Monse veřejné a soukromé právo církevní dle Rieggera, professor Lauber pastorálku německy dle Pitroffa a professor Albert Slavíček pastorálku česky dle Chládka.[1])

Professorům bylo z počátku dovoleno používati učebnic ve Vídni obvyklých nebo vyvoliti si s nejvyšším schválením jiné nebo při dosavadních zůstati.[2]) Později však bylo nařízeno používati místo dosavadní učebnice Riegg erovy učebnice Pehanovy, Jus ecclesiasticum universale[3]), pastorální theologie Lamberovy († 1810[4]), později Gifschützovy[5]), hebrejské mluvnice Reineciovy[6]), církevních dějin protestanta Schröckha[7]), pak od roku 1788 učebnice Dannenmayerovy, konečně místo Gazzanigy († 1799) a Bertieriho († 1806) dogmatiky a polemiky napsané frýburským professorem Engelbertem Klüpfelem († 1811.[8])[9])

Z těchto učebnic vyznamenávala se krásnou latinou, stručností a precisností dogmatika professora Klüpfela (Institutiones theol. dogmaticae, Vindob. 1780. 2 Tom.), jenž stál sice celkem na stanovisku katolickém a zejména ve 14 listech rationalismus Semlerův potíral, dogmatiky však také úplně korrektním nebyl.[10]) V pastorální theologii Giftschützově († 1788) jeví se naproti tomu zřejmé směr necírkevní, nedostatek všeho vyššího vzletu, hlubšího porozumění katolickému náboženství a příliš časté velebení císařských reforem.[11]) Pehem († 1799), jsa josefinista nejčistšího zrna, vystupuje ve svých spisech jako chvalořečník a obhájce císaře po reformách dychtícího, podřizuje církev státu, přimlouvá se za zavedení mateřštiny do bohoslužby, celibát považuje za nanejvýše nebezpečné církevní zřízení,

---

[1]) Vgl. d'Elvert, Geschichte der Studien-, Schul- und Erziehungsanstalten in Mähren und Öster. Schlesien. Brünn 18[illegible], str. 226 d.

[2]) Dvorní dekret z 12. července 1784.

[3]) Dvorní dekret ze 24. srpna 1784.

[4]) Dvorní dekret z 12. července 1784.

[5]) Dvorní dekret z 18. listopadu 1784.

[6]) Dvorní dekret ze 17. října 1784.

[7]) Dvorní dekret z 8. září 1786.

[8]) Dvorní dekret z 3. srpna 1789.

[9]) Cfr. d'Elvert, u. d. str. [illegible] d.

[10]) Brück, Geschichte der katholischen Kirche im 19. Jahrh. I. Bd. 2. Aufl. Mainz 1902, str. 409 d.

[11]) Cit. dílo str. 414.

a přičítá právu kanonickému jen potud platnost, pokud bylo vydáno ve smyslu pravé církevní ústavy a neodporuje právu přirozenému nebo císařským nařízením.[1]) Riegger († 1775), jenž v podstatě se opírá o zásady Febroniovy, prohlásil sice náboženství o sobě za nezávislé od státu, podřídil je však v zevnějších jeho úkonech, pokud do státního života zasahá, vrchnímu dozoru státnímu, přiřknul panovníkovi právo vydávati zákony v církevních záležitostech, stanoviti překážky manželství rušicí, napomínati biskupy, aby své povinnosti plnili atd., a učinil platnost biskupských a papežských nařízení závislou od placeta knížecího. Vedle „positivního" práva církevního uznává Riegger právo „přirozené", jež má býti právu církevnímu rationelním podkladem a v jistých případech korrektivem.[2])

Nejpohoršlivějším bylo ovšem zavedení knihy protestanta Schröckha, professora ve Wittenberku, jako učebnice dějin církevních na theologických ústavech katolických.[3]) Když arcibiskup vídeňský kardinál Migazzi proti tomu činil námitky, uložila vláda professorovi Dannenmayerovi († 1805), aby napsal novou učebnici. Jeho Institutiones historiae ecclesiasticae Novi Testamenti 2 part., Viennae 1788 byly po dvou letech zkoumání také jako příručka dějin církevních zavedeny. Příručka tato je [illegible] jest úplně v duchu febroniánském, josefinském a protipapežském. Dle Dannenmayera není na [illegible] ve známých místech u sv. Irenaea, Cypriana a Tertulliana [illegible] papežský [illegible] a idea jeho je pouze výplodem středověkým. Od doby Tridentina bylo [illegible]

[1]) Tamže str. [illegible] 419 [illegible]

[2]) Cit. dílo str. 158 d.

[3]) [illegible]
in dem Schiökischen Werke vorkommenden Sätze, welche von der Lehre der katholischen Kirche abweichen, durch die bekannten überzeugenden Beweise widerlege. Über die Befolgung [illegible] die Herren Bischöfe [illegible] Aufmerksamkeit darauf zu wenden, [illegible] die Anzeige zu machen. So wie nun hiernach der Lehrer der Kirchengeschichte unter einem den gemessensten Auftrag erhält, auch dem Lizeums Rektor die genaueste Sorge für den Befolg, und sorgliche Anzeige jeder Zuwiderhandlung anempfolen wird; eben also wird ein Löbl. Königl. Domstift dieser höchste Befehl zu gleichen Endzwecke hiemit erobnet. ([illegible] Verordnungen von [illegible] 17[illegible] bis 18[illegible] 3. Theil [illegible] 91.) [illegible]

papežů zachovati moc jim nepříslušící nad celou církví, ano i nad králi, ovšem marně.[1])

Jak z uvedeného patrno, bujel i v Olomouci duch nevěreckého rationalismu, osvícenství a josefinismu.

K tomu družily se ještě spory mezi professory a představenými; professoři stěžovali si, že představený, který jménem ordinariátu nad seminářem dozor měl, jest na překážku, aby alumnové dle úmyslu císařova se vychovávali, a ordinariát žaloval na professory, že alumnům zhoubné zásady rationalistické vštěpují. Ani ve sboru professorském samém nebylo svornosti a jednoty, jak již shora uvedený vlastnoruční list císaře Josefa II ze dne 14. března 1785 k hraběti Kollovratovi naznačuje. Zvláště neblaze působil Václav Stach, od r. 1786 professor pastorální theologie s českým vyučovacím jazykem, muž povahy svárlivé, ducha chápavého, ale těkavého. Typem jsa krajního josefinisty, dotýkal se nezřídka rouhavě, ano i cynicky katolických obřadův a jim se posmíval. Jako stoupenec rationalisticko-liberálních zásad Semlerových, v nichž spatřoval pravé, jednoduché, čisté křesťanství, neostýchal se o sobě vyznati, že není ani katolíkem ani lutheránem, že je velkým kacířem, ačkoli se při tom dobře má. Úskočnost a nízkost povahy své projevoval Stach též tím, že přes tu chvíli na kollegy své do Vídně žaloval, jakož i štvaním professorů proti ordinariátu a rozséváním rozkolu ve sboru professorském, v němž někteří nepřáli novotám josefinským. Kterak Stach o nich smýšlel, psal nevážným a ironickým svým způsobem Dobrovskému dne 20. srpna 1786: „Rigoristé jsou lepší částí duchovenstva, hledí jen lid poučiti a přejí si, aby se zpověď zrušila. Všecko, co se o nich vypravuje, je potupa; sem tam mohl ovšem některý hlupák udělati nějakou chybu. Znám mezi nimi nejlepší lidi. Čtou nejlepší knihy, jsou dobře honěni v historii; jen dějiny církevní jsou jim kamenem úrazu“. Jediný Wimmer, professor dogmatiky, se Stachovi poněkud líbil, poněvadž prý, když se podnapije, s popstvím zachází po luthersku; ale ani tomu nelze prý důvěřovati, „poněvadž se ještě modlí svatý breviář.“[2]) I s přítelem Dobrovským, jehož vědění a ušlechtilé povaze podivoval se slovy nejvyšší uznalosti, se rozešel, jakmile od představeného Dobrovského v generálním semináři pocítil jeho naprostou spravedlivost.[3])

[1]) Wetzer u. Weltes Kirchenlexikon, 2. Aufl. III. Bd. sl. 1378.

[2]) Brandl, Život Josefa Dobrovského. Brno 1883 str. 54 d.

[3]) Vlček, Dějiny české literatury. Díl II, část 1. Praha 1898 str. 259 d, kde uvedeny též některé ukázky jeho liberálně-rationalistického a josefinského smýšlení.

Opětované žaloby arcibiskupa olomouckého na professory theologie a anonymní oznámení o různých nepořádcích v semináři pohnuly císaře Josefa II, že v únoru 1787 vyslal dvorního radu J. Augustina Zippe do Hradiska, aby vše důkladně vyšetřil. Že žaloby a stížnosti nebyly neodůvodněny, ukázalo vyšetřování. Sám dvorní rada Zippe, ač horlivým byl jinak stoupencem zásad josefinských a osvícených, musel po delším vyšetřování doznati, že jak v generálním semináři, tak také ve sboru professorském na lyceu různé jsou nepořádky.

V generálním semináři shledal vládní komisař nedostatky jednak v příčině vnitřního vedení alumnův a kázně domácí, jednak v příčině jejich stravování a mravního vzdělání. Dokladem uvádíme přípis ze dne 12. dubna 1787, jenž po skončeném vyšetřování z nejvyššího rozhodnutí císařova z Vídně moravsko-slezskému guberniu zaslán.[1]) Vedle nedostatků vyšetřováním na jevo vyšlých se uvádějí v něm spolu také zevrubné předpisy na jejich odstranění.

An das königliche Gubernium in Mähren und Schlesien.

Bey der vom Herrn Hofrath Zippe vorgenommenen Untersuchung des Hradischer Generalseminariums sind theils in Absicht auf die innere Leitung der Alumnen und die Disciplin des Hauses, theils auch in Absicht auf ihren Unterhalt und ihre sittliche Bildung vorzüglich folgende Gebrechen entdeckt worden:

1tens Hat man wahrgenommen, dass mehrere Alumnen dieses Seminariums dem Trunke nachgeben, und dieser Fehler alda schon von jeher bestehe. Auch sind der Direktion dieses Seminariums selbst einige Alumnen als starke Trinker bekannt, unter welchen der Alumnus Lambort sich sogar schon das Brandwein trinken angewöhnet hat. Se. Majestät haben diesen Unfug sehr missfällig vernommen, und zur Hindanhaltung desselben gegen dieser Trünker mit aller Strenge zu verfahren anbefohlen.

In dieser Absicht soll auch sogleich mit dem Alumnus Lambort, welcher unter ihnen der vorzüglichste ist, der Anfang gemacht, und derselbe zur Strafe aus den General-Seminario gleich entlassen, und da er schon Diakonus ist, dem Ollmützer erzbischöflichen Ordinariate mit dem Auftrage übergeben werden, dass er bey der dortigen Metropolitankirche zu den niederen Kirchendiensten verwendet werde, und sich durch diese Dienstleistung seinen Unterhalt verschaffen, niemal aber zum Priester geweiht werde. Dabey soll der Direkzion des General Seminariums zugleich die Ausstellung gemacht werden, dass sie solche wesentliche Fehler der Alumnen in den Standtabellen nicht an-

[1]) Uložen jest ve fascikulu S 15 staré registratury c. k. místodržitelství v Brně.

gemerkt habe; für die Zukunft aber der Auftrag gemacht werden, diejenigen Alumnen, die sich dieses Fehlers bisher schuldig gemacht haben, worunter der Alumnus Heil dem Lambort zunächst zu stehen kömmet, in den künftigen Standtabellen anher anzuzeigen, mit der Bemerkung, ob und wie fern sie davon abgestanden sind. Auch hat dieselbe dem Trakteur und Hausverwalter den Verkauf des Biers und Weins und dem gesammten Dienstpersonale das Zutragen derley Getränke auf das scharfeste zu untersagen, mit der Bedrohung, dass an die Übertretung dieser Vorschrift die Entlassung und der Verlust des Dienstes unnachsichtlich gebunden seyen würde. Zugleich habe die Direktion darauf zu sehen, das die Wohnung des Trakteurs allezeit geschlossen, und so von dem übrigen Hause gleichsam abgesondert, und unzugänglich gemacht werde.

2tens ist hervorgekommen, dass ausser der vorgeschriebenen Studienzeit in den Musäen viel gelärmt werde, so zwar, dass diejenigen Alumnen, welche auch in den freyen Stunden arbeiten wollen, daran gehindert würden. Die Ursache davon hat man darinn gefunden weil der Kommunität, das einzige Billardzimmer ausgenommen — sonst kein Ort zu ihrer Konversation angewiesen ist. Um dieser Unbequemlichkeit abzuhelfen, hat das Gubernium dem Rektor aufzutragen, dass den Alumnen der zwischen seiner Wohnung und dem Billardzimmer gelegene grosse, ohnehin ganz leere Saal zur Konversation und zu musikalischen Unterhaltungen eingeräumet werde.

Zu welcher Absicht Se. Majestät auch allergnädigst bewilliget haben, dass die nöthigen musikalischen Instrumente und andere zur Übung in der Tonkunst gehörigen Erfordernisse für das Seminarium aus dem Religionsfond angeschafft werden, da diese Erholungsart für die Alumnen die unschuldigste und zugleich die erhabenste ist, die Auslage aber doch nie beträchtlich seyn kann.

3tens ist von den meisten Alumnen die Klage geführt worden, dass die Kost in Ansehung der Qualität oft sehr schlecht und übel zubereitet ist. Auch hat man das Tischzeug bis zum Eckel unrein gefunden. Der hierüber zur Rede gestellte Trakteur hat seine Unvermögenheit eine bessere Kost für das festgesetzte Kostgeld zu geben, mit der Entschuldigung zu rechtfertigen gesucht, dass ihm von Seiten der Direktion auch nicht alles geleistet werde, was ihm Anfangs vermög des mit ihm gemachten Kontrakts eingestanden worden sey. So habe er kein Backhaus, keine Fleischbank, keine Stallung für das Flügel- u. Borstvieh, auch keine Stallung für seine Pferde. Eben so könne er auch aus Mangel eines besondern Orts zum Auswaschen die Reinlichkeit des Tischgeschirres nicht besser besorgen. In dem von ihm diesfalls dem Herrn Untersuchungs-Hofkommissär nachgetragenen und Ihm Gubernium hier angeschlossenen Ansuchen führt derselbe zwar an, dass in zwischen mit der Herstellung der Küche, des Backhauses und der Fischhälter schon der Anfang gemacht worden sey, in dessen hat das Gubernium jedoch, um denselben diesfalls gänzlich klaglos zu stellen und ihm dadurch auch von Seiten der Seminariums

Direkzion zur Abreichung einer hinlänglichen, reinlichen, gehörig zubereiteten und geniessbaren Kost mit aller Strenge verhalten zu können, den dortigen Bauinspektor Istler die Beschleunigung des Baues der angeführten Behältnisse aufzutragen, dann den Trakteur für seine zur Zuführung der Viktualien ihm nothwendigen Pferde in dem dortigen Meyerhofe eine Stallung anweisen zu lassen und endlich über die Thunlichkeit der übrigen Punkte seiner Bittschrift sich gutächtlich anher zu äussern.

4tens sind für die Handbibliotheken der Alumnen die vorgeschriebenen Bücher noch nicht alle beygeschafft worden; auch hat nicht jeder Alumnus sein eigenes Schulbuch und das vorgeschriebene Lehrbuch der Kirchengeschichte von Schröck war dort noch gar nicht bekannt; daher die Alumnen auch ganze Tage mit Explikazionschreiben zubringen müssen, und folglich werden Zeit noch Anlass zum Denken und zur eigentlichen Uibung des Verstandes haben.

Um die vorgeschriebenen Handbibliotheken, welche ohnehin nur die den Alumnen unentbehrlichsten Bücher zum Nachschlagen und zur Erweiterung ihrer Kenntnisse enthalten, sobald als möglich herzustellen, ist die Direkzion des Seminariums anzuweisen, sich alsogleich an den Lyzäumsbibliothekär zu wenden, und demselbe die in den Handbibliotheken abgängigen Bücher anzuzeigen; dem Lyzäumsbibliothekär aber ist der Auftrag zu machen, diese Bücher, falls sie in Dupplikaten vorhanden sind, an den Rektor ohne Verzug abzugeben, oder doch dafür zu sorgen, dass das Seminarium dieselben alsbald erhalte. Die Schulbücher sollen führohin einem jedweden Zögling, der sich Armuth halber dieselben aus Eigenem nicht beyschaffen kann, jedes Jahr aus dem Seminariums Vermögen beygeschaft und abgereicht werden. Diejenigen aber, welche sich dieselben aus Eigenem beyschaffen können, sind von den Rektoren zu Anfange des Schuljahrs zu deren Beyschafung zu verhalten. Ferner

5tens haben die Alumnen in dem dortigen General Seminario bey dem eingeführten Brauche, dass von ihnen an Sonn- und Feyertagen nur eine Predigt, nämlich wechselweise, bald eine deutsche, bald eine böhmische gehalten wird, keine hinlängliche Uibung in Predigen in beiden dortländigen Nazionalsprachen. Um ihnen diese führohin zu verschaffen, soll mit dem Antritte des künftigen Schuljahres angefangen, an Sonn- und Feyertagen nach der Frühmesse, zu welcher sich die Dienstbothen aus dem benachbarten Dorfe versammeln, ein Alumnus eine böhmische, und dann nach der Kommunitätsmesse ein anderer Alumnus eine deutsche Predigt abhalten. Auch hat

6tens der Gottesdienst an Sonn- und Feyertagen, welcher allda erst um 10 Uhr anfängt, um halb 12 Uhr geendiget wird, und auf diese Art vor der Mahlzeit den Alumnen zu wenig Zeit zu der im Institute vorgeschriebenen Privatlesung erbaulicher Bücher übrig bleibt, mit Anfange des künftigen Schuljahrs längstens um 9 Uhr anzufangen

7tens um aber die an Sonn- und Feyertagen zur Privatlesun

erbaulicher Bücher im 6ten Abschnit 10 § des Instituts gewidmete Zeit für die Alumnen mit mehr Nutzen zu verwenden, befehlen Se. Majestät den sammtlichen Rektorn aller Seminarien aufzutragen, dass sie wenigstens eine Stunde, nämlich von 11 bis 12 Uhr, den Alumnen besondere öffentliche Vorlesungen halten, wozu sie solche Schriften zu wählen haben, deren Inhalt eine unmittelbare Beziehung auf die künftige Bestimmung der Alumnen hat; nämlich Schriften, worinn von der Wichtigkeit und Nutzbarkeit des Seelsorgeramtes nach seinem ganzen Umfange, von den Grundsätzen, welche die Denkungsart eines Geistlichen ausmachen sollen; von der Art diese Grundsätze und die Vorschriften der Pastoraltheologie in vorkommenden Fällen anzuwenden, und von den einzelnen Pflichten der Seelsorger gehandelt wird; woran es ihnen, da sie hiezu theils zweckmässig gewählte Pastoraleinleitungen aus den Kirchenvätern, theils die Hirtenbriefe, die Synodal und Konferenzreden berühmter Bischöfe, theils einzelne Abhandlungen über besondere Gegenstände der Pastoraltheologie, theils auch Lebensbeschreibungen berühmter Seelsorger und Prediger brauchen können, nicht mangeln wird. Diese Vorlesungen können für die Alumnen um so nützlicher gemacht werden, als die Rektoren dabey Gelegenheit haben das, was sie vorlesen, mit Erklärungen zu begleiten, durch eigene Erfahrungen zu bestättigen, durch passende Anmerkungen, welche eine nähere Beziehung auf die Alumnen haben, interessant zu machen und auf die Alumnen anzuwenden.

Bey dieser Gelegenheit haben die Rektoren zugleich den Alumnen diejenigen Verordnungen bekannt zu machen, welche in Absicht auf die Seminarien von Zeit zu Zeit erlassen werden, und ihnen zu wissen nothwendig oder nützlich sind.

Übrigens soll die Wahl der Bücher, welche die Rektoren hiezu brauchen wollen, gänzlich ihnen überlassen seyn; nur haben sie dieselben am Ende des Schuljahres allemal anher anzuzeigen. (P. d.)

K úpravě duchovních písní od Ludvíka Holaina.

P. Vychodil.

Mezi pracovníky o důstojnější úpravu českého chrámového zpěvu v přední řadě třeba jmenovati nedávno zesnulého Ludvíka Holaina, kdysi professora arcibiskupského gymnasia v Kroměříži, posléze faráře ve Slavoníně u Olomouce. Zaslouženou vděčnou vzpomínku za ústav i za četné žactvo vzácného učitele věnoval mu žák a z části nástupce jeho Karel Polzer v letoším programě téhož gymnasia. Následující poznámky chtějí pouze upozorniti na některé podrobnosti o začátcích Holainovy opravné práce co do české nábožné písně.

Úsilí českého kněžstva o nový kancionál, jak podle latiny říkáme (cantio), jímž by nedůstojný lidový zpěv český při bohoslužbách byl opraven a na někdejší stupeň povznesen, soustavně, pokud vím, ještě nepopsáno. Pokud v něm súčastněn Sušil se svou družinou a pokud vyvrcholilo v kancionále Svatojanském, jak se zove dle vydavatele Dědictví sv. Jana v Praze, nalezají se nějaké zprávy v dopisech Sušilových (srv. sbírku „Z doby Sušilovy“ I., dopisy Krbcův, Wurmův, Frenclův, Bradáčův; srv. též „František Sušil“ str. 119 dd). Z oněch vysvítá, že tím směrem pracováno v Praze již od let padesátých, na Moravě pak zamýšleno dílem takovým oslaviti památku cyrillo-methodějskou r. 1863.

Jmenovaný kancionál toho roku vyšel, ale toužené, pronikavé nápravy v celku nepřivodil. Zevnější překážky byly různé. Hlavní byla, že nebyl úředně předepsán a nevydán proto v úpravě modlitební knížky, na Moravě pak nepředepsán v Olomouci proto, že tam měli Bečákův, prý „dokonalý“, jak Ign. Wurm oznamuje, a že dle pořízení Bečákova něco diecesním ústavům vynášel, — v Brně proto ne, že tu o takové věci se nahoře nestarali. Že ostatně známá konservativní, t. j. líná neochota k novotám také namnoze vadila, netřeba zvlášť podotýkati.

Vniterní závadou, jež pak ovšem už jen málo rozhodovala, byl sám obsah kancionálu toho, který přes nepopěrné veliké přednosti měl jako každé lidské dílo také slabiny, co do slov i co do nápěvů, zvláště co do slov. Jest li báseň duchovní snad nejnesnadnějším útvarem básnickým, jest jím píseň bohoslužebná tím více, chce-li se přimykati k jednotlivým úkonům bohoslužebným a vyjadřovati myšlenky a nauky

v nich představované. Podstata veškera umění, tedy i básnického, obraznost uměleckého prostředku, zde tedy slova, naráží tu na nebezpečné úskalí. Bohoslužebné úkony totiž jsou z části též již obrazy, symboly, jichž význam ne vždy jest nám samozřejmý. Píseň jest jich ohlasem i výkladem a jako takový snadno se stává buď „veršovaným katechismem" aneb naukově nepřesným básnickým opisem. Mutatis mutandis platí totéž o písni marianské, která nemajíc mnoho věroučného podkladu snadno zabíhá do nechutných nadsázek a frasí, i o legendách. Jen básník opravdu nadaný a theologicky vzdělaný dovede obtíže ty překonati.

A takových básníků náš kancionál měl pramálo, jako vůbec mezi našimi kostelními písněmi skutečných básní jest velmi pořídku. Ale tolik zásluhy kancionálu tomu přičísti třeba, že aspoň uvaroval se křiklavějšího nevkusu v obsahu a hrubších nesprávností ve slohu. Hudební část byla mnohem zdařilejší, ačkoliv pro lidový zpěv některé nápěvy zdály se příliš těžkopádnými, nezpěvnými. Snaživější pěstitelé kostelního zpěvu z něho tu a tam zdařilejší písně vybírali a cvičili, jinak, aspoň na Moravě, zpívány dále „oblíbené" písně, jimž by se někdy názvem odrhovaček nebylo tuze křivdilo.

Na základě kancionálu Bečákova a dřívějšího Fryčajova vydal podobný kancionál v Brně Fr. Pojmon. Zdrcujícím posudkem (v Časopise Matice moravské 1877) jej doprovodil Jan Kosina, i odsoudil tak po právu celou tu hříšnou ledabylost povolaných činitelů ve věci pro náboženské vzdělání tak důležité. Arciť řídil výtky své, pravě, že „skladateli našeho kancionálu se básnického posvěcení nedostalo", na adressu nepravou, neboť Pojmon básníkem sice nebyl, ale ani nechtěl býti, an kancionál svůj pouze byl „složil", t. j. sestavil.

Nejtrapnějším asi bylo takovýto zpěv provozovati a slyšeti v ústavech studijních, kde dříve, jak známo, častěji obcováno službám božím. Bývalo-li místy už vyučování náboženství všelijaké — pod samým ředitelem Kosinou v Olomouci z části také — tenhle bohoslužebný zpěv dodělal ostatek. Ve dvoujazyčném semináři kroměřížském zpívali jsme při službách božích střídavě česky a německy. Ačkoliv německý zpěvník též nebyl vzorný — později teprve zavedeno „cecilianské" Mohrovo Cantate — takových nehorázností v jeho písních přece nebylo jako v českých. Varhaníci naši z nich sice vybírali jenom lepší, ale i mezi těmito bylo málo dobrých, tak že jsme se, jsouce zuřivými vlastenci, před německými druhy svými za ně skutečně styděli. Chloubou naší byly aspoň staré (lithografované)

„roráty“, jichž Němci neměli, pak Soukopovy písně cyrillo methodějské; ze psaných sešitků pak také zpívali jsme některé lepší písně, nevím už odkud vzaté, snad z kancionálu Svatojanského.

Náš Ludvík Holain zatím ku konci let sedmdesátých — zda z popudu úředního, nevím — připravoval svoji sbírku Plesy duchovní (1884) a ukázky z ní dával nám zpívati. Jak sám v předmluvě dí, vybíral a upravoval jednak z kancionálu Svatojanského, jednak skládal nápěvy na nové texty. Prvá z jeho nových mešních písní, kterou jsme zpívali, byla „S krušným citem klekáme“. Líbila se nám celkem, až na některé výrazy (na př. hned ten „krušný cit“ zdál se jaksi cizím) a neplynné obraty v chodu myšlenkovém.

„Asi 20 nových textů pochodí z dovedného péra“ faráře Františka Bučka, praví předmluva k Plesům. Pozorovati v nich četbu spisův Sušilových — i jeho Prosodie, na kterou se tolik zapomínalo —, snahu o přesnost jazykovou i prosodickou, jakož i o obsažnost, čímž arciť zase trpěla plynnost a také vzlet slohu; dovedné péro to bylo, ale ve vlastním významu básnické již ne tak.

Dle předmluvy snažil se Holain „slova písní uvésti, pokud možno bylo, ve shodu s nápěvy a s pravidly přízvučné prosodie české“. Onou shodou s nápěvy rozuměl podle přednesu chorálu na př. požadavek, aby slabiky dlouhé nebo přízvučné i v nápěvě byly vyznačeny a naopak slabiky krátké a bezpřízvučné nebyly v nápěvě prodlužovány a důrazem nebo výškou přizvukovány — pravidlo to v soustavě taktové zajisté jen poměrně a omezenou měrou platné, důsledně neprovedné.

Zcela správný za to jest samozřejmý požadavek, aby písně byly ve shodě s českou prosodií. Theoreticky o tomto požadavku snad už není sporu, leda snad by někdo ještě se domýšlel, že píseň, dle požadavku předchozího, smí slova řaditi jen dle nápěvu, bez ohledu na prosodii. V praxi však se proti tomu v českém básnění vůbec dosti často hřeší. Co do písně bohoslužebné zvlášť ještě opakují se staré předsudky, aby se lidu nebraly písně oblíbené, byť i nedokonalé. I Holainovi se na př. zazlívá, že ve svých sbírkách vynechal velmi oblíbenou píseň „Tisíckrát pozdravujeme Tebe“.

Naproti tomu některé zásadní poznámky.

Píseň duchovní jest báseň, i nutno ji jako báseň posuzovati. Nevyhovuje-li požadavkům básnickým, nestojí jakožto píseň za nic, byť byla sebe zbožnější a oblíbenější.

Píseň duchovní není jen pro l i d, nýbrž pro každého katolického křesťana, tedy i v z d ě l a n c e.

Lidová obliba není správným měřítkem ani ve věcech náboženských vůbec ani ve věci této. Lid oblíbí si nejpošetilejší pověry. Vkus lidu jest namnoze pokažený. Umění pro lid, umění lidové má jej povznášeti, nikoliv jeho nevkusu hověti.

Na příklad vraťme se k oné písni „Tisíckrát pozdravujeme“, jíž Holain ve sbírku svou nepřijal, jelikož po stránce prosodické je to pravá slátanina — sit venia verbo: ve 12 8veršových slokách málokterý verš, málokterý rým je správný. I jinak některé verše vyplněny prázdnými slovy, ačkoliv zase některé dojímají vroucí zbožností, pěkným, byť i prostým výrazem jejím a jsou jinak správné (na př. Před tvým obrazem . . .) Obliba písně té však zakládá se, jak u lidových písní pravidlem, na zpěvném, ve sboru přímo úchvatném nápěvu, ne tak na slovech, někdy sice prosebně tklivých, někdy však také bombastických. U narážek biblických (palma v Kades, růže v Jerichu, trůne Šalomouna, rouno Gedeona), kterým sotva kdo z „lidu“ rozumí, nalezáme doklad známého postřehu, že lid namnoze zpívá i bezmyšlenkovitě, a o takových verších plně by platila slova Wittova, že lid, který pořád zpívá, málo se modlí, t. j. nepozoruje a neví, co zpívá. Ostatně obratů z knih Moudrosti a z Velepísně mělo by se v mariologii vůbec poněkud střízlivěji používati!

Jest zajisté s podivem, že se činily námitky proti slohové úpravě této jinak nikoli bezcenné písně. Holain mnoho o ní uvažoval a ačkoliv přísné jeho kritice ani nápěv nebyl dosť nábožensko-uměleckým, kdyby byl našel někoho, kdo by slova prosodicky i logicky byl upravil, sotva by ji byl vynechal.

Konalť opravnou práci svou s nemalými obtížemi osobními i věcnými. Především co do stránky slovní. Nebylo básníkův. On sám ani „češtinářem“ nebyl, jsa approbován pro mathematiku a fysiku, jíž mu bylo přednášeti ve vyšších třídách po německu; češtinu míval jen mimořádně, tak u nás ve IV. třídě, kde jsme probírali také prosodii (tuším dle mluvnice Zikmundovy). Některé písně dal upravovati nám a návrhy naše pak zkoumal a sám upravoval. Mně na př. připadla kromě jiných píseň křížové cesty (v kancionále Svatojanském původně „Lide křesťanský, slyš . . .“) To „křesťanský“ se nelíbilo K. Týčovi, jenž byl rok přede mnou (zemřel v bohosloví): připomíná prý to písně kramářské (jako tam to „T i s í c k r á t pozdravujeme. . .“) i navrhoval: „Lide můj . . .“, což přijato. Ještě nedlouho před smrtí svou připomněl

mi v dopise dobrý Holain verš, který prý jsem já do písně té vpravil o Matce Páně, jak přijavši mrtvé tělo Ježíšovo, jeho „hlavě na svém klíně láskou stlala“. Že i lepší písně opravy potřebovaly, ukázalo se u nejlepší z nich, B. Jablonského jinak skutečně básnické „Pozdvihni se duše z prachu“, kde hned v prvé sloce byl arythmický verš: „jako své zřítelnice“ (trocheje!) Změněn docela snadno v „jako svojí zornice“. V poslední sloce zpívávali (někdy vlastně křičeli) jsme co nejdůrazněji: „žehnej naší drahé vlasti i jejímu národu!“ (opět chybný rythmus). Němcům to ovšem nebývalo vhod (zvláště když se stal ředitelem Němec Blažek, pozdější biskup), i provedena změna a zároveň oprava: „žehnej církvi, žehnej vlasti, žehnej všemu národu“. Píseň tato náležela zajisté k „nejoblíbenějším“, a nic jí z obliby neubylo, když jí dán správný rythmus. Tak by to šlo i jinde.

Hudební část ovšem zpracoval Holain sám, jen ji s námi zkoušel. Praví se o jeho skladbách vůbec, že jsou jaksi příliš krotké, tlumené, málo svižné. Byla to celá jeho klidná, milá, mírná povaha. Ačkoliv byl hudebníkem s duší s tělem, znamenitým dirigentem i harmonisatorem národních sborův a písní, nerozčiloval se ani při nejvášnivějších místech — leda snad strachem nad námi, že to pokazíme. Myslím však, že kromě povahy působila naň takto také cecilianská reforma, která v začátcích hověla v té věci přílišnému abych tak řekl purismu, nepřejíc hudbě vzrušenější, chromaticky výraznější, ačkoli přední mistři její jako Fr. Witt nevyhýbali se docela výrazům jásavého hlaholu a plesu. Holainovi zdál se i nápěv ku Gloria z oné zmíněné písně „S krušným citem“ příliš veselým; aspoň se jednou v přítomnosti ředitele Blažka z toho před námi skoro omlouval! Možná, že se mýlím, ale připadalo mi vždycky, jakoby v onom „velkopátečním“ směru, jak jej praelát Königsbrunn za Křížkovského v Olomouci nazval, nebyl doma a nenacházel sebe. Pozorovati to snad i u tohoto většího mistra v posledním období.

Konče tuto vzpomínku na milého učitele opakuji, že v řadě obnovitelů chrámového zpěvu náleží Holainovi čestné místo pro zdárné celkem výsledky, jichž se dopracoval. Zásluha jeho osobní je tím větší, an tuto práci konal za okolností krajně nepříznivých, přetížen zaměstnáním školským a v rozporu s mnohými předsudky doby. Dojde-li k podrobnějšímu rozboru hlavního díla jeho, kancionálu olomouckého, z povolanější strany, jistě zásluhy jeho vysvitnou tím jasněji.

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann. (Č. d.)

Statuta augustiniánů-kanovníků v Olomouci.

13.

Quomodo se habere debeant in dormitorio.

In dormitorio cuncta religiosa sint et quieta, ubi continuum sit silencium, nec alter alterius cellam intret preter prelatum et priorem nulla licencia, sive sessiones in cellis fiant nocturne. Sed qui non poterit dormire, in infirmaria vel refectorio legat, oret, vel aliud quid pro necessitate sua faciat. Nulli extranei ad dormitorium admittantur, nisi pro bono exemplo prelatus annuerit tales introduci. — Celle et ipsum dormitorium munde semper teneantur. — Si magnum fuerit dormitorium, lampas secundum[1] antiqua statuta in nocte ardeat, ne quis oberrando in tenebris alterius cellam ingrediatur.[2] Et lumen etc., si necesse fuerit, habeatur. — Celle sint quoque sine seraturis et in hostio cancellis, ut tempore leccionis prior inspicere possit ad silencium, si qui absunt a leccione. — Pro lectisterniis matracia et pro tegumentis lodices sine linthiaminibus, vel alius secundum possibilitatem vel prelati provisionem ordinentur; vestiti camisiis in saracio cincti, singuli dormiant. Si poterit prelatus, ex veteribus tunicis tunicellas et caligulas provideat omnibus ut XX. q. 1. cap. „Vidua“.[3])

14.

De capitulo culparum.

Ad capitulum accedentes raciones imitemur Romanorum, qui omni vi, sciencia, sapiencia et modo, ut status reipublice in suo esse sub legum observanciam servaretur quietus, crimina in capitulo diversis suppliciis prohibebant. Ideo multis capita tollebant puniendo eos, ut [illegible] atque rebelles, unde dictum est: „Capitulum“ id est capite tollens vel penas dans

[1]) Dle starého statutu [illegible] 17b—[illegible]. „Quod in dormitorio universi dormiant.“ Omnes in dormitorio, nisi quem infirmitas aut [illegible] prohibuerit, dormiant et singuli per singulos lectos quiescant. Lectisternia pro modo conversacionis secundum dispensacionem [illegible] accipiant. Lucerna in eorum dormitorio omni tempore usque mane iugiter ardeat. Nichil denique inhonestum aut indecens geratur in dormitorio, nec quisquam aliquem aliquo modo inquietare presumat. Vestiti camisiis dormiant, cincti semper [illegible] exceptis hiis, qui in tunica iacere voluerint.

[2]) Fol. 30a.

[3]) [illegible]

Salubre atque perutile, ymo necessarium videtur, ut prelatus secundum antiqua statuta ¹) semel in septimana per se, vel priorem capitulum culparum celebret, ubi de omnibus tractari potest quiecius, quam in loco et tempore alio, nec hoc pretereat quovis modo, ne fructus multiplex perdatur, et mala in peiora labantur, quoniam in capitulo quicquid in omnibus locis et temporibus delinquitur, ibi humili penitencia diluitur, ibi negligencie regulares restaurantur, pax et caritas solidatur, viciaque corriguntur. Ut hic misericorditer purgati, nichil vel tantominus nobis cum hinc expiabile pareemus. Ideo dyabolo summe contrarium est, ubi vacuus spoliatusque laboribus suis discedit.

In capitulo igitur magna debet esse maturitas et devocius, ut penitus nemo loquatur nisi proclamatus aut a presidente super aliquo interrogatus et qui opus loqui habuerit, petita licencia cum reverencia et humilitate dicat, quod concepit. Nullo autem modo duo simul verbis contraant loquendo vel plures, aut unus alteri respondeat contracertando aut aliquod verbum impaciens, protervum vel litigiosum audeat [illegible] coram prelato sub carceris pena. — Quam domini seculares in consistoriis suis eis, qui vel sine licencia vel aliqua inconveniencia coram eis loquantur, gravibus penis affligunt, capitaque tollunt, quanto magis religiosis hoc conveniat observare! — Nota Panormitanus „de statu monachorum et can(onicorum) re(gularium)“, cap. „Ne quis“ ²) in [illegible] dicit, quod monachi corrigentur, nedum secundum regulam eorum, sed eciam secundum canones. Canones ergo simpliciter loquentes, extenduntur (se) eciam ad religiosos. Sicut eciam papa wult in textu cap. „In singulis“, „de statu monachorum, ³) et ca(nonicorum) re(gularium)“, quod quitquit statuitur de monachis hoc idem wult teneri a ca(nonicis) re(gularibus), ut ibi hoc ipsum regulares canonicos secundum ordinem suum volumus et precipimus observari.

Attendere debet prelatus gravem sentenciam et periculum propter negligenciam correccionis, unde 83, cap. 1, consentire videtur, is, qui non corrigit, quos ex officio tenetur, quod ergo maius periculum, quam pro [illegible] ⁴) [illegible] secundum illud XL dist. cap. „Pena“ erga delinquentes benivoli videri, verentes [illegible] — Debet itaque presidens ⁵) in correccione iudicium proponere divinum, misericordiam et [illegible] benivolos et [illegible] sit tribuenda. — Gravia vero crimina non debent clausis oculis preteriri,

¹) Staré statuta (fol. 40): . . . et, si quid [illegible] dium procedat, ibique veniam petat.

²) Decr. III. Tit. XXXVI, cap. VIII.

³) U. m., cap. VII.

⁴) Fol. 30b.

⁵) Staré statuta (fol. [illegible]): Tuae, qui preside[t] . . . semper, ut [illegible] fomenta gravioribus vulneribus imponit, ita et ipse maioribus culpis maiorem severitatem adhibeat . . .

de extra cap. „Conquestii“.[1]) Palia vino austeritatis mederi debent, ut quod obsecracio non potest, increpacio confusionis emendet, ut ipse apostolus, ‚Obsecra, increpa!‘, inquit. Cretenses autem mendaces,[2]) ventres pigros et malos, bestias appellavit. Cristusque Petrum, Sathanam, Judam, autem, dyabolum comparative nominavit, stultos, vero, discipulos conviantes. Prelatus tamen caveat, in quantum potest loqui excessive, licet regula hoc aliqualiter paciatur, cum dicat: „Etsi forte verba dura eis dicere vos compellit, non tamen ab eis veniam postuletis.“[3]) — Graviora autem peccata in malivolis, presumptuosis, rebellibus et contumacibus, tanquam in obstinatis, quantocius gravibus penis compescantur, ut crescente malicia, crescat similiter pena, de in. „Cum ab homine.“[4])

Nullus preterea audeat alium defendere, aut pro alio concertare verbis quibuscunque, quoniam consentire dicitur, qui defendit peccantem, vel quando sua auctoritate delinquitur, et talis magis est puniendus, quam ipse faciens II, q. t., cap. „Notum sit“, in glossa finali in fine, ymo tamquam transgressor regule puniri debet

Si quis cognoscat aliquod delictum in aliquo, qui se proclamare non wlt, et eum „non“ proclamat „misericorditer, sed crudeliter perire tacendo permittit“.[5]) Sed si aliquod delictum esset monasterio, personis vel prelato periculosum vel dampnosum, quod forte alicui constaret et casus appareret, sed non persona ut si nocturno tempore aliquis fratrum serius exeat conventum. furtum, vel dampnum committatur, vel aliquis e carcere emittat alterum, secreta monasterii revelet aut prodat et similia. Ut prelatus talibus providere possit, ne accidant peyora, potest generali edicto pro sentencia excommunicacionis, trina amonicione premissa, scriptotenus cogere ad sibi secrecius revelandum tale factum, ut tanquam pater precavere possit, nisi periculum esset in mora, tunc, quia religiosi semper capitulariter monentur ad precavendum malum. Et si non haberentur ad manus necessaria ad scribendum, possit tunc excusari a pena iuris. Exemplum in praetica: Papie fugit quidam frater el locum tenens doctor, convocatis canonicis, tempus monicionis premittens trium horarum, sub pena excommunicacionis late sentencie verbotenus mandavit sibi revelari cui constaret fuga, illius quorsum divertisset et mox cognitum erat. Sed quando non imminebat necessitas magna, tunc scriptotenus infra terminum trium dierum peremtorie, vel trium mensium aliquando mandatum sub excommunicacionis pena expressit, quod ubi talis necessitas[6]) non fieret, non servandus est iuris ordo propter casum, ut in cap. „Statuimus“, et cap. „Romana“ de sentencia excommunicacionis, lib. VI[7]) et e cap. „Medicinalis.“ Ymo,

[1]) Dekret. V. Tit. XXIX., cap. XXII.
[2]) Ad Tit. I, 12.
[3]) Srov. cap. VIII.
[4]) ?
[5]) Regule sv. Augustina, cap. VII.
[6]) Fol. 31a.
[7]) Lib. V, tit. XI, cap. V.

si mora, culpa vel offensa vel alia iusta causa subsit, potest prelatus pro preteritis vel futuris culpis, nisi satisfaciant, premissa monicione scriptotenus excommunicare, ut de sentencia extra. Cap. „Romana“ [1]. Glossa prima, lib. VI. Tanta enim est dyaboli ars in capitulo, ut communiter faciat proclamatum intendere excusacionem, sicut Adam fecit, dicens coram domino: „S o c i a, q u a m d e d i s t i m i h i,“ decepit [2] et malediccionem consecutus est; vel penitus negare, sicut Cain, qui interrogatus pro fratre respondit: „N e s c i o, n u n q u a m c u s t o s f r a t r i s m e i s u m e g o?“ [3] et proinde in maiores incidit penas; aut odibilem reddit denunciacionem, sicut Joseph fratribus, quos accusavit de crimine pessimo. Racio ergo patitur prophetam imitari David, qui propria sponte, profunda humilitate dixit: „C o n f i t e o r a d v e r s u m m e i n i u s t i c i a m d o m i n o, e t t u r e m i s i s t i i m p i e t a t e m p e c c a t i m e i.“ [4] Ideo proclamandi sunt, ut hic misericorditer peniteant et reducantur.

Appellacio vero a correccione religioso prohibetur omnino, quia videretur tali exorbitanti in nequicia sua patrocinium exhiberi, nisi excedatur modus in correccione, ut ex textu, iuncta glossa de appellacione, cap. „Ad nostram.“ [5] „Q u o d, s i q u i s o b s t i n a t u s e t r e b e l l i s a u s u t e m e r a r i o c o n f u g e r e v e l i t a d a u x i l i u m d o m i n o r u m v e l a c c e d e r e t c u r i a s p r i n c i p u m, s i v e p o t e n t u m i n t e n c i o n e v i n d i c a n d i s e, v e l p r e l a t u m d a m p n i f i c a n d i v e l m o n a s t e r i u m, e c i a m s i n i h i l e f f e c i s s e t, t a m e n, q u i a a c c e s s i t c u m i n t e n c i o n e t a l i, i p s o f a c t o e x c o m m u n i c a t u s e s t“, ut de statu monachorum, „Ne in agro“. § „Nos eorum,“ [6] iuncta glossa in versu „Ipso facto“, lib. VI. Et preter id, si qui fratres similiter ad parentes vel quoslibet seculares confugiant, eis facta monasterii revelando, ut sic tueantur, tanquam proditores habeantur, extra fratrum communionem positi, vel voce capituli priventur, donec prelato visum fuerit, cum talia tractanda sunt cum visitatoribus et non cum extraneis.

15.

C a p i t u l u m d e n o n o b s e r v a c i o n e s t a t u t o r u m.

Si quis vero prelatus vel subditus suadente dyabolo a talibus ordinacionibus salubribus et patrum institucionibus discederet, utcunque capitulari penitencia e vestigio, ut redeat ad observandum compelleretur. Verum, quia sepemiro prelati fratrum penitenciis, ut debent, incumbunt, quia in regula et statutis pene clarissime exponuntur, suas autem penas pro excessibus

[1]) Tamže 1 V.
[2]) Gen. III, 12.
[3]) Gen. IV, 9.
[4]) Ž. 31, 5.
[5]) Decret II, Tit. XXVIII, cap. 3.
[6]) Clem. III, Tit. IX, cap. I.

enormibus aliquando aliqui, quia nulla eorum, fit mencio, tanquam de eis, qui omni virtute pollere debent et disciplina, facientes ipsi. que docuerunt, non noscunt penas suas, nec noscere curant, ideo excedere non formidant Noverint igitur prelati, quod et si subditis non subiaceant nec ab eis repelli possunt ad quos monasterii tota potestas pertinere conveniat ut 18, q II cap, „Nullam“.[1]

Nec eciam de facili contra eos accusacio admitti debet, quia cum ipsi sunt positi, sicut signum ad sagittam, ad quod et omnes[2] proiciunt et omnibus fratribus placere nequeunt, cum increpare arguere, suspendere oporteat, propter quod odium incurrunt et insidias paciuntur et ne concussis columnis corruat edificium. ut „De accusacione“ Nec quidem faciliter admitti debet contra prelatum inquisicio, quia effectus eius est administracionis amocio. cum propter dicta paucorum quis infamatus reputari non debet, cuius apud bonos et graves lesa opinio non existit. ut »De accusacione et inquisicione« cap „Inquisicionis“[3]) § „Ad hoc“ prope finem et in glossa, sic dicitur. quia fama loci id est tocius ville vel multitudinis requiritur. non aliquorum et infra „Equaliter et quando“[4], II § Quibus „non quidem a malivolis et maledictis, sed a providis et honestis. non semel tantum. sed sepe. quod clamor innuit et diffamacio manifestat“ etc

Nec admittitur accusacio faciliter, cuius effectus est deposicio vel degradacio quam precedere debet ad penam talionis inscripcio ut si non probaverit accusator eadem pena puniatur. Quia qui, quod dicit, probare debet vel eandem penam subire et quales accusaciones et accusatores debeant admitti, non infames vel criminosi, non suspecti in cap. primo „De accusacione et inquisicione“, in glossa prima. Denunciacio vero que correccionem pretendit vel penitenciam humanior est quia denunciacionem caritativa precedere debet monicio alias non debet admitti sed debet repelli. et propter conspiracionem per textum „De accusacione et inquisicione“, „Cum dilectus“ iuncta glossa in verbo »Premonitum« et de yis ample per totam rubricam „De accusacione et inquisicione“.

16.

Cause accusacionis prelatum et deposicionis.

Sed cum hec in favorem congesta sunt bonorum prelatorum, ut si vel raro, vel leviter et fragiliter eos cadere contingat et admoniti faciliter emendent, non statim malivoli instinctu malo in suum prelatum consurgant, cui misereri debent. Tamen, si prelatus remissus fuerit in vita et observancia

---

1) Cap. IX.
2) Fol. 31b
3) Decret. L. V, Tit. I, cap XXI.
4) [illegible] cap. XXIV.

regulari, quantum ad se et ad fratres, presumendum erit, cum dei penas non timuerit, nec admoniciones acceperit, quod excessus sui frivoli erunt.

Et contra tales iure cautum est, ut puniantur eciam usque quan loque iuris ordine non servato, quia facilius a suis administracionibus possint amoveri, cum post amonicionem niehilominus in monasterio fovebuntur, quod non est in secularibus prelatis, ut „De accusacione et inquisicione", „Qualiter et quando" [1]) II, in fine et e cap. „Ad peticionem" [2]), § „Cum igitur", et glossa „Non servatur".

Quia propter prefatam racionem, cum erit provisus, ut ceteri, non oportebit iuris ordo in hoc servari, ut offeratur libellus, et sit litis contestacio dilacionis, excepcionis, appellacionis, scilicet frivole et frustratorie, ferie, vel multitudo testium, ut tale sepe „De verborum signif.cacione" [3]). Et ideo de statu monachorum et ca(nonicorum) re(gularium), cap „Cum ad monasterium" causa et sentencia simpliciter est expressa in §. „quod si prevaricator ordinis fuerit, aut contemtor, seu negligens, aut remissus pro certo se noverit non solum ab officio deponendum, sed alio modo secundum regulam castigandum cum offensa non solum propria, verum eciam aliena de suis manibus [4]) requiratur". Et infra e cap. „Ea que", § „Si autem dilapidator inventus fuerit, vel alias merito amovendus, amoveatur absque iudiciorum strepitu a regimine abbacie et interim administrator provideatur, donec de abbate fuerit provisum".[5])

Similiter, si crimina sint manifesta, cum probacione non indigent, quod enim patet expresse, non est probare necesse. Nec excessus notorius indiget examinacione, „De eleccione", cap. „Cum bone".[6]) Et tunc considerata quantitate criminis et persone et aliarum circumstanciarum et secundum persone merita excessus penam poterit iudicantis districcio moderari, „De accusacione de inquisicione", cap. „Inquisicionis", § II. »Quesivisti« et XVIII, q. II. dicitur: „Si quis abbas cautus in regimine, humilis, castus misericors, sobrius non fuerit, ac divina precepta verbis et exemplis non ostenderit, ab episcopo et ceteris deum timentibus a suo coherceatur honore, eciamsi omnis congregacio eius viciis consenciens eum abbatem habere voluerit".[7]) Et ideo: „prelatus non se existimet potestate dominante, sed caritate serviente felicem".[8])

[1]) Cap. XXIV.
[2]) Cap XXI.
[3]) Cap. X.
[4]) Decret. III, Tit. XXXVI, cap. VI.
[5]) U. m. cap. VIII
[6]) Decret. II, Tit. XX, cap. XV
[7]) Decret. III, Tit. XXXVI, cap. VIII.
[8]) Regule sv. Augustina, kap. XI.

Quia depositus eciam ab officio reddere tenetur racionem de administracione, ut „De statu monachorum“ et ca(nonicorum) re(gularium), „Ea que“, glossa „Pan.“ (sic) Iste igitur talis processus a visitatore servandus: Cum accedens visitator similiter procedat examinando sub iuramento, si regularis vita et cultus divinus et status monasterii bene dirigantur, et, si statuta et regula in suis omnibus punctis serventur, videndo eciam cuiuslibet officialis capitulum. Tunc, si excessus et negligencie clare sunt, accusatoribus non indigebit. Sed contra prelatum excessivum et negligentem, quam contra officiales secundum prefatos canones procedatur, corrigendo, seu deponendo secundum prefatos canones sine strepitu iudicii, omni appellacione postposita et differencias ac disceptaciones, si que interveniant examinando et compescendo.

Quod si fratres propter aliqualem gravem prelati excessum sine premonicione in eum consurgerent, calumniose eum accusare volentes, extra regularem processum iudicialiter, non regulariter, sed criminaliter procedentes, cum „Pan“ (sic) „De statu monachorum et canonicorum regularium“. cap. „Ea que“, nota VI dicat, quod prelati, eciam regulares non sunt sine causa amovendi a prelatura. Tunc in defensione sua iuris ordo ad hoc necessarius non esset omittendus, quoniam si contra non convictum vel non confessum procedetur, vel si iudices, vel actores, vel assesores, testes et ceteri ad causam pertinentes, ut clare iura exponunt, essent inimici, conspiratores, pertinentes, criminosi, apostate, per se infames vel male opinionis, litigiosi et calumniatores, vel suspecti, excommunicati, cum tales, nec eligere, et nec eligi possunt in prelatum. Ideo tales eciam ab accusacione expelluntur criminali. Criminales enim pene, scilicet degradacio, tradicio curie seculari cum instruccione ad arccius monasterium deposicio tantummodo, suspensio, excommunicacio, privacio officii perpetuo, privacio ad tempus, privacio communionis clare posite sunt de officio in ordine, cap. »Ad reprimendam«, glossa in canonibus. Et ideo, si prelatus crimine laborat, ante accusacionem admoneri debet, alias accusari non poterit ut est casus expressus „De accusacione et inquisicione“, cap. „Ad peticionem Galterii“. Nisi manifesta essent crimina et tunc accusacionem[1]) non indigerent, nec appellacio indigeretur, ut de appellacione, cap. „Ad nostram“.

17.

Diversi fratrum excessus diversis penitenciis sunt castigandi.

Si igitur prelatorum excessus tam promtas, tamque severas penitencie habeant penas quoniam cum boni duplici honore digni habeantur, eciam mali pena graviori affici debeant, et cum ceteros puniant, ipsi merito excedere caveant, et quod precipiunt, ipsi primi manus operi adiungant. De subditorum diversorum animorum non immerito secundum

[1]) Decret. V, Tit. I, cap. XXI.

diversitatem delictorum diversa remedia sunt necessaria. Nempe, quod pia mens, dulcisque alicuius animus solis verbis alcitur, vel pusillanimis parvis minis flectitur, aut nimia correpcione castigatus cohercetur, malivolus vix tandem carcere, vel excommunicacione artatus obedire cogitur, vel emendatur, sed vel incorrigibilis, vel perseverat obstinatus. Ideo maioribus vulneribus adhiberi debent forcia unguenta, ut quod lenitius sanari non poterit, modicatvis abstergatur medicinis. Inquit enim noster Augustinus XIIII, q III [1]): „Corripiantur itaque a prepositis suis subditi correpcionibus pro culparum diversitate diversis vel minoribus vel amplioribus, sicut excessus exquirunt". Nam in statutis, sicut distincte sunt culpe, ita debent distingui pene secundum arbitrium preposti.[2]) Dicitur enim in antiquis statutis in capitulo: „Nunc quoniam dictum est": „Si quis ad signum mox cum silencio et ordinate ad chorum non occurrerit, lenitatem mentis non ostendens, designata sibi officia non diligenter, sed cum errore expleverit, ad communia exercicia religionis, sive ad loca regularia non venerit vel inquietudinem fecérit in visu vel in aliquo gestu reprehensibilis extiterit, sine licencia aliquid dederit vel acceperit, moras extra monasterium admiserit, admonitus postea, condigna factis disciplina in capitulo publice castigetur." [3]) Hoc dictum: „condigna" arbitrium sentencie et pene prelati demonstrat.

(O. p.)

---

[1]) Není na u. m.

[2]) Stará statuta (fol. 8a): »Necesse ergo est, ut ynde prelati ... iuxta quantitatem wulnerum adhibeant fomenta curacionum ...«

[3]) U. m. (fol. 5a): »Quisquis ergo mox, ut signum venerit, in choro aut divino officio non intendens vagis oculis et motu minus religioso et minus competenti lenitatem mentis ostenderit, designatum sibi cantandi vel legendi officium non accuratissime compleverit, responsorium aut antiphonam ad matutina seu alias incepturis, chorum turbaverit, aut leccionem in constituto tempore sive bene, sive male legat, non providerit, chorum male cantando vel legendo offendens, veniam non quesierit, vel quidquam aliud legere vel cantare presumpserit, quam quod communis sensus probat, si in choro riserit vel alios ridere fecerit vel ibidem sine necessitate locutus fuerit. Si in conventum venire distulerit et ibi aliquid tumultus et inquietudines fecerit, e claustro sine licencia egressus fuerit, cum licencia extra constitutum sibi placitum moras fecerit, alicui extraneo sine licencia locutus fuerit, ad mensam cum ceteris non occurrerit, fratribus dormientibus non affuerit, aliquam inquietudinem in dormitorio fecerit, aliquid iniussus dederit vel acceperit, denique in aliquo gestu reprehensibilis fuerit, si in aliquo notabilis extiterit, semel et secundo admonitus publice in capitulo corripiatur, condigna factis disciplina castigetur, ita ut ceteri timorem habentes caveant. Hiis et aliis huius modi rite completis, sacristanus, si forte alicuius elemosina pro vivo valens solida oblata fuerit, indicet, ut communiter pro eo oracio fiat ...«

Posudky.

Dr. Fr. Hrachovský, Pramenná heuristika křesťanské filosofie v Čechách a na Moravě. Otisk z „Vychovatelských listů“, ročník 1916 a 1917. Olomouc 1916. Stran 80.

Spisovatel podává dějinný přehled křesťanské filosofie před rozdělením university na universitě Karlo-Ferdinandově, olomoucké fakultě a různých seminářích a ukazuje, jak tísnivé poměry překážely pravému rozkvětu filosofie. Již to, že křesťanství k nám přišlo ze dvou stran, východu a západu, bylo závadou v rozvoji filosofie; zvítězil sice směr západní a s ním filosofie západu, přizpůsobená duchu českému, začala se vyvíjeti, než náboženské převraty ubily universitní filosofickou činnost a za protestantismu předbělohorského zaniklo vše, co se filosofií jen zvalo.

Příchodem jesuitů r. 1556 zdálo se, že nastala doba filosofie v Čechách a na Moravě, než státní dohled a moc, jež předpisovala látku i osnovu, množství i postup — zkrátka vše, učinila z university ústav pro vychování státních úředníků a státních občanů a o křesťanské filosofické činnosti nebylo možno mluviti. „Duch doby zanechal ve filosofii rys neplodnosti.“

Na to podává autor soupis filosofických rukopisů z různých věků a knihoven, v II. dílu filosofická díla knižní v časovém pořádku počínaje Duševědním zkušebným od Ferd. Hyny v Praze 1844 až po Otázky a problemy od Dr. Josefa Kratochvila v Olomouci r. 1916, v III. oddílu přehled filosofické činnosti v časopisech, o které správně ukazuje, že nebyla v organickém spojení s filosofickou činností předešlých věků, a odtud její malý vliv na moderní kulturu. Spis. zdůrazňuje, že každou otázku filosofickou nutno zpracovati historickou methodou,[1] a k tomu třeba pramenné heuristiky filosofické nebo filosofické bibliografie.

V seznamech spisu tohoto najdou se snad nějaké mezery, sotva však významnější. Takto jest výbornou pomůckou ke studiu dějin filosofie v písemnictví českém. —*r.*

[1] Tuto větu podepsali bychom jen s tou výhradou, že znalost názorů předchozích může a má tříbiti soudnost a uchrániti stejných omylů. Projednává-li se však v každé monografii, byť i kriticky, všechno, co o věci té kdy psáno, jednak čtenáři přítěží takovou se znesnadňuje, jednak samostatná práce myšlenková se snadno zanedbává. Mnoho „filosofických“ spisů by bez přemílání takového odpadlo, a — lépe by bylo. Herbart kdesi praví: Von fremden Gedanken und vom Widerstreiten derselben gedrückt werden diejenigen fast immer Skeptiker, welche fleißig waren im Lesen und faul im Denken. *R.*

Lehrbuch der experimentellen Psychologie von *Joseph Fröbes* S. J. Professor der Philosophie an der philosophisch-theologischen Lehranstalt zu Valkenburg. I. sv. 2. oddíl. 34 obrázků. Nakl. Herder, Freiburg i. Br. 1917. Str. XXVI a 199—605. C. 8·60 M.

Po nauce o smyslech a jich úkonech, počitcích, o čemž pojednáno v oddíle prvém, následuje v oddíle tomto především nauka o představách jakožto vyšších složkách poznavací činnosti, které sice přímo z počitků vzcházejí, ale jsou naproti nim už čímsi samostatným, nejsouce jako ony závislé na přítomnosti účinkujících popudů.

Na počitcích a představách zakládají se vjemy, vlastní to výrazy smyslové poznavosti, skutečné smyslové poznatky. U nich rozeznávají se případy méně složité — nikoli zcela jednoduché, neboť každý vjem jest jevem složitým — a složitější, pokud totiž neobsahují či obsahují prvky rozsažité, prostorem neb časem rozlehlé. Počitky chuti nebo zvuků vedou ku vjemům ovšem složitým, ale přece jednodušším nežli jsou vjemy zrakové nebo hmatové; těmito, any pro poznání, tedy pro psychologii jakožto popis jeho pramenův a podmínek, jsou důležitější, pokusná psychologie hlavně se zabývá.

Již u vjemů rozhodnou součástkou jest vědomí, nebo jak chceme nazvati intussuscepci, to, čím podráždění, dojem a představa stává se vjemem, přestavši býti pouze mechanickým odrazem onoho. Experimentní psychologie arciť se složkou tou zatím zvlášť nepočítá, popisujíc pouze průběh udaných jevů a předpokládajíc uvědomování, tedy čití, představování a vnímání jako dané.

Podobně počíná si i s t. ř. vyššími úkony duševními, totiž pojmy a soudy, tedy myšlením. Ale zde již docela nemožno vyhnouti se zásadní otázce, jejížto zodpovídání po staletí dělí sensismus od intellektualismu, ačkoliv pořád ještě odezírá se od požadavků „metafysických“: možno li veškero vědomé poznávání uvésti pouze na prvky smyslové, počitky a představy? či třeba ku spokojivému výkladu přibrati ještě činitele jiného? Postavení intellektualismu jest nepříznivější proto, že, jak spis. právem podotýká, odkázán více na protidůvody záporné, t. j. právě na neuspokojivé výklady sensismu, přestávající, krátce řečeno, na samodějné associaci představ.

Spis. o ní pojednává velmi důkladně v poslední části této knihy, předeslav poučení o psychofysice, jež ovšem by mohlo býti zařaděno již do částí dřívějších, jelikož methodou psychofysickou pracuje se právě ve zkoumání prvotných jevů života duševného. Neprávem stotožňuje se s methodou experimentní psychologie vůbec, v níž přece pořád ještě sebepozorování jest veledůležitou pomůckou, avšak zasáhla do ní značnou měrou a přispěla jí mnohým zjištěním.

V díle Fröbesové, jež výslovně doporučovati bylo by zbytečno, zpracována ohromná látka, a zpracovna poctivě a spolehlivě. Je to kniha na pilné, ba nesnadné studium, nikoli na čtení. Spis. počíná si docela „popisně“ — uvádí všechny důležitější názory a námitky, ba

mnohdy nerozhoduje vůbec, jelikož rozhodnouti nelze, třeba někteří zástupcové uvedených směrů a method rozhodovali po svém. Je to hotový chaos domněnek a domyslů, kterým tu třeba se propracovati, a výtěžek nebývá vždy valný. Ale úctyhodno zajisté jest ono úsilí, kterým badatelé snaží se něco více světla vnésti v tajemné hloubky života duševného, byť i snad ne všichni s úctyhodnými záměry. Proti školským tradicím svého směru nepracuje spis mnoho s výměry, vždy hlavně jen popisuje, tak že někdy bychom určitější výměr nazvů a pojmů rádi viděli; snad i tím však chce čtenáře donutiti, aby četl dále a výměr si vybral sám.

V poslední části (o associacích) dotýká se, jak přirozeno, častěji otázek didaktických, t. ř. experimentní paedagogiky. Z nejistoty, která tu panuje, měl by každý, koho se týká, učiti se obezřelosti a zdrželivosti v úsudku o těch věcech a zvláště v praxi. *V.*

* * *

E. Sokol, Příval. Románové drama. Praha 1917.

Podtitul „románové drama“ jest odůvodněn snad jen zevnější stavbou knihy, kde spisovatel v dlouhých dvou kapitolách popisuje obšírně „dějiště“ a „osoby“, aby pak ve třech oddílech vypravoval vlastní děj. Jinak je to celkem dosti jednoduchý, jen episodami do velké šíře rozvleklý obraz ze života moravského selského města Žitavy. Ovládají je bezohledně dva bratří Marchani, známé po venkově a také literárně již častěji zužitkované typy zbohatlých sedláků a obchodníků, chytrých a vynalézavých, despotických i poživačných. Uchvátivše všechnu moc žili jako štiky z klidného rybníčka, jak spis. několikrát jmenuje své město; a využili konečně chytře i přívalu, který hrozil pohromou dělnické jeho části, když vzdálené továrny učinily úpadek. Za nastalé hrozné bídy zmocní se Marchani i dělnictva, jež jim otročí za nejnižší mzdu.

O záchranu dělnictva chce pracovati skupina intelligentů, scházející se u venkovského samotáře filosofa Teodora. Je tu však, jak obyčejně, mnoho pěkných slov, alo málo skutků. A tak též u vůdčích dvou osob románu, učitelů Sehnala a Dvořáka. Sehnal, nešťastný, ale naprosto nesympathický nevěrec a cynik, jde proti Marchanovi nejvíce jen z osobní nenávisti, nikoli z lásky k trpícímu lidu. Člověk vůbec jest mu jen „bestií, zvěří“. Sám přiznává v upřímné chvilce, že je „zbabělec, jenž se chce zdát silným“. Jako své credo prohlašuje, že „nejlépe je vraždit, nebo to jediné spasí“. A nejdříve dobré, „protože dobro je mor, slabost a zkáza“. Našel p. spis. takové učitele na Moravě, či zašel si pro tuto postavu až k ruským nihilistům? Nebo k Dostojevskému? Tak jako zase částečně tolstojsky je kreslen jeho ideový protějšek, zmíněný filosof Teodor, jenž vidí dobro a krásu ve všem, i ve zlu, ba i v Marchanovi, „krásu neurvalé síly, násilí“. I bolest je mu radostna, a je dobrý, kdo ji dává . . . Vítá i smrt, protože za ní nemůže býti zase než dobro a krása . . .

Ne jemu však, nýbrž Sehnalovi podléhá dlouho hrdina románu, učitel Dvořák. „Ztratil jsem také Boha“, přiznává na počátku, „ale je mi teskno, protože mi zůstala potřeba víry“. Jest idealista, ale celá jeho životní budova je z cizích myšlenek, a je mu v ní trudno, poněvadž nevidí před sebou velikého cíle, nemá veliké víry ani silné naděje. „Žijeme malým bohům ode dneška do zítřka, a ti nás zrazují — malí . . . Kde je náš velký bůh? Kde můj? Ne, nejsem posud schopen najít ho, protože nejsem posud čist. Ven ze sebe musím, hledat ho tam, kde jeho přítomnost zatím tuším. Až budu silen, najdu ho, nebo on mne . . .“

V románu mnoho se mluví o této duševní síle, jež jediná dává štěstí a život a jež vyrůstá z pevných pout životní kázně, ale u Dvořáka jí neviděti. Přemůže sice svou lásku k dceři Marchanově, ale i k tomu bylo třeba jiných důvodů než ideových. Mění se, poddává se náladám i situacím, pochybuje i zoufá, když se nedaří nic, cokoli začne. Cítí, že nestačí na velkou životní práci, proto touží žíti „mimo život jako bezzákonný zbojník a násilník chvilkového napětí“. K tomu hodí se mu boj dělnictva proti Marchanům, kteří zmocnili se zatím i zámku. Přijímá theorie Sehnalovy, má k dělníkům pobuřující řeč, aby vsel nenávist v jejich duše. „Co tu milovat? Jen nenáviděti, zabíjet a ničit je nutno. Vraždu vraždou splácet a tak vraždě předcházet“. „Zabít — dodává Sehnal — toť poměrně nejlehčí věc, jen zvyk a předsudek tu vadí, proto je krásnou zkouškou odhodlání.“ A tak oba učitelé číhají v noci na Marchana, jenž prchá z města, aby jej úkladně zavraždili; že nedojde ke skutku, jest vinna jen „slabá vůle kulturních lid“ a pak někdo třetí, jenž je svou ránou předešel.

Dvořák probouzí se teprve po tomto výbuchu svých roztříštěných sil k pravému jak myslí pochopení života. Poznává, že scházelo mu jediné jednotící slovo, „slovo všemohoucí, slovo bůh“. Je to ovšem jakýsi mdlý pantheistický bůh, o němž tu spíš hovoří mnohými hodně frásovitými slovy. Až prý člověk vystoupí nad svou lidskost a pochopí vše, až přijde proň doba splynutí s vesmírnou bytností — bude člověk jako život-bůh. „Neboť život jest bůh — jest vznik, cesta i cíl. Život, jenž jest Vše. Pan, tušené od věků, zastírané velikými, kteří ubírali veliké všejsoucnosti, aby usnadnili pochopení malým a slabým, neschopným povznésti se vlastní silou Život tvořící i přetvářený, jehož plodem i proměnitelem jest naše jednotlivé žití lidské, žití zvířete i květu a hmoty, jehož výrazem jest síla, mnohotvárná jako on — Život.“ Dvořák pak opouští město, aby jinde začal svůj nový, lepší život — a vítězem ve vlastním boji chudiny s kapitálem zůstává druhý Marchan. Ovládl obratně i hrozivý příval.

Vedle Marchanů a obou učitelů jest v románě ještě dlouhá řada jiných postav, často dosti podružných a málo souvisejících s „přívalem“, ale přes to kreslených velmi podrobně a obšírně. Tak rozpadá a tříští se vlastní román na množství příhod a obrazů, často velmi životných a pěkných, ale vedlejších a tím i rušivých. Míhají se tu i dva knížíkaplani: jeden veselý společník, zpěvák a hráč, koketující prý s dcerou Marchanovou, druhý idealista, „opravdově zbožný, horlivý, ale dobro-

tisko, jenž dovedl jen trpět a odpouštět". První jde se starostou, druhý účastní se činně záchranné práce pro dělnictvo. Zajímavé je, co mu praví učitel Sehnal: „Nenávidím vás, protože jste dobrý; buďte zlý, budu vás církvi přáti, takhle jí příliš prospíváte." „Patriarchální zbožnost" moravského města líčí spis. hodně ironicky, tak jako vlastenectví a mravní poměry. Ale že by naši lidé chodili na pouti jen jako na výlety a aby tam páchali nemravnosti, sotva se srovnává s pravdou, jistě aspoň ne s pravdou typickou.

Knihovna lidu a mládeže.

Vlasta Pittnerová, Muškétýrův syn. Obrázky ze starých časů. Olomouc 1916. Str. 177. — Táž: Paňátko. Nakl. R. Promberger. Olomouc 1917. Str. 149.

Děj obou povídek jest čerpán ze „starých časů", jež si spisovatelka zvláště v poslední době nejvíce oblíbila: z prvé polovice minulého století, kdy dokonávala znenáhla sláva panských úředníků a ke slovu začínal se hlásiti i lid. První povídka líčí vývoj tohoto nového ducha v samém ovzduší zámeckém: syn panského muškétýra uvědomí se národně na studiích, stane se lékařem na zámku šlechetného hraběte a ve spolku s vlasteneckým farářem probouzí lid a snaží se milosrdenstvím zhojiti rány, jež otec jeho svým povoláním byl nucen udíleti robotníkům. Jeho působením hroutí se i falešný svět zkostnatělých a tyranských vrchnostenských úředníků. Celkem pěkná idyla se šťastným ovšem milostným příběhem a nezbytným již českoněmeckým žargonem oněch dob a míst.

Ze zámku uvádí nás druhá povídka do vsi a vypravuje příběh o krásné dceři sebevědomého rychtáře, jež uvěří lehkomyslně slibům zhýralého mysliveckého mládence. Velkým utrpením se však duševně obrodí, smíří rozhněvaného otce a vychovává své dítě, „paňátko", na kněze, když sama došla štěstí v poctivém manželství. Děj poskytl spisovatelce zase příležitosti popisovati staré zvyky na vsi, zvláště jakých potup se dostávalo tehdy padlým dívkám. Značnou část povídky zaujímá vedlejší celkem líčení, jak bajný domohl se poctivě i nepoctivě majetku a vlivu, takže se dlouho zdá, že on bude hlavní osobou. Jinak však příběh podán je i při jednoduchých a nehledaných prostředcích výrazových poutavě a také na choulostivějších místech jemně. Čeština spisovatelčina potřebovala by důkladných i mluvnických oprav: kromě toho ještě v první povídce jest neobyčejně mnoho tiskových chyb. *M.*

Vyhlídal Jan, Pohádky a pověsti z Hané. Nákladem vlastním. Cena 1·50 K. Čistý výtěžek bude věnován matičním školám na Opavsku. — Známý a dovedný sběratel lidových vypravování podává čtenářům pohádky „O hloupém Jankovi dle výkladů starých lidí", „Pověsti o císaři Josefu II.", různé pohádky a 3 povídačky ze světové války, na nichž viděti, jak takové povídačky povstávají.

Pohádky a pověsti čtou se velmi pěkně, sloh jest lidový. Mnohdy se čtenář musí upřímně zasmáti. Doporučujeme. —r.

F. Herceg, Román krásné květinářky. Přeložil J. K. Novák. Praha 1917. — Mladý Jurisics, lehkomyslný syn podobného otce, z úpadku chce se zachrániti bohatým sňatkem, třebas bez lásky. Tu setkává se s krásnou prodavačkou květin, Jessi, o níž mu přítel jeho Gróthy vypravoval. Ačkoliv nejeví k ní žádné zvláštní náklonnosti, pojme k němu Jessi důvěru a svěří se mu se svým postavením. Tím získá sobě alespoň poněkud jeho přízeň. Mezi tím jinak dobrácký Jurisics, aby pomohl svému příteli Gróthymu, padělá na směnce podpis otcův, o němž nevěděl, že právě zemřel. Již při pohřbu otcově zmocňuje se ho jakási zlá tucha do budoucnosti, i umíní si, že odcestuje na daleký východ. Před odjezdem zajde se rozloučit s Jessi a podnikne s ní malý výlet, při němž obě srdce se poněkud sblížila. Leč padělání směnky vyjde na jevo a Jurisics při návratu z výletu zatčen, při čemž odevzdal Jessi tajně celý svůj majetek (asi 14.000 zl.). Jurisics odsouzen na rok do vězení, aniž vyzradí, pro koho se podvodu dopustil. Ve vězení počíná sobě Jurisics téměř zoufale, až vězeňským duchovním z myšlenek svých vytržen chopí se práce a učí se kovářem. Nabyv opět svobody, nevyhledává svých starých známých, ano i s Gróthym, který jej navštívil a nyní pomoc svou mu nabízel, přerušuje všecny styky. Jen Jessi, o níž mu Gróthy sdělil, že sobě v Pešti zařídila květinářský obchod, navštíví, a zvěděv, jak pěkně naložila s penězi jí svěřenými a poznav její lásku k sobě, bere ji sobě za manželku. Po dvou letech mají spolu rozsáhlý kovářský závod na hranicích sedmihradských.

Kniha neobsahuje nic závadného; že by však vynikala nelze říci.

Vas. Iv. Němirovič-Dančenko, Na kraji světa Přeložil J. Veselovský. Praha. — Němirovič-Dančenko žil z mládí u Ledového moře a proto popisuje rád život Severanův. Tak učinil též v této povídce ze života na dalekém severu. Rodina Mostovikových v Kandalašce trpce postrádala otce a nejstaršího syna Semjona, kteří se nevrátili z lovu z ostrovů Murmanských. Na jaře vydal se bratr Semjonův Térentěv s Marií, manželkou Semjonovou, je hledat. V saních ukryt přidružil se k nim též nejmladší bratr Váňka, takže byli nuceni jej s sebou vzíti, a tak se stalo, že hoch Váňka stal se účastníkem různých dobrodružství. Cesta vedla je do Rosnovolosky, odtud do Koly, pak do Murmanu, na kteréž cestě loďka jejich ztroskotala, a oni na kře ledové dostali se až na Novou zem kde jim bylo přezimovati. Nenalezše nikde určité stopy po svých drahých, chtějí se vrátiti domů, ale loďka, kterou si urobili, opět ztroskotala. Leč takřka řízením božím zachráněni byli parníkem, který je dovezl do Solovky, kde shledali se se svým otcem a zvěděli, že Semjon doma s toužebností je očekává. Tito byli na širém moři vzati německým parníkem a zavezeni do Hamburgu, odkud ruskou lodí dostali se do Petrohradu a dále domů do Kandalašky, odkud starý otec odebral se do Solovky, aby se tam za hledající modlil.

Cesty hledajících vyplněny jsou mimo jiné zajímavým a poutavým líčením lovu sleďů, divokých sobů, života Loparů, dobrodružství Váňkových: nebezpečí mezi vlky, boj s medvědem, s nímž se setkáváme častěji, lovu žraloků, vyhledávání vajec alčiných, honby za sajdami, lovu tuleňů, života v klášteře Solovkách.

Kniha pobaví dospívající mládež a hodí se pro 3. stupeň.

Němirovič-Dančenko, Feďka rudokop. Přeložil J. Veselovský. Praha 1910. — V podobě povídky líčí spisovatel sibiřské pralesy, život drobných vesniček, odříznutých od všeho kulturního života, těžkou práci zlatokopů, dřevorubců, dobývání soli i rudy, nechávaje malého Feďku projíti všemi těmi místy. Feďka ubírá se s matkou z pustiny Košvinské, kde tato hledala výživu vyhledáváním zlata, do údolí řeky Košvy nakoupit potravin. Ale v Křivcchvostech, zlákán hochem Sisojkou a pastuškou Apoškou, vydá se do Kamenného Hrdla na brusinky a ostružiny. Tam však odloučiv se od druhů zabloudí a ztratí se jim úplně. Nalezen starým žebrákem, používán jím až do podzimku k žebrání. Jelikož se mu pro svou poctivost nehodil, opustil jej starý žebrák v solivárnách v Usole, kde se ho konečně ujal pán, který jej poslal přes hory do dolů na železnou rudu, kde Feďka pod dozorem lezce Anisima pilně pracoval, až jednou se svým ochráncem zasypán byl v dole (za živa pohřben). Po čtyrech dnech Feďka šťastně zachráněn, ale Anisim zaplatil to životem. Pozdraviv se, byl Feďka poslán do železných hutí, avšak na úpěnlivou prosbu svoji poslán byl odtud do lesů ryžovat na zlato. Zde shledává se se svou matkou, po čemž oba tak toužili. Základní myšlenka: Starej se ze všech sil sám o sebe, abys překonal osud a nebyl přítěží jiným, povzbuzující ku práci, samostatnosti a poctivosti, vyplývá prostě z okolností popisovaného života.

Hodí se pro 3. stupeň, po případě i pro 2. stupeň.

O. I. Rogového Ruské pohádky pro útlou mládež. Přeložil Čeněk Semerád. Sv. I. Praha 1911. — Sbírka tato obsahuje přes 20 kratičkých pohádek, po většině bájek o zvířatech, mezi nimiž zaujímá přední místo lstivá liška, vlk, medvěd. Neobsahují nic závadného a možno je dáti do rukou i malým čtenářům.

Růžena Jesenská, Pohádky veršem. Praha 1890. — Pohádky veršem bývají podávány obyčejně nejútlejší mládeži. Pohádkám Jesenské by však tato neporozuměla; vždyť snad i pro dospělé těžko hned najíti v nich myšlenku, kterou při nich básnířka měla na mysli. Proniknuty jsou láskou, především láskou k vlasti, mateřské řeči, k práci atd., ku kterým by spisovatelka ráda mládež nadchnula. Leč ve formě, jak se to zde stalo, sotva se jí to podaří. Ani verš není vždy hladký. Neobsahují nic závadného a hodí se mládeži dospělejší.

J. K. Hraše, Zkazky z našich vod a lesův. Praha 1893. — Jsou to národní pověsti o vodníkovi, divých ženách, ohnivém muži, jež se zachovaly v různých krajích Čech. Hodí se pro čtenáře na 2. stupni.

K a r e l K á l a l, N a k r á s n é m S l o v e n s k u. Praha. — Zajímavým a poutavým způsobem vede spisovatel dospívající mládež českou po rodném kraji našich bratří Slováků (jež mládež naše zná ponejvíce jen podle dráteníků), kraji to z velké části chudém, ale ne prostém krás přírodních, kraji obývaném chudým, prostým, ale poctivým lidem slovenským. Spisovatel chce v české mládeži roznítiti účinnou lásku k tomuto nářečím nám nejbližšímu kmeni slovanskému, který však mnoho strádá a zakouší pod nepříznivou nadvládou maďarskou. Spisovatel horuje pro husitismus a bratrství. Jinak není v knize nic závadného. *A. S.*

Rozhled

Náboženský.

Nový Codex iuris ecclesiastici knihkupeckou cestou (přes Švycarsko) teprve tyto dny došel do Brna. Je to kniha o 521 stranách formátu a úpravy Acta apostolicae sedis; později vyjde i v úpravě z učnější a s výklady. Stojí v Italii 12 lir, jinde 15 fr.

Jak už předběžně sděleno, podána látka církevních zákonů v pěti knihách: Normae generales, De personis, De rebus (De sacramentis, De locis et temporibus sacris, De cultu divino, De magisterio ecclesiastico, De beneficiis), De processibus (De iudiciis, De causis beatificationis, canonizationis, De modo procedendi in nonnullis negotiis poenalibus), De delictis et poenis.

Knihy (libri) rozděleny v partes, pak v sectiones, tituli, canones a §§. Canones, jednotlivá zákonná ustanovení totiž, číslovány postupně, i jest jich celkem 2414. Přidána Documenta, osm nejdůležitějších listin papežských, mezi nimi výnos Pia X o volbě papeže.

Je to pouze sbírka zákonů, po způsobu zákonníků státních, tedy nikoliv učebnice ani výklad.

O obsahu již i některé české časopisy se rozepsaly. Hlavním účelem bylo platné zákony sestaviti, ne tak nové zákony dáti. Vzhledem k rozloze církve nutno dle místních poměrů ovšem počítati s mnohými výjimkami, což ovšem přes veškeru snahu centralisační zůstane vždycky slabou stránkou zákonodárství církevního, jmenovitě při zákonodárství v jistých, na př. bohoslužebných věcech tak podrobném, jako se jeví zde. Přirozeno také, že v některých věcech. na př. co do duchovních správců, prohlédá hlavně k poměrům italským.

Stylisace zákonů zdá se jak náleží stručnou a přesnou. Že přes to bude mnoho výkladů, rozumí se samo sebou. Postarajíť se o to již také ti, kteří se v Římě náramně rádi dotazují, aby na svou horlivost a svědomitost upozornili a nenechají se odstrašiti ani odbytím, které dříve zabalováno v poučný pokyn: consulat probatos auctores, po česku: měl si řádně studovati a nepotřeboval bys se ptáti. Dotaz valť se na př. známý hodnostář, který všemu rozumí lépe než druzí, nerozuměje pořádně ničemu, docela vážně v Římě, zda není překážkou manželství nejde li snoubenec před sňatkem ke zpovědi!

Stran odchylek našeho katechismu viz níže.

*

Kdo zabývá se studiem římské otázky, budiž upozorněn na články ve Stimmen der Zeit 1917 (Rob. v. Nostitz-Rieneck), jak 1871 projednávána ve sněmovně piemontské a jak posuzována ve světové diplomacii. Z bohaté látky uložené v listinách úředních vyjímáme tu jen

tuto příznačnou podrobnost, jak totiž odhlasován zákon o tř. zárukách (guarantigie) státních vůči papežství.

Všech poslanců bylo 508. 11. února 1871 odhlasována vládě důvěra 349 hlasy (většina jen 65). 20. března, když Mordini vystoupil proti zásadě mezinárodnosti věci papežské, bylo 300 hlasů (+ 82) proti tomuto dennímu pořádku. 21. března přijat celý garanční zákon 291 hlasy (+79) a 9. května znova zákon senátem vrácený odhlasován 221 poslanci (+81) Všichni ostatní poslanci buďto scházeli nebo nehlasovali!

Naučení: 1. Tak se robil světodějný zákon vůlí „celého národu". 2. Tak se zachoval vlašský národ vůči svému papežství.

Za zmínku stojí také, že vláda piemontská zatím co odmítala veškero zasahování (intervenci) ciziny do otázky prý vnitroitalské, činila v cizině všemožné pokusy, aby tato působila v Římě v její prospěch.

V Paříži sám Thiers, ostrý odpůrce Napoleonovy politiky národnostní, pod kteroužto vlajkou právě piemontská vláda ploula, skvěle zastával se věci papežské. Tragikou však osudu, jak podotýká Nostitz-Rieneck, stalo se, že nikdo ve sněmovně francouzské neuměl pověděti, co se tedy má státi, jak se má otázka řešiti. Touto tragikou, zdá se nám, stižena otázka celá: všichni, i Vlaši, uznávají, že by se mělo něco státi, ale co a jak, sotva kdo ví. Status quo ante není možný asi radný.

*

K rozpravě o generálních seminářích Josefa II. budiž tu připojeno něco o jansenismu v Čechách a na Moravě. Směr ten, nyní u nás sotva dle jména známý, byl ve Francii velmi mocný a mnoho bouří způsobil. Původcem jest yperský biskup Jansenius († 1638), jenž naukou svojí o milosti (gratia irresistibilis delectatio relative victrix částečná výlučná praedestinace a pd.), příbuznou protestantské, snad mimo svou vůli dal podnět k nezdravému pietismu, ale zároveň k zanedbávání svátostných prostředků v životě náboženském. V životě církevním jevil se jansenismus příkrým odporem proti Římu, jenž jeho nauk neschválil (bulla „Unigenitus" a j.), a proti jesuitům (Quesnel, Pascal a j.), jmenovitě proti jejich kasuistice, která sice může býti a bývala přemrštěně pěstována, bez které však žádná mravověda (ani právní věda!) se neobejde. *R.*

V Čechách byl nadšeným jansenistou a pascalovcem hrabě František Antonín Sporck (1662–1738), význačná osobnost se zásadním odporem proti řádu jesuitskému a při tom nábožensky činná ve smyslu obecně katolickém. Jeho knihtiskárna v Lysé vydala 100 knih, ovšem z nepoměrné většiny německých, jež skoro veskrz byly plody vzdělavatelné literatury jansenistické, vydávané za účelem: zatlačiti populární četbu jesuitskou. Jansenistický směr spisů těch ukazují už jména původců: De Sacy, Pascalův rádce duchovní; de Noailles, kardinál a arcibiskup pařížský, Quesnelův ctitel a obhájce; pařížský kanovník Boileau, Drelincourt, Courbon, plausin a jiní jsou buď přímo členové Port Royalu neb aspoň přívrženci jeho zásad.

Na Moravě, když r. 1778 universita, dům kněžský a konvikt šlechtický přeloženy byly do Brna, stal se ohniskem jansenismu[1]) dům kněžský, zejména působením seminárního spirituála, dotavadního vyslaneckého kaplana v Berlíně, Švycara Balthasara Blarera. K jansenistickému učení klonili se též někteří professoři theologie a rovněž i ředitel theologické fakulty Kašpar Karl. Zejména Blarer a Karl to byli, kteří vybízeli posluchače k četbě knih jansenistických. Z toho vznikly na fakultě theologické rozpory, jež šířily se i mezi kněžstvem obou diecesí a měly v zápětí uvolnění kázně a kněžského poslušenství. Celá záležitost musela býti vyšetřována a došlo posléze k rozhodnutí císařskému ze 4. května 1781, kterým mimo jiné zakázány byly všecky spory mezi zásadami molinistickými a jansenistickými a o bulle Unigenitus úplné mlčení uloženo.

Že i po té mezi mladším duchovenstvem zásady jansenistické udržovaly se dále, dokazuje písemní jednání r. 1784 mezi arcibiskupem olomouckým hrabětem Antonínem Colloredem a guberniem moravským o 14 mladých kněžích, kteří si již odbyli studia theologická a z nichž někteří jsouce druhý nebo třetí rok kněžími, přece nemohli býti v duchovní správě ustanoveni, poněvadž faráři pro jejich zásady v praxi jansenistickým úplně podobné a pro neposlušnost se zdráhali je přijmouti za pomocníky nebo kooperatory.

Uvádíme zde příslušné jednání uložené ve fascikulu S 17 staré registratury c. k. moravského místodržitelství jakožto dějepisný doklad v doslovném znění. Je to především přípis arcibiskupa hraběte Antonína Colloreda ze dne 22. prosince 1784 c. k. guberniu, a přílohou k němu připojené přípisy rektora generálního semináře Jana Geringa a faráře olomouckého u Panny Marie Kašpara Sommera ze dne 15. listopadu téhož roku a konečně rozhodnutí c. k. gubernia z 5. ledna 1785.

Přípis arcibiskupův zní:

Über die Uns unter 20ten praes 29 8tob No. 20 583/3415 mitzutheilen beliebte hier wiederum zurückfolgende Mitschrift verschiedenen Weltpriestern, die um Aufnahme in das für Unsre Dioeces neu zu errichtende Priester-Haus oder um Verleihung eines Geldbeytrags aus dem Emeritenfond bis zu ihrer Anstellung in der Seelsorg das Belangen machen, entbleiben wir nicht nach vorläufiger Einvernehmung des General Seminarium Rektors und des Pfarrers von U. L. Fraue, der Ihr bisheriger Vorsteher gewesen, uns dahin zu äussern: Dass nach Bewährung deren Beylagen A und B: die Bisteller würklich Alumnen Unseres Priester-Hauses waren, die von 1. May bis 19. Julius d. J. gemeinschaftlich aus dem Emeritenfond ernähret worden. Von 19. Julius aber, wo Sie die hiesige Karthaus wegen des vorgenommenen Gebäues

[1]) Samsour, Dějiny alumnátu brněnského, Brno 1907 str. 6 d. — Prášek, Panování císaře Josefa II, Praha 1904 str. 190 d.

Erweiterung raumen mussten, wurde Ihnen zertheilter täglich bis 3. Novemb. 20 K aus gedachten Fond abgereicht.

Warumen sie aber bies anhero zur Seelsorg nicht angewendet worden, sind sie selbsten schuld, und die Ursachen in dem, von dem Pfarrer zu U. L Frau, der vordeme durch einige Jahre eben ein Priester-Haus Stiftling war, erstatteten obbeyliegenden Berichts B. so aufgeklähret: Daß Wür überflüßig finden was hinzuzusetzen.

Soviel aber ist sicher: Dass diese Priester kaum einen Pfarrer finden werden, der sie zu sich nehmen wolte, und allen Ansehen nach wünschen sie nichts anderes, als nur beständig so, wie sie sind zu bleiben, und ernähret zu werden, sonderlich aber das neu errichtende Dioecesan Priester Haus mit ihren eingesogenen Grundsätzen (alles besser zu wiessen, Niemanden zu gehorsammen, einen Pfarrer, bey dem sie in der Seelsorge arbeiten könnten, nicht zu suchen, sondern gerufen oder dahin geschücket zu werden, und wenn sie einen Pfarrer bekommen, die Unterwürfigkeit nicht zu leisten, eine übertriebene Strenge, die sie selbst nicht beobachten, einzuführen, nach ihrem Eigendünkel zu handeln, und Zwistigkeiten anzuzetteln) nur anzustecken.

Alle aus Ihnen sind zur Seelsorge geeignet, und viele sind nach zurückgelegten Studien bereits 2, auch 3 Jahre Priester, und genossen immer die Stiftung, die schon längst anderen armen Kandidaten hätte zugewendet werden können, wenn sie sich nur, wie andre Priester, nach der in Unserer Dioezes eingeführten Gewohnheit einen Pfarrer hätten suchen — und ihme sodann gehorsammen wollen: Allein, da sie sich dessen entschlagen, und Wir keinen Pfarrer aufdringen können derley Leuthe zu seiner Plag und Marter aufzunehmen.

So verdienen sie keine weitere Verpflegung, sondern sie sind dahin unmasgebig zu verweisen: Dass sie sich so, wie alle andere Welt-Priester um einen Pfarrer, der sie zur Seelsorgs Hülfe annehmet, zu suchen hätten, und wenn sie dieses nicht wollen, ihren Schiksaal zu überlassen, welches sie schon vernünftig gehorsam und bescheidener machen wird.

Gegeben Olmütz 22 Decembris 1784.

Anton Theodor Erztbischof.

Geringovo vyjádření zní:

Reverendissimum Archiepiscopale Officium mihi communicavit Reverendissimae Celsitudinis Copiam Missivae cum suis Allegatis pro danda quoad singulos passus me concernentes gemina Informatione, an? nempe: Supplicantes Presbyteri vere Alumni domus Presbyterialis sint? an et quomodo, ac quousque quivis illorum ex Fundo Emeritorum Sustentationem habuerit? Humillime itaque refero: in Supplici subscriptos illos Presbyteros (quorum nonnulli aliquot iam annis Presbyteri sunt) quondam sub mea etiam adhuc directione generalis Seminarii Alumnos fuisse, qui ex altissima Inclyti Caes. Regii Gubernii

Ordinatione dd. 21 et praes. 22 Apprilis a Generali Seminario separari debuerant, et a 1 Maji assignata eis in Carthusia Habitatione ex Fundo Emeritorum Victu, Amictu, Lumine et Medico et Apotheca provisi fuere, diruta tandem Carthusia sub 19 Julii quivis eorum diurne pro omni et toto 20 kr Nomine Sustentationis pariter ex Fundo Emeritorum percepit, an autem singuli eorum, forte ob absentias usque ad finem Octobris Pensionem per 20 kr. perceperint? me latet, cum non sub mea, sed sub D. Consistorialis auditoris et Parochi ad B. V. M. directione fuerint, qui Passum hunc clarius elucidabit. Caeterum Capitalia Fundi Emeritorum alioquin Fundo Religionis adunari debent, consequenter fundus Emeritorum cessat. Cum humillima hac Relatione me altissimis gratiis commendo, et emorior

Reverendissimi Archi Episcopalis Consistorii

humillimus Joh. Nep. Gering,
assessor et archipresbyter.

Sommer k dotazům konsistoře odpovídá:

Hochwürdig Erztbischöfliches Consistorium!

In der mir 3ten dieses Monats zugefertigten Verordnung wird von mir berichtliche Auskunft abgefordert: ob die Priester (welche sich untern 20 vorigen Montas wegen ferneren Unterhalt und einstweiliger Aufnahme in das neu zu errichtende Priesterhaus an Eine hohe Landes Stelle bittlich verwendet) wirklich Erzbischöfliche Alumnen sind? dann ob? und wie weit ein jeder von Ihnen aus dem Emeriten Fond verpfleget worden u. nicht minder, warum Sie, wenn sie sonst tauglich sind, zur Seelsorge noch nicht ausgesetzt worden? endlich ob Sie auch zu einem ferneren Unterhalt geeignet sind?

Worüber gehorsamst antworte:

ad 1mum: sind Bittsteller eben diejenigen Priester, welche in dem ehemals bestandenen Priesterhaus geziegelt und gebildet worden, nach errichteten General Seminario aber (weil sie ihre Studien schon vollkommen zurückgelegt hatten) auszutretten bemüssigt und damit Sie sich nicht allein überlassen blieben, unter 24 Jenner dieses Jahrs von Sr. Hochfürstl. Erzbischöflichen Gnaden neuer Aufsicht übergeben worden.

Ad 2dum: sind Bittsteller aus dem Emeritenfond von 1ten May bies Ende Oktobris ablaufenden Jahrs ernähret worden, und zwar bies 19 Juli (als bies wohin Sie die ehemalige Karthaus bewohneten) wurden sie gemeinschaftlich verpfleget, von gleich gedachtem Tage aber an (weil sie erwöhnte Karthaus raumen mussten) wurden Sie zertheilter in die Stadt versetzt, und erhielten zu ihrem nöthigen Unterhalt täglich 20 kr., bies Sie endlich 3ten dieses Monats gänzlich entlassen wurden.

Ad 3tum: kann ich keine andere Ursach angeben; als weil sich die Seelsorgern fürchten und weigern einen von diesen Priestern als

Mitgehülfen — oder Kooperator anzunehmen; wie ich ein solches selbsten erfahren musste, als ich mich derley Annahme wegen an zerschiedene Pfarrer verwendete; die angeführte Forcht und Weigerung gründet sich in dem allgemein verbreiteten Ruf, dass nämlich obgedachte Priestern:

a) überaus grosse Strenge und unbescheidenen Eifer im Beichtstuhl äussern — die Beichtenden durch Stunden quälen — die Lossprechung in die Länge verschieben — und öfters Busstrafen auferlegen, die sich mit anderweitigen Amts- und Dienstpflichten in Vollzug nicht bringen lassen, und eben darum

b) anderen Grundsätzen im Beichtstuhl zu folgen, und zu anderen sich öffentlich zu bekennen scheinen

c) die übrige Dioecesangeistlichkeit einer lockeren Sittenlehre beschuldigen, auch darum öffentlich und in geheim verdammen, und einen aufrichtigen Umgang mit derselben vermeiden; hingegen nur mit gleich gesinnten ununterbrochen Briefwechsel und persönliche Zusammen Künften pflegen.

d) bey allen Gelegenheiten einen übertriebenen Reformations-Geist verrathen, und immer geneigt sind die Dioecesan Gesetze und Kirchen Ritus zu tadeln — andere vorzuschreiben — aber keine zu beobachten.

e) die Demut und den Gehorsam zwar stäts im Munde führen; allein in ihren Handlungen unbiegsam sind.

Diese und dergleichen Gesinnungen hegt die Dioeces von diesen Priestern, woraus auch lediglich die Ursache herzuleiten ist: warum Sie bies anhero noch nicht zur Seelsorge anverlangt worden.

Ad 4tum: Bin ich der ohnvorgreiflich gehorsamsten Meinung keinerdingst dahin einzurathen: womit Bittsteller fernerhin in einem Priesterhaus unterhalten werden; Anerwogegen

a) Einige von denenselben in das 2te, andere in das 3te, und einige schon in das 5te Jahre Priestern — alle aber für die Seelsorge hinlänglich unterrichtet sind, und folglich kein Beweggrund ausscheinet, worum Sie noch weiterhin in einem Stand der Unthätigkeit verbleiben und nicht schon vielmehr in der Seelsorge jene Früchte hervorbringen sollen, welche die Kirche und der Staat von ihnen zu fordern hat.

b) solang Bittstellern beysammen wohnen und leben werden, lässt sich nicht so leicht hoffen, dass obbeschriebener Ruf von ihnen abgelehnt und die so nöthige Eintracht mit der übrigen Dioecesangeistlichkeit bewirket werden wird.

Ollmütz 15. November 1784.

Caspar Sommer, Pfarrer bey U. L. Frau.

Gubernium rozhodlo:

An den Ollmützer Herr Fürst Erzbischof.

Die Schilderung von den ehemaligen 14 Priesterhausalumnen, die hierorts unterm praes. 17. Oktober des v. Jahres um Aufnahme

in das für die Ollmützer Diözes neu zu errichtende Priesterhaus oder um Verleihung eines Geldbetrages aus dem Emeritenfond bis zu ihrer Anstellung in die Seelsorge baten, ware dieser Landesstelle sehr missfällig zu vernehmen.

Man ersucht dahero, selbe mit gedachtem Gesuche ab und dahin anzuweisen, dass, da sie zur Seelsorge schon geeignet sind, sie sich solcher widmen und selbst besorgt seyn sollen ihren Unterhalt zu erwerben.

Übrigens versehet man sich, dass euere Gnaden nötbige Maßregln zur Hand nehmen werden, um diese junge Priester zum Gehorsam und zu Erfüllung ihrer geistlichen Pflichten zu bringen.

Ex cons. Gub. Br. 5. Januar 1785. *Dr. Jos. Samsour.*

*

K jubileu protestantismu, (31. října 1517). Filosof Bedřich Paulsen o Lutherově zásadě: Pouhá bible. V díle „Geschichte des gelehrten Unterrichts“, I. sv. 213. str. prohlašuje Paulsen formální princip Lutherův za nedostatečný. „Slovo boží nestačí jako pravidlo víry; je přece zase osobní autority třeba, aby ve vécech víry rozhodovala. Tak praví Luther z r. 1535. a vyvrací tím Luthera z r. 1521., který si nechce nikým na světě dát víru přikázat (weisen), leč v tom případě, že by sám správnost ze slova božího poznal. Kdyby byl Luther zůstal důsledným při zavržení vší lidské autority, byl by musil říci: Nad výkladem Písma není žádné rozhodující instance, každý věří a bloudí na své vlastní nebezpečí . . . Na čem si Luther r. 1521. proti papežským zakládal (gesteift hatte), že z Písma nemůže být vyvracen, to zkusil nyní sám v boji proti blouznivým duchům (Schwarmgeister). Z Písma nemohli být vyvráceni.“

A filosof zdůrazňuje dále: „K vyvracení bludařů třeba pravidla víry, a sice živého pravidla, které od případu k případu rozhoduje: Zásada z r. 1521: ‚Žádnou autoritou na světě nedát si víry předepsat‘, jest anarchistickou.“ Zásadou tou znemožňuje se prý jsoucnost každé církve, která by mohla žádat zkoušku víry od kandidátů a visitaci duchovních. To naznali prý později i sami reformatoři a nezbývalo jim nic jiného, než aby dřívější autoritu papeže a sněmů svou autoritou nahradili. V té příčině dařilo se jim však špatně. „Proti pozdějšímu Lutheru mohl se leckdo vždy dovolávati Luthera ve Wormsu.

Vychodiskem a ospravedlněním celé reformace bylo zásadní zavržení vší lidské autority ve věcech víry. Luther jako papež — zůstává to přec pohled neutěšený. A kdo potřebuje papeže, tomu se přece vždycky bude radit, aby se přidržoval pravého v Římě. Roztržka (Bruch) u Luthera jest ještě dnes roztržkou v principu protestantské církve. Světské autority ve věcech víry být nemůže, a přece musí taková autorita být, — toť antinomie, jež ve vzniku jejím (církve totiž) vězí“. A Paulsen připomíná, že tato antinomie není snad nahodilou, naopak, že vězí v přirozenosti věci samé, že výraz „církev protestantská“ ji obsahuje. „Má-li být církev . . .“ pokračuje myslitel dále, „pak musí jednotlivec sebe a svou víru podřídit víře společnosti“.

Když Luther s farářem Wittenberským Bugenhagenem, zvaným Pomeranus, jel k papežskému vyslanci Vergeriovi, prohodil žertem: „Zde jede německý papež s kardinálem Pomeranem". Paulsen k tomu dodává: „Tímto vtipem přivádí Luther sebe sama ad absurdum". Pravé označení díla Lutherova je prý revoluce a nikoli reformace.

Příkřeji prý nebyla nikdy kterákoli církevní autorita zamítnuta nežli jednáním reformatorovým. „Ovšem to není celý Luther. Týž Luther, který se zde zastává církevního anarchismu, povstal později proti těm, jichžto svědomí nabylo ze slova božího jiného poučení než Wittenberští". „Má věc je věc boží." „Můj soud je soud boží." Takovými tvrzeními (argumenty) dopustil se Luther neobyčejné nedůslednosti". „Am wenigsten ist es Luthers Art, fremde Überzeugungen als gleichberechtigt zu achten." Písmá užívá tenkráte, když se mu to právě hodí; když se mu však Bible nehodí, pak je sobě Luther „svou věcí jist a ví co v Písmě státi musí" (199) Je dosti známo, jak prý Luther jednotlivé knihy Bible podrobuje své censuře a jak měří jejich hodnotu podle toho, zda s jeho naukou souhlasí, a jak si pomáhá, aby bylo dosaženo souhlasu. „Abychom Písmu rozuměli, musíme již (podle Luthera) věděti, čemu učí; Písmo je měrou nauky, ale též opačně, nauka je měrou Písma; máme je ex analogia fidei vysvětlovat" (199.)

Nauka o samospasitelné víře byla četnými evangelickými spisovateli nazvána klenotem reformačním. Dle slov Lutherových je nauka ta sloupem jeho učení. Evangelický theolog P. Genrich praví, že literatura evang. dogmatiky minulého století, pojednávajíc o cestě spásy, jeví takovou pestrost jak v pojmu samém, tak i při vřazení této nauky v celek, že to budí zrovna úžas. „Nejsou snad ani dva theologové, již o tom úplně souhlasí" (Genrich: Die Lehre von der Wiedergeburt, die christliche Zentrallehre, in dogmengeschichtlicher und religionsgeschichtlicher Beleuchtung. Leipzig 1907. 229 str.)

V témž díle píše na 120 str.: „Je skoro všeobecnou zkušeností, že si nevíme rady (dass man nicht viel anzufangen weiss) s tímto hlavním článkem evang. víry tam, kde se jedná o to, aby se vštípila a pěstovala evangelická zbožnost ve vyučování, kázání a duchovní správě evangelické. Někdy se o něm káže . . . učitel pokládá za svou povinnost, aby při vyučování katechismu o něm mluvil . . . . Ospravedlnění věrou velebí se více méně výmluvnými slovy jako klenot reformační, protože jsme se ho tak cenit naučili v dějinách církevních a dogmatice. Ale zásadně vzato jsme rádi, když máme ten krásný kousek práce za sebou a přece nezbavíme se nejistého pocitu, že žákům a obci zůstalo ospravedlnění pojmem cizím a nepochopeným" (fremdartiger und unverstandener Begriff.). — Již před padesáti roky tvrdil protestant de Lagarde, že Lutherova nauka o ospravedlnění není totožna s evangeliem: „Die Rechtfertigungslehre ist nicht das Evangelium" a dnes prý je v církvích protestantských mrtvou.

O dopis, který Luther poslal 1. srpna r. 1521 z Wartburgu Melanchthonovi, byl pro slova „esto peccator et pecca fortiter, sed fortius crede", dlouhý spor veden. Protestant Köhler píše v díle „Katholizismus und Reformation" (58 str.), že učenci katoličtí, kteří útočí na Luthera pro tato slova, „nemáchají do vzduchu". Veliký nedostatek Lutherovy theologie jeví se dle něho „in der Massivität der Sünden- und Heilslehre". Přirozenost lidská je prý úplně zkažena, svobodné vůle zbavena, jen věrou si může pomoci. „Víra stává se zázrakem, veškera psychologie mizí, massivní korrupce ruší se taktéž massivním aktem milosti". Vůle je mu „koněm, na němž sedí buď Bůh nebo ďábel. Sedne-li si Bůh, shodí satana, a opačně; kůň však zůstane tiše stát, kopat nebo jezdce shodit nemůže. S tohoto hlediska jeví se vykupitel Kristus skutečně jako deus ex machina, který jedním rázem spraví zase vše". (Köhler: „Ein Wort zu Denifles Luther", Tübingen 1904. 38—45 str.) Dle téhož učence nemůže nauka reformatorova „víry jako nábožensko ethické moci osobnosti jasně a rozhodně pojmout" a nechává, jak dí dále, člověka způsobem zrovna fatalistickým jako hračku prstem božím sem a tam točit. Zakročí li Kristus (wenn Christus eintritt), pak je prý hned vše v pořádku: „nemám již žádného hříchu a jsem svoboden". A Köhler se táže: „Kde však zůstává ethický moment?"

L u t h e r a n i s m u s p o j m e m n e u r č i t ý m. V třetím svazku sbírky „Religion in Geschichte und Gegenwart" 1912 v článku „Lutherum" (sloupec 2433) píše evangelický spisovatel, O. Scheel, že nelze ž á d n ý m p ř e s n ý m p o j m e m vyjádřit, čím l u t h e r a n i s m u s b y l. „Můžeme sice historicky Wittenberskou reformaci kreslit, můžeme dále líčit vývoj lutherarismu, který vznikl ve Wittenbergu a pojí se k Lutherovu jménu, historicky však nemůžeme žádného ramene proudu, který se hned tříští a na to žene se svou vlastní cestou, jako jediné oprávněné ztělesnění lutheranismu nechat v platnosti. Co je však v nejstarších dějinách lutheranismu nemožným, je dnes naprosto nemožným ... dnes schází nejen síla nýbrž i pevná vůle k repristinaci, zur unvermittelten Einführung des alten Luthertums in die Gegenwart". Pojmy „Luther" a „lutheranismus" nejsou prý podle dějin samých pojmy přesně vymezenými a nepodaří se nikomu, aby z nich vytvořil pojmy s jediným přesným významem.

Sloupec před tím píše Scheel: „Lutheranism nebyl nikdy v celých svých dějinách hnutím jednotným a uceleným." Pokusů o jednotu bylo mnoho, avšak skončily bezvýsledně. „Rozbily se prvním velikým pokusem, o který konkordisté usilovali. Od té doby byly též zevně poznatelné lutherské zemské církve, které činily nároky na čistý lutheranismus a vážně a upřímně se přimkly k Wittenberské reformaci, a přece upíraly sobě navzájem uznání a společenství". V jiném spise „Luthers Stellung zur hl. Schrift" (2. sv. str. 722) píše týž o dvojím stanovisku Lutherově k Bibli: „Die Doppelzeitigkeit seiner Stellung zur hl. Schrift ist zu jeder Zeit seines Lebens zu konstatieren". Podle osobní potřeby měnil reformator své stanovisko.

O nesoustavnosti nauky Lutherovy píše novější evang. theolog Vilém Hans (Gutachten und Streitschriften über das jus reformandi des Rates vor und während der Einführung der offiziellen Kirchenreform in Augsburg 1534—37) r. 1901. 73. str.: Nejvíc prý se jeví nesoustavnost v nauce o vrchnosti a jejím vztahu k náboženství. „Jeho myšlenky, které o té věci projevil při různých příležitostech a v různých dobách, spojit v jeden celek a tento celek uvésti s jeho praxí ve shodu, nepodaří se nikdy. Odpory v theorii a mezi theorií a praxí nedají se nikdy odstranit".

„Lutherova theologie" píše evang. theolog, A. Taube (Luthers Lehre über die Freiheit 1901. 45. str.) „končí v odporech, které lze jenom přijetím svobody a positivním zužitkováním sil přirozeného člověka odstranit".

Není pochyby, že Luther se přidržoval absolutní praedestinace; známa jsou jeho slova, že Bůh může odsoudit člověka bez jeho viny a vzít někoho do nebe beze všech zásluh. A přece mluvil týž Luther o jistotě spásy?

K. Holl, evangelík, píše o tomto zjevném odporu (Die Rechtfertigungslehre in Luthers Vorlesungen über den Römerbrief, Zeitschrift für Theologie und Kirche 1910), že Luther v něm setrval po celý svůj život. — Harnack se častěji zmínil, že ve stanovisku Lutherově k Bibli jsou „flagrantní odpory" a že reformator sám autoritu Bible prolomil. V třetím svazku díla „Dogmengeschichte" (4. vyd. 817. str.) píše o „zvláštní logice jeho argumentů, o chybách jeho exegese, o nespravedlivosti a barbarství jeho polemiky". Několikráte nazval Luther Bibli knihou kacířskou. Tak n. p. kázal r. 1528, že není kacíře, který by se Písma nedovolával, a následkem toho že se jmenuje Bible kacířskou knihou. „Es ist nie eine Ketzerei so arg und so grob gewesen, die sich nicht mit der Schrift hätte wollen flicken und zu lecken". (Werke Weim. A. 17, 1, 360 str.)

Hrabě Zinzendorf, známý svými snahami pietistickými, učil, že je tím, čím Luther buď sám byl, nebo čím zcela důsledně být měl. Evangelický spisovatel Horst Stephan píše v díle „Luther in den Wandlungen seiner Kirche, 1907": „V hraběti Zinzendorfu žijící a učící Luther" jmenovalo se proto dílo od jednoho z jeho přívrženců. Věc dospěla tak daleko, že se musilo v kontroversích tázat: Kterého Luthera míníš? prvního nebo druhého? A to nestačilo, neboť (evang.) konsistorní rada Jan Albrecht Bengel z Württenberga († 1752), tvrdil, že jsou tři Lutheři: mladší, říkával, a starší byli dobři; prostřední však byl v žáru boje různými okolnostmi „zuweilen etwas alteriert".

Evang. theolog Wernle (Die Renaissance des Christentums im 16. Jahrhunderte 1904. 30.—32. str.) podotýká, že z hesla „biblické křesťanství", „prakřesťanství Nov. zákona" vznikla celá řada různých pojmů o křesťanství. Dle tohoto spisovatele pojal Luther nauku sv. Pavla jednostranně, úzce a příkře; první tři evangelia prý hluboko ponížil a proto je prý Lutherova theologie ve svých posledních důsledcích plná odporů.

Veliký ctitel reformatorův, Hausrath, nazývá Luthera (Luthers Leben I. VII. str.) nejparadoxnějším mezi všemi velikými muži: „byl největším revolucionářem století a přece konservativním theologem, konservativním až do tvrdošíjnosti . . . trval někdy na písmenu, jakoby závisela na něm veškera spása církve, a pak zase mohl zavrhovat celé knihy biblické a jim upírat ducha apoštolského. Die Vernunft ist ihm Frau Hulda aus dem Venusberge, eine feile Dirne, der Verstand ein Schuft, der dem lieben Ich beweist, was es bewiesen haben möchte, und mit derselben Vernunft und demselben Verstande hat er alle Fehden des langen Glaubensstreites durchgefochten".

Jenom neznalost může nauku Lutherovu nazvat pravým biblickým křesťanstvím a naukou ucelenou. *Dr. Jos. Vrchovecký.*

*

Na zjalovění náboženského života naříkají i v protestantském Německu, i naléhají na lidové missie, evangelisaci. V Hamburgu, kdež ovšem náboženský život hluboko jest pod nulou pracuje o ně t. řečená Wichernvereinigung.

Na peštské kalvinské fakultě připuštěny teď i ženy za posluchačky. Není tím sice ještě řečeno, že z nich mají býti duchovní správkyně — vždyť konečně poslechnouti si něco z theologických přednášek neškodilo by vzdělaným dámám ani jinde! — ale dle úpadku maďarského kalvinismu není to vyloučeno, zvláště když v protestantismu tolik se zdůrazňuje hlásání slova božího.

V anglikánské církvi od několika let povoleno posvěcené hostie uschovávati. Nedávno shromáždění biskupové je dovolili uschovávat i k adoraci, neboť asi 1000 anglikánských duchovních tak žádalo.

*

V linecké diecesi nařízeno sbírati a zakládati po farnostech jistiny, z nichž by nadaní hoši té které farnosti, dávající naději, že by se stali kdysi kněžími, ve studiích byli podporováni. Byla by to tedy jaksi rozšířená práce, pro niž určeny jsou semináře.

Výhod opatření tohoto nelze zneuznávati. Jediný seminář ve velkých našich diecesích i kdyby stačil pojmouti všechny žadatele, bývá mnohým přece příliš vzdálen, kteří jinak mohou docházeti do místního nebo blízkého gymnasia a snadněji životními potřebami se opatřovati, zvláště za potíží nynějších, se které nejsou ani semináře bohatěji vybavené. Po stránce pak vychovatelské má sice seminář mnohé nepopiratelné přednosti, avšak u mladistvých osob, o které tu jde, stálé neb aspoň častější styky rodinné zas mají přednosti svoje. Větší je také zájem obecnosti o studující, kteří jsou jí podporováni. A posléze není s nevýhodou, když v bohosloví sejdou se abiturienti různých ústavů, jak zkušenost ukazuje.

Častá výčitka, že církev si takto kněze takořka kupuje, vzhledem k podporám a stipendiím jiných ústavů a vzhledem k nezávaznosti povolání neměla by ani býti pronášena.

V též linecké diecési ustanoveno dávati mužům přes 40 let o věc náboženskou zasloužilým titul Bischöflicher Ehrenrat, bez všelikých odznaků nebo práv, jenž může býti též odňat. Mužům i ženám takto zasloužilým mají býti dávány čestné diplomy.

*

Liberalismus českého vzdělance divně se snáší s úsilím zbudovati na směru Husově český názor životní. Největší část novohusitských průkopníků má arciť na mysli jen proticírkevní štvaní, a těch tedy nutno ve vážné rozpravě pominouti, ačkoliv jinak nutno všemi dovolenými prostředky jim čeliti. Značná část vedle toho prohlásila veřejně, že Hus, jak byl hlubcce náboženský, jest pro ně odbyt: co je k němu poutá, jest pouze Husův boj za svobodu svědomí proti neomezené autoritě a Husovo úsilí o mravnost — ovšem pokud jest pojímána moderně, bez přívěsků středověkých, tedy mravnost nesnadno vymezitelná.

Česká národní církev má dle vůle zakladatelů, českých protestantů, vycházeti od Husa a Českých bratří. Nehledě k tomu, že tyto dva různorodé živly možno jako úhelné kameny za základ položiti jen po hodně důkladné vzájemné „adaptaci" jejich, jde o to, podaří-li se na tomto základě svésti jich ctitele v nějakou jednotu názoru náboženského, kladně a ne jen frasovitě náboženského. Za rozkladu v protestantismu vůbec toho sotva lze se nadíti.

Ale tať konečně jejich věcí. Jelikož běží však o propagandu mezi katolíky, kteří počtem svým mají „českou národní církev" posíliti, ba vlastně vytvořiti, týká se věc i nás. Možno, že přihlášky k ní budou mezi českým vzdělanstvem četné, možno, že nebudou; kdož ví! Co do náboženského přesvědčení budou to pak celkem asi právě takoví evangelíci (nebo jak jinak se budou nazývati), jakými byli katolíky, t. j. bude to přírostek politický, nikoli náboženský. Liberalismus, jaký naše vzdělanstvo ovládá, nemá pro náboženství smyslu. Odtud česká povrchnost a lehkomyslnost v nazírání na hlubší zájmy lidského i národního života, odtud ona těkavost v rozhodování o nich.

Jak na české universitě, semeništi to vůdčích vzdělanců našich, liberalismus živil nevšímavost ke staršímu náboženskému písemnictvu našemu, zmiňuje se v brněnském pokrokářském denníku (14. října 1917) pv (protestant), mluvě o nové „Staročeské knihovně", zahájené otiskem „O mučenících českých". *R.*

Dávno sice prý již neplatí Koniášův index a přece stará literatura nachází tak málo pozornosti. Kde nutno hledati příčinu? Dle vp. v liberalismu. Prof. Gebauer, který když se na př. ujímal přednášek o t. zv. střední době, říkával s povýšeností trochu liberalistickou, že památky její valnou většinou náboženské jsou modernímu čtenáři nestravitelné.

Pv. píše dále: „Kolik povrchnosti a nevědomosti je v oblíbené deklamaci o mladé české kultuře a literatuře včerejška." Vždyť „mnozí z našich mladých sotva si přečtli Hálka, natož Husa nebo Komenského."

Kdo však tím vinen? Vzpomínám si na cyklus husovských přednášek (r. 1914), na kterém pastor Kamil z Nagy otevřeně přiznal, že nelze četbu spisův Husových doporučiti!

Neznalost české literatury „od včerejška“ ostatně ukazuje pv. sám. Sice by nepsal o „slavném“ listu Poggiově, o kterém přece Kalousek ve svém přede 2 lety vyšlém spise pravil, že je to falsum, třebas vyšel již asi v 10 vydáních. I slova o „moravském odrodilci“ Fejfalikovi poukazují na neznalost literatury „od včerejška“, neboť v dopise k Sušilovi (Z doby Sušilovy str 492) on sám praví, že rodina jeho jest od 100 let německá. Dle pouhého jména by odrodilci byli také Rieger, Zeithammer atd. *Nn.*

*

Katolická církev v Čechách ztratila v posledním desítiletí 27.029 duší. Vystoupilo z církve celkem 32.970 a vrátilo se 5491. Z toho vystoupilo Čechů 16 077, Němců 16.893, z toho bezkonfesními se prohlásilo 15.146 — Čechů 11.472, Němců 3.526. Evangelickou „Gustav-Adolf-Stiftung“ od začátku hnutí „pryč od Říma“ podporovalo 346 obcí obnosem 5,710.165 marek.

Vědecký a umělecký.

O nových cestách polského románu uvažují v krakovském „Przeglądu Powszechnem“ (srpen září 1917) současně dva kritikové, A. Mazanowski a N. Cieszyński. Tento očekává, že válečná bouře, jež otřásla do základu budovou polské společnosti, pročistí také zhnilé literární ovzduší. Když vlast-matka zbrocena je krví, když hladoví její děti volají o chléb pro tělo i duši, nebudou snad starší bratří mladším prodávati zákalec, místo potravy jed, jak tomu bývalo často dříve. Prohlašuje se pro umělecký realismus, ale realismus není totožný s pessimismem, jenž zavládl spolu s naturalismem ve velké části nové polské belletrie. Není totožný také s erotismem, jímž byla literatura věru již přeplněna i ve své vážnosti poškozena. Románu je třeba nových oživujících proudů, širšího obzoru, nových cest a nových themat.

Naturalistický pessimismus, odcizenost skutečnému životu a neschopnost obsáhnouti všechny současné společenské proudy vytýká polskému románu také A. Mazanowski. Uvažuje pak o celé řadě návrhů a přání, z nichž některé tu uvádíme. Přeje si, aby polský román, zvl. ženský, přestal začazovati otravným dýmem mysli i srdce čtenářův; aby přestal čerpati látku z nezdravých kultur cizích, pod klamným názorem, jakoby obrození polského národa záleželo výlučně od nového umění a nové literatury; aby přestal vláčeti čtenáře po velkých prostředích evropské zkázy a zvláště nečinil tak často vyjížděk do Paříže; aby zanechal propagandy t. zv. nové mravnosti v životě osobním, rodinném i společenském; aby nezvětšoval národní pohromy obrazy mravní bídy, duchovní hniloby, rozpoutanosti všelikých zákonů, povinností a národních obyčejů

Za to však aby se pronikl duchem domácí kultury; aby čerpal látku z polských poměrů, z polské minulosti; aby se zajímal o všechny stavy a zjevy domácího života: vesnice, lidu, šlechty, přírody, obchodnictva, dělnictva, židů, kněží, škol, továren atd.; aby se vrátil k vypravovací formě a pomáhal si pozorováním, nezavrhuje tohoto prostředku naturalismu; aby usiloval tvořiti zdravé lidi a zdravé poměry, ano i ideální, v přesvědčení, že ideál jest hoden oslavy i následování; aby se učil tvořiti akci, komponoval celek v harmonických liniích a dbal o zajímavé i pravděpodobné zauzlení; aby zdobil svůj sloh bohatým domácím slovníkem, získaným z pokladů staropolské řeči i lidového nářečí. Tak stane se román důležitým činitelem při úsilné snaze o národní obrození. Neboť žádné jiné odvětví umění a literatury nemůže tolik působiti k otravě nebo k obnově krve v žilách národa jako román.

Zajímavo, že také redakce nového pražského týdenníku belletristického „Lípa“ prohlašuje v úvodním slově, že bude pěstovati

belletrii přiblíženou národnímu životu a neerotickou. U nás bylo by obojího třeba neméně než v Polsku.

*

O náboženských hrách středověku, t. ř. mysteriích, mají li se nyní ještě hrát či ne, uvažuje jesuita Jos. Kreitmaier ve Stimmen der Zeit (1917 595). Odpovídá ovšem záporně. Zájem o ně jest pochopitelný a chvalný. Náležejíť do obrazu středověké vzdělanosti, již posud tak málo oceňujeme, jelikož ji měříme měřítkem nynějším, měřítkem vzdělanosti vlastně pokročilosti protřibenější a umělejší. Zájem ten však jest více vědecký než umělecký, umělecký jest pouze pro toho, kdo se dovede vmysliti a vcítiti v mysl tehdejšího člověka. Zcela jednoduché to zpracování náboženských námětů, jež takořka jen doplňovalo náboženskou výuku, nedovede nás hlouběji zaměstnati, tak jako nedostačí nám již prostá jejich výprava zevnější. Obojí sice možno nahraditi slohem našemu vkusu přiměřeným, ale pak už to nejsou hry středověké, jichžto symboliku nám někdy těžko srozumitelnou nutno ozřejmiti rozbory a výklady.

Co do výpravy zevnější ozývají se čas od času hlasy, že nádhera našich divadel, byť i slohová a dobově věrná, neslouží vlastně hlubšímu požitku ze samého díla básnického, rozptylujíc divákovu pozornost, ale hlasy ty i pokusy dle nich činěné zanikají proti zálibě v zavedeném přepychu neb aspoň umělosti výpravy. Máme za to, že vkus náš jest jemnější, v pravdě však je to potřeba silnějších, všestranných dojmů, tedy citlivost otupělá a zpovykaná, která se naivní primitivností už nespokojí. Ani tam ne, kde básnické dílo samo stačí nás docela zabaviti. Známo na př., že pokusy dávati hry Shakespeareovy v původní prosté výpravě tehdejšího jeviště, nesetkaly se s porozuměním ani se souhlasem, jakkoli theoretické důvody uznávány. I v našich hrách z venkovského života kárána mnohdy nádhera výpravy, obleků atd., jež obyčejně nebývá „životní“, realistická, jakkoliv jinak pochvaluje se básníkova i regisseurova snaha o vystižení skutečnosti: přesný naturalismus by se tu příčil už vypěstovanému zvyku, v podstatě pak i bezděčné „krasochuti“, která v umění chce viděti něco pěknějšího než jest otisk všední skutečnosti.

Umělecké prostředky, vniterné i zevnější, staly se již daleko složitějšími, umění stalo se umělejším; s tím třeba počítati.

*

Užitečný návod k vědecké práci práci podává spis „Wissenschaftliches Arbeiten“ Dra Leop. Foncka S. J., rektora biblického ústavu v Římě, po druhé vydaný r. 1916 (Innsbruck, Rauch; str. 396, c. 4·70 K), přeložený do vlaštiny, frančiny a polštiny.

V prvém díle jedná se o universitních seminářích, vlastních to učelištích vědecké práce, jež i pro theologické fakulty v Rakousku ministerstvem před několika lety nařízeny. Rozumí se samo sebou, že ne každý účastník seminárních cvičení stane se proto již vědcem, ale každý může tu seznati podmínky a cesty vědecké práce, by ji aspoň porozuměl.

V díle druhém probrána methoda její: určitý předmět, sbírání látky (četba, prameny, záznamy atd.).

Jak spis. sám podotýká, nenahradí seminárního výcviku četba o něm, aniž četba o způsobu vědecké práce učiní již také vědeckým pracovníkem. Avšak tomu, kdo v sobě cítí chuť i schopnost k ní, prospěje ona včasným upozorněním i výstrahou, by silami svými neplýtval, účelných prostředků se chopil a účelně jimi pracoval.

Spis. dle oboru svého nejčastěji se zmiňuje o věcech theologických, ale nezanedbává ostatních. Tu a tam v drobnostech, na př. co do citace nebo poznámek, možno býti jiného názoru, avšak celkem je to dílo výborné, které každému začátečníku prokáže velmi platné služby. Arciť předpokládá ono samo, i práce, ku které navádí, především: píli a píli a píli, jako válka — dle výroku nevím kterého z vojevůdců, zda Montecuccoliho či Eugena Savoyského — peníze: na pouhou píli, ale ji především, odezíráme li od genialnosti, která však též obyčejně bez píle nebývala a nebývá. Začátečníci jmenovitě neměli by se nechávat oslňovat moderním duchaplnictvím, které v duchovědách přesnou myšlenku nahrazuje frasemi neb aspoň ji v nich utápí; jsou sice suggestivnější než prosté výrazy pravdy, ale živnou potravou duchu nejsou. I věda má své slohové umění, ale to nespočívá v přívalu obrazných slov, který by snad obrazivost unášel, ale myšlenkového rozboru nesnesl.

Co do četby ku vědecké práci potřebné nic není na škodu, co kloudného člověk přečte, zvláště v mládí. Jean Paul praví, že běda národu, jehož mládež není odchována poesií, ale, myslím, běda také národu, jehož mládež odchována samou poesií. Časem nutno ovšem četbu omeziti, avšak ani odborníku v té neb oné věci — mluvíme jen o duchovědách — není jednostrannost na prospěch. Nevím, bude-li zákaz četby u našich theologických akademiků na vědeckou zdatnost našeho dorostu dobře působit — ale o tom ať rozhodnou jiní, zkušenější. Říditi četbu pokyny jest ovšem v zájmu nejen vychovatelském, ale i vzdělavacím, aby se daremnostmi nemařil drahý čas.

Dle pozorování psychologických pochody myšlenkové nerozvíjejí se přímočárně pouze z toho, čemu jsme se v přesném slova smyslu naučili, nýbrž souvisejíce s ostatním obsahem duševným přibírají a obohacují se z toho, co v něm i jinak uloženo, polovědomě neb i podvědomě, jak se říká, tak že ani to, co časem připadá jako přítěž, není bez významu. Na všem tom pak záleží, může-li kdo právem se domnívati, že má světu co pověděti, t. j. spisovati, pověděti něco lepšího neb lepším způsobem než již pověděno.

Našemu českému světu máme ještě dosť co povídati. Přesycen jest pouze belletrií; zda dobrou či nedobrou, o tom tu nebudiž rozhodováno. Vědeckých mezer jest ještě mnoho, i co do práce soustavné i co do práce drobné, monografické. Potřeba jest obojí, avšak naléhavější jest asi druhá.

Vychovatelský.

Ve vídeňských „Christl. päd. Bl." (říjen 1917) srovnává Dr. Otto Etl nový codex církevního práva s naším katechismem a ukazuje, že si na několika místech odporují, takže nezbytně musí dojíti ke změně katechismu. Týká se to hlavně církevních přikázání a čtvrté hlavní části.

Při učení o svátcích jsou to otázky 483 484 velkého katechismu; neboť ze svátků P. Marie platí nyní — od Sv. Ducha 1918 — jako všeobecné svátky jen dva: Neposkvrněné Početí a Nanebevzetí; mezi zasvěcenými svátky svatých má odpadnouti svátek sv. Štěpána, za to přistoupiti svátek sv. Josefa.

Zvláště velikých změn bude třeba při 3. církevním přikázání. Všeobecným církevním zákonem nyní jest, že jsou tři druhy postů: zdrželivosti, ujmy a přísný půst s oběma povinnostmi. Dle toho musí býti upravena otázka 495. jež rozeznává jen dva druhy postů. Půst zdrželivosti bude jen v pátek. Přísný půst na popeleční středu, v pátek a sobotu (!) doby postní, tři kvatembrové dny, vigilie před Vánocemi, Svatým Duchem, Nanebevzetím P. Marie a Všemi svatými. Zelený čtvrtek jest pouze dnem ujmy a Bílá sobota od poledne vůbec přestává býti postním dnem. Otázky 496 a 497 musí tedy býti důkladně změněny. Při otázce 498 neurčitý výraz „jakmile do rozumu přišel" musí býti nahrazen jasným „jakmile dokončil 7. rok života". V další otázce pak nutno udati také dobu, kdy se končí povinnost ujmy, neboť to, co bylo posud jen učením moralistů, bylo nyní pojato i do textu zákona slovy „a 60. roku nezačal".

Změniti se musí také výklad a snad i znění 5. církevního přikázání. Neboť „držeti svatební veselí" jest nyní po celý rok dovoleno. Jest zakázáno jen konati oddavky v zapovězený čas bez zvláštního dovolení. Ale i „zapovězený čas" je změněn a trvá budoucně jen včetně do božího hodu vánočního a velikonočního.

Jiné změny budou nutny ve stati o svátostech. Tak u svátosti křtu a biřmování: kmotrovství při obou těchto svátostech má za následek duchovní příbuzenství jen se křtěncem a biřmovancem, ne však již s jeho rodiči. Novým zákonem odstraněna také nesnáz, kterou bylo lze pociťovati již ve velkých městech: praví se totiž, že k biřmování bere se kmotr, si haberi possit. — Při svátosti oltářní nově stanovena exkommunikace pro rouhavé chování při sv. přijímání: Qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit . . . incurrit in excommunicationem latae sententiae specialissimo modo Sedi Apostolicae reservatam. — Při svátosti stavu manželského třeba škrtnouti v katechismu uvedené (od. 739) překážky zapovězeného času a platného zasnoubení.

I když zůstanou u nás mnohá z dosavadních nařízení — protože indulty, jež nebyly výslovně odvolány, platí — přece změna katechismu ve všech těchto bodech jest nevyhnutelná, poněvadž nynější text kate-

chismový nepodává ani nového všeobecného práva ani našeho partikulárního (na př. při svátcích). Bude-li však jednou proraženo „noli me tangere“ u katechismu, mohly by se podniknouti aspoň nejpotřebnější opravy mnohých otázek — předpokládáme li ovšem, že ani teď nemíní se počíti s důkladným řešením katechismové otázky.

*

Vídenská říšská rada má se zabývati vládními předlohami stran péče o mladistvé. Soudnictví má v tomto směru býti rozšířeno, podmíněné odsuzování zavedeno, řád vězenský zvlášť upraven, jmenovitě aby mladiství nebyli se staršími vězni pohromadě.

Bylo by snadno přednésti všelijaké pochybnosti o tom, zdali toto státní vychovatelství jest na dobré cestě, přednésti také všelijaké stížnosti na školu a na nynější soustavu školskou vůbec. Ale málo by se tím prospělo. Stát ve zjevné tísni, kdy jiné výchovné prostředky selhávají, zakročuje po svém, t. j. policejně a soudně. Kárné a trestní prostředky jsou mezi výchovnými jaksi až poslední, kdy už jiné nepomahají, ale jsou nezbytné. Škoda, že učitelstvu jak novou vychovatelskou naukou — proti osvědčené zkušenosti — tak právními řády nad potřebu odpírány Zneužíti jich bylo sice možno a stávalo se tak, ale škoda nebyla daleko toliká jako z pomíjení jich nebo z nedostatečného používání.

Chyba jest, že vliv učitelstva omezuje se na školní mládež a i u té pouze na školu. Ve velkých městech není snad jinak možno, ale v menších by mohlo býti jinak. A co platí o učitelích, platí mutatis mutandis o starších občanech vůbec, jako mládež nenáleží jen rodičům, nýbrž obecnosti, ve které by vychovatelský cit více mohl býti pěstován. Věkověčný vychovatel, božský Spasitel, často na to poukazoval naváděje k napomínání bližního, k dobrému příkladu, varuje od pohoršení atd. Povšechným horováním, aby se do školy zavedlo více vyučování náboženství (ač by se tak státi mělo), se mnoho nepořídí: více záleží na tom, **jak** se mu vyučuje. A to nejen ve škole!

Divno jest, že nijak nepomýšlí se na změnu školství **pokračovacího**, které pořád zůstává jen odborným **učením**, zhusta hodně jednostranným, a výchovnou stránku zanedbává, nehledě k tomu, že omezuje se na dorost **učenický**, průmyslový, ač by **veškera mládež** dalšího vzdělávání potřebovala.

Mylně chápané heslo **demokratismu** může se národu státi na výsost nebezpečným, bude-li mládež odchována dle zásady, že demokratické jest nikoho si nevážiti, nikoho neposlouchati leda strážníka. Všelijaké povídačky o škole na př. americké, o tamější svobodě atd. nejsou s to, by vychovaly ve správném užívání svobody, které vydaří se jen tehdy, bude-li pilně pěstován také cit **povinnosti**, povinnosti k Bohu, k sobě a k bližnímu. Bez ukázněnosti této není žádného pokroku v ničem. Nevázanost neotužuje ani neprohlubuje, ta jen zpovrchňuje a rozptyluje. A zdatného pokolení, zdatného v povaze i v podnikání, bude příští doba vyžadovati!

Hospodářsko-socialní.

Zdálo by se úsměškem dnes mluviti o potřebě peněžité podpory pro zemědělstvo, které za své zboží vydělává tolik peněz. Jistě pak také mnozí z něho značně zbohatli, a zaplatili jednak dluhy, jednak peníze uložili. Třeba se o těchto říká, že nemají ceny (což jen v jistém smyslu pravda), na dluzích bylo viděti, že cenu mají, a každý se jich rád zbavil.

Avšak lesklý tento peníz má také svůj rub. Hodnota zemědělského majetku se zmenšila. U živého to není tak nápadno, jelikož dnes na př. jedna kráva co do ceny peněžité vydá za několik mírových; výkonnost její ovšem nikoli. Neživý majetek však značně klesl: budovy schátraly, nástroje taktéž, a co hlavního, polnosti nedostatkem hnojiv i obdělání zjalověly.

Nutno tedy pomýšleti, jak by se zemědělstvu zajistil laciný úvěr. V poradách vlády s odborníky shledáno, že nejúčelnější budou hypoteční půjčky annuitní, jež mají býti jednotně sorganisovány. Jen aby z toho nebyla zas nějaká ústředna na zaopatření mužských a ženských příživníků!

*

V panské sněmovně varoval bar. Schwartzenau, hlavní pracovník o opravě rakouské správy, od zřizování nových a nových úřadů. Je divno, že se již od let proti tomu mluví, a naproti tomu mluvení se jedná. Válečné potřeby vyvolaly sice nezbytně také příslušné úřady, ale tolik je rozmnožovati přece není třeba.

Ministr financí mluvě o státním rozpočtu (zatímním, neboť k definitivnímu se sněmovna ani snad vláda nijak nemohou dostati), zdůraznil nutnost spořiti. Komu to vlastně platilo, nesnadno říci. Vláda zajisté, jak právě zmíněno, nespoří, kde by mohla i měla, poslanci teprv ne, házejíce miliony, jakoby jich bylo nazbyt, bez rozmyslu, jest-li podpor potřebí či ne. Pevně placení veřejní zřízenci zajisté jich velice potřebují a zasluhují, aspoň ti střední a nižší, ať už se podpory jmenují válečnými nebo vyživovacími neb jakkoliv jinak. Ale nikdo se nestará o to, by podpory vyměřovaly se dle jednotlivé potřeby, a aby se jimi nepodporovala zahálka žen a dětí práce schopných. Takto se lid jen demoralisuje a nutné práce na venkově i v továrnách váznou.

Část viny, že vyskytuje se v městech nedostatek pracovnic, jest ovšem také na špatném rozdělování potravin. Těchto jest sice málo, pro střední a nižší třídy totiž, ale i ty malé dávky, které k rozdílení přijdou, rozdělují se s tolikou ztrátou času, nehledě k jiným potížím, ba sekaturám, že osoby, které na své příděly nuceny čekati, nejsou opravdu s to, by mimo svou domácnost ještě nějakou prací si přivydělaly. To pak už není spořivost — a právě veřejná správa by jí měla učiti, když ji tak důtklivě žádá.

Z rozpočtové debaty budiž ještě uveden znamenitý nápad soc.-dem. poslance Marka, ve volbách vítěze nad býv. ministrem Dr. Žáčkem. Když jednalo se o to, nynější vládě, jak se říká, vlastně však státu rozpočet povoliti neb odepříti, prohlásil Marek, železniční dělník, že rozpočet zamítá až na tu položku, která stanovena za podpůrný příspěvek železničním zřízencům. Ve sněmovním žvanění není to sice nic zvláště zarážejícího, ale když to přeložíme do srozumitelné češtiny, znamená to: vládě nebudiž dovoleno vybírati daně, dovozné, poštovné — vůbec žádné příjmy, ale také žádné výdaje, na nic, ani na mzdy atd., jenom ať vyplatí železničním zřízencům přídavky. Odkud, to je pak její starost. Je to asi tak, jako kdyby jeho excelence p. Prášek řekl: vláda nesmí žádných příjmů bráti ani z dříve vybraných nic vypláceti kromě mojí dvojité ministerské pense (a ovšem také kromě poslaneckého platu!). Jest sice i v naší sněmovně zvykem, důvěru či nedůvěru vládě projevovati hlasováním o rozpočtu, odepřením rozpočtu donucovati vládu k odstoupení a nové vládě tím dávati na srozuměnou, že má vládnouti jinak, nechce-li jíti za starou. Ale takto si vybírati, to nejde. Je pak smutným vysvědčením o politickém vzdělání obecenstva, že něco takového může ještě provázeti pochvalným souhlasem.

*

Při řečech o našich státních financích, kde jmenovány také závratné číslice státního dluhu nezbytně také mluveno o naší valutě, t. j. prostě řečeno o ceně našich peněz v mezinárodním obchodě, která za války značně klesla, čímž naše peníze i ve vnitrozemí jako platidlo poměrně znehodnoceny.

Cena řídí se vůbec dle potřeby (poptávka a nabídka); potraviny na př. teď proto tolik v ceně stouply, peníze klesly. Měřítkem ceny jest u nás i v sousedních zemích zlato (zlatá měna), cena zboží tedy je taková, kolik zlata za ně třeba dáti. V Německu na př. a ve Švycarech. na kteréžto země byli jsme teď hlavně odkázáni, počítán dříve 1 kg zlata za 2700 M, po př. 3444 F, naše zlatá 20koruna 17·012 M, 21·003 F.

Tyto ceny celkem se udržují, dokud stát státu vzájemné dodávky zboží může nebo chce hraditi přiměřeným množstvím zlata (buďto v penízech nebo v prutech, zrnech nebo prášku) nebo zboží; o státě tu mluvíme, jelikož jen ten pohledávky i soukromé dle obnosů dlužníky doma splacených vyrovnává.

Jakmile stát z jakýchkoli příčin vývoz zlata nebo zboží omezí, tak že druhý stát, který do onoho dováží, ani té ani oné náhrady nedostává, nezáleží tomuto na hodnotě peněz onoho, jelikož jich jako platidla v onom státě nepotřebuje; má-li na př. dodavatel švýcarského sýra v Rakousku pohledávky, nemá-li tu však dluhů za zboží, které odtud odebral a našimi penězi by tu platiti měl, jest jeho výdělek tím větší, čím méně naše K platí, neboť on chce jen svoje franky, ať stojí co stojí.

Přirozeným postup ten jest a není. Nepřátelským se rovněž nezove, ačkoli mnoho přátelství v něm není. Tím hůře, když onen věřitelský stát, aby rovnováhu měny v dlužném státě zamezil, s n í ž í d o m a i c e n u z a c i z í z l a t o ! Tak aspoň vytýkají Němci kterémusi „neutralnímu“ sousedu.

Prostředkem k nápravě valuty by byl především vývoz zlata. Toho však bude po válce na výsost potřebí na cizí zboží, zvláště suroviny. A jak právě zmíněno, i ten prostředek může býti zmařen.

Druhým prostředkem jest co největší vývoz zboží a co nejmenší dovoz.

Z nářku novin víme, co to znamená. Naše uhlí, náš cukr, naše ovoce a co ještě snad se vyváží, schází nám doma — zda skutečně neb jen pro veřejnost, kdož pak ví! Vývoz ten pro nápravu valuty jest asi nedostatečný, a přece nedostatek toho kterého zboží zas u nás zvyšuje ceny, tedy znehodnocuje naše peníze i doma: k lichvě mezistátní přistupuje tu lichva domácí. Cestičky její jsou nevýzpytné. Zle tak i tak. Kdyby však aspoň opravdu potřebné se nám nezadržovalo, byly by ony stížnosti na vývoz proti zájmům státu, který si jinak pomoci nemůže — předpokládajíc ovšem, že válku vésti musí.

Rozhodně však teď i snad ještě dlouho po válce bude se nám v z d á t i dovozu n e p o t ř e b n é h o, přepychového zboží. Škoda, že naše průmyslová vynalézavost i zemědělská zdatnost je tak skrovná, bychom si sami opatřili, co bychom si zde opatřiti mohli. Kdyby se to poctivěji uvážilo, zmizel by ten růžový optimismus, jakým se pohlíží na utváření nových m a l o s t á t ů !

Jiné prostředky k nápravě valuty zasahují do oblasti vysokých operací peněžních, jimiž nemožno tu zevrubněji se obírati. O jednom toliko ještě chci se zmíniti, jelikož o něm bývá často v novinách řeč. Je to t. ř. umísťování výpůjček v cizině, k němuž sáhla i bohatá Anglie. Stát vyloží v cizině svoji výpůjčku k upisování, prodej svých nebo cizích papírů, soukromý dlužník si opatří v cizině pod zárukou úvěr, z něhož vyplácí tamnější pohledávky za zboží, které odtud odebral, a splatí vybranou částku s úroky, až valuta opět nabude rovnováhy.

Že všechny tyto a jiné prostředky setkávají se u státův odevšad obklíčených s nemalými nesnázemi a ztrátami, že na př. naše válečné půjčky v cizině málo jsou upisovány, rozumí se samo sebou V Německu ostatně i na tomto poli jsou se správou zahraničí nespokojeni, že zboží, které neutrálové jen od Německa mohli dostati, dávala jim bez dostatečné záruky protislužeb, kdežto oni dodávali prý zboží všelijaké za přemrštěné ceny. Bylť jejich vývozci zavázáni zaopatřiti vším potřebným napřed domácí trhy, a teprve co zbylo, směli vyvézti do středostátů, při čemž si směli větší výdělek doma ušlý na ceny přiraziti, tak že středostáty nepřímo pomahají živiti neutrální jejich obyvatelstvo a obohacují jejich obchodníky.

*

Mezi novinami agrárnickými a dělnickými jsou spory o zadržování a předražování potravin. „Třídní“ boj v poněkud změněné podobě.

Mnoho pravdy jest na obou stranách, nepravdy také. Dělnictvo průmyslové často zná jen svoji práci, k ostatní chová se neuznale. Jak se měšťáctvo chovalo k venkovu, je známo. Není divu, že zemědělci nejsou nyní tak ochotni, jak by si panstvo přálo.

Kterýsi socialnědemokratický novinář veřejně vyznal, že nejméně vykořisťování bylo pozorovati tam, kde zemědělské obyvatelstvo katolicky smýšlí a žije. Pisatel výslovně podotýká, že náboženské vychování odsuzuje a má za pochybené, ale v oněch případech že nelze ho zneuznávati. Tedy ne propter Jesum, nýbrž jen propter esum, jak se říkává.

Ale i to jest zajímavo. A namanují se při tom všelijaké myšlenky. Zmínili jsme se před časem o pochybených insinuacích, aby kněžstvo, to jinak se všech stran tupené kněžstvo, teď najednou napomínkami svými pomáhalo měšťákům „syslovati" a k vůli nim ty rozkřičené „passivní ctnosti" u katolického lidu co nejhorlivěji živiti. Ale, napadlo nám, což naše spolky, naše organisace? Nemohly ony trochu více říditi se heslem: Svůj k svému? Nebyly by takto v nouzi, kdy prý nejlépe se poznává přítel, nejvhodněji osvědčily, čího ducha jsou? Nebylo by to příkladnější působení než o jakém se pořád mluví a píše? Netajíme si nikterak potíží, se kterými by to bylo spojeno vůči requirujícím úřadům. Avšak i v povolených mezích bylo pro střádající „bližní" mnoho lze vykonati. Okolí měst je kšeftařským duchem otráveno, a tam bylo skutečně již takořka hrdinstvím odolati přeplácejícím orientálcům. Ale na vzdálenějším venkově našlo se takových křesťansky statečných žen i mužů dosť, jimž lichva byla hříchem. Škoda, že nebyla organisací spolkovou dána příležitost překlenouti neblahé třídní rozdíly aspoň u našich lidí. Možno, že by se i tu ochoty bylo někde nadužilo, ale celkem by snad obojí strana byla pochodila lépe, a co hlavního, organisace by byla právě v této tísnivé době ukázala svou životnost a posloužila žádoucí vzájemností ve směru našem.

*

Úředně bylo napočteno r. 1850 v Uhrách 1,739.000 Slováků, po 60 letech 1,967.000, dle maďarské statistiky přírostek věru velmi nepatrný, ba dokonce od r. 1900 jeví se úbytek o 52.000 duší. Dobrý znatel Slovenska i Maďarů A. Štefánek podotýká k tomu: „Slováci, kteří dodávají armádě, jak se úředně přiznává, prvotřídní vojenský materiál, v jejichž vesnicích a městech není téměř muže nevojáka, kteří neznají, chvála Bohu, ještě t. zv. maďarský systém jednoho a dvou dětí, Slováci vymírají. Počet úmrtností jest ovšem na Slovensku pro nezřízené zdravotní poměry větší, leč při tom všem nikoliv takový, že by bylo lze odvoditi u Slováků menší populaci než u Maďarů. Pravda je, že u Slováků lidnatost příznivější než u Maďarů, že slovenské matky milují své děti nepoměrně více než Maďarky a považují mnohopočetnou rodinu za čest a ještě stále za požehnání boží. Přírost Slováků od r. 1850—1910 činí 1,283.000. Maďaři tvrdí, že Slováků jest jen 1,967.000, ztratilo se tedy 1,055.000 duší slovenských odnárodněním a vystěhovalectvím. Dle prof. Balcheové, která se zaby-

vala vystěhovalectvím slovenským nejdůkladněji a která tvrdí, že je Slováků v Americe přes půl milionu, přece ještě zůstává difference 555.000, kteří se nemohli odnárodniti už z příčin čistě logických. Jen úředníci a intelligence se hromadně přidává k Maďarům, prostý lid nikoli.

Zůstává tudíž jediné vysvětlení, že 200 až 300 tisíc Slováků bylo v posledních 60 letech „statisticky" zmaďarisováno. V Uhrách a Chorvatsko-Slavonsku musí býti proto nejméně 2,200.000 Slováků, spolu s Američany 2,700.000 až 2,800.000."

*

Bezdrátová telegrafie na létadlech. Signálový sbor v Sev. Americe zkoušel dle „Scientific American" dva typy bezdrátové telegrafie. Jeden váží 27 kg a umožňuje dorozumění až na 190 km. Druhý váží 20 kg a bylo jím možno poslati hlášení z výše 2100 m na vzdálenost 168 kilometrů.

Největší stanice bezdrátová se staví, jak sděluje vynálezce bezdrátového systému Poulsen časopisu „Sydwenska Dagblad", na Filipinách. Velikostí a stavbou je prý velmi podobna Eiffelově věži v Paříži. Doufá se, že se jí umožní bezdrátové spojení až s Kodaní.

*

Tunel z Calais do Doveru. Z rozličných projektů pro stavbu tunelu podmořského z Calais do Doveru má největší vyhlídku na přijetí návrh vrchního inženýra severní dráhy francouzské Vojtěcha Sartiauxe. Dle něho byly by to dvě jednokolejné kruhové roury o průměru 5·9 m, jichž stavba by trvala pět let. Tunelem tím by se spojila trať Paříž—Calais s tratí vedoucí z Doveru do Londýna a doba jízdy z Paříže do Londýna by se zkrátila o půl šesté hodiny. Myslí se, že by se mohlo každým směrem vypraviti denně 144 vlaků. Délka nové dráhy obnáší asi 60 km, z níž leží v tunelu 53 km. Náklad by obnášel asi 308 milionů šilingů.

*

Nákladní automobily na kolejích. Dle „Scientific American" konají se u severoamerické armády stojící na mexické hranici pokusy s automobily, které pomocí zvláštních kolejových obručí v kratičké době lze upraviti pro jízdu na železničních kolejích. Taková obruč se skládá ze dvou částí, jež možno šrouby spojiti a upevniti na kolo automobilu. Výsledek pokusů prý velmi uspokojil.

Politický a vojenský.

28. října pravil posl. Klofáč na veřejné schůzi v pražském Obecním domě: „Savle, která měla prodloužiti středověk, opřený o feudální politiku a o militarismus, už dnes ukazuje svou bezmocnost. Středověk se končí a z moře lidské krve, z bídy nezměrné a zkázy rodí se věk nový“.

Zdali lepší? Tuble kdosi napsal: „Kein Triumph wird sein, nur viele Untergänge ohne Würde.“

Posl. Klofáč praví dále: „A jestli si pan místodržitel mohl troufati našemu episkopátu zaslati přípis, „úkaz“, aby tento pastýřským listem působil k tomu, a b y k n ě ž s t v o s k a z a t e l e n m l u v i l o p r o t i p r o h l á š e n í č e s k ý c h p o s l a n c ů z e d n e 30. k v ě t n a 1917, tedy proti naší politické a kulturní samostatnosti a neodvislosti, a jestliže hr. Coudenhove ihned našel ochotnou pomoc pražského arcibiskupa hr. Huyna, tu i ten nejdůvěřivější český člověk musí cítiti, v jak velikém úpadku jsme se octli, jak neuvěřitelně už octli jsme se v rukách cizích, nemajících k nám ani lásky ani taktu, nýbrž jen nepřátelství a nenávist.“

Dobrá. Bojíme se však, že naše domácí ruce, ve kterých se máme octnouti, věci naší dobře nepovedou. Lidé, kteří teď se derou do popředí, budí vše jiné než city důvěry. To bychom si moc nevybrali! Již dětinské pohrůžky klerikálům, tedy také českým lidem prozrazují, s kým máme čest. Půtky mezi agrárníky a socialními demokraty, pak mezi předáky pokrokářskými a socialně demokratickými rovněž neukazují mnoho „lásky a taktu“, třebas bychom hašteření takovému nepřičítali více váhy než má.

O politice stran katolických se poslední dobou mnoho psalo: má-li se dále vésti samostatně či s některou jinou stranou? Hlavní otázkou zůstává: j a k ji vésti aby byla š i k o v n ě j š í než dosud. K tomu ovšem potřebí šikovných vůdců.

O radikalismu ozývajícím se i v táboře katolickém opakujeme, co jsme řekli minule o českém radikalismu vůbec: ačkoli nelze s ním ve všem souhlasiti, pochopitelný jest.

*

Zajímavé změny ústavy navrhovali socialní demokraté ve sněmovně b a v o r s k é (28. září). Mimo rozluku církve a státu, prohlášku náboženství za věc soukromou žádají, by s n ě m (jeden pouze) byl instancí nejvyšší jak ve věcech zákonodárných tak správních, on aby sám se svolával a odročoval, on aby předkládal jména ministrů dědičnému předsedovi státu (třebas i s titulem královským) ku jmenování, tento však aby neměl moci potvrzovací a byl i soudům zodpověděn.

Na bavorské poměry jsou to požadavky pozoruhodné. Stíny minulých liberálních vlád se objevují.

Hr. Hertling (* 1845), býv. prof. fil. a vůdce c e n t r a, stal se německým kancléřem!

*

2. října ustavena ve Varšavě státní rada pro novou říši polskou. Jsou v ní arcibiskup Kakowski, kníže Lubomirski a velkostatkář Ostrowski. Samozřejmo, že to zřízení pouze prozatímní. Celou otázku polského státu řešiti nebude tak snadno.

*

Při všech polských slavnostech říjnových v Poznani, Velkopolsce, Haliči i v Petrohradě tak krásně vynikal náboženský moment Jako před sto lety, když v listopadu došla do Varšavy smutná zvěst o skonu národního hrdiny, vítěze z pod Racławic Tadeáše Kościuszky (1746- 1817), oslavil památku jeho celý národ smutečními bohoslužbami (originál na rytině Julia Szyllera, oznamující zádušní bohoslužby a chovaný v knihovně Jagellonské, zní: Osoby toužící uctit památku rodáka, ctnostmi, slávou i láskou k vlasti slavného Tadeáše Kościuszky, který odešel z tohoto světa v Soleure dne 15. října t. r. oznamují, že zádušní služby boží za duši jeho konati se budou v kostele sv. Kříže v pátek, to jest dne 14. listopadu t. r. o hodině 11. ráno): tak stého výročí smrti nedovedli Poláci lépe vzpomenout, než zase že „uroczyste nabożastwo za duszę Naczelnikeń" při všech oslavách bylo na prvém místě. V tom ohledu i církevní hodnostáři se svými projevy přihlásili. Na př. arcibiskup Bilczewski píše v pastýřském listě: „Jednou z nejsvětlejších postav našich dějin, jedním z nejšlechetnějších srdcí, která na polské zemi bila, je Kościuszko... Miloval národ, a to národ celý. Třeba šlechtic, svou láskou objímal především selský lid, chránit ho chtěl nejen před porobou cizí, ale toužil vysvobodit ho z útisku bratří — z nevolníků snažil se vytvořit svobodné občany, „lásku ku kraji budil v těch, kteří dosud ani nevěděli, že mají vlast". A v každém případě, ať již vítězil či přemožen, vězněm se stal, nebo když národ povolal ho za svého vůdce, i tehdy konečně, když v tichém švycarském městečku jako osamocený vyhnanec život svůj dokončil, byl nejvzornějším Polákem. Věděl, že nejvyšším důstojenstvím člověka je ctnost, pravý charakter, nezištná práce pro druhé. Sebe nikdy nehledal. „Na mne netřeba myslit — psal — já skončím s vlastí. Bude-li šťastna, i já s ní budu — nebude li, pak i můj život je zbytečný".

Dnes, kdy blíží se sté výročí smrti náčelníka, postavme si před oči jasně jeho postavu, nejen bychom památku velikého bohatýra uctili, ale proto hlavně, abychom v něm viděli nejčestnějšího Poláka a dle něho v společenském životě se řídili. Milujme vlast a její svobodu, jak on miloval, spojme se k službě pro Polsko všichni, jak on chtěl všechny k této službě spojit, buďme čistého srdce a pravého charakteru, pamětlivi Tadeášových slov: „Budeme li špatni, hrabiví a ziskuchtivi, nedbajíce své země, zasloužíme na šíji pouta — na nás, na naší mravnosti záleží náprava vlády." Podobají se slova ta výroku jiného znamenitého Poláka Adama Mickiewicze: „O kolik povznesete a polepšíte svou duši, o tolik zlepšíte svá práva a rozšíříte hranice". Velký ten vzkaz obou nejčestnějších Poláků třeba si hluboko v srdce vrýti, zvláště dnes, v době, kdy rodí se nové Polsko. Po volnosti toužíme a domáháme se spravedlivých práv, ale nezapomínejme, že

štěstí a velikost otčiny závisí na „naší mravnosti“, na tom, o kolik povzneseme a polepšíme své duše. To ve výročni den slibujeme, a slibem tím nejlepší hold velkému náčelníku vzdáme a uctíme nejlépe duši i srdce jeho. V tom smyslu vyzýváme velebné duchovenstvo, aby 15. října konalo zádušní služby boží.

Pobožnost tato ohlášena buď s kazatelen a věřící vyzváni k hojné účasti. V neděli pak 14. října v kázání vyložte lidu, kdo to je Tadeáš Kościuszko, všecky vyzvěte ku vroucí modlitbě za vlast a učiňte sbírku na utvoření „Fondu Kosciuszkova“ pro polské školství na Litvě, milované naší sestře, která velkého občana a vůdce dala Polsce atd. . . .“

Tadeáš Kościuszko nar. se na Litvě ze staré nezámožné rodiny šlechtické r. 1746. Prvního vojenského vzdělání nabyl ve Varšavě, zdokonalení v Německu, Italii a Francii. Po krátkém pobytu ve vlasti vrátil se do Francie a odtud uchvácen boji za svobodu odjel do Ameriky r. 1778. Do vlasti se vrátil po prvém dělení Polska ozdoben americkým občanstvím, řádem Cincinnata v hodnosti brigadního generála. Doma byl Kościuszko uznáván za nejlepšího vojenského odborníka. Pr to se také naň obrátil r. 1788 varšavský sněm, když zabýval se reformou řádu republiky v příčině reformy vojska. Zachovalo se memorandum Kościuszkovo poslané sněmu, v němž vyslovuje se potomní náčelník proti stálému vojsku, tedy antimilitaristicky; protože vojska by se mohlo časem se strany vladařů užíti proti samému národu na zkrácení jeho svobody občanské i politické. Radil ozbrojiti celý národ na způsob Ameriky; nejen šlechta, i měšťanstvo a lid selský měli sloužit vojensky vlasti (známí jsou jeho „kosinierzy“ z bitvy u Racławic) Šlechta považovala se za národ a hašteřila se mezi sebou, městský lid byl jen passivním pozorovatelem, lid venkovský utiskován. Při všem svém idealismu a horoucí lásce k vlasti nedopracoval se Kościuszko ani zdaleka svých snů. V bitvě u Maciejowic r. 1794 poražen, zajat a uvězněn v Petrohradě. Dostav svobodu, odejel do Ameriky, odkudž po dvou letech zajel do Francie, do Polska se už nevrátil. Před svou smrtí žil ve Švycařích v Soleuru, osvobodiv krátce před tím poddané na svých statcích na Litvě. Zemřel neženat 15. října 1817. Tělo jeho odpočívá v hrobech královských na Wawelu v Krakově.

Ve čtyřech sálech Národního musea v Sukienicích uspořádána pěkná Kościuszkovská výstava.

*

Po několik měsíců připravovaná ofensiva proti Italii konečně před novou válečnou půjčkou podniknuta a setkala se s počátku s neočekávaným zdarem. Nepřítel jí asi překvapen, proto tolik zajatců a kořisti; možno však také předpokládati nechuť vojska k dalším bojům. Z kusých zpráv o ústupu dvou armád před obklíčením, ústupu plném pohrom a ztrát možno souditi, že nebyly na případ ústupu připraveny čili že ustupovati neumějí.

Urychlí li tyto události válku k brzkému konci, nemožno předvídati. Selhala revoluce ruská i těžké porážky ruských vojsk, v Italii dosud málo postižené rovněž nemožno se něčeho dohadovati. Nová

vláda Orlandova zachovala si Sonnina, a tím řečeno mnoho. Lid, jako všude jinde, jest jen stádem v moci sobeckých štváčů.

*

Mezi četným válečným materialem, který dodala Amerika Rusku, jsou též stroje na provádění zákopů s příslušným ochranným přístrojem. Podobných strojů používalo se již dříve při polním hospodářství ke stavbě kanálů. Dle časopisu „The Engineer" upotřebuje se několik modelů těchto velikých rýpadel, na jichž zadní části jsou železné trámy položené šikmo zdola z předu do zadu a na horu s přístrojem rýpacím. Při jízdě „do práce" dají se tyto trámy uvésti do polohy vodorovné, aby v pohybu nepřekážely. Kbelíky rýpacího zařízení mají na řezající straně zuby z manganové ocele a jsou tak široké, jak má býti široký příkop. Jich velikost obnáší 60 cm délky, 56 šířky a 23 cm hloubky. Má-li býti příkop širší, přesune se rýpací přístroj na levo nebo na pravo, tak že možno vyrýti příkopy až na 1 metr široké. Největší hloubky lze dosáhnouti 3·65 metru. Celý stroj je 14·5 m dlouhý, 3 m vysoký, kola mají objem 4 m a jsou vzdálena od sebe 2·85 m. Váha obnáší 17.000 kg. Stroj ujede, když jinak nepracuje, 2·5 km za hodinu. Při kopání se dá zaříditi na 16 rozličných stupňů rychlosti, dle jakosti půdy na 30 cm až 1·8 m za minutu.

*

Poslední dobou psalo se častěji o sítích na chytání ponorek. Americký jeden časopis uveřejnil některé podrobnosti o takovýchto sítích, jichž nyní používati Anglie. Kde je naděje setkati se s ponorkami, plovou velké řady kovových sudů ve vzdálenosti vždy asi 80 m. Sudy jsou spojeny drátěným lanem, na němž pověšena ocelová síť s velkými oky. Když ponorka narazí na síť ponoří se nejbližší jeden nebo více sudů. To je znamením pro motorové čluny, vyzbrojené děly kalibru 5·7 mm. Člun, který první soudí na přítomnost uvázlé ponorky, signalisuje ostatní a ty pak všechny zasypou ranami z děl vynořující se ponorku.

Ročník XXXIV. Číslo 12.

HLÍDKA.

K dějinám generálních seminářův.

Dr. Jos. Samsour. (Č. d.*)

8tens wollen Se. Majestät den mangelhaften Brauch, dass man den Alumnen das Institut des Seminariums nur auszugsweise bekannt macht und ihnen daher so manches, was sie daraus nothwendig wissen sollten, unbekannt bleibt, gänzlich abgestellt wissen und befehlen zu diesem Ende allen Rektoren bekannt zu machen, dass sie nicht nur ihren Kommunitäten im Anfange jedes Schuljahres das für die Seminarien vorgeschriebene Institut nach seinem ganzen Inhalte bekannt machen, sondern auch in den Handbibliotheken der Musaeen ein Exemplar davon zum Gebrauche der Alumnen aufstellen. Da es endlich den Geistlichen, welche in den Landschulen nicht nur grösstentheils die Aufsicht führen, sondern auch selber unterrichten, nothwendig ist, sich mit den besten Büchern aus dem Fache der Literatur der Pädagogik bekannt zu machen und sich durch Lesung derselben die nöthige pädagogische Kenntnisse und Einsichten zu verschaffen; da ferner denselben obliegt, sich die Versorgung der Armen angelegen seyn zu lassen, und daher auch sich noch vor ihrem Eintritte in die Seelsorge von der Art, wie man bey öffentlichen Armenversorgungsanstalten zu Werke gehet, zu unterrichten: So haben Se Majestät auch allergnädigst verordnet, dass für die Handbibliotheken der Alumnen des 5. Kursjahrs folgende Bücher aus dem Religionsfond beygeschaft werden und zwar:

Erziehungschriften.

Von der Erziehung. Greifswalde. 1766 in 8.

*) Str. 672 ř. 8. zd. poz. vlož. po slovu Filial Commission. — Str. 674 ř. 9. sh. čti: Pehemovy. — Str. 674 ř. 10. sh. čti: Lauberovy. — Str. 676 ř. 6. zd. čti: Dobrovského. — Str. 677 ř. 12. zd. čti: diese. — Str. 678 ř. 4. sh. čti: kömmt (m. könnet).

Die Erziehung des Bürgers zum Gebrauch des gesunden Verstandes und zur gemeinnützigen Geschäftigkeit, von Friedrich Gabriel Resewitz.

Handbuch in katechetischer Form für Lehrer, die aufklären wollen und dürfen, von Rochow.

Praktisches Handbuch für Lehrer in Bürger- und Landschulen, von Villaume.

Über die Aufklärung des Landvolkes, von Walther.

Allgemeine Aufklärung des gesammten Schul- und Erziehungswesens, von einer Gesellschaft praktischer Erzieher; herausgegeben von Campe.

Schriften von der Armenversorgung.

Über die Versorgung der Armen, von Frind, Gabe, Resewitz.

Gedanken eines Bürgers von den Bedürfnissen, Rechten und Pflichten der wahren Armen, aus dem französischen des Herrn Pesselier übersetzt von Heyde.

Hiernächst fehlt es den Alumnen des 5ten Kursjahrs auch noch an einigen Pastoralschriften, welcher Mangel mit folgenden zu ersetzen ist:

Der Prediger im Strafamt.

Der Prediger im Beichtstuhl.

Der Prediger bey Betrübten und Angefochtenen.

Der Prediger an dem Krankenbette.

Beyträge zur Pastoraltheologie für angehende Landgeistliche, von Oemler.

Jacobi, Beyträge zur Pastoraltheologie.

Manuel des Pasteurs, par Dinouart.

Nachrichten von dem Charakter und der Amtsführung rechtschaffener Prediger und Seelsorger.

Um ihnen dann auch ein Buch in die Hände zu geben, woraus sie Kenntnis der besten und brauchbarsten Bücher für einen Seelsorger schöpfen können, ist für die Handbibliothek der Alumnen des 5ten Kursjahrs noch folgendes Buch beyzuschaffen:

Prediger Bibliothek oder beschreibendes Verzeichnis der brauchbarsten Schriften für Prediger und künftige Geistliche, von Niemeyer, 3. Theil.

Um endlich den Kandidaten des geistlichen Standes den Eintritt in das General-Seminarium zu erleichtern und zugleich der hier und da vorkommenden Besorgnis wegen eines angeblich künftigen Mangels in dem Nachwachse des Klerus entgegen zu gehen, haben Se. Majestät zugleich allergnädigst zu bewilligen geruhet, dass für das nächst bevorstehende Jahr in den sämmtlichen Erblanden alle Kandidaten des geistlichen Standes, welche mit den vorgeschriebenen Zeugnissen über ihre Sitten und Studien versehen, ihren Unterhalt aus eigenen Mitteln

nicht bezahlen können, in die Generalseminarien unentgeltlich aufgenommen und bis zur Vollendung ihrer Bildung auf Kosten des Religionsfonds darinn unterhalten werden mögen, unter der Bedingnis jedoch, wenn es die Bischöfe für nöthwendig erkennen. In dem nächst darauf folgenden Jahr aber soll die Zahl der jährlich unentgeltlich aufzunehmenden Individuen nach dem Verhältnisse des festgesetzten neuen Standes der Seelsorger verlässlich bestimmt und sonach ordentlicher Weise nicht überschritten werden.

Diese a. h. Entschliessung hat das Gubernium den dortländigen Ordinariaten bekannt zu machen, seines Orts aber, um die Normalhahl der jährlichen ins General-Seminarium aufzunehmenden Individuen zu seiner Zeit verlässlich bestimmen zu können, den über den dortlands erforderlichen Nachwachs der Geistlichkeit schon unterm 21. August vorigen Jahrs abgeforderten und unterm 8ten Jänner dies Jahrs neuerdings betriebenen Bericht anher zu beschleunigen.

Übrigens wird Ihm Gubernio die weitere höchste Entschliessung über den jüngst eingeschickten Vorschlag eines neuen Subrektors an die Stelle des als Kanonikus in Brünn ernannten Dankesreiter zu seiner Zeit zukommen; und hat dasselbe indessen dem Subrektor Dankesreiter za bedeuten, dass er noch bis zu Ende des gegenwärtigen Schuljahrs im General Seminario zu verbleiben und sein Amt mit allem Fleisse fortzusetzen habe.

Wien den 12ten April 1787.

Jaké nedostatky shledal vyšetřující komisař dvorní rada J. A. Zippe na lyceu při theologickém studiu, a jaké učinil návrhy na jich odstraněnou, o tom poučuje nás přednáška studijní dvorní komisse ze dne 25. dubna 1787. Uložena je v c. k. domácím, dvorním a státním archivu ve Vídni pod číslem 2037 z roku 1787.

Vortrag der Studien Hofkomißion von 25. April 1787.

Womit der Bericht des Hofraths von Zippe über die Untersuchung des theologischen Studiums in dem Hradischer General-Seminario einbegleitet wird.

Hofrath von Zippe hat diesen seinen Untersuchungs-Bericht in drei Abschnitte eingetheilet, der e r s t e enthält jene Gebrechen, welche sich auf die Lehrer, ihre Lehrart und ihre dortige Lage beziehen, der z w e y t e die Gebrechen, welche er bey denjenigen litterarischen Übungen, welche die Vorsteher des General Seminariums leiten sollen und die gleichsam den Privatunterricht der Alumnen ausmachen, wahrgenomenen habe, und der d r i t t e jene Gebrechen, welche dort in Ansehung des Hilfsmittel bestehen, so die Alumnen zum Studiren haben sollen.

Erster Abschnitt.

Von dem, was die Lehrer betrift, und von ihrer Lehrart.

Der Lehrer der Hermeneutik des alten Testaments Chrysogonus Walser habe in Gegenwart des Untersuchungs Kommissärs über die Prolegomena der altestamentlichen Hermeneutik nach des Frida Lehrbuch seine Vorlesungen gegeben, und jenes, was im Buche steht, nur mit anderen Worten ohne einiger Erleuterung gesagt. Daß seine Schüler in Absicht auf die hebräische Sprache von ihm gar nichts lernen, bestättige sich nicht hinlänglich. Wenn er ihnen vielleicht nicht alle Genugthuung leistet, so dürfte das zum Theil daher rühren, daß er wider seinen Willen die Lehrkanzel noch immer beybehalten müsse und also mit Unmuth lehre. Er wünschte vorzüglich deswegen von Ollmütz wegzukommen, weil die dortige Luft seiner Gesundheit nicht zuträglich sey, und habe erst jüngsthin um die erledigte Pfarr zu Deutsch-Schaltenbung angehalten. Hofrath Zippe glaubt, daß ihm diese Pfarr zu ertheilen wäre.

Paul Niering, Lehrer der Kirchen Geschichte, las über die Entstehung des Gebrauches der Bilder in der Kirche vor. Was er sagte, sey historisch richtig gewesen, so wie die Anmerkungen, die er einstreute, auf richtige Grundsätze gebauet waren, sein Vortrag seye gut und deutlich, nur dieß seye ihm auszustellen, daß er seine Schüler mit Abschreiben der Explication sehr überlade, es wäre aber auch nicht anders möglich, weil er kein Schulbuch habe und also lediglich über seine geschriebenen Hefte vorlese. Hofrath Zippe habe gleich nach seiner Zurückkunft von Ollmütz bey dem Verleger des Schröckischen Lehrbuchs die Veranstaltung getrofen, daß eine gehörige Anzahl dieses Lehrbuchs alsbald nach Olmütz geschickt werde, welches auch bereits geschehen sey; damit aber der Direktor Böhm in künftigen ähnlichen Fällen mehr Genauigkeit beobachte, wäre demselben zu erinnern, daß er wegen Mangel dieses Lehrbuchs gleich zu Anfang des Schuljahres die Anzeige anher hätte machen sollen, und daß man führohin mehr Genauigkeit von ihm erwarte, dem Lehrer Niering aber zu sagen, daß er künftig das Abschreiben der Explicationshefte abstellen und sich bey seinem Vortrag lediglich an das vorgeschriebene Lehrbuch halten solle, wobey es seinen Schülern freystehe sich die nöthigen Notaten zu machen. Übrigens habe Hofrath Zippe die Schriften gedachten Lehrers durchgegangen und allenthalben richtige Grundsätze gefunden. Hier und dort seye er etwas zu weitläufig, welches er zu vermeiden hätte; dem ungeachtet vollende er binnen einem Schuljahre die Kirchengeschichte allemal ganz.

Der Vortrag des Lehrers der Hermeneutik des neuen Testaments Frantz Polaschek seye zwar etwas matt, aber doch vernehmlich, er sey mit guten Schriftauslegern bekannt, welches sowohl aus seinen Erklärungen, als auch aus den Büchern, die er den Schülern empfahl, zu erkennen war, und ohne Zweifel ein nützlicher Lehrer.

Der Lehrer des ersten Theils der Dogmatik Joseph Wimmer lehre gründlich und deutlich, mache seine Schüler mit den besten Schriften in jeder Materie bekannt, die er ihnen auch zum Theil zu ihrem Gebrauch in die Hände gebe. Die wider ihn gemachte Anzeige hingegen, daß er nämlich Zweifel errege und sie nicht hinlänglich auflöse, dann daß er in seinen Vorlesungen beleidigenden Reden gegen die Vorsteher des General-Seminariums führe und die öfentliche Einrichtungen tadle, seyen ganz ungegründet und nicht bestättiget worden. Übrigens aber dürfte demselben die Vorlesung über das von ihm selbst verfaßte Lehrbuch, welches unstreitig reifere Grundsätze als jenes vom Gazzaniga enthalte, auch weiter um so mehr gestattet werden, als man ohnehin ein neues Lehrbuch für die Dogmatik erwarte.

Dem Lehrer des zweyten Theils der Dogmatik Bernard Böhm, der ebenfalls die Schüler mit Schreiben und Auswendiglernen überladet, wäre für die Zukunft folgendes einzuschärfen.

1° Daß er nichts als reine Dogmatik lehre und von derselben alles absondere, was die scholastische Theologie als nähere Bestimmung und Ausdehnung der Glaubenslehren hinzugefüget hat.

2do Daß er seinen Lehrgegenstand nicht mit Beweisen ohne Wahl überlade, sondern die wirklichen Glaubenslehren nur immer mit klassischen Beweisen, mit solchen Stellen aus der Schrift oder den Vätern unterstütze, welche nach den Regeln der Hermeneutik und einer strengen Kritick als eigentlich beweisende Stellen für dieselben angeführet werden können.

3° Daß er seine Erleuterungen der Schülern nicht anders als mittels des mündlichen, ordentlichen Lehr Vortrags mittheile; wobey es sich jedoch von selbst verstehe, daß sich die Schüler das wesentliche von den Erleuterungen, welche der Lehrer in der Schule über sein Lehrbuch macht, zu Hause in ihre Notaten Bücher aufzeichnen mogen und wollen. Diese leztere Erinnerung dürfte dem Professor Böhm mit dem Beysatz gemacht werden, daß er sie nicht nur für sich anzuwenden, sondern auch als Direktor genau darauf zu sehen habe, daß sie von den übrigen Lehrern befolgt werde, weil das Explications Schreiben dort unter den Alumnen allgemein schon zur Gewohnheit geworden sey.

4° Daß er bey den Prüfungen, welchen er als Direktor beywohnet, vorzüglich darauf sehen solle, welcher Schüler den Unterricht des Lehres besser gefaßt und richtigere und deutlichere Begrife davon habe, nicht minder sie mit seinen Worten und auf seine Art besser auszudrücken wisse, und diesem allemal den Vorzug vor demjenigen zu geben habe, welcher die Explication des Lehres aus geschriebenen Heften nur auswendig gelernt hat und wörtlich nachsagt.

Aus den Vorlesungen des Joseph Gabriel, Lehrer der Moraltheologie, habe sich Hofrath Zippe keinen vortheihaften Begrif von seiner Lehrart machen können. Sein Vortrag habe mehr das Ansehen des Verdicktirens als einer Erklärung und Erläuterung; es könnte ihm also zu seinem künftigen Benehmen eben dasjenige gesagt werden, was in Absicht auf den Lehrer Böhm erinnert worden.

Der Vortrag des deutschen Lehrers das Pastoraltheologie Joseph Lauber seye gut, und seine Erklärungen und Erleuterungen deutlich und gründlich, doch dürfte demselben, da ihm der Vorwurf gemacht wird, daß er das vorgeschriebene Giftschütze Lehrbuch in seinen Vorlesungen tadle, bedeutet werden, daß es ihm zwar freystehe, das vorgeschriebene Lehrbuch nach seiner Einsicht zu erleutern, und die Anwendung der darinn vorkommenden allgemeinen Grundsätze in besondern Pastoralverrichtungen zu zeigen, dabey sich jedoch im Wesentlichen an dasselbe zu halten und sich alles Tadels zu enthalten habe.

Was aber die wieder gedachten Lehrer gemachte Anzeige, daß seine Sitten schlecht seyen, betrift: das habe Hofrath Zippe nicht untersuchet, theils weil er es gar nicht räthlich hielt eine Frage davon zu machen, theils weil er keinen Weg vor sich sah in dieser Sache etwas verlässiges zu erfahren.

Der böhmische Lehrer der Pastoral Theologie Wenzel Stach wiederlegte in der Vorlesung, welcher Hofrath Zippe beywohnte, den Theil des von Aegidius Chladek verfaßten Lehrbuchs, worinn von der Art, wie der Seelsorger sich gegen Bessessene benehmen soll, und insbesondere von den Kennzeichen, woraus man die Bessessenen erkennet, gehandelt wird, jedoch nicht so durch Gründe als vielmehr durch Sarcasmen; er könnte daher für die Zukunft angewiesen werden, seinen Autor in jenen Fällen, wo es nothwendig ist, nicht durch blosse Sarcasmen, sondern durch Gründe zu widerlegen, und da nach dem Zeugnis gedachten Lehrers in diesem Lehrbuch mehrere dergleichen Sachen enthalten wären, die den Schülern nicht als Grundsätze beygebracht werden könnten, sondern widerlegt werden müßten, so könnte nach dem Erachten des Hofrath Zippe dem Lehrer der Auftrag gemacht werden, diejenigen Grundsätze und Begriffe das Chladekischen Lehrbuchs, welche mit der reinen Religionslehre nicht vereinbahrlich sind, in einem Auszug anher zu geben, um sich hierorts von der wahren Beschaffenheit dieses Lehrbuchs überzeigen zu können, und falls dasselbe zum Gebrauch nicht geeignet gefunden würde, das Lehrbuch des Professors Giftschütz in das böhmische zu übersetzen.

Jenes, was diesem Lehrer in der Anzeige zur Last gelegt, daß er nämlich seinen Schülern viel zu schreiben schaffe und ungewöhnliche Sätze, die sie nirgends in der Theologie gehört hätten, vortrage, habe sich nicht bestättiget, über das weitere Vorgeben aber, als halte man diesen Lehrer für einen Erzketzer, habe mehrerwährte Hofrath v. Zippe ebensowenig, als über die Sitten des Lehrers Lauber eine Untersuchung angestellt, weil er es nicht nur für bedenklich, sondern auch aus dem Grunde, weil keiner seiner Schüler von ihm einen solchen Gedanken zu haben schien, für überflüssig hielt.

Der Vortrag berührten Lehrers bedarfe noch einer grossen Verbesserung, welches vermutlich daher kommen mag, weil er noch nicht lange das Lehramt bekleidet und folglich noch nicht hinlängliche

Übung hat, worüber ihm Hofrath v. Zippe das nöthige mündlich erinnert habe.

Übrigens bestättige sich die Anzeige, daß die dortigen theologischen Lehrer sowohl unter einander, als auch mit den Vorstehern das General Seminariums uneinig seyen; ohne Zweifel würde es von guter Wirkung seyn, wenn ihren von hieraus Eintracht und gutes gegenseitiges Benehmen empfohlen werden sollte.

In Absicht auf die Laage dortigen Lehrer erinnert Hofrath v. Zippe, daß zwar sämmtliche Lehrer in Hradisch wohnen sollten, in welcher Absicht auch für sie in dem unweit vom General Seminariums Gebaude gelegenen Meyerhofe Wohnungen errichtet worden seyen, daß aber diese Qurtiere theils so feicht wären, daß sie ohne Verlust der Gesundheit nicht bewohnt werden könnten, theils aber mangle es denselben an der näthigen Einrichtung, indem keines derselben ein Speisgewölbe oder einen Keller zur Aufbewahrung der nöthigen Victualien habe. Aus diesen Ursachen hätten auch die meisten dieser Lehrer ihre Wohnungen in Hradisch verlassen und sich nach Ollmütz gezogen, und baten nun um eine Zulage zu ihren Besoldungen, um zur Zeit einer üblen Witterung, oder wenn die March sich ergießt, nach Hradisch fahren zu können. Hofrath v. Zippe glaubt, daß, nachdem der Baudirektor in Olmütz v. Istler, mit dem er sich dießfalls besprach, von Mitteln redete, wie diese Wohnungen nicht nur gehörig eingerichtet, sondern auch ausgetrocknet und gesund gemacht werden könnten, demselben durch das Mährisch-schlesische Gubernium der Auftrag zu machen wäre ohne Verzug die Mittel, wie dieses geschehen könne, an die Hand zu geben, um sodann die Herstellung und die gehörige Einrichtung dieser Wohnungen veranstalten zu können.

Den Lehrern aber könnte auf ihr Ansuchen geantwortet werden, daß man ihnen die für sie in Hradisch bestimmten Wohnungen in diesem Seminar hiedurch gehörig herstellen werde, wodurch es von selbst von einer Zulage abkäme.

Zweyter Abschnitt.

Von den Gebrechen des Privats Unterrichts, welchen die Alumnen von den Vorstehen erhalten sollen.

Was die Vorsteher in Absicht auf die litterarische Bildung zu thun verpflichtet sind, beziehe sich auf folgende zwey Stücke: 1° daß sie die im Institute vorgeschriebenen litterarischen Vorträge und Übungen halten, 2do daß sie den Privatfleiß der Alumnen befördern.

Hofrath v. Zippe glaubt, daß zur Vollkommenheit der Einrichtung der General Seminarien die Anstellung eines Studienpräfects für jede Klasse der Alumnen der 4 theologischen Kursjahre wesentlich erfordert werde; zu diesen Studienpräfekten wären die besten Köpfe aus jenen Alumnen, welche ihren 5jährigen theologischen Studienkurs mit vor-

züglichen Fortgange zurückgelegt, und Neigung zu einem Lehramte haben, zu wählen, und in jenen Classen der Alumnen als Präfekte anzustellen, welche diejenige Lehrgegenstände hören, welche sie sich zu ihrem Hauptstudium gewählet haben; ihr eigentliches Geschäft würde darin bestehen, daß ein jeder derselben die täglichen Repetitorien mit den Alumnen derjenigen Classe, welcher er als Präfeckt zugetheilt worden, abzuhalten hätten. Die Vorsteher behielten dabey immer die ihnen im Institut zugedachte Pflicht den Repetitorien wechselweise ordentlich beyzuwohnen, die Verfahrungsart der Studienpräfecten zu beobachten, sie zu leiten, auf die vorkommenden Fehler aufmerksam zu machen, zurecht zu weisen, Anmerkungen einzustreuen, und in dem erforderlichen zu erhalten.

Weiters hätten gedachte Präfeckten darauf zu sehen, daß von den Alumnen jedezeit die Vorbereitung, welche im 5ten Abschnitt und 3. § des Instituts vorgeschrieben ist, gehörig vorgenommen, und dann nach geendigten Vorlesungen das in den Collegien gehörte widerholt, und das vorzüglichste davon in ihren Schulnotatenbuch aufgezeichnet werde. Nebstdem hätten sie die Aufsicht sowohl über die Sitten, als auch vorzüglich über den Fleiß der Alumnen zu führen, und überhaupt dasjenige zu übernehmen, was izt die Praefeckten thun.

Von der Anstellung dieser Studienpräfekten hätten nicht nur die Alumnen, sondern vorzüglich die theologischen Studien viel Nutzen zu erwarten, indem auf diese Art die General Seminarien zugleich Pflanzschulen künftiger theologischer Lehrer würden. Die Sorge für den Nachwuchs künftiger Lehrer der Theologie scheine um so nothwendiger zu seyn, als sich der Fall, daß man an solchen Mangel haben werde, leicht ergeben könne.

Der zur Unterhaltung dieser Studienpräfekte erforderliche Aufwand würde sich für jedes Land höchstens auf 1200 fr. belaufen, indem nämlich einem jeden derselben nebst der gewöhnlichen in dem Generalseminarium eingeführten Verpflegung, welche für jeden Kopf 200 fr. kostet, etwa noch 100 fr. zur Beyschaffung guter Bücher und als eine Belohnung auf die Hand zu geben wären.

Das zweyte Mittel, wodurch die Vorsteher zur litterarischen Bildung der Alumnen das ihrige beytragen können und sollen, sey die Beförderung des Privatfleisses. Wie wenig aber in diesem Seminario von Seiten der Vorsteher in diesem Stücke gethann worden, lasse sich schon daraus schliessen, daß nicht einmal die vorgeschriebenen litterarischen Übungen von ihnen abgehalten worden seyen, und daß sie nur sehr selten einen Umgang mit dem Alumnen gepflogen haben, daher komme es auch, daß in diesem Seminario weniger Wißbegierde und Fleiß herrschte, als sonst unter jungen Leuten, die gehörig angeleitet werden, zu seyn pflegt.

Und da zu vermuthen seye, daß nicht in allen General Seminarien an die Erweckung und Beförderung des Privatfleisses gedacht werde, es aber allerdings nothwendig zu seyn scheine, die Rektoren auf die Wichtigkeit dieser ihrer Pflicht aufmerksam zu machen, so

dürfte denselben nach dem Ermessen des Hofraths v. Zippa die dem Bericht beygebogene kleine Schrift: Gedanken über die Beförderung des Privatfleisses auf öffentlichen Schulen vom Friedrich Gedicke entweder so wie sie ist, zugesendet oder empfohlen, oder in einem wohlgeordneten Auszuge, worinn zugleich die darinn vorkommenden Vorschläge in Absicht auf die General Seminarien näher bestimmt werden könnten, mitgetheilt werden.

Die darinn angegebenen Mittel zur Beförderung des Privatfleisses seyen unstreitig sehr wirksam, und selbst für eine grosse Kommunität anwendbahr und zweckmässig.

Dritter Abschnitt.

Von den Gebrechen, welche in Ansehung der Hilfsmittel bestehen, so die Alumnen zum Studiren haben sollen.

Die Hilfsmittel zum Studieren seyen 1mo: die vorgeschriebenen Schulbücher, 2do: die Handbibliotheken, und drittens eine grössere Bibliothek.

Schulbücher hätten die wenigsten Alumnen, und daher entstand für sie die Nothwendigkeit des Explicationsschreibens. Die Handbibliotheken seyen nur zum Theil mit den vorgeschriebenen Büchern versehen, indem es denselben an allen jenen Büchern fehle, welche das Generalseminarium nach der Vorschrift aus den Dupplikaten der eingezogenen Klosterbibliotheken erhalten solle.

Den armen Alumnen seyen die Schulbücher vermög allerhöchster Verordnung vom 12. April d. J. in Zukunft aus dem Religionsfond beyzuschafen, diejenigen Alumnen aber, welche sich diese Bücher aus Eigenen beyschafen können, sollen hiezu mit Anfang eines jeden Schuljahrs nach eben dieser Verordnung durch die Vorsteher verhalten werden.

Um die Handbibliotheken baldmöglichst herzustellen, seye der Direction des General-Seminariums verordnet werden, sich sogleich an den dortigen Lyceums Direktor zu wenden und demselben die in den Handbibliotheken noch abgängigen Bücher anzuzeigen, welcher ebenfalls den Auftrag erhalten hätte, diese Bücher, falls sie in Duplicaten vorhanden wären, an den Recktor unverzüglich abzugeben, oder doch dafür zu sorgen, daß das Seminarium dieselben alsbald erhalte.

Und da die Alumnen die öfentliche Lycaeums Bibliothek wegen der Entlegenheit ihrer Wohnung von derselben nicht nüzen könnten, so wäre nothwendig, daß noch eine grössere Bibliothek von den besten und brauchbarsten Büchern, welche auf das Studium der Theologie eine Beziehung haben, veranstaltet werde. Es bestehe wirklich eine Bibliothek im Hause, die Hofrath v. Zippe aber nicht sehen konnte, weil der Lyceums Bibliothekär, welcher den Schlüssel dazu hat, abwesend war. Sehr füglich könnte also aus dieser schon vorhandenen, dann aus der Heiligenberger Stiftsbibliothek eine sehr brauchbare Bibliothek für das

Hradischer Generalseminarium zusammen gesetzt werden, wenn zugleich diejenige Sammlung von Büchern, welche ehemals zum Gebrauche des Ollmützer Priesterhauses bestimmt war, dazu verwendet würde. Die Aufsicht über diese Bibliothek hätte der Rektor zu führen, und die Bibliothekärstelle einer von den oben angetragenen Studien Präfekten zu übernehmen.

Die Studien Hofkomißion findet bey diesem gründlich verfaßten Bericht nichts zu erinnern und ist mit demselben in allen Punkten vollkommen einverstanden.

Res. Aug.

Ich beangnehme die Anträge des Hofrats v. Zippe, und da es hauptsächlich auf die Oberleitung ankommt, und der Prälat, welcher dem Seminario izt vorstehet, hiezu zu schwach ist, so ist mir sogleich ein anderer diesem Geschäft gewachsener Rector aus einem anderen Seminario in Vorchlag zu bringen und der Prälat wie alle andere Prälaten von den aufgehobenen Stiften mit der gewöhnlichen Pension zu jubiliren. Joseph.

Dle této resoluce císařské vydán byl a moravsko slezskému guberniu zaslán dvorní dekret ze dne 14. června 1787.[1]) Dekret tento obsahuje zevrubné předpisy, jak by se měly odstraniti nedostatky vyskytující se u theologických professorů olomouckého lycea, dále jak mají býti účelně konána literární cvičení v generálním semináři institutem předepsaná, jak mají býti chovancům semináře opatřeny pomůcky k studiu potřebné, jakož i, že má býti zřízena příruční knihovna. Uvádíme jej opět doslovně:

Die im verflossenen Monat Februar vorgenommene Untersuchung des mährischen Generalseminariums zu Hradisch hatte theils die innere Leitung des Instituts, die Disziplin des Hauses, die moralische Bildung der Zöglinge und ihren Unterhalt, theils die Beschaffenheit des theologischen Studiums und der vorgeschriebenen literarischen Übungen zum Gegenstande. Über die Gebrechen, welche in Ansehung des ersten Gegenstandes bey dieser Untersuchung wahrgenommen worden sind, ist die allerhöchste Entschliessung dem Gubernium schon unterm 12ten April bekannt gemacht worden. Jetzt folgt dasjenige nach, was Se Majestät über die in Ansehung des zweiten Gegenstandes gefundenen Gebrechen gnädigst zu entschliessen geruhet haben.

Alles dieses wird in drey Abtheilungen vorgelegt, deren e r s t e die Weisungen enthält, wodurch den Gebrechen, welche sich auf die Lehrer, ihre Art und ihre dortige Lage beziehen, abgeholfen werden

---

[1]) Uveden v G u b e r n i a l N o r m a l i e n B u c h vom Jahr 1787 bis 1789. str. 99 další. Psaná tato sbírka uložena je v registratuře c. k. místodržitelství v Brně.

soll; in der zweiten wird von dem gehandelt, was theils zur zwekmässigen Abhaltung der im Institute der Generalseminarien vorgeschriebenen literarischen Übungen, welche die Vorsteher des Generalseminariums leiten sollen, und die gleichsam den Privatunterricht der Zöglinge ausmachen, und theils zur Beförderung des Privatfleisses unter den Zöglingen dient. Die dritte enthält endlich die Weisung, wie den Zöglingen des dortigen Generalseminariums die nötigen Hülfsmittel zum Studiren beygeschaffet werden sollen.

Erste Abteilung

In Absicht auf die Lehrart der dortigen theelogischen Lehrer ist bey der Untersuchung hervorgekommen:

1mo daß der Lehrer der Kirchengeschichte Paul Niering nicht über das vorgeschriebene Lehrbuch von Schröck, sondern unter dem Vorwande, daß er es aller seiner Bemühung ungeachtet, nirgendher habe erhalten können, blos über seine geschriebene Hefte vorlese, daher sich seine Schüler auch meistens mit dem Explicationschreiben abgeben müssen. Obwohl auch schon gegenwärtig in Ollmütz von diesem Lehrbuche die gehörige Anzahl von Exemplaren zu haben ist, so hat das Gubernium jedoch dem Prodirektor der theologischen Fakultät, Bernard Böhm, zu erinnern, daß er den Mangel dieses Lehrbuchs gleich zu Anfange des gegenwärtigen Schuljahrs hätte anzeigen sollen, und man daher in künftigen ähnlichen Fällen mehr Genauigkeit von ihm erwarte. Dem Lehrer Niering aber ist zu bedeuten, daß er das Abschreiben der Explicationshefte, wodurch den Schülern die Erlernung der Kirchengeschichte nur beschwerlich gemacht, alle Zeit zum eigentlichen Studiren und Nachdenken benommen wird, abstellen und sich bey seinem Vortrage mit Rücksicht auf die sich auf dieses Lehrbuch beziehende Verordnung vom 30ten November vorigen Jahrs lediglich an das vorgeschriebene Lehrbuch halten und es den Schülern überlassen soll, sich selbst Notaten zu machen.

2do Die Schüler des zweiten Theils der Dogmatik, den der Lehrer Bernard Böhm vorträgt, sind gleichfalls mit Explicationsschreiben überladen, welches daher kommt, daß der Lehrer zu dem Lehrbuche noch Zusätze aus den Schul Theologie macht und in Anführung von Stellen aus der Kirchen Vätern sich keine Gränzen setzt. Diesem Lehrer ist also für die Zukunft folgende Anweisung zu geben:

a) soll er nichts als reine Dogmatik lehren und von derselben alles, was die scholastische Theologie als nähere Bestimmung und Ausdehnung der Glaubenslehren hinzugefügt hat, absönderen und aus seinem Vortrage weglassen.

b) soll er seinen Lehrgegenstand nicht mit Beweisen ohne Wahl überladen, sondern die wirklichen Glaubenslehren nur immer mit klassischen Beweisen, das ist: mit solchen Stellen aus der Schrift

oder den Vätern unterstützen, welche nach den Regeln der Hermeneutik und einer strengen Kritik als eigentlich beweisende Stellen angeführt werden können.

c) Sollen die Erlaüterungen über die in dem Schulbuche vorkommenden Lehrsäze und Sachen, welche allerdings nöthig sind, und er so, wie jeder Lehrer, zu machen hat, doch den Schülern nur vermittelst des mündlichen ordentlichen Lehrvortrags gegeben werden, nicht aber durch Diktiren noch durch Mittheilung geschriebener Hefte, als wodurch den Schülern nur die Zeit zum eigentlichen Studiren, zum Nachdenken und Forschen benommen, ihre Aufmerksamkeit auf den Vortrag des Lehrers in der Schule überflüssig gemacht und unvermeidlicher Anlaß zu beständigen Auswendiglernen, wobey der Entzwek des Verstandes gänzlich verlohren geht, gegeben wird. Das Wesentliche solcher Erlaüterungen sollen die Schüler zu Hause in ihre Notatenbücher aufzeichnen. Diese letztere Erinnerung soll der Professor Böhm nicht nur für sich anwenden, sondern auch als Direktor genau darauf sehen, daß sie von den übrigen Lehrern befolgt werde, weil das Explicationschreiben dort unter den Alumnen allgemein schon zur Gewohnheit geworden ist. Endlich

d) soll er, um die theologischen Schüler von der Unzulänglichkeit des blosen Auswendiglernens zu überzeugen und sie zum Denken zu veranlassen, bey den Prüfungen, welchen er als Direktor überall beywohnt, vorzüglich darauf sehen, welcher Schüler den Unterricht des Lehres besser gefaßt, richtigere und deutlichere Begriefe davon habe und sie mit seinen Worten und auf seine Art auszudrücken wisse, und diesem allemal den Vorzug vor demjenigen geben, welcher die Explication des Lehrers wörtlich nachsagt und folglich aus geschriebenen Helften nur auswendig gelernt hat. Diese Vorschrift hat für alle theologische Direktoren, so wie der Turnus deren Nachfolge bestimmt, zu gelten.

3tio Dem Lehrer der Moraltheologie, Joseph Gabriel fällt zur Last, daß er die Moral mehr kasuistich als sistematisch lehret und seine Schüler dadurch, daß er mannigfaltige unnütze Zusätze zu dem Lehrbuche macht, gleifalls zu häufigen Explicationschreiben nöhiget. Das Gubernium hat also diesem Lehrer zu seinem künftigen Benehmen zu erinnern: daß er seine Erlaüterungen über das Lehrbuch nicht durch Mittheilung der geschriebenen Hefte oder durch Diktiren, sondern blos vermittelst des mündlichen ordentlichen Lehrvortrags mittheilen und sich aller Einmischung fremder und unnützer Materien enthalten, und endlich seinen Lehrgegenstand nicht kasuistisch, sondern sistematisch behandeln, d. i. seinen Schülern allgemeine und zusammenhangende Grundsätze über alle Theile der theologischen Moral vortragen soll.

4to Dem deutschen Lehrer der Pastoraltheologie Joseph Lauber wird in der nahmenlosen Anzeige zur Last gelegt, daß er das vorgeschriebene Giftschützische Lehrbuch in seinen Vorlesungen vielmehr tadle als erkläre. Da ein solches Verfahren bei den Schülern

nothwendig widrige Begriefe erweken muß, so ist demselben zu sagen: daß es ihm zwar freystehe das vorgeschriebene Lehrbuch nach seiner Einsicht zu erlaütern und die Anwendung der darinn vorkommenden allgemeinen Grundsätze in besondern Pastoralverrichtungen zu zeigen, dabey sich jedoch im Wesentlichen an dasselbe zu halten und sich alles Tadels zu enthalten habe.

5to Eben dieses wird in der Anzeige von dem böhmischen Lehrer der Pastoraltheologie[1]) Wenzel Stach gesagt und hat sich auch bestättiget. Dieser Lehrer ist daher anzuweisen, daß er zwar sein Schulbuch da, wo es notwendig ist, widerlegen könne und soll, jedoch nicht durch Sarkasmen, sondern durch Gründe, weil die Schuler von allem, was sie annehmen oder verwerffen sollen, Gründe bekommen müssen. Und da nach dem Vorgeben dieses Lehrers das vorgeschriebene böhmische Lehrbuch mehrere Grundsätze enthalten soll, die nicht können für richtig angenommen werden, so ist demselben zugleich der Auftrag zu machen, diejenigen Grundsätze und Begrieffe des Chladekischen Lehrbuchs, welche mit der reinen Religions Lehre nicht vereinbarlich sind, in einem Auszuge darzustellen, damit man hier von der wahren Beschaffenheit dieses Lehrbuchs sich überzeugen und, im Falle man dasselbe zum Schulgebrauche nicht geeignet fände,

---

[1]) Dodatkem zde připojujeme, že stolice české pastorální theologie teprve dvorním dekretem ze dne 24. prosince 1784 z mimořádné na řádnou povýšena byla:

Da Seine Majestät, zní dekret tento, uvedený v Declaratorien Buch de Annis 1783 bis 1786, str 309, uložené v registratuře c. k. místodržitelství v Brně, die zu Ollmütz in Erledigung stehende ausserordentliche Lehrkanzel der in böhmischer Sprache vorzutragenden Pastoral Theologie zu einer ordentlichen Kanzel mit dem für die theologischen Lehrkanzeln in Ollmütz systemisirten Gehalt pr 500 und respective 300 fr zu erhöben gnädigst geruhet haben, so wird für dieselbe den 17ten Hornung 1785 bei dem theologischen Prodirektorat zu Prag ein neuer Konckurs abgehalten werden; welches das Gubernium mittelst Affigirung ad valvas publicas des Lycaeums und Einrükung in die Zeitung bekannt zu machen hat.

Wien den 24. December 1784.

Leopold Graf Kollowrat.

Než ještě v srpnu roku 1785 nemohla býti stolice tato pro nedostatek uchazečů obsazena, a proto bylo dvorním dekretem ze dne 11. srpna 1785 (tamže str. 710 d.) alumnům, kteří by neuměli německy, studovati a zkoušky konati dle latinské pastorálky Lauberovy:

Da zu Besetzung, praví zmíněný dvorní dekret, der an dem ollmützer Lyzeum noch erledigten ordentlicher Kanzel der in böhmischer Sprache vorzutragenden Pastoraltheologie bisanher noch kein Individuum erschienen ist, dem diese sehr wichtige Kanzel anvertraut werden könnte, so haben Se. Majestät gnädigst erlaubet, daß diese Vorlesungen indessen nur deutsch abgehalten, in jenem Fall aber, da etwa einige Schüler der Pastoraltheologie der deutschen Sprache ganz unkundig wären, diese die Pastoraltheologie aus Laubers lateinischen Vorlesebuch privatim studiren, und sich bey der gewönlichen Semestralprüfungen in lateinischer Sprache prüfen lassen können.

Welches dem Gubernium auf dessen Bericht von 1. Julius d. J. bedeutet wird.

Wien den 11. August 1785.

Leop. Graf v Kollovrat.

die Übersetzung des Giftschützischen Lehrbuchs veranstalten könne. Alles dieses hat das Gubernium dem Prodirektor der theologischen Fakultät zur Nachachtung und weiteren Beförderung an die theologischen Lehrer bekannt zu machen mit dem Beisatze, daß ihnen von hieraus auch Eintracht und gutes gegenseitiges Benehmen auf da nachdrücklichste empfohlen werde.

Übrigens haben die Lehrer ihre dortige Lage aus dem Grune sehr mißlich vorgestellt, weil es ihnen in Hradisch an Wohnungen die sie ohne Nachtheil ihrer Gesundheit beziehen könten, fehle und sie daher gezwungen seyn in Olmütz zu wohnen, welches für sie, da sie täglich zweymal nach Hradisch, um ihre Vorlesungen abzuhalten, gehen' müßten, äuserst beschwerlich werde, besonders bey übler Witterung, oder wenn der Marchfluß austritt und die nach Hradisch führende Strasse unter Wasser setzt. Sie haben daher um eine jährliche Zulaage zu ihrem Gehalte gebethen, damit sie in den Stand gesetzt würden, sich bey übler Witterung, oder wenn die Strasse nach Hradisch durch Überschwemmung ungangbar wird, dahin auf den Wägen führen zu lassen.

Man hat diese Beschwerde der Professoren gegründet gefunden; denn die ihnen angewiesenen Wohnungen in Hradisch sind wirklich einer Seits so feucht, daß sie ohne Nachtheil der Gesundheit nicht bewohnt werden können, und andern Theils mangelt es an der nötigen Einrichtung, indem bey keiner ein Speisgewölbe oder ein Keller zur Aufbewahrung einiger Victualien ist, was gleichwohl dort um so unentbehrlicher ist, als daselbst viele von den nothwendigen Lebensmitteln nicht verkaüflich sind und also bey dem Mangel solcher Behältnisse alles von Olmütz täglich geholt werden müßte, welches theils beschwerlich ist, theils auch Kosten verursacht. Um also der gegründeten Klage der Professoren abzuhelffen, hat das Gubernium von dem Olmützer Baudirektor von Istler alsogleich die schleunige Aüserung abzufordern, wie diese Wohnungen in Hradisch nicht nur gehörig eingerichtet, sondern auch ausgetroknet und bewohnbar gemacht werden können, und indessen die Lehrer auf ihr Ansuchen zu bescheiden, daß die für sie in Hradisch bestimmten Wohnungen diesen Sommer gehörig sollen hergestellet werden, und es also von der gebethenen Zulage von selbst abkomme.

Zweite Abtheilung.

Was die Vorsteher in Absicht auf die literarische Bildung zu thun verpflichtet sind, bezieht sich auf folgende zwei Stücke:

1mo Daß sie die im Institute vorgeschriebenen Vorträge und Übungen halten;

2do Daß sie den Privatfleiß der Zöglinge befördern.

Die Vorträge und Übungen, welche die Vorsteher nach dem Institute halten sollen, sind *erstens* die Vorlesungen, welche der zweite Subrektor nach dem vierten Abschnitte 11 §. des Instituts den Zöglingen des ersten Jahrs an Sonn- Feyer- und Erholungs Tagen wenigstens durch eine, aus der zu Privatstudien gewidmeten Zeit zu nehmende Stunde *über die ganze stufenweise Vervollkommnung des geselligen Lebens der Menschen* halten soll; *zweitens* die täglichen Repetitorien und wochentlichen Examinatorien, welche der das literarische Fach besorgende Vizerektor leiten soll. Die Vorlesungen über die Geschichte der Menschheit sind in diesem Seminario noch niemals gehalten worden; und es soll daher der künftige erste Subrektor, welcher dem Gubernium ehestens wird nahmhaft gemacht werden, ausdrücklich dazu angewiesen werden.

Den täglichen Repetitorien haben die Vorsteher nur sehr selten beygewohnt; die Abhaltung derselben blieb daher ganz den Prefekten überlassen, und offenbar konnten sie bei diesem Umstande nur geringen Vortheil für die Zöglinge haben. Damit nun künftig die Abhaltung der täglichen Repetitorien zwekmässiger eingerichtet, der Privatfleiß und Unterricht der Zöglinge auf eine wirksame und zuverlässige Art befördert, zugleich auch die Aufsicht über ihre Sitten und ihr Betragen unter mehrere vertheilt werde, und die ganze Haußdisciplin mehr Ordnung und Festigkeit erhalten möge, habe Se. Mayestät in jedem Generalseminario für die 4 Klassen der die offentlichen theologischen Vorlesungen wirklich hörenden Zöglinge, vier ordentliche und beständige Studien Prefekte anzunehmen befohlen, wozu die besten Köpfe aus denjenigen Zöglingen, welche sowol den vierjährigen theologischen Studienlauf, als auch das fünfte praktische Jahr mit vorzüglichem Fortgange zurückgelegt, und *Neigung zu einem theologischen Lehramte haben*, zu wählen und bey solchen Klassen anzustellen sind, wozu die Lehrgegenstände gehören, die sie zu ihrem Haubtstudium sich gewahlt haben. In dieser Absicht hat das Gubernium von der Direkzion des Generalseminariums einen mit dem Direktor des theologischen Studiums gemeinschaftlich zu machenden Vorschlag vier solcher Zöglinge zu forderen und diesen mit Ende des gegenwärtigen Schuljahrs zur Bestättigung anher zu begleiten, damit sie mit dem Anfange des eintretenden Schuljahrs ihr Amt antreten mögen. Diese Studienprefekte sollen nebst der gewöhnlichen in dem Generalseminario für alle Zöglinge eingeführten Verpflegung jährlich ein Hundert Gulden zur Beyschaffung guter Bücher und als eine Belohnung erhalten. (P. d.)

Neznámá statuta moravská z 15. století.

Podává Aug. Neumann. (Č. d.)

Statuta augustiniánů kanovníků v Olomouci.

Pene graviores.

In capitulo vero: „Quamquam contemtores canonum", iterum premisse culpe repetuntur, ut propter frequentem reiteracionem et post crebras capitulares admoniciones, inobedientes graviores penas accipiant. Cum nulli etati parcendum sit, sed latera virgis tradenda, ne indurescant. Ubi tria peccata graviora principaliter explicantur, scilicet: Si obedienciam sibi iniunctam agere quis recusaverit e claustro sine licencia exiverit, et discordiam inter fratres seminaverit, si admonitus crebrius non emendando revisus fuerit, ceteris sibi alimentis interdictis, pane tantum et aqua usque ad satisfaccionem utatur. Si vero se sic non correxerit, separetur a mensa et a societate fratrum in choro psallencium, removeatur et seorsum, loco huiuscemodi negligentibus a prelato constituto stare cogatur, ut saltem rubore sequestracionis emendetur. Quodsi eciam tot admonicionibus et castigacionibus necdum paruerit, fiat pro eo ab communi congregacione communis oracio, ut a domino salvetur, ut scilicet se recognoscat et penam humiliter ferat.

De penis criminalibus.

Postremo, si quis culpam criminalem furtum, periurium, prodicionem, proprietatem, simoniam, apostasiam, incontinenciam, usuram, heresim, literarum falsacionem, manuum iniecciomem, et similia in precedenti capitulo in fine connotata, propter que legibus eciam seculares graviter puniuntur. — Illis nulla est dilacio, quin pro admisso crimine publica mulcterur penitencia, cum manifesta non indigeant probacione Quodsi se subicere pene noluerit vel se defenderit, brachio seculari potest coherceri et incarcerari, De officio „Oportet" cap. et de penitenciis, cap. „Quamvis" [1]), lib. VI. ubi dicitur: „Nos tamen improbamus, si subiectos tibi clericos confessos de criminibus, seu convictos (eorum excessibus et personis ceterisque circumstanciis provida deliberacione pensatis) in perpetuum vel ad tempus, prout videris expedire, carceri mancipes ad penitenciam peragendam." Quod prorsus, si inemendabilis et incorrigibilis extiterit, hoc est reiterans culpam frequenter, necesse est, ut a ceterorum societate, utpote ovis morbida publice

---

[1]) Cap. III.

dampnetur. Quod eciam Augustinus in regula[1]) wult, cum dicat: „Quam si ferre non curaverit“, scilicet penitenciam, „eciam a, ipse non abscesserit, de vestra societate proiciatur ne contagione pestifera plurimos perdat.“ Posset hon micius intelligi: „de societate vestra“, per excommunicacionem, vel pes carceris inclusionem. Proiciatur, id est, separetur, ut est glossa in cap. „Ea que“, de statu monachorum[2]), in versu: „Ovem morbidam“, quia resecande sunt putride carnes“ 24, q III. „Resecande“ [3]), quia una ovis morbida totum gregem inficit XV dist. Sed illud erit in prelati iudicio, verumtamen in cap. „Cum ad monasterium“, de statu monachorum[4]), expresse dicitur: „Si vero post hoc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari monicione premissa de monasterio expellatur, nec recipiatur ulterius, nisi peniteat secundum monasticam disciplinam.“ Et in glossa: „Expellatur“, vel potest mitti in arcius monasterium, ne evagetur argumentum XVI, q VI „De lapsis“ [5]),ubi Gregorius dicit: »Regularia monasteria require, que secundum deum vivere sciunt. Et in eisdem monasteriis ad penitenciam lapsos trade.« Et item, de maioritate et obedencia cap. „Cum in ecclesiis“, dicitur in fine: „Alioquin ces de fratrum consorcio penitus excludatis“; glossa: „Excludatis“: „Ecce pena inobediencium“. Et nihilominus ex communicandi sunt et ab omnibus evitandi usque ad satisfaccionem et infra de regularibus „cum“ cap. VI.

19.

De eiectis et apostatis (atque mittendis ad alia monasteria.)

Eiecti autem et fugitivi annuatim per prelatos sollicite requirantur, ut ut in capitulo finali[6]): „Ne clerici, vel monachi“. Qui, si in monasteriis suis recipi possunt secundum ordinem regularem abbates eorum monicione premissa per censuram ecclesiasticam ad recepcionum ipsorum salva ordinis disciplina compellantur“, et infra[7]): »Si vero huiusmodi fugitivos, vel eiectos inobedientes invenerint, eos excommunicent et tamdiu faciant ab ecclesiarum prelatis excommunicatos publice

[1]) cap. VII.
[2]) c. 8. X, III, 35.
[3]) c. 16, C. XXIV, qu. 3.
[4]) c. 6. X, III, 35.
[5]) c. 5. C. XVI. qu. 6. „Regularia monasteria require, que secundum dem vivere sciuntur et in eisdem monasteriis ad penitenciam lapsos trade.“
[6]) c 24. X. III. 31.
[7]) U. m.

denunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter revertantur.« Et revertentes absoluti prius ab excommunicacione salva ordinis disciplina, aliis sint in exemplum coarcti carcere, tanquam infames et inhabiles[1] habeantur, dum per penitenciam humiliati, leso monasterio per infamiam, satis fiat. Potest eciam prelatus, quando sibi placuerit pro bono monasterii et fratrum maiori profectu, si cognoverit aliquos fratres aliquando tribulacionibus corporalibus aflictos, vel pro studio alicuius rei manualis, vel spiritualis ad loca alia mittere ad renovacionem.[2]

20.

Qui alienacionis sue licenciam pecierint, quid fiendum sit.

Quodsi aliquando aliquis salutis immemor cum stabilitatis voto astrictus frivole licenciam ad aliud monasterium simpliciter pecierit, tanquam periuro de conventu in carcerem illi licencia concedatur.

21.

Quod professus stabilitatem se alienare non potest a monasterio.

Sed hic advertendum est, cum plurimi spiritu instabilitatis agitati, cum corriguntur, vel alias tentati, licencias extorquere attentant sue alienacionis et aliquando absque indoctis et inconscienciosis prelatis tales obtinent licencias, cum stabilitatis professio non solum ordini, sed loco obligat et est votum solemne, in quo, nisi auctoritate apostolica, dispensari potest. Et sic prelatus cum subdito periclitantur, cum preter votum et obligacionem iure eciam caveantur, quod obligatus ecclesie se alienari non possit. 19, q 3 c. „Nullus“ [3] et precedenti cap., scilicet: „Due sunt“. 19., q II.[4]) dicitur in glossa: „Cum clericus non possit res ecclesie sue alienare, multo forcius seipsum alienare non potest, cum persone digniores sint rebus“, ut XII q 1. „Principibus“ [5]), ymo auferendo se monasterio, cui se donat, facit furtum, XIIII, q 1. »Ananias [6]) nisi in tribus casibus, si postulatus fuerit, vel ad striciorem transierit, aut eiciatur propter crimen.

---

[1]) Fol. 32b.
[2] Zbytek věty vyškrabán.
[3]) c. 1. C. XIX, qu 3.
[4]) c. 2. C. XIX. qu. 2.
[5]) Snad c. 24. C. XII, qu. 1.
[6]) c. 3 C. XVII, qu. 1.

22.

Quod prelatus non possit absolvere professum a loco, nisi alium locum habeat.

Nec quidem prelatus potest eum alienare, vel absolutorias literas ei dare, nisi aliud habeat paratum monasterium, ad quod transeat LXX dist.[1] „Sanctorum canonum", ubi dicitur: „In qua quis intitulatur ecclesia, ibi perseveret perpetuo", quos enim deus coniungit etc., in glossa ibidem. Ita, cum dominus prohibuit uxorem separari a viro. Nichilominus ex legitima causa separacionem, sive divorcium ecclesia admittit, sic est de religioso. Quia non videtur peccare, qui legis auctoritate peccat, ut superius de penis criminalibus dictum est.

23.

Quomodo ad arciorem religionem quis migrare possit et quando prohibetur.

Sed si quis iam probate vite alciori spiritu nulla alia causa vel occasione, sed probabili devocione in arciorem religionem se transferre peciерit licencia non obtenta, iuris licencia concessa, ire poterit Quia lex non est posita iusto, ut de regularibus et transeuntibus cap. „Licet" [2]) verum, ut ibidem dicitur in textu: „Ea racione videtur hoc illis fuisse concessum, ne quis ex temeritate vel levitate iacturam vel[3]) iniuriam sui ordinis sub praetextu maioris religionis ad alium ordinem transvolaret, sicut frequenter a multis constat esse presumtum", et infra §.

Si vero probabiliter dubitetur, utrum quis velit ad ordinem arciorem, aut laxiorem ex charitate, an ex temeritate transire, superioris est iudicium requirendum, ne forte angelus sathane in lucis angelum se transformet. Ne itaque disceptacio licencie tam prelato, quam subdito officiat, superior vel visitator discernere debet, an ex spiritu dei, vel ex temeritate, vel ex levitate, cum iniuria vel dampno monasterii, aut aliqua tentacionis causa, ut vel penitencias vel onera fugiat monasterii a quo educatus et provectus est, pro dispensacione tantorum bonorum se auferendo damnificare id velit, cui satisfacere debeat et secundum Pan(machium) (sic.) e cap[4]) superior videre debeat, an illud monasterium, ad quod se transferre velit, sit non modo regule striccioris sed observancie et vite. Item de etate et qualitate in ordine preficiendorum, cap. „Intelleximus"[5]), in glossa finali in

---

[1]) c. 2. D. LXX.
[2]) Decret. III, Tit. XXXI., cap. XVIII.
[3]) Fol. 33a.
[4]) c. 18., X., III., 31.
[5]) c. 12., X., I., 14.

fine dicitur, „quodsi aliquis petita licencia, licet non obtenta transierit ad stricciorem regulam, qui tunc non potest reverti ad priorem locum, scilicet unde recessit. Sed, si nullo modo petit licenciam, tunc redire cogetur.“

24.

De voce capituli.

Vocem capituli nemo habere potest, nisi sit subdiaconus, ut de etate et qualitate ordinis clericalis II [1]) et quod oportet, sit supra XVII annos e capitulo ultimo [2])

Et quoniam crebro plurima preter cottidiana ardua accidunt negocia aliquando mediocria, communia, sive consueta, debet prelatus per se vel procuratorem expedire. Alia vero media aliquorum ydoneorum fratrum consilio, ne totus conventus fatigetur, vel prelatus pro suo libitu minus prudenter agat. Ardua vero, totum capitulum concernencia, ubi consensus requiritur capituli, ut in sigilli apposicione [3]), in rerum monasterii immobilium emcione, vendicione aut alienacione, in fratrum ad ordinem recepcione. in eleccione, vel in fratrum ad aliud monasterium absolucione et ubi generaliter requiritur vox vel consensus capituli in omnibus arduis et gravibus concernentibus preiudicium, nec sufficit solum consilium, sed eciam consensus. Omnes convocari debent, ut „De hiis, que fiunt a prelato sine consensu capituli“, capitulo quinto [4]), ubi dicitur: „Fraternitati tue mandamus, quatinus in concessionibus et confirmacionibus et aliis ecclesie tue negociis fratres tuos requiras, et cum eorum consilio, vel sanioris parti eadem peragas et petractes.“ In aliis autem sufficit consiliums capituli. Item licet regulariter circa ardua, ut circa instituciones, ut plene notatur in cap. „Cum wulnera ecclesiae“ [5]) de eleccione requiratur consensus Tantum minora negocia potest prelatus sine consensu capituli explicare. Notat Innocencius in capitulo finali de maioritate et obediencia.[6]) Nam rectores cuiuscunque collegii ex officio eis convincto explicant minora, ut de rescriptis cap. „Edoceri“ [7].) Item existente causa racionabili, quam bonus, ubi arbitrabitur, non tenetur prelatus eciam in arduis requirere consensum capituli, ut nota „Abbas“ in cap. „Novit“ [8]), de his, que fiunt a patre sine consensu capituli.

---

[1]) cap. I.
[2]) c 5., X., I., 14.
[3]) Stará statuta (fol. 8a): . . . Nulla eciam littera sigilletur conventus sigillo, nec cuiquam ex parte conventus dirigatur, nisi prius lecta fuerit in capitulo . . .
[4]) c. 5.., X., III., 10.
[5]) c. 3. X., I., 6.
[6]) c. cap XVII.
([7]21., X., I., 3.
[8]) c. 4., X., III, 10.

25.

Quando vocandi sunt capitulares et qualiter procedatur in capitulo[1])

Quando vocandi sunt capitulares ad capitulum, necessitate exigente prelatus causam proponat et singulorum vota, sentencias, sive consilia audiat, ut quod senciunt humiliter et libere pronunciaverint. Ipse causam, prout melius videbitur, valeat expedire. Nullus tamen suam, vel alterius presumat conteneiose defendere sentenciam, ne bonum consilii in contencionem vertatur, sub carceris pena.

26.

Quando minor pars prevalet maiori.

Voces capitulares aliquando sunt plures, aliquando pauciores et secundum hoc dicitur maior vel minor, vel sanior pars capituli. Maior pars dicitur illa, que non in pluralitate, sed maiori racione et pietate innititur, ut „De iis, que fiunt a maiori parte capituli“, cap. primo iuncta glossa in versu „Racionabiliter“, cum concordanciis suis. Sanior autem est, que maiori zelo agit et maiori in ydoneitate eligencium consistit, vel electi, „De eleccione“, cap.[2]) „Dudum“, et cap. „Ecclesia“.[3]) De pluralitate autem numeri, vel maioritate habetur, „De eleccione“, cap. „Dudum“.[4]) Prevalet autem maior minori semper, quando agitur aliquid Et hoc, si disposicio fiat ex necessitate in rebus capituli et tunc ordinacio videlicet a maiori parte. Secus, si ex mera voluntate, vel si a minori parte aliquid racionabile ostensum fuerit, ut ex textu de hiis, que fiunt a maiori, cap. 1., ubi dicitur: „Grave nimis est et reprehensione dignum, quod per quasdam ecclesias pauci quandoque non tam de racione, quam de propria voluntate ad ordinacionem ecclesiasticam procedere non permittunt, quocirca presenti decreto statuimus, ut nisi a paucioribus et inferioribus aliquid racionabiliter obiectum fuerit et ostensum ap(pelatione) re(mota) prevaleat“ in glossa in versu „Ostensum“ dicit: „Ergo non sufficit obiicere, nisi probetur et hoc probabitur coram superiore.“ Posset similiter unus pro interesse suo habita probabili racione saniori resistere omnibus, ut dicit abbas in cap „Cum omnis“ [5]) in consciencia et de concessione prebende, cap.: „Ex parte“ [6]) et optime

---

[1]) 33b.
[2]) c. 22., X, I, 6.
[3]) c 48., X., I, 6.
[4]) u m., cap XXII.
[5]) c. 2, X., III, 11.
[6]) c. 10., X., III, 8.

XXXI dist. cap. „Nicena“ [1]), in glossa „Sentenciam“. Quodsi non probaverit suam racionem meliorem contra maiorem partem et ex hoc impediatur bonum commune vel ecclesie, punietur carceribus et carencia vocis capituli ad beneplacitum prelati, quod se frivole opponat. Si autem prelatus conventu sciente et non contradicente aliquid fecerit, robur firmum debet habere, ut de hys, que fiunt a prelato sine consensu capituli, cap. „Continebantur.“ [2])

27.

Quando et capitulariter potest prelatus vendere, vel permutare.

Et licet prelatus non possit alienare, vel vendere, aut permutare bona ecclesie etc. sic iure communi disponente, alioquin contrarium faciens, nedum penam suspensionis, verum eciam deposicionis incurreret, maxime, si hoc sine licencia superioris faceret, fratrum non habendo consensu vel tractatu solemni non procedente, ut supra de prelato prope finem. Privilegio tamen apostolico et indultu hic fieri potest fratribus consencientibus et tractatu solemni, precedente, tamen [3]) caute est agendum, quoniam si fratres contra conscienciam consentirent et maxime seniores, penas non fugerent iuris, ut supra, „Maiores enim et seniores.“

28.

Maiores vel seniores gravius puniuntur ceteris.

Maiores autem sive seniores, si non prohibent aliquod malum, gravius puniuntur, per cap. „Veniens“ [4]), de summo, ubi dicitur: „Abbatem et maiores personas“, id est seniores monasterii, »pro tante pravitatis excessu ab execucionis officio suspendas«, et ibi glossa cum concordanciis.

29.

Quod non sunt revelanda facta, vel dicta in capitulo et pena revelancium.

Precipue caveatur, ne aliquis frater capitulare revelet aliquid personis non regularibus, vel a capitulo exclusis culpas, actus, vel secretas causas

---

1) c. 12., D., XXXI.
2) c. 2., X., III., 10.
3) Fol. 34a.
4) c. 19., X., V., 3.

in capitulo tractatas. Ceteris vero capitularibus revelari possent, nisi eos tangerent huiusmodi cause: vel propter preceptum aut aliunde racionabiliter debeat absentes latere. Qui contra fecerit, puniatur, ut careat voce capituli ad arbitrium prelati. Carere autem voce capituli est: tractatibus conventualibus aut ubi consensus tocius conventus requiritur non interesse et in capitulo culparum ante alios dictis culpis discedat. Si tamen prelato placet, potest seorsum et ad partem interrogare super causa tractata vel tractanda.

30.

De confessione generali.

Convenit preterea, ut quod in capitulo minus bene expiatum fuerit, per penitenciam publicam in confessione saltim suppleatur. Prelatus igitur sollicitus sit, ut tam ex parte confitencium, quam confessorum fiant confessiones fructuose, ne ceterorum sanguis de suis requiratur manibus. Solus quidem, ut bonus pastor, quantum potest cognoscat wultum pecoris sui, precipue bis in anno, in adventu scilicet et in quadragesima[1]) generales audiat confessiones singularum culparum notabilium a tempore proxime confessionis.

31.

De confessoribus.

Coadiutores vero confessores ydoneos et doctos et deum timentes, obeervancieque cultores constituat. Habeat tamen casus sibi reservatos secundum canones, aut alios, prout iudicaverit conscienciis fratrum melius expedire.

32.

Casus reservati.

Principales casus reservati, quos confessores scire debent sunt, qui communiter episcopis reservantur et in religione peccata contra substancialia: Proprietas, incontinencia, inobediencia, egressus de monasterio sine licencia, conspiracionis, missio, aut recepcio literarum vel munusculorum, revelacio secretorum capituli, infamacio fratrum coram secularibus sive iusta, sive iniusta et omnia, que ex se vel (per) preceptum prelati celanda erant, ceterique similes. Quodsi instaret necessitas confitendi, aliquem actum exercere sacrum, et prelatus non adesset, confessor tunc poterit eum absolvere et absolutum remittere ad prelatum, cum aderit.

---

[1]) Orig.: XL.

33.

Quomodo fieri debeat absolucio.

Quod si quis sit absolvendus ab excommunicacione et a peccatis[1]) quoniam sacramentum, quod est absolucio a peccato, excommunicato dari non potest, nisi a maiori vinculo prius solvatur. Sint preterea confessores circumspecti, ne vel ex eorum informacionibus confitentes in suis devocionibus perturbentur vel in deteriora labantur. Quodsi obstinatos invenerit in aliquo peccato, nec cessare volentes, tales cum absolucione capaces non invenerint, nullatenus absolvant, nisi reducantur. (P. d.)

---

[1]) Fol. 34b.

Posudky.

Dr. Karel Černocký, Úvod do psychologie. Dějiny psychologického dualismu. Knihovny Pedagogické akademie sv. 4. V Olomouci 1917. Cena K 3·10.

Kniha dra Černockého je novum v katolické české literatuře filosofické. Nutno ji proto uvítati co nejvřeleji. Prácí psychologických nemáme vůbec dosud dosti — aspoň poněkud uspokojivých, tím méně ovšem prací v historii psychologie. Kniha chce uvésti do moderních psychologických problemů vylíčením psychologického dualismu od nejstarších útvarů dualismu až k současným směrům psychologickým.

P. spis. předvádí nám stručně a přehledně — někde až příliš stručně — psychologické názory Indů, Židů, Řeků ve starém věku, dotýká se kratičce filosofie patristické a scholastické ve středověku, aby obšírněji vylíčil psychologii doby nové i dnešní. V nové době zvláštní pozornost věnuje dr. Černocký psychologii německé, zvláště aktualismu Leibnitzovu, intelektualismu Wolfovu, názorům Kantovým, Herbartovým, německému materialismu psychologickému a monismu, soustavě Wundtově a jeho stoupenců. V těchto kapitolách je zřejmo, že p. spis. pracoval na základě původních pramenů, že věc přesně ovládá; proto i jeho kritické úvahy jsou velmi zajímavé, bystré a bezpečné Není tu pominuto ničeho, co by přispělo k poznání vývoje německé filosofie do doby nejnovější. Důkladnějšího vylíčení však bylo by si přáti v kapitole VI., kde předveden positivismus francouzský a psychologie anglická, hlavně již z toho důvodu, že u nás na české universitě právě na těchto názorech se stavělo Masarykem a jeho stoupenci ve filosofii.

Za to kapitola VII. „Postup k moderní fysiologické psychologii" a VIII. „Některé současné směry a literatura psychologická" ukazují vynikající odborné vědomosti p. spis. Tu jest nejlépe ve svém živlu. Solidní vědomosti přírodovědné, obzvláště moderní fysiologie, zjevny jsou v každém odstavci. Kritické měřítko leckde je tu zcela originelní. Avšak pro neodborníky jsou kritické rozbory příliš stručné. Rozhodně pak větší pozornosti zasloužili si katoličtí psychologové v Německu, Belgii, Francii a Italii, kteří dovedli velmi pěkně uvésti v soulad moderní výzkumy psychologické s metafysickou psychologií sv. Tomáše a kteří bystrou kritikou značně přispěli k vybudování zdravých, pevných pojmů psychologických. Z katolických spisovatelů psychologických vedle Gutberleta, Geysera a Gemelliho zmínky jistě zasloužili: Belgičan Mercier, Angličan Maher, Němci Dyroff, Vogt a Fröbes.

Knihu zakončuje zajímavý „Doslov", v němž p. spis. hledí nalézti příčiny sporu dualismu a monismu. „Týž Zákon a Vládce, který roz-

vlňuje spousty vod a cchvívá útrobami země, vládne s mohutnými bouřemi, rozvraty a obrozeními říše ducha. Jeho skutky jsou stejně moudře řízeny v nás i mimo nás. On k sobě přivádí i od sebe odpuzuje ty, kteří k němu přicházejí i od něho utíkají. Dějiny tohoto problemu psychologického jsou načrtnutým obrazem dějin světa přirozeného i nadpřirozeného. Dokumentem vratkosti lidského poznání a nepomíjicnosti úmyslů věčných, avšak i cestou poznání a branou k patření."

Na konci vhodně přidán ukazatel věcný i jmenný, jakož i přehled literatury. *Dr. J. K.*

Ve službách české kultury. Přehled činnosti jednoty „Máj" v letech 1904—1914. Ve Vídni 1916. Str. 192.

„Máj" zove se divadelní spolek českých sociálních demokratů ve Vídni. V pěkně upraveném, několika podobkami ozdobeném památníku tomto vylíčeny jeho začátky, zápasy a pokroky. Významnějším událostem, jako zájezdům divadla pražského a brněnského, věnována zvláštní pozornost. B. Viková-Kunětická, V. Hübner, M. Hübnerová, Frant. Lacina přispěli svými vzpomínkami, příznivec jednoty J. B. Förster mimo program „Třemi silhouetami" (o B. Smetanovi, A. Dvořáku a Zd. Fibichovi).

Ve statích členů samých zdůrazňováno stanovisko socialně-demokratické. Řekl bych, že zdůrazňováno až vtíravě, kdybych se nebál, že bude v té výtce shledáván zásadní „třídní" odpor, na nějž tu nemyslím, tak jako pisatelé celkem vyhnuli se útokům na strany druhé. Ale myslím na neujasněnost v pojmech, prostředcích i cílech. Jde tu o českou národnost ve Vídni, o českou, svéráznou její kulturu — toto nejasné slovo se často opakuje — a při tom zase pořád o socialismus jako zvláštní směr. „Cíl náš a heslo naše: socialismem ke skutečné kultuře! doplňovat harmonicky příkazem: uměním, kulturou k socialismu!" praví p. Fr. Tomášek o snaze Krapkově. Jak tomu rozuměti? Socialismus a národnost? a národní kultura? Mimochodem všimne si čtenář i takových poznámek, jako jsou o účasti neb neúčasti čelných českých lidí ve Vídni při představeních „Máje": jestiť přirozeno, že ne každý vídenský Čech vidí záchranu národnosti a kultury české ve směru socialistickém, a staví-li se některý podnik, zde na př. „Máj" výlučně na stanovisko tohoto směru a reklamuje li všecky ty, kteří z národnostních důvodů podniku přejí, pro socialismus, uvádí v rozpaky sebe i je.

Ale to jak praveno, jen mimochodem. Pisatelé jsou, jak se zdá, novináři své strany a tu tak místy psali trochu víc politicky nežli snad zamýšleli. Jinak jest v článcích jejich mnoho zajímavých a pro dějiny vídenského češství cenných zpráv.

V Doslovu ohlašuje se jako sestavovatel památníku p. Richard Kalman, i budiž mu ochotně přiznáno, že nesnadný úkol svůj provedl celkem obratně a šťastně.

K dějinám slov böhmisch a čechisch. Napsal *Dr. Ant. Beer*, s. docent české university Karlo-Ferdinandovy v Praze. Nakl. Em. Šolc v Praze 1917. Str. 70.

Nový germanista podává tu rozšířenou přednášku o předmětě, o kterém kromě novinových sporů prof. Dr. Arnošt Kraus pojednal soustavnými články v Čechische Revue a v Naší době. Vývody Beerovy čelí proti Krausovým. Neuznávají ani potřeby ani práva, zaváděti název čechisch (tschechisch); ba dle zkušenosti ukazují, že namnoze pronášeno s úmyslem snižovacím neboli, jak p. spis. rád opakuje klada cizích slov nad potřebu, peiorativním. Proti tomu bychom ovšem nic nezmohli — a bezpochyby ani nezmůžeme — kdyby slovo to bylo v němčině na označení naší národnosti nějak ustáleno. Toho však není, jak p. spis. proti Krausovi zevrubně dovozuje. Naše úřední němčina ho nezná. 9. dubna 1861 byla o ně prudká rozprava na sněmě českém a usneseno, zůstati při obvyklém böhmisch; poslanci Strache, který pravil, že Němci v Čechách neznají protikladu deutsch und böhmisch, nýbrž jen deutsch und stockböhmisch, řízně odpověděl Rieger: Wir sagen auch stockdeutsch, aber nicht, wenn wir anständig reden (57).

Nevím, má-li ta otázka tolikou důležitost, kolik se jí přisuzuje. Co týž Strache tehdy řekl (Wir nennen uns Deutsche. Wie uns die Herren nennen wollen, steht in ihrem Belieben), v těch okolnostech zavánělo sice známou kmenovou nadutostí, jíž my si popřáti nemůžeme, ale není jinak bez významu širšího Příležitostný (dle p. spis. okkasionalní) význam slov se mění: p. spis. sám připomíná (50) slova Provinz, Idiom s příznakem „peiorativním“, v starší úřední němčině byla každá osoba Individuum, název „klerikalní“, proti němuž se mnozí bránili, ale čím dál méně — dosť možno, že se stane úředním a čestným! Nadávky opakují se, jak známo, tím raději, čím více se postižený pro ně zlobí. Mají-li slova böhmisch, po př. čechisch význam státoprávní, netroufám si rozhodovati; sněmovní řeči národnostních zuřivců (srv. str. 66) nemohou býti a nebudou směrodatnými, leda na chvíli.

Důkladný rozbor Dra Beera místy snadněji by se sledoval, kdyby nahromaděné důvody a citáty přehledněji byly seřaděny.

Knihovna lidu a mládeže.

Alois Jirásek, Z Čech až na konec světa. Praha 1909. — Starý zeman z Mezihoře vypravuje prostě a poutavě svým vnukům o cestě, kterou roku 1466 vykonal s panem Lvem z Rožmitálu do Němec, Anglie, Francie, Španělska a Portugalska (kde dospěl až Finistere „konce světa“), do Vlach a Benátek v zájmu českého krále Jiřího z Poděbrad. Kde možno, vloženo do vypravování povzbuzení k lásce k vlasti a národu. — Hodí se pro mládež na 2. a 3. stupni.

Turgeněv, Běžin luh a jiné povídky. — Spisovatel zabloudiv poněkud na honě tetřevů, octnul se na louce „Běžin luh“

zvané, kde ponocovalo pět hochů u koní, a bavilo se vypravováním o fantastických předmětech: o skřítkovi, rusalkách, vodníkovi a pod. V povídce „Křepelka“ líčí mateřskou starost staré křepelky o mláďata. — Možno dáti do rukou mládeži na 2. a 3. stupni.

Dr. J. S. Hrdina, Zapomenutý. Praha 1894. — Je tu vylíčen strastný život studenta Veníka, kterého vojín jako malé dítě přinesl si s bojiště, a o kterého žena po brzké smrti mužově jako matka pečovala. V Praze zachránil starého pána před utopením, sám však zaplatil to životem. Po pohřbu vyšlo na jevo, že zachráněný byl jeho otec.

Dygasiňski, Vlk, psi a lidé. Přel. Karel Handzel. Praha 1911. — Spisovatel, velký přítel přírody, líčí tu příhody ochočeného vlka Buty, při čemž dovedně zachycuje také zvláštnosti života jiných zvířat. Povídka čte se dosti pěkně, leč proniká z ní, že spisovatel je stoupencem theorie Darwinovy.

Josef Košťál, Ze světa pohádek a bájí. Praha 1903. — Nejsou to povídky a báje samy, nýbrž jakési přehledné poučení o předmětech pohádek a bájí: o malíčkách, o šotkovi, hospodáříčkovi, skřítkovi atd., o bytostech polních, lesních a vodních, světýlkách, čertovi a můře. — Hodí se pro mládež na 3. stupni. *A. S.*

Rozhled

náboženský.

Prvním důsledkem zásad a názorů Josefa II o státě, státní moci a právech suverenních, s nimiž církev se svojí hlavou v Římě, se svým dalekosáhlým vlivem a spojením nedala se dobře srovnati, byla snaha spojení s Římem, s hlavou a středem církve, co možná uvolniti, ba vlastně přerušiti a státní moci podříditi. Proto dvorním dekretem ze dne 26. března 1781[1]) bylo v dědičných státech rakouských zavedeno tak zvané placetum regium čili exequatur, jímž bylo všem arcibiskupům, biskupům a jiným duchovním představeným uloženo, aby všecka papežská nařízení, ať jsou již vydána ve formě bully, breve, dekretu, konstituce nebo v jakékoli jiné formě, týkají-li se lidu, duchovních nebo světských obcí aneb osob, pak týkají-li se collationis beneficiorum, pensionum, honorum, potestatis aut iurium pro personis singularibus nebo saekularisace professi cuiusdam ordinis jak in materia dogmatica tak ecclesiastica aut disciplinari, byla před veřejným prohlášením pokaždé napřed předložena zemskému úřadu spolu se žádostí o vymožení placita.[2]) Zemská vláda vyžádá si o nich bez meškání vyjádření komorního prokuratora čili fiskála, zda a co snad třeba poznamenati quoad statum publicum, iura provinciae aut cujuscumque tertii nebo neodporují-li zeměpanským nařízením, načež příslušný dokument s tímto vyjádřením a svým dobrým zdáním zašle české a rakouské dvorní kanceláři. Tato vyžádá si pak nejvyšší rozhodnutí a zašle je zemským úřadem spolu s originálem biskupovi nebo představenému řádu. Týž postup musí býti zachováván v příčině nařízení a kollací udělených od cizozemských ordinariův.

Zajímavou podrobnost, jak si vedl při svých vyjádřeních tehdejší moravský prokurátor Jan Josef šlechtic Rosenzweig, podává fascikl F 2. Lit. C uložený ve staré registratuře c. k. místodržitelství v Brně. Šlo o udělení placita pro přísežnou formuli, kterou měl podepsati a do Říma zaslati nově jmenovaný světící biskup olomoucký Karel z Rosenthalu. Přísaha tato zdála se komornímu prokuratorovi tou měrou státu nebezpečnou, že navrhoval, aby nebylo světícímu biskupovi dovoleno ji podepsati. Než vizme dokumenty samé. Podáváme nejdříve text přísahy, který shoduje se v podstatě s textem

[1]) Uveden je ve sbírce Landesfürstliche Verordnungen von anno 1770 – 1785 str. 171 d., uložené v bisk. konsistoři brněnské.

[2]) Vyjmuty byly od placita dle dvorního dekretu ze dne 23. července 1782 pouze listiny římské Poenitentiarie, které se vztahovaly na forum internum in materia spirituali, dále kde bylo periculum in mora nebo bylo se obávati, že nastane diffamatio personarum. Tamže str. 288.

nyní v Pontificale Romanum obsaženým, pak klassické vyjádření komorního prokuratora, na konec rozhodnutí z Vídně došlé a přísahu věrnosti od světícího biskupa panovníkovi složenou.

F. 2. Lit. C.

Forma Juramenti.

Ego Carolus de Rosenthal electus Capharnensis, ab hac hora in antea fidelis et obediens ero Beato Petro, Sanctae Apostolicae Romanae Ecclesiae, ac Domino nostro Domino Pio P. P. VIto suisque successoribus canonice intrantibus, non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant, aut membrum, seu capiantur in aliqua captione, aut in eos violenter manus quomodolibet ingerantur, vel injuriae aliquae inferantur, quovis quaesito colore. Consilium vero, quod mihi credituri sunt, per se aut nuncios seu litteras, ad eorum damnum me sciente nemini pandam. Papatum Romanum et regalia Sancti Petri adjutor eis ero ad retinendum et defendendum contra omnem hominem. Legatum Apostolicae Sedis in eundo et redeundo honorifice tractabo et in suis necessitatibus adjuvabo. Iura, honores, privilegia et auctoritatem Romanae Ecclesiae, Domini nostri Domini P. P. et successorum praefatorum conservare, defendere, augere et promovere curabo, nec ero in consilio, facto vel tractatu, in quibus contra ipsum Dominum nostrum vel eandem Romanam Ecclesiam aliqua sinistra vel praejudicialia personae, juris, honoris, status et potestatis eorum machinentur. Et si talia a quibuscunque procurari novero vel tractari, impediam hoc pro posse, et quanto citius potero, commode significabo eidem Domino nostro vel alteri, per quem ad ipsius notitiam poterit pervenire. Regulas sanctorum Patrum, decreta, ordinationes, sententias, dispositiones, reservationes, provisiones et mandata apostolica totis viribus observabo et faciam ab aliis observari. Haereticos, schismaticos et rebelles Domino nostro et successoribus praefatis pro posse persequar et impugnabo. Vocatus ad synodum veniam, nisi praepeditus fuero canonica praepeditione. Apostolorum limina singulis quadrienniis personaliter ac per me ipsum visitabo ac Domino nostro et successoribus praefatis rationem reddam de toto meo pastorali officio, deque rebus omnibus ad meae Ecclesiae statum, ad cleri et populi disciplinam, animarum denique, quae meae fidei creditae sunt, salutemquovis modo pertinentibus, et vicissim mandata Apostolica praefata humiliter recipiam et quam diligentissime exequar. Quod si legitimo impedimento detentus fuero, praefata omnia adimplebo per certum nuncium ad hoc speciale mandatum habentem de gremio capituli mei aut alia in dignitate ecclesiastica constitutum, seu alias personatum habentem, aut his mihi defficientibus per dioecesanum sacerdotem, et clero deficiente omnino per aliquem alium presbiterum secularem vel regularem spectatae probitatis et religionis de supradictis omnibus plene instructum, de hujusmodi autem impedimento docebo per legitimas probationes ad Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalem, proponentem in Congregatione Sacri Concilii Tridentini per supradictum

nuncium transmittendas. Possessiones vero ad mensam meam pertinentes non vendam neque donabo, neque impignorabo neque de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu Capituli Ecclesiae meae inconsulto Romano Pontifice et constitutionem super prohibitione investiturarum, bonorum, iurisdictionum de anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo quinto editam servabo; et si ad aliquam alienationen devenero, poenas in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo.

Sic me Deus adjuvet et haec sancta Dei Evangelia.

Komorní prokurator podal o ní guberniu toto dobré zdání:

Hochlöbliches Gubernium!

In der formula juramenti, die der Ollmützer Weihbischof Herr von Rosenthal unterschreiben und unterschriebener auf Rom wieder zurückschicken solle, sind nachstehende formalia anstössig legatum apostolicae sedis in eundo vel redeundo honorifice tractabo etc., denn dieser legatus müßte erst von der allerhöchsten Behörde die Erlaubnis, seine Legation ausführen zu dörfen, bewirken.

Et in suis necessitatibus adjuvabo jura, honores, privilegia et authoritatem romanae ecclesiae, Domini nostri Domini P. P. et successorum praefatorum conservare, defendere, augere et promovere curabo. Man kann die necessitates, die jura, honores, privilegia, und die authoritatem, wozu der Herr Weihbischof verhelfen, vertheidigen und sie vermehren solle, nicht wissen. Es könnten vielleicht Sachen seyn, die dem Ansehen, Regalien und Gerechtsamen der allerhöchsten Behörde nachtheilig oder schädlich seyn dürften.

Nec ero in consilio facto vel tractatu, in quibus contra ipsum Dominum nostrum vel eandem Romanam ecclesiam aliqua sinistra vel praejudicialia personae, juris, honoris, status et potestatis eorum machinentur. Zu bedauern wäre ein Landesfürst, wenn er die Bischöfe, als seine Vasallen nicht zu Rath ziehen dörfte, wenn sich zwischen ihn und dem päbstlichen Stuhle einige Differenzien ergeben thäten. Et si talia a quibuscunque procurari novero vel tractari, impediam hoc pro posse, et quanto citius potero, commode significabo eidem Domino nostro vel alteri, per quem ad ipsius notitiam poterit pervenire. Auf diese Art müßte ein Bischof einen Aufseher des Landesfürsten machen, und was er immer dem päbstlichen Stuhle nachtheilig zu seyn glaubte, gleich auf Rom einberichten. Decreta, ordinationes, sententias, dispositiones, reservationes, provisiones et mandata apostolica totis viribus observabo, et faciam ab

aliis observari: Es kann kein decretum, kein Sentenz, keine dispositio, keine reservatio, keine provisio, und kein pabstliches mandatum ohne placito regio in Vollzug gesetzet, mithin auch die Beobachtung derselben sine placito regio von dem Herrn Weihbischofen nicht beschworen werden. Vocatus ad synodum veniam, nisi praepeditus fuero canonica praepeditione. Auch der Landesfürst hat das Recht einem Bischofe als seinem Vasallen die Erlaubniß, sich ad synodum zu verfügen, abzuschlagen. Mithin kann die Canonica praepeditio die Landesfürstliche Bewilligung niemals ausschliessen. Apostolorum limina singulis quadrienniis personaliter ac per me ipsum visitabo. Diese Bedingnis ist zu hart, und der Landesfürst würde es auch nicht erlauben, alle vier Jahre eine derley kostbare Reise vorzunehmen.

Ac domino nostro et successoribus praefatis rationem reddam de toto meo pastorali officio. Dieses ist überflüssig, denn, wenn er seinem Amte als Weihbischof nicht genug thut: so wird er schon von dem Erzbischofe zu seiner Schuldigkeit verhalten werden. et vicissim mandata apostolica praefata humiliter recipiam et quam diligentissime exequar. Dies kann der Herr von Rosenthal nicht versprechen, denn er kann ja nicht wissen, ob diese päbstliche mandata das placitum regium erhalten werden.

Quod si legitimo impedimento detentus fuero, praefata omnia adimplebo per certum nuntium ad hoc speciale mandatum habentem de gremio capituli mei. So bald der Herr von Rosenthal die obigen Dinge nicht durch sich selbst befolgen darf, so darf er sie auch nicht durch einen Gewaltträger befolgen lassen. Possessiones vero ad mensam meam pertinentes non vendam neque donabo neque impignorabo. Diese Worte sind überflüssig. Denn es darf in Gemäßheit der Landes Ordnung fol. 14 b. § kein Prälat etc. ohnehin ohne Landes fürstlicher Bewilligung nichts von geistlichen Gütern verkaufet oder verpfändet werden.

Et constitutionem super prohibitione investiturarum, bonorum, jurisdictionum de anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo quinto editam servabo. Dieser Constitutioni, wenn sie gelten solle, müßte erst das placitum regium beygefüget werden.

Unterzeichneter ist also der unziehlsetzlicher Meynung, daß der Herr von Rosenthal diese formulam juramenti, aus ob angeführten Gründen und wegen des noch abgängigen placiti regii nicht unterschreiben solle.

Brünn den 21. Juni 1782.

Joh. Jos. Edler von Rosenzweig.

Mähr. Gubernium.

Dasselbe hat die rückgehende päbstliche Bullam wegen Benennung des Ollmützer canonizi von Rosenthal zu Bischofen in Partibus das Placitum regium mit der Bemerkung per indossationem zu ertheilen, daß die darinen enthaltene clausula a Verbis ulterius tibi pro tua congrua sustentacione etc. somit sie die Disposition über das Temporale betrift, nicht für geltend zu achten ist.

Übrigens ist der von demselben abgelegte Eid cum Professione fidei unbedenklich, und über das nach dem römischen Pontificali praestirte Jurament als eine geschehene Sache dermalen hinauszugehen, und wird derselbe nach erhaltener, und ihme k. Landes Gubernio seiner Zeit zukommenden Formel der franzesschen Bischöfen solche abzulegen haben.

Wien 27. Juli 1782.

Ich Karl von Rosenthal Suffraganeus des Ollmützer Erz-Bisthums schwöre bei dem geheiligten, und allerheiligsten Namen Gottes, und gelobe Seiner Kayserlichen Mayestaet Joseph dem zweiten lebenslang getreu und unterthänig zu seyn, das Beste des Staates, und ihren Dienst nach allen Kräften zu befördern, keinen Zusammenkünffen, Unternehmungen oder Anschlägen beizuwohnen, welche zum Nachtheil eines oder des anderen gereichen könnten, vielmehr, woferne etwas von dieser Art zu meinem Könntnüsse gelangen solte, es Seiner Majestät ungesaumt zu eröfnen, so wahr mir Gott helfe, und die heiligen Evangelien, die ich hier berühre.

Brünn den 5te May 1783.

Karl Gotfried v. Rosenthal.

Dr. Jos. Samsour.

*

Projevy protestantů o papežské akci mírové. Dvorní rada dr. Pfaff, universitní knihovník a známý badatel protestantský, píše v „Süddeutsche Zeitung“ 1915 č. 223 o velmi obtížném postavení římského papeže za války, jemuž různé vlády — hlavně Anglie — nabízely za války pohostinství. Papež odmítnul. „Čest tomuto silnému rozhodnutí!“ volá Pfaff. „Všichni katolíci budou ho ctíti, my protestanté neméně. Politikové shledají toto rozhodnutí správným, neboť veliká válka osvobodila síly náboženské od jejich překážek a vede jak rozhodné tak kolísající do ochrany věrného pastýře, který uprostřed všech zmatků podle povinnosti koná svůj úřad. Jestliže jsme dále správně doslechli, vzdal papež Benedikt i v posouzení války a jejich původců otevřeně pravdě čest — opravdu čin v takovém okolí! . . . Všechno to dohromady působí, že s úctou a důvěrou patříme na oči Benediktovy a předpokládáme, že bude svou povinnost brát vážně. Pojal rozhodnutí, že bude veškeru svou moc k usmíření národů, vedoucích válku, věnovat, a když jeho první srdečná a důrazná rada otcovská a přátelská nedošla ohlasu, neotřáslo to rozhodnutím

jeho... Chápeme a oceňujeme plně otcovské napomenutí tohoto šlechetného knížete církevního, tento výkřik srdce, zdrceného tak četným krveproléváním a zničením vzácných statků. Neodmítáme ho.“ Dále nazývá papeže „věrným sluhou božím“.

Walter Köhler, profesor protestantské theologie v Cyrichu psal v časopise „Christliche Welt“ číslo ze dne 22. července 1915: „Neutralita papežova je v přítomné válce samozřejmostí. Státním úředníkem nějaké moci není hlava církve katolické... hier mussten, ungebrochen durch irgendwelche weltlich-politischen Rücksichten, ungehemmt auch durch irgendwelche naturrechtlichen Fesseln, die ja für die Kirche als solche gar nicht gelten, sondern nur für die gesellschaftliche Zufälligkeit, die überweltlichen, übernationalen katholischen Ideen durchbrechen“. Těmito nadzemskými, nadnárodními katolickými ideami jsou myšlenky papežovy o míru a lásce k nepřátelům. „Tak se stalo, že hlas papežův zazněl jako hlas boží nad vodami“ a byl přijat s povděkem i těmi, kteří nepatří k církvi katolické a vážně bojují o smír mezi křesťanstvím a politikou. „I na protestantské straně pociťovalo se tentokráte něco ze vznešeného poslání zástupce Kristova, kde se pravidelně jen nehoráznost nároku toho spatřovala. Musíme si ujasniti, jak má toto postavení papežovo v systemu katolicismu svůj základ, a proč protestantismus nemůže v patřičném universalním a nadnárodním, ethicky až na prakřesťanský pramen sahajícím orgánu učinit opatření.“

V měsíčníku „Deutsch Evangelisch“, číslo březnové 1915 str. 172 lituje pastor dr. Theodor Zöckler rozervanosti ve světě křesťanském a nedostatku lásky bratrské. Jediným mužem, který jako zastance evangelia veřejně se ozývá, je papež. Všichni křesťané by se měli sjednotit, všemožně o mír usilovat, proti nelidskému jednání se zajatci protestovat a vážně k tomu pracovat, aby všichni byli jedno. Každé otálení v té příčině připadá Zöcklerovi „jako hřích proti Duchu sv.“ *Dr. Jos. Vrchovecký.*

•

Protestantský synod v Lodzi 18. a 19. října rozhodl se pro reorganisaci protestantské církve v Polsku dle vzoru a v duchu německém. Předsedal Němec hr. Posadowsky; sjezdu zúčastnilo se též 23 pastorů z říše, většinou ve vojenském stejnokroji. Hned na začátku ohlásil předseda každou diskusi o projektovaných nových stanovách protestantské církve v Polsce za vyloučenou. Proti tomu ohradilo se několik polských sborů ústy varšavského advokáta Ręczlerského: „Neuznáváme schůzi svolanou do Lodze na den 18. října 1917 a nazvanou krajským synodem, za synod generální; nemá tedy žádného práva stanoviti změnu dosud platné ústavy církevní z r. 1849 nařízením novým.“ Naopak žádal varšavský delegát, aby úředním jazykem synodu byla polština, odvolávaje se na 140. článek ústavy r. 1849 platné pro církev protest. v království. Proti tomuto ohražení vystoupil Němec z Berlína dr. Palandt s důkazem, že zřídlem ústavy z r. 1849 byl car, jako jediný samovládný ústavodárce toho kraje; nyní pak dle

práva mezinárodního všechna práva carství přešla na generálního gubernatora ve Varšavě; má tedy general Beseler plnou moc změnu v polské církvi evang. provésti.

Polští delegáti však hájili zásadu, že království Polské r. 1849 mělo autonomii, ústava tehdejší nebyla zákonodárným činem ruského cara, ale polského krále; ústavu vytvořila „Rada administracyjna“, rovna nynější Říšské radě. Jelikož pak oba panovníci uznali třikráte trvání říše polské, nelze dopustiti, aby Beseler zamítl zákonitý akt z r. 1849 vydaný polským králem. Po této výměně názorů polští delegáti výše zmíněných sborů opustili zasedací síň. Část pak zbylých pastorů polských žádala za odročení sněmu; po zamítnutí žádosti Poláci ze sněmování odešli.

Druhého dne sešel se rozbitý synod znovu. Dostavili se pastoři ze zahraničí a sedm z Království. Tento kusý synod odhlasoval mimo jiné: Jazykem synodních porad krajských evangel. církve v Polsku má býti budoucně němčina. Kandidáti pastorátu v Polsku musejí odbýti čtyrroční studium theologie luther. na některém učilišti v Německu.

Synod se omlouvá, že tak činí pouze z ohledu na „utiskování němčiny“. Tato však v Kongresovce za carské vlády požívala větší ochrany než polština. Zkrátka hakatismus používá evang. církve za berana pro své nenasytné expansivní choutky. Němci idealisté romantici, jichž zásadou bývalo: leben und leben lassen — vymřeli náhle r. 1870. Po Sedanu a Paříži rázem se změnila německá duše, jak ji vidíme dnes. Čtyrsetletá oslava Lutherova v Polsce jde tedy tím směrem vítězných zbraní Německa. Jména pastorů jsou na př.: Loefler, Grundlach, Holtz, Soenaich, Angerstein atd. Skutečnost, že polští pastoři nezákonného synodu neuznali a s protestem opustili sněmování, bude asi směrodatným pro evangelíky v království Polském.

Reformace v Polsku spadá svými začátky vlastně už v dobu Sigmunda I. vniknuvši za jeho nástupce ve větších rozměrech do země. Roku 1569 hlásili se k ní přední rody polské. Mezi 73 senatory bylo 38 dissidentů; a to slavná jména: Ossolińských, Ostrorogů, Paců, Potockých, Radziwiłłů a Sapiehů. Politickým programem polských reformatorů bylo: silná monarchie, unie s Litvou a Ruskem. Dissidenti rozdělili se na tři skupiny: augsburskou, českou (mandátem Ferdinandovým z r. 1627 odstěhovalo se mnoho rodin do Polska, hlavně do Lešna, mezi nimi i J. Amos Komenský) a kalvinskou.

Dějiny reformace v Polsku napsal r. 1840 anglicky hr. Valerian Krasiński; práce přeložena hned do němčiny a frančtiny, polský překlad pořízen až po 60 letech. Polsky v poslední době „Dčje reformace v Polsku“ Orzechowski. V Německu vyšly 4 podobné práce.

Roku 1911 založen v Lešně „Svaz pro studium evangel. církve reform. v Poznaňsku.“ Práce Svazu nesou se duchem německým. Roku 1908 na synodě utvořen redakční sbor na vydávání synodalních akt; dosud vyšly čtyři sešity. Po způsobu lešenského Svazu má býti založena „Společnost pro studium dějin reformace v Polsku“. Dle zpráv prvního sjezdu slovanských evangelíků v Praze r. 1911 jest evangelíků

v Polsku 600.000. Z toho reformovaných evangelíků 30 tisíc ve 14 sborech (mezi nimi jsou též tři sbory české na Volyňsku), ostatní jsou evang. luterští, a sice: Mazurů v Prusích vých. 300 tisíc, v Poznaňsku 20.000, v Pruském Slezsku 120.000, v Těšínsku 80.000, v Ruském Polsku 50.000 Slovanských evangelíků celkem je: Čechů 180.000, Slováků 510.000, Poláků 600.000, Srbů Lužických 108.000, Slovinců uherských 25.000, Bulharů 5000.

*

K husitství v českém lidu píše slovutný badatel o Chodsku Jan Fr. Hruška (Národop. věstn. českoslov. 1917, 292): „Nemohu přikloniti se k názoru Němcové, jejž Žákavec cituje z listu Fr. L. Čelakovskému: „Muži jsou nejvíce (t. j. v těch nejvyšších horách pod Čerchovem) svobodomyslní a ještě je v nich mnoho husitské krve, co se týče náboženství.“ Ledaže by „husitskou krví“ N. byla mínila horoucí náboženství, za nímž stojí celý muž, osvědčovaná vždy a všude živými skutky víry, ne planým farizejstvím. Vzpomínám na doklad všeobecného horlivého účastenství mužů na nedělních službách božích i z nejvzdálenějších vesnic za nejkrutějšího počasí, uvádím pravidelné velikonoční přijímání Těla Páně, k němuž hospodáři přidržovali i chasu, zmiňuji se, jak muži choďšú pravidelně a hromadně se súčastňovali letních svátečních pobožností na návsi, jak v starých domácnostech v adventě a v postě v časných hodinách ranních pěstovali při přádle žen duchovní zpěv, k němuž hlavním pramenem býval kancionál Steyerův z r. 1683. Lhostejnost náboženskou nebo mudrování o věcech víry shledal jsem zjevem velice řídkým, a lidé takoví i při jiných vlastnostech dobrých nepožívali nikdy důvěry.“

A tak to asi bude i jinde, kde naši povídkáři fantasirují o lidových husitech.

*

V důkladné rozpravě „List s nebe poslaný“ v literaturách slovanských (tamže str. 231 dd) — církevní zákazy nás o nich zpravují už ve stol. 6. — zmiňuje se K. Paul též o tom, že „dosud lidé posílají prosebné listy sv. Antonínu“. Možná; jenom není-li v této zmínce nedorozumění co do listů, kterými potřební dožadují se podpory známého karitativního díla „Chléb sv. Antonína“!

*

V témž NVČ (str. 319 dd) zajímají poznámky slavisty A. Brücknera o Niederleově slovanské mythologii (v díle Život starých Slovanů II. 1) — poznámky kritické, ba snad až hyperkritické, jak Brücknerovi zvykem: vyklizuje slovanský Olymp tak důkladně, že málokteré ze známých nám jmen na něm zůstává. Svoje názory ostatně vypsal Brückner v Encyklopedii polské a ještě zevrubněji vypsati slibuje.

*

Dle napomínek papežského Stolce, hlavně za posledních tří papežů, by kazatelé vedle důvodů jiných více si hleděli nauky

biblické a odtud více čerpali, hodlají paderbornští františkáni Dr. Paffrath a Dr. Soiron vydávati sbírku kázání biblických. Pro obojí Zákon získali proslulé odborníky (Nikel, Stingeder-Meinertz, Tillmann a j.)

Rozumí se samo sebou, že také mnoho záleží na tom, jak se míst biblických použije. Tahle známý hodnostář ujišťoval vojáky, že Bůh ač miluje všechny lidi, „vy musíte vědět, vy musíte věřit, že obzvláště miluje stav vojenský“. Tak na př. již do ráje postavil anděla s mečem, aby střežil vchodu do něho, tedy po rekrutsku „na vachu“. Ne bez příčiny prý dostalo se právě vojáku té cti, že mohl probodnouti srdce Spasitelovo. „Vidím pušky ve vašich rukách. Čím více a čím lépe budete stříleti, tím více si užíte Bohu tím lépe plníte 4. přikázání, tím lépe plníte povinnosti k Bohu a císaři. Vše co děláte, dělejte ke cti a chvále kabátu, který nosíte.“

Takové „ztřeštěné blasfemie“ (dle Rosenberga) svědčily by snad nějakému přeloyalnímu kaprálovi, ale ne strážci posvátné nauky, qui positus est regere ecclesiam Dei, jak sám o sobě rád citoval.

Zvláště bude nutno vystříhati se výkladův akkommodačních, nemá-li se do Písma vnášeti, čeho tam ani z daleka není, a čím by se nauka jeho porušovala. Posluchači mají právo zvěděti, co jest naukou biblickou a co pouhým přizpůsobením, obrazným výkladem.

Vědecký a umělecký.

V přehledu Filologie v literatuře české r. 1914 a 1915 (poř J. Máchal), připojeném ku Sborníku filologickému České akademie (1917, sv. 6) na str. 162 zaznamenán i článek Hlídky (1915) Post festum (o oslavách Husových) a podotčeno o něm: „Snižování významu Husa a husitství.“ Budiž. Ale hlavní věcí přece jest, napsána-li tam pravda či ne. O to snad jedině jde. Vždyť právě husovci pořád opakují heslo mistrovo: Mluv pravdu atd., jakoby se to mezi křesťany vůbec nerozumělo samo sebou. A od toho „snižování“ jest velice snadná pomoc: mluvte pravdu, nevyvyšujte víc než kdo nebo co zaslouží, nesnižujte víc než kdo nebo co zaslouží, a bude dobře na všechny strany — nebude třeba ani vyvyšovati ani „snižovati“ po vás.

*

V obnovené (protestantské) „revue pro otázky nábožensko-kulturní“ Kalich, r. V. (I.) na str. 11 dd Dr. A. Frinta článkem „Sto let Rukopisu královédvorského“ dovozuje, že RK musí býti drahým všem reakčním živlům v českém národě, že „rehabilitaci RK r. 1912 jásavě prohlašovaly unisono všecky časopisy katolické“ a že účelem toho „křižáckého tažení bylo hlavně odvrátiti kultem [!] RK pozornost od nastávajícího jubilea Husova“.

Jsou prý lidé, kteří slyší trávu růst, a tož možno, že uslyšeli také něco o této spojitosti RKého s účelem „klerikální“ obrany. Nám, kteří také jsme k této straně počítáni, o tom nic známo není. Poctivost, nejen „nábožensko-kulturní“, nýbrž i vůbec lidská, zakazuje tu tedy mluviti o všech časopisech katolických. Co do věci samé opakovali jsme, co o RKém soudíme, vlastně nesoudíme. Jestliže někteří z našich lidí pokoušeli se i teď ještě RK obhájiti, byli v dobré společnosti neklerikálů, na př. protestantů Palackého, Šafaříka a j., kterým jistě nešlo o to, „aby obnovením kultu [!] pohanských a katolických hrdin RK byla pozornost lidu českého odvrácena od velikánů kacířských“. Myslím, že takové fixlování s naší starobytostí provádí spíše strana husovská, ne naše

I p. Dr. Frinta by už mohl věděti, že mučenictví sv. Jana Nep. není pouhou legendou, nýbrž historickou pravdou, pravdou pro Václava IV a jeho družinu arci velmi smutnou.

*

O nejstarších jazykových vztazích mezi Kelty a Italiky píše Dr. Alois Walde, prof. srovn. jazykozpytu v Innsbrucku, v rektorátní zprávě letos vydané.

Roku 1916 bylo tomu 100 let, co František Bopp svým spisem „Über das Konjugationssystem des Sanskrit in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen (insbesondere gothischen) Sprache“ podal vědecký důkaz o příbuznosti indoevrop-

ských jazyků a tím položil základ k srovnávací jazykovědě indoevropské. Do mnohých otázek vnikl od těch dob již jasný paprsek poznání, leckterý názor ovšem padl také; tak v území západoindoevropském ukázala se neodůvodněnou představa o úzké příbuznosti latiny a řečtiny, též bližší souvislost germanštiny a itelštiny nelze ničím podepříti, jenom jednoho nelze odmítnouti, ačkoliv jest mnoho pochybovačů, totiž že mezi jazykem Italů a Keltů jsou nápadné shody; obyčejně se to představuje tak, že byla kdysi perioda italokeltská a že teprve později nastalo rozdělení na italštinu a keltštinu. Vykládalo se dříve také, že byla kdysi řeč prakeltická, jež se rozešla ve dvě skupiny: v pragaelštinu a prabritanštinu, jednotná řeč praitalská že se pak rozštěpila v pralatinu a prasabelštinu.

Podobnost ve tvoření mezi irským a latinským deponens jest oslnivá: 1. sg. lat. sequor, ir. sechur, 3. sg. lat. sequimur, ir. sechithir (po praefixu — sechethar), 1. pl. lat. sequimur, ir. sechimmir (po praefixu — sechemmar), 3. pl. lat. sequontur, ir. sechitir (po praecfixu — sechetar); ještě průkaznější stává se tato očividná shoda tím, že 2 osoby původně neměly forem r-ových. V 2. pl. má irské deponens prostě aktivní koncovku —the, lat. mini a v 2. sg lat. sequere, sequeris vzniklo teprve ve 4. stol. př. Kr. Schleicher shrnul tento zjev již slovy: „Poněvadž těžko tu lze mysliti na přejímání, tož spočívá již v této jediné, nanejvýš zvláštní a jen italokeltické formě pádný důkaz pro úzkou příbuznost jazyků této skupiny.“

Leč věc není tak jednoduchá; neboť v ostatních jazycích keltických formy r-ové objeví se jakožto neosobně passivní formy. Ani v britanštině ani v osko umbričtině není spolehlivých dokladů deponenciálních. Neboť o výkladu kletby Vibiiny, která dosud obsahovala stežejní doklad deponenciální, vyskytují se vážné pochybnosti. Tam jest osk. forma karanter ve větě: pai humuns bivus karanter (quae homines vivi vescuntur.); dosud se pokládala za přesvědčivě deponenciální, poněvadž humuns bivus (homines vivi) jistě jest nom. pl. a karanter jakožto řídící okk. pai zdálo se schopno jen přechodného pojetí. — Latina nemá ničeho, co by odpovídalo osk. umbr. pouhým r- formám, že však kdysi měla něco těmto neosobně passivním formám syntakticky rovnocenného, na to odvolával se již Zimmer: na latině zvláštní užití 3. sg. passivi u nepřechodných sloves, curritur běží se, itur jde se, ventum est, přišlo se, jež v řečtině jest naprosto neslýcháno a jež odpovídá keltskému passiva nepřechodných sloves. V brit. a irštině souhlasný výraz postiženého akkusativem (v 1. a 2. os.), později také když jest 3. osoba zájmenem vyjádřena, jest přesnou parallelou k poměrům oskicko umbrickým. Vše pak poukazuje k tomu, že brit. formy r-ové jak svým tvořením, tak i spojením s akkusativem se projevují jako nejužší příbuzní oskicko-umbrických forem na pouhé -r. Přehlédneme-li vše, jeví se ve tvoření depenentia, jakož i passiva mezi irštinou a latinou nejpádnější příbuznosti passivní formy r-ové spojováním tohoto r s ostatními zubními zakončeními. Z toho vyplyne dů-

sledek, že v nejstarší době tvořili jednotnou skupinu dialektickou Latini a Irové (Gaelové), s druhé strany pak Sabellové a Britani.

Také jiná věc ukazuje v tomto směru. V latině i irštině jest u odvozených sloves b-ové futurum; i tu dalo by se mluviti pouze o shodě irsko-latinské Ir. a lat. b- futurum jest nejen hláskoslovně sjednotitelno, ale objevuje se i u stejných kategorií slovesných, u kmenů -a- a -i-ových, kdežto krátkovokálným slovesům $\widehat{io}$: ī-ovým, jakož i jednoduše thematickým souhlasně schází.

Obrátíme-li se od sloves ku jmenné flexi s otázkou zda-li irština a latina jeví společné zvláštnosti proti britanštině a oskicko-umbričtině, setkáváme se tu především s obtíží v tom, že britanština pozbyla flexe.

I v hláskosloví může jen o to běžeti, zda za společnými znaky, jež má irština s britanštinou (a gaelštinou) z dlouhé prakeltické periody, a za oněmi jež má latina a sabelština od začátku doby praitalské, neprosvítají znaky ještě vyššího stáří, jež by ukazovaly irštinu ve spojení s latinou a stavěly by ji v protivu k poměrům britanským a oskicko umbrickým. Možno říci úhrnem, na základě daného materiálu: Irština s latinou s jedné a britanština se sabellštinou s druhé strany vykazují tyto rozdíly: irština a latina má úplný system deponenciální, britanština a sabellština zůstaly na stanovisku neosobně passivních forem na pouhé -r. Gaelština a latina jsou odnože původně jednotného gaelolat. dialekt. území; raným odstěhováním Latinů dospěly k rozdílnému jazykovému vývoji, s územími dialektů prabritanštiny a prasabelštiny byly zvláště blizce příbuzny. Teprve po odchodu potomních Latinů spojily se části Gaelolatinů na severu pozůstavší se sousedními Prabritany; oba činitelé tohoto nově povstalého keltství vytvořili v nyní nastavší jednotné keltické periodě některé společné zvláštnosti jazykové, jež propůjčily stavbě keltického jazyka jeho tak zvláštního rázu. Déle než potomní Latini zůstali asi předkové Sabellů na svých severních sídlech jakožto sousedé Prabritanů. Ale tyto vzájemné vlivy, jež zovou se obyčejně praitalskými (při čemž nedejme se svésti ku představě původní jednoty), nejsou tak úzké; i zde jest sice řada společně vyvinutých nových a společně zachovaných starých rysů, ale ne sloučení s národností, tu bylo odcizení příbuzných, již teprve po dlouhém putování se setkali, příliš pokročilo a také neposkytovala k tomu cizí kultura a změť národů v Italii vhodné půdy.

*

O národech a jich filosofii píše W. Wundt v knize teď vydané, která však podle předmluvy z r. 1915 nechce jednati o příčinách a pravděpodobných následcích nynější války. Zdrželivost tuto odůvodňují smutné zkušenosti s jinými válečnými výrobky filosofie.

V Italii vedl nejbližší most od umění a literatury starověku k novému umění a odtud k novému názoru světovému. Myslitel italské renesance Bruno užil idee nekonečnosti, již vyslovil Cusanus, na nový světový system Koperníkův a tak spojil myšlenku německého theologa s myšlenkou německého prý astronoma, tím stal se system Koperníkův tím, čím je pro nás dnes.

I v ethice děje se změna, reflexe, rozumová úvaha o prostředcích a cílech není podstatou, nýbrž affekty, ba v nejvyšších projevech mravnosti vznikající energická vůle.

Když ustoupila Italie v pozadí, přešlo vedoucí postavení na Francii. Réné Descartes jest dokonalý typ francouzského myslitele. Z jeho filosofie vzešel francouzský materialismus 18. stol. Kolísaní mezi dogmatem a skepsí jest rozšířenou vlastností filosofujících Francouzů. Systém Spinozův je dílo jednolité, vyšlé zcela z geniality svého původce, jest zároveň synthesí u velkých proudu časových, na níž znáti jest stopy súčastněných národů. Jest filosofií mezinárodní, nenáleží žádnému národu a všem zároveň. Nová francouzská filosofie vnesla v ni nakonec jasnost mathematického myšlení. V té době však i v následující podrželi vždy ještě vrch filosofie kartesiánská.

Nenalezl li však Descartes ve Francii rovnocenného nástupce, křivdili bychom francouzské filosofii, kdybychom podceňovali její význam pro duchovou kulturu světovou. Jestliže v době následující francouzská filosofie ustupuje vždy víc a více před anglickou, bylo to odůvodněno též tím, že tehdy zvláště vystoupily v popředí problémy mravní.

Anglická filosofie obrátila záhy svou pozornost k problému lidského společenství. Ostrovní poloha Anglie způsobila, že se její věda nemohla sice zcela vyhnouti proudům hýbajícím evropskou pevninou, ale že přece anglický život duševní plynul poměrně neodvisle. Francisem Baconem začíná řada vůdčích myslitelů anglických 17. věku. Pro Tomáše Hobbesa jest svět mechanismem, člověk částí toho mechanismu, tedy bytostí materielní. Jeho systém jest bezohledný materialismus, jím působil v anglické volnomyslitelství, jež vystupuje koncem 17. stol. Locke jest representantem měšťáctva po revoluci puritánské. Hlavní otázky filosofie jsou nyní: Theorie poznání a morálka. Pro obě platí zásada, že lidské vědění jako chtění nemůže přesáhnouti smyslové zkušenosti. Právem možno říci, že základy filosofie Lockeovy až po Herb. Spencera a po nejnovější pragmatismus patří k železným základům anglické filosofie vůbec. V 2. polovině 18. stol. vládne anglickým myšlením směr, který dnes zovem psychologismem.

Byl li však vliv Humeovy associační nauky velmi hluboký, tož nenalezla jeho a žáka jeho Adama Smitha theorie o citech sympatických, nehledě ku kruhu škotských filosofů, žádných významných následovníků.

Spencerova theorie o stavu militaristickém a industriálním spočívá na abstrakci — jako většina jeho tvrzení. Má-li jednec požívati co možná nejneobmezenější svobody v osobním jednání a v disponování majetkem, tedy vede zprůmyslovění, spojujíc se s principem autonomie jednotlivcovy, ku zvrácení Benthamova principu maximace blaženosti v maximum pro několik málo a s minimum pro široké vrstvy, jež co nejvíce omezujíce potřeby vlastní, jsou určeny k tomu, aby ukájely potřeby oněch málo. Spencerův systém jest posledním původním činem anglické filosofie. Charakteristická vlastnost

její, omezení úkolů, jež souvisí s vypojením náboženských záhad, má, se zřetelem na celkový vývoj onu přednost, již má všude isolující abstrakce. V ethice pak poslední fásí jest utilitaristický egoismus, jak došel výrazu zvl. ve Spencerovi.

Ve vývoji, jenž připravoval světovou kulturu přítomnosti, zaujímá Německo časově poslední místo. V. Leibniz jest první vůdčí filosof německý. Jako pro politika Leibnize i při jeho internacionálních snahách stála v popředí jeho zájmů německá vlast, pokud v rozervaných poměrech tehdejších o ní mluviti možno, tak chová i jeho filosofický názor vůdčí myšlenky německé filosofie příštích století. Až do našich dnů působí myšlenka jeho světové harmonie! Každý člen celku světového má svou nepomíjející hodnotu, z toho prýští duchová harmonie, v níž poznání a chtění, mravnost a náboženství splývají. I ve Francii i v Německu bylo jeho působení z počátku jen jednostranné. Ale počíná se jeviti již na Wolffově ethice: pojem povinnosti vystupuje jako rozhodující. — Kantův formální apriorismus byl pocítěn všude, zvláště v oboru, jenž byl hlavním cílem jeho filosofie, v morálce. Ne blaho, nýbrž vůle pro povinnost jest dobro nejvyšší. Autonomní zákon mravní a přece od nejvyššího zákonodárce pocházející, dal dvě možnosti řešení; jedno zvolil Fichte, jenž mravní řád světový prohlásil za totožný s ideou božství, a druhé Schleiermacher, tím že mravnost a náboženství úplně rozdělil. Náboženství a mravnost mají jen v tom vztah, že zahrnují obě nejvyšší hodnoty lidské osobnosti. Morální princip Kantův byl omezen ještě na individuelní vůli, imperativ povinnosti zůstal ve smyslu předchozí náboženské ethiky hlasem z nadsmyslného světa.

V tom jest význam novějšího německého idealismu, že poznal síly volní jakožto tvůrčí mocnosti mravního života. Zlatá slova vštěpuje Fichte svým posluchačům o povinnostech, jež tryskn ou z bezprostředního vědomí jednoty jednotlivce s druhem: Kdo jen na sebe myslí jako na osobu, jest v základě jen sprostý, malý, špatný a při tom nešťastný člověk. „Jest jen jedna ctnost, zapomenouti na sebe jako na osobu, a jen jedna neřest, mysliti jen na sebe.“

Vedle předpokladu přísné, faktům samým immanentní zákonitosti světa duchovního tvoří poznání, že vule jest uzlem, jenž duševní život individuelní osobnosti spojuje se životem duchového vesmíru, základní myšlenku Hegelovy filosofie; středem jejím jest filosofie dějin. Ve filosofii Schopenhauerově leží jiskra optimismu, obráceného na vytvoření dokonalého člověka. Nietzsche v této myšlence stal se ze žáka protivníkem Schopenhauerovým, jenž vyvozuje poslední důsledky z jeho nauky. Nietzsche jest mistrem slova, jakých málo, nedivno, že tíž lidé, již ctili Schopenhauera, se obrátili k Nietzschemu se zvýšeným nadšením. I on podává přes osamělost svého života obraz doby, byť i přehnaný.

Není nezáhodno zopakovati si častěji některé myšlenky toho přehledu. Tak na př. vzpomeňme, jak troskotá se Benthamova utilitaristická morálka o rozpor požadavku co možná největšího štěstí pro

všechny s požadavkem co možná největší svobody jednotlivce, a výsledkem zůstává na konec, že malá menšina jest vybavena statky štěsteny, kdežto velká většina nemajíc statků ani své svobody nemůže požívati leč velmi omezeně.

To jest jedna utopie opakovaná chorobně téměř o všech dnešních budoucnostech socialistických.

Jiné utopie vyplývají z omezenosti stanoviska, jíž nikdy ani filosofie nezůstává ušetřena. To se přihází i Spencerovi. Jeho obzor jest v oborech vztahujících se na mravní společnost kulturní omezen v podstatě na historii anglickou. Tak perspektiva budoucnosti průmyslové, která jen v míru prospívá a nezná válek, stává se onou utopií, která přehlíží nejen nezměnitelné vlastnosti lidské, ale i důsledky vlastních předpokladů. Utopie nebývají neužitečny, ale filosofie, jež činí nároky na obecnou platnost, má těžiti také z totality života.

Nebo jiný zjev, jenž určoval celý směr filosofie. Rozpor mezi církví a t. zv. novodobým náboženským vědomím dosáhl vrcholu na půdě německé. V Itali, kde římská stolice nejbezprostředněji působila, dosáhl nový vývoj filosofie (tehdejší) časně násilného konce, aby ustoupil scholastice zvláště jesuitským řádem pěstované: filosofie potom za vedení toho řádu snaží se zachovati mír s církví. Lze tedy filosofii dokonce ohnouti a to velmi značně.

Nebo všimněme si toho, co dalo německé filosofii tak odlišný ráz zvl. od filosofie anglické. Reformátoři sami byli vynikajícími učiteli theologie, vzdělaní ve škole tehdy vládnoucího scholastického nominalismu. Až do konce 18. stol. a do počátku 19. trvaly vztahy mezi theologií a filosofií v Německu. Ještě Kant a Fichte, Schelling a Hegel počali své studium theologií. Tím jest pochopitelno, že v německé filosofii stojí v popředí problémy náboženské a s nimi úzce spjaté metafysické a že tak zůstal jí zachován rys universalistický. A jest to jen tak náhodné, že idealism stal se filosofií potřebám lidského srdce a myšlení v celku nejsympatičtější?

Wundt cituje s nadšením uvedená již slova ze spisu Fichteova „über das gegenwärtige Zeitalter“. V něm spojuje se mohutné ethos kategorického imperativu se vznešenějším ještě oddáním se společenství a tím nejvyššímu z nich — lidstvu. Proto každý světodějný rek jest obrazem obětování, nástrojem a živým výrazem druhu. Ku kterému reku musí důsledně vésti idealism, zvl. Fichteův?

Jak důležito jest nevytrhovati filosofů ze souvislosti jejich posloupnosti zrovna jako u textů, chceme-li je správně vykládati, jeví se nejlépe na Nietzscheovi. Schopenhauer nazýval se atheistou, ač jeho náboženské nálady a sympathie byly obráceny ku křesťanství, ale především k buddhismu, kde ctnosti passivní došly svého nejvyššího výrazu. Nietzsche nazývá se antikristem. A přec jest to méně protiva vůči křesťanství. jež nesporně i jiné rysy vykazuje než-li ctnosti trpné, jako spíše protiva ku předchůdci, jenž výhradně ony rysy z něho vyjímal; jest to spíše bezpodmínečný klad toho, co Schopenhauer byl popřel: to jej žene v boji proti všemu, co dosud platilo za

mravně cenné. V pravdě však není Nietzscheovo přehodnocení všech hodnot žádným úplným přehodnocením. Vše, co Nietzsche sám velebí jako hodnoty nejvyšší, energii povahy, odvahu, pravdivost, platilo vždy mimo onu askesi, jež popírala tyto vlastnosti, za mravní hodnoty. Jestliže k těmto ctnostem, kterým již Spinoza dává přednost, Nietzsche připojuje ještě nelítostné povrhování nízkými a bědnými, tož má tento motiv dvojí stránku: esthetickou a filosofickou. Básník potřebuje kontrastující pozadí, aby vyzvedl působivěji obraz nadčlověka budoucnosti. Filosoficky jest tento kontrast napomenutím budoucímu jakož i přítomnému člověku, aby se oprostil všeho nízkého a sprostého. — Na tuto transposici básnického výrazu Nietzscheova nikdy nesmí se zapomínati; bez znalosti Schopenhauera nelze porozuměti Nietzscheovi.

Dr. Jaroslav Hruban.

Vychovatelský.

Na paedagogickém kursu konaném v září t. r. na nové universitě ve Würzburgu mluvil mimo jiné také známý náboženský psycholog P. Lindworsky T. J. o „paedagogice a psychologii". Paedagogika jest vlastní vědou a nikoli jen použitím psychologie ať filosofické, ať experimentální. Přes to však filosofická psychologie dává paedagogice všeobecné velké vůdčí myšlenky; experimentální psychologie pak učí paedagogiku znáti zákony, jimž podléhá působení na duši. S druhé strany zase paedagogika staví experimentální psychologii důležité problemy. Také v budoucnosti můžeme očekávati od této vědy cenné příspěvky pro paedagogiku. Ale experimentální psychologie nezpůsobí nikdy revoluce ve vychovatelství. Každý vychovatel sice musí se seznámiti s jejími zajištěnými výsledky, ale učitel sám nemá konati žádných pokusů. Výjimku možno připustiti jen tehdy, když pokus se kryje s úlohou a včleňuje se ve vyučování.

V podobném smyslu vyslovil se na témže kursu univ. prof. Dr. Dyroff z Bonnu v přednášce o „paedagogice a dětské psychologii". Dětská psychologie jest podstatnou součástí paedagogické vědy. Skutečný výchov však nemá úlohou, aby sám vyvozoval poznatky. Obojí musí jíti svou vlastní cestou, chceme-li dospěti ku pravdě. I když paedagog musí se zabývati dětskou psychologií, i když také paedagogika může podávati dětské psychologii otázky, nepotřebuje vychovatelský praktik nikterak ještě konati psychologická badání.

*

Vídeňské „Christl. päd. Blätter" přinášejí v právě vyšlém (11.) čísle „s autoritativního místa" důležitou zprávu, že biskupská konference dne 8. listopadu se usnesla dovoliti na nižších stupních obecných škol užívati „Náboženské knížky" Pichlerovy, vydané katechetickou sekcí rakouské Lvovy společnosti, pokud to uznají za dobré jednotliví biskupové. Upuštěno tedy správně od zásady dříve vyslovené, že zmíněná učebnice může býti schválena jen s podmínkou, že bude zavedena v celém Rakousku. Bylo by to skoro totéž, jako žádati pro celé Rakousko týchž čítanek. Přejeme si pro své nejmladší žáky knížky, jež by byla ve svých článcích, modlitbách a ukázkách písní prodchnuta českým a ne vídeňským duchem! Aby dosáhla Pichlerova knížka schválení, musila býti splněna jiná podmínka stanovená episkopátem: k bibl. dějepravě s naučeními a modlitbami musil býti připojen malý katechismus, jehož život tak znova prodloužen.

Takto upravený nový návrh „Náboženské knížky", tištěný zatím jako rukopis, vyšel právě ve Vídni. Spisovatel jeho Vilém Pichler referuje o něm v témž časopise oznamuje mimo jiné, že k dřívějšímu vydání došlo ho více než tisíc opravných návrhů skoro ze všech rakouských zemí — jistě důkaz, jaký zájem má kněžstvo o opravu tak

důležitého dnes náb. vyučování na nižších stupních. Tyto návrhy prozkoumala a mnohé přijala katech. sekce Lvovy společnosti. Připojený katechismus je zkráceným výtahem dnešního malého katechismu. Knížka jest ozdobena 70 obrazy Schumacherovými.

*

Pilný pracovník v dějinách české katechetiky František Košák uveřejňuje v novém ročníku „Vlasti“ zajímavý kulturní obrázek „Katecheta před padesáti lety“. V listopadovém čísle píše tu také o tehdejších snahách po opravě katechismu. Užíváno tehdy katechismů, které byly sestaveny za vlády císařovny Marie Teresie pod dozorem víd. arcibiskupa, kardinála Migazziho, a byly upraveny dle katechismu Kanisiova. Stížnosti do nich byly všeobecné a činěny pokusy o vydání nových; tak na př. r. 1835 a 1836 vydal katechismy Karel Hyna, r. 1849 a 1850 Tomáš Bečák a 1864 Jan Hulakovský, ale žádnému z nich se nepoštěstilo, aby si dobyl obecného uznání. Starý katechismus Kanisiův podržel svoji vládu, ač naříkáno naň se všech stran.

Spisovatel uvádí tu obšírně i dnes zajímavý úsudek z „Výroční zprávy školy Smíchovské z roku 1870“. Čteme tam: „Jest jeden stesk, že i nyní děti nerady se učí náboženství. A co je toho příčinou? Ať katecheta jak chce mluví srozumitelně a populárně, ať působí v cit a rozum jak jen možná obratně: děti poslouchají, srdéčko se jim chvěje, avšak když se mají doma učiti katechismu, moří se chudinky, a kdyby dospělejší rozum měly, řekly by: „Máme katechismus jako pro bohoslovce, a sotva si dovedeme šaty zapínati! Jako rozumně nemůže se chtíti, aby z nás na školách obecných byli kovaní jazykozpytci, ačkoli učené mluvnice na to bijí, tak byste neměli na nás žádati, aby z nás byli metafysičtí a logičtí bohoslovci. My se tomu všemu, když to musí býti, z paměti naučíme, ale za to nemůžeme, když hned všecko zapomeneme, protože jest to pro nás příliš hluboké a učené“. A dali bychom v tom dětem za pravdu! Neboť dítěti po vykládání jakémkoli zbývá přece jenom kniha, kterou rozoumek a pamět svou bystří, a jestli kniha psána pro děti, rádo a s velikou lahodou do učení se dává, což o katechismu, který není sepsán pro děti, říci nelze, jakž o tom zkušenost škol celé země až příliš zřejmě svědčí. Katechetové za to nemohou, nemohouce jiné knihy užívati, nežli té, která jim i školám jest nařízena. Pak se divíme, odkud se bere při lidech vlažnost a lhostejnost náboženská. Nejvíce odtud, že nejsou pro děti sepsány knihy náboženské po dětsku. A jest právě nyní čas, aby příhodnějšími knihami náboženskými větší vroucnosti náboženské se docílilo.“ Jak daleko jsme pokročili v této věci od roku 1870?

*

Na Velehradě založen Ústav sv. Cyrilla a Methoděje na vychování hochů, již by ukončíce příslušná studia hodili se za misionáře zemí slovanských. Správa ústavu obrací se k veřejnosti o podporu mravní i hmotnou; správám klášterů nabízí místa pro jich uchazeče.

Zároveň ohlašuje se, že v Římě má býti založen ústav missií slovanských vůbec.

Ačkoli pro missie balkanské nejvhodnějšími budou bližší Charvati a Slovinci, pro missie ruské bližší Malorusi a Poláci, nebylo by ani pro nás čestné, tím méně prospěšné, neúčastniti se podle sil této práce, která mnoho znamená pro šíření království božího na zemi, ale i pro všestranné sblížení vůbec. Bude sice nejbližší doba žádati co nejvíce pracovníků doma, ale vždycky ještě najdou se „přebytky na vývoz". A kdyby zatím k tomuto ani nedošlo, již studium k němu bude s velikým prospěchem náboženskonárodním.

*

Na 33 středních školách (17 gymn. a 5 realních gymnasiích, 11 dívčích ústavech) v Pešti jest 18.385 žáků, mezi nimi 7804 židovských a 7722 katolických; většinu mají onino v realních gymnasiích (1883—1435) a v ústavech dívčích (1818—1602). Roku 1910 napočteno z obyvatelstva peštského jen 23% židů.

Číslice prý někdy mluví.

*

Ve vzpomínce na Theodora Kochera, jenž počítá se mezi nejznamenitější chirurgy († 27. čce v Berně), uvádějí Stimmen der Zt (1917, 2. seš. 239) věty z jeho řeči, již měl k odborníkům shromážděným na oslavu jeho čtyrycetileté činnosti učitelské (1912). Cítě prý se zahanbeným všemi těmi poctami, nalézá dvě opory, aby se nepřeceňoval a klidně z osvědčené blahovůle této radovati se mohl. Jednou jest mu vzpomínka na velikého Hallera, která jej činí skromným, a to ještě více, praví, „daß ich in völliger Übereinstimmung mit diesem größten und unabhängigsten Forscher aller Zeiten in der glücklichen Lage bin, an einem Tage wie dem heutigen vor allem meinen Dank gegen Gott laut werden zu lassen, daß er mir während vierzigjähriger angestrengter Thätigkeit durch tausend Nöten und Schwierigkeiten, wie sie einem Mediziner, und zumal einem Chirurgen, aus den Sorgen um das Wohl leidender Mitmenschen erwachsen, hindurchgeholfen hat."

Mluví-li takový učitel takto ke svým posluchačům, oč poctivěji a výchovněji to zní a působí než obvyklé volnomyšlenkářské frase jen o vševědoucí a nezávislé vědě. Recipe!

Vzhledem k tomu, že Kocher byl protestant, připomíná onen jesuitský časopis, že Kocher neštítil se ani — jesuitův. Jednou podnikl na kterémsi jesuitském missionáři, který naň lékaři byl odkázán jako jedinou lékařskou pomoc na světě, velmi nesnadnou operaci krční (šlo o ztrátu řeči). Po operaci uvedl vyléčeného do své rodiny a když tento se tázal, co je dlužen, odpověděl mu Kocher: Mein lieber Pater, Sie thun so viel zur Ehre Gottes und zum Wohle der Menschheit, daß ich mich schämen müßte, etwas von Ihnen anzunehmen".

Hospodářsko-socialní.

Jen málo hmyzů náleží mezi přátele a pomocníky lidské. Takovým zajímavým zjevem je kalifornské slunéčko, blízký příbuzný našeho slunéčka sedmitečného. Jako toto i ono je největším nepřítelem mšic, jichž pohubí zvláště v larvalním stavu neuvěřitelné spousty. Vyznačuje se však zajímavou vlastností, že opouští v zimě svá sídla a táhne do hor, aby tu přezimovalo v zemi. Zalézá po tisících do děr a těsně jedno k druhému přivinuto, přečkává nepříznivou roční dobu. Ježto takové zimní kolonie vydávají ostrý zápach, lze zvláště větší z nich již z daleka čichem poznati. Na jaře vylézá a vrací se do kraje, aby znova počalo své dobré dílo. Jak oznamuje zahraniční tisk, bylo tohoto brouka užito nyní ve prospěch ovocných kultur, ohrožených každoročně mšicemi. Když náhodou bylo takové hnízdo objeveno, přišel Mr. Carnes z kalifornského ústavu pro studium hmyzu na myšlenku svrchu popsaného zjevu prakticky použiti. Brouci se nyní horlivě sbírají (některé kolonie váží téměř metrický cent), jsou dopravováni s hor do kraje. kde se ukládají ve zvláštních chladirnách. aby se předčasně neprobudili. Když počnou v létě kultury, zvláště melounové, trpěti mšicemi, vydává se hospodářům vždy určité množství brouků dle výměry jejich pozemků. Brouci a později jejich larvy vykonávají svědomitě svoji práci až plantáži úplně vyčistí. Na podzim se vracejí do hor. Od té doby, co tento proces se soustavně provádí, stoupla ovocná úroda velmi značně a ceny pozemků také přestaly klesati, ale i brouků přibylo. Hmyzové se hospodářům vydávají na útraty státní, který hradí i jejich převoz. *Dr. P—a.*

*

O výživě naší v blízkém budoucnu prozradila vláda sněmovně věci ne tuze potěšné. Zásoby rumunské, na které se počítalo skorem jako na amerického nevyčerpatelného strýčka, jsou prý ztráveny, dovoz uherský vázne, tedy je všeho málo — slovem, nebude!

Nebýti stálého rabování, nepotřebovaly by nás tyto dovozní starosti znepokojovati. Ale takto člověk, ač uznává, že bohatší země mají vypomáhati chudším, přece nedůvěřivě kroutí hlavou, slyší li, jak pěkně a laciно se žije na př. v Tyrolích, jaké milodárky se posílají z front „rodinám“ domů atd.

Návrh posl. Kadlčáka, by zjištěny byly výdělky válečných ústředen, jest jeden z mála praktických návrhu, kterými se naše říšská rada v tomto oboru zabývá. Zdá se totiž, jakoby silnější strany byly v tom vládě daly příliš mnoho volnosti. Řekli jsme již, že nějak soustředitи nákup a prodej bylo potřebí, neměla-li dodávka na velko vubec váznouti. Ale ústředny staly se jednak zaopatřovacími ústavy pro mnohé chráněné lenochy, a i těm potřebným pracovníkům i pracovnicím ukládá se mnoho práce zbytečné — jednak přispěly mnoho k nepoměrnému zdražování. Nelze jistě zazlívati, když příslušní činov-

níci (starosta, subkomisionář atd.) mají za svou práci nějakou odměnu, ač-li jich za tolikého množství mužstva jinak státem vydržovaného potřebí, ale odměny ty neměly by jíti tak daleko, aby zboží ústřednami pak dodávané bylo 3—4krát dražší než od výrobce koupeno!

Ústředny prý dávají z výdělků svých něco státu. Uvidíme! Ale i kdyby tomu tak bylo, nebyla by to správná cesta k rozmnožení státních příjmů: jednak proto, že tak drahotou postiženy bývají chudší a nejchudší třídy, jednak proto, že tato „regulace" cen přispívá ku zdražování i v obchodě soukromém. Sádlo na př. platí se výrobcům 8·40 K za kg a brněnská obec je po třech dekagramech týdně prodáva za 36 K!

A zřízencům ústředen ani tyhle výdělky někdy nestačí: jsouce u pramene obchodují někteří ještě také soukromě. V Brně již cosi takového propuklo, doufejme, že to povede k nápravě.

Bylo by neuznalé, — ačkoli v těchto zprávách nelze zaznamenávati všech podrobností — nevzpomněti tu našich „bodrých" mlynářův, o jichž „taškařinách" nám naši humoristé tolik zábavného navypravovali. Nynější mlynářské taškařiny bývají méně zábavné, protože příliš doslovné, totiž lichvářské. Za dobrodiní, která podloudným mlečům prokazují a za která bývají zhusta pokutováni, dávají si platiti v naturaliích nikoli jediný, nýbrž několikanásobný „desátek". Okrádaný i okrádající ovšem nuceni mlčeti.

A tak by se všude shledalo, že tíseň doby působí nejen doba sama, nýbrž lidé mezi sebou. „Duch času" je duch jistých lidí toho času — stará pravda.

Mnohý potřebný zajisté si teď už kolikrát povzdechl, proč že se v lepších dobách řídil heslem „svůj k svému!", jsa nyní tímto „svým" necháván na holičkách. Nic by nebylo možno vytýkati, kdyby ti a takoví zboží dodati nemohli: ale že nechtějí, obchodujíce raději pokoutně s těmi, od kterých nás všelijak odvolávali a odvraceli, to je hanebné. Leckterá česká banka, zvláště tam, kde poroučejí úředníci a správní radové jen přikyvují, takto své zákazníky zklamala.

*

Větším vývozem cukru, tabáku, dříví a j. k neutrálům zlepšila se poněkud naše valuta. V drobném obchodě toho sice ještě nepozorovati, avšak poměr mezistátní utvářil se tím poněkud příznivěji. Na jak dlouho, kdož ví?

Šílené obchody se zlatem — na brněnské „burse" na př. prodána zlatá 100koruna až i za 540 K!, 20koruny za 40—50 K! — vedly konečně k poprasku, při kterém cena zlata klesla na polovici. Uvádí se to ve spojení se zatčením kteréhosi hlavního spekulanta ve Vídni.

Pak ovšem se říšská banka marně namahala o příliv zlata do svých pokladen.

Všechny ty a takové zjevy nutně stlačují obětavost širších tříd obyvatelstva, na niž onino šťastnější vyděrači vlastně hřeší. Nebude-li

spravedlivě zavedena daň z válečných zisků, bude tím demoralisace našeho obchodu jen sesílena.

*

K helvetské rebellii roku 1796—97. Za válek francouzských vzniklo na moravském Novoměstsku hnutí mezi lidem způsobené nespokojeností ve věcech náboženských a poddanských. Toho použili jistí lidé, aby lidu napovídali, že válku zavinili páni a kněží. Proto nechť nechodí nikdo na vojnu. Zároveň blouznivá proroctví o osvobození vtlačovala lidu do rukou zbraň proti vrchnostem. Počet nespokojencův rozmnožený chasníky uteklými před vojnou značně vzrostl. Chystaná rebellie však byla prozrazena a v poslední chvíli udušena. O celé této věci nestranně pojednal až dosud toliko Dvořák (Dějiny Moravy, 1012—1021). Jinak však bylo až dosud o celém hnutí psáno se stanoviska protestantského (Dobiášův časop. hist. I., 161 d), anebo protestantům příznivého (Adámek, Ze selských bouří, Čas. Mat. Mor. 1902, 244 d.).

Dovozují totiž: 1. „Nejbolestnější pro evangelíky bylo to, že musili jít za katolíky na vojnu.“ 2. „Jen tak se dá vysvětliti, proč právě nejvíce evangeličtí chasníci do lesů utíkali... Kněží dostali strach a zosnovali s officíry žalobu, že na 400 helvetů po lesích ve zbrani stojí proti pánům a kněžím...“ 3. Při potlačení vzpoury důstojníci „bydleli na farách u kněží, kteří jim dlouhé protokoly diktovali proti utečencům a jich spoluvinníkům“. (Dobiáš, Čas. hist. I., 166 a 169.)

Máme sice před rukama pouze prameny protestantské, ale i z těch můžeme zjistiti, že celá věc nebyla nikdy tak nevinnou. Nechodili na vojnu pouze evangelíci, nýbrž i katolíci. Dle Dobiášova časopisu (I, 166) byli vojnou postiženi nemajetní lidé, kteří říkali, že za takové nepůjdou, „kteří se špendáží vykoupili.“ Tak tedy mluvili sami postižení. Protestantský spisovatel zde však docela nedovoleně položil místo chudých mladíků protestanty a místo zámožných, z vojny vyplacených chasníkův — katolíky. (U. m. 166.) Podle toho by tedy byli mezi evangelíky samí chudáci, za to co katolík, to boháč! Že však postiženy byly obě strany, toho nejlepším důkazem je, že mezi utečenci a „rebellanty“ byli i — katolíci. Byli tedy odváděni pouze evangelíci? (Srov. Dvořák, u. d. 1015.) Vždyť autor sám píše: „Téměř každý zdravý jinoch, který důstojníky nepodplatil, stal se vojínem.“ (Dobiáš, u. m. 166.) To je rozhodně zajímavé! Tedy na jednom místě tvrdí, že každý zdravý bez rozdílu stal se vojínem a hned o několik řádkův níže píše, že evangelíci „musili jít za katolíky na vojnu“.

2. Spis. doznává na jednom místě, že „který důstojníky nepodplatil, stal se vojínem“ (Str. 166) a jedenáctý řádek na to zase praví, že „kněží dostali strach a zosnovali s officíry žalobu“. Vinu tedy nesla dle něho úplatnost komisí, ale strach z jejích následkův dostali — kněží! Ještě zajímavější jest údaj, dle něhož kněží „zosnovali s officíry žalobu“. V celé zprávě se dočítáme o důstojnících až teprve při

potlačení hnutí, dle Dobiáše (U. m.) tedy složili kněží s důstojníky udání v době, kdy ještě vojska na Novoměstsku ani nebylo!

Co do obsahu žaloby na str. 166 píše D., že kněží udali, kterak „na 400 helvetů po lesích ve zbrani stojí“, ale na straně 187 beze všeho takto píše: „Fanatické zprávy z katolických far de světa hozené konaly ještě své dílo... Z mnohých stran bylo slyšeti, že helvetský biskup rebelluje, mnoho tisíc lidu, zejména rekrutů že komanduje!“

3. Při potlačení „rebellie“ prý kněží důstojníkům „dlouhé protokoly diktovali proti utečencům a jich spoluvinníkům.“ Předně neuvádí D. k tomu žádných dokladův. Za druhé kněžstvo mělo vážné důvody, aby se hájilo. Vždyť víme, že hnutí súčastnili se i katolíci, ba dokonce, jak jeden svědek vyznal: „My katolíci sme šli do katolického kostela a tu sme se zpovídali; Procházka (= radní novoměstský) nám dával rozhřešení.“ Jestli tedy vskutku rebellanti použili v přípravě na rebellii i katolického kostela, pak měli zajisté kněží právo, aby se hájili. Tím spíše, ježto, když superintendent mohl se hájiti před soudem ústně, mohli oni tak učiniti aspoň písemně před vojenskou komisí.

Stran superintendenta Blažka středem otázky jest přísaha, kterou prý se mu v Novém Městě stoupenci zavázali ke vzpouře. (Její text Dobiáš u. d. 180). Blažek se obhájil poukazem na odpor její formulace s učením protestantským. Budiž. On však na základě toho dovozoval, „že tedy skladatel té formule nemohl žádný jiný býti, leč katolík.“ (183). Odmítl-li přísahu z důvodů, že „reformovaný vyznavač kromě Boha žádného jiného o pomoc nevzývá, ani anjely a ani tělo a krev Pána Ježíše Krista“ (183.), pak i katolíci z týchže důvodův tuto přísahu mohli odmítati, jelikož těchto věcí se ani katolík při přísaze nedovolává.

Nastává otázka: Jestli přísaha neodpovídá ani učení katolickému ani protestantskému, kdo jest jejím autorem? Odpověď není nesnadnou, vzpomeneme-li si, že za doby toleranční působil zvláště v širokých vrstvách lidu třetí mocný živel: náboženské blouznění, s nímž se potkáváme i v „helvetské rebellii“. Blouznivci o sobě vyznávali, že nejsou „katolíci ani avangelíci, nýbrž že jsou z třetí strany.“ (Adámek, Adamité na Hlinecku, ČČM. 1897, 55—56). Lidé tito šířili v lidu zásady, jež nebyly vskutku v intencích katolických kněží, ani pastorův. A tu zajímavo jest, že Blažek proti nim brojil, jmenovitě proti rozšiřování četby. Celkem se mu dařilo „vyjmouc několika [tak] přemrštěných fanatiků.“ (Dobiáš, 165). Než jak se ti fanatici jevili? Se zalíbením četli blouznivá proroctví šířená z Čech na Moravu (u. d. 164), blíže Helfert, O tak řečených blouznivcích náboženských atd., ČČM. 1879, 232 d.) Vůdcem jejich byl jistý Makovský z Pusté Rybné, o níž dnes víme, že byla v ní rozšířena víra beránkova (Schulz, Listář, I, 112). S těmito výstředními živly se vskutku shledáváme při oné přísaze. Sedláci, tedy laici zpovídali se laikovi, radnímu Procházkovi, čímž projevili smýšlení od katolíků i protestantů odchylné. Tito „katolíci“ dostavili se do novo-

městského kostela, kde po přísaze zpovídali se radnímu Procházkovi. Tito lidé přísahali na krev Beránkovu, nikoliv tedy katolíci, jak mylně Blažek dovozoval.

Nejlepší důkaz toho nám podává výslech Blažkův, jenž nad světlo jasněji dokazuje odpor blouznivců proti němu a jejich vůdčí postavení v chystané „rebellii“. Jsa tázán na jednoho z nich: „Znáte-li Slámu“? odpověděl: „Znám několik Slámů, zejména onoho z Lišny, opilce, jenž se za Ariana považuje. Když konám služby boží ve filiální modlitebnici v Daňkovicích, bývá obyčejně přítomen. Poslední svatodušní kázání mé velice chválil. Přišel tenkráte ke mně ... jal se proti vojínům v modlitebnici se nalézavším mluviti, načež jsem ho napomínal“ ... (Dobiáš, 178.) O tomto Slámovi, jenž sám sebe dle svědectví Blažkova prohlásil za Ariana, se dovídáme: Purkrabí „vydával peníze Slámovi a tento zas dával znamení a peníze sedlákům, sprostým, kaprálům a důstojníkům, jak který byl dobré hlavy a podstaty“ (Dobiáš, 180.) Nebyla tedy věc nastrojená od katolíků a ježto v čele byli lidé nejsoucí s Blažkem stejného názoru, mohl lehce dokázati svoji nevinu.

Kdo tedy celou věc na Blažka nastrojil? Podezření ovšem samo sebou padá na stranu katolickou, kterému on sám dal průchod námi již vyvrácený jištěním, dle něhož „skladatel té formule nemohl žádný jiný býti, leč katolík“. (Dobiáš, 183.) Všimněme si však blíže jeho poměru k lidu. Věřící mu neodváděli již po dvě léta (1794—96) žádného platu. Při výslechu proto „připomenul, že dlužníky žaloval, že vyřízení žaloby té dosud očekává, a že tou žalobou si jen mnohých mrzutostí se svými vyznavači způsobil“. (Dobiáš, 183.) Pod dojmem této odpovědi, tázal se jej [!] předseda ... „Když jste to nebyl Vy, mohl býti jiný, jenž své činy Vaší osobou přikrýval ... Řekněte, koho byste měl v podezření — aby komise úlohu svou snáze mohla dokonati“. Blažek na to odpověděl: „Já nevím, co bych měl smýšleti. Vždyť ani nevím, mám li to udání za pravé držeti, jelikož se mi to zdá býti věc k víře nepodobná. Zahrával li si přece někdo s mou osobou v Novém Městě, myslil bych na Bohumila Štětinu, jenž jest hlava podnikavá, an se za vikáře superintendentova i jiným časem před lidmi byl vydával, jak jsem to od lidí tu i tam slýchal. To jest však jen pouhé mé domnění a proto prosím, aby toho k zlému užíváno nebylo“ (Dobiáš, 183.) O tomto Štětinovi pak se tamtéž v poznámce 3. dovídáme, že jeho otec „byl evangelickým duchovním v jedné z českých osad prusko-slezských“. Touto výpovědí přichází v pochybnost první tvrzení Blažkovo. On sám nevěděl určitě, kdo věc na něho nastrojil, tím méně pak jest dovoleno tak pozdnímu pozorovateli, jak byl Dobiáš, spatřovati v celém jeho processu atentát na tehdejší protestantismus v českomoravském pohoří. Bylo by záhodno prozkoumati příslušné prameny. *Nn.*

*

Nietzsche tak jako křesťanství sesměšňuje a potírá i socialismus. Jenom tenkráte může nadčlověk prospívat, když

směle a beze všech výčitek svědomí užívá k svému účelu za nástroj ostatního lidstva. Nauka o rovnoprávnosti všech lidí je mysliteli tomu proti srsti. Vláda mass je vládou nerozumu. „Chceme-li účel, musíme také chtít prostředky; chceme-li otroky, jsme blázny, když je uděláme pány" (Götzendämmerung č. 40). Rousseau prý ducha osvícenství a pokroku na dlouho ochromil. Filosof nechce náležeti k žádné politické straně. „Nekonservujeme ničeho, nechceme také do žádné minulosti zpět, naprosto nejsme liberalní, nepracujeme pro „pokrok" nemusíme teprv uši svých proti sirénám budoucnosti na trhu zavírat — neláká nás, co zpívají „stejná práva", „volná společnost", „žádní pánové a žádní služebníci". Nepovažujeme vůbec za věc žádoucí, aby na světě byla založena říše spravedlivosti a svornosti (protože by to za všech okolností byla říše čiňanství und der tiefsten Vermittelmässigung ... Uvažujeme o nutnosti nových řádů, i také o nutnosti nového otroctví ... neboť ke každému sesílení a zvýšení typu „člověk patří též nový druh zotročení." Důrazně volá myslitel, že nechce být žádným humanitářem, že si nikdy nedovolí mluvit o lásce k lidstvu, protože nemiluje lidstva, a mluví, zavrhuje národnostní idealy, o „národní prašivině srdeční".

Protože křesťanství hlásá rovnost všech lidí před Bohem, staví je filosof nadčlověka pod islam. O sobě praví, že nemá žádné vlasti. „Wir Heimatlosen, wir sind der Rasse und Abkunft nach zu vielfach und gemischt. als ‚moderne Menschen', und folglich wenig versucht, an jener verlogenen Rassen- Selbstbewunderung und — Unzucht teilzunehmen, welche sich in Deutschland als Zeichen deutscher Gesinnung zur Schau trägt" (Fröhliche Wissenschaft č. 377.). Socialismus je Nietzscheovi nebezpečím pro kulturu, protože prý ideal socialistů směřuje k všeobecnému zplošení, k uspání ducha a seslabení těla. Každé poručníkování od společnosti bylo mu útokem na silnou, velikou osobnost. Má za to, že tvrdost násilí, otroctví, nebezpečí na ulici a v srdci, skrytost, stoicismus, umění pokušitelské a ďábelství všeho druhu, že všechno zlé, děsné, tyranské, všechno, co se u člověka podobá dravcům a hadům (Raubtier- und Schlangenhaftige am Menschen) slouží tak dobře ku zvýšení druhu ‚člověka', jako jeho opak." (Jenseits von Gut und Böse č. 44.) Na jiném místě nazývá socialismus tyranstvím povrchních a závistivých, nejnepatrnějších a nejhloupějších; vůdcové jeho jsou prý „Dreiviertelsschauspieler". Polovzdělaným massám vráží dle myslitele toho socialismus slovem ‚spravedlivost' hřebík do hlavy a zbavuje je úplně rozumu. „Der Sozialismus kann dazu dienen, die Gefahr aller Anhäufungen von Staatsgewalt recht brutal und eindringlich zu lehren und insofern vor dem Staate selbst Misstrauen einzuflößen." („Menschliches, Allzumenschliches" I. č. 473.) Stát je prý nejstudenější ze všech oblud. Hybnou silou strany národní a socialistické je závist a lenost, praví Nietzsche.

Dr. Jos. Vrchovecký.

*

Ve sněmovní rozpravě o novém ministerstvu pro socialní péči — český generalní řečník Dr. Zahradník byl proti, z důvodů

státoprávních i národnostních — správně uváděl Dr. Mataja, že nesnadno vymeziti obor a předměty jeho působnosti. Zdravotnictví má býti vyloučeno, o jiných předmětech jsou ještě pochyby a porady.

Je to jako s pojmem sociologie. Mladou tuto -logii přejali jsme ze západu neohlédnuvše jí, zdali ji potřebujeme či ne. Dosť možná, že bychom se bez ní obešli. Ale byla to doba, kdy bylo všecko „socialní", a tedy dostavilo se v čas i slovo, třebas pojem scházel.

Socialním jesiť kde co: náboženství, kterákoli věda, umění, vychovatelství, hospodářství, politika, vojenství atd. Pravda, že pod jistým zřetelem pouze. Ale právě proto soustavnější by bylo bývalo ponechati třídění věd podle vlastních, úžeji pojatých předmětův, a na stránku socialní nebo sociologickou při nich dle potřeby poukazovati. Takto vznikají — jako tam u vídenských ministerstev — spory o „kompetenci", jež nejméně vhodně řeší se tím, že sociologie jedná o všem možném.

Naši adepti socialní činnosti, jíž obyčejně rozumějí činnost spolkovou, a tu ještě ve smyslu formálně organisačním, příliš mnoho přísahají na slovo: tohle a tohle je socialní, tohle není socialní — podle známého: tohle je mejdlo atd. Proto se také komusi uzdálo napsati v novinách, že „Hlídka" socialni rozhled vypustila, jelikož se ve zprávách jejich slovo socialní ne dosť často opakovalo.

Pro činnost spolkovou, abychom se toho dotkli, potřebí mnoho jiného nežli znalosti sociologie. Především znalosti spolkového práva a pak, dle účelu spolku, předmětů, jimiž se spolek zabývá: poučováním, zábavou, pojišťovací mathematikou, tělocvikem atd., nade vše pak potřebí morálky a společenského taktu. Pomůckami jsou všechny poznatky, jichž užíti možno, a jež potřebí bedlivě sbírati — ze života i z knih: všeplatného trychtýře na to není, nejsouť jím ani příručky ad hoc vydané. Organisace socialistické, jež pokládají se za vzorné, zabírají do svých orgánů vše, co vzdělaného člověka může zajímati; jejich čelné revues jsou s měšťáckými zcela stejné, až na červenou etikettu. Jako se pak člověk, přečta nějakou sociologii, nestává ještě sociologem, tak pro socialní činnost nestačí přečítati spolkové výkazy a zprávy; a časopisu, jenž by v každém čísle každému podával, čeho právě tu chvíli kdo potřebuje, není a nebude. Ars est longa.

*

Socialisté Prokeš a Witt interpellovali 13. listopadu ministra, proč nepropouští se víc horníků z vojska k práci ve vnitrozemí. Odpověď byla velice zajímava: Propuštěných horníkův jest 60.000, kdežto rozpočtená potřeba v Rakousku žádá jich jen 30.000. Druhých 30.000 bylo tedy z vojska propuštěno bez potřeby, a budou ovšem requirováni!

*

Souboj, zlozvyk to stejně hloupý jako surový, zakázán císařem našim 4. listopadu t. r. naprosto, i pro vojsko. Byl sice zakázán i dříve, ale železný zvyk jej neúprosně vymahal, pod ztrátou společenské cti, ba i stavovského stupně. Nedávno psaly noviny o jakémsi

četnickém rytmistru, že padl auf dem Felde der Ehre. Obyčejně bývalo to pro ženské, pro karban a podobné tuze čestné věci.

My Čechové se tomuto společenskému nemravu odučovati nepotřebujeme. Nemáme buršáckých mensur, militarismus naším ideálem nebýval, leda za válek husitských, a není *Anglii* soubojům též nepřejí V jistých případech — a na to obhájcové souboje poukazují zdál se býti nezbytnou svépomocí proti urážkám na cti, jež na př v Anglii přísněji se stíhají než u nás. Řádné soudy arciť i u nás podle písmeny zákona dosti přísně postupují, jen že mnohdy na nepravém místě, jak zde na př. nedávno ukázáno na „urážkách" děcek. Velikou nešvarou je to, že urážky *tiskové*, v nichžto mnohdy jde o existenci člověka, souzeny bývají *porotami*, od nichž není odvolání.

Co do *smírčích soudův* u vojska vytýkají obhájcové souboje, že tam nebývá vždy náležité nestrannosti. Tak *prý* pěšák bývá v nevýhodě vůči jezdci, zvláště jest li tento šlechticem, žid vůči nežidovi; dle této poslední výtky soudili bychom, proč jest souboj obhajován, kdybychom nevěděli neb aspoň podle zkušenosti se nedomnívali, že židé nejsou tak choulostiví k urážkám jako k boji zbraní.

Budiž tomu však jakkoli, jedna neplecha z rakouského vojska se soubojem zmizí.

Že církev naše souboj co nejostřeji odsuzovala, ostřeji dokonce nežli vraždu, je známo.

Politický a vojenský.

Práce politická u nás zůstává omezena, jak přirozeno, pořád ještě na sněmovny a noviny. Tu a tam koná se nějaká schůze, však bez významu širšího.

Na všechny strany jsou stížnosti, že poslanci nedbale chodí do sněmovny. Tuhle bylo v novinách, že kterýsi agrární poslanec z Moravy letos vůbec ještě ve sněmovně nebyl. Je to možno?

Opposiční stanovisko, zásadně totiž opposiční, které s vládou vůbec nic nechce míti, ba si jak exministr Prášek přeje, aby český národ byl co nejvíc utlačován a takto z optimismu svého léčen, omlouvá vlastně nepřítomnost poslanců, aspoň v theorii: neboť když tam nic nechtějí, co by tam dělali? V praxi ovšem jest jiná: tíseň chvíle jest silnější než theorie.

Upřímný přítel národu sleduje nejistotu české politiky s velikými obavami, i když není bojácným úzkostlivcem. Doufá-li kdo, že události pracují za nás, budiž mu přáno: mnoho však je těch, kteří tak nemyslí.

Požadavkem slovenských částí Uherska pro český stát vyplašili jsme sice Maďary z jich soběstačného klidu, vyplašili měrou neočekávanou. Je to jen špatné svědomí, že tak podrážděně se ozývají? Či počítají opravdu s možností, že by tento podkop neblahého dualismu se podařil?

Někomu snad stačí, že se nás přece někdo bojí. Nevadí, že maďarské noviny u vědomí maďarské síly a naší slabosti na nás pokřikují: pojďte a vezměte si je, můžete li! Mohloť by podkopů těch přibýti, neboť ani Chorvati ani Rumuni necítí se v maďarském objetí šťastnými. Ale bylo by třeba je připravovati, a státník, jenž by dualismus nahradil něčím lepším, byl by velikým dobrodincem mocnářství.

Za zmínku stojí, ač-li noviny psaly pravdu, že Ukrajinci nehodlají od ruského celku se odloučiti v říši docela samostatnou. Napsali jsme již dříve, že ani politické, tím méně hospodářské poměry nepřejí samostatnosti drobných států. A že dnešní válka jest válkou po přednosti hospodářskou, kdo by ještě pochyboval? A dohra její nebude jinaká. A bude velmi dlouhá.

Mnoho se teď mluví a píše o národech. Lord Cecil dokonce neostýchal se veřejně pronésti nesmysl o smlouvě dohody s ruským národem (5. října 1914): tedy ruský národ se smlouval s Anglií, Francií a Japonskem?! U nás arciť možno daleko více mluviti o mysli a vůli národu. Jaké by as bylo jeho rozhodnutí? A který vážný, věci znalý muž — nepravíme politik — troufal by si a priori k rozhodnutí tomu se odvolati, je za své přijmouti a za ně celou svou osobností se postaviti? Nejsou teď sice na místě slova srážející, sklíčující, spíše potřebí slov povzbudivých — ale přece jenom především pravdivých, upřímně pravdivých. V nynější politice české, zdá se, pravda ta proráží tu a tam skutkem; k úřednímu směrodatnému projevu nemůže se

jaksi dostati — národ jest příliš roztříštěn, i když má jednotné zastoupení, neboť příliš četné části jeho nejsou si vědomy dosahu každého rozhodného kroku, neumějí odhadnouti hranic možnosti. Odvážným prý štěstí přeje, statečným náleží svět — ale vždy jen podle pravidla úměrnosti.

*

Říše polská konečně uznáním Dra Kucharzewského za předsedu ministerstva formálně dobudována. Pokud žijeme ve válce, bude arci nejviditelnější známkou její zřízení vlastního vojska, které by částečně, pokud bude třeba, ulevilo středostátům stráž na hranicích. Kéž nová říše uvaruje se chyb minulých! Kéž jest ku blahu svým občanům i sousedům!

Otázka rakouskopolská ještě pořád nevyřízena, stejně jako rusínská. Dokud vojska jsou na hranicích, nesnadno jest přistoupiti ke konečné úpravě všech poměrů. Zdá se však, že ani v základních rysech jejích není jasno. Že ostatně Rusíni narážejí na stejnou zaujatost jako my, je známo; pokud zasloužena, jest otázkou, ku které odpoví budoucnost.

Trapné příhody s polskými legionáři, kteří nechtěli složiti přísahy dobyvateli předepsané a proto internováni, snad už ukončeny tím, že vstoupili do rakouského vojska.

*

Změna v ústavním životě pruském, ve volebním řádě, týká se sice přímo jen Pruska a Německa, nepřímo však také sousedův a snad celého světa, ve kterém Německo několik desítiletí hrálo čelnou úlohu.

Volební řád pruský, který již 1867 Bismarck nazval nejnesmyslnějším a nejmizernějším ze všech států, pochází z r. 1848. Je to t. ř. soustava trojtřídní: daně všech občanů se sečtou, rozdělí ve tři stejné třídy, a každá třída má stejné volební právo, volí totiž veřejně třetinu obecních výborů a třetinu volitelů do sněmu. Dvě vyšší třídy, zastupující někdy ani ne 20% obyvatelstva, mají takto moc v rukou. Odtud ono pověstné junkerství, corpsbruderschaft atd., jež ovšem se navzájem podporovalo a nepouštělo na vyšší místa méně majetných, a mimochodem řečeno — také katolických spoluobčanů. Německé listy samy přiznávají, že přese všechen ohromný pokrok Němců ve všech odvětvích vzdělaného života právě úřední vedení jejich proto selhávalo, ani kancléřů po Bismarkovi nevyjímajíc; tak na př. právě knížeti Bülowu, který při kancléřských krisích častěji a i nyní ze zapadliště se vynořoval, jako u nás na př. Körber, vyčtena nedávno řada osudných chyb, zvláště vůči Anglii, kterými nynější strašné pohromy přivoděny a za kterých se ukázalo, jak málo schopných státníků Prusko vlastně má.

Po různých pokusech s nápravou volebního řádu konečně o velkonocích 1917 Vilém II slíbil přímé a tajné volby (po návratě válečníků); když pak dělnictvo hrozilo stávkami atd., 7. čce, svolav korunní radu (zvláště řízný korunní princ z bojiště k ní povolán),

ohlásil také r o v n é volební právo. Staré Prusko má tím býti pochováno. Co a kdo všecko ještě s ním, ukáže budoucnost.

*

V r u s k é revoluci dostali se nahoru zase b o l š e v i c i (maximalisté), kteří však co do mezinárodních poměrů počínají si m e ň š e v i c k y, t. j. rozumně, chtíce u z a v ř í t i m í r a n e c h a t i s o u s e d ů n a p o k o j i, aby se každý z nich staral sám o sebe.

Jednání o příměří a mír předpokládá ovšem že se bolševici udrží u vesla a že čtyrspolek bude míti nějaké záruky, aby také se dodrželo, co se dojedná. Jinak by to bylo tolik, jako lézti slepě do pasti. Neboť i když vojska ruská na tu chvíli nejsou schopna větších podniků, již množství jejich stačí vážně ohrožovati hranice neb aspoň poutati tam značné síly všech spojenců.

*

Neuvěřitelné úspěchy spojeneckých vojsk v I t a l i i přivoděné jednak nechutí vlašského vojska k dalším bojům, jednak naší pohotovostí, překvapily celý svět. Cíle našeho tažení ovšem známy nejsou. Bylo-li mezi nimi též ohrožení boku francouzského, tedy rychlá pomoc z Francie zatím nebezpečí to oddálila. Vzhledem k tomu bylo ovšem potřebí své síly přiměřeně přesunouti a seskupiti, tak že nastala jakási přestávka ve větších podnicích.

Významnou událostí jest ohrožení J e r u s a l e m a Angličany. Již častěji zmíněno, že bojiště turecká jsou nejobtížnější, jmenovitě jihozápadní pro nepřátelství Arabů, kteří odedávna žárlí na kalifát cařihradský, dovolávajíce se ho pro sebe. Dle nedávné návštěvy Viléma II v Cařihradě lze souditi, že se ztrátou Palestiny počítáno, anať vojska turecká zaměstnána i na našich bojištích.

O následcích tohoto obsazení dnes mluviti jest předčasno, jelikož vyjednávání o mír všecky dohady může zvrátiti. Co se povídá o novém ž i d o v s k é m s t á t ě v P a l e s t i n ě, není ode dneška, aniž je dnes pravděpodobnější než jindy. Palestina dnes židovskou není, a für das Gehabte gibt der Jud nichts. Leda by židovští miliardáři, kteří dnes ještě víc než jindy ovládají celý svět, chtěli jemu na vzdory si udělati jux.

*

Stran války p o n o r k o v é, která tyto dny opět zostřena a rozšířena a která hlavně má nepřátele k míru donutiti, prohlásil soc. dem. posl. Seitz na mírové schůzi ve Vídni, že zprávy o výsledcích jejich jsou tlachy. Jelikož nelze za to míti, že úřední zprávy o skutečných výkonech by byly nepravdivé, a výrok Seitzův nebyl vyvrácen, nutno za to míti, že ú č i n k y války té u nepřátel ještě nejsou tak citelné, aby oprávňovaly k nadějím v brzkou jejich povolnost. Ostatně i naše zprávy s bojiště italského vypravují o velmi hojných zásobách všeho zboží.

*

Odborný spolupracovník časopisu „Observer“ píše, že l e t p ř e s o c e a n bude brzy možný. Uvádí četné lety celých vzducholoďstev

přes průplav Lamanšský, lety do Essenu, let poručíka Marchala z Francie do Ruska, zařízení vzduchové pošty na př. mezi Sardinií a pevninou. Protože nejkratší cesta ze St. Johns v Novém Fundlandě na irské pobřeží obnáší jen 1600 anglických mil, musí býti výkon ten za příznivého větru možný, protože již před válkou byly vykonány lety 24hodinové, při nichž létadlo mírnou rychlostí průměrně 49 mil za hodinu uletělo 1200 mil. Nyní se používá strojů o rychlosti 80 až 90 mil za hodinu, jež mohou pracovati nepřetržitě ve vzduchu 20 až 25 hodin. Ostatně je možno voliti cestu severnější: Labrador—Gronsko 600 mil, Gronsko—Island 650 mil, Island—Skotsko 500 mil nebo jižnější: 1200 mil až do Harty (Faval) na ostrovech Azorských a 500 mil do Portugal.

Kdežto dosud všecky daleké lety konány létadly jen s jedním motorem, mohlo by se nyní použíti létadla o dvou motorech, z nichž však jediný by k letu stačil. Velmi důležitým, nespolehlivým činitelem je směr větru, jenž se dá těžko odhadnouti a jehož nemožno vypočísti jako směr proudů mořských. Proto bude letec nucen držeti se obyčejných cest parníku. Spolehlivá data dokazují, že by byl vždy vzdálen nejvýš na půl hodiny letu od nějaké lodi, opatřené bezdrátovým přístrojem. Právě tato okolnost let létadlem s přístrojem jiskrovým umožňuje. Létadlo o rychlosti 80 mil, které může letěti 20 hodin, uletělo by 1600 mil. Zachovati přímý směr by bylo ovšem těžko, ale ani odchylka 20stupňová nezvětšila by vzdušnou cestu do Evropy více než o 250 mil; za příznivých okolností by se pak mohla cesta ta vykonati i za 16 hodin. Na létadle by museli býti dva řidiči, protože let nad mořem vyžaduje většího napětí nervového než nad zemí a přesahovalo by asi síly jediného člověka. Pro krátké trvání letu se myslí, že by i náklad byl poměrně menší než dosavadní výlohy za cesty přes ocean. Tak by krvavá válka, jež nás naučila mnohem více lítati, měla aspoň jeden dobrý výsledek pro lidstvo.

*

Dépêche de Toulouse dovozuje, že výtky komise senátu činěné správě francouzského zdravotnictví nutně povedou ku potrestání viníků. Po 34 měsících války přece už mohla zdravotní služba pracovati bezvadně, neboť máme výtečné lékaře a obětavé ošetřovatele, i počet nemocnic a ambulancí odpovídá všem požadavkům a přece trvá často nesmírně dlouho než je raněný ošetřen. Pokud raněný leží v nepřátelské palbě, není ovšem pomoci, ale že raněný musí 72 hodin čekati na obvazišti na svůj obvaz, na to reptá vším právem kde kdo. Že lehce ranění často dlouho jsou nuceni putovati než se jim dostane ošetření, proti tomu nenamítají ani oni ani nikdo jiný ničeho, ale že těžce ranění se v povážlivém stavu převážejí až do nejzadnějších koutů země jen proto, že nemají potřebné poukázky, nelze odpustiti.

O téže záležitosti píše vojenský lékař v úvodníku časopisu „Rappel“: Jedná se tu o chronickou nemoc, jíž nemožno vyléčiti, protože odpovědný úřad nevedou lékaři. Jen generální štáb je mistrem

vojenské hygieny, jen on vydává všecka nařízení týkající se blaha raněných, jen on disponuje personalem i materialem. Lékaři nemají práva rozhodovati o zařízeních, jež se zabývají osudem raněných, ani nemají hlasu poradného při celém vedení. Hledí se na ně jen jako na příslušníky nižší třídy, neschopné poroučeti, určené jen k poslušnosti. Všemohoucnost a vševědomost štábů je nedotknutelným základním pravidlem. Jiným základním pravidlem je, že zdravotní úřad je zařízením vedlejším, podružným, jehož potřeby jsou v řadě poslední. Důstojníci, jejichž vědění a vojenská praktická zkušenost by je činila způsobilými vše dobře vésti, jsou vázáni neobmezenou poslušností. Generální ředitel zdravotního úřadu musí poslouchati obyčejného štábního setníka. Je lékařem, ale není chefem. Dokonce státní podsekretář je bezmocný naproti hlavnímu stanu, má dodávati material i personal, ale rozhodovati nesmí o ničem.

Hlídka

31.

1917

Příloha

per solam graciam voluntatis, sed per carnis et sanguinis sui naturam. Et hoc est, quod dicit: „Et Christus hodie in nobis non solum per concordiam voluntatis sed eciam per naturam, sicut et nos in illo, recte manere dicitur" et infra: „ut naturalis unitas per sacramentum appareat unitatis".*a)* Secundum notabile est, quod per sacramentum corporis et sanguinis Christus in nobis non solum fide aut concordi voluntate i. e. gracia vel virtute, ut isti dicunt heretici, sed eciam vera unitate carnis ac sanguinis quoad eorum naturam manere probatur. / 65a

Idem . . . *b)* Ex quo illud egregie dictum valde debet esse notabile, 65b
quod dicit, quod panis sic vere est corpus Christi, quod si mutaretur in sensibilem carnem et visibilem, non amplius ille panis caro Christi esset quam modo est sc. invisibiliter. Revera hac ostensione nichil manifestius dicere debuit iste doctor . . .*c)*

Sed quia tu, apostata fidei, videris hos terminos*d)* 67b
depravare, ideo quomodo apud sanctos accipiantur, duxi tibi necessarium comprobare. Nam cum dicitur, quod corpus Christi est vere panis et sanguis vere potus, datur per hoc intelligi non modus figuralis et signalis, quomodo erat in manna, sed vere dicitur propter veritatem h. e. veram carnem ibi existentem, que est ibi aliud quam figura. Et hoc plane probatur per Augustinum de cons. dist. II. . . .[1]) Et patet, quomodo Augustinus determinans hanc questionem, an sub figura an sub veritate fiat hoc misterium, per veritatem intelligit veram carnem dicens: *Alioquin quomodo magnum erat* etc. *nisi vera sit caro?* Tu vero econtra cum doctore tuo, quem sequi videris, per veritatem ipsam veritatem verbi et legis dei intelligis / et per consequens longe ab eo 68a
sensu sanctorum discedis.

Similiter illo „realiter" abuteris, cum dicis, quod panis est realiter corpus Christi, et in hoc simplices valde decipis, qui terminos istos recte et ut debent capiunt, sed tuas significaciones, quas cooperis, in illis non perpendunt. Sed ut et hanc astuciam tuam agnoscant, ego palam cunctis aperiam. Cum ergo dicis, quod panis sacramentalis est corpus Christi realiter vel quod in eo sit corpus Christi realiter, intelligis realitatem signi et eiusdem habitudinis relative, que non propter res dicitur, qua realitate concedis Johannem esse in Helia vel ipsum Heliam. Fideles autem concedunt corpus Christi esse realiter in pane non solum illa realitate habitudinali, sed vera realitate substanciali et vera reali carne Christo propria et naturali,

[1]) c. 72.

a) Rkp.: veritatis. — *b)* Citáty z Paschasia hl. 4. a hl. 10. — *c)* Příbram uvádí dále 65b—66b z Paschasia příklady, jak zjevil se beránek a podoba dítěte v hostii a krev v kalichu (hl. 14), pak na důkaz, že tělo Páně je spojeno s božstvím, doklady hl. 8. a 18., potom 66b z Hugy Sv.-Vikt. a 67ab z Lyry a Altisiod. — *d)* Rkp.: terminore.

quam tu solummodo ponis in celo et valde equivoce, ut sanitatem in herba, in sacramento et ut signatum in suo signo.

Ita eciam decipis ore tuo una cum doctore tuo fideles in illo termino „presencialiter", cum concedis corpus Christi verum esse in sacramento presencialiter h. e. per presenciam sue virtutis vel gracie. Nos autem credimus veram carnem naturalem secundum suam substanciam et illius substancie non signalem sed substancialem presenciam esse in sacramento, quam ut dicit Augustinus opertam velatamque accipimus.

Similiter fascinas homines per illum terminum „spiritualiter", cum dicis cum tuo duce corpus Christi esse spiritualiter in sacramento spiritualiter i. e. per spiritum suum et graciam suam. Nos autem accipimus non sic accidentaliter tantum sed spiritualiter i. e. per substanciam suam corpoream spirituali modo[a] ibi existentem, prout distinguitur a modo corporali, illo sc. de quo dicit Augustinus de cons. dist. II. / Qui manducat,[1]) ut sc. per partes manducetur et[b] laceretur,
68b sicut alia caro in maccello,[2]) non sic corporaliter comeditur, sed spiritualiter, ut integer et totus sit in sacramento, in celo et in corde humano.

Verumtamen illos terminos „virtualiter et potencialiter" capere videris, sicut fideles capiunt, virtualiter i. e. secundum efficaciam sue virtutis et potenciam, quam in eodem sacramento operatur;[c] quibus duobus modis, ymmo et tercio sc. spiritualiter accidentaliter concedimus corpus et sanguinem Christi esse in quolibet sacramento.

Sed quoad alterum terminum „sacramentaliter" eciam errare videris, si et de quanto ducem tuum sequeris dicentem non esse aliter sanctitatem in sacramento panis, nisi dumtaxat obiective et quasi reverberative a sanctitate corporis Christi in celo, secundum quam sacramentum habet virtutem ad movendum animam fidelem ad devote memorandum Christum, que virtus est subiective in anima et obiective in sacramento. Fideles autem katholici dicunt, quod panis sacramentalis dicitur sanctus non solum obiective, sed subiective et formaliter magis et veneranda sanctitate multo nobiliori et digniori quam omnia sacrificia V. L. et archa et vasa thabernaculi aut templum domini divinitus erant consecrata. Propter quam sanctitatem suam formalem hostia consecrata habet conferre specialem graciam digno suo manducatori ultra manducacionem nudam et spiritualem, que secundum Augustinum in duplici specie

[1]) c. 58. Citováno volně. — [2]) Je z c. 44.

---

a) Psáno: substancia. — b) Rkp. nemá. — c) Psáno: quam in eodem sacramento concedimus sacramento operatur.

duplicatur. Tenent ergo fideles christiani corpus Christi esse tunc sacramentaliter, cum habet veram existenciam sue nature corporee, sumptam ex virgine, substancialiter in ipsa hostia consecrata, et hanc vocant existenciam sacramentalem. Tu vero cum tuo duce, ut verisimiliter de te estimo, per esse sacramentale / corporis Christi in hostia intelligis 69a sanctitatem et graciam esse in hostia obiective, quomodo sanitas est in herba aut in vino sano.

Hec dixi ad cautelam omnium fidelium, ne credant verbis vestris et responsis valde coloratis et pulcris exterius, sed interius perverso sensu et a sanctis doctoribus alieno venenatis, que veluti fideles assumitis et quibus conceditis verum corpus Christi, quod sumptum est ex Maria, passum resurrexit, ascendit et sedet in celo, esse nec lum vere[a] et realiter hostiam, sed eciam in hostia sacramentali, intelligendo dumtaxat ut in signo, sed non cum hoc ut in seipso est ibidem substancia vere carnis.

Cap. V.

Sunt eciam ad hoc multa testimonia V. T., que veluti quedam exemplaria verorum figure et similitudines propissime[b] precedentes ostendunt, quot et que res deberent integrare nostrum eucaristie sacramentum. Et quantum ad hoc loquuntur doctores, quod quatuor sunt credenda principaliter in nostro sacramento: primum est species panis et vini, secundum est verum corpus Christi et verus sanguis eius, tercium est divinitas filii corpori et sanguini ypostatice coniugata, quartum est gracia unionis electorum ad Christum et ad se invicem in modum paradisiaci fluvii a divinitate et humanitate dirivata. Primum vocatur res continens et significans, secundum res contenta et significata, tercium res contenta et non significata, quartum res non contenta sed significata.

Quantum ad primum sc. species panis et vini, que et non alie debent esse in nostro sacramento, patet figura Gen. 14[1]) in Melchisedech summo pontifice panem et vinum offerente et Num. 15[2]) in oblacione simile et vini, / quod vocatur[c] iuge sacrificium, et Prov. 69b 9[3]) in ipsa sapiencia i. e. Christo, qui *edificavit sibi domum* i. e. ecclesiam electorum, in qua ymmolavit victimas suas, *miscuit vinum et proposuit mensam suam dicens: Venite et comedite panem meum et bibite vinum, quod miscui vobis.* Quod Zacharias cap. 9[4]) confirmat dicens: *Quid enim bonum eius* (quantum ad affectum) *et quid*

1) v. 18. — 2) v. 4 n. — 3) v. 1 n. 5. — 4) v. 17.

---

a) Rkp. nemá. — b) sic! — c) Rkp.: vocat.

pulcrum eius (sc. populi christiani quantum ad aspectum), *nisi frumentum electorum et vinum germinans virgines.* Et Ps.[1]): *Ut educas panem de terra et vinum letificet cor hominis* et alibi:[2]) *Memoriam fecit mirabilium suorum.*

Quantum ad secundum, quod est in nostro sacramento contentive, sc. verum corpus Christi et sanguis, patet ex eius figuris. Et primo quod sit ibi caro, patet Ex. 12[3]) de agno paschali, cuius caro propter similitudinem, quam exprimit et effigiat, signat carnem Christi in nostro sacramento offerendam. Quod autem ibi sit perfectus homo, patet Gen. 22[4]) de Ysaac filio Abraham, quem totum cum corpore et sanguine sibi deus offerre iubebat in figuram filii sui taliter offerendi. De cuius carne et sanguine plane et manifeste dicitur figuraliter Deut. 12 sic:[5]) *Quod autem sanctificaveris et voveris domino, tolles et veniens ad locum quem elegerit dominus et offeres oblaciones tuas carnem et sanguinem super altare domini dei tui.* Sed veritas istius figure patuit Mat. 26 ubi supra.

Quantum ad tercium sc. quod perfecta divinitas est in nostro sacramento veluti in quodam sanctuario seu propiciatorio, patet figura Ex. 29, ubi dicit dominus:[6]) *Facient michi sanctuarium et habitabo in medio illorum* et infra:[7]) *Inde precipiam et loquar ad te supra propiciatorium.* Item ad idem dicit Ex. 29:[8]) *Et scient quia ego do-*
70a *minus, qui eduxi eos de terra Egipti, ut manerem inter illos / essemque dominus deus illorum.* Item ad idem I. Reg. 4[9]) patet figura de archa federis domini, in qua dominus dicitur resedisse. Ex quo patet, quod gens christiana, que inter gentes est deo gratissima, non erit gente Judeorum in hoc inferior aut indignior, ut non possit habere deum sic continue sensibiliter presentem et sibi appropinquantem. Pro certo sicut gens christiana super omnes gentes mundi est moribus et ritu melior, sic presencialitas divinitatis est sibi propior. De qua prophetice dicitur Deut. IV:[10]) *En populus sapiens et intelligens, gens magna, nec est alia nacio tam grandis, que habeat deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis deus noster*[a]) sc. modo speciali presencie et divine assistencie, qui modus fit potissime per modum cibi et potus, pro eo quia cibus et potus est propinquissimus uniendi se assimilandi intimandi et incorporandi cibatis mentibus et cordibus electorum ipso testante Joh. VI et dicente:[11]) *Et qui manducat me, in me manet et ego in eo.* Et hunc panem notavit Christus Ys. 30. cap., cum dixit:[12]) *Dabit vobis dominus panem artum et aquam brevem et non faciet ultra avolare a te doctorem tuum* i. e. Christum, de quo subdit: *Et erunt oculi tui videntes preceptorem tuum* subintellige:

[1]) Ž. 103, 14 n. — [2]) Ž. 110, 4. — [3]) v. 3 nn. — [4]) v. 2. — [5]) v. 26 n. — [6]) Ex. 25, 8. — [7]) Ex. 25, 22. — [8]) v. 46. — [9]) v. 4. — [10]) v. 6 n. — [11]) v. 58. — [12]) v. 20.

---

[a]) Rkp.: deus noster deus.

in ipso pane arto et aqua brevi h. e. in eucaristie sacramento, de quo subdit:[1] *Hec via, ambulate in ea neque declinetis ad dexteram neque ad sinistram.* Et hoc plane denunciatur Joh. 1, ubi dicitur:[2] *Et verbum caro factum est et habitavit*[a] *in nobis.* De qua carne et de qua divinitate dicitur ad Col. II,[3] quod in corpore Christi habitat plenitudo divinitatis corporaliter et inseparabiliter. Nec est hoc inconveniens sc. divinitatem et humanitatem filii nobiscum in sacramento / 70b
manere, sicut non fuit inconveniens divinitatem spiritus sancti in corporali specie sicut columbam in Christum descendere[4] et in linguis igneis apostolis veraciter apparere.[5]

Quantum ad quartum quod est in nostro sacramento, quod sc. est gracia fluens perficiens et sacians omnes fideles, patet figuram eius precessisse in manna, de quo Ex. 16 dixit dominus:[6] *Ecce ego pluam vobis panem de celo,* qui panis habebat saporem panis oleacei, ut dicitur Num. XI.[7] Per quod significatur nutrimentum divine caritatis in flumine suavitatis velut e[b] paradiso profluentis.[8] Habebatque eciam gustum simile cum melle dulcedinis inenarrande, ut patet Ex. 16.[9] Item hoc est mel dulcissimum, quod in ore leonis nostri Christi ille qui habet spiritum fortitudinis ut Sampson poterit reperire, de quo dicitur Judic. 14.[10] Et hic panis de quo pane Sap. 16 dicitur:[11] *Pro quibus angelorum esca nutrivisti populum tuum et preparatum panem de celo prestitisti eis sine labore, omne delectamentum habentem et omnis saporis suavitatem. Substanciam enim tuam et dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas*[c] *et deserviens uniuscuiusque voluntati ad quod quisque volebat convertebatur.* Ex quo patet, quod cum Christus manna nostro comparet sacramento tamquam figuram suo figurato, ut patet Joh. VI,[12] quod nostrum divinissimum sacramentum est maioris dignitatis, continencie et efficacie quam manna patrum antiquorum. Secundo patet, quod dicit scriptura: *Substanciam enim tuam et dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas,* ex quo datur intelligi, quod Christus secundum suam substanciam et secundum ipsius substancie efficaciam, ut puta dulcedinem, virtutem et graciam, ostendit et dat se in pane / celesti, que uniuscuiusque 71a
voluntati ad quod vult convertitur, de cuius substancia et eius suavitate edenda dicit Ps.:[13] *Gustate et videte, quoniam suavis est dominus, beatus vir qui sperat in eo* (Ps. 33).

Ex[d] hiis omnibus supradictis patere potest fidelibus, quomodo debeant colere et adorare rite hoc venerabile

[1]) v. 21. — [2]) v. 14. — [3]) v. 9. — [4]) Mat. 3, 16; Luk. 3, 22. — [5]) Sk. ap. 2, 3. — [6]) v. 4. — [7]) v. 8. — [8]) Gen. 2, 10. — [9]) v. 31. — [10]) v. 8. — [11]) v. 20 n. — [12]) v. 59. — [13]) Ž. 33, 9.

---

a) Rkp.: habitabit. — b) Rkp.: in. — c) Rkp.: ostenderas, Vulg.: substantia enim tua dulcedinem tuam . . . ostendebat. — d) Rkp.: Et.

sacramentum, considerando in eo harum IV rerum genera; quia sacramentum panis et vini debent venerari et honorare et quantum ad reverenciam exteriorem spectat, inter omnes res mundi sensibiles dignissime videre et contrectare dicente b. Crisostomo Morali 91:[1]) *Quomodo igitur non oportet puriorem esse qui hac potitur hostia, quoli solari radio puriorem habere manum, que hanc incidit* sc. hostiam. Ex quo patet, quanta reverencia est contrectanda hostia et quam pura manus est habenda, quia purior solari radio, qua[a]) sancta hostia est incidenda vel frangenda, de qua dicit Morali L, quod ipsa hostia est capitulum omnium. Item Origines omel. 13 super Ex. ad magnam reverenciam hostie consecrate sic loquitur:[2]) *Volo vos admonere religioris exemplis. Nostis enim qui divinis misteriis interesse consuevistis, quomodo cum suscipitis corpus domini, cum omni cautela et veneracione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur; nos enim vos creditis et recte creditis, si aliquid per negligenciam decidat.* Hec ille.

Quantum ad secundum humanitas Christi est in ipsa hostia quadam veneracione que dulia dicitur super omnes creaturas adoranda, de quo dicit Augustinus Ps. 28:[3]) *De carne Marie carnem accepit et ipsam ad manducandum dedit. Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit*, ubi dicit glosa: Adoramus quidem huma-
71b nitatem eius quadam veneracione, maiori quam universas creaturas, illa tamen que dulia est, non latria. De hac dicit Ps.: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Item Augustinus serm. 35 de verbis apostoli dicit:[4]) *Necessarium erat, ut nobis sacramentum corporis et sanguinis consecraret, ut coleretur iugiter per misterium, quod semel offerebatur in precium.* Hec ille. Ecce dicit: coleretur per misterium illud corpus in sacramento, quod semel offerebatur in precium in cruce. Quodsi non esset ibi secundum carnis substanciam, quid ergo ibi coleretur? Unde argumentum est a cultu et adoracione ista, quia ibi est verus Christus homo secundum substanciam, non secundum figuram, que pro Christo non est colenda, quomodocunque fuerit significata.

Quantum ad tercium in nostro sacramento sc. divinitatem dicendum est, quod ipsa solummodo cultu et honore qui soli deo debetur ex toto corde et ex tota anima est colenda. Quod significatum est [Lev.] 19[5]), ubi dicit dominus: *Sabbata mea custodite et ad sanctuarium meum metuite*, similiter Lev. 26:[6]) *Ego sum dominus, custodite sabbata mea et pavete ad sanctuarium meum, ego dominus.* Item figura huius adoracionis erat, quod dominus adorabatur in archa,

[1]) Nepodařilo se mi nalézti. — [2]) Opp. vyd. Maur. (Paříž 1733) tom. II. col. 176b. — [3]) Migne P. L. 36 col. 213 n. není. — [4]) Migne P. L. 38 má jen 28 řečí de verbis ap. — [5]) v. 30. — [6]) v. 2.

[a]) que.

ut patet Ex. 33,[1] et in rubo, ut patet Ex. 3,[2] et in nube, ut patet Ex. 33.[3] Et quia de hoc scripsi in articulis late,[4] ideo istam materiam pro presenti obmitto, sed tantummodo pro cultu et veneracione eucaristie doctorem[5] allegabo, de quo imprimis loquitur tractatu de eucaristia cap. 6 dicens:[6] *Et sic fecerunt sancti doctores concorditer. Unde Rabanus de naturis rerum lib. V cap. XI declarat, quare deus voluit sacramentaliter seipsum coli in pane et vino.* Ex quo patet, quod deitas est colenda in nostro sacramento. Et idem dicit eodem libro cap. III,[7] quod *dimisso illo accidente signatum suum, quod est corpus Christi et sanguis, ymmo tota Christi* 72a *humanitas, quantum unite*[a] *sufficimus est colenda.* Idem dicit cap. 5:[8] *Et sancti laboraverunt non ad honorem illius signi tantum, sed corporis et sanguinis*[b] *signati et sic Christi, ita quod quiditas substancie signantis sopiatur quoad consideracionem hominis et tota devota intencio colligatur in Christum, ad quod movent signa per se sensibilia.* Idem cap. VII allegans Augustinum dicit:[9] *Ideo docet Augustinus serm. LV, quomodo non debemus contemptibiliter vel irregulariter*[c] *accipere sacramentum propter suum signatum: „Non tibi" inquit „videatur vile quod vides. Quod vides consumitur, numquid Christus consumitur? Numquid corpus Christi consumitur? Absit!" Distinguunt enim sancti inter hoc signum et corpus Christi ut inter deum et creaturam signantem.* Hec ille.

Et patet, quod deus in hostia est colendus, quamvis ibi non videatur. Unde doctor dicit in eodem cap.[10], quod nemo videt ibi corpus Christi oculo corporali. *Non enim* inquit *sequitur: Petrus intellectu vel fide videt deum in hostia per corporalem oculum, quia per eius ministerium, ergo videt deum ibidem oculo corporali.* Et ad idem dicit libro de blastemia cap. 2 ponens pro blasfemia et magno peccato non adorare illud sacramentum; unde sic dicit in forma:[11] *Et 3° blasfemant contra spiritum sanctum dicentes, quod illud sacramentum non est a fidelibus adorandum, cum sit res tam detestabilis, sed corpus Christi quod est in eo absconditum, licet illud accidens sit propter Christi assistenciam venerandum, acsi illuderent christifidelibus dicentes: Non colatis secundum pietatem spiritus hoc sacramentum, cum ex nulla habitudine signat vel sit hoc sacramentaliter corpus Christi.* Hec ille. Ponit enim iste doctor libro de apostasia 72b circa[d] finem, quod hoc signatum est infinito prestancius quam signa corporis Christi in Lege Veteri, cum sit simul veritas et figura, et infra dicit:[12] *Teneamus igitur quod virtute verborum Christi panis*

[1]) v. 10. — [2]) v. 2 nn. — [3]) v. 10. — [4]) V traktátu »Contra 76 articulos Pikardorum et Taboritarum«. Srv. Krofta ČČM 1899 str. 209—220. — [5]) t. j. doctorem ewangelicum — Viklefa. — [6]) vyd. Loserth. str. 187. — [7]) tamže 63. — [8]) tamže 130. — [9]) tamže 200 n. — [10]) tamže 206. — [11]) vyd. Dziewick. str. 27 — [12]) vyd. Dziewick. str. 242.

a) Loserth: univoce, ale C D mají také: unite. Snad unice. — b) Viklef nemá. — c) Loserth: irracionabiliter, D má rovněž: irregulariter. — d) Psáno: citra.

ille fit et est miraculose corpus Christi ultra possibilitatem signi ad hoc humanitus instituti. Verumtamen inquit *ista unitas vel unio* sc. Christi ad sacramentum *non attingit ad unitatem ydempticam numeralem vel unionem ypostaticam, sed creditur quod sit inmediate post illam.* Hec ille. Ex quo videtur dicere, quod post unionem divinitatis ad humanitatem ypostaticam non est alia pocior quam unio Christi in sacramento, que unio cum sit sacramentum seu signum sacratum illius unionis supradicte sc. ecclesie ad Christum et electorum ad se invicem, signat quanto caritatis et amoris glutino omnes convive huius sacramenti debent adunari in tantum, ut iste doctor dicit libro de apostasia, quod debent habere omnia in communi observando legem naturalem membrorum, communicando temporalia quantum oportet ad sustentacionem cuiuslibet membri sine superfluo reservato, innuente hoc nobis apostolo I. Cor. X in hiis verbis:[1]) *Unus panis et unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane et de uno calice participamus.* Quod cum pertinaciter obmittimus, patet quod non sumus fructus corporis Christi participes. Hec ille. Propter quod tractatu de eucaristia cap. VI[2]) late ostendit, quanta et quam sancta disposicione indigent homines hoc sacramento participantes. *Oportet* inquit *digne sumentem hoc sacramentum habere tres virtutes theologicas et conversacionem virtuosam imitatoriam capitis sui Jesu Christi,* deinde ponit XIV condiciones quas trahit [ex] Ex. XII in esu agni paschalis
73a observatas / ab omni digne manducante Christi corpus observandas.[3])

Cap. VI.

Et quia super ista sentencia katholica, sc. quod corpus Christi est secundum substanciam suam corpoream et existenciam realem et naturalem in sacramento, iacet non modica difficultas, sc. quomodo corpus Christi in numero possit esse simul et semel in pluribus locis incommunicantibus, propter quam heu plurime opiniones perverse suboriuntur in materia de sacramento, apud eos presertim, qui ymaginem et fantasmata sensuum pocius sequuntur quam fidem et quam modum essendi substanciarum separatarum supra naturam vivencium et existencium, de quorum numero unum esse reor nominetenus episcopum Thaboritarum supradictum, recte religionis apostatam modernulum, propter quam difficultatem pocius eligunt a fide recedere et quod Christus secundum substanciam suam sit in sacramento non credere quam omnipotenciam dei quoad hoc concedere: ideo quamvis michi in illa materia expediat tacere quam quicquam dicere, tum[a])

[1]) v. 17. — [2]) vyd. uv. str. 158 nn. Srv. kázání Kohnovo a Husovo v Studiích a textech I. 486 nn. — [3]) tamže 164 nn. z homilie Řehořovy.

[a]) Rkp.: tam

propter meam imperiiciam, cum supra me hanc ipsam non hesito esse materiam, tum propter alios qui in quavis materia difficili facile declinant ad perfidiam, tamen fidelibus ne in hoc ipso deficiam sed pocius uteunque proficiam, quasdam proposiciones a magistrorum meorum sentenciis veluti quedam aurea scuta templi cupio proponere, quibus intellectis valeant obieccioni repugnancium repugnare. Inprimis tamen pro materia ista volo testimonia scripture et sanctorum doctorum exponere, deinde quedam notabilia cum ipsis proposicionibus katholicis dicere et proponere.

Quantum ad primum, quod sc. Christus possit fieri secundum suam essenciam corpoream simul et semel in pluribus locis distantibus, / 73b
manifestum esse videtur ex illo Joh. 1, ubi dicitur: *Respondit eis Johannes dicens:*[1] *Ego baptiso in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis, ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus ut solvam corrigiam calciamenti eius. Hec in Bethania facta sunt, ubi erat Johannes baptisans trans Jordanem.* Ex quo patet, quod credidit Baptista Christum hominem stetisse in medio phariseorum ad se missorum de ipso Christo loquencium, qui pro tunc alibi visibiliter manebat cum discipulis. Quod patet per illa verba sequencia:[2] *Altera die vidit Johannes Jesum venientem ad se et ait: Hic est de quo dixi: ‚Post me veniet vir, qui ante me factus est, qui prior me erat'. et ego nesciebam eum.* Secundo patet, quod ille qui stetit medius inter phariseos, fuit Christus homo vir. Quod patet per illa verba Johannis plane declarantis, quis stetit inter [eos], et dicentis: *Hic est de quo dixi* etc. et per hoc quod dicit: *Cuius non sum dignus solvere corrigiam calciamenti*, quod de divinitate nemo sanus diceret.

Et hanc sentenciam confirmat Jesus Mat. 23 dicens:[3] *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi in medio eorum sum* et Mat. ult: *Ecce vobiscum sum omnibus diebus usque ad consumacionem seculi.* Item idem potest probari per illud Act. 9. ubi dixit Ananias:[4] *Saule frater, dominus Jesus misit me, qui apparuit tibi in via qua veniebas, ut videas et implearis spiritu sancto.* Ex cuius verbis patet dominum Jesum apparuisse Paulo in via illa, qua veniebat Damascum; sed non potest vere apparere in via, nisi vere sit in via — ergo Christus post suam ascensionem fuit vere in via cum Paulo veniente. / Secundo patet, quod lumen de celo circumfulsit eum eciam 74a
in via eadem, ut patet Act. 26, ubi eciam dicit ad eum dominus:[5] *Ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum et testem horum, que vidisti.* Et idem patet Act. 22. ubi dicit:[6] *Et factum est michi revertenti in Jerusalem et oranti in templo fieri me in stupore mentis et videre eum.* sc. de quo inmediate Ananias dixerat sibi:[7] *Deus patrum nostrorum preordinavit te, ut cognosceres volun-*

---

[1]) v. 26—28. — [2]) v. 29—31. — [3]) Mat. 18, 20; 28, 20. — [4]) v. 17. — [5]) v. 16. — [6]) v. 17 a. — [7]) v. 14.

tatem eius et videres iustum et audires vocem ex ore eius. Et quando rogo competencius, nisi quando novit Christum [secundum] carnem, de quo dicit 2. Cor. V:[1]) *Itaque ex hoc nos neminem novimus. ets novimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non novimus.* Ex quo patet, quod multo credibilius et securius est credere dominum Jesum fuisse et apparuisse in via et in templo ipsi Paulo et quod ipse vidit eum in via et in templo sibi apparentem eciam secundum carnem, ut sonant verba scripture, quam credere quod Paulus de templo et de via vidisset eum in celo, prout a d v e r s a r i u s hoc satis inpertinenter extrahit ab hac scriptura et extorquet. Cum autem dominus Jesus tunc existens in via et in templo non defuit sanctis in celo, patet quod tunc simul et semel fuit in diversis locis, quemadmodum credimus de eadem singulari numero persona Jesu, quod pro sancto triduo fuit simul et semel in sepulchro, in limbo et in celo, in sepulchro iacere, ad inferna autem descendere et in celo cum patre iugiter conregnare.

Nec illam sentenciam sc. de existencia unius et eiusdem hominis esse in pluribus locis negat tamquam inpossibilem, ymmo propter hoc quia dubitat, si idem Paulus in corpore vel extra corpus fuerit in
74b tercio celo, relinquit tamquam deo possibile / dicens II. Cor. 12:[2]) *Scio hominem in Christo ante annos 14, sive in corpore sive extra corpus nescio* etc. Et ad idem legitur IV. Reg 4 de Heliseo dicentei ad Jesi:[3]) *Nonne cor meum in presenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui?*

Exemplificant eciam doctores et fundant istam materiam in miraculoso Christi prandio, in quo ex quinque panibus et duobus piscibus saciavit quinque millia hominum et superfuerunt de iisdem panibus XII cophini fragmentorum, ut patet Mat. 12 et Mar. 8[4]), ubi dicitur:[5]) *Non recordamini, quando quinque panes fregi in quinque milia hominum?* Ex quo patet, quod eadem materia quinque panum replebat XII cophinos et saciabat V millia hominum.

Sed hic dicunt a d v e r s a r i i, quod *deus*[6]) *in dictis miraculis fecit materias absconditas* alienas *administrari et fecit formas illas paucas et parvas habere virtutem ad assimilandum [sibi] insensibiliter illas materias*, et sic ut dicunt sumendo partem pro toto per sinedochen et propter illam partem licet minimam et propter virtutem datam sibi ad assimilandum tam multam materiam alterius panis adhuc verum est, quod ex V panibus saciavit V millia hominum.

Sed ista videtur satis colorata evasio. Quis enim philosophus diceret, quod propter unam particulam panis minimam, ut grani millii, magna et habundans materia administrata eidem fiat idem numero

[1]) v. 16. — [2]) v. 2. — [3]) IV. Král. 5, 26. — [4]) Mat. 14, 19 n.; Mar. 8, 6 nn. — [5]) v. 18 n. — [6]) Tak doslova V i k l e f De euch. (vyd. Los. str. 247.)

panis unus de quinque panibus? Quod laicus rudis non concederet nec philosophus, cum totum integrale non constet nisi ex omnibus suis partibus se integrantibus, non alienis. Eciam ex hoc, quia corrupto aliquo toto integrali citra vel ultra medium aut undecunque superaucto non dicet philosophus idem totum integrale ut prius remanere. I t e m talis / parvula panis pars et forma eius pocius assimilatur a 75a forma maiori[a] quam sibi illam assimilat, sicut agens forcius assimilat sibi agens debilius. I t e m parcialis forma non assimilat sibi formam sui tocius, sed econtra. I t e m non magnum fuisset miraculum in opere Christi administrare alienas materias panum ad ipsos quinque panes et sic quinque millia saciare, cum hoc rex aut alter dives vel pistor posset efficere. Et sic videtur, quod illa responsio nedum evacuat miraculum Christi, sed directe contra scripturam procedit, que dicit quod ex quinque panibus saciavit Christus V millia hominum; ista autem responsio dicit, quod ex quingentis et V vel mille aliis administratis panibus Christus illum populum saciaverit.[b] Quodsi hoc Christo fuit possibile, sc. eosdem panes quinque tot et tanta et tam diversa loca facere occupare, multo conveniencius facere potest, quod eius substancia corporea, que de se est indivisibilis, sua simplicitate et essencie spiritualitate simul et semel diversa loca potest obtinere.

De quo etiam sunt plana t e s t i m o n i a s a n c t o r u m d o c t o r u m e c c l e s i e p r i m i t i v e. Et primo ad hoc est b. D i o n i s i u s de eccl. ier. declarans, quid significat quod sacerdos cum thurificacione procedit ad corum et revertitur circulariter ad altare, dicit:[1] *Nam que est super omnia thearchia . . . unit ad ipsam sancte sursum actos*. Hec ille. / Cuius sensum et declaracionem quere supra cap. 3 huius. 75b

Et ad idem est b. A m b r o s i u s in ep. ad Hebr. dicens:[2] *In Christo semel oblata est hostia . . . facile in eius commemoracionem*. Ex quo patet p r i m o, quod hoc sacrificium est idem cum illo sacrificio, quod Christus obtulit, et solum unum. S e c u n d o patet, quod non propter hoc sunt multi Christi, sed unus ubique Christus plenus secundum suam existentiam hic in isto altari et in quolibet alio. T e r c i o patet, quod unum corpus Christi offertur hic et ubique et non multa corpora Christi. Ex quo inevitabiliter concluditur unum corpus Christi esse simul et semel in pluribus locis quantumcunque distantibus.

Et ad idem est A u g u s t i n u s in[c] sermone de verbis domini dicens: *Manducatur Christus, vivit manducatus, quia surrexit / occisus* 76a *. . . manebat integer apud patrem, ut angelos pasceret*. Hec ille, et ponitur de cons dist. 2 Qui manducant.[3] Ex quo plane patet p r i m o, quod quamvis Christus quotidie manducatur, non tamen consumitur nec per partes laceratur sicuti sensibile sacramentum. S e c u n d o patet,

[1]) Opp. vyd. Antverp. (1634) I. p. 286 n. (překlad odchylný). — [2]) M i g n e P L 17 nemá výkladu toho listu. — [3]) c. 58.

---

a) maiore. — b) Rkp.: saciaret. — c) Rkp.: ex.

quod integer Christus, verus deus et homo, secundum omnes partes integrales manet simul et semel in sacramento et in celo et in corde humano et sic in pluribus locis a se invicem distantibus, quod manifeste patet per illa vocabula ‚integer, totus', que sunt nomina existencie corporee[a]) Christi sic integrate et totificate.

Ad hoc idem consonans eciam Augustinus alibi dicit[b]) et exclamat:[1]) *O veneranda sacerdotum*[c]) *dignitas, inter quorum manus [Christus] velut in utero incarnatur! O felices sacerdotes, si feliciter vixeritis! O celeste misterium, quod per vos pater et filius et spiritus s. operatur! Super tam ineffabili misterio nostis*[d])*, quod uno eodemque momento idem deus, qui presidet in celo, [in] manibus vestris est in sacrificio. Cavere igitur debent sacerdotes, ne oculi eorum, qui vident omnia videntem, inclinentur ad videndum vanitatem, ne lingua eorum, que loquendo deponit de*
76b *celo dei filium, loquatur mendacium vel aliquid contra deum vel proximum inutile verbum, ne manus, que intinguntur sanguine Christi, polluantur sorde peccati. Si autem sepulchrum Christi gloriosum est, in quo corpus Christi iacuit per triduum exanime, igitur gloriosiora et digniora debent esse corda sacerdotum, quibus resuscitatus quotidie dignatur inhabitare Christus; et sicut beata sunt ubera, que Christus parvulus suxit, tam beatum debet esse os, quod carnem et sanguinem eius sumit.* Hec ille. Cuius verbum exponit Mgr Johannes Hus, quando dicit:[2]) *Incarnatur deus i. e. ille est in manibus, qui in utero virginis est incarnatus.*

Item ad idem est Augustinus de verbis apostoli serm. 35 et ult. dicens de corpore Christi in eucaristia, quod *tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto, quod cum ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in universis ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu apostolica sentencia dirivata est dicens: Qui multa tenet, non habundabit et qui modicum, non minorabit. Si forte panes apponeremus esurientibus non ex toto pervenire ad singulos, quasi particulatim et minutatim pro porcione sua unusquisque presumet; ex hoc vero pane cum assumitur, nichil minus habent singuli quam universi, totum unus, totum omnes, totum vero plures sine diminucione participant.* Hec ille.[3]) Ex quo patet, quod corpus Christi in eucaristia sicut est plenum in universis ita integrum in singulis et quod totum omnes, totum plures, totum unus accipiunt et secundum plenum, totum, integrum esse in pluribus locis assumunt.

Idem contra Felicianum:[4]) *Sic Christus uno eodemque tempore*
77a *totus in inferno, totus in celo; illic iniuriam paciens carnis, hic non relinquens gloriam divinitatis.* Hec ille.

[1]) kde? — [2]) V kázání *Vos estis sal terrae.* — [3]) Migne P L 38 není. — [4]) Migne P L 42 col. 1170.

[a]) Rkp.: corpore. — [b]) Rkp.: dicens. — [c]) Rkp.: sacramentum. — [d]) Rkp.: vestri.

Et ad idem est Gregorius in omelia paschali dicens:[1]) *Idem*[a]) *uno eodemque tempore ac momento et in celo . . . et generaliter omnes et specialiter unusquisque.* Hec ille. Ex cuius egregie dictis primo patet, quod corpus Christi uno eodemque tempore ac momento sit in celo et ante oculos sacerdotis. Secundo patet, quod sicut divinitas filii una existens totum implet mundum, ita unum corpus numero cum illo, quod sumptum est de virgine, est unum et idem in quolibet altari. Tercio patet, quod divinitas filii ubicunque est coniungit sibi corpus Christi ac facit esse unum cum corpore eius et unum corpus eius.

Ad idem est Bernhardus in serm. de corpore Christi ad Petrum papam dicens:[2]) *In altari quippe sacerdotum manibus corpus Christi conficitur, non creatur, non nascitur,* / *sed quod totum est in dextera patris, totum est in manibus sacerdotis, totum in ore sumentis, unus in multis, idem in diversis.* Hec ille. 77b

Item Paschasius doctor . . .

Et ad idem est Hugo libro de sacram. 2° parte 8. cap. XI dicens pro illa materia: *Non est mirum, si mirabilis mirabilia operatur . . . non erit inpossibile quicquid erit.* Hec ille. / Post quem Richardus in Summa q. XLVII: *Dico ego, quod ista sentencia est ab errore magis remota. Qui enim dicit per divinam potenciam unum corpus posse esse simul in diversis locis, magis est remotus ab errore illorum infidelium, qui opinantur corpus Christi non posse esse simul in diversis altaribus sub diversis speciebus sacramentalibus.* Et infra: *Certum enim est et verissimum, quod corpus domini nostri Jesu Christi in diversis altaribus simul est*[b]) *sub diversis speciebus sacramentalibus, in quibus substancia corporis Christi est sub illis speciebus non per aliquid aliud a se sc. per quantitatem.* Hec ille. 77,a

Et quamvis hec egregia testimonia sanctorum et scripture sacre sufficere possent cuilibet fideli, obedienti apostolo et non volenti alta sapere sed sapere ad sobrietatem,[3]) ad credendum quod corpus Christi simul et semel possit esse in diversis locis, tamen ut promisi pro excludendis versuciis infidelium, naturam pocius quam deum et fidem sequencium, pono illis proposiciones katholicas, inprimis proponens duo nōtabilia.

Pro quorum primo sciendum est, quod multilocacio vocatur, quando eadem res creata est simul in tempore per multa loca secundum se totam, sicut dicimus animam eandem hominis secundum se totam esse simul in capite et in pede et quolibet membro corporis. Vnde dicit *Jo. doctor* c. VIII[4])

[1]) Migne P L 76 col. 1169—1174 nenalézám. — [2]) Migne P L 184 col. 984. — [3]) Řím. 12, 3. — [4]) Viklef vyd. Los. str. 232.

a) Rkp.: Item. — b) Rkp. není.

de eucaristia, quod *oportet eciam fidelem concedere, quod tam anima Christi quam totum corpus Christi sit simul tempore per diversa loca in multis ecclesiis atque altaribus, et illud vocamus multiplicacionem corporis, sicut dicitur totum corpus esse ad omnem punctum*
77ab / *hostie consecrate*. Hec ille. Qui ulterius ponens duas opiniones de multiplicacione et unam illarum reprobans et alteram illarum acceptans in fine illius capituli sic loquitur:[1] *Sed redeundo ad difficultatem tactam de multiplicacione videtur, quod secunda sentencia sit tenenda. Cum enim inpossibile sit idem corpus multiplicari situaliter vel dimensionaliter per diversa loca et tam fides de eucaristia quam eciam communis philosophia docet esse multiplicacionem substancie, patet veritas secunde sentencie*. Hec ille. Ex quo patet veritas multiplicacionis substancie in eucaristia, ut fides inquit docet et communis philosophia. Substancie enim corporee capte in puritate sue essencie absque involucro dimensionis corporee sunt a legibus loci et situs penitus circumscripte, sed secundum esse suum indivisibile per plura loca sui diffusive. Exemplum ponit ille doctor de una substancia corporea sc. natura humana, que simul et semel est in tot locis, in quot sunt eius supposita humana, et sic de aliis naturis corporeis. Similiter idem instans indivisibile est assistenter in toto mundo et qualibet parte eius corporea. Humanitas autem unita nature divine multo est spiritualior et subtilior ex vi communicacionis ydiomatum ad sic essendum in pluribus locis multiplicative, quam aliqua alia creatura non tam a naturalibus elevata. Exemplum huius eciam est naturale in lumine et colore, cuius quilibet punctus facit se in quolibet puncto medii et quilibet punctus rei vise generat suam similitudinem in quolibet puncto organi — itaque tota intencio coloris fiat in toto medio et tota
78a in qualibet parte medii et organi. Possibilitas eciam huius apparet / in arte ut in speculo, in quo quamvis parvo tamen magnus et integer homo apparet vel domus aut mons maximus secundum omnem disposicionem et figuram sue magne quantitatis, quo confracto in qualibet parte similis effigies hominis vel figura montis apparebit. Quodsi hoc est arti concessum, omnino conceditur tamquam possibile verisimile arti conditoris. Idem dicit de magno sole in aqua vel in speculo apparente.

Secundum notabile, quod potest convenienter subservire huic materie, est: quod oportet omnem hominem hanc materiam intelligere volentem esse peritum et bonum moraliter philosophum vel alias fervide orantem et desiderantem excellenterque devotum christianum, et quidem a corpore et fantasiis corporis veluti aquis penitus exsiccatum et abstractum et in modum existendi separatarum substanciarum et plus quam separatarum elevatum et reductum et a tempore, loco, situ, motu et omnibus proprietatibus eorum separatum, hoc pro vero habendo et secundum hoc se in diffi-

[1] tamže str. 268.

cultatibus fere omnibus huius materie dirigendo, sc. quod sicut corpus Christi est modo[a]) opposito in celo et in sacramento, quia in celo substancia eius est in loco et posicione parcium ad locum et ceteris proprietatibus, in sacramento vero contrarie est quantitas et omnia quantitatem consequencia per eius substanciam, ut inmediate declarabitur in c° sequenti; et sicut corpus Christi est hic in sacramento dupliciter sc. primo h. e. per existenciam sacramentalem solius eius substancie, in quam fit conversio, et 2° per omnium aliorum a substancia concomitanciam, que non sunt ibi sacramentaliter, sed accessorie, / ut quantitas, qualitas, accio etc.: 78b
sic dupliciter dicitur aliquid inesse Christo vel convenire sibi prout est in sacramento, sc. ut corpus ibi primo est, secundo ut ibi concomitanter,[b]) accessorie seu confuse est. Primo dicitur aliquid inesse Christo ut hic, quod sibi inesset, si nusquam alibi esset nisi hic. Concomitanter vero dicitur sibi aliquid inesse hic, quod sibi primo inest ut alibi existens et ex hoc sibi inest ut hic sc. propter ydemptitatem subiecti et forme. Super hoc enim potissime difficultates iacent, fundantur et solvuntur, que sunt de magnitudine, quantitate et variis disposicionibus ipsius corporis Christi, ut motu, figura, forma in ipso sacramento.

Cap. VII.

Supposita supra dicta sentencia de venerabili eucaristia tamquam solida et fide firma, scripturis et testimoniis sanctorum comprobata, et a cunctis fidelibus constanter sustinenda, sc. quod corpus Christi est ibi in sacramento secundum eius substanciam corpoream et carnem propriam et naturalem, unitam anime et divinitati, cogor licet invitus ad alias difficultates illius materie descendere, propter quas video plures a vera fide sacramenti aberrare. Qui quia credunt corpus Christi secundum quantitatem et magnitudinem suam, similiter formam et figuram, locum et motum et cetera in sacramento tam parvo nullo modo esse posse et sine hiis ibi esse non posse: ideo inveniuntur corpus Christi in sacramento secundum suam substanciam non ponere, sed dumtaxat esse in sacramento ut in signo signato secundum substanciam ibidem non existentem, sed in celo tantummodo secundum substanciam et suam naturam remanentem et ad diem iudicii inde non descendentem.[c]) Propter quod ne plures labantur in heresim, cogor ut dixi, licet invitus, illam materiam / pertractare. 79a

Et antequam incipiam, protestor quod pure scolastice et probabiliter tractare intendo et contra eos, qui illam reputant inpossibilem, veluti possibilem et per theologum sustinibilem

---

a) Rkp.: *non.* — b) Rkp. zde i dále: concomitantur. — c) Rkp.: descendente.

ostendere et argumenta contraria dissolvere, que si insoluta forent, possent simplices amodo illaqueare. Opto tamen, ymmo hortor et suadeo hanc materiam altam et incomprehensibilem coram simplicibus laicis et presbiteris neminem pertractare, pro eo quod nec illa possunt addiscere nec intelligere, sed possunt in eo facillime labi, corruere et errare.

Suppositis ergo hiis scripturis et testimoniis sanctorum et notabilibus de multiplicacione in precedenti capitulo superest ponere quasdam proposiciones katholicas, que in modum supposicionum possunt argumenta plurima contraria elidere et supradictam sentenciam katholice veritati compossibilem defensare.

Prima[a] ergo proposicio est ista: Quemadmodum Christus homo, quamdiu in hac mortali vita fuerat, vixit secundum leges corporales, mortales et secundum proprietates carnis passibilis, divisibilis, corpulente, mutabilis, locabilis, gravis et quomodocunque aliter variabilis, quasi sopitis universis condicionibus et proprietatibus divinis et absconsis: sic e converso post mortem et suam resurreccionem solutis legibus carnis et sopitis universis proprietatibus eius vivit proprietatibus divinis, secundum dotes et proprietates divinitati proprias, in quas est plene et perfecte transformatus, iuxta illam glorificacionem quam[b] rogavit patrem Joh. 17:[1]) *Nunc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate* sc. illa divina, *quam*
19b *habui prius quam mundus fieret apud te.* | Et respondit pater:[2]) *Et clarificavi et iterum clarificabo* h. e. tuam naturam humanam in illam claritatem divinam, quam ante mundum habuisti, et in tam plenam similitudinem et divinorum attributorum participacionem perfecte transformabo, ut illud quod est humanitatis transeat in proprietates divinitatis vid. consimilem divinitati spiritualitatem, vitalitatem, claritatem, agilitatem, subtilitatem, indivisibilitatem, incommutabilitatem per loca et tempora et ceteras spiritus et deiformis vite proprietates. Et propter hoc vocat Apostolus dominum Jesum splendorem dei patris,[3]) virtutem dei et sapienciam,[4]) que sunt res spiritualissime, docens per hoc, ut de Christo non senciamus ad singula predicta attributa, nisi sicut de dei virtute et sapiencia et divino splendore.

Secunda proposicio est ista: Sicut magnitudo divinitatis inmense est in omni loco et situ indivisibiliter, illocaliter, nec diffinita loco nec circumscripta: sic magnitudo essencialis humanitatis Christi, que est per se ipsa humanitas Christi quoad suam substanciam; et ubicunque

[1]) v. 5. — [2]) Jan 12, 28. — [3]) Žid. 1, 3. — [4]) I. Kor. 1, 24.

---

a) Rkp. in marg.: *1. proposicio*. Tak i dále. — b) Rkp.: qua.

est per suam substanciam principaliter, ibi potest esse inmobiliter et illocaliter et indivisibiliter in seipsa et tota simul. Duplex est enim totalitas et quantitas, una que consurgit e mole et dimensionibus, alia que ex rei racione et substancia. Ideo secundum doctorem subtilem, Egidium et alios ubicunque est substancia corporea mediante quantitate accidentali in loco, ibi totalitas substancie trahitur ad modum totalitatis accidentalis quantitatis. Sed econtra: ubi est quantitas accidentalis mediante sua substancia, ibi totalitas quantitativa trahitur ad modum totalitatis substancie, que quantum est de se non est divisibilis sed indivisibilis, et ubicunque est, / est indivisibiliter et inpartibiliter. Substanciam autem 80a
esse divisibilem et partibilem et localem non est nisi per accidens sc. per suam quantitatem.

Tercia proposicio: quod humanitas Christi, quamvis sit in celo per quantitatem naturalem et modo quantitativo et localiter et mobiliter quoad situm, tamen in sacramento et in anima iusti hominis potest esse et fit eius substancia non per quantitatem et per consequens nec modo quantitativo nec mobiliter localiter nec partibiliter nec secundum situm parcium, quem partes habent in ordine ad locum et ideo nec diffinitur nec circumscribitur ibidem loco hostie, quamvis determinatur ad locum eius per suam presenciam et substanciam.

Quarta proposicio: Quemadmodum divinitas est tota simul et secundum quodlibet sui in omnibus locis quantumcunque distantibus et tamen nullibi est a seipsa distanter: sic humanitas Christi, ubicunque est per suam substanciam non quantitatem, tota simul potest esse in diversis locis a se distantibus et tamen ipsa nullibi distat ydemptice localiter a seipsa, sive fuerit in celis[a] sive in quotlibet locis in terra. Exemplum huius planum est eciam de anima, que simul existens in capite indistanter localiter a seipsa est tota simul in pede et in quolibet alio membro. Exemplum aliud de natura humana specifica, que est in tot locis distantibus, in quot sunt homines in toto mundo, et tamen ipsa non distat a seipsa localiter. Idem dicit[1]) de instante indivisibili presente cuilibet indivisibiliter suo mensurato et tamen a se indistante localiter.

Ex quibus potest patere, quod corpus Christi in una hostia non distat localiter ydemptice a seipso in celo et in qualibet alia hostia, ymmo nec est sibi ipsi propinquum vel a se remotum. Patet eciam,

[1]) Kdo? Egidius?

---

[a]) Rkp. locis.

80b quod corpus Christi in sacramento / non movetur localiter nec est ibi per motum localem, cum secundum Scotum ad localem mutacionem proprie requiritur, ut sit deperditiva prioris ubi sc. termini a quo et acquisitiva novi ubi sc. termini ad quem, quod quia corpori Christi in eucaristia non competit, ideo ipsum non movetur localiter de celo in eucaristiam, sed fit ibi per conversionem unius rei in alteram, quoniam panis in corpus Christi, sicuti lignum convertitur in ignem absque mutacione locali.

Quinta proposicio est ista: **Quod ubicunque humanitas Christi est indivisibiliter et non per propriam quantitatem, ibi quantitas sua non resistit nec repugnat alicui quantitati**, quomodo nec pars quantitatis alii sue parti. Talis enim resistencia non fit, nisi cum subtancia per quantitatem suam nititur esse in eodem situ localiter et dimensive, cui altera quantitas resistit et repugnat. Sed cum substancia corporis Christi non nititur esse per suam quantitatem in sacramento. ideo sua quantitas non repugnat alicui alteri quantitati, ut quantitati hostie, nec pars sua quanta repugnat alteri parti. Tota enim causa incompossibilitatis duorum corporum seu duarum dimensionum est resistencia virtusque contra se, et ammocio huius resistencie, que venit ex hoc quod corpus est alicubi per suam substanciam et non quantitatem, est causa quare duo et mille corpora possunt esse in eodem loco et situ. Secundo ammocio huius resistencie est causa, qualiter ubi est minus corpus, potest esse et maius et maximum. Tercio quod ubi est una pars alicuius quantitatis, possunt esse due, tres et eciam omnes eius partes. Quarto: ubi [est] singula pars, totum corpus potest ibidem existere, quod fit in hostia consecrata propter hanc causam, quia corpus
81a Christi non est ibi / mediante sua quantitate, secundo quia dimensiones dimensionibus non resistunt.

Sexta proposicio: **Quod humanitas Christi sive in sacramento sive ubicunque alibi fuerit** per suam substanciam indivisibiliter et non per suam quantitatem, **ibi eam comitatur sua naturalis quantitas et ordo parcium in quantitate, verumtamen indistanter a quantitate et ordine, qui est corporis Christi in celo.** Et ordo quidem parcium ille comitatur corpus Christi in sacramento, qui est posicio, que es differencia quantitatis, non autem illa posicio, que est per se predicamentum. Talis autem posicio prout est differencia quantitatis est ordinacio parcium in suo toto denominans substanciam quantam; sed posicio prout est predicamentum est ordo parcium in toto, qua partes quantitative in aliquo situ quantitantur et in qua partes eius comparantur ad locum et ad habitudines loci. Corpus autem Christi in sacramento desiderat talem ordinem parcium, quem habent ad exteriora, ut ad situm et locum, ad sursum et deorsum et infra et supra, ante et retro, sed non desiderat illum orrdinem parcium, quem sua quantitas habet ibi ad suum subiectum.

Septima proposicio: Ubicunque est humanitas Christi per suam substanciam et sic indivisibiliter et non per suam quantitatem, ibi corpus Christi est quantum, extensum et septipedale, non tamen sequitur eam ibi esse quante. extense et septipedaliter in ordine ad situm. Cum enim quantitas corporis Christi sit in hostia concomitanter sive consecutive mediante substancia et non sacramentaliter, quia nichil in ipsam convertitur: ideo substancia corporis Christi non est ibi quantitative, extense, septipedaliter, dimensive, dextre vel sinistre, sursum habens caput et pedes infra aut ceteras differencias posicionis, prout posicio est predicamentum, / nec medietas 81b
eius est in una parte loci et medietas in altera, cum nulla pars sit ibi localiter, sed totum corpus est ibi illocaliter et indivisibiliter et in toto loco hostie et quelibet eius pars in qualibet eius parte; sicut quilibet punctus coloris a) facit se in quolibet puncto medii et quilibet punctus rei vise generat suam similitudinem in quolibet puncto organi et sic fit tota intencio coloris in toto medio et tota in qualibet parte medii et organi. Cuius racio est, quod in corpore Christi in hostia partes non sunt ibi nisi mediante toto, ita ille partes habent ordinem ad totum, quod nullo modo habent ordinem ad situm et ad locum et ad differencias alias supradicte posicionis, sed totum est ibi eo ordine, quo in se est per substanciam indivisibilem supra et extra ad locum et omnes loci habitudines, modo illo quo angelus et anima sunt non situaliter in corpore et secundum se totum et indivisibiliter in qualibet parte.

Ymmo b) corpus Christi videtur esse in hostia modo spiritualiori et alciori quam angelus in corpore aut anima, quorum esse diffinitur in ipso situ vel loco: corpus autem Christi non diffinitur sic ibi loco hostie, ut sit ibi non alibi, quia potest esse ibi [et] cum hoc ubicunque alibi; quod arguit maiorem spiritualitatem inesse corpori Christi quam angelo, quamvis corpus Christi ubicunque est diffinitur genere et differenciis tamquam suis principiis et terminis intrinsecis, non extrinsecis terminis, ut loco et situ, quibus sola quantitas habet proprie diffiniri et terminari.

Cap. VIII. c)

Ex istis proposicionibus katholicis utcunque comportatis possunt solvi alique difficiles obiecciones de modo essendi corporis Christi simul et semel in diversis locis et diversis hostiis.

Et primo d) cum arguitur, quod ex hoc sequitur, / quod 82a

---

a) Rkp. corporis. — b) Rkp. primo. — c) Novou kapitolu označuje rukopis barevnou iniciálkou; zde písař nenaznačil. — d) V rkp. vždy na okraji: *Argumentum — responsio* nebo *solucio.*

idem corpus Christi posset esse ubique, cum non sit racio, quare simul et semel in tot locis possit esse et non in omnibus.

Ad hoc datur responsio ex prima proposicione et secunda et ex dicto Gregorii preallegato, in quo dixit quod divinitas verbi replet illud corpus Christi ubique et coniungit. Ex quo verbo quidam theologi eliciunt, quod humanitas Christi sit essencialiter, ubicunque est sua divinitas, et hoc per suam substanciam indivisibilem, licet secundum quantitatem et ceteras dimensiones corpus Christi sursum est donec seculum finiatur, ut dicit Augustinus, et uno loco esse oportet, in quo sc. eius substancia est per quantitatem, alibi autem per substanciam ab illa quantitate que in celo est indistantem, veritas autem eius, ut dicit ibidem Augustinus, ubique diffusa est.

Sed contra istam inconsuetam theologiam arguitur, quod si ubique est humanitas Christi, tunc in quolibet ferculo erit, et consumetur[a] humanitas Christi et veniet opinio Picardorum.

Respondetur, quod ymago solis[b] quamvis sit ubique in medio quolibet[c], non tamen ubique exprimitur, effigiatur aut suscipitur, nisi in re apta ad suscipiendum solis similitudinem, ut res polita ut speculum, aqua vel oculus aliquis, in quibus videtur proprie ymago solis et non sicut in ligno opaco aspero vel terra. Sic[d] dicendum est de sapiencia divina, que quamvis sit ubique tota per essenciam et presenciam, tamen non ubique effigiat et exprimit suam propriam ymaginem et similitudinem, sicut facit in intelligencia racionali et pane et vino sacramentali. Similiter dicunt de efficacia et virtute corporis Christi et donis divinis, sicut de existencia corporis Christi, quod non in qualibet re nec in quolibet cibo, sed in cibo solum sacramentali tamquam re capaciori et magis ipsius expressiva et divina virtute ad hoc dis-
82b posita datur virtus / et efficacia et fructus illius sacramenti.

Et licet ego hanc opinionem in presenti non approbem nec reprobem licetque michi illam volventi et volvendo amiranti occurrerint quedam scripture, ut illa Dan. II. de lapide, qui crevit et factus est mons magnus et implevit universam terram, et illa Dan. 4 de arbore in medio terre, cuius proceritas contingebat celum et aspectus erat usque ad terminos universe terre, cuius folia pulcerrima et fructus nimius et esca universorum in ea, et illa scriptura apostoli de Christo, qui omnia in omnibus adimpletur [1]), et illa Joh. 1 [2]): *Medius autem vestrum stetit* etc., et illa Ps. [3]): *Si ascendero in celum, tu illic es*, tamen incognitum est, si ille scripture hunc sensum inconsuetum representant: securius teneo et credo cum

[1]) Ef. 1, 23. — [2]) v. 26. — [3]) Ž. 138, 8.

---

a) Psáno *comedetur* a nad textem opraveno. — *b)* Rkp. *est*. — *c)* Rkp. *in quolibet*. — *d)* In marg.: *Nota*.

doctoribus, quod corpus Christi multiplicative fit in quotlibet locis hostiarum. Et ut Scotus concedit, potest multiplicative fieri ubique. Vnde sic dicit doctor subtilis dist. X. q. II respondendo[a] ad tale argumentum[1]): *Concedo* inquit *quod ex parte dei ut activi et corporis ut susceptivi equalis est possibilitas*[b]) *ad duo ubi et ad quotcunque et tunc ad omnia. Et cum dicitur: per nullam virtutem potest unum corpus habere omnia ubi nec esse ubique, falsum est* inquit, *et probo: quia concedunt quod corpus Christi posset ubique esse sacramentaliter, et ego dico, quod non est maior limitacio ad esse localiter quam sacramentaliter comparando ad potenciam dei. Quicquid enim potest fieri per causam secundam activam, potest deus facere inmediate. Et cum dicitur*[c]), *quod esse ubique est proprium dei, dico quod deus ex sua inmensitate necessario est ubique, quia nullum potest esse ubi, in quo non sit secundum potenciam, presenciam et essenciam, et sic inpossibile est aliud a deo esse ubique. Sed / non est inconveniens aliquid aliud* 83a *a deo per eius potenciam esse in quocunque ubi, nec per hoc debet dici proprie [esse] ubique sicut deus, quia non est inmensum.* Hec ille. Ex quo patet responsio ad primam instanciam.

Secundo arguitur: Si corpus Christi secundum suam substanciam esset in loco hostie, sequitur quod corpus Christi moveretur localiter ad locum hostie. Tenet consequencia ex hoc, quia mutacio localis est transitus ab uno ubi tanquam a termino a quo ad aliud ubi ut ad terminum ad quem.

Respondetur ad hoc argumentum per quartam proposicionem, circa quam Scotus[2]) ex directo solvit hoc argumentum dicens de racione localis mutacionis esse deperdere terminum a quo et adquirere terminum ad quem, quod quia corpori Christi non competit in hostia, quia non deperdit terminum a quo sc. in celo, ideo non movetur localiter. Motus enim secundum philosophum 5° Phisicorum ut dicit debet esse transitus a non subiecto in subiectum i. e. a termino privativo ad terminum positivum. Secundam racionem dat, quod sc. corpus Christi non movetur localiter, quia sc.[d]) corpus Christi hic sc. in hostia non acquirit proprie ubi, cum non sit ibidem proprie ubi, quod tamen proprie requiritur ad motum localem.

Tercio arguitur: Corpus Christi est nunc alicubi, ubi prius non fuit, quia in ista hostia, sed hoc non potest fieri sine eius mutacione, ergo corpus Christi mutatur, quando inci-

[1]) Quaestiones in lib. IV. Sent. Opp. ed. Lugd. (1639) tom. VIII p. 519 n. — [2]) tamže q. I (vyd. uv. VIII 501).

---

a) Rkp.: respondeo. — *b*) Rkp.: passibilitas. — *c*) Rkp.: conceditur. — *d*) Rkp.: si.

p i t e s s e i n h o s t i a vel in pluribus hostiis. Confirmatur: Mota hostia movetur omne quod est in ea, ergo corpus Christi movetur, [si] quecunque hostia movetur.

S o l v i t u r argumentum per d o c t o r e m s u b t i l e m dist. X. q. VI[1]), ubi distinguit motum duplicem, dicens quod motus uno modo stricte accipitur secundum philosophum 5° Phis., secundum quod est
83b ad illos terminos, que sunt substancia, quantitas, qualitas / et ubi; alio modo magis extensive capitur pro quacunque accepcione cuiuscunque forme nove, sive absolute sive respective — et isto motu movetur corpus Christi in hostia per illam formam respectivam, que est eius ibi presencia; cum ubicunque est hostia, ibi est corporis Christi presencia et quotquot sunt hostie, tot sunt eius respective presencie. Hec autem alia et alia presencia, ut dicit doctor, non sine mutacione est sic extensive sumpta — et ista inest primo corpori Christi ut hic, quia nullo modo corpus Christi ut in celo habet istam presenciam. Et hec presencia, ut dicit ibidem q. I[2]), est quidam respectus extrinsecus adveniens, qui quia non necessario sequitur fundamentum et terminum, potest sine intrinseca mutacione corpori alicui advenire.

Quantum ad confirmacionem ponit exemplum doctor iste dicens[3]): *Si angelus voluntarie faceret se presentem lapidi, si moveo lapidem, non propter hoc moveo angelum, quia nec est mobile per se a virtute mea nec per accidens in proposito, quia nec est forma nec pars alicuius mobilis per se a me. Si igitur angelus esset presens*[a]) *lapidi moto a me in termino motus, hoc non esset per actum meum, sed per accionem suam propriam, qua faceret se presentem ibi. Eodem modo in proposito cum corpus sit presens*[b]) *speciei, tantum hoc fit per actum divine voluntatis, et si ego facio speciem habere novum ubi, propter illam meam mocionem non erit ibi corpus, quia nullo modo illa presencialitas illius corporis, neque nova neque antiqua, subiacet mee*[c]) *voluntati, nec per accidens eciam, quia non est forma nec pars illius quod subiacet mee mocioni.*

Q u a r t o a r g u i t u r: S e q u e r e t u r quod i d e m c o r p u s C h r i s t i e s s e t s i b i p r o p i n q u u m e t d i s t a n s, nichil autem distat a seipso, quia distancia includit discontinuitatem et
84a sic alienitatem, / et sic idem foret aliud a seipso.

R e s p o n d e t u r solvendo hoc motivum per quartam proposicionem, cum non sit localis distancia, sicut nec motus localis, inter corpus Christi in celo et in hostia, cum non sit ibi corpus Christi

[1]) vyd. uv. VIII 552. — [2]) vyd. uv. VIII 502. — [3]) tamže q. VI (vyd. uv. VIII 553).

a) Rkp.: presenti. — b) Rkp.: spiritus. — c) Psáno: subtine me.

localiter nec habens ordinem ad situm et per consequens nec ad propinquum et distans, que sunt situs differencie, ut dictum est circa proposicionem sextam et septimam. Quamvis autem loca corporis Christi in diversis hostiis varie distent, non tamen sic corpus Christi, quod est indistanter localiter a se, ubicunque est. Exemplum de anima in capite et in pede tota simul existente et tamen a se non distante, quamvis membra distent ab invicem.

Quinto arguitur sic: Sequeretur quod idem corpus possit dici inferius et superius seipso et respectu eiusdem et similiter dextrum [et] sinistrum sibi ipsi et sic de aliis relacionibus oppositis secundum situm.

Respondetur secundum proposicionem septimam, quod sicut situs hostie non proprie inest corpori Christi ibidem presenti, sic nec ste differencie situs. sc. superius et inferius, dextrum et sinistrum proprie possunt inesse corpori Christi in hostia, nisi inproprie et extense sibi dicantur inesse per situm hostie sicut et motus, sicut tactum est circa argumentum secundum. Exemplum: sicut anima in capite non dicitur proprie superius sibi existenti in pede.

Sexto arguitur sic: Sequeretur quod idem corpus possit alicubi moveri et alicubi quiescere et sic idem simul moveri et non moveri — quod[a] est contradiccio.

Respondetur quod corpus Christi habet duplicem modum existendi sc. in celo et in hostia, pure sibi oppositum. Ideo secundum Scotum[1]) non est necesse, quod quicquid inest corpori Christi secundum modum existendi sacramentalem, quod illud insit sibi in celo, ubi est secundum modum existendi naturalem. Nam in celo habet esse per quantitatem, per quam inest sibi proprie locus et posicio parcium 84b
in loco et consequenter localis motus et quies et tamen omnia illa eidem corpori secundum esse suum sacramentale repugnant. Sicut ergo non sequitur: idem corpus Christi alicubi est[b] per quantitatem et alicubi est non per quantitatem et tamen non sequitur, quod idem corpus sit quantum et non quantum: sic[c] non sequitur: idem corpus Christi alicubi movetur et alicubi non movetur, ergo movetur et non movetur. Sicut eciam absque contradiccione stat eandem animam in numero moto pede vel alio membro moveri cum eodem, et tamen in alio membro non moveri, ex hoc tamen non sequitur eandem animam moveri et non moveri, quamvis ibi moveatur et hic non moveatur: sic est in proposito de corpore Christi in celo et in hostia posito. Sicut

[1]) tamže q. IV (vyd. uv. VIII 533).

---

a) Rkp.: idem. — b) Rkp.: esse. — c) Psáno: sicut.

eciam stat eundem hominem secundum unum esse suum sc. corporale absque contradiccione sedere currere loqui tacere vel aliud facere et tamen secundum alterum modum existencie sue sc. spiritualem stat eum non sic se habere: sic est in proposito. Thomas parte 3. q. LXXVI art. VI sic dicit, quod cum aliquid est unum subiecto et multa secundum esse, secundum aliud moveri et secundum aliud inmobile permanere, sicut corpori aliud est esse magnum et aliud est esse album, unde potest moveri secundum albedinem et permanere inmobile secundum magnitudinem; Christo autem non est idem esse secundum se et esse sub sacramento. Aliqui autem non timent concedere, quod idem Christus movetur et non movetur, sedet et non sedet, moritur et non moritur. Sicut enim concedunt, quod simul et semel est mortalis et inmortalis, mobilis et inmobilis, passibilis et inpassibilis et sic de aliis predicatis contrariis: sic concedunt quod idem Christus movetur et non movetur. Nec illa sunt contradictoria, cum non sint secundum idem et eodem modo. Probant per scripturam, quod idem
85a Christus movebatur ad limbum et non movebatur in sepulchro / nec in celo.

Septimo arguitur sic: Si corpus Christi est in hostia corpus, sequitur quod ibi corpus sit quantum, cum alias idem corpus staret esse quantum et non quantum; quo dato sequitur corpus Christi in hostia esse septipedale et per consequens magnum et divisibile, habens ibi caput, pedes et omnia cetera organa, figuras, posiciones parcium, ne sit monstrum; et per consequens pars erit ibi minor suo toto et corpus tam magnum, quanta erit ibi sua septipedalis quantitas.

Respondetur ad hoc argumentum per sextam proposicionem, sc. quod corpus Christi est hic quantum et septipedale, non alia quantitate quam ea, qua est quantum in celo et qua indistanter localiter ab illa a) hic corpus Christi est quantum. Et hoc dicit Scotus dist. X. q. IV[1]), quod corpus Christi est hic quantum, non quantitate que sit hic, sed quantitate que est in celo. Quod declarat inferius, dicens quod substancia b) quanta sive corpus animatum potest esse cum una presencia alicubi sine presencia sue quantitatis, et hoc nichil aliud est, nisi quod quantitas informat suum perfectibile, sed non habet duplicem presenciam sc. in celo et in hostia, sicut habet suum perfectibile, et ita perfectibile suum est quantum utrobique, c) sed non quantitate presente utrobique. Hec ille.

Potest eciam dici, quod quantitas corporis Christi est presens sacramento non presencia sacramentali et principali, sed presencia

[1]) vyd. uv. VIII 542.

---

a) Rkp.: alia ab illa. — b) Rkp.: nichil in substancia. — c) Rkp.: ubique.

secundaria et concomitativa, quia ut dictum est quantitas est hic independens et indistans localiter a quantitate corporis Christi in celo, quamvis loca illa distent quantumlibet a seipsis. Et consequenter dicendum est, quod Christus habet ibi caput, pedes et omnia cetera organa, figuras et disposiciones parcium, modo et presencia concomitativa supradicta.

Octavo arguitur sic: Si corpus Christi / est in hostia 85b
quantum, magnum, divisibile, septipedale, et cum quantitas non potest separari a modo quantitativo, sicut nec subiectum a sua propria passione, ergo ipsum corpus quantum erit ibi modo quantitativo et per consequens quantitative, magne, divisibiliter, corporaliter, septipedaliter. Et confirmatur[a]: Ubicunque est corpus quantum, habet ibi id quod est formale principium essendi quantum, sed non habet illud, nisi sit ibi prius — ergo etc. Confirmatur secundo: Ubicunque est quantitas, ibi est sua quantificacio et informacio et per consequens ibi est modus, quo aliquid est quantum vel quante.

Respondetur per sextam proposicionem, quod corpus Christi ut est in hostia sacramentaliter h. e. ut habet existenciam sacramentalem secundum modum sue substancie, que sola ibi est sacramentaliter, quia in ipsam solam ut dictum est fit conversio, est penitus indivisibiliter, inextense et inpartibiliter; secundum vero alia omnia, que comitantur istud esse sacramentale et non sunt ibi sacramentaliter, ut est quantitas, magnitudo, extensio, posicio in partibus, septipedalitas etc., concedendum est, quod illa comitantur sua subiecta informando et quantificande ea et partes in suo toto ordinando, sed nullomodo intelligendum est hoc ad situm hostie, sed simpliciter in ordine ad suum totum. Et sic concedo, quod corpus Christi non quoad suum esse sacramentale, quo primo est in hostia, sed quoad esse sua concomitancia, que non sunt ibi sacramentaliter, est ibi modo quantitativo et sic quantitative, magne, corporaliter et septipedaliter. Et sic ego intelligo Hilarium, Hugonem et doctorem W. supra capitulo [III] allegatos.

Sed circa hoc diligenter attendendum est, quod illud esse quantitative, corporaliter et septipedaliter non respicit situm aut locum hostie et eius commensuracionem et alia que sunt / corpori extrinseca, sed 86a
solum ea que sunt corpori intrinseca, ita ut corpus nude in ordine ad se et in se sit sic quantitative, corporaliter et septipedaliter et ordinate in partibus.

Potest tamen eciam aliter dici ad argumentum, quod quamvis quantitas est ibi modo quantitativo h. e. modo prout quantificat et facit quantum, corporale et septipedale, non tamen modo quo facit esse quante, corporaliter et septipedaliter.

---

a) Rkp. na okraji *Confirmacio 1, 2.*

Et conformiter respondetur ad duas confirmaciones sequentes.

Nono arguitur sic: Si corpus Christi est in hostia quantum et ut dicitur quantitative, corporaliter et septipedaliter, tunc illud totum corpus septipedale non poterit in parva hostia contineri; neque enim racio capit neque ymaginacio, quod corpus Christi longe maius contineatur totaliter a minore.

Respondetur per quintam proposicionem, quod corpus illud, quod non secundum racionem sue quantitatis continetur sub aliqua quantitate, potest eciam indifferenter esse sub[a] magna et parva quantitate. Tale enim corpus secundum existenciam sacramentalem nec dicitur maius nec dicitur minus illis speciebus, quia in ordine ad illas species hostie, ut dictum, nec habet modum quantitativum nec habet ordinem parcium per comparacionem ad tales species. Licet autem, ut dictum est, corpus sit in se magnum, non tamen hoc est secundum modum existencie sacramentalis, qui est indivisibilis, nec ut sic dicitur maius illis speciebus nec habet ad illas aliquam proporcionem, secundum quam eas excedat vel eis coequetur, sed substancia illa de se indivisibilis est in hostia et per quam sua quantitas est tota indivisibiliter in qualibet parte eius quantumcunque parva. Exemplum huius
86b accipe de anima, que de se indivisibilis existens est tota in toto corpore et in qualibet eius parte, sive magna sive minima. Et ad possibilitatem huius bene servit dictum Augustini De quantitate anime dicentis discipulo[1]: *Quamvis tam parvo spacio sit anima quam corpus eius, tamen magne in ea possunt exprimi ymagines, ut eciam urbes et latitudo terrarum et quecunque alia ingencia corpora et spacia in se possit retinere. Qui ergo fundus est, quis sinus, que inmensitas que tot et tanta possit capere, quanta capit eius memoria, quamvis sit spacio ut corpus parvula?* Et idem dicit ibidem[2]: *Nunquamne intuitus es parva specula*[b] *et si in puppilla oculi alieni unquam faciem tuam vidisti? Cur ergo multo brevior quam est apparet?* Et infra ponit, quomodo anima in parvo corpusculo et parvo spacio tota est sicut et in magno, absque sui coartacione aut distensione.

Ex quo potest efficaciter argui[c], quod [si] hoc potest fieri in aliqua creatura simplici, omnino in illa mirabili Christi humanitate [unita] divinitati, in qua sunt omnia mirabilia counita, ut ipsam totam parva res contineat et ipsa sicut anima sit eque magna in parva hostia et in magna. Si enim est hoc pure creature possibile, omnino ipsi creatori non erit inpossibile iuxta illud Job XI[3]: „*Forsitan vestigia*

[1]) Migne P L 32 col. 1040. — [2]) před předch. — [3]) v. 7—10.

---

a) Psáno *in*, opr. na okraji. — b) Rkp.: parvam speculo. — c) Rkp. in marg.: *Confirmatur.*

dei comprehendes? quasi diceret: nullo modo capacitate intellectus tui — *et usque ad perfectum omnipotentem reperies? Excelsior celo est* i. e. celesti natura et cursu, *et quid facies? Profundior inferno et unde cognosces? Longior terra mensura eius et lacior mari. Si subverterit omnia vel in unum coartaverit omnia, quis dicet ei vel quis potest dicere: cur ita facis?"* Hec verba pertinenter pensata valde serviunt ad propositum, maxime illa: „*si subverterit omnia aut si in unum coartaverit* etc.

Decimo / arguitur sic: Ex quo corpus Christi quantum in hostia non est ultra dimensiones, ergo tota quantitas eius neque excedit dimensiones panis neque exceditur ab eis. Quo dato per illam communem animi concepcionem in principio Euclidis positam erunt inter se sc. dimensiones dimensionibus equales. Confirmatur: Septipedalis quantitas et duplum eius et subduplum et tanta porcio quanta hostia utique sunt dimensurabilia hostie. Habent enim se iste quantitates ad ipsam in proporcione aliquota. 87a

Respondetur, quod in commensuracione mathematica debet directe quantitas supponi et directe / applicari alii quantitati, ita ut totum toti et pars parti directe applicetur. Et quia quantitas Christi non directe applicatur quantitati panis mediante quantitate sub dimensionibus panis, ideo quia ibi substancia corporis Christi secundum esse sacramentale est indivisibiliter, non potest dimensionibus hostie commensurari nec eius quantitas potest directe quantitati panis supponi et commensurari et per consequens inter eas nec est equalitas nec inequalitas nec proporcio aliqua. 87a

Undecimo arguitur sic: Si totum corpus quantum est in qualibet parte hostie cum sua quantitate, tunc ex hoc sequitur horrenda confusio parcium inter se et totalis indistinccio earundem. Signata enim quacunque parvula parte hostie per A, tunc in A erit caput Christi et pes et quelibet pars corporis, et similiter erit quelibet pars in B et in C et sic de aliis partibus et sic sicut pars est supra partem hostie, ita erit in ea pes supra caput et sic totalis indistinccio et inordinacio parcium corporis Christi et inexplicabilis earundem confusio. / Ex quo ulterius sequitur [a], quod non erit ibi corpus animatum, eo quod tale oportet esse organisatum et figuratum. 87b

Respondetur per VII. proposicionem, quod substancia corporis Christi, que sola ibi primo existit sacramentaliter et que de se est indivisibilis, est tota in qualibet parte sacramentaliter et ut dictum est non quantitative et partibiliter, sed sicut anima est in toto corpore tota, que substancia trahit quamlibet partem quantam, ut sibi ipsa substancia est, sit in eadem parte inpartibiliter et indivisibiliter. Quamvis

---

a) Rkp. na okraji: *Correl.*

ergo caput, pes, manus et cetera membra sunt in se divisibilia, quia tamen sunt in hostia per substanciam, trahuntur per eam ad eundem modum essendi, quo ipsa substancia ibi indivisibiliter est. Nec sequitur ex hoc confusio parcium, quia omnes partes quante retinent ibi distinctam ac ordinatam suam posicionem quantitativam in seipsis et aliam suam disposicionem quoad omnia esse sua concomitancia, verumtamen per substanciam suam et[a] indivisibiliter, ut dictum est, in ipsa hostia tota.

Duodecimo arguitur sic: Si corpus Christi est totum in qualibet parte hostie et quia partes ibi sunt infinite, igitur totum corpus erit non semel sub hostia, sed infinicies, quia ad quamlibet partem erit semel.

Dicendum quod in hostia continua in partibus unica est unitas actualis, que est unitas tocius, et ideo corpus Christi in tota hostia non est pluries quam semel iuxta unitatem unam actualiter ibi fundatam, que est unitas tocius hostie. Sicut anima racionalis est tota in toto et tota in qualibet parte corporis quod informat et tamen non est pluries in illo corpore, sed semel propter unitatem tocius, in quo habet esse primo (in partibus enim est solum ut habent ordinem ad totum): sic in proposito est dicendum. Si autem actu dividitur hostia per partes,
88a tunc quia in totum panem et / quamlibet partem conversa est substancia corporis Christi, ideo quamdiu aliqua pars sensibilis divisa actu manet, tamdiu totus Christus in ea remanet. Exemplum de speculo, in quo, donec integrum est, una est ymago, sed dum per partes frangitur, in qualibet parte ymago eadem representatur.

Tredecimo arguitur sic: Si corpus Christi sic foret in hostia ita quod membra sua et organa non sint ibi sub modo extensivo, ut dictum est, et quia solum sub tali modo corpus animatum est receptivum sensacionis: igitur Christus in hostia nec videret nec audiret nec quicquam sentiret[b], quia obiecta sensuum eius non sunt sibi hic presencia in debita proporcione ad tales actus, ut sc. videat sanctos in celo vel alia distancia obiecta et per consequens non poterit eciam illa.

Respondendo quantum ad hoc premitto unum notabile pro isto argumento et ceteris necessarium sc quod dupliciter dicitur aliquid inesse Christo vel sibi convenire prout est in sacramento, sc. primo et concomitanter[1]) Primo dicitur aliquid inesse Christo ut hic, quod sibi inesset dato quod corpus Christi nusquam alibi esset nisi hic. Concomitanter autem dicitur sibi inesse aliquid hic, quod sibi primo et principaliter inest ut alibi existenti, et ex hoc sibi inest hic propter ydemptitatem subiecti et forme. Secundum

[1]) Scotus tamže q. V, vyd. uv. VIII 547.

a) Psáno: ut. — b) Rkp.: sentire.

hoc respondetur secundum S c o t u m [1]), quod omnis sensacio eiusdem obiecti, que inest sensui Christi ut in celo, inest ei concomitanter in hostia, licet non ut primo existenti ibi. Cum enim omnis sensacio insit per quantitatem et qualitatem, que sunt in sacramento concomitanter, non potest inesse ibidem sc. in hostia nisi concomitanter, cum eciam corpus Christi ut primo est in eucaristia non est proporcionatum alicui sensibili nec localiter presens, propinquum / vel distans: ideo ut hic non 88b
potest sibi primo infieri sensacio.

Sed a d a r g u m e n t u m d i c o, quod corpus Christi ut est ibi quantum et extensum, sic recipit sensaciones et audit et videt et cetera sensa concomitancia. Sed de proporcione debita sensus et sensibilis dicitur, quia non semper ad actum sensibilis requiritur quod sit in debita proporcione presens, nisi ubi obiectum est aliquo modo causa sensacionis, ut primo inferendo.

A d c o n f i r m a c i o n e m d i c i t u r, quod ad hoc, ut infiat sensacio concomitanter alicui oculo ut hic, sufficit quod illud sit proporcionabiliter presens oculo ut alibi et ut possit sibi primo infieri. Sic autem est de obiectis, que sentit corpus Christi ut in celo vel alibi obiecta ubicunque sibi presencia.

Q u a r t o d e c i m o a r g u i t u r sic: Corpus Christi ut est in hostia non potest uti aliqua potencia corporea naturaliter in aliud agendo et aliud a se et extra se transmutando — igitur n e c p o t e s t o r a n t e s s e a d i u v a r e n e c i n e i s a l i q u a m g r a c i a m v e l a l i q u a m e f f i c a c i a m e f f i c e r e et per consequens erit ibi frustra. Antecedens probatur primo, quia ut dictum est ibi nec habet potenciam corpoream nec consequentem naturam mixti sic naturaliter activam nec eciam corpoream que sequitur totum animatum — igitur etc. Consequencia nota est ex sufficienti divisione. Antecedens probatur secundo, quia omnis potencia activa naturaliter in aliud extra se requirit passum, in quod agat, approximatum sibi localiter; sed ista potencia ut est hic non est hic nec eciam alibi localiter — igitur ut est hic non potest habere passum sibi approximatum, quod requiritur ad accionem talis potencie. Maior patet VII. Phisicorum, ubi probatur quod oportet agens corporeum approximatum esse passo mediate vel inmediate, et hec est racio Scoti. [2])

R e s p o n d e t u r, quod quamvis corpus Christi taliter ibi existens non possit ex se naturaliter agere potencia corporea / in aliud extra 89a
se nec ipsum transmutare: tamen per spiritualem [a]) concursum divine potencie, cui eius potencia est unita, quelibet talis potencia corporea

[1]) vyd. uv. VIII, 550. — [2]) tamže 560.

---

a) Psáno: specialem.

potest eque bene agere et transmutare suum passum, acsi totaliter esset sibi presens. Et dico: per concursum divine potencie, ymmo sue spiritualis potencie active, qua ibi potest uti primo et per se, que non requirit ad esse suum [et] accionem suam, quod habeat se localiter vel obiectum localiter, ut est potencia volitiva, intellectiva vel quecunque alia spiritualis, qua potest adiuvare, illuminare, graciam conferre, corrigere, punire vel salvare vel quodlibet aliud efficere.

Quintodecimo arguitur sic: Si corpus Christi in hostia per potenciam corpoream solam vel cum concursu divino potest transmutare alia a se et movere localiter vel aliter variare ut in celo existens, cum ergo hec potencia non sit hic impedita, igitur secundum istam potenciam potest Christus exire in actum eius et per consequens potest movere corpus suum motu locali organice et sic ambulare cum hostia vel sedere vel aliud facere.

Respondetur, quod corpus Christi ut primo est in hostia, sc. secundum existenciam sacramentalem, quamvis habet illam potenciam, cum habet omnia absoluta que habet in existencia naturali, tamen illa potencia motiva Christi, que est organica et corporalis, ut hic non potest esse de se principium actus sui in corpore ut hic, quia sic requirit partem extra partem, non tantum in toto, sed in comparacione ad locum, ad hoc ut unam partem moveat se vel aliud localiter. Potencia autem eius non organica potest in actum suum hic, sicut et in celo, et per consequens per istam potest movere corpus suum ut hic, quia ut sic illud corpus non subest actui potencie motive nisi divine inmediate, per quam posset se movere in hostia et cum hostia, sicut potest aliud corpus a se movere.

89b Sedecimo et ultimo arguitur sic: / Cum iuxta omnia dicta superius corpus Christi in hostia sit quantum, magnum, extensum, corporale, septipedale et coloratum, sequitur quod potest ibi oculo corporali videri et consequenter et tangi, ymmo cum ipsum corpus sit ipsa hostia, que videtur oculo corporali, ergo et corpus Christi sic videtur vel tangitur vel laceratur. Confirmatur: Homo videt angelum — oportet ex fide scripture concedere — et ita abscondita est natura angeli in illo corpore assumpto sicut corpus Christi in hostia, ergo per idem homo videt corpus Christi sensibiliter in ipsa hostia. Antecedens probatur Gen. 18 de Abraham[1], Judic. XIII de parentibus Sampsonis[2] et Mat. 28 de angelo[3]: *Erat autem aspectus eius* etc. Confirmatur secundo: Sequitur bene: hoc ibi extenditur, videtur et tangitur et hoc est corpus Christi — ergo corpus Christi ibi extenditur, videtur et tangitur.

Respondetur, quod triplex est visio viatoris sc. corporalis, ymaginaria et intellectualis. Prima visione corpus Christi

---

[1]) v. 2. — [2]) v. 3. 9 nn. — [3]) v. 3.

ut primo est in sacramento non potest videri. Nam cum visio corporalis diffinitive sit, qua vigil sentit visibile secundum figuram formalem visibilis in organo sensus visus, hoc nullo modo competit corpori Christi ut primo est in sacramento, quia nullus oculus corporalis viatoris informatur virtute visiva apprehendente hoc per eius speciem corporalem, quomodo solum color, lux vel eius subiectum videtur. Omne enim, quod debet movere virtutem visivam, oportet quod appareat quantum et tante quantitatis quod possit fundare basim anguli visualis, cuius conus est in oculo, ut patet in perspectiva. Thomas dicit: Nichil videtur corporali visu, nisi per hoc quod oculus movetur ab obiecto secundum similitudinem coloris in ipso existentis, que quidem primo debet esse in medio et deinde in sensu. Corpus autem Christi ut est in hostia / non sic potest adgenerare illam similitudinem, sicut 90a
nec anima in corpore ad oculum corporalem. Et idem dicitur de tactu[a], quod non tangitur corpus Christi. Omnis enim tactus corporalis requirit quantum, quod est per quantitatem applicabile potencie tactus. Tactus enim nichil aliud est quam coniunccio terminorum duarum quantitatum. Corpus autem Christi non est per quantitatem ibi nec per coniunccionem termini ad terminum etc.

Ulterius dicitur, quod corpus ut primo est in hostia non videtur ibi visione ymaginaria, que est visio qua secundum virtutem ymaginativam est visibile formaliter apprehensum; et quia illa fit per fantasmata, quibus caret omnino corpus Christi ut primo est in hostia, igitur etc.

Item nec visione intellectuali nos possumus videre corpus Christi propter commixtionem fantasmatum, quomodo videmus in enigmate, ut dicit apostolus[1], sed tantummodo fide credere. Intellectus autem separatus, qui est nudus et inpermixtus, potest videre corpus Christi in sacramento, sed non oculus corporalis quantumcunque bene potest videre corpus Christi ut primo est in hostia.

Ad argumenta respondetur. Ad primum, quod corpus Christi ut primo est in hostia non est extensum, coloratum et per consequens nec visibile oculo corporali, quamvis secundum aliquos idem corpus quoad esse suum secundum, sc. quod habet ibi concomitanter, possit sic speciali[b] miraculo ab aliquo iusto videri.

Sed quantum ad confirmacionem primam dicitur, quod angelus in assumpto corpore dicitur quodammodo sentiri ab homine propter figuram et motum et vocem vivam, que apparent in corpore assumpto per angelum, significando expressius presenciam racionalis nature, quam significat hostia.

[1]) I. Kor. 13, 12.

---

a) Opr. z původního *tractatu*. — b) Psáno: spirituali.

Quantum ad secundum confirmacionem dicitur,
90b quod est ipsum argumentum sophisticum, / in quo in maiori est predicacio realis et formalis, in secunda autem est predicacio habitudinalis et in consequente personalis. Non enim sequitur in simili: hoc predicatur de pluribus demonstrata natura humana et hoc est sor, ergo sor predicatur de pluribus. Et ita iam potest agnosci, qualiter Christus in illo corpore et in illa magnitudine, in quo et in qua resurrexit a mortuis et videntibus eius apostolis celos ascendit, sit substancialiter, essencialiter, corporaliter et personaliter alicubi in terris. Quo habito sequitur illam questionem, quam tu negas et reprobas, esse katholicam et veram.

Pro qua adhuc amplius probanda arguo tibi una insolubili racione[a]: primo supponendo tibi ut verum et iam probatum, quod corpus Christi secundum substanciam suam corpoream non solum tropice, sed ut in se primo est substancia, est in sacramento, quam si negas adhuc, es formalis hereticus contra tot testimonia scripturarum; si autem concedis, arguitur tibi sic: Ubicunque est verum Christi corpus secundum substanciam suam corpoream et sub racione sue substancie, ibi habitat in eo plenitudo divinitatis corporaliter; sed in hostia est verum corpus Christi secundum substanciam suam corpoream h. e. sub racione sue substancie — ergo in hostia consecrata plenitudo divinitatis et per consequens ipse Christus habitat corporaliter. Maior est nota ex fide apostoli ad Coll [1]), minor est supposicio — igitur conclusio vera. Quo dato, quod Christus habitat in sacramento corporaliter, dabitur consequenter, quod Christus habitat ibi essencialiter, substancialiter et personaliter, et quia illa magnitudo [in]est illi corpori inseparabiliter, ut probant doctores — igitur questio, quam negas, est katholica.

Cap. IX.

Postremo iam ex omnibus predictis restat ad tuum a te quidem male tractatum tractatum et male libratum librum, veneno perfidie plenum, descendere et [per] applicacionem eorum,
91a que dicta sunt katholice, falsum et perversum ostendere. /

Inprimis ponis incipiens tractatum, quod *ad honorem et magnificacionem eucaristie et destruccionem erroris extranei, qui a longo nimis viguit in ecclesia*, niteris laborare . . . Sed durum est contra stimulum calcitrare[2]) et illi que omnibus hereticis resistit veritati resistere et he-

[1]) Kol. 2, 9. — [2]) Sk. ap. 9, 5.

---

a) In marg.: *Argumentum ultimum conclusivum pro veritate questionis.*

norem et cultum eius, quem ecclesia sanctorum a longo nimis tempore tenuit, extinguere vel violare et hodiernum cultum, quem o cultor perversi dogmatis incipis et confingis, in terris instaurare. Qui cultus tuus qualis esse debeat in sacramento, quia nec ut dei nec ut hominis nec corporis eius, ex tua questione, qua ponis non esse ibi corpus Christi secundum eius verum esse substanciale et personale, poterit apparere.

Vnde ponis istam questionem: *Utrum Christus post suam in celum ascensionem sit alicubi hic in terris substancialiter, corporaliter, essencialiter et personaliter in illo corpore et in illa magnitudine, in quo et in qua resurrexit a mortuis et videntibus eius apostolis celos ascendit.* Erga quam questionem fidelem et katholicam quociens erras et deficis et quid per illam intendis et quomodo fidei katholice insidiaris, duce meo domino Jesu volo cunctis aperire.

Primo[a]) in hoc, quia negans illam questionem habentem veros sensus primarios et katholicos et ipsam reprobans in hoc videris errorem dogmatisare et data pertinacia ad heresim declinare. Intelligendo enim illa adverbia „essencialiter, substancialiter, corporaliter et personaliter“ simpliciter, prout exponit doctor ut supra capitulo [IV], sensus erit iste katholicus, quod Christus post suam in celum ascensionem est alicubi in terris modo essencie, modo substancie, modo corporis, / modo 91b
persone h. e. secundum essenciam et substanciam, secundum corpus suum naturale et personam, et illis modis est in sacramento et in corde iusti et alibi potest esse et apparere presens cuicunque electo in illo corpore et in illa magnitudine, in quo et in qua resurrexit a mortuis. Quod autem illum sensum approbent sancti quantum ad illa adverbia, patet per Hilarium, Damascenum, Hugonem doctorem supra capitulo [III]. Et quod in illa magnitudine et in illo corpore, quo dicitur in questione, sit in sacramento, patet superius ex capitulo [VIII] et penultimo.

Secundus sensus secundarius et katholicus illius questionis est, quod Christus post suam ascensionem est alicubi in terris substancialiter, essencialiter, corporaliter et personaliter in illa magnitudine et in illo corpore, in quo et in qua resurrexit etc. modo aliquo spirituali et iuxta proprietates spiritui proprias, exclusis proprietatibus et condicionibus nature grosse, ut locacione, situacione, ubicacione, motu, distancia et aliis modis, qui corpora naturaliter existencia in terris consequuntur. Quibus circumscriptis corpus Christi est alicubi in terris, quia in divinissimo sacramento, essencialiter, corporaliter et personaliter, ut in se primo est, modo quo primo est in hostia, ut patuit ex capitulo penultimo huius per proposiciones et argumenta et doctores illam materiam confirmantes.

---

a) In marg: *1. error* atd.

Item capiendo adverbia primo modo, sc. simpliciter, sic fuit in terris simpliciter post ascensionem, cum apparuit Paulo in via Damascum, ut patet Act. IX[1], et in templo oranti Act. 22[2] et I. Cor. XV, ubi dicit Paulus[3]: *Novissimo autem et tamquam abortivo visus est et michi*, ubi eciam gloriatur se Christum secundum carnem novisse dicens:[4] *Et si novimus Christum secundum carnem, sed iam non*
92a *novimus.* /

Secundo erras, quia augendo errorem erronei planiorem errorem addis, cum dicis: *Ideo debent videre fideles et diligenter advertere alias scripturas, que evidenter ostendunt Christum post suam ascensionem substancialiter, corporaliter, essencialiter et personaliter esse in celo et illo modo de celo non descendere usque ad diem iudicii.*

Tercio augendo errorem usque ad heresim, quam pagani negarent, astruis Christum personaliter alicubi non esse, cum personaliter et ut secunda persona ab inicio necessario fuit et est et erit ubique. Quod in hiis verbis innuis, cum dicis: *et non est pro eodem instanti personaliter ubique aut in locis pluribus localiter a se distantibus.* Secundo cum ponis, quod *Christus ibi, ubi personaliter non est, exercet magnam virtutem suam hic in terris.* Verumtamen pono, quod *multo maioris fidei est ille, qui Christum credit personaliter alibi existentem posse hic virtutem suam diffundere et multiplicia dona in animabus suorum fidelium germinare, quam ille, qui non credit hoc ipsum posse facere, nisi ibi presens personaliter existat.*

Quarto principaliter errare inveniris, cum sc. pro ista sentencia, quod Christus sit alicubi in terris substancialiter et corporaliter et personaliter, scripturas sacras et doctorum callide et perverse depravas et ut verum sensum ab eis veluti granum excludas et perverse eludas, totis viribus elaboras. Pro quibus scripturis nostris nos allegantibus sic scribis: *Primo adducunt illud dictum Christi pro veritate questionis Mat. 28: „Ecce vobiscum sum“ etc. item Mat. 18: „Si duo vel tres congregati fuerint“, item illud Luc 17: „Regnum dei intra vos est“, item illud Apok. 1: „Vidi VII candelabra aurea et in medio eorum similem filio hominis“, item illud Apok. III: „Ego sto ad ostium et pulso“ etc.,*
92b *item illud Joh. XIV: „Et ad eum veniemus“, / item illud Act. 22: „Factum est revertenti michi de Jerusalem et oranti in templo fieri me in stupore mentis et videre illum dicentem michi“ etc., et illud Act. 9 ubi dicit Ananias: „Saule frater, dominus Jesus misit me, qui apparuit tibi in via“* etc. Hec ille.

Sed quod ille scripture et alie superius allegate sint pertinenter pro nostra katholica sentencia adducte, patet hoc per sanctorum testimonia et explanaciones.

Quinto plane patet tociens erras, quociens istas scripturas per

---

1) v. 3 nn. — 2) v. 17 n. — 3) v. 8. — 4) II. Kor. 5, 16.

nas contra te allegatas solvendo exponis et dicis esse intelligendas sc. quod *Christus hic nobiscum est in terris et in sanctis tantummodo spiritualiter i. e. per spiritum suum, per fidem et caritatem, graciam, virtutem et veritatem, et non per substanciam corporalem.* Vnde dicis, *quod nec nos possumus probare nec ille scripture hoc pretendunt, quod ex illis fideles credere debeant, quod Christus post suam in celum ascensionem sit alicubi hic in terris substancialiter* etc. ut in questione.

Sexto patenter turpius erras, quociens ad confirmandam tuam utcunque[a] sentenciam et excludendum nostrum sensum verum supradictum alias scripturas allegas, cum dicis: *Sicut hoc nobis manifeste ostendunt iste divine scripture infra recitande, per quas sc. probatur Christum post suam ascensionem substancialiter, corporaliter, essencialiter et personaliter esse in celo et illo modo de celo non descendere usque ad diem iudicii. Primo est Mat. 22: „Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis, donec ponam“ etc., et illa Hebr. 10: „Sedet in dextera dei“, et illa Act. III: „Quem oportet quidem celum recipere usque in tempora*[b] *restitucionis omnium“ etc., et illa Hebr. 9: „Non enim in manu“ etc. „et sic introivit“ etc., item Mat. 26: „Pauperes semper /* 92a
habetis vobiscum“ etc.; item Joh. 17: „Cum essem cum eis, ego servabam eos“ etc., item Marc. II: „Venient dies, cum auferetur ab eis sponsus“ etc., item Luc. 24: „Dum benediceret illis“ etc., item Act. I: „Viri Galilei“, item simbolum: „Ascendit ad celos, sedet ad dexteram“ etc. Et subdit: *Ecce qualiter simbolum dicit, non quod iam venisset sc. de celo ad terras aliquando, sed quod venturus est in futuro sc. de celo.* Post hoc allegat *multas alias scripturas et parabolas* de descensione et ascensione Christi in celum.

Sed in hoc fideles debent [habere] specialem consolacionem, ymmo salubrem derisionem de tam rudi probacione istius a p o s t a t e, sc. quia nulla istarum scripturarum negat Christum esse in sacramento secundum suam substanciam aut alicubi in terris, sed scripture iste hoc duntaxat affirmant, quod Christus ascendit in celum et sedet ad dexteram patris et sedebit ibi usque ad diem iudicii. Sed quid queso hoc est contra nostram sentenciam, que dicit, quod Christus simul et semel sedens in celo sit[c] invisibiliter in sacramento, ut superius per scripturas probatum est et deductum?

S e p t i m o erras et peccando pueriliter in probacione deficis, eo quod Christum probans humanitus non esse ubique in terris, ipsum probare [te asseris] alicubi non esse in terris secundum verum corpus suum, cum dicis: *Ex illo est ulterius advertendum, quod sicut Christus, cum fuit in corpore illo mortali, necessario unum certum locum occupabat et non fuit pro eodem instanti corporaliter in pluribus locis localiter distantibus, sed per motum realem de uno loco in alium ambulabat, ut*

---

a) Psáno: utramque. — b) Rkp.: tempore. — c) Rkp.: fit.

93b *patet Joh. XI: „Lazarus / mortuus est, sed gaudeo propter vos, quia non eram ibi, sed eamus ad eum; et cum venisset, dixerunt Martha et Magdalena: Domine si fuisses hic“* etc. *sic intelligendum est quantum ad hoc in corpore Christi glorificato, quod est in uno certo loco corporaliter et personaliter illo corpore naturali, quo ascendit in celum, et non est pro eodem instanti personaliter ubique aut in locis pluribus localiter a se distantibus.* Quod probat illo: *„Surrexit non est hic“ et Luc. 24: „Mulieres ingresse non invenerunt corpus domini Jesu,“ Luc. 17: „Ubi fuerit corpus,“* etc., *I. Tes. IV: „Deinde nos qui vivimus, qui relinquemur, simul rapiemur in nubibus obviam Christo in aera“. Et sic gloriosum Christi corpus est in uno certo loco corporaliter, quod quidam sine fundamento irracionabiliter abnegant.* Hec ille.

Sed quod ista probacio sit invalida, patet ex hoc, quia istarum nulla scripturarum negat, quod Christus existens in uno certo loco corporaliter simul et semel [est] in alio ut in sacramento vel in alio secundum verum idem corpus. Quamvis enim non dicit se fuisse corporaliter circa mortem Lazari vel in sepulcro, numquid ex hoc sequitur, quod propterea non sit secundum verum corpus in sacramento aut in locis pluribus localiter a se distantibus?

Octavo non minus quam prius ignare et ydyotice erras, cum pro confirmanda tua sentencia eciam doctores ecclesie, quasi ipsi faveant tue perfidie, allegas, et *primo Jeronimum super illo verbo ‚Pauperes semper habetis vobiscum‘ ita dicentem: „Oritur autem hic questio, quare Christus post resurreccionem dicit discipulis: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummacionem seculi, et nunc loquitur: me autem non semper habetis. Sed michi videtur in hoc loco de presencia corporali*
94a *dicere, quod nequaquam cum eis ita futurus sit post / resurreccionem, quomodo nunc in omni familiaritate.“* Hec ille.

Ad quem ego respondendo dico, quod iste sanctus doctor planissime exprimit nostram sentenciam, sc. quod Christum non habemus hic presentem corporali presencia, quomodo habitus est ante resurreccionem in omni familiaritate et illa forma visibili et representacione, qua humanis et corporeis sensibus subici valet. Quod plane patet per Jeronimum super eodem verbo Mar. 14 dicentem:[1]) *Ita intelligendum est „me autem non semper“: in corporali presencia ut prius in convictu et familiaritate. Vnde et per apostolum dicitur: Et si novimus Christum secundum carnem, sed nunc iam [non] novimus.* Hec glossa Jeronimi. Item ibidem glosa Bede:[2]) *Me autem non semper habetis corporali presencia et familiaritate coniunctum sicut nunc. Vnde apostolus: Et si novimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non novimus. Est autem spiritualiter semper nobiscum, unde: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummacionem seculi.“* Hec glossa.

Et patet, quod in hoc glosam falsificasti, quia in uno loco ipsam recepisti et in alio, ubi directe contra te, ipsam obmisisti

[1]) Migne P L 30 col. 630 není. — [2]) Migne P L 92 col. 269.

Item consimiliter falsificando *Lyram* allegas, qui tamen Joh. 12 eodem sensu utitur et dicit: *Me autem non semper habebitis sc. presencia corporali ad habitandum vobiscum carne passibili, que indiget tali unccione.* Hec ille. Et consimiliter intelligendi sunt omnes alii doctores ad hunc sensum, negantes Christum esse nobiscum corporali presencia, sed nullus illorum doctorum dicit, quod Christus non sit nobiscum presencia sui corporis spiritualis, per eius sc. veram naturam et substanciam corpoream spiritualem; ymmo isti doctores, quos allegas, concedunt sic sc. in forma visibili et spirituali esse / nobiscum in sa- 94b
cramento. Et ita intelligitur Jeronimus in epistolam ad Eph.:[1]) *Dupliciter* inquit *intelligitur caro Christi et sanguis, vel spiritualis illa atque divina, de qua ipse ait: „Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus“ et „Nisi manducaveritis carnem meam et sanguinem meum biberitis, non habebitis vitam eternam“; vel caro mea, que crucifixa est, et sanguis, qui militis effusus est lancea.* Super quo dicit glosa de cons. dist. 2: „Dupliciter i. e. potest intelligi: secundum formam et quantitatem corporis, quam habuit in cruce, vel secundum quantitatem corporis glorificati, quod spirituale videtur, quod nulli sensui subiacet“. Et hoc idem dicit Augustinus in ep. ad Hyreneum:[2]) *Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis et bibituri estis illum sanguinem, quem effusuri sunt illi qui me crucifigent. Ipsum quidem et non ipsum, ipsum invisibiliter, non ipsum visibiliter.* Ubi dicit glosa: „Non hoc corpus i. e. in hac grossa substancia vel non in tali forma, ipsum autem invisibiliter, glosa: i. e. sub specie, sub qua non videtur, et non ipsum in sua specie sc. ut in ea sensibus corporeis subiaceat.“ Et ita intelligendi sunt ceteri doctores, quos videris pro te allegare, et presertim Augustinus, qui dicit: „*Donec seculum finiatur, sursum est dominus, sed tamen eciam hic nobiscum est veritas domini. Corpus enim in quo resurrexit in uno loco esse oportet*“ — dicit i. e. corpus in tali forma et sub illa specie, in qua resurrexit, qua residet in celo, „*veritas autem*“ i. e. ipsum verum corpus Christi in forma panis in altari quolibet est, ubi consecratur. Quod autem Augustinus per veritatem intelligat ipsam veram suam carnem, patet de cons. / dist. II. Utrum sub figura[3]) et patuit supra 95a
capitulo [III].

Et patet responsio ex dictis tuis et dictis Jeronimi per te allegati ad omnes scripturas et [sentencias] doctorum, quibus probare niteris Christum non esse alicubi hic in terris corporaliter h. e. ut dicit Jeronimus in omni familiaritate et conversacione visibili et secundum quantitatem et formam corpoream visibilem, sed nulla illarum negat Christum esse nobiscum secundum formam spiritualem, substancialem et invisibilem.

Nono in heresim laberis, cum per hanc tuam sentenciam et frivolam scripturarum allegacionem veram Christi carnem naturalem

[1]) c. 49 de cons. d. 2. — [2]) c. 45 ibid. — [3]) c. 72.

et verum eius sanguinem et sic personam Christi et eius substanciam corpoream tam a sacramento quam a corde iusti quam eciam ab alio quovis loco, ubi dignatur esse, excludis et tantum in unico loco sc. in celo constringis; quod est contra fidem universalis ecclesie et sanctos doctores presertim de cons. dist. II per totum hoc testantes et alios doctores capitulo II. et aliis capitulis allegatos.

Decimo in heresim laberis, quod in sacramento pro corpore Christi et sanguine naturali secundum eius substanciam ibi credendo solummodo eius potenciam, graciam et verbi veritatem ibi ponis. Et in hoc te mirabiliter decipis, quod ubi Christus dicit corpus, ibi tu potenciam corporis intelligis; et ubi ecclesia universalis sanctorum doctorum per corpus in sacramento intelligit veram carnem, tu intelligis carnis accidens sc. eius graciam; et ubi doctores intelligunt Christum ibi esse spiritualiter i. e. per substanciam spiritualem, tu per hoc, quod est spiritualiter, intelligis amorem et
95b caritatem; et ubi doctores dicunt / quod ibi sit veritas et figura, veritas i. e vera caro Christi naturalis, tu per veritatem verbi et legis veritatem intelligis, ut sit sensus, quod in sacramento est veritas verbi domini i. e. legis sue et figura sacramenti. Et patet, quam manifeste erras, cum sic inepte et extorte verba sanctorum explanas.

Undecimo in periculosam heresim laberis, cum verum honorem et cultum, quo colunt verum deum et hominem in sacramento, per tua dicta supprimis et extinguis, pro eo quod veram carnem naturalem ibidem non ponis, sed accidencia eius sola in hostia derelinquis, et quidem illa accidencia sc. potenciam, virtutem et graciam, que in manna et aliis sacrificiis Judeorum veraciter erant et Judeos comedentes et offerentes sanctificabant, in sacramento reponis.

Duodecimo in heresim laberis, quod cum ab hiis perfidis, qui in omni esca indifferenter ponunt corpus Christi consimiliter, sc. secundum eius potenciam, virtutem et graciam, ab omnibus dispositis comedendum[a], non procul abscedis; ymmo quia pro Picardis per totum quasi libellum arguis et omnes scripturas pro eis apparentes ad eorum et tua munimenta trahis oppositasque illis scripturas picardice intelligis, exponis et effugis: ideo quia Pikardos realiter imitaris, si non retrocesseris, Pikardus veraciter esse comprobaris.

Parce deus verbis, gens oro parce fidelis,
dissero protervis quod crimina dure picardis,
nec seviat ensis tibi presul Thaboriensis,
quod pius est hostis rectissima penna Johannis
(Przibram)[b]

---

a) Rkp.: comedenda. — b) jiným inkoustem.

i čto ono ostavilo svoji prežnije narodnyje i sistěmatičeskije predrazsudki protiv slavjanskich nacij. Vidno, čto nět.

Mně prišla mysl, posvjatiť Štrossmajeru moj latinskij trud; no něznaju, budět li eto jemu prijatno. Počtěnnyj Štulc mog by razuznať eto ot Jepiskopa, a ješče lučše, možet byť, sdělal by eto Rački. No Štulc prosto kak by byl ně ot mira sego: ni stročki nikogda ně pišet, i ně otvěčajet. — Poet — da i tolko. — Rački že — gdě těper, něznaju; pisal k němu v Rim, a iz Rima mně otvěčajut, čto jego tam davno uže nět. Gdě on? Čto dělajet, i kakim putěm dobraťsja do jego adressa, pravo ně znaju. — Štulc věrno znajet adress. A vot v čem dělo. Rački gotovit izdanije Assemanijeva glagolitskago Jevangelija: mně nužno by iměť kopiju s Jevangelskago kalendarja dlja napečatanija v koncě mojego grekoslavjanskago kalendarja. Ja pisal uže raz k Rački v Rim, no doselě něpolučil otvěta. — Jesli Vy znajetě jego adress, to potruditěs peredať jemu nastojaščuju prosbu ješče raz, a mně jego adress. Ně v Pragě li on? Želaju Vam uspěcha v izdaniji Vašego Tolkovago Jevangelija. Ispolať Vam, dobryj truženik. Gospoď nagradit Vas za ponesennyj trud i prolityj pot.

V Rimě, kardinal Pitra zamyšljajet zavesť Slavjanskuju kollegiju, v rodě Grečeskoj, Irlandskoj, Amerikanskoj itd.; tolko za děňgami stojit dělo. Vo vsjakom slučajě on naměren zavesti slavjanskuju kathedru v tamošněm universitětě Sapienza, na kotoruju uže iměјet v vidu buduščago professora; kago — něznaju. — Uniatskij vopros — počti rěšen. Teiner sdělan protěktorom Uniatov! Těrleckij, — govorjat, v bolšej němilosti v Rimě; na něgo smotrjat tam kak na odnogo iz glavnych začinščikov obrjadovych reform.

Končaju, poručaju sebja Vašim molitvam.

Vaš duševnopredannyj

J. Martynov.

P. S. Klaňajtěs vsěm našim obščim prijatěljam.

289.

Martynov Sušilovi.

Posílá knihu „Annus ecclesiasticus“. Chystané spisy. Zamýšlí dojeti do Brna i na Velehrad.

Rok neudán, psáno asi 1864.

Pariž, 16 Ijuňa.

Počtěnnějšij i ljubeznyj kanonik,

Jesli vy peňajetě na meňa zadolgo (uvy! sliškom dolgoje molčanije), to ja s sokrušenijem serdca vozglašaju m e a c u l p a, m e a c u l p a; osobenno kogda podumaju, čto vy doselě něpolučili ot meňa ni kakago izvěstija o polučeniji vašego prevoschodnago izdanija J e v a n g e l i j a s v. M a t f e j a, kotoroje, vpročem, ja našel u sebja tolko po vozvraščeniji mojem v Pariž — iz Brusselja.

Pri takom položeniji veščej, jestěstvenno, čto ja s nětěrpěnijem ožidal udobnago slučaja, ispraviť svoju vinu ně prostym pismom, a čěm nibuď poboléje četyrech straniček; i těm voznagradiť vaše dolgotěrpěnije. Moje želanije uže ispolněno: ja poslal vam odin ekzempljar G r e k o s l a v j a n s k a g o m ě s j a c o s l o v a i kromě togo Novoje izdanije Ž i z n i S m o t r i c k a g o, tolgo čto mnoju napečatannago v Brjusselě. To i drugoje budět dlja vas novym znakom mojej priznatelělnosti i iskrenněj družby. No tak kak A n n u s g r a e c o - s l a v i c u s ťaželověsen i poslan ko mnogim, to ja dolžen byť [tak] adresovať vsě ekzempljary, naznačennyje v Avstriju, na imja Věnskago knigoprodavca Majera (Singerstrasse, im Eckgewölbe), ot kotorago, dumaju, vam očeň legko budět dostať prinadležaščij vam ekzempljar, pri slučajě: a v Věnu slučaji byvajut u vas často. — Takim obrazom posylka moja obojdětsja dlja vas bez vsjakich raschodov.

I tak, rabota končena. No těm někončeny drugija raboty, kotorym, po istině, konca nět. Da i sam Měsjacoslov, sobstvenno govorja, tolko polovina truda, kak ja jego postigaju, i Bog dast, v poslědstviji izdana budět mnoju i drugaja polovina, v kotoruju dolžny vojti Zitija slavjanskich svjatych v jich pervonačalnom těkstě, t. j. na slavjanskom jazykě s latinskim perevodom i kritičeskimi razsužděnijami, kak to dělajetsja obyknovenno u Bollandistov s svjatymi latinskago obrjada. —

Pokaměst, ja prodolžaju izdanije Kirillo-Method. sbornika i gotovlju k pečati sočiněnija, označennyja na obertkě mojego Měsjacoslova.

Vše eti raboty byli, ljubeznyj kanonik, glavnoju pričinoju mojego molčanija, kotoroje, odnako, ja něnaměren izviňať vpolně. Molčanije ne vsegda jesť znak ochlažděnija družby. Dokazatělstva pod rukoju.

Vot napr. choť počtěnnyj Vyšegradskij Štulc: ja niskolko ně somněvajus v jeho družeskom raspoloženiji ko mně, něsmotrja na to, čto črezvyčajno skup na pisma.

Kstati, uvědomtě jego, pri slučaję, čto u Majera jest dlja něgo ekzempljar Měsjacoslova i Smotrickago; i napomnitě jemu, čto ja ješče suščestvuju meždu živymi mira sego.

Nyněšnim lětom, ja ně iměju nikakago opredělennago plana, choťa i želal by poklonitsja Velegradskoj Božjej Matěri. Byť možet, pečatanije 2° vypuska, našego sbornika zastavit meňa jěchať v Lejpcig, dlja ustrojstva knižnych děl; i v takom slučaję, razumějetsja, Velegrada i Brna mně něminovať. No doselě eto odně — predpoloženija.

V zaključeniji, prošu vas němedlenno uvědomiť meňa o polučeniji poslannych sočiněnij i niskolko něsomněvaťsja v něizměnnoj družbě, s kakoju ostajus

vaš predannějšij sluga

J. Martynov.

290.

Sušil Martynovu.

T. zv. panslavismus. Výklad Písma. Náboženství ve Slovanstvu a na Rusi. Zve na Velehrad. Vědecký sjezd v Mnichově 1863.

Drahocenný Příteli!

Především vzdávám díky za dar přemilý, který jste mně účiniti ráčil, za Život Smotrického a za Rok řeckoslovanský, obojí v latinském jazyku a ve skvostném vydání. Svět latinský měl svrchovaně potřebu takového díla jak jest Vaše dílo Annus graecoslavicus a myslím, že učenci europští nyní o mnohých věcech budou lépe souditi nežli se to o některých skutečně dálo. Jest to podivno, že se v západné Európě všem jazykům rozuměti snaží, ale o vyrozumívání jazykům slovanským zhola nedbají. Ovšem že v tom nemálo vadí ta okolnost, že ruských kněh velmi těžko dostati a že jsou převelmi drahé, když jich člověk kněhkupectvím konečně po dlouhých domluvách dostane. Tak vězíme v nevědomosti o tom, co nám Slovanům svrchovaně potřeba věděti, a potom předce se opovažují nevědomci o panslavismu mluviti, ač ani vzájemně kněh potřebných dopíditi se nemůžeme. Já posud sám nedosti dobře znám theologickou literaturu ruskou a tím méně kněh takových tu máme. Jak štastni jsou tu Němci, kteří snadno každou knihu, která vyšla v té řeči, sobě z Lipska zaopatřiti mohou. Vám, drahocenný velebný příteli, více přístupny jsou vědomosti tyto a tedy prosím račte mi oznámiti, vyšelli nějaký obšírný kommentar písma sv.

na jazyku ruském. Těšil bych se z toho velice, jak vůbec tak vzvláště [!] pro filologický prospěch, jehož bych z něho dojíti mohl. V předmluvě ku sv. Matouši mluvím o slovanských exegetických spisech v tom přesvědčení, že Rusové posaváde obšírného komentáru na písma svatá <nemají> a že sv. Matouš mnou vydaný jest prvý pokus druhu toho.

Jakkoli radost velika z vydaného měsícoslova, bude mnohem větší ještě, když vyjdou Životy slovanských svatých v originalném textě, na slovanském totiž jazyku. Jest to předce pro Slovana jenom velmi sladko ve vlastním jazyku slávu Boží hlásati aneb o ní se dočítati. Ovšem slovanský národ tak veliký, předce tak málo ještě v říši Boží provedl a o rozšíření náboženstva Christova posaváde malých sobě zásluh dobyl, velikým dlužníkem tu ostávaje. Kdyby národ ruský nebyl na odštěpě od církve a kdyby se tudy svobodněji pohybovati mohl, snad by již byl ty pohany vlastní své říše aspoň ku Christu obrátil, ježto není poslední hanbou národu tak velkého, ve vlastním lůně míti bohopůrce a neznabohy. Bůh to naprav a dej zdar dílům a podjemům, kteréž se činí o obrácení a sjednocení všechněch těch národů, kteréž jedním jazykem sobě příbuzným mluví, pod jednou hlavou církve.

Udělal byste nám zvláštní radost, kdybyste k nám zavítal a Velehrad navštívil; jest to sice pozdě; ale přece by to byl důkaz a výjev příulnosti, kterým by se srdce naše zaradovalo. Poněvadž jste ale dosud nepřišel, prosím odložte až na oktober, ješto v augustě a septembru professoři na feriích bývají a tedy jich při domě není. I já hodlám se podívati někam po Moravě pro utužení zdraví.

Všichni našinci pozdravují Vás a Vám se poroučejí; étudy řádně docházejí, začež p. redaktor Šmídek srdečně děkuje. Těší pak mne a veškery nás, že jste se o shromáždění loňském učenců německých ve Mnichově chvalně pronesli a v Římě poněkud jiný náhled o účelech učenců podali.

Ostatně do modliteb Vašnostiných se poroučeje ostávám se vší úctou Vašnostin

upřímý přítel a ctitel

Frant. Sušil,
professor theologie.

V Brně d 31 Julia 1864.

291.

Martynov Sušilovi.

Blahopřání k čestnému kanovnictví. Zamýšlené založení jesuitské školy v Cařihradě. Chystá se do Říma a posílá spis „Vita B. Josaphati Kuncevicii". Bulla Ineffabilis.

Dopis psán latinkou.

28. Dek. 1864.

Počtennějšij i dorogoj kanonik,

Prežde vsego pozdravlaju Vas s novoju počestju, kotoroju Vas ukrasili na etih dňah i kotoraja davno Vam prinadležala. Eta novostj, pročtennaja mnoju v poslědnem numerě Hlasa črezvyčajno menja obradovala, i ja spěšu soobščitj Vam moji serdečnyja vpečatlěnija, k kotorym prisojedinju takže pozdravlenije s novim godom. Poslě etoj pervoj potrebnosti družby, postarajusj popolnitj proběl ostavlennyj v mojej perepiskě s Vámi i soobščitj někotoryja novosti dlja Vas bytj možet ne sovsěm lišennyja interesa.

Vo pervych, jest nadežda, čto naše Obščestvo zavedet školu v Konstantinopolě. Uže tam nahodjatsja teperj někotoryje iz našich missionerov, rodom Siciliancy, poslannyje Propagandoju. No francouzskoje pravitelstvo, uvědomlennoje o tom, proizneslo svoje veto, i v silu svojego starinnago pokrovitelstva vsěch katolikov na Vostokě, trebovalo zaměnitj italiancev francuzami. Poslě perepiski s Rimom dělo končilosj těm, čto missija konstantinopoljskaja vypala na dolju našej Parižskoj provincii i takže Šampanskoj (Champagne), kotoraja vydělilasj ot Parižskoj v prošlom godu. — Podrobnostej ob etom važnom dlja menja sobytii ne iměju, i ždu sam s neterpěnijem. Važnym nazyvaju potomu, čto očenj možet bytj, čto my, Russkije jezuity, budem[1]) imětj sčastije bytj izbrany dlja etoj missii. Daj Bog! Daj Bog!

V ožidanii dalnějšich izvěstij, ja spokojno gotovljusj v Rim, kuda věrojatno otpravljusj v vesnoju. V Rimě pobytj naděJusj do prazdnenstva, kotoroje budet tam lětom, v Juně měsjacě (4 ili 20 čisla) po slučaju proslavlenija Blažennago Josafata, Polockago archiepiscopa i mučenika. Ob etom velikom ugodnikě Božim, Vy najdete podrobnoje pověstvovanije v knigě: Vita B. Josaphati Kuncevicii, auctore J. Susza, episcopo Chelmensi, kotoruju ja nedavno izdal snova s dopolnenijami,

---

[1]) orig. bydem.

i poslal Vam i Šmideku po exemplaru, čerez otca Stoegera, nastojatelja našego doma v Věně, Vam chorošo izvěstnago. Knigi poslany byli v načalě etago měsjaca i konečno Vami uže polučeny; jestli že nět, to vozjmite jich, pri pervoj occasii, u o. Stoegera, davno uže uvědomlennago ob etom.

Pri sem, ja dolžen skazatj Vam, že mnoju že byl poslan n° 341 gazety Le Monde, v kotorom zaključalosj izvěstije o bullě Ineffabilis, sobirajemoj abbatom Sire na vsěch vozmožnych jazykach i narěčijach.*) Slavjanskije texty dostavitj oběščalsja ja, no do sich por ješče nět u meňa ni češskago, ni slovackago, ni lužickago. Iz Pragi mně věrno ničego ně prišljut, hotj ja i neraz prosil o tom: tak čto, voleju něvoieju, prihoditsja obratitjsja k Vam po krajnej měrě, otnositelno češskago, ili čto vse ravno, moravskago texta. Jesli ljubov k Bogorodicě vnušit Vam soglasije na moju prosjbu, v takom slučajě, ja prišlju Vam dalnějšija svědenija o formatě i t. d. Texty polskij, francouzskij, anglijskij, i latynskij — prevoschodny. Uželi slavjanskoje blagočestije odno ostanetsja vozadi i nepodast golosa v pochvalu Božej Materi. Nevozmožno. Vo vsjakom slučajě, potrudites prislatj mně pečatannyj exemplar moravskago texta pomjanutoj bully, kotoryj mně prigoditsja pri izdanii jeja na ruskom jazykě, a možet bytj i na vsěh slavjanskih narěčijah.

Čerez neskolko dnej, ja věrojatno budu v sostojanii soobščitj Vam, čto libo položitelněje o mojej pojězdkě v Rim i o Konstantinopoljskoj missiji. A meždu těm poručaja sebja Vašim teplym molitvam, ostajusj s istinnoju lubovju i počtenijem,

Vaš duševno predannyj sluga i drug

J. Martynov.

P. S. Poklon G. Šmideku i pozdravlenja s novym godom.

292.

Sušil Martynovu.

Překlad bully Ineffabilis a Písma. Matěj Procházka překládá učebnice náboženství pro gymnasia. Poláci. Mladočechie.

Vysoce ctěný Příteli!

Dávno jest tomu, co jsem na list Váš odpověděti zamyslil, avšak vezdy jsem otálel, až konečně již vidím, že čas jest na odpověď mysliti.

*) Sego dnja otpravlaju dopolnenje.

Zadržovala mne nejvíce bulla Ineffabilis, musel jsem ji teprve hledat a nevěda, zda již přeložena jest či není, musel jsem se poptávati a vyhledávati, přišla-li bulla ta ku přeložení čili ho nedošla. Konečně se ukázalo, že léta 1854 a 1855 nikde se překlad bully nenaléza; i nezbývalo jiného leč vydati se v překládání. Jaká to práce těžká jest, poznati může každý, kdo originál latinský četl. Nyní v Hlasu vychází překlad ten po částech; vyjde ve čtyřech číslech. Bude-li Vám tím spomoženo? P. Šmídek zapomněl učiniti zvláštní otisk, aby celá bulla v jednom spise se nalézala. Ale ježto bulla opsána bude, postačí bezmála i to, že se ze čtyř čísel Hlasu opisovati bude. O překladu polském bylo, že tak krásně opsán jest, v novinách čísti. Ale nevíme, kdo se postaral o ten opis a kdo se postará o český opis. Prosím, račte o tom psáti a říci, máme-li my tuto v té věci něco učiniti.

Vel. Pan Stöger nám neposýlá z Vídně připověděný spis Život blahoslaveného Josafata od Suše, biskupa Chlumského. Budeme sami se museti na něho obrátiti, ač ještě něco počekáme, zdaby sám nepřislal nám dotčeného díla.

Co se u nás děje, bude Vám téměř všechno známo z Hlasu. Já nyní chystám Svatého Marka a Lukáše k tisku; obšírný výklad to bude, jaký jest při svatém Matoušovi. Professor p Procházka pracuje o českých překladech pro školy a sice strojí překlady učebných kněh náboženských pro gymnasia.

Co jste o cestě své do Říma dotekl, nás velmi a těšíme se [tak] všichni, že na Brno pojedete a nás návštěvou svou poctíte. Tehdy se otevrou Vaše ústa a budou nám vypravovati, jak vlastně na Rusi věc jde a co o Polácích v ohledu katolicismu souditi máme; oni zajisté mluví o sobě co o nějakém vyvoleném národě.

Etudy nedocházejí redakce Hlasu; snad ale předce Hlas dochází řádně do Paříže.

Čekal jsem s odesláním listu toho, až bude vytištěna bulla Ineffabilis. Právě pak nyní dotištěna jest, a tudy psaní své odesýlám. Bůh Vás žehnej a sprovázej na všech cestách a při všech podnikáních Vašich. Těším se také, že brzy opět nějakého listu od Vás dostaneme. Děkujeme za knihu, kterou sobě opatříme z Vídně, a na doslané číslo lemondu, který posloužil dobře p. redaktoru Hlasu. I u nás bojovati musíme a Mladočechie se v nevěře tak kochá jak jiných národů nevěrcové. Prosím modlete se za nás jak my za Vás; a za všechen národ slovanský by neustálé modlitby se díti od nás měly, aby Bůh u víře svaté ho zachovati a sjednotiti ráčil.

S tím ostávám ve vší úctě

Váš upřímý přítel a ctitel

František Sušil.

V Brně d 7 března 1865.

Poručení a pozdravení od p prof. Procházky, Šmídka a jiných všech.

293.

Martynov Sušilovi.

Pobyt v Benátkách. Zamýšlí zajeti na Velehrad.

4. Okt. 1865, Děň sv. Franciska.

Počtěnnějšij drug moj,

Ja pišu Vam iz prelestnoj i preslavnoj Veněciji, kuda prijěchal tretjago dňa, poslě šestiměsjačnago prebyvanija v Rimě. Dolgo bylo raskazyvať rezultaty mojich litěraturnych poiskov v věčnoj stolicě; ja pogovorju o nich vo vseuslyšanije pečatno, po prijězdě v Pariž. Skažu tolko, čto ja očeň dovolen mojim prebyvanijem v gradě Sv. Petra, etom istinnom Petrogradě.

V Bolonji ja otiskal i progljaděl znamenituju Psaltyr slědovannuju, t. je s tolkovanijem; no vypisok ně iměl vremeni sdělať. Jesliby byl dosug, i jesliby ja nětoropilsja v Veněciju, to nětolko sdělal by něskolko vypisok, no i perepisal vsju rukopis, těm bolěje, čto buduščnosť etago dragocěnnago pamjatnika ně sovsěm naděžna, pri nastojaščem položeniji děl v Italiji i osobenno pri nastojaščem Vandalskom pravitělstvě Piemontijcev.

V Veněciji ja provedu tolko něskolko dněj, i vrjad li najdu mnogo slavjanskago; na bědu, bibliotěkar Sv. Marka, izvěstnyj svojimi sočiněnijami, Abbat Valentinelli, těper v otsutstviji, čto sokratit moje prebyvanije v etom gorodě.

Na buduščej něděli, ja naděјus posětit Zagreb a na vozvratnom puti zaječhať čerez Věnu v Velegrad, poklonitsja Sv. Methodiju i navěstiť kolybel Slavjanskoj cerkvi.

Mně bylo by očeň prijatno, pri etom slučajě, povidaťsja s Vami i drugimi druzjami; eta vstrěča byla by věncom mojej nastojaščej pojězdki v slavjanskija zemli i voznagradila by dolgoje ožidanije onoj. Vpročem ja napišu Vam obstojatělněje iz Věny, gdě naděјus byť okolo 12. Oktabra, i probudu něbolěje dvuch dněj.

A meždu těm, prošu nězabyvať v Vašich molitvach želajuščago Vam vsjakich duchovnych blag i

Vašego predanně̌jšago druga

J. Martynova.

P. S. Nižajšij poklon Šmideku, Prochazkě i proč. i proč. i proč. —

294.

Ignát Wurm Sušilovi.

Zve na slavnost do Klobouk. (Srv. F. S. 205 ²).

Adressa na str. 4°: Důstojnému vysoceučenému velectěnému Pánu panu Františku Sušilovi, kons. radovi, professoru Nov. Zákona, starostovi Cyr. methodijského Dědictví, údovi několika učených společností atd. blahorodému [!] v Brně. Zlástním [tak] poslem.

Důstojný Pane!

Přijda dnes do milého rodiště, shledal jsem přípravy ku vysvěcení obrazu cyrillomethodějského velkolepé. K doplnění slavnosti nedostává se celebranta. Vaší Důstojnosti by ovšem výborně slušilo [!], obětovati na novém oltáři prvou Obět Nejsvětější. P. T. p. děkan si toho přeje a já toužebně toužím a prosím, by jste v sobotu s naším Benešem[1]) do Klobouk tím cílem zavítati ráčil. Zároveň zvu dra Stáru k nám.

Možná-li tudyž Vaší Důstojnosti, račtež přispěti k oslavení hodův v drahém rodišti mém. Příležitost dorazí v sobotu ráno do Brna a k poledni aneb něco později, kdy by jste toho žádali, odebere se z Brna. V pondělí bude nám všem možná navrátiti se k úterové poradě.

Vzdavaje [!] nejhlubší úctu a opětuje prosbu

trvám v synovské pokoře

Ig. Wurm.

V Kloboukách dne 17. října 1856.

295.

Wurm Sušilovi.

Podává zprávu o jednání stran kancionálu.

---

[1]) Kuldou.

V Olomouci v sobotu.

Důstojný, velectěný Pane Starosto!

Kancionalu v Olomouci kyne po mnohých, tuhých bojích — naděje. Prvé kroky zaměřil jsem k p. t. p. hraběti Belruptovi, jenž byl našemu podniku cele na odpor, avšak po dvouhodinové rozmluvě slíbil mi proklestit mi příštího dne cestu k p. t. p. arcibiskupovi, jemuž prý se sotvá [!] s návrhem našim zavděčím. Po té jechal jsem k p. t. p. baronovi Königsbrunnovi, kterýž podobnou spíval.

Není pak divu, že se na naše podniknutí durdili; neboť mají zpěvník kancional Bečákův za dokonalý, což mi také p. Lýsek tvrdil, a jdou jim z něho znamenité užitky peněžné pro některé diöcesalní ústavy, jakož jsou semeniště, fond pro pensionisty atd. — Nemenší váhu kladli ti páni na jednotu zpěvníkem tím v diecesi již docílenou a pak na ohromnou jeho rozšířenost, neboť je ho prý k 100.000 výtiskův mezi lidem. Když pak jsem také p. t. p Königsbrunna si naklonil, navštívil jsem druhého dne ještě jednou p. hraběte, jenž se chlubil, že knížete pána připravil. O jedné hodině v pátek předstoupil jsem před Jeho Milost, a po půl třetí propustil mne blahosklonně a láskavě přislíbil, že s námi vstoupí u vyjednávání, slova jistého nemoha mi ještě dáti.

Všeliká obtíž vězí v testamentu Bečákovu, kterýž poručil kancionál k jistým účelům, kteréž ovšem p. t. p. arcibiskup hájiti musí. Předvídaje, že se na úskalí tomto naše úmysly v Olomouci rozraziti musí, dal jsem na dorozuměnou, že snad budoucí náš kancionál také ponese užitky — a že nakladatelstvo sotvá bude od toho obrátiti je ve smyslu Bečákově z té části, kteráž se rozprodá v Olomoucku! — Tak jsme se dostali na základ vyjednávání, kteréž snad brzo započne a uskončeno bude žádoucí umluvou.

Lýskův Sarkandr bude pouhý výtah a výslovným jest přáním knížecím, aby se Dědictví o sepsání důkladného rozsáhlého života postaralo. Tím cílem nabídne mu všeliké pomůcky s patrnou ochotností.

Hlasu bude se tuším dostávati osobní věstník pořádně z kanceláře. Ve zdejším alumnatě i v gymnasiu mnoho hodných mladíkův.

Nakladatel Hvězdy (již již zaručené) naříkal na Brno, jež ho v nadějích sklamalo.

Z paměti nevěděl jsem, kolik Hlas poštou stojí; pročež připustil jsem, aby pp. Konečný, kaplan u sv. Michala, a Dr. Poslušný,

představený v semináři, předplatek poslali, až je Hlas dojde. Oba se přihlašují za odbíratele poštou a ihned peníze pošlou p. redaktorovi, jakmile časopis do Olomouce dorazí. Račtež o tom zprávu dáti p. profes. Šmidkovi a mu povědět, že jsem také se Švarcem mluvil. P. hrabě Belrupt zláštní [!] pozdravení posílá p. hraběti. Já pak chystaje se k odchodu z Olomouce, a prose by mi nespůsobný list tento nebyl pokládán za zlé (jelikož píšu v hostinci [1]) a čině se poručena do modliteb trvám s hlubokou úctou a v přízni ku všem známým

upřímný

Wurm.

296.

Jan Desolda (1811—1885) Sušilovi.

Žádá, by ve své modlitební knize směl otisknouti církevní hymny dle překladů Sušilových.

Veledůstojný,
Velectěný Pane!

Vaše výtečné přeložení církevních zpěvů mne tak dojalo a kdykoliv v dobu prázdnou v ně nahlédnu, tak vždycky dojímá, že se osměluji k Vašnostem svou snažnou prosbu, jich se týkající projeviti, důvěře se, že Vašnostiná [!] dle pověsti a spisů věhlásná [!] dobrotivost mi ji za zlé nevezme, nýbrž jistě vyplní.

Mám totiž přeloženou již modlitební úplnou knížku „Devis-ovu“ vůbec „Köthenskou“ zvanou, v nížto se některé z církevních zpěvů, zvláštním dle svatých osob a časů rozřaděným pobožnostem svědčící nalézají. Nižádných lepších překladů nad Vašnostiné neznaje, tím méně sám tak výtečné skladby jen poněkud dosíci se troufaje, osměluji se, Vašnosti prositi, byste mi laskavě a k prospěchu dobré a spasitelné věci, za jakou jistotně dobrou modlitební knihu uznaváte [!], povoliti ráčili, bych některých z Vašich přeložených církevních zpěvů v jmenované [!] knize použíti směl, arci že s udáním Vašnostina velectěna [!] jména. Za zvláštní čest bych si pak pokládal, moha Vašnostem jakkoliv jinák [!] vděčným se prokázati.

Anť již rukopis k tisku chystám, prosil bych, by mi Vašnost laskavé odpovědi dopříti ráčila.

---

[1]) Vynechány tu a tam značky i písmeny.

Se vší úctou a láskou setrvám

Vašnosti k službám oddaný

JNF. Desolda,
gymn. učitel.

V Plzni 16° Pros. 1857.

297.

Desolda Sušilovi.

Posílá svou modlitební knihu Sušilovi a biskupovi, nabízí Dědictví C. M. k vydání dva překlady.

Veledůstojný!
Velectěný Pane!

Vašnostina laskavá ochotnost, jižto jste mi na prosté slovo mé povoliti ráčil, přijmouti některé z Vašnostiných překladů církevních zpěvů do mé modlitební knihy k vděkům mne povinným zavazuje. I nevím jak jim zadosti učiniti, leč když Vašnostem exemplář jeden téhož díla mého věnuji, s tou snažnou prosbou, abyste je, neuznáteli je totiž za docela nevhodné, ve oboru[1]) své rozsáhlé činnosti svým vážnným [!] slovem odporučiti ráčil srdcím vlastenským, míním tu zvlášť ve spisech pod slavným Vašnosti ředitelstvím tak blahodějně působícího dědictví Cyrillo-Methodějského. Spolu ale se osměluji též přiložiti jeden exemplár Jeho Excellencí, Nejdůstojnějšímu Pánu Biskupu Brněnskému, s tou poniženou [!] prosbou, aby knihu tu důstojným slovem svým potvrditi a odporučiti ráčil. Nemaje tu čest, Jej osobně znáti, vím jen z pověsti věhlasné vůbec, zvlášť pak u některých z bratří mých Teplánských[2]) s Ním se seznámivších, že všeho dobrého účinným jest podporovatelem. Přidám-li k tomu, že Vašnosť laskavým slovem u Něho prosbu mou, jakož nepochybně doufám, podporovati <bude,> tak jsem toho skoro jist, že se s oslyšenou nepotká.

Dále pak se odvažuji Vašnostem učinit návrh nějaký, a sice:

1. Obětovati se Vám s ňákým rukopisem pro dědictví Cyrillo-Methodějské. Jest to kniha původně francouzsky sepsaná názvem: „L' hereuse [tak] année“, od Silberta německy již dávno vydána s nápisem:

---

[1]) či: sboru?

[2]) kláštera Tepelského.

„Kleines christ-katholisches Hausbuch". Obsahuje krátká rozjímání dle výroků a událostí ze života svatých každé s krátkou modlitbou na každý den celého roku, tak že na jednotlivé měsíce se zvláštní ctnosti křesťanského života za obsah kladou, k. p. pokora, zapření sebe, modlitba etc. Jakožto přídavek jsou krátké obyčejné modlitby mešní, k zpovědi a k sv. přijímání, ku konci pak rozjímání o čtyr [!] posledních věcech člověka, pro každý den měsíce jednoho zvlášť rozdělené. Tuto knihu jsem přeložil již před 15 léty, jsa ještě kaplanem, a posud kolikráte prošel a co do mluvi [!] a obsahu opravil, tak že co ji [!] tehdáž u vydání vadilo, nyní se odstraněno býti zdá. Račtež mi o tom své mínění sděliti, abych pak Vašnostem rukopis zaslati mohl.

2. Dle krásného plánu umínilo Vaše Dědictví C.-M. vydávati obšírné životy svatých; věc velmi prospěšná, tak že bych rád k ní prospěl. Nebyl by Vašnostem za nějaký čas v hod [!] život sv. Františka Serafinského dle franc. Chavina de Melan? Kdyby ano, podvolil bych se v práci tu, jestli posud zběhlejší ruka mne nepředešla.

O obojím Vašnostiné laskavé vyjádření očekávaje, svrchu položenou svou prosbu opakuji a v laskavé přátelství Vaše a nábožnou upomínku se poroučeje, zůstávám s vděčnou úctou

Vašnostem oddaný

JN Desolda.

v Plzni 11. Června 859.

298.

Antonín Marek (1785—1877) Sušilovi.

Děkuje za blahopřání.

V několika slovech značky nejasné nebo chybné (naši, Váši, zaři a j.)

Předrahý Vlastenče !

Došel k nám Vyslanec Váš — a přinesl pozdravení, kterým jste laskavě jménem družky naši Moravy poctíti ráčili den mých druhotin. S hlubokým pohnutím přijal jsem tento srdce jímající důkaz Vaší upřímnosti a lásky, an jsem ve skrytosti své nejméně se z tak dalekých končin nadál tako vřelého účastenství. — Nemoha sobě tu druhou milou ke mně vyslanou duši Veledůstojného Pana Procházku

déle udržeti — propouštím jej líbaje Vás všecky milé Moravany raduje se z projeveného přátelského smýšlení ke mně.

Váš vděčný

Ant. Marek.

V Libuni dne 7. září 1858.

299.

Sušil rajhradskému opatu Kalivodovi.

Posílá Études s článkem o Martyrologium Odonis (srv. č. 279.)

Vysoce Důstojný Pane!
Drahý Příteli!

Posílaje knihu Jesuity francouzskými vydanou Les études de théologie atd. nemohu nepřipsati řádkův několika, z nichž poznáte, jak věc ta se dála, pokud totižto již o ní vědomostí nemáte.

Když jsem byl v oktobru minulého léta z Rajhradu domů došel, ochoty Vaší Vys. Důstojnosti hojně použiv a sv. Odona rukopis prošetřiv: nemeškal jsem o výsledcích toho vyšetřování písemně zpraviti v. p. Martinova v Paříži, který mne byl jak Vám známo o to požádal. Psal mně na konci listu svého dotčený p. M., že mohu psáti latině, francouzsky, německy, aneb česky; zvolil jsem poslední jak se samo sebou rozumí a napsal jsem jemu o tom co jsem shledal zprávu jazykem svým přirozeným, jejž on jmenuje langue morave. Na poštu dávaje list do Paříže nemyslel jsem, že by snad místa svého v skutku došel, křestného aneb řeholného jména p. Martinova ani nevěda, a nadto jsem ovšem nedomníval se, žeby řečený p. M. veřejně listu mého použiti měl. Kdybych to byl předvídal, byl bych hlouběji o věci se pronesl a podotekl o itacismech, ježto se v rukopisech řeckých nalézají, jak u p. ἠλπήκατε místo ἠλπίκατε. Věc ta byla u mne odbavena, a dalejší o ní zmínky neočekával jsem.

Onehdy ale dostalo se mi knihy té Etudes atd.; poslána mi byla z kněhkupectví a již již jsem ji chtěl poslati nazpátky, mysle, že se nějaký omyl stal, ant jsem knihy té nebyl zakázal sobě. Tu padlo moje oko na přípis na hoře Les auteurs à Monsieur l' abbé Sušil. První věc byla, že jsem na obsah se podíval a ovšem stat: le manuscrit de Rayhrad mi rozžehla světla, proč asi pánové ti mně to poslali, o čem jsem se čta artikul ten dokonale přesvědčil. Slyše předešlého

pondělí, že V. V. Důstojnost jest v Brně, neváhal jsem zděliti s Vámi věc tu a podlé žádosti posílám knihu k líbému čtení. Tu máte, Důst. Pane, historii celé té záležitosti.

Vím, že mnoho se Vám hostů sejde,[1]) a tedy zavírám list svůj a lásce Vaší se poroučeje ostávám Vaší V. Důstojnosti

přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně d 19. března 1857.

300.

Od výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methodia Karlu Orlovi.

Vrací se rukopis s návrhy oprav.

Psáno B. M. Kuldou.

Velebný Pane!

Jednohlasným soudem výboru dědictví sv. Cyrilla a Methodia odbývaného dne 17. března r. t. posílá podepsané přednostenstvo Vašnostem zaslanou povídku „Beneš Lerovský“ nazpět, an v tomto objemu a v té formě dle svorného náhledu všech tří posuzovatelův Dědictvím vydati se nemůže. Avšak vyslovilo se přání, bychom Vašnostem na srozuměnou dali, žeby bylo škoda práci tu naprosto zavrhnouti, an obsahuje mnoho dobrého v sobě. Jmenovitě žádá sobě všechen výbor, bychom váženého pána spisovatele upřímně a bratrsky upozornili na to, žeť ovšem především potřebí jest dokonale seznámiti se s mluvnicí a s duchem řeči národní, což vezdy zůstane prvním požadavkem u toho, kdož chce vědomosti svoje pérem sdíleti s národem svým. Napotom shodují se všickni tři výborem zvolení soudcové v tom, byste ráčil laskavě vypustiti rozvlačité řeči, kázání a výroky svatých otcův církevních, začasté celé strany rukopisu Vašnostina zaujímající, tak aby veškeré jádro povídky této činilo asi 20 archů písma Vašeho, čím se práce ta stane přístupnější, užitečnější a tudyž vítanější.

Nadějemeť se, že s láskou bratrskou ochotně sobě povšimnouti ráčíte poukázek těchto upřímných, a že se navrácením Beneše Lerovského na přepracování nikterak nedáte mýliti a zastaviti ve Své lite-

---

[1]) ke svátku sv. Benedikta (21. bř.)

rární činnosti, k nížto nadán jste maje veliký dar vypravování a živého doličování charakterův, jakož se byl jeden ze tří soudcův pronesl; ba že překonav první překážky, t. j. obeznámiv se čtením klassických spisův českých i s ryzou mluvou i s mluvnicí a se skladnou [!] budcucně tím horlivěji a vydatněji pracovati budete o blahu národa našeho na poli náboženském, k čemuž povolán a tudyž mravně zavázán býti ráčíte.

V Brně dne 24. dubna 1858.

Frant. Sušil, starosta dědictví.
Ed. Karlík, pokladník.
Beneš Method Kulda,
jednatel.

Velebnému pánu Karlovi Orlovi,
administratoru fary Radostinské
v děkanství Měřinském.

301.

Karel Orel Sušilovi.

Dotaz stran rukopisu (srv. č. 300), stížnost na zásilku podílů Dědictví C. M.

Četné pravopisné chyby.

†

V Radostíně 13. února 1859.

Důstojný Pane Starosto!

Začátkem roku 1857 odeslal jsem jednateli výboru Dědictví sv. Cyrillského v. p. Kuldovi povídku pod názvem „Beneš Lerovský“, o kterouž jsem se na veřejné vypsání pokusil. Bylať to práce bezmála sto velikých archů, které jsem nadšen pro dobrou věc i svoje zdraví nasadil, zatím dva roky již minuly a já za hodna nebyl, aby se mi nějaké i té nejmenší zprávy dostalo, co se s touto mojí lopotivou a poslední literní prácí stalo — co děje. Domnívám se, ano i z daleka doslýchám, že od pánů censorů uznání nedošla a snad někde pohozena a opovržena leží. Už jsem se také u věci té na p. jednatele obrátil, avšak nebyl — nejsem hoden odpovědi. Žádal jsem, aby mi, domnění moje pravé-li jest, nazpět odeslána byla, a an už několik neděl zdarma

čekám, ni odpověď ni práci nedostávám, obracuji se na Vás a prosím snažně, abyste co Starosta patřičných učinil kroků, by se mi buď nějaké o spisu tom pravé zprávy dostalo a pakli zavržen a odsouzen, aby mi nazpět odeslán byl, jejž pak bych si co poslední truchlojemnou upomínku mojich mnohých ohněm ztrávených rukopisů a co poslední památku mojí zajistě nezištné a vroucí horlivosti spisovatelské uschoval.[1]) —

Mám ještě jednu prosbu. Až posud nedostal jsem já a tři spoluúdy zdejší farnosti ničehož, co Dědictví pro rok minulý vydalo, tedy ani Moravana ani cokoli jiného. Knihkupce Nitše jsem už dávno o to upomínal, žádaje, by mi to poštou odeslal — kde nic tu nic — spoluúdové hubují a tím ztrácí ústav důvěru, protož žádám neméně, abyste opět co Starosta Nitšovi nařízení dal, by o pořádnější kněh rozesílání péči měl. —

V hluboké uctivosti setrvám

věrně oddaný bratr v Kristu

Karel Orel,
Administrator v Radostině,
pošta: Velká Mezeříč.

302.

Vojtěch Kramérius Sušilovi.

Žádá o podíly Dědictví C. M., posílá spisek o svém otci.

Psáno g = j, j = í, ey = ej. Několik pravopisných chyb.

Velectěný, dóstojný [tak] Pane Professore!
V Kristu bratře přemilý!

Vašnostiná [!] starostlivost o rozšíření všeho dobra, známá všem, kdož čítají spisův Vašich a snahu Vaši pro zvelebení družstva svatocyrilského v povědomí mají, omluví mne, že opomenuv kněhkupectví pp. Nitše [2]) a Grosse v Brně — zpříma Důstojnosti Vaší tuto píši.

Za rok 1857 — obdrželi jsme v osadě, péči mé svěřené — do Mnichovic, řičan. okresu, kraje Pražského — knihy, mappu a diplom — znějící na rok 1857 poštou: Běchovice = Řičanskou dne 21. srpna v nejlepším pořádku. Domníval jsem se, že i roku 1858 — tentýž pořádek pro členy svatocyrilské mého ovčinečka zachován bude.

---

[1]) O. byl náchylný k trudnomyslnosti.

[2]) K. piše: Nitče.

Seznam dohotovených a za rok 1858 platících spisův svatocyrilských stal se novinami pražskými ku konci měsíce ledna 1859.

Čekal jsem tedy na zásilku knih do osady mé patřících ze strany pp. kněhkupcův brněnských Nitše a Grosse — během celého měsíce února 1859. Čtěnářstvo [!] zdejší činilo ustavičně poptávky, zvláště že *dobou zimní* nejpříhodnější čas k užitečnému čtení a že čekali na *nový kalendář pro rok běžící.*

Osmělil jsem se tedy a učinil frankovaný přípis dne 4. března b. r. ku kněhoskladu výše jmenovanému prose o dobrotivé zaslání cestou poštovní Běchovice-říčanskou — kněh pro zdejší členy svatocyrilské — jenž [!] za rok minulý jim náleží. Jmenoval jsem v přípisu svém všech údů výslovně, vyznačil poštu a žádal, by celá zásilka nadepsána byla jménem mým.

Dosud však knihy tyto nepřichází [!]; členové nabíhají a počínají býti netrpělivými. Nevěda tedy jaké lepší rady, obracím se k Vaší Důstojnosti ctěný Pane Profesore, s prosbou pokornou, abyjste [!] zakročením dobrotivosti Vaší — nápomocným býti ráčili — a pp. kněhkupcův Nitše a Grosse k tomu přiměli, by bez odkladu oněch kněh nám odeslati neváhali.

Jména členův v zdejší osadě *dosud trvajících* i čísla diplomů svatocyril. jsou následující:

1. *Vojt. Vil. Kramerius*, děkan a sekret. vikar. v Mnichovicích — *číslo* 2234, III^{tí} třídy — diplom ode dne 1. ledna 1856.

2. *Antonín Čirmon*, měšťan a kupec tamtéž — *číslo* 4891, III^{tí} třídy — ode dne 31. pros. 1856.

3. *Jan Konrád*, mlynář pod Mnichovický — (pro celý rod) *číslo diplomu* 4890; třída III^{tí} — ode dne 31. pros. 1856.

4. *Barbora Nedvědová*, manželka France Nedvěda, měšťana a vysloužilého městského starosty v Mnichovicích — *číslo* 4892; III^{tí} třídy — ode dne 31. pros. 1856.

5. *Marie Vávrová*, usedlá gruntovnice z počestné obce Štruhařova č. 11, v okresu Černokosteleckém, kraje Praž. — *číslo* 5142; III^{tí} třídy — ode dne 25. března 1857.

6. *Marie Millerová*, sousedka obce Božkova č. 1, bývalého Komornohrádecka, nyní v c. k. okresu černokosteleckém, kraje Pražského — *čís. diplomu* 4893; III^{tí} tř. — ode dne 31. pros. 1856.

7. *Rozálie Pýšová*, manželka usedlého gruntovníka na Božkově č. 8. — *číslo jejího diplomu* 6547; III^{tí} třídy — ode dne 1. ledna 1857.

Osmý člen, ctihodný pán kaplan: P. Josef Eman. Ludvík — povolán byl odtaď za c. k. cooperátora do králov. věnného města Kostelce nad Labem, panství Brandýského — dnem 20. května 1858. Beze vší pochyby, že odtamtud přípis svůj ku kněhoskladu pp. Nitše a Grosse do Brna učinil a snad i také knihami pro r. 1858 podělen byl. Pak-li tak se nestalo, mohou i knihy proň na děkan. úřad v Mnichovicích odeslány býti, odkudž bych pak sám se o to postaral, by jemu řádně do Labského Kostelce dodány byly. —

Ještě jednou a to pokorně svou prosbu opakuji, žádaje o dobrotivé Vašnostino se postarání v této důležitosti.

Sám pak v vzájemný dárek a na památku od ctitele svého račtež tuto životopis mého † otce, [tohoto prvního buditele a křísitele národních zvuků československých, jimže již v druhé polovině věku předešlého — jako umíráčkem zvoněno bylo —] laskavě přijmouti, pakli již z jiné strany Vašnosti dodán jest nebyl. Velevážený literát náš národní, Pán Antonín Rybička Vídeňský, c. kr. tajemník při nejvyšším soudu ku památce 100letých narozenin tohoto athleta českého vydal jej v Praze.

Těšíme se všichni na příchod dvojíctihodného Pána P. Beneše Kuldy, co faráře určeného na Chlum, panství Nalžovického v bývalém Berounsku. Dáli Bůh v létě — při návštěvě pp. Střídníkův: v Selčanech a v Arneštovicích — zajedu sobě i na Chlum, bych tváří v tvář poznal ctěného tohoto vzdělance národu našeho. — Račtež Jemu i všem veleváženým literátům morav. mou úctu a pozdrav bratrský příležitě laskavě vyříditi.

Což Veleb. pán František Poimon dálším [!] pokračováním svých příležitostných kázní nás více neobraduje? Mameť jich jen 2 sešitky.

Jestli dosud Moravana ročník 1854 k dostání? Tentýž mně chybí. Mohl by jej pán kněhkupec brněnský spolu zaslati. Povinnost zaň zapravím opět po poště. —

Poroučeje sebe i všech ctitelův Vašich, jichž veliký u nás počet — bratrské Vaší lásce a zbožné paměti, po všecky dny života trvám a značím sebe Velectěnosti Vaší

nejoddanější přítel, ctitel a v Xtu Ježíši bratr upřímný

P. Vojtěch Kramérius,
děkan a sekretář vikariátní.

V Mnichovicích, bývalého Komornohrádecka (Kammerburg) nyní v c. kr. okresu Řičanském blíže Prahy, dne 23. března 1859.

303.

Daniel Deutsch Sušilovi.

Oslava sv. Cyrilla a Methoděje a psaní jmen těch.

V Předmostí 27./3. 859.

P. J K.

Mnohovážený Velebný Pane!

Račte odpustiti mé smělosti, že píši a Vás obtěžuji, neb bez toho množství [!] prací přeplněn jste. My ale kněží v našem okolí a doufám že v celé dioecesi máme Vás za svého otce a rádce a berem k Vám útočiště v potřebných pádech. To činím i já teď.

U nás v Předmostské fárnosti již jest první krok učiněn k tisícileté památce SS. Cyrilla a Meth. Kamenné sochy, jež budou státi u kostela, a veliké a skvostné býti mají, jsou již v práci a budou brzy hotovy. Pročež se obracím na Vás s tou uctivou prosbou: jestli vskutku tomu tak, že ta tisíciletá památka bude se konati v roku 1863, abych v kameni toto číslo mohl nechat vyryti. Toť jest má první a nejhlavnější otázka.

Druhá jest tato: Jestli podle nového pravopisu již při tom zůstane a bude se vždy psati [!] M e t o d a ne Method. Což já velice chválím, neb náš lid moravský to *h* nepěkně vyslovuje.

Třetí otázka: Jestli by se, jak to Bečák má, nemohlo psati docela jednoducho C i r i l bez toho *y*. Neb na to Kyril lid náš neuvikne [!], již to Cyril jest hluboce vkořeněné, a bez toho žádná chyba to není.

Neračte se drahý pane Starosto horšiti a buďte tak laskav a odpovězte mi písemně na tyto 3 otázky. Já již to velice potřebuji, by kameník to mohl vyryti. Nerád bych, by nějaká chyba se tam vklouzla. Ještě také za 4. jestli Cyrill by se nemohlo psati jedním *l* totiž C y r i l.

Na den SS. našich Apoštolů [1]) jsme na vše pracovníky, a zvlášť na Vás modlitbou pamatovali, by dlouho nám p. Bůh zachoval tak horlivého zastávatele našich Mor. Apoštolů.

---

[1]) Tehdy ještě 9. března.

S nejhlubší pokorou znamenám se co Váš

přítel a bratr

Daniel Deutsch,
koop. v Předmostí.

304.

Nakladatelství Nitsch & Grosse Sušilovi.

Smlouva stran vydání Hymnů církevních.

Herrn Professor Sušil hier.

Brünn, 27. März 1859.

Euer Hochwürden!

Mit Bezugnahme auf unsere mündliche Verabredung sind wir sehr gern bereit die Drucklegung und den Verlag der neuen Auflage Ihrer Hymnen (böhmisch) unter nachfolgenden Bedingungen zu übernehmen, nehmlich:

1. Die Herausgabe geschieht für gemeinschaftliche Rechnung beider Teile, jedoch mit dem ausdrücklichen Bemerken, daß, sollte, wider Erwarten, die Auflage sich nicht auszahlen, der Herr Verfasser zu einer Aufzahlung nicht verpflichtet ist.

2. Der Herr Verfasser verzichtet auf festes (fixes) Honorar; die Verleger übernehmen die Bestreitung der Auslagen für Papier, Druck und Buchbinder.

3. Der nach Abrechnung der von den Verlegern bestrittenen Drucklegungs- etc. Unkosten, ingleichen nach Abrechnung der abgegebenen Gratis- oder überhaupt nicht zur Zahlung gelangten u. verloren gegangenen Exemplare sich ergebende Netto-Reingewinn wird zwischen Verfasser und Verleger zu gleichen Theilen getheilt.

4. Die Rechnungslegung, resp. Zahlung des den Herrn Verfasser event. treffenden Gewinn-Antheils findet alljährlich zwischen Ostern u. Pfingsten statt und zwar das erste Mal im Jahre 1860.

5. Die Höhe der zu machenden Auflage wird auf 1200 Exemplare bestimmt; Druck und Papier nach der dem Verfasser vorgelegten Probe; außerdem werden noch 20 Exemplare mit breitem Rande für den Herrn Verfasser abgezogen.

Wir glauben hiemit alle Punkte unserer Besprechung erwähnt zu haben.

Achtungsvoll ganz ergebenst

Nitsch & Grosse.

305.

Kaplan Josef Nezval Sušilovi.

Omlouvá churavostí, že nedodává spisu o sv. Paulinovi.

V Čejkovicích v den sv. Bernardina [1]) 859.

Důstojný Pane,
Velevážený Pane Professor!

Mě [!] se zdá, že Vaše Důstojnost na mne zanevřela, poněvadž jsem se do obdělání života sv. Paulína z Noly nevydal, ačkoliv jsem k tomu byl tolikráte a tak důrazně napomínán, ačkoliv jsem sám byl vícekráte opravdově slíbil, tu práci již podniknouti. — Nyní tedy ex ultima Thule — z Čejkovic — (vždyť jsem v Brně už ani to nemohl) prosím uctivě, račte odpustiti. Troufám si říci, že by člověk jakýkoliv, jen trochu uznalý, celou mou slabotu, a všechny mé okolnosti poznav, ani slovem mého jednání nehanil. Tím více se doufati osměluji, že Vaší Důstojnosti přešlechetná, nad míru laskavá mysl mne opět na milost přijme. — Více psáti nyní nemohu; jsem ještě velmi slabý,[2]) ale okřívám vůčihledě. Buď za to Bohu chvála. — Ad aram Dei in quovis SS. Missae Sacrificio Tui recordari, ex quo promisi nunquam omisi. Ut Tu quoque mei interdum recordari digneris, humillime et enixe petit

Tuae Reverentiae

quam maxime deditus, quondam discipulus

Josefus Nezval.

306.

Nezval Sušilovi.

Blahopřání ke kanovnictví.

---

[1]) 20. května.

[2]) Pro churavost opět a opět byl nucen vzdáti se duchovní správy. Dovolenou trávil m. j. v Jedovnicích (srv. dopis č. 306, 307) a v Dolních Dubňanech (308); v Ratiškovicích (309) byl farářem.

V Jedovnicích 17. prosince 1864.

†††

Nejdůstojnější Pane professor!

Právě nyní čtu v novinách, že J. V. císař Pán Vaši Důstojnost ráčil jmenovati kanovníkem čestným brněnské kapitole biskupské. Vždycky a ve všem upřímně srdečný podíl beru, co se Vaší Důstojnosti týká. Zpráva s vrchu zmíněná mne tedy velmi potěšila, a vnitř nucena se cítím, Vaší Důstojnosti vroucné své přání vyjádřiti. — Ovšem vůbec jest známo, že Důstojnost Vaše po cti před lidmi netouží, že z čisté lásky k Bohu, k církvi a vlasti neunaveně, bez přestání všechny Své síly tráviti ráčíte; nicméně však těšiti Vaši Důstojnost snad přece bude to vědomí, že tisíce a tisíce celým srdcem Vaší Důstojnosti oddaných nejšlechetnějších duší nad vyznamenáním, předávno již více než zaslouženým, nyní Vaší Důstojnosti uděleným upřímně se radují. —

Bůh nejmilostnější račiž Důstojnost Vaši zachovati v svěžesti jak tělesné tak duševní, račiž vůbec všech milostí nejštědřeji uděliti, kterých každodenně z celého srdce přeje

Vaší Důstojnosti k díkům povinný

Josef Nezval.

307.

Nezval Sušilovi.

Blahopřeje ku jmeninám.

L. J. Chr.

V Jedovnicích 20. června 1865.

Nejdůstojnější Pane kanovníku!
Velevážený Pane professor!

Právě v tu dobu, v kterou připadaly jmenoviny Důstojnosti Vaší, byl jsem od domova vzdálen, bych o samotě duchovními exerciciemi mravně se obnovil. Jenom této příčině račte to připočísti, že teprv nyní přání své vyjadřuji.

Každodenně dle slibu svého Důstojnosti Vaší při oběti mše svaté pamětliv, vždycky na Bohu žádám, a také nyní přeju, aby Pán Bůh všech milostí Důstojnosti Vaší hojně uděliti ráčil k blahodějnému a

trvanlivému šlechetnému působení pro čest Boží, pro církev svatou, pro vlast milenou.

Račtež přání mé milostivě přijmouti a památku milostnou zachovati

Vaší Důstojnosti celým srdcem oddanému

Josefu Nezvalovi,
knězi církevnímu.

308.

Nezval Sušilovi.

Táže se na nejlepší českou mluvnici a na cenu Jungmannova slovníku.

L. J. Chr.

V Dubňanech 4. listopádu 1866.

Nejdůstojnější pane kanovníku,
Mnohovážený a přemilený pane professor!

Ačkoliv jsem již roku 1848 české řeči se hleděl trochu přiučiti pod řízením Dr. Dudíka[1]), a poznovu r. 1849 pod profess. Šemberou, přece nyní často cítím, že základní pravidla mluvnice již z paměti se mi vytratily, a že mnohonásobně chybuji.[2]) Nyní zde v Dubňanech máme mladého učitele, který, jsa schopným a té věci čilým, rád by v řeči české se zdokonalil. Já jsem si umínil, spolu s ním mluvnici zcela poznovu opakovati, abych pravidla všecky [!] poznovi hloub jemu i sobě do paměti vštípil; — ale nevím, kterou knihu bychom měli vzíti za rukověť. Oznámenou jsem sice kdesi nalezl mluvnici Dra Čupra co výbornou; — avšak poněvadž nikdy jsem tu mluvnici neměl v rukách, a na zprávy vydavatelův a nakladatelův nikdy není bezpečný spoleh, snažně prosím, račte mě [!] oznámiti, kterou mluvnici české řeči Vy uznáváte za nejlepší?

Já si ji koupím, ať jest sebe dražší. — Rád bych také měl velký slovník Jungmannův a obětoval bych za něj třeba 20—25 zl. r. č.; — ačkoliv co deficient peněz nazbyt nemám. Nemohl byste Nejdůstojnější Pane za ty peníze mě k němu dopomoci? Jestli jest slovník ten za tak levný peníz k dostání, já bez meškání 20—25 zl. r. č. k rukoum Vaší Důstojnosti milerád odešlu.

[1]) na filosofickém ústavě v Brně.

[2]) Dle věrného tohoto otisku dopisův jeho nebylo tak zle.

Že s takovými prosbami k Vaší Důstojnosti se obracím, toho příčina věru jediná jest sklonná a nad míru ušlechtilá ta milost, kterou jste Nejdůstojnější Pane už nejedenkráte ke mně ráčil na jevo dáti.

S nejhlubší vnitřní úctou a vážností zůstávám

Vaší Důstojnosti sluha nejmenší

Josef Nezval,
kněz církevní, nyní v Dubňanech
u Hodonína.

309.

Nezval Sušilovi.

Žádá o půjčení průvodu varhan ke kostelním písním.

V Ratiškovicích 12. července 1867.

†††

Veledůstojný Pane kanovníku!

Snad ráčíte věděti, že já před nedávnem jsem se stal farářem v Ratiškovicích. Jsa u investitury v Brně 17. června chtěl jsem Vaší Důstojnosti učiniti svou poklonu, nalezl jsem však Váš příbytek zamčený — a nezbývalo mě [!] potom už pražádného času, abych byl ještě jednou přišel.

V Ratiškovicích jest fára teprv nyní znovu zřízena, lidé ve všem teprv musí býti cvičeni, obzvláště v zpěvu kostelním. Já bych je rád hned zpočátku navykl na zpěv čistý; k tomu bych velmi potřeboval „Hlas varhan“ pomocí dědictví Svato-Janského ku kancionálu vydaný. To dílo však stojí 13 zl., já zbytečných peněz nemám; nadělal jsem ku svému začátečnímu hospodářství tolik dluhů, že se z nich sotva za rok vymatu. Proto prosím srdečně a pokorně, račte mě Veledůstojný Pane „Hlas varhan“ na nějaký čas milostivě propůjčiti; já si jej budu se zdejším učitelem opisovati, a zase jej bez poškvrny s díkami vrátím. Jestli prosbu mou vyslyšíte, račte „Hlas varhan“ mě poslati po počtě v obálce n e f r a n k o v a n é; poslední počta je v Hodoníně. Jungmannův Slovník jsem sobě před čtvrtrokem koupil za 30 zl. od učitele Navrátila — byl ohlášen v M. Orlici.

S nejhlubší úctou

Vaší Veledůstojnosti nejmenší sluha

Josef Nezval.

310.

Dr. Frant. Lad. Rieger (1818—1903) Sušilovi.

Žádá o příspěvky pro Slovník naučný, připojuje několik hesel.

Psáno na tištěném prospektě »náučného slovníku.« — Adressa [na str. 4°: Sr. Hochwürden Herrn Herrn Franz Sušil öff. ord. Professor der Theologie in Brünn. Známka 15 kr.

Veledůstojný Pane Professor!

Již při prvním početí příprav k Naučnému Slovníku dal jsem Vst. prostředkem p. pat. Štulce prosit za podporu a přispívání v oboru theologickém. On mne ubezpečil, že má podporu Vaší [!] slíbenou a zjištěnou. Ješto pak posud ani odpovědi od Vsti ani článkův z Vašeho pera nedostávám, musím se domyšlet, že věc tu velmi špatně obstaral — a protož jsem přinucen obrátiti se k Vsti přímo s listem a prositi o zprávu, zda-li Vám již pat. Stulc jaké články zaslal — a zda-li a kdy jakých mohu očekávat. Budoucně jestli mi své pomoci neodepřete, dovolím si Vsti zaslati některé články k vypracování vždy přímo poštou, jakož již tuto dnes s jedním seznamem počátek činím. Možná že bych Vsti odeslal ještě některé články z dřívějších písmen — jestli jste totiž posud od pat. Štulce žádných neobdržel. Obávám se, že asi pat. Štulc, jemuž jsem dal články pro Moravu — jmenovitě theologické na starost, věc tu zanedbal — a špatně neb nic neobstaral — a nerad bych, aby tím v díle jaké opozdění se stalo. Račtež mi laskavě odpovědět a upokojit, že jsem Vstino jmeno v seznamu přispívatelův nepřijal b e z V a š e h o s v o l e n í. Staloli se pak tak — tož se stalo vinou p. Štulce; mne [!] to račtež prominout — a věci své zajisté užitečné pomoci neodpírejte.

Vsti se zvláštní úctou oddaný

Dr. Fr. Lad. Rieger.

V Praze 24 Maje 1859.

Efraim kmen žid. 12.
Eloah 8.
Eliaš prorok 12.
Elisa (Eliseus) prorok 10.
Esau 12.
Ezra žid. zakonník 10.
Essenští — sekta 20 ř.
Esther židovka 15.
Exegese 60.
Exodus Mojž. 2.
Ezechiel prorok 8.
Filištiné 8.
Ezeon Geber město.

Při každém článku je udáno, kolik asi by měl mít řádkův (tiskových); zůstavuji však Vstinu uznání o důležitosti jeho větší nebo menší, aby jste [!] jej dle toho zřídil. Jen ovšem aby v celku rozsah velice nebyl překročen.

311.

G. A. Schmaus Sušilovi.

Příspěvky pro Slovník naučný. „Jasoňův" úsudek o slovníku. Hesla.

Psáno na redakčním dopisním papíře, na němž vytištěno: Redakce „Slovníka naučného" Dr. Frant. Lad. Rieger v Praze v č. 719—II.

P. T. p. Th. prof. P. Sušil.

Veledůstojný, slovutný pane!

Za nepřítomnosti Dra Riegera a zplnomocněn od něho osměluji se v důvěře k Vašnostině [!] návrhu, jejž jste při zaslání článku z písmeny E a F redakcí učiniti ráčil, Vašnostem zaslati tuto nové články pro „Slovník naučný", a přesvědčen jsa, že přízeň, jiż jste ku podniknutí p. Dra Riegera ochotným zasláním článků na jevo dal, nikterak neochabla, nelze mi pochybovat, že i tyto články nám co nevidět zašlete. Co se týče řádků udaných, ovšem není nutně potřebí, by jste [!] se přísně vázal na ně, a uznáte-li některý článek k př. „Hymna" za důležitější, bude to zajisté p. Dra Riegera těšiti, obdrží-li od Vašnosti článek delší; neboť o zásady, podávati důkladné články ze všech oborů čtenářstvu „Nauč. Slovníka" až posud pokud vím, není upuštěno a bohdá nebude, byť i „Jasoň" svým anathemem stíhal redakci a pobožnůstkářů jí spílal. Ostatně, kdyby jste, velebný pane, snad některý článek za zbytečný uznal, dostačí, když to jen redakci oznámíte.

Nadějí se koje, že přání, jež na Vašnosti vznáší Dr. Rieger, by jste laskavě hotové články v brzce nám zaslati ráčil, vyslyšíte, pokládám si za velkou čest, osvědčiti se co

Vašnostin ctitel ponížený

G. A. Schmaus,
sekretář redakce.

V Praze 13. září 1859.

Gad hlava kmene židovského	10	řádků
Gabriel archanjel	10	„
Gideon	7	„
Goliáš	6	„
Hatto 1. a 2. arcibisk. Mohučský	12	„
Hilarius sv.	18	„
Hinkmar arcibisk. Remežský	15	„
Hippolyt sv. círk. otec	30	„
Hlavní (Dom-) chrám	6	„
Hosianna		
Hymna (ad libitum)		

312.

Schmaus Sušilovi.

Žádá pro Slovník naučný článek o církevních otcích.

Veledůstojný, slovutný pane professore!

Z rozkazu pana Dra Riegera osměluji se obrátiti k Vašnostem s uctivou prosbou, by jste pro „Slovník Naučný“ laskavě zpracovati ráčil důležitý článek „Církevní otcové“. Příčina proč tak pozdě článek tak vážný se přiděluje, zakládá se v tom, že nebylo posud lze vyšetřiti, kterému z velebných pánů soupracovníků našich původně připsán byl a redakce teprv teď nedostatek ten zpozorovala.

Pan Dr. Rieger pevně doufá, že Vašnosti článek ten neodmrštíte a že jej pokud jen možná v nejkratší lhůtě (asi do 16. října) zaslati sobě nestížíte, jelikož již tisk „Slovníka“ k písmenu „Ce“ dospěl, dotčený článek tudiž již nevyhnutelně potřebný jest. Kdyby však Vašnostem nebylo na snadě, zaslati nám „církevní otce“ do oné doby, aneb kdyby jste vůbec zpracování článku od Sebe odmítl, tož prosím snažně, by jste to co možná nejdřív redakci oznámiti ráčil, aby se jinaké opatření státi mohlo.

Do přízně Vašnostiny uctivě se poroučí

ve jménu p. Dra Riegra

G. A. Schmaus,
sekretář redakce.

V Praze 5. října 1860.

313.

Schmaus Sušilovi.

Žádá pro Slovník n. článek o Dědictví C. M.

V redakční adresse škrtnuto číslo domu.

Slovutný, vysccedůstojný pane!

Důvěřuje ve spanilomyslnost Vašnostinu osměluji se obtěžovati Vás prosbou, aby jste pro „Slovník Naučný" sepsati ráčil článek o „dědictví sv. Cyrila a Methoděje". Vím sice, že nerad dáváte se vytrhovati z prací svých, jež konáte zajisté jedině v prospěch národa i literatury; avšak ješto Dr. Frencl na mé požádání článek o Svatojanském dědictví redakci podal, pokládám za slušné, aby podobný článek z pera znalcova vyplynul i o důležitém tomto ústavě na Moravě. A přesvědčen jsa, že nikdo článek nedovede napsati tak jako Vy slovutný pane, opětuji prosbu svou, aby jste nám článek ten do 13. června laskavě zaslal.

Očekávám důvěrně splnění uctivé žádosti této a do přízně Vašnostiny se poroučeje trvám

Vaší slovutnosti ctitel oddaný

G. A. Šmaus.

V Praze 4. června 1861.

Adressa: Redakce Slovníka Naučného v Praze k odevzdání v knihkupectví J. L. Kober v Nových Alejích.

314.

Jakub Malý (1811—1885) Sušilovi.

Odpovídá Sušilovi, který odepřel do Slovníka n. dále přispívati.

Psáno na redakčním dopisním papíře (v Praze v č. 1669—II.) Po boku otištěny m. j. podmínky honoráře ($34^1/_2$ zl. za arch čili $1^1/_2$ kr. za řádku.)

V Praze dne 13. prosince 1863.

Velevážený pane!

Obdržev vážený přípis Vašnostin od 6. t. nemohu jinak než splniti přání v něm vyslovené, ač to učiním s lítostí; neboť nerad ztratím váženého spolupracovníka. Nevyrozumívám sice z dopisu Vašnostina, které články „se příčí Vašemu přesvědčení a náboženský

i vědecký cit Váš urážejí“, neboť nevím, jak daleko Vás Slovník naučný již došel. Ale ke svému ospravedlnění dodávám, že theologické články v třetím a čtvrtém dílu Slovníka pocházejí veskrz od velmi váženého katolického kněze českého[1]) od kterého mohu s jistotou očekávat, že nenapíše ničeho proti víře katolické.

Zůstávám s úctou

Vašnostin upřímný ctitel

Jak. Malý.

315.

Jan Jurášek Sušilovi.

Posílá písně pro chystaný kancionál. Reklamuje podíly Dědictví C. M.

P. B. J. K.

Vysoce Důstojný, Velectěný Velebný Pane!

Obdrželi jsme ondyno v currendě consistoriální návěští, že jste ráčil ustanoviti sbírku kostelních písní, ku složení ouplného kancionálu, který roku 1862 nákladem dědictví sv. Cyrilla a Methoda vydán býti má. V návěští onom byli jsme upozorněni na to, jest-liže se v některé fárnosti jakých málo známých neb starožitných katolických písní <nalezá>, abychme jich Vám Velectěný Velebný Pane odeslali. V zdejší fárnosti Lututovské jest zpěv z většího dílu podle Bečákova kancionálu zřízen; zpíváme ale též kromě toho dvě písně ku sv. požehnání, které ještě ani tiskem vydané nebyly, aniž jsem jich až posud kde v kterém chrámu Páně na Moravě neb ve Slezsku zpívati slyšel. Pak také v čas vánoční až po hromnice zpívá lid v neděli neb ve svátek odpoledne po sv. požehnání též dvě písně, které vlastně z polského pocházejí, ale veskrz všem, jenž je až dosud slyšeli, se líbily. Osmělil jsem se tedy, ty písně odepsati [!], a je Vám Velebný Pane k nahlédnutí odeslati, zdá-li [!] by se některá z nich k účelu Vašemu nehodila? Arie jsou od zdejšího pana učitele připsané.

Ale ještě nějakou prosbu bych měl, Velebný Pane. Já jsem totiž též údem dědictví cyrillomethodějského, a hned při vstoupení do dědictví toho udal jsem, že chci knihy [!] jmenovaným dědictvím vydávané skrze kněhkupectví p. Neugebaura v Olomouci odebírati. Po dvě léta

[1]) Dr. Novotného?

obdržel jsem kníhy ty pravidelně, a s nastávajícím rokem 1859 obrátil jsem se na jmenované kněhkupectví v Olomouci, zdá-li již se tam vynacházejí kníhy dědictvím brněnským na rok 1859tý vydané, a odepsáno mi, že ještě ne. Každého měsíce jsem se dotazoval, ale vždy tu samou odpověď obdržel. Pak jsem se obrátil po třikráte na kněhkupectví pp. Nitsche a Grosse v Brně i s udáním čísla, pod nímž jakožto úd zaznamenán jsem, s prosbou, by mi: Moravana na r. 1859, život sv. Jana Kap. a děje sv. mučedlníkův od Dudíka poslali a pro budoucnost mi kníhy z dědictví po poště odesílali. Ale na žádný list ani kněh ani odpovědi jsem neobdržel. Žádám tedy Vašnosti uctivě, byste ráčil tak láskav býti a věci té se zaujmouti, abych ku svému přišel. Byl bych to již nechal tak, ale poněvadž se mi právě ta příležitost s těmi písněmi nahodila, tak jsem sobě myslil, že při té příležitosti Velectěného Pana Professora poprosím, by se ve věci té stal pořádek.

Neračtež mi Vysocedůstojný Pane smělost mou za zlé pokladati, když za vyslyšení žádosti mé prosím a sobě přeji, abych byl tak šťastný, alespoň několik řádečků od Velectěného, Velebného Pána obdržeti. S tou nejhlubší uctivostí znamenám se

Vašnosti ponížený služebník

Jan Jurášek,
Cooperator.[1])

V Lututovicích, dne 25. srpna 1859.
(Leitersdorf bei Troppau.)
Číslo na mém diplomu jest: 3492 III. tř.[2])

316.

Dr. Innocenc Frencl (1818—1862) Sušilovi.

O chystaném kancionále.

Veledůstojný Pane!
Drahocenný Příteli a Bratře v Kr.!

Litoval jsem toho velice, že jsem v Praze nebyl, an meškaje v Světci (Schvatz) blíže Teplic, na kníž. arcibiskupském letohrádku,

[1]) Pozd. professor náboženství na českém gymnasiu v Olomouci.

[2]) Sušil tužkou poznamenal: 29/12 858 an die Buchhandlung Neugebauer abgeschickt. Z toho lze souditi, že nepořádné rozesílání podílů nebylo vždy zaviněno vydavatelstvím.

jsem se v Novinách dočetl, že ste do milé naší Prahy zavítal. A v pravdě kdybych měl jistotu, že déle v Praze se pozdržíte, byl bych se byl domů vrátil, však nic toho nevěda, zůstal jsem doufaje, že Vás snad ještě navrativ [!] se nalezna; což ovšem se nestalo a čehož tím více želím, ježto ze zaslaného listu Vašeho vyrozumívám, že ste marnou cestu do Bohusodova [tak] vážil, kdežto já tam ani nohou nezavadil, aniž jsem komu o tom pravil, že tamto miním [!] se odebrati. Tak mi nezbývá ničeho, leč písmenou poněkud nahraditi, což by ústně v přátelském hovoru ovšem lépe se vyříditi dalo. Velmi mnoho otázek na mne dáváte a tudíž musím i pro krátkost času jak možná stručnosti šetřiti.

Velikost kancionalu, jejž vydati obmýšlíme, nedá se napřed určiti, však ale podle mého zdání na 30—40 archů Postillových[1]) s hrubým Cicero a notami tištěný Exemplář ku podělení údů vypadne, na prodej pro lid ovšem menší bude. Tím méně určiti lze počet písní, jež obsahovati má. Ze svatováclavského se vezmou obyčejnější písně a i ty, které nápěvem svým vynikají, k tomu se přidruží obvyklé novější, vše opraveno, tak aby jak podotknuto v úmluvě co možná původního textu se šetřilo, co potřeba a nedostávajícího se přidělá, ať toho vypadne méně nebo více, neb nám jest se říditi dle potřeby věci. Obyčejné potřebné modlitby pak mohou se ve vydání pro lid připojiti. Školní ale kancional zvlášě upravovati mám za zbytečné; lépe bude když mládež uvykne kancionalu, kterého jednou odrostlá užívati má, který při velkém nákladu levný bude; neb zpěv chrámový či kostelní musí se mládeží do lidu vpravovati, má-li zkvésti. Myslím tedy, aby se jak již vyjednáno bylo na trojím vydání přestalo. Co do novějších u lidu obvyklých písní těch pominouti nelze, anobrž všecky obvyklejší v příslušící opravě do sbírky se přijmouti musí. Lidem v novém kancionalu si potud oblíbí, pokud v něm oblíbené písně nalezne [!] pak i rad se starým vážným choralům se [!] přiučí, které horliví pastýři duchovní a učitelé v lid vpraviti se přičiní, bez kteréhožto přičinění kancional nic nepomůže. Že pak některé známé a v lidu obvyklé písně Svatovácl. i u Bratrů se nalezají, nic nás nemýliž, jen když v nich nevane duch nekatolický. I bratří mohli je od katolíků vzíti, kteří dříve bratří se nalezali; což jmenovitě platí o písni Vesele zpívejme; neb ta se již nalezá v Rorátech z části.

---

[1]) Frenclovy Postilly.

Co se pak veřejného pojednávání o kancionalu týče, nechť se o to pokusí, kdo času a chuti k tomu má, mně však obé schází, ačkoliv všech dobrých pokynutí šetřiti a dle možnosti použíti chci a hodlám, však ale s Blahověstem a vůbec s journalistikou nechci míti co činiti. Takový kancional, jímžby se všem zadost učinilo, nikdy nezpůsobíme; dosti na tom, když obecným potřebám vyhovíme.

Z ohledu pracovníků, naložte s částí Vám přidělenou dle nejlepšího uznání, vezměte a povolejte jich k tomu více nebo méně, jen nechť je práce kalá, opravy nechť šetří co možná původního textu a prostonárodnosti. My pak jsme svou část svěřili dvěma mužům v ohledu tomto chvalně známým, jenž o nábožných národních písních již více pracovali a sice zdařile, totiž vikářům Bradáčovi a Drbohlavovi, z nichžto první již o opravení Svatováclavských písní a doplnění chybujících, druhý pak o opravě novějších obvyklých pracuje. Později pak i Vinařického, jenž nyní v Praze při ruce jest. Více jich k té věci povolati nemíním boje se, aby se příliš práce neruznily [!]; neb ne každý, kdo báseň dělati umí, jest schopen k vzdělání velebné církevní hymny.

Pracujte tedy snažně a dle nejlepšího náhledu, práce Vám připadající rozdělte tak, aby ste s uloženou Vám částí v čas hotovi byli — myslím nejdéle do srpna roku 1861. Pak dá-li Bůh budeme míti velikou poradu, kdež určíme, které písně se přijmou, které se vynechají, co se doplniti neb znova zhotoviti má, což když tak uspořádáme, pak Vám to ještě k souměrnému přehlídnutí dáme, pak i k tisku se přikročí, o který aby se řádně a skvěle dál já se postarám.

Posléze následují stručné odpovědi na drobné a různé otázky Vaše:

1. Za arch 24 stran platíme[1]) posud 10 fl. stř. honoraru a za postillový se platí tolikéž.

2. Vazba jednoho svazku 8. jako lonského a letošního přijde dle počtu archů na 5—8 kr. stř., za letošní se platilo 5½ kr. stř. Však hodlám letos nové ceny umluviti.

3. Za tisk jednoho archu při 24000 Exempl. nákladu i s papírem platilo se letos 229 fl. stříbra, za obálku 90 fl. stř. a platí se vždy, když 6 archů vytištěno jest; kněhvazačům v jistých lhůtách dle potřeby.

4. Odkazy čili legaty se přijímají jako vklady, legataři se pod číslem do Matrik zanesou co údové, mrtví pak se v Seznamu zemřelých co mrtví údové modlitbám živoucích [se] poroučejí.

---

[1]) v Dědictví sv. Jana.

Ostatně co Praha k r. 1863 hudebního chystá nevím. Válka zuřící a opět hrozící všechněch mysli zaujímala a zaujímá.

Konečně pak přeji Vám od srdce síly a vytrvalosti, abyste na vzdor nepříznivých lidí zlobě započatou věc pravou dobře dokonal a přemohl úklady odpůrců a protivníků nešlechetných, v tom co dobrého a pravého obmýšlíte prospíval. K čemuž Svrchovaný račiž dáti Vám milost a hojnou pomoc svou, já pak líbaje Vás jsem Vaší Důstojnosti

vroucně oddaný Přítel a ctitel

Dr. Innoc. Frencl.

V Praze 10/9 859.

317.

Karel Vinařický (1803—1869) Sušilovi.

Žádá o spolupracovnictví pro časopis katolického duchovenstva.

Značky diakritické někdy nejasné, někdy chybí.

Vysoce Učený, Veledůstojný Pane professore!

V častých rozmluvách o novém vydávání časopisu pro katol. duch. s P. spiritualem Řezáčem nejednou jsem se vyjádřil, že bych následkem mnohostranného na mne doléhání redakci na sebe přijal, kdybych se nadíti směl, že Vaše Veledůstojnost se svými literarními přátely na Moravě činné účastenství bráti budete ve spoluspisování. Snažně o to žádám, anobrž na tomto spolupůsobení kladu celou naději zdaru nového toho časopisu. Račtež mne o tom písemně ubezpečiti, abych to v úvodu k časopisu slovy písemného přídavku v programu zde přiloženém v známost veřejnou uvésti mohl. Připomínám, že jsem Jeho Eminenci kardinalovi kníž. arcib. Pražskému při audienci zvláště vytknul, že se od Vaší Veledůstojnosti a Vašnostiných přátel na Moravě vydatné pomoci nadíti mohu. Prosil bych též, kdyby Vaše Veledůstojnost ráčila zprostředkovati, abychom pro „kroniku" také zprávy z Moravy pořádně dostávali, jmenovitě o všelikých zjevech nábožného smyslu, z ohledu proměn v stavu duchovenstva, alespoň z Brněnské b. dioecezí.

Jakmile první svazek vytištěn bude — což bohdá před 15. února se stane, — neprodlím odeslat ho V. Veledůstojnosti i s dalším pokračováním. Poroučeje se Vaší bratrské lásce a přízni jsem z té duše

Vaší Veledůstojnosti vroucí ctitel

K. Vinařický.

Pod Vyšehradem (blíž Prahy) dne 22. prosince 1859.

N. Za náhradu všelikých útrat při spolupůsobení ručím. Programy se rozesílati budou co nevidět, všem pp. beneficiatům po Čechách i Moravě zvlášť.

318.

Sušil Vinařickému.

Uvádí jména známých, kteří by do Časop. k. duch. přispívali, připomíná obtíže, které jemu v tom vadí.

Opisy listů Sušilových k Vinařickému dal kdysi k potřebě vydavatelově na výměnu pořiditi řed. V. Ot. Slavík, synovec Vinařického a vydavatel dopisův jeho (nákl. České akademie). Připojeny byly též opisy některých listů Vinařického k Sušilovi, odchylující se místy, hl. co do slovosledu, od originálů zde otištěných, pořízené tedy, ač-li jsou správné, snad podle konceptů.

Vysoce důstojný Pane Kanovníku!

Hned, když jsem byl list V. D. obdržel, rozeslal jsem programmy k listu přiložené těm v. pánům, jimž svědčily, a neopomenul jsem jich požádati ano poprositi, aby Vaší V. D. k službám hleděti si neobtížili. Ano také jiné v. pány k témuž jsem nabídl, a přislíbili v. p. prof. Procházka na zdejším gymnasiu a v. p. Vurm spiritual ve zdejší Ochranovně žádostem Veledůstojnosti V. se propůjčovati; jmenovitě p. Vurm slíbil nějakou kroniku o nábožném na Moravě smýšlení spisovati a Panu Kanovníkovi posílati; škoda, že jsem programmu zvláště jim svědčícího neměl. Co se mne týká, tu jiná; i ráčíte odpustiti, že se v ničem zavázati nemohu. Písně národní sice ukončeny jsou právě, an osmý svazek se rozesílá a tudy nemalá tíže odpadla. Ale jsou jiné práce, ve kterých se mi zavoditi přijde, a které úsilného namáhání slabých sil mojich žádají! V zimě den krátek, večer oči mně neslouží v té míře, abych ve spisování stati nějaké dáti se mohl, a když bude dne přirostati, písmo svaté Nov. Zák. veškeru mysl mou tak zajme, že o jiných věcech psáti možno nebude. Tím se neodpírám někdy článek ten neb onen a snad právě písma sv. N. Z. se týkající V. V. D. zaslati, ale toho jenom prosím, aby mne od stálého a pořádného statí pro dotčený časopis vypracování oprostiti ráčila; v té straně p. dr. Bílý jistě všecko učiní, čeho jenom Veledůstojnost Vaše žádati může. I pan doktor Frant. Hošek professor pastorálky slibuje, že zamýšlený časopis pracemi svými z oboru pastorálky — mezi těmi

pastorálku a homiletiku Sv. Augustina, dílo původní — všelijak podporovati hodlá. Prosím toliko, abyste, Vysoce Důstojný Pane, jemu jakož i oněm dvěma pánům zvláštní programm doslati neopomenul.

Podlé toho nebude potřebí, aby Veledůst. V. mně dotčený časopis dosílala, toho raděj p. dr. Bílý zaslouží; já se spokojím obyčejnou cestou jej sobě u kněhkupce zaopatřiti. Leč prosím, račte mi to Vys. Důstojný Pane všecko na dobrou stranu vykládati a ubezpečen býti, že já vždy trvám

Vaší Veledůstojnosti vroucný ctitel

Fr. Sušil.

V Brně 2. ledna 1860.

319.

Vinařický Sušilovi.

Zve na valnou hromadu katolických jednot.

Veledůstojný Pane Professore!
Drahý Příteli!

Na valném shromáždění jednot katolických jednati se bude mimo jiné o zřízení jednoty k vydávání kněh bohovědných,[1] o kancionálu atd. o věcech, které se bez Vašnosti vyříditi nedají. Pročež snažně všickni ctitelové Vaši žádají, abyste k sjezdu tomu do Prahy jistě zavítal, možná-li již 22ho t. m., abychom se o věci žádoucí zrale umluviti mohli.

Má skrovná domácnost stojí Vašnostem k službám. Uhostěte se u mne. Račtež také povzbuditi pana spirituala Wurma; a snad si také p. prof. Procházka říci dá, a jestli by snad pro slavnost Olomuckou hned první den přijíti nemohl, přijeď alespoň 25ho. Oba tito páni by se, též i p. farář Bílý u mne a u kolegy Štulce ubytovati museli. P. Bílému zároveň píši.

V českém shromáždění bude presidovati p. biskup Budějovický; Vašnosti jste za místopresidenta v oddělení pro vědy in petto. Nuž tedy šťastnou cestu k nám.

---

[1]) Zřízena jakožto Dědictví sv. Prokopa.

Poctěte domácnost Vašnostina

upřímného ctitele

K. Vinařického.

Na Vyšehradě (č. 14) dne 10. září 1860.

320.

Vinařický Sušilovi.

O Dědictví sv. Prokopa. Sušilův překlad N. Z. Časopis k. duch.

Velectěný Pane Professore!
Srdečně milovaný Příteli!

Milerád nahražuji tuto na poště ztracený 6. sešit našeho časopisu, a přikládám právě vyšlý osmý. Omylem ondy 7. po druhé poslaný zpět se z Brna navrátil.

Opětuji svou žádost vroucí, aby jste [!] našemu Dědictví svěřil vydání alespoň pro rok 1862 evangelium Sv. Matouše. Že se pokladnice naše do konce března 1862 na 20.000, ne-li z úplna sebraných, ale přece upsaných zmůže, není pochyby. Upsaných máme již nyní (se 6000 složenými dohromady) 12.000 a nyní na počátku 1862 teprvé ohlásíme se veřejně. Nové vklady stále se zasýlají. Pročež prosím o bezpečnou připověď, že nám co možná nejdříve podáte žádoucí — prozatím — první evangelium se svým komentárem.

Ubohý Frenzl jest ode dne ke dni churavější a není veliké naděje, že své dílo dokončí.

Výklad Allioli-ho potvrzený od stolice apoštolské snad může sloužiti za prubířský kámen; avšak Vaše známost nejlepších komentárů od církve taktéž schválených zaručuje nám, že nemáte se čeho ostýchati, vydati práci svou mnoholetou. Slavně tak počneme. Prosím, abyste mi bez prodlení toto ujištění dali, mínímť o tom ve zprávě o dědictví našem se zmíniti, návěštím, že máme bezpečnou naději, že roku 1862 nákladem dědictví vyjde: Evangelium sv. Matouše s úvodem a obšírným kommentarem od našeho atd. Volens nolens musíte! proti takové „parole“ nesmíte ničehož namítati! Vedle toho chystali bychom: „Jednací sloh ve správě duchovní“, čehož vůbec třeba, ano conditio sine qua non, bez které by náš jazyk nemohl tak brzy uveden býti v jednání úřední. O to se musíme zasaditi. Kardinál jest velmi potěšen nad rychlým vznikem a vzrůstáním našeho dědictví.

Když jsem byl posléze u něho, nazýval [!] podniknutí naše — ein tiefgefühltes anerkanntes Bedürfniß. Vydal v listech ordinariátních velmi vřelé pozbuzení k obecnému přístupu. Naděje tedy kvete.

Ohledem na českého Haneberga[1]) musíme oko zamhouřiti. Na kritiku ještě naše mladistvá nedůtklivá literatura nedospěla. Já se obmeziti musím v časopise na holá oznamování obsahu, směru atd. Budiž Bohu žel, že mne málo podporují. Chtěl jsem složiti redakci, ale opět jsem se přemluviti dal na rok — jenž tuším jest rozhodný. Musíme podniknouti boj proti nestydatostem „Hlasů ze Sionu" a jiným útokům. Pomahejte! A odbíratelů též jest málo! Bůhpomozi!

Srdečné přání k novému roku! dejž Bůh ať utěšenějšímu.

Upřímný ctitel Váš

K. Vinařický.

Na Vyšehradě dne 20. dubna 1861.

321.

Vinařický Sušilovi.

Dědictví SP.

Veledůstojný Pane Professore!
Velectěný Příteli!

Zavítejte, možná-li k nám! Stanovy spolku Sv. Prokopa jsou potvrzeny, a valné shromáždění na 24. b. m. ustanoveno, jak zevrubněji zvěděti ráčíte z přiloženého „Pozvání". Opovážil jsem se posud u sebe zadržeti honorár (22 zl. r. č.) V. Důstojnosti za loňský příspěvek[2]) a žádám, abyste ráčil určiti, mám-li jej přímo zaslati, anebo věnujete-li jej k dědictví Sv. Prokopskému aneb k jinému účeli [!].

Očekávaje laskavé projevení úmyslu Vašnostina, trvám

Vaší Veledůstojnosti upřímný ctitel

K. Vinařický.

Na Vyšehradě 19. července 1861.

322.

Sušil Vinařickému.

Theologie u Slovanů. Dědictví SP.

---

[1]) biblistu.

[2]) do Časop. k. duch. (přel. hymny a článek o ruském katechismu.)

Veledůstojný Pane!

Líto mi, že nemohu k 24. t. m. do Prahy, abych účastenství bral ve schůzi, která se odbývati bude za příčinou pravidelného zřízení spolku sv. Prokopského. Mohu ale Veledůstojnost Vaši ubezpečiti, že radosť moje nad konečným potvrzením a již již do života vstoupáním takového ústavu nemalá jest. Veškeren 80milionový národ slovanský nemá posud theologie! U Rusů teprv v nejnovějších dobách toho něco počalo, u jiných nalézají se populárné knihy pro největší potřeby denní; vědy theologické nikde není, a Poláci, ač v básnictví mohou se měřiti s velikými národy jinými, tuto za námi ostali. Věru nejednou jsem se zalil hanbou, na stav ten náš pomýšleje. Ovšem okoličnosti jsou příčinou toho nemalou, ale drahná část viny (na kněžstvu) na nás leží, na nepokračování ustavičném ve vědách a na uspokojování se s jakými takými vědomostmi.

V Němcích vychází tolik komentárů učených o písmu sv. každoročně, že pro přehled a ocenění jich zvláštních letopisů každého roku potřebí. A to jest jenom jedno pole; ale ovšem dí přísloví: Dělej co dělej, Němce nepřepíšeš. Radost tu svou nevím osvědčiti jinak, leč nejpruv vřelými díky Vám, Veledůstojný Pane, že jste tak pečlivě o to dbáti ráčil, aby věc ta konečně k místu přišla. Nápotom přikádám osmdesát zl. r. č., kteréž s oněmi 22 zl., o nichž jste psáti ráčil, činí úplný základ pro mne k dědictví Svatoprokopskému. I prosím, račte budoucímu pokladníku těch 100 zl. r. č. odevzdati a mne za spoluzakladatele k jiným připočísti. O těch 22 zl. jsem věru nevěděl a dávno pustil, napsav hned při zaslání článku dotčeného, aby dány byly bezmála na karlínský kostel. Poněvadž se to ale posud nestalo a nyní doba vymáhá něco jiného, musím příspěvek další na chrám onen ku pozdější době odložiti, aby těmi 22 zl. doplněna byla potřebná suma k dědictví. Nad to pak prosím, aby přebytné 2 zl., k nimž 2 zl. připojuji, za časopis kat. duch. p. 861 byly obráceny, ježto poštou mne dochází. Líto mi, že jsem posud nedospěl k tomu, abych nějaké pojednání pro časopis ten zaslal; nevím také, byl-li bych vhod přišel, ježto praktických se vyhledává statí, já ale jsem o některém apokryfu, u. p. čtvrté knize Ezdrášově, o knize Adamově, o knize Henochově atd. o tzv. evangeliu Nikodemovu (o němž velmi málo a nedověcně napsal neb. p. H. v předmluvě, nejnovějšího vydání Tischendorfova neznaje, což ovšem nám neslouží ke cti), já dím o apokryfu jsem napsati mínil a pro nekdy či pro nejmění kdy ani k tomu jsem nemohl dostihnouti. Potřeba toho i u nás, ješto mohl

p. Feifalík velikého Šafaříka právem stíhati v tom, že připisoval mylně Anně matce Samuelově, co se k Anně matce Mariině vztahovalo. Z čehož nápotom soudí přátelé naši, nám velepřízniví sousedé. Jestli to na nejzelenějším dřevě, což tepruv na suchém. To mne přivodí na myšlénku, že bude censorů potřebí, kromě církevních pro neúhonnost dogmatickou, také vědeckých pro neúhonnost vědeckou při vydávání kněh dědictvím Prokopovým, ovšem těch, jenžby na svrchované výšině vědy theologické postaveni byli. Ještě račte dovoliti, abych poznamenati směl, že by kázání, homilie a katechetiky měly vyloučeny býti z překladů kněh dědictvím Svatoprokop. se vydávati majících; knihy ty dotčené vezdy samy se vyplácejí a odběratelů dojdou, při vydávání ale vědeckých kněh nemohou místa míti. Spíše by sem mohlo vydávání a překlad i učený výklad hymnů se potahovati, poněvadž nevalně milovníků nalezají. Vůbec buďte vydávány knihy nejvíce ty, které by jinak vydati se nemohly pro nehojnost odběratelů. Dobře bylo by, aby hned při začátku někdo určen byl, kdo by církev. histor. Československého národu spisoval z pramenů, což by ovšem tepruv po několika létech dospěti mohlo. Při zavírání listu bezděčném — nebo se mně valem naskýtá síla náhledů všelikých — želeti, že nemáme Strossmajerů! Avšak z ruky pilné naděje kvitne a Bůh požehná, přičiníme-li se a půjde-li nám skutečně o zvelebení Christa a církve jeho v národě našem. Tudy zatím zavírám, ostatek toho na budoucnost nechávaje a trvám Veledůstojnosti Vašnostiny

upřímný přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně 21 julia 861.

323.

Vinařický Sušilovi.

Dědictví SP. Sušilův Nový zákon.

Velectěný Pane Professor!
Drahý Příteli!

Výtisk 7. sešitu časopisu našeho poslal jsem Vašnosti jak obyčejně poštou pod závitkou zároveň s výtisky ku p. prof. Šmídkovi a p. Vurmovi 6. tohoto měsíce. Strhl se bezpochyby někde úvázek a

uváznul. Za ztrátu — reklamací mi oznámenou — posýlám zde jiný výtisk 7. sešitu s jakýmsi přivážkem [!]. Právě chystáme „pozvání do spolku Sv. Prokopského“ a v brzku se bude tisknout a rozesýlat.

Smím-li se při této příležitosti tázat, kam dospěl Vašnostin komentář Nov. Zákona? A smím-li se těšiti, že jej přepustíte k vydání našemu Dědictví? — Musil jsem převzíti farní úřadování při našem kollegiatním kostele, a mám nyní ještě více zaměstnání než kdy jindy.

Račtež potěšiti brzyčko listem Vašnostina

upřímného ctitele

K. Vinařického.

Na Vyšehradě dne 20. listop. 1861.

Neračte psáti adressu na „Redakci“ ale na mne přímo na Vyšehrad u Prahy č. 14.

324.

Vinařický Sušilovi.

Posílá Čas. k. duch. a upomíná o výklad N. Z.

Veledůstojný Pane Professore!
Drahocenný Příteli!

Domýšleje se, žeby Vaší VD. v čas prázdnin 5. sv. časopisu byl nezastihnul, posýlám nyní zároveň 5. i 6. svazek. I přiložil jsem spolu rovněž 5. a 6. svazek určený p. prof. Šmídkovi co vydavateli „Hlasu“, a prosím, aby Vaše VD. je p. prof. Šmídkovi laskavě doručiti dala. Uchopuje se této příležitosti opětuji svou vroucí žádost, abyste alespoň výklad evangelia sv. Matouše našemu dědictví k vydání připraviti ráčil, abychom tím počali jubilární rok 1863. Opětuji tuto prosbu pro čest sv. apoštolů Slovanských, a prosím o brzké rozhodnutí, ano byloliby možná hned, abych s něčím radostným v příští schůzce sv. prokopské dne 21. října vystoupiti mohl. Spoléhaje na pomoc Vašnostinu pojal jsem ideu k založení toho dědictví: i bylo by důstojno, abychom vědeckým výkladem písem sv. začali a to dílem učence z Moravy, odkudž k nám zavítal dar spasitelné víry. Již dále neodkládej V. V. D., a potěš nás určitou přípovědí, kterou důvěrně očekává Vaší V. Důstojnosti

nezměnný ctitel

K. Vinařický.

Na Vyšehradě dne 15. října 1862.

325.

Výbor Dědictví sv. Prokopa Sušilovi.

Žádá o výklad evang. sv. Matouše na r. 1863.

Veledůstojný Pane Professore!

Výbor spolku sv. Prokopa rád by započal roku příštího činnost svou vydáváním katolického díla bohoslovného, které by důstojno bylo tisícileté památky sv. apoštolů slovanských a stoupence jejich — patrona spolku našeho — sv. Prokopa. Tu váhu a cenu přičítáme dílu, jež Vaše Veledůstojnost položila si za úkol životní — vědeckému totiž výkladu písem svatých novozákonních. Dotazujeme se tedy Vašnosti, zdali a pod kterými výmínkami byjste [!] ráčili zmíněné dílo svěřiti spolku našemu, v jehožto čele prvních zakladatelů stojíte.

Žádáme zároveň, abyste nám určitě ohlásiti ráčili, byloli by možná počátek díla toho — evangelium sv. Matouše — podati do tisku neli dříve, aspoň z počátku měsíce března 1863.

Míníme totiž znamenati Vaše dílo prvním číslem naší snahy, bohdá požehnané.

Přijměte, Veledůstojný Pane, vyzvání toto čestné za důkaz, jak si vážíme plodu Vašeho ducha a Vaší píle. Nadějeme se, že potěšíte nás žádoucí přípovědí.

V Praze na den sv. Leopolda[1]) 1862.

Od výboru dědictví sv. Prokopa.

Karel Vinařický, starosta.	Dr. Karel Prucha.
František Srdínko, jednatel.	Albert z Küfferů.
Dr. Eduard Tersch, pokladník.	Dr. Václav Houška.
Vincenc Švehla.	Matyáš Heinrich.
Vojtěch Hron.	Ferdinand Pokorný.
Dr. František Plauzar.	Leander Grotz.
Vinc. Bradáč.	Václav Štulc.
Karel Navrátil.	

326.

Sušil Vinařickému.

Slibuje začátek N. Z. do nového roku. Podmínky vydání. Srv. F. S. 275 a j.

[1]) 15. listopadu.

Důstojný Pane!

Dlouho jsem se rozmýšlel, co dělati; mám-li předce před ukončením celé práce k vydání evangelií se rozhodlati anebli urputněji ustrnouti na předsevzetí svém, tepruv tenkráte, až celý nový zákon vyhotoven bude, k vydávání přistoupiti.

Dlouho jsem byl na váhách, až pak jsem předce zkusiti se rozhodlal, zdali bych v tom Vaší D. propůjčiti se neměl. Také odjinud naléhá se na mne a praví se, že by slušná věc byla, kdyby na památku sv. apoštolů slovanských první obšírný kommentář Nového Zákona vyšel téhož léta, když oni do Moravy přibyli. Obdržel jsem list Vašnostin právě v čas churavosti své, když jsem ve výkladě sv. Pavla pokračovati popřestal a tím více proti své zdráhavosti v rozjímání se dáti mohl. Počal jsem tedy konečně prohlédati rukopisy svoje, abych poznal, skutečně-li budu moci k žádosti Vašnostině přistoupiti. A nyní zdá se mně již, že to věc možná bude, ačkoliv i ta revise mně zvláště v e p ř e k l a d u nemálo rozpaku činí. Toli jsem napsal již, an právě mne došel přípis ode slavného výboru dědictví svatého Prokopa, v němžto se vyzývám, abych určil lhůtu, kterou sv. Matouše do světa poslati hodlám. I přistupuji k žádosti slavného výboru a hleděti budu, aby mnohem dříve se dostali archové evangelia sv. Matouše, ze kterých by směr a způsob vykládání se místněji mohl poznati. Nehodlám pojmenovati výkladu svého vědeckým, nébrž o b š í r n ý m; slovo v ě d e c k ý má do sebe cosi, podlé něhož by lidé domněli se, že tam budou nalézati nakupení hebrejských, arabských, talmudských citátů, čehož jsem právě vystříhal se, k theologické části více přihlédaje. Dáli Bůh zdraví, chci přede svátky nového roku značnou částku díla do Prahy k rukám ctěného V. p. starosty dědictví Prokopského zaslati. O výminkách bylo by jednati. S honorárem se spokojuji, kterýž ustanoven statuty dotčeného dědictví.[1]) Formát buď veliký oktáv o dvou sloupcích, litery nové neb aspoň čisté, zřetelné a čtitelné, papír krásný a běloskvoucí. Revise nejméně jednou a na žádost dvakráte se mně posýlej, v textu a ve výkladě bez mého vědomí a svolení nic se neměň. To kladu zvláště ohledem některého slova, jehož jsem užil i při výkladě i při samém překladě, mohlo by se zajisté panu korrektoru viděti, že jsem mohl při posavádném překladu ostati, an já o tom jinak smýšlím n. p.: caro, σάρξ aby se slovem t ě l o, což jest σῶμα corpus všady oddávalo. Formy při některých jménách vlast-

[1]) Kromě honoráře dostával 20 výtisků díla svého zadarmo.

nich se ode mne jinak užilo druhdy, než se jiným dosud překladačům vidělo. Čeština postupem a prodlením času více a více zbývá a se zhošťuje jeřování či jotace, a odhlásce místa přeje. Idea na př. píše se nyní v akk. ideu, inst. ideou; Galilea týmže způsobem skloňovati přijde; všady se dočítáme Emanuela, Šavla se vezdy psalo, ale při tom nedůsledně Saule, ač Šavel a Saul jedno jméno jest. Podrobuji se censuře pražské, ač od svého p. nejd. excell. biskupa pro své práce docela vší censury prost jsem. Chtěl jsem zadati o to prosbu na slavnou arc. konsistoři pražskou, aby se mně tam té důvěry dostalo, co na Moravě, ježto smýšlení moje osvědčeno v básněch [!], v obcech a jinými běhy; zatím ale měj průchod ten zákon váš, aby odsud nevyšla nějaká nedorozumění. Chtěl jsem napřed za výminku položiti, aby kommentar tiskl se v Brně, poněvadž bych za jedno se nemusel censuře podrobiti a za druhé bych lépe o správnosť tisku a o odvarování chyb a omylů se postarati mohl. Ale bezmála v Praze papír a tisk lacinější jest a sazeči jsou mnohem zběhlejší nežli se to u nás nalézá. To jsou náčrtky ke smlouvě mezi mnou a ctihod. slavným výborem dědictví svatého Prokopa. Prosím, rač je Důstojnost Vaše slavnému Výboru oznámiti.

Já pak trvám ve vší úctě

Vaší Veledůstojnosti vroucný ctitel

Fr. Sušil.

V Brně na den sv. Ondřeje[1]) 1862.

327.

Sušil Vinařickému.

O svém výkladě N. Z.

Důstojný Pane!

Prosil jsem snažně důstojnosť Vaši, aby mně ráčila oznámiti, skutečně-li došla prvá částka kommentáru o sv. Matouši; ale nadarmo až posud očekávám těch několik řádků po pět neděl. Ježto pak nyní právě opis druhé části dotčeného výkladu vyhotoven jest, činím dle přípovědi své a posýlám částku tu druhou a opětuji prosbu, aby Důstojnost Vaše censuru a co s vydáváním spojeno jest opatřiti ráčila. Bude ještě nějaké předmluvy potřeba; ta ale nedá se psáti nyní, nébrž

[1]) 30. listopadu.

povinno s ní posečkati, až celé dílo vytištěno bude. Ve předmluvě té o záměru díla a o spůsobu jeho místněji se rozšířiti přijde.

Jak na oce i Vaší Důstojnosti bude, hleděl jsem tak výklad ustrojiti, aby theolog i netheolog jej čísti a jemu každý vzdělanec vyrozuměti mohl. Methody jsem užíval reproduktivné místo glossatorické, an právě ona pro naše obecenstvo více se mi hoditi zdála, jakož i ona jen mysl čítatelovu poutati může. Glossatorický spůsob jest zlomkovitým, ona druhá methoda více souvislosti do výkladu svého uvádí.

Jak myslím, bude nyní část prvá 1—12 s úvody při censuře; mám naději silnou, že nic závadního p. censor nenalezne se strany theologické. Chvála věčná Bohu, povědomí moje theologické docela s povědomím církve se sbíhá a já ve všem se tu církvi svaté milerád a synovsky podrobuji. Ale bezmála nebude se někomu líbiti to neb ono slovo od obyčejného překladu odchodné. V tom jsem já nejšetrněji sobě vedl, všady slov užívaných a vůbec přijatých nechávaje, až na některou výjimku, kterou jsem potřebnou býti uznával, ač má-li pokrok nějaký se státi. Strojen překlad a výklad pro vzdělance, aniž hned potřebí, aby překlad veřejně v církvi čísti se mohl. Má obecenstvo své právo, má však právo i spisovatel, a věda, kterou on zastoupá, neméně svého práva se dovolává. Mohu sobě představiti, že nehned se věci odchodné líbiti budou, ano naopak snad se stane, čeho se Jeronym o sobě dotýká. Ale račte sám souditi, můželi věc vezdy ostávati na tom místě, kdež přede třemi stoletími byla, a není-li potřebno, aby se dáleji posunula, an kolo času mocně i v té straně ku předu postoupilo.

Tu již mohu končiti; nemohu ale neskládati snažnou prosbu, aby Vaše Důstojnost ráčila péčí svou dílu se propůjčiti, aby hodně a důstojně památky tisícleté se býti vyjevilo. Přijmu já radu milerád a ustoupím i od zamilované nějaké myšlénky a od zálibného slova. Při díle tom zajisté mohu se bezpečně Boha dokládati, že na svou čest zhola jsem nepamatoval jedině k národu prohlédaje.

Ale uskrovniti musím řeči, an v pošetilost již zabíhám aniž se zastávati moha, že by mne někdo k tomu nutil, jak tam 1. Cor. 11. se dálo. Prosím ještě račte mi co nejdříve zprávu dáti, jak věc se m při tom bych rád dověděl se, jak d. p. kan. Štulc se má a co se s ním děje, an jsme tu všichni v nevědomostech o osudech jeho.) Bude snad

[1]) Ve svých novinách »Pozor« bojoval Š. proti soustavě Schmerlingově, i odsouzen na 2 měsíce do žaláře a ku ztrátě 1000 zl. z kauce.

možno přestávati na vydání s. Matouše; byloli by potřebí dalejšího vydávání sv. Mar. a s. Luk., račte mi prosím oznámiti. Snad by mohl celý sv. Matouš první část prvého dílu činiti, sv. Marek a Lukáš pak část jeho druhou; na to Jan a Skutkové by podobně činili dvě částky dílu druhého. Ale to se ukáže, až slavná redakce Svatoprokopská o formatu rozsoudí.

S tím se zatím ochotnosti a trpělivosti V. D. poroučím, věda z vlastního zkušení, že starostování nemalé nepříjemnosti do sebe má. I prosím, což jich při tom díle bude, s láskou a snášelivě je podstoupati. Já pak ostávám ve vší úctě

Vaší Důstojnosti oddaný přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně d 11. února 1863.

328.

Vinařický Sušilovi.

Sušilův rukopis evang. sv. Matouše. Osobní zprávy. Proces Štulcův.

Důstojný Pane! Velectěný Příteli!

Vaše mistrovské dílo přijato ve včerejší schůzce cum applausu. Odbor hospodářský hned se postará o sazbu a tisk; proba tisku se Vašnosti pošle. Všemu se vyhoví dle libosti Vaší. Máme všickni z toho radost, já největší. Byl bych zprávu o tom podal dříve, ale od 20ho ledna měla se každý týden odbývati schůze: než povždy byla až na včerejšek odložena. Oznamuji to v rychlosti, neb právě jsem Vaše druhé poslání — dokončení Evang. Sv. Matouše z pošty přijal; jest již $\frac{3}{4}$ na 5 hod. odpoledne; předce ale běžím ještě do města na hlavní poštu, abych lístek tento odevzdal.

Připravuji poslání časopisu 8. sv. 1862 — 1. 1863, který bude nejdéle ve čtvrtek hotov. Přišla do tiskárny pilná práce od sněmu, a tak náš časopis na několik dní odstrčen. To se bohužel častěji stalo. Taktéž pošlu zároveň knihy p. Šmídkovi, p. Dr. Bílému; s nějakou novinkou, která též byla pořád odstrkována, mým spisem — Vlasť — pro mládež. Na konci příštího týdne dostane<te> bohdá jistě balíček z pošty; prosím, aby jste neráčili mi zazliti pro mou — nemohu říci — nedbalost ale pro roztrhání mého času. V kostele jsem každý den $2\frac{1}{2}$ hod., doma farářuji, bylo jen 17 ohlášek — a každý téměř den

do tiskárny ¾ hodiny cesty. To ovšem také mi lékařem nařízená kommoce.

Za kollegu Štulce zakročila kapitola naše u císaře.[1]) Addressa od císaře signovaná byla dána hned z počátku ledna k dobrému zdání k soudu apelačnímu. Posud nic není rozhodnuto. Collega prebendu neztratí. To zatím! —

Za laskavé osvědčení Vaší přízně přijmete [!] ujištění, že k Vám srdečnou úctu chovám

Váš upřímný ctitel

K. Vinařický.

Na Vyšehradě dne 14. února 1863.
v 5. hod. odpol.

Spěchám sám do nádraží, aby ještě dnes lístek můj odešel. Promiňte běžnému psaní — pro kvap.

Zatím líbám Vaše i moje milé druhy v Brně. Co nejdříve psát budu všem.

329.

Vinařický Sušilovi.

Posílá knihy a zprávu o Sušilově rkp. N. Z.

Veledůstojný Pane! Ctěný Příteli!

Že jsme radostně uvítali Vašeho „sv. Matouše“, psal jsem Vašnosti již ondyno, a totéž čísti budete v 1. sešitu našeho časopisu v dotyčné zprávě o dědictví Svatoprokopském. Donáším zároveň 8ý svazek 1862.[2]) Za pozdní to odeslání prosím učiňte mne výmluvna; chtěl jsem přiložiti spolu spisek můj „Vlast“, jehožto dotištění od první polovice ledna až do nynějška se opozdilo. Přijměte jej na památku. Jsou v něm reminiscence z mladších let. Osmělil jsem se poslati v jednom obale ještě dvě zabálky, 1. p. Dr. Bílému, a 2. panu prof. Šmídkovi připsané. Račte, prosím, jednu i druhou jmenovaným pánům odevzdati. Druhé poslání Vašnostina evangelia sv. Matouše odevzdám při první schůzce odboru vědeckého, která se co nejdříve odbývati bude.

Tisk počne brzy, a odešle se korrektura Vašnosti. Odbor vědecký věc tu dle stanov obstarává.

---

[1]) Marně.

[2]) Časop. k. duch.

Bůh Vás posiluj a prodluž věk Váš ku prospěchu sv. církve a drahé vlasti!

To vroucí přání chová v srdci svém

Váš upřímný ctitel

Karel Vinařický.

Na Vyšehradě (č. 14.) dne 24. února 1863.

330.

Vinařický Sušilovi.

Tisk výkladu Sušilova. Štulc.

Velectěný Pane Professor!
Drahý Příteli!

Z tiskárny mne později a to teprvé 6ho dubna na večer poslali výtisky časopisu (sv. II.), a bylo pak mnoho neodbytných výprav, že jsem se až do dneška také já opozdil s odesláním připojených 2 výtisků, z nichž jeden prosím, laskavě p. profesorovi Šmídkovi odevzdati račtež. Vašnostin kommentár vytiskne se docela po libosti Vaší a zasýlati se budou pořádně Vám korrektury. Věc tu obstarává odbor hospodářský, jehož předsedou jest p. kanovník Hron. Jestli by budoucně jste sobě něco přál, co se týče dědictví sv. Prokopského, prosil bych, abyste to — vedle soukromého spisu — zvlášť s addressou k ředitelství toho spolku učiniti ráčil, protože bych se nerad zbavil drahocenných mi dopisů Vašich, jichž musím popustiti spolku, když tam něco o dědictví stojí.

Na druhý týden svolám schůzku na pátek, 17. dubna; a tlačiti budu na loudavý odbor, aby se tisk bez prodlení počal, a horlivě pak prováděl, abychom jak možná celého sv. Matouše brzy měli v rukou. Další pokračování půjde bohdá bystřeji. Počátky byly zlé; máme teprvé něco málo přes 300 účastníků, a však doufám, že počet se zmůže, jak mile se Vaším dílem prokážeme. Svět chce vidět, jestli přece něco splodíme.

Ubohý kollega Št. těší se u hrobu sv. Lidmily.[1]) Včera jsem ho navštívil; jest dosti dobré a jasné mysli, a nadělal již tam mnoho

[1]) na Hradčanech ve vězení. Naproti jiným vězňům povoleno mu zabývati se písemnictvím.

pěkných a tklivých veršů. Návštěv bude mívati dosti. — Všech velebných Našinců v Brně uctivě pozdravuji a Vás bratrsky líbá

Vašnostin upřímný ctitel

K. Vinařický.

Na Vyšehradě 11. dubna 1863.

331.

Sušil Vinařickému.

Výklad N. Z. Slavnost cyrillomethodějská.

Na spěch.

Důstojný Pane Starosto!

Posýlám předmluvu dříve nežli jsem dříve psal, aby vysázena a otištěna býti mohla. Na označení omylů prosím počkati maličko, až celé dílo dokončeno bude v tiskárně. Prosím věnování to svatému Cyrillu a Methodiu tak prostě přijíti.

O slavnosti naší ráčíte dověděti se z novin. Pravil pan Bilka z Vídně, že by jí za milion nedal.

Se vší úctou

Vašnostin přítel a ctitel

Frant. Sušil.

V Brně d 27. aug. 1863.

332.

Vinařický Sušilovi.

Tisk díla Sušilova. Návštěva Moravy. Revise školních čítanek. Bible bratrská. Pražská synoda.

Veledůstojný Pane Professore!

Drahý Příteli!

Následkem Vašeho předešlého listu ponuknul jsem Bellmanovských, aby Vám poslali korrekturu, dostanete bez prodlení 19—21. arch. Domýšleli se, že ste v lázních.

Vašnostinu předmluvu odevzdám na patřičné místo. Potěšil jsem se na Moravě přede všemi s Vámi a se soudruhy Vašimi. Na Vele-

hradě sešel jsem se s p. Wurmem. Na zpáteční cestě navštivil [!] jsem p. Klácela v Starém Brně a vyžádal jsem si něco pro náš časopis.

Jsem nyní velmi zaměstnán revisí školních čítanek. Kommisse dvoje již odbyta, ta také zdržela expedici tohoto svazku časopisu. Prosím račtež druhý exemplář doručiti p. prof. Šmídkovi.

Nemohli by ste napsati něco pro náš časopis o tom, zdaliž a pokud Čeští bratři evangelia důkladně překládali a zdaliž se drželi vulgaty aneb originálu? A kde pochybili? Věc by byla zajímavá a poučna. Prosil bych o to.

Dnes nám nastává početí synody diecesní. Za půl hodiny se odeberu do 1ho shromáždění dnes o 4. hod. odp.

Živ Vás Bůh na mnohá léta církvi a vlasti!

Toť přání z té duše!

Váš upřímný ctitel

K. Vinařický.

Na Vyšehradě dne 31. srpna 1863.

333.

Vinařický Sušilovi.

Tisk díla Sušilova. Pozvání na svěcení kostela karlínského.

Velectěný, drahý Příteli!

Račte býti ubezpečen, že vše se nařídí dle přání Vašnostina. Včera jsem viděl sazbu Vaší předmluvy a na obálku přijde mimo návěští od ředitelstva spolku Sv. Prokopského také oznámení Vašich nám vzácných spisů. A což pak nebyloli by možná, abyste v sobotu na večer zavítal ke mně do Prahy na posvěcení chrámu Sv. Cyrilla a Methoděje v Karlíně? Dr. Bílý přijede jistě. A chtěl-li by se přidružiti k Vám p. prof. Procházka? Přijmete u mne nocléhem a co dům dá za vděk.

A pak si povíme ledacos in camera sincerae fraternitatis,

z té duše Váš ctitel

K. Vinařický.

Na Vyšehradě (č. 14) dne 13. října 1863.

334.

Vinařický Sušilovi.

Dr. Jan Bílý v Praze.

Veledůstojný pane professore!
Ctěný Příteli!

Korrektura předmluvy k evangeliu Sv. Matouše došla Vašnosti bezpochyby. Zaslaný lístek Váš s ohlášením Vašich spisů odevzdal jsem již minulý týden do tiskárny Bellmanovské. Určené Vašnosti výtisky dostanete, jak mile budou sešity. Zde přikládám dva výtisky VI. svazku našeho časopisu, z nichž jeden patří Vám, a druhý p. prof. Šmídkovi, jemuž jej prosím doručiti račtež.

Od 16. do 22. října pobyl u mne Dr. Bílý; 23ho nastoupil cestu domů. Byl on jediný representant z Moravy při svěcení kostela Karlínského. Potěšil se u nás.

P. prof. Šmídkovi přeji brzkého a dokonalého pozdravení.

Z toho srdce Vašnostin ctitel

K. Vinařický.

25. října 1863.

335.

Vinařický Sušilovi.

I. svazek díla Sušilova vydán.

Veledůstojný, Ctěný p. Profesore
a Příteli!

Především přeji štěstí ku zdárnému vydání jubilárního díla Vašeho! Posilni Bůh k dalšímu pokračování!

Nepochybuji, že již výtisky máte v rukou (totiž 20). Dva co zakladateli následovati budou s diplomem zakladatelským.

Zde posýlám časopisu sv. VII.; i pro p. prof. Šmídka přiložil jsem rovněž výtisk; račtež mu jej, pod jednou střechou s ním přebývaje, laskavě doručiti, a příležitostně vyříditi známým pp. vlastencům a našincům srdečné pozdravení.

Vašnostin ctitel

K. Vinařický.

Na Vyšehradě dne 26. listop. 1863.

336.

Vinařický Sušilovi.

Otisk listu Lva z Rožmitála (z Časop. kat. duch.) Povolání do vyučovací rady a sboru čítankového.

Velectěný Příteli!

Posýlám tuto 2. svazek časopisu; druhý a třetí výtisk, prosím, račtež laskavě odevzdati p. profesorovi Šmídkovi a Dru Bílému, meškajícímu právě v Brně. Přikládám zároveň 6 otisků listu Lva z Rožmitála k libovolnému rozdání; (na p. prof. Procházku a v. p. Wurma neračtež zapomenouti).

Přípis od výboru Sv. Prokopského tyto dni obdržíte. Zahrnuje žádost o pokračování u výkladu sv. písem Nov. Zák.

Povolání mé do vyučovací rady (odbor pro národní školy) přimělo mne zříci se administrace naší kollegiátní fary; jinak byl bych musel složiti redakci časopisu, a tu dobu není, kdo by ji převzíti mohl anebo chtěl.

Od loňského roku byl jsem učiněn členem kommise k revidování čítanek pro národní školy. Přál bych sobě vroucně a žádám snažně, abyste ku prospěchu dobré věci promluvili s p. prof. Procházkou a Šmídkem a s p. Wurmem, <aby> mi nějakého pokynutí dali, a ještě lépe — aby poznačili, které články v I. a II. čítance by se vypustiti a jakými lepšími nahraditi daly, a co by ste sobě tam více o Moravě přáli. Sdělte mi pak své mínění.

S Bohem moji drazí! Posiluj Vás Bůh v prácích Vašich! a zachovejte bratrskou lásku Vašemu

upřímnému ctiteli

K. Vinařickému.

Na Vyšehradě dne 9. března 1864.

N. Dnes jsem měl mši svatou u velkého oltáře, který ozdoben jest sochami sv. slovanských apoštolů Sv. Cyrilla a Methoděje. V příští rok budeme slaviti den a památku jejich s Moravou drahou.

337.

Vinařický za Dědictví sv. Prokopa Sušilovi.

Další výklady N. Z.

Adressa na 4. str. fol.: Od Výboru Dědictví sv. Prokopa v Praze obdrží (190) Veledůstojný Pán Pan František Sušil, professor bohosloví, konsist. radda, staro Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, atd. v Brně (Brünn) (u Minoritů.) — Razítko 15kr. známce: Neue Allee Prag 1/4. Jiné razítko Prag 1/4. dále Brünn 2/4.

Veledůstojný Pane Professore!

Usnešením ve schůzi dne 29. ledna 1864. Výbor spolku Svatoprokopského uložil nížepsaným, aby jménem jeho Vaši Veledůstojnost nejpočestněji požádali, abyste pod stejnými dříve umluvenými podmínkami další výklady sv. písem novozákonních k vydání <mu> svěřovati ráčili. Číníce to tímto listem přejeme Vaší Veledůstojnosti na Pánu Bohu pevného zdraví a posily, abyste svými výtečnými hřivnami v království jeho dále s bohatým požehnáním těžiti neustávali.

Chtějíce svolati v měsíci dubnu Výbor k poradě, prosíme o milé svolení a možná-li o zaslání rukopisu.

Karel Vinařický, starosta.
František Srdínko, jednatel.

V Praze dne 31. března 1864.

338.

Sušil Vinařickému.

Otisk listů Lva z Rožmitála z Čas kat. duch. Odmítá opět volný výtisk Časopisu toho. Čítanky pro obecné školy a Slováci. Theologické články ve Slovníku naučném. Další výklad N. Z.

Důstojný Pane! Drahý Příteli

Dle žádosti Vašnostiny stalo se opatření výtisků 2ho svazku časopisu katol. duchovenstva jakož i listu Lva z Rožmitálu; poslední tento list dle mínění p. Procházky prospěšněji mezi mládež studující rozdán byl, ješto kněží beztoho jej v časopise dotčeném mají. Co se mne týká, jemuž vezdy ráčíte posýlati svazky časopisu svého, prosil jsem v loni, že si raděj z kněhkupectví jej obstarám, ježto jiná pilná zaměstnání a nenečastá churavosť mně proň statě psáti a tak se za přisýlání ho odměniti nedovolují. Leč ráčíte vezdy předce pomýšleti na mne, začež tu díky zatím skládám.

Čitanky pro školy národní jsme prošli, ovšem jenom povrchně; věc ta byla by lepšího vyšetřování hodna. Ale tu by lepší radu dáti mohli v. p. děkani a faráři, kteří se ve správě duchovní nalezají a prakticky o potřebách škol národních se přesvědčili. Dr. Bílý, Dr. Škorpík a jiní v Čechách i na Moravě. Slováci sobě nakopali zvláštních studní, přítoků našich se zdrábajíce; bez mála samou tokajštinu se píti nadějí. Zdrávi pili! Jenom aby národnost nepropili, tak se osamocujíce. Jest

to věru pro Slovana k utečení; Poláci neznají se k Slovanstvu, Slováci k Čechům. A to nyní, když takoví návalové se dějí a tamta i tatohle strana, ona Němcům, tato Maďarům pole ustoupati musí. Bopomozi toho velikého neštěstí! Ale však předce v Čitánkách na Slováky ohled se musí potud bráti, aby se v nich četly stati o věcech památných na Uhersku, pokavad se Slováků týkají. Na Velehrad zdá se měl by nyní větší zřetel bráti se než se toho dříve potřeba ukazovala. O nejedné věci v různých časopisech, ve Škole bývalé atd. až i v novinách řeč se vede a snad nejedna dobrá rada odtad by se čerpati dala.

Co říkáte artikulům Joel, Jonáš atd. ve slovníku naučném? Bezmála nikdo si toho nevšímá a pod tím hledí jakýsi, kněz prý, nevěru bezstoudně do národu našeho pod záštitou jmen na titule postavených vylévati.

An to píši, dochází mne vyzvání slavného Spolku svatoprokopského o zaslání dalejších rukopisů. Sv. Marek a sv. Lukáš spolu budou asi toli obnášeti co sv. Matouš, spíše méně než více. Hotovo jest obojí to evangelium již před lety; jednak čekám ještě na třetí díl evangelia sv. Lukáše od Schegga, jenž za nedlouhý čas vyjíti má, jak na dotaz můj ze Mnichova psáno bylo. Než také ostatní část prohlídnuta a opsána bude, znamenitý čas projde. A kdožby také byl se nadál, že Dědictví Svatoprokopské dospěje hned letos ještě k dalšímu vydávání ano — což mně nemilo — rok na titule na 1864 změněn byl.[1]) Musím tedy o shovění prositi. To předběžně; ostatek v přípisu k sl. ředitelství Svprokopskému. Zatím sebe a spoludruhy známé lásce Vašnostině poroučeje ostávám upřímý

V. V. přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně d 2. ap. 1864.

339.

Vinařický Sušilovi.

Rok neudán. Dle žádosti o rukopis psán list asi r. 1864.

Veledůstojný Pane! Velectěný Příteli!

Čtvrtého října jel jsem Brnem do Vídně; za příčinou krátkého zastavení vlaku nemohl jsem Vašnosti navštiviti, a tím méně se

---

¹) Evang. sv. Matouše, které vydáno na památku r. 1863.

zdržeti, ježto mi chvátati bylo ke konferenci do vyučovací rady, která již ve středu (5ho) nastávala. Myslil jsem na zpáteční cestě potěšiti se s Vámi: ale mé zabývání se ve Vídni prodloužilo se až do večera 28ho října, a 29ho jeda zpět Brnem, nemohl jsem takměř se zastaviti, abych před nedělí večer domů dorazil, kdežto na mne v ten den (30ý) dvojí funkce chrámová čekala.

Důvěrně Vám sdělit mohu, že se jednalo o právech a povinnostech obcí ohledem na školy jimi zřízené a vydržované. Jednali jsme dle hesla: Suum cuique! Charakter konfessionální národních škol zachráněn, i taktéž vpliv církve při místním představenstvu školním i při okresním školním dozorstvu. Nemálo věcí bylo dosti uzlovitých a situace nezřídka byla těsná. Mně tam říkali,[1]) že jsem tuhý „provincialista“ (ovšem více žertem a po sezení): já pak poukázal na § 12. našeho statutu, jehožto směr se k tomu nese, aby členové rady vyučovací hleděli ku potřebám zemí a přáním národností, kterých znají. Předloha námi vypracovaná zkoušena bude ještě v státním ministeriu a podána pak Jeho c. k. Veličenstvu a k dalšímu usnešení do (úzké) říšské rady.

Od Vašnosti očekávám ochotné zaslání Vašeho výkladu Ev. sv. Marka, dle učiněného slibu.

Posýlám tuto 2 výtisky VII. sv. časop. katol. duchovenstva, z nichžto jeden prosím p. prof. Šmídkovi odevzdati račtež, jemuž a taktéž p. prof. Procházkovi úctu vzkazuji.

Račtež v bratrské lásce zachovati svého ctitele

K. Vinařického.

Na Vyšehradě na den Sv. Martina.[2])

340.

Vinařický Sušilovi.

Blahopřání. Bible českobratrská.

Reverendissime!

Zásluze koruna! Všickni zdejší ctitelé Vaši potěšeni jsme byli jmenováním Vás od Jeho Veličenstva za kanovníka čestného. Z toho srdce Vám přeji toto zasloužené vyznamenání. Nuže tedy „Na mnoja [!] ljeta!“

---

[1]) ps. říkala.

[2]) 11. listopadu.

Rovněž byli jsme potěšeni přípisem Vaším, kterým jste připověděl zaslati ku konci ledna př. r. další výklad sv. evangelií. Bůh posiluj Vaši snahu a píli velikou! Při práci té bezpochyby jste spozoroval nejedno místo v překladu Bratří českých matné, a za tou příčinou jste se od toho uchýlil. Což by nebylo na čase, abyste taková místa vadná vytknul a kriticky matnost jejich dokázal? Bylo by zajisté na čase, abychom ten nymbus přesnosti překladu bratrského zmírnili a na skvrny jeho poukázali. Dle mého zdání byl by to vhodný předmět k pojednání pro náš časopis. Nechtěli byste svým časem na to pomysliti?

Přikládám 2 výtisky časopisu (8mý svazek) jeden Vašnosti, druhý p. prof. Šmídkovi určený. Ježto spolu pod jednou střechou přebýváte, obtěžuji Vás prosbou, abyste výtisk druhý jemu doručili. Poroučeje Vás ochraně Boží, trvám v neproměnné bratrské lásce

Váš upřímný ctitel

K. Vinařický.

Na Vyšehradě dne 31. prosince 1864.

PS. Jsem trápen katarrhem, zdá se ale, že brzy uleví.

341.

Sušil Vinařickému.

Českobratrská Bible.

Důstojný Pane! Drahý Příteli!

Díky vzdávám za blahopřání a k novému létu podobně Vašnosti na Pánu Bohu všeho dobrého přeji.

Statě té, o kteréž již několikrát jste se zmíniti ráčil, já postihnouti nemohu; nemohu nevděčen býti té píle, se kterou Bratří se ku překladu bibly české připravili a se kterou věc provedli. Po třech stech létech snadno něco lépe věděti můžeme, než jim věděti bylo. Bylo by nespravedlivo, žádosti našeho věku přenášeti do předešlosti; učinili, seč tehdá byli, a věru mohli bychom sobě gratulovati, kdyby mezi námi ta šlechetná píle se nalézala, jakou při Bratřích nalézáme. Neračtež tedy ode mne takového pojednávání očekávati. Ovšem já v nejedné části opraviti musím překlad jejich, ale všelijak ctihodnými se mi býti jeví ta namáhání jejich a vynasnažování. Bratří na jiném poli

musejí býti překonáváni, ač ovšem i mne nejednou mrzí, že se cena jejich nadsazuje. Leč to se stává i u jiných, když u př. o Čel. se mluví, jakoby všecky věci ryzy byly a také rým *člověčí* a *zvířecí* za cosi následování hodného se vydává. Hanc veniam damus petimusque vicissim.

Máme letos dříveji pološročnou zkoušku a alumnové nebudou moci psáti leč později; tím se zdrží o některou neděli opisování [1]), čeho jsem já předvídati a tudy psáti nemohl.

Prosím neračte mi na rok 1865 Časopisu poštou dosýlati, jak jsem již před rokem prosil; jinou cestou já obstarám jej sobě.

Doufám, že list tento Vašnost při dobrém již zdraví nalezne. Tomu se těše ostávám Důstojnosti Vaší

upřímý přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně d. 3. ledna 1865.

342.

Sušil Vinařickému.

Kritické poznámky o pracích biblických.

Důstojný Pane! Velectěný Příteli!

Onehdy p. professor Procházka vzal ssebou do Prahy prvou částku evangelia Lukášova; teď posýlám druhou polovinu spolu s přípisem slavnému Výboru. Opětuji prosbu, kterou tam činím, aby před prázdninami sv. Marek a sv. Lukáš se dotiskli, což i těm pp. alumnům vítáno a prospěšno bude, kteří se do Svatoprokopského dědictví zapsati dali. Až po dotištění pošlu předmluvu, neopomenu přidati prosbu, aby na obálce veškeří spisové mnou posud vydaní ohlášeni byli, i ti, jichž při sv. Matouši pominuto, na p. národní písně. Vyhověl jsem žádosti Vašnostině při některém místě nedopádnost a nepřiměrnost překladů od Bratrů zavedeného ukázav, zvláště když Bezděka jej zastávati se zdá, jenž neměl zdání o pokrocích zašlých za doby poslední v oboru filologie české. Leč děje se zřídka a mimochodem, ježto tam v komentáru místa pro to není. Kritická poznamenání jsem sobě poznamenal před léty, když jsem o části evangelií pracoval, o překladě Krbcově; leč zbytečno bylo by nyní o tom jednati. Pan Desolda v ne-

---

[1]) Sušilova výkladu N. Z.

jednom místě opravil překlad, v některém místě ale k starým vadám se vrátil; ale ani o tom není na čase pojednávati nyní, an raději musíme povděčni býti, že vůbec k opravě některé prohlédal.

Ještě děkuji, že mi neráčíte posýlati darem Časopisu k. duchovenstva a že jste mne tím ráčil zbaviti studu, který mne vezdy oplynul, když jsem sebe co dlužníka považovati musel, nemoha dostáti a vyhověti žádostem Vašnostiným.

Ještě nějaké poznamenání. Jak málo Němci si nás všímají, patrno i z úvodu či z introdukce, již vydal pražský professor p. Güntner o novém zákoně. Při sv. Marku jedná o zlomku pražském a benátském, ale o tom, že Wocel v Benátkách byl a že rukopis prozkoumal a o něm v časopisu musejním pojednal, docela neví. A předce p. Wocel na universitě též učí, na níž učí p. Güntner! a předce v Praze vyšel Musejník! A předce Němci vševědci jsou! Chtěl jsem o tom článek napsati a v novinách o tom jednati, nebo se mi to zdá tím památnější věcí býti, poněvadž se p. Güntner k českým knihám a slovanské theologii, ač k této dost nemotorně táhne. Mimovolně jsem zaběhl na pole kritické. I třeba upustiti od toho a skončiti list. V posledním dílu o sv. Lukáši p. Schegg asi dvakráte uvádí dvě místa z francouzského vykladače, jež jsem i já z něho byl dříveji vypsal, než jsem je u Schegga postřehl. Schegg nejmenuje ho a já jenom o tom se zmiňuji, aby mne někdo z plagiátu nevinil.

Leč o tom bezmála ve předmluvě k svatému Marku a Lukáši. Nyní již zavírám a ostávám ve vší úctě Vašnostin

přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brně 23. dubna 1865.

Všem vp. ctěným pp. všeho dobrého.

343.

Vinařický za Dědictví sv. P. Sušilovi.

Honorář za II. díl N. Z. Blahopřání k čestnému doktorátu.

Vysoce Důstojný Pane Kanovníku!

Dle usnešení Výboru Sv. Prokopského ze dne 31. července t. r. odesíláme Vaší Veledůstojnosti v příloze 350 zl. r. č. t. j. Tři sta padesát zl. r. m. co honorár za výklady evangelií sv. Marka a Lukáše

přejíce zároveň štěstí k zasloužcnému vyznamenání od university Vídeňské i zdraví dokonalého na mnohá léta!

Vaší Veledůstojnosti

upřímí ctitelové

Karel Vinařický, t. č. starosta.
Frt. Srdínko, jednatel.

V Praze, 5. srpna 1865.

344.

Sušil Vinařickému.

Korrektura díla S. Dva články z N. Z. v Časop. k. duch.

Důstojný Pane! Drahý Příteli!

Přicházím s prosbou, aby se jí Vaše Důstojnost propůjčila, snažně žádaje. Nevím jaká změna se v p. Bellmannově tiskárně přihodila. Dříveji pravidelně mně posýlali vysázené archy, až na tři poslední, kteréž po drahných nedělech na jeden den spolu mne došly jedním rázem. To se vysvětliti dá ještě; ale proč nyní dostav předmluvu několika řádků dlouhou p. tiskař mně jí ku přehledu neposýlá, nemohu uhodnouti. Obrátil jsem se v té straně s prosbou na Slavný Výbor; činím to ještě jednou a obracuji se na Velectěného Důstojného Starostu s uctivou prosbou, aby si neráčil stížiti věc tu opatřiti. Chtěl jsem odjeti 15. t. m., prodlím do 20. srpna v Brně, abych ještě dočekati mohl vysázené té předmluvy ku sv. Lukáši; hromada chyb v předmluvě k sv. Matouši zanechaných mně opatrnosť tu poroučí. Vím ze vlastní zkušenosti ovšem, jak nemilých věcí zakoušejí p. starostové při Dědictvích, ale nevěda sobě pomoci, musím ač jen přibezděčen s prosbou tou Důstojného p. Starostu Svatoprokopského obtěžovati, čehož doufám mně zazlíti neráčíte. Pojednáním o království Božím a o ďábelnících N. Z. právě v Časopisu vyšlém předstihl mne známý p. doktor pseudonym.[1]) Jest to doplněk výkladu mého. Vzato doslovně z komentáru p. Bispingova. Věc o království B. se vystavuje, jakoby sv. Křestitel byl pojem ten páně spisovatelův celou čarou obsahoval veškeren, čemuž dle pravidel hermeneutiky odporovati sluší. O ďábelnících jsem přidal docelek při s. Marku; o říši Boží se nejednou ještě

[1]) Prof. Dr. Jan Turner.

udá příležitost, ač jestli nestačí to, co se ve sv. Matouši nalezá. Byl bych bezmála, s písmem sv., to jest s výkladem jeho právě hotov jsa, o věcech těch a jiných v Časopise Vašnostině pojednal, jak se to v excursech ku komentárům děje; leč ježto na štěstí máme pana doktora, jenž šťastně sobě velepsavost sousedů našich osvojil, mohu dobře věc a záležitost tu jemu zanechati.

Ještě želám a přeji všeho zdaru k slavnosti, o kteréž jste p. redaktoru našemu psáti ráčil. Bůh vyslyš spojené ty modlitby a zachovej nám lid a kněžstvo ve víře svaté církve a v nábožné horlivosti. A s tím ostávám prosbu svou opětující Vaší Důstojnosti

upřímý ctitel a přítel

Fr. Sušil.

V Brně d 12. srpna 1865.

345.

Vinařický Sušilovi.

Odpověď stran korrektur a oněch článků v Čas. k. duch., jehož redakci chce složiti.

Veledůstojný Pane Kanovníku!

Jestli se stalo nějaké prodlení s posledními korrekturami Vašnostina výkladu sv. Lukáše, račtež připočísti odjezdu p. Dra Borového, jemuž korrektura poslední svěřena jest. K restauraci svého zdraví odjel na prázdniny, a však opatřil, aby se Vašnosti dostala korrektura očekávaná ještě v čas. Já jsem přijav Vaše psaní 13ho t. m. hned běžel k Bellmanovi, a tam mi praveno, že týž den korrektura k Vám odešla. Potkala se tedy s Vaším listem od 12ho t. m. na poště.

Budiž Bohu žel, že máme v tiskárnách ještě nedokonalých korrektorů, zvláště při našich různicích v pravopisu.

Co mi píšete o „ďábelnících“ a království Božím a o p. doktoru, „jenž sobě velepsavost našich sousedů osvojil“, prominete mi, že nemohu všecko rozeznati, co by bylo původního. Moje skrovné důchody nedovolují mi, abych si tak obšírných spisů theol. zaopatřil. Vašnosti jsem častěji žádal, aby ste časopis náš poctil svým pérem, ale byl jsem oslyšen. A upřímně řečeno, nesl jsem to s bolestí. Jsem jen rád, když mne jiní neopouštějí. A však počítaje právě 40 let svého kněžství mohu jíti na odpočinutí alespoň literární: a byl bych již před 3 lety

redakci časopisu složil, kdyby nakladatelstvo mne nebylo zdrželo. Ubezpečuji Vás, že těžko jest vyhověti všem.

Podejte V. Veledůstojnost mi alespoň nyní důkazu své přízně skutkem, že mi něco do časopisu zašlete. Ostatně jsem uzavřel tímto rokem složiti redakci. Jestli se kdo časopisu pak ujme, nevím, — nechť! já jsem si vědom, že jsem učinil seč jsem byl, a blázen, kdo více činí, než může a umí.

Přeje Vašnosti po tak velikém namáhání žádoucího zotavení o prázdninách jsem vždy Vaší Důstojnosti

starý ctitel

K. Vinařický.

Na Vyšehradě dne 17. srpna 1865.

346.

Sušil Vinařickému.

Korrektura. Lidové písně. Redakce Časop. k. duch. Blahopřání ku 40letí kněžství.

Důstojný Pane! Drahý Příteli!

Dobíhá lhůta, jižto jsem ustanovil čekati na předmluvu k sv. Lukáši. Posaváde nedošla a bezmála se věc ta k říjnu odkládá. Děkuji uctivě ze starostlivé péče, kterouž jste ráčil vésti, aby předce mne došla předmluva ta přede dvacátým srpnem; zašla v tom lež, jinak si to neumím vyložiti. Kdyby byl řekl ten pán, že pošle, mohla nepaměť jej zastihnouti; ale praviti, že právě poslal, ano toho není, to nešlo z pouhé nedbanlivosti a z ledabylého nedopatření. Ač pak věru nevím, co k takovému počínání sobě příčinu zavdati mohlo. Před koncem září či raději před začátkem října sotva budu moci projíti předmluvu tu; jestliby dotištění do té doby čekati nemohlo, tedy bych prosil, aby někdo místo moje tou měrou zastati se ráčil podvoliti, aby vyvarováni byli omylové; což na čtenáře to podivně nemile působí, když hned v samé předmluvě vady v tisku býti shledává a proto některým věcem darmo vyrozuměti se namáhá, jak se bohužel při sv. Matouši stalo přese všechnu opravu moji. Vždyť jest to čest samého tiskaře a dozorce tiskárny, když omylů v knize není. Maně mne pudí tužba k opětnému procestování krajů na Moravě, kdebych nějakých národních písní došel. Nejednou jsem se již sklamal a chodě dlouho a

dlouho se namáhav s prázném jsem se vrátil. Ale zpomínka na dojití oné písně aneb toho a onoho sličného nápěvu mne tak obluzuje a okouzluje, že dokona těch darmo vedených úsilí zapomínám. Jsou to věru zvukové z nejvniternějšího vnitra útroby lidské a mohu říci, že žádný národ nemá takových melodií, co těch národů pod sluníčkem putuje. Nejsem již mlád, nohy již neslouží jak jindy, také se věc ta nevyplatí, ježto sotva něco se nachází; předce ale nemohu odolati, bych se nevydal na cestu a v ty kraje se nepodíval, kde by snad se něco tajilo. Učinil bych to tím raději, aby co ještě zbývá ze starých dob v národě, se budoucnosti zachovalo, kdyby jenom přemnohým pánům z duchovenstva věc ta posavad nejenom nemila nýbrž i protivna nebyla, že mne nejenom nepodporují, nýbrž i závady kladou.

Ale proč já ty věci tu připomínám, ješto jsem jen říci chtěl, co mi vadí, že nehned Vašnostem posloužiti mohu k časopisu? Já raději jsem hodlal prositi, abyste ráčil upustiti od úminku vzdáti se redakce Časopisu. Jak věci stojí, dokavad universita i theologická fakulta pražská nebude míti mezi sebou, kdožby břímě to na svá ramena přijal, nelze Vašnostem odstoupiti. Račte se jenom prosím i dále tomu propůjčiti, budou vezdy v národě, jenž pérem bohatěji vládnou a jimž věci samoplynně jdou do péra. Jsou muži, jenž řeknou: Hlavičko prav a péro piš, a myšlénky se proudí jako sníh na sv. Bernardě ve Švýcařích; těm ovšem snadno velepsavosti sousedů našich následovati. Ostatně k Slavnosti, jenž V. Důstojnosti s v. pp. spolužáky nastává, z té duše poznovu všeho štěstí přeji. Bůh Vás veškery, přede všemi pak Vaši D. zachovati račiž v stálém zdraví po mnohá léta. Společná modlitba vymůže, aby, ano teď doba bezmála lepší nastává pro rozvíjení národního ducha, z pravé cesty se nevydával a za podkrají církve nevyhýbal. Nejvroucněji ale za celé národní kněžstvo se pomodliti račte, aby národnosť s dětinnou láskou k církvi římské spojovalo a duchem světců a světic Božích oddychalo. Mezi ty i my zde na Moravě patříme i bratři na Slovensku, celá dioecésa druhdy sv. Vojtěchova.

Již pak musím skončiti, Bůh rač Vašnost a veškery ty v. pány, jenž zvláště na poli křesťanské literatury vlastenské pracují, bohatě milostí svou obmýšleti. Já pak trvám se vší úctou Vaší Důstojnosti

upřímý ctitel a přítel

Fr. Sušil.

V Brně 20. srpna 1865.

347.

Sušil Vinařickému.

Posílá rkp. Ev. sv. Jana. Námitky proti slovu pleť.

Důstojný Pane Starosto!

Podlé žádosti, kterou jste ráčil projeviti v listu daném p. professoru Procházkovi M., posýlám oba svazky evangelia Svatojanova Veleslavnému Dědictví Sv. Prokopa k vydání. Mohu říci, že jsem neopomenul bedlivě ku práci přihlédnouti a si při ní rozvážlivě počínati. Jednak slova od p. Dr. Borového v recensi v Časopisu pronesená mne na rozpaky přiváděla. Pronáší se velectěný censor a recensent, že by slovo pleť všady místo latinského caro a řeckého σαρξ užívané dogmatickou správnost výkladu v nebezpečí uvésti mohlo. Toho ač rozumím-li čemu zhola obávati se nemožno; sic jinak by podobně při slově tělo ve větě Slovo t ě l e m se stalo (či učiněno bylo) nebezpečenství připuštěno býti muselo, jakož svým časem Apollinaris použiti a zneužiti se neliknoval. Slovo p l e ť kolikráte ve smyslu dotčeném ve výkladech synoptiků přichází, že již nyní konsekvence vymáhá, aby se od užívání toho neodstoupalo. Není překlad ten k tomu určen, aby ihned byl do knih církevních uveden, nýbrž jest pokus, aby co nejvěrněji a nejdopadněji slova svato-evangelická se v našem jazyku ozývala.

Kdyby šťastnou nahodou zlomek [1]) neb. p. Hankou nalezený nebyl nám ukázal, že v řeči naší slovo pleť má se užívati tam, kde Řek má slovo σάρξ, nebyl bych se směl nikdá té věci opovážiti. Nyní ale považuji tu šťastnou náhodu za zvláštní dobrodiní Boží a zdá se mně že bychom proti Prozřetelnosti se prohřešili, kdybychom majíce tak sličné slovo p l e ť, jehož n a šedesáte millionů Slovanův užívá, sami o zlé své ujmě jím pohrdati měli. Leč o tom v Předmluvě k evangeliu sv. Jana obšírně se rozprostraním a proti všelikým nářkům ohradím. Rač Slavné Dědictví prozatím jménem Svým i mojím u v. dr. Borového se laskavě přimluviti, aby přízeň svou i tomu slovu naklonil aneb aspoň věc o své váze nechati ráčil. Také prosím, aby mně archové ku korrektuře zasýláni bývali, jak se to dříve stávalo.

Na ten čas nezbývá leč abych ještě projevil úctu kterou se nesu k Důstojnosti Vaší v ní stále trvaje

Frant. Sušil.

V Brně d 21 listopad 1866.

---

[1]) Evang. sv. Jana, z 10. stol. Právě český přídavek ukázal se později padělkem.

348.

Sušil Vinařickému.

Ev. sv. Jana; námitky jazykové. Cesty za písní.

Důstojný Pane! Velectěný Příteli!

Překvapila mne došlá korrektura sv. Jana. Nikde o tom nestálo napsáno a tudy mne neočekávanou věcí bylo. Musím ovšem tomu povděčen býti a již ihned radost svou a vděčnosť Vaší Důstojnosti především vysloviti.

Celé písmo svaté jest mi vzácno, svato, líbezno a přechutno; ale nade vše jsou mi lahodni a sladci tokové a strumenové, jenž v Janu co v ráji tekou a pole a zahradu ducha lidského blaze ovlažují. Nejednou jsem při práci té nebeskou radostí se rozslzel a zdá se mi, že veškeren ten mír nad tím evangeliem velebný se do duše mé spouští. Vadilo, jak se z listu Vašnostina p. professoru Procházkovi a mého dovídám, vadilo dím nejedno slovo, nejedna fráze; nejvíce slovo plef, vpletiti se, pletba a cokoli ze slova toho se rozplozuje. Jest to holý a a pouhý nezvyk, že slova ta pod smysl nejdou a sluch urážejí. Nejednou jsem se nad nezvykem tím sám zastavoval a se tázal, zdaby nebylo lépe ostati při slovu obvyklém a nevnášeti mezi národ věci nových, jichž on bez urážky sotva snese. S druhé strany ale se mně naskýtalo, že pokrok nějaký i v jazyku se státi musí, ač má-li theologie vědecká u nás se ubydleti, a že v tom nejlépe bude, když vzkřísíme a z rumů vyneseme ty pliky zlata, jichž předkové naši zanedbali, ješto mysl jejich samými hádkami zanesena byla. Náramné šetření zvyku a nezvyku se mi tuto zdálo škodlivo býti, ano zdálo se mně, že my povinni jsme zahozené poklady opět v obor zvyku a užívání uváděti, nechcemeli se nějakého duchovního lakomství dopustiti. Namital se mi žaltář, jak se v breviáři našem nalézá, a o němž nejednou lidé pobožní želeli, že sv. Jeronym při něm neprovedl té opravy, aby slova a věty jeho splavněji se mysli naší naskýtala a srozumitelněji se v ní obrážela. O těch millionech Slovanů, jenž slova mnohého ve mluvě o posvátných věcech užívají, kteréž jim v obyčejném životě běžno a potočilo není, neméně se mně důrazně namanovalo. Což divu, že jsem oprávněna ano přinucena se býti cítil, nejednoho slova užíti a zvláště slova plef ve smyslu slova caro σάρξ v běh uvésti? Leč nejsem já ten, abych hádky počínal neb jim příležitosť dával. Národ náš dosti jest mal a ztenčen; což síly tu potřeba drobiti? Proto rád ustoupám v té příčině a prosím ve verši 14. I. kapitoly u sv. Jana

položiti a Slovo tělem se stalo místo pletí se stalo. Slovo stalo se bezmála nebude vaditi. Říkáme ovšem při modlitbě Slovo tělem učiněno jest; ale to jest holý latinismus, latiník nemohl jinak přeložiti, ale nedostatek z Říma v kraje našeho jazyka uváděti, nebylo by ani moudře ani s prospěchem. Předkové naši v tom nešli dobrou cestou; lépe Němec: Und das Wort ist Fleisch geworden. Rozvážíme-li slovo Fleisch, musí nám šeredně zníti ta posvátná věta, u nás by slovo plet nikdá tak nepříjemně pobočné myšlénky nevzbuzovalo. Leč buď slovo tělem se stalo, jakoby stálo corpus factum est, σῶμα ἐγένετο, Leib geworden.

Leč již věc tu opouštím raději a musím jenom prositi, aby mně korrektor udal, kam korrekturu zasýlati. Já jsem napsal jak jindy se to stávalo do tiskárny páně Bellmannovy na Staré město; ale mne rozchází, nepustil-li pan Bellmann celý závod tiskařský a nepřestala-li docela ta firma. V tom ač budeli potřeba nějaká prosím račte opatření učiniti. Ferie nastaly; to druhá záležitost jest, která mi na srdci leží. V loni zde byli Prusi a zuřila cholera; nemohl jsem se nikam pustiti. Letos míním ještě po Moravě západní se podívati a o tom jak asi po převratech těch veškerých na národ náš sešlých píseň národní se povahuje a nemáli některá ves, ve které jsem nebyl, nějaký poklad, jejž bych vyzdvihnouti mohl. Vydám se na cestu bohdá 23. t. m. hodlaje se opět asi po 14 dnech vrátiti. Načež tu pobudu nějaký den, opět jinam se podívati hodlám za touž příčinou. I prosím snažně, zaříditi věc tak, abych nemusel ani cesty ani korrektury zanechati. Konečně musím ještě vyjeviti srdečnou radost, že Vaše Důst. vynikla z nemoci, kterou neblahá půtka zavinila. Nemalý smutek musí pojímati vlastence vidoucího, jak si mladočeská bujná nevěrná cháska počíná a že téměř ani jeden laik v celém národě nemá vědomí katolického; myslím spisovatele a vzdělance. Bůh to naprav! Musím s p. Desoldou zvolati: Všecko vydávati za hračku kromě pachtění se a kutání v hrudě a kamení jak p. Krejčí[1]) činí, to přece jenom holý a čirý nesmysl jest a měli by se ti noví barbaři věru trochu styděti. Leč již musím končiti, abych déle Vaši Důstojnost nezaměstnával. Prosby své opětujíc ostávám se vší úctou Vaší Důstojnosti

upřímý ctitel a přítel

Dr. František Sušil.

V Brně d. 15. srp. 1867.

---

[1]) geolog.

349.

Sušil Vinařickému.

Odklad korrektury.

Veledůstojný Pane! Přemilý příteli!

Píši na spěch obstoupen přátely, kteří ode mne žádají, abych tam i sem jel a je navštívil, již mezi nimi se nalézaje. I nemohu jim odolati a prosím, aby o týden se prodloužila lhůta v korrigování textu o svatém Janu. Myslím že p. Bellmann beztoho má dosti jiných prací a snadno může mé prosbě se propůjčiti. Prosím račte mne v tom omluvena míti, že již skončiti musím ostávaje ve vší úctě Veledůstojnosti Vaší

upřímý přítel a ctitel

Fr. Sušil.

V Brtnici u Jihlavy d 29. aug. 1867.

350.

František Srdínko za Dědictví sv. Prokopa Sušilovi.

Tisková úprava Sušilova výkladu N. Z.

Adressa na 4°: Veledůstojný Pán Pan František Sušil, professor theologie, člen výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, atd. v Brně (Brünn.) (Z kn. arc. semináře v Praze. Fr. Srdínko, vicedirektor.) — Razítko na 15kr. známce: Prag 10/3. — Brünn 11/3.

Listy Srdínkovy a Borového podle obsahu svého připojeny tu mimo časové pořadí.

Vysoce Důstojný Pane!

Včera usnesl se odbor hospodárský Dědictví sv. Prokopa na tom, svěřiti tisk Vašnostina rukopisu tiskárně, která nejsličnější vzorek podala, totiž zdejší tiskárně Karla Bellmanna. Mně pak uloženo za milou povinnost, předložiti Vaší Důstojnosti dotčený vzorec ku schválení. Činím to uctivě s tím podotknutím, že co ve výkladu nyní vytištěno písmem proloženým, bude se tisknouti písmem ležatým (cursivou) a s hora místo toho tučného písma bude mnohem pěknější egyptienka. Dále bylo ujednáno nevydávati „sv. Matouše“ po sešitech, byloť by to takového díla nedůstojno! alebrž celou knihu podati údům. Tiskárna se zavazuje vysázeti a — nebude-li korrekturami zdržována — i vytisknouti každých 14 dní 3 archy.

Doufáme tedy, že jedno i druhé usnešení račíte schváliti a nás o tom brzy zpraviti, začež prosíme, aby s tiskem počátek učiněn býti mohl.

Veledůstojného Pána

uctivě oddaný ctitel

František Srdínko,
jednatel Děd. sv. Prok.

V Praze, dne 10. března 1863.
V arcib. semináři č. 190/I.

351.

Srdínko Sušilovi.

Posílá 20 spisovatelských výtisků díla Sušilova.

Adressa: Vys. Důstojný Pán, pan František Sušil, profes. theologie v Brně (u Minoritů.)

Veledůstojný Pane!

Dědictví sv. Prokopa podává uctivě prvotiny své a sice nejprv jakož slušno, Vašnosti, dvacet vyminěných výtisků. Dva jiné, jež zakladatelové k požadování mají, budou odeslány s ostatními knihami pro údy Brněnské, jakmile diplomy podepsány budou.

Račte přijmouti osvědčení nejhlubší úcty od Vašnosti

věrně oddaného ctitele

Fr. Srdínka.

V Praze d. 17. listopadu 1863.

352.

Srdínko Sušilovi.

Druhý a třetí svazek díla Sušilova. Stránkování jeho.

Veledůstojný Pane!

V poslední schůzi výboru Dědictví sv. Prokopa bylo vyjednáno, aby Evangelium sv. Marka bylo o sobě vydáno co podíl údů za r. 1864 a Evangelium sv. Lukáše co podíl letošní. Příčina jest choulostivá; však napovím ji. Za 3/4 roku nedostali jsme od p. kan. Štulce ani

stránky rukopisu k revisi jemu svěřeného „Catechismus Conc. Trid. ad parochos“, jenž do tisku měl dán býti. Od údů docházely nás listy málo lichotivé, ano i důtky a hrozby. V této nesnázi uzavřeno odděliti Evangelium sv. Marka od sv. Lukáše, aby se za minulý rok náhrada stala. Prosím snažně, aby Důstojnost Vaše k tomu svoliti ráčila; povstalať by nesnáz větší a vydání obou knih by se opozdilo; musilť by výbor svolán býti, aby usnešení své změnil. K urychlení tisku a upokojení nedočkavých údů račte tedy, Veledůstojný Pane! ke každému dílu napsati krátkou předmluvu a — libo-li — některé ohlášení na prázdnou poslední stránku sv. Marka. — Naproti Vašnostině žádosti, aby ve stránkování bylo pokračováno, bylo ve schůzi namítáno, že by to šlo později do tisíc a že takového díla bude důstojněji citovávati: Viz Díl I. str. 20, II. str. atd.

V tiskárně vysázen bez mála již druhý arch sv. Lukáše a tím během půjde to dále, vyjednalť jsem s tiskařem, aby dílo celé do prázdnin na světlo vydáno bylo; spěchají ze strachu, že ráčíte pak do lázní odejet. Neschází než milostivé vyslyšení svrchu položené prosby o předmluvy dvě, oč ještě jednou prositi se osměluje Vaší Důstojnosti

věrně oddaný sluha a ctitel

Fr. Srdínko,
vicerektor arcib. semináře.

V Praze 27. května 1865.

353.

Srdínko Sušilovi.

Předmluva k II. a III. svazku díla Sušilova.

Veledůstojný Pane!

Sazba výkladu sv. Lukáše chýlí se ku konci, však titul k výkladu sv. Marka není posud vysazen; čekámeť, zalíbí-li se Vaší Důstojnosti napsati předmluvu, která by se týkati mohla obou synoptiků společně aneb každého zvlášť. Společná připojila by se k titulu sv. Marka, kterýžto výklad si zajisté každý oud svázati dá s výkladem sv. Lukáše v jednu knihu, pročež by se tam dobře hodila. Oba synoptiky v jednom sešitu vydati nechtěl Výbor, protože by všem letos přistupujícím zdarma a jako nádavkem dáti musel výklad sv. Marka a naproti tomu by se starším oudům zdáti mohlo, že za rok 1864

ničeho neobdrželi. Vydáním obou výkladů ve dvou sešitech bude možno dáti každému, co mu náleží, totiž za rok 1864 sv. Marka a na letošní rok sv. Lukáše. Tolik k omluvě Výboru. Osměluji si podotknouti, že „jednatel vykonává usnešení Výboru". Činím to proto, abych u Vaší Důstojnosti neuběhl v podezření, jakobych snad v něčem vyhověti se zdráhal. Nemámť ani s korekturou co činiti, toliko dohlížím, aby tisk rychle pokračoval. A poněvadž čas jest pomýšleti na to, aby knihař hotovil sešity nejprve sv. Marka, umínil jsem předložiti Vaší Důstojnosti uctivou prosbu o odpověď, račíte-li přidati předmluvu jednu neb dvě,[1]) anebo mají-li titulky na jediném listu vytištěny a pak k archům přilepeny býti? Neračte se hněvati, že prosbou touto opět obtěžuji nerad bych něčeho zanedbal, pokud čas jest, dáti n. př. Naučnému Slovníku zaslouženou důtku.[2])

K ohlášeným spisům přidáme ještě „Evangelim sv. Matouše" na obálce sv. Marka, a „Ev. sv. Marka" na obálce sv. Lukáše.

O brzkou odpověď prosí Vaší Důstojnosti

věrně oddaný ctitel

Fr. Srdínko.

V Praze 30. června 1865.

354.

Dr. Klement Borový (1838—1897) Sušilovi.

Korrektura díla Sušilova.

Vysoce Důstojný Pane!

Ješto tiskárna o Vašnostině z Brna odjezdu ničeho nevěděla, domnívali se a já s nimi, že snad onen 4ý arch výkladu nehodou se ztratil; a když již déle čtrnácte dní na korrekturu čekali, dal jsem rozkaz, aby se 4ý arch, jejž jsem sám ještě jednou pročetl, vytisknul. Teprv o týden později přišla korrektura Vašnostmi vyhotovená a tu jsem ovšem shledal, že asi dvě neb tři důležitější chyby mimo několik méně závažných v archu onom zůstaly. Avšak vzhledem na výlohy nemohl jsem arch ten dáti podruhé tisknouti; pročež žádám

[1]) Napsány a otištěny dvě.

[2]) pro rationalistický směr některých biblických článků. Sušil v předmluvě k sv. Marku jen povšechně se jich dotýká, odkazuje na Štulcův spis o Renanovi.

Vaši Veledůstojnost v té věci za dobrotivé poshovění, an myslím, že spokojen býti ráčíte, když se tyto ve 4. archu obsažené chyby pak na konci celého díla poopraví. Při archu 5. a 6. ač tiskárna i tuto přispíšiti chtěla, nedal jsem tisknouti, dokud Vašnostina korrektura zpět nepřišla.

Žádaje od Boha pro Vás, Veledůstojný Pane, dlouhého života a nebeské posily k nově nastávající práci školního roku jsem Vaší Důstojnosti

v nejhlubší úctě oddaný

Klement Borový,
jednatel Dědictví sv. Prokopa.

V Praze 21. září 1867.

355.

Borový Sušilovi.

Tisk d. S.

Vysoce Důstojný Pane!

Pokládám za povinnost svou oznámiti Vašnostem, že se dotištění posledního archu i obálky jen z té příčiny poněkud zdrželo, ješto výbor ustanovil, aby připojen byl alfabetický seznam pp. údů Dědictví. Doufám, že na začátku nejblíže příštího týdnu vše Vašnostem zasláno bude.

V nejhlubší úctě Vaší Důstojnosti

oddaný

Klement Borový.

V Praze 5. prosince 1867.

356.

Borový Sušilovi.

Konkurs o professuru N. Z. v Olomouci. Zásilka díla Sušilova. Volba kanovníka na Vyšehradě.

Vysoce důstojný, veleučený Pane!

Oba vzácné přípisy Vaší Veledůstojnosti ze dne 2. ledna t. r. jsem přijal a neopomenu při nejbližší schůzi sl. Výboru sděliti, co proň určeno.

Že pak opět se těmito řádky Vašnostem těžek stávám, děje se toliko v zájmech jednoho z kollegův mojich. Dr. Velhartický, suppl.

prof. nového Zákona na Pražské fakultě, odbýval asi 13. a 14. července 1867 zde v Praze konkurs na uprázdněnou stolici biblického studia novozákonného v Olomouci. Od těch dob nebyl p. Dr. V. s to, nějaké zprávy o zdaru neb výsledku konkursu se dopátrati. Pročež skrze mne vznáší k Vašim Důstojnostem tu nejuctivější prosbu, abyste mu sděliti ráčil, zdali jeho elaborát — jak se právem domníváme — od c. k. ministeria Vašnostem k posouzení byl zaslán a zdali jste se neráčil dále něčeho o postupu dotčené záležitosti dozvěděti?

Jinak dr. Velb. mne též žádal, abych cum omni qua par est discretione se otázal, zdali jste aspoň v celku s elaborátem jeho spokojen býti ráčil? Uznávám ovšem za povinnost svou, ponechati to rozhodnutí Vašnostině [!], zdali na tuto otázku odpověď dobrotivou uděliti aneb dle okolností mlčením raději pominouti ji ráčíte.

Co se druhého exempláru Evangelia s. Jana, jenž Vašnostem náleží jakožto zakladateli, týká, již brzy se vše v pořádek uvede; nedopatřením Expedice byl jediný exemplář zaslán.

Na Vyšehradě zvolen za kanovníka jakýsi p. farář Kavka (z Kralohradecké diecése); zmařena tím nás všech naděje, že ctěný děkan Ehrenberger ze Solnice na Vyšehrad dosedne. Volba se stala včera dne 20ho ledna.

Ku konci prosím, abyste mi zazlíti neráčil, že ve svrchu dotknuté záležitosti obtěžuji; nebylo uhnutí. V ochranu Boží Vašnost, sebe pak další milostivé přízni Vaší Důstojnosti poručena se činí

hluboce oddaný

Klement Borový.

V Praze 21. ledna 1868.

357.

Václav Hanka (1791—1861) Sušilovi.

Doporučenka prof. Lavrovského.

Na 4. stránce 16°: Do Brna Jeho Důstojnosti Panu Professoru Sušilovi pl. tit.

Důstojný Příteli!

Petr Alexievič Lavrovský, Professor slovanské literatury na vysokých školách charkovských, nese Vám moje srdečné pozdravení. Odporoučeti Vám ho netřeba, shledáte zajisté v něm muže učeného

i upřímného Slovenína; to pro Vás dosti, ostatní Vám pan Lavrovský sám poví. Zachovejte v laskavé paměti svého upřímného

Václava Hanku.

V máji 1860.

358.

Karel Molitor Sušilovi.

Dík za jmenování do výboru Dědictví C. M.

Velmi mnoho chyb.

Vysoce Učený, Velebný Pane Profesor a Starosto!

Velebný p. kaplan Pustoměřský a člen výboru dědictví ss. Cyrilla a Methuda Peregrin Obdržálek když sme dne 26. června povečeřili u přítomnosti pana Hraběte Emanuele Pötting kanovníka Holomuckého a deset jiných duchovních vel. pánů zde přítomných, povstal a uctivě o utišení požádav, nasledujícy [!] slova s radostí pronesl.

Slavný Výbor Dědictví ss. Cyrilla a Methodia ve válném shromáždění dne 19. června 1860 jednosvorným hlasem zvolil Velebný [!] P. faráře Velehradského Karla Molitor z uznání jeho horlivosti, setrvalosti a obětivosti u záležitosti oslavy ss. Patronu C. a M. za člena Výboru tehož Dědictví v Brně.

Nížepsany farář uslyšev tuto neočekávanou a nezaslouženou četnou [!] návěští povstal a srdečně se poděkovav sklenicy [!] s vínem vzav volal sláva Velebnému Výboru Dědictví ss. Cyr. a Meth.

Na to povstali všichni P. duchovní s P. Hrabětem a srdečně volali sláva! sláva! P. T. Starostovi a celému Vel. Výboru.

Račte velebný a veledůstojný P. Starosto přijmouti od mě moje srdečné poděkování nejen sám, nybrž i všichni P. T. oudové Výboru jmenovaného za tuto mě [!] naklonněně učiněnou radost a čest.

Z radosti tím více nyní slabými silami chci v setrvanlivosti a obětivosti v záležitosti oslavy SS. Cyrilla a Methuda dálej neunaveně pokračovati.

Do obětivosti Vaší a všech ctných údů Výboru chrám Velehradsky odporoučiv se s největší uctou se značím Vaší Velebnosti a celého Vyboru Velebného

nejvděčnější služebník

Karel Molitor,
farář Velehradský.

V Velehradě dne 28. Června 860.

359.

Julius Feifalik (1833—1862), dvorní knihovník ve Vídni, Sušilovi.

Posílá své spisy, žádá za půjčení rukopisu o lidových divadlech a děkuje za Hymny církevní.

Otištěno zcela věrně.

Hochgeehrter herr professor,

Ich wage es Ihnen beiliegend einige kleine literarische versuche zu senden, welche für Sie vielleicht von einigem interesse sind: no I bis IV meiner „Studien zur geschichte der altböhmischen literatur" und einen nachtrag zu einer abhandlung welche ich schon früher Ihnen vorzulegen so frei war. ich muß Sie dabei bitten meinen versuchen jene milde nachsicht zu gewähren, welche Ihnen eigen ist und welche aus dem verständnisse des geleisteten hervor geht. Ihren klaren geist wird vielleicht der zufällige umstand, daß ich aus wißenschaftlichen gründen die echtheit des einen oder des andern altböhmischen denkmals bekämpfe, nicht ganz gegen mich und meine versuche einnehmen wie daß leider oft genug bei anderen der fall ist.

Ich benutze zugleich die gelegenheit um an Sie, hochgeehrter herr professor, eine anfrage zu richten, die mich in höchstem grade interessiert. in der vorrede zu Ihrer schönen volksliedersamlung, welche ich mir dieser tage weitläufiger anzuzeigen erlaube, sprechen Sie davon, daß Sie auch eine samlung von volksschauspielen aus Mähren vorbereitet hätten. ohne von Ihrem vorhaben kentnis zu haben hatte ich eine ähnliche samlung veranstaltet, und ich war sogar eben im begriffe meine samlung samt einer darauf bezüglichen abhandlung der k. academie der w. zu überreichen, als ich Ihre anzeige las, worauf ich meine arbeit vorläufig zurück zog um Ihren älteren rechten nicht eintrag zu thun. um Ihnen zu erklären wie ich auf den gegenstand kam, will ich nur bemerken daß ich mich längere zeit mit dem altböhmischen theater beschäftigte und daß eine der nächsten nummern meiner „Studien" eine abhandlung enthalten wird: „Zur geschichte des altböhmischen schauspiels." gewisser maßen als ergänzung sollte die abhandlung über „Slavische volksschauspiele in Mähren" dienen: in der einleitung sprach ich von dem zusammenhange dieser neuern schauspiele mit den ältern, von ihrem zusammenhange mit den kirchlichen gebräuchen denen sie ihre entstehung danken, und von den analogen erscheinungen anderer länder und völker. ich teilte dann etwa 7 spiele, weihnachts dreikönigs-

und Dorotheenspiele mit und besprach anhangsweise andere bräuche, die damit zusammen hangen, wie die sog. sterndreherlieder (chodění s hvězdou) und eine reihe weihnachtslieder. Sie sehen daraus daß meine arbeit eine consequenz meiner studien ist und daß es mir von höchster wichtigkeit sein muß Ihre sammlung als ergänzung der meinen, welche teils durch eigene, teils durch einiger freunde aufzeichnung entstanden ist, benutzen zu können.

Ich erlaube mir deshalb an Sie, hochwürdigster herr professor, die ergebenste anfrage, ob Ihre auf jenen gegenstand bezügliche schrift, wol nicht in zu langer zeit erscheinen dürfte, weil ich in jenem falle mit meiner sammlung das erscheinen der Ihren abwarten würde, im entgegengesetzten falle aber wage ich an Sie die bitte ob Sie mir gestatten würden zur completierung der resultate Ihre handschriftliche sammlung zu benutzen. ich würde natürlich dann keines Ihrer schauspiele abdrucken laßen, sondern dort wo ich im texte der abhandlung eines derselben erwähne, auf Ihre bevorstehende publication verweisen. ich hoffe daß Sie meine bitte nicht für zu unbillich erklären werden: meiner regsten dankbarkeit kann ich Sie zum voraus versichern, so wie davon daß mich zu dem schritte eben nur wahrer eifer für erkentnis unseres volkslebens und einer interessanten partie unserer literaturgeschichte führt.

Gestehen muß ich, daß ich einen augenblick daran dachte, Ihnen den vorschlag zu machen, daß wir unsere samlungen, um unsere interessen beiderseitig zu wahren, gemeinsam, wenn Sie es aber wünschten mit getrenten einleitungen heraus geben, ich glaube davon abstehen zu sollen, weil ich fürchte, daß Sie vielleicht, oder jemand anderer, darin das bestreben erblicken könten, meinen ruhmlosen namen neben Ihren berühmten zu drängen, oder daß Sie nicht ungerechtes bedenken tragen müsten, Sie der Sie in der slavischen welt verehrt sind, neben mir dem verfehmten gerade in einer slavischen angelegenheit zu erscheinen.

Für die gütige zusendung Ihrer wundervoll übersetzten kirchenhymnen sage ich Ihnen späten aber darum nicht minder herzlichen dank: um Ihnen zu zeigen wie sehr mich Ihr werk interessiert, brauche ich wol nur zu sagen, daß eine nummer gleichfalls meiner „Studien“ beiträge zur geschichte des böhmischen kirchengesanges enthalten soll.

Indem ich nochmals wage Ihnen, hochgeehrter herr professor mein vorliegen ans herz zu legen, habe ich Sie nur noch zu bitten,

daß Sie von der ausgezeichneten verehrung überzeugt seien mit welcher ich stäts bleibe,

Hochgeehrter herr professor

Ihr

ergebenster
Julius Feifalik
Wien, Neue Wieden, Hauptstraße
662, 1. Stock.

Wien, 30. julius, 1860.

360.

Feifalik Sušilovi.

Názor na písemnictví středověké. Dík za zásilku lidových her a prosba o některé bližší údaje o nich.

Hochgeehrter herr professor,

Ich muß Ihnen vor allem meinen besten und wärmsten dank sagen für Ihre gute meinung über mich: Sie glauben, oder Sie setzen wenigstens voraus, daß mein streben nach erforschung der wahrheit geht, so weit dieß überhaupt einem menschen möglich ist. in der that, ich darf es wol ohne selbstüberhebung sagen, scheint mir dieß die heiligste aufgabe die wir zu erfüllen haben. ich darf es sagen, daß ich z. b. in meinen arbeiten über böhmische literatur meinem gegenstande ganz objectiv gegenüber stehe, wie etwa der anatom dem körper: ich habe, ich will es zugeben, kein herzens- und gefühlsinteresse, aber ein wißenschaftliches an der sache und alle nebenabsichten, welche man mir hie und da in die schuhe schiebt, liegen mir ferne. freilich gehe ich in meiner behandlung der böhmischen literaturgeschichte von andern anschauungen aus als die hergebrachten sind: man sah nur auf das factum und dieses galt als zufällig; ich suche nach gründen und nach dem zusammenhange. zufälliges kann ich in der literatur, besonders des mittelalters, welches uns in der entfernung leichter überschaulich und faßbar da liegt, nirgend erblicken. es ist ein grundgesetz der literatur des mittelalters, das man nicht von vorne herein aufstellen, sondern nur durch beobachtung abziehen kann, daß diese literatur wesentlich éine ist, in ihren anschauungen, in ihren stoffen, in der behandlung, nur modificiert durch den speciellen character der nationen: Sie können die wunderbarsten verzweigungen mittelalterlicher dichtungen durch ganz Europa in ost und west, in süd und nord verfolgen. natür-

lich folgt aus dieser gleichheit der geistigen richtung, daß nationen welche später kommen, sich an jene anlehnen, welche früher auf dem platze waren: der Deutsche ahmt im 12ten und 13ten jahrhundert den Franzosen nach, der Čeche im 13ten und 14ten den Deutschen, im 14ten und 15ten der Pole den Böhmen und der Ruße im 15ten, 16ten, 17ten den Polen und Čechen; nur jene völker treten in die literaturgeschichte ein, welche an dieser allgemeinen strömung, welche Sie nach andern seiten noch weiter verfolgen können, anteil nehmen. aber diese erkenntnis, oder wenn Sie wollen diesen grundsatz scheint man mir bei uns sehr übel zu nehmen und man sieht darin nichts als „němčourství". Sie wißen wie ich bei einigen leuten der slavischen partei hier, in Böhmen und Mähren den ärgsten verdächtigungen ausgesetzt bin: um so mehr muß mich der gedanke trösten und erheben, daß rein und unbefangen denkende wie Sie an der lauterkeit der absichten nicht zweifeln: ich will es nicht leugnen, daß mein herz und mein sinn nach dem Deutschen steht: meine familie ist eben seit lange eine deutsche geworden, schon mein urgroßvater war germanisiert; aber ich erinnere mich meiner abstammung und ich habe ein freundliches gefühl für das andere volk. das traurige bei jenen verdächtigungen ist nur, daß man durch die unabläßigen angriffe zuletzt wirklich in jene richtung getrieben wird, welche man uns vorwirft und welche wir vermeiden wollten. doch genug von dieser lästigen sache.

Zu nicht geringerem Danke als für Ihre tröstenden worte bin ich Ihnen für die gütige vertrauensvolle mitteilung Ihrer sammlung von volksschauspielen verpflichtet: ich werde von Ihrer gütigen erlaubnis gebrauch machen und sie mit dem von mir gesammelten veröffentlichen; ich wünsche nur daß die behandlung Sie Ihre güte nicht bereuen läßt. am meisten interessiert und wirklich freudig überrascht hat mich neben dem vielen anderen interessanten vorzüglich das spiel vom Sündenfalle: ich kannte von dieser höchst merkwürdigen gattung, welche mit den weihnachtsspielen aufs engste zusammen hangt, noch kein beispiel aus unserem lande. werden Sie mir vergeben, wenn ich durch Ihre güte vielleicht verwöhnt, noch einige bitten an Sie zu richten wage? das eine ist, daß Sie so freundlich sein mögen mir, wenn Sie sich vielleicht über die art der aufführung, der costümierung und recitation irgend welche aufzeichnung gemacht haben, mir selbe gütigst mit zu teilen. zweitens wäre es mir sehr erwünscht, wenn ich die fundorte der einzelnen lieder und spiele kennte; diese frage ist manchmal nicht ohne wichtigkeit. ich erlaube mir Ihnen auf einem besondern

blatte die anfänge der übersanten lieder und spiele zu senden und Sie zu bitten, daß Sie an der seite den ort cder wenigstens die gegend aus welcher sie stammen bemerken. endlich würde ich Sie doch, wenn es Ihnen nicht zu viel mühe macht um mitteilung einiger melodien bitten und zwar zunächst der zu den Dreikönigsliedern (nr IV und nr VIII, 1 des beiliegenden verzeichnisses). die anderen haben für mich und für meinen zweck geringeres interesse; merkwürdig ist mir nur die sechszeilige strophe welche in einem großen teile des weihnachtsspieles nr IX herscht. in den Dorotheenspielen werden nur die lieder der h. jungfrau und des engels gesungen, das andere recitiert; die recitation ist meiner beobachtung nach ganz eigentümlich accentuierend, nicht quantitierend. in den weihnachtsliedern überwiegt der gesang. das spiel vom sündenfall wird natürlich ganz recitiert da es größtenteils in prosa ist: und auch die gereimten reden gott vaters, des engels und des teufels sind keine lieder.

Vergeben Sie, hochgeehrter herr professor, wenn ich es wagte, Ihre zeit so lange in anspruch zu nehmen; vergeben Sie auch die flut von bitten, mit welchen ich Sie überschütte: ich hoffe verzeihung von Ihrer freundlichkeit und erprobten güte.

Genehmigen Sie, hochgeehrter herr professor, die versicherung ausgezeichneter verehrung, mit welcher ich unwandelbar bleibe,

Hochgeehrter herr professor
Ihr
ergebenster
J. Feifalik
Wien, Neue Wieden, Hauptstraße 662.

Wien 10. august 1860.

361.

Václav Štulc (1814—1887) Sušilovi.

Na Vyšehradě d 9. září 1860.

Drahocenný v Kristu!
Srdečně milovaný Pane Starosto!

Oddatel lístečku v. d. kněz Terlecký, sám nejlépe se učiní poručena. Já po něm a o něm toliko píši, abych Vám osvědčil úctu a lásku

svou, s kterou jsem i zůstanu bohdá, dokavád Bůh života dopřeje, Vaší Důstojnosti

z celé duše oddaný

Václav.

NB. Na sjezd katolický bubnujte, prosím, ať s pomocí Boží můžeme provésti důležitou svoji „králku".

362.

Sušil Veronice Mikšíčkové, choti Matěje Mikšíčka (1815—1892), vydavatele moravských pohádek, úředníka Severní dráhy.

Dík za poslané nápěvy Hynka Vojáčka, skladatele v Petrohradě.

Mnoho Vážená Paní!

Nemám sice ani dost málo předmětu, jenž by mne nutil k napsání listu Vašnost Paní; ale abyste neřekla, že nemáme již žádné deference k dámám, tedy si dovoluji v krátkosti něco promluviti. Děkuji za přislané melodie páně Vojáčkovy; list jeho jsem poslal do moravských novin, jen škoda že jej vytiskli s vypuštěním toho, co p. V. píše o neodpovídání na jeho listy. Bezmála mu na tom nejvíce záleželo. Stalo se to bez viny mojí a Milostpaní Mikšíčkova ráčí mně v tom prominouti.

Ale jak? Smím-li se tázati, jak se máte? a jak se chováte? Jak pana manžela posloucháte? Ale tu vypadám z té dámám prý dlužné delikatessy a takové věci prý milostdámy neodpouštějí. Nic platno, již napsáno jest a tedy račiž Milostpaní jenom dobrou odpověď na otázky ty pohotově míti, když do Brna zavítá, jakož i veškeren hněv — aspoň při svém v Brně pobytí — mimo sebe pustiti a jenom s odpověďmi osobně mne poctiti.

Doufám, že řádky ty celou rodinu Vaši v dobrém zastanou zdraví a rozmaru. Když do Vídně pojedete, vyřiďte ode mne všem všecko dobro. Pozdravte srdečně rodinu svou, pí. matku, p. manžela a dcerušku.

S tím se Vašnost Paní poroučeje ostávám se vší úctou

Vám oddaný

Fr. Sušil.

V Brně d 1. února 1861.

363.

Sušil Mikšíčkové.

Prodej rodinných polí v N. Rousinově a j. osobní drobnosti.

Adressa na obálce: Habrowan. An Wohlgeboren Frau Frau Veronika Mikšíček bei der Eisenbahn in Dziedzitz bei Bielitz, Teschner Kreis, Schlesien, pr. Prerau. — Razítko M. Ostrau 15/5, Bielitz 15/5.

Mnohovážená Paní!

Posýlám list z Habrovan. Jak vidíte z něho, málo jsme se dověděli a bude bezmála potřeba ještě jednou tam psáti aneb té věci o své váze zanechati. Šel se příbuzenec Vašnostin právě dotazovat tam, kdež věc na bíledni také nám jest a nebylo by škodilo ihned na to poukázati, aby byl toho neučinil. Leč co se stalo, tomu odestati se nelze a já budu do Rousinova psáti, aby poněkud strpení měl p. farář, až Milostpaní Dědická ráčí slovo promluviti se strany své. Ovšem pak mu napíši, že dvě stě stříbra na nejméně za míru přijde a tudy podlé kursu dopláceti se musí, jak Velemoudrá Paní sama mne ráčila napomenouti. Toli o věci té, mně velmi mrzuté.

P. Dr. Br. z Kr.[1]) byl tuto právě toho dne ještě když za Vámi do lesů Brněnských přijíti připověděl; přišel se omluvit mysle, že se mně štěstí toho dostane s Vysoce ctěnou Milostpaní Dědickou promluviti. Bezmála se již u Vás stavoval a ústně vyřídil sám, čeho tu u mne zánechal, jakož i portrét páně Kl.[2]) osobně donesl, jehož jsem nemohl přijmouti, aby nějak se neztratil.

Z Vídně nic neslyším. Pláč v sednici v Brně ale ve Vídni holé zapomenutí, ač jí nechci velmi viniti, poněvadž všelijak zaměstnána jest ta Kateřina Tomáškova. Dej jí Bůh, čeho sobě žádá.

Psal bych více, ale spíchám, abych dal list na poštu. Prosím o upřímné pozdravení na panímámu a Mařenku ovšem, především na drahou polovici Milostpaninu. Sám pak ostávám se vší úctou

Vašnostin upřímý

Fr. Sušil.

V Brně[3]) d 13. máje 1862.

---

[1]) brněnský augustinian Bratranek, univ. prof. z Krakova.

[2]) Klácelův.

[3]) Tak datováno, ač na obálce Sušilovou rukou napsáno Habrowan; známka s razítkem vystřižena, na pečeti razítko Sušilovo F. S.

364.

Sušil Mikšíčkové.

Děkuje za soustrastný projev (nad skonem synovce Fr. Tomáška *) a posílá své Básně.

Mnohovážená Paní!

Děkuji srdečně za tu laskavou potěchu, kterou jste mi listem pronesla a za to účastenství, jímž jste se nám všem, jichž se to neštěstí nejblíže týká, upřímně propůjčila.

S díky těmi spojuji to nové vydání Básní svojich, jenž tuto spolu jde s listem; jsou ovšem nejvíce nábožného obsahu a sotva obliby dojdou u světa. Zatím ale předce myslím, že Vy, ctihodná Paní, jinak v té věci soudíte a nejedna báseň z druhého oddělení (z dějepravného) bude se hoditi při vyučování prostomilé dcerušky Vašnostiny. By pak se nehodila, předce dovoluji si poslati Vám knihu tu na důkaz šetrnosti své, kterouž povodín ostávám Mnohovážené Paní

upřímý

Fr. Sušil.

V Brně d 6 aug. 1862.

Prosím o vyřízení všeho dobra na domácí, p. manž., panímámu a Marušku.

---

*) sebevraždou u sestry Marie v Přerově začátkem července 1862. Obě sestry Kateřina i Marie píší o tom Mikšíčkové na témž dopisním papíře se Sušilem:

V Brně dne 5/8 1862.

Předrahá Verunko!

Činim to sice pozdě, však doufám že snad přec láskavě přijmete srdečné díky mé, za tak mnoho přátelství a lásky, které Jste nám v zarmutku našem proukázala. —

Jak sme se usnesli, tak to zůstane, budu bydlet v Brně, a těšim se srdečně, že mně častěji navštívite.

Ty čtyry tydně, co sem z Přerova pryč, jezdím nejvíce z Brna do Rousinova, a z Rousinova do Brna, neb sem tam ty rola prodala, a tedy sem měla dosti zaměstnání, čemuž sem se srdečně těšila, an sem času neměla na neštěstí naše přehrozné přemejšlet.

Pozdravujte p. Manžele, Paimamu a Mařenku. Žiga ruce líbe. Ja Vás v duchu srdečně líbaje sem Vaše Marie.

·/.

365.

Sušil Mikšíčkovi.

Cesty za písněmi.

Adressa: (Z Bystřice.) Blahorodý Pan Matěj Mikšíček, expeditor při priv. c. k. severné železnici v Hranicích (Weiskirchen.) — Na pečeti razítko Sušilovo F. S.

Drahý Příteli!

Jsem v Bystřici pod Hostýnem; ta svatá hora mne zdržuje tuto. V Kelči jsem setrval po deset dní, do prvního září a odjel jsem odtamtud s p. farářem do Želče u Viškova hodlaje s ním do jeho krajin se podati. Zatím jsem uvázl u panny Marie Hostýnské a líbí se m tu velmi, že do devátého tu pobudu. Chodím a jezdím po písněch; klasobraní to ale nemá velkých úspěchů a nového nenalézám. Předce ale pokoje nemám, kdyby snad se aspoň jedna perla někde vyskytla. Odtud odeberu se bezmála do Kroměříže; do Hranic již sotva budu moci se vrátiti, ač mně tam blaze bývá a ač tam u Vás jak doma se nalézám jak nikde jinde tou měrou. Spomínám s radostí na blaze krásné dni! Jen líto mi, že jsem se s panímámou ani rozloučiti a jí za službu poděkovati nemohl, což nyní písemně aby přijala prosím... Marii a Kačence teprve nyní ten list posýlam. Musím skončiti a srdečné

V Brně 6 Července*) 862.

Předrahá Verunko!

Nechci Tebe dlouho omluvami nudit, vím že mi nezazlíš — že jsem posud Tobě nepsala. Přijmiž nyní — an mysl má trochu ustálejší — jest — srdečné díky za lásku nám prokázanou v době největšího neštěstí, které nás kdy potkalo. Včera jsem odjela s Vídně, stavila se u Rajmunda v Pouzranech a pak zajela k našemu nejdražšímu pánu Strýčkovi. Marie jest též zde i Žíha a zítra odpoledne odjedem přes Branovice do Vystonic do mlýna i pan Strýček dojede tam v neděli i Josef náš. Ubohý pán Strýček! mám hroznou starost nad ním; kašle velmi a též to neštěstí ho velmi ujímá. Co za několik neděl se vše stane! jaká nešťastná změna. — Odpusť, že jsem se ani posud neptala, jak se Tobě a Tvým drahým vede. Jste všichni zdraví? Bůh Vám toho v hojné míře popřej. My chvála totiž Josef, Žiha, Marie a já ještě dost zdraví jsme, ačkoliv nyní teprv ta smutná skutečnost člověku před oči se staví. Verunko! Kdo by byl takový konec předzvídal. — Já již musím končit — nelze mi dále psáti. S Bohem! Tebe, drahou maminku a Mařenku líbaje, pana Mikšíčka srdečně pozdravuje Vaše upřímná Kateřina.

*) chybně m. srpna.

díky vzdávaje celé ctihodné rodině Vašnostině ostávám se vší úctou Vašnosti

upřímý přítel

Fr. Sušil.

V Bystřici p. H. 5. sept. 1864.

Prosím poručení milostpaní a panímámě jakož pozdravení Mařence. Dáli Bůh na rok zařídím si na delší čas pobytování u Vás P. Mičkovi a paní jeho poručení.

366.

Román Voříšek (1821—1893) Sušilovi.

Spis o papežích.

Bůh a Vlast!

V Žinkovech dne 13. listopadu 1861.

Důstojný, Vroucně milovaný Velebný Pane!

V schůzce výboru Dědictví ss. Cyrilla a Methodia ráčil jste dne 9. července t. r. podati návrh, by se sepsaly dějiny všech papežův. Od roku 1845, co jsem na kněžství řízen byl, obral jsem sobě s velikou oblibou Vaší Důstojností navržený předmět, za úkol svých vědeckých prací; po 16 let sbírám s neunavnou pilností z církevních časopisův a jiných rozmanitých spisův jednotlivá pojednání, jednotlivá dáta o papežích; za onu dlouhou dobu koupil jsem sobě valnou částku katolicky nešených [!] pramenův ku své práci, a mám tudíž za tolikaletou dobu nemálo leč mnoho látky — ovšem doposud nevzdělané — k vytknutému cíli svému pohromadě a na snadě. Pochybuji, že v přítomném čase někdo déle a pilněji v řečeném oboru pracoval než já.

Jelikož dějepisná látka má na ten čas ani spracována není, nemohu předkem na jisto udati, jakého objemu by dílo mé bylo, až bude dokončeno; tuším, žeby naplnilo 4 dosti tlusté svazky v 8°.

Mohl jsem ovšem již přikročiti k sestavení celku, avšak malá vyhlídka, žeby dílo mé kdy tištěno býti mohlo, zdržovala mne od započetí práce mé na čisto. Zkrátiti dílo své tak, aby se vměstnalo do I. svazku aneb snad svazečku, ani nevolím, neboť by se takto jen pouhá kostra a kratičké životopisy podaly, čímž by se mnoho nevyziskalo, a málo by tím posloužено bylo.

Přicházím-li vhod, osměluji se tedy Vaší Důstojnost prositi o mínění své a o dobrou radu v té věci. Mám v započaté práci své pokračovati aneb mám ji opustiti? Jaký rozvrh byste mně, Důstojný Pane! poraditi ráčil? Mám dílo obléci ve formu životopisův, kterouž na mnoze nacházím, a posud za nejlepší uznávám, aneb mám dáti dílu svému jinou formu a jakou? K čemu bych dle Vašnostina ctěného mínění nejvíce přiblížeti měl? Měl bych naději, že Dědictví ss. Cyrilla a Methodia dílo mé vytisknouti dá, bude-li jinak za hodné uznáno?

Vůbec každá rada, Vaší Důstojností mne poskytnutá, bude mi velevítaným vodítkem v započaté práci mé; pročež co nejuctivěji prosím, byste laskavě mínění své se mnou sděliti a mně, co Vašnosti v tom ohledu na srdci leží upřímně a bez ohledu zjeviti ráčil. Vašnostino s velikou uctivostí jmenované jméno ručí mně za to, že prosbou mou neopovrhnete a mně pravdu povíte.

Již po delší léta píšu do rozličných časopisů některé články, toliko větší dílo jsem ještě nevydal. Píšu výhradně latinkou.

Poroučeje se co nejuctivěji Vašnostině laskavosti, podpisuji s celou svou úctou, kterouž chovám k Vaší důstojnosti,

poníženy sluha

Pr. Román Voříšek,
kaplan v Žinkovech
Čechy, pošta Nepomuk.

367.

Peregrin Obdržálek (1825—1891) Sušilovi.

Rozesílka knih Dědictví C. M.

Důstojný Vysoceučený Velectěný Pane Starosto!

Výkaznými lístky, — k podělování údův knihami Dědictvím SS. Cyrilla a Methoda vydanými, — rozeslanými, v prospěch Dědictví velmi dobře a opatrně poslouženo.

Avšak první odstavec článku 4. kterýž, jak se zdá vzlašť [!] hospodářskou stránku tohoto blahonosného ústavu na zřeteli měl, sotva ku zdaru jeho poslouží zařízením tímto; neboť klade údům [!], vzláště v krajinách kde se takových jen porůznu nachází, a kde snadno ani duchovní údem není (k. p. na Slovensku) a kdeby tedy rozšíření „Dědictví“ na nejvýš žádoucno a prospěšno bylo, velikých a pro spro-

stého nábožného venkovana téměř nepřestupných — odstrašujících překážek v cestu.

Ovšem žádoucno, aby „Hlas“ organ nejen „Dědictví“ nýbrž katolicismu v končinách Česko-slovanských aspoň od každého spoluúda „Dědictví“ čítán byl; když ale ani místní duchovní o Hlasu snad ani neví, kterak přiměti dobrým způsobem tu prostosrdečnou dobrou duši venkovskou k takovéto každoroční oběti? Snadno je to vysloveno „ať si ho odebírá“, „proč by nemohl?“ ale těžko se to v život uvede. „Si in viridi . . .“ [1])

Kterak se tedy má dovědět takovýto jednotlivec třeba pod Tatrami, že již knihy se rozesílají? A když i svým domyslem na to přijde, že je již doba zde, kde se to obyčejně stává; tu má 5 x r. č. s lístkem zapečetit, a od listu těžkým penízem obtíženého asnad 5krát toli poště zaplatit, kolik v něm obsaženo! Toť zajisté činí údu, osamotnělému, vzlášť sprostému venkovanu mnohé obtíže, čímž jiní [!] coby snad vidouci prospěšnost věci samé přistoupit chtěli, odstrašeni budou.

Dědictví dosud samo neslo toto břímě výloh za „v y d á v á n í a o b a l o v á n í z á s i l k y“ platíc od jedné knihy 1 x stř; tedy ročně za jednoho úda obyčejně 3½ kr r. č. a Pan Bůh znamenitě žehnal, začež sláva a vroucné díky Jemu a přímluvě SS. Apostolů našich!

Uváživ nížepsaný tuto stížující [!] okolnost, osměluje se, k jejímu odstranění Slavnému Užšímu Výboru Dědictví SS. C. a M. předložiti následující nutný návrh:

Slavný Užší Výbor uzavříti račiž:

1. Spoluoudem Dědictví státi se může každý, kdož za sebe jedenkráte za vždy položí 11 zl. r. č. (a obdrží 1 výtisk).

2. Řehole, děkanství, školy, rodiny, spolky a t. p. vstupují dvojnásobným příspěvkem t. 22 zl. r. č. do spoluoudství (a obdrží 1 výtisk) — a tak poměrně více i oudové IIhé a Iní třídy.“

Velkodušným spoluzakladatelům budiž přirážka prominuta.

Touto již starším Dědictvím S. Jana zavedenou nepatrnou přirážkou, jak se skutečně i při tomto osvědčuje, oudové nově přistoupiti chtějící se neodstrašují, a ona pětikrejcarová závada nabytím přirážkového kapitalu t. 50 x r. jest dle bursovního běhu až na 1 x r. č., kterýž by Dědictví doložiti musilo, odstraněna; čemuž i náš věhlasný a opatrný p. t. pán pokladník jistě přisvědčí.

---

[1]) když na zeleném . . .

Račtež blahosklonně v láskavé paměti zachovati s hlubokou úctou Vaší Důstojnosti

vděčně oddaného žáka

Peregrina Obdržálka, coop.,
člena výboru D. CM.

V Pustiměři dne 26ho listopadu [!] 1861.

368.

Václav Svoboda (1813—1888) Sušilovi.

Děkuje za Anthologii z Ovidia, Katulla, Propertia a Muséa.

Důstojný Pane!

Děkuji srdečně Vašnosti za dar mně velice milý, v němž se zalíbením čítám. Jesti překlad netoliko svému originálu věrný, ale i zprávný, plynný a uhlazený, kterýž v každém ohledu vzorem býti má budoucím překladatelům. Vašnosti jste tímto zdařilým spisem i literaturu naši ozdobil, i studující mládeži platnou službu prokázal. Pročež starám se o to, aby nejen na gymnasiích, nobrž i na realkách, jak jsem o tom o Kutné Hoře mluvil, všemožně rozšířen byl.

Se vší úctou Vašnosti

oddaný

V. Svoboda,
šk. r.

V Rychnově dne 8. prosince 1861.

369.

MUDr. Fr. Cyrill Kampelík (1805 1872) Sušilovi.

Žádá výměnu Sušilových Písní moravských za své spisy. Soustředění západních Slovanů.

Vysoce zasloužilý Slovutníku
a dávný Příznivče!

Ve příloze posílám Vaší Slovutnosti následné knihy:

3 Exempl. Stav Rak.
5 „ Spořitelny
1 „ Návrhy

1 Exempl. Sanguszko
22 „ Hovoru u piva
1 „ Lípu slovanskou

v ceně 9 zl., uctivě při tom žádaje, abyste mi jeden exemplář národních moravských písní Vašnostinou péčí sebraných a vydaných výměnou poslati ráčil. Chcete-li mě také 2 exempláře písní moravských dáti do komisse, dobře učiníte jeden bych dostrčil p. hrab. Harrachovi, a druhý bych hleděl jinde odbýti, aby to jen do národu vnikalo.

Ve příloze naleznete „Lípu slovanskou“, z čehož ku svému žalu poznáte, že se centralismus v západním Slovanstvu, jejž nebožtíci Trnka, Kollár, p. Žák silně navrhovali, a jej [!] já se svou škodou zastávám, dařiti se nechce, prvně žádná strana povoliti nechce. Slováci germanisaciou pošereděnou češtinu nepřijmou a přijmouti nemohou, a na Vltavě k lepšímu se ani pozvolna nakloniti nechtějí. A bez centralismu v západním Slovanstvu neznikne vyšší silný odpor proti Němectvu, aby vydatným byl. Rozcapartěnost k ničemu nepovede.

Mně na literkách nezáleží ani na slovičkách, ale na centralismu literarním v západním Slovanstvu pro silnější odpor proti západu, a na političném národním samostatném životě. Co dělá Velehrad? Jak se hodně připravujete ku slavnosti? Zdravie [!] Vašnosti dobře slouží.

Hospodin Vaši Slovutnost v zápase posiluj. S úplnou úctou jsem Vaší Slovutnosti

upřímný ctitel

Dor. Kampelík.

Kuklena 7. březnа 1862 u Hradce Králové.

Písně mi račte u p. Nitsche složiti, který mně knihy z Dědictví moravského posílaje, je dobrotivě přiloží, abych to vše po této příležitosti Kuklenské dostal. — Přiložený lístek prosím dobrotivě pod jednou střechou bydlícímu pánu doručiti.

370

Vincenc Bradáč (1815—1874), kanovník na Hradčanech Sušilovi.

Jednání o nový kancionál.

Důstojný Pane!

Vysoce Vážený Pane Professor!

P. kollega Ploucar přinesl mi od Vašnosti sbírky rozličných písní, však některé nápěvy bude nám těžko — ba nemožno — seznati, není tu žádné rady?

Prosím račtež mi oznámiti, zdali kdo písně sv. Václavského kancionálu tak zvané Sváteční (o Svatých) a obecní již prohlídl; a stalo-li se to, prosím o jich zaslání, nestalo-li, postarám se o jejich revisi. — Pan Direktor ústavu hluchoněmých [1]) sbírá písně pohřební, neráčil by jste obstarati opis této sbírky pro náš kancionál?

Račtež odpustiti, že s těmito otázkami přicházím, jako kdy neznámý padá s dveřmi do domu. — Jáť Vašnost již dávno znám a velice ctím a zůstanu vždy Vaší Důstojnosti

vřelý ctitel

Bradáč.

V Praze dne 2. října [roku?]

371.

Bradáč Sušilovi.

Důstojný Pane!

S velikým potěšením uvítal jsem Váš list; vřelé díky! — V pondělí ráno vyjedu rychlíkem (Schnellzug.)

V naději, že co nejdříve projevím ústně svou zvláštní úctu Vaší Důstojnosti

vroucí ctitel

Bradač.[2])

372.

Bradáč Sušilovi.

---

[1]) Maršovský.

[2]) K nečitelnému podpisu připsáno M. Procházkou: Bradač kanovník na Hradčanech. Na okraji listu poznamenal týž M. Procházka: Kanovník Bradač chtěl se do Brna dostaviti ke konferenci o českém kancionalu, která konference býti měla u Sušila, jakožto Starosty výboru Dědictví ss. Cyr. a Meth. Konference se také sešla a usnešeno se, aby kanovník Bradač sám prozatím nějaký kancional vydal.

Důstojný Pane Professor!

Račtež přijmouti příležící knihu v důkaz mé upřímné, hluboké úcty. — Spolu vzdávám vřelé díky za písně — plody ducha Vašeho, jež jsem zde upotřebil; pakli jsem na některých to neb ono změnil, prosím neračtež mi ve zlé pokládati, nechtěl jsem zajisté korrigovati, neb jednal jsem vzhledem k svému úkolu, maje na větším díle sprostý lid před očima.

Těšilo by mne velice, pakliby jste se ráčil s knihou v celku spokojeným prohlásiti, než i — výstavky od Vašnosti — věda, že jsou zajisté dobře míněny, vděčně přijal bych.

Vaší Důstojnosti

upřímný ctitel

Bradáč.

V Praze d 6ho břez. 1863.

373.

Bradáč Sušilovi.

Vysoce Vážený, Důstojný Pane!

Výsledek porady dne 4. břez. l. r. konané dozvěděl jsem se ihned z tamnějších novin. Odpověd samu obdržel jsem teprv 22. dubna.

Z novin i z odpovědi vysvítá, že panuje nedorozumění. Vysvětlení toho nedorozumění jest cestou písemní poněkud obtížné, a přál bych velice, aby mi možno a dovoleno bylo, co nejdříve s tamnějším veleváženým výborem jednati ústně. Jedná se mi pouze o věc, o nic jiného. —

Nemohu nesmlčeti, že mne to bolí, ježto se praví, že bych byl zaslal tamnějšímu výboru jakési písně na ukázku. Nevím, kdy a jakých písní bych byl na Moravu zaslal. Při mém posledním listu byla ovšem průba tiskařská na posouzení písmenek, not a formy typografické; to však neobsahovalo písně na ukázku; bylot to na tomtéž listu olůvkem podotknuto, že obsah jest bez ladu a skladu pouze náhodně sestaven, neboť podávaje ještě nebožtík Frencl tiskaři manuskript k této průbě, vzal dva k opravě uchystané manuskripty, jeden arch z starých „před kázaním“, druhý arch z písní obecních. Sadba se vícekráte překládala; tak stalo se, že pod nápis „píseň po kázaní“ přišel úryvek z písně obecní, jenž onen nešťastný passus o Nabuchodonozorovi obsahuje.

Než o tom a podobném bylo by mnoho co psáti, pročež prosím Vaší Důstojnost, aby jste ráčil během nejdříve příštích 14 dní určiti jistý den, v němž by mi dopřáno bylo jednati o tak důležité věci s veleváženým výborem. — Chci se zajisté v ten mi určený den dostaviti, dokonále[!] se zodpovídati i část upraveného díla k posouzení předložiti.

K tomuto kroku jsem netoliko svým rozhodnutím veden, ale i rozkazem našeho Nejd. arcipastýře vybídnut, jemuž zajisté také o nic jiného nejde, než o dobrou věc.

V naději, že mne ráčite — co nejdříve možno — laskavou odpovědí poctíti, trvám u zvláštní ucté Vaší Důstojnosti

upřímný ctitel

Bradač.

V Praze d 25. dub. 1863.

374.

Melichar Mazal Sušilovi.

Posílá 3 kostelní písně na otištění.

Mnoho pravopisných chyb.

V Dubě dne 22. dubna l. P. 1862.

P. B. J. K.

Vysoce důstojný Pane!

Obracím se k jejich Milosti s prosbou a opovažuji se zde mé a mnoho jiných přání vysloviti, jestli s tím žádnou obtížnost nespůsobím, a jestli to za dobré uznané bude, by tyto Písně, kteréž se ještě posavád v žádném Kancyonálu tištěné nenachazejí, do toho nového Kancyonálu, kterýž Dědictvím SS. Cyryla a Methodya, k tisícileté slavnosti Velehradské vydán býti má, připojené byly:

První, v čas Vanoční

Druhá, v čas Velikonoční

Třetí, která se užívá při procesí na den Sv. Marka a v křížové dně.[1])

[1]) Začátky písní těch: 1. Pojďme bratři pojďme domů, Poběhneme ku Betlemu . . . (5 šestiverší). 2. Třetího dne vstal Stvořitel Z mrtvých náš milý Spasitel . . . (17 trojverší). 3. K tobě Otče dnes voláme Za vezdejší chléb žádáme . . . (10 čtyrverší s taktéž čtyrveršovým refrénem).

S uctivostí prosím za odpuštění.

Melichar Mazal, Familiant
v Dubě, spoluoud Dědictví SS. Cyril. a Meth.
a spoluoud Dědictví Sv. Jána Nep.

375.

Handrij Dučman Sušilovi.

Posílá svou knížku, děkuje za časopis „Školník“, oznamuje založení katolického i protestantského družstva ke cti sv. Cyrilla a Methoda.

Najlubši přećelo.

Dołho hižon čakaš na lisćik — a přecy podarmo; tola ně, nic podarmo, wšak hižon sedźo pisam. Moju modlitnu knižku „Uhwalće knjezowe mjeno“ sy wěsće dostał? Zo mam wernosć prajić, wona so mi wjary njespodoba: ma wjele ćišćerskich zmylkow; ryč mohła lěpša być a něšto mjenje purisma. Tola je hotowe a wyše toho ma nowy prawopis a polěpšena ryč pomału překusać, duž njech moja knižka kusać pomha. Dźakuju so za připosłanjo Školnika, kotryž z wjeselom a z wokřewjenjom čitam a kotremuž možu swedčenjo dać ,zo smě so podobnym němskim časopisam čestnje na porukanjo stupić, haj we wšelakim nastupanju zda so mi lěpši. Zo tam a sem hišće słabosće su, njeje dźiw — čłowjeće njeje ničo dospołne; wěsće so tu hisće též zlěpši — k zbožu a ćesći českoho naroda, k lěpšomu čłowjestwa, k spomoženju swjateje wěry a k uhwalbje božej. —

Z dźakom widźu, zo sy za mnje z nowa předpłacił.

Dźak též za knižki z Dědictví — a za Cyrylowy žiwjenjopis (wot kotrohož sym 2 zwazkaj dóstał.)

K hodam wozjewju též ja Tebi wjesołosć: Smy 13. hodownika nowe nabožne towarstwo „SS. Cyrilla a Methoda“ założili.

Připołožene maš namjełowane (wote mnje a přećela Hornika) wustawki, kiž buchu též přijate.

Za předsydu bu wuzwoleny knj. farař Jakub Kućank, serbski farař w Budyšinje; za pismawjedźerja knj. Hornik, za pokładnika knj. Pětr Šołta (duchowny); wuběrnikojo buchu knj. Jakub Herrmann, vikar we Budyšinje (twój znały a kolega); ja a dwaj wučerjej: knj. wučeŕ Hasofa we Rożenće (Róžant Rosental) a knj. Kochta, wučeŕ we Worklecach (Räcbelwitz [?]).

Lětnje płaći po 10 nsl (půl zlatky stříbra) za sobustawstwo. „Katholski posoł“ nabožny měsačnik (měsačnje poł listka abo 8 stronov we formaćo přeprošenja) dostaneaja sobustawy za 5 nsl (1/4 fl. stř.) Potajkim cyły lětny přinošk 15 nsl (nowych slěbornow, Neugroschen) abo pół tolerja (abo 3/4 fl. we střibře). —

Twoje sobustawstwo płaću ja!

Naše towarstwo Njejsmy hisće we cyrkwinskim wašnjom (z wotpuskami atd.) założili, doketž njewěmy, hač so zdźerži. Myslu sebi, zo we našich wosadach dosć sobustawow nazběramy; tola budźe nam zwonkowna pomoc luba a witana. Snadź mohł Ty so wo něšto sobustawow postarać.

Přispomnić hisće mam, zo su též protestantscy duchowni nowe towarstwo k wudawanju a wonowjenju ewangelskich nabožnych knihow założili — též k česći słowjanskeju japoštołow.

Ja njejsym wjacy we Budyšinje, ale wot 21 oktobra 1861 hižon sym kapłan we Radworju (1½ hodźiny wod Budyšina) wosada serbska z 1500 dušemi. Radwor = Radibor. — Mi so jara derje lubi a spodoba, sym strowy a žadam jara wo Twoju fotografiu.

Pisaj wjele wo sebi

prećilej

Handrijej.[1])

W Radworju 20. dec. 1862.

Wjele zboža k hodam a k nowemu lětej.

376.

Julius Chodníček (1837—1895) Sušilovi.

O chystaném dějepise papežův.

L. J. Chr.

Veledůstojný Velevážený Pane!

Když mi v lonském roce vp. Wurm, statný obhajce národa našeho, navrhnul, abych sebral materiál o papežích aneb konciliích a, pokuď stačím, ho v dějepisném rouše podal Dědictví ss. Cyr. a Meth., cítil jsem se tím velmi poctěna. Slíbil jsem dle možnosti své k úkolu,

1) připsáno M. Procházkou: (Dučman = Andreas Deutschmann.)

v jehož mezích jsem dříve nebyl pracoval, nadbývající čas věnovati. Netajil jsem se hned tehdáž s obtížemi, kterým jsem v ústrety jíti měl, ani též jsem nemohl míti předsudek, že co počínám se zůplna [!] zdaří; ale věda, žeby v tom ohledu ani pouze nashromažděný materiál ztrátou času nazývati se nemohl, anobrž že předměty jeho a jich vzájemné poměry ideu celým spisem vládnoucí samostatně vyvinouti musí; volil jsem si k práci pokročiti. Hned napřed sobě úkol nastinit [!], a pak dějepisem přistinovat[1]); k tomu jsem se hned zprvu, obávaje se základní chyby, odvažiti nemohl. Co jsem posud dovedl, je arci málo, ale Vašnost račtež mi dovolit o tom přesvědčeným býti, by před jiným zajisté mou přenáhlenost víc než snad předmětovou chybu kárala.

Zatím jsem si mnohé stránky toho oblíbil, ale k provedení jich musím sobě čas vyžádati nepoměrně delší, než bych snad k nějakému překladu potřeboval.

Kdybych dříve nebo později s Boží pomocí spis, jak mi as na mysli tane, dohotovil; bude mi to velkou ctí a radostí, když ho slavný Výbor za dobrý uzná a v řadu užitečných knih do „Dědictví" příjme [!].

Ovšem ale, kdyby se za vhodnější uznalo, práci na obratnějšího spisovatele přenésti, já bych proti tomu nic míti nesměl, neboť bych si sám za vinu pokládati musel, že jsem se od jiného v kvapnosti předčiti dal.

Račtež přijati ubezpečení mé, že loudavost má není nedbanlivostí; račtež ale též dle uznání svého jednati, kdyby jste [!] k neurčité lhůtě, kterou já nevyhnutelně potřebuji, přisvědčiti nemohl.

Zůstávám s úctou Vašnosti

oddaný ctitel

Julius Chodníček,
pref. v arcib. sem.[2])

Dne 2. Unora [!] 1863.

377.

Vojtěch Hron Sušilovi.

Podmínky vydávání Sušilova N. Z.

---

[1]) psáno: přistinonovať.

[2]) studijní prefekt v arcibiskupském semináři v Kroměříži.

Důstojný Pane Professor!

Výbor Dědictví sv. Prokopa ve schůzce své dne 13. Unora [!] b. r. s plesáním uvítal zaslaný Vaší Důstojnosti výklad na evangelium sv. Matouše, a vyslyšev z ctěného listu panu starostovi kanovníku Vinařickýmu [!] dne 5ho ledna zaslaného Vašnostino přání stran vydávání spisu toho, považovati je bude co zákon sobě vytknutý v obstarávání tisku, a doufá zýskati [!] sobě spokojenost Důstojnosti Vaší.

I požádanych mimo honorár deset pěknějších výtisků s radostí zašleme. Co se ale týče honoráru, určito jest stanovami, že se spisovateli honoráru odříci nelze, však volno mu i k jinému dobročinému učelu jej obrátiti. Stran výměru honoráru má se pokaždé s panem spisovatelem dorozumnění [!] státi.

Mně co předsedovi odboru hospodářského dostalo se té ač velmi čestné tak přec choulostivé ulohy [!] Vaši Důstojnost jménem výboru požádati, by jste [!] se dobrotivě prohlásiti ráčil, jaký honorár za tiskací arch spisu Svého žádáte. —

Ač bychom rádi štědřeji nad jiné ústavy odmněnovali [!] neocenitedlnou práci pánů spisovatelů: nesmím přec před Vaší Důstojnosti tajiti, že skromné posud peněžité prostředky naše nedovolují nám honorár 10 fr. mnohem převyšující za arch obětovati.

Jestliže mne okoličnosti přinutily zjevněji se prohlásiti, nežli snad jemnému citu Vašnostinu líbo [!] býti muže: neračte proto zazliti tomu, jenž s hlubokou uctivostí trvá Vaší Důstojnosti

sluha a ctitel

Vojtěch Hron,
kancléř konsistoře.

V Praze dne 20. Unora 1863.

378.

Dr. Josef Chmelíček (1823—1891) Sušilovi.

Blahopřání k řádu sv. Anny. Spis jeho „Cesta do sv. země".

Četné pravopisné chyby (psáni a pod.)

L. J. Ch.

†

Důstojný Velectěný Pane Professor!

Zajisté s velkou radostí jsem četl ve veřejných listech zprávu o vyznačení, které se Vaší Důstojnosti stalo, že Vám ruský řád sv.

Anny udělen byl. Přijmětež k tomu srdečné upřímné přání ode mně Vašeho bývalého žáka. Bůh Vás zachovej ještě mnohá — mnohá léta a popřej Vám té milosti, abyste ku vzdělání slovanské vědy ještě mnoho — mnoho účinkovati mohl! Mínil jsem, že v tyto svátky do Brna přijedu a tak šťastný budu, Vaší Velebnosti toto mé přání oustně vyjadřiti, avšak nemohl jsem odjeti. —

Velmi nemilé jest mi, že p. professor Dr. Sepp, jak jsem v jeho psaní četl, ryté obrázky s. míst ze svého díla nám popustiti nechce aneb nemůže. Byl bych spokojen, kdyby mé popsání s. země alespoň 3 obrázky dostalo, aby náš zbožný slovanský lid aspoň ta 3 památná s. místa: Jerusalem, Betlem a Nazaret vyobrazená viděl. Mínim, že to snad nebude těžko rytiny k těmto 3 obrazům někdy dostati? Ostatně pilně pracuji a co nejdříve vp. Procházkovi[1]) opět 8—9 archův pošlu. Popsání mé bude, jak mínim, mnohé zanimavé věci obsahovati, které se v jiných podobných dílach [!] nenalezají. Byv půl roku ve s. zemi, měl jsem ovšem příležitost mnoho vidět a slyšet.

Zůstávám ze vší uctivostí Vaší Důstojnosti!

zcela oddaný sluha

Chmelíček.

V Peggavě Sabatho Sancto.[2])

379.

Chmelíček Sušilovi.

L. J. Ch.

Veledůstojný Pane Professor!

S velkou radostí Vaší Velebnosti věděti dávám, že vp. Urban Loritz, Benediktin kláštera Šottenského a farář (am Schottenfeld) ve Vídni na prosbu vysoce urozené paní hraběnky Marie z Dietrichsteinův [3]) s radostí volný jest ze svého díla památná místa sv. země Palestinské představující obrázky nám bez všechné peněžité odměny popustiti. Jenom to jediné žádá, aby se mu tyto dřevořezy (xilografie) svého času bez škody opět navrátily. Jest to zajisté veliké

---

[1]) Jakubovi.

[2]) 4. dubna 1863 v Peggau ve Štyrsku.

[3]) u níž byl Ch. duchovním správcem.

dobrodiní, které jmenovaný vp. farář celému Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje a všem údům jeho proukáže, a slušno by bylo, aby mu Slavný vybor zvláštní poděkující list (ovšem v německé řeči psaný) poslal. Obrazy pěkné a k pravdě podobné představují tato místa:

Brána Jaffská v Jerusalémě.
Hora Olivetská.
Jeskyně (kapla) smrtelné úzkosti (agonie) J. Krista.
Pohled na Jerusalém z hory Olivetské.
Místo na hoře Kalvarii, kde kříž s ukřižovaným Spasitelem stál.
Kaple Božího hrobu.
Tatéž kaple uvnitř.
Coenaculum, v němž Pán poslední večeři držel.
Pohled na Betlem.
Jeskyně (kaple) narození Páně.
Hora pokušení.
Jordan.
Cesta od mrtvého moře ku klášteru S. Saba.
Pohled na Nazareth.
Hora Tabor.
Město Tiberias a jiná.

Tyto obrazy tedy vp. farář Loritz našemu dědictví daruje, prosím ale Vaši Velebnosti o radu, co se nyní státi má? První díl mého popsání sv. země má se — jak v poslední schůzce ujednáno bylo — teprve v r. 1864 tisknout, aby v r. 1865 se vydal. P. farář Loritz jest již trochu letitý muž a poněvadž my všichni smrtelní lidé jsme — což se nemůže s nim v běhu jednoho roku státi? A k tomu míní on pozděj 5té vydání svého díla obstarati, k čemuž tedy své xilographie opět sám potřebovati bude. Já mínim, abychom se těchto nám láskavě propůjčenych obrazů ihned včil zmocnili, neboť jistěj a lépe jest nám, když říci můžeme „že již je máme“ než „že je míti budeme“. Nebylo by radno, aby se první díl mého popsání již nyní tiskl? Vp. Jakub Procházka jest při jeho pilnosti již dávno s korekturou hotov. Aneb míníte, že by se zatím jenom obrázky v 12—13000 exemplarech (nevím, kolik údův dědictví čítá) tisknouti mohly, které by se potom ku knihám na patřičných místech přivázati mohly? Lépe by ovšem bylo, kdyby se tyto obrázky hned do knih mezi text a sice na místě, kam každý patří, daly. Račte se do knihy vp. Loritza podívati; jak on to má, tak by to mohlo i v mém popsání býti. Rada, kterou se osměluji Slavnému Vyboru našeho Dědictví dáti, jest ta:

„abychom se co nejspíše těchto obrazův zmocnili!“ Opportuna occasione utendum — neboť za rok se všelicos státi može.

Prosím, aby Vaše Velebnost mi co nejdříve oznámiti ráčila, co se v této záležitosti stane. Že jsem se skutečně vynasnažil našemu Dědictví tyto obrazy obstarati, důkazem toho jest, že jsem je obdržel. Od Vyboru to nyní závisí, zdaliž obrazy tyto do popsání sv. země, které vydati míní, přijdou čili nic. Též prosím Vaši Velebnosti, abyste mi knihu p. Loritz-a, kterou zde na ukážku posílám, nazpět poslal.

Pozdravuji všechny známé a zůstávám ze vší uctivostí Vaší Velebnosti

zcela oddaný služebník

Chmelíček.

V Pegavě dne 28. Sep. 863.

380.

Michał Hórnik (1833 – 1894) Sušilovi.

O lužickém vydavatelském Towařstvu.

Věrně otištěno až na slovo: vydaní.

Slavný pane starosto!
Veledůstojný pane professore!

Přiložené psaní pro Vaše Dědictví měl odevzdati jeden z našich národovcův v času zpěvácké [1]) slavnosti v Brně i chtěl se takto představiti Vám, ale nebylo to možná. Proto zůstalo psaní ležet i opozdilo se.

Podotýkám, že se pro Dědictví pošle „Katholski Posoł“ atd. vždy ke konci roku. Dary pro naše Towařstwo můžete posýlati cestou knihkupeckou třebas na moje jmeno.

Víte, že nás katolických Srbů jest málo; přece spojenými silami něco prospěšné vyvedeme. Jest u nás mnoho práce; starší knihy pro školu i dům křesťanský jsou velmi nedostatečné. Připravujeme se v Towařstwu na vydání biblických historií.

Tímto mějte mě pro dnešek poroučena. Doufaje, že Vašnosti budu moci i příště psáti, zůstávám

Váš vřelý ctitel.

Michał Hórnik,
kaplan, sekretař Towařstwa
ss. Cyrilla a Methoda a Maćicy Serbskeje.

W Budyšinje 23. septembra 1863.

[1]) cyrillo-methodějské.

381.

Jan Vlček (1805—1879) Sušilovi.

Žádá zpět svůj rukopis Car Ratislav.

Na Komorním Hrádku v Čech. 14. října 863.

Vele-vážený, vysoce-učený Pane!

Neráčiž se Vaše Velebnost diviti, že teď dochází V. V. dopis od neznámého.

Znám zajisté V. V. ač ne osobně ale prvé již co snážného[!] a slavného pěstouna naší literatúry hned za starší doby, a domním se, že V. V. opět i mého chatrného jména co překladatele Iliady, skladatele Jeftovny a jiných drobizní si povšimla; za tou tedy vzájemností se nyní na V. V. s prosbou obracím. Věc je tato. Na prohlášení ode dne 1. června 1862 (v pražském Hlasu 5. červ.), že p. p. Moravští bohoslovci v Brně vypisují cenu na dramat z prvních dob křesť. (jakou to cenu, věru podnes nevím, ano mi nebylo činit o profit ale o vyslavení Moravy k tisíc-leté slavnosti maje upřímně na mysli ono Cařihradské, teď před 300 léty pověděné: σπεύσατε ταν ἕνωσιν), zaslal jsem hned 25. dubna 863 skrze bývalého redaktora Kronyky domácí, p. Karla Hofa z Prahy na sl. redakci theol. časopisu Brněnsk. Hlasu historickou původní tragedii: Car Ratislav (jiní podlé p. Palackého píší, jak známo, Rostislav) s heslem: Per crucem ad lucem. Že mně bylo skutečně činiti neyvíc[!] o přísporu slavnosti 1000leté, dokazuje již to, že jsem již asi v únoru l. r. skrze jistého dobrého přítele písemní poptávku zaslal, nemám-li spíše, než dojde na slavnost, onen rukopis sám dáti do tisku; ale panu redaktoru Hlasu buď se nezdálo za uhodno na ten dotaz odpověditi, nebo list neobdržel; i zůstal jsem na odeslání rukopisu skrze p. K. Hofa. Poněvádž[!] ale p. K. Hof opomenul požádat o zpětní recepis zásilky té, a já nevěděl, zdali tato do pravých rukou se dostala, i psal p. Hof opět na p. redaktora Brněnského Hlasu, an však odpověditi zase neráčil; i musil jsem, ana čtvrtletní lhůta k reklamaci určená docházela, ptáti se skrze poštovní úřad, ona zásilka-li došla. Tať arci došla, jak list hledací v rukou mých o tom svědčí, že p. redaktor Schmiedek[1]) d. 26. dubna 863 řečenú[!] zásilku obdržel. Opět asi v polovici srpna přihodiv se v Praze k p.

[1]) Prof. Karel Šmídek.

doktoru a docentu kanon. práva Klimentu Borovýmu [!], mému to příteli, an právě V. V. výklad N. Z. korrigoval, požádal jsem ho, zda-by V. Vsti nemohl se vzeptati [!], jak asi s onou konkurrencí dramat. stojí, sešlo-li z toho předsevzetí atd. On mi odpověděl, že s V. Vstí v korrespondenci nejsa V. Vst obtěžovati nemyslí, že však má dobrého známého v Brně, p. veleb. Maršovského, direktora ústavu hluchoněmých, a tomu že o tu věc rád dopíše. Dopsal; ale nastojte, i tento dobrý druh od P. Maršovského posud odpovědi nedostal. I obracím se teď na V. Vst dověřuje se, že tu šťastnější budu, a s větší účinlivostí se potkám. Žádost moje prosebná je krátce tato, by V. V. neobtěžovala si poptati se, v čích rukou svrchu řečený rukopis jest, a ve jmenu autora (v zapečetěném lístku s mott. „per crucem ad lucem" stojí jméno Jan Sázavský; nebo bydlím na Hrádku nad Sázavou a ze známých V. V. příčin neb okolostojenství našeho řádu a stavu nemíním jméno své v publiku dávati) neb zasílatele (p. Karla Hofa), buď posouzen spis ten neb nebuď, a cena buď hodlána komu buď aneb od celé věci upuštěno, požádati ho nazpět, a poněvádž p. Karel Hof není více redaktor Kronyky domácí, ne na nynější redakci Kr. dom., nýbrž buď osobně na p. Karla Hofa, ouředníka bytem u kamenného mládence vedlé Plateísu v ulici Havířské v I. poschodí, neb na Velebn. p. a doktora theol. Klementa Borového v pražském semináři neb, což bych neyradše [!] viděl, immediate mně přímo dobrotivě zaslati. Neb uvažuje vše okolnosti a běh času usmyslil jsem si jinák [!], a řečené té konkurence naprosto se zříkám, aniž myslím buď s tímto neb jiným spisem jíti na veřejno, nýbrž uložiti kdesi v jakés jámě s oným [!] prorokem čekaje, až by snad je Duch za lepšího věku na jevo přivedl. Ostatně doufám, že ani sl. redakce Brněnsk. Hlasu ani kdo jiný z Pánů, v jichž rukou by rukopis můj byl, nebude tak podivný, aby V. Vsti rukopis nevydali, a já snad jinou ještě cestou pohledávati ho musil. Ač s touto svou snážnou žádostí V. Vsti nátažku neb zaneprázdnění činím, ale doufám, že V. Vst mne omluví a prosbu mou míle [!] splní, začež se V. Vsti, jakž nejlépe budu vědět a moci, vděčným prokázat se [!] pokládám. Že věc ta je spravedlna t. že rukopis mně náleží, o tom V. Vst jediný pohled naň a na tyto řádky přesvědčí. Na zásilku s recepisem, kterúž obdržeti z rukou V. Vsti čím neyspíše se naděju, odesílám tuto přiloženou zlatku r. č. Více-li V. Vst v této příčině vydati ráčí, ochotně nahradím. Zatím Vaší [!] Velebnost, Velevážený, vysoce-učený Pane Pánu Bohu pod ochranu poroučím.

V. Vsti

neyoddanější

Jan Vlček,
Zámecký kaplan na Komorním hrádku v Čechách
posl. pošta: Černý Kostelec.

382.

Antonín Tichý Sušilovi.

Žádá úsudek o svých překladech z Goethe.

V Drahotuších dne 4. března 1864.

Vaše slávná velebnosti
vysoce učený pane konsistoriální rado!

Že se k Vaši [!] slavné velebnosti listem svým tak odvážlivě obráceti [!] smím, zajisté, jestli toho pohnůtky udám, milostivě prominouti ráčiť budete.

Studovalť jsem na uhersko-skalickém nižším gymnasiálním ústavu, pro neblahé však, v tom překažující příčiny studií svých ukončiti nemoha, po znamenité přestávce v náuce obchodnické vzdělávati jsem se počal. I dostalo se mi zaměstnání co praktikant u pana Wolfa při dílně jeho v Hranicích. Obchod však v brzkém čase slábl, k tomu mému principálovi dva cestovní obchodničtí nenadále z cesty se vrátili, já pak žádaného zaměstnání zbaven zpět domů k rodičům poslán byl.

Tu chopil jsem se, málo čím se zanášeti maje, umění literního. Promeškav prvé asi rok ve Vídni u tety své, odtud přinesl jsem si pro zábavu knihy všeliké, zvláště Götheova díla, kteréhož básníka nad míru jsem si oblíbil. Plody jeho básnické čím více jsem čítal, tím více mne zajímaly a k obdivu nutily. Což i brzo nezdálo se mi dosti býti; i toužil jsem netoliko je cítiti, nýbrž tvarně i nápodobňovati, čímž spolů [!] pěstovati materskou mluvu svou.

S hlubokou uctivostí podávám tuto první literní pokusy své. Vím zajisté, že nedosáhl jsem v nich básnické dokonalosti Götheovy, vědomí však toho bych si přál, zdáli [!] k pokračování v podniknutí svém povzbuzena býti hóden jsem, čili nic.

Pokornou tedy předkládám prosbu slavné Velebnosti Vaši, byste překlad milostivě přečísti, s originálem srovnávati a zdáli k čemu se hodí, listem o tom mne spraviti, v němž i na nedostatky, obtížná-li

pro množství jejich práce nebude, poukázati ráčil. Nemám zajisté nikoho, kdož by mně radil, kdož mne povzbuzoval aneb od úkonu svého odvracoval. Můj otec, ač Moravan jest, spisovné řeči české málo rozumí, a kdož by i víc rozumněl [!], o umělecké ceně úsudek dáti s to není nikdo.

Přesvědčen jsa, že slavné velebnosti Vaší všeliké snahy lhostejné nejsou, kojím se blahou nádějí, že milostivě k prosbě mé se snížíte, já pak z úsudku vzácného, příznivého i nepříznivého velmi vděčen budu.

Vaši velebnosti slavné

s nejhlubší úctou oddaný

Antonín Tichý.

383.

Opat Arnošt Šírek Sušilovi.

Zve na návštěvu.

Důstojný Pane professor!

Pakliže není odjinud známo, že náš p. převor 16. t. m. slaví druhotiny své, činím to tímto a připojuji jménem jubilára uctivé pozvání k tomutéž slavnostnímu dni. O příležitost mezi Třebíčí a Říší v sobotu jest postaráno. Pakli by se spolu odhodlal p. prof. Procházka, bylo by to nám nad míru milé.

Se vší možnou úctou poručena se činí Vašnostin

ctitel

Arnošt,
opat.

V Říši Nové 13./10. 864.

384.

Šírek Sušilovi.

Blahopřeje k čestnému kanovnictví.

Velectěný Pane Professor!

Že se upřímě těším z vyznamenání zasloužilého pana Velmistra našeho, toho hlasatelem budiž psaničko toto. Dobrotivý Bůh nám za-

chovejž ještě dlouho Vašnosti v rozhodné době naší! Toto přání vyslovuje se mnou stařičký převor Ritschl a bratři žáci Antonín a Augustin.

Se vší možnou úctou poručena se činí Vašnostin

upřímný ctitel

Arnošt Šírek,
opat.

V Říši Nové 28./12. 864.

385.

Starobrněnský augustinian prof. Dr. Tomáš Bratranek (1818—1884) Sušilovi.

Posílá svou rozpravu o moravské lidové písni.

Věrně otištěno.

Hochwürdigster Herr!

Ich bin so frei, Inen in der Anlage drei Exemplare meines in der österr. Revue (1865 1 Bd) abgedruckten Aufsatzes über das mährische Volkslied zu übersenden, da für denselben Ir unschätzbares Buch die Grundlage abgab. Wollen Sie zwei davon nach Belieben an Befreundete verschenken, wozu ich jedoch bemerke, dass ich an Škorpik und Frau Mikšiček mir selber eine Zusendung reservire. Möchte meine Arbeit auch nur ein bischen die gehobene Stimmung andeuten, welche mich wärend derselben erfüllte, u. ich werde mich glücklich schäzen, wenn Sie dieselbe Irer vieljärigen, aufopfernden Thätigkeit sich auch nur von ferne an die Seite zu stellen, würdig erklären. Dankbar u.

hochachtungsvoll

Bratranek.

Krakau 31. Jänner 1865.

386.

František Satora Sušilovi.

Nabízí Dědictví C. M. životopis sv. Zity.

Veledůstojný Pane Kanovníku, Vaši Milosti!

Obdržev v roku 58ém ze společnosti Marianské v Inomostí život sv. Zity, takou uctou [!] jsem k němu zahořel, že vzdor rozličným obtíž-

nostem, které se v cestu kladly, k překladu jeho jsem se odhodlal. Docíliv v práci své 5—6 archů, dostal jsem zvěst, že Život sv. Zity již jiný pan v práci má, a že co nejdřív Dědictvím ss. Cyrilla a Methoděje vyjde. Tou měrou upustil jsem od dalšího překladu očekávaje, že v brzkém čase toto poučné dílo v celé své přesnosti v příbytku svém spatřím. Než rok za rokem ubíhá, a o Životě sv. Zity ani zmínky, za kterou příčinou znovu jsem se do práce dal a s pomoci boží mám nyní celý překlad před sebou. Ze však nyní v. p. Josef Nezval v Čejkovicích prodlívá, sdělil jsem mu úmysl svůj, na kterýž mne zas znovu ujišťoval, že Život sv. Zity jistotně Dědictvím ss. Cyrilla a Methoděje vydán bude. Abych tedy s čistým opisem bez potřeby se netrápil, a času zbytečně nemařil, osměluji se s nejhlubší úctou a nejponiženější [!] prosbou k Vaší Veledůstojné Milosti se obrátiti, aby mi blahosklonně oznámiti ráčila, zdali již kdos jiný nadzmíněné dílo Veledůstojnému Ředitelství Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje ohlásil, aneb zdali já v něm pokračovati a Vaší Veledůstojné Milosti k přehlédnutí a kritice předložiti smím, aby pak Dědictvím vydáno býti mohlo.

Budeli nehodná práce má blahosklonně přijata, všemožnou pílí se přičiním, práci svou k určité lhůtě vyhotoviti, kojiv se sladkou nadějí, že ke cti boží a prospěšnému křesťanskému poučení vyhoví.

Maje za to, že Milost Vaše nehodný lístek tento blahosklonně přijíti ráčí, znamenám se s vší pokorou Vaší Veledůstojné Milosti

nejponíženější služebník

Fseraf Satora,
kaplan.

V Čejkovicích 24. Března 1865.

387.

Matěj Weithofer[1]) Sušilovi.

Posílá spis P. Martynova.

Hochwürdigster Herr Canonicus!

Unser P. Martinov überschickte von Paris dieses Werk, welches ich in seinem Namen zum Beweise seiner Verehrung Hochwürdigsten Herrn einhändigen soll.

[1]) Srv. č. 7.

Indem heute P. Rohmann nach Brünn reiset, benützte ich diese Gelegenheit, um mich dieser angenehmen Pflicht zu entledigen. Freilich wäre es mir wohl viel angenehmer wenn ich dieses Buch persönlich übergeben könnte. O wie oft habe ich schon seit meiner Entfernung von Brünn an Sie, mein verehrtester H. H. Canonicus gedacht! u. wie sehr würde ich mich freuen, wenn ich Sie wieder einmal sehen u. sprechen könnte! Ich bitte, mir doch nur mit Einem Worte wenigstens zu sagen, wie Sie sich denn befinden?

Wie geht es in Bochtic? — Was macht denn H. Pf. Cyr. Weiss? Ist Schattau schon besetzt?

Mir ging es in diesen 10 Jahren immer recht gut. Deo gratias.

Nun empfehle ich mich noch Ihrem frommen Gebete und bin mit der Versicherung meiner steten Hochachtung u. Liebe Euer Hochwürden

mindester Diener

Math. Weithofer S. J.

Wien 23./4. 865.

388.

Michal Chrástek (1825—1900) Sušilovi.

Zásilka knih. Národní práce.

Vysoce důstojný Pane!

Zasílaje tímto „Dědictví Sv. Cyrilla a Methoda“ diplóm a spisy matiční pod Vaši [!] adressou, připojuji spolu po 1 výtisku „Letopisu“ a „Rozhovorův“ pro Vás, Vysoce důst. Pane! a pro d. p. prof. M. Procházku na důkaz vděčnosti, i prosím Vás ve vší důvěře, by jste přiložených 1 zl. 68 kr. r. č., jakožto můj dluh na připojené účty p. kněhkupci A. Nitschovi příležitostně doručiti ráčil.

My jsme teď v očekávání velikých proměn politických a co Slováci pracujeme usilovně jak při Matici naší tak i pro ubezpečení vydobyté poněkud národní půdy.

Ráčte [!], prosím srdečné pozdravení vyříditi ode mne p. Procházkovi a ostatním našim v Brně.

S tím do Vašnostiny přízně a lásky odporoučen, se vší úctou trvám v B. Bystřici, 13. června 1865 Váš, Vysocedůstojný Pane!

upřimný ctitel

Michal Chrástek, v. r.

389.

Chrástek Sušilovi.

Zásilka knih. Obavy co do budoucnosti národní.

Vysoce důstojný Pane Kanovníku,
Pane a Bratře v Kristu drahocenný!

Na důkaz, že i v dálce pamětám na Vás, vděčím se Vám zde přiloženým, naší Maticí Slovenskou vydaným „Národním Kalendářem“. I připojuji s neobmezenou důvěrou 3 báliky [!], prose Vás co nejuctivěji o jejich co skorší zaslání a doručení patřičným.

Krušná doba nastává rakouským Slovanům, zvláště nám Slovákům. Bože nám buď milostiv!

Do zkoušené přízně i na dále odporučen, trvám se vší úctou v B. Bystřici (Neusohl Ungarn), 12. Februara 1867 Vašnostin

pravý ctitel a bratr v Kristu

Michal Chrástek, v. r.,
I. tajemník Matice Slovenské,
sestavovatel „Nár. Kalendáře“.

390.

Rektor vídenské university Michael Häusle Sušilovi.

Oznamuje povýšení jeho za doktora h. c.

Revmo Dno Francisco Sušil, Canonico honorario et Professori Theologiae Brunensi.

Quum inclyta Facultas Theologica Universitatis Vindobonensis solenniter decreverit, Temet, de Interpretatione Sacrarum Literarum bene meritum, ad Saecularia Quinta huius Universitatis splendore augenda, honoris et observantiae causa ss. Theologiae Doctorem creare, ac quo rite et canonice titulo hoc perfruaris, inprimis opus est, ut quantocyus coram Teste Autorisabili, Vices Reverendissimi Domini Cancellarii Universitatis Vindobonensis gerente, a Te eligendo, SS. Concilii Tridentini Fidei Professionem emittas hujusque Professionis emissae scriptum testimonium proferas, et in absentia fors promoveri cupiens, memet sive alium S. S. Theologiae Doctorem jamjam promotum et in Universitate Vindobonensi probe notum sistas mandatarium, qui Tui loco in Doctorem promoveatur.

Quod utrumque, necessitate urgente per telegramma praevie annunciatum, scriptotenus omnino postmodum intra proximos hos dies confirmari debet; Promotiones academicae enim et reliqua festa saecularia hujus Universitatis ultimis Julii et primis Augusti diebus hujus anni peragentur.

Dabam Viennae Austriae 19na Julii 865.

Tui observantissimus Ioannes Michael Häusle, S. S. Theol. Doctor, Aulae Caes. Reg. Supremus Capellanus et Caeremoniarius, Collegii Doctorum Facultatis Theologicae in Universitate Vindobonensi Notarius perpetuus.

391.

Sušil Josefu Vlkovi, faráři v Blatnici.

Ohlašuje, že přijede sbírat písně.

Velebný Pane!

Jest tomu některý již rok, co jste mne vyzval když jsme se na železnici sešli, abych dojel do Blatnice, že tam mnoho se zpívá a národní melodie květoú [!]. Měl jsem z toho velké potěšení a ustanovil jsem co nejdříve laskavosti Vaší Velebnosti použiti a z ní pro sbírku či pro paběrky svoje kořistiti. Posaváde ale se mi toho dostati nemohlo a snad nejeden člověk jenž by mně byl k službě v té věci býti mohl odumřel pochovav s sebou v hrobě množství pokladu, jehož bych byl upotřebiti mohl. Nyní ale právě jsem na cestě a přibudu dni tyto bez mála v sobotu dne 9. sept. po železnici na Bzenec a Ostroh do Blatnice. Píši proto, abyste ráčil lid k tomu navésti a v dědinách k Blatnici přináležitých zpěvačky o věci té zpraviti a je objednati sobě neobtížil.

Toli jsem sobě dal práce se sbíráním a provedl jsem úlohu tu dosti šťastně; těšilo by mne ale něco nového nalézti a Vy Velebný Pane byste z toho zásluhu měl, vyvolav mne k věci této. Zatím přijměte ujištění úcty, se kterou ostávám

Vaší Velebnosti oddaný přítel

Dr. František Sušil,
professor theol. v Brně.

Ve Vranovicích dne 4. sept. 1865.

392.

Sušil Vlkovi.

Děkuje za pohostinství.

Velebný Pane!

Přijel jsem domů z cest právě před otevřením škol. Vzal jsem s sebou nejednu upomínku příjemnou a mezi nimi na srdečné přijetí v domě Vaší Velebnosti. Bylo mně tam přeblaze a zdomácněl jsem po těch devět dní, kteréž jsem tam mimo náději strávil, chtěv jenom dva dni se tam pozdržeti. I vidím se pohnuta, nyní také písemně díky své za to tak laskavé hostění vyjádřiti. Při tom všechny domácí pozdravuji, především dobrou maminku, starostlivou a pilnou Martu, jenž ze slámy a z plev, jak povídají lidé, dukáty umí tvořiti. Pro ty dukáty jí posýlám tu malou skříni na památku; dáli Bůh za rok se budu těšiti že plna bude, přijeda do Blatnice; potom koupíme kočár a pojedeme do Kostelce[1]) na svadbu. Za mnohé zašívání prádla mého posýlám dva neceséry na památku, Žanetce a Vašnostině neteři, prosím aby rády přijaly dárky ty; ochota, se kterou mi posluhovaly, mně k veliké útěše sloužila a snad na rok se opět něco k zašívání najde.

Račte Velebný Pane to všecko dobromyslně vážiti a mne v lásce zachovati, jenž ostávám s úctou díky opětujíc

Vašnostin oddaný přítel

Frant. Sušil.

V Brně d. 3. Října 1865.

393.

Sušil Vlkovi.

Děkuje za hrozny. Paběrkování písní.

Velebný Pane!

Srdečné díky vzdávám za doslané hrozny. Překvapila mne věc ta nemálo. Věděl jsem, že nerád píšete, a tudy jsem žádného zhola listu neočekával. Leč tu se nese ke mně bedna a v bedně list a sladké hrozny šetrně pokládané, aby se jim v nejmenším neuškodilo. Potěšilo mne to darování velmi a já znova srdečně za ně děkuji.

[1]) u Prostějova! (rodiště a posl. působiště Vlkova).

Na budoucí ferie sice daleko a kdož ví jak tehdá bude. Ale povděčen jsem tomu, že se ráčíte starati, aby[1]) v Kostelci a ve vůkolí mne rádi přijali a k službě se propůjčili při sbírání klásků; ovšem to jenom paběrování či klasobraní jest, ana žeň již předešla. Sám ráčíte věděti, že jsem věcí nových nenalezl nikde; avšak velmi mně záleží na tom, abych říci mohl, že jsem všady v Moravě byl, kde jen přístup se mi otevřel.

S tím Vá<s> Velebný Pane Bohu poroučím a sám se lásce Vaší poroučeje a všecky domácí pozdravuje ostávám ve vší úctě

Vaší Velebnosti upřímý přítel

Fr. Sušil.

V Brně d. 10. listop. 1865.

394.

Farář Bedřich Geißler Sušilovi.

Stěžuje si na poměry v novém působišti.

Několik mluvnických chyb, mě m. mně, sýlil m. sílil a j.

Důstojný Pane!

Bůh Vám zaplať věrnou lásku, kterou v srdci ke mně chováte, a kterou jste opět na jevo dáti ráčil tak vzácným darem a listem útěchy plným. Bůh Vám zaplať, ano on sám budiž odměnou Vaší et det consolationem Spiritus s.! — V pravdě mne se dotkla, ano mne ranila ruka Páně, a milost jeho vzdálila se ode mne, tak že říci mohu: Sum desolatus et moerore confectus — sed non despero. To Bohu chvála nenapadá mně, ačkoli nejednou jsem si přál, rozloučenu býti s tělem a býti s Kristem. I v tom mne Bůh sílil, že jsem ještě nereptal, ani srdcem ani slovy, leč že s ukřižovaným Spasitelem jsem vzdychal: Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me! Jsem sicut jumentum coram Domino; Pán na to hovádko břemena klade, a hovádko se neprotiví, a trpí, a míní, že v každém okamžení minouti musí. Nejbolestnější jest pro mne to pomyšlení, že všecky tyto trampoty zbytečné byly. Bůh však odpusť všem, kteří mne přemlouvali, i tomu, který v rozhodné době mně podrazil nohy. Od toho okamžení, v němž jsem na Urbanov svolil, podobám se vytknutému audu [!], který

[1]) ps. abych.

bolí a pravého místa hledá. Neb já se nehodím pro ty zdejší poměry, a kteří chválili a nutili, nepamatovali na mou povahu, které se vše hned při první návštěvě protivilo. Kdyby nebývalo mé dobré matky, nebyl bych se hlásil, a po úmrtí jejím byl bych rád odvolal žádosť, kdyby mně nebylo bývalo řečeno, že jest v tom řízení Boží. A snad skutečně tomu tak jest, a Bůh mne sklíčil, abych oběť dokonalejší mu přinesl. Svět praví, že jsem melancholisch, hysterisch etc. Pochybuji: Byla doba, kdy smutek můj byl nový a tak násilný, že mne takořka porážel; nyní jest srdce sice sevřené jak prvním koncem, duch však jest dokonale jasný. Nejhorší jest, že v této samotě jsem tak opuštěn a vzdálen ode všech mně milých a drahých duší, kdežto já tak mdlý a slabý jsem, že lidské útěchy potřebuji. Jsou ovšem v sousedstvu šlechetné duše, ale nenalezám přec nikoho, komu bych se upřímně zděliti mohl. K tomu 2 — ano 3 hodiny cesty. V domě vlastním jsem také Bohu žel cizincem; neb s hospodyní jsem se oklamal. Trpím již po kolik měsíců, a doufám, že chybu svou uzná, poněvadž spoluslužky vše jak vidím po vůli jí činí; ale ji trápí závist, a ona závistí trápí sebe i celý dům. Mimo to s předchůdcem soudy, s venkovským učitelem — starým ožhralcem — soudy, v kostele radost žádná, v domě, nač se podívám, vše rozbouchané, ačkoli v obydlí mém díry barvami zatřené jsou, — nervus rerum ten tam. Představte si mne, jenž jsem po tolik let, ano od dětinství tichý a poklidný život vedl,[1]) v takovém nepořádku a zmatku, a nebudete se diviti, že mi teskno, a že starost a lítost časem převládá.

Bůh Vám zaplať. Opakuji nejvřelejší díky. S Bohem. Modlete se za mne a nezapomínejte na

Vašnostina vděčného ctitele

Bedřicha.

V Urbanově 13. Října 1865.

NB. Napsal jsem tyto řádky, tu mně přináší posel lístek Váš. Spatřiv ruku Vaši uleknul jsem se. Ach co to máte za marné a zbytečné starosti. Balíček obdržel jsem ve středu, a do smrti by mi nebylo napadlo, že vyplacen není. Bůh Vám zaplať! Ach kdyby přístup do Brna byl jen o něco schodnější, abych osobně díky Vám vzdáti mohl. Já ale jsem jako na poušt, ano jako ze světa vypovězený. — Máte o mne velkou starost, že zádumčivý a málomyslný jsem. Ach

---

[1]) 1863—1865 byl představeným v alumnátě.

pusťte tu starost mimo sebe. Jsem smutkem sklíčen, poněvadž v nynější poměry se vpravit nemohu a prvním koncem nahlížím, že sotva kdy se v ně vpravím. Noviny mne překvapily. P. Křížka lituji: Dr. Chmelíček se hodí.[1]) Jak snadno mně mohli pomoci! P. Regens pastoralku, a mně starý auřad. Ale Bůh chce na mém místě míti hodnějšího, a mně se řekne: Recepisti mercedem tuam. Vade!-

395.

Farář Antonín Fiala Sušilovi.

Děkuje za jakýsi dar a za knihy Dědictví C. M. Zve k sobě na prázdniny. Mnoho pravopisných chyb.

Milý přemilý Bratře!

Tvé psaní naplnilo mne velkou radostí, nebo důkazem jest, že jsi na Kelč a její duchovní, kteří se o prázdninách na Tvůj příchod velmi těšili a Tě toužebně očekávali, nezapomenul. Za ten krásný a mně příliš milý dar z hlubokosti srdce: Pán Bůh zaplať.

Musím vyznati, že jsem veliký hulvat, poněvadž jsem opomenul, Tě písebně ujistiti, že jsem knihy sv. Cyrilské obdržel, a za ně ve jménu mé vnučky [2]) se poděkovati. Nehněvej se proto, neboť mělo se to ústně státi; bylo totiž s p. farářem Bystřickým a Všechovským umluveno, Tebe a Rajhrad v běhu tohoto roku překvapiti, což ale se státi nemohlo.

Velkou radost jsme pocítili, když noviny nám Tvé povýšení za kanovníka oznámily. Dobře se mu stalo, bylo vykřiknutí naše, Bůh ho zachovej dlouhá léta a přidej ještě více.

Když na Horečka přijdu, vždy si Tebe vzpomenu a žádám Tě tam brzy uviděti, a těším se, že se to v prázdninách jistě stane, zač Tě upřímně žádám. Zřiď to tak, abys celé prázdniny, zachováli nás milý Bůh při zdraví, u mne meškati mohl; můžem si odtud také dále do Valach — neb jiného okolí zajeti.

Duchovní moji jakož i mé vnučky Tě srdečně pozdravují a ruce líbají; já ale v duchu Tě líbám, a poroučeje se Tvé lásce a modlitbě, ostávám se vší úctou

---

[1]) Křížek byl supplentem, Chmelíček po něm professorem pastorálky.

[2]) neteře.

Tvůj starý a upřímný bratr

Antonín Fiala.

V Kelči dne 3. Listopadu 1865.

396.

Farář Jan Janoušek Sušilovi.

Osvědčuje svou úctu.

Několik pravopisných chyb.

Veledůstojný Pane Doctore!

Nenalezám tak příhodných slov, abych se přiměřeně poděkoval za Vaši srdečnou náklonnost a stálou pamatlivost [!], kterými od Vás nezaslouženě poctěn bývám. Protož užiju jádra všech lidských poděkovacích způsobů: „Zaplať Pán Bůh“ a připojuji, že vždy s tou nejvroucnější oddaností na Vás si spomínám a velký podíl beru na té všeobecné úctě a vážnosti, která se Vám na celé Moravě nenuceně v tichosti vzdává, a která by se jadrně vyjádřila, kdyby naše právo také zdravé ruce mělo.

Popřej Vám laskavý Bůh, abyste pod stínem toho stromu, ku kterému jste sám jádírko [!] do země kladl, ještě dlouho ve zdraví žil, nedbaje na sousedovy chlapce, kteří po jeho krásném ovoci kamením házeti nepřestávají.

Těšil jsem se na předešlé prázdniny a zase se těšiti budu na budoucí, že v bytu svém zase uhlídám nejdražšího příznivce, kterému se prozatím s největší úctou odporoučím

vždy oddaný

Jan Janoušek.

V Třebíči 4. Listopadu 1865.

397.

Nakladatel J. L. Kober Sušilovi.

Podmínky vydání Spisů sv. Otcův apoštolských.

Písmo Fr. A. Urbánka, podpis J. L. Kobra.

Veledůstojnému P. T. pánu panu Dr. Frant. Sušilovi, prof. theologie atd. v Brně.

Z Prahy, dne 7. listop. 1865.

Velectěný Pane!

Laskavostí p. t. p. prof. Procházky zvěděl jsem, že jest přáním Vaším, bych vydal nákladem svým třetí vydání dílo Vaše „Spisy svatých otcův Apoštolův" [!]. Zajisté nemohu zamítnouti nabídnutí tak věhlasného muže jako Vy jste, mnohovážený pane, ačkoliv nyní právě měl by se nakladatel obmeziti na publikace vydávané a nikoliv nové. Vímeť všickni, v jaké době žijeme, kde věru i nejlepší díla od slovutných spisovatelův ladem takřka ležeti zůstávají. Bída taková nemá pamětníka. Račtež odpustiti, že Vás obtěžuji takou lamentací, než já nejlíp cítím bídu, jakouž obecenstvo naše na venkově jest sklíčeno. Mimo všechny tyto prabídné poměry pro nakladatele přijmu nabídnutí Vaše, srozuměn-li budete s výminkami mými, jež jsou:

Vydal bych třetí opravené a rozmnožené vydání díla Vašeho s právem vlastnickým po vše časy a na všechna vydání, a za toto třetí vydání nabízím Vám honoráře celkem dvě stě zlatých r. m. a to: 100 zl. bych vyplatil, odprodav 500 výtiskův díla Vašeho, druhých 100 zl. odprodav 800 výtiskův nákladu 1200 exemplářův. Mimo to 12 výtiskův na obyčejném papíře Vám zdarma. Při dalších vydáních ovšem zůstává týž honorář za týmiž výminkami.

P. T. pánové Dr. Borový, Srdínko, Škoda vyslovili se o spise Vašem co nejchvalněji, než v nynějších poměrech poukázán prý jest na menší odbyt, poněvadž prý se může odporučiti jen co příručná knížka.

Prosím, byste, přijav výminky tyto, zaslati mi ráčil revidovaný a opravený výtisk; nepřijmete-li jich, račtež to p. prof. Procházkovi sděliti, jenž mi to příležitostně oznámí.

Poroučeje se Vám, veledůstojný pane, v další služby Vaše, zůstávám

se vší úctou oddaný

J. L. Kober.

398.

Josef Dunder Sušilovi.

Nabízí rukopisy k vydání.

Adressa na str. 4°: Vysoce důstojnému, vysoce učenému pánu, panu Františkovi Sušilovi, čestnému kanovníku, c. k. professoru theologie, členu více společností vědeckých a dobročinných, láskavému Vlastenci atd. atd. v Brně. Brünn Land Mähren. — Razítko na 5kr. známce: Prag 26/3. 3. N. — Brünn 27/3.

Vysoce důstojný a vysoce učený pane Professore,
Láskavý Pane Vlastenče!

Chudý ale upřimný Čech posílá Vám tento lístek, a prosí, aby jste mu ráčil prominouti jeho opovážlivosť, že Vás obtěžuje. On silně a důvěrně doufá, že skrze osobu Vaší Důstojnosti bude účasten božího požehnání. Tato boží milost má vyplynout z hotové práce, která ve dvou rukopisech záleží. Jeden jest učebná kniha pro hospodářské školy vyššího vzdělání, a hospodáře vůbec; druhý jest návod pro školní čekatele a učitele na obecných školách, jak by prvopočátkům názorně ve školách dítky učiti mohli. V Praze nelze se obejíti o nakladatele. Jeden z těch rukopisů ležel za nějaký čas u hospodářského rady Komersa, a druhý u vyšehradského kanovníka Vinařického. Věc jedna i druhá jest dobrá a snad výborná, jen třeba ještě, aby se jí pomohlo na boží světlo, a potom teprva ukáže se boží požehnání. Než potuď není v Praze nikoho, kdo a anby náklad podniknouti chtěl; každý naříká na zlé časy, na špatný odbyt a na okrvácení.

Uctivě podepsaný neví, co má s rukopisy počíti, aby nezůstaly vždy rukopisy nebo nebyly docela zmařeny. On v mnohé věci dobře prospěl, a kterýkoliv štípek zasadil, a kdekoliv ho zasadil, ujal se a dobré ovoce nese; radosť a útěcha jest ovšem z toho ten nejlepší výsledek. On by ještě z oslovených prácí měl rád tu radost a to potěšení, aby ještě, dokuď jest živ, byly tiskem vydány.

A když podepsaný v Praze nikoho nakloniti nemůže, pospíchá k Vám Vysoce učený Pane Professore s prosbou do Brna, by jste se dvou těch prací ráčil ujmouti, jaké jistě dle obsahu velmi dobře a takřka klasicky a soustavně sepsány jsou, aby někdo buď kdo buď tyto spisy do tisku přijal a českému lidu skrze přízeň zámožných a osvícených lidí přístupné učinil. V Moravě hospodářská společnosť, biskupské konsistoře pěkně by mohly ruku otevříti, kdyby bylo přátel věci náchylných.

Račte odpustiti, že se opovážil obtěžovati Vás Vysoce důstojný a vysoce učený Pane

poníženy služebník

Josef Dunder,
musejní skriptor.
858/II.

V Praze dne 26. března 1866.

399.

Josef Antonín Šrůtek (1822—1901) Sušilovi.

Přímluva za prof. V. Steinmanna.

V Hradci Králové 17/3 1867.

Vysoce Důstojný Pane!

Račtež odpustiti, že se opovažuji, soukromé prosby přednášeti. Vilém Steinmann, prof. real. gymn. v Táboře, zkoušený a způsobilý pro vyšší gymnasia, žádá u vys. c. k. místodržitelství v Brně za propůjčení jednoho místa při nově zřízeném gymnasiu českém či moravském.

Záleží mně na tom, aby cíle svého došel; nebo zamiloval jsem si ho co velmi hodného muže, a to bylo také příčinou, proč jsem mu svou neť co strýc a poručník za manželku svěřil. Kommunikace s Táborem jest velmi obtížná, tudy sám také toužím, aby Tábor za Brno byl vyměněn.

Račte mi dobrotivě poraditi, kde bych se měl ucházeti písemně nebo snad osobně, a může-li Vaše Vznešená Důstojnost také slovem svým spolu působiti.

Za dobrotivé pokynutí — listem nefrankovaným — budu velmi povděčen, znamenaje se prozatím v plné úctě a lásce Vaší Vznešené Důst-i

nejochotnější sluha

J. A. Šrůtek,
konsist. radní
a tajemník.

400.

Děkan Jan Ocitek Sušilovi.

Díky za knihy, pozdravy. Náboženské poměry.

L. J. Ch. et. J. C. M. †

Hochverehrter, liebwertester Freund u. Bruder!

Dein liebes Schreiben von 21. dMts. — obwohl in böhmischer Sprache abgefaßt, hat nichts destoweniger die lebhaftesten Gefühle der Freude und der innigsten Theilnahme bei mir erweckt und mir Deine unwandelbare Herzensgüte im hellsten Lichte neuerdings gezeigt;

daher mir ein jeder Deiner Briefe — besonders in böhmischer Sprache lieb und teuer sein wird, weil ich außer den geschilderten Annehmlichkeiten zugleich die Genugthuung haben werde, mir die slavische Sprache in ihrer schönen Form und ihren körnigen Ausdrücken — wenigstens theilweise anzueignen; — wobei ich überzeugt bin, dass auch mein Schreiben in deutscher Sprache sich Deines gütigen Wohlwollens erfreuen wird.

Die mir überschickten Werke Deiner Mühe und Deines Schweißes werden mir stets ein köstliches Andenken bleiben, und ich werde selten einen Tag vorübergehen lassen, ohne dieselben zu einer aufmerksamen Lektüre zu benützen, u. aus denselben eine geistige Nahrung zu schöpfen. — Und vor meinem Tode werde ich dieselben in solche Hände übergeben, welche selbe ihres gediegenen Inhalts wegen — wahrhaft zu schätzen wissen u. ihres begabten — gefühlvollen Verfassers dankbarst gedenken werden. — Und da ich für diese Deine — in materieller u. geistiger Beziehung — so werthvolle Gabe vor der Hand keine ebenbürtige Gegengabe bieten kann; so bitte ich Dich sehr, mir Gelegenheit zu verschaffen, um — in welcher Weise immer — Dir meine lebhafteste Dankbarkeit bezeigen zu können.

Wenn Dir Dein Aufenthalt in meinem Hause und in meiner Umgebung zuträglich und angenehm war, so wirst du mich sehr erfreuen, wenn der liebe Gott Dich und mich gesund am Leben erhalten wird, mein Haus auch im künftigen Jahre mit Deinen guten Freunden — dem hochw. Herrn Konsistorialrath und Professor Procháska und dem mir in Neureisch unbekannt gebliebenen — hochachtbaren Herrn Brandl — zu einer längeren ländlichen Excursion zu benützen u. eine Gelegenheit zu verschaffen, so liebe gute Freunde ganz nach Herzenslust genießen zu können.

Nach der Secunditz in Wolframitz — nahm ich meinen Rückweg über Proßmeritz, wo ich den neu hingekommenen H. Dechant Marek zu Mittag besuchte, und dann gegen Znaim fuhr, wo ich übernachtete; am folgenden Tage kam ich gesund nach Hause, wo wir uns sehr oft über die verschiedenen Erlebnisse während Deines hiesigen Aufenthaltes mit herzlicher Freude besprechen.

Die Agitation gegen die kath. Kirche ist in ein so trauriges Stadium gelangt, dass wenn wir die Verheißung des göttlichen Hirten per Kirche nicht hätten, wir wahrlich verzagen müßten. — Doch der göttliche Hirt wird seine Kirche nicht verlassen, u. „die Pforten der Hölle werden sie nicht überwältigen“; — daher wollen wir unverzagt

— ja muthvoll der Zukunft entgegen sehen, und unsere schwachen Kräfte mit unserem gottbegeisterten Episcopate — angeklammert an den unverrückbaren Felsen des sichtbaren und unsichtbaren Oberhirten — kampfbereit vereinigen. Freilich wendet der höllische Geist alle unlautern und perfiden Mittel an, um die katholische Kirche herabzuwürdigen, ja ganz zu vernichten; — so waren die Adressen der Gemeinden des Jamnitzer Dekanates im besten Gange, als durch den letzten Ministerialerlaß fast unübersteigliche Hindernisse — der Ausführung sich entgegen stemmen; das gute katholische Volk ist durch die k. k. Bezirksämter und durch andere feindliche Emissäre ganz verwirrt und mißtrauisch gemacht und entschließt sich sehr schwer — ja oft gar nicht zu den Unterschriften auf die obbesagten Adressen. Daher konnte ich bisher blos eine kirchlich günstige Erklärung des gesammten Lehrpersonals aus dem Jamnitzer Schuldistrikte — an das hohe Konsistorium absenden; mit den Adressen an Se Majestät mußte ich vorläufig sistieren, obwohl ich von mehreren Gemeinden die bezüglichen Adressen mit Unterschriften schon erhalten habe. Es will daher der gesammte Dekanatsklerus — vor der Hand eine Zustimmungsadresse an Se. bischöfliche Excellenz richten, um so unseren festen Anschluß an die kirchlichen Grundsätze des hochwürd. Episcopats zu constatiren.

Deine freundlichen Empfehlungen und Grüße habe ich bereits an die hiesigen Geistlichen — an meine Hausangehörigen und an die übrigen Herrn habe ich bereits [tak] ausgerichtet, welche alle ihre innigste Verehrung und herzliche Grüße — gegenseitig an Dich melden lassen; nebstbei lassen meine Hausgenossen Dich ehrfurchtsvoll und demüthigst bitten, in Deinem frommen Gebete ihrer eingedenk zu sein; und indem ich Dich und uns alle — so auch die hl. katholische Kirche in den Schutz Gottes und die Fürsprache Mariae empfehle, bin ich mit einer geistigen Umarmung u. herzlicher Liebe

hochachtungsvoll u. unverändert
Dein aufrichtigst ergebener Freund u. Bruder

Johann Ocitek.

Jamnitz 28/10 1867.

401.

Jan Šubert Sušilovi.

O bytě pro nemocného Sušila.

Pochválen buď Ježíš Kristus!

Vysoce učený Pane Doctore!

Psaní Vaší Milosti jak mého staříčka tak i mne velmi dojalo. S radostí na příchod Váš se již předkem těšíme a důvěrně doufáme, že na přímluvu rodičky Boží opět Své předešlé zdraví zde nabudete.

Co se týká přejícího obydlí, tak jsem se již poptával, a dílem také již něco vypátral, a sice podle libosti a na výběr pana Doctora. — Příbytek pána p. Fr. Kynického[1]) znáte. Tamť by byly dvě setnice s různým vchodem, jsou vedle sebe a mají také k příchodu společné dvéře — též jest při tom a i kuchyně. Toto obydlí má měsíčně 22 zl. r. č. státi. — Opodál nalezl jsem druhé místo, tototˇ má také 2 světnice než však jeden toliko vchod, tak že se z jedné do druhé přecházeti může. Toto obydlí jest vymalované, jest při něm kuchyň a i pěkná stromem obsazena zahrada. Ty dvě světnice mají však mezi sebou dvéře k uzamykání. Při tom jest ten domek více na osluní — mně by se ovšem více toto obydlí líbilo nežli předešlé. Tento byt stojí měsíčně 20 zl. r. č. K pozorování jest však, že obojí tyto byty nemají žádného poschodí. Taková bytnost byla by jen v hospodách k naleznutí — což ale však jen s nepokojem etc. spojeno bývá. — Ostatně to všechno závisí a libitu Vestrae Claritatis. Při tom Vaši Osvícenosti také upozorňuji na to, abyste Sobě Své peřiny (crabatum) sebou vzíti ráčil. Lůžko a tak nazvaný strohsok, to jest slámou do sytosti nakrmený žoch aneb pytel se dostane. — Račtež jen Svou vůli v jaké kolvěk záležitosti a okoličnosti mně oznámiti a já hotov budu s radostí a ochotností Vaší Důstojnosti k službám státi. Od mého co křen zdravého staříčka následuje srdečné pozdravení. — Prosím o brzké psaní, abych za včas s jistotou s jedním aneb i s druhým straněva bytu jednati mohl.

Zůstávám ve vší uslužnosti Vaší Velebnosti

služebník

Jan Šubert,
coop.

V Bystřici pod Hostýnem dne 27. dubna 1868.

P. S. Sumatur penna ad corrigendos errores.[2])

---

[1]) deficienta.

[2]) Bylo toho třeba, neboť v obou dopisech jest náramně mnoho chyb.

402.

Šubert Sušilovi.

Povoz pro Sušila na nádraží hulínské.

Laudetur Jesus Christus!

7ho května 1868.

Důstojný pane Doktor!

Sapienti pauca. — Dne 15tého toh. měsíce — jak Vaše Osvícenost ráčila psáti jistojistotně bude na nádraží v Hulíně můj trakar a mého staříčka vozka i jeho koně Vaši Osvícenost čekati. Na ten trakar se nechá v zadu čili nad rozvorou tak nazvaný kofr přivázati. Ostatní nadrabí, jako peřiny, vařečky a i kolébka se může dovnitř vložiti. Ját myslím, že druhého voza pro tak nazvanou pakaš zapotřebí nebude. Co se bytu týká, bude také dle žádosti přichystán. — ◡ ◡ — ◡ ◡ — — — ◡ ◡ ad Mariam Propera per spicas atque sagittas. Očekáváme Vaši přítomnost s toužebností. Prozatím s Bohem.

Vaší Osvícenosti

ochotný sluha

Jan Šubert
Coop.

Dodavky.

403.

Tomáš Bečák Sušilovi.

Překvapen založením Dědictví C. M. ale přece nabízí svou pomoc. Odpadlík Brázdil. Srv. str. 154 dd.

Psáno au m. ou.

Velevážený Pane!

Nehoršte se, že Vám tak dlouho neodpovídám, odpověď sama mne snad poněkud vymluvna[!] učiní. Že mi Vaše počínání v Brně nejen lhostejné býti nemohlo, nýbrž nad míru překvapiti muselo, budiž Vám především to patrným důkazem, an jsem už r. 847 naše apoštoly v čelo svého kancionalu postavil a jen čekal, s jakým osudem se kniha asi potká, a proto záměr svůj i před svými přátely tajil. Teprv v r. 848 jsem se svým přátelům svěřil, že bych snad i na Moravě

nějaký ústav na spůsob D. S. J.[1]) zarazil a k tomu cíli svůj kancionál, který už tehdaž hojného odbytu měl, věnoval, z čehož mne však opět a opět snad z dobrých příčin zrazovali. Chtěje však později sbírku na pomník našich sv. apoštolů v našem časopise[2]) zavesti [!], sdělil jsem svůj záměr několika známým z Brna a Olomouce, avšak z mého návrhu vylíhla se neblahá jednota.[3]) Tropení jednoty nemohlo ovšem v mém úmyslu býti, pročež jsem se znova snažil úmysl svůj uskutečniti a sice pod záštitou sv. Cyrilla a Methoda, jehožto slavná jména kancionálem a časopisem v náš lid vštípiti jsem napřed hleděl. Vy ste mně [!] předešli — Tu jsem poněkud opět nevěděl, coby mi činiti bylo. Vaše psaní rozhodlo, a ustanovil jsem se na tom, že i svůj účel s Vaším vedle sil mojich sloučiti se vynasnažím, a pročež — neznaje blíže věc — činím Vám následné návrhy:

Žádáte, abych co spoluzakladatel se 100 fl Vám se přivtělil? Aneb chcete, abych Vám asi 300 exemplárů přiloženého kancionálku po 30 a 36 kr. ihned zaslal, jež byste snadno ve Vaší diecesi kde můj kancional uveden je jako v Blansku, Náměšti, Rožné atd. odbyli a přes 150 fl utížili [tak]? Aneb zavděčil bych se Vám, kdybych, započínaje od druhého vydání, celé dílo „Dědictví“ na vždycky popustil, kteréž by při každém vydání (po 5000 expl.) ústavu as 600 fl. stř. vynášelo? Ovšem že hodlám i větší kancionál časem svým takovému neb podobnému ústavu věnovati. To však budoucnost rozhodne. To vše vemte v úvahu a zpravte mne o výsledku. Rozumí se samo sebou, že se o údy všemožně postarám.

Práce však pro okamžení na se vzíti nemohu, an jsem sám něco započal a mimo to pastýřskou prácí příliš zaměstnán jsem, neb větší díl pastorace při lokalii Chropínské leží na mých ramenou.

Pro „Hlas jednoty“ udělám co možná, prozatím posílám článeček přiložený, nevím přijde-li Vám vhod; pochází z ust kroměřížského kanovníka Dědka. Pošlete mi ještě jeden exemplar Vašeho časopisu na kněhkupce Neugebauera, který jej i vyplatí.

Ptáte se mne také, co p. Brázdila popletlo? Příteli, Voltair nebo raději nevěra, aspoň ho nazývám v tom smyslu atheistou, v jakém sv. Řehoř a Augustin atd. ariany atheisty nazývali. Bohužel, že teď sedí už na kvasnicích, ačkoliv s excommunicací snad z dobrých příčin váhají. Škoda jen, že v proceduře — aspoň dle mého zdání — chybyli [!], an

---

[1]) = Dědictví sv. Jana.

[2]) Cyrill a Method.

[3]) Moravská národní jednota sv. Cyrilla a Methuda.

jej na základě babských pletek, nedavše mu dříve žádného napomenutí a nebyvše o dogmatickém bludu přesvědčeni, ihned suspendovali; brzy na to nazývá ho jeden vznešený prelat v jednom dopisu třikrát **h ř í š n í k e m**, a teď v nejnovějším čase opět jiný: „Einen sittenreinen und berufseifrigen Priester".

Brázdil hodlá své ospravedlnění, jakmile excommunikován bude, veřejnosti podati; můžete myslit, co as obsahovati bude. Co tedy myslíte o této věci? Já aspon [!] chci ještě nějakou addressu jmenem jeho přátel zde zařídit, která by <obsahovala> pouze bratrskou prosbu, aby svůj krok uvážil a nečinil jej kvapně na ujmu naší církve a národa, a pak mu ji podati; chcete-li, učiňte také něco a pošlete to na mne. Bůh ho sám osvítiti a napraviti račiž. P. Narcissus snad už Vám psal, že peníze obdržel.

Žádaje Vám a Vašemu Dědictví všeho zdaru a požehnání, trvám s vší úctou Vašnosti

nejoddanější ctitel

Tom. Bečák.

V Kysel. na den sv. ap. Cyrilla a Methoda.[1])

404.

Kněz Jarolím Lýsek Sušilovi.

Posílá olomouckou kurrendu o Dědictví C. M. Žádá o překlad německých písní pro tovaryše a nápěvy ke Galašově Muze moravské. Nemoc arcibiskupa Olomouckého.

Nedatovaný dopis psán snad 1853.

P. T.

Mnohovážený, Laskavý příteli!

Z Olomouce od bývalého žáka Vašeho několik řádečků s prosbou.

Předně ad captandam benevolentiam Doctissimae Reverentiae Vestrae posílám Vám Naši kurrendu Consistorialní, jednající o Dědictví SS Crhy a Strachoty; pak ale bez prodlení pronáším mou prosbu.

Můj kolega Vikář Černoch, zakladatel spolku tovaryšův v Holomouci, vydal svazek písní německých pro tovaryše. Nahlížeje však, že pro většinu slovanských tovaryšův písní ještě větší potřeba, jich však

[1]) tehdy 9. března, roku 1849 nebo 1850?

nikde k dostání, uvolil se na pobídnutí mnohostranné, i pro slovanské tovaryše svazek českých písní vydati. K tomu cíli by on velmi rád, by přiložené písně od Vás dle udaného nápěvu byly přeloženy. Vy, Vážený pane Professor, zajisté prosbu tuto splníte, a co nejdříve možna, překlad těchto písní mně laskavě odešlete; neb pílíme, by věc tato — příliš potřebná — co nejdříve světla božího spatřila.

Neosměloval bych se Vás prositi, kdybych nebyl přesvědčen, že všude, kde se o vlastenské počínání jedná, Vy Vašich sil znamenitých rád popříváte.

A nyní druhou prosbu! Máte-li nápěvy na musu moravskou, aspoň na 14 dní mně jich račte půjčiti, neb též pro P. Černocha jich potřebuji. Dejte balík Fryčovi, on ať cestou ouřední od fáry S. Petra na Holomouckou konsistoř tu věc adresuje.

Náš kníže pán jest nemocen, má die Masern.

Jinak nemáme nic nového; těším se Vás v Červenci uviděti. Pozdravujte všech, jenž si někdy na mne spomenou.

S Bohem!

Váš oddaný vděčný

Jarolím Lýsek.

405.

Žáci Sušilovi.

K jmeninám
Důstojného a Velectěného
Pána Pána
Františka Sušila
Professora Theologie a
Konsistorního Rady, Starosty Dědictví S. S.
Cyrilla a Methodia, etc.
od

vděčných žáků.

Dne 16. června 1855.

Když se po smutném počasí sluněčkem
vítaným vesmír probudí, jaký tu
přírody plesný zpěv a dík a jásot
kol se ozývá!

Tam ve výsostech hlasy, tu vznikání
povstalých z spánku květinek, vše jásá
nad jarem vzešlým: tak i my plesáme
díky jevíce.

Slunce zářící utrobám našim Tvé
jest živé, mocné slovo, jenž silou svou
stále nás vzývá ku činům šlechetným,
bláhu dadoucím.

Nadšenou láskou ku Bohu kdo řeč Tvou
neznal by, kdož též nepocítil jemné
proudy slov jemných jako déšť libý od
srdce tekoucích?

Tvým vždy roznítí se slovem milostným
k záměrům vyšším, vznešené ku lásce
srdce nestálé; na pravou je dráhu
Ty vždy uvádíš.

Na slabý vzhledniž ten ohlas děků a
úcty záslušné a nelíčené; hle,
co věrní, hodní synové my se dnes
k tobě tulíme!

Kýž nebe přání, vyslyší vřelé, kýž
Tvého prodlouží dny žití, snahy Tvé
kýž zde již v nových a nových radostech
odměny dojdou!

Ať nezastíní trudu mrak čelo Tvé
nikdy, ať dlouhý zachová Tě čas nám
Bůh, vřelé přání totě, jež sbor žáků
vzhůru zasílá.

Vzhůru nuž prosby k nebesům zaleťte!
Tam, kde u stálých pramenech se prýští
slast nevyslovná, oblaží radosti
Otce pověčně.

406.

Klerik rajhradský Method Halabala (1833—1914) Sušilovi.

Blahopřání ku jmeninám.

V Brně, dne 16. června 1858.

Vysoce důstojný, Velebný Pane!

Národ Moravanův hlučně jásá,
A co svátek slaví dnešní den;
Neboť Tobě jesti zasvěcen,
Tobě naše srdce díky hlásá.

A to proto, že Ti vlasti spása
Vezdy na myšlénce tane jen:
„Blaho vlasti není pouhý sen,
Neméně však blaží církve krása!“

Hospodin Ti za to žehnej stále,
Národ úctu vděčnou Tobě vzdej,
Zásluhy Tvé uznávaje, chvále.

A když jednou sladce usneš v Pánu,
Vzhůru k slunci jako orel spěj:
Tam Tě čeká sláva blahých stanů!

Metod Halabala.

407.

Akademický čtenářský spolek v Praze Sušilovi.

Oznamuje jmenování čestným údem.

Na 4⁰ listovém papíře vyraženo: Akad. čten. spolek — Akad. Leseverein.

Velectěný Pane!

Akademický čtenářský spolek v Praze vyvolil Vás ve svém valném shromáždění dne 15. listopadu 1860 jednohlasně za svého čestného úda. Výbor téhož spolku odesílaje Vašnosti na důkaz toho diplom doufá, že poctíte české studenstvo university a techniky Pražských přijetím tohoto důkazu jeho úcty k Vám. Přistoupením svým k spolku našemu co čestný úd rozmnožíte řadu předních mužů našeho národa i bratrských nám kmenů Slovanských, které s hrdostí čestnými údy svými nazýváme, jakož jsou: Palacký, Rieger, Šafařík, Purkyně, Štulc, Vinařický, „miláček Slovanů“ biskup Stroszmayer, hrabě Kušelev-Bezborodko a j.

Jak z přiložených stanov lze Vašnosti poznati, jest účelem spolku našeho: „povzbuzení a pěstování vědeckých snah“ mezi údy svými,

posluchači to vysokých škol a ústavu polytechnického. Zajisté se neklameme majíce za to, že účel ten i Vašnostiny pochvaly dojde, a netřeba snad leč doložiti, že vznešenosti a vážnosti účele [!] toho úplně sobě vědomi jsouce, upřímně se snažíme, seč síly naše jsou, abychom vstoupivše v život veřejný ve prospěch národa a vlasti co nejvíce působiti mohli.

Volíce sobě muže výtečné za údy čestné, abychom na těchto vzorech tužili snahy své a učili se žíti jen vlasti a národu, chceme zároveň, aby zastoupeni byli všickni národové slovanští a jich země. Zvolivše již dříve starostu našeho Palackého, zvolili jsme i Vás, velectěný pane, aby přední hvězdy drahé nám sesterské Moravy svítili [!] nám na čestnou dráhu naši.

Doufáme tedy pevně, že Vašnost přijmouc tento důkaz naší hluboké úcty nakloní se nám přízní svou a rozmnoží tak skrovný posud počet příznivců našich.

Poroučíme se Vašnosti do laskavé paměti.

V Praze dne 23. června 1861.

Výbor akademického čten. spolku.
Vácslav Neuman, předseda.
Rob. Nápravník, jednatel.

408.

Akadem. čten. spolek Sušilovi.

Děkuje za dar.

Spolkový nadpis týž.

Velectěný Pane!

S ostýchavostí chápu se péra, bych dostál čestné povinnosti našeho spolku. Vašnost jste v laskavosti své již před dráhným časem poctil skvostným darem spolek náš, který však posud se ani nepoděkoval. Než Vašnost nezazlí zajisté spolku provinění toto proti pravidlům slušnosti, jelikož výbor, jemuž to přísluší, na prázniny se rozejel tak že vina na jednotlivce, ne na celek padá.

Protož nemusím se obávati, že Vašnost pochybovati bude o vděčné radosti, jakouž všecky údy našeho spolku Vašnostin list, pln laskavosti a přízně naplnil. Přijmiž Vašnost laskavě naše nejhlubší srdečné díky za tuto čest nám prokázanou a račte být přesvědčen, že veškeré

síly své vynaložíme na to, abychom důstojnými se stali Vašnostiny přízně. Kojíce se sladkou nadějí, že Vašnost i na dále milostivým nám zůstane příznivcem, jsme

Vašnosti oddaný

výbor akad. čten. spolku.

Za výbor:
Rob. Nápravník, jednatel.

V Praze dne 26. října 1861.

409.

Olomoučtí bohoslovci Sušilovi.

Žádají o radu stran vypsání ceny na drama.

Veleučený a Důstojný Pane!

Všeobecná úcta, která Vaše jméno doprovádí a nelíčená důvěra, kterou se k Vám neseme, káže nám, abychom bez Vaší rady a Vašeho úsudku nepodnikali, co v úmyslu máme. Z ostatkových divadelních představení, které [!] jsme mezi sebou po tři dny zařídili, ujala se v nás myšlenka, abychom žijíce ve veliké vigilii tisícileté památky příchodu sv. našich věrověstů k důstojné oslavě tohoto příchodu vypsali cenu na historické dráma náboženského obsahu z prvních dob křesťanství na Moravě a v Čechách. Myšlenka ta rozletěla se v málo okamženích po celé semináři a došla takového účastenství, že již posud 120 zl. r. č. mezi sebou pojištěných máme. Jelikož ale tato suma ještě nedostačuje, chceme s přivolením našeho dp. představenébo i milé bratry naše v brněnské semináři k účastenství vyzvati. Tam však, jak z veřejných listů a soukromých dopisů se dovídáme, neblahé se vyskytly různice i nevíme tedy jakým spůsobem bychom nejúčinlivěji na ně působiti mohli. I skládáme tedy na Vás, mnohovážený Pane a příznivče náš, poníženou prosbu, abyste náš úmysl milostivě posouditi, spisovateli obvod jeho činnosti vyměřiti a nám radou býti ráčil, jak bychom nejlépe tímto úmyslem ku slávě Boží, ku cti našich sv. apostolů, ku poznání prvních našich dějin církevních, ku mravní zachovalosti zkvétajících divadel ochotnických s pomocí Boží působiti mohli.

Uznejte drahocenný Pane v tom, že na Vás se obracíme, naši dětinnou lásku k Vám a buďte naším rádcem.

Ve svatvečer sv. Cyrilla a Methoděje [1]) 1862.

Vašnosti nejoddanější

slovanští bohoslovci v Olomouci.

ve jmenu 2. roku: Frant. Sal. Martilík, Jindřich Stürzenhofer, Karel Ambros

ve jmenu 4. roku: František Chudoba, podjáhen, Jan Pospíšil, podjáhen, Frant. Klabazňa, podjáhen

ve jmenu 1. roku: Štěpán Palásek, Josef Droběna, Matouš Lešenár

ve jmenu 3. roku: František Bauer [2]), Michael Skřivánek, Antonín Libosvárský

410.

Al. V. Šembera posílá Sušilovi návrh žádosti k místodržitelství stran ruského řádu (srv. č. 52 d.)

Hochlöbliche k. k. Statthalterei!

Se Majestät der Kaiser von Rußland geruhte mir laut dem in originali u. in deutscher Übersetzung beiliegenden Diplome den St. Annen Orden II. Classe zu verleihen. Ich erlaube mir daher die ergebene Bitte zu stellen: Die Hochlöbl. k. k. Statthalterei geruhe mir im geeigneten Wege die Allerhöchste Bewilligung wolgeneigst zu erwirken, diesen Orden annehmen u. tragen zu dürfen.

Brünn.

Rubrika z venku:

An die mähr. k. k. Statthalterei

F. S. etc.

bittet um Erwirkung der Allerhöchst Bewillig etc.

Beilagen A u. B.

V německém překladě račte slovo kanovník vynechati.

411.

Třebíčská Beseda měšťanská Sušilovi.

---

[1]) 9. března.

[2]) pozdější kardinál arcibiskup, dle písma pisatel listu.

Děkuje za darování výtisku Nár. písní mor. a zve k opětné návštěvě

Vaše Blahorodí
mnohovážený pane professore!

Nemálo byli jsme překvapeni obdrživše [!] od Vašnosti nejen tak krásný přípis, nýbrž i také tak ušlechtilý dar — sbírku národních písní moravských Vašností vydaných a skládajíce za oboje nejvroucnější díky ubezpečujeme, že sbírka tato všem našim čtenářům k potěše a vyražení sloužiti bude. Se zvlaštním [!] zalíbením čtli jsme ona slova Vašnostina vzácného listu, kde jste vysloviti ráčil, že se Vám v naši [!] besedě líbilo; neboť jest nám to důkazem, že se nacházíme na pevné pudě [!] a pravé cestě k uskutečnění snah našich národních. — Netřeba ani podotknouti, že by nás velice těšilo, kdybychom ještě vícekráte tak vzácného hosta v kruhu našem uvítati mohli.

Se vší uctivostí

Vašnosti
oddaný výbor „besedy měšťanské".

Dr. Hanel, starosta.

V Třebíči, dne 4. ledna 1864.

412.

Vyškovská „Haná" Sušilovi.

Oznamuje jmenování jeho čestným údem.

Od čtenářsko-pěveckého spolku „Haná" ve Vyškově.

Vaše Veledůstojnosti!

Nadtčený spolek náš „Haná" uznávaje zásluhy Vaší Veledůstojnosti o národ československý vůbec a na Moravě zvlášť, usnesl se ve valné hromadě ze dne 13. srpna b. r. na tom, vděčnost svou na jevo dáti tím, že Vaši Veledůstojnost za čestného úda nadtčeného spolku jednohlasně vyvolil.

V uctivosti podepsaní kladou sobě za čest vzláštní [!], nadřečené usnešení-se valné hromady Vaší Veledůstojnost prozatím ve známost uvésti a kojíce se blahou nádějí, že skromnou tuto z upřímného slovanského srdce jdoucí poctu jakož i v brzku vyhotovenu býti mající dotýčný diplom ku chloubě spolku našeho blahosklonně příjmouti ráčíte, trváme v hluboké úctě

jménem výboru

Jan Vavrecska,
předseda.
JUDr. Josef Kůrek,
tajemník.

Ve Vyškově dne 15. srpna 1865.

413.

Kojetínský „Jaroslav“ Sušilovi

posílá diplom čestného úda.

Veledůstojný Pane!

Zpěvácko hudební spolek Jaroslav vyvolil, vzhledem k Vašnostině zásluze velké o národní zpěv, Vaše Blahorodí za svého čestného úda, o čemž nížepsaný představ Jaroslava přiloženým diplomem Vašnosti ve vší úctě uvědomuje.

V Kojetíně 31. srpna 1865.

J. Višniowsky,
předseda.
Ed. Sahánek,
jednatel.

414.

Redakce Květů (1866) Sušilovi.

Slova »Fr. Suš — Brně« zdají se psána býti rukou Nerudovou, ostatní asi dle redakčního formuláře.

Blahorodému pánu panu Fr. Sušilovi, profesoru theologie v Brně.

Podnikajíce nový časopis belletristický, jemuž dáváme akkreditované jméno „K v ě t y“, spoleháme se ovšem a především na to, že se nám povede spojiti veškeré kloudné síly literarní pod prapor jediný. Důležitost dobrého časopisu belletristického, důležitost jeho pro nynějšek i budoucnost českého národa cidíte [!] zajisté sám v téže váze, ve které my. A protož doufáme, že neodepřete vzácné své podpory nám v okamžiku tak rozhodném, kdy dokázati se má, je-li v nás opravdu síly původní a života opravdu uměleckého.

Těšíme se na brzkou odpověď, jakož i na vítané zasílky [!]

Vaše, podotýkajíce jen ještě, že nakladatelstvo naše (Julius Grégr) určilo honoráru za arch tiskový (kvart) dvacet zlatých r. m.

V úctě a přátelství oddaní

Vítězslav Hálek.
Jan Neruda.

415.

Sušil Borovému.

O korrektuře výkladu NZ. a novotách jazykových. Srv. č. 354 dd.

Důstojný Pane!

Lituji, že jsem příčinou stal se nesprávnosti tisku ve čtvrtém archu evangelia sv. Jana; byla v tom více nehoda nežli vina. Já jsem psal při odbývání třetího archu, že asi na čtrnácte dní se vzdálím z Brna a na to dne 29. aug. jsem znova psal z Brtnice u Jihlavy, že si několik dnů ještě přidati musím. Možná, že důst. p. starosta listu nedostal; také jsem v tom chybil, že jsem oznámení to o své v Brně nepřítomnosti neadressoval tam kam se vlastně státi mělo, na direkci tiskárny. Později odpraviv v Brně korrekturu čtvrtého, pátého, šestého a sedmého archu opět jsem se vydal z Brna, ale tenkráte jsem zvláštním listem tiskárně ohlásil, že za deset dní se vrátím. Přijed domů nalezl jsem opět několik archů a odbavil jsem jejich korrekturu. Nyní jest desátého, co mne nedochází arch žádný; nevím, co v tom vězí asi. Mně není nedivno, že tiskárna za nebytí mého v Brně na mne dorážela a kvapila a nyní docela se odmlčuje.

To píši, aby Důstojnost Vaše věděla, pokud na mně vina leží. Dosti bude však, když ty důležitější chyby, které vklouzly do čtvrtého archu, na konci díla se vytknou, jak sám souditi ráčíte. Snad do předmluvy při konci se pojíti mohou; aspoň jsem si předevzal, hned ve předmluvě opraviti postavení jména Petrova místo Ondřejova v prvním archu v úvodě.

Ostatně díky vzdávám za tu šetrnost a laskavost, se kterou se ráčíte ohlašovati o té zašlé v archu čtvrtém vadě, jakož i vůbec za všechnu píli, se kterou se korrektuře díla propůjčujete. Prosil bych ovšem, aby Důstojnost Vaše jen těm některým novotám mojim hověla; leč poddávám se. O to jenom snažně prosbu skládám, aby Vaše Důstojnost i dále se propůjčovati ráčila, a ostávaje ve vší úctě a všeho blaha žádaje trvám

Důstojnosti Vaší oddaný

Fr. Sušil.

V Brně 10 Okt. večerem 1867.

416.

Sušil Borovému.

Předmluva k evang. sv. Jana.

Důstojný Pane!

Posýlám předmluvu k evangeliu sv. Jana spolu i s výčtem omylů v šestnácte archách nalezených. Bez mála mi p. Bellmanova tiskárna pošle ostatní výběsky, abych i ostatní pohrešky [!] zaznamenati mohl. Domněl jsem se, že Důstojnosti Vaší potřebí bude předložiti, co předmluva sebou obnáší Nemyslím, žeby slova její trpka byla, ačkoli jsem nemálo se musel přemáhati při pomyšlení slov od p. Krejčího pronesených, jimiž všeliké spolu obírání svatými věcmi za hru klade. Výpověd ta přirovnaná k nevýslovné výši sv. Jana nemůže ponechati duši chladnu a jest tak šeredna, že věru styděti se musí každý z barbarství vyniklý člověk.[1])

Leč já již jenom opakuji díky za snahu od Vaší Důstojnosti knize té propůjčenou a ostávám se vší úctou Vaší Důstojnosti

oddaný sluha

Fr. Sušil.

P. S Při korrektuře přidáno, aby se sazeč o předmluvu u V. D. hlásil.

[Pozn. dra Borového: List ten obdržel jsem 19. listop 1867.]

417.

Sušil Borovému.

Děkuje za výtisky evang sv. Jana. Proticírkevní boj a nový list („Národní pokrok“ zal. Dr. J. S. Skrejšovským) v Praze.

Důstojný Pane!

Pospíchám vzdávat díky za obdržené výtisky výkladu sv. Jana; obdržel jsem jich dvadcet [!] a povděčen jsem tomu, že mohu některého

[1]) Srv. str. 481[1]).

z přátel darem k vánocem poděliti. Škoda, že v samé předmluvě neopravil sazeč těch několik omylů, jež jsem mu vytknul. Slovo p o v í m místo pravím nejvíce křičí.

My se tu těšíme novému listu, jenž v Praze má vyjíti anebo již i skutečně vychází, kdežby církev nebyla tak ohyzďována, jak se to v listech národních stává. Stal-li se již celý národ český takovým odpůrcem katolické církve? Měli bychom, ba měli jsme předce [!] nedopustiti, aby se o sv. Otci tak mluvilo, jak nestoudní listové dotčení mluvili. Nemalá vina lpí na stavu našem a zvláště na těch, kteří se vrahům těm církve v službu propůjčili kněžími katolickými zovouce se.

Leč já nebudu dále zaměstnávati Důstojnost Vašnostinu a opětujíc díky vyjadřuji všelikou úctu, ve které trvám Vaší Důstojnosti

oddaný sluha

Frant. Sušil.

V Brně d 21. prosince 1867.

418.

Sušil Borovému.

Honorář za evang. sv. Jana. „Nár. Pokrok". Výklad NZ. hotov. Brošurový spolek v Praze.

Důstojný Pane!

Skládám vřelé díky nejenom za obdržený honorár 400 zl. r. č. ale i zvláště za ta laskavě projevená přání. Přeji též já z té duše celému Slavnému Výboru, především Vaší Důstojnosti od pána Boha všech darů a milostí, jimiž by rozum a srdce mladých i starých velebníků pro drahný a valný čas vzdělány byly. Děkuji vroucně Bohu, že národu našemu v osobě Vaší Důstojnosti tak vzácnou, vydatnou a ušlechtilou sílu k utvrzení ho v pravdách katolicismu uštědřiti ráčil.

Lituji, že se s Nár. Pokrokem naděje naše nesplnily. Člověk bude brzo věřiti, že v Europě idea práva vymřela a za ocean se vystěhovala, leč ani tam na žádné straně vtělení neb aspoň poznání té idey nepostřehujeme. Musíme působiti seč každý z nás jsme, ač vezdy bolestně to nésti musejíce, že mimo duchovenstvo téměř nikdo ze vzdělanců našeho národu se upřímě a s plným svědomím k církvi nenese.

Co se výkladu Písma N. Z týká, ten již veškeren vyhotoven jest a já jen nyní výklad svůj s těmi některými exegety porovnávám a opravuji, kterých jsem při prvním spracování použíti nemohl.

Nový spolek brošurový mezi námi velmi potřeben jest a ovšem na dobrou půdu padlo símě jeho zde na Moravě, když onehdy posledního dne 1867 p. v. k. V. Štulc přibyv do Brna nás neočekávaně obradoval. Již přede dvěma létoma se u nás o tom jednalo, ale pro nemožnost myšlenku tu provésti se od toho upustilo. Nyní když v Praze samé věc ta se podnikne, my z celé duše se k ní přivineme.

Přání své opětujíc [!] a přízni Vaší Důstojnosti se poroučeje ostávám se všelikou úctou Důstojnosti Vaší

oddaný

Frant. Sušil.

V Brně d 2. ledna 1868.

419.

Blahopřání k Sušilovým jmeninám (16. června.)

1.

Jestiť věřte na bíledni
Svátku Vašeho že ke dni
Žáci s Vámi radost sdílí
Jako otec jste jim milý.

Procházka se pousmívá
Jako choť když s chotí dlívá.
Kulíšek se též k Vám vine
Mysle, že vlast nezahyne,
Dokud péro Vaše píše,
Kalendář svůj robí tiše.

Pojmon slasti též má trošku,
Opouští dnes pětigrošku,
Hlavou, jako v květném mládí,
O krok napřed k jídlu pádí.

S ochotnou Vám žáci vůlí
Platí věru nad tituly
Jakými se mnohý jeví,
O němž národ pranic neví.

Račte tedy dovoliti
Na zdraví Vám víno píti,
Slavie Vám nad vše drahá
Přeje mnohá léta blahá.

Vašnostín ctitel.[1])

2.

Výjev

citů, ke dni narozenin [2]) velectěného Františka Sušila, velezasloužilého starosty dědictví sv. Cyrilla a Methoda na Moravě

od

T. Šimbery.

Valný citův proud se zmáhá,
Památka mi kyne drahá,
Slastí rajskou duch se baví:
František náš svátek slaví.

Jako druhdy Method, Cyrill
Rovně Jméno své jsi vyryl
Národovců do útroby
Na budoucí všecky doby.

Dražší jako oko v hlavě
Jméno Tvé jest na Moravě,
V polomrtvé vlasti žíly
Vdechl's zdárně život čilý.

Půl sta let jsi blaze prožil
Slávu vlasti valně zmnožil,
V ústech lidu znějí krásně
Nedostihlé Tvoje básně.

Dědictví též hlásá zjevně,
Péro Tvé že staví pevně.
Dlouho duch Tvůj přeplodivý
Zúrodňujž nám slavské nivy.

---

[1]) snad Šimbera. Adressa dopisu na 4. str. 8⁰ jest: Brunna, Admodum Reverendo Domino Francisco Sušil professori ss. theologiae valde promerito, nunc Kominii. Na porouchané pečeti však čísti: <eccle>siae localis Kome<nii>.

[2]) padesátých. — V obou básních jsou četné chyby pravopisné.

Ukazatel.

Číslice značí stranu, ležaté stranu, kde je dopis jmenovaného.

Opravy.

Str. 22 ř. 11 sh čti: . . životy svatých
Str. 32 ř. 13 zd čti: . . otisknou
Str. 39 ř. 2 zd čti: . . synovec
Str. 42 ř. 1 zd čti: . . Gfrörer
Str. 85 ř. 7 sh čti: . . Balabina
Str. 97 ř. 2 zd čti: . . Josef m. Jan
Str. 156 ř. 5 zd čti: . . Fénelonovy
Str. 183 ř. 1 zd čti: . . po
Str. 194 chybně označena 164
Str. 243 ř. 10 sh čti: . . elohistická
Str. 260 ř. 6 sh čti: . . vypracoval
Str. 287 ř. 13 sh čti: . . husitství
Str. 409 ř. 16 sh čti: . . všech
Str. 410 ř. 15 sh čti: . . Frencla
Str. 455 ř. 20 zd čti: . . přikládám
Str. 497 ř. 10 sh čti: . . mi

Závorka ( ) kladena tam, kde jest v originále, [tak] nebo [!] značí upozornění vydavatelovo, že tak v originále napsáno, < > dle zvyku ustáleného ve vydáních starých klasiků značí doplněk textu (vynechaná písmena nebo slova).
